Fondazione Diabete To
Museo del Diabete
Libri Antichi
4

13 **FERNEL (Jean).** Opera medicinalia. Nempè phisiologia, pathologia, terapeutica, seu medendi ratio: quibus adjecimus de abditis rerum causis... Venetiis, de Portonaris, **1566** - In 8° piena pergamena originale, pp. (36)-659. Qualche tarletto al margine bianco inf. senza danno. **L. 870.000**

(Durling, 1463. Professore a Parigi fu uno dei più grandi medici di tutti i tempi. Egli introdusse il termine patologia in senso moderno. Fu il primo a descrivere l'appendicite, l'endocardite, ecc. Fu detto l'Ippocrate di Francia, fu medico di Enrico II). Rara ed eccellente edizione, manca a Wellcome, Waller, Osler.

XII/91

MUSEO DEI DIABETE
della Associazione
KAREN BRUNI BÖCHER
Via Beaumont 72 - Tel. 011/4477127
10138 TORINO

B514

IO. FERNELLII AMBIANI,

MEDICI ET PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI, OPERA MEDICINALIA.

Nempè.

Phiſiologia, Pathologia, Terapeutica, ſeu medendi ratio: quibus adiecimus de abditis rerum cauſis; nunc denuò recognita & impreſſa.

Cum duobus pleniſſimis Indicibus, tam librorum capitum, quàm omnium rerum notabilium, quæ in his operibus Io. Fernellij leguntur.

Ex libris D.nj Feliciji Ponarij

VENETIIS,

Apud Franciſcum de Portonaris.

M D LXVI.

IOAN. FERNELLII AMBIANI IN MEDICINAM PRAEFATIO.

RERVM omnium quæ naturæ lege imperioque continentur princeps homo, etſi diuinorum caducorumque particeps, amborum ſocietate gaudet, excelſorum tamen ardenti deſiderio inflammatus, parcè ea ſequi debet, quæ ſordida, uilia, atque abiecta perſequitur impetus beluarum. Id execrandum profecto & deteſtabile uideatur, ſi quam ſui partem ſuſcepit homo cœleſtem atque diuinam, ſic eam aut turpitudine uiciorum contaminari, aut blanditiis uoluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atque ſollicitudine obrui ſinat; ut oppreſſa ac perdita nequeat aliquando recreare ſeſe & altius extollere. Qui enim eum uitæ curſum tenent, ut ſolis ſenſuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus uidentur præſtantiores: quoniam & beſtiæ neceſſaria uitæ pręſidia inquirunt & parant. ſummaq; tum ſui, tum prolis cura ipſis ineſt, uti & uoluptatem. Generoſiſsimi uero ſapientiſsimiq; hominis eſt, mentem corporis inquinamentis obſitam, ad rerum præſtabilium contemplationem erigere: ut quantum unus inter hæc omnia excellit, perſpiciat, & corporis hiſce compagibus licet implicatus, mentis agitatione tamen fiat originis ſuæ memor, & conſors diuinitatis. Hæc ſumma humanæ uitæ perfectio, hæc optima maximæque diuina ratio uiuendi, qua qui inſignes olim fuerunt, Dij ritè ſunt habiti, & ampliſsimis honoribus affecti, tum quod alta ſapientia eſſent admirabiles, tum quod magna fructuoſaque beneficia in homines contuliſſent. Inde accenſo cæteris animo inflammatoque ad gloriam, ut multiplex erat mentis impetus & intentio, utque uaria erant ut quorum ſtudio capiebantur, complura diſciplinarum genera perpo-

Mentis agitatione cõparatas fuiſſe diſciplinas.

Duabus ex cauſis diſciplinarũ ſummi differentias.

Tria Philoſophię genera a mente contemplate.

Naturalis philoſophia Theologia, & quæ eius ſubiecta materia.

Mathematicæ.

Cõtemplationis præſtantia.

Mens agẽs artium effectrix.

lita ſunt, quæ partim neceſsitate, partim ſtudio cognoſcendi fuerant inchoata, Alij operum naturæ concentum eximiamq'ue formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum ſuauitate pellecti, quæ corporibus innixę mutabiles, morralesq'ue ſub ſenſum cadunt; ortus earum cauſasq'ue magnis ſudoribus ſedulaq'ue uigilantia ſcrutari, naturalem philoſophiam condiderunt. Alij animi ſublimioris impulſu in res diuinas accerrimè intenti, illas quidem ſempiternas, immutabiles, ſeparatas, nulloq'ue ſenſu comprehenſas, quoad fert humana fragilitas theologiam cognitionemq'; Deorum prodiderunt. Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas diſciplinas erexerunt: illuſtres quidem illas, & demonſtrandi ſubtilitate certiſsimas. Has Plato diuinarum naturaliumq'ue rerum confines & intermedias ſtatuit, quòd ſempiternę ſunt & immutabiles, ſed in corpore poſitæ atque ſubiectę ſenſibus. Sunt hæc tria iam multis ſeculis celebrata ſapientiæ ſtudia, ex rerum quas uerſant uarietate nata, mentis unius ſublimioris contemplatione formata. Non enim uitæ illa commodis, non uoluptatum illecebris, non ullis denique fortunę corporisq'ue bonis aptentur, neque in res tanta cõtemptione deſpicatas ſe demittunt: ſed propriis coercita finibus in ſe tota tã quã in orbem uertuntur, propter ſe non ob aliud quicquam mortale expetenda, utq'ue potiſsimum inſitiam erroresq'ue turbulentos ab animis depellamus. Ceterum qui animo minus excelſo, nec ſatis ad philoſophandum nato comparatoq'ue fuerunt, ij item ne otioſam ætatem & ſine contentione inertem traducerent, hominum aut commodis aut uoluptatibus deſtinati, mentis illius quam πρακτικὸν id eſt agentem dixerunt concitatione, inferiores peperunt diſciplinas, prudentia omnes & arte comprehenſas. Horum enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè uiuendi inſtituto omne ſtudium collocaſſent, ij ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuilem & œconomicam, quę moderatrice prudentia adminiſtrantur. Accedit his hiſtoria, rerum geſtarum memoria antiquitatis commemoratio: uti & Geographia, locorum gentiumq'ue deſcriptio, ſine qua ne illa quidem illuſtratur atque ſplendeſcit. Omneis porrò artes excitarunt quicunque non actus hominumq'ue mores, ſed affectus & opera ſunt perſecuti. Primum, ut animi ſenſa locutione (hæc enim affectus eſt, quòd linguæ organo fiat, actus uero nullus corporei inſtrumenti ope indiget) exprimerent, Gramaticam concinnarunt, quę emendatè loquendi ars eſt, & poeſim numeris

aſtrictam

aſtrictam, & Rhetoricam quæ ornatè copioſeq'ue dicendi doctrina, & Dialecticam, quę rectè diſſerendi eſt ratio. Ad humani corporis ſanitatem uel tuendam uel recuperandam medicina, ad alimentorum uitę neceſsitatem Agricultura, ad ædificiorum extructionem Architectura inuenta excultaq'ue eſt. Sic textores, fabri, aurifices, ſutores, zonarii, piſtores, lanii, fictores, pictores, librarii, aliiq'ue innumeri ſuas artes hominum commodis aptauerunt. Sic muſici, cantores, tibinices, hiſtriones, gladiatores, ſaltatores, uenatores, piſcatores, aucupes, coci, fartores, lenones, ſcurrę, aleatores, quaſdam arte celebrarunt ad hominum delicias atque uoluptatem, quę aut prorſus ſordidę, aut parum ingenuę ſunt. Sed quum omnis philoſophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiuſque proprium, ut in materiam quę ſponte ſuapteq'ue natura prodiit in lucem affectionem quandam & facultatem inſerat, quę ſine hominum aut mente aut manu per ſeipſa non accederet. Non enim ars materiam, ſed artificium in materiam extrinſecus confert, quod aut ſtabile eſt ac firmum, uelut in extructis ędibus, aut fluxum atque pręceps, ut in tibicinū harmonia. Hęc igitur ſunt philoſophiæ (quæ mater omnium bonarum eſt artium) ſtudia, hæc prudentiæ, hæc artium diſcrimina, ſummaq'ue diſciplinarum genera, quę tum diuerſa mentis agitatio, tum rerum quas tractant uarietas, quam maximè diſiunxit. Iam uerò id inde ſcrutemur, quam ſit ars unaqueq; uel diſciplina præſtans & ingenua, quantoque dignitatis ſplendore alię aliis pręluceant. Deorum cœleſtiumq'ue animorum actio pręſtantiſsima ſententiis omnium iudicatur, quod in rerum optimarum contemplationem penitus incumbat, beluarum uerò (quę uitæ neceſsitati ſeruiunt, & ad uoluptatem omni impetu feruntur) humilis, uilis & obſcœna. Hęc ſi ad humanas transferimus actiones, nobiliſsima ſummeq'ue liberalis & ingenua uidebitur omnis contemplatio, omneq'ue genus philoſophiæ pręclarum, illiberalis autem & ſordida omnis opificum induſtria, quorum labor & opera non ardua uis animi cenſeatur. Inter hæc autem ars conſedit, quę ſuo genere tanto digniore quæq'ue loco ponetur, quanto præter cęteras animum ſublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores ſumus, & meremur ſapientes appellari, idq'ue maximè ſi non illa odium offenſionemq'ue hominum in ſe ſtruat ſed haud mediocriter frugifera ſit & fructuoſa, cum aliis omnibus tum ipſi quoque artifici. Quęnam igitur uideri debet inter artes principatum obtineri, cuius adminiculo his corporis incluſi

Vnde philoſophiæ & artium dignitas ſpectetur.

Artiū utilitas ſpectanda.

com-

compagibns uitam tranſigere poſsimus beatam atque tranquil-
lam? Marco Tullio ſola naturæ cognitio contemplatioque rerum
haudquaquam placet, ſed ignaua ac iners prorſusque manca, &
duntaxat inchoata habetur, ſi nulla comitetur adminiſtratio re-
rum, nec ſit ad hominum commoda ſocietatemque tuendam com

Medicina artium digniſſima & utiliſſima.

parata. Si omnes omnium artium cõmoditates, facultates, atq; co
pias diſpicis, nihil eſt medicina melius, nihil optabilius, nihil ho-
minum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt uita cunctis morta-

Vtilitas eius.

libus chariſsima, ſi lux ea cum primis expetenda in qua uiuimus,
ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur. ſi ea
primum eſt & præſtantiſsimum munus animantibus attributum:
ars quæ illam ſeruat, continet, ac tuetur, quo pacto non ſit omniũ
pręſtantiſsima? quid eo poteſt homini magis in uotis eſſe, quæ in-
feſtiſsimos humani generis hoſtes, morbos inquã & aduerſam ua-
letudinem propulſat? quæ uitã incolumen ab omni erumna & lan
guore liberam quam diutiſsime tutatur? Vt corporis firma conſti
tutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labã
te illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Qui ergo in hoc pericu
lum diſcrimenque adductis ſubuenire & opitulari queat, tantum
abeſt ut in illorum offenſionem incurrat, ut etiam illos ſumma cõ
ſuetudine & amicitia ſibi coniungat, atque quaſi pro numine, in-
quit Hippocrates, colatur, qui tãtas opes reſtituerit, per quas exter

Præſtãtia.

nę quoq; fortunæ obtineri poſsint, illarumq; uſus iucundus atq;
dulcis habeatur. Cœterum ad ea quę medicina ratione perluſtrat

Quæ & quã multa debet medicus nouiſſe.

conuerſus, quam præclara & nobili contemplatione rerum pluri-
marum naturas perſequatur atq; perueſtiget, intelliges. Vt enim
admirabilem hominis fabricam naturamq; explicat & euoluit, ita
rerum cunctarum ortus & occaſus, ipſamq; omnium ex elementis
compoſitionem, animalium, ſtirpiumq; proprias uires (tametſi nõ
abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtiferæ) in
quirit atque parat. Quin & altius ſubiens quæcunq; ex patefactis
terrę faucibus eruuntur ſcrutatur, indeque ſublata cœlorum & ſy
derum conuerſiones, & quæ inde fluunt dimanantque uirtutes or
bis inferioris moderatrices obſeruat. Hęc autem quia non aliter
quam certa demonſtrandi ratiocinandique uia obtineri poſsunt,
quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad
hæc patefacere? ac multo etiam magis rethoricen, atque gramma
ticen deſiderari: ſine quibus non modò copioſè ornateque dicere
ſed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd ſi eæ uel neceſſariæ
ſunt, uel opis quiddam & auxilij conferunt, & ceu gradus quidã &

aditus

aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiſcendę: ꝙ ut inquit Ariſtoteles, eiuſdem ſit finē ipſum & ea quę ſignis gratia ſunt cognoſcere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui pręter operis lineamenta & pigmentorum aſperſionem, nouit tabulam perpolire, colores iuſta temperatione permiſcere, penicillum in omne uarietatis genus conformare? contra uerò eum nō uituperet, & tanquam rudem ignarumq; damnet, qui nullam iſtorum cognitionē habet, ſine quibus maiora percipi non poſsint? Idem quoque de medicina ſtatuo, ut nemo hanc tentet uel a limine ſalutare, qui non antea illis diſciplinis meritam & iuſtam operam impenderit, ſitq́ue illarum inſtitutis liberaliter informatas.

Quæcunque medicina tractat hominū comodis aptari.

Tanta igitur rerū cognitione pręcellit medicina, ut omnium quæ mundus complexu ſuo coercet, naturam atque uires ſolerter conſequatur, quas demū ad unius hominis (cuius præcipua illi cura eſt) commoda ſalutemq́; referat, ut illorum uſu & appulſu integram corporis ualetudinē conſeruet, aduerſam depellat, quanquam non ſemper hunc ipſum finem attingit.

Medicina quid.

Hinc nos ſic illi definitionem adhibebimus, Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatē tuendam, profligādosq́; morbos comparata.

Medicinā totam artem eſſe.

Quoniam enim quęcunque medicina ratione perluſtrat, ad hominum utilitatem refert & accommodat, artis nomine uniuerſam contineri par eſt. Non enim ut quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia partim ex dicenda, tametſi ex multis conſtet theorematis, quę ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continētur. Verum quoniam omnium medicinę partiū inter ſe quā aptiſſimè coherentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is conſenſus, ut homo ſaluus & incolumis ſeruari poſsit, ęger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine uniuerſa artis nomen accipiet.

Prima artis cuiuſq; cognitio ex materia ſubiecta

Porrò autem ut cuiuſque artificis intereſt, ſubiectam quam tractat materiam omnino perſpectam habere, quo expeditius in omnem artificij ſpeciem & decorem flectere illā poſsit & torquere, ita & medico humani corporis natura primum cognoſcenda eſt omnibus ſuis partibus abſoluta, quòd ſanè totius medicinę ſubiectam materiam eſſe confirmamus, non autem morbos ac uulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs uero materia quàm uariè tractat, ita & dum medicus ex ægro corpore ſanum facit, unum idemq́ue corpus manet, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ęgrotatione comparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma, huius autem efficiēs cauſa, medicus aut potius ars medēdi.

Dum

Dum enim hæc præceptiones tradit unde procuratio eſt ualetudinis, dicitur ſanitatem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimirum id eſſe ſtatuit, a qua demũ omnis motio proficiſcitur. Medicus eſt artis perinde atque naturæ miniſter: cuius eſt officium curare apposite ad ſanandum. Finis autem cuius gratia ſanitas procuratur, eſt uitę functionum. Integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, in ſanitatem in corpore cõſeruet, & ut morbũ depellat. Atqui neutrum planè cõferre poteſt, niſi eorum quot differentię ſunt & genera, quę cauſæ, quibus ſignis noſcũtur, iam antè perſpectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinę partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογικὴ, quę hominis integrè ſani naturã, omnes illius uires, functionesq; perſequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagãs, qui præter naturam homini poſſunt impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quę ſigna demonſtrent. Tertia προγνωστικὴ ſigna explicans, quibus medici futura præſentiunt, & quis morborum decurſus, quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmam corporis conſtitutionem bona uiuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ægrotis propriam & commodatam uictus rationem decernit. Omnium poſtrema pars θεραπευτικὴ ęgram corporis affectionem ſalutarium uſu & admotione propulſat, ſanitatemque reſtituit: quæ ut ſumma totius medicinæ artem uia & ratione condit, uariaque præſidia ſuggerit, quibus tum toti tum corpori cuiq; laborant particulæ opportune ſuccurrit. Ex his igitur quinque partibus medicina conſtituitur: quarum tres priores in contemplationem & ſimplicem rerum cognitionem feruntur, duæ poſteriores omnino in actione conſiſtunt, omne ſtudium in tuenda ſanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde a quibuſdam quinque partes in duas redactæ ſunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege uiuendi, aut medicamentorum uiribus, aut manus opera & adminiſtratione, quæ imponit, ſecat, incidit, uritque ferramentis. Vnde iam practicæ non partes, ſed ſpecies tres ſtatuentur διαιτητικὴ, φαρμακευτικὴ, χειρουργικὴ. Etenim affectionum uarietas tot curandi genera peperiſſe creditur. His ita in genere primo aditus ſtrictim breuiterq; conſtitutis, ſingula deinceps accuratius perſequi par eſt, primumq; totius hominis natura qualis ſit explicanda.

Medicinæ partes duę cõtẽplatio & actio.

Actionis medicæ tria genera.

INDEX OMNIVM CAPITVM CONTENTORVM IN LIBRIS IOANNIS FERNELII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

De partium corporis humani deſcriptione,

QVOD doctrinę atq; demōſtrationis ordine ars medica cōſtituēda ſit c. 1. 13.
Quid hominis corpus a cæteris diſtat animantibus, quasq; partes habet illis communes cap. 2. 14
De oſſibus cap. 3. 16
De cartilaginibus, articulis, & uinculis cap. 4. 21
De muſculis & tendonibus cap. 5. 23
Qui uſus partium interiorum, quarũ beneficio uiuimus & nutrimur, quę illarum neceſſitas cap. 6. 29
De partibus interioribus infero uentre concluſis cap. 7. 30
De partibus uitalibus cap. 8. 37
De capite cap. 9. 42
De nerui cap. 10. 47
De uenis cap. 11. 49
De arteriis cap. 12. 55
De carne, mollibusquè partibus cap. 14. 59
De adipe, medulla, pilis, & unguibus cap 15. 61
Confectionis ratio cap 16. 62

CAPITA SECVNDI LIBRI. De elementis.

HVMANI corporis in partes tũ cōpoſitas, cum ſimplices diſſolutio ca. 1. 69
Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares propriè dinumerentur cap. 2. 71
Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elemēta, & quæ principia dici debeant cap. 3 73
Quibus rationibus terra, acqua, aer, & ignis rerum omnium elementa dicantur cap. 4. 74
Corpus hominis, ut cæterorum omnium, ex quatuor elementorum cōcretione nec ſi & contineri cap. 5. 75
Contra iuniores, qui elemētorum ſolas uires non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe cap. 6. 76
De elementorum permiſtione diligētios inquiſitio cap. 7. 78
Vtrum elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ perfundātur cap. 8. 79

CAPITA TERTII LIBRI.

De temperamentis.

QVID temperamentum, utque id perperam definierit Auicennas cap. 1. 81
Contraria in idem confluere, & unde ſingulorum uires eſtimentur cap. 2. 82
Temperamentorum differentiæ quot, qualesq; ſint cap. 3. 84
Quid iuſtitia, quid pondere tempera tum, utrunque in rerum natura uere ſubſiſtere cap. 4. 85
Hominis tactum, diſcernendi temperamentum legem eſſe & iudicem ca. 5. 86
De ſingularum partium corporis humani temperatura cap. 6. 87
De uniuerſi hominis temperamento, neque uiuens omne calidum eſſe ca. 7. 89
Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernas cap. 8. 90
Multis ex cauſis ingenitum temperamentum mutari, quaq; id ratione accidat cap. 9. 91
Quid ætas, quod ætatum differentię, utque illarũ progreſſu cuiusque temperamentum uertatur cap. 10. 92
Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere cap. 11. 94

CAPITA QVARTI LIBRI

De ſpiritus & innato calido.

Calorem quendam nobis, cũctisq; uiuentibus ineſſe, eumque diuinum cap. 1. 96
Spiritum quendam cunctis datum uiuentibus, qui uitę calore continetur cap. 2. 97
Corporum quæ incendũtur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci ca. 3. 99
Humidi primigenii quod tum caloris, tum ſpiritus ſubiecta eſt materia demonſtratio cap. 4. 101
De triplici ſimilaris partis ſubſtantia & de cæteris humorum differentiis cap. 5. 102
Quid innatum calidum, quę eius ſubſtantia cap. 6. 103
Quid natura medicis & quę eius ſubſtantia cap. 7. 105
Vt innatum calidum ætatum inclinatione ſtatus mutationem ſubeat ca. 8. 106
Vt innatum calidum per anni tempora, & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio ca. 9 108
Natiui tum caloris tum ſpiritus differentiæ; hosq; partibus ſingulis inſitos, aliunde influentibus guberna ri cap. 10. 110
Naturalem ſpiritum fieri materiam uitalis atque animalis, atque ſpiritus & alię ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur cap. 11. 111

CAPITA QVINTI LIBRI

De animę facultatibus

Quid anima ca. 1. 113
Animæ genera, partes & facultates, quot & quæ ſint cap. 2. 114
Quod primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturales appellantur cap. 3. 116
Quatuor facultatum ſubſidio altricẽ indigere cap. 119
Præter eas quatuor, non aliam quandam eſſe naturalem appetendi facultatem, aliam internoſcendi aliam ſecernendi cap. 5. 120
Aliis partibus alias facultates naturales eſſe ualentiores, iisq; propria quędam functionum inſtrumẽta deſtinata eſſe & attributa cap. 6. 122
Externæ ſentiendi facultates capit. 7. 123
Interiores ſentientis animæ facultates cap. 8 125
De appetitu & mouendi facultate c. 9. 127

Quam unaquæq; ſentientis animæ facultas ſedem habeat quod agendi inſtrumentum neq; omnes omni ineſſe animanti cap. 10. 130
De intelligẽtię facultatibus c. 11. 132
De uitali facultate, quam Ariſtoteles eãdem atq; naturalem exiſtimauit cap. 12. 134
Medicos Platonem ſequutos, uitalem facultatem a reliquis diiungere cap. 13. 136
Tres animæ facultates ſedibus atq; locis diſcludi cap. 14. 137
Rationum, quas aduerſarii proponũt confutatio cap. 15. 139
Quid uitalis facultas cæteris præſtet & impertiat in quibus inſit, quo accedat ordine, quid uita cap. 16. 141
De facultatum concentu, & principatus ordine cap. 17. 143
Simplicem eſſe animam quę his partibus continetur, hincq; Ariſtotelicorum rationes diſſolui cap. 18. 144
De moralibus facultatibus ca 19. 146

CAPITA SEXTI LIBRI.

De functionibus & humoribus.

ALIMENTI in uentriculo confectio cap. 1. 148
Vt e uentriculo per inteſtina & uenas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio cap. 2. 151
Sanguinis & humorum in iecore procreatio cap 3. 154
Oẽs humores ſimul gigni, & abuno eodemq; calore cap 4. 156
Vt ſanguis a iecore delapſus per uenam cauã in omnes corporis partes diffundatur cap. 5. 158
Quot concoctionum genera, quis cuiuſq; proprius ſit honor, quod excrementum cap. 6. 161
De ſanguine, utq; is conſiſtat in uenis cap. 7. 163
Sãguinem in uenis, nõ trium, ſed quatuor humor permiſſione contineri, quotq; eius ſint differẽtię cap. 8 165
Pituitæ & utriuſque bilis differentiæ cap. 9. 167
De aialibus functionibus cap. 10. 171
Senſus interioris functiones ca. 11. 174
Vt fiãt appetitio atque morales actiones cap. 12. 176
De progreſſione & factione. ca, 13. 178
De mentis functionibus cap 14. 181
Principes animæ facultates nõ eſſe ſedibus diſtinctas cap. 15. 184
Calorem noſtrum perpetuo refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipſum & extabeſcere cap. 16. 185
Pulſus & reſpirationis uſus: utq; inter ſe diſtent cap. 17. 187
Qua ratione fiant reſpiratio atq; pulſus cap. 18. 188

CAPITA SEPTIMI LIBRI

De hominis procreatione, atque de Semine.

SEXVVM diſtinctio unde ſit, & quid de ſemine ſit ab Ariſtotele proditũ cap 1. 191
Seminis materiam in ſolidis partibus progigni, utq; ab illis teſtium ui ſecernatur cap. 2. 193
De teſticulis & eorum præſtantia cap. 3. 195
Quę nam eſt ſeminis cõpoſitio, quid teſtes ad eius confectionem cõferãt. cap. 4. 197
De ſeminis natura, præſtantia, & uiribus, idq; omnium tum ſpirituum, tũ facultatum cauſam eſſe cap. 5. 199
De fœminarum ſemine cap. 6. 201
De menſtruo ſanguine cap. 7. 204
De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione cap. 8. 205
Prima animalis conformatio c. 9. 207
Vt de partiũ corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur capit. 10. 209
De fœtus perfectione & complemento cap. 11. 211
Quibus ex cauſis ſit, ut nati parẽtibus ſimilis, diſſimileſue ſint cap. 12. 214
Vnde & quonam ordine animæ facultates conceptui tãquam genitæ accedant

dant: neceſſe pręterea dubitandũ an ſemen pars fiat conceptus cap. 13. 216

PATHOLOGIAE.

CAPITA LIBRI PRIMI De morbis eorumq; cauſis.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio cap. 1. 219
Quid contra naturam, quid pręter naturam cap. 2. 220
Morbum omnem in corporis partiſve ſubſtantia conſiſtere cap. 3. 221
De affectu per conſenſum cap. 4. 222
Tum ſanitatis, tum morbi amplam eſſe latitudinẽ, & inter hæc neutram conſtitutionẽ interuenire cap. 5. 223
Prima ſummaque morbi genera cap. 6. 224
Similaris morbi differentiæ. ca. 7. 224
Inſtrumentarii morbi differentię cap. 8 215
De morbo communi, qui eſt continui ſolutio cap. 9. 227
De compoſitis & implicitis morbis cap. 10 228

DE CAVSIS MORBORVM

Cavsarvm genera & differentiæ ca. 11 230
Euidentium cauſarum genera cap. 12. 233
Qua ratione ambiens aer corpora mutet, & cauſas interiores, morboſq; excitet cap. 13. 233
Qua ratione, quotq; modis eſculenta & potulenta nos afficiant. ca. 14. 235
Quæ excernuntur, ac ſubſiſtunt morborum cauſas fieri cap. 15. 238
Motus quies immoderatior, morborũ eſt cauſa cap. 16. 239
Somnum & uigilium plerunque morborum cauſas eſſe cap. 17. 240
Animi perturbationes morborũ cauſas fieri cap. 18. 241
De cauſis euidentibus non neceſſariis cap. 19. 242
Interiores morborum cauſæ: quot, quales q; ſint, utq; ab euidẽtibus defluãt cap. 20. 243
Quæ ſit unius cuiuſque morbi cauſa cap. 21. 245
Implicitorum compoſitorumq; morborum cauſæ cap. 22. 246

CAPITA LIB. SECVNDI, De Symptomatis atq; ſignis.

Quid Symptomata, & qua id ratione a morbo & a cauſa diſtet c. 1. 248
Tria ſymptomatum ſumma genera cap. 2. 249
Symptomatum, quę tũ in affectu ſimplici conſiſtunt, tum in excrementis differentiæ cap. 3. 250
Læſarum functionum cauſæ c. 4. 251
Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ cap. 5. 252
Dolorẽ ſymptoma tactus eſſe, & quę illius cauſa cap. 6. 253
De ſignis, quotq; ſint illorum differẽtiæ cap. 7. 253
Signorum inſalubrium quæ morbos eorumque cauſas indicant ſumma genera cap. 8. 254
Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtiganda cap. 9. 256
Qua ratione morbus eiuſq; continens cauſa perueſtigetur cap. 10. 258
Signa uniuerſalia cauſæ antecedentis & quis humor dominetur in corpore cap. 11. 259
Quæ ſigna ſint & cauſa cap. 12. 261
Signa plenitudinis cap. 13. 262
Signa boni ſanguinis & ſigna uerę plethoræ cap. 14 263
Signa bilis flaua exuperãtis c. 15. 264
Melancholiæ dominantis iudiciã cap. 16. 265
Signa pituitę dominantis ca. 17. 266
Signa aquoſi humoris abundantis cap. 18. 266
Signa flatus cap. 19. 267

CAPITA TERTII LIBRI De ſignis & urinis.

Quid pulſus, quoque eius differentiæ

cap.

cap. I. 268
Qua ratione pulſus obſeruandi inter noſcendique ſint cap. 2. 270
Generales pulſuum cauſæ cap. 3. 270
Quam uarii ſint pulſus naturales, & quibus ex cauſis per ſanitatem, & ci tra morborum immitentur cap. 4. 275
Quæ ſunt pulſum præter naturam cauſę cap. 5. 272
Morborum ex pulſu cognitio cap. 6. 274
Virium obſeruatio ex pulſu cap. 7. 275

DE VRINIS

QVID urina, utque humorum par tiumque affectus demonſtret cap. 8. 277
Quæ obſeruanda antequam certa de urinis ſententia feratur cap. 9. 278
Quæ urina ſit optima, utque ſexu, temperamento, & ætatę mutetur cap. 10. 279
Vrinæ copia & paucitas quid indicet cap. 11. 280
Odor urinæ quid denunciet cap. 12. 281
Qui ſignificent ſinguli urinæ colores cap. 13. 281
Quid urinæ ſubſtãtia in morbis oſten dat cap. 14. 282
Vrina perſpicua & turbulenta quod ſignet cap. 15. 283
De his quæ urinę permiſcentur cap. 16 284
De hypoſtaſi & urinæ contentis cap. 17 287
Exercitatio iudicandi ex urinis cap. 18. 289

CAPITA LIBRI QVARTI
De febribus.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſi gna cap. 1. 292
Febrium differentiæ cap. 2. 293
De ephemera febre cap. 3. 294
De ſynocho febre cap. 4. 295
De ſynocho putrida cap. 5. 297
Qua ratione in uenis maioribus pu treſcant humores, ex quibus febris accenditur continua cap. 6. 298
De febre continua, quæ concluſa nun cupatur, deque eius differentiis cap. 7. 300
De febre ſymptomatica cap. 8. 302
Intermittentium febrium continen tem proximamque cauſam non eſſe in habitu corporis cap. 9. 303
Quę ſit intermittentium febrium ma teria, & quę illis ſedes in corpore cap. 10. 306
Quæ circuitum cauſa ſit, & quid eo rum ordinem formamque mutet ca. 11 307
De quotidiana febræ cap. 12. 308
Tertianæ febris cauſæ ſigna cap. 13. 310
Quartane intermittentis cauſæ ſigna cap. 14. 310
De compoſitis febribus cap. 15. 312
Hecticæ febris gradus, cauſæ ſigna cap. 16. 313
De maligna peſtilentique febre, quæ totius ſubſtantiæ morbus eſt cap. 17. 315
De carbunculo buboneque peſtilenti cap. 18. 316
De febrium ſymptomatis cap. 19. 317

CAPITA LIBRI QVINTI
De partium morbis & ſymptomatis.

DE capitis dolore eiuſque cauſis ca. 1. 322
Principis facultatis ſymptomata cap. 2. 322
Motus ſenſuſque ſymptomata cap. 3. 326
Excrementorum cerebri ſymptoma ta cap. 4. 330
Oculorum morbi ſymptomata, ho rumque cauſę cap. 5. 332
Aurium morbi & ſymptomata, horũ que cauſę & ſigna cap. 6. 335

Narium morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna cap. 7. 337
Faciei, oriſque uitia, & horum cauſæ cap. 8. 338
Linguæ faciūtque morbi, ſymptomata, & cauſę cap 9. 340
Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ, ſigna cap. 10. 341
Thoracis morbi & ſymptomata cap. 11. 346
Cordis affectus cap. 12. 349

CAPITA SEXTI LIBRI

De partium, quæ ſubdiaphragmate ſunt morbis.

Oesophagi & oris uentriculi affectus, cauſæ & ſigna cap. 1. 351
Ventriculi morbi, & cauſæ, & ſigna. cap. 2. 351
Ventriculi ſymptomata, horumq; cauſę cap. 3. 352
Iecoris morbi, cauſæ & ſigna cap. 4. 356
Qui morbi in cyſti fellis cap. 5. 359
Lienis morbi, cauſæ, & ſigna cap. 6. 360
Meſenterii & eius quod pancreas appellatur morbi, cauſæ & ſigna cap. 7. 362
Iecoris, lieniſque ſymptomata, & horum cauſæ cap. 8. 363
Inteſtinorum morbi cauſæ & ſigna cap. 9. 367
Inteſtinorum ſymptomata, horū cauſę & ſigna cap. 10. 369
An affectus atque ſymptomata cap. 11. 374
Renum morbi, cauſę, atque ſigna cap. 12. 375
Veſicæ morbi, cauſæ, ſigna, atque ſymptomata cap. 13. 377
Scrotii morbi, cauſæ, & ſigna cap. 14. 382
Vteri affectus, cauſæ, & ſigna cap. 15. 383
Vteri ſymptomata, horumque cauſæ cap. 16. 385
Sterilitatis cauſæ. Pregnantium ſigna ſymptomata, horumque cauſę cap. 17. 389
Artritidis differentię, ſigna, & cauſæ cap. 18. 393
De elephantia cap. 19. 395
De lue uenerea cap. 20. 397

CAPITA SEPTIMI LIBRI

De externis corporis affectibus.

Tumorum præter naturam differentiæ cap. 1. 399
Tumores tubercula, & puſtulæ e ſanguine cap. 2. 400
Tumores, tubercula, atque puſtulę ex pituita cap. 3. 401
Externi affectus, & puſtulę a bile cap. 4. 404
De puſtulis cap. 5. 406
Maculę cap 6. 407
De gangrę & abſceſſu. cap. 7. 408
De uulnere cap. 8. 409
De ulceribus cap. 9. 411
De oſſibus fractis, luxatis, aut aliter uitiatis cap. 10. 413

THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

CAPITA LIBRI PRIMI

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas, præfatio. 417
Medici officium & quæ artis præſtantia cap. 1. 418
De remedii inuentione cap. 2. 419
Simplicis affectus ſimplex curatio cap. 3. 420
De methodica & legittima curatione cap. 4. 421
Quum nulli morbi inſunt, quænam curandi methodus cap. 5. 423
De curatione extraordinaria legitimę oppoſita cap. 6. 424
Vt remedii quantitas definienda ſit cap. 7. 425
Partium indicationes quibus limitatius definitur remedii quantitas cap. 8. 428
Vtendi ratio cap. 9. 429

Medi-

Medicamenta quā forma, quo tempore conueniant cap. 10. 430

CAPITA SECVNDI LIB.

De uenæ ſectione.

QVID euacuatio, quoq; ſint humorum uitia cap. 1. 433
Euacuationum genera & differentiæ. cap. 2. 435
Quid & unde uena ſecta uacuet. cap. 3. 436
Quę humorum uitia phlebotomia uacuet euenis. cap. 4. 437
Reuulſio atq; deriuatio ut per uenæ ſectionem cap. 5 439
Singulorum morborũ, quibus uel præſentibus uel futuris uena ſecta ſuccurrit, enumeratio cap. 6. 440
Quæ uena in quouis affectu ſecanda cap. 7. 442
Quid ſpontanea ſanguinis eruptio conferat in morbis cap. 8. 444
Quibus ſignis morbi magnitudo & uirium robur comprehēdatur, pro quorum indicatione mittere aut nō mittere ſanguinem oporteat cap. 9. 445
Vt uocandi quantitas ex morbi magnitudinę & uirium robore ęſtimari debeat cap. 10. 448
Præſentium, præteritorumq; obſeruatione, ex quibus certior uacuandi quantitas indicatur cap. 11. 450
Futurorum obſeruatio aut uerius prouiſio pręfiniendę quantitati neceſſaria cap. 12. 453
Quo morbi tempore, qua die, quaque hora ſanguis emittendus cap. 13. 455
Quæ ante uenæ ſectionem pręparatio afferenda cap. 14. 457
Quid ipſo ſectionis tempore faciendum cap. 15. 459
Vt uenæ ſectione regendus ſit æger cap. 16. 461
Emiſſi ſanguinis obſeruatio c. 17. 463
De arteriarum ſectione cap. 18. 464
De particularis ſanguinis uacuatione cap. 19. 465
Vniuerſalis quæ per habitum fit corporis euacuatio cap. 20. 466

CAPITA TERTII LIBRI,

De purgandi ratione.

Quid purgatio, quotq; eius differētię cap. 1. 469
De clyſtere cap. 2. 469
De uomitione cap. 3. 470
De purgantium medicamentorum uiribus, ac primum ut unumquodq; familiarem humorem totius ſubſtantię ſimilitudine deducatur ca. 4. 472
Purgans medicamentum nonnunquã alium, quam proprium & ſibi familiarem humorem extrahere e corpore cap. 5. 474
Purgantis medicamenti facultatem a noſtro calore excitari, ſubſtãtiam uero ad expurgandum humorum corpus non permeare cap 6. 475
Per quos ductus medicamentũ humorem detrahat cap. 8. 476
Quibus humorum uitiis, & quibus morbis adhibenda purgatio c. 8. 477
Per quas uias inſtituenda ſit purgatio quo medicamenti genere, & quam ualido cap. 9. 479
Vt medicamentis quantitas definienda ſit cap. 10. 480
Quantum & quouſq; uecuandum, uniuerſe an partite cap. 11. 481
Quo morbi tempore, quo die, quaque hora purgandum cap. 12. 483
Quæ pręparatio purgationi præmittenda cap. 13. 486
An ieiunio & qua forma, & quibus obſeruationibus dandum medicamentum cap. 14. 487
Vtilis ne & perfecta fuerit purgatio, an contra cap. 15. 489
De purgatione particulari ca. 16. 490

CAPITA LIBRI PRIMI

MVNDI ELEMENTA Solam materia Generis quibuſq; rebus impertiri cap 1. 491
Rei naturalis formam ſubſtantiam eſſe, non accidens cap. 2. 496
Naturalis cuiuſq; corporis ſimplicem

eſſe

eſſe formæ ſubſtantiam, neque hanc eſſe ex ſubiecti formis ortam contra Alexandrum cap 3. 500
Partium quæ in compoſito ſunt ſingularum formas, eſſe ueluti quaſdã præparationes inducendę totius formę & eas eſſe multiplices cap.4. 509
Rei naturalis potentiam nõ poſſe ſuopte impetu ad formam progredi, ſed haud ſecus atq; actum de habitu, formã elici de potẽtia materię c.5. 518
Gignendæ formæ, ne minimum quidẽ ante in materia fuiſſe, neq; potentiã quicquam eſſe formæ, neq; ad ſubſtãtiam genus referri cap.6. 523
Non poſuiſſe geniti formam a parẽtibus fluere: qualis & unde ſit uera formarum origo cap.7. 538
Rerum omnium formas, primaſq; ſubſtantias de cœlo duci, ex Ariſtotele cap.8. 546
Ariſtoteles ſupra naturã philoſophatus ſtatuit formarum diuinam originem; Deum maximum cœlos aſtraq; condidiſſe, hiſq; gignendarum rerum uires indidiſſe quæ etiam Platonica sũt ſacris literis cõſentanea c. 9. 550
Res omnes caducas & mortales diuinitus olim cõditas fuiſſe, eas nũc cœleſti uirtute gigni & gubernari, quæ eadem planè eſt diuina cap.10. 556
De ſpiritibus, quorum gubernaculis mundũ adminiſtrari tẽdũt. c.11. 562

DE ABDITIS RERVM CAVSIS

CAPITA SECVNDI LIB.

REI cuiq; genite, alias a materia, alias a qualitatũ temperamẽto, alias a forma uires ineſſe cap.1. 570
Vires eas, quas forma profert, uti & ipſum formam plane diuinas eſſe atq; dici, ut quarum nulla ſit certa manifeſtaq; ratio cap.2. 574
Corporis humani, & cuiuſq; animantis diuinam eſſe fabricam cap.3. 576
Animam noſtram non ab elementis ortam, Galeni decreto cap.4. 581
Quid animę facultas, Galeno c.5. 584
Trium partium animæ diuinam eſſe ſubſtantiam ex Galeni ſententia cap.6. 588
Humani corporis, ut omnium uiuentiũ ſpiritus eſſe diuinos, ingenitũq; illis calorem diuinum cap. 7. 591
Plurimas functiones & opera in nobis occultis ex cauſis eſſe cap.8. 596
Parti ſimilari non unicũ, ſed tria morborum genera inſidere, & qui ſint materiæ morbi cap.9. 601
De morbis totius ſubſtantię, & quanti ii ſint in arte mouenti cap.10. 606
Occultorum morborum differentiæ cap.11. 611
De peſtilentibus morbis, quod illorũ occulti ſit cauſa cap.12. 615
Epidemis morbis occultum quiddam ineſſe cap.13. 623
De contagioſis morbis cap.14. 628
De uenenatis morbis cap.15. 633
Et morbos & remedia quędam tans naturam eſſe cap.16. 637
Occultas quaſdam eſſe formæ, ſeu totius ſubſtantiæ proprietates, & quot ſint illarum differentiæ cap 17. 643
Vnde nata totius ſubſtantię proprietas, utq; a ſubſtãtia diſtet, & ubi ſita ſit cap.18 649
Occultis morbis tacita medicamẽtorum proprietate ſuccurrendum, non empiricorum ritu, ſed arte & methodo cap.19. 655

FINIS TABVLAE
OMNIVM CAPITVM.

INDEX RERVM MEMORABILIVM OMNIVM OPERVM IOANNIS FERNELLII.

ABDOMINIS *muſculi.* 27 22
Abortus quibus ex cauſis fit. 392 13
Abſceſſus inteſtinorũ morbus. 369 9
Abſceſſus ani uitium 374 28
Abſceſſus ſeu apoſtema quid. 408 23
Adſtrictio inteſtinorum morbus. 368 41
Animæ tres partes. 259 48
Adoleſcenti plurimum ineſt lætitia. 260 2
Affectio triplex. 270 46
Affectus in laborante quis cõſiſtat. 258. 23. *eius partes* ibi.
Affectus præter naturam. 274. 9
Alui deiectio cita quibus ex cauſis fit. 371 8
Angeli non ſolum gentibus & prouincijs, ſed & ſingulis nobis etiam ſunt cuſtodes adducti. 563 40
Animi intentio eſt neceſſaria ad motum. 180 26
Artus corporis uarij dolores occupat. 393 19
Animi cupiditates, quomodo fiant. 177 21
Ariſtoteles pleniſſimè expoſitus de rerum & formarum origine. 545 39
Adoleſcentia & pueritia quem ſanguinem habeant. 264. 1
Aſcarides lumbrici. 374 3
Alui deiectio tarda, & eius cauſa. 370. 19 31
Ars in pleriſque natura præſtantior. 418 21
Aquoſi tumores. 402 3
Amentia quid. 324 34
Aequale & inæquale in urinis. 289 9
Animantia ex putri materia unde ſemen acceperunt. 528 39
Animus per ſomnum laceſſitur. 260 38
Anima noſtra ex Galeno non eſt ab elementis orta. 581 27. *quomodo corpori obligata* 584. 2. *eius facultas ex Galeno.* 584. 36
Amphemerina febris quæ dicatur. 308 47
Apoplexia quid ſit. 327 36
Animæ tres partes ex Galeno. 588. 12. *partium eius diuinam eſſe ſubſtantiam. ibi.* 20
Aſthma quando fit in pulmone 342. 43
Appetentia quando imminuitur, ſeu proſternitur. 253. 8
Animæ principis facultatis deprauatæ functio. 322 44
Animi ægritudines. 178. 16. *uoluptates. ibid.* 20
Aemorragia ſanguinis e naribus eruptio. 338 21
Aures magnæ & paruæ quid denotent. 260 21
Aphthæ ulcera quæ. 339 44
Auerrhois opinio de elementorum formis. 497 6
Aneuriſma tumor. 404. 4
Autumnus cur habetur pernicioſus. 547 21
Atrophia quid ſit. 365. 5
Auditio deprauata quando accidit. 336 39
Arteriæ amplæ & exiles 271. 12 13
Aſcites hydrops. 366 31
Azimus panis, & eius facultas. 236 43
Aetatum obſeruatio in ſanguine mittendo. 451 24
Animi perturbationes ſex. 241 41
Anima non poteſt ocioſa in ſemine delitescere. 532 8
Anaſarca hydrops. 366 3
Aegilops quid. 335 9
Animalia et ſtirpes, quæ ſine ſemine proueniunt a cælo generantur. 548 5
Animalia etiam perfectiora gigni a cælo, ſed ſeminis interuentu. ibi. 30
Animam prægnantem eſſe quomodo Plato intellexerit. 534 20
Anima omnium antiquiſſima. 525 41. *actu. ineſt corpore* 526 22
Alexandri aliorumq; philoſophorum falſa opinio de formarum eſſentia 469. 33. *eius miſtio quæ falſa.* 497. 13
Arthritidis differentiæ, ſigna, & cauſæ. 393 17
Artheriarum ſectio. 464 34
Aqua & terra patiuntur ut materia. 571 47
Angelorum multitudo infinita. 563 49
Arte quæ ſuam rationem ſint adepta. 492 46
Aeger quomodo regendus ſit a uena ſectione. 461 21
Aeris mutationes non ſolum eſſe a cælo. 548 1

Anima mundi ex Platone a quo defluit. 569. 17.
quæ ſit. 561 18
Abſtinentia tempeſtiua ſalubris. 467 4
Ariſtoteles quid ſtatuerit de animantium & ſtirpium procreatione. 535 20
Aetheris & aeris interuallum totius mundi non eſt pars milleſima 547 40
Affectus ſimplices contra naturam. 420 7
Ani affectus atq; ſymptomata 374 19
Angina faucium affectus. 341 6
Appetitus cur mouetur. 177 4
Affectus biſariam periculoſus eſt. 424 10
Aurium morbi & ſymptomata, horumque cauſæ et ſigna. 335 46
Animi pathemata. 447 46
Aetates quinque 93 36
Anima quid. 113 47. eiuſdem genera tria. 114. 22. partes quæ. 114. 43. facultates. 115 12
Aetas conſtans. 93 47
Auctrix facultas quæ. 118 22
Accretio differt a procreatione. 118 33
Adeps quo temperamento. 88 44
Adoleſcentia & eius partes. 93 38
Animam eſſe primariam cauſam, facultates eſſe adiuuantes cauſas. 116 34
Altrix facultas quæ. 118 1
Aer quid flammæ conferat. 99. 30. pabulum eſt flammæ. ibid. 34
Attrahendi uis unde nata. 119 39
Aetatum temperamenta 93 21
Aetas quid, & unde ſpectetur ætatum mutatio. 92. 37
Actio omnis fit ex contrariis, quæ ſub uno genere comprehendantur 609 48
Acetabula quæ dicuntur. 208 24
Animæ partes tres locis diſcludi. 137 35
Alimentum quæ materia ſit. 148. 30. eius præparatio ibid. 34. in uentrem depulſio. ibidem. 40
Affectus quid. 220 4
Alui excrementum. 151 40
Appetitus mortales duo. 147 19
Appetitus omnis a reliquis facultatibus diſtingui. 147 26
Aer ut fiat ſpiritui pabulum. 189 5
Aeris, ſpiritus, & ſanguinis diſtributio per pulmones. 189 11
Auditio ut fiat. 172 8
Alimenta coctione non putreſcere. 150 2
Affectus contra naturam 221. 1. duplex. 222. 28
Alimenti per inteſtina depulſio. 151. 29. diſtributio. ad iecur. 34
Alimenta multa cur in uenas permeant. 153 14
Anima naturalis & ſentiens ex ſemine prodierunt. 200 13
Agonia eſt omnibus aduerſa. 241. 49. noxia. 242 33
Animæ ſentientis uis & materia. 171. 3. uaria inſtrumenta ibid. 29
Animam noſtram eſſe immortalem. 145. 39
Animalis facultas omnium poſtrema. 142. 46
Appetitus triplex. 146 21
Altricem uim in animantibus perfectiorem eſſe, quam in ſtirpibus. 142 9
Aeris ſubſtantia ſimplex. 615 13
Arteriæ cur uenis pauciores. 55 13
Arteriæ uenoſæ. 55 27
Arteriæ ramus ſuperior ibid. 39
Arteriæ ad brachia ibidem. 48. ad alia. 56. 4. & inde.
Arteriæ quæ ad inferiores partes. 56. 28. & inde.
Aſtrorum ortus obſeruandi. 611. 15
Animalia quæ habent menſtrua & quæ non, quæ multum et quæ parum. 204. 18 22
Appetitus animalis. 128. 16. rationalis. ibid. 25. triplex. ibidem. 31
Appetitio poſtrema eſt facultatum interiorum. 127. 46
Adeps non eſt corporis pars. 72 45
Animus triplici corpore tenetur. 98 13
Appetituum differentiæ. 128 1
Auerrhoidis cauillus. 126 33
Animalium facultatem lædi aliis illæſis. 136. 46
Actio. 133 43
Ars. 134 1
anima ſine aere teneri non poteſt. 234 1
animam ſolis operibus cognoſci. 113. 37
animantium procreatio. 192. 17
aquilo purgat aeris inquinamenta. 235 29
aeſtate acrior in nobis eſt calor, quam hieme. 108 44
actio læſa quæ uerè dicatur. 221 9
anguſtia quomodo fit. 246. 2
arteriarum uſus 55 11
anima ſentiens in corde. 135 16
antecedens cauſa morbi. 231 33
ariſtotelis expoſitio. 83 20
auiculæ. 39 20
arenæ rubræ in urinis quid indicant. 255. 41

anatomes

anatomes modus 62. 48
anima ſentientis facultates interiores tres. 125. 5
amnios quæ dicatur. 208 25
aſtrologiam ſuperſtitioſa rerum uanitate multi contaminarunt. 652 1
auerrhoidis figmentum. 79. 46 92 33
anima in toto re uera tota eſt, et in qualibet parte tota eſt poteſtate. 135 38
anima una diſſimilimas actiones edit. 135. 44
actiones propriæ et communes. 122 7
apoplexia ex quo gignitur. 636 26
affectiones quæ fiunt in aere. 615 30
aquatilia ſatis refrigerari citra aeris appulſum. 186. 39
alimentum quod eſt. 236 12
anatomica adminiſtratio. 63 10
adipis procreatio. 61. 6. differentiæ ibid. 9
attractricis facultatis neceſſitas. 119. 27
aer quomodo aqua humidior. 73 46
alexiteriorum natura duplex. 609 20
analyſis ſumma inueſtigandi facultas. 13
auris. 45 45
arteriæ et uenæ. 67 26
aer tractus conſeruando calori eſt aptus. 166. 36
audiendi facultas. 223 46
auicenna male definiuit temperamentum. 82. 10
arteria aſpera. 50 25
aeris intemperies quot morborum genera faciat. 234 26
aſperitatis cauſæ. 246 9
articuli. 14
anatomes neceſſitas et præſtantia. 68 27

B

Balbi cur ſermonem articularem non explicant. 340 20
Balneæ, et earum qualitas. 243 2
Balneum quid conferat. 467. 45
baſis cerebri. 17 46
baſiliſcus quantæ ſit perniciei. 628, 13
bilis ſimplex circa iecur. 364. 49
bilis propria cyſti. 360 9
bilis atræ ſigna. 265 49
bilis citrina quid ſignificet. 306 2
bilis flauæ, ſigna exuperantia. 264 37
bilis tum flauæ, tum atræ ſecretio. 155. 24. quomodo flaua in cyſtim trahatur ibidem. 28. eiuſdem ad inteſtina deiectio ibid. 36
bilis excrementitia et utilis. 168. 28. naturalis duplex ibid. 34. uitellina præter naturam ibidem. 37. tres eiuſdem ſpecies in ſtomacho genitæ. 169. 2
bilis præter naturam, triplex. 169. 30. atra quæ ex uitellina fit ibidem. 36. atra nulla fit ex ſanguine ibidem. 44. atra tertia fit ex pituita. 170 9
bilis quandoque ab imbecillo fit calore. 157. 35
bilis atra in quibus locis cõgeri ſolet. 361. 33
bilis, quem morbum generet. 237 48
bile multa qui redundat. 264 48
bilem accendit leuis inedia. 238 11
bleſi cur ſermonem articularem non explicant. 340 20
bonum a Platone quid appellatum. 560 13
brachy totius oſſa. 20 8
brachium qui muſculi moueant. 26 19
brumale ſolſtitium frigidiſſimum eſt. 611 17
bubo atque carbunculus quid denotet. 619 26
bubo ſignum eſt febrium peſtilentium. 316. 19. 49
bubonocele quid appellatur. 383 5
bulimos, ſeu uehemens fames, quando. 353 15

C

Caro citius alitur, quam aliæ partes. 160 37
caro quid et eius partes. 59 24
calor triplex. 593 17
calor noſter cur non ab igne trahat originem. 593 22
calori noſtro non opponitur frigus. 97 21
caro triplex. 102 39
carnem omnem non eſſe calidam. 60 36
carbunculus atque bubo quid denotant. 619 26
capitis præcepta. 67 34
capitis et maxillæ uincula. 22 20
catarrus quid. 330 27
calorem noſtrum non eſſe prorſus elementarem. 97 3
calidum innatum quid 105 4
caloris ui omnia contineri et regi. 36 31
cartilago uertebrarum. 17 8
cauſa quarum ui, aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. 233 14
carmina nihil proficiunt in morbos. 641 26
caloris et humoris innati amicitia. 108 10

calor naturalis duplex.292 54
caloris interitus et extinctio unde 185. 38
calua 42 17
cauſarum genera et differentiæ 230 15
capitis totius oſſa quot 19 8
carnis partium differentiæ 60 45
calidum aut frigidum non uno ſemper modo cognoſcuntur 88 30
calor noſter inſitus ſenij et interitus cauſa interior.92 26
calor non excellit in omni uiuente 89 31
cacodæmones qui 567 8
calculus in cyſti fellis 350 47
cancer qui tumor eſt 403 9
carbunculus ex ſanguine originem habet. 400 49
carbunculus ſignum eſt febrium peſtilentialium 316 19
cacoethe ulcera.422 24
canis rabidus.628 6
calor a media ætate minuitur.107.23. ſe ipſum deſtruit ibi. 30
catoche ſeu catalepſis quid 225. 35
caligo quid ſit 333 47
capitis affectiones.220 24
caloris in uitæ decurſo mutatio.93 7
calidi innati ex regione uarietas.107 47
capitis oſſa 17 12
cartilago 15
caluaria ſi frangitur.aut finditur periculoſiſſimũ eſt.413 43
cauſa morbi 258 30
cartilagines in oſſium extremis 21. 27. ſolæ per ſe ibi. 37
cacochymia quid. 434.21.438 20
cacheſia quid ſit.365 25
capitis dolor et eius cauſa.322 4
cauſæ efficientes poſitæ ab Ariſtotele.570 46
ceci morbi qui recte appellati.610 34
cæcum quid.32 3
cæliaca affectio et eius cauſæ.371 20
cælum regit omnia quæ mundus continet. 546 20
cæli inquinamenta 615 34
cecitas ex quo oritur.332 26
cælorum uirtus quæ.555 26
cerebro læſo omnis animæ uis perturbatur. 584 9
cerebri et ſpinæ medullam eſſe diuerſam 61 42
cerebri, cordis, & iecoris, tum uires, tum ſpiritus, ſpecie & differentia differre. 140 48
cerebri ultium intemperies duplex.332 28
cerebrum quo temperamento.88 46
cerebrum et eius partes.67 42
cælum omnium formarum ſeminibus conſperſum. 650 17
cerebri neruorũ coniugationes.44.13.et inde.
cerebrum tenet ſummã corporis partem 42 13
cerebrum motus et ſenſus principium.131. 19
cerebrum mouetur. 130. 43. dat uim mouendi. 191 4
cerebri baſis.17 46
cerebri excrementorum ſymptomata.330 25
cerebellum 43.17. 62
cephalica omnium tutiſſima.460 4
ceruicis muſculi.24 31
ceruix. 16
characteres in morbos nihil proficiunt.641. 26
chiragra omnium infeſta.393 26
cholera quid.355 34
chori ſuperiores nouem quomodo diſiuncti ex Dyoniſio.563 14
choroides contextus.42. 45
chyli ad iecur tranſuectio per uenas meſenterii. 152 10
chyloſi cur efficiantur.149 38
cibi, quã ueneris grauiora ſunt pericula.243 25
cibi potuſque uitia.235 38
cibi ad iecur diſtributio, ratione potius, quã ſenſu cognoſcitur.152 20
cibi faſtidium, quando adeſt.353 8
cibus cur ocyus, tardiuſue alat.572 26
cibus indigeſtus quamfamem ſedet.150. 48
cibus, quando morbum facit.237 13
cilia.46. 27
circuitum quæ cauſa ſit.307 40
chyſteris uſus et utilitas.469 40
continui ſolutio, morbus eſt.227 14
cor nullam tolerat ſolutionem 227 22
corporis humani fabrica diuina eſt.576 18
connexi, uel conſequentes morbi.228 44
coccyx ſeu cauda. 16
coctiones communes duæ.162. 7
conceptio quid.207.9.ad bonam conceptionẽ, quæ neceſſaria ſint. ibid.27
concoctionis primæ, aliarum quis humor excremẽtum.162. 20 et inde
continui ſolutio ex quo fiat.246 29
cor primum ex Ariſtotele conformatur. 209 18
cordis et arteriarũ pulſationes diſtant.189 42
corporis conſtitutio in tres diuiditur ordines.223 42
corporis elementa principia quæ.73 43
contagioſi morbi.628 1

corpus

corpus quibus de cauſis liqueſcit.242 24
coepori tria inſident præter naturam. 254. 40.
cor animæ ſedes.135. 35
conuocatio perfecta non fit ubique.ibi.16.triplex. ibid.
cordis præſtantia.135 2
colliquatio inteſtinos.372 32
cordis neceſsitas.29 19
cor.66 6
concoctio uentriculi.149 18
concoctio quid.149 48
coctionis ratio.149 28
contagioſi morbi quid.614 3
corpora quæ permiſceri poſſunt.78 14
comitialis morbus.225 16
contraria quomodo eidem nõ inſunt.83. 19
corporis partes ſimplices,decem.71, 18
corporis conſtitutio aut naturalis, aut non naturalis.220 39
concauitatis et meatus uitia.245 46
corruptio ſimplex quid.607 38
corporis totius temperamentum unde ſit. 89 4
corporis partes quæ ſunt, tot ſpiritus et naturæ. 210 9
conformatio et ſpiritus unde originem ducunt. 516 23
concoctio quomodo fit 487 17
corporis habitus quid palam facit.259 22
collumella.41 48
cerebrum principis animæ ſedes.138 1
cor,quo temperamento.88 35
contemplatio.133. 40
componendi facultas.133 32
corpus operatur per animam de mente Alexandri.504 44
cor quid conferat cerebro.142 40
colicus dolor.257 7
corporis humani diſſolutio uſque ad ſimplicia. 70 5
cordis pulſatio.187 5
corpus factum eſt anima poſterius.525 43
corpora quare inflãmantur.100 9
commutatio,ſeu alteratio duplex.609. 18
coloris habituſque indicia.259 31
conceptus inutiles.385 1
compoſita febris.294. 36
corporis artus uarii dolores occupãt.393 19
corporis qualitates aduentitiæ non continentur in ratione temperamenti 91 10
coſtæ unde originem ducant.19 26
cor quid conferat iecori et cerebro in perfectis animalibus.142 28
contentorum genus triplex.281 14
continens cauſa morbi.231 30
contrarium.43 25
contrarium multifariam dicitur.419 17
conſuetudo ex quo conſtat.425 47
compoſitæ febres. 312. 2. earum conſideratio. ibidem.
continua febris in uenis arteriiſque maioribus accenditur.298 11
corporis actiones, nec a ſe nec à corpore proficiſcuntur.113. 30. eiuſdem actionũ cauſam eſſe animam. ibid.42
colon,eſt præcipua flatuum ſedes.267 20
contemplatio quæ et philoſophia.182 2
cognitio morborum ex pulſu.274. 2
corpus humanum tribus in rebus diſtat a cæteris. 14
corpora noſtra interitu diſſoluuntur in elementa. 76 18
colores urinæ quid ſignificent.281.20.289 21
colicus dolor flatulentus inſtabilis eſt. 369 41
cordis carnales.38 48
continuarum omnium: febrium duplex genus. 400 33
contentorum uitia.434 31
corpore quæ contineantur.221 23
corporis inſtrumenta.171 25
corporis partes ſimilares unde.75 35
corporis pars quid.71 21
continuæ febris ſubiecta materia.300 9
conuulſio quid.329.9.eius cauſæ. ibid.14
concipiendi rationes.206. 49
concoctio quomodo iuuatur.598 5
compoſitus morbus quid.228 26
corpus humanum a quibus laceſſitur.230 33
colunella palati uitium. 40 45
condiloma ani tuberculum.374 45
cordis palpitatio.350 27
colum inteſtinum uarias excipit materias. 369 27
cordis affectus.349 30
corpus uniuerſum in tres publicas regiones diuiditur.434 36
confuſa febris.294. 36
continua febris duplex.294 14
conſtitutio bona et mala quarum rerum cauſa. 222 5
conſultatio.133 45
coxæ muſculi qui femur mouent.27 42
coxarum oſſa uariis nominibus prædita. 20 41

cruris

cruris oſſa duo.21 4
cubiti muſculi.26 30
cupiditas.146 24.eius partes duæ.ibid. 34
cupiditas eſt futuri boni.178 9
cupiditatis exuperantiæ aut defectiones. 146. 39
curatio lenta bifariam fit.427 7
curatio quid.418 47
curatio extraordinaria legittimè oppoſita. 424. 8
curandi methodus multos morbos.423 3
cutis expurgandæ remedium.465 40
cutis compoſitio.58.38.foramina.59.2. ubi hæreat.59 9
cuticula.58 48
cutis lex et regula temperamentorum.87 29
cutis temperata eſt.88 2
cutis eadem eſt temperamento, atque totum corpus.89 16
cynicus in facie quid.339 4
cyſtis fellis.33 41
cyſtimali ſanguine.155 34

D

Dæmon mendacii parens.567 18
Dæmones quoſdam eſſe, et mundo uagari teſtatur Plato.564 21
Dæmonis illuſio in curandis morbis.641 10
Dæmonũ natura et qualitas ex Platone.564.42
Deus quomodo inſperſit diuinitatis ſuæ ſemina in ſtirpes et animantia.556.20.eſt author ortus uitæ conſeruationis, ibid. 28. eius uis e cælis per omnia diffunditur.558 23
Decrepita ætas ſanguinis miſſionem non fert.451 24
Deus quid dicatur in ſacris.555 30
Dentes uariè affici ſolent.330 13
Deus qui eſt, et quanta rerum cognitione ualeat. 552.9.15.553 10
Defectus qui morbus.226 34
Delirium et phreniſis.323 6
Defatigatio multa, quæ damna faciat.240 22
Dentium radices ubi figuntur.18 12
Deo natura proximam conditionem quæ acceperunt.552 26
Dentes, et eorum diuiſio.19 15
Deriuatio quid.440 19
Deſipientia quid.322.45.eius partes.323 5
Diſipientium ordines tres.322 48
Diabetes quid appelletur.280 20
diaphragma.37 9
diaphragmatis uitia.347 30
diarrhæa alui profluuium.372 7
diaſtole quid.268 23
dies purgationis.485 33
differentiæ febrium.293 31
dij Patrij, ſeu penates qui.564 39
dilatatio morbus.226 3
dionis remedia 426 7
dilatatio pupillæ uitium.333 33
diſcernendi facultas.125 25
diſcretio ſeu diſtinctio.175 6
diſiuncti morbi.229 14
diſtributio attractione fit.152. 47
diſſimilaris corporis partes eſſentia differunt. 500 27
diſſimilaris corporis materia multiplex. 500. 12
diſſimilares partes.70 15
diſtillatio quid.330 27
diuinum ab Hippocrate quid appellatur. 610.21 56
diuulſio pupillæ uitium.333 36
dolor capitis aut externus, aut interior. 322. 28
dolor colicus flatulentus uagus eſt, et inſtabilis. 369 41
doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat. 255 24
doloris atrocitas uires diſperdit.447 45
doloris cauſæ quot.253 29
dorſi externi muſculi.27.12.interni.ibid. 18
dyſenteria quid.372 38
dyſuria quid ſit.381 47

E

Ectaopion quid ſit.335 33
Ecchymoma cutis uitium.407 47
Ecthymata et eorum ſigna.622 32
Effaſcinantes uiſu qui.638 32
Effigies et de ea diſputatio.214.31.[illegible]9.uera eius cauſa, et demonſtratio.215 10
Efficiens cauſa morbi.230 31
Efficientes cauſæ poſitæ ab Ariſtotele.570 46
Efficiens cauſa triplex.232.2[illegible].233 22
Electio.134 4
Elementa pura ubi ſint.77 20
Elementa quatuor.74 32
Elementa mundi quatuor natura ſunt.492. 44. non pereunt in rerum interitu.484 7
Elementa in mixtione ſummas qualitates retinent. 84 7
Elementum quid.73 30
Elementi materia ſimplex.500 9
Elemento ſimplici nihil nutriri poteſt.76 4
Elementorum formæ ab Auerrohe ubi poſitæ.

tæ.530 24
Elementorum facultates ſunt contrariæ.74.12.
ſubſtantia mutantur.74 17
Elemẽtorum ſolæ qualitates per totas miſcentur. 80 6
Elementorum & principiorum diſcrimen.73 40
Elementorum qualitates ſummæ 75 10
Elementorum portiones miſtis ratione cognoſci nequeunt.86 26
Elementorum ſubſtantiæ & formæ ſeruentur in miſtione.77 30
elephantia quid eius conſideratio.395.48. et per totum.
elephantiaſis, contagioſus morbus.632 38
empyos pulmonis affectus.345 39
enæorema minus bonum, quam hypoſtaſis. 288. 32. eius ſignificationes ibi. 38
endemij morbis qui 613 45
epidemij ſimplices.613 37
epidemij morbi occultum quiddam habent. 623. 40
epidemiorum cauſa ex Galeno.615 28
epilepſia a quo mouetur 635 31
epilepſia quid.326.25. eius differentiæ.ibi. 49
epiglottis.41 17
epinyctis puſtula.401 23
ephemera febris.293.43.294.49. in ea quæ conſiſtunt.294. 1
ephemeræ febris materia, origo, notæ, huiuſmodi. 195.3. et per totum.
ephialtes quid 327 25
epiphora quid.334 25
eruptio ſanguinis ſpontanea quid conferat in morbis.444 18
eryſipilas quid ſit.404 17
eſſentiæ unius facultates complures.115 44
euacuatio quid 433 24
euacuatio uniuerſalis, quæ ſit per habitum corporis.466 18
euacuationum genera et differentiæ.435 8
Εὐεξία quid oſtendat.259. 29
euidentium cauſarum uires.245 5
euidentes cauſæ obtinent magnam ſignorum uim 261 35
euphemia id eſt ſanguinis bonitas, quando ſit. 264 10
euidens cauſa morbi.231.233 1
euidentes cauſæ non neceſſaria.242 48
excandeſcentiæ exuperantiæ, aut defectiones.146 42
exanthemata quæ ſunt.317 13
exercitatio quid conferat.457 27
excrementa cuiuſq; partis.163. 6
excrementa uoluntate retinentur, ut naturæ expelluntur.151 44
excrementorum differentiæ.168. 17
exemplaria quæ.555 27
excretio morbida quid.611 5
expiratio quid Galeno exponitur.609. 35
expultricis facultatis neceſſitas.119 42
expuitio cruenta. 349 18
extraordinaria curatio legitimæ oppoſita. 424. 8
exuperantia morbus.226 33

F

Faciei, oriſq; uitia, et horum cauſæ.338 36
Faciei commiſſura.17.44. oſſa.18 7
Facies index eſt perturbationũ animi.259. 45
Facultatum conſenſus in toto animãte.143 31
Facultatum moralium ſedes 146 47
Facultates peculiares nõ indigẽt ullis.122 45
Facultas una in parte corporis poteſt perire, aliis manentibus.143 35
Facultates quo ordine perire ſolent.244 2
Faciei color quid palam facit.259 22
Facultatũ differentiæ ex inſtrumentis.124 41
Facultatũ animalium demonſtratio.123.11. diuiſio ibidem. 25
Facultates naturales, quæ habent inſtrumenta. 122 20
Facultatis et partis diſcrimen.116 18
Facultatum interiorum numerus.126 41
Facultas quid uerè ſit Galeno.586 31
Facultatem eſſe formam inſtrumenti.113 33
Facultatum interiorum inſtrumenta.130 12
Facultas efficiens inceſſus.128 37
Facultas mouens alia eſt a ſentiente.129 3
Fames ex cauſa fit duplici.150 38
Fames uehemens, quando 353. 15
Facultas ſeu ſtultitia 324. 33
Fauces 40. 23
Faucium et linguæ morbi. ſymptomata et cauſæ. 4
Febris continua in uenis, arteriiſque maioribus accenditur. 268
Febris maligna. 315 9
Febres compoſitæ. 3 2 2
Febris genera tria. 293 35
Febris nulla incomitata progreditur. 317 42
Febris continuæ ſubiecta materia. 300 6
Febris quid, quæ illius eſſentia, quæ ſigna 292 29
Febris peſtilens deſcripta. 619 30
Febrium peſtilentium aliæ comitatæ. aliæ incomitatæ.316 19
Febrium continuarum duplex genus.300 33

Febrium implexus.299 16
Febrium intermittentium continentem proximamque cauſam non eſſe in habitu corporis. cap.9 303
Febres ſudorificæ inſolentes.623 8
Febrium communes notæ.293.26.differentiæ ibidem. 30
Fellis cyſtim quid occupat.359 40
Femoris os.20 49
Femoris muſculi qui tibiam mouent.28 20
Figuræ in morbos nihil proficiunt.641 26
Finis eſt perfectior iis, quæ in finem contendunt. 600 27
Finis morbi.230 30
Flammæ pabulum triplex.99 42
Flatus pulmone præter naturam coarctatur.342 9
Flatus copioſi ſigna.267 12
Florum et aromatum odor, quid conferat. 242 9
Fluor muliebris.387 6
Fluxionis materia.247 2
Forma quæ morbi ſpecies.230 30
Formarum origo.574 30
Formarum ſubſtantialium uera origo ex Ariſtotele.536 46
Forma quomodo educatur de potentia materiæ. 522 1
Foma omnis ſimplex, nec compoſita eſt ex ſubiectarum partium formis.502.41.non eſt profecta ex ſubiectarum partium naturis.503 4
Forma fit et perit.593 5
Forma ex ſe principium eſt efficiendi.573. 14
Formarum ordines multi.501 21
Formæ unius ſimplicis non eſſe plures gradus perfectionis.530 38
Formæ cuiusque ſubſtantiam eſſe ſimpliciſſimam. 531. 29
Formarum diuina origo ex Ariſtot.550 29
Formæ duæ eidem inſunt parti.80 40
Formæ proprietates occultæ.643 1
Formam de potentia materiæ educi quid ſit. 519 11.
Fœmina quæ ſit.192 31
Fœminis ſemen ineſſe.202.1 9
Fœtor narium.337 49
Fœtus urina et ſudor ubi continentur.212. 27
Fœtus in utero mortui ſigna.392 41
Fœtus quando primum ſentit, et mouetur. 211. 44.et inde.
frigus immodicum quid noceat.346 41
frons magna quid denotet.260 21
functiones plurimas occultis ex cauſis eſſe. 596 30
functiones.43 40
functiones diuiduntur.250 3
functionum læſarum cauſa.251 15
furunculus tuberculum eſt.401. 11
furor qui et mania, quid.323 45
fœmina ne an mas geratur in utero.391. 33

G

GALENVS de animæ immortalitate a Platone diſſentit.584 30
Ganglion qui tumor eſt.402 26
Gangræna quid.408 10
Gaudii utilitas.241 35
Gaudium profuſum mortem gignit.242 2
Gemelli, unico fiunt concubitu.215. 35
Genera a partibus quo diſtent.114. 24
Generatio quo diſtet a perſtitione.77 34
Genii qui apellati.564 40
Genitalium muſculi.17 32
Gingiuæ et earum uitia.339 28
Gandula.42 39
Gandula qui tumor eſt.402. 36
Gandulæ et earum differentiæ.59 42
Glans longe ignauior clyſtere. 39
Glaucoma quid.333 3
Glutiæ.43 29
Gonorrhæa quid ſit.379.41.387 34
Grando palpebræ uitium.335 39
Grando narium uitium.338 16
Gula quid.31. 3
Gula omnium penè morborum mater.235 44
Guſtandi facultas.124 10
Guſtatus ut fiat.173 29
Guſtus ubi continetur.47 14
Guſtus cur perit, uel imminuitur.340 24

H

Hallucinatio quid.334 9
Hærmonia quid.501. 43
Hauſtu ſolo, quæ enecant.612. 37
Hecticæ febris gradus, cauſæ, ſigna.313 17
Hectica febris.293.48.duplex.294. 4
Hemplegia quid.328. 26
Hæmorrhois ani uitium. 374. 49. earum ſymptomata quæ.373 12
Heppatis inflammatio 358 29
Hæreditarii morbi.231 5
Hernia ſeu rame, quid 383. 5
Heroes qui et Lemures a Latinis.564 40
Heroes a Platone poſiti.564 35
Hieme uberior eſt in nobis copia caloris, quã æſtate.108. 33
Homo ſupra cæteras omnes res naturales elatus. 501. 43

Homo ſolus recordatur. 183 29

Hominem temperatum eſſe medium in uniuerſa ſubſtantia. 87 13

Hominis corpus animæ gratia conditum eſt. 14. tribus diſtat a cæteris. ibid.

Hominis tactus iudex eſt temperamentorum. 87. 3

Hominis tactus eſt cutis medium tenet uniuerſæ ſubſtantiæ. 87 23

Hominem eſſe temperatum ad pondus. 89 23

Hominum mores diſſimiles. 260 28

Hominum ſanitas commutatur. 223 18

Humidum natiuũ prima eſt ſedes ſpiritus. 103. 1

Humor partium ſolidarum triplex. 181 31

Humor alimentarius. 100 22. natiuus & primi genius. 101 20

Humoris innati & caloris amicitia & differẽtia. 108. 10 16

Humorum dominantium nomina. 95 5

humores. 46 36

humor cuius qualitatis. 399 35

humorum motus quid efficiat. 307 41

humorum uitia quot. 433 27

humores tenues & ſeroſi quomodo congeruntur. 266 45

humeri muſculi. 26 1

humor in parte bifariã coaceruatur. 247 20

humorũ ortus quatuor & procreatio. 155 13

humorũ differentiæ ex quo ſpectentur. 158. 25

humores ſecundarij. 103 9

humorum genus triplex. 100 27

humores diuerſi unae gignantur in nobis. 156. 48. quatuor in nobis neceſſario gigni. 157. 13. omnes ſimul gignuntur. ibi. 46

humorum quatuor in ſanguine proportio. 166. 9. differentiæ. 168 5

humores ſynceros non eſſe in uenis. 166 18

humor oleoſus innati calidi eſt ſubſtantia. 104. 19

humor quid. 160 1

humidum, ſiccumq; temperamentum tactu cognoſcitur. 88 25

humani corporis ſpiritus ſunt diuini. 531 28

humanæ naturæ diffinitio. 105 15

hydrops ſarcites triplex. 366 1

hydroceles quid. 333 17

hypoſtaſis, & urinæ contenta. 287 7

hyppochondrica affectio. 364 18

I

Ictenus quid. 364 6

Ideæ rerum & ortus & gubernationem procurãt 560 26

Idearum differẽtiæ a quo defluunt. 560 20

Iecoris mor bi, cauæ, & ſigna. 356. 6

Iecoris retentio. 154. 35. eius caro quando opifex ſanguinis. ibid. 416

iecoris inflammati ſigna. 256 36

iecoris coctio ſecunda. 161 41

iecoriſs lieniſque ſymptomata & eorum cauſæ. 363 14

iecur, & ad illum uiæ ab inteſtinis. 33 21

iecur quomodo alatur. 155 8

iecur & cerebrũ cordis indigere auxilio. 142. 36

iecur naturalis animæ ſedes. 137 45

ieiunum unde nomen ducat. 31. 42

ignis et aer tanquam cauſæ efficiunt. 571 47

ignem ex materia conſtare et qualitate. 496. 45

ileon. 31 48

ileus inteſtinorum dolor miſerabilis. 370 46

imaginatio. 175 19

imaginationis et memoriæ eadem ſedes. 132 7

imaginandi facultas. 126 8

imbecillitas iecoris affectus. 357 5

impetigo quid. 405. 23

impliciti morbi. 228 40

imminutio pupillæ uitium. 333 34

infantis ſentiens anima ducta eſt a parentibus. 216 24

infantium atque inclinantium ætas non dicitur æquè temperata. 107 49

infantium ætas. 93 41

infanti copioſior eſt calor, quam media ætate. 107 10

inediæ quid appelletur. 467 23

inedia quid conferat. 466. 23 49

infantis in utero ſitus. 212. 10. excluſio. ibid. 38

inflammatio inteſtinorum morbus. 368 47

infantium et puerorum urina. 279 40

inedia leuis bilem accendit. 238 11

incubus quid. 327 25

inſomnium quando nullum ſit. 176. 7. falſum ibi. 14. quando uere ſit et quomodo. ibid. 23

inſecta et piſces ut adorantur. 172 26

inſomniorum ratio. 260. 35. cauſæ. ibidem. 40

inſomnium cuius ſit facultatis. 127 24

inſania quæ et mania, quid. 323 45

inſomniorum uarietas unde prouenit. 176 31

inſpirationis et expirationis affectus. 188 28

inſpirati aeris præparatio. 188 47

inſtrumenti ratio. 70. 33

intemperies noxia quo diſtribuitur. 602 4

intemperiei ſiccæ affectrices cauſæ quæ. 244 33

intelligentia, et eius actiones, et facultates. 132. et 133. per totum.

intemperies quid. 84. 6

inteſtina unde exordium capiant. 31. 30
inteſtina & eorum ſpeculatio. 63 46
inteſtina quomodo proferantur. 30 48
inteſtina cibum concoquere. 152 3
inteſtinorum ſymptomata, horum cauſæ, et ſigna 369 20
inteſtinorum colliquatio. 372 32
inteſtinorum morbi cauſæ et ſigna. 367 48
inueſtigatio a ſenſibus perducit ad cauſas abſtruſas. 255 9
ira quibus frugifera. 241. 48. eius damna. 242 7
iracundi. 146 27
iſchuria quid. 381 10
iucundi facultas. 133 36
iudicandi exercitatio ex urinis. 289 36
iugale os. 8 19
iugularium ortus. 52 11
iugulum, et eius oſſa. 20 4
iugulum et ceruix. 66 31
iuuenis equeſtri uexatus a Domino. 638 6

L

Laborantis manus quando tangetur ab obſeruante. 270 15
Labrorum muſculi. 24 21
Laconicum quid conferat. 468 16
Lactucæ facultas. 236 35
Læſio tolerabilior eſt morte. 425 5
lapis philoſophicus. 654 33
lares qui dicti. 564 39
larua qua dictæ. 564 39
laringis muſculi 24 47
larynx. 40 42
laxitatis cauſæ. 246 6
lemures a Latinis qui dicti. 564. 40
lentigo in facie quid. 338 57
lentigo cutis et faciei uitium. 407 29
lethargus quid. 425 8
liberis, qui opera dare deberent. 231 21
libido quomodo fiat. 177 8
liberi, et eius materia. 405 30
lienteria affectio et eius cauſæ. 371 35
lien quomodo malencholiam trahat. 155. 39. quomodo alitur. ibid. 45. eius purgamẽtũ quomodo mittatur. 156 3
lienis morbi, cauſæ, et ſigna 360. 20
lingua quid. 41 32
linguam qui muſculus. exerit. 25 16
linguæ muſculi. 25 9
linguæ fauciumq; morbi, ſymptomata et cauſæ. 340 4
lumborum dolor quando fit. 219 32
lumbus. 16
lumbrici inteſtina occupare ſolent. 373 38
lues uenerea. 397. 11. eius differentiæ. ibid. 41
lucioſi quomodo fiant. 332 23
leucanthropia quod uitium ſit. 323 38

M

Magica ars. 640 10
Magi et eorum incantamenta. 638 38
Malacia, ſeu pica. 353 21
Malleoli quæ partes ſint tibiæ. 21 14
Mammarum aut teſtium coctio non eſt communis 162 10
Mammæ. 65 37
Maligna febris. 315 9
Manifeſti totius ſubſtantiæ morbi. 614 12
Maculæ cutis uitia. 407 10
Manie quid. 323. 45. ſolitaria. 324 29
Manus pulſum obſeruantis quomodo eſſe debet. 270 12
Manus oſſa. 20 30
Manus muſculi. 27 2
Mas qui fit. 192 30
Mas ne an fœmina in utero geratur. 391. 33
Materia una eſt rerũ omnium cõmunis. 498. 36
Materia uel per ſe, uel ui deſcendit. 247 3
Materia morbi. 230 29
Materia eſt perpetua. 493 5
Materia rei naturalis ex quibus conſtat. ibid. 23. quid ſit. 496 4
Materiæ morbi qui ſint. 601 28
materiæ uiris 572 16
maxilla, et eius uitia. 339. 40
maxilla magna uel parua quid denotet. 260 19
maxillæ muſculi quatuor. 24 3
maxillæ interioris oſſa. 19 2
medicamenta quomodo ducantur de potentia in actum. 522 31
medicamentum quibus obſeruationibus dandum. 487 33
medicamenti purgantis facultas a noſtro calore excitatur. 475 21
medicamentum per quos ductus detrahat humorem. 47æ 39
medicamentorum purgantium uires 472 14
medici officium. 418 17
medici ſapientis quid eſt. 453 13
medullæ tunicæ. 47 46
medicamentis quomodo ſit definienda quantitas. 480 6
medicamentis a quo inſint uires. 602 16
medicamentorum uires 606 13
membra corpore ſicceſcunt. 106 37
membrana. 57 29
membrana coſtas ſuccingens. 38 3
medicæ artis pars quo illuſtratur. 254 44

memoria

memoria duplex.126 24
memoria propria quid.126 34
melancholici humoris differentia.169 18
memoria mentis.182 48
Quomodo fiat.183 7
melancholia quid 323 26
Triplex.324 4
meditatio et cogitatio confirmant memoriam.126
medicinæ ſcopus.418 43
melancholia duplex.310 47
medicamentorum formæ multiplices.430 45
medicamentorum purgantiũ ordines.473 34
melancholia quid efficiat.324 1
melancholiæ cumulandæ qui ſunt apti.265. 18
Eius ſigna quæ.ibid. 34
membranarum differentia.57 46
Ortus.58 23
merendi ſymptomata quæ.380 34
medicamentorum quid confert 472. 41
memoriam conſeruans.175 11
Efficiens.ibid. 40
meninges immobiles per ſe ſunt.130 44
Dant uim ſentiendi.131 4
meninges.58.8.67 37
meninges duo.42 27
meſentery et pãcreas morbi, cauſæ, et ſigna.362.9
mens et intelligentia.216 49
mens quomodo conſtet ex duabus intelligentis. 133 21
mens diuinitus accedit 200 18
mens formarum eſt præſtantiſſima. 14
mens inſtrumento non indiget.131 9
mens ex Platone unde procedit.560 15
menſium ſuppreſſio.386.2.purgatio.ibi. 30
menſtruum quo tempore erumpat.204 27
Quomodo ſiſtitur.ibid. 38
Quid ſit. 205 5
menſtrui ueri pernicies.213 45
menſtrui neceſſitas et productio.204. 8. natura. 205.1.pernicies et malignitat.ibi. 7
meſenterium.64.12.32. 46
methodus curandi multos morbos.423 3
metus eſt futuri mali.178. 11
mictio cruneta, quæ.382.5.purulenta.ibi.26.ſub nigra ac turbida.ibid. 31
miſtio quid.78 28
miſtio uera, et eius ratio, uera et opinio falſa. 497.20.24 30
miſtionis ratio.80 9
miſtum quod eſt, idem et ſimplex.80 18
morbus quid.219.48.221 40
morbus unus aut ſimplex, aut cõpoſitus.228 15
morbus uere ſimilaris qui.610 8
morbida excretio quid.611 5
morbus et eius cauſa diſtat ſymptomate.248. 27
mola quando contingat.215 32
morbus qui uere debet cenſeri.222 23
morbus manifeſtus.608 21
morbus multiplex.419 48
morbus comitialis.224 16
Inſtrumentarius et eius differentiæ. 225.27 et 43
morbus ſimilaris et eius differentiæ. 224. 10. et 20
morbi trans naturam.637 38
morbi occulti et manifeſti, qui.224 43
Contagioſi, 225.11.uenenati.ibid. 15
morbi hæreditarii.231 5
morbi grauiſſimi quid.612 16
morbi plurimi quibus ex cauſis excitatur.234.20
morbi genera.224 14
morbi ſimilaris intemperies octo.224 34
morbi quales ſolis intelliguntur ſignis.253 49
morbi triplices.228 2.
morbi cæci qui recte appellati.610 44
morbi cauſa quæ.221 30
morbi totius ſubſtantiæ.606 40
morbi magnitudo quibus ſignis dignoſcatur.445 16
morbi ex Hippocrate unde fiant.609 25
mola quid ſit.384 30
morborum cauſæ implicitæ, connexæ, et diſiunctæ 246 42
morborum opifex.234 43
morborum differentiæ.232 18
morborum ſimilariũ genera tria.603.6.604. 46
morborum ſingulorum enumeratio, quibus uena ſecta ſuccurrit.4 87
morborum ex pulſu cognitio.274 47
morborum compoſitio multiplex.229 20
morborum cauſæ.230.10.24.231 20
morborũ occultorum differentiæ.611.33.361.2. cauſæ.612 1
morborũ communiũ in aere genera tria. 618 14
morbus cõis qui eſt continui ſolutio.227 1
morbos multos curandi methodus.423 3
mores et impetus animi humorum et affectuũ corporis indices.259 46
mores hominum diſſimiles quare.260 28
mortis ſigna ex pulſu.275 20
motus ſenſuſque ſymptomata 326 6
motus alius naturalis, alius uoluntarius. 239. 38
motuum liberorum genera duo.188 2
motus et imaginatio in corde.135 27
mouendi inſtrumentum proprium.131 25

muccum narium, aut uentriculi pituitam nō eſſe. 163 11
muliebris fluor. 387 6
mulier grauida, inciſa uenia abortit. 454 29
mulier ad concipiendum idonea, quæ. 390 47
mundus duplex. 551. 40. an genitus ſit. 552 29
muſculi. 15
muſculi compoſitio. 23 20
muſculi capitis, eſt oculorum. 23 38. et 45
muſculum membrana ſepit. 58. 5
mutatio quando erit morbus. 609 27
muſculi. 46 29

N

Narium obſtructio a quo ſit. 251 33
Narium morbi, ſymptomata, cauſæ, et ſigna. 337 25
Nauſus. 46 4
Natura cuncta quam poteſt, optimæ adminiſtrat. 418 23
Natura an ſit poſterius quiddam ſemine. 590. 38
Naſus quot geſtet oſſa. 18 23
natura quid. 492. 37. duplex. 493 3
naturalis ſpiritus procreatio. 111 30
inſitum nutrit. 112 7
naturalis partis animæ facultates tres. 116 41
natura eſt temperamentum. 106 7
naturæ humanæ definitio. 105. 15. multiplex appellatio. ibid. 30
naturæ ſubſtantia, et ex quibus conſtet elementis. 105. 33 et 44
naturalis facultas. 216 29
naturalium facultatum demonſtratio. 120 3
naturalem facultatem lædi aliis illeſis. 137 5
nauſea quid. 354 37
neceſſitatis ordo. 144 22
neotericorum error. 232 5
nephritis febris cauſa. 158 9
nephriticus dolor renum. 377 4
nephritici dolores colicorum ſpecie eludunt ſæpe. 370 3
nerui. 15
nerui ex dorſo, ex lumbis, æx oſſe ſacro. 49 4. et inde.
nerui omnes, quot. 49 14
nerui alii ſunt tactus, alij motus. 130 24
nerui. 66 21
Recurentes ibid. 42
nerui a corde. 135. 33
nerui non a corde, ſed a cerebro naſcūtur. 139. 21
neruorum a ſpina coniugationes. 48. 7. et inde.
neruorum coniugationes. 67. 46
neruorum cerebri coniugationes. 44. 13. et inde.
neruorum duriorum origo. 47 30
neruorum in crura diſtributio. 49 21
notæ communes febrium. 193 26
notiones generales. 181 31
nubecula quid ſit. 334 1
nutrici quæ miniſtrat facultates quatuor. 119. 23
nutriendi uis in corde. 135. 5
nutritio quid. 118. 6. differt a procreatione. ibi. 10
nux umbra lædit. 628 7

O

Obauditio quando accidit. 335 39
Obliuio quid. 324 36
Obſcænarum partium ſymptomata. 379 31
Obſeruatio uirium expulſu. 275. 17
Obſeruatio morum detegit morbo. 260 32
Obſeruationes præſentium et præteritorū ex quibus certior uacuādi quātitas indicatur. 450. 45
Obſeruationes antequam de urinis feratur ſententia 278. 26
Obſeruantis et laborantis manus. 270 12
Obſtructio quomodo fit. 245 49
Obſtructio in pulmone. 342 8
obſtructio iecoris. 357 20
Obſtructio inteſtinornm morbus. 367 49
Oculi. 46 14
Oculi utriuſque oſſa. 18. 25
Oculi fiſtula. 335 16
oculi infuſio. 334 14
oculorum dolores. 335 1
oculorum morbi ſymptomata, horumque cauſæ. 332 6
occultorum morborum differentiæ. 611. 33. 613. 2
cauſa. 621 1
occultus morbus qui. 608 25
odorandi facultas 124 4
odorandi inſtrumentum. 44 5
odoratus ſymptomata. 337 48
odor urinæ quid denunciet. 281 1
odorum effuſio. 172 16
oeſophagi et oris uentriculi affectus, cauſæ, et ſigna. 351. 17
officialis pars. ſeu organica. 70. 25
opera in nobis ſunt occultis ex cauſis. 596 30
ophthalmia quid. 332 35
opportunitas in morbi magni eſt momēti. 431 10
organica ſeu officialis pars. 70 25
organicus morbus. 224 12
omentum quid. 30 40
origo rerum et formarum in Ariſtotele pleniſſime expoſita. 545 39
oris partes. 66 45
oris et faciei uitia, et humorum cauſa. 338 36
orthopuia pulmonis uitium. 343 5

ortus

ortus noſtri principia.192 37

ortus noſtri primordia calorem habent et humorem.106. 23

os quando luxatur.414 24

oſſa faciei.18 7

oſſa tenuiſſima.21 18

oſſa fracta, luxata, aut aliter uitiata.413 13

oſſium uſus.14 16

os ſacrum. 16

oſſium connexio multiplex.21 43

oſſium medullam partem non eſſe.72 28

ozæna narium ulcus.337 34

P

Palpebrarum uitia quæ ſunt.335 29

Palpebræ inuerſio quomodo oriatur.335 33

Pancreas et meſenterij morbi, cauſæ, et ſigna. 362 9

Papula quid.404 45

Panus qui et phygethlon dicitur.400 40

Pariendi difficultas unde eſt.392 46

Paralyſis quid ſit.328 17

paraſtate 36 1

parotis quid.337 18

pancreas ubi reſideat.33 14

partium calidarum, frigidarum, ſiccarum, et humidarum ordo.88.8.et inde.

partium non omnes indigent animali ſpiritu, ut aliis.111 18

pariendi modus.213 2

partium formæ præparationes quædam ſunt ad totius formam ſimplicem.51 11

pabuli inopia 186 18

pandemij morbi.613 15

parenchyma.60.11.eius differentiæ.ibidem. 10

palpebræ.46 23

partium interiorum exemptio.67 2

partes quæ conferant ad motum. 15

partium corruptio et affectio.610. 7

parentes bene ſani liberis operam dare deberent. 231 21

partes interiores plurimæ aduentitio calore incaleſcunt.90 39

partiũ nutriẽtiũ neceſſitas.29.41.uſus earũdẽ 29

partium omnium conſenſus.30 3

partium ſpiritualium obſeruatio.65 47

partem e ſua ſede, quæ dimoueant.246 23

parti ſimilari tria inſident morborum genera. 601 27

palatum.41.49.& 42 3

pars quæ in corpore dicatur.221 20

patella, quod os ſit.21 11

peritoneum quid.30 29

pedis muſculi.28 48

peſtilentes morbi, et eorum occulta cauſa. 615. 1

peripneumonia pulmonis uitium.343. 49

penis ulcus.380 27

perturbationes morbos præcedunt.177 34

peſtilentium febrium aliæ comitatæ, aliæ incomitæ.316 19

penates, ſeu Dii Parti qui.564 39

pedis oſſa.21 16

peſtilens febris.293.39.294 43

pericranium quæ appelletur.58 2

pectoris muſculi.25 16

perfectionem non eſſe rei formam.519 44

peritoneum uniuerſum duplex.36 13

peſtilentia quo tempore grauius affligit.616. 10

peſtilentium morborum ſpecies propria.618 10

peluis.42. 37

peſtilentiæ maximæ.616. 29. quæ unius generis animantia interfecerunt. 617. 5. unde fluant.ibid. 22

peſtilentiæ puræ ſimplicis cauſa.618 10

philoſophicus lapis.654 33

phlegmon gingiuarum uitium.339 33

phygethlon qui et Panus dicitur.400 40

phyma qui tumor ſit.400 46

phlyctenæ et phlyctides.404 43

phagadæna qui tumor eſt.403 32

phrenitis et delirium.323. 6

phlebotomia quæ humorum uitia uacuet è uenis. 437 20

phthiſis in pulmone.345 26

phylectæne puſtulæ quales.334. 16

pharmaci ſubſtantia non permeat ad humorem, qui uacuandus eſt.475 40

phalangii aculeus.628. 36

phletora quæ, duplex eſt.262 42

pica.ſeu malacia.353 21

piricardium.38 16

pilorum procreatie.62 17

pili non ſunt corporis partes, ut neque ungues.71 37

pituita nutriens, acida, et ſalſa.170.13.20 33

pili duplices.62 30

pituitæ excrementiæ quatuor genera.170 36

pituita et eius qualitates 401 36

pituitam qui ſolet coaceruare.266 11

pituitæ procreatio et locus.156 11

plato quomodo intellexit pr5gnantem eſſe animã. 534 20

plato ſtatuit circa regem omnium tria coaterna. 560 12

plenitudo ubi conſedit.434 33

pleritudo duplex.262 36
pleuritidis index.256 35
podagra quos occupat artus.393. 29
potentia nunquam ſi perfici poteſt, ut in formam degeneret.520. 4
potentia an ſit inchoata, & imperfecta quædam forma.523 7
potentia formæ quid.518 20
potentiæ nomen multiplex.518 33
potus eſt cunctis animantibus apprimè conueniẽs & neceſſarius.277 36
potus, ubique uitia.255 38
præparatio ante uenæ ſectionem.457 44
prædictiones fallaces.299 17
prægnantium ſigna, ſymptomata, horumque cauſæ.389 44
præparationes tres ad totius formam neceſſariæ.516 1
præſtantiæ & dignitatis ordo.144 16
prægnans quibus purganda medicamentis.482 33
præparationes tres a ſemine conferri.517 21
præparatio duplex in purgatione.486. 5. alia eſt a concoctione.487 16
procreationis ordo.144 13
procreatio quid.117 25
priapiſmus quid ſit.379 23
principia quæ ſint.73 38
primaria febris.494 15
principiũ qualitatũ in miſtione comparatio.81.20
procreandi neceſſitas.191.44.uis ſtirpium.102 11
procreatricis facultatis partes duæ.117 31
prudentia 13. 47
pſorophthalmia quid.335. 29
pulmonis uſus, ſubſtantia & cap.39.42. inde.
pulſus ex eo uirium obſeruatio 275. 17
puſtulæ a bile 404. 14
pulſus qua ratione obſeruentur 270. 12
putridorum occurſus.299 41
purgatio quibus humorum uitiis, & quibus morbis adhibenda.477.23. per quas uias instituẽda, quo medicamẽti gẽere et quã ualido 479.1
purgantis medicamenti facultas a noſtro calore excitatur 475. 21
purgationi quæ præparatio prætermittenda.486. 1
puero & ſeni quæ medicamenta ſunt adhibenda 482. 31
purgatio quid, & quot eius differentiæ.469.12
pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ, ſigna. 341 42
putredinis ratio duplex 298. 17
putrida febris.293.39.294.24.triplex.ibidẽ
puſtulæ, & earum conſideratio 406. 34
puſtulæ tumores, & tubercula e ſanguine 400. 16.ex pituita.401. 34
putredinis efficiens cauſa duplex 299. 39
pupillæ uitia quæ.333. 32
purgationes quo tempore, quo die, & qua hora facien dæ.483 13
puerorum ætas ſanguinis miſſionem tuto non fert 451 28
pulſus uarii naturales.271 30
præter naturam & eorum cauſæ.272.36 274.8
pulmones quando obſtructi.257 35
pueritia et adoleſcẽtia quẽ ſanguinẽ habeãt.264 1
purgationem utilem quæ faciunt.473 5
purgatio utilis ne & perfecta ſit, an contra, 489. 1. alia utilis, alia utilis, alia uitioſa ibidẽ.5.46
purgatio particularis 490. 31
purgatio menſium poſt partum.213. 39
purgantium medicamentorum uires.472 14
pulmonis duo ſinus.38 42
pulſifica uis.189 48
Alia eſt a uitali.190 4
puer uel ſenex temperatus non eſt ſimpliciter tẽperatus.94 18
pulmo quo temperamento.88 39
pulmones.66 1
pulſus an calorem refrigeret, & quid præſtet commodi.187 8
pulſus et ex eo morborum cognitio.274 7
pulſus quid, & quot eius differẽtiæ.268 22.et 29
pulſuum cauſæ generales.270 39
pylorus qui dicatur.31 41

Q

QVARTANAE bilis.305 7
Quartana quam uenam petit ſecari.442. 14
Quartanæ intermittentis cauſæ et ſigna.310 41
Quartana febris cur interdũ annos quatuor perſeueret.626 16
Quartana continua febrium omnium rariſſima.304 27
Qualitates manifeſtæ quibus ex cauſis imprimuntur in urina.278. 45
Qualitates contrariæ non in ſe mutuo tranſeunt.571 27
Qualitates corporis aduentitiæ non continentur in ratione temperamenti.91 10
Qualitates in miſto concurrentes, ſe ſe tandem afferunt.38 24
Qualitates primæ primũ inſident elemẽtis.74. 37
Qualitatum intemperies.434 24
Quantitas quomodo ſit medicamentis definienda 480 6

Quantitatis

Quantitatis uitia quæ.243 47
Quantitatis uitium.251 4
Quies diuturnior,& eius damna.240 34
Quotidianæ pituita.306 8
Quotidiana febris amphemerina dicitur.308 47
Eius conſideratio. ibid.

R

RAGANES.ideſt fiſſuræ,aniulcuſcula.374 38
Recreandi rationes multæ.461 14
Regionum obſeruatio in ſanguine mittendo. 452 3
Remedia trans naturam.637 38
Remediorum alia uacuant, alia immutant, et depellunt.429 20
Remedii quantitas limitata.428 3
Remedia quæ dicamus.418 48
Eorum conſideratio.419. 3.12.& inde
Remedia ſuperſtitioſa.641 18
Refrigeratio denegata 185 41
Renes et ueſica.34. 24 64. 44
Renum morbi,cauſæ,atque ſigna.375 26
Rerum omnium formæ diuinæ ſunt.201 8
Repletio morbus.226 14
Rerum ſimulachra uaria.333 22
Rerum differentiæ unde ſumantur.114. 20
Rerum eſſentiæ ſunt ferè nobis ignotæ.499 38
Rerum ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere. 174 27
Rerum et formarum origo in Ariſtotele pleniſſimè expoſita.546 39
Rerum omnium formas,plerimaſque ſubſtantias de cœlo duci,ex Ariſtotele.546. 14
Ratiocinatrix facultas.133 38
Rhexis quid ſit.334 11
Rete mirabile.68 4
Reſpirationem eſſe liberam.197 45
Reſpirationis uſus et neceſſitas.187 14
Eiuſdem et pulſus differentia.ibi. 40
Eiuſdem inſtrumenta.188 20
Rete admirabile.43 9
Reuulſio atque deriuatio ut per uenæ ſectionem. 439 2
Rhyas quid ſit 335 25
Ructus et flatus ſurſum et intus erumpẽtes quid denotent.354 8
Ruptio pupillæ uitium.333 36

S

SANGVIS totus quatuor ex ſuccis conſtat.436 20
Sanguinis differentiæ.166 33
Saphēa.54 45
Scroti obſeruatio.36 10
Sortilegæ et earum incantamenta 638
38.
Sanguis omnis cõcreſcit ob fibras,quas habet.164 22
Non naturalis duplex.167 36
Sacrificatio quomodo ſit.465 34
Sentiendi inſtrumenta.130 20
Spiritus et conformatio unde originem ducunt. 516 23
Solis ardor quid damni.246 37
Sexuum neceſſitas.191 21
Seminis quantæ ſint uires.199 38
Senſus omnis perceptione afficitur.124. 27
Senſus quinque.250 4
Semen unde dicatur fæcundum.203 35
Symptomatum genera tria.249 37
Sanguis maternus & genitale ſemen non ſunt noſtri corporis elementa.73 45
Solis mutationes periculoſiſſimæ.611 14
Signa prognoſtica, et eorum genera 13 254
Somnus.175 46
Solſtitium brumale frigidiſſimum.611. 17
Subſtantiæ totius morbus.608 18
Superuacaneorum retentio.186 23
Sentiendi facultas.216 36
Sedis affectæ ſigna.254 43
Spiritus naturalis,uitalis et animalis procreatio 111 30 35.et 41
Symptomatum differentiæ.250 26
Synochus febris,quæ et cõtinens appellata,et eius qualitates.295 47. et 296.per totum.
Synochus putrida,et eius conſideratio.296.5 per totum.
Syametria quæ.262 45
Situs eſt index affectæ ſedis.255 29
Spinæ medulla.47 29
Suturæ.17 13
Seuum,et eius loci,et ubi concreſcat,et quibus de cauſis.61. 12 et inde
Similares partes ex quo conſtant 600 11
Similaris morbus uere qui.610 8
Sellus quo emergit.214 24
Signorum neceſſitas.159 47
Genera.254 4
Somnus quid ſit.324 45
Quomodo fiat. ibi.
Similitudo triplex.214 13
Simplex febris,quæ.293. 36
Triplex.ibid. 40
ſtultitia ſeu fatuitas.324 33
ſpiratio difficilis multiplex.348 43
ſenſuum præſtantia.86 36
ſimilaris pars quælibet tres habet ſubſtantia 602 39.

ſpina

Spina dorſi. 16
Sanguininis emiſſi obſeruatio.463 10
Syncope quid.350 3
Semen an quiddam uenturæ forma contineat.525 5
Sinus tumor quid.408 49
Sarcoma qui tumor eſt.403 35
Sphinter in ano quare apparet.375 19
Syſtole celerior eſt quam diaſtole.274 21
Spaſmus quid.329 9
Siggillata in facie quæ.338 48
Spiritalium partium ſymptomata.348 31
Suppuratio quid.347. 45
Scutorum ſcaturiginem primam è præcordiis eſſe. 306 21
Scapularum oſſa.19. 21
Signum qiud.254 7
Sãguis in uenas quibus uiribus permeat.159.39
Quomodo illabitur in carnem, et alias partes. ibid. 43
In uenis perficitur maioribus.160 2
Ex eo quomodo fiant quatuor humores ſecundadari.160 6
Quomodo fiat nutritio et aſſimilatio.ibid.26
Spiritus animantis aſſidua procreatio.179 1
Diuerſus a uitali.ibid. 45
Neruorum continet robur.180 3
Subſtantia non accidens eſt forma rei naturalis. 496 3
Similaris corporis materia compoſita eſt ex elementis.500 12
Semen nihil quicquam de ſubſtantia formæ continere concluditur.526 40
Sectionis tempore qui faciendum.459 20
Snaguis quo tempore morbi emittendus.455 10
Semini non ineſt animæ gradus quidam imperfectus.529 22
Simplicem totius formam non poſſe ex ſubiectis formis emergere.506 16
Signa aſſidentia, quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri demonſtrant.264 12
Subſtantias primas et formas rerum omnium de cælo duci ex Ariſtotele.546 14
Seminis potentia nulla ratione poteſt in formam tranſire.520 22
Nullam externam deſiderat opem.523 5
Sanitatis conſeruatrices, quæ.243 44
Suffuſio quid.333 9
Sopor grauis uix ab apoplexia internoſci poteſt. 325 9
Similaris morbi diffeſētiæ, et partes. 224. 20 et 26
Synochus febris.193 46
In ea quid.294 2
Strabiſmus quid.332 14
Somni immoderati damna.241. 18
Signa uniuerſalia antecedentis cauſæ.250 12
Stranguria quid ſit.381 41
Subſtantiæ partes.498 25
Spiritum multitudo bifariam diſcreta fuit. 563. 12
Semen gignendis rebus materiã inſtruit.557.34
Sol aduerſus corporibus lumẽ impartit.559 8
Symptomatica febris.294.16.301 18
Senus ut fiat.171 48
Sanguinis ſpontanea eruptio quid conferat in morbis.444 18
Subſtantia corruptela.356 33
Singultus.quid 354 16
Syncope eſt mortis imago.450 15
Sanguinis curſus quando ſiſtendus.460 45
Scapularum muſculi.25 41
Sebaſtianus ueneficus Lugdnni diſcerptus.23.11
ſpiritus humani corpori ſunt diuini.591 28
ſpiritus et uires influentes.110 32
ſubſtantia urinæ in morbis quid oſtẽdat.282.30
ſanguinis particularis uaeuatio.465 14
ſibilus aurium ex quo oriatur.336 31
ſpiritus maligni innumerabiles.564. 2
ſemi et interitus cauſa.83 27
ſpiritus qui in ſemine eſt præſtantia.216 18
ſarcoceles quid.383 20
ſurditas quomodo fiat.336 49
ſyſtole quid.268 25
ſomnus quid.240.47. mortis ſimulachrum. 241 23
ſurum unde oritur.277 34
ſtrumæ tumores.402 46
ſtrangulatus ab utero.388 8
ſeni et malencholico ineſt triſtitia.260. 4
ſimplicis febris differentiæ tres294 34
ſpinæ uincula.22 22
ſpiritus in ſemine opifex, qualis et unde. 208.29
ſemen genitale, et ſanguis maternus non ſunt elementa noſtri corporis.73 45
ſemen in teſtibus et uaſis quomodo conficiatur. 197 4
Vim ſummam continet cum calore, et ſpiritu.ibidem. 20
Eius uis et facultas alia eſt ab eius materia.ibidem. 39
Eius materia lapſa ex corpore quam uim habeat 198 13
Album craſſumque.199 15
Vnde albeſcat et denſetur.ibidem. 13
ſemen quid 192.45. in teſtibus aliquandiu moxari

uari & conſici.194 41
Seminis natura.193 18
Seminis materiæ in teſtes ſecretio.194. 24
Semen non ab omnibus partibus ſecerni. 195 5. 14 86
Senectus prima.9 49
Senectus ultima in ætatibus non omnes inuenit temperamentorum differentias. 94 1
Seminis eiectio.206. 3. attractio.ibidem 13
Spiritus ex duobus conſtat. 101. 15
ſubſtantiæ corruptela 609 19
ſenſuum actiones. quo diſtent.571 41
Subſtantiæ totius morbi.224 40
Scorpii aculeus.628 36
Superfetatio quæ dici ſolet.215 47
Solutio quæ dici ſolet.215 47
Solutio continui.227 13
Similari parti inſtrumentaria non opponitur.41 41
Sagæ & eorum incantamenta.638 38
Similaris pars non prorſus eſt ſimplex. 102. 20. eiuſdem ſubſtantia triplex.ibidem 30
Scrotii morbi, cauſæ & ſigna.383 40
Stomaci paſſiones 351 46
Sudores qui naturales & qui non.162. 45
Subſtantia ſolida, carniformis et ſpirituoſa. 102 30
Subſtantia caloris humida.104 3
Spiritus et facultates non ex elementis, ſed ex ſemine naſci.200 23
Spiritus neceſſitas.97 41
Nomina 98. 3
Neceſſitas et uſus. ibid. 29
Quid ſit. eius ſubſtantia ubi uigeat.99 4
Sanitas eſt conſtitutio partium morbi ſimilaris. 224 26
Subſtantiæ totius morbus quomodo profligatur. 656 4
Spina dorſi.68 12
Simplices et compoſitæ partes.70 18
Senſuum partes 15
Spiritus propria ſignificatio.591 6
Separati morbi 229. 14
Sympathia tribus fit modis 222. 30
Spermatica uaſa.65 14
Subſtantiæ proprietates occultæ 645 1
Sacoma narium uitium.337 41
Similaris differentiæ quot.602 2
Simptoma nullum ferè ſolitarium exiſtit. 256 15
Succus quid.168 10
Triplex eſt.ibid. 22
ſanguis quando peccat quantitate 434 1
ſanitas in tres ordines diſtinguitur.223. 35 1
ſenſus dolet uehementia rei obiectæ.253. 4
ſenſus communis.125.10. præſtantia.ibidem 20
ſitis quid. 353 30
ſcirrhus iecoris uitium. 357 35
ſenſus qui medio non indiget. 173. 21. ut affici dicatur.174. 13
ſanguinis boni ſigna.263 43
ſomnus et uigilia ad initium ſenſuum pertinent. 127. 7
ſemen animatum dici non poſſe.532 39
ſimplex morbus.228 16
ſanguinis uomitio.355 20
ſenſus.68. 15
ſymptoma quid.24 22. diſtat à morbo, et à cauſa eius ibid. 27
ſenſus externi unde nomen habeant. 124 7
ſpinæ medullam corporis partem eſſe,72. 24
ſenum urina.279. 43
ſubiectum corpus, aut ſimplex, aut compoſitum. 493 29
ſterilitas cauſæ.389 44
ſimilares partes.70 15
ſcabies quid ſit.406. 20
ſcirrhus qui tumor eſt.402 13

T

TACTUS qualitates omnium primæ et ualentiſſimæ.74. 30
Tactio ut fiat.173 37
Talpa et teſtudo capitis tumores.408 46
Taxus præſtantis eſt ueneni.620 9
Tabes pulmonis uirium 345 1
Teſtes quomodo corpus mutēt.196.13. utiles corpori.ibid 23. quid præſtent ſemini. 198.32. in eis nullum eſſe generandi ſpiritum ibid. 46
Teſtudo et talpa capitis tumores.408. ibid.
Temperies quid.84 4
Terra per grauitatem deorſum fertur.504. 45
Temperatum ad pondus, ad iuſtitiā.85.16 multiplex ibid. 32
Teſtes inter prima gignendi inſtrumenta connumeras.135 28. 36. 45
Tertianæ materiæ bilis.305 16
Temperamentum commune eſt omnibus partibus. 600 18
Tendonis ſubſtantia.23 23
Temperamenta à quo ſpectentur.94 33. à quo naſcantur.ibid.42. eorum nomina.95 5. quarum ſint partium.95 33
Temperamentum innatum quomodo permutetur ab externis cauſis.91.20. ſemper in nobis quodammodo ſeruari, neque prorſus mutari poteſt.91 44

Thoracis oſſa.19 23
Temporum anni & ætatum comparatio.109 5
Tertianæ febris cauſæ ſigna.310 3
Talus eſt uelut baſis.21 15
Tangendi facultas.124 14
Tactus ſolus nequit iudicare temperamenta partium interiorum 91 1
Temperamentum quid.81.35. quo differat a miſtione.ibid 44.nō eſt ex ſolis qualitatibus.82.1.ex quo ſit.83 35
Temperamenti ſimplicia & coniugata.84 11
Temperamentorum differentiæ particulares innumeræ.84 25
Temperamenti modus inexplicabilis eſt.516 28
Temperamentum ineſt in materia.570 37
Tempus purgandi oportunum.483 45
Temperamentum totius conſtat ex multis.89.35. quomodo æſtimandum.90 10
Tenaſmus inteſtinorum uitium.372 48
Tendones. 15
Tonſillæ.41 46
Tonis remedia.426 6
Tori, tubercula, atque puſtulæ ex pituita.01 34
Tumoris cauſa principalis quæ.249 27
Thoracis morbi & ſymptomata.346 4
Themiſtius fluctuat.527 26
Torpedo piſcis in ſtuporem inducit.628 15
Totius ſpecies unicuique, uel minimæ particulæ communis eſt.80 34
Tunicæ.46 35
thoracis partes,& apertio.65.39 40
tremor motus eſt deprauatus.330 5
triſtitia nemini frugiferat.241 47
temporis conditio quid.610 27
terra ſiccior igne.75 4
tumores,tubercula, & puſtulæ e ſanguine.400 16
teſtium robur.195 44
timor, quibus utilis.24.419.noxius.202 15
temperantia ſalubris eſt moderatrix totius uitæ.237 38
icæ.57 28
tibiæ muſculi qui pedem mouent.28 32
tunicarum differentiæ.57 31
tonſillæ quæ & quare.240 34
tumorem præter naturam differentiæ.390 30
tuſſis quid.349 5
tubercula tumores,& puſtulæ ſanguine.400 6
typanias hydrops.367 33

V

Vacuandi quantitas,ut debeat æſtimari ex morbi magnitudine.448 41
Vacuatio & eius differentiæ.435 40
Vacuationum genera.449 19
Vacuationes corporis neceſſariæ.238 43
Vacuatio quanta et quouſque uniuersè an partitè.481 18
uenæ ad ſcapulas et humeros et ad alia.52.20.et inde.
uentris confectio.63 22
uenæ meſenterii præparant iecori chylū.152 16
uena caua,et eius diuiſio.50 33.arterioſa.51.11. baſilica.51.29.eius diſtributio ab axilla.51.45.cephalica.53.29.media.53 41
uertebrarum tenuia foramina.17 2
uenæ et arteriæ naſcuntur excoriatione.135.10
uerba,characteres,et figuræ in morbos nihil proficiunt,641 26
uentriculi expulſio.151 10
uenarum brachii diuiſio.53 19
uenarum coniugationes decem.54 22
uenæ cauæ.66 14
uer omnium temporū ſaluberrimum.547 18
uentriculus in omni curatione magni eſt momenti.487 40
uertebræ.16.eorum partes tres.ibid.
uenæ meſaraicæ.50 2
uentriculi coctio prima.161 31
uentriculus quomodo benignitate chyli fruatur.150.8.ſanguine uerè nutritur.ibid. 17
uentriculi intemperies.228 6
uena quæ in quouis affectu ſecunda.442 6
uis,quæ ſemen generat,dici non debet procreatrix 117 44
uſus tres notauit purgantium medicamentorum ordines.473 34
uomitio quid et eius conſideratio.470 43
uentriculi attractio, retentio, concoctio.140.3.6 18
uenæ ſectio remedium aptum humoribus,qui peccant in uenis.437 22
uenæ ſectio quid confert.445 1
uarus in facie quid.338 46
uenarum compoſitio.49 47
uaſa ſeminaria.35 33
uenerea lues.629 20.cauſa, uis,et natura illius ibid.27.medicamenta.631 28
ualuulæ.39 24
uerecundia quibus utilis.241.49.noxia.242 30
uentriculi narratio anatomica.64 15
uenæ et arteriæ quo temperamento.88 37
uenæ et arteriæ quomodo nutriantur.160 46
uenenati morbi.633 34
uentriculus medius.43.11.poſtremus.ibid. 21

uenæ

uenæ ſanguinem conſeruant, ne concreſcat. 165. 1
uertigo quid. 326 6
uena qualibet meſenterii ſanguinem continet, atque chilum. 152 30
uenæ emulgentes. 54 7
uenæ cauæ in lumborum diremptus. 54 19
uenæ in crura diſtributæ. 54 38
uitalis facultas non modo alias perficit, ſed etiam conſeruat. 143 1
uomitiones mouentia. 252 41
uenarum amplitudo cui ineſt. 261 47
unguium ortus. 62 24
uenenati morbi. 614 16
uenæ quomodo poſſint ſupra modum impleri. 153 7
uterus. 36 30
uteri ſinus. 37 14
uirium robur in morbo quibus ſignis comprehendatur. 445 16
uires a duobus æſtimantur. 83 37. effectu cognoſcuntur. ibid. 46
uinculum quid eſt. 22 10
uiuentium calor non naſcitur ab elementorum miſtione. 89 45
uiuentium, quæ calida, et quæ frigida. 10 16
uidendi facultas. 123 35
uitalem facultatem lædi poſſe aliis illaſis. 137. 19
uirium obſeruatio in purgatione. 482. 26
uitium pertinens ad ſtructuram uniuſcuiuſq; particulæ, morbus eſt totius inſtrumenti. 229. 36
uitalis neceſſitas demonſtratur. 136 13
uenæ a iecore naſcuntur. 139 32
uena ſecta quid et unde uacuet. 436. 20. 439. 5
uentriculus. 31 6
uenenatæ cauſæ tres. 612 41
uires a forma prolatæ, planè diuinæ ſunt. 574. 15
uitalis ſpiritus creatio. 111 35
uitalis roboris obſeruatio. 271 18
uigiliæ quid. 241. 24. immoderatæ uigiliæ damna ibid. 28
uiſu eſſaſcinantes qui. 638 32
uenarum uſus in corpore. 159 23
uigiliarum occaſus mala decernit. 611 14
uermis. 43 30
uiſio ut fiat. 172. 48 quo diſtet. ab aliis ſenſibus. 173 3
uincula. 13
uirium obſeruatio ex pulſu. 275 117
ueſica unde alatur. 159 19
uiuentium differentiæ ordines. 114 16
ueſica renes. 34 24
uaſa ſpermatica. 65 14
unguis neruoſa pupillæ uitium. 334 21
uerrucarum genera. 406 49
uenerea lues. 397. 11. eius differentia. ibi. 41
uarix tumor. 403 47
uentriculi inflammatio. 352 17
uentriculi ſymptomata, horūque cauſæ. ibid. 47
uitia animantium quid. 143 20
uenarum ſanguis non eſt ſimplex. 433 42
uentriculi dolor inanis. 355. 48
uillorum genus cuiq; ſeruit facultati. 122. 26
urinæ odor quid denunciet. 281. 1. colores quid ſignificent. ibid. 20. ſubſtantia in morbis quid oſtendat. 282 30
uteri geſtio num ſit habenda inter obſeruationes 454 26
urinæ incontinentia 381 2
uomica pulmonis uitium. 344 23
urina quæ ſit optima, utque ſexu, temperamento, & ætate mutetur. 279 20
urinæ copia et paucitas quid indicet. 280. 13
uinculorum genus commune. 22. 30. & 47
uenus quomodo ſalubris. 243 17
urinæ inſpectio quo in loco debet fieri. 38. quæ in ea ſunt conſideranda. ibid. 11
ulcus & uulnus. 409. 19. 411.
uterus. 65
uenena quomodo ſumuntur. 633. 47
uertiligo et eius ſpecies. 407 23
uentriculi duo priores. 42 33
uulnera cordi inflicta, quæ non protinus interimunt. 349 48
urinæ puræ ac prorſus laudabiles quæ. 298. 35
unctiones et emplaſtra. 243. 5
umbilici uaſa. 212 18
ulcus auris quibus ex cauſis excitatur. 335. 13
urinæ quæ permiſcentur. 274. 39. de hypopoſtaſi et eius contentis. 287 7
ulcus inteſtinorum morbus. 369 13
umbilicus 63 34
urinæ ſanguine ſecretio. 159. 48. in ueſicam profuſio 159. 7. mictio. ibid. 20
urina unde proueniat 278. 1. quomodo obſeruanda. ibid. 26
urina quid, et quomodo demonſtret affectus humorum et partium. 277 26
uoluntas. 144 2
uteri affectus, cauſæ, ſigna. 284. 40. ſymptomata et horum cauſæ. 575 40
urinæ ductus. 45 2
urina perſpicua et turbulēta quid ſignet, 386 10
unctio et frictio quid conferant. 458 27
uenarum putredo. 498 25

Vterus ut ſemen comprehendat.206 33
Veſicæ morbi, cauſæ, ſigna, atque ſymptomata. 377 45
Vis naturalis et uitalis una eadem ſunt Ariſtoteli.134.21.in corde eſt.ibid. 41
Voluntas prima eſt cauſa motus efficiens. 180 13
Vulnus et ulcus.409.19.411 26
Vlceris differentiæ.412 19
Victus tenuis damnatus.238 23

X

Xerophthalmia quid.335 25

FINIS TABVLAE

rerum memorabilium.

IOAN. FERNELLII AMBIANI PHYSIOLOGIAE, LIBRI SEPTEM.

De Partium corporis humani deſcriptione.

LIBER PRIMVS.

Quod doctrinæ atque demonſtrationis ordine ars medica conſtituenda ſit. Cap. I.

CVM Liber ſolutusq́; eſt animus, nudas & apertas rerum ſubſtãtias perſpicuè cernens, clariſſima omnium cognitione fruitur; in hoc uerò corporis uelut ergaſtulum coniectus, obliuione tanquam denſa caligine obrutus, in ſumma uerſatur ignoratione rerum. At nihilominus ſemina quædam etiamnum retinens diuinitatis ſuæ rerumq́ue maximarum dulci recordatione, quaſi igniculis accenſus perpetuo ſciendi noſcendiq́ue deſiderio flagrat. Hinc magno cum labore & ſtudioſe multa recuperat perſcrutaturq́; ſenſuum ope, atque in ea primum incumbens, quæ ſenſibus ſunt obuia, occultiora tandem ratione colligit ſola mente comprehenſa. Ita quidem a ſenſibus tanquam a certis rerum internunciis ſtabilita olim fuerunt diſciplinarum principia, e quibus demũ perfecta omnis humana cognitio ducta deriuataq; eſt. *H*æc ſumma eſt inueſtiganda facultas, quã probatiſſimi quique Philoſophi Ἀνάλυσυν, id eſt diſſolutum appellarunt; nimirum uel a toto & uniuerſo ad partes ſingulas, uel a compoſito ad ſimplicia, uel ab effectu ad cãm, uel a poſterioribus ad priora ſerie deducens; abditiores illas cauſas inueſtigans, ex quibus ſingula ortu proceſſerunt. Huic aduerſa eſt altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipſa ſequitur, ex partibus totum, ex ſimplicibus compoſitum, ex cauſis effectus, ex prioribus poſteriora nectit, atque id omniũ primum ſtatuit, quod diſſoluendo poſtremum fuit perueſtigatum. Doctrinæ ſuæ initium ab analyſi dixerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonſtrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, ſic Aſtronomiam Ptolemæus, ſic & Philoſophiam Ariſtoteles poſteris tradidit, eaq; ſolida doctrinę ſuæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerẽtur, incredibilia uulgo & mõſtri uel portẽti ſimillima. *H*os igitur quaſi ueſtigiis odorati tradẽdæ medicinæ initiũ ab humano corpore ducemus, qđ & artis ſubiectũ exiſtit, oĩum primũ ſẽſibus occurrit notiſſimũ; a quo dein ꝑ minĩa

quęque

quęque deducti ad ea denique mentis impulſu feremur, quę cogitatione ſola comprehendi poſſunt.

Quid hominis corpus a cæteris diſtat animantibus, quaſque partes habet illis communes Cap. II.

VT uniuſcuiuſque animantis, ita maxime hominis corpus animæ gratia conditum eſt, non modo ut diuerſorium, uerum etiam ut organum accommodatum illius inſitis uiribus expromendis. Atque ut mens, dicente Ariſtotele, formarum eſt præſtantiſſima, & ratio artium omnium ars uel officina, quod una omnes omnium animantium uires poteſtate contineat: ita & illius organum inſtructiſſimum eſt, & conformationem pulcherrimam conſequutum. Itaque homini corpus datum eſt; tum figura tum partium commoditate princeps, quod ut diuinę mentis munere fungeretur, tria obtinuit, quę cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figuram celſam & rectam, quæ in cœlum ſuumque conditorem ſe attollens, cœleſtes igniculos & ſemina diuinitatis ſuæ teſtatur. Deinde ſummo corpore cerebrum ampliſſimum, animi eiuſque partium ſedem, ut enim animus permultis facultatibus præditus eſt, ita homini quam cęteris animantibus domicilium capâcius dari par erat, idque pluribus inſtrumentis contineri. Præterea manus exporrectas, beluis denegatus quibus facile perſequatur quæcunque mens iuſſerit. Licet quidem & claues ſoli homini datas, & alia multa multo aliter atque cæteris animantibus informata numerere, ſed quæ tamen ſint illorum trium uſibus accomodata, ut ſit partium omnium ſumma ſymmetria, ex cuius præſtantia ſignum quoddam & ſpeciem ſapientis conditoris oſtenditur. Hęc igitur homini quod rationis eſſet particeps, ſunt attributa. Cætera obtinent aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam quum ſumma omnium actio in ſenſu ac motu conſiſtat, omnia peræque partes in hæc accommodatas acceperunt, oſſa, cartilagines, uincula, neruos, muſculos, tendones, & alia quibus hę aluntur maximeque uenas, & arterias. Senſus atque motus primę partes effectrices ſunt, cerebrum, ſpinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque ſenſus, a quo medulla in omnem ſpinam fuſa porrigitur, ab hac demum neruorum frequens propago, per quos uniuerſum corpus mouendi ſentiendique uires accipit. Cum uero minimè tutum eſſet nec decorum, uermiculorum ſerpentiumque more repere hominem tot rerum principem, firmis oſſibus illi natura corpus exerit atque ſtabiliuit ut tanquam propugnacula eſſent aduerſus omnes impetus, & ſtabilimen atque robur corpori ſuſtinendo, haud ſecus atque baſis & columna ędibus ſubiecta. Cęterum non in animante (nec enim commodum atque utile fuerat) os unicum idque ſolidum poſitum eſt, ſed quo in omnem partem flecti mouerique poſſet, ex uariis diſcretiſque compactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus conſtaret, idcirco articulis ita iuncta & continuata ſunt oſſa, ut cuiuſque extremitas alterius ſinum & capacitatem ſubeat. Et ſtructura Grecis eſt αρθρωσις oſſium extrema ſic apte compoſita, articulos appellamus. Quoniam uero periculum erat ne motu uiolento oſſa ſeiugata diſtraherentur, neue dum artus animal quocunque uult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex ſedibus exciderent, natura omnem oſſium copulationem & ſtructuram arctiſſimis firmiſſimiſque uinculis extrinſecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non ſinant motus

tus

tus agitatione deuelli . Validum quidem eſt uinculum, durum atque firmum, ſenſu uacans & impatibile, ſed quod tamen in anguſtum adduci poſſit & relaxari . Addidit & articulis munitionem, dum oſſium ſinus & ſummas partes, quæ ſupercilia a quibuſdam uocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuitque lubrica leuique materia quo ſint in motibus ab attritu & quaſſu tutiores . Iiſdem quoque auriculas, nares, extremaſque coſtas muniuit, duriorum corporum occurſui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, ſic & uincula expertia ſunt ſenſus, quæ nil mutuantur a cerebro, qua de cauſa ne ſe ipſa quidem mouere poſſunt.

Cartilag.

At uerò neruis quorum è cerebro aut è ſpinæ medulla eſt origo, prima ſentiendi mouendique facultas data, qui tamen quoniam molles ſunt, ſoli transferre nequeunt oſſa, tam magna pondera.

Neruis.

Vt hæc igitur mouerentur, neceſſe fuit motus inſtrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo ſolidius & durius, uinculo mollius, quod in ſenſu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem eſt τένων qui cœpit a noſtris tendo appellari, ex tenuibus nerui & uinculi fibris intextis concretus.

Tendones.

Tenuia quaſi fila tutum non erat ſine firmamento in omne corpus diſtribui, oſſaque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore ſubſtantia inferciens, quaſi rimas expleuit. Ea eſt caro ſimplex fibris ad robur circumiecta, ac ueluti molle ſtragulum data cadenti aut recumbenti animali, utque pręſidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut uulnerentur, aut frigore rigeant, aut æſtu contabeſcant. Quod igitur ex nerui & uinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui uerò præterea carnem habent fibris inductam & impoſitam, muſculi appellantur & lacerti, hi plerunque in tendonem deſinunt.

Muſculi.

Nunc autem ſi omnia conferre uolumus, quę ad motionem uim quandam & locum obtinent, oſſa primum & maximè impelluntur cienturque; quæ illis motum afferunt inſtrumenta, ſunt tendones, lacerti, nerui duriores pręſertim; mouendi principium, cerebrum & ſpinę medulla; partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagineſ, uincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat.

Quę partes ad motum conſerant.

At in ſenſu longè impar & diſſimilis eſt ratio. Cum enim motio actio quædam ſit, ſenſus uerò perpeſſio uerius quam actio: haudquaquam ſenſus ſeum apparatum ornatumque partium, quem motus deſiderabat. Nam tactiones ſenſus quem omnes ex ęquo animantes participant, neruis neruorumve fibris in omne corpus diffuſis indigebat; quibus ſuſceptæ tractabiles qualitates cum ſpinæ medulla & cerebro, quæ (ut aliquando demonſtrabimus) ſenſus & motus principia ſunt, continuatione communicantur. Cæteri autem ſenſus quibus animantes perfectiores ſunt præditę, neruis item conſtant, per quos ſenſum capiant. Partes in ſingulis inſtrumentis circumiectę neruis; horum duntaxat gratia conſiſtunt.

Séſuū partes.

Ex quibus perſpicuum fit homini qua animal, eſt cerebrum, ſpinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut ſenſum concurrere; de quibus rurſum ſigillatim dicemus, ab iis exorſi quæ cęteris quaſi fundamenta iaciuntur. Etenim hominem arte deſcripturi, σκελετὸν, id eſt aridum & oſſeum primum extruemus, quem deinde uinculis, neruis, lacertis uenis, arteriis, cute, reliquis deniq; partibus interioribus adornatum, propoſitumque reddemus. Sic ex ſimplicibus hominis partibus uniuerſi compoſitionem perſpiciet qui uolet, & luculentius quam ſi confectionis ordine compoſitiores

Ordo ſequentium.

partes ſcorſim ſcrutetur. Harum ſiquidē inſpectione, nihil certum ſciri, nihil plane cognoſci ac percipi poteſt earum, quę ſimplices in oē corpus feruntur.

De Oſſibus. Cap. III.

ἄκανθα.

Spina dorſi.

Os ſacrū.

Coccyx.

Lumbus. Ceruix. Vertebræ.

Tres uertebrarū proceſſus.

OMNIVM oſſium ſedes & origo ſpina eſt, quā ueteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque ut hac clitellarij muli perferunt grauiſſima pondera, ita in omne corporis moles cuius ope ſtat & erigitur. Ad neceſſitatem actionum cū hominem flecti curuarique oporteret, pluribus coagmentata & compacta eſt oſſibus tanquam nodis, quæ uertebræ nobis dicuntur, omnes oſſe ſacro ſuſſultæ. Vniuerſa ſiquidem ſpina quatuor in partes fuſa exporrectaque eſt, os ſacrum, lumbos, dorſum & collum. Os ſacrum quod & latum appellant, primo aſpectu unum atque continuum uidetur, ut aqua uel oleo feruenti diu multumq; demerſum, ſex quaſi uertebris conſtare. Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur, quod Græcis κόκκυξ noſtris cauda dici poſſit; hoc quoque compactum quatuor oſſibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginoſis. Supra os ſacrum lumbus quinque oſſibus conſedit, cui dorſum inſidet uertebris ſtructum duodecim, proximè ceruix ſeptem. Itaque triginta ſunt omnes in ſpina uertebræ. Omnium os ſacrum eſt ampliſſimum, cui tum magnitudine tum craſſitudine ſuccedunt lumborum uertebræ, arcto cauo mediæ perfoſſæ. Reliquæ ſuperiores quantum ſitu ab infima, tantundem & mole diſtant; ut ſi illarum ad occipitis radices continuata quędam attenuatio. Cæterum quæ in ſummis ineſt interior capacitas, medullæ labenti peruia, omnium eſt ampliſſima, inde uero totum coarctatur, quantum dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam, ſuperiores uertebræ interceptis inanitibus amplæ ſunt, mole graciles, contra inferiores, omnes mira compage ad δυσπάθειαν contextæ; atque ut his ſtructura foret, tutior, figuram uariam acceperunt. Qua quidem intrò ad inteſtina uergunt, rotundæ ſunt & in orbem conuolutæ, leues, nullis tuberibus exaſperatę, ſed ut nodi (hic σπόδυλοι nomen inuenerunt) aliis alii ſuperpoſiti columnam exprimunt, quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpaciis inanibus intercepta. Exrra multiplices efferuntur productiones (ἀποφύσεις appellatur a Græcis) denſiore illæ & compactiore ſubſtantia, a quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alii .n. ſunt è medio prominentes, alii tranſuerſi utrinque additi, alii ſurſum deorſumque ducti, per quos uertebrę texuntur & coherent. Supremis duabus exceptis, habet cæram unam quæque inferiore ex parte mediocres utrinque ramos deorſum ſpectantes: ex ſuperiore uerò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autem eſt uertebrarum contextus, ut proceſſus ſurſum euecti modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſus a ſuperiore uertebra delapſos excipiant; ſex inferioribus uertebris maxime conſpicuum eſt unamquamque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At uero ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autem ſuprema medium eminentem quaſi ramum & extimum non nouit; hunc reliquæ omnes ad decimam uſque dorſi, quæ eſt omnium decima ſeptima, deorſum porrigunt; in rectum uerò, quæcunque illi ſubiectæ ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui tranſuerſi dicuntur, è uertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus utrinque prodeunt parte externa. Inſunt hi longiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis

diducti.

diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur. Sex in ceruice ſummis tranſuerſi ramuſculi in longum perforantur, ſeptimę rarò, cęteris nunquã, tametſi ſingulę quę ad lũbos tendunt parte interna pluribus patent foraminibus, & quaſi anguſtiis in quas uenulę commeãt, quorum nihil in reliquis magnopere videas.

Vertebrarum tenuia foramina.

Vertebrarum proceſſuumq; omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & ualida inſerunt, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohęreſcunt, vt pote quæ inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur ſurſum deorſumq; ſpectantibus, vt alijs aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligatęq; uideantur. Præter hæc tamen vinculum membranis ualidis intextum vniuerſam ſpinam extrinſecus obuoluit.

Cartilago uertebrarum.

Hæc de ſpina ſatis, iam de capite. Huius uerticem calua integit ſumma parte globoſa rotũda, introrſus cõcaua. In hac ſuturę ſunt tres: vna in priore parte quam στεφανιαν, id eſt coronariam vocant, quia è temporibus vtrinque in ſummum uerticem per tranſuerſum viam capeſſit: alteram λαμβδοειδῆ dixere, quę in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinque partibus ſurſum contẽdens in angulum coit ad Λ. litteræ figuram. Tertia ὀβελιαια in capitis lõgitudinẽ porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Græci nuncupant. Atque in iis ſunt dentatę more ſerrę rimarum connexiones, nec uinculis nec cartilagine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextę. Supra aures uerò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſuræ ab obelæa interuallo pari diſiunctę, a ſquammæ ſpecie λεπιδοειδεῖς dictæ, per oſſa quæ petroſa uocant ſubditis oſſibus ſquammarum modo, & (ut nonnulli dicunt) imbricatim agglutinantur.

Capitis oſſa.

Suturæ.

Ea autem ſic enumeres. Parte poſtrema os occipit id quod cerebellum nominant concludit, quod triquetra ſutura circũſeptum, ad poſteriora deorſum vergit. Omnium quæ in capite ſunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in ſpinæ fiſtulam delabitur. Huic utrinque ſinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibuſdam & appendiculis inſeritur. Inde factum os multò anguſtius ad cerebri radices contendit, vbi per tranſuerſam commiſſura uix pollicem longam ei oſſi arctè connectitur, quod Gręcis a cunei ſpecie σφηνοειδὲς eſt appellatum. Occipitio latera capitis innitũtur, quę ſyncipitis, nonnunquam & τοῦ βρέγματος oſſa dici ſolent: hæc ad ſummum verticem acta vtrinque ei commiſſuræ aſſident, quę recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo ſunt ad ſuam quodq; auriculam: quæ a lapidis ſpecie & duritia λιθοειδῆ dixerũt. In horum cauo oſſa duo uiſuntur malleo aut incudi ſimilia. Ab utroque proceſſus quaſi ſurculus intro ſubit στυλοειδὲς, in quo foramen quo ſoni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particulæ, altera mammæ ſimilis parte poſtrema ſub auris uia, altera teres & procera ſub temporibus eminens, quæ oſſi iugato cõmittitur. Os ſextum frontis eſt, quod in ſuperciliorum ſede vbi eminet duplex eſt, concluditq; gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars ſuperior coronaria ſutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, ſummum in his parietem facit.

Quod oſſa caluæ.

Finitimũ hoc oſſibus faciei, a quibus tenui commiſſura diſterminatur, vtrinque a temporibus ſaxeis oſſibus prognata, quæ oculorum caua dirimit, inde ad ſummum naſum ſe applicans vbi ſuperciliis interiecta vallis eſt.

Faciei commiſſuræ.

Iam his totiq; cerebro ceu baſis quædã ſubſternitur os σφηνοειδὲς quod qua parte occipitis oſſi iungitur, anguſtum eſt & rarũ, attamen profundum. Parte priore frontis oſſi occurritur & annectitur, in via quæ in nares procliuis fertur. Va

Baſis cerebri.

ria in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ ſentientium neruorum propagines dimanant in ſenſus. Sub interiore eius facie capacitates duę latent, in quibus eſt illud rete plenum admirationis aliaq; cerebri arcana. Proceſſus cõcauos emittit ab alarum ſimilitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum ſurſum ad caua temporum, frontis oſſi & ei quod à lapide nomẽ habet commiſſum; alterum canalis & tubi inſtar deorſum ad poſtremos dentes verſum, qui reflexo extremo palatum terminat, eiq; committitur. Nunc de facie.

Faciei oſſa.

Faciem totam geminam diſcernit ea commiſſura, quæ ab interuallo ſuperciliorum, per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudine ſecat. Maximũ in ea eſt os malæ, in quo dentium ſuperiorum radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars vero eminentior ſurſum effertur ad naſi latus & maiorẽ oculi angulum. Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi ſedem ſurſum lata, quam alba ac ſimilis glãdis ſubſtantia cõmunit. Superiori maxilla (quam propriè malã Celſus appellauit) ad radices primorum qui ſecant dentium, oſſa duo ſita ſunt intus duntaxat lineis diſtincta: rurſumq; duo perexigua quo loci interſtitium eſt narium, & vnde ſuperius labrum enaſcitur. Quę quatuor tenuiſſima cum eſſent & obſcuris lineis ſeparata maxillæ ſuperioris partes efficimus, ne quenquam fortè multitudo tãta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & temporum maſculo tanquã præſidium & propugnaculum, cuius pars poſterior oſſi cui à lapide nomen eſt, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduerſum ſpectat. pars infera oſſi maxillæ, ſupera ad oculi paruum angulum frontis oſſi cohæret. Naſus oſſa duo geſtat, quadrangula, procera, à iugo naſi deorſum per illius lõgitudinẽ ducta, in quorum extrema cartilagines inſeruntur alæ uocatæ. Vtriuſque oculi foſſæ tria ſubſtituuntur oſſa. pręter ea quæ veluti parietes ſunt aut frõtis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ a cuneo manant. Horum ſiquidẽ omnium extrema in oculorum ſedes cõcurrunt lineis diſcreta cõſpicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorẽ oculi angulum collocatur, quod a zygomate & frontis interiore pariete, obſcurę vix dirimunt commiſſuræ. Alterum conſpiciendum magis foſſæ partes infima, ferè ab eo malę foramine quo neruus in labra ſuperiora deducitur, intro recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem poſitum, male ſuperioris extremo a latere annexum. Inter palatum & cerebri baſim vſque ad nares utrinque diuerſa diſiecta ſunt oſſa tenera, quidem atque tenuia, ſed quæ tertij huius propagines videri poſſint. Ea variè contexta ſpongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc eſſe, quod Græcis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad ſummam naſi radicẽ, intus fixum heret aliud tenue & latum, magno illi obtruſum foramini, quo è cerebro in nares curſus eſt: hoc uariè pertuſum more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuerſum quod eſt ſpongoides. Illius medio mittitur eminetq; ad eerebrum quaſi verruca prædura: deorſum autẽ per medios narium ſinus dicitur ἔκφυσις laminæ ſpecie, quæ nares æquè diſcriminat, geminaſq; rediit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interſtitium appellare, cui cartilago innaſcitur naſi pars infima. Parte interiore alterum exiſtit palati interſtitium, quod malę propago quædam eſt, vt ipſa quoq; mala geminum. Id à ſupera palati parte natum cuneo innectitur pede firmiſſimo, ſurſumq; ſeſe erigẽs dum narium interſtitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facitq; geminam. Hęc ueteres anatomici, tanquam nulla eſſent, ſilentio præterierunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quæ pudita ſunt atque con-

ſecta,

ſecta;verùm ſingula monſtrabit purgatio diligens,moxque ex feruẽte oleo facta diſſolutio.Maxillam inferiorem duo conficiunt oſſa mẽto extremo ſtrictiſſimè agglutinata.Vtrinque ſummis ab extremis duo ueluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis aſciſcit,alterum poſterius in exiguum ſinum τοῦ λιθοειδοῦς,quod ſubaudiendi uia ſe inſerit,non quidem cartilaginoſa aut ſerrata compage firmatum,ſed uinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillę permittant,vt ſit mobilis vna ex omnibus capitis oſſibus.Hac enumeratione quæ integra & abſoluta cenſetur,totius capitis oſſa duo ſunt & uiginti:ſex caluæ,deinde cuneus,duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo.In facie enim numerantur malæ oſſa duo, naſi totidem in oculorum antris ſex,ethmoidis ſeu cribrum vnum,cuius narium interſtitiũ portio quædam eſt:palati autẽ interſtitium apophyſis eſt malarum.In horum numerum ſi quæ ad primorum dentium radices ſunt,rurſumq; duo ad narium ingreſſum poſita referes,erunt omnia ſex & uiginti.In linguæ radice à cæteris

Dentes.

diſcretum os exiſtit,quod à υ ſpecie ὑοειδὲς appellarũt. Vtraq; porro maxilla crebrò perfoſſis quibuſdam quaſi alucolis,vt in ſingulas foſſas ſinguli dentes infigantur.Hi autem ferè ſexdecim ſunt,rarò plures, paucioribus nonnunquam: ex iis quaterni primores dicũtur a noſtris,à Græcis (quia ſecant) τομεῖς.Poſt hos canini ſunt vtrinque duo,vltra quos maxillares vtrinq; quaterni quorum duo vel plerunque tres ultimi & intimi,quia aliis nunquam,aliis ſerò gigni ſolent genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur,maxillares binis aut ternis aut quaternis,atque inferiores una minus quam ſuperiores.Is eſt oſſium capitis numerus eaque ſtructura . Thorax totus dorſo innititur, cuius

Thoracis oſſa.

duodecim articulos numerauimus,vnde & coſtæ vtrinque duodecim . Proditum eſt à Galeno nõnunquã vnã deeſſe,vnã raro accedere, quod inter portẽtoſa connumerem.Itaque vnicuique vertebræ ad radicem tranſuerſi proceſſus ſi-

Coſtæ.

nus ineſt leuiter concauus,qui coſtę principium extanti tuberculo,quod illius eſt caput,excipit.Illinc coſta originem ducit,quę non ita longè tranſuerſo proceſſui arctè deuincitur:deinde in priora thoracis inclinans curuatur,cumq; ita multum prodiit,protinus in os pectoris curuata reſilit.Septem ſuperiores integrę atque perfectæ cum pectoris oſſe committuntur extremis cartilaginoſis & in leues ſinus illius oſſi conduntur . Nectuntur autem tenuibus membranarum uinculis,quæ ſunt tam multa vt omnia uelent & obducãt,atque vix à ſenſu noſcantur.Os ipſum pectoris quod ςέρνον appellant,ex ſeptem oſſibus cõſtat in tranſuerſum cohęrẽtibus,vt ſingulis integris coſtis ſingula pectoris oſſa reſpõdeãt.Ab oſsis huius extremo dependet cartilago oblonga,quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id eſt enſis effigie ducta nuncupatur , à iunioribus malum punicum.Reliquæ inferiores,quinque coſtę neutiquã ad os pectoris perueniunt,ſed inchoatæ & quaſi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ ſurſum retortæ inter ſe quaſi conglutinatę cohærent inde nothas & adulterinas appellarunt.De humero & brachio quę his uelut affixa innituntur, dicendum. Regionem totã quæ pone

Scapularũ oſſa.

pectus ſita eſt ſcapulas appellãt, in quibus oſſa duo ſunt lata,figura triquetra, externa facie tumeſcẽte,interiore reducta.Hæc ſunt ὠμοπλάται Grecis,Latinis ſcoptula, operta, nonnunquam & ſcapulę. Quę in dorſi ſpinam deuexa ſunt,lata videntur & prętenuia,hinc paulatim craſsiora facta coarctantur,tandem eminent ad extremum acutiora. Id genus oſſi alteri nulli commiſſum,coſtis poſterioribus velut innatat , parte ima non mediocriter cartilagine obductum,vbi validis muſculis neruiſque conſtringitur. Extremum autẽ anguſtius (ceruicem quidam appellant)quaſi in citabulum definit , quod humeri caput

 excipit.

excipit. Interiore ex parte exiguus acutuſq́; ductus exit, qui a coruini roſtri ſimilitudine κορακοειδὴς vocatur a Græcis. Alterum quaſi ramum externum, magnum quidem & à ſuprema oſſis parte natum ἀκρώμιον dicunt: ſolius is eſt hominis ſub finē leuiter ſinuatus, quà iugulum clauiſq́; admittit.

Iugulum.

Os enim in pectore ſummum iugulum eſt, quod ſuppremę coſtę incubans dextra lęuaq́; ad ſcapularum oſſa promanat, acromijs vt dixi affixum. Duo ſunt iuguli oſſa pectoris oſſi in trāſuerſum commiſſa, quæ & figura & craſſitudine ſunt inęquabili, plurimumq́; more fiſtulæ perforata.

Brachij totius oſſa.

Nūc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, cubitus ſeu brachiū, & manus. Humeri os eſt vnicum, teres, durum, medulla innūdans partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiuſculum eſt globoſum, in ſcapulæ ſinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui ualidis vinculis tum intus, tum foris ambientibus aſtringitur. In huius parte externa patula rima ineſt, ceu uia qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubitum ſpectans non globoſum, ſed vno & altero tumore turgidum eſt, altero extrinſecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hęc ſinus duo ſunt, in quibus ſumma pars trochlearum modo cōuoluitur: duoq́; quaſi vertices extāt in orbem flexi, caua item duo, quorum poſterius multo maius eſt aduerſo. Brachium duobus ſtruitur oſſibus, quorum maius cubitus appellatur, minus vero illi inſidens radius eſt, Græce κερκίς Illud ſummo ſuo capite medium quaſi verticem habet, qui in medium quoque humeri ſinum ſe inſerit. Extant & proceſſus duo peracuti utrinque medium verticem finientes, poſterior qui maiór eſt dum cubitus tenditur, in poſterius humeri cauum ſe recondit: prior vero cum is flectitur, in aduerſum. Radius ſuperiori ſuo capite rotundo & leuiter ſinuato exiguum humeri tumorem excipit, illicq́; robuſtis vinculis cubito illigatur, Quod in articulo extra ꝓminet ἀγκὼν appellatur, cui aduerſus eſt flexus, quē admodum genu poples. Cubiti radijq́; media hiantia ſunt & diſiuncta. quę tamen rurſum inferiore parte ad primam palmæ partem coeunt, occurritq́; cubitus minimo digito, radius pollici: a cubito proceſſus exit ςυλοειδὲς cui palmę pars ſumma inſiſtit.

Manus oſſa.

Brachiale nonnulli uocant primam ſummāq́; palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, oſſiculis oſſo conſtructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum eſt, altero quatuor, quę omnia ſunt exigua, dura tamē nec medulla perfuſa, neruoſis cartilaginoſiſq́; nexibus ꝑ συνάρθρωσιν conſtricta. Totius figura a ſummo leuiter tumens intus ſinuat. Succedit illi μετακάρπιον id eſt ima palma, oſſibus quatuor cōtextum, quibus eſt carpo per συνάρθρωσιν adhęſio. A ſingulis ſinguli digiti directè porriguntur vno pollice dempto qui oblique μελακαρπίῳ videtur additur. Externis oſſibus digiti conſtant ſinguli priorisq́; nodus conſequentis ſinum perpetuo ſubit. Breuiter, oſſibus quindecim continentur aptāturq́; digiti, duodecim palma, duobus cubitus unico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμοειδῆ vocatur, in iuncturis cōſtituta. Hæc de ſuperiorum partium oſſibus, nunc de inferioribus.

Oſſa coxarum uarijs prædita nominibus.

Os ſacrum magnos rectoſq́; ſtipites & proceſſus vtrinq́; emittit, quibus aſtricta ſunt oſſa coxarum longe valentiſſima. Horum autem partes, quāquam diſcretę nō ſunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt: nam ſummæ, ilium oſſa dicuntur, quæ inteſtina ſuſtinent ac tuentur: imę coxendicum, quę a lateribus ſimus rotundos habent: hinc in priora ductę partes, oſſa ſunt pectinis, quę amplis patent foraminibus & media cōmiſſura arctiſſime conglutinantur. Vtraq́; coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur.

Femoris os.

Femoris enim vt humeri os eſt ſingulare, cuius pars ſumma cerui-

cem

cem habet exertam, quę tamen intro conuerſa in coxendicis acetabulum, reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant proceſſus, maiorem qui foras exilit alii γλουτὸν id eſt natem, alii τροχαντῆρα magnũ dixerunt, minorem uero τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis eſt diſcretum duobus, quibus cruri cohæret. Eſt quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talũ interiecta eſt, tibia uero grandioris in ea oſſis nomen, hoc ſummo capite gemino ſinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculũ exciperet. Alterũ in crure os minus extera parte conſtitutum cubiti radio conſimile, ad genu non aſcendit: attamen duo hęc oſſa ſupra infraq; coniunguntur, mediis partibus diſſociantur atque dehiſcunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmatq; extrinſecus patella, os quidem paruum, rotũdum & cartilaginoſum, nulli oſſi conſertum, ſed aliis quaſi incubans nexumq; ui tendonum atque membranorũ, cui poples eſt a tergo. Tibiæ radiiq; partes infimæ malleoli ſunt, non modice prominentes, & carne nudę. Hæ talo ut firmę baſi innitũtur, quem intro demerſũ attigere uix poſſis. Talo calx ſeu baſis altera maior ſubiicitur craſſior, figura tetragona. Montipedis nuncupato oſſa quatuor impacta ſunt inæquabilia: imę plantę quinque, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent oſſa quatuordecim ſingulos quidem præter pollicem terna, vt ſic totius pedis ſtructura oſſium trium & viginti. Inter digitorum tum manus tum pedis articulos oſſa ſita ſunt σησαμοειδῆ rotunda quidem & pleũrque adeo exigua vt ſenſum omnem effugiant, quemadmodum quę in corde, in gutture, in linguę radice, in aliisq; nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem videor oſſium deſcriptionem & numerum impleuiſſe.

Cruri oſſa duo.

Patella.

Malleoli.

Talus.

Pedis oſſa.

Oſſa tenuiſſima.

De cartilaginibus, articulis, & uinculis. Cap. IIII.

MVLTA ſunt a nobis de cartilaginibus in oſſium explicatione quadam conſecutione propoſita, adeo vt nunc cum neque illarum vſui, neque propriæ ſubſtantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda reſtant. Plurima oſſium extrema cartilago cingit, nullus articulus non lęuitate illa oblinitur, nullus expedite obuolui circunduciq; poteſt, neq; neruis, aut vinculis cõiungi, niſi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quędam extant in coſtarum præſertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis; vbi oſſium ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, ſuperiores uero in ſuam quæque ſedem ad hos pectoris applicentur. Alię os ipſum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema naſi communiunt molliuntq;, vti & malum punicum è ſterno pendulum. Aliud cartilaginum genus ſolitariũ per ſe conſiſtens vixq; vlli oſſi impactum: in quo eæ numerantur, quæ in ciliis ſunt oculorũ ταρσοὺς appellant, quę in auriculis, in faucibus, in epiglottide in larynge, in aſpera pulmonũ arteria, in cordis baſi: omnes quidem nõ oſſium, non motus, ſed firmitudinis ſolidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortaſſe referri poſſit, quæ craſſa denſaq; & perfoſſa medium genu articulũ implet de quibus rurſum ſigillatim ſuo loco uerba faciemus. Iam vero oſſium cõgreſſus & adhæſio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocãt. Per hanc quidem oſſa quorum nõ eſt motus diuerſus, quaſi unum atque idem ſint inter ſe nexu indiſſolubili coherent, idq; vel inter ſe ſtrictim conſerta nullius corporis interpoſitu, vt cum mollia & rara ſunt ueluti in ſterno atque mento, uel medio quodam corpore ceu uiſco agglutinata, quod aut cartilaginoſũ eſt ut in pectine, aut neruo aut

Cartilagines in oſſiũ extremis.

Cartilagines ſolæ & per ſe.

Oſſium conexio multiplex.

carne

carne plenum, Per articulum vinciuntur oſſa mobiliter: quòd ſi obſcurior ſegniorq; motus eſt ut in coſtis, in ſpina dorſi, & metacarpio, Gręcis dicitᷣ συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis ſuturam eſſe uoluit Galenus & ſerratam compagem, qualis eſt in calua, frequens, ſimiliter dentiũ inſitioné, & cõmiſſuram, quæ nihilominus videri poſſint aptius in συμφύσιος genus conferri. Sin vero cõſpicuus eſt & facilis oſſium motus, uelut in cruribus in brachiis, in manibus atque pedibus διάρθρωσις eſt. quaſi laxior articuli copulatio, licet non omnium par ſit & eadem laxitas. Ex his promptum facileq; ſit oſſium, quæ numerauimus adhęſiones, ad ſuum quamque genus redigere.

Vinculum quid.

Nunc de vinculis. Non quicquid oſſa colligat hoc ſtatim nomine dignamur, ſed id duntaxat neruoſum prædurumq; corpus ſenſu expers (niſi forte obtuſi) ſolidum & exangue, quod à ſumma oſſis cartilagine in aduerſi caput inſeritur Id nequaquam una eſt vbique figura vel magnitudine, ſed a loci confirmatione & uſus neceſſitate uarium, raro neruoſum, at fere membranoſum eſt id quod extrinſecus articulum cingit. Quæ in calua ſunt commiſſurę compage denta ta cohærent non vinculis vt neque reliqua tum faciei, tum capitis oſſa. Verum inferiorem maxillam ad auriũ radices vincula cõnectunt vtrinque prędualida.

Capitis & maxillæ uincula.

Caput & ceruicem firmant duo, ab imo oſſis cui a lapide nomen eſt, ad primam dorſi vertebram, rurſumq; duo ex eodem prope loco ad clauium extrema ſterniq; ſumma protenſa: & quod à tergo ex occipite ad mediã inter ὠμοπλάτας ſedem procurrit. Omnia hęc quidem ingentia, robuſta, procera, tereteq; figura

Spina uincula.

Vniuerſam autem ſpinam extrinſecus ambit vinculum vnicum, amplum, craſſum, ualidum atque neruoſum, è ſecunda colli uertebra in oſſis ſacri imum & concygem deſinens, omni fibrarum genere contextum, & quaſi in progreſſu cõplicatum, in medias illarum ſedes ſe coniicit, quo cartilagini immiſtum conſtantiori illas adhæſione nectat. At ſummam uertebram minora quadam eaq; tenuia & laxa imo capiti illigant. Inſunt & ſua coſtarum capitibus, aſtricta illa quidem parumq; laxa: qualia propemodum, & illarum extrema cartilaginoſa deuinciunt. Lata ſcapularum oſſa vertebris ſubditiſq; coſtis copulant mẽbranę firmiſsimę, & qui illis ſunt interiecti muſculi. In illorum ſinum qui ſumma eſt ceruice, humeri caput illigatur vinculo quod inſtar ſolidę membranę è ſinus ſupercilio ad humeri verticem pertinens, tum caput ipſum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Præter id tria numerantur quę illi inſident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulo his amplius.

Commune uinculorũ genus.

Humeri vero pars ima cubito adhæret eo uinculi genere, quod eſt omnium articulorum commune, nempe quod ab oſsium extremis ortum, illa extrinſecus cirmumligat, deuincit, & continet: membranoſum id & validum, laxum tamen & flexibile quocũque uelis, aliud illi opem confert minus latum, brachium continens ne circũactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum eſt, quod tum imũ radium imo cubito, tum uero vtrunque carpo nectit omnia tamen laxe circunſepit. Id mox longius porrectum, omnia inſuper quæ in carpo & metacorpio oſſa recenſuimus copulat tegitq;. Cęterum ſinguli digitorum articuli propriis ambiuntur colliganturq; vinculis, quorum quæ extrema ſunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam vero coxendicũ oſſa coeunt in pube per cartilaginem, ſimiliq; copulatione oſsi ſacro pone cõnectuntur. Amplo ſinu & quaſi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur illiq; adhęreſcit, tum cõ-

Aliud uinculorum genus

muni illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è ſummo femoris capite in medium ſinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, vt neruus cartilaginoſus cenſeri poſsit. His ſimilia ſunt genu duo, alterũ circunfuſum: alterum

alterum intus ab ea parte natum qua ſummi in tibia ſinus inter ſe comittuntur,per cartilaginem perforata traiectum,inter imi femoris nodos medium ſe conijcit. Aliis quoque duobus latera ſtipantur,quę ut nerui quidam ſunt cartilaginoſi. Quatuor ad iſtorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt:præter quæ alia aſtant tria iiſdem propè ſedibus circumiecta. Pedis digitorumq; articuli perinde vt in manu uinculis cohæreſcunt : unde omnis abſoluta iam videtur uinculorum explicatio. Vnicum ſupereſt,quod à pectionis oſſe natum in penem contendit : rotundum id unum ex omnibus concauum, quodq; a publico cæterorum munere deficere uidetur. Talis quidem eſt omnis uinculorum inſertio,quę quanto nexus robore uinciant & illigent, tum artus tum oſſa quæque corporis,dum hęc conderemus,patefecit omnes ille Sebaſtianus Frãciſci Galliarum Delphini inſtructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis ueneficus:quem Lugduni præpotentium quatuor equorum in contrarias partes horam prope diſtrahentium niſus diſcerpere dilacerareque non potuit, nedum ſua compage diſſoluere,niſi cum diſtricti gladij in articulorum nodos infixi, adactiq; ſunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

Genitalis uinculum.

De muſculis & tendonibus. Cap. V.

LACERTORVM ſubſtantia quanquam nõ ut oſſium ſimplex uidetur,hic tamen ſtatuo de illis facere uerba,quod in partibus externis primas obtinent, Conditus eſt enim qui dicitur muſculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit, tanquam fulcies illarum rebus atque confirmans: venæ & arteriæ conſperſæ,illę quidem ad alimenti diſtributionem,hę ad natiui caloris cuſtodiam:omnia demum circumſcripta tenuis membrana complectitur, muſculumque definit. Tres ſunt illius in longitudine partes,origo, medium, & exitus:quas ſolent quidam caput,uentrem & caudam appellare. Plane neruoſum eſt caput, uenter omnibus quæ numeraui conſtat, extremus tendo contextis confuſiſque neruorum & uinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, durior & robuſtior ad motum fieret quàm neruus, at uinculo mollior & infirmior:hoc rurſum ſenſus acumine ſuperaret,ab illo uero plurimum deficeret. Non omnis muſculus tendonem habet ſed is duntaxat qui os moturus in ſummam illius cartilaginem,aut in uinculũ ſe inſerit. Figura quidem hic,uti & muſculus uaria prȩditus,prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non unus idemque eſſe poteſt tum muſculorum tum tendonum numerus:ſed cum alias unius muſculi plura ſint capita pluresque tendones alias plurimum una ſit origo unicusùe tendo,ſingula ſeorſum ex propria cuiuſque circumſcriptione æſtimare dinumerareque liceat, hoc modo. Frontem unus muſculus tegit latus & tenuis, à ſummo uertice ad ſupercilia & oculorum radices diffuſus,à quo non ut a cæteris eximas cutem,ſed ſic illi eſt innexus,vt ſit amborum motus unus , qui ſupercilia ſurſum adducit euehitque. Palpebræ ſuperioris(inferior enim perſtat immutabilis)duo ſunt lacerti:unus ex maiore angulo qui propter naſum eſt,ad tarſi medium eiectus:cuius contractione palpebra attollitur:alter ex minori angulo eodem attingens,qui oculũ claudit. utrique enim ob tarſi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi ſeptem cõtinẽtur,quatuor recti,quorum uis eſt mouere, ſurſum deorſum,ad maiorem minoremque angulum: duo præterea obliquè poſiti illum circumſerunt, ſeptimus opticum ex cerebro neruum obuoluit & quaſi circummunit & obuallat, ne qui tener & mollis eſt, uehementer concuſſus laxetur aut obtera

Muſculi cõpoſitio.

Tendonis ſubſtantia.

Muſculi capitis.

Muſculi oculorum.

re

tur,oculuſque demum excidat: quod in illius quoque paralyſi ſolet accidere. Ex fibrarum quas emittit uarietate alij hunc duplicem, triplicem alii eſſe dixerunt, cum tamen ſit fibrarum quę in eo ſunt omnium idem uſus. Ad inferiorem maxillam excurrit latus muſculus, qui ſupra os petroſum & tempora ambit, deinde contractior factus,ſub os iugale ſe recondit,prolapſuſque longius non a fine inſtar cęterorum,ſed a medio tendonem mittit magnum & pręualidum, in ſummum maxillę adactum: quo ſurſum illa adducitur & os clauditur animalis. In tanta motus ui & impetu illi uenit adiutor alius in ore deliteſcens, qui poſt maxillares dentes ſurſum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillamque deducit,muſculus ex tuberculo ponè radicem auriculę natus deinde applicatus imę parti maxillę aduſq; metum: huius extrema carnoſa ſunt, pars media quæ amygdalas integit membranoſam uerã tendonis ſpeciẽ oſtentat,huiuſmodi figura & compoſitio cæterorum nulli conceſſa. Muſculus circunducens maxillam μαστητὴρ id eſt mollitor dictus,quod mãdendo plurimum ualeat,trianguli ſpeciem refert, cuius ſummum ad tempus figitur latus unum ad iugalis oſsis imum,alterum ad inferiorem maxillam protẽditur tertium uelut baſis illa copulans per maxillæ longitudinem excurrit. Vt autem neceſſe fuerat motum eius multiplicem in mandendo & uarium fieri, ita neruorum fibris diuerſis omniſque generis hunc implicari cõtexique par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is eſt qui ad tempora peruenit, ſecundo loco maſſeter appellatus,tertio qui illam aperit,minimus adiutor.

Maxillæ muſculi quatuor.

Labrorum muſculi.

Ad labra utrinque pertinent muſculi duo,capitibus quidem conſpicui, obſcuri uero dũ in cutem ſparſi obliterantur: prodeunt quidem a malis & oblique feruntur,alter in ſuperum,alter in infernum labrum. Quatuor hi officio concordes labrorum motus octo poſſunt efficere,quatuor quidem rectos, ſurſum,deorſum, ad dextram ad læuam:alios quatuor cum uel plurimum ſeparantur diſiunguntur que labra,uel coeunt & alliduntur,uel inuertuntur uel intro adiunguntur. Eãdem quã illi originem ſub temporibus habet exiguus muſculus, illos aliquantũ comitatus,mox deinde oblique in alias naſi deflectens, utrinque unus, His ergo muſculis facies tota cõprehenditur.

Ceruicis muſc.

In collo & ceruice complures ſunt, qui caput uniuerſum mouent. A tuberculo, cui nomen à mamma, utrinque ad clauiculam & ſterni ſummum profertur unus, tendonem illic magnũ comitatus:hic caput & ceruicem deſſectit non omnino recte,ſed aliquantulum oblique,quem alii ſimplicem,alii triplicem ſtatuere ſolent ex fibrarum uarietate Duo alii ſub œſopbago ſiti,ab oſſe capitis in primam & ſecundam colli uertebram inſeruntur, quorum eſt ſolum caput in priora flectere immota ceruice, Retro autem octo ſunt exigui, qui in ambitu ab oſſe capitis in primam & ſecũdam uertebrã ſe figunt: ipſumque articulum multo robore confirmant, uti & duo qui ſub œſophago iã ſunt deſcripti. Quatuor ex his recti ſunt & in rectũ motus agunt,duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at ſitu aduerſo. His alii inſident octo ab occipitis oſſe per totam ceruicem erecti, quorum duo ſummi ampliores ſunt ut reliquos poſſint contegere. Variis prœditi ſunt neruorum fibris,quę omnes è ſeptem colli uertebris dimanarunt: unde aliis plures aliis pauciores octo creduntur.Hi caput retrorſum flectunt,cum hoc autem ceruicis alias duas,alias tres,alias omnes uertebras. Lateribus colli utrinque duo inſunt magni atque ualidi,alter ex ſecunda uertebra in priora,alter ex prima retrorſum contendit, caput ceruicem ad dextram lęuamq; conuerſione modica flectunt. Horum eſt igitur caput & ceruicem mouere quos una quidem ratio quatuor & uiginti,alia octo & uiginti dinumerat.

Laryngis muſc.

Tres porro cartilagines

quæ

quæ in ſtructura ſunt laryngis muſculi complures continent: quatuor enim primam ſecundę nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor ſecundam tertiæ copulant: quorum contractu ſumma pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertię cohæret, quorum intereſt ſummam partem laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius baſin & radicem qui iſtis ueniunt adiutores. Pręter iſtos laryngem alii octo circunſtant, qui illum uicinis corporibus copulant, cumque neceſſitas eſt, diſtendunt uel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus duo è pectore ſurſum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorſum uellunt. duo reliqui ſurſum, quorum ſitus eſt aduerſus. Os in radice linguę, ὑοειδὲς dictum, nectunt atque ſtabiliunt octo muſculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo ſub mento, reliqui ex tuberculo, quod eſt ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protendunt per latera, duo ex oſſis parte ſuprema per linguę medium: inter utroſque alij duo in longitudine porriguntur ab oſſis lateribus prognati. Similē propemodũ productionem habent alii duo, quos edit inferior maxilla. Octo his muſc. lingua quoque verſum flectitur, omneſque naturales obit conuerſiones. Præter quos nonus eſt coniugij expers, ab oſſe quod ὑοειδὲς Græcis vocant ductus qui linguam intro contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum muſculorum nulli datum eſt, vt motum ſit opifex contrariorum. Et enim ſimplex ſua cuiuſque actio, qua ad capitis ſui & ad nerui originem adducitur. At cum nullus neruus in linguę extremum extrinſecus inſeratur, qui foras illam rapiat, probabilius eſt hanc eductionem illi muſculo attribuere, quam cum quibuſdam fateri motum quēdam uoluntarium in nobis eſſe, cuius nullus muſculus aut neruus ſit author.

Linguæ muſcul.

Quis muſculus linguam exerit.

Hactenus qui ſuperant clauiculas muſculos coniuncte recenſuimus: nunc reliquos ſeparatim perſequamur, qui alterutra parte corporis continentur. Pectori foris ſparſi ſunt muſculi, qui ipſum attollentes ad animam ducendam ſunt vſui, e quibus a ſummis ſcapulis unus ad primam coſtam pertinet: alter ad ſextam tres præter hos ad collũ in uarias pectoris priores ſedes profecti, id latius explicant. Eſt & alius parte poſteriore ab imis partibus ſcapularum ortus, qui in tres veluti digitos diſcretus iniectuſque mediis coſtarum quã maximè curuãtur, pectus vniuerſum reuellit atque diſtendit. Subter os autem iacent muſculi inter coſtas poſiti vtrinque duo & viginti: in ſingulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendo, exterior deprimens ac ſtringens remittendæ author eſt. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos eſſe prodiderunt, vt ſint inter coſtas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam muſculorum vis eſt pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorſum excurrens ſeptem ſuperiorum coſtarum radices fibris attingit, quē eo nomine pro ſeptem plerique cõnumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad muſculum rectum abdominis contingat ac ſubeat. Horum contractio coſtarum extrema depellit atque ſtringit. Eorum autem, qui ſcapulam duntaxat mouent, magnus vnus eſt amplus ex capitis oſſe ſecundum dorſum productus: alterq; tenuis illum ſemper comitatus ſcapulã ſurſum attrahit. Duo alij hanc retro abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorſi vertebris proficiſcitur. Alius ex dorſi principio in oſsis lati caput deſinens, id ad colli latera conuellit, Ad priora autem conuertit gracilis eodem inſertus ſed occipitis oſſe natus. Surſum ſcapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque ſubleuare. Deorſum vero trahit, qui ab interiore pectore emergēs, in partes ſcapulæ imas diſſeminatur, iſq; ſimul brachium depri

Pectoris muſc.

Scapularũ muſc.

Humeri muſcu.

mit. Hos muſculos alii maiores integunt, quorum tendones in humerum per lati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus medioeris ex mammarum ſede in humeri caput ſe confert, brachiũque ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammę figuram conformat, & ad interiorem mediamque humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat imferio incitata brachiũ infra depellit, ſuperior altius id erigit: am bæ intẽtæ æquabiliter ad pectus adducũt. Sub iſtius parte inferna alius enaſcitur, quo brachium quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiumque tendit, & inclinat moderate: alterum ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, brachium ſimiliter extendit, ſimul ad exteriora reflectit: ambobus autem æque intentis brachium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſſidet alius è uertice lati oſſis tractus, cuius eſt brachium attollere, ſed quo alius inferior, id ad dorſi media ęqualiter reflectit. Sequuntur alij duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demum exiguus quidam ſub ala, cuius ope brachium citra ullam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os inſixi id ipſum uarie torquent.

Muſc. ĩ humero qui brachium mouent.

Brachium (hoc & multi Latini ulnam uocant, vti Græci ὠλένλω) quicunq; mouent, humeri os undiq; obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, unus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorem radij regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intro conuerſus ad ulnam, alteri oblique inſidet ad X. literę ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertunt, ſi alter altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionem nacti, quorum atractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor autem ulnam circumferũt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inſeruntur, & illum oblique poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui uero illum ad ſupinum ducunt, extra quidem poſiti ſunt.

Muſc. in cubito.

In cubito muſculi ſunt duplices, alii carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intro agunt in interiore cubiti regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum: hic uero ſupra pollicem. Idem quoque muſculorum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: ueruntamen in pronum motum, natura inſuper quintum muſculũ illis ad miniſterium dedit, qui ab exterior e cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum aũt in cubito muſculorũ, qui digitis mouẽdis ſunt, tres parte interiore ſibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt aliis ſubſtratus, qui ad quatuor digitos tendones tanquã habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius uniuſcuiuſqne articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tendonem, tenuem latumque ſub omnem cutem interiorem manus diffundit, ut promptior ea ſit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor ſunt in extera ulna, regione media: unus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medii lateribus tendones inijcit. Supra uero alii duo, quorum hic in pollicem, illi indicem & me-

dium

dium digitum fibris tendonem expanditur. Trium poſtremorum uis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atque pronum deducere. *Manus muſcu.* Manum ſummam muſculi integunt ſeptem, omnes interiore facie cõſpicui: ex his duo maximi, alter, ſub pollice, alter ſub minimo digito, ubi palma altior & editior. Hi quos diximus tendones iuuant, quorum eſt digitos ab aliis plurimum deducere. Tertius medius inter pollicem & indicem conſtitutus, ad indicem illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tendonibus flectentibus ad digitorum radices cohęreſcunt, tenueſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinum conuertant. Pręter hos alij numerantur undecim exigui ſuę palmæ lato tenuique tendone, è quibus duo ad primum cuiuſque digiti articulum pertinent: trium reliquorum vnus ad primum pollicis, duo ad ſecundum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. *Dorſi externi muſc.* Dorſum vt non eſſe unico conditum eſt, ita neque id unicus utrinque muſcelus à capite ad os ſacrum excurrens mouere poſſit. ſed cum ſingulas ſeorſum uertebras flecti oporteret, ex ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli utrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ oblique ducuntur, vt pariter intentę dorſum eiuſque uertebras erigerent, alias ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo uerſum inflecterent. Quocirca exteriores a tergo utrinque nunerantur tres & uiginti. *Interiores.* Interiores uero qui ſpinam in pronum & priora incuruant, utrinque duo unus a capite ductus per colli perque thoracis quinque ſuperiores uertebra productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab ultima thoracis uertebra pergens in os ſacrum. *Abdominis muſc.* Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt a cute & adipe proximi duo ſequantur, ex obliquis, qui vtrinq; à quarta & quinta coſta nati, horumque muſculis pectinatim implexi per ventrem oblique feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequuntur a quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum directo tractu permeantes in pubem. His proxime ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranę ſpecie uentrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant. *Genitaliũ muſc.* Viro teſticulus uterque binis fulcitur ab imo uentre prodeuntibus: fœminę uero, quia teſtes intus gerit, unico. Veſicæ ceruicem muſculus unus ambit in orbem, cuius uis eſt exitum & quaſi oſtium occludere, & urinam continere: cum autem fluere deſierit, uehementer expellere, ne quid inſideat reliquiarum. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt impetumque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, unus rotundus in orbem ductus, cuius eſt podicem coãguſtare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Gręci. Alius podicem in tranſuerſum finit, illumque ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum utrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur. *Muſc. in coxa femur mouentes.* Iam uero qui femur mouent à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impinguntur, quorũ alij crus extendunt, alij ſurſum adducunt, alij circunducunt. Ex his qui extendunt, unus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos poſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τριχαντηρος immittitur, qui extẽdit, introque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui mo

dicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus & ab oſſe ſacro in trochanteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris uniuerſum ambit, & ad genu uſque cingit: cuius complures extant fibrę, aliæ poſteriores, à coxendicis, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtręque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his alteriores femur intro adducunt: omnium altiſſimæ, alię idipſum ad priora ſuperioraque conuellunt. Qui uerò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma unico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femoris circumtenſus, qui ſurſum ducit intro ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis ilium neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt nõ ſolùm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt pręterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent, in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi a pectine deriuari, unicus eſt ab huius parte priore femori circumtenſus deſinensque in genu caput interius. Circumducũt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter a ſummis partibus pectinis, qui coeunt ad coxendicem, illamque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnum trochantera pertinẽt. Eundem motum, licet infirmius, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti recta ad genu progreſſi, unus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes qui patellam continet illigatque ſubditis oſſibus, hinc autẽ in crus deuoluitur totum extendit trahitque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus hic quidem interior ex oſſium pectinis commiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpacium à tergo implent alij tres ordine poſiti, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducunt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus inſertusque tibię capiti, quam prorſum explicat. Dicimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit. In crure muſculi oriuntur, qui pedis tarſum pediumque mouent. Tres prior pars continet, vnũ tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit ad pedis pollicem utrinque ductus. Alterum radio ſeu fibulæ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui ęquè intenti pedem ſurſum mouent: altero uero actionem abeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hoſque contractus extendit. Huic vtrique unus aſſidet trifariam diuulſus. Quocirca tametſi pręcipui tres ſunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vſibus, ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt: parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, ſed hinc demum excedens in omnem plantæ cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionem ſe profert, quæ ante pollicem eſt. Quintus, ſub illis demerſus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maxime uero medio digito, & ei qui pollici eſt proximus. Sextus, inter cruris oſſa conſertus, duplici tendone, tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamen in eundem uſum

Muſcul. qui in femore poſiti tibiam mouent.

Muſcul. qui in tibiis poſiti pedem mouent.

Pedis muſculi.

alij

alij ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pediū enim quod metacorpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & ęquè tenſi illos ęqualiter flectant, inæquabiliter uerò contracti illos intro per obliquum ducant. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt. illic & alij duo uiſuntur ad pollicem minimumque inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt uel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere prout uaria fuerit illorum contentio.

Quis uſus partium interiorum, quarum beneficio uiuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. Cap. VI.

QVAS ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe uiderentur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, ſi in eis conſidere poſſet, & cōtineri illa uis animi omnia ciens, & agitans motibus ſuis: pulchrūque foret ſi ex illis duntaxat & crebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra ullam uiſcerum & inteſtinorum opem. At uerò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine uitali cōſiſtere, quę vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita prineipi alteri in cerebro poſitę tum ſuſtinendę, tum functiones ſuas obituræ ſpiritum ſuum velut materiā confert & impartit: idcirco cor uelut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eoque arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmoneſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendū ſpiritum aeremque aptiſſima: ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci circumiici, per quos dilatari contrahique poſſent. Porrò autem quoniam eorum & uniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis, tum à circumfluo aere alijſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac diſfluit, neq; diutius poteſt cōſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutioniſq; iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earumque corpori iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro ſenſus rationiſque ſedes media pectore comprehenſa ſpiritus ac uitę domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricumque partium officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia haſce partes ſordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinam corporis relegauit, proculque amandauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrum principium facultatum ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent: cōturbarentque. Hic enim locus habetur ueluti regiarum culina, in qua partes quędam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteriſque pręparant, quorum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui uentriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alii miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, uię tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio. Oeſophagus enim à linguę radicibus in uentriculum illapſus, quęcunque accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic paratque iecori inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciuntur, quicquid purius eſt iecori ſuggerunt uenę dicuntur maſaraicę, ut hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitaque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem is deducit ſibique iungit, quod in ſanguine uelut fex

Cordis neceſſitas.

Partiū nutrientium neceſſitas.

Partiū nutrientium uſus.

& limus

& limus ſubſidebat, fellis foliculus ſecretam bilem, renes, dilutum humorem quem demum in ueſicam profundunt. In hæc autem opera uias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibique adherent. Tot igitur taleſq; partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatę ſunt & nuncupatę, par erat imo uentre comprehenſas teneri, quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad cõmunem referunt iecoris cõmoditatem & uſum. Iecur autem ad cordis ambo ad cerebri neceſſitatem, omnia denique ad ſenſum mobiliumq; partium geſtiones & opportunitates, vt uideri poſſit eximius partium omnium concentus, & in unam ſummamque animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cum minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriaque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque conſenſu, his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integraque conſeruatur. Horum enim nihil temere conditum eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones u ſuſque partium hoc loco ſed meram corporis hiſtoriam perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem pręfati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quanque particularum ſuarum compoſitionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinem, quem ſitum atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

Partium omnium cõ ſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

De partibus interioribus in ſero uentre concluſis. Cap. VII.

VENTREM externa circumſcriptio comprehendit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hyppchondria Gręci uocant, nos pręcordia) ad ilia & inguina tandemque ad pubem porrigitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id uniuerſum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus ſuccingit interior mẽbrana, peritonæos inde dicta, quod a ſpina utrinque emergens umbilico prioribuſque uentris partibus ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcũque uenter inferior continet, tenſa illa prenſat, atque circumſepit. Quanquã enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & uirium habet, ne inteſtinorũ põdus ſuſtinens atq; coercens, diuulſa facilè diſrumpatur, mollis ſimul illa vt quodammodo laxari poſſit, dum venter quauis de cauſa turgeſcit. Duabus membranis continetur, quæ ad poſteriora cernũtur iuxta ſpinam conſpicuo ſeparatæ; parte autem uentris priore uſque adeò cohærẽtes & implicatæ, ut una eademque cenſeatur. In uentris autem detecta capacitate primum conſpicitur omentũ, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd ueluti innatet, ſummumque inteſtinis inſideat. Duabus id clauditur ex peritonęo natis membranulis firmo adipe conſperſis, quem uenę & arteriæ exiles paſſim penetrant. Prima illi origo iuxta ſpinam eſt ſub diaphragmate, unde ſurgens altero quaſi extremo in ventriculi fundum defigitur. a quo mox dilabitur uentrem imum contingens, hincque reflexum colo inteſtino committitur, qua id uentriculum contegit, vt ſic duplicatum ueram marſupij ſpeciem exhibeat. Obtenſum autem imo uentriculo & priori inteſtinorum regioni, tanquam pigmentum quoddam, inſitũ in illis calorem tuetur ac fouet. Omento detracto deſectoq; in apertum proferuntur inteſtina, multis inuolucris uentriculo, huiuſque continuata ſtomacho

Peritonæũ

Omentum.

Inteſtina.

cho. Singularis enim in uentrem inferiorem communis patet per os ingreſſus, exituſque communis per podicem, quæ quaſi portæ duæ continuatione communis uię conſentiunt. *Gula.* Quandoquidem ab ore in uentriculum ſtomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσόφαγον nos gulam appellamus: is uelut inteſtinũ quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, moxque ſub pulmones demerſus in quinta dorſi uertebra conſidit. Hinc paulũ exurgens mox, *Ventriculus.* ut ſe erexit diaphragma penetrat, atque demum ſummo uentriculo a leua committitur. Vnde uideri poſſit œſuphagus ceu uia quędam eſculentis potulentiſque deuorandis ad uentriculum directa: hic autem uelut commune receptaculum & prima concoctionis officina. *Figura.* In eum quippe uſum ampla huic intus eſt capacitas, ſimulque figurę ſpecies rotunda & globoſa, ut in ſe plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium inſertionẽ in modicam longitudinem ſe diffundit. *Situs.* Poſitus eſt ſub ſepto tranſuerſo, & à malo punico initium ducit medio corporis ſpacio, niſi quòd leuiter in ſiniſtrã deflectit, huc enim maximè ſuperior eius pars contorquetur, inferior aũt magis in dextram. Poſterior pars uniuerſa ſpinę inſidet, cum qua ad primam lũborum uertebram cohęreſcit: *Conſenſus.* os uero quod ueteres cor appellare conſueuerunt, non illi, ſed diaphragmati ueluti pendens & ſublatum affigitur. Neque uero illis duntaxat, ſed omnibus denique circumſedentibus partibus nexu atque conſenſu iunctus eſt iocinori, alieni inteſtinis, cordi & cerebro, idque membranarum, uenarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu. *Compoſitio* Ab ima eius parte quæ ad dextram ſub iocinoris fibras in profundum ſe abſtruſit & abdidit, exitus eſt ad inteſtina, πυλωρὸς dictus quod prolabentia è uentriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hunc autem parte ſuperiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec plane contraria famelici plerunque demittimus at è uentriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquiſite (ſi quidẽ id potuit) perfractum ſit & comminutum. Duo intus glanduloſa tubercula πυλωρῷ aſſiſtunt, quæ dum applicant, ſeſe propiusque admouent, uiam exitumq; claudunt reſerant uerò dum relaxata ſe abducunt atque diuellunt, non nutu quidẽ *Inteſtina.* & arbitrio noſtro, ſed naturali duntaxat impulſione. Hinc exordium capiunt inteſtina flexuoſis gyris circumiectuque longiſſima, extremoq; continuata podici. *Vſus.* Exportandis purgandiſque fæcibus condita quidem ſunt, at tantam totque gyris implicitam circumductionem natura ad abſolutę diſtributionis munus accommodauit, ne alimentum confeſtim elabens, gulæ inſatiabilique abdomini nos ſubiugaret, & ne ſordido deiiciendi crebrius miniſterio indignæ hominis dignitate ſeruituti nos manciparet. Itaque in tanta uiæ longitudine uix illa poteſt alimenti portio foras elabi, quæ non antè cuipiam ſugentium uenarum ori ſe applicauerit, vt inde quicquid utile eſt & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. *Numerus.* Omnium porrò inteſtinorum vnus eſt continuuſque ductus, vnus & idem vſus, vt proinde vnum videri poſſint, niſi figura, magnitudo, ſubſtantia ſituſque ea diſiungeret, quamobrem ſenario ſunt numero veteribus comprehenſa. *Pylerus.* Quod protinus ab ima ventriculi parte enaſcitur omnium arctiſſimum, ἔκφυσις id eſt exortus dicitur, duodecim digitos lõgum, nullis intortum anfractibus, rectà ſub iecur & uenam portam ſe recondit. *Ieiunum.* Proximum illi ieiunũ, inde nomen habẽs quod inane perpetuo videtur, nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in ſe bilis acrimonia laceſſitum. Id modicè inuolutum ad ſpinam ex dextris retorquetur, longius quam duodenum & laxius. *Ileon.* Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomẽ dedit, tenue quidem & exile, ſed tamen maximum ex omnibus & longiſſimum, in orbes plurimos atq;

anfractus

anfractus actum, quod ſubter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque poſitū eminentiores totius uentris regiones occupat, è quo plurima fit alimēti in iecur diſtributio.

Cæcum.

Quartum eſt cęcum, à quo alui fęces ſpeciem primum & nomen habent, ab alimentis ſiquidem dum per tenuia inteſtina ferebātur, ſucta eſt & allecta purior vtiliorq; ſubſtantia, reliquæ verò ſuperuacuæ ſunt fæces quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc inteſtinum peruenerint. Cęcum idcirco dixere, quod egreſſui introitum aduerſum non acceperit, ſed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur, ſigura enim paruum aliquem oblongumque ventrem repræſentat, reni dextro ſecundum coxam inſidet. Hinc ſequitur κῶλων, quod per iecoris caua primū obrepit, vbi folliculum bilis attingens illiq; nonnunquam annexum, amorem coloremq; luteum contraxit: inde paulum exurgens ventriculi fundo inſternitur: hinc ad ſiniſtrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in poſteriora demergitur cohæretq; reni ſiniſtro, a quo demum laxius apud coxam ſiniſtram eminet. Sextum inde poſtremumq; in os ſacrum deuoluitur, rectaq; pergit in podicem, vnde rectum appellatur interſtinum, pleriſq; aluus. Vnum colon præter cętera plurimis quaſi cellulis diſcretum extumeſcit, niſi qua parte ſiniſtro reni aſſidet: hic enim læue conſpicitur, & multo anguſtius ſe ipſo factum: quod vt in coxam ſiniſtram ſeſe extulit, recto inteſtino anguſtia quadam velut ſtrictim premente vinculo facta perſpicuè diiungitur. In colo fęces diutiùs commoratæ, vel potius ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tantiſper retinentur dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat ventriculi, gulæ, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atq; ſitum deprehendere: compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtantiam, ita in ſingulis inueſtigemus.

Compoſitio.

Gulam ventriculum inteſtinaq; omnia duplex tunica cingit atq; componit, quarum interior nerui & mēbranę, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectum & longitudinem porrectę, ad ipſam quoque gulam pertinent: vt ventriculo gulę, totiq; ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tū gulę in trāſuerſum filia producit, ſed ea in vētriculo, corporea magis atq; carnoſa, in gula mēbranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa vertit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulę omnino deſunt. Cæterum vtraq; inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos: reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire quæ ſubditos eoſq; trāſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè non proprię harum ſubſtantiæ ſed peritonęo accepta referri debet, è quo reliqua quoq; viſcera ambientes tunicas cōmuniter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hęc ventticulo connecti: nequaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina quę tria eſſe prodidimus prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quā inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyus in procliue quaſi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atq; cumulatior.

Meſenteriū

Inteſtinorum omniū communis eſt per μεσεντέριον, quod μεσάραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectūtur. Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eiſque per lumborum & oſſis ſacri lōgitudinem aduſq; podicis extremum cohęrere

ibi enim

ibi enim acceptis a peritonæo membranarum productionibus ſeſe mox latius explicat, ut demum crebris flexuoſiſque marginibus quaſi implicatæ inteſtina adhæreſcat. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones dunque ad deuincienda inteſtina progreſſæ meſenterium componunt, tuto inter eas conſertæ ſunt uenæ frequentes, ab inteſtinis tanquã uiæ in portas iocineris directę, quas proinde meſaræas, & meſaraicas appellant. Intexuntur his & arterię cõplures ab aortæ trunco, qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſę. Sparguntur illuc quoque multi neruorũ quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri coniugatio promittit. Media inter uaſa neruoſq; ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad uaſorum diremptus & diductiones, adenes, id eſt glandulæ inſiſtunt, quæ tum fiſſiones illas diuelli non ſinant, tũ inteſtina ſuo madore proluant. Itaque ſi a meſenterio uaſa, neuos, & membranans demes, adipe, glanduliſque reliquum omne refertum conſpicaberis.

Pancreas.

Supra meſareon primis lumborum uertebris inſidet caro παγκρέας appellata: plurimis ſcatet ea glandulis, quibus & ſua mole uenarum, arteriarum, neruorumq; tenues illic ramos ſuſtẽtet ac fulciat. Diffunditur enim a ſepto tranſuerſo deorſum ad renes: utrinq; autem ad iocineris lieniſq; ſedes. Duodenum inteſtinum atque ei per tranſuerſum innixam uenam portæ, huiuſq; riuulos in uentriculum & lienem traiectos tum denique arteriarũ ductus & tubos neruorumq; tenuitates quotquot illic ſunt, amplexu illa firmo comprehendit. De his hactenus, nunc de iocinere cæteriſque uiſceribus.

Iecur.

Vię ab inteſtinis ad iecur ductæ ac directæ, uenæ illæ quidem ſunt meſaraicæ, quæ illuc è uentre alimentum deuehunt. Id enim primam & principem ſtatuimus nutriendi officinam, quod ingenita ſibi facultate ſanguinem efficiat proferatque. eſt enim ipſa illius actio Græcis αἱματώσις Magnum id datum hominibus, præſertim helluonibus abdomini ſuo nati, ſubter quidem concauum. ſupra & extinſecus prominens, ferè in fibras quinque (Gręci λοβὸυ appellant) diſſectum: quamuis conſpectum a nobis eſt (nec raro) ſolidum nulliſque fibris diuulſum. Dextram corporis regionem ſub ſepto tranſuerſo obſidet, ab eo digiti latitudine diſiunctum, ne fortè obeſſet illi quaſi flabello præcordia uentilanti. Inſidet autem leniter uentriculo, omneq; illius æditiorem partem non modo dextram, uerumetiam priorem fibris ſuis amplexatur. Ex ſepto tranſuerſo ex dextris pręcordiis atque ex ſpina id pendet ac nititur, quibus atque uentriculo per medias membranas & uenam cauã adhęreſcit. Vix denique pars ulla corporis habetur, qua cum illi per uenas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuiſſima, in qua exilis neruus ſenſu præditus è ſexta cerebri coniugatione excidens abſumitur multis arterijs, ſed quam plurimis uenis, ut quarum initium eſt & origo, conſpergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci uocant) ſtabilit atq; firmat, propria quidem uiſceris ſubſtantia atque moles, primuſq; αἱματώσεως effector & author.

Cyſtis fellis.

Similitudinem autem gerit ſpeciemq; ſanguinis ardore toſti, exhauſtoque uapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore ſæpius fibra bilis folliculus parte caua reſimaq; propẽdet, ueſicula quidem ex ſimplici tunica cõſtans, omni ſtaminum genere intexta, expurgatę è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco ubi uena portæ iecur ſubit, quo bilem in ſe allicit: alter ad duodeni terminum ieiuniquè initium, alias autem in uentriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim ſolent inteſtina ad fæcũ deiectionem quaſi adhibitio ſtimulo acui & irritari, ipſæ autem fæces ſubflauo colore infici. Hanc ueſiculam nonnunquam deprehendimus ſubnigris calculis

Splen. iiſq; duris ac ſolidis conferram. Lienis parte ſiniſtra ſub præcordiis ex aduerſo iocinoris poſitus eſt, uiamq; ueluti porum quêdam ex illius cauo ſuſcipit, qua craſſam lutulentamque ſuccorum eluuiem, & humores melãcholicos pro lectet & in ſe recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, alias, rotunda linguę bubulæ ſpeciem offert; qua uentriculum cingit concauus, extrinſecus intumeſcens. Non una omnibus magnitudo, ut neque color unus, ſed facilè commutabilis ex naturarum uarietate. Turgeſcit enim hoc uiſcus humorum appulſu quos laxa raritate combibit. Perexiguum ſimiæ ac propè nullum, uiſum eſt aliquando mole ſua & magnitudine iecur ſuperare, quod ad habitorum medicorũ ſententia extimatum eſt iecori ad ſanguinis confectionem opitulari. Conditus eſt ſub coſtas adulterinas, in longum uentriculo incumbit, cui ſicut & omento connexus adhæreſcit, appenſus autem eſt connexa parte non è ſepto ut iecur, ſed è peritonæo gracilibus membranis, a quo tunica etiam hunc extrinſecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æſtimator. Venæ intro ſe inferunt, per quas ex iecoris cauo ſuccus ater quaſi hauſtus allicitur, arteriæ inſuper plurimæ & eæ amplæ, ab aorta mox ut è ſepto tranſuerſo excidit acceptæ, quarum ſpiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in utile acomodatumq; ſibi alimentum conuertit, eo enim enutritur tenui, nigro tamen & ſqualido. Quod a nutritione reliquum fecit, craſſum quidem, & uinaceæ fæcis æmulum in os uentriculi per uenæ ſuæ extremum eodem pertinens deſinenſque profundit. His uaſis diffuſum circumiicitur lienis corpus, nõ id quidem caro ſimplex ſed παρέγχυμα, rarum, molle, fungoſum & ſolutum, excipiendis fecibus deſtinatum. Ad renes & ueſicam ipſa nos rerum ſeries iam accerſit. In lumbo-

Renes. rum uertebris ingens illa uena caua conſidit, quæ a iocineris conuexo illuc prolapſa, mox deinde in femora & in omnes quæ ſubiectę ſunt partes uelut in ramos ſparſa diffunditur. Huic utrinque accumbunt renes alliciendo è ſanguine ſero (ὀρον Græci uocant, nos urinam) accomodati. Poſiti ſunt enim paulo infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter lęuo ferè altior eſt, quãquam aliquando is depreſſior comperitur. Incubant ambo muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Græci dicunt, inanibus iis ſubiecti partibus quæ inter coſtarum extrema & os coxæ interiectę ſunt. Inhærent autem illis uincti tunica è peritonæo ducta, quę eos ipſos uelat & contegit ſenſum ſimul illis quendam obtuſum impartita. Geminos quidem illo natura condidit, ne uno præpedito aut obturato, eius humoris ceſſaret profuſio qui longè copioſiſſimus eſt in nobis. Viſus eſt cui ſecundum naturam unicus eſſet, ſed qui quod numero diminutum fuerat, mira magnitudinis mole exequaret compenſaretque: gemini autem cum habentur, minores eos eſſe optima ratio eſt. Quã uenam cauam ſpectant ſinuati ſunt; extrinſecus ad ilia gibberi oblongi & quaſi in retuſæ lineæ ſpeciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam urinam ſinerent fuſius elabi, compacta denſaque ſubſtantia firmati ſunt, quam multus circumcirca concretus adeps inuoluit. Sua utrique uena (emulgentem recentiores dixere) è proximis uenæ cauæ ſedibus deriuatur, in reſimam partem inſerta. Similis eſt arteriarum ex maiore quæ lumbis eſt annexa propagatio: & utrorũque uaſorum tenuiores rami, in renum ſubſtantiam diſperſi obliteſcunt. In medio concauus eſt ſinus propria membrana ſuccintus, quæ proprie incerniculum eſt percolandæ urinæ: non enim cum multis exiſtimandum eſt id in rene ſinũ medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinem per uenas emulgentes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiã recondunt uicè alimenti: hinc quod

planè

planè aquam aut ſerum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranam colatum excidit, moxque per οὐρητῆρας profunditur in ueſicam. Sic.n. appellãt Græci & ductus & uias urinę, qui ex reducta parte emergunt, & deorſum ad ueſicam contendunt. Proceri ii quidem & ualentes, qui tametſi ſimplici tunica ut uenæ præditi ſunt (hinc pleriſque uenæ albæ nuncupatur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec ulla ſocietate copulantur: ſed ueſicæ prorſus ſunt aſſimiles cuius propriam ſubſtantiam planè referunt. Protenduntur autem a renibus in coxarum regiones, unde mox in ueſicæ latera retorquentur, eaque ſubeunt, non quidem directo ſed oblique, membranam enim findunt, in quam (quaſi ea duplex eſſet) ſeſe medios inſinuant, ne ſi directus pateret ingreſſus, qui in ueſicę capacitatem inciderat humor, retro compelli regerique facile poſſet. Itaque urinæ receptaculum eſt ueſica, ubi tãquam in laguncula quadam ea aſſeruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globoſa illa quidẽ, quo fieret humoris capacior, ſub os pectinis in coxarum antrum deiecta reconditur, recto inteſtino innixa affixaq; Heret autem illi ipſique coxarum oſſi membranarum interiectu, quas peritoneum expromit: ex eoque genere tunica illã extra circunſepit, quam ſupra monuimus omniũ eſſe uiſcerum communem. Propria enim ueſicę ſubſtantia ſimplex eſt membrana, ſed quæ triplici ſtaminum genere contexitur. In hanc uenæ complures tendunt, per quas alimentum capeſſit, ſimiliter & arteriæ tenues quæ illuc uitæ ſpiritus effundãt. Conſpicuus eſt canalis uietus iam totus & emeritus è fundi tumentiore parte in umbilicum ſubrectus, hoc olim dum utero geſtaretur infans, necdum pudendo meieret, urina è ueſicæ capacitate in umbilicum confertim redundabat. Ceruix qua urinam reddimus particeps eſt carnis, utpote muſculo cincta quẽ ſupra σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius eſt exitũ intercludere, ne nolentibus nobis effluat urina. Fœminę breuis eſt ceruix, mari productior, ut quæ in extremum uſque penem porrigitur. Sequuntur nunc teſtes δίδυμοι Græcis dicti, quos inter prima gignendi inſtrumenta commemorant: quia in eis facultas inſit σπερματική, id eſt ſeminalis. Subſtantia ii quidẽ molles & quam apte glandulæ aſſimilaueris, & in qua uis illa potiſſimum conſidet. Albi ſunt ii, figura oblongi, rotundi, & cauernoſi: maribus extant atq; eminẽt proprio inuolucro concluſi pendente ab inguinibus, huic ſcroto nomẽ eſt, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam uaſa ſeminaria dixerunt) quorum planè diſſimilis eſt exortus: dexter enim ex uena caua emergit paulum ſub rene, læuus autem e uena ſiniſtra emulgente. Ab ortu lento longoque anfractu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis, neque ut urinæ ductus lumbis innituntur & adhærent, quippe qui extra peritonæum ſupra os pectinis ſint emerſuri. Sua utrique comes eſt arteria, quæ ſimili atq; uas ipſum tum ortu tum productione fertur, ut dextra ab arteria maiore ſtatim erumpat, ſiniſtra ab emulgente arteria, Aſſiſtunt illis & exiles neruorum propagines è ſexta ea cerebri coniugatione, quæ per ſeptum tranſuerſum infra procurrit. Hæc itaque uaſa mox ab origine ſenſum ad latera deflectunt, tum dein ſuſtolluntur ad ilia & ſupra pectinem, in ſcrotũ denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nuſquam non obuallata. Hæc plerunque uideas ad media uſque productionem puro ſynceroq; conferta ſanguine rubere, adeo ut uenas eſſe iudices: ubi uero longius fuerunt progreſſa, albeſcit quicqd in eis concluditur, quaſi rudimẽtum futuri ſeminis. Teſtium ilia corpus intro non ſubeunt, ſed tenero id circũuectu amplectuntur ſuper epididymida Eſt autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod teſticulo propter caput incumbẽs,

Vrinæ ductus.

Teſtes.

Vaſa ſeminaria.

Paraſtatæ.

mediam inter illum & uas ſeminarium ſedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox uaſa ad os pectinis reſiliunt atque reflectuntur, hincque quaſi præcipitata in decliue coxarum ſpacium aguntur, dum ceruici ueſicę utrinque aſtēt. Hanc demum comitantur aduſque penis radicem, ubi in unum eundēque canalem confluunt, qui ab urinæ ductu diuerſus eſt: ſed & hi quoque ambo dū pudendi medium attigerint eodem concurrunt, ut tandem extremo pene unicus cernatur. Vaſa hæc per quæ ſemen e teſtibus foras iaculemur, quāquam appellatis ſeminariis continuata ſunt, nomen tamen commutarunt, dicunturq; Græcis παραςάται, nobis quaſi aſtites. Duplices itaq; ductus teſtibus, uni latores, iaculatores alteri. Sed quo ſit omnis horū ꝓgreſſio maioribus quaſi theatris ante omnium oculos propoſita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rurſus admonere, quæ a ueteribus prætermiſſa ſæpe diſſectionibus indicaui.

De ſcroto obſeruatio.

Peritoneum uniuerſum duplex eſt, cuius una tunica uenæ cauæ, arteriæ maiori, renibusque ſubſternitur: altera ſuperior hæc contegit omnia, ut undique cincta ſuas quoque productiones omnes geminas inter tunicas tutiſſime mittant profundantque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus ſubſterni, cum ad os pubis iam propius acceſſit in ſeſe quaſi reducta coactaque, uel ut canalem quendam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores ſeminarii, remeantque iaculatores paraſtatæ. Hinc deuoluitur in ſcrotum ubi laxius ſe explicans, omnia illius interiora ſublinit ſuccingitque. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte uētris priore, adeo ei firme adhæret. Diuellitur autem atq; diſtrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipſum ea non conſcendit, ſed uentris coercita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi poteſt nuſquam perforari peritonæum, ut quodam ueluti foramine ductus ſeminarii in ſcrotum illabantur, quę tamen Galeni reliquorumque omnium eſt aſſertio: ſed in omni enterocele atq; epiploocele, tunicam interiorem neceſſario diſrumpi, externam uero duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina ſint, enarraturus.

Vterus.

Alterum inſtrumentum & tanquam noſtrę procreationis hortus eſt uterus, qui propria legitimaque actione ſemen excipit, concipit, & fouet, eouſque eū fœtus abſolutus conſummatuſque ſit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etſi uterum geſtauerunt, niſi ubi grauidi ſunt non multo maior quam ut manu comprehendatur. Simplici tunica is continetur: ſed ea craſſa denſaque & carnoſa, quę omni ualentium ſtaminum genere intexta, late cum neceſſitas eſt poſſit explicari. Figura illi rotunda, niſi quod ad ceruicem paulo ſit longior, pyro maiuſculo ſimilis. Poſitus eſt in coxarum capacitate, quę mulieribus quā uiris eſt amplior, quippe quæ in infimo loco & quam proxime os ſacrum, claudere complectique debuit rectum inteſtinum: ſuper hoc uero uterum huicque inſidentem ueſicam, quæ os pectinis iam attingit. Aſtringitur itaque nectiturque uterus ueſicę, atque recto inteſtino tenuibus ex peritonęo ductis appendiculis: ſimiliterque coxarum oſſibus ualidis, ſed tamen laxis uinculis, quę ad illius cornua pertingunt.

Teſtes.

Sic enim appellarunt ingentes proceſſus, qui curuatis inflexiſq; cornibus aſſimiles, utrinque ab uteri introitu ſurſum ad ilia coxarumq; oſſa incuruati retorquētur. Horum in extremis fixi hærent mulieris teſticuli, compreſſiores, minores, molliores & humidiores quam maribus: uaſis ſeminariis circumfunduntur ab eiſque cinguntur, quorum eadem atque in maribus eſt origo. Conſidunt tamen in lūborum muſculis, nec extra peritonęi capacitatem excedunt, cum nec ipſi teſtes extra ſint. Quocirca breuis illis eſt uia, ad non directa, ſed pluribus gyris an-

fractibusque fluxuoſa quàm maribus, ut uię breuitas fluxuum multitudine cõpenſaretur. A teſtibus per cornua iter eſt in uteri interiorem ſinum per quod acriter contendit Galenus ſemen eodem intrudi & inferri. Atqui noſtra memoria uiri celebres habiti ſunt, alij uetuſtiſſimum *Herophilum* ſequuti, è teſtium inuolucro iter eſſe cenſuerunt in neruoſam uteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è teſtibus tum in ceruicem, tum in capacitatem uteri uias duci uolunt, quorum ego ſententiæ ſubſcribo. Venæ arteriæque plurimæ ſparſę diffunduntur in uteri corpus, quarum ortus ab iis tum uenæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui utrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaq; alii riuuli in corpus uteri ad nutritionem obliterantur, alii patente oſtio exituque in uteri ſinus deſinunt. *Hęc* acetabula dicimus, Gręci *κοτυληδόνας*, per quæ tũ menſtruus ſanguis ſtatis temporibus emanat, tum in pręgnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maxime autem in anguſtũ deducuntur iis, quæ è uita exceſſerunt, ut nequaquam illa ſenſus internoſcat. Quidã ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur uteri ceruicem, per quos menſtruum uirginibus aliquantulum erumpit. *D*iſſectus in longũ uterus duos ſinus promit dextrum ac ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos inanes & admodum leues, anguſtos adeo ut fabam maiuſculam uix capiant. Communis eſt ab iis uia in os uteri, quod eſt arctiſſimum, eique glandi ſimile, quæ in extremo eſt maſculi genitalis. Ceruix id ſequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine ut foras in obſcœnas mulieris partes deſinat. Subſternitur hęc ceruici ueſicæ, eique per communem muſculum peritus implicatur. *I*taque fœminis tria extant foramina, ſupremum ueſicæ peranguſtũ, medium uuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progreſſu plerique tradunt in uirginibus exili membrana dirimi uenulis conſperſa, quæ primo concubitu profuſo ſanguine diſrumpi ſolet, unde *ὑμὴν* & *ὑμένειον* Gręcis appellatur. at potius cenſeo ceruicis latera nondum uenerem expertis, duntaxat quaſi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extra in obſcœnis uuluę eſt oſtium cartilaginoſum, rugoſis cuticulis implicatum, quę arcent ne aura frgidior intro ſubeat, *νύμφη* Gręcis & *κλιτορὶς* appellatur. Quęcunque circa fœtum ſolent in utero naſci cum illius cõformationem ſcrutabimur, cumulate ſumus tradituri. Quocirca ſatis uideor omnem uętris inferioris deſcriptionem impleuiſſe.

Vteri ſinus.

De partibus uitalibus. Cap. VIII.

MEDIVS in corpore uenter cordi ac uitę deſtinatus eſt, utpotè cuius domicilium & ſedes habetur: nam cordis gratia pulmones tãquam ſtragula creati ſunt, qui illius feruorem frigidiore hauſto ſpiritu temperent. Circũſcribitur hic uenter ſupra iugulis ſeu clauibus, infra diaphragmate, circũcirca dorſo, coſtis atque pectore. Etenim *διάφραγμα*, quod nos cingulum & ſeptum tranſuerſum appellamus, pręterquam quod inſpirationis primum eſt inſtrumentum, aluiq; fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo uentre & inteſtinis tanquam paries interiectus dirimit. Id uere ſimplex eſt muſculus, iſque rotundus, cuius ſummum caput in coſtarum extremis ſtatuitur ubi multę carnis eſt particeps: deſinit autem in medium quod membranoſum eſt & tendoni finitimum, Annexum in malo punico, circunductumque per breuium coſtarum (*νόθαι* Gręcis appellatur) extrema, retrorſum ſimulq; deorſum oblique contorquetur ad duodecimam dorſi uertebram. Tres inſignes canales

Diaphragma.

nales id traiiciunt, gula, arteria maior, & uena caua. Alitur uiuitque uenis & arteriis è proximo ſuſceptis, parteque media exiles neruos admittit, de qbus poſthac plenius uerba fient. Id utrinq; ualens tegit membrana, ſubter quidem peritonæum, ſupra ea quæ coſtas ſuccingit.

Membrana coſtas ſuccingens.

Hæc enim eſt quæ omnem thoracis capacitate intus oblinit obducitque, inter quã & coſtas congeſtus humor pleuritidem committit. Ea igitur primum è dorſi ſpina per coſtas utrinque ſubtẽſa, diaphragma quoque uniuerſum integit, ſublataque in os pectoris medium, laternum concurſu duplex facta, mox in dorſi ſpinam (pulmones medios diducens) recta dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hęc membrana, quam interſeptum poſſis appellare, aut ſi Feſti uerbum placet, diſſepimẽtum: cuius beneficio ſi alter ſinus incommodum acceperit, alter ſaluus & incolumis ſeruari poſſit. Hæc ipſa uenas maiores, arterias & neruos, rurſum indidem gulam, pulmones, denique cor ipſum firmo nexu fulcit, ac è pectoris oſſe ſuſtinet, ne pondere ſuo propendentia in ſeſe & in dorſi ſpinam concidant.

Piricardiũ.

Si accurata fiet hærentium membranarum diſtractio cernetur inter eas abditum περικαρδιον. Eſt autem id membrana cordi circũiecta, quam illius inuolucrum & capſam appellamus. Subſtantia neruoſum, conſtans & durum, unum ex omnibus è cordis capite natum: cęteris enim in thorace membranis omnibus una ſuccingens tanquam părens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius, non enim proxime adhæreſcit, ſed inani interuallo diſiunctum eſt, quantum cordis pulſatio deſiderat. Ne quid tamẽ fruſtra conditum uideretur, natura in hoc ſpacii tenuem humorem aquę perſimilem coniecit, quo ſemper cor maderet, ne forte ardore aſſiduo torreretur. Pericardii è medio cor erectum figitur uiuentibus, nulla illius parte circum oppreſſum.

Figura.

Situs.

Magnitudo.

Subſtantia.

Caput quod & baſin recte nuncupes (eſt enim figura pyramidis) ſub oſſe pectoris ad quintam coſtam conſedit, turbinatio autem mucrone infra læuam pupillam in priora thoracis eminet, ubi inſignis & conſpicuą pulſatio tangentibus nobis deprehenditur. Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, ut his uniuerſum quaſi ſepultum conditũq; mergatur. Quęcunq; timida atque ignauia ſunt animalia grandius iis cordatum eſt, cæteris autem puſillũ aut mediocre. Cordis autem caro denſa eſt roboris nacta plurimũ: uixq; patibulis: ita enim exigebat uis illa feruens innati caloris, & perpetua neceſſarii motus agitatio. Non enim motionis huius poteſtas in nobis ſita eſt, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, non (ut quę muſculorum eſt) noſtro arbitrio perficitur. Ex quo perſpicuum euadit cor neque muſculum eſſe neque ex muſculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur. quoquo uerſum ex porrectis, quo motus omne gentis impleat atque pręſtet, in quibus tamen roboris multo plus ineſt quam in muſculis, ut quos ex ſemine non ex neruorũ aut uinculorum tenuitatibus ei datos eſſe, poſthac euidens erit. Cordis talem ſubſtantiam cõueniebat craſſo necdum attenuato ſanguine nutriri, quem iecor co infert ramus ex una caua nondum dextrum cordis ſinum ſubeunte, in exteriorem ambitum productus.

Duo ſinus.

Quibuſcunque porrò animantibus pulmo datus eſt iis in corde geminus eſt ſinus, dexter ac ſiniſter: in piſcibus ut mutis ita pulmone deſtitutis, unicus apparet, & in conſpectum ſe dat. Dexter modice concauus eſt pariete cinctus tenuiore: ſiniſter altior in extremum cordis uerticem pertingit, pariete craſſiore obuallatus. In hoc ſiquidem plurimus iſq; attenuatus ſpiritus contineri debebat, cuius cor principium eſt aquæ origo: in illo autem ſanguis denſior concretiorq; ſpiritu, atque is paucus qui alendis pulmonibus ſatis eſſet.

Canales cordis.

Vtroque caup carnoſa neruorum ſtamina intercurrunt, atque

utriuſq;

utriuſque bini ſunt canales. In dextrum enim uena caua è iocinere per ſeptum ſublata, de ſiniſtro ſuo pariet amplum, ſed breuem ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum uena ſurgit irrepitq́; in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimentum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hac atq; illac perflueret, hic arterioſæ uenæ nomen illi impoſitum. Nihil huic quidem commercii intercedit cum uena caua, quandoquidem duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit, totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunque exeunt canales ex corde, ſimplici uero qui illuc inſeruntur. In læuũ cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aere frigidior ſpiritus, è pulmonibus in cor tranſilit. Quatenus hic aerem ſpiritum ue tranſuehit, arteria dictus eſt: ueruntamen quòd nondum craſſior hic aer in uitalem ſpiritum conuerſus ſit, una dũtaxat tunica ei ſatis erat, iccirco arteria uenoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in corpus omne diffuſa, quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici condita ſit, nihil cum arteria uenoſa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animãtes, ut cerui, ut damæ os tanquam radicem aut baſin gerũt, quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribus quidẽ uelut membranam, mediocribus uelut cartilaginem, maioribus, ut elephantis bobus, & hominibus os cartilaginoſum. Cor auritum eſſe multi prędicant, huicq́; utrinque è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruoſas mẽbranas appellare ob ſimum introitus poſitas quarum eſt arteriam uenoſam uenam q́; maiorem fulcire, quæ tenues uix alioqui pulſationis impetum ſuſtinerent. Cæterum mirificum hic naturæ arcanum contemplemur in appellatis ualuis poſitum, quę quidem membranę ſunt in canalium atque uaſorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Is uaſis, & canalibus qui in cor ſubeunt & materias inuehunt, membranæ foris intro ſpectant ne quod intromiſſum fuerat, refluere poſſit, uena caua membranas tres pro ualuis accepit, arteria uenoſa duas, quæ abitum interiorem circundant. Duobus aliis è corde promptis ductibus, diuerſa eſt ualuarum conſtitutio, ut quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in idipſum remet. eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in uena arterioſa, in utraque quidem ternæ. Sic igitur rerum natura tulit, ut dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque uillis dilatatur (qui motus Græcis διαςολὴ uocatur) materias prolectet, in ſinum quidem dextrum, ſanguinem ex uena caua, in ſiniſtrum aerem ex pulmonibus. Horum quidem tum ualuæ depreſſæ conniuent, ut hauſtæ materiæ cedant, aliorum autem diſtante patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor excludat. Mox uerò contractis tranſuerſis uillis coarctatur cor (συςολὴ dici ſolet) acceptaſq́; materias de ſe refundit, ſpiritum quippe ex cauo ſiniſtro in arteriam maiorem, è dextro ſanguinem attenuatum per uenam arterioſam in pulmones, hocq́; tempore iſtorum ualuæ depreſſæ ſunt, aliis ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde ſatis. Pulmo ſpirãdi officina nullo uel minimo puncto temporis intermiſſo mouetur ſpiritum identidem reciprocando ducit redditq́;. Hauſtum hunc conficit præparatq́; cordi, ut iocinere, alimenta uentriculus, cuius demum acceſſit innatus calor uentilatus refrigeretur, & uitali ſpiritus alatur foueaturq́; tanquam pabulo. Quo circa pulmonum caro mollis facta eſt, leuis, rara, ſpongiæ aſſimilis, ad hauriendum concipiendumq́; ſpiritum aptiſſima. Figura quæ ungulam bubulam æmuletur. Eam præ ſe fert molis amplitudinem, ut in uiuentibus pectoris uniuerſam cauum impleat, at

Auriculæ.

Valuulæ.

Pulmonis uſus.

Subſtantia

Figura.

Magnitudo.

ei qui

ei qui ex hac uita migrauit exilis collapſusq; flacceſcit, nec ſi fiſtula inſletur, tumorem tantum referre poſſit, quantus in uiuente extabat.

Conſenſus.

Conſidit in dorſi uertebris, quibus & pectoris oſſi interſepientis membranæ uinculo committitur. Illum eadem geminum facit, una quidem parte in dextris coſtis, altera recumbente in ſiniſtris: atque utriuſque binę ſunt inſignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum uelut ſoboles, in dextra parte tanquam ſtratum ſubiicitur uenæ cauæ contendit ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prętenui, per quam pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſuppurationem aliũve affectum congeſta permeare poſſit, & quaſi ſucta peruadere, hincq; per exiguas arteriarum fiſtulas ad maiores, tandem uero ad aſperam arteriam atque foras tuſſi propelli.

Compoſitio.

Triplici uaſorum genere ratis modo implicatorum pulmonis caro ſuſtinetur & cohæret, uena arterioſa, quæ è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur, arteria uenoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquã radices excipiens, trunco unico in ſiniſtrũ cordis ſinũ intruditur, aſpera denique arteria, quæ a faucibus ortum ducens in duas regiones primum biuio diſtracta, mox deinde in minores tandemq; in minimas diſſecta, in pulmonem uniuerſum decurrit. Itaque trium uaſorum extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur, ut in pulmonem prorſus abſumptæ obliteſcant, nec uſquam continuatę cernantur. Quocirca aer in pulmones hauſtus inſpiratione, primum quidem aſperas arterias duntaxat implet, neque cõtinuo in leues illabitur, quas uenoſas appellauimus: uerum illinc in ſubſtantiam pulmonum diffuſus conficitur, atque iam ſatis extenuatione præparatum, cor diſtentum leuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit.

Fauces.

Ergo ut ab ore uia in uentriculum directa ferebatur, ſic & altera ex eodem ducit in pulmones, ut iccirco rectè biuias fauces poſſis appellare.

Aſpera arteria.

Proximè enim ceruicis uertebras intus gula reconditur, eſculentorum potulentorumq; uia, extra parte priore & obuia in longum huic adhæreſcit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρία uocant, quia ſolus ſpiritus deducitur. Fiſtulam planè refert breuem edendæ uoci aptiſſimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim complet in dimidiatos orbes ad C. literæ ſpeciem actæ cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia denſa ſubtendirur, cuius uilli in rectum abeunt: alia extrinſecus uelut tegumentum omnem cingens arteriam: his etiam ſuffultæ uenulæ tenues alimentum fundunt atque ſubminiſtrant. Eam profecto fieri decebat arteriæ compoſitionem, quæ tracto redditoq; ſpiritui aſſiduè pateret, & uocem ſuauem ac ſplendidam ſuggereret laryngi: nã mollior abſonam atque abſurdam, ſiccior uero intentam, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriæ ſupra claues extat, perfectos orbes haud quaquam accepit, nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola membrana cingitur, ut craſſioribus eſculentis in uentriculum illapſuris locum daret cederetq;. At uerò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit.

Larynx.

Summum arterię caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ uocis inſtrumentũ. Ex tribus hic magnis, cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima ueterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illa quidem firma atque dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe uinculis neruoſis obſtrictas, ut tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſis totus eſſe uideatur, orbiſq; figuram implere. Inferum extremum aſperæ coniunctum arteriæ, quam ſummum patet amplius, hoc enim præcipuè moduletur uocem.

cem. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt dilatari certè poteſt uel conguſtari, claudi uel recludi noſtro notu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus interclusione atque comprehenſione coarctatur anguſtiorq; fit, cũ uox elidi debet. at prorſũ laxatus patefit, dũ inſpiratione reſpirationeve ſimplex inducitur. Motibus tã uariis atque diſtãtibus natura multiformes muſculos adhibuit, quos ſupra uiginti cũmemorauimus, proprios quidem duodecim communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus laringis cartilagines deorſum uelut atque deducunt, habentq; idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cum omnium interiorum neruorum e cerebro communis ſit origo, iſtos quoqe è ſexta coniugatione ad pectus, cum iis qui ad os uentriculi contendunt, aliquantum deriuari cõpertum eſt, hincq; ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti, inde recurrentes nerui ſunt appellati. In eo autem loco unde regrediuntur, ſiniſter maximã arteriã, qua parte ex corde in dorſũ flectitur ac detorquetur, circumplicat, dexter uero eum arteriȩ ramum circũ uectus amplectitur, qui in alam dextram procedit, his tanquam radicibus innixi ſurſum replicati nerui atque conuerſi motum ei perſimilem obeunt, qui in architecturæ machinis troclearum ope completur. Laryngis introitum ſummumq; oſtium, ne quid mandendo deuorandove in id incidat & illabatur (alioqui.n. ſp pateret) cõtegit occluditq; mẽbrana cartilaginoſa oblonga, fiſtularũ linguæ aſſimilis, unde ei nomẽ ἐπιγλωττίς, magnitudinepaulo amplior laryngis oſtio, quod id firmius obſeraret *Hæc* dum inſpiramus atque reſpiramus ſurſum erigitur, incubat autem laringi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & uniuerſè irruat in arteriam. Puſillum ſiquidem præſertimq; potus influit, neque tamen incommodat, ſed dum membranã irrigat madefacitq; pulmones, prodeſſe creditur, hoc argumento quod utrinque laryngi additæ ſunt glandulȩ, quæ humore ſuo ſubditas illas partes imbuerẽt. Non igitur inter uorandum arctè obſeruatur, quemadmodũ dum ſpiritus intercluditur, tum enim eatenus depreſſa epiglottide obturatur larynx, ut ne minimum quidem cõcluſi ſpiritus erumpere poſſit & excedere. Id autem quia præſtat epiglottis, ſimul uero quia eadem ducti redditiq; ſpiritus modum acceſſu receſſuq; ſuo temperat, hincq; omnes uocum uarietates modulatur, primũ illa nimirum ſtatuitur uocis inſtrumẽtum. Cæterum lingua ori indita explanatæ diſtinctæq; uocis fictrix atque moderatrix eſt, & mentis uoluntatiſq; nuntia. Eadem ſapores diiudicat, eximio & uoluptario guſtandi ſenſu prædita. Subſtantia illi rara atque laxa, ut humore ſaporũ pectore facilè imbuatur, quocirca tunica cingitur prȩtenui, quæ toti quoque ori cõmunis eſt: Nouem ſtruitur muſculis undique cõſtitutis, quos media linea ad dextrã læuamq; dirimit, ut hoc uti & reliqua ſenſuum inſtrumenta geminum foret. Cumq; ſummè uolubilis eſſet, & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem ſolueretur, ſubdito uinculo tanquã habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiuſculis totidemq; arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis: altero duriore, quod in muſculos diſtributum motus efficit, altero molli internoſcendis ſaporibus deſtinato. Pertinet autem irrepitq; hoc genus magna ex parte in externam ambientẽq; tunicam. Lingua ad radicẽ qua latior eſt & faucibus cohæret eſſe ualido quaſi baſi nititur ſubſtẽtaturq;, quod ὑοειδὲς Grecis dicitur, literæ Y ſpeciem habẽs Huic utrinque aſſiſtunt glandulæ, quas peculiari nomine noſtri tõſillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus uis eructandi ſaliuam, ut madefiant lingua, larynx, arteria, ipſiq; pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda, uoci ad ſuauitatem atque moderationem uelut plectrum cõ

Epiglottis.

Lingua.

Tonſilla.

Columella

Palatum.

ducibilis, Græcis γαργαρεὼν quibuſdam ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quę dum humoris influxione tumet & inflammatur, uuæ nomẽ accipit. *Palatum.* Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguę per neruum uis data eſt ſapores internoſcendi: at uocem id iuxta ac reliquæ oris partes neceſſarium multis ſcabrum aſperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionem pręparet. Hæc ſunt uniuerſa quæ oris mediiq; uentris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere ſtatueram: nam dentium ut oſſium explicationem proprio loco complexi ſumus. Quocirca ad capitis interiora tempeſtiuum eſt ſermonem transferre.

De capite. Cap. IX.

Cerebrvm humanæ mentis, arx & domicilium, cogitationũ rationiſq; ſedes, motus omniſq; ſenſus, fons & origo. corporis ſummam partem tenet, ſurſum ſpectans, cœlo proximum. Vt enim huius uniuerſitatis parens menſq; illa rectrix in cœlo excelſiſſimo loco cõſedit, ita decebat cerebrum noſtrę mentis arcem ſummo corpore collocari. *Calua.* Quoniam uero id uiſcerum præſtantiſſimum futurum erat irruentibus extrinſecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia undique circumſeptum eſt oſſeo tegumẽto, quod ſupra caluam appellauimus. Hanc utrinque obuelant membranę, quarum interior craſſa meninx appellata uillis cõpluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, qui inde foras elapſi fuſius latiuſq; circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (*Pericranium* Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proxime ſubiectam. Craſſior dura illa meninx cũ eſſet, cerebro ut propugnaculum aduerſus caluę occurſum data eſt: altera autẽ ſubeſt tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei, quam proxime adiunctum, quod & locis compluribus altius demergitur, ut interiores cerebri capacitates oblinat. *Meninges duæ.* At uero geminatæ atque duplicatæ meninges altius impulſæ, primum cerebrũ a cerebello, quod Græcis eſt παρεγκεφαλὶς prorſus diſterminant: rurſumq; cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextram leuamq; per ſumma duntaxat dirimunt, ut partes cerebri tres ſint omnes geminis membranis ſeiunctæ omneſq; iiſdem ſupra ſubterq; ambientibus comprehenſæ. *Cerebrum. uentriculi duo priores.* Cerebrum ſub his homini ſpectatur maximum, quod ſit plurimarũ uirtutum ſedes. Pars prior ut dixi gemina geminis quoque uentriculis intro reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis uiuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis his cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulum reflexi imam ſedem detorquetur, qua baſis eſt cerebri, & os quod a cuneo nomen habet, Illuc uentriculorũ riui cõfluunt ubi locus eſt qui χοάνη id eſt iufundibulum, aut *Peluis* πύελος id eſt peluis appellatur. *Glandula.* Huic ſubter craſſum meningem ſubdita eſt glandula rotunda aperte concaua: glandulam mox excipit ſuſtinetq; tanquam baſis os σφηνοειδὲς a dextra læuaq; pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa aduſq; palatum ſpõgiæ modo rara, unde σπογγοειδῆ uocantur. Quæcunq; igitur in uentriculis tempore cõgeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhęreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongides, & in palatum pedetentim inſtillent, foraſq; deturbentur. *Choroides contextus.* In illa autem uentriculum caua uenarum arteriarumq; riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atq; implicitę, contextus eos conformãt, qui χοροειδεῖς appellantur, quiq; capacitates intus ſuccingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipſo contextu

textu admirabili,per ea quæ modo cõmemoraui foramina,arterię tum in cerebri corpus,tum in eius ipſius uentriculos emergunt euaduntq́;,illis contextibus,ut dixi,innexę. Nam ex colli arteriis rami ſurſum euecti,cum iam in cerebri baſim permanarint , eaſq́; capacitates attigerint , quę cuneo oſſi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſſimas arterias eaſq́; plurimas diſperſæ multiformi uarioq́; nexu citra ullius membranæ copulationem, reti aſſimilẽ cõtextum conficiunt ſtruuntq́;(Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nũcupatur)q os cunei nõ prorſus exceſſit,ſed medius inter id craſſam meningem collocatur. Huius tenues arterię omnes tandẽ in maiores duas confluunt,quæ per cunei oſſis & craſſæ meningis foramina elapſæ,in cerebri corpus eiuſq́; uentriculos cõmeant , eo quẽ dixi modo diſtributæ. Iam uero prioris cerebri ſecretio ac diremptus quem in longum fieri memoraui,nequaquam aduſque cerebellum perducitur:ſed circa medium inſiſtit,ut ſit priorum duarum partium in mediam quandam eamq́; iadiuiduam concurſio, Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur uentriculi,propriis ductibus in tertium quendam cõfluunt ſeipſis longe minorem,quiq́; nulla ſuccingente membrana,ſed ſua duntaxat duritia conſiſtat,tanquã fornix aut camera,unde καμάριον dictus eſt & ψαλλοειδές. Cerebellũ qđ a cerebro duplicatæ meninges ſeiungunt diſcluduntq́;, occipitis eſſe tegitur: cerebro quidem durius atque ſiccius,cuius pars extrema per ſpinę fiſtulam illapſa,in oſſis ſacri imum traiicitur,a qua ut ex arboris caudice rami, ſic duriores nerui proferũtur. In eo uentriculus ineſt atq́; ſinus prioribus minor,maior autem fornice:qui initio latius patet,at uero arctatur extremo ſuo in mucronem compreſſo. A medio fornice canalis eſt proprio tegumẽto uelatus,qui unicus pertuſis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitũ ſita eſt glandula diuerſæ atque cerebrum ſubſtantiæ,quę uenis & arteriis in cerebrum fuſis pro firmamento eſſe creditur,κωνάριον hanc appellant. Partes quæ a dextra & a læua canali aſſiſtunt,tument extantq́; adeo,ut plerunque applicatæ ſeſe contingant atq́; idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ,γλουτία dictæ ſunt. His utrinque copulata eſt tenuis & ualida membrana,quæ canalis ſuperiora contigit. Membranę in longum incubat epiphyſis uermi ſimilis,hinc σκωληκοειδὴς appellãt , reliquo quidẽ cerebro durior ex multis conſtans particulis,quas tenues membranę uincunt copulantq́;, ut produci contrahiq́; uermis ritu poſſit. Huius deorſum glutiis & copulanti mẽbranæ adhæret,quod ſua craſſitudine glutiorum diſtantiam propemodum implet Itaque uermis hic dum longius extenditur porrigiturq́; per canalis longitudinem;fitq́; idcirco ſubtilior,inter glutia procumbit & obturat canalem:cõtractus autem in ſeſe ampliorq́; factus,inter glutia delabi non poteſt,quinimo reuolutus ſecum una retrorſum uellit ſubleuatq́; membranam , quę glutia cõiungit:quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorſum abſcedit. Ea eſt omnium partium cerebri hiſtoria, quarum actiones ſic in commune conferuntur. Priores uentriculi omnium maximi,craſſiores cerebri ſordes(nam tenues per ſuturas euadunt & foras ſe dant)ſuſcipiunt & congerunt,quę quia cerebrum amplum,frigidũ humidumq́; habetur,quamplurimæ ex circumiectis partibus eo confluunt. Inde ſtillant alias per priora in os ſummum nariũ,quod una cum adhærente membrana ſpongiæ modo pertuſum eſt : alias per peluim ſubditaq́: foramina dilabuntur in palatum,quandam iis adita glans curſus celeritatem retardat. Alter porro uſus præſtantior eſt,ad quem natura uentriculos accomodauit,dum ui tales ex corde ſpiritus in retis contextum effuſos illicq́; pręparatos,in priores uentriculos tranſmittit,ubi deinde ui innata cere-

Rete admirabile.

Medius uentriculus.

Cerebellum

Poſtremus uẽtriculus.

Conarium.

Glutia.

Vermis.

Functiones

bri in animales conuerſi in omnes ſenſus & in medium uentrem, tandemq; in poſtremum diſfluunt, ut ad ſenſus motusq; functiones ſuppetant ſatisq; ſint. Similes eſt cogitationum ratio, quas rerum ſenſibus comprehēſarum ſpectra atque imagines in uentres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem uias, quas ab externis ſenſibus intro natura produxit, deinceps exponemus.

Odorādi inſtrumentum

Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis ſimilima, quę ſummo narium oſſi ſpongiæ ęmulo obiecta inſident. ſub his exiles procerę q; productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunt, quas in neruorũ numero ueteres nunquam collocarunt. at his tamen odoratum atque uim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, ut una inter cęteras ſentiendi uires è calua nō exiliret. Si quando priores cerebri uentriculi muſcoſa eluuie affluũt & abundant, tubercula ſtillant in mares ſubditas, ut intelligi poſſit in hæc uias è uentriculis patere.

Prima neruorum cerebri coniugatio.

Iam uero neruorum qui ex uentriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hę ſunt. Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui, quia inſignes ſunt, & inter cæteros maxime cōcaui, dicti ſunt Gręcis ὀπτικοί, molles ij & ampli, per quos uidēdi ſpiritus īuehitur. Duo quidē ſunt ut oculi diuerſis enati locis, ſed qui media curſus uia quaſi decuſſati coitionem faciant, moxq; diducti in ſuum quiſq; è regione oculũ fertur.

Secunda.

Altera propagatio eſt neruorum oculos mouentium, qui quanquam opticis ſubſtrati poſt eos inſeri uidētur, exortu tamē in priores cerebri partes magis uergunt & accedunt, unde nonnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidē duri atque ualidi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent

Tertiæ multiplex.

Tertia coniugatio ad guſtatum pertinet. Ea quidem a prima ſtatim radice permultis conſtat neruis iis tenuibus, & quaſi in unum compreſſis, atque coarctatis, quorum complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, hiq; ab ima cerebri parte naſcuntur ſecundum quā linguę ſitus eſt. Reliquorum uero pars in ſuperiorem, pars in inferiorem maxillam abit, ſed uia multo diuerſa. Vnicus ad inferiorem pergit, qui cum ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuiũ patente quidē oſſe atque craſſa meninge primum deturbatur. at mox ab illis ſe ſubducens durior firmiorq; factus, ut qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculũ qui molitor appellatur ſeſe infert, inde recta in inferiorem maxillam multis uillorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dentium radices, alijs in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouent, perq; illorũ foramina excidunt, tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, ut inde diffiſi in gingiuas dēteſq; ſuperiores, in cutem faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergantur. Simul autem dum hi malę foramen euaderent, unum de ſe prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorem uergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quę naribus cum palato & ore communis eſt.

Quarta.

Quarta ſocietas & conuenientia, poſt tertiam proxime originem ſumit, cuius nerui quam illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam uero utrique primo exortu concurſionibus inter ſe cohæreſcunt, ut confundi, & è calua eodem foramine excedere, & prodire uideantur, mox tamen aliquantulum ſic proceſſerunt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicā ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, pr oximeque inter ſe coniunctis, ut pleriſque ſinguli putentur, cum tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum

rum

rum itaque qui utrinque duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arcte inuolutus, ut a quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſſis lapidum ſi anguſtum anfractibusque ſluxuoſum foramen ſe deuoluit, quod cæcũ nuncupant: foraſque ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atque in partes auri circũiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, quam dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere.

Sexta multiplex.

Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ. nomen poſuit patens extremum, caluam exit, compluribusque ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in unum coniectos obſtrinxit. Quocirca ij quamuis negligenter ſpectantibus unicus uideantur, tot tamen uerę ſunt a prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminarique debent. Omnes dum per ceruicem feruntur propemodum coniũcti apparent, utrinque cum arterijs ſocietati quæ inibi ſunt. Longius autẽ progreſſi bipartito dirimuntur. Alteri intro per coſtarum radices abeũt membranis iuncti, hincq; deorſum pergentes lumborum interioribus muſculis incumbunt, ſic eo curſu deducti dum oſſis ſacri extremum contingant. Hoc longo uiæ tractu oĩa propè inteſtina & uiſcera quæ ſubdiaphragmate poſita ſunt, liem, renes, ueſica, teſtes & uniuerſum peritonæum, tenuitates quaſdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim ſenſum proxime è neruis cerebri aſciſcere decebat. Cæterum in prolapſione & tranſitu, ſpinę medulla illis duriores neruos è uicinis ſedibus diſpergit, ut ex amborum permiſtione ſimul cum tactu roboris conſtantiam & firmitatem attexerat. Alteri huius coniugii nerui ad œſophagum inclinant, cui utrinque connexi aſſiſtunt, pariterque demeſſiori uentris ſe impingunt, in reliquum eius corpus aduſq; fundum diſiecti, in exileſque exhauſti tenuitates. Syncera autem eſt hęc propago nequaquam durioribus neruis uti ſuperior implicata. Nihil ab hac ne minimũ quidem ſepto tranſuerſo impartitur: ad cæteras autem partes œſophagũ, aſperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in tranſitu uilli quidam emergunt ac dimanant, adeo ut principes hæ partes quibus gubernamur, ſynceris iſtis è cerebro neruis præditę ſint & inſtructę, continuataque cognatione ſibi conſentiant. Ab hac propagine ubi iam in thoracis ſpacium aliquantulum proceſſit, rami quidam retorquentur a laryngis muſculos: ſuntque ij nerui recurrentes, de quibus abunde ſupra dixi.

Septima.

Septima poſtremaque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, qua iam ſpinæ medulla elabitur inde cum ſexta degreditur, maximaq; parte in uillos, muſculorum linguæ interiores ſoluitur quos ipſos multifariam intexit. Minima quędam huius coniugij portio in rectos laryngis muſculos effertur: alia uero neque ea modica in primos amploſque lacertos, qui ſcapulas ſurſum adducunt; alia denique in eos qui tonſillas ac fauces inuoluũt. Quocirca recte uidetur hæc neruorum linguam mouentium coniugatio dici quam reliquis ſicciorem dutioremque haberi ipſa planè origo cõmonſtrat. Hę ſunt omnes è cerebro neruorum origines atque progreſſus. Iam uero ne quid eorum quę ad caput, pertinent, deſideretur, de ſenſuum inſtrumentis tempeſtiue hic agendum duxi.

Auris.

Auris ad auditionem, introitu ſemper patet duro & multis anfractibus flexuoſo, ne ſonus de repente affatimque intro ſubiens ſenſum lædat. Nam imum anfractum craſſior menix ſuccingit & obducit; audiendi autem neruus in eam ipſam membranam fuſius explicatur, quę foramini pertranſuerſum obiecta, inuectum ſonum ictumque aerem excipit, defertq; in ce-

rebrum

rebrum commune ſentiendi principium. Extra autem quæ appellantur auriculæ prominent cartilaginoſę, multisq; flexibus externis iniuriis oppoſitę, ne quid ex inopinato intro irrueret, neve appulſæ uocis laberentur atque errarẽt, pars ſuperior eaq; durior pinna dicitur inferior quæ mollis, fibra. Naſus homini tantum altior eminentiorq; in facie, quo quaſi in tegumento nares occultantur, tum odorum ſpiritusq; uia, tum mucoſę eluuiei emungendę riuus. Illac ſiquidem hauſti ductique ſpiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aſperam arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æque diſterminat interſeptũ cartilaginoſum, ab imo ad ſummas naſi anguſtias & palati ſuperiora protenſum. Nam tota hęc regio plurimis foraminibus peruia eſt, per quę cerebri ſuperuacua influunt, in nares quidem per os cui a ſpongia nomen eſt, in palatum uero per id quod ſpeciem cribri gerit: tametſi è naribus in fauces communem uiam patere oſtendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. Aſſiſtunt utrinque oculi, pars corporis precioſiſſima, qui tanquam ſpeculatores altiſsimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. *Horum* gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editisque partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ii ut reliqui ſenſus gemini parte priore, in quam progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, utiliter excelſis undique partibus circumſepti. Primum enim a ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malę leuiter eminent, & naſus in medio quaſi murus oculis interiectus, a dextra & a lęua temporum oſſa. Palpebris integuntur molliſſimis tactu ne lęderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles cõquieſcunt, ut & genę inter has atque malas collocatę, ſuperiores pupulas claudũt, ne quid obiter incidat, easque aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum extrema cilia ſunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam uallo quodam muniuntur oculi ad leuiorũ occurſus, hoſce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. *Lubrici* facti ſunt & mobiles, ut aſpectum quocunque uellent facile converterent, ob idque utrinque ſeptem his muſculi circumiecti, è quibus unus ſurſum, alter deorſum, duo ad dextram leuamque trahunt, alij duo illos circumferunt, ſeptimus ſuſtinet & illegat. Ex tunicis quaternis atque externis humoribus conditi ſunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id eſt adnata & abdhęrens appellatur, cuius interuentu oculus tenetur & adhęreſcit. Altera cornu ſimilis κερατοειδὴς. *Tertia* uuæ, ῥαγοειδὴς. Quarta areneарũ telę, ἀραχνοειδὴς. Humorum extimus eſt ὑδατώδης ab aqua dictus alter ὑαλοειδὴς uitro fuſo ſimilis, intimus κρυσαλλώδης: omniũ aũt cõpoſitio huiuſmodi eſſe deprehenditur. Adherens tunica oculi poſteriora contegit excipitque muſculos, omnes ex pericranio hæc quidem nata proxime illi adhereſcit cornea uniuerſum oculum undique cingens, quę tametſi a dura cerebri meninge proficiſcitur, quam illa tamen durior firmiorq; externis rebus obiicitur, pellucida quidem ut per eã cerni poſſet. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς uniuerſum cõprehendit. Quoniam uero hęc tunica a poſterioribus partibus corneæ propemodum adhereſcit, a prioribus autem longiſsime diſtat, idcirco his cõceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granũ uuæ ſic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula uocatur, è quo acies eſt qua cernimus, hoc enim rerum ſpectra ſpiritusque proſiliunt; naſcitur autem hęc ex tenui meninge. Rhagoidem circumcirca proxime ſuccingit arachnoides, colore ni-

Naſus. *Oculi.* *Palpebræ.* *Cilia.* *Muſculi.* *Tunicæ.* *Humores.* *Compoſitio.*

gra,

gra,arteriis uenisque conſperſa more ſecundarum uteri,ex uidendi neruo tenuiſſime fuſo dilatatoq; nata, qui ex cerebro nonnihil ſecum detulit eius contextus,qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palam eſt nihil prorſum intercedere. Quantum ſupereſt interioris capacitatis,id replet uitreus humor copioſiſsimus,is quidem & craſſitie uitro fuſo ſimilis: in quo proinde cryſtallinus ueluti innatans ſtabilis & conſtans inſiſtit, nulla tunica direptus. Poſitus autem is eſt non in uitrei medio,ſed parte eius priore,pupulæ prorſũ obiectus,ut ea ſede medium totius oculi uelut punctum occuparet. Humorum hic duriſſimus glaciem concretam aut cryſtallum referens. Figura non planè globoſa,ſed qua pupulam ſpectat preſſior ac planior. Alitur uitreo humore, uitreus autem per uenas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hęc de uidendi ſenſu.

Guſtatus ore continetur undique ſeptus ad uſum & incolumitatis cuſto diã quòdq; cibi & potionis index ſit. Quocirca lingua & palatum eius inſtrumenta cum ſint,ſati s uidentur ante ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non prius definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta. *Guſtus.*

De neruis. Cap. X.

PARTIVM diſſimilium inſtrumentorumque corporis omnem iam uideor compoſitionem planam feciſſe,ut omnis illarum deſcriptio facta explicataq; putetur,nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus,eas primũ uerbis amplectar & expediam,quarum beneficio reliquæ omnes indigent,cõmuniq; opera gubernantur. hę ſunt uenæ,arteriæ,& nerui. De his quidem ſupra,obiter duntaxat,& ut dicere ſolent perſunctorie dictum,nunc uero plenã abſolutamque illorum propagationem exponemus,qua legentis animus ſaturari poſſit. Ne autem de cœpto uiæ curſu deflectam,quam de neruis paulo ante ſuſcepi tractationẽ hic perſequor. E cerebro tanquam è radice caudex,profunditur ſpinæ medulla , quæ cerebri ſubſtantiam accipiens,eius aut pars eſt, aut profecto uicaria,tanto durior quãto longius proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars uſquequaq; mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantũ progreditur,ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte,mouentes uero utpote duriores & ad motionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, a poſteritate & ex ſpinę medulla deriuauit. Conuenit enim ut è ſimili unumquodque naſcatur,uixq; a duro poteſt molle quicquam proficiſci,quam quam durum quippiam ex molli prodit,non primo quidem ſtatim exortu,ſed dum progreſſus longitudine,aut regionis per quam ducitur ſiccior natura areſcẽs,durius robuſtiusq; ſe ipſo redditur. Sic enim ſupra proditum eſt,complures è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe,& è ſexta recurrẽtes,qui longo uiæ tractu,mouentium uim & naturam acceperunt. Attamen neq; hos inter exquiſite duros collocare poſſis,quod ab illorum robore plurimum deſciſcant,ut idcirco ratum ſit & conſtans omnium exquiſite durorum,cerebellum & ſpinæ medullam principium eſſe & originem:de quibus iam pleniorem orationem inſtituo. *Spinæ medulla.* *Neruorum duriorum origo.*

Itaque medulla per ſpinæ fiſtulam in extremum ſacri oſſis progrediẽs,duobus inuolucris,conueſtitur quæ à cerebri meningibus proferuntur,& quę eundem ac meninges uſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumiicitur,ne dum ſpina inflectitur,flexa quoque medulla diſrum

patur.

patur. Sequuntur uertebrarum nodi, uinculis ſuis inter ſe connexi atque coniugati, quos præterea uniuerſos alia tunica extrinſecos integit & firmiſſime colligat. Hic miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo uertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. *M*edulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, ſenſus, motusque gratis propagatis: à ſingulis quippe uertebris bini eo quem nunc dicturus ſum modo, expromuntur atque proferuntur. Prima atque ſumma hinc ſurgens coniugatio, exilium eſt neruorum, qui ex medulla orti per obſcura ſummæ uertebræ foramina prodeunt,

Prima neruorum è ſpina cõiugatio.

quod non ut reliquos omnes per articulos compageſque elabi tutum eſſet, ut qui tenues frequenti motu diuulſi frangerentur. Puſilli autē cum ſint, nō extra muſculos huic uertebrę incubantes procurrunt. Altera συζυγία inſigniores neruos ab ea mittit regione, quę inter primam ſecundamq; uertebram à lateribus poſita eſt. Horum pars maxima circum aures, & in capitis poſteriora ad ſummum uſque uerticem effunditur:

Secunda.

pars reliqua in circumiectos omnes muſculos irregit, primæ implicita cõiugationi. Ex his foraminibus quę inter ſecundam & tertiam uertebram utrinque hiant, alia proficiſcitur coniugatio,

Tertia.

ad eos muſculos ſeſe applicans qui maxillas mouent, & ad eos qui caput retro deflectunt, atque hæc eſt tertia. Huic quarta cõiula in muſculos effertur capiti ceruiciq; communes, quorum eſt caput retro detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique particulas quæ ponè aures ſitæ ſunt.

Quarta.

Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam uertebram intercedit. Quinta coniugatio ſimul atque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiſcetur, ſimiliter ac ea diſtributa: altera uero ſextę.

Quinta.

Hæc autem poſt quintam uertebram excidens, ad ſcapulas plurimum deriuatur, inſuper uero proximis utrinque ſeſe attexit, & tenues de ſe uillos in ſingulas ceruicis uertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inſerta, non modice eum adauget & amplificat.

Sexta.

Qui enim diaphragma moturi ſunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem ut multis uiſum eſt ex quarta coniugatione. In partem diaphragmatis mediam quę neruoſa eſt & muſculi principium cenſetur, hi ſe penitus inſerunt, in ipſaq; uia fulciuntur interſepiente membrana thoracis. Duo alii per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intro ſub os pectoris euecti, tādem in diaphragmatis ſummum & ad mali punici ſedem cõtendunt, horum eadem origo quę ſuperiorum eſt.

Septima.

Septima coniugatio ſub uertebra ſexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: uilli autem reliqui proximis implicantur annectunturq; in caput, in ceruicem & diaphragma diffuſi. Similis propemodum & octauę coniugationis diſtributio, cuius tamen in cubitum & ulnam multiplex

Octaua.

proceſſus, totus abſumitur nec ultra pergit, attamen huius nihil quicquam in ſeptum tranſuerſum promouetur. Nona poſt octauam uertebram nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod ſuperior ſibi adiiciens quaſi arripuit, ſed huius quoque nonnihil abit in uicinum muſculum,

Nona.

qui primus atq; ſummus in thorace, medium inter primam ſecundamq; coſtam ſpacium tenet. Itaque nona hæc productio cum ad cubiti flexū carne quidem nudum ſe appulerit, ne forte periclitaretur, inter oſſium tumores atque nodos ſe abdidit, illinceque tuto triplici propagine in manum diſiicitur, una quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fiſſa: tertia in ſummę manus externam regionē inflexa. Cæterum non hæc modo, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intro uia tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita.

Decima.

Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet,

quemad-

quemadmodum quæ dicta proxime eſt, dorſi prima ſtatuitur. Etenim uertebra quæ omnium eſt octaua, ſi eadem quoque dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quę ſub illa erumpit, dorſi quoq; & thoracis primam exiſtimari. Itaque ex ſingulis quæ in dorſo ſunt uertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tum in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinę longitudinem excurrunt, ῥάχιτα hos Græci uocant. Quin & horum neruorum extremę ſeſe latius demũ explicant, dum qui ex uerarum coſtarũ radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circumiectos thoraci muſculos, in reliquas demũ omnes pectoris particulas tenuiſſime fiſſi ſparſiq; diffunduntur, qui uero ex breuiorum coſtarum nati ſunt uertebris, in abdominis muſculos adeunt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioreſq; muſculos perreptant, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri cõiugatione eodem deriuari. Ex oſſe ſacro quatuor qui utrinque excidunt, ex ſuo quiſq; foramine in crus uniuerſum iter habet. Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas cõiugationes eſſe nouem uiginti, octo quidem è ceruice, à dorſo duodecim quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, ut ſint omnes triginta Auicennas quoque è coccigis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit, at re uera hic inter uincula annumerandus eſt, neque præter eas quæ hactenus proditæ ſunt a nobis, ulla ſeorſum & per ſe coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, ut qui nerui ex infimis duabus lumborum uertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in unum quaſi faſciculum coniecti parte poſteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur pone articulum amplo operti abditiq; muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atque magnitudo, ſuum cuique ramum impartiunt. Vnde mox alii in crura ſparſi deorſum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora concedunt: alij uero per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alij media inter hos regione poſitis in muſculos ſuræ dirempti abſumuntur. Id unum ſolerter ſi quid aliud natura proſpexit, ut illos oſſiũ, cartilaginum, atque uinculorũ quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At uero non omnes qui ex lũbis & ex oſſe ſacro prodierunt, ſic cõtinuo per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his non pauci tenues rami per amplũ pubis foramen exeũt, alij in exiguos muſculos qui circa podicem, ueſicam, penem, & teſtes habentur, alij in peritonæi ueſicæ & uteri membranas, alij in cutem quæ fœmur circumfundit aduſq; genu diſpertiti. Hæc eſt uniuerſa & integra neruorum conſectatio.

Nerui ex dorſo.

Nerui ex lumbis.

Neruis ex oſſe ſacro

Nerui omnes quot.

Neruorum in crura diſtributio.

De uenis. *Cap.* *XI.*

IECVR venarum eſſe originem hic pro hypotheſi conſtituam, cuius tamẽ ueritatem multis poſthac rationibus illuſtrabo. Huius è parte concaua uenæ plurimæ in uentrem & inteſtina diſperſæ fiduntur, arboris cuiuſpiam radices imitatæ. At uero pars conuexa uenam craſſiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea uis eſt & facultas ut è iecore in omnes partes corporis alimentum diſtribuant, non modo tuborum ductumq; ſimilitudine, ſed concoquendi quoque uiribus inſigniti. Pręter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum uiget, cuius cauſa in ſimplici tunica omnes illos in longum porrectos acceperunt; ſimplex autem tunica ſatis erat quæ ſanguinem utpote craſſiorẽ coer

Venarum compoſitio.

cere t atque cõtineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam uero uenæ omnes hac quæ ſequitur diſtributione diſiectæ diſpartitæq; ſunt.

Vena meſaraicæ.

A iecoris introitu reſimaq; parte uena grandis excedit(portas appellarunt)a qua uelut a communi quodam initio, riuuli complures in uentrem & inteſtina tãquam a trunco radices aguntur. Ac primũ duo ab ipſo ſtatim egreſſu cernuntur, alter minor, iſq; ſuperior qui comite arteria multis ductibus totus in uentriculum abit, aliis quidem in ecphyſin, aliјs in ſuperiora dextraq; protenſis.

Ad uentriculum.

Alter riuus multo maior alias ſub duodenum inteſtinum, alias ſub ieiunum ſe demergens idq; tranſiliens in meſaræon contendit: quod priuſquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui ſanè & duodenũ, & ductus qui ad bilis ueſiculam tendit & reliqua quæ inibi ſunt uaſa inhæreſcunt.

Ad lienem.

Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium ſecundus haberi debet: è quo in tranſitu uenæ plurimæ capillorũ modo tenues in uentriculi fundum permanant. Huius quãtum reliquum eſt in lienis ſubſtãtiam multis quaſi radicibus diſciſſum ſe inſerit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rurſum riuulos cõcurrunt: unus in os uentriculi parte tumentiore ſe infert, alter in omenti partẽ ſiniſtram retorquetur.

Ad colon inteſtinum.

Tertius è caudice riuus in pancreas primum immerſus, mox deinde per meſaræi radicem quæ ſpinæ adhereſcit, longo tractu in ilia ſiniſtra procurrit: multiſq; riuulis diſlectus omnem cœli inteſtini productionem irrigat, ut proinde ad hoc totus hic tubus pertinere uideatur, atq; huic quidẽ iſthac deductione comes aſſidet arteria.

Ad cæcum, & omenti dextra.

Poſthunc alius in dextram contendit per pancreum in duodenum ſparſus inteſtinum bilis fuliculo ferè è contraria, regione obiectus. Nihilo hic obſcurior ſuperioribus multos quaſi ſurculos in omenti dextram regionem profert, atque è pancreo hi quidem diſtribuuntur.

Ad omenti ſiniſtra.

Reliquus ſtipes qua iam meſenterium attingit, riuo quinto prædictis obſcuriore omnem omenti partem ſiniſtram pereptat.

Ad ileon.

Vbi uero per meſenterium aliquantũ iam proceſſit, totus in duos finditur, horum rurſus uterque in duos, omnem demum in quamplurimos tenues, quorum pars maxima in gracilia omnia inteſtina ipſumq; cæcum multiplici ſobole diſpergitur, pars quædam minor in meſaræi glandulas immiſſa deſinit.

Ad glandulas meſenterii.

Ea eſt uenarum menſenterii propagatio, quæ in unam ad iecoris portas conſtitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox ut ſubiit, alios in id ramos ſpargit, ferè quidem in ſingulas fibras ſingulos, ſed qui demum ſectione partitioneq; multiplici in omnem iecoris ſubſtantiam exhauſti obliterentur.

Vena caua non eſt continuata uenis meſenterii.

Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quã plurimis quoque riuulis & quaſi radicibus per intimam iecoris partem diffuſis, exurgit, at hæ nihilominus neque illis quas modo dicebam ex portis in ſingulas fibras diſtributi, cõtinuatæ, ſunt neque ad illas extremitatibus ſeſe applicant, neque aliud quicquam prȩter iecoris ſubſtantiam illis commune intercedit.

Venæ cauæ diuiſio.

Cæterum vena κοίλη id eſt caua dicta ipſo ſtatim è cõuexo egreſſu, bipartito finditur, quaſi in duos prægrandes ramos dirempta, alter ſurſum per diaphragma in cor euadit, alter deorſum ſecundum lumborum uertebras contorquetur.

Addiaphragma.

Ille quidem haudquaquam dorſi ſpinȩ inſidet, ſed per medias thoracis regiones, diaphragmate, interſepiente membrana, corde & pulmonis fibra ſuffultus, per ſublime ad claues & iugula cõcedit, plurimoſq; ramos eo tractu profert ac diffundit, primum in diaphragma duos, qui deinde multifariã fiſſi longe lateq; ſe pãdunt.

Ad interſeptum.

His proxime exeunt capillorum modo tenues uenȩ, in membranam thoracis interſepientem & in cordis inuolucrum, quarum extremitates haud quaquam paucæ in priores thoracis partes & in malum punicũ

irrepunt,

Ad cordis ſubſtantiā.

Irrepunt. Altius autem ubi uena caua cordi iam aſſiſtit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire ſpectatur, & in eius molem ſparſa exhauriri, ut per quam denſior cordis ſubſtantia nutriri debeat, non autem eo ſanguine quem ſuis uentriculis conceptum, caloris ſpiritusque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem.

Ad cordis ſinum dextrum.

Supra multo capacior alia in dextrā aurem dextrumq; cordis uentriculum demerſa illabitur; hanc multis non uenam, ſed aptius membranam dicere placet, ex ſiniſtro uenæ cauę pariete profectam, quæ dextrum ſinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altius hæc penetrat, neque iam ipſo ingreſſu uenę ſpeciem retinet, ſed mox ut cor attingit, in illius ſubſtantiam degenerat prorſumq; obliteſcit, quod ſanè argumentum Ariſtotelicos eo adduxit ut uenas omnes è cordis ſubſtantia naſci putarent.

Vena arterioſa.

Ex hoc cauo dextro uenæ nouum genus emergit quę in pulmones ſurrecta, arteriarū modo tunica duplici obuallatur cuius ante propagationem expediuimus.

Ad quintā uertebram dorſi.

Paulo ſupra cordis aurem dextrā, caua uena aliam rami ſpecie edit, quæ ſolitaria emniſq; coniugij expers (hinc ἄζυγο Græcis appellatur) in quintam dorſi uertebrā primum delapſa, mox deinde per ſpinæ longitudinē excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucę corporum diſſectiones oſtendunt a caua deriuari antequam ad cor accedat.

Ad coſtarū interualla.

Eadē per ſpinam incedens utrinque in omnia interualla coſtarum ramos effundit, ſupremis duntaxat duobus aut ad ſummum tribus exceptis, quę aliunde prodeuntibus uenis ali poſthac exponemus. Hi autē rami ſtatim è radice & ortu, ſurculos de ſe foras emittunt in externos dorſi muſculos: longius uero progreſſi per coſtarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua uena caua cōtendens ad iugulum, interſepienti membranę a dextra committitur, in quam complures uenulas pretenues conſpergit moxq; in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in ſubſtrato puluinari recumbit.

Iuxta ganglium diuiſio.

Baſilicæ.

At uero priuſquam iugulum attingat, totus uenæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens conſpicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axilas feſtinant inclinari. Huc autem fleɛtuntur per ſumma & interiora thoracis, cum nōdum ſupra claues euecti ſunt. & excedunt uero & emanāt in axillas per id ſpaciū, quod inter claues & primā thoracis coſtam intercedit: hinc merito interiores uenæ dici ſolent.

Tenues multæ.

Ab his nōdum foras elapſis, multæ in progreſſu ſurgunt utrinque propagines: primumq; ex eo loco ubi uena caua in duos ramos diſtrahitur, exiles uenę in proximam adiectamq; glandem abſcedunt ab ipſo deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eiq; ſubditi aduſque malum punicū decurrunt, quo tractu in ſingula coſtarū interualla partis prioris ramulos explicant: quorum unuſquiſque alteri cupiam uenæ fit obuius, quam ex illa cōiugii experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque utrarumque uenarum (tametſi interiores hæ ſunt) extrema extra toracem euadunt, tum in mā mas, tum in externos muſculos inſperſa. Pręterea uero ex eiſdem amplis ramis inſignes uenæ in tria coſtarum ſuprema interualla: multifariam diffinduntur; & ex iiſdem ferè ſedibus aliæ mox in ſcapulas quoſdam interiores ceruicis muſculos ſe conferunt. Poſt quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis ſpinam demerſæ per interiora foramina ſupremarum ſex uertebrarum irrepūt dum caput attingant.

Baſilicæ diſtributio ab axilla.

Has igitur propagines effundūt rami ampli uenę cauæ, priuſquam ex thoracis capacitate excedant. At uero uterq; potinus ut de thorace emerſit, aliis rurſum quatuor quaſi ſurculis fruticatur: quorum unus in eos exteros muſculos abit, qui ex humero in medium pectus & ſupra mā mas producunt, alter in exillarum glandes, atque hi ambo exiles ſanę ſunt. Tertius in eos muſculos ſe

proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in eumq; muſculum qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum uenarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachiũ atque deductiones faciat hæc uena interior. poſteaquam ex axilla euaſit, paulo poſt edicetur. Iam uero ut quæ ſupra iugulum in ceruicem & caput inſerũtur uenę conſpicuę ſint, ad eum redeamus uenę cauæ direptum, quem prope glande ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque uenæ cauæ ramis, quos tãquam magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſſiſtunt, utrinq; inſignis una uena ſurgit in ceruicem. Ante hanc autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ utrinq; unus aſſidet. Quocirca quatuor ex ea quæ ſub clauibus eſt regione uenarũ propagines ſurſum cõtendunt, quas tum primum iugulares mos eſt appellare, dum collo inſertę ſunt & ſupra claues emerſerunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula ſurſum in fauces & oris intima ſparſæ ferũtur, interiores iugulariæ dictę ſunt quod altius conditæ perpetuo deliteſcant: aliæ autem quæ ſubter cutem exiſtunt, eternæ & eminentes ſunt iugulariæ. Harum uero utraque mox ut a primo exortu ſupra claues euaſit, in aliis quidẽ corporibus ſimplex omnino perſiſtit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione recta ad caput aſcendit: altera principio quidem deorſum ueluti deflexa claues circũplectitur. moxq; ſurſum reducitur, alias ſoliuaga, alias interiori cõiuncta. Multi ab ea riui defluunt, unus quidem freq̃uẽti ſobole in proximos muſculos diſiectus alter maior atque obliquior, qui è clauibus ſenſim diſcedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco uenam humerariam & externam mos eſt appellare: tametſi illic minime exhauſta obliteſcit. ſed longius progreſſa cubiti flexum petere contendit. Vnde perſpicuum eſt humerariam uenam non minore, imo plerunque maiore ſocietate atque commercio cum uena caua coire, quã cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obſeruauimus tanquam ramum erumpere atque naſci ex interiore uena, mox ut thoracem egreſſa ad axillam feſtinat, ut proinde ſecta nihil aliud quam interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli uena productus, & in ſcapularum muſculos deflectens abſumitur. Quartus humilis eodem in muſculum ingentem demittitur, ei plerunque occurrens uenæ, quam a baſilica in humerum efferri iam diximus. Quod porro externæ iſtius iugularis reliquum eſt, qua iam ad aures ſeſe applicat, uarie diſtractum atque diſiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures, & capitis poſteriora, alios intro in cerebrum diffundit.. Sic autem longius quoquouerſum progredi uidentur, ut dextræ uenæ ſiniſtris, priores poſterioribus extremis ſuis obuiæ, in ſummo uertice cõcurrant. At qui intro ſe inſerunt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla ſuperiori committitur, uiam habẽt & introitum, qua maximus in cerebrũ patet exceſſus. Interior autem iugularis ſurſum aſcẽdens gulæ aſſiſtit utrinque una: cumq; iam ad maxillæ regionem ſeſe extulerit, ijs qui effuſi ſunt ab externa ramulis alios complures immittit atq; conijcit: quique hac confuſione implicati ſunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos muſculos qui penitus laryngi circumiecti ſunt, alij inſignes in linguam, alij in palatum, circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares ſupra palatum emergunt, ceruicis intima ſecutę dum capitis baſim attingãt, quo ductu in eas partes quę inter palatum & baſin poſitæ ſunt, ramulos effundunt, quorum tãdẽ extrema deſinunt

Iugulariũ ortus.

Venæ ad ſcapulas & humeros.

Ad capitis externa.

Ad fauces, & oris intima.

Venæ ad nares.

in nares. Ex eiſdem fere ſedibus ramulus unus ęditur proferturque inter primam & ſecundam ceruicis uertebram: moxq; alter inter occiput, & primam ſummamque uertebram, qui tamen hinc elapſus in pericranium quibuſdã diſſipatur, aliis integer patente foramine in occipitis oſſe intro ſe recondit per meninges ad uerticem diffuſus: ſolet hęc a quibuſdam uena puppis appellari.

Ad interiora capitis.

Reliquæ iugularium extremitates, per ſuturas quæ occiput, & os cunei copulãt euadunt in cerebrum, moxque e baſi media eo pergunt, ubi duplicata craſſa meninx cerebrum a cerebello dirimit: ſicque geminationis illius firmitate ſuffultę, ſurſum irrepunt in cerebri ſummum quaſi faſtigium, in quo uacua regio ineſt quam ſupra torcular diximus appellari. Quinetiam uenæ quas dixi apud aurium radicem intro inuehi, & inferri, mox propaginibus multis diſperſæ, a lateribus media inter caluam & craſſam meningem uia, in unum quoque torcular omnes utrinque commeant. Hinc enim locus eſt in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuiſſimis, quos iã uenas uix auſim dicere, in omnem cerebri ſubſtantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandẽ tenuiſſime diſſecti, in priores uentriculos concedunt, ibique exilibus arteriis implicati contextum illum ſtruunt atque componunt, qui a Chorio, id eſt a ſecundis fœtum inuoluentibus nomẽ habet. Ea nimirum eſt omnis uenarum in caput & cerebrum diſperſio. nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directe feruntur.

Venarum brachij diuiſio.

Baſilica uenę ſtatim ut ex ala exceſſit in amplum humeri muſculum & in eos ferè omnes qui illi aſſiſtunt, propaginẽ mittit, inibi penitus exhauſtam: reliqua tota alias ſimplex, alias gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque ſubter cutem emergens ad cubiti nodum feſtinat. Quo tamen priuſquam aduentat, in medium cubiti flexum uenam tranſit manifeſtam, ex qua ſolet ea quodammodo naſci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longius procedit Baſilicæ truncus, eoque interim uiæ ſpacio ramos diſpergens in interiores cubiti muſculos, ſubter cute ad carpum accedit, ubi in uenas complures neque eas quidem obſcuras diffinditur quarum fit ad minores inferioreſque digitos diſtributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quę inter medicum & minimum digitum interiicitur.

Cephalica.

Cephalica altera brachii uena, a clauibus per ceruicis muſculum fluxuoſa declinat in humerum, a quo mox recto tramite deorſum contendit, ſimulque uenas prætenues ſpargit in partes eas quas peragrat. Cum autem in nodum cubiti proxime appulerit, tripartito ſecta ramum unum in brachij ſuperiores muſculos recõdit, alterum in cubiti flexum oblique detorquet, qui manifeſte conſpicuus cũ altero coitionem facit, quem nunc diximus eo quoque è baſilica traiicit. fitq; iſtarũ congreſſu media quædã uena, omnium in cubito extantium maxima. Tertiũ autem ramum efficit reliquus proceſſus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit frequentique ſobole in ſuperiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicem conſertam, capitis uenam dixere.

Media uena.

Cæterum media uena e brachii flexu diſcendẽs radium aſcẽdit euadenſque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorſum diſflectens, riuulis baſilicæ ſuos quoque permiſcet: alter ſurſum euectus cephalicæ ramis ſe complicat & inſerit. Hæc uenarum eſſe ſolet in brachium & manus diſtributio, quæ tamen in non paucis uariari cernitur, & nonnunquam eiuſdẽ hominis in dextro ac ſiniſtro diſpar.

Diſtributionem uariari.

Plerunque uena nulla exiſtit media, eſt qui cephalicam, eſt qui baſilicam in apertum non proferat: deprehenſum quãdoq; eam quæ pollici aſſiſtit a baſilica, eam autem quæ minimo digito accumbit a cephalica deriuari tanta uidelicet in ijs oſtenditur naturæ uarietas, ad quæ

nulla

nulla neceſſitatis lex cogit: atqui non in uenis ut neque in ſtirpibus una ſemper & ſimilis eſt neceſſaria fruticantium ramorum proiectio. *His* omiſſis tempeſtiuum iam fuerit uenarum inferiorum propagationem explicare. Vena caua ſimul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lũboſq; contorquet, quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & ueluti appẽſus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora utrinque profert.

Venæ emulgentes.

Cõtinuo autem ut ille lumbis inſedit, in renum corpus eas uenas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari, a quibus plerunq; fibrę tenues in ipſa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente ſiniſtra uas exit ſeminarium, quod multis flexibus in teſtem ſiniſtrum abit, dextrum autẽ uas non item, ſed ex ipſius cauę trunco maiore duci ſolet.

Ad lumborum regiones.

Iam uero cum ſub renes truncus hic peruenerit, ad dextram leuamque exiles uenas ſpargit in trãſuerſos abdominis muſculos, & in omnes uentris partes inanes, quæ inter coſtas adulterinas & ſuprema coxarum oſſa mediæ interponuntur. Pręter quas aliæ in ſingulas lumborum uertebras utrinque permeant, per ea uertebrarum foramina ſe inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in ſpinæ medullam, aliæ maiores in eos muſculos erũpunt, qui ſpinæ extrinſecus accubant, hinc ſimul in externa poſterioraque corporis longe lateque diffuſæ.

Venæ cauæ in lumborũ diremptus.

At ipſa uena caua cum ad poſtremam uertebram oſſiſque ſacri initiũ appulſa eſt & adducta, in duos tota finditur ramos ampliſſimos, in crura oblique prolapſuros.

Decem uenarum coniugationes.

Quo priuſquã pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ędunt. Primam quidem retroſum in ψόας interiores lumborum muſculos: ſecundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os ſacrum & inſtratos illi muſculos: quartam in podicem & rectum inteſtinum, in quibus hę numerantur, quas hæmorrhoidas præ cęteris nuncuparunt, quanquam inter eas quę fere ſeptem ſunt, una eu loco medio diſiunctionis ramorum uenę cauę prodire ſolet. Quinta coniugatio ad ueſicã eiuſq; ceruicem flectitur: eademq; mulieribus ramos alios in uteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipſos quoque teſticulos quadam ex parte ambiunt. *S*exta in muſculos rectos effertur abdominis, poſt quos dein in thoracis cartilaginem & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus concurrens iis uenis, quas paulo ante dixi ab axilla in thoracis externa demitti, unde intelligitur uenas quæ ad uterum & quę ad mammas prouehuntur, ex eadem aut ex proximis inter ſe radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiuſque lacertos. Octaua ex commiſſura oſſium pectinis elapſa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in muſculos crurum interiores figitur: decima ſubter cutem ab inguinibus per ilium regionem aſcendens, iis uenis fit obuia quæ extrinſecus per thoracis latera deorſum trahuntur.

Venæ in crura diſtributæ.

Reliqui amplorum ramorum ductus, in ſuum quiſque crus proficiſcitur: atq; ſub inguine productio quædam emittitur in priores fœmoris muſculos, per quos ſparſa omnis diſſipatur. altera ſubter per cutem per interiora fœmina deerat, ampla quidem & manifeſta, a qua complures, riuuli in ſubditas regiones penitus deducti ſunt. *H*æc eadem paulo ſupra genu tripartito finditur, ramumq; unum per priorem & interiorem tibiæ regionem recta deiicit in ſubiectum malleolum,

Saphena.

ubi clarus atque cõſpicuus, ſaphẽa dici ſolet. Alterum maximum per poplitem recondit in abditos, atque poſteriores cruris muſculos, ubi frequenti ramorum ſobole diſperditur. Tertium per cruris poſteriora retorquet, quin dein ſub cute per externam tibiam in ſubditum malleolum decurrit: longius autẽ progreſſus, ſupra infraque in minores digitos abit, quemadmodum primus extre-

mis

mis riuulis maiores predis digitos circũplicat. Medius is qui per poplitem abit in ſuram, ferè biſariam ſcinditur, & extrema ferè duo diſiicit, alterum ad inferiora, in ſuperiora alterum, qui utrinque aſſidentium uenarum riuulis implicatur. Hæc uniuerſa ſunt quæ de uenarum diſtributione atque numero dicẽda uidebantur: nam quæ ex umbilico in iocineris concaua irrumpunt, uietę iam atque emeritæ, in uenis habendæ non ſunt, ut neque in fœtum ſecundi quæcunque innaſci ſolent & fruticari, corporis partes cenſeri debent.

De arteriis. Cap. XII.

Arteriarũ uſus.

ARTERIARVM non longe impar nec diſſimilis eſt atq; uenarum deſcriptio. Spiritus enim uitalis in omne corpus effuſi, cum hę canales ſint atq; ductus, debent utique in omnes partes corporis deriuari.

Arteriæ cur qua uenæ pauciores

At nihilominus arteriarum quam uenarum minus frequens eſt propagatio, quod ſanguis craſſior in exiguas proculſque remotas partes uix niſi uenarum ductibus poſſit commeare, ſpiritus autem ſanguine multo tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapſus, per cæcas occultasq; partium uias, in diſtantiora poſſit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit ut arteriam ſemper uena comitetur, niſi cum ortus uarietas eas coniungi non permittit, arteriam enim quæ ex corde ſecundum ſpinam delabitur uena nulla ſectatur, ut neque eas quibus cõtextus ille ſtruitur admirabilis. At non peræque unaquæque uena comitẽ arteriam obtinuit, tum quod diuerſa origo id plerunque non ſinit, tum quòd in complures partes exiguas maxime ſub cutem diffuſę ſunt uenæ, quibus nulla erat arteriarum neceſſitas. Itaque inſignioribus & magnitudine præcipuis uenis, ubicũq; natura potuit, comites dedit arterias, quod qua ratione in ſingulis effecerit, definiendum deinceps breuiterq; deſcribendum. Ex læuo cordis uentriculo uas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & ſtipes habetur: arterię autem ex eodem in pulmones eiectę, ſimpliciq; tunica re-

Arteriæ uenoſæ.

narum modo conditę, huic pro radicibus erunt: in iis nempe uenis comparatę, quæ ex meſenterio in iocineris portas ducunt uehuntque alimentũ, ſic enim & ipſæ ductum de cœlo hauſtumq; in pulmones ſpiritum cordi ſubminiſtrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus ut e corde proſiliit, duas arterias in illius ambitum reflectit, alteram in mediam eius regionem, alteram ad baſin circaque dextrum uentriculum. Mox totus in duos eosq; diſpariles ramos diffinditur, quorum qui amplior, in quintam dorſi uertebram in læuũ torquetur, inferas corporis partes peragraturus, in partes autem ſuperas quod eę minus multæ eſſent, minor alter effertur. Hic itaque pulmone ſuſtentatus ad iugulũ pergit, ipſaque uia ramum profert in alam ſiniſtram, ex quo interim propagi-

Ramus arteriæ ſuperior.

nes defluunt. Vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla, quę extra thoracem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat. Altera in pectus & mammas ad extremas uſque coſtarum cartilagines effuſa, tertia in foramina ſupremarũ ſex in ceruice uertebrarum, pariter cum uena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & brachium ſiniſtrum ſparſus euadit baſilicam uenam plurimum ſequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendẽs, a læua dextrorſum reflectitur, quæ cum ad ingentem glandem, cui ganglio nomen eſt, peruenerit, ramum unum ad intimam iugularem ſiniſtram, alterum ad dextram porrigit, externæ ſiquidem uenæ iugu-

Arteriæ ad brachia.

lares, coniuges arterias non acceperunt, utique neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquũ eſt,

eſt, necdum ſupra claues egreſſum in dextram axillam iter habet, pares obi-
ter nec diſsimiles propagines ſpargens atque ea quam diximus ad læuam diſſe
ctere. Ex quo perſpicuum eſt, dextrum arteriæ ramum longe æditiorem ſini
ſtro exiſtere. Carωtides porrò duæ arteriȩ poſteaquam ſupra claues cum inte
Iugulares. rioribus uenis iugularibus in ceruicem emerſerunt, ſurſum recta feſtinãt, quo
tractu in ſingularum uertebrarum foramina riuulos ȩdunt, qui medullȩ mem-
branis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carωtides ipſȩ in ma
xillæ confinio bipartito ſcinduntur, ut utriuſq; pars una retrorſum & in poſte
Ad caput. riora, altera in priora & aduerſum ſpectet atque flectatur. Quin & huius duo
inſuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ lacertos, alter foras
eminens propter auriculam in temporum muſculos effunditur, qui demũ in uer
ticem ſummum aſcẽdens, oppoſitȩ arteriȩ extremis implicatur. Pars uero quã
in poſteriora flecti dicebam, duos æque ramos promit magnitudine prȩcipuos,
Ad cerebrum. quorum qui minor apparet per extremum ſuturę a Λ. nomen aſſumentis, irre-
pit in caluam ad cerebelli baſin, hoc tamen trãſitu diſperſis in partes circũie-
ctas ramulis. Maior ramus partim per id foramen, quod apud infimam eſt auri
culam, permeat in caluam, eo quidem deductus ubi geminatio eſt craſſæ me-
ningis: partim ſurſum ad cuneum & cerebri baſin euehitur in multas exileſq;
arterias diductus quæ uariæ utrinque inſertæ atque implicitæ nullius membra
Rete admirabile. næ interpoſitu, contextum admirabilem conſtituunt, cerebri baſi ſubſtratum
atque in oſſe cunei reconditum. Ex hoc demum arteriarum contextu tanquam
ex radicibus in ſtipites concurſantibus, arterię duę ſurgunt, quæ per craſſæ me
ningis foramina ſcandunt in cerebrum, mox ſubtilius diſpertitæ, aliæ in cere
bri corpus euadunt id ipſumque ambiunt: aliæ in eius uentriculos producun-
tur, quæ aſſumptis pariter uenarum & arteriarũ fibris è ſummo torculari de-
lapſis, contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis eſt arteriæ in ſupe
riora diſtributio. Ramus alter totius arteriæ, a quinta dorſi uertebra in quam
Arteriæ quæ ad inferiores partes. ex corde deflexerat, ſecundum ſpinam ad os uſque ſacrum decurrit, ſemperq;
ad læuam paulum declinat, ut œſophago in thorace, & uenȩ cauæ per lumbos
incedenti, det locum. Primus in tanta productione ramulus editur in eam pul-
monis regionem, quæ ſpacium inter quintam uertebram & cordis baſin mediũ
implet, cuius extrema in aſperam arteriam ſurſum adducuntur. Alij deinde ra
mi in ſingulas utrinque uertebras exeunt, quorum propagines aliæ in coſtarũ
interualla proferuntur, in eoſque muſculos foras euadunt, qui priori thoraci
extrinſecus inſternuntur: aliæ ferè bifariam ſectȩ partẽ non modicam ad ſpi-
næ dorſique exteriores muſculos, partẽ alteram in ſpinæ medullam utrinque
Ad diaphragma. inferunt, per ea foramina quȩ diximus uenas emitti, neruos autem exprimi.
Cum iam ſepto tranſuerſo aſſidet arteria, duos in id ramos, unum ad dextrã,
Ad uiſcera. ad ſiniſtram alterum tranſmittit. Sub hȩc autem uentriculo, iecori & lieni ſuũ
cuique ramum impertit. ex eiſdem propè ſedibus alios in inteſtina per meſen
terium diſſeminat, nec longe ab his duo prægrandes concedunt in renes, quos
nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, a quibus fibræ tenues in renum
thecas deſinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum eſt in teſtes tranſue-
ctio, ſolet autem quæ ad ſiniſtrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria na
ſci, aut profecto nonnihil ab ea mutuari: quæ uero ad dextrum ſpectat, ex ma
iori trunco proficiſci, quanquam eſt cum quippiam ſumit ab emulgẽte dextra:
procurrunt autem & inuoluuntur teſtibus hæ pariter cum uenis ſeminariis. Vt
ſupra de uenis attuli, ita & nunc illis comites arterias ſtatuo è ſingulis lumbo-
Ad crura. rum uertebris ad ilia abdominiſq; muſculos efferri. Perſpicuum ſatis eſſe po-

teſt

reſt arteriæ truncum, multis armorum proiectionibus maiore ex parte exhauſtum multum iam extenuari atque minui, cum os ſacrum attingit, ubi iam totus in duos ramos finditur, quos ſubiecta crura excipiunt. Atque cum ad hunc uſque locum uena caua utpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac denſiori incubaret, hic primum in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis cauſa uenis inuehuntur. Ex primis crurū ramis utrinq; arteria una, adultis quidē areſcens & emerita, per quam conceptui uita tenebatur, permeat in umbilicū. Hinc quoque in os latum & illi adiecta corpora, quædā excurrunt propagines uenis ſimiliter diſtributæ omnium autem maxime inſignes apparent, quæ in lumborum muſculos interiores, in mulieris uterū, in utriuſque ſexus genitale, in ueſicam & podicem adeunt. Quæcunq; poſt has in crura deuehuntur, cum uenis maioribus altius demerſę intima permeant, in ramos effuſæ & abſumptę, qui neutiquam ut uenę ſubter cutem extant. Cum enim illarum quam uenarū maior nobis eſſet neceſſitas, penitus illas abſtrudi atq; deliteſcere tutius erat, & minus crebra propagatione diffundi. Quid igitur diſſimile inter ſe, quid diuerſum acceperint uenę & arteriæ, ex his perſpicuum euadit. Nunc quod integram abſolutamq; reddat orationem, præſtandum, atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus nectenda.

Ad umbilicum.

De membranis & cute. Cap. XIII.

TANTA ineſt in corpore membranarum commoditas, tanta neceſſitas, ut nullam natura partē prætermiſerit, quam membrana non integat: cōprehendat & fulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & uinculum, ſiue muſculus atque tendo, adde neruos, uenas, arterias, inteſtina, uiſcera denique omnia, propriis quibuſdam membranis conueſtita & iis ueluti concluſa contineri cernuntur. Has quidem ex uſu atque officio, quod ueluti tegumenta partes ſingulas ambiant atq; definiant, tunicas proprie dixerunt. Præter quas tamen aliæ quædā partes diſterminānt, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minime poſſunt tergora ea duo ex quibus conditus eſt uentriculus, ut neque ea ex quibus inteſtina cōſtant atque uterus, utraque ueſica, uenæ & arteriæ quæ, quanquam nominis inopia tunicæ dici ſolent, Gręcis χιτῶνες longiſſime tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illę ſiquidem propriam uentriculi, uteri, & aliarum quas dixi partiū ſubſtantiam complent. Hæ uero partes integre iam formatas cōueſtiunt diſterminant aut ſuſtinent. Illæ ex propriis ſiunt uillorum productionibus quorū ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeūtur. Hæ nullū uillorū genus nouerunt, ſed ſui undiq; ſimiles oīs motus naturalis expertes ſunt, ſolius ſenſus cōpotes. Diſcriminis hoc poſtremo argumētū efficax, ꝙ uentriculus, inteſtina, uterus, cæteraq; eius ordinis, cū ex propriis tunicis tāquā ex ſubſtātijs cōpoſita ſint, hoc tn̄ inſuper mēbranę genere teguntur, quo firme cohęreant, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaq; hoc loco proprie membranas appellamus, ſunt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes pondere ſuo premāt. denſæ tamē ac robuſtæ, ut arcere poſſint externas iniurias, ipſamq; partiū ſubſtātiā cōtinere ne fuſa diſſipetur. Latiſſima in his differētia ſpectatur, prout uaria eſt partium quibus addictæ ſunt natura. Aliæ enim ſimplices ſunt tenues & pellucidę, duplices aliæ craſſæ & ualentes figura ſingulis attributa ex loci & partis quibus accomodantur conformatione. Ex his uero pręſtantiſſimę quęque quibus partes principes obductæ

Tunicæ.
Mēbranæ.

Tunicarum differentiæ.

Membranarum differētia.

H ſunt

ſunt & obtectę, proprium nomen acceperunt: reliquarum uero perpaucæ. *Pericraniũ* Pericranium appellatur quę caluam extrinſecus ambit, duplex illa quidem & firmiſſima. At ſcapulas, coſtas ſingulas, humeros brachiorum, manuum, reliquarumq; partium oſſa, *Circa oſſa.* quæcunque ſeorſum integunt promiſcue atq; communiter περιόστια dictę ſunt. *In muſculis* Muſculum unumquemque ſua quædam membrana ſepit & obuallat, eaq; ſimplex multoq; tenuior quã perioſtiũ, cuius uniuerſum genus nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quę cerebrum inuoluunt, *Meninges.* meninges appellantur altera craſſior, tenuior altera, quarum productiones omnem ſpinæ medullam, ex hacq; ductas neruorum propagines circum ſepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, ſpinę fiſtulam intus ſuccingit: itemque quarta extrinſecus uniuerſam ſpinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorũ ſunt ſtructura, proprias appellationes eas ſortitæ ſunt, quas ſuo loco explicauimus. Aſperam arteriam tum quæ intus, tum quæ foris cõtinet illiusq; cartilagines cõnectit, *In oculis.* proprio eſt nomine deſtituta: ſimiliter quæ gulã, quæ ſtomachum oblinit, ruſum uero quę uel pulmones, uel iecur, uel lienem, uel deniq; renes ambit. At uero quæ thoracem medium dirimit inter pulmones illapſa, *Diſſepiens.* diſſepientẽ membranam appellauimus, eandẽ qui uolet cum Feſto diſſepimẽtum nuncupet: cuius ima ex parte pericardiũ naſcitur, & è ſummis membrana utrinq; coſtas ſuccingẽs, *Succingens.* ὑπεζωκὼς Græcis uocata. Ita propemodũ è peritonæo (quod duplex eſt infimi uentris membrana) tenuiores aliæ prodeunt, tum quæ diaphragma ſuccingunt, *Circa uiſcera & inteſtina.* tum quæcunque uentriculum, inteſtina, iecur, lienẽ, renes, ueſicam, uterum, omentum atque meſenterium cõtegunt & obducunt. quibus propria ſeorſum nulla obtigit appellatio. *Membranarum ortus.* Membranis omnibus prima origo eſt ex partiũ quas inuoluunt ſubãſttia atq; mole, è qua pingue craſſumq; recrementum foras circum illa emergens ac pedetentim ſicceſcens, dũ fœtus conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem ſentiendi uim ex neruorum ſentiẽtium tenuitatibus in ſe conſperſis, contextuq; miro confertis & implicatis ut idcirco a multis falſo exiſtimatũ ſit omnem membranæ ſubſtantiam a neruis tractam eſſe. *Mẽbranas non ex neruis naſci.* Cæterum dictorum fidem id confirmat, quod è ſexta cerebri coniugatione conſpicuos cernimus neruos ſentientes, & in membranam diſſepientem, & in eam quæ coſtas ſuccingit illabi alios quoq; in uentriculi, hepatis, lienis contegentẽ membranã, maxime uero in peritoneũ, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta ſurgunt. Talis propemodum fieri deprehenditur ad oſſium muſculorumq; membranas diſtributio, ſed quę tamẽ ſit ab eorum neruorum uillis, quos emittit ſpinę medulla. adeo ut ex his colligere ſit membranarum ſubſtantiam, tametſi non uniuerſa a neruis defluxit, ab illis tamen omnem ſenſus poteſtatem accepiſſe. Hæc de membranarum ratione ſatis. *Cutis compoſitio.* Cutis non diſſimilem uidetur conditionem ſequuta, quæ mẽbranarum modo a prima conformatione ex ſemine concreuit, ut corpus uniuerſũ obiret atq; circundaret, tãto reliquis membranis craſſior, quãto corporis uniuerſi moles amplior: at paulo rarior quidem effecta, & crebris exilibusq; ſpiraculis peruia, ut interiorum exhalationi pateret mediam inter carnem neruũq; naturam adepta, exiſtimari poteſt ex paribus quodammodo eorũ portionibus componi. At re uera propria illius ſubſtantia qualem dixi ex ſemine traxit originẽ: ſed quam tamen ſubditarũ uenarum & arteriarum extrema ſubeunt, quo alimentum ſpiritumq; profundat. Eodem neruorũ tenuitatem è ſubiectis partibus inferuntur, cõpluribusq; locis longa propagine cõſperſi apparent, a quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur. *Cuticula.* Super hanc quę uera eſt germana, altera ueluti exile tegumẽtũ poſita eſt, quæ ſũma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς eſt.

eſt. Denſior quidem quam uera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium ui oborta puſtula, conſpicuo cernimus a uera cute diuelli, atq; in interrigine diſcerpi & atteri. Contextu illa perpetuo uniueſum corpus obtegit, niſi qua perforata uel exitũ, uel introitum præbet in corpus, uelut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atq; podice. *Cutis foramina.* Cũ ſubiectis partibus illa quidẽ minimũ habet commercij, ſed duntaxat ex neruorũ, arteriarum, uenarumq; fibris uelut appenſa, illis cohereſcit, ut iccirco tota propemodum detrahi poſſit. Paucæ.n.partes ſunt quæ non deglubeantur. In fronte ſic cũ ſuo muſculo implicita cutis coiuit, ut omnem uoluntarium illius motũ ſequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit. uix enim hãc aliud eſſe iudices quam ſummam muſculi faciem uehementer ſiccatam & quaſi torridam. *Vbi cutis hæreat ſubditis partibus.* Veruntamen in labris non is modo coitus, ſed tanta ineſt confuſio ut neq; muſculum neq; cutem ſeorſum queat ſenſu internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuũ palmis plantiſq; pedum, tum ut ad prehendendi munus quoquouerſum aptius inflecterentur, tum ut tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi ut dixi nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhęreſcit.

De carne mollibuſq; partibus. Cap. XIIII.

SOLIDAS atq; pręduras corporis ſimplices partes iam omnes uideor attigiſſe, ut nunc mihi de mollioribus quæ carnis ſpeciem habent dicendum ſuperſit. Ne hic autem a uulgato nominum uſu diſcedam, placet id molliorũ partium genus uniuerſum, una carnis appellatione cõplecti. *Caro quid.* Simplex ea nuſquã inueniri põt quæ per ſe ipſa cõſiſtat, ſed ſolidioribus uillis adnata atq; circumiecta, ui ſua & multitudine concretam ex ſe molem uniuerſam, carnis nomine deſignat. *Caro triplex.* Vniuerſi autẽ eius generis ambitus in tres tribui ſecariq; ſolet differentias: una muſculorum eſt quæ proprie caro dici debet, altera glandularũ, tertia uiſcerum quã Gręcis παρέγχυμα uocari diximus. *Simplex caro.* Muſculorũ caro tota ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & unde ſuã ea originẽ duxiſſe exiſtimat. Non enim aliud atq; ſanguis eſſe uideri poteſt, qui circa uillos concreſcens inanitatemq; inter eos mediam implens & quaſi infarciens, robur iis accerſit & cõtinet, ne per motus periclitentur. Quocirca ſatis uideor de ea tranſegiſſe, quũ omnem muſculorum numerum atq; ſummã recenſui, niſi quis pręterea inde diſcrimina quędam ſtatuẽda putet, quod alia humida ſit, mollis, laxa, rara, aut ſpongioſa, alia è contrario ſicca, dura, aſtricta, denſa, aut compacta. Neq; profecto diuerſi cuiuſdam ea generis (quãuis ſit purior) cenſeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, ut neque glans obſcœnarum partium in extremo poſita. *Glandulæ.* Glandularum porrò ingens eſt numerus, quæ cum omnes ex craſſa denſaq; materia concreuerint, hoc tamen diſcrimine ſeiunctæ apparent, ꝙ alię aliis ſunt rariores, neque omnes una pariliſque ſubſtantiæ ratio comprehendit. *Glandularum differẽtiæ.* Hinc & illarũ uſus diuerſus euadit, magna uarietate diſtinctus quæcunque denſiores ſunt præter alias commoditates, in locum fiſſionis tũ uenarum, tum arteriarum quaſi pro firmamento coniecta ſunt: quę uero mollitudine ſua ſpongiam quodammodo referunt, eas natura quibuſdam uel gignẽdis uel recipiendis humoribus accomodauit. In hoc genere eę numerantur, quæ circa linguæ radicẽ poſitę, perpetuo quodam munere ſaliuã eructant, & eę rurſum multo maiores, quę laryngi utrinque aſſidentes linguam & os ſubditaſq; partes modo proluunt. Has latinis tonſillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoq; generi aſcribũtur, quæ in mãmis ſunt frequẽtes, laxæ, turgidæ

dum preſertim lacte circūfluunt, alias uero denſæ & cōtractę Finitimi teſtes his ſunt quorum tamen ſubſtantiā ad uiſcerum rationē ſpectare credibilius eſt Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidē κωνάριον & glādula pertuſa quæ ſupra baſim in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ & ganglium θυμὸν Grecis uocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris, tum præterea quæ in axilis ſunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur, itemq; lactes, quo nomine humidas glandulas per meſareon ſparſas dici uolunt, atq; inſuper quę inguinum capacitatem implent, aliæ deniq; complures quibus uaſorum in brachiis atq; cruribus diductiones cōfirmantur quas ſigillatim percenſere faſtidioſum magis quam utile putaui. Sed neq; figurā earum aut magnitudinem perſequi commodum eſt quę cum ſit ſua cuiq; attributa, multiformi uarietate diſtinguitur. Iam uero in parenchymate appellato

Parenchyma.

maior exiſtit diſſimilitudo, nō modo ex figura atq; magnitudine, uerumetiā ex ſua ipſorum ſubſtātia, quæ ſimilis & uniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidē ex affuſo ſparſoq; humore primo ortu cōpacta eſt, unde recte affuſio dici uidetur, at non ut in muſculis ex ſincero ſoloq; ſanguine, ſed uel prorſus uel plurimum ex ſemine, atq; in uaria futura erat cuiuſque uiſceris conditio atq; neceſſitas, ita multiformis eſt hęc ſubſtantia comparata. Vnius cordis parenchyma proxime ad muſculi carnem accedit.

Differētiæ.

Hoc tamen diuortio ſeiunctum, q̄ durius multo ac ſiccius ut ſeminis circum triplex ſtaminum genus attexitur, illa uero quæ in muſculo, non item ab hoc iocineris propria ſubſtantia eſt, quā concreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cū tamen palam ſit fieri nō poſſe, ut quod gignēdi ſanguinis principiū ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine; cum nullus ne maternus quidem in fœtus utero geſtati corpus addi aptariq; poſſit, qui non ante ſit iecoris eius opera confectus? Renes atque teſtes quanquam glandularum naturā exprimere uidentur, in hoc tamen genus parenchymatis aſciſci debent, ut qui non glādularum more artæriis atq; uenis robur & firmitudinem addunt, ſed eximia ui pollent, qualis eſt a ſemine noſtri ortus initio, uiſceri ſua cuiq; conceſſa. At lienis ſubſtantia proprius quam illi carnis naturā æmulatur: deinde uero pulmonis, ut idcirco in dubium uenire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis.

Spinæ medullam, et cerebrum carnibus eſſe.

Non omnē carnem eſſe calidam.

Multo grauiſſimam quęſtionem atque controuerſiam faciunt ſpinæ medulla & cerebrum, quæ quoniam in principibus habentur, ortus ſui primordia ſemini ut reliqua uiſcera accepta referunt, debētq; annumerari inter partes ſimiles. At ne diuerſum in his genus præter omnē omniū ueterum ſententiam cōſtituendū ſit, in carnis uniuerſum genus coniici neceſſe eſt. Neq; uero id obſiſtit q̃d natura ſint frigidiore: etſi enim ut muſculorum ita inteſtinorum nec paucorum uiſcerum caro omnis calida cenſetur non propterea tamen uniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cum præter cerebrum & ſpinæ medullā glādulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in aliis locis poſitæ ſunt, frigidę appareant. De uenarum, arteriarum, inteſtinorum, aliarumq; partium carne, quæ propria cuiuſq; aſſignari ſolet, alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoque hūc alia ſe ingerunt multis implicita difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in diſputandi genus delabor, explicare hoc loco non ſtatui in ſuum quæque ordinem poſthac relaturus.

Partiū differentiæ.

Hic tamen poſtremo ad futuram aliquando diſputationem animaduertendum duxi, nō omnem ſpermaticā partem illico ſolidam eſſe, ut neque carnem omnem ex ſanguine expreſſam eſſe & effectam: ſed ſi in partium differentiis ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ molis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, ſpermaticæ ſagui

nea,

nea ſimplici compoſita, ſimilari diſſimilaris, informi inſtrumentaria, de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

De adipe, medulla, pilis, et unguibus. Cap. XV.

Adipis procreatio.

MEMBRANAE atque cuti adeps copioſus & uberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eaq; frigida ſanguinis portione genitas, quæ è uenis excidens moxque effuſa frigidis exanguibusq; membranis, tanquam congelans ſimiliter atque craſſius oleum frigore dureſcit. Hinc corporibus, quibus frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus uero paucus innaſcitur, qui æſtibus, immodicis laboribus & inædiis fundi atque diſſipari ſolet. Albeſcit antem ex earum partium natura quibus opponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum confert tum ſanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certe differẽtia magnam illius diſſimilitudinẽ ſuſcitabit: ut ſi alius alio craſſior ſicciorque uel tenuior atque mollior. Hos autem nominis uarietas toto propè genere diſiunxit, ut id quidem ſeuum appellare mos ſit quod craſſius & magis terrenum eſt, adipem uero qui humilior & liquidior. . Vnde cornigera (inquit Plinius) una parte dentata & quę in pedibus talos habent, ſeuo pingueſcunt, biſulca ſciſſiſve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Horum enim humidior tẽperatiorq; natura, uti profecto & hominis cuius corpus puro ſynceroque adipe oblitum eſt atque delibutum. Neq; tamen is paſſim ſui ſimilis, ſed pro partis ui & natura diſpar. Venter inferior, ut qui magna ex parte membranoſus eſt & longe diſſitus a fonte caloris, multo adipe cõfertus eſt eoque duriore ac ſicciore, qualis potiſſimum renes ambit & obſepit. Quæ ſub pectore partes conditæ ſunt, minus adipis congeſſerunt eiuſque mollioris: qualis circa pericardium & cordis baſin uideri ſolet. Hac propemodum lege qui circa muſculos & cutẽ, crurum partiumq; inferiorem concreuit, durior ſicciorque deprehenditur, quã qui thoracis & brachiorum muſculos atque cutem perungit. At nihilominius neque frigidiſſimis neque ſiccisſimis locis gaudet, quod cuiuſdam ſit caloris particeps. Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, ut raro membranas quę oſſa conueſtiunt. Sic in hominum naturis qui uel calidiſſimi ſunt uel frigidiſſimi atque ſiccisſimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiam habent in uenis, qui uero in mediocritate in frigidum humidumque deuergunt, multo maxima illius copia redundant, & quoniam eorum ſanguis totus in adipem procliuis eſt: non poteſt cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium quanto minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multo promptius materię uis abit in adipem, quam cordis reliquarumq; partium calor poſſit diſſoluere. Qui naturę mediocritatem ſunt conſequuti, ſanguinem media conditione obtinent, atque huius pinguior portio quæcunque in carnoſas calidasq; partes influet, ui calori tota diſſipabitur & euaneſcet: quæ uero in membranas infertur illarum, frigore ea ueluti cõglaciat iam de medulla. In maioribus hæc oſſium capacitatibus concreſcens non minus conſiſtit quam adeps, at maxime dureſcit quæ in ſpinę fiſtula cõtinetur eoque magis quo longius a cerebro profluxerit: cuius illa ceu ſtipes quidã eſt & portio longius exporecta. Hæc quidem nullius ignis ui liqueſcunt aut diſſipantur quin potius ſoliditatem augent: reliquorum oſſium medulla non minus quam adeps calore liquata dilapſaque diffunditur. Vnde intelligi poteſt quantum illarum inter ſe genera diſtent. Itaque quibus animantibus oſſa non ut leonum uel aquilarum robuſtiſſima & ſolidiſſima eſſe debuerunt, maxima his

Differentiæ

Seuum

In uentre.

In pectore.

Vbi concreſcat & quibus de cauſis.

Aliam cerebri et ſpinæ, aliã oſſium eſſe medullam.

his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandã ad motum ſunt conſequuta. Non tamẽ inanis ea derelicta eſt ſed medulla multa referſcitur, quę ex communi oſſium alimento per tenues uenas eo penetrantes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde ſenſim multoq; tempore præparationem accipiens albeſcit atque concreſcit, dum ſit idonea oſſi nutriendo, cuiuſmodi in humerorum, brachiorum, femorum, atque crurum oſſibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingentes illę cauernę non inſunt, ſeu quòd gracilia, ſeu quòd minus ad motum ſit neceſſaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magiſque fuſum, ſed qui tamen illi proportione quadam reſpondet. Cerebrum & ſpinę medulla alium ut dixi ſuæ ſubſtantiæ modum habent. Porrò autem Vngues atq; pili licet in partium ſimilarium numero non ſint, conſiſtentiam tamen habent & proprium uſum, ut illorum quædam hic ratio nobis ſit ineunda.

Vnguiũ ortus.

E ſummis digitis ungues emergunt, tanquam clauſulę eorum tendonum qui ad extremos digitos deſinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam ſemper emanat quod in unguium radices confluens, materia ſit illis perpetuo augeſcentibus. Lati qudem facti & modice duri, ut ſummis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum apprehenſionem.

Pilorum procreatio.

Sic pilis ex craſſiore & fulginoſa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per anguſta cutis ſpiracula tanquã foras propulſa, impacta hæret in tranſitu, ut non ſponte uacuari poſſit, ſed alia rurſum e profundo ſublata hanc ferit impellitque, tum hanc rurſus alia, & multo tempore coniunctæ alięque ſuper alias impactę, corpus quoddam reddunt & conformant anguſtum ex tranſitus anguſtia ſtipatum quod denique alui ſimili eluuie uehementer ictum foras propellitur iam ueri pili formam adeptum hũcq; in modum quaſi ſuccreſcendo ſemper augeſcit. Non omnibus ęque locis prouenit, ſed his maxime quibus cutis ſicca calidaq; plurimum ineſt: frigida enim & humida huic proferendo continendoq; ineptiſſima. Vbi ſicca duraq; cutis, ut in capite atque mento, prolixior rigidiorq; pilis profertur, & in animantiũ genere iis ferè quibus tergora denſa ſunt & dura, ut capris, ut ſuibus. Pilorum & ungutum radices tenellę ſunt, & molles: quod uero ex cute extat, ualidũ ac prædurum.

Pili duplices.

In homine pili partium ſimul, partim poſtea gignuntur. Ingeniti quidem ſunt in capite, ſed proprie in palpebris & ſuperciliis, quos ab ortu pari ſemper magnitudinde natura cuſtodit, & ne augerentur in duriſſimam & ſimilem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modo, ſed ut uallum quoddam oculis obiectione quid extrinſecus incideret, aut è capite deflueret. Qui poſt gignuntur, primum erumpunt in pube & ano, mox in alis, poſtremo uiris in mento, atque hi quidem ut omnes qui reliquo ſunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quod decurſa & planiſſime expoſita iam uideantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, ſolerſq; partium deſcriptio atque hiſtoria contexitur.

Conſectionis ratio. *Cap.* XVI.

PARTIVM corporis humani enarratio eum curſum exitumq; tenuit, qui ſeorſum ſingulas primum ſimiles atque ſimplices, deinde compoſitas explanaret. ſic enim exiſtimauimus omnia magis perſpicua futura, ſi ad naturæ imitationem ex ſimplicium æſtimatione compoſiti cognitionem caperemus.

Anatomes modus.

Quiſquis uolet quæ ante cõſcripta ſunt dilucide conſequi, ſibiq; in apertum & ante

oculos

oculos ponere, eam quam monſtro ſæpe uiam terat, & alio cadauere muſculorum, deinde oſſium exiccatorum aptiſque compagibus reuinctorum, alio uiſcerum interiorum conſectionem inſtituat, alio uenarum quam a iecore, alio arteriarum quam a corde inchoabit: alio denique neruorum quos a cerebro atq; ſpina in ſenſus artuſque ſingulos ſtudioſe diligẽterque proſequatur: hæc enim ſumma eſt & conducibilis inueſtigandi ratio. At plerique omnes ex uno eodemque corpore omnia aut certe quamplurima ſibi commonſtrari rogant, quorũ nunc deſiderio ſatisfacturus, quo quæque loco, quæve ordine, qua induſtria (nulla earum partium quæ uariæ implicitæ ſunt aut diſrupta aut confuſa) exhiberi poſſint & expromi, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectũ ſit bona carnis habitudine integra, conſtantique ætate, ſtatura mediocri, appoſita, incorruptum & partibus omnibus abſolutum, nec morbo, nec uulnere interemptum, uerum ſuſpendio, ſtrãgulis, aquave extinctum. Id præcelſo editoq; ſcamno uolubili collocabitur, medio theatro perflabili, conſidente ſpectatorum corona inſtructi paratique conſectores & adminiſtri, qui ad manum & in promptu habeãt nouaculas, ſcalpella, uncos, ſtilos teretes, ſerras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos, & ſpongias. Qui autem conſectioni præeſt; enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præſtat animantibus, eoque tres in uentres & in artus diſtributo, omnes horum externas ſedes explicet, quæque illis ueteres tũ Græci tũ Latini nomina indiderũt. Hæc pręfatus, mox de uniuerſa corporis cute deque ei ſubdito adipe dicere inſtituat. Quod dum facit iubeat inferiorem uentrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutẽ findere è medio pectoris oſſe ad os uſque pectinis, rurſumq; per tranſuerſum e lęuis ad dextra ilia, ut communis linearum ſectio cadat in umbilicum. Sublata dein cute, umbilico autem intacto, gemina cutis exhibẽda, epidermis denſior, uera quãuis craſſior rarior tamẽ & crebris foraminibus peruia. mox qui huic adeps obhęrebat in conſpectum ſe dabit. Ab his muſculorum abdominis explanatio facienda, quo interim ſpacio adminiſtri, octo muſculos ſuo quoſq; ordine ſecernent, eas uenas in rectis intactas ſeruantes, quæ ex pube in mammas afferuntur. Poſt hæc de peritoneo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine ſunt muſculis, conſectores ſolum atque nodum relinquẽt, aut ſaltem id ſimiliter atque cutem lineis duabus ſecabũt extremis huius in coxas & hypochondria retortis, ut totus iam uẽter inferior detectus in conſpectum ueniat. Succedit de umbilico breuis quædã expoſitio, quæ dum fiet, miniſtrorum erit umbilici uaſa ſeparare & expurgare. Hæc quoniam complura ſunt aduerſis diſiecta locis, ne forte inteſtinorum conſectione pereant, diiungi debent, & uenæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ uero & ductus qui ad fundum ueſicæ ſpectant, in pectine uel inguen reclinare. Aperto uentre infimo, innatans omentum conſpicitur. quod recitatis iis quæ de eo iam conſcripſimus duplex: proponatur, eiuſq; ad uentriculum & colum inteſtinum adhæreſio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius ut neque uenarum poteſt ortus conſpici. Priuſquam autem alio res procedat, decet hoc loco inteſtinorum uiſcerumq; omnium ſitum ſpeculari, ut his nondum a naturali ſede dimotis, obſeruare liceat quæ partes quibus in cute locis, ſubditæ ſint atque reſpondeant: quod quidem non leue momentũ ad medendi artem obtinet. Deinde uero ſuſcepta inteſtinorum narratione, conſectores id quod rectum appellant, eo loco ubi ad coxam ſiniſtram eminet, locis duobus obſtringẽt funiculis acu traiectis, medioque inter hos ſpatio illud execabũt mox inteſtina omnia a meſenterio ſenſim ſcalpello diuellẽt & quaſi diſſuent,

Anatomica adminiſtratio.

Cadauer.

Inſtrumẽta

Narratio.

Ventris conſectio.

Pag. 18.

Pag. 21.

Vmbilicus. Pag. 53.

Omentum.

Inteſtina. Pag. 23.

diffuent, ſeruato quidem quem maximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare cõuenit ſitus adheſioneſq; ſingulorum complurimumq; uaſorum inſertiones: è quibus ne fortè præter modum ſanguis effluat, tutum erit uenam quę ad portas eſt iecoris uincire citra ullam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinum propius accedetur id antequam ſub uenam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus item uinculis excipiendum erit, medioque ſpacio conſecandum, ut illico omnia inteſtina hinc in modiolos transportentur, in quibus demum quiſquis uolet poſſit exemptorum ſubſtantiam, figuram tunicas, uillos, reliquaque omnia nullo periculo nulloque labore contueri.

Meſenterium.

Nũc autem uiſcera omnia denudata ſe produnt, quæ tamen quo ſe aperti ante oculos proponant, ſanguis qui in uentus capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriendus & ſpongiis exorbendus eſt, ac in modiolos exprimendus.

Ventriculus

Explicandum deinde eſt menſenterium cum ſeptem uenis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore a miniſtris pandetur atque extendetur, ut quæ dicuntur conſpicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter meſenterium atque ventriculum ſede. A quo deinde uentriculi ſequitur narratio, quem aqua per os & gulam demiſſa nonnulli impleuerũt, ut ſuo ſe tumore maniſeſtius promeret, naturalemque ſitum teneret. Quem ut omnes conſpexerint pyloro ab eius iam parte deductum, hincque ieiunum per pancreas in meſaræi oras excurrẽs perſequi decebit. Hinc omnibus in ſuas ſedes quantum fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis ueſiculam ſermon e uſurpare, mox eam ſublatis leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipſius tubum quẽ per pancreas in ieiuni inteſtini ſubſtantiam infigit. Sub hęc uero uenam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſarę um contendit, & eius in ſeptem romos enarratam diſtributionem nunc lucide contueri datur, ſed ramũ cum maxime qui ex ingenti illo ſtipite in uentriculum & lienem cõcedit ſua comitatum arteria, quæ oborta è diaphragmatis ſedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, ſingula quę dixi primo ſtatim obtutu oculorum futura ſunt obuia, ſin obeſius ex trunco in primis qui ad portas eſt, deinde ex ramis eius ſingulis, adeps ſummo digito leniter eximendus, ne quicquã dilaceretur aut pereat. Quæ ut perſpecta ſatis fuerint, pancreas quidem intactum relinquetur, ad meſenterium extirpandum & radicitus tollendũ eſt, ſecta quidem uena portæ ſub eo loco quem uinculum obſtrinxit, & adacta nouacula per meſenterii radicem, quæ arteriæ maiori in longum adhęret. Hoc ipſo autem opere ſpeculari liceat arteriam & neruum, qui è lumbis in meſaræũ diffunditur, ſimulq; primas omenti radices. Obſeruandum hic ſedulo ne quod ſubiectorum uaſorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctũ aut uulneratum diffluat. Sanguis denuo qui recẽs illapſus eſt, exhauriẽdus, corpuſq; omnino ſiccandum.

Renes et ueſicæ.

Iam hoc ordine conducit iecur atq; bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis ſigillatim dici ſolent ſeorſum planius commonſtrare. Ne tamen ea labefactetur ſocietas qua hæc cum ſuperioribus coniungunt, nondum diſcindi aut eximi commode poſſunt, aut ſi forte id ulla ratione efficere cogemur, primus quæcũque circunſtant uaſa arctius uinciẽda ſunt, maximeq; uena caua mox ut emerſit è iecore. Poſt hæc de renibus & urinę uiis, habendus eſt ſermo, ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quaſi exortus tum meſenterii tum omenti, atque ſuperiorem peritonæi membranam (id enim duplici conſtare proditum eſt) adiectumq; renibus adipem, adhibitis uncis atque ſcalpellis conſectores circumcidit & amputabunt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora exiſtent, arteria maior, eique

aſſidens

aſſidens uena caua nerui utrinque per lumborum muſculos propagati, & quicũque demum proceſſus ab eorum ſingulis, tum in renes, tum in teſtes atque ueſicam contendunt. Quoniã autem in hunc ordinẽ de renibus & uſu urinæ mentio debet incidere emulgens tum uena tum arteria uinciẽda eſt, dextra quã ſiniſtra potius, quod ab hac ſiniſter urinæ canalis deriuetur. His tum inde diſſectis uaſis, ren dexter extirpabitur incideturq; parte tumẽtiore, ut qui intus latebat ſinus, iam in conſpectu ſit, utq; ſtylo terete hinc in canalis inſertionẽ traiecto, omnis ratio exprimendę trãſmittẽdæq; urinæ cognita ſit. Cum autẽ ad ueſicam oratio trãſferetur, cutis ab imo uentre dextrorſum per penis radicẽ ad ſcroti extremum interſcind itur, detectum nudatumq; os pectinis diiungetur obtuſiore nouacula in medium cartilaginoſæ cõmiſſuræ mallei plumbei ictibus adacta, ipſiſq; coxis in poſteriora magna uiretortis. Diductis his ipſoque pene in ſiniſtrum inguem reducto, tota ueſica propalam eſt, & quęcunq; ei aſtant particulæ. Spermatica uaſa atq; teſtes iam explicare decet, parteq; ſiniſtra quam integram reſeruauimus, idipſum uas ab emulgente per medias perítonæi membranas perſequi aduſq; coxam ſiniſtram. Inde teſtis ſiniſter abripietur a ſcroto, penituſq; deducetur, quo manifeſtius pateſiant quæ in eo ſunt oĩa. Quin & paraſtates indicandus eſt intro ad ueſicæ ceruicẽ recurrere, & in peni canalẽ confluere, omnia deniq; quæ plenius ſuis locis a nobis ſunt prodita Hæc demum ut eximantur uinciendæ ſecandęq; ſunt emulgentes tollendiq; renes, itẽ ductus urinæ, uaſa ſpermatica, teſtes genitale ac ueſica, uena tamen caua & orta quantum maxime fieri poteſt illæſis. Si alicũde ſanguis largiter affluet, aut conſtringendus continuo locus erit, aut conſuendus, quantũq; ſanguinis circumfluet ſpongiis combibẽdus. Porrò autẽ ſi forte mulier cõſecatur quæcũque de utero dici debuerunt, modice ſublata duntaxat ueſica, hi aperte cõmoſtrabuntur. ſitus, cornua, teſtes, canalium inſectio, ceruix, oſtium geminũ omniũ deniq; uenarum quæ ad hunc utrinq; feruntur infixio. Vterum autẽ ut una cum cæteris miniſtri abſtulerint, ſolum reſtabit inteſtinum rectũ, in cuius hæmorroidas è ramis uenæ cauæ deriuatas, animum ſenſuſq; intendere cõueniet. Hoc tandem eiecto nihil in uentre inferiore præter uenas & arterias reliquum erit. Quocirca his duntaxat manẽtibus uelim deinceps ad uitales partes tranſiri: in quas dum incumbent conſectores, eorũ adminiſtri crura interim deglubent ac nudabunt, ut quæ in hæc permeant uenarum, arteriarum, neruorumq; propagines ac muſculi, ſuo quæq; loco & ordine clarius in conſpectu & oculis ſint omnium, in quibus adminiſtrãdis nõ alium curſũ teneri uelim, quã qui de illis ſupra eſt a nobis conſcriptus. In thorace igitur primum cutis detrahẽda, ſub qua muſculi, magnarum glãdulę, ſubditæq; coſtæ enarrari cõmonſtrariq; debent. Hinc capacitas interior adeunda, ducto ſcalpello ex punico malo per os medium pectoris in ſummum iugulũ, ut coſtis deinde in cõtraria uerſus ac retortis, diſſepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli & in ſuum queq; latus diſtrahi poſſit. Id autẽ ſi factu operoſum nimis & fallax lubricumq; uideatur, altera diſſecandi cõſuetudo inueterauit, quæ diſciſſis utrinque extremitatibus coſtarum cartilaginoſis, os uniuerſum pectoris tollit quod tamẽ dum fit cautio adiungenda eſt, ne uena caua quæ ad iugulum eſt uulneretur: ſimul uero nerui proponetur, qui firma adhæſione oſſis interiora peruadũt. Hinc diſſepientem membranam ſtylus alter in longum, alter in tranſuerſum actus, alioqui lapſuram excipiet atque continebit. Quibus ita recte conſtitutis omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenſeri aperteq; depromi poterunt. Primum quidẽ diapragma è coſtarum extremis natum, iiſq; ſupra ſub

Vaſa ſpermatica ex teſtes.

Ventus.

Partes thoracis.

Mammæ.

Thoracis apertio.

Partium ſpiritualium obſeruatio

Pulmones. terq; annexum: deinde uero membranarum tum coſtas ſuccingentium, tum interſepientium adhæſio mutuaq; ſocietas. Quibus apertis pulmones deſcribere contemplariq; expedit, ut ii cor amplexentur, omnemq; capacitatem impleāt quos tamen qui uolet ori folle addito, aere ſpirituq; diſtendere, is præter ſitū eos quoq; motus ſtudioſe comprehendet, qui in uiuentibus nobis obeuntur. *Cor.* Ab his pericardium ſupra aperietur, obſeruato humore quem cōcipit. Mox ſuſcepta cordis tractatione, ſitus eius omniumq; canalium qui tum in id inferuntur tum ex eo ſpectant in pulmones obſeruandi. Quanquam autē qui operi exemplādo præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis uētriculos & ualuulas, horumq; ſubſtantiam atq; magnitudinem forte expediuit, nondum tamē cor indici debet, neq; cæterorū quicquam quę tum illic, tum ſubdiaphragmate poſita ſunt diuellendum, ne uno quouis rupto aut lacerato, germana natura hisq; cōſtitutio una pereat. Quocirca iſtorū ut aliorum complurium plenior commoſtratio in poſterum differetur. Nūc uero utilis ſe offert uenæ cauę ſpeculatio, *Vena caua.* quam miniſter dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma ſurſum cōmeare, hacq; parte dextra ad iugulum feſtinare, proceſſuq; propagines in diaphragma & pericardiū edere, ramo cordis ambitum irrigare pariete ſuo ſiniſtro illius dextrum uentriculum ſubire atq; circumplecti: pauloq; ſupra uenam coniugii expertem in quintā dorſi uertebrā deiicere, quæ mox deorſū excurrēs multis riuulis octo utrinq; coſtas inferiores alit. Omnibus hanc ipſam conſtitutionem ſeruantibus, *Nerui.* cōmodū eſt de neruis è ſexta cerebri coniugatione huc miſtis uerba facere: de hiſq; rurſum qui è dorſi medulla in ſingula coſtarū interualla utrinq; porriguntur: Hi enim nunc conſpicuo diſcerni poterunt, ut & ii ſanè qui per coſtarum radices utrinq; ad inferiora contendunt, & qui per diſſepientem membranā in medium diaphragma ſe inferunt, & qui per ſterni concaua in diaphragmatis ſumma apud malum punicum figebantur. Qui autem una cum œſophago uentriculum ſubeūt, poſthac apertius eminebūt. Iam pars aduerſa adeūda eſt ſiniſterq; pulmo ſimiliter erigendus, ut ſimulatq; arteriarū è corde diſtributio recitabitur, maior illius trunci deiectio in ſpinam, eiusq; in duos inſignes ramos ſurſum deorſumq; latos direptus ſpectetur. *Iugulum & ceruix.* Quæ omnia quo cunctis clariora euadant, interim dum arteriarū atq; uenarū productiones memorabuntur, iugulū atq; guttur detegendū adusq; oris interiora, findēdaq; eſt maxilla inferior, adacto cultro in eā menti commiſſura multo arctiſſimam atq; contumaciſſimam, quæ primores inter dentes conſedit. Quod ſi nō facile præſtari poteſt, maxilla infimiore loco obteri debet, aut ſerra deſecari. Cum autē ſic nuda & in medio poſita erunt omnia, tum uenæ cauę, tum arteriæ deductio omnis quę apud ganglium in alas, in humeros, in ipſam deniq; ceruicem fit, clarius elucebit. Quod ſi illarum productiones in extremum animo eſt promouere, decet adminiſtros per otium eas in brachiis conſequutione quadam retegere: at prius tamen cautione quadam uinculis excipiendi ſunt rami omnes ſtatim ut è ſtipitibus ſuis emerſerunt. *Nerui recurrentes.* Nerui recurrentes hunc iam ordinem tenent, utrinq; ab arteriarū ramis quos circumplicant, a laryngem ſurſum perſpicue reducti. Poſt hos ſunt guttur, larynx, epiglottis, tonſillæ, lingua & quicunq; huc nerui pertinent atq; uenæ: deinde columella, palatum & dentes, quorum non minus perſpicua eſt inſpectio, quam expedita atque breuis explicatio. *Partes oris.* His ita permixte uniuerſeque citra ullam diſruptionem aut ademptionem commonſtratis, expedit demū ſingula ſolerter eximere ſimulq; illa denuo ſeorſum rimari, quo prorſus & uſquequaque perſpicua ſint & tanquam in clariſſima luce expoſita. In primis itaq; &

uena

Exemptio partium interiorum.

uena caua & aorta ſub ganglio execabitur, prius tamē uinctis ut dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maxime uero iis qui in ceruicem & caput excedūt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoque aorta arteria in trunco maiore ſtatim ut ex corde emergit in ſpinam, diſcindetur adhibitis prius utrinq; uinculis. Summa lingua, aſperaq; arteria tum demū ab œſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem tota dirimetur aduſq; diaphragmatis concurſum, deinde uero arrepta ſublataq; lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itemq; diſſepiēs membrana, pericardium, cor & quæcunque uaſa in id pertinere diximus: reſtabunt duntaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinę dorſi accumbit. Horū iam extirpatorum debet accuratius ſubſtātia percipi itemq; figura, magnitudo partiumq; numerus, quam maxime autē, uentriculorum cordis ualuularum & uaſorum in pulmonibus conſtitutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingēti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorum conuentu minutatim excutiēda & explicanda. Vt autē quæ reliqua ſunt uiſcera eximantur integrius uena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindēda. Tū deinde œſophagus ſubdito ſcalpello una cum adhærētibus ei neruis qui tum maniſeſtiſſime ſe promunt, ſecernetur, moxq; nouacula per diaphragmatis radicē acta, id primum, deinde uētriculi, iocineris, atque lienis uincula circumcidet. Apprehenſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe uentriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis & uenę portę atque cauæ nō exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet animū ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinę compluribus locis in hæc uiſcera proferuntur. In ſingulis cū exempta fuerint, licet ſubſtantiam, figuram, magnitudinem, partiumq; numerum ſeorſum ad unguem explorare atq; ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cū omnia hærent in corpore nōdum de ſuis deuulſa ſedibus, certo perſpici poſſunt.

Arteriæ & uenæ.

Iam uero extis omnibus ſublatis, orta ſpinæ accumbere aduſque renes ſola cōſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, uentriculum, iecur, lienem, meſenterium, atq; renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu ubi initium eſt lumborum. Locus ſanè & occaſio hic pulchre offertur ad uenarum arteriarumq; in omnes artus diſtributarū conſectionem, hanc tamen non alia uia atq; ratione adminiſtrandā ſtatuo quā quæ ſupra eſt a nobis expoſita. Quocirca de capite præcipiendū iā eſt.

De capite.

Poſt eius capillos atq; cutem, pleriq; ſolent caluæ oſſa omneſq; ſuturas diſſerere, quod dum fit calua tota ferę crebris impulſionibus circumciditur, moxq; ſenſim extirpatur, ut qui è meningibus per ſuturas in pericraneon emanāt uilli ſpectentur.

Meninges.

Dehinc autem initio ſermone de meningibus, craſſior illa uncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quo turgidiores & illuſtriores conſpiciantur uenæ, ceruicis uenæ & arteriæ cōſeruentur arctioribus uinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera menix ſimiliter uncis extollenda palamq; indicanda: hinc proximū erit oſtendere ut ambę inter priores cerebri partes iunctę demergantur, utq; cerebrum à cerebello copulatæ diſterminent.

Cerebrum & eius partes.

Ab his autem cum cerebri completa erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidium ferè minutatim reſecabitur, dum detracta ſuperiore illa medullæ portione, priores intus uentriculi, quiq; in eis contextus eſt choroides, pateſiant: dumq; ſenſim ablato eo quaſi fornice qui uentriculum medium integit, carnalis uermi ſimilis ab hoc in cerebellū traiectus, animaduerti poſſit oculiſq; luſtrari cū glutiis utrinq; aſſidentibus.

Neruorum coniugationes.

Priuſquam hinc ultra pergatur, ſeptem neruorum coniugationes explicari commonſtrariq; ſigillatim debēt, cerebri quidem lateribus

molliter alterne ſublatis, hæ ſiquidem diu incorruptæ manent. At cõtextus admirabilis ut & certe uermis atq; glutia, tridui quatriduive cadaueribus præſertimq; ſtrangulatis flacceſcunt atque cõtabeſcunt, uix ut eá clare detur internoſcere.

Reie mirabile.

Recens autem extincto animante contextum illum choroidem è prioribus uentriculis perſequi conueniet aduſque lacunam & cerebri baſin, è qua ut craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum uenit, ſub qua & oſſe prætenui quod ueluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniuſq; cernetur. Poſtremo autem cerebello detecto uentriculus obſeruabitur, illiuſq; in ſpinæ medullam deriuatio: itemque uenarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata.

Cerebellum

Quod ſi pręterea ſpinam omnem in longum diffindere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorum exortus, quos qui uolet cum muſculis conſequutione quadm ad extremū perſequi, deſtinatum in id corpus cõſecabit, eum prorſus ordinem imitatus, quem ſupra de neruis ac muſculis conſcripſi.

Spina dorſi.

Senſuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorum compoſitio non minus ex bubulis quam ex humanis animaduerti poteſt. Quocirca hic iam rei finem pono, cum ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ cõſectionis ſatis ſuperq; explicata uideatur, nã ſingula quæ unuſquiſque nullis adminiculis, ſed ut dicitur ſuo marte minimaq; meditatione ſuffecerit, hic fruſtra uiderer perſequutus.

Senſus.

PER ORATIO.

Antonius neceſſitas et præſtantia.

FIRMISSIMA artis medicæ fundamenta iactauimus, dũ deſcripta humani corporis conſectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos propoſuimus, quarum cognitio ſi ſenſum fide atque conſtãtia firmabitur, uim quodam modo iam adipiſcitur aut communium euidentiumque notionum, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent ut ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem facilis patebit. Si præterea fructus commoditaſq; ſpectabitur. conſpectio eam ſubiectam materiam explicat, in qua omnia quęcunque ars pręcipit uerſari examinarique debent. ut enim qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas recte poſſunt animo concipere, niſi prius locos & regiones quibus obtigerũt uel sẽſibus luſtrarint, uel ſibi quodammodo ipſi cogitatione depinxerint: ſic profecto ſi quæcunque ſolet ars medendi tractare pęrcipienda ſunt, neceſſe eſt humanum corpus perſpectum habere in quo omnia contemplemur & quaſi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & uaga eſt omnis rerum cognitio, futilis parumq; ſtabilis memoria quę in hoc tanquam ſolio non conſidit atque ſuſtinetur. Res quidem quam uerba multo ſunt cõſtantiores, & quibuſcunque uel morbo, uel ętate ingrueſcente, uel diuturnitate temporis mentis ſenſa uaneſcunt, iis prius nominum quã rerum cognitio atque memoria deponitur. Vnde cum tanta in rebus & in locis uis inſit admonitionis, non ſine cauſa ex his ueteres cognitionis & memoriæ duxerunt diſciplinam. Itaque ut ad hiſtorię fidem Geographia, ſic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda.

Libri primi de partium corporis humani deſcriptione

FINIS.

DE

DE ELEMENTIS LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

QVI parce ac libenter in philoſophia artium omnium procreatrice uerſati, medendi artem diſcendam tradendamve ſuſcipiunt, ſatis ſuperq; ſe facturos exiſtimant, ſi humani corporis anatome decurſa, è ueſtigio ad ſingulorum morborum cognitionem curationemque feſtinent. Hoc dum illi compendio ſibi uiam parant, moliunturque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obſcuritatis latebram præcipites ſe deuoluunt, & quaſi luce menti erepta, denſam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Eſt.n. ipſa ratio lux mentis, quam qui deſpuunt, neq; rerum cauſas intueri, neque quid quaque in re uerum ſit exquirere, neque falſa diiudicare poſſunt. ſed omni ęuo ſingulari illo ſplendore deſtituti, cęco quodam & temerario nixu ſurſum deorſum trahuntur: diſſolutam & ſine neruis ac arculis huc & illuc fluctuantem futilemq; rerum confuſionem animo conſequuti, cunctis in rebus quaſi modo naſcentes abhęſitant, nihil ratum, nihil comprehenſum, nihil fixum habentes, ſed ſemper in ancipiti & eo loco ſtãtes a quo leui momento poſſint dimoueri. At uero qui admirabili quodam philoſophandi ſtudio concitati, conabuntur in ea curricula uenire, in quibus celebrium uirorum impreſſa ſunt ueſtigia, ii rerum cognitione primũ accepta quæ ſenſibus obuiam inciderunt rudi earum contemplatione, minimum tenebũtur ſed ultra progreſſi mentis agitatione eo ſe conferent, unde tãquam prægreſſis ex cauſis illæ ſuam originem traxiſſe uideantur. Hinc ſenſim penetrabunt altius, donec id tandem cogitatione pertingant, in quo expleta mens tanquam in extremo conſiſtat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes ſenſu cõſpicuas diſſolutum iam ſit, ab his deinceps ad ea traſeundum, quę cogitatione ſola diſcuntur, & altius inueſtigandum ex quibus elementis pars unaquæque condita ſit, & quę ſit elementorum permiſtio, quæ temperatio, quę uires ac facultates lateant in illis, & quo ſpiritu quove calore ſeruentur. Quum analyſi hęc inuenta perceptaq; fuerunt compoſitionis dein ordine conſpicuũ fiet, quæ ſint effectrices omnium cauſæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium ſingularum functiones ſint, & quæ naturalis omnium adminiſtratio. Sic uniuerſa contrahetur phyſiologia, que naturalem de homine contemplationem demonſtrationis ui conſtituit.

Nihil firmũ eſſe q̃ non ex cauſis per demõſtrationem cognitũ ſit.

Inueſtigandi ratio ſeu ordo reſolutorius.

Humani corporis in partes tum compoſitas, tum ſimplices diſſolutio. Cap. I.

HVMANVM corpus unum efficit tum continuatio ſerieſq; partium tũ omnium

nium

Totius humani corporis diſſolutio uſque ad ſimplicia.

nium conſentiens & in molitionem unam conſpirans illa cognatio. Id autem ſimplex cum minime ſit, uarium efficitur partium diuerſi generis ſtructura, & earum multiplici figura: quæ non modo locis diſcluſæ iacent, ſed etiam aliȩ ex aliis ſunt conditæ, aliiſque aliæ figuris inſignes, prout ſua cuiuſque cõditio & facultas poſcere uidebatur. Itaque corpus uniuerſum, in caput, thoracem, uentrẽ & artus dirimi diſtrahive põt, ex quibus coagmentatũ apparet, hæc ipſa ruſum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frontẽ, naſum, auriculas, aliaq; plura: thorax in pectus, latera & pulmones: uenter in abdomẽ ſubditaque uiſcera artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rurſum uero hæc ſingula minutius conciduntur, ut manus in digitos & palmã, digiti in alia, ut in cutem, uenas, arterias, carnem, neruos, tendones, uincula, cartilaginem, membranas, & oſſa. Similiter cętera membra qui penitus introſpiciet, ſentiet unumquodque in hæc omnia uel certe plurima diſſolui, ultra quæ iam nihil uel diligẽtiſſima ſenſuum obſeruatio poſſit cognoſcere. Sui enim hæc undique ſimilia ſunt, unam parilemque omnino ſubſtantiã adepta:

Partes ſimilares & diſſimilares. Simplices et compoſitæ. Totius compoſitio ex ſimplicibus.

unde primum Ariſtoteli ὁμοιομερεῖ, id eſt eiuſdem naturæ partes nuncupãtur quæ ſimplices quoque dici poſſunt, in quibus nimirum tanquam ſenſu minimis corporis diſſolutio conſiſtit. Sic quidem ultimæ ſunt & extremæ, quæ tamen ſi compoſitio ſpectabitur, primæ fient omnium. Ex harum enim cõpactione aliȩ partes conſtant, quas ἀνομοιομερεῖς id eſt naturæ diſſimilis appellant, ut pleriq; ſimplici nomine illas ſimilares, has uero diſſimilares. Illas prȩterea primas & ſimplices, has compoſitas, quod illæ iſtarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in diſſimilarium compage & coagmentatione ſubſternuntur. In compoſitis modis ſtatuitur, ut hȩ minus hæ uero magis compoſitȩ iudicẽtur.

Pars organica ſiue officialis.

Eſt autem cum diſcernendo partium geſtiones & munera ſpectantur, atq; tum quoniam officiorum actionumque gratia, corporis partes conditæ ſunt, omnẽ eam partem cuius opera communem toti corpori actionẽ edere poſſumus, inſtrumentum licet appellare, & quaſi ſubſidium aliquid agendi. Deinde ex actionum geſtionumque differentia & ordine inſtrumentorum differentiæ ponuntur. Sic uniuerſum corpus animæ inſtrumentum ſtatuimus, & uiſionis oculum, concoctionis uentrem, comprehenſionis manum, progreſſus pedes. In his uero & digitus minus eſt inſtrumentum quam manus, & hæc minus quam brachium, hoc denique minus quam corpus uniuerſum.

Inſtrumenti ratio.

Quoniam uero organum non ſui ipſius, ſed obeundi muneris gratia eſt cõſtitutum, ut opus efficiat debet apparationem quandam & inſtructionem in id obtinere, unde & nomẽ inuehit. Eſt autem ea figurȩ concinnitas, quæ ſua eſt cuiuſque, & qua adempta inſtrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, inſtrumenti nomine dignum eſt ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus id idoneum illius eſt inſtrumentum. Quocirca ſi exquiſita petitur nominum ratio, inſtrumentariȩ id eſt formatȩ parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενεῖ, atque hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere, illa uero per figurã,

Parti ſimilari inſtrumentariam non opponi. Prima ratio.

Vnde perſpicuum eſt eos rerum genere permiſcere omniaq; turbare, qui parti (ut dicam) ſimilari inſtrumentariam opponunt, perinde atque ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum ſunt generum, ſi enuntiantur de eiſdem palam eſt contraria non eſſe.

Secunda.

At qui uenas & arterias oſſaque plurima ſimili natura cum ſint, inſtrumenta tamen omnes appellant ob figuræ ſpeciem. Ea nequaquam inſtrumenti ratio eſt, ut ex partium uarietate cõcretum ſit cum ferream ſecurim opifices plerumq; totam exhibeant, ſed ut idonea figura ſit inſtructum.

Tertia.

Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis frag-

mentum

mẽtum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, uenæ & arteriæ tenue fragmentum, cum uiderent neque arteriam, neque uenam appellari, diſſimilium partium eſſe cenſuerunt, ignorantes illa non ſubſtantiæ, ſed figuratæ ſubſtantię nomina accomodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fragmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non illico eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis ut claudatur, quęcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit eadem mox & inſtrumentaria iudicetur: hoc enim natura proſpexit, ut particularum diſſimilium compoſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare, ut quæ pars inſtrumẽtaria ſit eadem ſtatim ex uaria natura conſtet, ſitque diſſimilaris.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares, proprie dinumerentur. Cap. II.

PLVRIMA habet humanũ corpus continetque ſimplicia, ſine quibus neq; diu neque conuenienter conſeruari poteſt: ut ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, utiles humores, & quæ ab his defluũt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, uincula, tendones, mẽbranas, neruos, uenas, arterias, cutem, carnem, itemque adipẽ, medullam, pilos & ungues: hæc omnia quidem ſimplicia ſed quibus non ex ęquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim eſt corpus toti cohærens communique uita coniunctum, & ad illius functionem uſumve comparatum. Itaque ſanguinem in uenis uel humores toto corpore fuſos partes non dicimus, uti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in præſentia non dicimus, illi quãquam ſunt corpora uti & oculorum humores, nuſquam tamen hęrent coniũcti ſed fluxi decurrant quaſi uaſe concluſi. Siquis humor intus forte concreuit, hæſitque uentriculo aut lieni, quia tamen illi uere coniunctus non eſt, neq; communem uitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, ut neque calli neq; uerrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumore undelibet erumpente, licet alatur & uiuat, partem uere dixeris, quia præter naturam & prodigioſe cum ſit, nullam functionem nullumque uſum toti, ſed potius incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars eſt corporis ſimpliciter & abſolute uocanda, quod nullam functionem nullumq; ſola officiũ exhibeat, cuius & aliud argumentum eſt, quod neque organon neque ὁμοιομερές recte appelletur. in horum quoque numero habendum eſt tenue oſſis aut nerui fragmentum. Iam uero omnibus hac ceu lege quadam comprehenſis, ſcrutemur num pili & ungues corporis partes & eſſe & dici poſſunt. Illi quidem è corporis materia conſiſtũt, hærentq; toti firmiſſime propria quadam circunſcriptione definit, neq; profecto præter uſum condonati mortalibus. attamen quod non ita coniuncti ſunt, ut communi totius uita fruantur, in partibus corporis non habentur. Nõ enim illi oſſium aut ſtirpium more uiuunt, nec alimento intro adacto tractove nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum ut in lõgum ſuſcipiunt, ſed materia quadam uice alimenti (proprie ſiquidem alimentum non eſt) illis ad radicem poſita iunctaque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud ſecus atque lapides qui in terræ ſunt uiſceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palam fiet, quæ de nutritione poſthac dicentur a nobis Nõ pauca tamen his obiici poſſunt. Nam pueris una cum digitis ungues quoq; in longum atque latum increſcunt, pariterque in profundum, & ætate craſſiores durioreſque euadunt. Eadem eſt & in pilis ratio, qui prouectis quàm pue-

ris

Pars corporis quid.

Definitionis explicatio.

Pilos corporis partes nõ eſſe ut neque ungues.

Aduerſæ [illegible] ſiones.

ris ut longiores ita craſſiores ſunt & rigidiores. Deinde uero quòd ungues & pili non creſcunt in immenſum, ſed definitam incrementi legem & metam habent quemadmodum & ſtirpes, fidem facit eos uera nutritione increſcere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque ſubiecta adaugeſcunt, quoniam cõtinenter ſuggeritur & accedit (hoc teſtimonio quòd deraſi uel præciſi ſemper ſubnaſcuntur) continua adiunctione deberent tandem in immenſum luxuriare atque grandeſcere. Atqui contra fieri cernimus, his ut plantis conſtitutos incrementi limites, quos prętergredi non liceat. Quocirca his ut ſtirpibus uidetur alimentum omnem ſubſtantiam intro ſubire, quod prima ætate alit & auget, & tandem ceſſante incremento tantum alit.

Aduerſorũ refutatio.

Hæc quidem nõ mediocriter urgẽt, ſed illa magis, quod pili uel ungues præciſi omni ætate, uel decrepita & pręcipitata recreſcunt. deinde quod hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modo, ſed etiam plane exhauritur & liqueſcit, ii ſoli diffundantur & grandeſcunt, neque his modo, ſed etiam uita deſtitutis corporibus. Quibus aperte conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, ſed excrementi redundantis ui & egreſſu ab radice duntaxat illos increſcere. Emergit autem id præparatum pulſumque ui caloris, indicio quod defunctis nõ ſemper augeſcunt. Quòd pueris ætate procedente in latum ſparguntur, efficit partium a quibus prodierunt amplitudo : quod uero fiant craſſiores, excremento tandem ſicciori aduſtiorique facto acceptum refertur. Quod autem cum ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non ultra promitti trahique poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, unum ex his eſt in quibus non aliud quam mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam.

Spinæ medullam corporis partẽ eſſe.

De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quę in ſpinæ fiſtula tenetur, non aliter quam cerebrum corporis partem eſſe, quandoquidem nõ uſu modo ſed proprio quoque perfungitur munere, & uitam habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimentum.

Oſſium medullam partem nõ eſſe.

Cęterum quæ in exilibus oſſium cauernis eſt, ut liquidi humoris speciem oſtendit, ita non pars corporis, ſed oſſis alimentum, quod a ſanguine primum deductum ab illius natura mox deficit, ſenſimq; mutatum in oſſis naturam tandem faceſſit. Similiter quæ maiores implet oſſium laxitates ut crurum ut humerorũ, quanquam firmior ſolidiorq; ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſſis tãquam commeatus aliquis congenitus datusque ab ortu, propterea quod oſſis ſoliditas nõ facile aliud ſinit extrinſecus intro commeare. Medulla quidem ui oſſis atq; tempore albeſcit & concoquitur, raptaque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id medulla eſt, quam Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic uocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneũ. Quamobrem decepti uidentur qui ut aduerſas ſententias in concordiam adducerent, medullæ partem alteram utilem, inutilem alteram, totam uero partim alimentum partim excrementum eſſe prodiderunt. Ea ne prępropere deſit, illapſi extrinſecus alimenti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quod quæ in iuuentute rubor calore perfuſa erat & ſanguineo ętatis progreſſu alba fit, & ut reliquum corpus adipata. Cæterum illius nulla eſt uera nutritio, neque ſanguinem prolectat ſibique iungit, quod uita nulla conſtet, ut neque ſanguis neque quiſquam alius humor.

Adipem corporis partẽ non eſſe.

Prima ratio

Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quem palã eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autẽ ex alimenti concoctioniſq; probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam non abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è uenis iam delapſa in adipe concreſcit a frigido.

Secunda.

Quod ſi illius efficiens eſt frigidum quomodo corporis pars eſſe poſſit ? Quemcon-

ſtimamus humorem in uenis nondum parte eſſe, qui putemus extra uenā frigoris ui concretum partem fieri? Si quis eſt huic argumento locus, uidebitur ſimiliter gelati in uentriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modo illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quod hæc ut cæterę partes omneis non ex concreſcente, ſed ex conuerſo mutatoq; ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod adipem ut medullam a communi partium notione ſecludit: nam per medias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit uertiturque in utile partibus alimētum. Atqui pars nullam partem alteram nutrit, neque alia alii fit nutrimentū. *Tertia.*

Deinde omnes tum ſimplices tum compoſitæ, propria quadam circunſcriptione continentur, quam(tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilē ſeruant, niſi pręter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed uicinarum duntaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos non ungues , ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: inter illas autem ſanguinem, adipem, medullam, genitale ſemen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos uero accuratius ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quæ uere exiſtimari debent partes ſimplices, hę reſtant: os cartilago, uinculū, membrana, tēdo, neruus, arteria, uena, caro, cutis. Satis multa de partium differentiis: unde huc digreſſa eſt, eodem redeat oratio. *Quarta.* *Decem partes corporis ſimplices.*

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. *Cap. III.*

CORPORIS uniuerſa moles tametſi uaria compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahiturque partes quę ſimilares cum ſint, iam non ultra in alias diſtribui poſſunt: ſunt illę quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratioque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quidem primū cōſtituitur. Simplex quod diſtrahendo ultimum offenditur, quodq; diuiſione minimū eſt, aut ſi magnitudine & mole præditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elementi appellatione deſignamus, quę omnium primæ fuerant, & ex quibus compoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudamq; intelligimus uerum quia corpora nō ſunt, illas ab elementi ratione abducimus. Principia quidem ſunt quæ ſingula ſeparatim minime ſubſiſtunt, concurſionem implexuq; ſuo corpus efficiūt. Cōpoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principiis condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autem ſimpliciſſima habentur incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minime ſubſiſtunt, implexuq; mutuo corpus inſtruunt. Itaque quas eiuſdē naturæ diximus corporis partes ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elmenta ſunt corporis, quę prima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, non quæ componunt ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud ut cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hęc eſſe corporis elementa falſo quis affirmet, cum id minime conſtituant, nec in eo præte-

Elementum quid. *Principia: Elementorum & principiorum diſcrimen.* *Quæ elementa, quæ principia corporis ſunt.* *Semen & maternum ſanguinem noſtri corporis elementa non eſſe.*

rea ſeruentur: eius uero cauſę ſunt & principia. Ad hunc modum ſtirpis principia ęſtimanda ſunt, ſemen & ſuccus è terra libatus ac hauſtus, elementa, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cum duxerimus non eſſe ſenſuum ope, ſed mentis acie æſtimãdum, non alienum ſit inquirere ordinem ſimilium partium: quæ cum ſint elementa ante oculos poſita, nũ alia quædam ſint illis priora, quæ ad ſenſus permanere non poſſint: an item illis inſerãtur iactatæ & peruulgatę quatuor illæ rerũ naturæ, terra, aqua, aer, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aer, et ignis, rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

Elementorũ facultates eſſe contrarias.

Elementorũ ſubſtantias mutari.

SI quę in natura ſunt rerum omnium communia elementa, quę rebus omnibus promiſcue gignendis ſeſe accõmodent, illa ſanè & plura eſſe neceſſe eſt, & quodãmodo contraria & affectioni ſubiecta. Nam quod unicum & ſimplex eſt, non habet a quo afficiatur, cum à ſe ipſo pati non poſſit. Neq; plura unius ſimilisque rationis ſi fuerint, inuicem agent, ſed mutuo ſe fouebunt tanquam unum ſint. Quinimo ſi forte illis contrariæ qualitates deferantur, niſi his pariter ſubſtantię inſint mutationi affectioniqùe ſubiectæ, ſuo illa congreſſu ne minimum quidem mutabuntur, ſed illæſis ſubſtantiis nihil diſſimile ſibi compoſitum reddent. His argumentis tanquam fuſtibus uis illa & turbulenta concurſio atomorum immutabilium, per inane uolitantiũ in exilium relegata, & de natura mundoque dępulſa uideri poſſit. Itaque ut ligna, lapides, & animantia. mutationem patiuntur, ſic & ea facile mutantur, ex quorum concretione hęc communi ortu prodierunt. Si facile mutabilia ſunt, neceſſe eſt omnino prędita eſſe qualitatibus ualentiſſimis, quarum diſſidio & repugnantia non ipſæ modo qualitates ſeſe obtundãt, ſed & adiectorum uicinorumque corporum ſubſtantiæ totæ immutentur atque cõuertantur. At quænam hę ſunt ualidiſſimę? Quæcunque corpori infunditur qualitas in unũ aliquem quinque ſenſuum cadit atque ut ſuum quæque ſenſum mouet, ſic illi quadam proportione reſpondet. Vnde cum ſit tactus ſenſuum primus, iſque plurimũ corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omniũ primæ ſunt & maxime corporis participes: quod certe efficit ut ab his ſummis doloribus afficiamur aut uoluptatibus. Quocirca nõ cãdor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cæteros ſenſus, ſed quæ ſolum tactum concitant qualitates omnium ſunt potentiſſimæ. Ex harum autẽ genere aliæ ſunt principes, aliæ ex his ortę: principes; calor, frigus, humor, ſiccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, craſſo, tenui, leui, aſpero ſunt corpore, quæ uariæ dicuntur & quaſi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primę ſunt & potentiſſimę. Elemẽta igitur ex quorum concurſione omnia gignuntur atque concreſcunt, ſi conuerſionibus mutationibusque ſeſe plurimum exagitant, debent his ipſis qualitatibus pollere, & quibuſcunq; corporibus illæ naturaliter ſummæ inſunt, hæc ipſa in prima rerum omnium elementa aſſeruntur. Sunt autem ea, terra, aqua aer, & ignis. Eſt quidem. calor ſummus ignis, qui ceu feruor quidam eſt & exuperantia caloris. Aer calidus uduſq; ceu halitus, cuius humor diſſipabilis quædã eſt fluxio percuncta rerum meabilis, leuitate ſubtili ambiẽtem locum implens celerrime. Humor aquæ pergelidus quidam liquor eſt: ut terrę ſiccitas firma quædam conſtantia & ſtabilis grauitas, quibus ſubſidit & ſuis clauditur limitibus, cum cætera elementa non niſi externo contineri poſſint. Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multo plus madent, quam quæ aere reſperſa ſunt,

Tangendi qualitates omnium primas eſſe & ualentiſſimas.

Primas qualitates elementis primum inſidere.

Elementa quatuor.

Vt aer ſit humidior aqua.

id tamen

id tamen non ob pleniorem aquę humorem accidere putandum, ſed quod his in craſſiore fluxaq; ſubſtantia poſitus, dum in uias receſſusque corporum inſeritur conſiſtit, retentusq; diutius illa efficit, madidioraque reddit, quod aer præ tenuitate efficere nequit. Verum mador hic quem appello, non humor eſt is quem diſquirimus. Neque præterea ignis inde quod maxime deſiccat, ſiccior quam terra iudicandus. Id enim non per ſe, ſed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem ſuo calore exhaurit ac diſſipat: at terra affuſum humorem combibens per ſe ſola ſiccat. Aer perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat. uti & frequentes balneæ, dum uberiorem è corpore ſudorem exciunt euocantq;. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis ſummæ obtegerunt, ut quemadmodum puro igne nihil calidius nihilq; leuius ſic terra nil ſiccius, nil grauius, ne plumbum quidem uel aurum: nunquam ſyncerā nullius medicamenti uis gelida euincit, ut neq; aerem illius humor. Summæ pręterea ſic illis inſunt, ut ne minimum quidem poſſint augeſcere remitti uero poſſint, quod argumento eſt eas qualitates licet ſummas, infinitas tamen nō eſſe, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Eſt porrò ſua cuiq; elemento retuſior altera qualitas, ſimplex, illa quidem, ſed quæ ſūmum generis ſui gradum non impleat. Ea in igne ſiccitas eſt caloris comes, in aere calor, in aqua humor, frigus in terra ſiccitati copulatum. in his quæcunq; qualitates eodem nomine, eodem & illę genere continentur, atque licet eorū quibus inſunt corporum ratione diſtent, affines tamen ſunt, tum natura, tū mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo confertæ ea ſunt rerum omnium primordia, quorum nobis propoſita fuerat diſquiſitio.

Terram eſſe ſicciorem igne.

Summæ elementorum qualitates.

Corpus hominis, ut cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. Cap. V.

SI Quatuor ea ſunt rerum primordia, ex quibus ſurſum deorſum, ultro citroq; commeantibus, mundi natura eſt continuata, neceſſe eſt eorum uiciſſitudine, cum reliquorum omnium, tum hominis corpus cōflari, ex hiſq; ceu ex primis rerum initiis conſtare. Quod tametſi uel ſimplici argumentatione in medium propoſita planum eſſe debet, inductione tamen res quaſi ob oculos poſita ueritatem plenius illuſtrabit. Vna manet omnium firma conſenſio, corporis uniuerſitatem ex partibus diuerſi generis primum conſtitui, deinde diſſimiles has conſimilium ſtrue & compoſitione integrari. Iam uero docendum haſce conſimiles ex primorum quatuor elementorum concurſione naſci. Has quidem olim ex ſemine ortus ſui primordia duxiſſe, fiet poſthac promptum & obuium demonſtratione, ſimul eaſdem adoleuiſſe materni ſanguinis beneficio, qui alimenti uice ſuffectus eſt. Parentum ſemen ex parato ſanguine factum eſſe extra omnem controuerſiam eſt adeo ut nemo qui rem perſpexit, ambigat omnē partium ſubſtantiam a ſanguine aut proxime aut tandem proceſſiſſe. Nomine ſanguinis quatuor humorum mixtam congeriem appellamus: hanc uero eſculēta potulentaq; ingeſta nobis innouarunt. Hęc porrò ſiue animantium carnes erant, ſiue piſces, ſiue terrę fruges & ſtirpium fructus a promiſcua elementorū concurſione aliquando ſunt procreata, eo ſanè ordine quē pulchre nobis cecinit Lucretius.

Similares corporis partes ex elemētis ortas eſſe Lib. 7.

Sic tempeſtiuis ex imbribus humida tellus
Vertit ſe primum in frondes, & pabula lęta.

Lib. 2.

In pecudes, uertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam et noſtro de corpore ſæpe ferarum
Augeſcunt uires & corpora pennipotentum.

Simplici elemento nihil poſſe nutriri

Nihil enim ſimplici elemento nutriri, ut neque naſci poteſt. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, ſed ſi ea ſtirpibus alimentum datura eſt, neceſſe eſt humore perfundātur: unde agricultura, deductiones riuorum, agrorum irrogationes adacta neceſſitate excogitauit. Atqui ſi purā aquā terræ conſperges, nihil aliud quam lutum reddes, alendis ſtirpibus ineptum atq; minus accomodatum. Oportet igitur ſi quod apparabitur congruens illis nutrimentum craſſioribus naturis duas reliquas contrarias inſeri & temperari. Sic neque piſces alit aqua ſyncera, ſed quæ terræ, aeris, & ignis, ſimul eſt particeps. Proinde ita rerum natura comparatum uidemus, ut reliquorū uis & ſuſtantia in terrā, & aquam penetret, utaq; aer, & ignis inferiora perfundant, unde rerum plurimarum exortus fieri conueniret. Itaq; rerum omnium corpora a primis illis naturis & rerum ſeminibus deriuantur, alia quidē ſtatim e proxima alia longa adeo rerum ſerie, ut cum multorum corporum ortus interceſſerint, incredibile uideatur a ſimplicibus illa naturis defluxiſſe. Quinetiā eodē omnium ſpectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eo ſingula refert, unde fuerunt accepta. Homines cum ſolutis corporum uinculis è uita excedunt quantū innati caloris diſſipatur, id omnem in uniuerſam ignis naturam reuolat ſpiritus ſubſtantia partim in ignē, partim in aeris regionē offuſam nobis refunditur: profluens humor aqua rurſū fit aut halitus, qui tū aquæ, tū aeri confinis eſt: ſolidiores partes quibus craſſior ineſt firmitudo ubi ſenſim fuerit aqueus humor exauſtus tandem diſſolutę in cinerem & terram abeunt. neq; admodum diſſimilis eſt reliquorum in occaſu comparatio.

Corpora noſtra interitu diſſolui in elementa.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes procudunt, ętheraque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnē philoſophiā diuino afflatus elogio omniū primus attigit, promulgās nimirū homine animā agētē ſingula in propriā naturā deſcendere, atq; in eas naturas refluere, ex quibus unūquodq; cōſiſteret. Nā paulo ante aperte cōfecerat hominē nō poſſe ex unica re cōſtare, cū dolore effligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura, quibus utiq; nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus uidetur.

Cōtra iuniores qui elementorū ſolas uires, nō itē ſubſtantias in nobis putāt ineſſe. C. VI.

Aduerſariorum rationes. Prima. Secunda. Tertia. Primæ confu.

VIDEMUS apud multos iuniores puerilem uereq; inanem percrebuiſſe ſententiam, qua ii uetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates duntaxat in nobis aſſeruari, Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum ſed qualitatū nomina. Nuſquā ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: ſed neq; eas quæ nos circunfundunt ſi rei gignendæ adhibeantur, ſpecies ſuas præterea retinere, uerum protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permiſtione ſuccedit. Quę tanquam abſurda ut funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatimq; excutere. Ergo calidi, frigidi, humidi, ſicciq; appellatione, alias qualitates, alias uero corpora, quibus inhæreſcūt, intelliguntur.

Corpora

Corporea uero aut ſummis hiſce qualitatibus excellunt, aut depreſſis prædita ſunt. Quæ ex depreſſis conſtant uario ſunt ordine, quandoquidem & panem & carnem, & uinum, & piper, aliaq; innumerabilia dicimus eſſe calida: uti cartilaginem, membranam, neruum & os ſicca. At quę qualitatibus excellunt, non ita ſunt multæ ſed quatuor omnino, terra, aqua, aer, & ignis, quibus qualitatũ exuperantiam ineſſe diximus. Siquis igitur hiſce nominibus aliud quam elementa ſignificet, in tã multiplici rerũ uarietate perturbatus omnino & cõfuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronunciatis ea corpora ſolum ſignaſſe, quę in ſuo genere excellerent. Cum ex calidi, frigidi, humidi, ſicciq; temperatura omnium corpora conſtare proditum ſit, quis tam cæcus in contemplandis rebus eſt, ut qualitates puras animo concipiat? ut ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret? Quod afferũt illi ſynceras nuſquã haberi elementorum naturas, ridiculum ſanè eſt & dementiæ proximum. Nam quæ apud nos extant, impura tametſi forte ſunt omnia, ſyncera tamen uſpiam eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & ueluti fontes a quibus iſta fluxerũt. Hæc.n. norma, hæc regula, hęc præſcriptio naturæ, ut omnia ordine quam optimo ducat: atqui optimum erat & ornatiſſimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibuſdam manere. Potuit autem natura omnia ſic efficere quam optima, & mundi elementa ſeorſum pura uti & cœlum collocare. Quid igitur illa eſſe prohibet, ſi eſſe poſſunt? Ad uniuerſi medium terra ſimplex eſt, grauiſſima, ſicciſſima, omnis expers humoris, ad cœli concaua interioremq; faciem ignis eſt leuiſſimus & ardentiſſimus, neque tamen pellucidus, neque perſpicuus & illuſtris ut noſter qui fumus quidam eſt accenſus. Etenim tenuiſſimus ille cum ſit nihil ſolidum admixtum habet non igitur lucere poteſt, lux quippe non tenuiſſimo, ſed dẽſo flagrãte corpore effulget. *Hac* ratione, & quod pręterea affectio omnis ab efficiente quodam ſit corporeo, a quibuſdam eum neque urere neque luculenter calefacere proditum eſt. Mediis autem ſpaciis interiecta quæ ſunt extremorum mutationes turbulentas ſubſtinent, quorũ communione impuriora fiunt. Quod ſi extremorum confuſione ſuam ſubſtantiam non exuerunt palã eſt iiſdem exẽptis puram ſimplicemq; ſubſtãtiam reſtitui. In ſumma uero etſi quæ apud nos extant, uera nõ ſunt elementa: quia tamen iis proxime accedunt a quibus olim manarunt, par utrorumque ratio cenſetur. Illud autẽ quod aiunt elementorum formas euaneſcere, cum in compoſitionẽ ea concreuerint, quantum obſcurat & inquinat omnem philoſophiæ ſplendorẽ? Idem enim fieri putant in elementorum permiſtione, quod in ſimplici rerum tranſmutatione: ubi recens aliqua forma in ſubiectam materiam commigrat, pellitur uetus atq; decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formę nihilominus in hoc manent. Adeo ut ſi illis congredientibus herba naſcatur, in ea ſeruentur illorum ſubſtantiæ dumq; rurſum herba concoctione in ſanguinem, tandem uero & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua naſcente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, ſed ſtabiles permanebunt quoad ulla compoſiti ratio conſtabit, quanuis non una & perpetua permiſtionis proportione. *Sic* enim de his ſtatuerunt uiri præclariſſimi, primus *Hippocrates*, qui ſingula quę ad gignendum confluxerũt, talem uim ait in corpore retinere qualem contulerunt. & omnia per interitũ eo recedere unde ſunt accepta: quod fieri neutiquam poſſet, niſi priſtinas illa naturas retinuiſſent. *Huic* accedit Ariſtoteles, qui locis compluribus elementum definiens id maxime ubique ſolet inculcare, quod cuique compoſito primũ ineſt, & in quod ultimum corpora diuiduntur: imo & alio loco palam affirmat in carne atque li

Secundæ confuta.

Vti pura ſint elementa.

Tertiæ confu.

Quo diſtet generatio a permiſtione

Elementorum ſubſtãtias atque formas in miſtione ſeruari.

Lib. de natura hu.

5. Meta.
3. de cœ. cap. 3.

gno

gno aliiſq; ſimilibus ignem atque terram facultate (& ut dicere ſolent) potentia ineſſe, hęcq; ex illis manifeſte ſegregari. Quòd ſi illorum ſubſtantiæ occidiſſent, qui fieri poſſet ut demum ſeiungerentur? Hæc ſanè portentoſa fuerat opinio, qua dum iuniores ueterem philoſophorum diſciplinam permiſtioniſq; rationem aſſequi minime ualuerunt, ab illorum ſententiis temere defecerunt. Ne quis igitur unquam huiuſmodi captioſa probabilitate fallatur, latius exponenda uidetur tota permiſtionis uis atque ratio.

De elementorum permiſtione diligentior inquiſitio. Cap. VII.

Quæ corpora permiſceri poſſunt.

PERMISTIONI aptiſſima ſunt ea corpora quęcunq; in exiguas tenueſq; portiones facile dirimuntur, qualia ſunt mollia, tenera, fragilia, liquida, ſubtilia: è diuerſo autem dura, firma, ſolida, arida, craſſa, omnium minime permiſtioni cedunt. Neque uero fieri poteſt ut illa uere miſceantur, niſi contrariis inter ſe pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuerſioneſq; ſubeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi ſcientiam corpori permiſceri putamus. Quæ igitur cõtraria ſunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, ſi dirimi facile ſecariq; poſſunt, ea tũ ſubſtantia tum qualitatibus ad permiſtionem ſunt accommodata. Miſtionem efficiẽt, dum paribus quodammodo portionibus infuſa temperataq; coibũt. Tum enim mutua ui & effectione pugnãtium qualitatum, ſic illorum ſubſtantiæ totæ frangentur comminuenturq;, ſic & qualitates omnino temperatione confuſę ſe retundent, ut illa demum neque ſubſtantias, neque qualitates puras ſeruent & integras. Hę quidem nequaquam diſſipatæ aut extinctæ obliteſcunt, ſed repreſſa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatemq; referuntur. *Hinc* corpus unum prodit conſimile, quod re ipſa ſimpliciter unicum iam eſt: nam cõtraria quæ in permiſtionem uenerant, non energia, id eſt efficacia uel actu, ſed potentia duntaxat ſuperſunt & manẽt. Ad hunc igitur modum perfecte fit miſtio, quę eſt diuerſorum in unum atque idem concretio. Aqua aquæ, aut uinum uino ſimili infuſum non permiſcetur. Nam licet ſubſtantiarum quædam fit in totum perfuſio, hęc tamen integra manent non hebetata, quod enim contraria non eſſent nequaquam ſeipſa mutauerunt. Neque ſi milii & ſinapis grana: aut etiam adamantem, ſaphirum, & margaritam planè leuia facta contritaq; confuderis, aliam permiſtionem induxeris, quam quæ deprehenditur a ſenſu, quæ potius collocatio quædam eſt & quædam exiguarum partium compoſitio. Rurſum ſi lana aut ſpongia oleo humoreve quopiam perfunditur, tametſi non ſenſu modo, ſed reapſe confuſa ſunt, illa nihilq; re uera ſit uel minimum ſpongię quod humorem conſperſum nõ madent, quia tamen in unum atque idẽ illa non concurrunt, ſed ſuas ipſa naturas ſeorſum retinent illæſas naturali permiſtione uacant. Imo ſi quatuor elementorũ ſubſtantię optime confuſę cohęreſcant niſi pugnandi ui & poteſtate rerum retundantur temperenturq;, in unum minime coaleſcent. Quod cum Empedocles affirmaſſet elemẽta exiguarum partiũ appoſitu ſolo permiſceri, id iuſte Ariſtoteles argumentis inceſſiuit. Ergo iis legibus quas ante dixi obſeruatis, diuerſorum fiet in unum cõcretio, & præterea ſi uiribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametſi reliqua conſentiunt, ſi deſit hoc poſtremum, miſtio utique non erit, ſed procreatio. Cum enim contrariorum uires præter modũ impares ſunt, quod minus eſt & imbecillius, ab ampliore & potentiore uictum perimitur, in illiuſq; naturam faceſſit. Neq; enim amphoram aquæ mille amphoris uini, neque lignum igni, neque alimentum

Paria quodammõ eſſe debent.

Miſtio quid Difinitionis explicatio.

tum

eum corpori permiſceri dicimus,ſed illa occumbere,noua autẽ oriri. Niſi igitur quę in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtant,nõ erit ulla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud, Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere aliud gignere,aliud permiſtionem,aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi,quæ elementorum ſubſtantias perire,ſolaſque qualitates in miſtione retineti arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantiæ,an qualitates ſolæ totis totæ perfundantur.
Cap. VIII.

QVANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in cõcretione haberi perſpicuum iam eſt,inueſtigatione dignum uidetur,ut illorũ apta fiat adhęſio mutuaq; complexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac penitus in ſeſe penetrare,multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cum uiderent ſudores è cute noſtra emanare,neq; illam perfodi uel ſecari:rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci,ipſumq; quoquouerſum ſubire,materiã materiæ inijci,molemq; moli. Etenim aquę materiam in lana eſſe dixerunt,nõ quibuſdam modo inanibus ſpacijs concluſam,ſed pertotam illius ſubſtantiam fuſam:tota enim madet,nec ulla pars eius expers eſt humoris. Ad hunc modũ nõ ſolum quatuor elementorum qualitates,ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partiũ ſimilarium prodiderunt. At uero iſta qui poſſint ſibi conſtare,concipere arduum eſt,& ſupra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiam peruadit,manifeſtum eſt & apud omnes in cõfeſſo,maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locum ampliorem. Quod ſi eſt,neceſſarium conſequitur,aliam alio ſitu collocari materiam. In quibus uero nõ amplior uidetur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus,aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos uocãt poros & anguſtas uias latere,in quibus aer,aut ſpiritus tenuior,aut aliqua materia cũ eſſet,exhalat,cedenſq; liquori ingreſſum præbet. Si enim nullum internallum medium intercipitur,quomodo fieri poſſe credemus, ut in ſolidum & undique inaceſſum aliud corpus penetret,niſi confectiones utrinque fiant,qua demum tranſitus ſit? Atqui ſi hoc modo corporum ſubſtantiæ totis immiſcentur,fit ſaltem illorum ad uſque minima diuiſio,ſic ut huius minimum corpuſculũ,illius minimam particulam cõtingat,id certe indignum philoſophia uideri ſolet credere aliquid eſſe in rerum natura minimũ,quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt,neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidẽdo. Quinetiam ſi illuc ueniri poteſt, continua fractione comminutioneq; facta,corporum ſubſtantię in ſectiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ ſe mutuo deſtruent. Ad poſtremum uero cum exiguum quidẽ permiſcetur maiori corpori,quomodo uſqueadeo diſtendi aut ſecari poterit, ut per uniuerſum maius ſe diffundat,& cuiq; indiuiduo huius aliud indiuiduũ minoris accedat? Fieri igitur non poteſt,ſed ne intelligi quidem ut corporum ſubſtantiæ mutuo ſe penetrẽt,& eodem prorſum ſitu conſtitutæ ſint & collocatæ nec fieri poteſt ut in ampliorem molem diffuſæ per minimas ſectiones conſertæ colligentur. Rationes iſtæ fortaſſe Auerrhoidẽ eo neceſſitatis adegerũt, ut non committentium quiddam modo,ſed ſomnio quoque ſimilimũ adferret: qui ut hanc ſubſtantiarum permiſtionem tueretur,elementorum formas a perfectarũ ſubſtantiarum dignitatẽ & uniuerſo genere detorſit,ut non in qualitates,

Rationes eorum qui putant corporis ſubſtãtias totis totas permiſceri.

Confu. 1.

Secunda.

Tertia.

Auerrhoidis figmentum.

tes,ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi poſſe & remitti per eandem materiam ęquabiliter fuſas, qualitatũ comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco a nobis refutata, fuſiorem hic diſputationem non deſiderat. Quocirca miſſis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & tranquillum portum nos recipiamus.

Elementorum ſolas qualitates per totas miſceri.

Elementorum ſubſtantias miſtio totis totas non inſerit, ſed qualitates duntaxat miſcet atque confundit, ut per totius compoſiti molẽ æquabiliter ſint fuſæ.

Miſtionis ratio.

Primum enim quatuor illę mundi ſimplices naturæ dũ paribus quodammodo uiribus cõfluunt, in exiguas non autem quam minimas portiones ſe diſtrahunt, eoq; ſe ordine componunt, ut quæque tandẽ alterius diuerſiq; generis cuipiam cohæreſcat, nihilq; ſenſu notari poſſit quod non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hoc poſitu exiguę portiones, ſuam formã qualem ante permiſtionem, integram quæque retinent, neque enim intẽſionẽ neque remiſſionem ſubſtantiæ ferunt. At uero elementorum qualitates contrariæ totis totę ſe permiſcent, & mutua quadam pugnantia ſeſe uiciſſim ad moderationem quandam redigunt, fitq; illarum confuſione temperamẽti quoddã ſimilare genus per uniuerſam compoſiti molem diffuſum. Quanquam igitur ſubſtantiæ καθ᾽ ὅλα temperari nequeunt, ſed duntaxat continua appoſitione connecti; qualitatum tamen conſumata eſt permiſtio.

Quod miſtum eſt, ſimplex id eſſe.

Quumq; hæc abſoluta fuerit, temperamentum accedit ęquabiliter toti conſperſum, & noua protinus forma inducitur. ac tum uere efficitur diuerſorum in unũ atq; idem cõcretio. Quoniam enim a forma & eius ui totum ſubſiſtit, cõſentaneum eſt id ipſum ab unica & cõſimili, unũ ſimplexq; fieri.

Elementorum ſubſtãtiæ quãuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamen duntaxat inſunt.

Quę porrò in hoc gẽito ſimplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non tamen liberæ aut ſui iuris, ſed implicitæ, uinctę, & quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formę præſentia. Vnde priſtinas ſibiq; inditas uires expromere non ualent, neq; ignis urere, neq; aqua impẽdio refrigerare. Solum igitur poteſtate inſunt: atq; ſic ut cum temperamẽto per obitum diſſolutio ad ſe redibunt, parteſq; propriis elementis reddẽtur atque reſtituentur uniuerſitati, nullius imperio obſtrictæ in libertatem uindicentur reſumantq; priſtinas uires in hunc modum miſtæ temperatæq; elementorum portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata.

Totius ſpecies unicuique uel minimæ particulæ communis eſt.

Hęc autẽ forma ſeu perfectio ſui ubiq; perſimilis eſt adeo, ut non modo particulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quę ex tenuibus elemẽtorũ portionibus conſtant, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum non aliis permiſta ſubſtantiis intelligimus, totius ſpeciem gerat. Miſtum enim iam eſt horũ unumquodque, totiuſq; temperamentum accepit, nihil igitur prohibet quominus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia.

Duæ formæ eidẽ inſunt parti, una ut preparatio altera ut perfectio.

Neq; uero flagitiũ eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum una actu præſentiq; imperio, altera ad tẽpus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aer, aqua & terra, nunc in ſimilaris corporis compoſitionem dum confluunt, eandẽ ſimilitudinem ſpeciemq; gerunt, omniũq; fit in unum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tãquam leuis armaturę prima diſputationis excurſio, quę ſimplices rerum naturas perſequuta ſit coegit, ut in ὁμοιομερῶν compoſitionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Libri ſecundi de Elementis.

FINIS.

DE TEMPERAMENTIS LIBER TERTIVS.

Quid temperamentum, utq́; id perperam definierit Auicennas. Cap. *Primum.*

ELEMENTORVM confinio proxime iuncta eſt atque connexa temperamenti proprietas, quę quodammodo propago & ſoboles per miſtionis eſt. In hac cognoſcenda atque tractanda rerum continuata ſeries expoſtulat, ut ab elementorũ vi & natura rurſum exordiamur, & ab ea maxime qua modo ac plane paulo ante dedimus. Simplices mundi naturę quo in permiſtione integræ & incolumes ſeruarentur, & ne ſi pauca multis aut parua magis cõponerentur, debiliorum occaſu ea quibus multũ eſſet roboris ac uirtutis potius accreſcerent quã perfunderentur, æquale quodammodo eſſe debuerunt. Hanc æquabilitatẽ non magnitudine molis, non pondere metiri licet, quod terræ, quam ceterorũ elementorum uberior eſt in nobis copia: ſed poteſtatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non niſi efficientium & principum qualitatum quæ in miſtis elemẽtis ſunt, obſeruatione æſtimatur Hæ perraro uſquequaque, ſępius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quę nõ utique indiuidua, uerũ latitudine definita limitibus coerceretur, in quorum abitu miſtio contineatur, hos autem ultra citraq́; interitus eſt atq; diſſipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concurſio, ut miſtionem ſic & continuo temperamẽtũ progignit. Eſt autem temperamentum, non ipſa miſtio, ſed miſtionis ratio. poterit & id earum quæ in miſtis elementis ſunt principum qualitatũ harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus ſoni longis locorum interuallis diſtracti, aut coniuncti quidem, ſed diſpares & non pro rata portione diſtincti cõcentũ haudquaquam efficiunt, niſi primi cum ultimis temperati, & medij utriſque reſpondentes æquabiliter dulci ſono aures compleant ita neq; diuulſorum elementorũ qualitates, neque coeuntes illæ quidem temperamentũ efficient, niſi moderata & concordi quadam mediocritate ſeſe mutuo complectantur. Non igitur ipſa rerum primordia per ſe & abſolute perpenſa temperamentum ſunt: neque illorum miſtio, ſed miſtorum comparatio. Tametſi reipſa & ſubiecto finitima ſunt & plurimum conſentiunt elementorum miſtio & eorum proportio, rationibus tamen illa diſiuncta ſunt. Non deſunt qui temperamentum a miſtione hoc diſcrimine ſeiungunt, quod hęc maxime elementorũ propria ſit; illud uero qualitatum. Nos autem illa tametſi quodam ordine ſecõ

Principium qualitatum in miſtione comparatio.

Temperamẽtum quid.

Quo diſſet temperamentum a miſtione.

Temperamẽtum non eſt ex ſolis qualitatibus.

ſequi uidemus, ſic tamen iuncta ſunt ut neque miſtio citra efficientiũ qualitatum opem, neque ſine elementorum omnium ſubſtantia temperamẽtum induci poſſit. Non enim ſi quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire ſtatuat & coaleſcere, mutuaq; repugnantium qualitatum ui temperationẽ quandam inferri ea protinus temperamenti rationem ſubeat, ut neque ex duobus illis facta perfuſio, exacta miſtio cenſetur. Perfectum enim nõ eſt, ſed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triumue duntaxat elementorum connexione fit cuiuſmodi eſt plurimum genus eorum, quæ ex ſublimi deturbãtur μετέωρα Græci uocant. Quocirca temperamentum concentus quidam eſt quatuor principum qualitatũ, ex omnium elementorum permiſtione.

Auicennam male definiſſe temperamentum.

Hanc temperamenti rationem cum minime perſpiceret nec ſatis animo complecteretur Auicennas ſubabſurdam commentus eſt definitionem: quam primatũ qualitatum effectione mutua, quintam qualitatem eamq; ſimplicem emergere confirmat, quæ una ſuperſtet reliquis in congreſſu pereuntibus, omnium uires poteſtate complet, easq; quaſi ſuo ſinu cõplexuq; recipit.

Prima ratio.

Id autẽ quã abſonũ ſit quamq; ſecum pugnet hec in primis patefacit, quòd fieri nequit ut omnes per actionem qualitates diſſolutæ euaneſcant, neque non ea tandem ſuperet, quę ualidior cũ eſſet conflictus principia dedit.

Secunda.

Sed eſto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periiſſe quænam tum reſtabit ingenito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non inſident atque ea contraria, qui fiet temperamenti per ſingulas ætates cõuerſio?

Tertia.

Quę in ſita erit illi cauſa morbi, ſenii, uel interitus? Adde quod neque dum corpus diſſolutione occidet, poterunt ſimplices naturæ in uniuerſitatẽ recurrere ſuis inſtructæ qualitatibus.

Quarta.

Quinta.

Illas enim unde ſibi reſument, quæ iam diſſipatę in compoſito non manent? Itaq; nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, cũ uanitas quædam ſit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multumq; uexauit, uos clariſſimorũ philoſophorum immitatione ui elementorũ ſubſtantias, ſiç omnino & qualitates in compoſito teneri fatemur, ex haurumque perfuſione & concentu temperamentum conſiſtere.

Contraria in idem confluere, et unde ſingulorum uires æſtimentur. Cap. II.

QVAM ille uarie comparari ſoleant æſtimari certo non ante poteſt, quã ſigillatim cuiuſque uires quantæ ſint expẽderimus.

Cõtra Auerrhoidem.

Auerrohis ut eſt in omnes ferè contumelioſus, ſic & Galenum erroris falſo inſimulauit, quòd ſummas elementorum qualitates in temperatione haberi cenſuerit. Hæc dum paucis immutatis corrigere uult, omnia deprauaſſe uideri poteſt, qui tum ſpecies, tũ qualitates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimiq; putat.

Dialogorũ lib. I.

In illa formarum remiſſione quantum ſit lapſus perpenſum a nobis alio loco eſt.

Ratio. I.

Nunc uero ſi qualitates ſummas in confuſionẽ quandam adductas, ait ſeſe mutuo poſſe ad mediocritatem deducere, cur non ſimiliter ſeſe prorſus interimũt? Sunt ſanè media hæc uti & ſumma inter ſeſe contraria. Scio opinationem quandam apud neotericos peruulgatam eſſe, qua illi inſtant atq; urgẽt ſummo cum ſtudio, contrarias qualitates remiſſis quidem gradibus conueniẽter congruenterq; concurrere, ſummas uero haud quaquam poſſe: neque tamẽ ulla in id probabiliter muniunt.

Secunda.

Si enim repreſſe qualitates peręque inter ſe pugnant ac ſummæ, neq ue modo extremis extrema, ſed & media mediis aduerſantur, cur eę quam ſummæ, potius idem cohibunt?

Tertia.

Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari receſſu conſtitutum, cum miſcentur

tur teporem ingenerant,ſic prorſus accidere compertum eſt, ſi extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentiſſima & æque gelida paribus portionibus permiſcetur, mox tepeſcit,ac ſi ex mediocribus temperaretur. Quis enim eo impudentiæ ueniat,ut in eo tepore extrema derepente aboleri dicat?

Quarta.

Nonne palam confirmat Ariſtoteles media extremorum copulatione congreſſuq́; naſci,hocq́; uno à priuantibus,quę στερητικὰ dicũt diſſidere? Nihil aliud teporem eſſe iudices,quam calidi frigidique pari portione confuſionem.

Elemẽta in miſtione sũmas qualitates retinent.

Ergo ſi ſummas elementorum qualitates in permiſtionem & temperamentũ coire Galeni fert opinio non illa iacet ſuis patrociniis deſtituta:ſed præter commemoratas hac ſe fulcit ſuſtinetq́; ratione,quòd æquales quodammodo eſſe cum debeant,nõ magnopere ſeſe ualent commutare atque infringere: quocirca permanent quales fermè puris ſimplicibusq́; elementis inſidebant, hoc tantum diſcrimine, quod tunc per totas confuſæ eadem communemq́; materiam obſident.

Ariſt. expoſitio.

Quod ab Ariſtotele ſcriptum uidemus,ſummas in permiſtione qualitates ſummam uim concurſu adimere,& adusque moderationem quandam reprimere de uiribus id omnino accipiendum nobis eſt.Nam qualitates tametſi nullo modo repreſſæ ſunt, contrariarum tamen perfuſione quaſi uinctæ inhibentur, ne ſuas ſummas uires exhibeant:hinc uirium acumina exuperantiasq́; retudiſſe perhibentur.

Quomodo contraria eidem non inſunt.

Ita contraria eodem ſubiecto contineri inficiamur, idcirco ſanè quòd ſimul illa una eademq́; ſede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam poſſit a contrariorum utroque nomen obtinere,ſed ab eo dũtaxat cuius uis prętat atque uincit.

Quæcunq; concurrunt in miſto qualitates ſeſe tandem atterunt.

Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates,addubitare non licet mox a præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe uno & eodem ſtatu. Quinetiam quę in permiſtionem & temperamentum uenerunt,quodammodo pares,etiam ſi per initia non luculenter ſe uiciſſim demoliuntur,diuturnitate tamen & dierum numero,diſparili proportione euadunt. Sic per ætates temperamentorum incidit conuerſio, ſic morborum, ſic ſemi & occaſus ingenitam nobis cauſam circunferimus.

Semi & interitus cauſa.

Hactenus Auerrhoidis cauillatio efficit,ut in hæc ſi non præter rẽ,longiuſcula tamen oratione diuerterim. Sed quam commentitia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in permiſtione qualitates,ſiue illarum duntaxat dimidia manere ſtatuamus,eadem utrobique proportio conſtabit,idemq́: temperamentum: nã quacunque proportione fuerint integra,eadem erũt & illorum (ut ita dicam) medietates.

Quinta rõ.

Sed labor fortaſſe lõgius,eo reuertar unde huc declinauit oratio.

Temperamẽtum eſt ex uirium comparatione.

Quæ in miſto corpore nectuntur elementa neque ſuę molis pondere,neq́; qualitatum ordine ſiue gradu, ut qui omnibus ſummis ineſt, ſed uirium comparatione temperamenti ſpeciem proferunt.

Vires a duobus æſtimari.

Vires autem qualitatis ordinẽ eiuſq́; in ſubſtantia molem,neutrum uero ſeorſum conſequuntur, ſed ex utriſq́; ſpectantur & conſiſtunt. Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodẽ eſt ordine atq́; qui in ampliore conſiſtit: minus tamen calefacit,quia non parem molem obtinet. Contra autem ignitum candensq́; ferrum tametſi depreſſiore quã flãma eſt calore,uehementius tamen & acerbius urit quoniam denſa multaq́; ſubſtantia præditum eſt. Neque igitur cui intenſus eſt calor, id ſtatim acrius calefacit,quã cui depreſſior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorẽ,id impenſius calefacit,quam cui in anguſtum eſt coercitus, ſed utrinq́; uirium ut dixi robur æſtimandum.

Vires effectu cognoſci.

Id autem cum animo & cogitatione complecti difficile atque arduum uideretur, medici iuxta ac philoſophi ſenſibus tanquam incorruptis & integris iudicibus confirmandum duxerunt omniũ uires ex efficientia & operibus tacto conuenienter æſtimantes.

Temperamentorum differentiæ quot, qualesq; ſint Cap. III.

Temperies. — *Intemperies quid.* — *Simplicia quatuor temperamenta quatuor.* — *Coniugata temperamẽta quatuor.* — *Innumeras eſſe particulares temperamẽtorum differentias.*

HVNC in modum ſeparati examinatæ uires, ſi de inde in communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendent Quatuor naturarum cum æquales uires in unum coierint, ut calidi, frigidi, humidi ſicciq; pares ſint portiones, temperies illa cõficietur, quam temperatum iuſtumq; temperamentũ dixere, cæterorũ legẽ & regulã. Quodcunque aũt ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum uiribus cõtinetur, intemperatum immoderatumq; appelletur & intẽperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut unum reliquis tribus excellat, aut ad ſummũ duo, tria nũquam poſſunt. Cũ igitur quatuor ſint ea, ex quibus temperamentum abſolute conficitur, ſingulorum expuratione ſimplices quatuor creantur temperaturæ; calida quidẽ in qua calor frigori antecellit, humoris autem & ſiccitatis æqualitas eſt frigida in qua frigus uincit atque dominatur humida: cuius humor primas obtinet: ſicca ubi humore ſiccitas potentior eſt, paribus iis quę in altera oppoſitione ſunt contrariis. Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ quæ duorũ ſimplicium exuperantia proceſſerunt ſeq; extulerunt. Nam duæ cum ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neq; unius utraque poſſit extremitas principiatũ obtinere, fit neceſſario ut nõ plures duabus excellãt. Eodẽ rationis momẽto fit, ut quamuis ſex numerando percenſeantur coniugationes, illarũ tamẽ quatuor duntaxat poſſint natura cõſiſtere. Hę ſunt calida & humida calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quas coniugatas quatuor tẽperaturas aut compoſitas appellant Nouẽ igitur ſunt tẽperamentorũ genera, quę permiſtionis differentias & proprietates conſequuntur: unum temperatiſſimũ quod paribus omnium cõflatum portionibus extremorum medium poſſedit. Intemperata octo ſimplicia quatuor totidẽ cõpoſita. Temperatiſſimum quod eſt indiuiduum & omnis expers latitudinis quaſi punctum intelligitur: cętera quæ ab hoc receſſerunt, longe lateq; fuſa ſunt, neque enim quæ calida dicimus, omnia pari a mediocritate interuallo diſtant, neq; aut frigida, aut humida, aut ſicca, uno eodemq omnia ſunt ordine. In compoſitis porro euincẽtium qualitatum aut par eſt receſſus, aut alias alia antecellit. Etenim calidum ſiccumq; appellamus, ſiue illa pari ſunt ordine, ſiue calidum ſicco præſtat, ſiue contra ſiccũ calido. Vnde intelligitur octo cum ſint imparia temperamenta, uniuſcuiuſque tamen ex maiore minoreque receſſu innumerabilia fieri diſcrimina, ex quorum proprietatibus tum ſimilium partium, tum infinitæ corporum naturæ, & proprietates conſurgunt atque conſtant.

Hoc pręclare Lucretius poemate cecin iſſe uiſus eſt.

Lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſum.
Eſſe pari filo. *Et rurſum.*
Semina multimodis in rebus miſta tenentur,

Lib. 4.
Lib. 1.

Conſtituunt eadem fruges, arbuſta animantes,
Verum aliis alioq; modo commiſta.

Si affines in permiſtione qualitates erunt, conſtans diuturnumq; temperamẽtum fiet, ſin diſcordes incoſtans prorſuſq; mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in ſumma rerum æqualitate, uix ulla poteſt aliam uincere atq; diſſipare) omnium diutiſſime ſpeciem ſuam tuetur & ſuſtinet, idq; tum a ſe, tũ ab externis cauſis minus afficitur, deinde quæcunque illi confinia & finitima ſunt, quæ autem ab illo abſceſſerunt & longiore interuallo diſiuncta ſunt celerius intercidunt atq; diſſoluuntur. Calidum humidumq; omnium minimum ſtatu ſuo permanet (quanquam fortaſſe in unum præter cætera in plurimos

annos

annos uitam perducit) adeo ut ne conſtare quidem ipſum poſſe multi ſint opinati: cum enim aſſidue nulloque puncto temporis intermiſſio humor ui caloris diſſipetur, pro calido humidoque temperamento, breui tempore calidum ſimpliciter irrepet: hoc deinde in calidum ſiccumque traducetur: Sub hæc uero dum abſumpto exhauſtoque humore, calor alimento fomentoq; deſtitutus ſenſim langueſcet, ſic cum abſolute ſuccedet: ab hoc uero cum iam calor plurimũ diſiectus atque fuſus extabuerit, ſiccum & frigidum, quod omnium uere poſtremum ſtatuitur.

Quid iuſtitia, quid pondere temperatum, utrumque in rerum natura uere ſubſiſtere. Cap. IIII.

SIMPLICIA quæ diximus quatuor rerum initia omnium quas mundus habet ſubſtantiarum extrema ſumme contraria tenent: horum in medio collocata ſunt reliqua eorum quæ gignuntur intereuntque corpora, & animalium & ſtirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad unguem obtinebit extremorum exacta ęqualitate permiſtiſque paribus uiribus concretum, id εὔκρατο, id eſt bene temperatum appelletur: quod ipſum & in uniuerſa ſubſtantia uere ac prorſus pondereque (ut dicere ſolent) medium habetur. At uero ſi in toto uel corporum, uel uiuentium, uel animalium genere, uel in uniuſcuiuſque animalis ſpecie extrema ſint conſtituta, extra quæ nihil poſſit illiuſmodi conſiſtere: totius comprehenſæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abeſt interuallo, & εὔκρατο, id eſt bene temperatum, & σύμμετρον, id eſt conſentaneum atque moderatum dicitur: non quidem ſimpliciter, ſed in ſuo genere uel ſpecie. Id quaſi iuſtitiæ ritu temperatum omnino eſt, quod generis ſui decoram illam & conſentaneam ęquabilitatem eſt adeptum qua tanquam numeris omnibus & partibus abſolutum, ſalubriter, integre & naturę ſuę congruenter ſe gerit omnibusque muniis ad quæ natura ſua ducitur, incorrupte fungitur. Alia autem inanimorum, alia ſtirpium mediocritas, alia animantium: & in animantibus, alia rurſum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem eſt temperamento atq; homo temperatus. Iam uero quia intemperatum id dicere mos eſt quod a mediocri medioque diſceſsit, fient ſanè huius ut & temperati complures differentię. Leonem uerbi gratia deſignare licet in ſpecie ſua frigidum, qui tamen in animalium atque in uniuerſę ſubſtantiæ genere imo fortaſſe & alteri ſe frigidiori collatus, calidus fit. Hunc ſubſtantiam quidem calidam, & animal calidum, at uero leonem frigidum eſſe quis recte dixerit. alias ſimpliciter alias comparate pronuntians. Quod enim ab uniuerſæ ſubſtantię medio receſſit, id ſimpliciter intemperatum eſt, parem non obtinens extremorum portionem. At comparate uel genus generi cõfertur, quomodo animal calidius, ſtirps frigidior eſt: uel ſpeciei ſpecies ſicque leo calidus, homo autem frigidus eſt: uel ſingula ſingulis, quæ aut eodem ſunt genere, aut in diuerſis. Comparate autem contraria de eodem enuatiari nihil prohibet, cum ſit homo leoni comparatus frigidus, formicæ uero calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati rationes uſurpare conſuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitate non diſtinguent, eos neceſſe eſt in ſalebras incidere operoſiſq; nexibus implicari. Quod iuſtitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatum eſt conſenſu, qui illud in omni tum genere, tum ſpecie inueniri non dubitant. At uero quod uere & quaſi pondere temperatum intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturę ordinem

Temperatum ad pondus quid.

Temperatum ad iuſtitiam.

Temperatũ multiplex.

Temperatum multipliciter.

Contra eos qui negant temperatũ ad pondus.

ræ ordinem (tanquam ſint repugnantia) admitti poſſe, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam ſe tradiderunt. Fieri enim non poſſe exiſtimant, ut ex paribus contrariorum uiribus miſtum quippiam emergat, quod nulla actio, nulla ad moderationem repreſſio illorum cõcurſu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confuſione recens nata) fieri nullum poteſt uſquequaque & ſine ulla exceptione medium, ſed id neceſſe eſt in extremorum aliquod eſſe propẽſius. *Prima rõ.* Cæterum multo aliter res habet. Nam ſi elementorum ſummę qualitates ut & ſubſtantiæ in permiſtione non pereunt, ſed aſſeruatę temperamentum conſtituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus miſtas, exquiſite temperatum proferre, quod in proportionibus ſitum eſt æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta ſit mutua qualitatum actio, quę uel abolitionem uel repreſſionem contrariorum molliatur: tanta tamen eſt ut paria contraria poſſit confundere ac uere permiſcere in unum temperamentum: minus enim uiriũ & inæqualitatis contrariorum temperatio deſiderat, quam illorum diſſolutio atque occaſus. Ergo perfecte & ęquo pondere temparatum in natura rerum haberi, *Altera rõ.* tum per hęc palam fit & apertum, tum etiam quod dum ex frigido humidoq; temperamentum in calidum ſiccumq́ue quiddam abit, neceſſe eſt per hãc deduci mediocritatem. Ea autem ubi nam & quomodo ſubſiſtat, in conſpectu atque oculis omnium mox erit, ut internoſcendi temperamenti ſummam rationem attigero.

Hominis tactum, diſcernendi temperamentum legem eſſe & iudicem. Cap. V.

Elementorum in miſtis portiones ratione cognoſci nequeunt. Qvisqvis compoſiti corporis temperamentum ex inſertis elementorũ portionibus ęſtimare uolet, cognitionem multis obſtructam difficultatibus & a rebus obſcuris petitam ſuſcipiet, occultæ enim ſunt & penitus abditæ ſimplicium uires, adeo ut iudicii noſtri infirmitas, quanta ſit cuiuſque in concretis portio, inuenire ſe poſſe diffidat. Horum igitur ſi quid certum reddi poteſt, id non niſi ſenſuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. *Senſu quodãmodo noſcuntur.* Quicquid enim animo cernimus, id omne originem traxit a ſenſibus. Quemadmodum colores internoſcimus conſuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus, ſic opinor & de principibus qualitatibus quę ſub tactum recidunt, non eſt tactui fides abroganda, ſed cuiq; ſenſui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & uero nuncio credendum. *Senſuum præſtantia.* Si quis forte ſpreta fideli ſenſuum cõſtantia & authoritate, omnium quę obiectantur demonſtrationes requirit quibus colorem album eſſe, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam ſibi perſuadeat, is profecto deſperata cognitione certi omnia in ſuſpitionem & ignorantiam trahet.

Lucr. li. 1.
Quid referemus enim quod nobis certius ipſis
Senſibus eſſe põteſt, quo uera ac falſa notemus.

Sublatis ſenſibus, qui quaſi fundamenta quædam ſunt ſcientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, unde ſumi poſſit demonſtrationis exordium.

Idem eodem libro.
Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam ueri, neque ſenſus poſſe refelli,

Idem lib. 4.
Qui niſi ſint ueri, ratio quoque falſa ſit omnis.

Qui igitur ſint illorum iudicia tanquã communes animi notiones Geome-

tris appellatæ,ſi quid illis ad demonſtrationem pręponetur,iam omnis doctrinæ ratio in confuſam perturbationem acta concidet atque ex poſterioribus ſuperiora neceſſario cōnectentur. Ergo quod ἐνεργείᾳ id eſt reipſa,aut quod dicere ſolent,actu calidum,frigidum,ſiccumve eſt,id tactu liceat internoſcere,non leonis quidem aut equi,aut canis,ſed ſolius hominis tactu,qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut aſino potius quam homini animantium prudentiſſimo ac ſapientiſſimo diſcernendi ſcientiam deferret,præterquam quod ridiculus habetur,rerum cognitionē nobis adimit,aſinis uero largitur,a quibus nunquam poſſumus erudiri. An(ut inquit Tullius)dum beſtiæ loquantur expectamus,hominum conſentiente authoritate contenti non ſumus? Ne quis igitur anguſtos ſenſus noſtros reddat, aut nos omni rerū cognitione priuet.hominis prudentiæ præſtantiq; naturæ tactus temperiem committemus,quę reliquorum omnium lex ſit & regula Atq; eius potiſſimum hominis qui optimi ſit habitus,quique omnium iudicio temperatus,ſi non omnino,at certe quaſi iuſtitia quadam cenſeatur.Is itaq; quod omnium quæ ſub ſenſum ueniunt calidiſſimum eſt,uelut ignem aut aquam quę ad ſummum ferueant calidiſſimum quoque decernet,aut glaciem frigidiſſimam & quod paribus illorum modis dimenſionibuſq; perfuſum componetur,id ut in medio extremorum ſitum,ſic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque ſi manum in id demittat,inde quicquam afficietur aut ſentiet. Rurſum terram uel cinerem,uel tale quippiam quod planè ſit aridum,ſi pari aquæ modo conſpergatur,ut humidi ſicciq; uere medium obtineat,id demū tangēs atq; tractās neque durum neque molle ſenſu percipiet.Vnde intelligitur hominis utcunque temperati tactum illis eſſe perſimilem,eſſeq; hūc uere mediū omnis exuperantię,calidi,frigidi,humdi & ſicci. Is autem cum per totam cutē æquabiliter fuſus ſit,quę rerum externarum appulſus ſentiat: palam ſit hanc quoq; omnium extremorum uere mediam haberi,& omnis ſuperlationis expertem, eam præſertim quę manum integit,maximeq; ſummos digitos.Quocirca huic recte internoſcendorum temperamentorum æqua æſtimatio regulaq; cognitionis & iudicii defertur,ſi modo ab his quæ extrinſecus occurrunt,ut a calore,ut a frigore nihilo ſit conuerſa, neque ullam commutationem acceperit,neq; uti foſſoribus callo ſit obducta. Quæ enim ſic affecta erit,improba & iniqua æſtimatione in errorem inducet. ita quidem monente Lucretio.

Hominis tactum iudicē eſſe temperamentorum.

Hominem tēperatum eſſe medium ē uniuerſa ſubſtantia.

Hominis tactum et cutem medium tenere uniuerſae ſubſtantiæ.

Cutis lex et regula tēperamentorum,

Libro.4.

Denique ut in fabrica ſi praua eſt regula prima,
Normaq; ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendoſe fieri atque obſtipa neceſſum eſt:
Praua,cubantia,prona,ſupina,atque abſona recta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æſtimationem cutis adhibēda eſt,quæ talis omnino perſtiterit,qualem natura eam cōformauit: nam & mox erit manifeſtius ex ſua illa compoſitione temperiem accepiſſe.

De ſingularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI.

Compoſitione et ortu calidae partes frigidæ.

VT primum tactus ęſtimatione,ſic rurſum ſubſtantia & compoſitione,partium corporis humani temperamenta noſcuntur. Sanguis totus natura calidus eſt,ex hoc caro tota fermè condita eſt,quæ idcirco compoſitionis partium tanquam lex quædam nobis eſſe poteſt.Cernūtur & in nobis quędam uſque eo frigida, ut nemo ea poſſit in dubium & controuerſiam adducere,quod genus ſunt

oſſa,

Cutis temperata eſt.

oſſa, cartilagines, & exanguia omnia, quæ tanto ſunt frigidiora quanto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt. Inter utraque planè medium quiddam eſt cutis, ex ambobus æque permiſtis conſtituta, tanquã ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri mollisq́; & humidi ſicciq́; medium occupauit. Quo fit ut ab utriuſq; oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neq; iis quidẽ compoſitis modo, uerumetiã per totas commiſtis. Quocirca ut ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactioneq́; cutis uidetur media temperie contineri.

Partium calidarum ordo.

Reliquarum autem ſimilium tẽperamenta ſic illius comparatione dimetimur. Spiritus omniũ quę in corpore ſunt calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidũ, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienẽ renes, cutis his ſuccedit temperata.

Frigidarum ordo.

Ab hac in frigidum propenſu, eſt adeps, deinde cerebrum hoc frigidior ſpinę medulla, ac frigidiores ſunt nerui molles, deinde ſequũtur duriores motibus accomodati, ab his eſt uena, deinceps arteria, poſt hanc mẽbrana, his omnibus frigidior eſt tendo, hoc rurſum frigidius uinculum, chondroſyndeſmos proximus eſt, deinde cartilago, os ei finitimum, ab hoc pilus eſt, ultimo loco pituita omnium quę in corpore ſunt frigidiſſima.

Siccarum ordo.

Quæ alterius oppoſitionis ſunt qualitates, illis a natura hoc modo ſunt inditę. Pilus omnium eſt ſicciſſimus, hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os, cartilago, chondroſyndeſmos, uinculum, tendo, membrana, arteria uena, neruus motui deſtinatus.

Humidarũ ordo.

Ab his cutis ſuccedit temperata. Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus, cor hoc ipſo iam eſt humidus: deinde ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinę medulla, dein cerebrũ, mox oſſiũ medulla, adeps proxime illi eſt, ſubſequitur ſãguis, poſtremo pituita oĩum quę in nobis ſũt frigidiſſima ita humidiſſima.

Humidum ſiccumq́; tẽperamẽtum tactu cognoſci.

Hęc poſterior humidorũ ſiccorũq; ſeries tactus iudicio confirmata eſt, cui & ſubſtantię compoſitio prorſus cõſentit. Cum enim in nobis dum uiuimus non ſumma ſit uis frigoris, per quã alat quicquam in duritiam concreſcere, neque extremus is calor inſit, qui concreta liquare poſſit, quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidũ, quicquid durum, id ſtatim ſiccum cenſeatur. Sic igitur dum in nobis uigebit moderatus uitæ calor, humidi ſicciq́; tactus erit æquus æſtimator, & arbiter.

Calidũ aut frigidum nõ uno ſemper modo cognoſci.

Cæterũ altera oppoſitione qua ad ueterũ imitationem partium temperamenta digeſſimus, neq; tactu omnia, neq; ſubſtantiæ compoſitione, ſed nunc hoc nunc illos, alias utroq; modo ſingula dimetimur.

Cor, quo tẽperamento.

Cor ſolo tactu definitũ eſt calidiſſimũ quod diſſecto animantis pectore, digitisq; in ſiniſtrum cordis ſinum immiſſis, ſentiatur hic locus omniũ qui in animali ſunt calidiſſimus. At ſi ſubſtantia ſpectetur cor ſimplici carne frigidus exiſtet.

Venæ et arteriæ.

Venæ & arteriæ quia ſpiritus & ſanguinis contagione incaleſcunt, poſſent perinde atque cor calidæ cenſeri, cęterũ ex compoſitione quia exangues ſunt inter frigidas habentur.

Pulmo

Porrò autem pulmonis ſiue compoſitionem, ſiue calidum bilioſumq; nutrimentum, ſiue cordis uicinitatem & adhæſionem reſpicies, illum ſanè iecore tum calidiorẽ tum multo ſicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem uenit ut humidum hũc ſtatuat, niſi fortaſſe ab inducto aere frigido & ab irruẽte defluxione, atque omnino abexcrementis bili temperamenti rationem incidit?

Adeps.

Adeps concreatione frigidus cenſetur, cuius tamen ſubſtantia ad inflammationẽ apta & habilis calorem ſignificat.

Cerebrum.

Cerebrum ſubſtantiæ compoſitione Ariſtoteles frigidiſſimũ prodidit: hoc Galenus tactũ iudicẽ cum adhibuerit, cumq; a circunfuſo quouis aere refrigeratum lędi cognouerit calidum eſſe contendit. Itaque de partium temperaturis non niſi diſtinctione adhibita quicquam certo licet pronũtiare.

De

De uniuerſi hominis temperamento, neque uiuens omne calidum eſſe.
Cap. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animantis temperamentum, ex ſimilium compoſitione, imitatione quadã exprimimus. Nam os, neruus, aliaq; ſimilia ſuis ſubſtantiis integra manent in nobis, neque ſimiliter atque elementa in confuſionem adiguntur, qua ſeſe uiciſſim conuertant. Ab his tamen ſingulis calidis frigidiſq;, par eſt tum humores quoſdam atque uapores, tum uero & ſpiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde uarijs præditi qualitatibus uarijſq; temperamentis, in unum commeantes atque confuſi, ſeſe demum temperent, fiatque ceu unum totius temperamentum, non illud quidẽ ſimplex, ſed ex multorum concurſione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui ſimplicem qualitatem id eſſe proponunt, cum apertum & perſpicuũ ſit, ſimilem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamentũ, neque ex mutatis illis ſimplex unum totius effici. Ea communione euecti tum uapores tum ſpiritus, in corporis extima in ipſamq; cutem confluunt, eamque ſic afficiunt, ut hac moderatione prędita, eo prorſus ſit temperamento quo & uniuerſum corpus: ſi quidem ab his quę extrinſecus imminent cauſis, aduentitiam illa conſtitutionem nullam acceperit. Quo fit ut ſolius cutis contactu liceat de uniuerſi corporis temperamento pronunciare. Quemadmodum igitur ante demonſtratum eſt cutem uniuerſę ſubſtantiæ medium obtinere, ſic fiet puto ex his manifeſtum atque promptum, hominem qui iuſtitia ſit temperatus (quales plerique paſſim uiſuntur) eundem quaſi pondere & in uniuerſa ſubſtantia temperatum inueniri. Huc accedit quod ſingulæ partium temperaturæ ſeorſum æſtimatæ, in commune relatę ſi comparentur, calidæ frigidis, & humidę ſiccis, omnium quædam æquabilitas accerſetur, & cognoſcetur homo partium ſuarum compenſatione temperatus. Tales plerunque ſenſus comprehẽdit exili quadam latitudine a medio diſiectos: nam exquiſite & ad unguem temperatus, ut indiuiduo quodam ceu puncto diutius conſiſtere non poteſt, ſic quaſi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quam re potius complectimur atque informamus. Palam eſt autem alios quoſdam ab hoc deficere, alios ſuperiores eſſe, & hi uerbi gratia calidi ſint, illi frigidi: idcirco neq; uiuens omne dominatu calidum haberi. Cæterum quo hæc illuſtriora clarioraq; euadãt, incudi illa reddere & iterum tundere conſilium eſt. Quod enim explicatum a nobis eſt hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex ſpiritus tum uagitum fixi affuſione, id componi teneriq; ſentiendũ. Quando quidem propria cuiuſque partis temperatura quam quatuor elementorum permiſtio tulit, non alia ineſt uiuẽti atque animali iam primum extincto. Si enim derepente id ſuffocatum de uita deceſſit, corporis partibus quæ ſuperant non ſic puncto temporis ſua potuerunt temperamenta perire, neq; fieri potuit ut quædam elementa tam ſubito euaneſcerent aliis recens genitis, noua q; proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca ut demortui, ita uitam agentis unaquæque particula frigida uidetur, atque ſi ea quæ ex primorum elementorum comparatione eſt tẽperatura ſpectabitur plus terræ quam cæterorum obtinere. Vnde intelligitur uiuentis eum calorem qui per corpus diffuſus omnia regit ac moderatur, & cuius appulſu uita ineſt, cuius exceſſu mors irruit, a partium temperamentis differre, neque ab his proficiſci. Sic propemodum & ſtirpibus ſuum quendam ineſſe calorem, cuius ope alantur, increſcant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque natu-

Totius corporis temperamentum unde ſit.

Nõ poſſe id ſimplicẽ eſſe qualitate.

Cutis eodẽ eſt temperamento atque totũ corpus.

Hominem eſſe temperatum ad pondus.

Non in omni uiuente calorem excellere.

Tẽperamẽtum totius ex multis conſtare.

Partẽ unãquãque ex quatuor elementorũ miſtione frigidam et ſiccam eſſe.

Viuentiũ calorem nõ ab elementorũ miſtione naſci.

re actio intermoritur: licet quæ tũ ſuperſunt, folium, lignum, cortex, ut uetus nomen ſic ſuum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cũctis uiuentibus tum animantibus, tum ſtirpibus non ſolum ineſſe uerum etiã principatum tenere, celeberrimi quoq; philoſophi prodiderunt. Cũ enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidum uincere, & in actionibus, ſuperare pronuntiant: neque modo formicam aut ſalamandram, ſed & pauper quoq; & mandragoram, quod non niſi accedente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quem in modum confirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidumque eſſe, qualis uita quoque ipſa cenſetur: demortuum uero, frigidum ſiccumque. ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata. Iã uero quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentum, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex utroque quodammodo complexum tenetur. Neque enim ſolum uitæ calorem qui functionũ opifex eſt ſpectamus, ut ab hoc uiuens omne, calidum iudicetur: neque ſolum primam & uere materiam ex elementis concretionem, qua unumquodque frigidum eſt ſed id proprium perfectumq; temperamentũ eſt, quod ex prima elementorum confuſione & ex feruido calentiq; ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, uno tactu internoſcendum; quo iudice ſtirpes omnes re ipſa & actu frigidas cenſebimus, animãtes uero alias tota ſpecie calidas, alias frigida, humanam ſpeciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus eſt, alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus, ex paribus conſtat portionibus, terræ, æquæ, aeris & ignis, ſi modo aeris ignisque appellatione non ſolum ea quæ uere ſunt elementa, ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo a preclaris tum philoſophis, tum medicis fieri animaduertimus, dum cenſent animam a corpore ſeiungi non poſſe, quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeruatur.

Lib. de longit. uitæ.

Quomodo æſtimãdum totius temperamentũ.

Quanã in uiuentiũ genere calda ſint, qua frigida.

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat. Cap. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulo altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui uitæ comes eſt calidę, amborum comparatione, aliæ calidę, aliæ frigidę, quædam ut cutis temperatę. At uero (dicet aliquis) uiuentis interiora ſi contingere dabitur, quęcunque pars adeatur, ſeu cerebrum, ſeu os pituitaue ſit, eam ſine cõtrouerſia tactus calidam cognoſcet. Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partium conſtitutus, omnes promiſcue calidas cenſuerit. Et re uera nihil intus cohiberi experimur, quod tangẽte ſit cute frigidius. Sed huic diſcrepationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis perueſtiganda. Omnes quidem intus partes tangenti calidæ ſentiuntur, neq; tamen temperiem ſingulæ calidam adeptę ſunt, quod is calor non inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis tẽperiem, & preter ſpiritus calorem, a quibus integrum fieri diximus uiuentis particulæ temperamentum, alius quoq; calor ex cordis uicinitate & ex uaporibus accedit, ei quidam ſimilitudine reſpondens, qui nobis ex igni aut ex meracioris uini potione accerſitur. Quoniam uero hic partium ſubſtantiam non cõplet, intemperamenti notione nequaquam comprehenditur, cætero quin cordis uinculum & capſula, quæ, tota eſt membranoſa calidiori ſit temperie, quã pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus uix fieri poſſe ſtatuo, ut de proprio interiorum

Plurimas interiores partes calore aduẽtitio incaleſcere.

teriorum partiũ temperamento ſolus tactus decernat quippe cui ſyncerũ illud & purũ non occurrit, ſed multo perfuſum externo calore. Index tamen bonus is eſſe poſſit una cum ratione, quæ ſubſtantiam atque ſtructuram explorabit. Solus uero ſatis eſt de totius integriq; corporis, cum reliquorũ animantium tum hoĩs, ex ęquo & bono iudiciũ facere, atq; his potiſſimum uidetur accõmodatus.

Solus tactus nequit interiorum partium tẽperamenta iudicare.

Multis ex cauſis ingenitum temperamentum mutari, quaque id ratione accidat. *Cap. IX.*

Aduentitiæ corporis qualitates in tẽperamenti ratione non continẽtur.

HVMANVM corpus patibile cum ſit & affectioni ſubditum, ab aduerſis cauſis ſiue progreſſę illæ ſint ſiue antecedẽtes, ſiue proximæ & continentes, multa ſolẽt perpeti atque ſuſtinere. Sic enim plerunque a cibo pleniore, a uini potione, ab æſtu, a balneis, ab exercitatione incaleſcit uehementius, quemadmodum contrariis ex cauſis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio per ſumma illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconſtans, adeo ut ſi per ſe & ſolitarię ſuæ naturæ id relinquatur, leuiſſime trãsfuga a ſeipſa deſciſcat, & tota quam mox tanquam adſcita & aduẽtitia exoleſcat. Itaq; quoniam hac euaneſcente corpus ad ſe priſtinamq; conſtitutionem reddit; temperamentum autem conſtans eſt & firma corporis habitudo conſtat illam temperamenti ſpeciem minime permutare.

Vt in natũ temperamẽtũ ab externis cauſis permutetur

Cæterum ſi forte illarum efficientium cauſarum aſſiduus ſit appulſus, nulloq; puncto temporis intermiſſa adhæſio, fieri quidem contingit ut tum demum temperamentum, ipſaq; elementorum proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primum ui cauſarum, qui in corpore diuagatur ſpiritus, aut aer diffuſus in cęcos & abditos receſſus incaleſcit, ſi quidem cauſæ erant caloris effectrices: hinc in humores & tenerã corporis ſubſtantiam ſenſim calor prorepit, tum demum ſolidiorem molem occupat. Pergente autem cauſarum impetu neceſſe eſt ſingulas ordine ſuo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & a priſtina conſtitutione, in contrariam calidioremq; faceſſere. *Hæ* quandiu ſic mutatæ ſuam adhuc ſpeciem retinent, temperamentum etiamnum manet nihil mutatum, adſcitus enim duntaxat & arreptitius is calor eſt. At uero cum diuturnitate fiet imbecilliorum partium (non enim omnes aduerſis æque obſiſtunt) tanta deceſſio, ut frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primum toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis uero tum cauſis, cum corpus non ultra illarum ui pulſabitur, quæcunque partes ſupra modum incaluerant nondum tamen formis ſuis ſpoliatę, ad ſuperiorem temperamenti modum ſponte ſua recurrent, calidæ uero hæ quidem permanebunt quarum iam ſpecies exoluit. Quoniam igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit, erit pro earum multitudine aucta caloris proportio, aliudque inuectum temperamentum Quemadmodum autem ab iis cauſis quæ foris ſunt, ita multo promptius & procliuius ab eſculentorum potulentorumque longo uſu, ſi quidem illa immoderato erunt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter ſubtilior ſolertiorque meditatio ſuccedit.

Primum et ingenitum temperamẽtũ ſemper in nobis quodã modo ſerua

Cum enim corpus humanum ex uariis ſit particulis conſtitutum, aliis quidem mollioribus, ut carne, ut neruo, aliis ſolidioribus ut membrana, cartilagine, oſſe, quæcunque harum magis patibiles ſunt, primę a ſua commoderatione decedunt, ſolidę uero non niſi longo tempore & ingenti cauſarum incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſunt. Quinimo cum ſint illæ fibris quibuſdam firmiſſimis intextæ, quibus plurimum ineſt firmamenti

ri, neque prorſus mutari poſſe.

& roboris, ſic illas duco aut nunquam ulla ui labefactari poſſe, aut tenuiter ulqueadeo & parce, uix ut toto euo inſigne quicquã perpeti poſſint. itaque quorundam ego iudicium ſequutus, inſitum illud & primarium corporis cuiuſque temperamentum in illis conſtituo, cuius tanta uis eſt & ſoliditas, ut quocunq; ſiue contrariorum longa conſuetudine, ſiue ætatum decurſu fiat mutatio, in id tamẽ ingenitum temperamentum magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas corpusque primam naturam ſemper redolens, expeditus eo ſe referat unde deceſſit. Ex quo fit ut qui a prima origine ſit intemperatus, quamuis arte in mediocritatem uendicetur, uere tamẽ temperatus nunquam ſit, neque ei prorſum ſimilis, cui temperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies quædam & adumbratio. Quinetiam duos ſi fingamus diuerſo natos temperamento, qui forte quibuſuis ex cauſis in eandem corporis conditionem perueniſſe uideantur, non tamen iiſdem prorſum gaudent & oblectantur; argumentum proculdubio diuerſa his ſupereſſe naturæ primordia, quorum non parua etiam nunc reſtant ueſtigia.

25. lib. 2.

Quæ cum Hipocrates intima ratione animoque luſtraret, uniuerſa uno complexus eſt aphoriſmo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quam quibus non conuenit; eo planè ſignificans nobis aliam ex ætate temperaturam ineſſe, aliam ingenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex temporis & uictus conſuetudine; quæ diuerſæ cum ſint & plerunque pugnantes, in uno corpore cõſiſtunt, ſed alijs quidem partibus, ut hæc carni atque mollioribus illa fibris duntaxat penitus inſideat.

Vnius et eiuſdẽ multa eſſe temperamenta.

Quid ætas, quod ætatum differentiæ utque illarum progreſſu cuiuſque temperamentum uertatur. Cap. X.

Inſitus noſter calor ſenii et interitus cauſas interior.

VT multa nos aſſidue circũſtant incomoda quorum ui huc illuc traducimur, ſic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſſitate tẽperamenta decurſu uitæ commutemus. Hæc eſt illa molis ac interitus pernicies, hęc inteſtina calamitas, quam nulla ars, nulla humana induſtria effugere ſed ne reprimere quidem poſſit. Etenim ſi cui ab ortu temperato uel Aeſculapius præſit, qui illum ab iis quæ foris ſunt aut quæ intro ſumũtur cauſis, ſaluum & incolumen ſic tueatur, ut nullum inde corpus detrimentum capiat, is tamen a ſemet ipſo ſuaq; ſponte magis magiſq; conficietur cõſumeturq;, donec extremum uitæ ſpiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim ſpacio mutationes neceſſario ſuſtinet. Has qui annorũ ſpaciis & interuallis dimenſi primum diſcreuerũt, ſimul ætates appellarunt. *Vt* ſit ætas id uitę curriculũ quo luculenter corporis conſtitutio per ſe ſuoq; nutu mutatur. Nõ quęuis aut procreati, aut colori, aut erumpentibus pilis, ſed quæ duntaxat temperamento & primæ conſtitutioni omnium functionum cauſę incidit conuerſio, ea ætatum ſingularum diſcrimen facit. Rurſum neque ipſius temperamenti ab externis cauſis, aut æſtu immodice, aut celi ardore, aut intemperantiore uiuendi conſuetudine mutatio, ſed quæ ab interiore ſit & ſemper aſſidente interitus cauſa, unica diſcernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimũ inter ſe diſſimiles, ex ea ipſa quæ incidit uarietate ſtatuentur. Vitę ingreſſu ut omnis animans ex ſemine & saguine fluxis humidiſque rebus ſupergenitus eſt, ita & humidiſſimus uideri poteſt: cui caro pręhumida & muccoſa, nerui, uincula, imo & oſſa tenera flexibiliaque, adeo ut facile ſequantur quocunque ducas. Hinc in dies longius procedens plus pluſque ſiccatur & areſcit, ut cum

Quid ætas. Vnde ſpectetur ætatum mutatio.

Ab ortu in uitæ extremum animal ſiccius reddi.

extremam

extremam ſenectutem attigerit, non modo oſſa arida ſint & humoris expertia, ſed etiam caro neruoſa atque dura. Qui ergo ſenſim ętate progrediens ſenſim quoque exareſcit, quanto ortui erat uicinior, tanto humidior: quantum uero in uitæ extremum declinabit, tantum & ſiccitate contabeſcet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum ſitum eſt tempus, id quoque humoris ſummęq; ſiccitatis eſſe particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in ſiccum animantium progreſſionem omnium ſententię cōfirmant. Cæterum quod alterius eſt oppoſitionis, animal ſtatim ut in lucem editum eſt, ingenti calore fluit, quantum immutabilem perſiſtere ad medium uitæ curſum exiſtimant: hinc ſenſim langueſcit in extremum, quod omnium eſt frigidiſſimum & morti iam ſimile. Huius oppoſitionis quod medium eſt, haudquaquam principio, ſed extremo quam maxime aduerſatur. Ita enim Galenus ſingularũ ętatum temperamenta tactione explorans, cum pueros, iuuenes, adoleſcentes, millies conſideraſſet, præterea eundem infantem puerum adoleſcentemque factũ, hunc nihilo calidiorem deprehenſum confirmat nec puerum quam ętate florentem, nec ætate florẽtem quam puerum. Illius authoritati ut poſteri omnes id conceſſerunt, ſic neque ipſi tot ſeculis confirmatam opinionẽ repudiabimus: quanquam fieri poſſe uix intelligo, ut qui infantes, pueros ętate florentes, tactu expenderit, nihilo ſit ipſe tot annorum prolapſione uel temperamento, uel tactu immutatus; aut ſi qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tãquam firmo & cōſtanti iudice uti potuit ad ætatũ ſecretionem? Iſtorum proximus liber pleniorem diſputationem confert. Nunc uero ſi totius uitę curſum partiemur, iũctiſq; duarum oppoſitionum extremis ſuum ętati cuique temperamentũ adferemus, fiet ſanè uitę exordium calidum & humidum, extremum frigidum atq; ſiccum: medium ſicci & humidi exactam temperiem accipiet: attamen in calido frigidoque nondum id, ſed quod illi deinceps eſt, mediocre apparebit. Si nō abſolutam illam & indiuiduam temperiem, ſed qualem ſenſus iudicat inueſtigamus, temperata ætas cenſebitur, quę punctum uitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquanto maius, poſt ſpacium porrigitur. Quicquid medium hanc ętatem anteit, calido humidoque uincit & excellit, at nō peręq;. Initium ſiquidem calidum eſt & humidiſſimum; quod uero ſequitur ſimili calore uiget, humore autem longe eſt inferius; ut quamuis ſiccum id non ſit, ſed ne ad mediocritatem quidẽ depreſſum initii tamen collatione ſiccum plerũq; iudicetur. Quod a medio in extremum uitæ tempus extenditur, id omne frigido & ſicco tenetur, hoc tamen diſcrimine ut pars ultima tum frigida, tum ſicca excellat; nam quæ illã pręcurrebat, & frigore & ſiccitate erat temperatior. Vniuerſæ igitur uitæ quinque omnino ſunt ætates ſuis temperamentis inſignitæ. Omnium prima adoleſcentia in annum ferè quintum & uiceſimum producta hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris ubertatem plurimum adoleſcant. Humoris autem maior minorq; copia complures illius ordines ſecernit. Infantium ætas omnium humidiſſima ad tertium quartumve annum prouehitur; hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ac uigeſimumquintum adoleſcentia, totius appellationem ſortita. Secũda uitę ętas quę florida appellatur, iuuentus eſt, ad triceſimumquintum aut quadrageſimũ annum excurrens, cuius propria eſt uenuſtas, agilitas, & ferocia; calida quidem parceque humida, quæ idcirco prægreſſę ætatis comparatione ſolet calida ſiccaque cenſeri. Succedit conſtans & matura ſui ubique ferè ſimilis temperata uix annum attingens quinquageſimum. Illinc ad quintum & ſexageſimum ingraueſcens eſt ętas, & pręcipitata, prima illa ſenectus, quę ſiccum frigidumq;

Caloris in uitæ decurſu mutatio.

Aetatũ temperamenta.

Aetates quinque.

Adoleſcentia, cuius partes ſunt quatuor.

Conſtans ætas.

Prima ſenectus.

Vltima ſenectus in ætatibus non omnes inuenit temperamentorũ differentias.

Exemplum mutationis quæ per ætates fit.

Qui temperatus aut puer aut ſenex eſt, non ſimpliciter eſt temperatus.

Exemplum alterum.

Propriũ tẽperamentũ exiſtit media ætate.

Temperamẽta tum a natura tum ab ætate ſpectari.

dumq; corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium poſtrema uitam claudẽs ętas eſt decrepita, frigidiſſima atque ſicciſſima: quę & ultimum ſenium dici ſolet. Hinc eorum manifeſte proditur atque detegitur error qui temperiẽ ipſam quatuorq; temperamentorum coniugationes uitę ætatibus quadam proportione contulerunt. Neq; enim ulla eſt ætas calida & ſicca abſoluto ſermone, quòd uincenti ſiccitati abundans calor natiuus comes eſſe nõ poſſit: neque ulla ne ſenectus quidem frigida & humida eſt, cum ex propria partium ſubſtantia atque commoderatione, non ex humorum aut ſuperuacaneorum affluentia temperamenti ratio ſpectetur. Illis quidem annorum numeris ut crebro eiuſmodi temperamentorum mutationem adferentibus ætates circũſcripſimus, tametſi alias plerunque ad alios limites excurrunt, cum uel multo breuior erit uitę curſus, uel longius prorogabitur, ad annum fortaſſis centeſimum. Ab origine aũt quodcũque quiſpiam temperamẽtum acceperit, id neceſſe eſt propoſita ratione ętatum decurſio commutet. Velut ſi forte temperiem is naſcens extulerit, neq; ulla deinceps externa cauſa illam conuertat, procedentibus annis nutu ſuo proprioq; impetu ſic ille ducetur, ut in pueritia atque adoleſcẽtia calidus ſit & humidus, florida ętate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolute temperatus, aliis deinceps ætatibus fridior ac ſiccior euadat. Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quod inter pueros mediocritatẽ obtineat, & puber quoque & adoleſcens, itemq; iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparate dici uidetur. At uero abſolute atque ſimpliciter nõ ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtanſque eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt uti & uniuerſa ſenectus frigida atque ſicca. Qui porrò calidus ſiccuſq; natus fuerit, inter pueros calidus ſiccuſq; uiuet, & hanc innati tẽperamenti conditionem ac ſpeciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: ut & cum ſenium attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat. Quandiu tamen in pueris eſt, humidus calidusq; ſimpliciter eſt. Cum autem ſenex euaſit frigidus atq; ſiccus; at ętate media calidus ſiccuſq; ſimpliciter. Sic enim fit ut cuiuſque proprium, & quod a natura ingeneratum uocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium temperatiſſima eſt & cuique familiariſſima pura, conſiſtat atque ſplendeſcat. Oriuntur itaque & manant temperamenta tum a primigenia natura, tũ ab ætate quę illi comes eſt indiuidua, cũq; id quod a natura prodiit, comparate duntaxat, quod uero ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat, conſequitur æſtimandis temperamentis ætati quam naturę uim tribui maiorem, & eam quæ ex ętatum decurſu fit temperamenti ſpeciem, ei tum uictoria tũ nomine pręferri, quã natura ortuſq; contulit. De his iã ſatis multa.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

Temperamẽta ab elemẽtis nõ ab humoribus naſci.

AB elementorum uiribus primo ſimilium partium, ex his deinde corporis uniuerſi compoſitionem ductam eſſe rationibus confirmatum eſt, ut proinde palam eſſe debeat omnem temperamẽti rationem elementis primum deberi, his acceptam referri, in ijs ſitam eſſe, ut quæ totius ſubſtantiam compleuerunt. Humores ipſaque ſuperuacanea corporis partes non eſſe, ſed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidem libro dictum a nobis eſt, & poſthac plenius fuſiuſq demonſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſuperuacaneis poteſt corporis eiuſq; temperamẽtum æſtimari,

ri, neque demum ab illorum dominatu & ubertate fas eſt temperamento cuiquam nomen imponere. Hinc fit ut ii laqueis inexplicabilibus ſeſe inuoluant, qui nullo nominum rerumq; delectu, hunc (uerbi gratia) bilioſo temperamento eſſe pronuntiant. Illum ſanguineo, pituitoſo, aut malēcholico alium, cũ hęc non temperamentorum ſed dominãtium humorum ſint nomina. Cui enim ſanguinis eiusq; optimi plurimum ineſt, is iure ſanguineus dici debet, ut cui bilis flaua exuperat bilioſus, cui atra melãcholicus, cui denique pituita pituitoſus. Humorum iſtę redundantiæ confinibus, ſibi temperamentis haud ſemper reſpondet, quòd non raro candidos & molles, eosq; tactu frigidos obſeruare ſit, quibus ingens bilis copia quotidie reiicitur, uti & alios hirtos ſubnigros atq; graciles, qui huius eluuiei minimum congeſſerunt. Videas præterea non paucos prima origine frigidum ſiccumq; temperamentum adeptos, quos tamen melancholicos eſſe minime iudices, neque atræ bilis proluuie ſuffuſos. Quin & ſenes extremis quorum ætas frigido ſiccoq; laceſſitur, minimũ melãcholice coaceruant, ſed ſi quis his ſuperfluit noxius humor, is maxime pituitoſus eſt: unde & ſenes a ſuperuacuorum redundantia pituitoſos eſſe omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidoq; temperamento prodiderunt, quos nihilominus ſuperior ea demonſtratio arguit & inſimulat, qua confectum eſt, eum temperamenti ſtatum ætate nulla poſſe recipi, ſed cõtinuo ut editum eſt animal, annorum numero & diuturnitate corpus ſiccius euadere Huc accedit, externarum cauſarum ui, multoq; magis alimentorum uaria ſubſtantia & facultate, alias bilem aut flauam, aut atram, alias pituitam in nobis congeri ac ſuccreſcere, cuius nequid origo corporis conſtitutioni tanquam efficienti cauſæ tribui. Quis quęſo tam delirius ſit, ut in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturã eſt, cui nulla cum corpore cõmunio familiaris intercedit? Ergo quamuis qui prima ętate per uaſa ſparſus eſt humor, purioris ſanguinis ſpeciem oſtendat, proxima dein ætate is corporis ardore ſiccitateq; ad flauę bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorũ quędam moderatio, quarta melancholicus humor, poſtrema pituitoſus ob caloris coctioniſq; infirmitatem redundet, quoniam tamen hunc ordinem externarum cauſarum plerunque uis inuertit, neq; corporis perpetuo una eſt & eadem atque humorum conditio, ſed plerunque diuerſa, nõ utique ex humoribus, ſed ex conſtitutione propria dimiẽdum eſt corporis temperamentum. Quæ humorum ſunt omnia periti artificis non eſt corpori accomodare: quare nullum prorſum tẽperamẽtum ſanguineum dicere permittimus, ut nullum bilioſum nullum melãcholicum uel pituitoſum, quamuis alias bilioſum hominem alias ſanguineum, pituitoſum aut melancholicum recte appellemus. Videor equidẽ iam omnem de temperamentis diſputationem compleuiſſe, cui nihil attinet illorum internoſcendorum ſigna ſubiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Alia temperamentorũ, alia dominãtium humorum eſſe nomina.

Prima rõ.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Quia humor quauis ætate abundet.

Temperamẽta ſunt partiũ corporis non humorum.

Libri tertij de Temperamentis.

FINIS.

DE

DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO.

LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctiq; uiuentibus ineſſe, eumq; diuinum. *Cap. Primum.*

Quid traditum ſit hactenus.

VNIVERSAM hominis naturam cum altius inueſtigare & perſequi conaremur, primum quidem concretum hoc corpus in minimas quaſq; ſimiles particulas anatome diſſoluimus. Hinc uero aliam earum compoſitionem ſi qua erat ſpeculantibus, deprehenſum eſt unamquamque ex primis ſimplicibusq; rerum naturis, terra, aqua, aere, & igni conſtare, ex harũ permiſtione uarias enaſci temperamentorum differentias, quorum ſua cuiq; parti proprietas inſideret. Nondum autem ab hac cõtemplatione digreſſi rurſum ſcrutemur ecquid præterea parti cuiq; penitus inhæreſcit aut aſſidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat

Quid reſtet tradendum.

Quid illa ſunt uetuſtioribus medicis celebrata, innatus calor, ſpiritus, humidũ primigenium, quid natura atque triplex in ſimilaribus ſubſtantia, ut hęc ſingula conſiſtant, unde & quibus uiribus gubernentur. Quoniam autem unus calor prę cęteris ſenſum manifeſte ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua ſerie quadam quaſi conſerta ex aliis alia nectemus. Animantium generi communi lege eſt a natura tributum, ut inſiti ui caloris uitam agant. Primum enim illas dum in uiuis, caloris temperatione perfundi, morte uero conſumptas hoc prorſus extincto refrigerari, uel ſenſus ipſe declarat, nullaq; id alia demonſtratione, ſed unius eſt ſenſus præſtantia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam uero in ſtirpibus minus aperta & euidens eſt caloris inſpectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc ſalutari calore conſeruari, omnemq; omniũ ſalutem hinc oriri, perſpectum ei fiet qui naturæ opera effectusq; æſtimabit. Con ſtans enim eſt & rata ſentẽtia, omnia uiuentia propter incluſum in ſe calorem uiuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere eoq; nutriri ac ſuſtineri, augeſcere, procreare, animantes præterea ſenſu affici, & moueri, quantoq; perfectiora hęc fuerint opera, tanto caloris uim atque ſubſtantiam uberiorem adeſſe. Quod ſi ulla id ratione ſuaderi debet, unius Solis præſtantia ſpectetur, qui dux & princeps moderatorq; mundi cũcta uiuẽtia luce ſua luſtrans, illa pariter caloris ſui tẽperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera ſuſcitat. Hæc ſi externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nonne optima ratio eſt quempiam in eis calorem ineſſe operum effectorem, eumq; Solis maxime calori concordem eſſe & conſentaneum? Recte igitur Ariſtoteles uitam uno calore contineri, ſine calore neque animalia neque ſtirpes uiuere, tan quam

Caloris ui omnia contineri & regi.

quam protritum & peruulgatum memoriæ mādauit qui & mortem caloris extinctionem eſſe definiuit. Itaque huius imitatione una omnium philoſophorū cōſenſio uitam calore finit, mortem caloris extinctione. Quantuluſcunque inerit calor in corpore, id ipſum uita fruetur, & quas dixi functiones licet obſcuras de ſe promet, neq; extremæ ſenectutis frigus quod in tēperamento dominatur, huius pōt caloris ſuperare uires: Hoc uiuunt ſerpentes, quas tamen temperamento frigidas eſſe cōmemorant. Hoc uiuit papauer, mandragora, & uniuerſum frigidarum ſtirpium genus. Ex quo iam uideo poſſe quaſi connexū quippiā effici calorem hunc ſupra elementorū naturam eſſe. Ab eo.n. contrariorū quod ſupereſt, ac infirmius, alterius excellentis conſpectu nihil quicquā agi poteſt, ſed tota miſti actio in id quod exuperat tanquā in uincētem cauſam refertur. At qui in earum ſtirpium quas connumeraui temperamēto, calor depreſſus eſt, & inferior quā frigus, non igitur hic ui & operibus poteſt frigus ſuperare, neq; in hunc tanquam in efficientem cauſam poſſunt uitæ functiones referri. Quocirca ſiquis calor uitę functionum effector eſt, ut certe eſt, nequaquā is eſſe poteſt qui in temperamenti miſtione diminutus eſt ac mutilus. Quare neceſſe eſt hūc uitæ calorem præſtantioris cuiuſdam eſſe originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco uberius diſputatū eſt a nobis. Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione uidetur Ariſtoteles mortē definiens, uitali huic calori non frigus tanquam contrarium oppoſuiſſe, ſed extinctionem quæ eius ipſius eſt priuatio. Vt igitur lumini contrarium nihil eſt, ſed aduerſæ tenebræ illius ſunt priuatio, atque ſi uel minimum luminis corpus illuſtret, idipſum illuminatum dicimus, ſic & de uitali calore ſtatuo, qui quantuluſcunque corpus poſſideat, idipſum regit atque moderatur, calidumq; denūtiat. Qui uolet huius eſſentiam plenius cognoſcere, ob oculos ſibi proponat, ſulphur & arrhenicum, quæ calidiſſima quidem cum ſint, & igneo elemētō conſertiſſima, ut plerunque nos urant, tamen uitali hoc calore deſtituta iacēt, ſicuti & uniuerſum inanimorum genus, quod argumentum planè conuincit igneum non eſſe, neque ab elementorum miſtione hunc ortum quem proponimus calorē. Quinetiā animantis demortuæ cadauer, tametſi partium ac totius ſtructurā figuramq; retinet, caloris tamen huius ne minimum quidem habet, haberet autem ſi ab elementis naſceretur cum in partibus ſingulis aliqua ſuperſit & reſideat quatuor elementorum permiſtio. Vnde intelligi poteſt calorem eſſe per quem uita inerat, non ex prima elementorum miſtione, ſed aliunde ortu recondito fluxiſſe.

Calorem noſtrum nō eſſe prorſus elementarē. Prima rō. Secunda. Tertia.

1. Dialog. Calori noſtro non opponitur frigus. Quarta.

Quinta.

Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum uiuentibus, qui uitæ calore continet.
Cap. II.

QVONIAM igitur calor is indiſſolubili adhæſione corporis moli conſertus non eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungiq; poteſt, neceſſe eſt extra molem eam ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduentitiū. Atqui cum nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & uehiculo in omne corpus pmeare, huc illucque momento diffundi, qualiter tamē hunc a corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus, fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cęterum nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, ut tanta celeritate corpus omne traiiceret, quocirca neceſſe fuit calori materiam ſubſterni ſubſtantia tenuiſſimam pernicitate uelocem, quę ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atq; cum eiuſmodi ſit aerea, aut

Spiritus neceſſitas.

ſi rectius appellare uelis ætherea, optima rõne debuit tali calori ſubijci, quæ ſemper ætheris modo incenſa ardet, cuiq; perpetuo calor inſidet, ut neutrũ poſſit ab altero dirimi.

Spiritus nomina.

Plato quidem rarius eam materiam calore perfuſam, ſpiritum appellauit, ignem frequentius ut interdum calorem. Ariſtoteli cerebro ſpiritus eſt dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: alias quidẽ a tenuitate & uelocitate, alias a uiribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planius. Hippocrates, qui nuſquam addubitauit hunc ſpiritum nuncupare, ex eo quod eximijs uiribus cum præditus ſit, oculorum tamẽ effugit obtutũ: etenim & aerem, & uentum, & auram, & unamquamque ſubſtantiam quæ ſub aſpectũ non cadit, ſic dicere conſueuerunt. At huius profecto imitationem Stoici ſpiritum ex ſplendida, perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare recte quidem prodiderunt, eo tamen falſi, quod hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiam eſſe pronunciant, nihil eo præſtantius, nihil diuinius inueſtigantes.

Animũ triplici corpore teneri.

Quo autem ſpiritus neceſſitas atque ſubſtãtia plenius demonſtretur; repetẽda ſunt & replicanda ueterum philoſophorum decreta: quorum primi Academici cum perſpicerent fieri non poſſe ut naturæ quã maxime diſpares, nullius idonei medij interiectu ſocietatem inirent coirentque, animantium noſtrum a ſummo rerum opifice conditũ, priuſquã emanaret immigraretq; denſo huic & concreto corpori, cenſuerunt corpore quodam illuſtri, puro & aſtro ſimili tanquam ſimplici ueſte indui: quod immortale & ſempiternum nunquam ab animo abſolui diuellique poſſet, & ſine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac ſimplex, ſed tamen impurius, minus illuſtre & ſplendidum ſuperiore: non ab ſummo id opifice procreatum: uerum elementorum præſertimque tenuiorum permiſtione concretum, à quibus nomen inueniens aereum & æthereum appellatur: duobus hiſce corporibus iam ſtipatus animus, in tertium hoc mortale caducumque corpus, ſeu potius in tetrum & tenebricoſum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum fit hoſpes, donec effracto carcere alacer, & liber in patriam reuerſus, municeps fiat & ciuis deorum.

Spiritus neceſſitas & uſus.

Hanc corporis atque animi communionem cõfirmans Alexander Aphrodiſeus, ſpiritum quem propoſuimus ait perquam idoneum uinculum illis interponi, qui aduerſas naturas interiectu ſuo conciliet atque contineat. Is enim extremo utrique familiaris & accomodatus, cum non ſit prorſus ſine corpore, craſſo quidem corpori inſeri poteſt: cum uero tenuior ſplendidiorque ſit, poteſt cum animo connecti. Sicq; utriuſque quodammodo particeps naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinã cum terrena.

Cuiq; animæ parti ut menti ſuum ſubiici ſpiritum.

2. de anim. gene. c. 3.

Hæc quanquam mentis corporiſque communionem non niſi ſpiritus interiecti nexu fieri demonſtrãt, eadem nihilominus & cæteris animæ partibus caducis par eſt accommodare. Etenim animæ pars mortali cõditione genita, impura licet neque ut mens ſyncera ſit, longo tamen interuallo terreni huius concretique corpus ſtatum antecedit, ut citra uinculum ei nequeat inhereſcere. Quocirca recte prodidit Ariſtoteles ſemine ſpumoſoq; corpore ſpiritum, in ſpiritus naturam contineri, quæ proportione reſpondet elemento ſtellarum, aperte quidem ſignificans ſpiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddam uinculum interponi. Neque uero mẽti ſolum, ſed & unicuique animæ parti caducæ proprium ſpiritum attribuit, omnemque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, idque magis diuinum quam quę elementa dicuntur, atque prout nobilitate obſcuritateue animæ inter ſe differunt, ita & huius corporis naturam diſtare. Qua propter ſi tum Ariſtotelis, tum cæterorũ rationes

iudicio certò ponderemus, palam fiet unamquamq; animæ partem ſpiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori inſidet, tum omni officij munus exequitur. Eſt igitur ſpiritus corpus æthereum, caloris facultatumq; ſedes & uinculum, primumq; obeundę functionis inſtrumentum. Quiſquis illius ſubſtantiam & ſtatum nondum plenè ſit aſſequutus, corporis noſtri ſtructuram cõtemplatus, arterias adeat, in cordis ſinum & in cerebri uêtriculos introſpiciat, quos dum inanes ac nullius prope humoris participes uidebit, neque tamẽ fruſtra ac temere tantos a natura conditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cognitione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuiſſe, dum in uiuis fuit anima, quæ tamen eo animam agente leuiſſima cum eſſet, ſine ſenſu euanuerit. Huius fouendę gratia inſpiratione aerem introducimus, qui non modo corpori refrigerationem (hæc enim ſatis poſſet aliunde comparari) ſed pabulum quoque ſumminiſtrat. Corporis autem denſa moles, eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, ut quæ craſſiore recreatur alimento ex omniũ elementorum permiſtione concreto. quare neceſſum eſt aerem hauriri & attrahi, ut finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantiæ iungatur, eiq; uelut in paſtum cedat. Si nulla in nobis eſſet tenuis & ſpirituoſa ſubſtantia, uix ulla profecto nos ad inſpirandum neceſſitas impelleret.

Spiritus quid.

Spiritus ſubſtantia ubi uigeat.

Corporum quæ inciduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. Cap. III.

NON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quę licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidẽ facient. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia maxime uero flãmæ, quæ proprie noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt aut aereum corpus accenſum, neutro ſeorſum ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquam materia fumus eſt, cui flagrans calor accedens flammã efficit. Flammam ambiens aer tuetur idoneus, neque craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circuncludimus, ut tum eo nequeat liber affluere & illabi, mox flammam peranguſte coarctatam deleri reſtinguiq; conſpicamur. Neq; ideo ſolum aer deſideratur, ut uel refrigerationem flammæ præſtet, uel fumoſam exuſtamq; illius fuliginem excipiat: quia ad utrũque ſatis eſſet accommodatus aer denſus & humidus qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur ut tenuis & ſyncerus aer idcirco ſit neceſſarius, ut flammę tanquam pabulũ accedat, & libero flatus aliuſque accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationemq; referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aeris partem abſorbere, id plane declarat, quod dum rimæ uel tenuiſſimæ patefient atque reſerabuntur, confeſtim ac repente ſumma ui nouus intro aer irruet & ſe ingurgitabit, ut eum nimirum reſarciat qui ante fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam ut fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aere foueri atque ſuſtineri. Præter hęc autẽ tertiũ illi fomentum & pabulum confertur, ex prępingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidem corporum omnium celerrime promptiſſimeq; inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aere ſpirituq; perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim unumquodque ad olei naturam propius accedit, tanto deprehenditur magis habile & aptum ut inflammetur, quo autem

Ariſt. 2. de gene.

Gal. 3. de tẽpera.

Quid aer flamæ conferat.

Aerem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flãma pabulũ.

abeſt longius, hoc ineptus. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps huiusq; ſolius gratia conflagrare: quodcunq; autem olei eſt expers, flammam non alere.

Corpora inflammati ob oleoſam ſubſtatiã quã in ſe habẽt.

Videbor hoc loco magnum quippiã & ueteribus inauditum offendere, ſed ꝙ longe ſit uerisſimũ, & multis huius ſeculi experientiis cõfirmatum. Nullum.n.corpus eſt ad inflammationẽ propenſũ, ex quo ſyncerũ oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, nõ terebinthina, non ullum deniq; ligni ſtirpisue genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen; atq; in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpiũ aut animantiũ genere uitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere, aliud quidẽ affluentius ſoloq; preſſu, aliud parcius maioreq; induſtria: huius etiam cauſa quæcunque uiuunt inflammari poſſe compertum habemus. Quinetiam inanimorum genus quæ complectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam ſulphur quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem uel oleũ appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quęcunque uiuunt aluntur q; corpora, pinguem & olei ſimilem cõtinent humorem.

Alter humor alimentarius.

Pręter hunc uero & alio perfunduntur, qui minime eſt ad inflammationem idoneus, ſed ſuperiore magis tenuis & profluens, ab alimentis aſcitus & conſertus in cæcos arctosq; uiuentium corporum receſſus, qui quidem concoctione mutationem atque uires iam accepit, nondum tamen in illorum ſubſtãtiam planè conuerſus hunc humorem dicere placet alimentarium.

Tertius humor elementarius.

Ab hoc demum diuerſus eſt aqueus humor, quo tanquam uiſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quiq; rerum omnium ex elementorum permiſtione concretarum eſt communis. Vniuerſum inanimorum ſiue lapidum, ſiue metallorum genus, hoc ipſo conglutinatum ſubſtinetur, at alimentarium aut olei ſimilem humorem neutiquam nouit, ſed hi uiuentibus duntaxat proprie tribuuntur, ut intelligere ſit eoſdem ad uitæ calorisq; tuitionem partes primas obtinere.

Triplicis humoris in ſtirpibus demõſtratio.

Triplex id humorum genus quiſquis uolet perſpectum ſibi eſſe, in materia è ſyluis cęſa cogitationem defigat. Virentes enim ſtirpium ramos, aut cerã, aut picem, aut reſinam, inſtillans uaporarium qui coniecerit, ſubſtrati ignis ui primũ aquam dimanare ſentiet, ab hac dein oleum; quod non prius elici poteſt quam illa plenè exaruerint, ſic enim mos eſt exiccata omnia deligere, è quibus oleũ elici debet. Si quis porro ligneam materiam uiridem recenſq; cæſam igni mandet, principio uidebit ęgre incendi, propterea quod multo ſcatet humore, quem è terra pro alimento ſibi hauſerat. Is enim eſt, qui ab eius extremis dum incaleſcit emanare ſolet. Hoc conſumpto reliquã ſubſtantia prompte a flamma depaſcitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei ſpeciẽ gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnẽ ignis de populatus fuerit flammæ tũ nihil prorſus erumpet & euolabit, in ſubiectis tamen carbonibus ſua inſuper inerit ſoliditas, ex relicto aqueo humoræ tenaci & cohærẽte, quem in elemẽtorum cõcretione acceperant: quo tandem exeſo diſſipatoq; cinis duntaxat aridiſſimus reliquus erit.

Alia demonſtratio.

Idem propemodũ temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in ſyluis erectæ ſenio ſiccęſcunt. Primum enim exhauſtus alimentarius humor deficit, quo tẽpore dominatur oleo ſimilis humor, poſſuntq; illæ ocyſſime ſuccendi. Hic uero annis procedentibus adeo exhaurietur, ut inflammari prorſum nequeant, cum putrida ligna uulgus appellat, quæ ſolo conſtat aqueo humore. Poſtremo autem & hic atteretur, qui tanquam glutinũ erat terrenis partibus connectendis, tũ igitur diſſoluta ſoliditate caries inuadet, quæ extrema eſt omnium conſumptio. Stirpes reliquæ omnes, itemq; fructus, ſemina animantium

particu-

particulæ,eaſdem propemodum mutationes a diuturnitate ſubeunt. Ergo ſi rē uniuerſam in caput referemus,in corpore quod accenſum conflagrat, ſiue id lignum eſt,ſiue lucerna,ſiuę quiduis aliud flammę proxima materia eſt fumoſus quidam uapor,halitus modo efflatus: in hoc qui ſummus ineſt feruor, ſpecies quędam eſt & perfectio flammę; hæc autem aeris circunfluentis continuo acceſſu fouetur. Halitus porrò ex illa olei ſubſtantia ſuſcitatus emergit:quæ flāmę pabulum eſt. Ea autem olei ſubſtantia in ſubiecta denſiore, aut ligni, aut elychnij materia conſiſtit utranque uero alimentarius humor olim fouit,neque ſinens diſſipari reſarciuit,copioſioremque exaggerans eandem auxit.

Concluſio.

Humidi primigenij quod tum caloris, tum ſpiritus ſubiecta eſt materia demonſtratio. Cap. IIII.

AD hęc autem ſi quę corporis noſtri ſunt transferimus,ſpiritus quem in nobis ineſſe demonſtrauimus, quia tenui eſt & ętherea ſubſtantia inſito calore pfuſa, ei proportione reſpondet quæ proprie flāma appellatur. Neque enim calor ipſe ſolitarius, neque ſubſtantia tenuis quam ſeorſum cogitatione cōprehendimus,ſed quod ex amborum ſocietate nexuq; cōditum eſt,uere ac proprie ſpiritus dicetur. Hunc autem alit ſuſtinetque pinguis & oleo perquam ſimilis humor, non is quidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus, ſed alius multo diſſimilis & aereus,qui in partium ſimilarium ſubſtantiam conſertus omnem effugit oculorum aciem,arte tamen & induſtria poteſt ut pręmonuimus ſecerni. Is tum ſpiritus tum innati caloris fundamētum eſt atq; prima ſubſtantia,quem proinde de cætero primogenium placet appellare. Is enim primus eſt,& communis uiuentium omnium in quo ſpiritus calore perfuſus primum & per ſe conſidit, adeo ut neutrum eſſe poſſit aut diutius parmanere citra illius humoris opem. Ineſt autem in ſimilaribus quibuſque particulis eius generis humor,quem omni uiuentium generi eſſe datum,ſupra ratione confecimus. *Hunc* planè expreſſit Ariſtoteles,dum ait: Calidum autem ipſum in nonnullis pingue habetur,quę res ſimul efficit ut neque facile inareſcat neq; facile refrigeretur. In nonnullis alio ſucco prędítum eſt. *Hæc* ille; reuera enim non ſolum hic pinguis,ſed etiam triplex commemoratus humor tum noſtrum calorem,tum omnem ſolidæ partis ſubſtantiam continet atque firmat. Os(hoc unum in primis ad exemplum adhibere liceat) quandiu in animante conſtitutum alitur & continet in ſe uim caloris, alimentario, madeſit & conſpergitur humore anguſtis ſpaciis effuſo. Ab animante autem deſectum id auulſumq;, ignis cadit ardoribus inceditur que celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem eſt habilis; cum uero is iam incendio abſortus fuerit, ſuperſtes etiamtum erit oſſis conſtantia & firmitas, idque communis illius ceu uiſci ui & beneficio. Eadē ferè & in ceteris ſimilaribus eſt ratio. Triplex itaq; cum ſit omnis earum humor elementaris,primigenius & alimentarius,duo quidem propriam illarum ſubſtantiam complent, tertius illius aduentitius quodammodo & externus. Quocirca uitam etiamnum agente animali hic quidem abſorberi ſiccarique poteſt, at reliqui duo nunquam funditus,ſed neque maiore ex parte diſperdi poſſunt; nam priuſquā in id diſcrimen res ueniat,propria detracta materia ſpiritus calorq; emarceſcet, & animal uitam naturæ reddet. Diſſipata enim materia quę ſpiritus & caloris propria eſt ſedes,quæ ſpiritum continet atque ſeruat,qui fieri poteſt ut ſpiritus ſubſtātia & calor diutius perſiſtat? At uero qui integra ualetudine frigorum ui intolerabili adeo opprimūtur,

Spiritus ex duobus conſtat.

Humor natiuus & primigenius.

Lib de longitu.uitæ.c.5.

Triplex partiū ſolidarū humor.

Exemplum in oſſe.

Trium humorū mutua comparatio.

tur,

tur, ut quam mox è uita excedant, ijs calor interclusus extinguitur, ſuperſtite quodammodo ſpiritus materia. Vehemens inſuper animi deliquium ſi hominē rapit, & caloris & ſpiritus ſubſtantiam una in breui diſſipat, citra ullam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius diſſolutionem fieri manente ſpiritus ſubſtantia, aut hanc quidem manente natiuo calore diſſipari, naturalis rerum ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi uiuentium humorem, quatenus ſubſtantię noſtræ portio quædam eſt a prima ſtatim origine ſuſcepta, ab alimentario diſtat atque ſecernitur. Ab aqueo autem ab eſt, quod tametſi uterque ingenitus eſt nobis, hic tamen omnium corporum uel inanimorum communis, nihil ſocietas nihil commercij habet cum calore & ſpiritu: ille uero plurimum, ut qui eorum ſedes eſt & fomentum. Hic idcirco eſt quum prę cæteris natiuum humorem appellarunt, alij proprio forte inepto nomine humidum radicale: nos id ut primigenium ita dicere poſſumus uitale & ſolitare humidum, quod ſpiritus & caloris totiusq; uitæ fundamentum eſt & pabulum.

Trium humorũ quod diſcrimē eſt.

Quis trium natiuus humor proprie dicendus.

De triplici ſimilaris partis ſubſtantia, & de cæteris humorum differentijs. Cap. V.

Partē ſimilarē nō prorſus eſſe ſimplicem.

SIMILAREM uocatam particulam ſimplicem, compoſitionis expertem & ſui undique ſimilem ſenſus ęſtimatione iudicamus, primamque illi ſtructuram ex elementorum temperatione naſci. At uero ne ſic ad unguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffuſa eſt, quin aliæ aliorũ ſint elementorum magis minusve participes: neque cogitatione modo, ſed etiam (ſi quis ſtudioſe penitus uſq; introſpiciat) ſenſu uarietas quædam animaduerti poteſt. Vnde ſi facilis & accurata quæritur rerum diſtinctio, pars quæque ſimilaris ex aliis quibuſdam ſubſtantiis condita, hæ uero ex primarum ſimpliciũq; quatuor naturarum concretione. Quoniam uero ſubſtantias illas nondũ partes corporis appellamus, ſimimilarem partem compoſitã dicere uſus nō admittit, compoſitionem duntaxat exiſtimat eam quæ ex aliis quibuſdam particulis conſurgit. Subſtantiæ autem illę tres ſunt omneis in parte ſimilari poſitæ, ſolida carnoſa & ſpirituoſa, his enim utra recentiorum uerbis. Solida primũ eſt lineamentum & ſtamen illud ſtabile atque cōſtans, per quod toti robur ineſt & firmamentum, & qua tanquam baſi reliquę ſubſtantiæ innituntur. Hanc enim ea quę carnoſa appellatur undique circumfundit & obuallat, inſeritque ſpacia inter fibras uacua, quaſi rimas expleat, hinc & partis moles recte dici conſueuit. Commune quidem illi carnis nomen eſt inditum, ſed cuius ſubſtantia in magna ſit uarietate. Quæ enim muſculorum fibris innaſcitur, proprie caro appellari ſolet, quę autem uiſceribus, ut cordi, ut iocineri, renibus, lieni & pulmoni, eam παρέγχυμα Greci dixerũt, nos affuſionem, inteſtinis, gulę, uētriculo, utero, utrique ueſicæ, arteriis, uenis, neruis & membranis quæcunque inſidet, commune illa quoque nomē mutuatur, ut unicuique parti ſimilari ſua ſit caro. Spirituoſam ſubſtantiam ſupra ſatis perſequuti ſumus, prætenuem nempe & ętheream eam quæ partis ſimilaris eſſentiam complet & abſoluit, illa quidem in ſolida ſubſtantia primũ & maxime conſiſtit, omniumque functionum eſt opifex. Quo autem clariora ſint omnia, & hæc ſuperioribus quaſi annexa conſentiat, ſolidam ſubſtantiam ex aliis rurſum conſtare meditemur, nempe ex terreno craſſamento (hoc interim uerba a Columella mutuabor) cuius conſtantia atque firmitas aqueo humore continetur, mox ex humido primigenio

Qua ratione pars ſimilaris appelletur ſimplex.

Triplex ſubſtantia partis ſimilaris.

Solida quæ.

Carniformis quæ.

Caro triplex.

Spirituoſa ſubſtantia.

Solida ſubſtantia rurſum ex triplici cōſtat.

primigenio

Natiuũ humidũ prima eſt ſedes ſpiritus.

Omniũ ſubſtãtiarũ enumeratio.

De humoribus ſecundariis.

migenio quod uitale & ſpiritus fundamentum appellauimus. In hoc igitur naturalis ſpiritus qui (ętherea ſubſtantia paulo ante commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur, inde tanquam e ſeminario prodiens, in carnoſam quoque ſubſtantiam propagatur, ſicque calorem & naturam ſecum proferens, his partem ſimilarem uniuerſam perfundit. Ergo omnes quæ in ſimilari corporis parte ſunt ſubſtantiæ numerantur, carnoſa & ſolida, in ſolida craſſamentum illud terrenum, humidum primigenium, & inſitus ſpiritus. In craſſamento præter terrenam ſubſtantiam, aqueus eſt, & tenax is humore, cuius interuentu partes eius cohærent, firmaque id ſoliditate conſiſtit. Ne quid autem hic intactũ & quaſi prętermiſſum deſiderari poſſit, quod partium ſimilarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam contemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos ſecundarios proprie appellant genera, ab optimis quibuſque medicis celebrata, iſtis comparemus. Quod in ſolida ſubſtantia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe continet aqueum qui cum ſit omnium corporũ communis, ad hũc numerum minime referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis inſitus eſt & uiuentium proprius naturaliſque ſpiritus ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, quem leuiter & incõſiderate uidetur Auicennas cum aqueo eũdem feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Sed ſecundariorum unus conſtituendus eſt is humor, qui carnoſa uocatur ſubſtantia, & qui ceu concretus liquor ſolidis fibris adhæreſcens, moles fit ſimilaris partis, hunc manifeſto uidere licet in carnibus dum igni immodice torrentur liquari & plurimum defluere ferrique in prunas largiter. Alter eſt qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhęreſcit, ſed roris uice in partis ſubſtantiam diffuſus propriuſq; adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis ueniſque cõtinetur, hinc mox ex earum finibus in uacua partium loca influxurus. Huic quidem eſſe conſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſite elaboratam, & ex qua pars ſimilaris aletur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilarium ſubſtantiam pertinere, quanquam uaria commutatione in corporis naturam tandem commigrabunt. Qui in maioribus uenis reconditur ſanguis, ad hęc ſecundariorum humorum genera neutiquam pertinet, ſed eos quatuor primos ac principes humores ac uere ſuccos recepit, de quibus ſuo loco futura eſt commemoratio. Iam uero ſi præſcriptum ordinem inuertemus ex ſanguine qui in uenis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarij, conſequutione quadam fient. Cum enim ſanguis iam in extrema & ora exilium uenarum arteriarũq; perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecundus autem cum iam uice alimenti in partium ſubſtantiam influxit iiſque apponitur, tertius ubi circum partium uillos & ſtamina concreſcens illis annectitur & agglutinatur, quartus quum iam illis aſſimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecundariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitioque diſciplinæ ſibi conſtet, in quartũ hunc humorem toto animo omnique ſtudio incumbẽdum, explicandumq; plenius quid cauſæ erat cur eum in cunctis uiuentibus ineſſe, tot tantiſq; rationibus contenderemus, quantumque momenti & ponderis ad rem inſtitutam obtineat.

tineat. Quicquid uitam agit, ſalutari calore perfuſum continetur & regitur: atque is calor qualitas quum ſit, totus tamẽ diuinus eſt atq; cœleſtis, & in æthereo ſpiritu ſubſiſtit.

Subſtantiam caloris humidam eſſe.

Cum autem huius beneficio & munere corpus alioqui ualidum, uniuerſum quantum eſt concaleſcat, neceſſe eſt ei uim ineſſe caloris ualẽtiſſimam, quæ ſi pariter ſiccitate comitaretur nos impendio adureret, atqui nõ urit, eam igitur neceſſe eſt humoris temperatione perfundi, uiuentiumq; calorem ac ſpiritum idoneo conuenientiq; humido contineri, quod illius ſubiecta eſt & indiſſolubilis materia quemadmodum in his corporibus quę apta ſunt ut inflãmentur, flammę ſedes & pabulum aereus quidam eſt humor.

Quiſnã humorũ corporis eſt ſubſtantia innati calidi.

At quoniam complures ſunt humorum ordines, compluresq; in nobis differentiæ, æſtimandum nunc eſt quiſnam eorum, ſalutaris iſtius caloris ſedes eſſe poſſit. Poſtrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifeſtum, quare in promptu quoq; eſt horum neutrum eã eſſe quam inueſtigamus innati calidi ſubſtantiam. Neq; præterea ea fuerit aqueus humor ex quo ſuam conſiſtentiam accepit partium ſolidarum craſſamentũ ut qui omnium ſit corporum communis. Reſtat igitur innati calidi ſubſtãtiam eſſe, uel carnoſam uocatam ſubſtantiam, uel id humidum quod radicitus inherens uitale & primigenium appellauimus, quodq; olei cuiuſdam ſpeciẽ oſtẽdit

Humorem oleoſum eſſe innati calidi ſubſtantiam

Conſentaneum autem magis eſt & ad ueritatem propenſius, in hoc quam in illa potius calorem uitæ collocari. Permanens enim eſt & conſtans humidum hoc primigenium, in ſolida ſubſtantia firmatum, neque niſi annorum ætatiſq; decurſione imminui poteſt carnoſa ſubſtantia frequenter omni ætate ut augeri ita detrahi & extenuari uidetur. Illud ſiquando iacturam accepit, non reſarcitur, hęc marcore exhauſta, rurſus in amplam molem aſſurgit, nam carnoſæ ſubſtantiæ magnitudo uariatur, etiamſi præterea non augetur animans Itaque ſi innatus calor uitæ opifex, tuto nos debet in extremum regere atque moderari, par eſt utique hunc in ſtabili humido permanere. Quin & noſtræ originis cõtemplatio, uitalem calorem una cum humido primigenio a ſemine, carnoſam autem ſubſtantiam a materno ſanguine deriuari commonſtrat.

Totam ſimilaris partis ſolidam ſubſtantiam ex ſemine nanſci.

Etenim prima fœtus cõformatione dum ſimilarium partium procreatio inſtitueretur, corpus ipſum ſeminis, primum in quædam rudimenta ſeſe extendit, deinde uero in exactam ſpeciem. Dum.n. ea rudimenta ponerẽtur, uideri poterat corpus ſeminis adumbrationẽ quandam partium ſimilarium lineamentis ſuis exhibere, quæ quaſi fibrę erunt & ſtamina filis quibuſdam tenuiſſimis araneorũ ſimilibus cõtexta. Hæc eſt igitur conſtãs & uere ſolida partium ſimilarium ſubſtantia ex puro ſemine concreta, ad quã deinde ſenſim influens & illabẽs ſanguis maternus, uillos & ſtamina undiq; circunſedens illic cõcreſcebat, fiebatq; ſubſtantia carnoſa ex ſanguine, quæ affuſa inſperſaq; locis inanibus, moles eſt partiũ ſimilariũ. Quãcunq; aũt ſolidior illa ſubſtantia ab ortu conditionẽ acceperit, eandẽ totius uitę curſu retinet. Nã ſtamina ex humido liquidoq; ſemine creata, quãquam diuturnitate magis magiſq; ſicceſcunt, dũ ad extremum ſeniũ quod aridiſſimũ eſt ueniant, ſemper tñ eius humidi quod a ſemine contraxerunt, aliquid ſibi oẽm uitam recondunt: quod ut recens natis & infantibus plurimum eſt ſenſibus exiguum, ita interiectis ętatibus mediocre.

Quatuor in ſolida ſubſtantia quæ ex ſemine prodierunt.

Quantulumcunque idipſum eſt quod in uitæ extremum reconditur, ſecum id ſpiritum & calorem ex ſemine aduexit; hoſque retinet tum ſibi tum ſolidæ ſubſtantiæ perennes & indiſſolubiles. Ex quo intelligi poteſt carnoſam ſimilariũ partium ſubſtantiã a ſanguine, ſolidam uero & quicquid in eius compoſitione ineſt ſiue craſſamentum, ſiue humidum primigenium, ſiue ſpiritus, ſiue inſitus calor, id omne olim

a ſemine

a ſemine natum proceſſiſſe,& tanquam illius quædam portio ſit incorrupta, ſeminis naturam plurimum redolere. Hinc rurſus perſpicuum euadit innati-calidi quam exquirimus ſubſtantiam, præſtantem illam quidem & uitæ conſeruatricem,non ad carnoſam quæ ex ſanguine prodiit, ſed ad primigenium humidum,quod ſuam ſemini originem refert acceptam,pertinere. Ergo ſi qua illius promenda eſt definitio,calidum innatum eſt humidum primigenium inſito ſpiritu & calore undique perfuſum Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus,in quo ſaluus uiget & conſeruatur. Tribus ergo illis cōiunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quiddam ſpiritum ingenitum appellant,ad rarius nec ſatis proprie. De his hactenus, nunc de natura.

Innatū calidum quid.

Quid natura medicis,et quæ eius ſubſtantia. Cap. VII.

QVOD generatim atque uniuerſe phyſici proponunt hoc loco contrahentes naturam eſſed efinimus uim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ non aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quantum poteſt longiſſime. Etenim ne fruſtra condidiſſe uideatur, edito illa operi in omni uita inſidet, id nunquam deſerit ſed eius gubernacula tractās partes omnes in ſuum quamq; opus ducit & concitat ut illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cēſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit perueſtiganti, uis & poteſtas caloris prima in mentem uenit,cui ſolet omnis effectus cauſa palam attribui. At uero qualitas ſyncera caloris,etiam ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit,neque dum intenſione creuit, continuo integriores, firmioreſq; functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris,quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non uni calori.ſed illius quoque ſubſtantię accommodari, quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerunt,ſed alteri compoſitę rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere , aut in ſpiritu ,aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt naturæ nomen non niſi promiſcue & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptius quidem ſpiritum ingenitum quicunque is fuerit,naturam dixeris Veruntamen ſi proprie agēdum eſt naturę ſubſtantia eſt calidum innatum quale ſupra circumſcripſimus. Id enim animal ab initio confirmauit,auxit,& tanquam omnium operum naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehendit,humidum primigenium,ſpiritum & calorem , omnia quidem uno eodemq; ortu ex ſemine prognata. Quum ueteres naturam & uirium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie,tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis cōſtare & compleri.pronuntiant,potius ea quibus ſuſtinetur uires enumerāt, quam proprie naturæ nomen uſurpent,eum carnoſa illa ſpecies nequaquam ſit a ſemine contracta:quæ autem uere natura eſt tota ex ſemine naſcens,animal effinxit,huicq; totius uitæ curſu moderatur. Quæ pure natura dicitur carni nō eſt ingenita,ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt,confertur. Corporis natura,quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit:ut hæc ſolida ſeminaliſq; ſubſtantia aliorum omnium more,ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterum hæc ipſa principia, non ut quę ſolent accurate a phyſicis tractari,ſimplicia ſunt & omnis compoſitionis expertia:ſe etſi forte ſenſu ſimplicia iudicantur, cogitatione tamen ex

Naturæ humanæ definitio.

Naturā nō ſolum calorem,ſed ſubſtantiam eſſe.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ ſubſtantia.

Naturæ ſubſtātiam ex quatuor elementis cōſtare.

O primis

primis conſtat elementis ſe prioribus. Craſſamentum enim quod ſubſtratum atque ſubiectum eſt, ex denſis terreniſq; elementis plurimum quidem conditum eſt, non tamen tenuiorum prorſus expers. Natura quæ in illo uiget, humido primigenio & ſpiritu calido perficitur, quæ aeris atque ignis plurimum in compoſitione acceperunt, ſed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: ut medicis nulla prorſus ſubſtantia ſit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione ſit concreta. Hinc fit ut rurſum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod a prima ſtatim origine ex elementorum & caloris diuini perfuſione contractum eſt. Illi tanquã in prima functionum omnium cauſa cõſiſtunt, quicunque caducæ naturæ limitibus coerceri, nihil ſupra hanc diuinius quicquam neque ipſam animæ ſubſtãtiam inueſtigant. His igitur natura eſt temperamentum in ſpiritu & humido primigenio ſitum: quod quoniam caloris dominio uincit, calorem quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici ſolet: nam quod Hippocrates aliquãdo quatuor humorum congeſtionem, aliquando corporis formam & figuram hoc nomine ſignarit, præter uſum eſt & cõſuetudinem loquendi. His iam decurſis, plenius adeunda nobis eſt innati calidi & ſpirituum tractatio, quorum gratia hic a nobis liber fuerat inſtitutus.

Naturam eſſe temperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, ſtatus mutationem ſubeat Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidaq; eſt innati calidi ſubſtantia, eo cumulatior & plenior, quo magis ſit caloris humoriſq; particeps. Talis eſt omnino in ſemine miſtiſq; ortus noſtri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui ſummum habent complementum, ut alias nunquam plenius affluere poſſint. Quæ ortui proxima eſt ętas, tãta iſtorum abundantia circumfluit, quãta nulla ætas conſequuta aut arte aut induſtria poteſt excedere, ſed ne parem quidẽ atque primo ortu acceperat, uel exquiſitiſſima uiuendi lege conſeruare, alioqui perpetuari & ſempiternis ſeculorum ætatibus ſuſtineri poſſet animans. Illa porro ſumma cum ſint infantium ætate, moderata tamen eſſe dicimus, ipſamq; innati calidi ſubſtantiam bene temperatam. Qui enim in hac calor ineſt, licet ſit ſummus, quia tamen humido perfunditur, mitis eſt omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet uberior, haud tamen diffluit, ſed calore coercetur: ſic ſumma quæ ſunt, ad moderationem quandam exquiſite ſunt temperata, ut in infantibus & puerulis redundans humor, pari quodam modo ſpiritu & calore ſit aſperſus. Hinc ætate progrediente ſenſim ui caloris mẽbra ſicceſcunt, ſimul quoque & robur & incrementum cõſequuntur, non modica quidem humoris portione in accretionem profuſa. Id itidem ſentiẽs Hippocrates, ait corpus quodcunque augeſcit & robur accipit, neceſſario calidum eſſe, illaq; ob innati calidi uim conferri. At uero cum iam oſſa, nerui atque mẽbranæ nõ ultra ſequi duciue poſſunt incrementum omne ſiſtitur: tum uero mẽbris ſummũ robur ineſt, ſummæq; uires inſunt ad animalium operum functionem. Quæ profecto argumento ſunt, ætatum floridam humidum primigenium iam ſiccius obtinere. Cæterum hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque ut ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque ut infantiũ ætas humore multo affluit; atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſſit ingenitum calorem & ſpiritum, quantum a primordiis acceperat quodammodo aſſeruare. Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti

In ortu ſummus eſt tum calor tum humor.

Sũmus quãuis ſit tamen eſt temperatus.

Membra corpore ſicceſcere.

Lib. de nat. hum.

leſcenti atque infanti inſidere calorem, quia quantum ſubſtantię caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulitq; adoleſcentia: quandoquidem ſicciore facta materia ſolet calor omnis uires ſuas uehementius proferre. Hanc igitur uiciſſitudinē quia diſperdita ſubſtantia qualitas increuit, parem calorem ſenſu æſtimatio illis fortaſſe decernit. At uero infantis plurimus eſt naturalis calor, iſq; blandus & halitus ſimilis, ut ſubſtantiæ ęſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſſimum ſtatuat. Iuueni autem caloris ſubſtantia, non poteſt non eſſe ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quam ob cauſam is reuera minus eſt calidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intenſo. Qui calidiſſimus eſt infans, is pariter bene temperatus eſt, ad cunctas naturæ perfunctiones accōmodatus. Huius uero comparatione iuuenis intemperatus cenſetur, qui acrem igneūq; calorem eſt conſequutus, quem etiam aduentitiū externūq; appellant non quod extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte impetu inuectus eſt & ſublatus) ſed quod bene tēperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atque ille ad naturę munera uires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multoq; magis qui febre iactātur: at natiuus in iſtis nō ineſt priſtino ęqualis, nedū maior. Sed ad nos iam redeamus

Media ætate licet humor ſit paucior, pars tamen eſt ſenſu calor.

Reuera infanti copioſior eſt calor quam ætate media.

Ab ſummo ætatis uigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit & paulatim collabitur, uſque eo dum is extremo ſenio languidus contabeſcat. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulū, id uniuerſum incendio deflagrat ætatis uigore, ut tum acerrimus calor omnia uorans ſeſe nequeat amplius effundere. Hinc uero quoniam nimium exeſa diſſipataq; inſiti illius & primigenij humidi ſubſtātia, non eſt ſatis apta pari colori fouendo, neceſſum eſt ut dū ſenſim humidum abſumetur, calor quoque pariter obſoleſcat: & (ut ait Hippocrates) dū corpus areſcere incipiet, defluens ruinā frigidius efficiatur. duobusq; poſtremis quanto plus homo extabeſcit, tanto frigidior neceſſario reddatur, ut ſui ipſius ratione ſit poſtrema uitę die frigidiſſimus. Hac igitur ratione innati caloris alias ſubſtātia, alias qualitas ætatū progreſſu ad ruinā deflués, in perniciē agitur. Cæterū quoniā exhauſto pabulo calor una reſtinguitur, ſi hic cauſa eſt quę pabulū abſumit, ut certe eſt: fiet protinus idē calor interius ſui cauſa. Gaudet quidā & iucunde fruitur humidi cōmertio, cuius etiam ſi interitum non expetit ipſum tamē neceſſario affert: ſublato autē humido conſequens eſt & calorē tolli. Vnde hic calor dum conſeruari & perfici naturaliter deſiderat ſemetipſum is conficit & interimit, & quem ſui occaſum & obitum non intendit, eū tamen conficit. Sed quoniā nihil quod genitū eſt & natura conſtat, primū & per ſe ſui exitium molitur ſed quā longiſſime prorogari & in rerū natura conſiſtere peroptat: ne ipſe quidē calor per ſe & ex inſtituto, ſui interitus cauſa fuerit, uerū ut dicere ſolent ex accidenti & alterius interiectu. Nā aliud quippiā agens, ipſe quippe humidū cōficiens, ſeipſum pariter diripit atque uaſtat. Quocirca nō alia eſt ortus noſtri, alia interitus caſa, ſed quæcūque nos genuit & moderatur, ea tandē extremū uitę diem morte cōficit.

A media ætate calorē minui.

Calor ſeipſum deſtruit & cōſumit.

Non per ſe ſed ex accidēti id efficit.

Dixerit hic aliquis. Si ſummus ętatis uigor calorem profert tactu acerrimū, ſenectus autem ignauum & inertē, neceſſitas eſt medio trāſitu moderationē quādā percipi caloris qualem & ſuperior de temperamentis tractatio cōfirmauit. Quid eſt igit quam ob rem nō hanc ſimiliter ut infantium ætatē, aut fortaſſe cōuenientius liceat in temperatis numerare? Nunc ſanè diuerſa nobis atq; tum eſt tēperati ratio, illic enim temperamenta tactu & qualitatis ordine, hic ſubſtantię copia & ubertate dimetimur. Quæ enim florida ſuccedit ætas tactus iudicio tempera

Obiectio.

Solutio.

Inclinantis nō ſimiliter

atq; infantium ætatē dici temperatam.

tū præbet calorē, at uero paucū id eſt, nec ei ſimile quod ſumme expetitur laudaturq; omni uita, & quale infantiū ętati ineſt plurimū, naturę muniis cógruētiſſimum. Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundiſſimum, tum calori affine temperiem accerſit, ſubſidiumq; cōfert ac actiones. Altera uero quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamē tactione mediocris deprehenditur. Et ſi igitur quicunque natiuus calor integer eſt & ualens, is continuo eſt tēperatus: non id tamen retro cómmear, ut qui temperatus ſenſus iudicio cōfirmatur, is natiuus ſit & noſtrę naturæ familiaris. Hic animo tractare & contemplari liceat rem cognitione digniſſimā, humidi quippe primigenij, atq; caloris ſocietatem. Tanta enim eſt horum conſentiens, cōſpirans & continuata cognatio, ut ſemper mutuas operas conferant, nihilq; unum efficere poſſit alterius ope deſtitutum. Iuueni ſiquidem etſi per quodāmodo atq; puero calor inſidet, naturæ tamē operibus ille obſcurior & infirmior eſt quam puer, quod quadam ex parte exhauſto humore factus ſit aridior. Quod planè argumentum eſt humorem inſitū non minus atq; calorē ad naturæ opera conferre. At certe illa eſſe diuerſa declarat quæ per ætates incidit mutatio, dum altero conſtante alterum ſenſim diſſipatur Huc pertinet quod humidum tanquā fomentum & pabulum eſt caloris, calor autem illius beneficio ſuſtinetur: hic ut efficiens eſt præcipuum, humidum, uice materiæ ſubſternitur calori, magiſq; patitur. Quibus magna ui frgoris inſitus calor repente extinguitur(quod hyeme per alpes iter facientibus tempeſtas Aquilonia inferre ſolet (humidum fere ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubito diſperdere? At uero contra humidum euanſcere diſſoluive non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetunt, ijs una cum calore innatum humidum diſperditur, ut illius nihil reſtet aut certe perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem fere ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differūt tamē calor & humor.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatem decurſio affert calidi noſtri commutationē, talē exiſtimauit Hippocrates ex annni tēporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: ęſtate uero diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aeris frigus corpora contingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intro repellit in profundum, foriſq; cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coercet, ut nihil eius aut minimum poſſit affluere: ſicque illa partibus intimis uires colligens, multo quā prius robuſtior euadit. Aeſtate contra, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpiritus tum humores fora elicit, neceſſe eſt ſubſtantię caloris plurimum in confinem aerem defluere atque diſſipari, exiguum uero intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quādam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuuntve. Eius uero qualitatem ſic commutant, ut ęſtas ferŭentiſſima exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiatque ut temperata quæ fuerat naturæ metas plerunq; excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris ſæuitia ſubſtantia caloris nihilo ſit frigidior, ſed priorem ſtatum retinet ijs maxime corporibus quæ plurimo ſanguine & calore prædita ſunt. Exanguia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium

Hyeme uberior eſt in nobis copiā caloris quā æſtate.

Aeſtate acrior in nobis eſt calor quā hyeme.

quæ

quæ per hyemem degunt in latibulis)ut omnia frigorum iniuria læduntur, ſic plurima extincto calore de uita decedunt, imo, & inter homines ut omniū externæ ſaltem partes refrigeſcunt, ita quicunque imbecillo ſunt corpore, aut ſine ſenſu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorſus ex hominum uita demigrant.

Temporū anni & ætatū comparatio.

Iam uero calidi commutationem quæ per anni tempora fit, ſi quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte poſtrema, ut ineunte ætate, uberrimum deprehendetur innatum calidum: uere autem eam ſortietur conditionem quam in pueritia & adoleſcētia, æſtas proportione reſpondet florenti ætati: autumno ob eam quæ æſtate fit diſperſionem, pauca eſt ſubſtantia caloris, ſed ea minus acris quàm æſtate, unde poſſit autumnus inclinanti præcipitatæ iam ætati conferri. Sub autūni finem hyemiſque ingreſſum, calor in nobis modicus ineſt, qui quoniam corpus etiamtum laxum eſt & patens, prompte refrigeſcit, eique non admodum fit diſſimilis qui ſenectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum uarietas ſimilis ferè mutationis eſt occaſio.

Innati calidi ex regione uarietas

Quanto enim ad auſtrum & medium illum cingulum qui ſolis ardore torretur, magis inclinata eſt, tanto paucior hominibus ineſt calidi ſubſtantia, ipſa uero qualitas acrior. Contra quantum regio ad Aquilomē uergit, tantum in corporibus abundat beneque temperata eſt innati calidi ſubſtantia, niſi forte cum ad ultimas terræ regiones acceditur, in quibus præfrigore uix ullū animal hyeme uitam agit.

Quæſtio.

Exiſtit autem hoc loco quæſtio ſubdifficilis, qui fieri poſſit ut hyeme quam æſtate innatum calidum ſit uberius, nunquid forte tum augetur ea partium ſolidarum ſubſtantia quæ olim à ſemine dimanauit?

Solutio. Verā calidi ſubſtātiam hyeme non augeri.

Cum aſſiduo ſubſtātiæ fluore corpus noſtrum ſenſim diſſoluatur neque uitare poſſimus ingenitā nobis ſenij ac interitus neceſſitatem, fieri certe non poteſt quin de propria innati calidi ſubſtantia continenter quędam fiat deceſſio, non modo maioribus illis ætatum decurſionibus, ſed & quouis anni tempore tū calido tum frigido. Quanquam enim ambiens aer minus hyeme quam æſtate diſſipat, interior tamen noſter calor non minus pabulum ſuū populatur & conficit. Quod ſi forte coercitus intus calor concoctionem augeat, & benigni ſucci copiam exaggeret ad partium nutritionem, inſtauretque humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perſpicuum tamen eſt quicquid accedit inſtauratione, plurimum ab eius integritate deficere quod euanuit, quodque olim fuerat à ſemine comparatum: alioqui immortale fieret animal.

Obiectio ex Hipp. Solutio.

Quo fit ut de innati calidi ſubſtantia quotidie magis magiſque detrahatur, neque poſſit ulla hyeme abundātior eſſe quam æſtate illi ſuperiore, quemadmodum neque florentium ętati poteſt uel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ ſe ferebat. Sed tamen Hippocratis ſunt illa. Ventres hyeme & uera natura eſſe calidiſſimos, tum uero & magnam innati calidi copiam ineſſe.

Quid eo loci Hipp. calidū appellet.

Ab hoc igitur medicinę parente cum nefas ſit deſciuiſſe, uerborum illius uim & bene dicta ſic interpretari conſilium eſt: eo loco innatum calidum non eam puram ſubſtantiam appellaſſe, quam ſolidæ partes a ſemine cōtraxerunt, & quam aphoriſmo ſuperiore, creſcentium ętati plurimam eſſe prodiderat, uerum uel eam impuriorem iam factam auctamque uberioris alimenti appulſu, uel omnem ſubſtātiam quæ moderato & miti calore ſit prædita, ſiue ea pars noſtri ſit corporis, ſiue minus. Hac notione ſanguis & arteriarum ſpiritus ipſaque corporis moles innati calidi ſubſtantia ſunt, ſicuti & eadem naturæ appellatione diximus quādoque contineri, quam etiam pupeſcentibus & adoleſcentibus plus calidi ineſſe quam infantium & puerorum ætati, quiuis recte cenſuerit.

Duplex dici innatū calidum.

Veruntamen calidum hoc impurum eſt, neque innatum idipſum eſt, quod a prima origine ſemen

men

men nobis indiderat. Itaque naturalis calidi ſubſtantia cum biſariam dicatur, aut purior illa partium ſolidarum a ſemine ducta, aut ea ipſa nutritione aucta factaque impurior adultis, atque etiã liquidum omne corpus mediocri calore perfuſum, ſiue id ſanguis ſiue ſpiritus eſt: fieri quidem haudquaquam poteſt ut una eademq; nominis ratione, creſcentium ętas & hyems plurimum habeat innati calidi, ſed qui ita pronunciat neceſſario omonymian inducit.

Natiui tum caloris, tum ſpiritus differentiæ: hosq; partibus ſingulis inſitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. XII.

Triplex ſubſtantia cuiq: parti ſimilari ſua eſt ei propria.

PARTEM unamquamque ſimilarem innato calido & priori ſpiritu inſtructam eſſe quoad in uita ſit animans, neque citra opem illorum poſſe unquã conſiſtere, perſpicuum iam eſt & euidens. Similares partes non uno eodemq; omnes temperamento tenentur, ſed os frigidius eſt aridiusq; neruo, neruus uti & membrana carne frigidior atque ſiccior. Quoniam igitur compoſitæ rei temperamentum ex ſimplicium quibus conſtat permiſtione naſcitur, fit neceſſario ut eę ſubſtantię quas parti cuique ſimilari datas eſſe meminimus, diuerſam in hac atque in illa parte tum ſpeciem tum ſubſtantiam ſortitæ ſint, neq; una temperamenti lex atq; modus inſit omnibus.

Quot partes corporis tot ſunt ſpiritus & totidem naturæ.

Quare qui in oſſe ineſt ſpiritus ab eo diſtat qui in neruo, hic rurſum ab eo qui moderato eſt carnis. Sic humidũ primigenium ipſamq; innati caloris ſubſtantiam, aliam os adeptum eſt, aliam neruus, aliam caro, uti & pars unaquęque ſimilaris. Eſt autem in his uarietas non modo ex ſubſtantię multitudine, ſed ex primorum elementorum unde conditæ ſunt temperatione profecta. Qui partium functiones ſtudioſæ animaduertet, & quod neque os nerui, neque neruus carnis ſubſtantiam gignere poſſit aut reſarcire, neque contra: hac adductus functionum diſcrepantia quæ illas tota ſpecie diſcludit, mox opinor cauſas quæ illarum ſunt effectrices, pari interuallo diſiunget. Hæc autem quum ſint ſpiritus innatum calidum, quibus naturæ ſubſtantiam compleri diximus, conſequens eſt totidem ſtatui ſpiritum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum uarietates, quot partium ſimilarium differentias numero dimetimur, ut uniuſcuiuſque partis ſua hæc ſint, cæterarum nulli eadem prorſus impertita.

Spiritus & uires influẽtes.

Quæ partes corporis principatum obtinent, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum ſpiritu præpotente ualent, ut non ſe ipſi duntaxat gubernandis dent operam, ſed alios de ſe ſpiritus tanquã iugi de fonte promãt, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus, aluntur: his in uires functionesq; ſuas concitati, conſtantem & perpetuam operum functionem edunt.

Naturalis. Vitalis. Animalis.

Vnde intelligitur præter innatos ſpiritus qui ſtabiles & in unaquaque parte fixi ſunt tres inſuper errantes & uagos influentesq; exiſtere, unum naturalem è iecore per uenas in corporis extrema diffuſum: alterum uitalem quem cor aſſiduo per arterias emittit: tertium animalem qui in cerebri uentriculis genitus, hincq; per neruos profectus, partes irrigat ſenſus motuſque compotes. Hunc quidem in cerebri uẽtriculis uiſque ſenſuum contineri, quemadmodum & in arteriis uitalem, inter omnes medicos iam planè conſtat: at naturalem ex iocinere proferri, non uſque ad eo eſt ſenſu compertum. Cæterum ſi uis eſt ulla demonſtrationis, neque ſunt omnia ſenſuum teſtimonio fulcienda, conficient ſupra adductæ Ariſtotelis rationes, ſi qua in iocinere commnnis & influens ſtatuitur natualis facultas, illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit uehiculum. Non enim ſanguis adipem muneris ſatis eſt accommodatus,

modatus, qui nempe craſſior mediam inter corpus facultatemq́; ſubſtantiã non eſt ſortitus. Ergo uniuerſum animal gubernant principes tres facultates, totidem ſpiritum uehiculis, ex ſuis quęquæ fontibus, per proprios canales in omne corpus diſtributæ, Nulla pars in nobis aut calorem aut inſitũ ſpiritum, aut uires ab ortu datas potis eſt retinere citra influentium ſpiritum uires, ſed in breui omnia conciderent a principiorum uiribus & fauore deſtituta. Itaque quum ſint partium corporis aliæ principes, ut cerebrum, cor, & iecur, adde ſi uidetur & teſtes: aliæ ab his natæ & quaſi earum uiribus ſubſeruientes, ut nerui arteriæ, uenę ſeminis uaſa, reliquarum omnium inſitæ uires influentibus inde uiribus gubernantur, aliæ manifeſtius, ut muſculus, aliæ obſcurius, ut os, cartilago, uinculum. In has enim partes tametſi neque uena inſeritur quæ ſanguinem, neque arteria quæ ſpiritum perferat, ſatis tamen hęc in illas deriuari declarat aſſidua quę fit earum nutritio. Neque enim citra influxum poſſint eę perſiſtere & uita teneri. Nulla igitur ſeipſa duntaxat gubernatur, niſi id fortaſſis ita accipiendum quis uelit, quod non per manifeſtos & patentes ductus, muſculorum & interiorum uiſcerum modo regantur. Hæc ſiquidē ut uberiores ſpiritus atq; uires acceperunt, ſic uenis, arteriis atq; neruis indigent, quibus manifeſta fit & conſpicua gubernatio. Ex his denuo planum fit & apertum, tum uitalem, tum naturalem ſpiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eoq; pertingere ubi neq; uena neque arteria eſt, harum enim adminiculo non ubiq; indiget, animalem autem ſpiritũ nuſquam poſſe citra neruos aut eorum uillos atque ſtamina contineri, aut uires ſuas prodere. Optima id quidem ratione a natura inſtitutum, quod pars unaquęque nutritione & uita, non autem ſenſu & motu indigeret.

Partes ſēſum inſitis tũ influentibus uiribus gubernari.

Non partes omnes indigere animali ſpiritu, ut aliis.

Naturalem ſpiritum fieri materiam uitalis atque animalis, utque ſpiritus et aliæ ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur. *Cap. XII.*

HAC autem ratione inſiti ſpiritus, & aliæ ſolidarum partium ſubſtãtiæ ſeruari nutririq; ſolent. Alimenti purior magiſq; aërea portio, concoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ uaporis ſpeciem quandam exhibet. Ea tum a ſpiritu iecori ingenito uim accipiēs, eiuſque ubertate penitus perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tanto præſtantior, quanto iecoris molem uis ei naturaliter inſita pręcellit Huius ſpiritus quantum per uenam cauam cum ſanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuo caloris ui accuratius elaboratum attenuatumq́;, in aëris propè ſpeciem mutatur, atq: ex dextro cordis ſinu per communes eoſq; arctiſſimos auditus, in ſiniſtrũ ſinum uiam capeſſit permeat, ubi hauſto per pulmones aëre temperatum, materia quædam fit cui calor & uis conceſſa uitalis, ſpiritum profert uitalem per arterias toto corpore diffuſſum atque conſertum. Quę portio iſtius per ceruicis arterias in cerebri baſin rapitur, tertio contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri uentriculos per cõtextum alium choroidem appellatũ confertur. Illic exhauſto per nares elaboratoque aëre, fomentum incrementumque recipit, & ui proprietateque ſpiritus qui cerebro eſt ingenitus, conuerſione quadam ſpiritus fit animalis, ętherea planè imitatus, ad motum, ad ſenſũ, ad omnes deniq; animales functiones apte comparatus. Itaque uapor ille ſanguinis in iocinere natus, ſi uitali ſpiritui, deinde & animali ſeſe materiam & quaſi alimentum exhiberi, debet primo ſtatim ſpirituum ordine collocari.

Naturalis ſpiritus procreatio.

Vitalis ſpiritus creatio.

Spiritus animalis ut generetur.

Naturalis primo eſt omniũ, uereq; ſpiritus dici debet.

Quantum

Quantum hic à uitali, tantundem profecto & uitali ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, uaporem æmulatur, uitalis, aereus eſt, animalis autem ætherus. Vitalem pereq; ac animalem, ſi ſpiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in ſubſtantia ſpiritum uarietas ineſt, efficit quidem ut non unius eiuſdemq; ii ſint naturę, at genus unum communemque appellationem eos participare quid quęſo obſtabit? De his quidem ita ſit ſtatum. Qui naturalis ſpiritus eſt appellatus, ſupra reliquos hoc peculiare munere præditus eſt, ut quum propriæ facultati ſe uehiculum exhibuerit, alimentum deinde ſe offerat ei alendo ſpiritui qui ſuus eſt cuiq; parti ſimilari congenitus. Ita enim conuenit unamquamque huius ſubſtantiam cōuenienti atque idoneo foueri alimento. In eo porrò humore qui per ora uenarum in partium uacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid craſſius & concertum magis eſt, id ſolidæ ſubſtantię craſſamentum, in alimentum ſibi allicit atq; iungit: quicquid autem tenuis eſt, & olei cuiuſdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: uapor illinc ſublatus una cum naturali ſpiritu, ingenitum partis cuiuſque ſpiritum continet ſimul uero & circumfundentis nos aeris per diaſtolen trāſmiſſio. Reliqua quæcunque ſimilari parti inſidet ſubſtantia, id ſibi allicit reponitq; in alimētum, quod in affluente humore medium eſt inter uaporem & craſſiorem ſubſtantiam. Itaq; particulæ toti ſimilari alendæ unus ſanguis ſufficit, ſed cuius ſingula conuenientibus earū ſingulis accommodantur, ut ſuo poſthac loco plenius aſſeretur.

Naturalis ſpiritus inſitum nutrit.

Vnde & quo unaquæque partium ſubſtātia alitur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido.

FINIS.

DE ANIMAE FACVLTATIBVS LIBER. V.

Quid anima. Cap. *Primo.*

Præfatio.

TERRENO concretoque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in unum quaſi concentum nexuit, ſiue aſpectabile, ſiue abſtruſum id & ſenſibus incompertũ foret, ſic omne ſuperior commentatio explicauit ut nihil inſuper deſyderari poſſe confidam, quod eius fabricationem & ſtructuram plenius adornet. At quoniam non in ſolita corporis, ſed in hominis qui ex corpore & animo cõſtat, meditatione uerſamur, quum ad exitum iam perducta ſit corporis tractatio, nunc animi eiuſq; partium & facultatũ cõtemplatio iure adeũda uideatur; ſi quidem ullum eſt ſtudium percipiendi hominis atque cognoſcẽdi inuoluta nimis & obſcura animæ cognitio, & quam ceu minus obuiam non ſit promptum attingere. Quocirca ſenſus noſtros effugientem illam, ſolis functionibus operibuſq; proditis, cernere mens poſſit uti & unamquamque reconditã cauſam ex affectibus qui cõſpicui ſint & obiecti ſenſibus, ea ſolet excutere. Itaque dum in uiuis eſt homo, plurima munera exequitur, quæ morte conſumptus ne minimum quidem attigerit, quod argumẽtum ſanè eſt horum munerum non corpus ipſum efficientem cauſam haberi, ſed ineſſe quippiam uiuẽti quo ſit is præſtantior atque potẽtior demortuo, & quo ad obeunda munia ſe comparet. Ineſt quidem in homine quædam actionum habilitas & efficientia ipſa denique uita quæ propria quędam eſt uiuentis functio: uerũ actionem ueterum philoſophorum imitatione animam cenſere, quę dormientibus nobis extra corpus diuagetur, uigilantibus in id remeet, niſi forte immodico ſopore longius profecta remigrare non poſſit, anile ſanè & plenum ſuperſtitionis eſt. Quare quum ſint actiones in eorũ accidentium genere quę continenter abeũt prolabũturq; quemadmodum & motus omnis, neq; à ſeipſis unquam firme ſubſiſtant: neceſſarium eſt quoties actiones obiri cernimus ſuperiorẽ his cauſam mente complecti, quam illæ uelut umbra corpus conſequantur. Ergo actionum uitæ ſtabilis & conſtans quędam in nobis eſt cauſa, qua præſente uita actioque omnis perficitur qua decidẽte ſimul uita perit atque diſſipatur. hanc tãtiſper dum nequeunt aliter illius eſſentiam cognitam habere, omnes quidem animã eſſe profitentur: ut ſit anima principium & cauſa functionum uiuẽtis corporis. Nihil uero feret ſi quis organici corporis perfectionẽ eſſe ſtatuat: quod enim uiuens eſt corpus, id corpus, id continuo naturale eſt & organicum. Nam quatenus uiuit, alimento ſanè utitur, organaq; adeptum eſt tum ad concoctionẽ, tum

Animam ſolis operibus cognoſci.

Corporis actiones nec a ſe, nec a corpore proficiſci.

Actionum corporis cauſam eſſe animam.

Animæ quid.

ad alimenti diſtributionem accommodata, ſine quibus neque alimẽto uti poſſit neque uiuere. Ergo quum uiuens omne corpus ſtatim ſit organicũ, quicquid illi uitam conferret actioneſq; uitales inducet, anima cenſeatur ea autem totius eſt perfectio.

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ ſint. Cap. II.

Vnde ſumãtur rerum differentiæ.

Viuentium differentiæ & ordines.

Tria animæ genera.

Quo diſtent genera a partibus.

Eadem nomina generum & partiũ animæ.

Partes animæ quæ.

VIVENTIS corporis ſpecies eſt anima, cui uita tãquam propria peculiariſq; actio comes eſt & ſocia. Cuicunq; igitur illa inſidebit, id animatũ reddet pariter & uiuum, animamq; ſortietur ceu ueram eſſentiam, uitam uero ut propriam illius functionem. Vnde exquiſita animatorum ab inanimis differentia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis uere decernuntur. At nihilominus quoniam plerunque relicta eſſentiæ obſcuritate, ad eius proprias functiones quę manifeſtiores ſunt diuertimus, idcirco ex his plerunq; differentias recte nobis comparamus. Sic philoſophi præſtantiſſimi & animam uita definierunt, & ex uitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hic ſequuti, ab infimo uiuẽtium ordine per ſingulos gradus ad hominis uſq; naturam progreſſione facta ex uitæ functionibus, quod alia corpora ſolius naturæ beneficio uiuant quę φυτὰ id eſt terra edita dicuntur, alia ſentiant, alia ratione & intelligentia prædita ſint, tres uiuentium differentias mente complectimur, naturale, ſentiens, & intelligens: tres quoque animæ ſpecies iiſdẽ nominibus inſignitas, quæ ſunt naturalis, ſentiẽs, & intelligens, quibus hæc reſpondet uiuentium genera φυτὸν, id eſt terra editũ ſiue ſtirps, brutum, homo. Etenim proprie illa inferiorum generum conditionem ſubeunt, quod diſcluſa disiunctaq; ſeparatim ſubſiſtant, quod nunquam in idem coire conciliariq; poſſint; quodque ſigillatim de uno quoque animę nomen enuntietur. Quæ enim in ſatis ac ſtirpibus naturalis ineſt, ea ſanè eſt anima, á qua & ſtirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quę item beluis præeſt ſentiens ea quoq; anima eſt, quæ non animatas modo, ſed etiam animalia illas efficit. Intelligentẽ demum hominis mentem nemo fuerit qui animam eſſe non dicat. Sic autem ſeiugatæ ſunt atque diſtractæ, ut neque quæ hominis intelligens eſt anima ſit ſentiens, neque quæ beluis ſentiens imperat, ſit naturalis, ut neq; homo belua eſt, neque belua ſtirpis, alioqui in magnã confuſionẽ adigerentur rerũ ſpecies. Quinimo eidem nequeunt pariter inſidere intelligens & ſentiẽs, uel ſentiens & naturalis, quoniam neque complures ſubſtantiarum formæ, reuera eiuſdem eſſe poſſunt ſubiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neque beluam & hominem. Hæc igitur tria ſint diſcreta animę genera. Efficit autem nominum inopia, ut iiſdem quoque appellationibus tũ partes, tum facultates animæ deſignentur, unde ꝑmagnis ſępe obſcuritatibus ſcripta latẽt inuoluta. Ita enim quicquid intelligens eſt, continuo ſentiens eſſe dicimus, id eſt ſentiendi facultate pręditum, & quod ſentiens eſt, id quoque fatemur naturæ facultatibus teneri. ut hæc non principum formarum, ſed uel partium, uel facultatum ſint nomina. Partes animę eas dici uelim, quæ ſociatæ atque connexæ, in totius unam & integram ſubſtantiam conſpirant, quibus ſeorſum ſingulis non apte poteſt totius nomen accommodari. Quæ tria modo ante oculos poſuimus, intelligens, ſentiens & naturale, in homine quodammodo comprehenduntur, ut partes ſunt animę, non autem ut genera eadem diſcluſa ſedibus, genera cõſtituunt. Animæ partes geometricis figuris recte uiſus eſt Ariſtoteles contuliſſe. Inter has primus eſt trigonus, qui neque ex aliis ſe prioribus

bus conſtat,neque ab angulo in angulum alterum exporrecta linea diuidi pōt. Secundus ab hoc eſt tetragonus,qui trigonum poteſtate concludit;ut pentagonus tetragonum atque trigonum. Vt igitur in pentagono qui ſimplex eſt figura trigonus & tetragonus ut partes inſunt, poteſtate duntaxat non reipſa (neque enim illic trigonum neque tetragonum,ſed pentagonum, duntaxat figuræ nomen & rationem habere dicimus,alioqui non ſimplex eſſet,ſed iam ex cōpluribus compoſita figura) ſic procul dubio intelligentem animam homini ſimplicem ineſſe ſtatuendum eſt,cuius partes ſint ſentiens ac naturalis,non hæ quidē energia,ſed poteſtate duntaxat conſiſtentes. Ea eſt partium animæ ratio. Appetens uero,cogitatione fingens,& ad locum moues,neq; genera,neq; partes ſunt animę ſed unius eiuſdemq; partis facultates,eius nempe quæ ſentiens appellatur. Hæc non animantium ordines atque gradus ſecernunt, ut quędam ſentiãt quæ loco nequaquam mouētur,ſed adeo inter ſe connexa ſunt & apta,ut diſſolui nunquam poſſint,& cuique animanti uniuerſa pariter inhæreſcant. Omniū quippe animantium tactus ſaltem eſt communis: hoc autem primo ſenſu quicquid præditum eſt,ſtatim uoluptatis atque doloris eſt particeps,poteſtq; peſtifera a ſalutaribus ſecernere, & quodam deſiderio ad res ſalutares accedere;unde fit ut quicquid ſenſu ullo præditum eſt, id ilico appetitu quodam ornatum eſſe uideatur. Quum autem res ſalutaris ſenſu percepta in communem ſenſum referetur, tum orietur uoluptatis & eximiæ delectationis comprehenſio, hæc uero deinde appetitū concitabit; ſic cōprehenſione & appetitu impulſum animal eo trahitur moueturq; ut optata cōſequatur & teneat. Quo fit ut quę pars animæ ſenſu pollet eadem pariter & phantaſię & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modo perfectiora animãlia,ſed muſce & uermes & uniuerſum inſectorum genus,quinetiam oſtreę & conchylia & ſpongiæ,& quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes a quibuſdā dici cœperunt;hæc tametſi ſede ſtabili uitam degunt,compuncta tamen in ſeſe coguntur,diffunduntur uero lætorem occurſu; inditium ſanè quòd tum motu, tum ſenſu ualent,& prædita ſunt. Cæterum ut in illis ſenſus appetituſq; plurimum obſcurus ineſt,ita & motus incertus atque confuſus; ut hac ratione nonnunquam cenſuerit Ariſtoteles motu illa priuari, & eorum quę ſentiunt quędam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens,& ad locum mouens nequaquam noua quædam animæ genera cōſtituunt,ſed quum ſentienti ea ſemper inſint & aſſideant in idipſum genus pertinent,cuius uires & facultates recte dici poſſint. Eſt enim facultas uis illa & poteſtas quā anima tanquam de ſinu ſuo promit, & ad numerum functiones profert. Id autē perinde eſt atque ſi dixerit inſitā & uernaculam animæ proprietatem;que ipſa quidem eſt accidens,ſed animę intimum atque adeo inteſtinum,ut pleriſque illius eſſentia putetur. Hinc non raro unaquęque pars animæ, facultatis appellatione deſcribitur. At cui exquiſita nominū rarumq; notio curæ fuerit,is non eſſentiæ animę,ſed uiribus quæ ab illa dimanãt, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem uſus licet opera facultatibus referat accepta,ea tamen primum ab animæ ſubſtantia emanare cenſemus quę una facultates ad opus impellit. Vna ſi quidem animæ ſubſtantia,multis facultatibus & uiribus ſe fundit atque oſtentat;haud ſecus ac pomum, quod reuera unū uarias ſpargit qualitates,odorem,ſpeciem,& calorē. Magnes lapis uim obtinuit, qua ad cœli ſe uertices conuertit aſpectumq; refert, uim aliam qua ferrum ad ſe prolectat. Aloe uim & facultatem habet purgandi, uentrem corroborandi, uulnera conglutinandi,& obducendę cicatricis. Itaque dum una animæ eſſen-

Facultates quæ.

Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri.

Omnia opera tribuēda ſunt eſſentiæ.

Vnius eſſentiæ complures falcultates.

tia complura de ſe profert opera, uarias in hæc facultates accomodat, ut ſit ſua cuiuſque operis facultas, neque ſint unius & eiuſdē facultatis opera diuerſa, unde quum par ſit operum atque facultatum numerus, ex illorum differentijs harum quoque differentias liceat numerando percenſere. Ergo cum uniuſcuiuſque quatenus unum eſt, & uno modo ſe gerit, unicus ſit motus: ſit anima quæ ſimplex eſt ſubſtantia, aliis alijsq; motibus uaria efficit opera, uarias quoque in hæc uires facultateſq; tanquam inſtrumenta confert: quibus multifariā ſe exhibens diuerſos promit effectus. Has autem facultates neque animæ ſubſtantiam, neque eius ullam partem eſſe inde intelligitur, quòd illæ nonnunquā exoleſcunt atque pereunt integra ſuperſtite animæ eſſentia. Etenim uis & facultas augeſcendi poſt uigorem annis confirmatum intercedit & aboletur, quęque uiridi æuo coſtans fuerat, exitum certū habet in ętate, tametſi eadem ſupereſt animæ ſubſtantia. Quinetiam nullo ſeminis concurſu, ſed quadam putrida colluuie quæcunque ultro ſuaq; ſponte prognata ſunt: quæcunque collatis perfuſiſq; diuerſorum generum ſeminibus emerſerunt, ut mulus, ut Leopardus quanquam anima continentur ſentiente, facultatis tamen gignendi ſunt expertia: ſi quod ab eis ſemen editur, ſterile id toto genere eſt ac minime fœcundū.

Facultatem eſſe quandā proprietatē rei, non partem eius.

Facultatis & partis diſcrimen.

Ex quibus perſpicuum eſt facultatem ab animę parte hoc potiſſimum diſtare, quod illa poſſit ab animæ ſubſtantia ſeiungi atque diſcludi, pars nulla queat ſeparari quin tota ſimul anima diſperdita ſoluatur. Facultas quamuis ingenita ſit animæ, tamen accidit & inheret, pars animæ ſubſtantia eſt & quædam illius ceu portio. *Hæc* ſeorſum conſtituta aut in ſtirpibus aut in beluis ſubſiſtit, illa diſiecta nunquam conſiſtit citra animæ ex qua pendet adhæſionem.

Quod primæ partis animæ ſint facultates quæ naturales appellantur. Cap. III.

QVONIAM igitur facultates ex operibus internoſci, & ex horum multitudine illarum numerum animaduerti proditum eſt: quod uniuſcuiuſque partis animę facultates ſunt, quot earum differentiæ, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus unumquodq; effectione quadam completur, & in lucem prodit: eaq; effectio motio eſt efficientis, Efficiens igitur quippiam id præcurrat neceſſum eſt, aut fortaſſe complura, quorum tamē unum ſtatuatur tāquam primaria aut princeps cauſa.

Animā eſſe primariam cauſam, facultates eſſe adiuuantes cauſas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Functiones.

Opera.

Quo tēpore quæque facultas dominetur.

Huiuſmodi eſt anima quę quum inter omnia quæ in nobis ſunt ui & efficientia præſtet, propriis facultatibus quaſi cauſis adiuuātibus & inſtrumentis tū corporeis, tum incorporeis utitur ad omnia quæcunq; obit. Facultates aūt proximæ & continentes operū ſunt cauſæ, quarum obſeruationē atq; cognitionem ſatis ſuperq; medico ſufficere pleriq; cenſuerunt in earum igitur inueſtigationem nobis eſt diligentius incumbendū. Partiū animę omniū ea prima ſtatuitur quæ omniū uiuentiū communis, natura & animę pars naturalis dicta, ſola ſtirpes regit atq; moderatur. Huius geſtiones tres uti & tria opera cernimus in omni tū ſtirpium, tum animantium genere, quæ defecta non ſunt & obleſa ut mulus: eę ſunt, ꝓcreatio, nutritio & accretio: opera aūt ſunt ſtirps ſurgens è ſemine, aut qui utero geritur fœtus ac fingitur: augeſcens ſtirps aut animal, hoc ſaluum & uita conſeruatū. Tres præſunt illis effectrices facultates procreatrix, altrix & quæ autrix appellatur. Quo tempore fœtum geſtat fœmina omnes tametſi in cōmune idemq; opus conſpirant, procreatrix tamen illa uis dominarum habet edito iam partu ea langueſcit moxq; aboletur ut dentes emiſerit, quumq; ab editione nulla iam pars gigni uideatur, dentiū duntaxat

gignen

gignendorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas uiget, dũ ad magnitudinis conſtitutum certumq; modũ hunc prouexerit. Quod reliquũ eſt uitę tempus, in ſolius altricis eſt poteſtate: quæ quũ uitę totius ſit comes & conſeruatrix, primis illa uitæ ętatibus aliarum duntaxat erat adminiſtra & auxiliari: ut in utero ea quæ ad augendũ ualet procreatrici ſubſidio uenit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarũt. Hę ſunt unius eiuſdemq; partis aię multæ uires, quæ propriis ſe operibus exuſcitant & expromunt. Si fœtus utero geſtatus tribus illis continetur, editus uero dum adoleuerit duabus, reliquo uitæ curriculo unica: quoniam illæ auolarunt, perierunt ne prorſus an illic præter ea ignauæ iacent & quaſi feriatę? Perſiſtit una quidem facultatum ſubſtantia in diem uitę ſupremum, neq; a ſuis illa uiribus manet deſtituta, quorſum enim genito iam animali eoq; edito debeat procreandi uis perire? quid illam ſuſtulerit? Verum quoniam prima illa ſeminis natura quo uires ſuas exprimat idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere poteſt: quum certe aut mutila erit & uiolata corporis integritas aut ad effectionem materia deficiet, tum illa uacabit finemq; cõſtituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere nõ poteſt trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltem prępeditum: & cui ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus dicitur, eiq; adempta cernendi facultas aut certe impedita: ita & qui ſenio confectus effœtum corpus & emeritum adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatem nõ habet: & quę illo eſt naturalis pars animę, ſi forte illæſa ſtatuitur, intercepta tamen eſt & corporis uitiis irretita. Iam uero quę & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiendum explicandumq; eſt. Procreatio motio eſt quæ ad nouam ſubſtantiam perducit. Dum autem quęuis ſubſtantia in alteram cõmigrat, ut ſemen os aut in cartilaginẽ aut in neruum, ea proprię eſſentię commutationẽ & conuerſionẽ neceſſario ſubit, alioqui .n. eadẽ ſuſtantia maneret ſimul uero eadem in aptam & conuenientem naturę ſuæ figuram conformatur hiſq; duobus abſoluitur eius procreatio, ſubſtantiæ commutatione & conformatione. Ergo quum ſit ſua cuiuſque actionis uis quędam efficiens, erunt ſanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hęc quidem uſu mollienda ſunt) non ut dum ſpecies, ſed utique partes, quibus illa abſolute completur. Vna partis uniuſcuiuſque ſubſtantiam qualem cernimus, ex ſemine produxit: altera figuram illi compagemq; & ſitum propriis uſibus idoneum contulit. Ergo quot ſunt in nobis ſimilarium partium ſubſtantię, totidem planè recenſere licet immutatricis illius partis ſpecies, quarum ſuam quæque ſubſtantiam propria quadam commutatione extulit. Alia enim oſſis, alia nerui eſſentiã compleuit, & ſimiliter uniuſcuiuſq; partis ſubſtantiam ſua quędam facultas ingenuit, cui liceat a partis natura nomen imponere. Adhunc propemodum multas quiuis inſtituere poſſit cõformatrices partis differentias, ut ſua cuiq; inſtrumẽto præſit, quę propriam ei figuram atq; poſitionem aſciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent quę duę unius procreatricis ſunt partes. Huius autem proprium hoc munus eſſe diximus, partes ſingulas ipſumq; adeo fœtum proficere. Quæ in adultis nobis facultas ſemẽ conficit, & in fœtus conſtitutionem exhibet, procreatrix dici non meretur, alioqui quę uel ſanguinem uel lac uis generat procreatricis quoque nomen ſibi uẽdicaret: neq; qui ſemen confert proprie generator eſt, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur ſic enumeratæ uideri poſſunt quę

Quæſtio.

Solutio.

Qua ratione facultas quædam pereat.

Procreatio quid.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ ſemẽ generat dici non debet procreatrix.

cunque

cunque procreatrici parent facultates. Altrix porro eſt quę adiectum alimētū in corporis ſubſtantiam conuertit eiq; aſſimilat.

Altrix facultas quæ.

Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſſiduo fluore uariis ex cauſis cōtinenter diſſipetur, neque tamē præpropere abſumi & conſeneſcere id ſinant alimenta proprium certe altricis facultatis munus eſt nonnihil ſubſtantiæ pro diſperdita reſarcire: quod quidem uel par eſt ei quod affluxit, uel eo uberius uel parcius. Actio qua id efficitur nutritio eſt, nempe adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio & aſſimilatio: quæ omnino triplex deprehenditur, una priorem corporis habitum conſeruat, altera extenuat, tertia ſaginat & amplificat, Animans omne quoad uitā degit neceſſe eſt quodāmodo nutriri, ſiue firma id, ſiue ęgra ſit ualetudine. nunquā enim otio perfruitur illa uis altrix, ut quam planè naturalē eſſe conſtat.

Nutritio quid.

Obijci autem poteſt corpori nihil aſſimilari, quod non plenè conuerſum ſit & commutatum: atqui ea commutatio nutritio eſt: non aliud agitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tanquā ex materie, portio quędā ſubſtantiæ corporis progignitur Verū id quidem dum os aut neruus aliter, aliquid fieri: at nihil prorſus fit quod ante nō eſſet. Prius.n. & os erat & neruus, neq; ad hęc ſimpliciter facta eſt mutatio, neq; ad ſubſtantiam ſe ſuis uiribus ſuſtinētē & ſolitariā, ſed ad eam quæ pars ſit alterius. Sunt qui nō inepte hoc ſtatuunt diſcriminis, nutritionē motū eſſe ad materiā, quę prius exiſtēte forma ornetur: procreationem uero motum eſſe ad formam. Commutationem igitur quæ ad ſubſtantiam ſimpliciter, & per ſe fit, procreationem: quæ uero ſit ad ſubſtantiam alteri iam per ſe cōſiſtenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus.

Nutritionē a procreatione differre.

Auctrix quæ.

Augendi facultas eſt, quę corpus quoquouerſum porrigit atq; profert. Ipſa aūt illius geſtio accretio eſt, nēpe corporis quoquouerſū porrectio atq; prolatio. Quod corporis eſſe dico, nō de unaquaque parte accipiendū: nō.n. ſi quid in maiorem carnis molem atq; tumorē dilatatur, id cōtinuo augeſcit: ſed tota incrementi ratio ad ſolidas dūtaxat animātiū partes maximeq; ad oſſa pertinet, quæ ſi creſcūt, animal pariter uniuerſum creſcit, quāquā idipſum fortaſſe tum macie extabeſcit. Quoquouerſum autem porriguntur, dum in lōgitudinis ſimulq; latitudinis & altitudinis dimenſiones cōtendunt atque diffunduntur, quod ſolius naturæ eſt opus: nulla enim ars poteſt corpus, quātumlibet tenerum atque ſequax integra continuatione in omnem partem dilatare ſed ſi in longitudinem protrahetur, neceſſario fiet aut latitudo contractior.

Accretio a procreatione differt.

Augetur autem proprie quod ortum iam eſt & integram formę ſuæ abſolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiam nunc progreſſio ſit (ueluti quum domus exędificatur) non utique accretio, ſed conſtitutio quædam eſt. Si priſtina ſpecies excedit (ceu dū aqueus humor raritate diffuſus uertitur in aera) ocaſus quidem eſt & interitus non accretio. Imo neque ſi aqua ſic raritate funditur ut ſuam inſuper ſpeciem retineat, augeri tum putetur ſed rareſcere: quia ueterem ſuam ſoliditatem non retinet. Quod igitur accreſcit, integram id iam ſpeciem abſolutum eſt, neq; illam incremento mutat, & priſtina continuatione ſoliditateque corporis ſeruata quoquouerſum porrigitur & extenditur. Ex his palam fit quantum ab ortu uel interitu diſtet accretio: in illis ad nouam ſubſtantiam, hic ad amplitudinē & molem fit progreſſus: gignitur quod nondum eſt neq; ſpeciem obtinuit, augetur quod forma perfectum conſiſtit. Si quod augetur priſtinam ſoliditatem debet aſſeruare, neceſſum eſt hanc nutritione alimentiq; appulſu confirmari, ut quod auctū eſt in ampliorē molē fuſum, inde ſibi robur firmitatemq; conciliet. Sic igitur accretioni affinis eſt & coniuncta nutritio, ut neque citra eius opem compleri, Exiſtimari hoc loco fortaſſe poſſit, ætate adoleſcēdi dum ſequax eſt

corpus,

corpus pleniorem uberioremque nutricationem, eſſe eam accretionem quam proponimus, quod ipſum ſequutus Auicennas cenſuit incrementum fieri non poſſe niſi uberior alimenti fiat acceſſio, quam propriæ ſubſtantiæ deceſſio. At uero plerunq; cernimus, tum pueros, tum adoleſcentes febribus diuturniſque morbis oppreſſos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parcius alantur, planè declarant accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuo tãquam comitẽ aſſidere. Quinetiam quòd ſit uniuſcuiuſque uiuentis corporis certus & cõſtitutus incrementi, modus, ad quem non niſi pedetentim ſtatiſq; tẽporum ſpatiis peruenitur, quod etiã plerique eo ſint ſtatu, ut licet uberrime ſe ſaginent atque pingueſcant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant, palam detegit altricem facultatem ab ea quę in augendo eſt, non modo appellatione, ſed & functionibus & editis operibus plurimum diſſidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentum negotiatur, ſed circa corporis partes ſolidas, has enim quoad ſinunt, in omnem partem efferre atq; dilatare, proprium illius eſt mutus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & aſſimilare, non modo quantum effluxit, ſed & largius ac fuſius, quo laxiores factas capacitates affatim impleat, conſeruetq; priſtinam earum ſoliditatem atque robur.

Non quitquid plenius aliter & pingueſcit, augetur.

Prima ratio *Secunda*

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere. *Cap. IIII.*

FACVLTATVM naturalium numerus ut impleat, ad altricem reuerſione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ uel adminiſtræ parent huc referendę uidentur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, concoquens, quarum neceſſitate corpus alitur & ſuſtinetur. Nulla enim eſt ne minima quidẽ corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eo appellit per ſe impetuq; ſub motum, quemadmodum nos ex inſtituto quodam & arbitrio in forum cõcedimus, ſic enim nũquam in ſuperas, ſed omne in inferas partes quæ ſub iecore ſunt, grauitatis pondere fluminis inſtar illaberetur. Quare neceſſe eſt aut alieno externoq; pulſu agitatum illuc protrudatur, aut allectum trahatur. Atqui ex uẽtriculo aut iocinere, ſi per uenas in omne corpus pulſum excurrat, utile pariter ac inutile permixte illuc confluet, neque quod familiare eſt & amicum, parti cuique ſuum conferetur. Reſtat igitur ut ſit ſua cuiuſq; particulæ uis attrahendi quæ quod illi familiare eſt & conueniens, ex ſanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium corporis perampla ſit uarietas ob quam non omnes unius & eiuſdem alimenti ſuauitate paſcũtur, neque eiſdem delitiis capiuntur, erit cuiuſque partis quędam uis & facultas, quæ quod ſibi aptum erit & iucundum ueluti ſugat & alliciat. Sic ſtirpes è terra amœnum ſuccum, ſic lapis heraclius ferrum, ſic & purgantia medicamenta unumquempiam è corpore humorem, naturam ſubſtantiarũque ſimilitudine trahunt. Ea ſi eſt facultatis attrahentis neceſſitas unicuique parti ingenita neceſſe eſt ſimul & expultricem quandam ineſſe, quę quod inutile eſt & ſuperuacaneum depellat. Vt enim conuenienti amicitia atque deſiderio res unaqueque trahit, ita par eſt eandem odio & offenſione concitatam, quicquid ſibi noxium eſt & infenſum extrudere, aut certe reſpuere. Tragit porrò ut quod familiare eſt ſibi adnectat eiuſque ſuauitate perfruatur, & ſibi tandem prorſus aſſimilet: quod dum efficit, id neceſſario continet & conſeruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur,) dum autem diutius continet idipſum proprio calore mitigat,

Quatuor facultas quæ nutrici miniſtrant.

Atractricis neceſſitas.

Vnde nata uis attrahẽdi.

Expultricis facultatis neceſſitas.

re mitigat, immutat atque concoquit. Quare pręter attrahentem & expellentem neceſſaria quoque intelligi poteſt continens atque concoquens facultas. Eſt & altera demonſtrationis horum neceſſitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro ſeu fructus quiuis aut uinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimum a corporis noſtri natura diſtare uidebitur, neq; poſſe in noſtram ſubſtantiam conuerti, planeque aſſimilari nobis niſi multifariã uarieque mutatum. Neque uero id uniuerſum concoctione mutari poteſt, nam quantumcũque benignum & familiare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat, quare uis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quę pernitiem tãtam exturbat. Alimenti quicquid utile relinquitur, & ad corpus nutridum conueniens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere nõ poteſt, atqui ad eas non adit ſuopte impetu, neceſſe eſt igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adiectumque niſi aliquantum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt, nõ enim quod aſſiduo huc illucque rapitur, concoctionem facile ſubit, ut quę nõ ſic momento temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt uim ineſſe, quæ alimentum contineat, in ſumma uero quatuor facultates naturales ſuas cuique parti inſidere, quæ nutrici auxiliariæ ſint & miniſtræ. Nunquid quæſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendę? Alimentum quum iam in partem influxit, primum quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tũ demum perfecte aſſimilatur, neque ulla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quam non præueniat agglutinatio, & ante hãc appoſitio uariæ quidem functiones ex proprijs effectis conſpicuæ. Cęterum hę non ex aliis, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſerunt. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, idcirco unaquæque pars alimentum trahit, ut id ſibi iungat & apponat, agglutinatio uero tum retentionem, tum concoctionem conſequitur, eſtq; neceſſarium ut dum alimentum concoctione concreſcit fitq; craſſius, retentum id parti ſimul affigatur. Ipſa porro aſſimilatio naturalium functionum ſuprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur, hęc autem facultas ſumma quum ſit in quam reliquę contendunt, una præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ ſubminiſtrãt omniſque nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Alia demonſtratio quatuor facultatũ naturalium.

Reliquas omnes naturales functiones ad quatuor eas facultates referri.

Prater eas quatuor, non aliamquandam eſſe naturalem appetendi facultatem, aliam internoſcendi, aliam ſecernendi.

Cap. V.

NON leui quidem diſputatione philoſophi medicique certant, ſitne in ſtirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirifice congruunt naturalem quendam appetitum rebus ineſſe: atque ut animantia nũ niſi appetitu animali incitata progredi & incedere, ſic neque ſtirpes, neque corporis noſtri particulas quicquam allicere aut depellere niſi illius naturali appetitu odioue ſtimulatas. Quod enim familiare ſibi iucundumque eſt, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius deſiderio tenentur, quod uero nociturũ & aduerſum eſt, id quia deſpuunt & aſpernantur, expellunt. Cęterum in hoc tota controuerſia eſt, num ut in animalibus, ita in ſtirpibus, & in his quæ ſola duce natura reguntur, propria quædam inſtituendi ſit appetendi facultas. Hãc equidem minime neceſſariam duco, ſed quæcunque attrahit, eadem quod familiare

liare

liare eſt atque ſalutare appetit; hoc autem iucundum eſt & amicum quia ſimile ſimilitudo quippe amicitiam, amicitia deſiderium ſeu apetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunque expellendi facultas eſt, eadem quod noxium & peſtiferum eſt auerſatur, & reſpuit, quia inimicum atque diſſimile. Hinc autem alia difficilior quæſtio exiſtit ſtirpes ne ea ſenſu quodam, ut nos, percipiant & internoſcant quæ ſibi ſalutaria peſtifera ue ſunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis noſtri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrantur, iiſq; uim tribuunt internoſcendi ſalutaria à peſtiferis. Hanc diſcernentem & quę ſuauia inſuauiaq; diſtinguit facultatem, ſenſum quendam appellant, non utque ceu aſpectum, auditum, odoratum guſtatum, aut tactum: ſed proprium quendam & naturalem ſenſum, qui quæ nutrire poſſint & quæ ſecus, duntaxat diiudicet. Itaque non modo uentriculum, iecur, parteſq; ſingulas, uerumetiam frutices extimant ſuauium & idoneorum ſenſu atque uoluptate affici, hæcq; ſi deſint protinus appetere, quia uero appetant eadem attrahere, ut tandem optatis fruantur & uoluptatis fructum percipiant. Hęc Platonis conſulta eſſe perhibent, quem conſtant ſtirpes nonnunquam animantes appellaſſe. At uero Ariſtoteles his aduerſatur, qui ſatis omnibus atque plantis uim illam inſidentem ſalutarium & idoneorum attractricem, cenſet appetitu ſolo naturali impelli, citra uallam utilium cognitionem. Neque ullam ſtirpibus uim ineſſe, poſſe, quæ idoneum ab alieno diſcernat & internoſcat, ſed hoc altioris duntaxat illius eſſe facultatis quam communem ſenſum appellant. Appetitus autem is, ut cæteris quibuſque rebus eſt ſuus, grauibus ut deorſum ruant, leuibus ut in ſublime conuolent: ſic propemodum magneti purgantibuſque medicamentis appetitus eſt ingenitus attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum, ſtirpibus conuenientem ſuccum è terra ſugendi. Hunc uero appetitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigentia eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atq; ſimilitudo amicitiam parit, quumq; ſimilis atque iucundi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem appetitus attractionem, eoq; fruetur attrahendi facultas, ſiquidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur neceſſitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atq; prudentia ſtirpes corporiſq; noſtri particulę regi uiderentur.

Hon aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate controuerſia eſt, dirimitur. Quod enim renes ſeruum a reliquo ſanguine ſecernant, quodque natura in morbis poſt concoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quod denique oporteat concoctionem præire, ſubſequi uero ſecretionem, & poſtea euacuationem, ut bona ſit criſis, omnes quidem fatemur. At uera ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Que enim facultas poſt factam in morbis concoctionem confuſos in uenis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadem eſt expultrix, quæ nihil depellere poteſt, quod non ante a reliquis quaſi euulſerit. Quæ uero ſuperuacuos humores e iecoris ſanguine ſecernit, ea eſt attrahendi uis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit: & quæ ſerum ſeparat a ſanguine: eadem eſt uis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in uenis eſt maioribus: partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio non propriæ cuiuſdam facultatis eſt opus, ſed uel expulſionis uel attractionis initium.

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe ualentiores, iiſque propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. VI.

PARTES corporis tanta conſentione inter ſe coniunctæ ſunt, ut omnes communiter totius commodis utilitatique inſeruiant, omniumque uſus in id uno quaſi concentu conſpirent.

Actiones propriæ. Actiones communes.

Harum actiones quæ naturales appellantur, duplices exiſtunt, aliæ propriæ uni cuipiam addictæ parti, ut oſſi ut cartilagini & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars eſt in nobis uel minima, quæ non ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium parium gratia comparatæ, quales ſunt quę in uentriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiumque omnium utilitatem & commodum natæ.

Quæ facultates, quibus partibus maxime uigens.

Sic œſophago manifeſta uis eſt alimentum trahendi: ſic uentriculo ut & iecori pręter proprias, communes illę omnes inſident, inter quas tamen uis illa ad concoquendum ualens excellit. Sic in inteſtinis expultrix ualidiſſima cócoctrix infirma ineſt, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è uenis urinæ, facultas pręſtantiſſima eique profundendæ & deiiciendæ non imbecilla, reliquarum autem ii ſunt expertes. Sic denique utero uis continendi robuſtiſſima, qui fœtum noué integris menſibus reconditum gerat, nec parum huic ualidæ allectandi ſeminis & fœtus exigendi uires, at concoquendi prorſus nullę.

Naturales facultates quæ habent inſtrumẽta.

Itaque partes illæ ut & aliæ non nullæ quæ non modo priuato, ſed publico quoque munere funguntur ac uigent inſtrumentorum ſpeciem acceperunt, & iis muneribus ad quę in primis ſunt propenſæ ſtaminum uiolorumque proprium genus adeptæ ſunt. Triplex autem eſt hoc illorum genus, alia enim recta ſunt in longitudinem porrecta, alia tranſuerſa quæ ad pares rectoſq; angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua aliæ quæ oblique & ad impares angulos in recta incidunt.

Quod uillorum genus cuiq; facultati ſeruiat.

Quanquam igitur concoquendi uis nullum ſtaminum genus, ſed humidum duntaxat calore nobis ingenitum ad concoctionem accomodat, reliquæ tamen quę motu quopiam munus ſuum explent, uillis indiguerunt, attrahens quidé rectis, tranſuerſis expultrix continens obliquis. Vt enim in muſculis uilli nutu noſtro & arbitrio contracti & ad ſuam originem quaſi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumétis, recti uilli ſolius naturæ inſtinctu contracti breuioreſque facti alimétũ attrahunt, tranſuerſi auté aſtricti, ſubditam capacitatem in anguſtiam adducũt, & quicquid ea cócipitur detrudunt; cæterum obliqui uilli quia intenti, nec breuiorem nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia plane continent; nihilque uel attrahunt uel expellunt. Cuicunque igitur naturæ inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſſit, triplex etiam uillorum genus eſt conceſſum, alias tunica ſimplici ut in utero, alias ut in uentriculo duplici. quibus uero iſtarum uriũ unica data eſt ut in teſtinis, iis (tam etſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex uillorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti unicuique aſſidentium numerus ex functionum uarietate cognitus, uillorum differentias explicat econtrario quoque uillorum uarietas cóſectione cognita renunciat quot cuiuſq; partis ſunt facultates gulæ uentriculi inteſtinorum, arteriarũ, uenarũ, uteri, utriuſque ueſicæ, & aliorũ ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta.

Peculiares facultates uilis non indigere.

At uero quæ ſibi duntaxat priuatiſq; commodis dant operam ut oſſa, ut cartilagines, etſi quo ſe alãt naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamé uilli opere indigét, ſed ingenita ui omnia efficiunt & edunt. Neque porro uentriculus neque inteſtina ut ſe duntaxat alãt & cóſeruent: ſuos uillos ad proprii alimẽti attractioné & retétioné, aut ad

ſuperuacaneorum

ſuperuacaneorum depulſionem applicant & accomodant. His iam uideor uniuerſam principum naturę facultatum ſummã attigiſſe, necnon reliquarũ omnium quarum illæ opera & miniſterio utuntur, numerum percenſuiſſe: quocirca tempeſtiuũ erit ad animalium facultatum differentias ſermonẽ transferre.

Externæ ſentiendi facultates. Cap. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non utique ſtirpibus, ſed ſolis animãtibus obtigerunt, unde & illis nomẽ acceſſit, duo prima ſuminaq; genera exiſtũt: alię rationis ſunt participes, huius expertes alię quę ſenſus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animantibus ſupra naturalem illam uim, moderatur præcipuamq; adminiſtrationem tenet ſentiens anima, tota quidẽ eſſentia ſimplex eſt, ſui tota perſimilis, neq; ut corpus ex partibus coagmentata diſparibus, alias unum eiuſdemq; generis nequaquam id eſſet quod ex ea conſtaret. Huius tamen unius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, guſtat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum diſcrimina internoſcit, cogitatione fingit, ſomniat, meminit. Hæc unius & eiuſdem ſunt eſſentiæ munera, non tamen ea dum exequitur & perficit, uno ſimiliq; modo ſe ſemper exhibet, ſed ut uaria corporis inſtrumenta ad effectionem accommodat, ita alias aliter ſeſe exprimens illa profert. Vnde quum ſic diſcretæ ſint horum munerum geſtiones, ut poſſint ſingulæ ſeorſum atque ſeparatim conſiſtere, neque una quapiam concita ſit neceſſe alias continuo proferri, aut una pereunte reliquas omnes pariter occumbere, optima ſit ratione ut ſua ſit cuiuſque propria quædam facultas, ſintque totidem ſentiendi facultates, quot functionum differentias numerando percenſuimus. Vniuerſum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, ut aliæ rationis, aliæ ſenſus ſint effectrices: harum autem quæ brutis animantibus imperant, alię externa ſentiunt, alię loco mouent, alię cognoſcunt. Quæ demum externa ſenciunt quinque ſtatuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, guſtandi, atque tractandi. Qua uidet animal, ea ipſa facultate nec audit, nec odoratur, nec guſtat, nec tangit, uti neque ex aduerſo fieri quicquã poteſt: tanta ſcilicet eſt inter eas diſtantia, quam inſtrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt uarietas peperit. Quocunque ſentimus, id quemadmodum cæterorum corporũ unumquodque ex ſubiecta materia & ſpecie conſtituitur: ſentiendi inſtrumentum tanquam materia eſt, ſenſus tanquam forma & ratio. Aſpectus qui facultas eſt uidendi, tanquam forma in cryſtallino oculi humore conſedit, qui pellucidus primum eſt cernendi organum: circumfuſum id humoribus, tunicisq; ſeptum, quę uſum ei conferunt, ut melior completiorq; ſit uiſio. Cernit quidẽ ſimpliciter uiſus cryſtallino ĩtegre uero ac pfecte oculi inſtrumento: ſub hunc autem ſenſum ueniunt iſ maxime colores qui corporibus per ſumma inſident. Eos enim hic unus præ cæteris internoſcit diſcernitque ſingulos, cęterorum autem nullus. Quocirca cernendi facultatem eam eſſe definimus, quæ in oculo ſita colores citra materiam, per mediũ re ipſa conſpicuum excipit. Quum autem unuſquiſque ſenſus a prima anima quaſi præciſus abiunctusq; uideatur, & ſua cuique ſpiritus portio illinc ad functionem & miniſterium tributa ſit, poterit reliquis ad uiſus exeplum finitio accommodari propria. Precipuum audiendi inſtrumentum eſt aer quidam prætenuis auribus ingenitus, membrana obductus, ad aurium intimam capacitatem poſitus, quo audientis nerui a cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum cum aerem atque ſpiritum, qui primum eſt audiendi inſtrumentũ ambit, quem

Facultatum animalium demonſtratio.

Animalium facultatum diuiſio et numerus.

Facultatem eſſe formam inſtrumenti

Videndi facultas.

Definitio.

Audiẽdi facultas.

admodum opticus in oculo neruus cryſtallinum humorem, ſic in omnibus per influentem ſpiritum, & per neruum maxima inſtrumento ſocietas intercedit cum intimo ſentiendi principio. Huic igitur aeri inſidens audiendi facultas ſonum uere percipit, eiusq; diſcrimina dijudicat.

Odorandi facultas.

Odorandi proprium inſtrumẽtum extra caluã non excidit, reſpirantibus quibusq; animalis opertum, & penitus conditum in iis extremis cerebri, quæ ad naſi ſummum pertinent.

Vnde nomẽ habeant externi ſenſus

Vnde intelligitur hos quinque ſenſus non quod foras exprompti ſint & promineant: ſed quod externarum rerũ proprijs organis cognitione capiant, idcirco externos appellari. Illic conſtituta odorandi facultas per narium ductus, una cũ ſpiritu hauſtos rerum odores comprehẽdit, qui ſubiecta eius ſunt materia in qua ſolet uerſari.

Guſtandi facultas.

In his porro maxime neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciumq; regionem diſpergi narrauimus, guſtandi facultas conſedit, rerum ſapores internoſcens, ſpongioſę eius carnis adminiculo qua lingua prædita eſt.

Tangendi facultas.

Cæterum uis tangendi nullo proprio concluſa organo coercetur, ſed quum tactus ad animantis uitam maxime uideretur neceſſarius, toto corpore æquabiliter fuſus eſt. In his autem neruis potiſſimum collocatur, qui duriores iam facti intro foraſq; commeant, per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non ut colores, ſapores, odores, aut ſoni, uno poſſunt nomine deſignari, multis quidem cõtrariorum pugnantiis diſcretæ: quarum extrema ſũt calor & frigus, humor & ſiccitas, mollitudo durities, aſperitas, læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nõnulli complures tactus inſtituerunt, qui has ſeorſum differentias perciperent, quaſi ex obiectarum qualitatum uarietate ſenſuum numerus petatur, non ſic autem, ſed ex organorum differentia facultatum numerus æſtimandus. Atqui unum eſt atque ſimplex tactus inſtrumentum. Diſtat prçterea ſenſus hic a çeteris quod non omnia ſubiecta prorſus ſentiat: quæcunque enim obiecta ſibi temperatione ſimilia offenderit, nõ ſentiet, quia ab illis nihil patitur.

Omnem ſenſum perceptione affici.

Senſus autem non niſi permiſſione quadam fieri poteſt. Reliqui uero ſenſus eas omnes quæ ſub ſe recedunt qualitates ſentiunt, ab hiſq; patiuntur: quia diſſimiles ſunt omnes. Commune autem eſt omnium ſenſuum, ut ſit unusquiſque poteſtate talis, quale idipſum eſt quod percepturus eſt hoc enim extrinſecus poſitum ſenſum impellit ac mouet: quòd ſi ſenſus ab ſubiecta re afficitur, neceſſe eſt tum ſimilitudo tum diſſimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, ſimilitudo: quum finis attingitur, diſſimilitudo: quod quomodo fiat, plenius ſuo loco recitabitur. Commune præterea eſt, ut unusquiſq; tum ſubiecta ſibi res cognoſcat, tum earum priuationes, tum uero exceſſus immoderatos, ſed uia rationeq; diuerſa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blande impulſus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento laceſſitus exceſſus autem & exuperantias non citra offenſionem oblæſionemq; ſuſtinere poteſt: unde & illas quia graues ſint & uiolentæ, multi non ſentiri putant.

Facultatum differentiæ ex inſtrumẽtis.

Itaque diſtant inter ſe ſenſus omnes, longeq; ſunt diuerſæ atque ſeiunctę eorum facultates, non modo ex rei quæ comprehenditur natura, uerumetiam ex proprio cuiuſque inſtrumento. Hoc uiſui aqueum eſt, & pellucidum; nã oculus multiplici humore perfuſus eſt, a cerebro conſtitutus atque protectus, quod omnium partium humidiſſimum eſt & frigidiſſimum. Auditui aereum eſt inſtrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam eſt fumoſa & ignea; tactui inſtrumẽtum datum eſt planè terrenum, guſtatui (quia ceu tactus quidam eſt) id etiam terrenum, ſed humoris quoque alicuius particeps.

Interiores ſentientis animæ facultates. Cap. VIII.

SENTIENS anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquam in ſpecies diſtributam, & interiorem. Hæc porro ſpecies habet, uim diſcernendi communem, uim fictricem, & eam quę meminit atq; recordatur. Has quidem omnes unius animæ non tanquã partes, ſed utiq; facultates eſſe, peſpicuũ ex iis fit, quę de partiũ & facultatũ diſcrimine a nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidẽ corpore tanquã in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primarium ſenſum dixere, quod reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proxime aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima uires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineę partes tanquam redij in centrum deuergunt, ſic a ſenſibus quædam & foramina patent, per quæ hauſtę rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem ęſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum appellãt. Nigrum ab albo poteſt unus aſpectus diſcernere, & calidũ a frigido una tangendi facultas: quæ uero dulce ab albo diſcernat, atq; eorum quę uariis ſubiecta ſunt ſenſibus differẽtias diiudicet, facultatẽ quandã eſſe neceſſe eſt iſtis pręſtantiorẽ. Nullus .n. externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quod ea nõ unus idemq; ſentiat: quẽadmodum ſi ego hoc, tu uero illud ſeparatim perceperis, a neutro certe noſtrũ diuerſa illa cognoſcentur. Quoniam igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiam, non modo homines, ſed beluæ quoq; internoſcunt, neceſſe eſt uim quãdam eſſe communem & promiſcuam, quæ uarias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepantia diiudicet. Hæc eſt diſcernendi & internoſcẽdi interior facultas, quam primam communis ille & intimus ſenſus expromit. Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idq; principiũ quod uniuerſum animantium genus conſtituit, a quo animantes omnes uel quæ infimo ſunt inſectorum ordine, ſentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps ſedem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omnium imagines a miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contemplatur, omneſq; ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos uiſu uidere & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimine conſtituit ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hũc & intimum ſenſum externis quinque quodãmodo eundem eſſe, hoſq; ab illo omnes tanquam a fonte riuulos deriuari: & uim illam primam ſentiendi è cerebro in ſenſum inſtrumenta ſe diffundere, eorumq; famulatu uti & opera. Hæc autem quia ſe uarie gerunt, & unius opificis uſibus ſeſe multifariam accommodant, idcirco quinque exteriorum ſenſuum facultates cõſtituere par eſt, ſed quarum ſit una eademq; cum ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus una facultas, quę externarũ rerũ uarietates diſcernit, internoſcit, & iudicat. Altera eſt uis & facultas cõſeruatrix, quæ impreſſiones & ueſtigia ſenſuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus ſenſus in ſubiectam rem incumbit, ſimul quoq; in eam ipſam fertur interior & princeps illa ſentiẽdi facultas, quę rẽ una percipit atq; ſentit: ab externis rebus laceſſiti ſenſus ſimulachra ſpectraq; ab eis emiſſa recipiunt, quæ deinde interiorẽ ſentiẽdi uim impellunt: hæc tũ formas atq; imagines rerum quas ſenſus prębuerunt, retinet & conſi-

Tres interiores ſentientis animæ facultates.

Senſus communis.

Diſcernẽdi facultas.

Senſus communis præſtantia.

Vis & facultas cõſeruatrix imaginum.

& conſignat in ſe. De greſſis ſublatiſue rebus iſtę diutius inhærent, & quaſi ex
culptę conſeruantur, hoc indicio quod tum abſtractas res ſenſus ille cogno-
ſcit ac percipit, ut cui earum cuſtodia eſſet concredita. Effigies illæ ſpectraq;
Facultas fictrix imaginandi. rerum cerebro inuſta atque inſculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ
fingit, quemadmodum res externę ſenſum. *Hos* enim externæ illam interio-
res qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fi
ctrix appellatur, & quę tertia eſt interiorum obiecta ſpectra apprehendit &
concipit; atque ut in ſenſu tria quidem ſunt, res obiecta, uis ſentiens, & actio
quæ ex illorum congreſſu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur
ſimulachro, facultate fingendi, & ipſa actione, qua externis rebus abeuntis fa
cultas ob ſimulachrum uerſatur. Hęc proprie affictio appellatur, nempe motio
facultatis circa rerum duntaxat ſimulachra atque ueſtigia. Ex iis autem con-
fuſis & permiſtis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ ſub ſen
ſum non uenerant, ut homines uolantes, boues alatos, hocque a ſuperiore facul
tate diſſidet. Vnde cum in multa feratur nunquam ſenſu percepta, & quodam
modo uim emitetur rationalem, ab Ariſtotele intelligentię larga appellatio-
ne comprehenditur. Iam uero rerum ſimulachra aut leuiter cerebro impreſſa,
mox euaneſcunt, aut altius quaſi in theſauros cōdita, diu tanquam affectiones
aut habitus, inſiſtunt & aſſeruantur, hæcque imaginum conſeruatio, cuius ante
mentionem feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans
Meditatio. eſſe proditur, illis quod imaginum impreſſionem ſeruare atq; retinere, his ue-
ro quia admittere & recipere non poſſint. *Hanc* confirmat tueturq; meditatio
Memoria duplex. & cogitatio, quæ ipſa crebra eſt repetitio atque recurſio imaginum, quatenus
imagines aliorum ſunt. Eſt & altera memorię ratio quum quis affectionem
illam & ſimilitudinem rei alterius ſpectat, & intuetur cum temporis præteriti
cognitione quo facta eſt impreſſio; tum enim meminiſſe dicitur, ipſaq; ſpectā
di actio memoria eſt, ſed ratione, ut dixi, diuerſa; illa ſiquidem quod imaginē
conſeruaret, hæc uero quod ex imaginis apprehenſione rem ipſam repreſen-
tet. Illa perpeſſio & affectio quædam eſt, hæc uero actio; aut ſi dicere mauis,
illa memoria eſt patiens & ſuſtinens, hęc uero agens. Vnde perſpicuum eſſe
poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quæ ſenſum & notitiam temporis ha
bent, & quæ ſimulachro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam no-
uiſſe. Rurſum eandem animę partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autē
ſentiens eſt anima. Hæc tamen non proprie & per ſe tempus ſentit ſed quate-
Memoria proprie quid. nus motionem & affectionem agnoſcit, quum tempore aliquo acceperat. *Sic*
igitur definiri poſſit, Memoria eſt rei abſentis per imaginis ſpectationem, cum
temporis præteriti cognitione repreſentatio. *Fit* autem hæc memorandi facul
tate concita ſtimulataq; ab imagine, quatenus imago eſt exemplarq; ſuum re-
fert. Itaque ut omnes ſentientis animæ interiores facultates functioneſq; in
ſummam referamus, externarum rerum ſimulachra hauſta è ſenſibus in princi
pem intimumq; ſenſum commeant. Horum beneficio princeps ſenſus res ex
Numerus interiorum facultatum. ternas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eoque munere uis diſcernendi ſe exhibet
atque promit. Simulachrorum ſi altior fiat impreſſio tum conſeruatrix erit
memoria, cuius facultas conſeruandi ex cerebri conſtitutione intelligi poteſt
qualis quantaque. In ſpectra & ſimulachra principes ſenſus incumbens, ſi
ſeorſum illa uerſat ſpectatque ut nihil præterea externarum rerum tractet, tū
fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio affectio eſt, quam propria fingendi com
miniſcendiq; facultas exprimit. Si uero illa non in ſe conſideret, ſed ut ſimula
chra & imagines, externarum ſunt rerum, tum meminiſſe dicitur, ipſeq; actus

memoria

memoria eſt, propria memorandi facultate completus. Hęc omnia in ſenſu primario inſũt, neque alterius partis animæ aut cærebri eſt affectio, alterius uero memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdẽ partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebrique philoſophia defeciſſe, qui uim illam ad fingendum aptã cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nam utraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima. Sed de his poſthac fuſius. Satiſne uidemur omnes ſentiẽtis animę facultates connumeraſſe, anne præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormientium irrepant inſomnia. Plane conſtat ſomnum & inſomnia animãtibus tanquam munera propriaſque functiones attribui, at nequaquam his obeundis aliæ quædam ſunt facultates. Nam ſomnus & uigilia plurimum inter ſe diſtant, & uere oppoſita ſunt, hæc quidem ut actus eſt, ille huius eſt priuatio, quare & eodem ut ſubiecto recipientur conſiſtentque, & unius eiuſdemque facultatis erunt. Cuicunque ſenſus ineſt, eidem & uigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt uigilia, illius autem uinculũ & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas Cæterũ non unius cuiuſpiam priuati ſenſus affectiones hę ſunt, ſed primarii illius & cõmunis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiã ſenſus conſopiri, & tanquam ſatellites eius affectioni accumbere. Itaque quũ primum illud ſentiendi inſtrumentum nempe cerebrum, ex laſſitudine aut lõgis excubiis, impotens & incontinens ſui redditur, certis officinis ſimul defeſſis neceſſario ſomnus obrepit, in quo uacationem quandam feriarum uice habent ſenſus omnes, qđ eorum uires durare et ſufficere operi nõ poterant. Quãobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutemque datus et ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomnium uiſum id et ſimulachrum, quod ortum et profectũ a ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdẽ partis animæ eiuſdemque inſtrumenti eſſe debeatque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnumque capeſſit communi & principi ſenſu, huius ergo erunt inſomnia, non utique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, et euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur uis illa fictrix motione et impulſione poſitarum imaginum, idque maxime noctu et dormiẽtibus, quo tempore abſolutis ſenſibus iiſque functionum ſuarum uacationem habentibus, minima quæque ſimulachrorum ueſtigia aduolant cõfluuntque ob fingẽdi uim, quæ per uigilias ſenſibus opere uario detentis, & mẽte uiuis cogitationibus obruta, offunduatur ſupprimunturque.

Omnes interiores facultates in eadem parte conſtitui.

Sõnus & uigilia ad intimum ſenſum pertinent.

Somnus.

Inſomnium cuius ſit facultatis.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SVPRA ſentiendi cognoſcendique uires alias quædam eſt uis appetendi, quam & appetitum dixerunt, clara quidẽ & aperta functione ſe promẽs. Nullum enim animãtis genus eſt, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod nõ rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio et animæ motus, appetitio quidẽ eſt, Gręcis ὁρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed a ſingulis diſſidet, a diſcretione, memoria, et effictione, quanquam eas, præſertim uero effictionem, naturali quodã inſtinctu cõſequitur. Quocirca et facultas quæ illius eſt affectrix, a cæteris diſtabit, eaſque tanquam affecta ſit comitabitur, eritque ſentientis animę ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tanquã finis aut princeps inſideat. Neq; uero ſolũ hominibus, ſed & belluis, ſtirpibus et inani

Appetitio poſtrema eſt facultatum interiorum.

Appetituũ differentiæ.

& inanimis ſua quędam ineſt appetitio, ut nihil prorſum natura conſtare poſſit, quod non appetendi facultas impellat. Cęterum id lato peramploque diſcrimine, quandoquidem & ſtirpes alimentum proliciunt, & omnis generis cuiuſcunque ſint inanima proprio quodã motu aguntur, naturali appetitu cõcita. Eodem & corporis una queque particula, ſi quando inanita fuerit, quod ſibi familiare eſt alimentum ad ſe conuertit & rapit è uenis. Huius ſumma uis in iecore conſidet, è quo tãquam è fonte in omne corpus diffuſa, partium ſingularum uires ſuſtinet. Alter ab hoc appetitus eſt communis ille ſentiens, in cerebro ſitus, cuius tamen ſeminaria in alias quoque partes fundunt, maximos quippe ignes & incendia in teſtes pudendaque uaſa & in os uentriculi natura coniecit, in illos quidam libidinis (ſic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quandoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc uero liguritionis & cupediæ. Cõiecit & fomitem in cor qui ambitionis author eſt ex excandeſcentiæ. Atque duo hi fomites quum ſint diſtincti ſedibus unus cupiditatis, alter excandeſcentiæ, uno tamen eodemque appetitu reguntur qui ſentiens eſt & animalis.

Appetitus animalis.

Vniuerſum ergo animantium genus, ſentiẽte illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt, perfectionẽ enim hic & abſolutionem continet omnis deſiderii animalis atque bruti. Quicquid ſenſu ullo peditum eſt, eius rei quam ſenſerit comprehenſione in appetitum ducitur, quo demum illam conſectatur aut declinat. Huc qui uolet poterit ex ortus ſui modo in complures ſpecies diſtrahere, ut alius ex iecoris uirtute in pudenda & in os uentriculi diffuſus, illecebram & incitamentum inde accipiat alius ex cordis impetu & feruore, alius nempe ſentiens ab his quæ foris occurrunt ſtimuletur & excitetur, omnes quidem animales, ſed uariis orti, principijs. Tertius præter hos eſt appetitus, qui quid cum ratione deſiderat, qui mentis rationiſque cõſilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinoſque ardores refrenat & coercet ea eſt uolũtas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina.

Appetitus rationalis.

Appetitum animalem acuere ſolent & incitare quecunque bona uidentur, tametſi talia fortaſſe non ſunt, at mentis appetitum ea duntaxat quæ reapſe & uerè bona ſint poſſunt incedere, ſoloque ueri boni deſiderio is capi & deliniri poteſt.

Appetitus triplex.

Itaque quum tres omnino ſint animæ partes, ſi ſuus cuiuſque eſſe debet appetitus, tres quoque erunt appetitum ordines naturalis qui ſtirpium eſt, animalis ſiue brutus, qui beluarũ, tertius rationis particeps, dominum. Hoc enim pręcipuo homo uiget, quãquam eſt etiam reliquorum particeps. Rurſum uero animalis appetitus, aut cupiditas eſt, nempe libido uel cupedia, aut excandeſcentia, aut eorum quæ ſenſus annũtiauerit deſiderium.

Inceſſus efficiens facultas.

Hæc de appetitu ſatis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incendere, atque ſui inceſſus finem quendam habere, cuius gratia moueatur, demõſtrari hinc poteſt, ꝙ rerum omnium agendarum ſtatus quidam ſit finis. Motionem & progreſſionem animal ſuſcipit, ut rem eã conſectetur quæ ſpeciem boni & iucundi præ ſe fert, aut eam declinet quæ triſtis & aduerſa iudicatur. Quo circa triſte aut iucundum finis eſt, cuius gratia animal motum intendit, perſequens aut fugiens. Hoc quidem poſtremum attingitur & obtinetur omnium tamen primum ad motionem inducit, huiuſque initium affert. Immobile enim obiectum quum ſit, primo ſenſum mouet extremũ deinde primatem atque intimum, ab hoc uero cogitandi fingendique facultatem, quæ quum rem ſubiectam ut iucundam & uoluptuariam apprehenderit ſimul inſurgẽs appetitus illius deſiderio tenetur atque hic ſi prõptus eſt & efficax, cõfeſtim animal impetũ facit uel ad motũ uel ad actionẽ. Vnde hoc recte

ut alia

ut alia plurima uidetur Ariſtoteles demonſtraſſe, cognitionē & appetitū principia & cauſas eſſe actionis atque progreſſionis animalium, ab hiſque animalia cieri concitarique ad motum. Cæterū quod appetitū proximam cauſam ſtatuat quæ animal mouet & conturbat, quodque nullam, inſuper mouendi facultatem inſtituat cui ſit hoc muneris præcipuè cōceſſum, nō ſatis dilucide ſingula uidetur exequutus. Nam reuera mouēs illa facultas eſt a ſentiente & ab appetitu diuerſa.

Mouentē facultatē aliā eſſe a ſentiēte.

Prima rō.

Primum enim uulgatum eſt & conteſtatū, alia ſenſus, alia motus eſſe organa, aliosque neruos: unde obtingit iiſdem artus, uelut cruris aut brachii motū perire illæſo tactu, qui in omnem cutem fuſus eſt, contraque tactū aboleri ſaluo motu & incolumi.

Secunda.

Quinetiā motio diuerſū quiddā eſſe intelligitur a ſentiendi functione, omniſque ſenſus perpeſſione quadā & affectione accepta obiri ſolet: motus uero nō niſi adnixu & roboris cōtētione. Quibus plane cōſicitur ſentiēdi atq; mouēdi nō modo inſtrumēta, ſed etiā obeundi rationes & efficiētes facultates plurimū diſſidere. Quod ſi eſt, conſequens eſt continuo animalē appetitum, qui a ſenſibus & cogitatione deducitur illamq; perpetuo comitatur omnino a progrediendi facultate differre.

Tertia.

Iā uero ſingulas perſequamur. Imperfecta animalia quæ ſolo tactus ſenſu prędita uitā agunt ſtabilem, ut conchylia, oſtrea, conchæ, enſu quidē illa doloris atque uoluptatis tenētur, & fingēdis cogitandique facultatē, licet obſcurā explanatamq; quemadmodū & animalē appetitum, acceperunt. At illa tametſi compuncta ſeſe contrahunt & in anguſtum ſe adducunt, nequaquam tamen progredi compertū eſt neque organa motus habere. Quod ſi progredi non poſſunt, neque ad inceſſum facultatē habent. Quorſum enim hęc data illis eſſet, ſine neruis, ſine muſculis, ſine uillis quæ his proportione reſpondent inſtrumentis, quæ ſunt ad motum perquam neceſſaria? Nunquid otioſam & inertem illā omnique opere & negotio uacuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuito atque fruſtra illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi uis eſt in illis ea nulla ratione mouet. Quocirca præſtat uim mouentem ab appetente & ſentiente, quæ ſemper comites ſunt & coniunctæ nunquam ſeparabiles, ſeiugare, quod eorum quę ſentiunt aīantium, alia mouentē uim habeāt, alia huius ſint expertia.

Quarta.

Huc demū perſuadēdi neceſſitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animātibus ipſiſq; hominibus neruorū reſolutione prehenſis, obuenire ſolēt, illis enim motus perit, quum interiores animæ uires plene conſtent, atque adeo ipſe appetitus. Contra uero accidit furore aut delirio, percitis tum enim non mens, non memoria, non appetitus, ſed neque ſenſus ipſi integre ualent; atque tametſi interiores omnes animæ functiones læduntur, inceſſus tamen firmiſſimus plerunque eſt, & conſtans muſculorum robur. Ex quibus perſpicuum eſt aliunde quam ab appetitu progreſſum inſtitui & gubernari, eſſeque mouentem uim ab appetēte diuerſam.

Quinta.

Sed hę & ſedibus diſcluſæ apparent: etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore ſedē hēt, maxime in parte poſteriore, quā Græci parenchephalida uocant, a qua tū ſpinæ medulla tanquam caudex, tum plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam conſtant ſentientes neruos, eoſque molles in ſenſum organa profundere. Non hinc tamen exiſtimari uelim promouentem illam uim, quam a ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantiam diſſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa, ſed totius ſentientis ſumma uis eſt & ultima facultas quæ ſeorſum collocatur, uti uiſus uel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ ſentiendi uires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuo quamcunque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua

autem ratione fieri poſſit ut uis ea quæ mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam unaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni in eſſe animanti. Cap. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuum cuiuſq; operis inſtrumentũ haberi ad proprias functiones accomodatum, ſupra quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriumque inſtrumẽtum eſt cerebrum, quod aditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones comparatum eſt, ſed ratione uaria latoque diſcrimine.

Interiorum facultatum inſtrumenta.

Cerebri ſubſtantia mollis uel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, una cum inſito ſpiritu, diſcernẽdi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & proprie accomodantur In appetitu autem exultat cerebrum & effuſum lætitia geſtit ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinantur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata & ductus ille uermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo.

Sentiẽdi inſtrumenta.

At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quę a communi illo cerebri fonte deriuentur. Viſus, auditus, atque guſtus, foris quum ſint, neruos habent concauos per quos influat. ſimiles habet & olfactus quanquam intimus eſt: atque hi, molles ſunt omnes a priore cerebri parte nati. Tangendi ſenſus paulo durioribus inſtructus eſt, quo ſexta cerebri coniugatio ad interiora uiſcera foraſque ad cutem diffundit, nullius motus authores.

Alios tangendi, alios mouendi eſſe neruos.

Iam uero exquiſite duri ſunt mouẽtes appellati, qui tametſi motum uoluntarium efficiunt, uim tamen motus effectricem in muſculos deuehunt, qui propria ſunt mouendi inſtrummẽta. In his uero paulum inſiſtamus, & ſcrutemur quæ ratio eſſe poſſit, ut inter eos neruos quorum ſimilis eſt ſtructura, alij ſentientes. Et ne qui fortaſſe cauſentur alios è cerebro, alios a parencephalide & ſpinæ medulla proficiſci, eandem ſtatuamus utriuſque originem. Quid cauſę eſt igitur cur eorum quæ a cerebro nati ſunt, hi ad motum accomodantur, ad ſenſum autem illi. Eadem utriuſque eſt origo, ſpiritus ſimilis in hos influens, compoſitionem eandem facit Galenus: quęnam igitur ſortitio hæc eſt, quæ diſcriminis ratio? Duriores (inquit) ſunt qui mouent, molles qui ſentiunt. At qui è ſexta coniugatione in crura, in cutẽ, & corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multo iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione protenduntur motum eis pręſtituri. Neque id modo ex longo uiæ tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, ꝙ poſteriorem quã illi originem acceperint. Quo circa tam uariæ huius facultatis cauſa nõ in mollitudinem aut duritiem referenda eſt.

Aliam mouentiũ, aliã ſentientium eſſe compoſitionem Cerebrum moueri, meninges ſentire.

Quoniam igitur alios in compoſitionem. Huius uero compoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, diſſeram pluribus. Cerebri corpus motu agitatur aſſiduo, nullo tamen tangendi ſenſu pręditum: contra uero quæ id ipſum ambiunt meninges immobiles per ſe ſunt, preſertim quę craſſa: tactu autem eæ ualent exquiſitiſſimo: quæ ſingula ut Galeni fide conformata ſunt, ita etiam uulnerata apertaque calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa. Hæc autem morborum euentus plenius declarant, ꝙ in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtantiæ cerebri) nullus plerunq; dolor affligit, multoque minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine

dine eſt: at ſi uel minima occaſio aut humoris aut etiam uaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat, quæ cerebri & meningum diuerſam naturam commonſtrant. Atqui ſpina & nerui omnes uel eo authore medullam habent è cerebro, eamque meningibus conueſtitam, quæ ſingula talem uim naturam habent, qualem ab exortu acceperunt. Quocirca neceſſe eſt medullam in ſpinam atque neruis (tametſi ea nō ut cerebrum motu agitatur) uim duntaxat mouentem, eius uero membranas uim ſentientem & tractabilem tū ſuſcipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri ſenſus eſt expers, multo magis quæ in ſpina aut neruis eſt medulla. Vnde enim & qua conditione uim nouam accepiſſet? Aut quomodo cerebri corpus uim illi ſentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tangendi & mouendi uim obtinent, utriuſque functionis inſtrumenta ſunt, parte tamen diuerſa. Qui ſentientes dicuntur, ſolius tactus, nullius autem motus authores ſunt, quod genus ii ſunt qui e ſexta coniugatione in interiora uiſcera & in extimam cutem obeunt. Hi quanquam non a ſolis meningibus (ut nonnulli quondam cenſuerunt) producuntur, ab eis tamen ſubſtantię ſuę plurimum receperunt cerebro minimum: ſtatim enim a tenui meninge orti ut ad craſſiorem appulerunt, multum incrementi, roboris & uirium illinc aſciſcunt ſibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contra uero qui ex ſpina orti magnam cernuntur medullæ copiam ſuo exortu continere. Ergo prior cerebri pars ſenſus, poſterior uero motus principium eſt atque ſedes, meninges autem tactus ſunt origo, omnium autem animalium functionum efficiens eſt cerebrum ſuis meningibus conueſtitum. Qui nerui multa medulla conferti ſunt mouendi inſtrumenta exiſtunt, tangendi autem iis quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc ſi exquiſitius pronuntiandum eſt, motus uoluntarii proprium organum eſt muſculus, qui quum ex ſimplici carne, ex uena, arteria, atque neruo conditus ſit, ex neruo tamen qui inter cætera principatum habet, cuique præcipua mouendi functio refertur accepta, uim omnem aſſumit. Hinc in muſculi principium, quod caput appellāt, inſeritur primum in paucas portiones diſtributus, ſed quæ rurſum in alias tandemque in fibras prętenues diffidantur. Omnes rurſum in muſculi fine coeunt, ubi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de inſtrumentorum ratione conſtitutis, promptum fuerit uulnera quæcunque paulo ante indigebantur eadem perſanare. Itaque ſi mouendi facultas eandem cum ſentiente ſubſtantiam eſt ſortita neque hæ diſiunctæ ſunt animæ partes cur non omnia quæ ſentiunt animantia ut rerum comprehenſionem quandam & appetitum habent, ſic etiam progrediendi uim ſunt aſſequuta? Quia (inquam) motus inſtrumenta non acceperunt, quibus deficientibus neceſſe eſt & functiones & earū facultates deeſſe. Quanquam igitur tactu omnia prędita ſunt animantia quod unus ad ſalutem & conſeruationem maxime ſit neceſſarius, eoque dempto animal effugere poſſit tractabilium qualitatum exuperantias, quarum occurſu mors ſtatim irruit. reliquis tamen ſenſibus qui boni cuiuſdam & locupletioris notæ, non neceſſitatis gratia conditi ſunt, non omnia inſtruuntur animalia. imo uero ab eiſdem homo quandoque tum ortus tum morbi uitio deſeritur, quum ab idoneis inſtrumentis deſtituitur. Alia animantia ſolo tactu uigent. cui alia guſtum, alia alios denique ſenſus adiecerunt. interioribus autem facultatibus quia minus diſtinctam hę inſtrumentorum rationem deſiderant, plurima, (ut ante dixi) cōſtant animantia, ſed quędā obſcurius, quædā magis inſigniter efficiūtq;. At uero progrediendi facultate

Vim mouēdi eſſe a cerebro, uim ſentiendi a meningibus

Cerebrum motus et ſenſus principiū & quomodo.

Mouendi inſtrumentū proprium.

Argumentorū ſolutio

Imaginationis et memoriæ eadem ſedes.

ea duntaxat uigent, quibus ſpinę medulla, aut ei ſimile quiddam acceſſit. Haud diſſimilanter hoc loco adeunda eſt, ſed funditus euertenda iuniorũ prope omnium abſurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri uentriculo poſtremo phantaſiam uero, id eſt cogitandi fingendiq́ue uim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primum orta, nullis rationibus ſtabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temere, ita demum iactationem habuit in populo. Verum quæ ſupra productæ ſunt a nobis rationes palam faciunt memoriæ atque imaginum facultates una eademque eſſentia contineri. ſede una firmari, circa ſpectra eadem negotiari, ſimiliq; uti inſtrumento corporeo, quanquam eſt afficiendi ratio diuerſa. Quandoquidem fit nec raro ut cauſa efficiens una, eodẽ uſa inſtrumẽto diuerſos idcirco promat effectus, quòd diſſimiliter id adhibeat operi, aliterq; uires intendat. Hoc ſi poteſt tactus efficere, ut ante proditum eſt, id ipſum multo facilius pręſtabit princeps ille intimusque ſenſus, qui quãquam in organo eſt corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obſeruatione ad res adhibita, quam organorum ope. Omnes enim eę functiones in illius ſunt poteſtate, quas dum uult exhibet. At non ſic externę, quæ quia expromptæ ſunt nec liberę, ab inſtrumentorum neceſſitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non eſt neceſſe ſedibus & inſtrumentis diſiũgere. Si Ariſtotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant ſaltem uniuerſam Grecorum medicorum familiam, qui omnes ad unum iiſdem principiis informati, lęſa memoria non modo occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibere iubent id ratum habentes, partem animę phãtaſtichin quęcunq; ea ſit, hanc eandem & recordari & rerum impreſſiones conſeruare. Pluribus non ago, quod ipſa illorum declinatio ad libidinẽ prorſus efficta uideatur. Quomodo autem fieri poſſit, quum ſint illę facultates in eadem ſede, ut uniuſcuiuſque actio impediatur aliis conſtantibus & integris, ex his quæ de functionibus tr ademus fiet poſthac illuſtrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

Intelligentia eſt incorporea.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens eſt ac intelligẽtia, qua præditus homo unus cæteris antecellit animantibus, quæcunque enim pręſtãtiora edit opera, eorum effectrix eſt & opifex intelligentia. Res incorporeas ab omniq; materia ſeiugatas & nudas, uniuerſales rerum notiones atq; formas huius opera omnium animantium unus homo cognoſcit. Vnde ſtatim huius eſſentiam ſimplicem eſſe, indiuiduam, ab omni materia & corpore abſtractam abiunctamq́ue deprehenditur, neque demum ullius inſtrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis, hiſque potiſſimum a ſenſu diſtare. Iam uero ſi inſtrumento corporis intelligentia non opus habet, neq; profecto ei miſcetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorſumq; impatibilis euadit. Itaque intelligentia ſimplex, eſt, incorporea, ſeparata, impatibilis, immortalis, atq; ęterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinſecus accedens. Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere ſolemus) ab hiſce rebus tracta eſt quæ ſub ſenſum recidũt, hoc argumento, quod quem natura cæcum ſurdumq; progenuit, is non poſſit Geometriam edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit ullam de ſaporibus & odoribus cognitionem animo concipere, & qui non ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerum externarũ, quæ omni materię ſpoliata communi ſenſu continentur, neceſſum eſt primas & ſimplices

Intelligentiæ.

Omnis intelligentiæ actio ducta eſt a ſenſib.

plices

plices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atq; ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hęc autē in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quę ſenſus mouere nō poſſunt ab imaginibus tñ primum cietur, quemadmodum ſenſus a rebus externis. Ergo quū intelligentiæ obuerſantur purę imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quędā formæ confici neceſſe eſt facultatem adeſſe, quę illas materię ſordibus prorſus uacuas & abſolutas excipiat, & tanquā theſauros conſeruet.

Intelligentia patibilis

Solent Peripatetici hāc intelligentiā patibilem appellare, quę pro ſubiecto quodā & gremio data formis & notionibus excipiēdis, illis quaſi ſubſternitur.

Intelligētia efficiens.

Qm̄ uero quicquid in rerū natura conſiſtit, præter materiam affectionem & perfectionē demū cōſequitur, ſine qua temere & fortuito naſceretur: neceſſariū eſt patientē intelligentiā ab altera quadam perfici, quæ dignior quodāmodo quū ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur.

Intelligētia agens omnium ſumma eſt & ſuprema.

Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexiturq; atq; ex his tāquā ex materia & ſpecie fit res una. Itaq; ſentiens anima tanquā materia quędam ſubſternitur patibili intelligētiæ, hęc aūt materia fit intelligentię agentis, quæ proprie & maxime debet ſpecies cenſeri, & ſimplex formarū forma; ad quā quū natura proceſſerit, nō ultra progreſſura receptui, canit nullam pręſtantiorem, nullā nobiliorem formā inueniens: cęteræ autē quæ illi ſuppares ſunt, nunc materię, nūc formæ conditionē ſubeunt.

Mens ut cōſtet ex duabus intelligentiis.

Ex duabus naturis tanquam ex materia & ſpecie rō atq; mens cōſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidē diuinitus adiecta nobis. Hoc aūt rectius accipi uelim, nempe q̃ intelligētię agētis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc una eadēq; ſit atq; intelligentia patibilis fiatquę ex illis res ſimplex, quæ tñ duarum rōes obtineat. Neq; reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit; ſed ut accipiendi & agendi, ſic & illarum intellligentiarum diuerſa eſt rō. Quaſcunq; mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atq; notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atq; primum quidē ſingulares, mox deinde uniuerſas ex illis formas elicit. Hic duę iam ſe promunt intelligentię facultates, una patibilis, agens altera.

Componendi facultas.

Quoniam uero agens intelligentia nō modo ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas in unā cōponit, hincq; alia affirmat, alia inficiatur, tertia quę iſtęc efficiat ſtatuenda uis eſt intelligentiæ quam componendi facultatē appellant.

Iudicandi facultas.

Enunciatione compoſita tum deinde iudicare ſolemus, & decernere quid uerū falſumve ſit, quid bonum & honeſtum, quidve pernicioſum: quæ omnia efficit una iudicandi facultas.

Ratiocinatrix.

Hic demum ex aliis alia nectentes, quam plurima complexione concludimus, ſicq; inductione aut ratiocinatione ſcientiā aut opinionem comparamus, idq; eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant.

Contemplatio.

Supra has omnes ſe extollit contemplandi facultas, quæ ſapientię rerumque æternarum ſtudio tenetur.

Actio.

Quiſquis autem illius amore & ſuauitate non ſatis illectus, ad res caducas ratiocinandi uim conuertit, omneq; ſtudium ad humanas refert commoditates & uſus, is uice contemplationis, actionis ſibi facultatem adhibet.

Conſultatio.

Si quid autem recte facturus eſt, aliam facultatem accerſet ſibiq; iunget, quę conſultandi eſt & deliberandi.

Prudentia.

Ita iis inſtructus ſi quam habet ſciētiam uel opinionem bona conſultatione ad domeſticarum aut ciuilium rerum adminiſtrationem conferat & accomodet, ut prudens inde dici conſueuit; ita & prudentię facultate tum maxime utitur. Sin uero illas ad uilioris operis &

Ars. *Voluntas.* *Electio.*

ris & artificij conſtructionem adducat, arteq; ſibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco uoluntas exiſtit, non utique ſimplex & temeraria, ſed libera & quæ boni cuiuſdam opinione per conſultationem ducta quod bonũ eſt & utile ſeligit, unde electio a quibuſdam dici ſolet, quam Græci προαίρεσιν: nos conſilii facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non ſubiecto aut eſſentia, ſed cogitatione duntaxat & definitionis ratione diſtat. Et conſilio & propoſito rem unamquamque perſequimur, ſi bona ac utilis uidetur, ſi uero tanquã mala reprobetur, eam declinamus. Hincq; ſurgit effectrix facultas quę conſilii conatus implet & exequitur, & qua id rem perſequendam impellimus; hęc autẽ eſt omnium facultatum intelligentię poſtrema. Memoriæ & recordationis facultates non primum & per ſe in intelligentia, ſed in communis ſenſu collocantur, huiuſq; duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinere poſſunt, quemadmodum nos poſthac in his quæ de functionibus tradetur, plenius diſſeremus. Ne autem certos inſtituti mei limites prætergredi uidear, his ſummatim decurſis quę proprie Philoſophum decent, ad unius uitalis animę facultatem me confero.

De uitali facultate, quam Ariſtoteles eandem atque naturalem exiſtimauit. Cap. XII.

Vis naturalis & uitalis una et eadẽ ſunt Ariſtoteli.

EXPLICATVRO mihi uitalis noſtrę facultatis ſubſtantiam atque præſtantiam, quamplurima obuerſantur inuoluta ſummeq; ardua, quibus pręclari philoſophi Ariſtotelis patrocinio corroborati, contendunt nullam eiuſmodi uim in nobis ſeorſum inſidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates ſigillatim numerando percenſeret, hanc omnino tanquam nulla ſeorſum eſſet, prętermiſit, ſtatuens nimirum naturalem uim omnium primam, cunctorumq; uiuentium communem, quam eandem nullo nominum diſcrimine, nunc altricem, nunc uitalem appellat. Huius enim proſpero fauore & pręſentia, nutritio atque uita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas ſe ſubtrahit. Vitam quidem nutritione accretioneq; definit, quod uſque eo dum uita erit, nutritio quoque perſtabit, hac autem deficiente uita pariter tolletur. Ita ſi eo authore unũ idemq; ſunt uita & nutritio, itemq; uiuere ac nutriri; quæcunque facultas corpus alit ac ſuſtinet, eadem uitam quoque tuetur, neque a naturali diuerſa eſt uitalis facultas. Quinetiam inſitum calorem cuius ſubſidio natura omnia concoquit corpuſq; nutrit, ſine quo non poſſunt animalia, ſed ne ſtirpes quidem conſiſtere, uitalem appellat, quod inde ſit omnium uiuentium ortus, & uitę permanſio, quodque eo deficiente, interitus ſit omnium. Quanquam autem omnis uitæ & interitus cauſam huic ipſi calori acceptam refert, quem inde uitalem & ſalutarem conſueuit appellare, nullam tamen in eo uim collocat, quę a naturali ſit diuerſa; ſed hanc ut omnium primam in eo uitali calore conſtituit, ita & uitalem iure dici contendit. Nõ enim hic calor opifex eſt functionum corporis, ſed animę eiuſq; facultatum tanquam uehiculum & inſtrumentum, ſine quo eæ neque alimẽtum conficere neque aliud quicquam poſſint efficere, ſed ne conſiſtere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem uerſari ubicunque calor fuerit deprehenſus. At qui plurimum in corde hunc uigere & flagrare ſenſus confirmat, illincq; ubi plurimũ eſt & uberrimus, tanquam a fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua conſtanti ualidaq; ratione aſſeuerat uitam & facultatem, quę ſemper cum illius caloris integritate ſimul eſt, uniuerſum quidem corpus ſubſtinere, ſed totam ex corde tanquam

Vim eã naturalẽ in corde eſſe.

è fon-

è fonte & principio quodam fluiſſe,quod tum uitalis,tum naturalis facultatis prima ſit ſedes,primaq; origo. Hoc uiſceris dignitatem & præſtantiam luculenter declarare,quod omnium in corpore primum uita fruitur,poſtremũq; mortem oppetit. Deinde ſedem quę in corpore medio eſt, dignam quidem haberi & tuto ſub pectore cõditam,ubi arx uitæ commodiſſima ſtrui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula uitalis & inſiti caloris principium eſt,ibidem naturalem altricemq; animam omnium quidem primam collocari,non enim hæc poteſt citra caloris opem,aut alimentũ conficere,aut corpus nutrire. Quocirca a perenni illo fonte caloris,nequit uita & prima nutriendi facultas ſeiungi. His demum tanquam conſequens annectit cor primam eſſe ſummam conficiendi ſanguinis officinam,hicq; uenas perinde ac arterias propagari,& in corpus uniuerſum proferri. Quicquid uiriũ cor in perfectis animantibus accepit,idipſum in exanguibus parti cuipiam tribui quæ cordi proportione reſpondet,in ſtirpibus autem ei quæ media inter radicem & ſtipitem interponitur.

Cordis præſtantia.

Nutriendi uis ĩ corde.

Venas, & arterias ex corde naſci.

Sentientis porro animæ ſedem eodem intruſit, hac duntaxat ratione adductus. Animal omne qua animal eſt uiuit,neq; fieri poteſt ut id quod ei tribuit ut animal ſit,non etiam eidem uitam conferat. Quo circa concludit quocunq; id principio animal eſt, eodem quoque idipſum uiuere , neq; ſeiuncta hæc diuerſaq; eſſe principia,alioqui enim ut duo principia,ſic duę fierent cuiuſq; animantis animæ, & utrouis qualibet ex cauſa diſſoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum conſtaret atque uiueret. Ex quo demum infert unam eandẽque eam ſubſtantiam eſſe qua id uiuit & animal eſt, tametſi uaria id diuerſaque fit ratione & cogitatione,neque qua ratione eſt animal, eadem ipſa uiuit. Itaq; ſi in corde aut in alia parte quę huic proportione comparatur , uitæ fons & origo collocatur,ibidem eſt ſentiendi principatus,quo animal omne conſiſtit. Iam uero in quo ſenſus,in eodem uoluptas & dolor in eſt, perceptioq; iucundi atq; moleſti,ex quibus cupiditas naſcitur & appetitio. Pręterea ex ſenſu ſurgit cogitatio & comprehenſio, ex hac autem & ex appetitione, inceſſus itioq; animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes ſentiendi,cogitatione fingendi,appetẽdi,mouendiq; uires è corde duci,externorumq; ſenſuum in capite quidem poſitorum , originem tamen cordi acceptam referri omneſque tum mouentes tũ ſentientes neruos illinc tanquam a fonte primo deriuari. Ergo anima illis inſtructa facultatibus in corde potiſſimũ quidẽ inſedit,ex quo tamen in omne corpus æquabiliter ſe fundit, partibuſq; ſingulis inhęret. Hoc planè declarant animalium quæ inſecta uocantur deſectæ partes,& ab arboribus auulſi rami uiuunt enim priſtinaſq; functiones etiamnum retinent, ſeruarentq; diutiſſimè ſi nutriendi inſtrumenta non deeſſent. Id planè argumẽto eſt partes has tantam in ſe animi uim habere,quantã & ipſa olim integra. At perfecta animantia & homines,non uiliori & abiectori conditione uiuunt , quam ſtirpes in inſectorum genus. Ex quo fit,ut integri cuiuſq; uiuentis unica ſi anima, quę uniuerſa corpus uniuerſum continet. Si dum id in partes diſtractum eſt,partium unaquæque propria anima regitur,fient tum cõplures animæ quę prius unica fuerant. Quapropter in integro re ipſa quidem unica eſſe dicitur at poteſtate complures,quod ex ea fieri multæ poſſint. Vnica autem & ſimplex quæ in nobis ineſt anima,diſpares lõgeq; diſſimillimas functiones idcirco edere poteſt,quod uarias facultates & diſparia partium temperamẽta ad illas accommodat,quemadmodum unus idemq; artifex,uariis inſtrumentis diuerſa plerunque & diſſimilia opera condit & reponit. Ea igitur eſt Ariſtotelis de partibus

Sentiẽs anima in corde.

Motus & imaginatio in corde.

Neruis a corde.

Cor animæ ſedes.

Anima in toto reuera tota eſt, & in qualibet parte tota eſt poteſtate.

Aĩa una diſsimillimas actiones edit.

tibus animæ eiuſdemq; facultatibus,& de communi earum ſede ſententia,ex omnibus philoſophiæ monumentis deprompta,ita ſibi quidem cohærẽs ſuisq; principijs conſentanea,ut nullis argumẽtis,nulla diſputatione quæ de uniuerſo ſit genere,conuelli labefactariq; poſſit.

Medicos Platonem ſequutos,uitalem facultatem a reliquis diiungere. Cap. XIII.

Vitalis neceſſitas demonſtratur

Auerrhoidis cauillus.

Animalem facultatem lædi aliis illæſis.

CAETERVM ſi ſingula diligenter ſtudioſeq; ſpectabimus,in quibus maxima multoq; certiſſima uis ineſt demonſtrationis,nõ pauca ſanè occurrent,quę planè uniuerſa illa redarguant,commonſtrẽtq; luculenter,præter duas animæ partes,quæ pro certis atque conceſſis receptæ ſunt,tertiam uitalem eamq; diuerſam haberi,cuius ſit unius ſedes in corde. Perennis enim & conſtans deprehẽditur in nobis cordis & arteriarum motio,cuius aſſiduitate perpetua eſt ſpirituum procreatio. Hanc autem cuiuſnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Non animalis,ut cuius motus omnis eſt ad arbitrium, qui orta defatigatione ſenſim ingraueſcit atque demum intermittit,cordis autem & arteriarum motus non eſt in noſtra poteſtate ut nobis pareat, ſed continuatus nullius; cauſæ ui laceſſitus,& qui nunquam interrumpi poteſt. Neque præterea hic a naturali facultate regitur,ut quę corporis nutritioni duntaxat addicta eſt & mãcipata,nec tã apertos motus ſolet expromere. Aut ſi hos profert in nobis,quid eſt cauſę cur non ſimiles efficit in ſtirpium genere,in quibus tamen nihil tale cõſpicitur? Neque demum inſitus & naturalis calor tantæ motionis eſt author, tũ ob eas quas modo percenſui rationes tum quod is per ſe quum ſimplex ſit qualitas,non poteſt eſſe efficiens cauſa motionis,alias enim naturam eum eſſe confirmaremus. Sentire quidem recte uidetur Ariſtoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis neceſſitate quadam fieri,cęterum iſtæc neceſſitas,incitans duntaxat & impellens,non autem efficiens cauſa recte poſſit exiſtimari ſed aliam ſuperiorem atque præſtantiorem ſcrutari neceſſe eſt. Erit igitur in uitali cordis calore uis quędam & facultas harum motionum,& aliorum quæ poſthac referam operum effectrix,quæ uitalis quoque nuncupata,a naturali & a ſentiente prorſus diſſideat. In hæc fortaſſe quum penitus introſpexiſſent,quicunque ſub duce Auerrhoide in hãc Ariſtotelis ſententiam iurarunt, hac diligenti rerum obſeruatione adacti ſunt,ut uitalem eam facultatem intromittãt atque ſuſcipiant,ſed quam(ne uioletur iuſiurãdum)modo quodam incomprehenſo ſomnient uerius quam cogitent, in altrici illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas conſtituunt ei differentias,unam uitalem,alteram altricem,iudicantq; uitalem altrici in opem & ſubſidium fuiſſe additã. Hoc illi commento probabile quiddam afferre uidentur,ſed tamẽ Ariſtotelis mentem offendunt,qui unam eandemq; uim nunc altricem, nunc naturalem, nunc uitalem conſueuit appellare. At mihi cum illis controuerſiæ nihil eſt, qui eo iam adducti ſunt,ut nobiſcum concedant tres in nobis facultates conſiſtere,naturalem,uitalem,& animalem,quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam uero tempeſtiuum eſt demonſtrare haſce tres,non modo cogitatione, ſed re ipſa & eſſentia inter ſe diſtare,eſſeq; ſeiunctas. Omnia enim quæcunque ſic comparata ſunt, ut poſſit eorum unumquodquis uel lędi & labefactari,uel prorſus interire & extingui,aliis conſtantibus & inuiolatis,diſiuncta ea ſunt,neque unam eandemq; ſubſtantiam complent. Atqui in oſſe , in cartilagine, cui ſecundum naturam firma ſit conſtitutio,nullus

ineſt

ineſt ſenſus nullaq; ſentiendi facultas: uitalis tamen & naturalis inſunt, quarũ beneficio alitur, atque uiuit. Lethargus, ſenſus omnes motumq; conſopit, totamq; uim animæ ſentientem ſtupidam reddit, reliquis integre ualentibus. Paralyſis quamcunque partem uehementer prehẽderit, ſenſu motuq; priuat, aliis permanentibus quæ partem non ſinunt cõtabeſcere. Sicq; multifariam uis ſentientis ut omnino lædi poteſt, aut partẽ quampiam deſerere, alijs in nullã offenſionem incurrentibus. Cæterum in atrophia, palam eſt ex nutrionis errore uim altricem incommodo detrimentoque affici, necdũ tamen alias concuti. Nec profecto deſunt qui iudicent partis cuiuſpiam nutritionem ſenſumq; prorſus exterminari, uita duntaxat ſuperſtite, quum nempe ea liquefacta in totum extabeſcit, ſolamq; uitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur obſiſtitq; ne illa conſumpta putredine diſſipetur. Eſt enim putredo uitę aduerſa neque aliud quam uita obſiſtit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione ſublata integrum præterea manet neque putreſcit, id ſane uiuit, uitaliq; facultate ſuſtinetur. Hinc ut facere ita pręclare olim dictum fuiſſe animaduerto, hãc uim datam eſſe corpori pro ſale ne putreſcat, quod hæc una poſſit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hęc enim ſumma eſt illius actio, non ut corpus alat, nõ ut rerum occurſum ſentiat, ſed ut uitam & integritatem conſeruet Quinetiam quum quis peſtilenti febre male torquetur, affligiturq; cordis dolore, uomitione, animi defectione, quumq; pulſus obſcurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere poteſt facultati in corde uitali, cuius hæc ſunt opera, negoti plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multo minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis ſolẽt facultatibus malum inferre, ſic hoc maxime peſtilens uitalem uim obſidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque poteſt quæuis una facultas noxam & incommodum ſubire, reliquis aut nondum aut non peræque læſis: quin fortaſſe poteſt in quapiam corporis particula uis animalis ex morbo perire, ſimul cũ hac & naturalis, una ſuperſtite uitali, quorum omnium rationes poſthac ubertus afferemus. Vnde planè perſpici poteſt, tres illas non modo cogitatione, & (ut dicere ſolent) ratione, ſed re ipſa propriaq; ſubſtantia diiungi.

Secunda.
Tertia.
Naturalẽ lædi aliis il læſis.
Vitalem lædi poſſe aliis illæſis.

Tres animæ facultates ſedibus atque locis diſcludi. Cap. XIIII.

NVLLA uis animæ quæ potiſſimum obſtricta ſit corpori, quicquam poteſt efficere citra inſtrumenti alicuius ſubſidium. Quum autẽ uel animæ inſtrumẽtum, uel domicilium offenſionem acceperit, neceſſum eſt profecto, aut ipſius quoque facultatis ſubſtantiam lædi, ſi inde originem duxit quod plurimi cõfirmant, aut certe (quod in externis fit artificiis) effectus contortos & deteriores reddi, præpediriq; functiones. Quare ſi cor una eſt omnium facultatum ſedes, quoties id iniuriam & incommodum accipiet, omnes hæ facultates neceſſario peræque lędentur. Hæc autem perſpicuè falſa eſſe & inania, declarant quæ in peſtilentibus febribus alijsq; uenenatis morbis obtingere proditum eſt. Quin & poſthac apertius erit, multis ex cauſis cor eiuſq; actiones affici, cõſtantibus alijs uiribus; Itaque tres eæ quæ ſunt, non eſſentia modo, ſed ſedibus quoque & principatu diſiectę ſunt, neque in eodem poſſunt ſolido conſidere. Quod ſi earũ opera & effectus magna cum cura & diligentia intuebimur, non operoſum fortaſſe fuerit propriam cuiuſque ſedem deſignare. Perſpicue cernimus eſculenta potulentaque in eas partes, quæ ſub præcordijs poſitæ ſunt, maxime in uentriculum illabi, ubi primum concocta, deinde iocineris ui in ſanguinem conuerſa

Tres animæ partes locis diſcludi.
Iecur naturalis animæ ſedes.

S alendo

Cerebrum principis animæ ſedes.

alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam cõmune ſentiendi principium à ſenſibus omnibus circumſederi quis non uidet? eoſq; per ſomnum cõprehenſo cerebro quaſi uinctos teneri, excitari autem & operam quemque ſuã conferre per uigilias liberato illo & ſoluto? At cor in ſomno ſemper cietur & agitatur, nunquam facta intermiſſione officij cõquieſcit.

Prima rõ.

Hoc ſi ſenſibus prima eſt efficiendi cauſa, cur non eorum functio ſimiliter perpetua ſit & continens?

Secunda.

Conquaſſato compreſſoq; uehementer cerebro, animans continuo ſenſus omnis motuſq; expers obtorpeſcit:

Tertia.

cerebrique offenſione fiunt obliuio, ſtultitia, deliratio, appoplexia quibus tum principes tum ſenſuum prępediuntur actiones, ab hiſque malis liberant quæ cerebro non autem quæ cordi adhibentur remedia. Male autem affectio iocinere ęgre corpus alitur, alias atrophia extabeſcens, alias corrupto humore turgidum, quumq; ei uiſceri ualetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad ſalutem corpus omne reducetur.

In iecore naturalis eſt.

Nemo eſt tam delirus qui conſtantibus his malis uelit facere medicinam cordi, aut hanc ſi forte tenet, non hallucinetur. expectationemq; ſuam decipiat. Itaque ſenſuum actiones in capite maxime, naturales in iis partibus quę ſub præcordiis ſunt, explentur ac uigent. Vbicunque autem eę plurimum eminent & apparent, ibidem conſentaneum eſt uim & facultatem earum effectricem dominari, ſuumq; principatum habere; nam hac iſta ratione ductus etiã Ariſtoteles uitę principiũ in corde collocat, quod omniũ primum uiuit, poſtremũ emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendiq; ratione, altrix uis & naturalis in iocinere, animalis ſeu ſentiẽs in cerebro, reliqua uitalis in corde conſtituenda uidebitur. Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones ſubſidio ueniunt: uenę quidem naturali, nerui animali arteriæ uitali.

Argumenta a propriis canalibus.

Omnes quidem quemadmodum & ipſas facultates ex corde naſci prodidit Ariſtoteles, nequicquam a mente ſua, nequicquam a ſe ipſe diſcedens, recte exiſtimans illic facultatem & partem animæ figi debere, unde illius inſtrumentum naſceretur, ductuſq; deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnemque pulſationem hinc eas accipere inter omnes cõueniat, ſi præterea neruos è cerebro, uenas è iecore primam originem duxiſſe commoſtrem, uidebor etiam planum feciſſe, illud domicilium eſſe animalis facultatis, hoc uero naturalis.

Venas a iecore naſci.

Vt in arboribus uniuerſoq; ſtirpium genere, maiora minorum ſunt principia, & truncus omnium ampliſſimus deorſum radices agit, ſurſum autem in ramos diffinditur, hi rurſus in alios exiliores, dũ tandem in tenuiſſimam ſobolẽ undique propagetur atque fruticetur: hincq; unus omnium conſenſus in trunco principium conſtituit, & eam uim quę ſtirpi moderans, alimentum trahit diſtribuitq; ſingulis partibus, ita ſanè in uenis atque neruis ſtatuendum uidetur.

Prima rõ.

Cæterum uena caua qua cordi aſſiſtit multo quidẽ tenuior eſt, quam ubi, è iocineris conuexo emergit, quinimo hic in duos ramos diffinditur, quorum uterque duplo maior eſt eo, qui ad cor rurſum irrepit, quod planè argumenro eſt non è corde, ſed è iecore primam uenis originem eſſe.

Secunda.

Huc accedit, è cauis regionibus interioreq; facie, iecur uenam ad portas emittere qua ſerpens multiplici lapſu & erratico, complures riuolos tanquam radices effundit, in uentriculum, in omentum & meſenterium. His autem (uenæ tametſi ſunt) nulla intercedit cum corde in communio aut ſocietas, ſed ne cum his quidem uenis quę è iecoris facie conuexa emerſerunt, quare ſtirpium exemplo iecur uenarum origo conſtituendum eſt. Ex quo intelligitur partem in ſtirpibus inter radicem & truncum interpoſitam, quam Ariſtoteles cordi comparauit, iecoris potius quã cordis ſimilitudinẽ ſpecieq; generẽ, ut in qua uis inſit naturalis,

Tertia.

lis,eam prorſus exprimens quæ in iocinere conſedit. Poſtremo ut perfectis animantibus arterias è ſiniſtro cordis uentriculo naſci animaduerſum eſt,ſic terrenis animantibus iiſq; uocalibus dexter uentriculus adiectus eſt in eumq; inſerta,uena caua,ut inde erumpente reiectuq; ſanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia,ut piſces omnes,dextro ſinu deſici atque deſtitui,omnium indicia ſenſuſq; confirmant,quod aquatilia neque pulmones habent,neque uociferantur,neque ſpiritum ducunt. At nihilominus ſanguine aluntur in uenis recondito,ipſeq; uenæ omnium iecori ſic affixæ ſunt,ut aperte hic deriuari cernantur. In dextrum autem cordis uentriculum (ut quem non habeant) nec inſeri,nec inde poſſunt educi. Quid quod una in piſcibus uix cor attingit,poteſtne inde exoriri unde longius abeſt atq; diiungitur? Eadem propemodum ſunt rationum pondera in neruorum exortu,quos palam eſt cor non attingere,neq; ei ulla communione iungi:ut idcirco nemo(niſi qui in contemplandis rebus cęcus fuerit)exiſtimet a corde tanquam a principio eos emanare. At ſi diligenter cerebri ſtructura animo ſenſuq; luſtrabitur,clarũ erit & euidens neruos omnes ſentientes illinc deduci,ortuſq; ſui primordia accipere. Si ſubſtantia ſpectabitur,eos cerebri tanquam ſurculos arboris partes eſſe , ſed quæ in extrema corporis progreſſę,tum uię longitudine,tum locorum per quos tractus eſt ſiccitate,mira ſoliditate dureſcant . Spinæ etiã medulla uere cerebri ſoboles,qua foras excedit ampla quidẽ eſt,tanto deinde gracilior facta, quanto longius proceſſit. Ex hac aũt tanquã ex arboris ſtipite,quamplurimi utrinq; nerui adeo expreſſe & perſpicue diffunduntur,ut niſi ſenſuum fides & præſtantia tollantur , hæſitari non poſſit,oẽs aut proxime aut medullæ interuẽtu & cerebri ſubſtantia prodiiſſe. Vetus olim fuit ſententia quæ ob duritiẽ eorũ ortũ meningibus, tũ cerebrũ,tũ ſpinæ medullã circũplicãtibus acceptũ referret . Ab his fortaſſe nerui oẽs inuolucra quędã acceperunt,medullę tamen(quę ramorum qui in arboribus ſunt exẽplo,intus inſeritur)origo cerebri ſubſtãtiæ datur. Hæc aũt prima eſt & pręcipua nerui portio,qua ualente motio oĩs conficitur,& qua lęſa cõcidit. Ergo ex functionum proprietate,ex inſtrumentorum poſitu, ex ductuum ortu ac deriuatione,in promptu & ante oculos eſſe debet,uim & facultatem animæ naturalẽ in iocinere,ſentientẽ in cerebro,reliquã autem uitalem in corde quaſi in ſede propria conſtitui.Quibus etiam confectum arbitror eas non modo ſimplices facultates,ſed loco ſedibuſque diſcluſas haberi.

Neruos non a corde, ſed a cerebro naſci.

Neruos nõ naſci a meningibus.

Rationum quas aduerſarij proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam uideo Sophiſtarum uerius quam Ariſtotelicorum turbam his obſtrepere,qui tametſi planè uident naturę functiones in iocinere,animales in cerebro, at in uentriculo chyloſin, & in oculo uiſionem: has tamen fateri nolunt facultatum eſſe ſedes,ut neq; neruos a cerebro,uenas a iocinere proferri.Quid eſt cauſæ cur ita cenſeant? quoniam inquiũt non ut medici ſenſuum æſtimatione de his iudicio decernimus,ſed una duntaxat ratione demonſtratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas ſcriptum reliquit,Philoſophos qui uires omnes reponunt in corde, omnia altius perſpexiſſe inueſtigaſſeq; rationes magis neceſſarias,medicos uero quæ ſenſus duntaxat mouent ſequutos,facultates illas ſedibus diſtraxiſſe. O delirationem incredibilem deſipientis enim arrogantię eſt argumentationis neceſſitatem ſenſuum authoritati anteponere . Sed quid neceſſitatem, dico quum nulla in id neceſſaria argumentationem, ſed ne ſatis quidem probabili adduci poſſint?Nunquid quod ſenſu comprehen

ſum eſt poteſt ulla ratione conuelli? Tanta eſt eorum in unius opinione pertinacia, ut errare malint, & in controuerſia concertationeque perpetuo uerſari, quam ſynceram puramque rerum cognitioné capere: atq; quum perſpicuis dubia debeant illuſtrare, dubiis perſpicua tollere conãtur. Quænam autem eſt eorum tam firma conſtansq; ratio? Cor quia nobiliſſimum eſt & uitę fons, idcirco animæ omniumq; eius facultatum ſedem & eſſe principium; cerebrum autem iecur, uentriculum, reliquasque partes illarum inſtrumenta, duntaxat eſſe omnes in corde altiſſimis defixas eſſe radicibus, aut illarum functiones alijs partibus alias comparere. Eſt igitur inquiunt cor principium, quod omnes facultates ſinu complexuq; ſuo continet atque fouet, non autem principiũ edendæ depromendæq; functionis. Hac interpretatione quam plerique quaſi ex tripode dictam ſuſcipiunt & admirantur, putant Platonis medicorumque obſeruationem Ariſtotelis argumentationibus reconciliare, ſicque omnes ſe controuerſiam dirimere. Sed quam uanus & irritus hic labor, uelle eos qui ex inſtituto diſtracti ſunt, in concordiã adducere? Cor inquiunt omnium eſt facultatũ origo, quia nobiliſſimũ. Quaſi uero rex qui totius eſt imperij nobiliſſimus, omnium ſubiectorum uires in ſe unus comprehendat: & quia penes illum ſit omnis necis & uitę poteſtas, idcirco ſubiectis propriæ uires non inſint quibus quæ ſua ſunt procurent. Expendamus autem penderemusq; diligentius controuerſam hanc rem, & plenam diſſenſionis inter doctiſſimos. Si iecur & cerebrũ non primariæ ſunt ſedes, ſed inſtrumenti duntaxat rationem acceperunt, hoc ne a conformatione & figura ſolum habet, an etiam à temperamento? Ab utroque (opinor) cauti nec incalidi reſpondebunt cæterum temperamento quam conformatione plus effici: ſanguis enim in iecore, & ſpiritus animalis in cerebro, à ſubſtantiæ proprietate & a temperie potius quam a cõformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento uis quædam & facultas enaſcitur, quę cauſa eſt efficiens, in unaquaq; particula ut temperamentum ſic & ingenitam oportet quandam facultatem ineſſe, quę functionum eius eſt opifex. Hoc quidẽ & illi tã quam planè conſequens fatentur, quum uitalẽ ſpiritum ex corde uideant per parotides arterias in contextum admirabilem & in cerebri uentriculos efferri, illicque in animalem conuerti. Iſtæc autem conuerſio undenam & a quo prodijt? Nonne ex ui aliqua quæ cerebro propria inſideat & ingenita ſit? Neq; hoc illi diffitentur. Neceſſe eſt ergo hanc iſtam uim inſitam quæ ſpiritũ gignit animalem, animalẽ quoque haberi, qui enim fieri poſſe intelligemus ut hoc aliud gignat, cuius ui nulla & poteſtate ſit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuiſſe Auicennę decretum, ne dicam ſubterfugium, ſpiritum omnium ut cette facultatum unam eſſe eandemque ſubſtantiam: atque quum ea ſit uitalis ſpiritus in corde; portionem quæ in cerebri uentriculos contendit, temperationem quandam adipiſci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hunc tamen ſpiritũ uim nouam illinc nullam conſequi, quæ non aut fuerit, neque ſubſtantia, ſed qualitate duntaxat mutari & noua conſtitutione, quæ ſpiritum illum uitalem aliter atque prius uerſans ac præparans, efficit ut ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nunc primum ſeſe expromat. Prius enim huius facultatis ſubſtantia ei ſpiritui inſidebat, quum adhuc in corde tenebatur; nondum tamen ea ſe functionibus exprimebat q; impedita eſſet nec rebus conſentaneis & adiuuantibus inſtructa. Solers iſta quidem & ſubtilis rerũ notatio, ſed tamen falſa nimis & fallax aſſenſio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nonne ſimul ſubſtantiam & ſpeciem mutauit? Si ſpeciem, nonne & facultatem? Alias enim nulla fuerit

Aduerſariorum ratio.

Confut.

Aduerſariorum ſubterfugium.

Confutatio multis argumentis

Cerebri cordis & iecoris tum uires tum ſpiritus.

fuerit toto corpore ſpirituum ſpecie diſtinctio. Quod ſi fatētur, neque illa pro fecto fuerit humorum ſpecie differentia, ſed ſolo accidente diſtabunt, ſanguis, lac, & ſemen. Et quicunque ingerentur cibi, non in uentriculo, non in iecore, non in uenis, nū in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem ſubibunt, erit una eademque omniū ubiq; ſubſtantia ac ſpecies, non eorū modo quę in corpore continentur, ſed ipſarum etiam partium. Hoc autem quid aliud eſt, quam rerum ſpecies ac differentias de medio tollere? quam omnia in idē ſubſtantiæ genus contrudere? quam rerum ortus & interitus in naturę mundique exilium agere? quam omnia omnibus confuſa permiſcere ac perturbare? Quod ſi ſpecie diſtant corporis partes, & qui ab illis conuertuntur humores, cur non item ſpiritus ſubſtantia & ſpecie inter ſe diſtabunt, quos palam eſt multo tenuiores eſſe, & facile mutabiles, ut expeditius quam illi partiū quibus aſſidebūt uim & conditionem ſubeant? Itaque conſentaneum magis eſt, ut cerebrū a corde, ita animalem ſpiritum uitali, ſpecie atq; ſubſtātia differre diuerſiſq; illos facultatibus teneri. Quicunq; aduerſa ſuſtinere contendent, multis aſtricti uinculis, eo quo minime uolunt imprudētes reuoluentur. Quocirca multo melius quam illi & luculentius Alexander Aphrodiſeus, quamuis impenſe Ariſtotelicę diſciplinę ſtudioſus, cerebro, iecori, uentriculo, reliquiſque partibus proprias uires addixit, qui quum alias eſſe diſtinxiſſet quæ famulantur & ſeruiunt alias quę regunt & quaſi dominantur, ſubiecit animæ principatū in corde conſtitui uires autem eas quę uelut ſubiectæ famulantur, in uarias corporis partes diſiici. Nam quęcunq; ad animalis facultatis demonſtrationem attulimus eadem ferè ad naturalem & reliquas accommodari poſſunt. Quiſquis igitur uolet naturalem contemplationē medicis obſeruationibus confirmare, omni depoſita concertationis inuidia, tres animę facultates, uitalem, animalem, & naturalem, eſſentia, ſede, inſtrumentiſq; diſcludat. Nunquam enim futurum eſt, ut qui eas turbulenta confuſione connectet, quicquam in re medica uel dilucidè demōſtret, uel certa intelligentia & ratione comprehēdat. Hinc uideas non modò Alexandrum, ſed reliquos prope omnes Ariſtotelis interpretes, uitalem facultatem naturali diſcreuiſſe, alios inſeruientes quaſdam facultates membris aſſignaſſe, alios non unam & eandem, ſed plane diuerſam inſtrumentis originem dediſſe, indicium ſanè uacillantis & fluctuantis opinione tanta interpretantium uarietas. Quanquam uero unus Ariſtoteles admirabili ſcientia, atq; iudicio, in cęteris ferè ſuſpiciendus eſt, & a nobis uenerandus, hic tamē primus temere fregit authoritatem ueteris diſciplinæ, atq; ut nouā conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirifice Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne ſi illas cum Platone admitteret, multas in homine animas & hinc multa eſſe animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque ſalebras ſi Plato incidit. ne illas quidem Ariſtoteles ulla declinatione uitare poſſit & effugere, ut qui alteram animæ partem immortalem, caducam alterā inſtituat: Hinc Themiſtius utrique opinioni impedimentum hoc accedere tradit, quod non ſimplicem, ſed concretam ex partibus animam dicit. Quid autē in his ſtatuendum ſit, paulo poſt fuſius differetur a nobis, quum animę ſubſtantia & integritas explicabitur.

ſpecie & differētia differre.

Confirmatio.

Concluſio.

Quid uitalis facultas cæteris præſtet & impertiat, in quibus inſit, quo accedat ordine, quid uita. Cap. XVI.

Id quidē peruagatū uel apud idiotās oīum ſermone percbuit uiuere ſtirpes uiuere animātia, uiuere ſuperos: hos quidē ſolius mētis agitatione, iſta ſenſus impulſo,

Argumenta.

impulſu, illas uero natura duce. Quum autem unus homo naturæ ſenſus, mentiſq; uiribus teneatur, ſitq; naturę uix altrix in iocinere, reliquę in cerebro, q̄d eſt quod duorum iſtorum conſpiratione & mutuis officiis nō ſatis gubernamur & conſeruamur? Si omnis uitę functionum cauſa ad hęc referri putetur, quid præterea cor nobis additum eſt? qua impellente neceſſitate conditum? quænā illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id ſuperuacaneum uidetur, aut prima omnium facultatum ſedes. Hęc quidem ſunt quę nonnulli inexplicabilia eſſe dixerunt & nondum comprehenſa, quæ tamē extricare & in perſpicuam lucem proferre conabimur.

Vim altricē in animantibus perfectiorem eſſe quā in ſtirpibus.

Animantium genus naturalem & altricem uim cum ſtirpibus quidem habet communem, eamq; poſitam in iecore: ſed quæ tamen præſtantioris cuiuſdam ſit ordinis & dignitatis: omnē quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentum eſt ſuccus impurus atque lutulentus è terra hauſtus animanti uero id quod iam multiplici mutatione præparatum eſt, ut olus, ut fructus, ut caro. Facili promptaque coctione & rudi quadam alimenti cōuerſione ſtirpes aluntur: animantes autem non niſi utilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum ſerie in ſanguinem ac demū in corporis ſubſtantiam conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis eſt in animantibus cōcoctio, & alimentum id perfectionis aſſequitur quo nequit in ſtirpibus peruenire: neceſſe eſt omnino uim quandam præſtātiorem in animantibus quā in ſtirpibus nutritionem moliri; eamque ut generis cuiuſdam eſſe præſtantioris, aut acceptis aliunde uiribus adiuuari.

Quid cor iecori & cerebro conferat in perfectis animalibus.

Hac ratione perfectis animantibus cor attributum eſt, cuius calor & facultas toti corpori maximè uero iecori & cerebro impartiretur, omniumq; functiones & munera compleret. At uero ſtirpibus quæ ſolius naturæ beneficio uiuunt & uigent, unica uix altrix obtigit ea ſuſtētata calore, qui tanquam materia ſubiectus eſt. Hic porro languidus eſt atque iners, in omnem ſtirpis ſubſtantiam diffuſus nec facilè diſſipabilis hoc indicio quod arborum defracti auulſi aut abſciſſi rami aliquantum uiuunt, poſſuntque inſiti reuireſcere & fructificari. Sic profecto exanguia animantia quæ naturæ ancipitis ſede ſtabili ſcopulis adhęrent, ut conchæ, & quæ ſponte ſua intimoq; motu huc illuc promiſcuè feruntur, ut apis, formica, uermis, & reliquum omne inſectorum genus, quorū reſectas partes ſeorſum moueri conſpicimus omnia quidem uitæ uæ calorem exiguum habent, eumque toto corpore æquabiliter conſertum, neque in his ulla eſt ſedes cordi uere cōparata, è qua hic calor quoquouerſum in omnes partes influat & illabatur his enim ita poſitis, abſciſſæ partes neque uiuere, neque moueri poſſent.

Iecur & cerebrum cordis indigere auxilio, demonſtratur. Quid cor cerebro conferat.

Contra autem perfectiorum animantium partes, quum deſectæ continuo uita priuentur, argumentum eſt non ex ſe ſed aliunde influentibus uiribus eas ſuſtineri, neque proprio ſolū calore ut ſtirpes uerum etiam aſcito gubernari, & ſupra uim iecoris naturalem, aliam ex corde uitalem aduenire. Porrò autem uitalis facultas animali etiam ſuccurrit & opitulatur, quod ei uelut pabulum & materiam ſuggerat, ex qua demū ſpiritus profertur animalis. Hinc nōnullis exiſtimatum eſt, uitalem animalis gratia potiſſimum conditam eſſe, quod ei plus quam naturali conferre uideatur. quandoquidem præter materiam uim etiam ſubiicit qua in opus excitatur erigiturque, ut citra cuius opem uis animalis qualiſcunque fuerat ex ſemine producta, ignaua & languida otiaretur.

Animalis facultas omnium poſtrema.

Itaque hæc omnium poſtrema recte conſtituitur, quæ in fœtu dum utero geſtatur, tum obſcuras uires oſtentat, tum minimum uidetur neceſſaria, at quum iā editus infans hac luce fruitur, ea pectus diſtēdens deprimensq; ſpiritum ducit ac reddit, nec tum exiguam opē fert cor

Vitalem facultatem nõ modo alias perficere, ſed etiam cõſeruare.

di. Cæterum hæc ipſa uitalis facultas nõ modo cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ ſunt perficit, ſed etiam eaſdem quoad uiuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones, quæ aut uinculis aut aliis quibuſcunque cauſis opprimentibus inciderint, per has enim cordis aſpiratione cohibita, mox repente tanquam attonitum corruit animal. In ſyncope tantiſper dum uitale robur corporis partes non illuſtrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermiſſionem faciunt, mox autem ut id excitatum reuixerit ac ſeipſum collegerit, omnes illæ quaſi recreatæ recurrunt. Abſonum autem & abſurdum fuerit, exiſtimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni ui & facultate deſtitui, in quod tamen diſcrimen Auicénas adducitur, & quicunque ſtatuunt facultates omnes a corde illabi. Hoc igitur temporis articulo, particulis ſuæ inſunt propriæ & ingenitę uires quemadmodum & cordi, ſed quas tamen nulla uis princeps ſtimulet & incitet. At nihilo minus ſi robur id uitale perdiu abeſt nec influit (quemadmodum quũ preceps & inſolens ſyncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tãdem corruere & intercidere, animalque prorſus uitam dimittere, tanta quippe eſt uitalis neceſſitas, ut citra illius fauorem reliquæ ne minimũ quidem efficiant. Hinc rectè uitalis nomen ei potius quam ſtirpium facultati eſt impoſitũ, quòd præſtãtiore magiſque ſalutari uitę genere corpora colluſtret, unaq; reliquarum omnium perſeuerantiam & firmitatem contineat. Eſt enim animantium uita facultatum actionumque omnium conſeruatio: Hæc autem a corde cum ſpiritu caloreque defluit. Mors eſt uitalis roboris omniumque facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompſit Ariſtoteles, eas non modo ad animantes, uerum etiam ad ſtirpes accommodauit, ut longè lateq; paterẽt. Vis porrò iſta uitalis, totius animæ pars non eſt, ꝗ ſolitaria nuſquam ſubſiſtat, quodq; illius ope nihil ſeorſum uiuat, ſed totius eſt animæ ſumma quedã facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quaſi nexu coniungit.

Vita animantium quid.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

Tres animæ facultates quanquam in perfecto animante ſubſtantia, inſtrumentis, & ſede ſeiunctę ſunt, fieri tamen non poteſt, ut poſteaquam in uno eodemq; corpore coierint, tum inde quaſi diuulſę & ſeiugatę prorſus diſtrahantur. Mutua enim conſpiratione uſque eo omnes inter ſe aptæ & cõnexæ ſunt, ut una quęlibet reliquarum ope conſiſtat. At uerò fieri poteſt ut cuiuſpiã particulæ, una animalis facultas pereat aliis commemorantibus aut ſimul cũ animali naturalis etiam pariter occumbat, una ſuperſtite uitali, quemadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat uis ſpiritusque uitalis, a cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametſi igitur dum uita eſt, ſemper nutriri animal uerum eſt & compertum, non tamẽ id in particulis fieri eſt neceſſarium. Vna uitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eiſdem mutuis iuuatur officijs. Naturalis enim pabulum ei ſuggerit, animalis autẽ pectus pulmonesq; agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius eſt effectrix. Animali porrò reliquę duę materiam ſubiiciunt, naturalem autem uitalis per arterias illapſa tuetur atque auget, quæ ipſa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas concentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem cõſiſtere, & unaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterũ quoniam uariæ & diſiectę ſunt earum ſedes, quarum incõmodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtantia offenditur, fieri quidem poterit ut unaquęlibet offen-

Triũ facultatum cõſenſu ĩ toto animante.

In parte corporis poteſt una facultas perire a liis manenti bus.

Poteſt in toto animali una qualibet lædi aliis nõ læſis.

Quo ordine perire ſolent facultates.

offenſiculam accipiat, aliis nondum læſis, quamuis ea ſi diutius inhæreat, in cęteras tum demum irrepat, fiatque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, ut ab ea quæ in malum & perniciem primum incurrit ea proxime laboret quæ maiorem, poſtremo autem ea quæ cum illa minorem neceſſitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primum uitalis, deinde naturalis afficitur, a uitali animalis ut cui illa materiã & uitæ formam miniſtrat, tandem uero naturalis, a naturali, uitalis mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars unica princeps ſimplici morbo tenetur. Quod ſi unaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo poſt tẽpore unus ſit omnium interitus.

Ordo procreationis.

Ordo præſtãtiæ et dignitatis.

Is itaque ex mutuo cõſenſu affectionum ordo ſtatuitur, cæterum in actione & adminiſtratione corporis, alius multo diuerſus. Exortu quidem prima eſt altrix, deinde uitalis, poſtrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præſtantiſſima eſt animalis, ab hac uitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta, hęc enim uilium ſtirpium communis eſt, uitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & abſoluit, ea præſtantior utique uidetur, obſcurior uero & inferior animali, ut cuius cauſa maxime condita ſit, finis autem in quem reliqua cõtendunt, ſplendore & commendatione clarus eſt. Quinetiam animales functiones, ſentire, moueri, ratiocinari, contemplari, ſapienter uiuere quia altioris gradus & dignitatis ſunt quàm ſolũ ac ſimpliciter uiuere planè declarant uim harum effectricẽ omnium ſummam eſſe & principatum tenere. In actionum autem & uitæ neceſſitate omnium prima uitalis ſtatuitur, quod non modo reliquis materiam ſufficiat, ſed illas etiam ſuſcitet, perficiat, mutuoque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & ſenſum habitura eſt, ſiue debet nutritionis commoda percipere, in eam neceſſe eſt ſpiritus & uis influat uitalis, quæ ſi lædetur mox utriuſque functio interpellabitur, quaſi in utriuſq; opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quum reliquæ indigeant, non autem è diuerſo, una omnium iudicabitur maxime ad uſum uitæ neceſſaria.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur, hincque Ariſtotelicorum rationes diſſolui. Cap. XVIII.

Partes animæ interpoſita uitali facultate iungi & unã efficere animam.

Qua ratione ex his partibus una fit et ſimplex anima.

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricemq; dixerunt, ut quæ eius duntaxat gratia & officio uita fruuntur. Beluæ eam ipſam quidem atque inſuper alteram ſentientem ſunt adeptæ. Ex his autem uitalis facultas interpoſita apte coniugatis, una fit totius anima, cui pars illa pręſtãtior nomẽ dedit. In homine omnes hæ partes inſunt, quibus tertia inſuper accedit, mens appellata, tanta profecto familiaritate cum illis conſentiens, ut ex omnium cõcentu una euadat anima, quę intelligentię & rationis eſt particeps. Cæterum hæc non ex illis tanquam ex diſcretis ſeiũctiſque partibus condita eſt quoniã una ſimplex totius eſt forma, omnis expers coagmentationis & ſtructurę, uerũ naſcitur ex illis quemadmodum poſteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonum ſi decenter aptetur, fiet tetragonus, non compoſita quidem uerum ſimplex figura, ad hunc deinde accedens accommodatuſque alius trigonus pentagonum efficit, re ipſa quidem ſimplicem, at poteſtate compoſitum. Sic propemodum dum fœtus uero fingitur & conformatur, primum naturalis anima emergit ſeque prodit, deinde uitalis facultatis inter

uentu

mentu & conciliatione, anima ſentiens comparet & elucet. Hęc uero quanquam ſimplex eſt, ut in beluis, comitem tamen retinet uim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non poteſt, ne corporis unius & eiuſdem aut reuera complures formas, aut unam compoſitam fateri cogamur. Ineſt tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas, quemadmodum quæ in oſſe, aut quę in carne eſt forma quum iam totius ſpecies appulerit, ſupererit quidẽ nõ re ipſa & energia, ſed tanquam præparatio, & facultas miniſtra formæ ſuccedẽtis, quod plenius alio loco diſputauimus. Poſtremo autem quum mens conſilij rationiſq; particeps immigrabit, quę ſentiens fuerat anima, iam nõ reapſe commorabitur & reſidebit, ſed ut facultas quædã & ſuperioris illius quaſi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obſcuritate æſtuant quidam philoſophi, qui putant fieri non poſſe ut ſimplex noſtra ſit anima. Etenim mens intelligentiaque noſtra ſempiterna habetur & immortalis quæ extrinſecus nobis acceſſit, ſentiens autẽ anima mortalis & caduca, quaſi ex corpore procreata. Illa quaſi ſeparata & ſimplex, corpori non permiſcetur, ſed ei duntaxat ut naui gubernator aſſiſtit: hæc uero in corpus pẽitus immergitur, a quo nunquã diiungi diuelliq; poteſt. Illa deniq;, ut cogitet, ut contempletur, & intelligat corporis ſubſidio nõ indiget: hæc uero nihil efficere poteſt citra idoneã corporis eiuſq; organici præparationem, cuius certe perfectio quędam eſt & abſolutio. Harũ igitur rationum animaduerſione complectuntur & efficiunt fieri non poſſe, ut tam diſpares diuerſæque naturę, communi ſocietate in unius eiuſdemq; ſimplicis ſubſtantiam coeant. Itaque ſiue Platonis ſiue Ariſtotelis ſententia recipitur, hoc utrobique impedimentum accidere contendunt, ut non ſimplex, ſed ex diuerſis partibus concreta ſit anima. Sic igitur grauiſſimis hiſce uexati implicatiq; rationibus hęrent in ſalebra. Cæterum quiſquis quæ ad hanc controuerſiam litemq; minuendam attulimus, animo & cogitatione comprehendet, cenſebit animã quæ in nobis eſt rationis & intelligentiæ particeps, nõ ex alijs tanquam ex partibus componi, ſed ſimplicem eſſe & tanquam reginam (quum acceſſerit) aliarum principatus obſcurare ut una præſtantiſſima dominetur, quę omnium uires atque facultates haud ſecus atque pentagonus, ſimplex illa comprehenſas teneat. Quæcunque enim pręſtantior eſt & ſuperior, ſupparis uires omnes habet. Hinc fit ut ſimplex ea & ſingularis, una poſſit omnia in nobis uel diſſimilima efficere, ſed alia quidem per ſe, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim ſoluta mens & libere cogitat, ratiocinatur, & meminit, ſic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis ſoluta uinculis omnia ſentit, idque pure dilucide, & quale quidq; fit: at uero his terrenis concretiſq; corporibus interſepta, non niſi quinq; nullis extrema cognoſcit. Eadem naturæ utens facultatibus corpus uniuerſum alit, utens uitalibus hominis uitam ſuſtinet. Hęc igitur omnibus fons eſt & principium mouendi, quod a ſe non ab alio quoquam mouetur. Qua potiſſimum ratione planè cognoſci poteſt, animam immortali conditione ſuſtineri: hinc etiã quod infinitam rerum innumerabilium cognitionem capit, memoriamq; retinet, ꝙ res occultas ab omnique ſenſu & corpore ſeiunctas inueſtigat, quod tot res & tãtas nullius concreti corporis ſubſidio efficit. Quæ enim his eſt ornata uiribus, nequaquam concreta eſſe poteſt ex terrena mortalique natura, nihil ad miſtum, nihil concretum nihil coagmentatum capit. Itaque ſimplex quum ſit nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt. Nec interire igitur. Ex quo demũ intelligitur omni illam turbido motu ſemper uacare, nec dolore nec ægritudine pulſari. At multa è corpore exiſtũt quę illius functiones iu-

Argumenta eorũ qui putant non ſimplicẽ eſſe noſtram animam.

Solutio.

Animã noſtram eſſe immortalẽ.

nent & acuant, multa quæ obtundant & impediãt. Corpore acri & uehementi quandam ſtatutus conuerſionem confracto illa cōfeſtim emigrare cogitur. Quę mala quum adſunt, quid cauſæ eſt cur illa functiones ſuas non implet? An propriæ ſubſtantię iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari poteſt. Inſtrumentum illius uiolatum eſt? At nullum ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod primum illius eſt domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumentis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quę artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima uitioſo corpore quod eſt tanquam domicilium, coercita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis intepellabitur ſin multum, tantam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores uerſari proditum eſt à uirtutum magiſtris. Eſt id quidem genus uniuerſum appetens, quod nimirum in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibuſq; ſeiugatæ. Si quidē ſupra enucleate diſputatum demonſtratumq; eſt, unamquamque non niſi proprio appetitu ad agendum impelli.

Appetitus triplex.
Rõnalis.
Cupiditas.

Itaque ut animæ ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. Has enim inter ſe diſtare atque ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondum compotes. Quinetiã adulti qui prudentia præditi ſunt, multorum plerunq; importuna cupiditate flagrãt, quæ inſurgens ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: hincq; frequēter acerrima pugna committitur: planè oſtendens non unicam, ſed duas ſaltem eſſe facultates, unam rationi obtemperantem, alteram uoluptatum amicã.

Iracundia.

Quũ autem ratio certamine fortaſſis euicta fuerit, qui ita uitiorum blanditiis & uoluptatibus ſuccumbit, iratus deinde ſeipſum obiurgat: tumq; rationi aſſiſtens iracundia tanquam auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi poteſt nō modo duas, ſed tres in nobis facultates morales ineſſe. Rationis particeps appetitio, uoluntas nuncupata, conſtanter prudenterq; quippiã deſiderat: quæ uero huius eſt expers, partibus duabus tenetur, quæ ſunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore hæc in corde.

Cupiditatis partes duæ.

Cupiditatis rurſum partes ſunt libido & cupedia, illa in teſtes hæc in uentriculũ effuſa. Appetendi autem facultates ijs quas dixi ſedibus diiũgi, ex proprijs earum perturbationibus clarum erit & perſpicuum, quæ ſunt huiuſmodi. Libidinis perturbatio aut ęgritudo eſt mulieroſitas, contraria autē offenſio eius atq; faſtidium, μισογύνεια id eſt odium mulierum.

Exuperantiæ aut defectiones cupiditatis.

At cupedita perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionē, circa uinum temulentiã offenſiones autem, cibi & unifaſtidium, & ſtuporem, quo qui tenetur ſuauitatē cibi non ſentit. Vtriuſque autem mediocritas eſt temperantia.

Exuperantiæ & defectiones excãdeſcentiæ.

Vis animi in corde inhærens ut in uariam materiam quam utilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & utilitate) appetitione ſua fertur & incumbit, ita uarijs perturbationibus conquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriam perſequitur & honores auaritia quæ pecuniam & opes auet ira quę iniuriam punire & uindicare cupit; metus qui futuri mali opinione cõturbat.

Sedes facultatum moralium.

Quum uero iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat, ſin mala inciderunt, doloribus affligitur. Iam uero ſi quas partes corporis ſingulæ per-

perturbationes

turbationes exagitant, diligenter animaduertimus, conſtabit opinor quo queq; in loco facultas inſideat atque inhæreat. Par eſt enim unamquamque facultatem in ea potiſſimum parte tanquam in ſede conſtitui, quę illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditur. Atqui dum iracundia doloribus, gaudio, metu, cęteriſq; huius ordinis perturbationibus concutimur, cōſpicue & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui uehementer eſuriens aut ſitiens inedia conſumitur, huic triſti quodā languore pręcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiorq; fit, ut cibi potuſq; quippiā demiſſum fuerit. Quinetiam uterum gerentes alienorum ſordidorumque, ut luti, ut carbonum, extraordinaria appetentia laceſſitæ, mox abſoluūtur, atque liberantur, ſi qua portione uentriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & ſtultitia, ut ſummus ille ſplendor rationis extinctus eſt, ita & cerebrū grauiter afficitur, huicq; non autem cordi adhibita præſidia, ex uſu ſunt & ſalutaria. *H*æc quum in aperto ſint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos eſt rationis, in cerebro tanquam in arce propriaque ſede collocari; eam uero quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod unum inter omnia uiſcera maximo ardet incēdio, ut hos poſſit impetus inflāmare: poſtremam autem quæ cupiditas appellatur, ſubter præcordia maxime uero in iecore conſidere. Poſteriores duę quia uarijs ut dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem ſunt & affectioni ſubditæ, atqui ſi patibiles, mortales etiam ſunt & caducę: neceſſum enim eſt affectionum diuturnitate contābeſcant. At uero prima quæ rationi obtemperat, ut nullis perturbationum fluctibus iactatur, nulliſq; uitiorum procellis obruitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet. *Hinc* percipi poteſt hanc iſtam appetendi uim, incorpoream eſſe mentis ſupremæ conditione: reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobis eſſe cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, una eademq; mentis ſubſtantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter facultatis cuiuſque ratio diſcernenda. *Sic* quam in corde conſtituimus uim excandeſcentiæ, cauendum prouidendumq; eſt ne cum uitali, tanquam una ſint, confundamus: nam tametſi eadem ſunt ſede eademq; ſubſtantia comprehenſæ diuerſas tamen facultates eſſe, effectuum operumq; uarietas renuntiat. Ita propemodum in iecore poſita cupiditas, ab eiuſdem altrice ui quāplurimum differt, licet unius ſint ſubſtantiæ. Vbique enim appetēs facultas prior eſt ſuis comitibus, quas quaſi admotus ſtimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animę facultatibus quæ primo ſeſe offerebant, iam pari uerborum contractu earum functiones proximus liber decurrat.

Duo appetitus mortales.

Rationalis immortalis.

Appetitus omnes a reliquis facultatibus diſtingui.

Libri quinti de animæ facultatibus.

FINIS.

DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS,

LIBER SEXTVS.

Alimenti in uentriculo confectio. Cap. I.

Præfatio.

ACVLTATIBVS cognitione tanta functiones coherent, tamque immutabili continuatione iunguntur, ut aliarum ex alijs cognitio capi debeat, fueritq; neceſſe nobis pariter de ambabus ſuperiorem ſermonem facere, qui utrarũq; omnes ex quo differentias recenſeret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rurſum dicere inſtituo, neque profecto enitor ut illas nobis adeſſe demonſtrem: neque ut earum differentias enumerem, quippe quas omnes iam ſupra plenè cumulateque ſummus cõplexi. Verum a facultatibus tanquam a cauſis conuerſione facta, articulatim diſtincteq; ediſſerere contendo, qua lege, quo ordine uſq; ſuis illæ ſpiritibus ſuiſq; particulis & tẽperamentis tanquã inſtrumentis functiones oẽs ſuas cõpleãt, ut ſimul inde partiũ omnium corporis humani comoditates & uſus in prõptu ſint & eluceant Primum autẽ oẽs ſigillatim ſcrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibuſq; ſuis partibus abſoluto, deinde in eo qui gignitur in lucemq; profertur, atq; in illo quidem naturæ primum, deinde animæ, poſtremo uitæ functiones attingemus. Summum ſpremumq; naturę munus eſt nutritio, quam ex alimẽto accepto illa perficit: hoc.n. illius eſt tota materia, in quam penitus incumbit, quam uarie tractans expurgat, conuertit, proprijſq; ductibus in omnes extremaſq; corporis particulas diffundit atque confert Quodcunque durius & ſolidius eſt alimentum, dentibus in ore contructis manditur, extenuatur, & mollitur, nec leuem inibi conuerſionem accipit, admiſcetque ſibi quodammodo animantis qualitates, ut priſtinam ſpeciem & naturam uix retineat. Quod ſanè potiſſimum efficit tum diligens confractio atque confectio, tum pituitę oris perfuſio, quæ ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quę ipſi quoque uentriculo continuata eſt & communis, attrectatio. Mãſum iam & ad nutritionem pręparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idq; excipit ſtomachus uia communis, per quam illabitur in uentriculum. Ex autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniaque rectis in interiore tunica poſitis fibris a gula detrahit, atque eiſdem gula ab ore prolectat, perinde ac ſi dicas uentriculum per gulam quaſi per manum ab ore cibos eripere. Hæc porro actio a tranſuerſis uillis, qui in externa ſunt gulæ tunica adiuuari uidetur. Cum enim quippiam ſiue aridum ſiue humidum ab ore depellimus, tranſuerſæ fibræ quę infra idipſum ſunt dilatantur, quæ autem ſupra, contrahũtur, idque adeo arcte ut inter deuorandum plerunque hauſtus

Alimentum eſt materia altricis facultatis.

Alimenti præparatio in ore.

Alimenti in uentrem depulſio.

ſtus

ctus ſpiritus, tametſi tenuis eſt, ſimul impulſus & adactus remigrare uix poſſit. Itaque partium uentriculo trahente, partium detrudente gula, ciborum fit depulſio. Ventriculi attractionem incitat appetentia, & ijs qui extra modum appetunt promptior celeriorq; fit depulſio: cum enim fames immodica dominatur, uenter cibos nondum in ore planè confectos, mãdentibus etiam num & inuitis plerunque eripit, ut fame latrãtem ſe obſonet.

Ventriculi attractio.

Quę ſibi adduxit ſinu ſuo complexuque recepit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarũ miniſterio includit, complectitur, continet ſupra ſubterque & omni ex parte adeo compreſſe, ut his circunnijci & prorſus adhæreſcere uideatur, nec inane quicquam relinquat, ſi quidem conuenienter & ſecundum naturam ſe habet. Alioqui cibus in tãta capacitate huc illuc fluitans neque lateribus uentriculi coarctatus haudquaquam plenè concoqui poſſet. Tum igitur pylorũ interclusum ac prorſus obſignatum reperire eſt, ut non modo arceat craſſiorem cibum, ſed nec liquidum ac maxime profluentem elabi ſinat. Ea profecto ratione cõcludit cohibetque accepta, nec ante legitimũ naturæq; pręſcriptũ tempus effluere quicquam patitur, niſi cum aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordẽtis acrimonia laceſſitur. Eſt autẽ id legitimũ tempus, quo plenã perfectamque concoctionem abſoluit.

Ventriculi retentio.

Hoc interim ſpacio facultas concoquens, cibum omnẽ mutat & conficit, nullis quidem fibrarũ adminiculis, ſed tum proprio ingenitoque calore & ſpiritu, tum eo quẽ ut lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximè partes illi inferunt, iecur, lienis, cor, diaphragma, uena caua & omentum, quod illius calorem coercet duntaxat atque continet. Cęterũ propria uentriculi ſubſtantia concoctionis illius abſolutionem perficit, idq; non modò uulgatis & notis illis qualitatibus, uerum etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tanquam miniſtris adiutus uentriculus primum quidem alimenta in unum cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, ſimul uerò omnia frangit & exterẽdo, comminuit, ut iam partes omnes quandã ſubſtantiæ æquabilitatem adeptæ uideri poſſint.

Concoctio uentriculi.

Quę dum ita exquiſitæ permiſcentur, neceſſario quũ ex miſtionis lege, tum ex affectionis natura mitigãtur, & depoſita omni qualitatũ exuperantia in quendã mediocritatis ordinẽ adducuntur & recidunt, fitq; uniuſmodi eiuſdemq; naturæ ſubſtantia, ſpeciem quãdam cremoris conſequuta. Hoc primum eſt concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuerſio, quam & uentriculi & uicinarum partiũ ſolo calore fieri credibile eſt. At uero id concoctio nondum cenſeri debet, quod talem ars ſola plerunque nobis exhibeat, ſed duntaxat præparatio quędam ad concoctionem.

Coctionis ratio.

Poſthæc uero cremor hic aptam & accomodatam nutriendo animali qualitatẽ atque ſubſtantiam ſumit tumque perfecte mutatur & cõficitur, eaque mutatio & in chylum facta conuerſio, concoctio ea eſt quam definimus. Fit autem hęc nõ modo ui & ardore caloris, ſed etiam tota uentriculi ſubſtantia, & inſita quam diximus proprietate.

Cauſæ efficientes, chyloſios.

Sic ſtruthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod non leo calidiſſimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit, ſic fruges aridas & pręduras minutæ aues conficiunt, omneſque crudum quippiam ſubigunt & mutant, quod uix audeat homo attingere, ſic coturnix ueratrum coquit & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictũ, indomitum, & quod omnẽ corporis noſtri uim, omnes conatus reſpuit & aſpernat. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum uentriculus acceperit, id demum uincit atque mutat, omneſque in id tum qualitates, tũ naturæ ſuæ uires cõfert. Hoc iam plene coctũ tametſi ingratũ guſtatui uidetur, poteſtate tamẽ & uiribus cõueniens eſt & ſalutare. Idipſum autem concoctio eũ, nempe in peculiarem & propriam

Concoctio quid.

eius

eius quod alitur qualitatem cõuerſio. Ariſtoteli quidem hæc ἕψησις exiſtit, id eſt (ut iuniorum nomine utar) elixatio, eſt enim in humido facta coctio. Quidam ex ueteribus hanc falſo corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpacio in uentriculo commutata putreſcere exiſtimantes, quod priſtinã ſaporis odoriſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtoq; tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſalubritatem, non guſtatu, nõ olfactu, ſed uirium præſtantia & ſubſtãtiæ familiaritate ponderandam eſſe & ęſtimandam.

Alimẽta cõctione nõ putreſcere.

Eius porro quod iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit uentriculus, nam quod in cremore longè optimum eſt & congruens, id halitus ſpecie ad ſe rapit, inq; ſuas tunicas ſugendo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat, ex quo demum fructum uoluptatemq́ue percipit, & quodammodo ſaturatur.

Veuentriculus chyli benignitate fruatur.

Veram hanc eſſe nutritionem a Galeno quidem uidetur proditũ literis: quod tamen nõnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, hancq; ex tenuiore benignioreq; chyli uapore ſuſtineri, externam uero ex ſanguine alimẽtum capere per uenas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinẽtes atque directas. Ergo uerò ut hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionem eam quam ex chylo uentriculus capeſſit ueram nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) non pauca animantia, ut conchæ, ut uermes ſucco aluntur, qui ueram ſanguinis ſpeciẽ nõ accipit, at non protinus exiſtimãdum eſt idipſum in ſanguineis obtingere q̃d nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt ut chylus proximum ſit uentriculi alimentum.

Totum uẽtriculũ ſanguine uere nutriri.

Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe uideatur, illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus uero continetur, totus uentriculus maximeq; interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine alatur, nullo nimirum tum uſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atq; perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur & incrementum ſuum capeſſet. Quinetiam oſſa quæ longiore interuallo quam uentriculus a ſanguinis natura recedunt, ſanguine ali fatemur: quanto magis igitur uentriculi membranæ ſanguinem pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent?

Quæſtio.

Qui fit igitur, inquies, ut cibus uentriculo conceptus, famẽ & appetentiam ſedet atque ſaturet, ſi is neque uentriculum, paſcit neq; nutrit?

Solutio.

Fames quidem & animalis appetentia totius eſt uentriculi, præſertimq; oris eius tum temporis potiſſimum excitata, quum ſupra modum exinanita uentriculi capacitate, eius latera collapſa, in ſeſe concidunt conuelluntq; grauiter uicina ſibi præcordia, & quum interiores receſſus & quaſi rugæ proprio humore exhauſto inaruerunt.

Fames ex cã ſit duplici.

Hoc interim ſpacio uentriculus tum ſe ſuamq́ue capacitatem implere & quaſi ſarcire, tum uero ſucci utilioris quippiam in interiores illos receſſus recondere deſiderat. Vtroque autem deſiderio eum laborare argumento eſt, quòd modico cibo qui interiorem dũtaxat tunicam oblimat, ſaturari non ſolet, niſi ipſa etiam interior capacitas expleatur: quod etiã dominãte fame, dũ quis cibum capit, non protinus ut hic intro demiſſus eſt, ſed aliquãto poſt ſatiatur deſiderium, quum perutilem ſuccum uentriculus in tunicam rapiens ſumma cum uoluptate amplexatur, ſibique opponit perinde ac ſi eo uere aleretur. At certe ea nequaquam propria eſt nutritio: ſed ſuccus ille uacua tunicę ſpacia referciens, in uaporem fuſus & attenuatus ad extremum uaneſcit: iſque ſua potius qualitate quam ſubſtantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe una duntaxat ſanguinis ſubſtantia per

Ingeſtus cibus famẽ ſe

uentri-

uentriculi corpus & molẽ effuſa, ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuertitur, cæterum animalem non modo ſanguinis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate præditum in uentrem demittitur, compeſcit.

dat aĩalem non aũt naturalem.

Vt e uentriculo per inteſtina & uenas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio. Cap. I I.

Posteaqvam perfecte planeq; cibos uentriculus concoxit, iiſq; abunde ſaturatus eſt, os infernum cui pyloro nomen eſt diducit, aſpernaturq; quicquid alimenti reliquum eſt, tanquam redundans ac moleſtum. Quamobrem tum otioſa & feriata continendi facultate, officiorum uſa uiciſſitudine expultrix exurgit quæ tranſuerſas fibras contrahens, uentriculum coanguſtat, atque iam confectum chylum à ſe excludit, detruditque per pyloron in inteſtina.

Expulſio uẽtriculi.

Cæterum quum ſit uentriculus in naturalium inſtrumẽtorum numero, cautio etiã atque etiam adhibenda eſt, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligentiaque præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium ſaluti conſulat.

Nõ agit uẽtriculus præ cognitione quadam.

Non enim eo cibos cõcoxit, ut reliquis partibus alendis eos accommodaret, ſed dum ſint complexuque eos cõtinent & undique comprehendit, propriæ ſaluti atque uoluptati dans operã, neceſſario eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum eſt tanquam onus inutile a ſe deponit exigitque, non quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in idque uiribus incumbat. Itaque dum ſibi prouidet, & in eo maximè eſt occupatus, aliis etiam utilitatem & fructum affert, non quidẽ ex inſtituto, ſed fortuito tanquam aliud quippiam agens. Hac igitur uia & ratione geruntur omnes uentriculi functiones, ſi modo integre eſt & incorrupta ſanitate, nec quorundam iniuriis laceſſitur, quæ uel magno copiæ pondere, uel qualitatis acrimonia ſtimulent. Quæ ſane quemadmodum & quæcunque poſthac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex uiuorũ atque mortuorum conſectione comprobari ſolent. Quod ergo in uentriculo redundat alimentum, in inteſtina protruditur, exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent inteſtina) cõfeſtim præteruehitur, a depellendi facultate, quæ in inteſtinis ineſt longe ualentiſſima, ad cuius muneris functionem utraque tunica fibras obtinuit trãſuerſas & in orbẽ actas.

Alimẽti per inteſtina depulſio.

Quoniam autem multiplex eſt inteſtinorum anfractus & flaxuoſa circuitio, haud ita facile alimentum perlabitur. In tanta igitur uiæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum eſt & ſalutare, poteſt opportune in iecur per meſenterii uenas tranſportari.

Alimẽti diſtributio ad iecur.

Vix enim fieri poteſt, ut in tam longo uiæ tractu ulla ſucci portio præterfluat, quæ non ad cuiuſpiam uenæ os aliquando ſeſe applicet, & quæ ſi primum fortè ambitũ præterlapſa erit, ſecundo uel tertio, uel alio deinceps conſequente non arripiatur, ſuctaque apprehẽdatur. Quod autẽ hunc anfractum prætergreditur, nec raptum fuerit in meſenterii uenas, tanquã inutile & ſuperuacaneum in craſſiora inteſtina deiicitur, quo ſimulac peruenerit excrementi appellationem ſumit: honeſtiori nec inquinatio uerbo cibi reliquias appellant. Hæ tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus tandẽ in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo reſident dum propulſentur foras. Alui extremum podex eſt, quam σφιγκτὴρ muſculus ambiens atque circunfundens marſupii modo intercludit, nec quicquam ante elabi ſinit quã ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus ſoluitur, naturaliter quidem expellentibus inteſtinis nonnunquã uero adiuuantibus diaphrag

Excremẽta retineri uoluntate, expelli ui naturæ.

mate

mate & abdomine, excrementa deturbãtur. Ex quo planè intelligi poteſt deiectionem hanc prorſum naturalem eſſe, retentionem uero uoluntariam, quæ ſolius ſphincteris opera completur.

Inteſtina cibum concoquere.

Quanquam autem non prius è uentriculo cibus delabitur, quam plena & abſoluta cõcoctione ſit mutatus, in ipſo tamẽ per inteſtina tranſitu elaborationem etiamnum & abſolutionem completam adipiſcitur, quòd iners & otioſa nunquam eſſe poſſit, quę in eis eſt commutandi facultas. Simul uero eo tranſitu atque prolapſione, utile quippiam & conueniens inteſtina ſugunt, ſibique apponunt, quo demum (perinde ut de uentriculo ante commemoratum eſt) perfruuntur.

Chyli ad iecur tranſuectio per uenas meſenterij.

Cæterum uera eorum nutricatio per uenas fit meſenterij, quæ ſanguinem è iocinere reuehunt, quemadmodum eædem uiciſſim chylum comportant. Vt enim arboris tenuiſſimę radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent uenarum ora, quantum chyli coctum eſt, & a reliquo cibo ſecretum, id omne hauriunt & exorbent, ab hisq; uenis minoribus ad maiorem permanat, dum tandem ad iecoris portas ſe applicet. ad hanc quippe regionẽ aditus eſt & introitus per multiplices admodũ uias, eaſq; peranguſtas.

Venæ meſenterij præparant iecori.

Præparant hæ quidẽ chylum iecori, cõferuntq; quaſi rudimentum ſanguinis, quale in eis per ſectionis deprehendi ſolet, idcirco ſanè ꝙ à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referũt & ęmulantur. Si arteriæ quæ ad inteſtina feruntur ac pertinent, nonnihil etiam humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguũ eſſe debet, qđ craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintq; arterię ſpiritui halituiq; trahendo accomodatæ.

Cibi ad iecur diſtributionẽ ratione potius quam ſenſu cognoſci.

Qui unum ſenſum æſtimatorẽ iudicemq; adhibuerit, meſenterij uenas uentriculi & inteſtinorum nutricationi, non aũt ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet quòd omnes ſemper rubro, nunquã albo ſucco confertæ uidentur: quodq; in uentriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neq; ad interiorem capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniã aliæ nuſquam uiæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quam ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari.

Quælibet meſenterij uena ſanguinem continet atque chylum.

Exiſtet autem mox quæſtio non parum difficilis atque ardua, multum & ſępe quæſita, per ſingulasne meſenterii uenas tũ nutritio, tum diſtributio ſit, an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & cõſtitutę. Omnes una ſanè & communi conditione ſeruitutis utũtur, nec ulla operæ uarietas illa ſeiunxit. ſed ſingulis utrunque datum eſt, tum ut iecur chylum tranſportent, tũ ut ex hoc in inteſtina ſanguinẽ refundãt, neq; id quidem temporum & officiorũ quadam uiciſſitudine, ſed ſimul una eademq; humorum congreſſione. Quanquam autem eiſdem uenis permiſcentur chylus atq; ſanguis trahẽtiũ, tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri deprehendimus. Ad hæc uero ſciendum probè eſt, ſuperiores uenas quæ in uentriculum & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quãm inferiores humoribus è uenis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multoq; apertius in teneſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerunque ſuperiora nihil noxæ & incommodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior continenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, uno eodemq; temporis momẽto nutritio fiet & infeſti humoris ſecretio, hic per uenas inferiores in aluum detrudetur exigeturq; foras, alimentum uero per uenas ſuperiores in iecur raptum concedet.

Diſtributio attractione fit.

Ad hunc igitur modũ alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidẽ tum meſenterii uenis, tum uero iecore per

uenas. Rapiunt autem id maxime ob conuenientis cuiuſdam facultatis cōmunionem uerumtamen aliæ permultæ ſunt cauſæ que tranſuectioni celeritatē addant, uaſorum amplitudo, ſucci tenuitas cum permeandi impetu, & attrahētis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, uinū quam aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtantiæ tenuitas & uis quędā penetrandi, cauſa eſt ut uinum album promptius quā rubrum & auſterū in iecur peruadat, id enim expeditus trahentis uim conſequitur. Si diſtributio, expoſita modo ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente concipientibus corporis habitū eiusq; uenas extra modū impleri, quod in illo habitu athletico uſuuenire cōpertum eſt & proditum. Nulla ſiquidem tum partibus abunde ſaturatis ineſt appetentia, quæ trahendi deſiderium iniiciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profecto alimentum rapient. Deinde pars unaquęque idcirco alimentum trahit, ut eo perfruatur: quod ſi iam plene fruitur, non eſt quod noui deſiderio pulſetur, nec quod ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illuſtrabit, qui tanquam gurgites & uoragines de proculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enim multas uini amphoras exorbēt & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum ſanè quicquid uini aboruerunt in uenas id omnino permanaſſe. Quinetiam ſi tenue ac potens uinum fuerit ingeſtum, & qui ad iecur parent aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum uſpiam afferat, quale ferè hauſtū fuerat uixq; ulla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod aliquiſpiam omnem huiuſmodi diſtributionem trahēti facultati attribuit, nec uinum quātumis tenue exiſtimat niſi tractū in uenas peruadere edoceat is quæſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodum uias, uenaſque prætenues ſubeant, & nullam non corporis partem peragrent Non liceat at trahendi facultatem confugere eamque moleſte obtrudere, cui nihil hic loci relictum eſt: Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imo contra odio penitus inſito tacitiſque diſcordijs plurimum inter ſe diſſident, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his non excitabitur uis appetendi, nec demum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quę illa tam aduerſa in uenas & corpus alliciat. Cęterū quum illa quoquouerſum permeātia, omnia traijcere & peruadere medicorum curationes multi iam ſeculis cōprobarint: quęnam obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri quam ꝙ illa aut ſubſtantiæ tenuitate, aut alia quippiā ui ingenita ſibi in corporis interiora penetrent? Hoc ſi eſt, quid quæſo obſtabit quo minus multa ēt alimenta præſenti ſubſtantia alijſq; facultatibus ualeāt, quib. uelut in pulſa promptius ferantur ac permanet in corpus? Quum quis ad mediocritatē & ad ſatietatem ſe impleuit, omnemq; cupiditatē tum uentris, tū reliquarum partium ſaturaſſe creditur, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an non potius humor in uenas ſe protrudet, quam partium ui prolectetur? Si hæ ſatietatem expleuerunt, cur pluribus & immodicis humorum ponderibus ſeſe obruent? At (inquiunt) uentris ori ingenita uis eſt appetendi quæ cum ſenſu quodam eximio indigentię atque plenitudinis moleſtiam percipiat, ſaturari quidem poteſt reliquæ autem partes eo ſentiendi munere deſtitutæ ſunt, quę quoniā ſatietate nulla præmuntur, naturali quodam deſiderio tanquam ſtirpes, ex uenis nullo puncto tēporis intermiſſo alimentum rapiunt, neque fieri poteſt ſi materia ſuppetit, ut aliquando illæ trahendi finem faciāt. Hæc mihi uidetur delicatior ut ita dicā molliorq; ratio, quam phyloſophi uis grauitaſq; poſtulat: Si enim partes aſſi-

Quomodo uenæ poſſint ſupra modum impleri.

Multa alimēta tenuitatis impetu in uenas permeare.

Subterfugium quorū dam.

Confutatio multis rationibus.

V due

due trahunt, inſaturabiliter explentur, eſtq; naturalis earum cupiditas inſatiabilis. Hoc uero quid aliud eſt quam partes perpetuo & inſanabili malo teneri? quam morbum cum integra ualetudine confundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quod aſſiduo deſiderio ad trahēdum impellant, neque ullum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quātumuis bene ualentibus, ſi partes corporis trahendi moderationem non adhibent, debent infirma atque etiam ægra ualetudine cenſeri. Iam uero quod illi proponunt partes corporis nullum ſenſum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitum reperire poſſit æſtimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, uenas & habitum corporis cū ſupra modum implentur, plenitudinis mole ueluti pōdere aliquo grauari: hinc grauiſſima mala impendere, quæ proſpiciens Hippocrates iubet habitum ſoluere ſine mora. Hoc & natura ſæpe aggreditur, dum onere oppreſſa & quaſi extincta, miris conatibus ſuperuacuam molem per nares, per uterum, aut mairſcas a ſe tanquam a ceruicibus depellit. Deinde uero multis ante rationibus corroboratū eſt, partibus naturalem quendam ſenſum ineſſe conuenientis & aduerſę qualitatis, eoq; naturale deſiderium incitari. Quod ſi eſt, cur non item moleſti ponderis atque grauitatis ſenſus inerit? Iam ſi quis ineſt ut certe uidetur, cum ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale deſideriū expleri ſatiarique debet. Quocirca ſi ſupra hanc mediocritatem eas impleri cōtingat, non id ſolum trahentis facultatis deſiderio ſed iis maxime cauſis quas ſupra recenſui, fieri neceſſum eſt.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

Ex inteſtinis autem & uentriculo ſecretus a reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad iecur per quaſdā illinc uſque ad pyllas, id eſt portas iecoris ductas & directas uias. Sic enim appellant uenam in iecoris introitu perampiam, ad quam tenues meſenterii uenæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam concoctuſq; perlabitur, qui tamen mox rurſum diſperſus in omne iecur diſtrahitur. Quas enim uenas ad portas natura in unā coniūxerat, mox rurſum in iecoris corpus diſiecit, quæ quum tenues & admodum anguſtæ ſint, non facile & celeriter poteſt ſuccus diſtributionis impetu allatus ꝑ has euadere. Quocirca is in iecore diu multumq; cunctatur, & in trāſitu hæret: eſtq; tarda eiuſmodi tranſuectio loco retentionis & moræ, quæ abſolutæ concoctioni neceſſario debetur:

Iecoris retentio.

Quum igitur tanta ſit uenarum per iecur diſiectarum exilitas, ſuccus totus ad eius carnem propriamq; ſubſtantiā proxime accedi, a qua uniuerſus uſquequaq; attingitur. Ob hanc uero morā diutinā, & ob exquiſitam in iecore contagionem, chylo per minima quæque deſtributio, tum celerior, tū integrior ſanguinis aſciſcitur ſpecies, quam ſi ampla capacitate, qualis eſt aut cordis aut uentriculi, cōciperetur. Ad quod non parū confert ꝙ quæ in iecore ſunt uenæ, tenuibus admodū tunicis ſunt præditæ.

Caro iecoris opifex ſanguinis, & quo modo.

Quem igitur chylum ope uenarū meſenterii præparatum, & rudi quadam ſanguinis forma adumbratū iecur accepit, hunc per eam moram & contagionem, uera & expreſſa ſanguinis ſpecie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius ſine delectu particula, ſed quæ duntaxat illius propria eſt caro atque ſubſtantia effectrix eſt quāquā reliquæ omnes in id uſum quendam & cōmoditatem habent. Dum ea caro quæ ſubſtātia concretum & coactum ſanguinē exprimit allapſum ex uentre chylū ſenſim enititur in propriam naturā commutare, ſibiq; prorſus aſſimilare(eſt enim hic ſcopus unus in quē unaquæq; particula caloris ſui munus dirigit atq; refert primum

mum quidem craſſiorem reddit & colore erubrum: quumque iam ad quandam mediocritatem acceſſit, ſanguis uere eſt & appellatur, tanto a iocineris ſubſtantia deficiens, quanto uentris chylum ſuperat. Ex quo percipi poteſt ſanguinis confectionē, nō modo caloris beneficio, ſed maxime iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignuntur humorum, ut lactis, ut ſeminis, concoctionem ęſtimari uelim: ut non aliud ſit concoctio, quam imperfecta & inchoata quędam aſſimilatio, ſeu gradus quidam & aditus ad aſſimilationē.

Vt iecur alatur.

Geniti iam ſanguinis portionē quandā familiarē ac benignā ſibi iecur adiungit, agglutinat, & aſſimilat, non ut uentriculus aut inteſtina chylum, ſed nutritione perfecta illam in propriā naturam conuertens. Reliquam uero ſanguinis partem ceu redundantem & ſibi ſuperuacaneā in uenam cauā perlabi ſinit, a qua in totum corpus diſtribuitur per uenas ſanè quam multas, in oēs partes corporis pertinentes.

b Quatuor humorū ortus & procreatio.

Cæterum priuſquā hanc diſtributionē oratione perſequamur, ſanguinis procreatione paulo altius repetita, inueſtigemus quinam & quales quotq; humores una cum ſanguine gigni ſolent. Muſtum recens ab uuis expreſſum cōiectumq; in dolia, cernimus abbinato ſibi calore efferueſcere, mutari, & cōcoqui: hinc ſuperuacanea cōparere quæ prius quidē confuſa inerant, ac tum primum concoctionis ui ſecernuntur atque ſecedunt, alterū quidem grauius, magiſq; terrenum, quod in fundo ſubſidiēs fecem appellant: alterū leuius magiſq; aereū, quod per ſumma innatat & flos uini dici ſolet. Simili profecto ratione chylus in iecur transfuſus, cum humidus quidam liquor ſit, quodammodo feruet & concoquitur, tandemq; nō nihil craſſū exiſtit, feci reſpondens, nonnihil etiam tenue & leue flori conſimile, hoc bilē flauam dicimus, illud melancholicum humorē.

Bilis tum flauæ tum atræ ſecretio.

Hæc quidē ſuperuacanea, quia ſunt ad corpus alendū minus idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento permiſceri non par erat. Quāobrē natura illa ſegregās flauam bilē in propriā ueſiculā ad iecoris portas conſtitutā, melancholiā uero in ſplenē confert & reponit.

Vt flaua bilis in cyſtim trahatur.

Itaq; ueſicula proprio ductu et uia ex iecore bilē flauā attrahit, eāq; ſyncerā, nec alio quoque humore adulteratam, tum quòd uiæ anguſtia craſſiorem illabi non ſinit, tum quod eiuſmodi attractio maxime ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax eſt & acris hic humor, ueſiculæ tamē proprioq; receptaculo triſtis non eſt aut infeſtus, ſed mutua cognatione iucūdus & amicus, ex quo illa uoluptatē & iucūditatis ſenſum percipit.

Ciſtinali ſanguine.

Cæterū eo haudquaquā alitur, quod uſquequaque amarus ſit nullō benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine quē ſuſcipit per uenā conſpicuā ex portis iecoris in ſuum ipſius collū inſertā.

Bilis ad inteſtina deiectio.

Cum bilis copia ſupra modū turgeſcit, onere ſe leuat quod ab ſe in inteſtina exigit atque deponit, idq; uia altera quæ magna ex parte in ieiunū inteſtinū contēdit. Hæc ſecretio tum inteſtina ad celerē reliquarum deiectionē impellit, tum eas ipſas fuluo tingit colore.

Vt lien melancholiam trahat.

Lienis porrò parte cōcaua uenam geriat portis iecoris allatam, qua is a ſqualiſto illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt & ſuauis, attrahit & in ſe recondit, per uenarum tenuitates diffundens: aſſidua deinde opera ſummaq; adminiſtratione hunc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorē quoad licet ſuccū cōmutat, ad hāc quidē actionem tum robur innati caloris, tū perpetuā arteriarum (quæ illic multæ ſunt & ingētes) pulſationem accōmodans.

Lien quomodo alitur

Qui in ſplenē allicitur ſanguis eum qui in iocinere continetur craſſitudine ſuperat, uerum cum in illius uenis & arteriis elaboratus fuerit, non uniuerſus neq; craſſior illius portio, ſed tenuior duntaxat lienis ſit alimentū, & eius carnē ſenſim illabitur. Id aut quamuis tenue ſit, nequa

tamen rubrum eſt, ſed ſubnigrum lienis color e: quemadmodum qui ſanguis iecur alit craſſus eſt & ruber: ſic enim conueniebat unumquodque familiari & cognato ſibi humore nutriri. Craſſior autem melancholici humoris portio quæ lienis ut nec molliri nec ſubigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os uentriculi proprio ductu quaſi eructando eiicitur. Hæc quidem cum auſtera ſit & acerba, uentriculum aſtringit & in anguſtum adducit, ut inde omnis illius actio firmior fit & ualidior. Deinde uero in uentris capacitatem relabitur; hinc una cum alimentis in inteſtina excidit, tandem uero quia inutilis in cibi reliquis inhærens cum eis foras propulſatur: non enim denuo in uenas & iecur illinc traducitur, ut neq; flaua bilis quę iamdudum expulſa, alui ſuperuacua inficit. Rurſum autem uini comparatio ante oculos exponenda eſt, ſi pituitæ ortũ atque ſubſtantiam placet animo percipere. Quod bimeſtre adhuc eſt, quamuis a fecibus & ſpuma expurgatum, guſtatu tamen ſubcrudum, auſterũ & aſtringens deprehenditur, quod crudis partibus uiſum effugientibus perfuſum ſit. Has dierum numero uim color euincit & concoquit, indicio quod uinum annuũ aut binium quid deguſtabit, iam maturatũ id, ſuaue plenum caloris & roboris percipiet. Sic in ſanguine a quo utraque bilis ſecreta iam eſt, crudus quidã humor côfuſus permiſcetur, cui perpurgando natura nullum inſtrumentum deſignauit, quod ſegregari excludiſq; nõ deberet. Eſt enim quaſi dimidio coctum alimentum quod manens cum ſanguine una rapitur in uenas, ut per inedias & cibi penuriam tempore mutetur & integrè coquatur, fiatque ſanguis commodus & ſalutaris. Hæc pituita non quemadmodum dictus ſupra melãcholicus humor aut flaua bilis, ſuperuacua cenſeri debet, quum ſit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lente craſſeq; pituitę ſimilis eſt quam in uentre & inteſtinis neceſſario gigni perhibent. Hęc enim uentriculi cõcoctione deficitur, ut ne ſuccus quidem omnino ſit quam autem hic definimus ea ſuccus eſt, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulo poſt fuſius perſequemur.

Purgamentum lienis quomõ mittatur.

Pituitæ procreatio et locus.

Omnes humores ſimul gigni, & ab uno eodemque calore. Cap. IIII.

Lib. de naturalibus facul. 3.

QVVM tam multiplex ſit & uaria humorum natura, fieri ne poteſt ut omnium una ſit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri tẽperatoque calore naſci, reliquos humores ex immodico: quod ipſum uariis argumentis fulcire nituntur, iisque ab hominem naturis, ætatibus, uitę generibus, ab anni tẽpore, regione & cœli ſtatu ductis atque depromptis. Ex his enim quęcunquæ in calorem propenſiora ſunt bilem, quæ in frigus uergunt, pituitam: ut mediocra ſanguinem gignũt. Si in hoc procreationis humorũ ſumma cauſaque tota conſiſtit, quum in unoquoque homine calor uniuſmodi ſit & ſimplex, unicus dũtaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis ſine diſcrimine tum calido tum frigido alimento, nihil pręter bilẽ gignet. Contra uero cui natura aut ætate iam acta decurſaque calor torpeſcit, tametſi calidiora erunt alimenta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per ſe & perſpicue ſunt falſa & inter ſe uehementer repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus cum naturis tum ætatibus tum cœli conſtitutionibus, ex quocunque alimento: omnes humorum differentiæ gignũtur in nobis. Dum enim alimentum ſanguinis formam commutatione nanciſcitur, reliqui humor; pariter ortum habent. Itaque quoniam hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ calor, conſequens eſt hanc

Expoſitio, aut ſi mauis confutatio.

Vnde diuerſi humores

humorum

gignatur in nobis.

humorum differentiam non calori, ſed alimento aſcribendam eſſe. Atque ut apertius id explicem, locos eos penitus ſcrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorſus communi rerum natura ducitur & conſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadam miſtionis temperatione compleant: maxime uero quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate conſtant. Hinc fit, ut chylus ex alimento factus, quãquam ſimplex & uniuſmodi intuẽtibus apparet, reuera tamẽ partium diuerſarum mutua permiſtione concreuit, quarum aliæ calidæ ſunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, ut alię calore humoreque excellunt. Quorũ igitur unus iocineris calor in tam uarium & multiformen chylum agit, quid difficile exiſtimes uarios humores inde procreari, quando maxime a naturæ interpretibus proditum eſt, ab efficiente cauſa ſimplici complura diuerſaque gigni, ob eam quæ in materia eſt diſſimulitudinem? Vt ſimplex omnino nullum poteſt alimẽti aut chyli genus haberi, ita fieri non poteſt, ne ex grauiſſimo quidem morbo ut omnes chyli partes in unum ſimplicemq; humorem commutentur. Etenim ſi quis melle, allis, porris, aut cępisueſcatur & uino meraciore, ſitque is calidiore natura & ętate florenti, non idcirco duntaxat ſynceram ex his bilẽ, quãuis certe multam eam & feruidum ſanguinem ſuſcipiet. Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata ſit & mediocri ſubſtãtia ſanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidaq; pituitam ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem ſui generis quandam mediocritatem adepta. Si uero, uel alimentum, uel iecur, uel utrunque in calidum uerget, bilis quidem abundantior efferetur, eaq; calidior quemadmodum & ſanguis: & pituitoſus, aut melancholicus humor minus erit frigidus: nam unuſquiſque humor certa temperamenti latitudine circunſcribitur, per quam diuagari poteſt. Ex melle nõ modo copioſior, ſed etiam calidior bilis quam ex lactucis progignitur, & cui iecur eſt calidum, plus bilis eiuſque calidioris ex ſimilis alimento is coaceruat, quam cui id frigidum uergit. Eſt igitur ſanguinis alius alio calidior frigidiorue, & bilis bile calidior, & pituitoſus melancholicuſve humor alius alior frigidior, neque ſuus cuique ad unguẽ definitus eſt gradus. Ex quo intelligitur non oẽs quę in alimento ad bilẽ aptę ſunt partes, in omnibus æque corporibus in bilẽ conuerti, nec omnes quę pituitæ gignandæ ſunt, ſemper in pituita abire, ſed uarietatis plurimum afferri, ex efficientis caloris ui & alimenti materia, quarum iuſta comparatio gignẽdi humoris ſpeciem definiet. Rurſum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, ſed etiam a temperato, aliam quoque ab imbecillo, ridiculum enim & abſonum uideatur, ſiquis dicat temperatũ aut frigidum iecur nij prorſum bilis habere, nec alimenta frigidiuſcula illius quicquam proferre. Quod obiici ſolet bilem duntaxat fieri a natura ętate regione, & alimento calidiore, non eſt uſquequaque uerum, quod ab aliis etiam cauſis proueniat, attamen ab illis maxime redundantia quædam fit & affluentia bilis ſupra mediocritatem quemadmodum iecur & alimentum ſi frigidiora ſint, pituita ſuperfluet, ſi temperata, ſanguinis erit ubertas, ſi temperatus calor & alimentum terrenum melancholicus humor redundabit. Cæterum non ſimpliciter ex ſimilibus duntaxat cauſis ſingulos ortũ habere neceſſitas eſt, quum omnes ut dixi ex eodem chylo unius caloris beneficio producantur. Iam uero id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare cõſilium eſt, ut humores quatuor ſimul & uno eodemque temporis ſpatio gignantur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet in eumque pari robore & conatu ubique incumbit:

Neceſſario quatuor humores in nobis gigni.

Ex chylo tẽperato in tẽperato corpore omnes fieri humores ſuos genere temperatos.

Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore.

Omnes humores ſimul gigni.

bit: ueruntamen non eius partes omnes parem mutationis modum ſubeunt, & non ſimilis ſit omnium conſtitutio. Hinc accidit, ut qui ex his diuerſi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atq; tenui ſanguis ex mediocri, melā cholicus humor ex frigida atq; terrena. Quoniam igitur unus idemq; calor in chyli partes omnes æqualiter penetrat, eaſque afficit quocunque tempore ex mediocri portione ſanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, & terrena melācholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio acceſſerit, tanta neceſſario conſurget humorū uarietas. At inquiūt, pituita frigidior eſt & crudior, ex hac deinde ſi pfectius coquatur, ſanguis fiet, ex hoc demum caloris ui & exuperantia bilis: ſic contendunt neceſſe eſſe unūquodque prius leuiter quam perfecte concoqui ſic gradatim ad ſummam perfectionem perueniri. His quidem rationibus urgēt & pungunt quaſi aculeis, quas tamen refellere licet. Quāquam enim pituita dicitur ſanguis leuiter & modicè coctus, aut ſanguinis rudimentum & quaſi adumbratio, & quæ ui caloris perficiatur, fiatq; ſanguis: nō tñ contra neceſſe eſt oēm ſanguinem parte concoctū pituitam dici, aut ex hac prouenisſe, ut prius pituitæ quā ſanguinis ſpeciē acceperit. Hac.n.ratione q̃cquid id eſt quo alimur, ſiue cibus, ſiue uniuerſus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam concoctioné obtinuit. Quinetiam ſi ex pituita totus fit ſanguis, ex hoc deinde bilis flaua, poſtremo atra, unus dūtaxat humor erit in nobis, neq; ſimul complures cōſiſtent. Deinde uero quia omnis humor coctione cogitur craſſiorq; fit, flua bilis ſanguine craſſior euadet, nullus naturalis exiſtet melācholicus humor, ſi ex bilis ardore gigni debet; nulla reddi poterit ſecernendorum humorum ratio, omnia funditus euertētur quę de illorum ortu & differentiis ueterum præceptis ſtabilita ſunt. Non ergo humorum procreationes atque differentias ex unius caloris ui & gradu, aut ex ſolis qualitatibus, ſed etiam ex propria materia ęſtimabimus, quę ſua eſt cuiuſq; humoris propria & familiaris. Alia quidem ſanguini, alia melācholico ſucco, alia bili flauę ſubiecta eſt materia; neq; fieri poteſt ut ex puro ſanguine bilis gignatur & prodeat; ſed unūquemq; neceſſe eſt ex cōuenienti & idonea chyli portione gigni, idq; ſimul & unius eiuſdemq; efficientis caloris opera.

Ratiōes eorum qui putant humores ordine quodam gigni.

Cōfutatio.

Non omnem ſanguinē ex pituita fieri.

Humorū differentiæ ſpectantur non modo ex qualitate, ſed ēt ex materiæ modo.

Vt ſanguis a iecore delapſus per uenam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

POSTEAQVAM ſuccus quem in iecore confici & ortum accipere demonſtrauimus a ſuperuacaneis expurgatus fuerit ruber iam & ſyncerus in eam uenam perlabitur, quæ in conuexo iocineris ſita eſt & caua appellatur. Hoc autē loci aquoſo & tenui humore ſanguis perfunditur, quo tanquam uehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam anguſtas tum meſenterij, tum iecoris uenas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minime eſt accōmodatus perfunctus iam illo uehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris connexo ſecernitur & trahitur in renes, unde mox profunditur in ueſicam. Idcirco enim uenæ cauæ utrinque renes aſſident mox ſubter iecur poſiti, ut expeditius celeriusque id muneris obeant. Cæterum non omnem eum humorem proliciunt, propterea quòd nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus ſanguis per uenas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes perductus uenarum emulgētium urinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & communi qua inter ſe conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum

Vrinæ a ſanguine ſecretio.

laxitatem

laxitatem fieri uix poteſt, ut ſyncera illa atq; pura trahatur, ſed cũ ea tum flauæ bilis plurimum, tum ſanguinis humidi ac tenuioris non modum fertur. Vrina quidem & quæ cum ea tenuior eſt bilis, poteſt per exiles tranſitus qui ſunt in tunica ſuccingente interiorem rerum capacitatem elabi profunditq; in ueſicam, at ſanguis nempe illis craſſior, inibi conſeruatur, qui dein roris modo fuſus renibus primum apponitur, hic annectitur, demum aſſimilatur, & in eorũ ſubſtantiam faceſſit. Vrina quum prælongius ualidisq; ductibus è renibus in ueſicam depulſa fuerit, retro commeare non poteſt, quòd obliqua ſit ductuum in ueſicam inſertio. Coarceruatur autem illic & continetur ut proprio receptaculo, ne continenter & intempeſtiue eam reddere cogamur. Quum uero illius influxu ueſica iam turgeſcit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, cõtractis quas in ſe continet tranſuerſis fibris, urinam propellit, idque ſimul relaxato ex rationis præſcripto eo muſculo qui in orbem agitur, & qui tãquam cuſtos aliquis in ceruice poſitus, inhibet ne ſponte proprioq; impetu profluat urina. Qui in abdomine ſunt muſculi non parum eam expulſionem adiuuant, potiſsimum dum ad imum uentrem conſtricti ueſicam intro protrudunt & impẽſe contrahunt. Quin & muſculus ille in ceruice cuſtos, dum ſub finem emiſſę urinæ ſe comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice ſunt reliquias exprimit, maxime uero quum eæ aut acrimonia aut arenis moleſtæ ſunt & graues. Veſicã urina non alit, ſed ſanguis qui per peculiares uenas utrinque in illius ceruicem inſertas influit, quemadmodum ſanè tum uterum, tum bilis folliculum nutriri cõſtat. Hæc eſt omnis uiſcerum interiorum nutritio, & ſuperuacaneorum ſecretio, nunc quæ reliqua ſunt ſimili compendio perſequamur. Quando iecur quidem ſanguinis officina atque principium eſt, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi cõuenerit, ut iuſtitiæ quadam mediocritate ſanguis unicuique parti conferretur, uenas inde tanquam a forte riuulos ſanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim ſi defuiſſent, quæcunque iecori uiciniores ſunt partes, exuperantis ſanguinis copia obrutę mergerẽtur, quæ uero longiore interuallo diſtant, ab hoc deſtitutę penuria languerent: & extabeſcerent, quippe ad quas hic minime permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem ſummo artificio irrigare cõnituntur, ab ipſo fonte aut ab amplo quodã riuo tubos complures tum magnitudine tum ſpacijs diſcretos, in omnes horti partes deducunt, ſic exiſtimantes humorem quocunque trahi commodius & conſequi poſſe: ita profecto per uenarum productiones e iecore, partes corporis omnes iuſta ſanguinis menſura perfundũtur. At nõ ut aqua per riuulos, ſic per uenas ſanguis ſua ſponte & impetu perlabitur: ſed is tum iecoris ui expellitur, tum a propinquis uenæ partibus attrahitur, quę deinde in alias proxime conſequentes extrudunt, ad hũcque modum pellentibus quidẽ prioribus, trahẽtibus uero iis quæ deinceps ſubſequuntur, commoda fit ſanguinis in extremas corporis partes diſtributio. Huc non parum mouenti afferunt propriæ ſingularum partium uires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente ſanguine prolectant, quod ſibi tota ſubſtantia familiare eſt atq; iucundum, idq; proprio uenæ ductu ad ſe pertinente. Quæ inter uenas media interponuntur ſpacia, quanquam ductus non habent in ſe directos, alimentũ tamen ſuſcipiunt, nec pręparce ut aliquis putauerit, ſed abundanter, id autẽ halitus ſpecie per tenues occultosq; propinquarum uenarum tranſitus, tũ excidit, tum rapitur. Non enim ex ſolis uaſorum finibus & oſculis, uerum etiam, ut author eſt Ariſtoteles, per quęque anguſta uenarum foramina alimentum effluit & illabitur in carnem in aliasq; particulas. Diſtributionis huius nõ prius finis

erit

Vrina ĩ ueſicam profuſio.

Vrinæ mictio.

Veſica unde alatur.

Venarum uſus in corpore.

Quibus uiribus ſanguis permeat in uenas.

Vt ſanguis illabitur in carnẽ & alias partes. Lib. ſecundo de gente. anima l. cap. 4.

erit quam in omnes corporis particulas nutrientis ſubſtantiæ qualitas perlata ſit.

Sanguinem in uenis perfici maioribus.

Verum hoc interin temporis ſpacio uenæ maiores quem in ſe cõtinent ſanguinem(nunquam enim otio perfruuntur) multo exquiſitius elaborant & conſiciunt, idq; aut inſita ſibi ui & facultate, aut ea quam a iocinere illapſam acceperunt: id enim communi mediocrum conſenſu firmatum eſt, ſanguinem in uenis ſummum perfectionis gradum adipiſci.

Ut ex ſanguine quatuor fiat humores ſecundarii.

Sanguis autem ſimulac è uenis amplioribus in anguſtiores, quas unicuiq; parti natura dedit, attractus quaſi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tum proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eaq; commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis quos ante commemorauimus. Dehinc uero per oſcula aut cæca exilium uenarum foramina, roris modo multiplici lapſu & erratico in omnem partis ſubſtantiam influit, perque omnia ſpacia diffuſus, combibitur: fitque tum uera iſtius humoris appoſitio, quem non inepte quis rorem appellauerit, quanquam non aquę ſimilis eſt, ſed ſuperiore paulo craſſior. Appoſitus iam hic continẽter aſſiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur craſſiorq; fit, deinde uero coactus parti agglutinatur & adhæreſcit, eſtq; hic tertius humor ex ſecundis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam ſubſtantiam attigit. Ad extremum uero naturæ ui & uniuerſa partis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationem ſubit ut ei demum perfecte & uſquequaque aſſimiletur. Hoc opere quod uerã nutritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundariis humoribus loco quarto collocauimus.

Ut ex ſanguine ſenſim fiat nutritio & aſſimilatio.

Itaque ſanguis ut primũ in puſillas partium uenas adductus fuerit ſenſim mutatione ad illarum ſubſtãtiam & temperamentum accedit, dum perfecte aſſimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, idq; nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio. Quocirca ſanguis qui oſſa cartilagines uincula membranas & neruos eſt nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in anguſtarum uenarum extremitatibus iam albeſcit. Quũ uero inter illarum partiũ fibras atque in media ſpacia illabitur, plenius ſanè conuertitur, & quandã partis ſimilitudinem gerit. Sic quæ in oſſium cauernulis & medulla (hæc enim nõ autem quæ in maioribns capacitatibus concreuit, oſſis eſt alimentum) perſpicue iam ad oſſis naturam accedit: cartilaginem mucco ſimile quiddam circunfundit: uinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentum, quod quidem appoſitum iam eſt, deinde uero plenius confectum calore coactumque parti agglutinatur & adhæret, in ciusque naturam tandem faceſſit, idque proprie partis ui & facultate, quæ proprie aſſimilans eſt & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in alijs, ut ſua inſit cuique peculiaris.

Caro citius alitur qua aliæ partes.

Simili prorſus ratione totidemque interpoſitis mutationibus caro alitur, non modo ea quæ muſculorum, ſed & quæ iecoris & quę reliquorum eſt uiſcerum. Quum enim ſanguis è uenarum oſculis in carnem incidens ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio fere mutationis tempore craſſior iam factus ei affigatur & adhęreſcat. Cęterum in hac multo celeriores fiunt mutationes, ut idcirco uix ullo ſenſu percipi poſſint, uixque fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtantia, ut proinde leui facta mutatione ali poſſit, non ſic autem oſſa, cartilagines, uincula, & membranę ut a quibus ſanguinis ſubſtantia lõgius abſceſſit.

Ut uenæ & arteriæ nutriantur.

Non diſſimili ratione nutriũtur uenæ & arterię, quæ quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, huc tamen non poſſunt leui momento in ſe conuertere, ſed quæ portio

tunicis proxime aſſiſtit, primum commutatã albeſcit, moxque tanquam ros in anguſta foramina uenæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus appoſita craſſiorq; facta annectitur, tandemq; aſſimilatur.

Quot concoctionum genera, quis cuiuſque proprius ſit humor, quod excrementum. Cap. *VI.*

FVNCTIONVM igitur quæ natura duce ac magiſtra adminiſtrantur, ſumma atque ſuprema nutritio exiſtit. Hæc autem a natura fit, quæ ſpiritus caloriſque appulſu & opera alimẽtum aſſidue exagitat: id enim eſt tanquam ſubiecta materia in qua uerſatur, & in quam uires exercet ſuas, dum plenè & omnino in corporis ſubſtantiam ſit conuerſum. At non de repente, ſed longa continuataq; rerum ſerie fit ea conuerſio: multorum enim operis concurrentibus uarie commutatur, expurgatur, in omne corpus diſtribuitur, huicque ad extremum aſſimilatur. In ea longa diſtributione, multiplex incidit concoctio, uarij gignuntur humores, diuerſa item ſuperuacanea.

Perfecta cõcoctio non ubique fit.

Itaque aſſumptum alimentum quanquam ubique mutatur & omni corporis loco conuerſionem ſubit (quandoquidem unaquæque corporis particula proprio calore, in id incumbit & quaſi culturam ſubigendo adhibet) nõ tamen ubicunque ſit, concoqui id iure ac merito aliquiſpiam dixerit. Non enim quæuis uel leuiſſima alimẽti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur aut odore ſaporeue mutatur, ſed duntaxat quæ a natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, cõcoctio exiſtit. Quæ perfecta futura eſt concoctio, haud quidem exiguo breuique tempore, ſed mora & cunctatione quadam abſoluitur. Quocirca firmum ratumque eſſe debet eo duntaxat loci hac fieri, ubi alimentum diu multumq; hæret, & uis illa continendi ualens eſt, ſimulq; concoquendi facultas copioſo circunfluit & abundat calore.

Triplex cõcoctio.

Hoc autem tribus tantummodo locis conceſſum uidemus, è quibus etiam triplex exiſtit concoctio, prima in uentriculo, ſecunda in iocinere, tertia in ſingulis particulis. Sua quanque antecedit præparatio, ſuaque ſequitur abſolutio, ſuum cuiuſque alimentum tanquam ſubiecta materia ſuus genitus humor, ſuumque excrementum.

Prima concoctio uentriculi.

Itaque prima omniũ eſt chyloſis, quæ in uentriculo magna caloris ui perficitur uertiturque multiplex & uarium alimentum in quippiam unius ſubſtantiæ, candidum id quidem & ptiſanæ cremori perſimile. *Huius* pręparatio quædam prægreſſa eſt in ore, qua non atteritur modo & mollitur cibus, ſed & leuem conuerſionem ſubit qualẽ manifeſto cernimus in ſubrubro uino, quod pauco momẽto ore conceptũ tum ardorem tum ruborem deponit. Eius autem abſolutio in inteſtinis eſt, quæ ipſa modicam concoquendi more uentriculi uim obtinet. Quanquam enim e uentriculo ualente & cui integritas eſt ualetudinis, nihil prorſus excidit quod non plenam concoctionem acceperit, ſi quidem ad hanc aptum erat: quoniam tamen innatus partium calor nunquam otioſus conquieſcit, neceſſe eſt quæcũque in inteſtina illabuntur perfectius quodam modo mitigari & concoqui.

Secunda in iecore.

Secunda cõcoctio celebratur in iocinere, *αἱμάτωσις* Græcis appellata. Hac enim chylus e uentre hauſtus, propriã iecoris ui quæ in eius ſubſtantia potiſſimum inſidet, in ueram ſanguinis ſpeciem conuertitur, quam a chylo conſtat nõ modo colore, ſed etiam uniuerſa ſubſtantia planè diuerſam eſſe. Hic ſanè adumbrationem quandam in uenis meſenterii prius accepit, in quibus iam ruber cõſpicitur, perpolitur uero in uena caua aliiſq; maioribus, in quas è iecore lapſus confluit. Vires enim habent uenæ non ſolum continendi diſtribuendiq; ſangui-

nis ſed etiam concoquendi, haſque a iocinere originis ſuę principio & quasi fonte, quemadmodum a uentriculo inteſtina mutantur.

Tertia in partibus ſin gulis.

Tertia concoctio in partibus fit ſingulis, qua appoſitus adiectuſque ſanguis iam a priore natura deficiens, in idoneam alendæ parti ſubſtantiam conuertitur. Hæc rudimentum quodam & primordium capit in uenis exilibus, in quibus ante diximus ſanguinē a partis natura & calore iam mutari eius autem abſolutio eſt perfecta aſſimilatio atque nutritio, omnium cōcoctionum finis.

Duæ coctiones communes ſunt.

Priores duæ concoctiones in cōmunē totius corporis commoditatem & uſum cōparatæ ſunt at tertia peculiaris eſt & iā parti cuique ſua neque hanc iccirco pars ulla parat & mollitur ut alteri cuipiam parti, ſed ut ſibi duntaxat commodet atq; proſit.

Mãmarum aut teſtiū coctio non eſt communis.

Mãmæ quidem & quæcunq; in eis ſunt glandes rapto tractoq; ſanguine aluntur, huc in ſuam naturam conuertunt, at inſuper eæ ex redundanti ſuctionis ubertate lac generant quo partus alatur. Sic teſtes per uaſa ſeminis adducto ſanguine cōuerſoq; ſe nutriunt, qui adultis præſtantia roboris excellentes ſemen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conſeruatio. Quamquam autem hæ partes actione ſua nō ſe ſolum, ſed alia quoq; iuuant, quoniam tamē hæc extra corpus ſunt, neq; in illius dominatu, nō utiq; generali, ſed peculiaris dūtaxat cōcoctio dici debet. Quot partium in humano corpore ſunt differentię, totidem ſtatuere licet peculiariū cōcoctionum uarietates,

Primæ cōcoctionis quis humor quod excremētū.

Primæ aūt illius generalis ad nutriendum idoneus humor in uētriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primum quod in corpore conſiſtit alimentum. Huius autem excrementum eſt ſtercus Græcis ὑποχωρημα & ἐκατύνων, quod reuera in uentriculo cū utili ſubſtantia confuſum erat, ſed cum poſtea e uentriculo & e ſuperioribus gracilibuſq; inteſtinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua craſſior, impurior, & fecis æmula, in cæcum inteſtinū uel in colum, mox in aluum irruit, ubi primum fex alui dici ſolet.

Secundæ humor & excrementa.

Alterius concoctionis utilis humor eſt ſanguis, aut ſi uniuerſa cōplecti uolumus, omnis humor quicunque a Græcis χυμὸς a nobis ſuccus appellatur, quo nomine non modo purum ſyncerumq; ſanguinem, ſed eos etiam qui cum ſanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos deſignamus. Superuacaneum autē eius eſt urina quę e iecore & uenis piectatur in renes, ac profunditur in ueſicā: ſimiliter melācolicus humor quē lienis ad ſe rapit, ex craſſa terreaq; chyli portione factus, quæ naturæ concoctionē ſubterfugit neq; potuit iecoris ui mutari. Eſt & tertiū eius excremētū flaua bilis, ea quæ in fęlix ueſiculā recōditur: ex tuiſſima hæc calidiſſimaq; chyli portione (qualis plurimū eſt pinguis atq; dulcis) aſſa e torrida, quaſi flāmeā acrimoniā aſſumit: quocirca excremētū uere eſt, oīno ſuperuacaneum nec alēdo corpori accommodatum. Qui aūt iam ab his ex purgatus eſt reliquis humor, purus eſt & mediocris ſuccus atque ſecundum animantis alimētū quod in omnes partes diſtribuitur.

Tertiæ coctionis humores & excrementa.

Tertiæ concoctionis opus & utilis ſuccus eſt, uniuerſum eorum humorum genus quos aliquādo diximus ſecundarios appellari, in quorū ordine eum primū collocauimus, qui in exilibus eſt partium uenis, ſecundum qui tanquā ros in partes influit eiſq; apponitur, tertiū q affigitur, quartum qui iam in partis ſubſtātiā concedit eiq; aſſimilatur. Huius quidē ſuperuacanea ſunt quęcunque uaporis ſpecie ſine ſenſu per cutis ſpiracula exhalantur, & quæ paulo craſſiora ſordiem ſtrigmentorumq; ſpecie cutis extrinſecus adhereſcunt,

Qui ſudóres ſint naturales, qui minus.

& ſudores qui tāquā reliquiæ ſunt ſeroſi humoris illuc euecti tenui bile perfuſi. Hic enim ſi corpus parens nec cutis denſa eſt, plerunque modice erumpunt, idq; ſponte & naturaliter. Qui uero per ſe extra modū emanans, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque poſſint inter na

turalia

turalia excrementa referri,ut neque puris,neque,ſaniei,neque tuberculorum eruptio. Rurſum qui a manifeſtis cauſis ut a balneis,ab immoderata exercitatione,ab æſtu fiunt ſudores,non modo hoc excrementi genus,ſed utilis quoque humoris,nonnunquam,& tenuioris ſanguinis quippiam proliciunt atque diſſipant. Iſthæc quidem ſuperuacanea ſunt communia & quæ ab omnibus particulis promiſcue dimanāt,maximè a maſculis & ab aliis quæ extrinſecus circumiectæ ſunt partes. Præter hęc alia quædam in conſpectum ſe dant ſua quibuſq; partibus peculiaria quemadmodū pili & ungues partium ſolidarū ſunt excrementa,renum autē & ueſicæ ea quæ cū urinis redduntur, lienis quod in os uentriculi refunditur,pulmonum ſputa quotidiana,cerebri excrementū eſt id, qđ tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλέννα, id eſt muccus,aut κόρυζα, id eſt deſtillatio ſolet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tāquā inutile relictum eſt, retinetq; quādā illius conſtitutionem frigidā atque humidā,quumq; ex uniuerſo celebri corpore in amplos eius uentriculos abundātius congeſtum fuerit,tū demum illinc per palatū & nares exigitur. Quanquā autem id pituitæ temperamentum acepiſſe uidetur,nequaquam tamē uere pituita eſt,hęc quippe in ſolo iecore gignitur,& in utilium ſuccorum numero cēſetur,illud celebri planè excrementum eſt. hęc pōt in ſanguinem concoctione conuerti,illud nunquā,ſed caloris ui ſicceſcit, & in thophos cogitur. Huius ſpeciē pręſefert ea quæ in uentriculo & in inteſtinis gigni procreariq; ſolet:pituita enim non eſt,ſed ne ſuccus quidem omnino. cōcoctionis autem primæ cruditas quæ uinci non potuit, uel ex cibi craſſa & tenaci natura, uel ex uentriculi inteſtinorumq; imbecillitate concreſcens. Quum etiam exangui membranoſaque ſit uentriculi & inteſtinorum ſubſtantia,neceſſe eſt & propria illorum excrementa (fex enim a lui commune excrementum eſt) alba, frigida, lentaq́ue inueniri.

Quæ partis cuiuſque ſint excrementa.

Muccum narium aut uētriculi pituitam nō eſſe.

De ſanguine,utique is conſiſtat in uenis. Cap. VII.

LICET è iecore erumpens ſanguis in uenas ab omni ſuperuacaneo humore purus expurgatuſq; ſit,non tamē ſimplex is omnino eſt ac uniuſmodi,ſed ex uariis eum ſubſtantiis conſtare demonſtrat,tum ortus noſtri tum alendarum partium neceſſitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rurſus alia mollior,alia durior,quæ ut non omnes ex eadem ſimilique ſubſtantia naſci,ita nec eadē nutriri ſuſtentariq; poſſunt. Seminis è quo gignimur materiā palam eſt non prorſum unius eſſe modi,ſed ea partes cōſiſtere uarias, adhiberique craſſiorem portionē ſolidis,humidam mollioribus,calidam calidioribus frigidamque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex ſanguine, ſingulas ex ſimili quadā & idonea materia nutriri & increſcere ,ut idcirco nō ſimplex ſed mixtus atque compoſitus etiam in ætate prouectis ſanguis appareat Quomodo enim partium naturæ tam uarie & longiſſime a ſe diſſidentes, ex una eademque prorſus materia commode uitam ſuam tuentur? Semina in terram proiecta,itemque ſtirpes non uno omnes alimento ſuſtinētur, ſed alia dulcē è terra ſuccum, alia ſalſum,amarum alia,denique unaquæque quod ſibi mirare eſt & amicū pro alimēto habuit,a quo ſi forte deſtituatur,mox extabeſcat & emoritur. Tantumne in ſtirpes beneficiū atque priuilegium natura cōtulerit, hominibus negauerit? in tam immenſa hominum & temperaturarum uarietate, omneſne eodem ſimilique cibo gaudebunt? Si non omnes una cibi ſubſtantia æque ſeruat ac ſuſtinet,neque profecto tā multis & uariis partibus quę in nobis ſunt alēdis,ſimplex unū atque purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. Ita

que ſanguis qui è iecore emerſit maioribusq; uenis concludit, exquiſite unus & purus eſſe nõ poteſt. Id uero aperte in eo cõſpicitur, qui ſecta uena ex ĩtegre ſano corpore ſit emiſſus. Nam præter ſerum in reliquo quod concreuit partes ſpectãtur planè diſſimiles, alia quidem tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatus, alia imo craſſa, ſubnigra ac uere terrena, alia medio ſitu in iſtarũ mediocritate conſiſtens, per quas & quarta quædam portio crudior effuſa eſt. Quicquid in hac concretione cernitur medici iuxta ac philoſophi ſanguinem appellant, qui communi ſententia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuxtã quatuor ſuccorum commoderatione pronuntiat. Quid igitur (in-

Obiectio.

quies) uitioſumne fuerit ſanguinem puriſſimum in nobis contineri? Si enim debet is ex uariis partibus ad nutriendum conſtare, uidetur non eſſe procurandũ ut purus atque ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorũ uſu uarii ſucci erũt in nobis accreſcendi. Et hoc (fateor quidem) neceſſe, ueruntamen non idcir-

Solutio.

co quærenda ſunt alimẽta, quæ uarios illos procreent, ſed omnes ex optimo & puriſſimo quoque procedunt: uixq; ulla uiuendi ratio & facultas efficit, ut ſyncerus ſanguis in uenis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommo-

Propriæ ſãguinis notæ

di quicquam eſt allaturus. Porro autem quicquid illud eſt in uenis contentũ, quod in partium corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibemus. Hoc quidem diſcrimine a cæteris ſeiũctum humoribus, quòd e uenis ſiue foras, ſiue in uẽtrem, ſiue in ueſicam, ſiue in uterũ, ſiue in inteſtina, ſiue in thoracis ſpacium, ſiue in aliam denique capacitatem excidat, concreſcit in grumũ quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum. Proxima autem & continens

Sanguis omnis concreſcit ob fibras quas habet.

concretionis cauſa fibræ eę ſunt, quas cunctorum animantium ſanguis confuſas in ſe continet. Neque enim ceruos neque damas, de hoc numero, ut Ariſtoteles fecit, auferam & excludam, nimirum in quibus iugulatis etſi non ſumme coire tamen ſanguinem uidemus. Quod ſi concretione alienus omnino is foret, ne corporis alendi, nec in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi uim & poteſtatem haberet. Ita uero accurate diligenterq; ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, nihil ut ſenſus in calido etiam nunc ſanguine poſſit percipere, nihil ut in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen ſeiungi hę ſeparariq; hac ratione conſuerunt, ſi uel calens tepidusq; sãguis per linteum transfundatur, uel cerebra agitatione bacillo manuve concutiatur dũ refrixerit, quo modo ſolent mulierculę ſuillum præparare. Quinetiam quum inciſa in malleolo ſaphena, ſanguis ut mos eſt in peluim tepentis aquæ profunditur, mox ut hęc refrixerit & ad exiguum tempus conſtiterit, tota tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibræ illæ prorſus cohęrentes & albæ, quæ quam plurimos ſpecie quadam aſſimilatæ pituitæ in errorẽ induxerunt. Hæ quotieſcunque exemptæ detractæq; fuerint, reliquus ſanguis & a concreſcendi ratione in quam ſua ſponte ferretur, & a nutriendi præſtantia longiſſime diſtabit. Fibras quidem chylus prima concoctione contrahit è uentriculo, qui ferè totus quum neruoſus ſit, ſuam illi ſubſtantiam quadamtenus impertit, qualem obtinere uidemus tum eorũ plurima quæ uomitione redduntur, tum propria uentriculi inteſtinorumq; excrementa, ſumme nimirum pituitoſa ac lenta, illapſus dein chylus in iecur, ueram ſanguinis ſubſtantiam coloremq; adipiſcitur. Itaque concreſcendi uim ſanguis habet è uentriculo, cuius errore corpus omne quaſi atrophia plerũque extabeſcit, ſanguine fibris deſtituto Hinc non paucos cernimus macie cõfectos, quibus tamen ſanguis copioſus ineſt, iſque bene temperatus, alios opimum corporis habitum & carnis molem conſequi, licet ſanguine conſtent calidiore. Maxima igitur & admira-

bilis

bilis in ſanguine facultas;ſed & magna uis eſt uenarum,quę conceptum ſanguinem coire nunquam ſinūt, niſi fortaſſe ex rara quadam & abdita morbi cauſa, ex qua uidimus quempiam poſt diuturnum languorem de uita exijſſe,cui ſanguis uniuerſus in uenis concreuerat, adeo ut demum coralli modo fruticans illinc eximeretur. Non igitur quemadmodum Ariſtoteles affirmat,conſeruandi ſanguinis facultas in uenis eſt ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepeſcat,ſed ex ingenita quadam ui & familiaritate, quę profecto efficit ut hæ naturalis & legitimus locus ſint ſanguinis. Huius apertum id eſto inditiū, quòd in mortuorum uenis refrigeratus etiam ſanguis non concreſcat,quem tamen in uiuentium inteſtina,aut in uentriculum ac ueſicam irruentem.tepor a concretione non prę ſeruat. Quicquid igitur uenæ concludunt & intra ſe cohibent,ſiue craſſum id atque nigrum ſit ut liquidam picem repræſentet, ſiue flauum,ſiue prorſus album aut liuidum,cuiuſcunque demum ſubſtantię ſit aut caloris,ſi ex is profuſum mox dureſcit atque coit,id uniuerſum ſanguinis appellatione complectemur : quanquam non omnis huiuſmodi, ſecundum naturam eſſe,& uitio carere exiſtimandus eſt.

Venæ ſanguinem conſeruant, ne concreſcat.

Sanguinem in uenis,non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quotq; eius ſint differentiæ. Cap. *VIII*.

QVALISCVNQVE autem is fuerit,chymus id eſt ſuccus appellatur,qui interdum bonus eſt,ut in euchymia,interdum malus, ut in cacochymia:& uterque quoniam in partium ſubſtantiam effuſus fibrarum ui concreſcit atque coit alere dicitur. Sed bonus,qualis in bono atque etiam in athletico habitu conſiſtit, probe,malus uero uitioſe, ut in troque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bonus ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus cōſtat & ſubſtantia & temperamento & colore uariis. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadā temperamenti affinitate humorum ſuperuacuorum nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſſima calidiſſimaque, bilis etiam appellatur, melancholicus ſuccus, pars quæ craſſa,frigida ſiccaque eſt: pituita, quæ cruda nempe frigida eſt & humida : ſola uero ea quę tum ſubſtantiæ,tum qualitatum mediocritate quadam continetur,peculiaria ſanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui ſanguinem uniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor,ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare,nempe ex pituita,& bile tum flaua,tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putant,quam trium ſuccorum mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque prater os quartum ſanguinem purum in uenis contineri,ſed ne cogitatioue quidem percipi cōtendunt,hac potiſſimum ratione,quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt,ſanguis autem purus nullus extat. Addunt ſanguinem dum corrumpitur, in tres eos omnino humores cōuerti neque ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cum igitur tres hi ſucci æquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt, ſin inæquabiliter, eum duntaxat qui reliquis eſt ſuperior,a quo totum ſanguinē aut pituitoſum, aut bilioſum aut melancholicum dici uolunt. Simillimam demum in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantiis continetur, præter quas nulla eſt quarta, quę lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex ijs tribus idoneæ temperatis conſiſtit,lactis nomen ſibi aſſumere. At uero ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus,& eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatum coniugationibus ſpectabimus,non modo tres,ſed quatuor fient earum differentię, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenięt. Quinetiam ſi partium corporis,quas hi nu-

Rationes eorum,qui dicunt ſanguinē eſſe triū humorū permiſtionem.

Confuta.

hi nutrire debent uarietas perpendetur, ut quędam ſe offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari poſſunt, ita quædam etiam deprehendentur calidę & humidæ ut caro, quędam temperatę ut cutis, quę non niſi puriore ſanguine nutriri poſſunt. Quocirca neceſſe omnino eſt, pręter tres reliquos ſuccos, purum ſanguinem etiam in uenis haberi, eumque longe reliquos multumq; ſuperare. Inepta igitur & iniqua cēſeri debet ſanguinis cum lacte collatio: nec dū ſanguis corrumpitur, uniuerſa eius ſubſtantia in bilem tum atram, tum flauam faceſſit, ſed etiam pars quędam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti ſanguinis ſpeciem oſtendens. Itaque qui intra uenas grādiores coercetur, quatuor illis ſuccis perfunditur, ſed ea proportione ut intemperata & mediocri conſtitutione, purus ſanguis multum antecellat, ceteriſque præſtet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis eſt poteſtq; in ſanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis eſt neceſſaria. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus: omnium autem pauciſſima eſt flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum ēt quod illius quam bilis receptaculum capacius & plenius deprehenditur in nobis, quòd quæ ex uenæ ſectione, ſi ſanguis aſſeruetur, plus ſubſideat lutulenti, quam per ſummum innatet bilioſi. Ea quidem eſt quatuor ſuccorum in ſanguine permiſtio.

Quatuor humorū in ſāguine proportio.

Nō eſſe ſynceros humores in uenis.

Cæterum id nondum ſatis liquet, ſintne ij ueri humores, & quales in ſuis conceptaculis puros eſſe intelligentia ſenſuque comprehendimus, anve ad illorum duntaxat ſpeciem atque ſimilitudinem accedunt. Magna quidem & controuerſię plena diſputatio, quod difficile ſit intelligere, ut humores puri ac ueri conſiſtant in uenis. Etenim quæ (uerbi gratia) proprie uereque bilis dicitur, uſquequaque lutea eſt & prorſus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem ueſiculę, a qua ingenti ſenſus uoluptate allicitur, alimentum ſit. Eius quippe ſubſtantia ſupra omnem ſanguinis eſt mediocritatem, atque adeo a nutriendi benignitate deſciuit, ut nulla caloris efficientia, nulla concoctionis pręſtantia unquam poſſit in familiarem atque elementariam reduci. Nec eſt quod dicat quiſpiam non hanc ſynceram & puram, ſed ſanguini permiſtam corpus nutrire. Si enim omni ſubſtantia totoque genere alimenti rationē exceſſit quomodo benigniorum temperatione perfundatur, integram omnino priſtinamq; naturam reſeruabit, atq; benigniore fortaſsis in corporis ſubſtantiam faceſſent, illa certe nūquā, quemadmodū neq; lapidis aut ferri puluis tenuiſsimus, quanquam cū pane eſt accurate ſubactus, nutriendi uires conſequitur. Quocirca bilis ea quam in ſanguine atque in uenis teneri fatemur, uera haudquaquam eſt, neque eius ſimilitudinem ſpeciemque gerit quæ in folliculum reconditur, maxime ſi integre ſanum eſt corpus. Hoc & ſenſu comprobamus, nullam animantium partē (ſed ne pulmonem quidem quem tamen unum præ cęteris ea nutriri aſſeuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus ſanguis dulcis in ſanis qui tamen ſi amara bile perfunderetur, eius ſapore inficeretur, quemadmodū ſi fellis tantulum lactis copiæ iniicias. Pręterea uera bilis ſi cum ſanguine in corpus perferatur ut in ictero, corpus flauo defœdat calore, nil autem tale ſanis accidit iiſdem prope rationibus demonſtrari poteſt, nec atram bilem, nec ſuperuacaneā pituitā fieri poſſe conuenientens uſquā corporis alimentū. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui inſanorum ſanguine continentur, ſyncerū non eſſe, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atq; in lienē conſecti ſunt. At nihilominus ab æſtu, ab exercitatione, a balneis, a calidiorum cauſarū uehementiori occurſatione, nō ambigimus partē ſanguinis tenuiſſimam in flauam bilem eamque amaram conuerti, quemadmodum & reliquas

ſanguinis

ſanguinis partes perſiſtente ſimilium cauſarum impetu, in affinem ſibi & finitimum humorum. Idem prope accidit, & quũ ex uehementi obſtructione orta putredo, ſanguinis molem inuaſerit. His ergo ex cauſis præter naturam alii humores ſanguine gignuntur in uenis. Quinetiam plerunque in has permeant, ex aliarum partium uitio, bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum ueſicula fellis, uelut in ictero intercluditur, melancholicus ſuccus quum lien uel obſtructus, uel quauis ex cauſa imbecillior factus, non poteſt ſanguinis limum prolicere, pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas, tum uentriculi, tum iecoris, ut in leuco phlegmatia.

Hippocraticæ ſententiæ interpretatio.

Ab his igitur cauſis puri atque uitioſi humores in uenis ſãguini permiſcentur è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras ſubter cutem erumpere. Cæterum corpus quod omnino ſanum & integrum eſt, quacunque etiam id temperie naturaliter ſit affectum, ſi nec alimentorum uitio, nec aliis externarum cauſarum iniuriis laceſſitur, puros atque ſynceros humores nullos habet in uenis ſanguini permiſtos, ſed eo duntaxat modo quem nũc expoſui. Viderine poteſt Hippocrates his contrarium attuliſſe? Libro quem de humana natura conſcripſit, hominem ait quod uita fruitur omnia in ſe continere, ſanguinem, pituitam, & utramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitę educendæ ſit idoneum, pituita euometur, eo autem quod bilem flauam purgat bilis, eo quod atram elicere natum eſt atra bilis purgabitur, ſin uulnus acceptum fuerit, ſanguis profluet. Hæc autem accidere compertum eſt quouis die ac nocte, hyeme & æſtate. Vere quidem hæc ſunt ab Hippocrate pronuntiata, uerumtamen quæ ex corpore, non è uenis neceſſario, ſed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (ſi uera pituita dici ea debet) è uentriculo & inteſtinis, melãcholicus humor è liene, in quibus locis ſolet eorum humorum aut potius excrementorum copia affluere.

Sanguinis differentiæ

His etiam qui incorrupta ſanitate ſunt, idcirco difficiles fieri cenſuit purgationes, quod quum deſint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, ſanguinem id & carnes colliquefacit, quo ex his proprium alliciat humorẽ. Quibus quidem uerbis ſignificat, ſana corpora cum ſanguine reliquos humores in uenis reuera non habere, ſed poteſtate duntaxat, quia fieri poteſt, ut medicamenti, aut aliarum quas dixi cauſarum uis & uehementia, ex uariis partibus ſanguinis, uarios excitet & proliciat. Hinc iam conſtitui poſſunt & explanari ſanguinis naturalis differentię, quod alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur, alius magis flauus & conſiſtentia tenuis, alius craſſior atque nigrior, alius demum liquidior & albior.

Sanguis non naturalis duplex.

Quum autem à priſtina natura deſciſcens, uitio corruptelaque deprauatur, & è limitibus iam exceſſit, non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam, alias paululum ob leuem modicamque intemperiem ſubſtantię ue mutationẽ, nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus, hic quidem etiam tum ſanguis eſt, tamen naturalis minime, alias multum, quum uel proprio contaminatur uitio, uel alieno perfunditur humore atque hic non ſimplex ſed ex multis permiſtus eſt humoribus. Hęc de ſanguine, nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Pituitæ & utriuſque bilis differentiæ. Cap. IX.

HVMORIS quidẽ appellatio quanquam proprie Latinis qualitatem duntaxat eam deſignat, quæ Græcis ὑγρότης medici tamen ad omnem etiam pro-

fluentem & liquidam ſubſtantiam hoc nominis accomodant, ut id ſit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν proprie dicunt: quicquid in corpore profluens liquidumque cernitur, ſiue id chylus eſt, ſiue mucuss, ſiue ſputum, ſiue urina, ſiue ſudor, ſiue ſanguis, ſiue pituita, ſiue bilis, tum flaua tum atra.

Humor quid.

At quum genus hoc omne in ſpecies diuidendum diſtribuendumq; erit, percenſebuntur quidem humorum alii toto genere ſuperuacanei, hos ſupra uniuerſo excrementorum genere ſumus complexi: alii uero ad nutriendum & corpus ſuſtentandum apti.

Humorum differentiæ.

Horum autem genus duplex, chylus & chymus ille fortaſſis cremor, hic ſuccus recte nobis appellabitur. Eſt quidem chylus in uentriculo: at ſuccus in iecore ortus & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi ſunt & prægredientes, alij ſecundarij & conſequentes, quorum iam ante rationem breuiter explicauimus. Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua; hi enim ſinguli quemadmodum & ſecundarij, conſtitutionm acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoque non præſtent, neque præſcripto fine potiantur.

Succus quid

Itaque ſuccorum alius naturalis, qui & omnimo utilis eſt, alius non naturalis, qui non ſatis probe alere poteſt. Similiter excrementorum aliud naturale, quod in corpore optime ſano naturę legibus prouenit. aliud præter naturam.

Excrementorum differentiæ.

Naturale aliud utile quod uſum quempiam cõfert in corpore, ut bilis in ueſicula, & quæ in liene eſt melancholia, aliud prorſus inutile. ut fax alui, urina ueſicæ atque ſudor. Non naturale eſt, quod citra naturæ pręſcriptum a cauſis præter natura gigni ſolet. Itaque tũ pituita, tum utraque bilis triplex eſt omnino, alia ad nutriendum apta quæ alimentaria dicitur, alia ſuperuacanea, quæ aut naturalis eſt aut præter naturam.

Triplex eſt unuſquiſq; ſuccus.

Bilis excrementitia & utilis.

Bilis alimentaria eſt ſanguinis pars tenuiſſima, per uenas diſtributa, tum ut affines naturæ ſuæ particulas nutriçetur & alat, tum ut reliquo ſanguini qui præ craſſitudine, non ſine multo negotio, per uenas perlaberẽtur, tranſuectionis prõptitudinem afferat, quod quam præſtiterit, ſiquid minus utile reſtet ac ſuperfluat, id una cum ſudoribus defluit & foras erumpit. Superuacanea è ſanguine tanquam excrementum in bilis ueſiculam emandatur, proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea excrementorum deiectionem ſtimulat, unde & fuluo calore infecta comparent, tum lentam & adhæreſcentem illis pituita detergit & exturbat, quæ alloqui immodice aucta, in grauiſſima incommoda deduceret.

Bilis naturalis duplex.

Ea fere flaua exiſtit & mediocritatem quanquam tum ſubſtantię tũ caloris obtinet, ex qua tenuis cuiuſdam humoris permiſtione, altera procreatur calore pallidior & ſubſtantia tenuior, utraque licet ſuperuacua ſit, naturalis tamen & naturæ legibus continetur in nobis.

Bilis uitellina præter naturam.

Gignitur & interdum bilis præter naturã, genere quadruplex. Vna eſt uitellina, Gręcis λεκυθιοδής appellata, quam flaua a naturę modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, ut ex fuluo ignem calorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione cõſequatur, quæ & calore & craſſitudine omnino uitellorum recrudorum ouorum ſpeciem offerat, a quibus nomen ſibi aſciuit.

Auicennæ error debile.

Auerrhois recte mihi uidetur Auicẽnam erroris inſimulaſſe, qui ut multa alia peccat, in uitellinæ opinione turpiſſime labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauę bili permiſcetur. Hinc in bile egregia illa cõminiſcitur maioris & minoris formæ genera, quæ qã plurimos in deſignãdis febrium differentiis, mirifice ne dicam ridicule implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione uitellinam bilem frigidiorem redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quòd ſimplicium humorum differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut

certe jam ſui immemor, ex eorum permiſtione noua quædam & inaudita ſimplicium genera inurere conatur. Quas tres. hactenus commemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in uaſis. Præter has autem aliarum par numerus recenſetur, quę ſepius à pręcordijs originem habent una eſt procrea. Græcis πρασοειδῆ, altera ęruginis ſimilitudine ἰώδης dicta tertia ἰσατώδης, glauco aut ceruleo colore glaſtum referens. Harum gignēdarũ eſculenta quędam uitioſa & mali ſucci non modo occaſio ſed etiam cauſa fiunt, cuius generis cēſentur, alliũ, porrum, cæpa, uaſturtium, & ſinapis, maxime eorum folia. Dum enim nequeunt à uentre deuinci, neque in chylum conuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primum ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius hæreat & commoretur, perſiſtente uentris incēdio, in eruginoſam cõmutabitur. hęc demum in eã quæ glaſti colore tincta apparet, minus quidem uiridis quam ſuperiores, ſed tanto illis deterior, quanto propius ad nigrum colorē accedit. Gignuntur, & hæc genera nonnunquã in uenis ac iocinere, idq; per morbos graues & ardentiſſimos, qui uehementi caloris incendio bilē uitellinã exurunt, & in hæc genera deducunt prorſus pernitioſa quidem & exitialia. Ex his demum ſumme uſtis fit & inconſpectũ ſe dat atra bilis ea, quæ omnium eſt humorum deterrima, Melancholiæ autem multæ ſunt differentiæ, una quidē qualitatibus mitior, quæ cũ ſanguine in uenas peruadens corpori alēdo eſt idonea. Hanc medicorũ præcipui uiſi ſunt μέλανα καλεῖν χυμὸν οὐκ μέλαιναν χολήν. i. atrum uocare ſuccum, non atram bilem. Sicuti plerunq; melancholicum ſuccũ uel melancholicum ſanguinem, non atram bilē. Superuacanea eſt quam lien ſanguinem expurgans, è iecore prolicit & in ſe recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo eſt bilis ſanguinis quidem non autem corporis excrementũ eſt quippe quæ & lieni & uentriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis eſt, & nondum atra bilis, ſed ater humor nuncupari debet. Quantum uero huius uel exuſtione, uel nõ naturalis caloris ui putreſcēs, acidã aut acerbã qualitatem aut acrimoniam contraxit (idē enim putredo quod uehemēs incendium ſolet efficere) id quaſi in cinerem conuerſum, conuenit atrã bilē nuncupare, quæ omnino præter naturam fit. Eſt autem ea triplex una ex melancholico ſucco uel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quaſi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem eſt, acris & mordax, eo diſcrimine a ſuperuacua naturali diſſidens, quo fex uſta ab non uſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet, haud quaquam enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliari ſed ita ſummam dico humorum ſiccitatem & quantam maximam poſſunt in corpore ardoris ui conſequi. Altera ſpecies ex ea fit bile quam uitellinam dixerunt. Exuſtione enim hæc primum in porracem, deinde in æruginoſam, poſt in ceruleam, nouiſſime in atram omnium perinicioſiſſimam commigrat, quæ tanto certe deprehenditur malignior, quanto bilis melancholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſſitudine parti ſe affigens adhereſcenſque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem ſemper excernitur quanquam horum omnium uitiorum altera etiam quodammodo particeps eſt. Ex ſanguine nulla proxime bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus uel incendio uel putredine in uenis torreri & cõflagrare, prius quidem neceſſario pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non alię quam duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem ſanguis è uenis illapſus fuerit in uentrem, in inteſtina, aut in aliam interiorem capacitatem,

Tres bilis ſpecies in ſtomacho genitæ.

Melancholici humoris differentiæ.

Vtilis et nutriens.

Excrementitia.

Præter naturam triplex.

Atra bilis quæ ex uitellina fit.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

illic quidem primum concreſcit in grumos, tandemque putreſcit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, ſumme malignam, ac ferè uenenatam qualitatem adeptus, hic tamen tum nomine, tum re ipſa ab atra bile differt, quandoquidem extra uenas a ſe diſcendens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tum humor dici poteſt, ſed corruptus grumus. Neque ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in uentriculo, aut inteſtinis coaceruatur, uehementi calore dureſcit, uti mox erit manifeſtius, nunquam in alterius humoris ſpeciem mutatur, quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

At uero pituita ſalſa quoniam caloris cuiuſdam præter naturam eſt particeps, ſi uehementius & prorſus torreatur, acrem, atramque bilem gignit, quę tertia ſpecies eſt, unde intelligi poteſt non omnem atram bilem ex melācholico aut bilioſo humore naſci.

Pituita nutriens.

Porrò autem pituita quę uere & proprie dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiusq; ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus appellari ſolet. Permanat hęc in uenas, tum ut partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat, tum ut ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque uero ut ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed uenæ ipſę ad id operis perficiendum, ſatis uirium & caloris obtinent. Cæterum neutra bilis poteſt ulla ui in ſanguinis mediocritatem & benignitatem reduci. Licet enim quandoque adeo refrigeretur, ut fortaſſe qualitatum mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantię benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit. Ex qua aliæ duę præter naturam emergunt.

Pituita acida.

Vna eſt quæ acida uocatur, ſumme quidem cruda, & quæ pręter primam uentriculi confectionem, uix ullā aut minimam in iecore atque uenis accepit. Paucus admodum calor ei ineſt qui perfacile diſſipatur & euaneſcit, atque tum pituita neceſſitate quadam coaceſcit. Par enim atque una ratio eſt ac in pleriſque fructuum ſuccis, qui ſi nō multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquā ſponte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt, quibus autē ualentior impertitus eſt calor a natura, ij ut uinū generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt.

Salſa.

Altera pituitę ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hæc putreſcēte quum.n. portiones eius quędā ui putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtātiæ permiſcebuntur, ſalſum hunc ſaporē inducēt, quod et in maris aqua fieri demōſtrāt. Tres hæ pituitę ſpecies conſiſtunt in uenis, prima quidē naturalis, reliquæ duę præter naturā, quarū omniū materia a iecore ſumpta eſt & initiū duxit, qualitas autē aliunde irrepſit a cauſis quæ cōtra naturā ſunt.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

Superuacua pituita extra uenas cōſiſtit, cuius ſunt differētię quatuor. Vna eſt pituita tenuis et aquea qualis plerūq; aquæ modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cenſetur mucco ſimilis, quā corporis calor ex illa tenui ob modicū lentorē cuius particeps eſt, ad mucci conſiſtentiā coegit. Hęc ſi caloris ui et appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinē, ut iā partibus concluſa poſſit adhæreſcere, uitrea tum appellabitur, quę tertium genus eſt. Ad extremum uero cum ex cōcretione ſic iam dureſcet, ut a lapidis aut gypſi duritia, nō procul abſit, quarta tum emerget quam multi gypſeam appellant. Hanc ſæpe deprehēdimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio, tan dem in extremam tophi et calculi duritiem euaſiſſe. Ea certe omnis eſt atq; integra humorum explicatio ex qua liceat cognoſcere qui ab excrementis, quive a uenarum ſuccis, ortus ſui primordia acceperint, nunc de animalibus functionibus tranſigendum nobis eſt.

De ani-

De animalibus functionibus. *Cap.* X

Sentienta animæ uis & materia.

QVEMADMODVM altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ in unum corporis alimentum prorſus incumbit, ſuaſq; omnes in id geſtiones confert: ſic altera pars animæ quę ſentiens eſt & appellatur, in iis rebus externis uerſatur, quę circuniectę ſunt nobis, totaq; negotiatur ut illarum cognitionem capiat, ſuiſq; miniſtris & nunciis ſenſibus rerum omnium notiones in ſe comprehendat. Hęc illius molitio, hęc agitatio, qua aſſidue concitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficiq; ſolet, uerbis explicare conabimur. *S*entiens anima quęcunq; illa ſubſtantiæ modum eſt adepta, cerebri corpus tanquā propriam arcem ingenitumq; domicilium eligit, omnium quas dixi facultatū uires in ſe ſuoq; quaſi ſinu complexa. Has quidem propriis quibuſdam functionibus & muniis exponit, ad quas uaria inſtrumenta confert & accommodat. Omnium primum ſpiritus eſt animalis appellatus, qui ex uitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem ſublato, primum elaboratur deinde in interiore altero cerebri contextu, qui ad ſecundis nomen habet, ui cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua ſpecie & dignitate præfulgens, ſentientis animę uires conſequitur, & ad illius cuncta munia illo ſe ſplendore aptat & cōparat. Hoc plurimo conferti ſunt uenticuli, interioreſq; cerebri ſinus, unde tāquam è iugi fonte per neruorum ductus & canaliculos tum in ſenſuum inſtrumenta, tum in muſculos motores profluit. *H*ic autem quum iam inſidet, aliam fortaſſis ſpeciem ex partis natura ſuſcipit, qui particulatim illi addicta eſt, eiuſq; ſeruitio prorſus mancipatur. Quòd ſi eſt, non unus idemque fuerit uidendi, audiendi, odorandi, guſtandi, atque tangendi ſpiritus, quinetiam ab illis longius diſtabit qui motioni deſtinatus eſt. Alterum inſtrumenti genus ex craſſiore magiſq;, terreno corpore conſtant, ut iſi quo tū ſpiritus ille tum externarum rerum imagines conſeptæ ſeruari debent. Non una ſed eademq; ubique ſubſtantia prędítum, neque uniuſmodi multiplex & uarium. Interiorum motionum cerebri corpus inſtrumentum eſt, quod uaria & multiplici ſua conformatione ad omnes animi actiones agitationeſq; ſeſe iungit & applicat, uiſioni uero oculus & qui ad hunc pertinent nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, guſtatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines ut motioni duriores & muſculi in quos illi ſe fundunt, ancillantur & miniſtrant. Varia hæc ſunt inſtrumenta corporea, in hiſq; ſpiritus ſiti diſpares & uarii; ſic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, neque quicquam poſſunt citra illorum opem præſtare, non modica uarietate diſtinctæ ſunt, tametſi omnium una eſt eademque ſubſtantia. Quæ igitur ſic comparata ſunt organa, ut in ſubiecta conformataque materie familiarem quendam ſpiritum obtineant, in eoque ſpiritu facultatem, quę organi ſpecies eſt ratio, ea quidem idonea fiunt & concinna ſuis muneribus obeundis. Quę qualiter compleri abſoluique poſſunt, hoc iam contextu ſigillatim aperiam. E ſenſibus externis alij contrectando munere ſuo funguntur, ut tactus & guſtus, qui non niſi coniuncta ſibi percipiunt, alii medij cuiuſdam corporis interpoſit u ſentiunt, ut uiſus ut auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens aut aer eſt, aut aqua: utrunque enim elementum ad inuectionem eorum quæ ſentiuntur idoneum eſt: nam calores & ſonos per aerem percipiunt quęcunque terrenæ gradiuntur aut ſerpunt animantes, per aquam uero aquatiles. Dura itaque & ſolida corpora, quum aut in aere, aut in aqua inuicem colliduntur ſonum edunt ac ſtrepitum, in hac quidem

Spiritus animalis primum inſtrumentum.

Corporis inſtrumenta.

Varia ſentientis aīæ inſtrumēta

Quo diſtent ſenſuum actiones.

Sonus fiat.

obſcurum in aere uero perſpicuum; maxime uero ſi illa leuia ſint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aer igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in ſe incurrentia cõtinetur, primũ ſonitum efficit. Hinc quidem non illinc abiungitur, ut ad auditum ipſe accedat, ſed proximum ſibi & continuũ aerem cõmouet, atq; hic repente alium, donec ſucceſſione continenter ad auditum motus perferatur; quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulſus deinde ſequentem impellit.

Auditio ut fiat.

Hinc accidit, ut nõ ſimul ac corporum alliſio conflictuſq; inciderit, ſed aliquanto poſt ictum ſonus audiatur, priuſq; a propinquo quam a longinquo. Sic exterior aer agitatur impulſuſque, per aurium tortuoſos & flexuoſos anfractus motu perplacido, citra ullam turbam fertur, peruaditq; aduſq; interiorem illum aerẽ membrana obtenſa cõcluſum & auribus ingenitum. Huic autem membranæ aſſidens, blande eam ferit & concutit, ut ea agitatione tota ſtrepat & perſonet. Externus aer tum demum cum interiore ille continuatur & adhæreſcit, illiuſq; interuentu audiendi ſpiritui, qui cum illo implicitus eſt, confertur: hoc demũ exploratore & miniſtro recepta ſtrepitus imago, ad ſentiendi principiũ tranſmittitur.

Odorum effuſio.

Sed hęc apertius iudicabuntur ęſtimabunturq; ex odorandi ratione. Nã cedrus, thus, aliiq; odores incenſi calefactiq; ſuauem & iucundum odorẽ ſpirant, qui in arido quaſi fumoſius eſt. Hic ſenſim tanquam uapor per intermedium interiectumq; corpus conualet & ſparſus euehitur. Medium autẽ id corpus, aut aer eſt aut aqua nam piſces & aquatilia quæq;, quamuis ſpiritum non ducant, odorari tamen cõprobatum eſt. Quanquam uero iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit reſpirantibus animalibus odorandi ſenſum mouere, quam uiæ quæ è naribus per os ſummum & meninges in cerebrum pertinent, pateſiât poſſitq; una cũ attracto ductoq; ſpiritu, odor ut ad pulmones, ſic ad cerebrum olfactumq; permeare.

Inſecta et piſces ut odorentur.

At quibus promptus atque expoſitus in aperto eſt odoratus, neq; operculo tanquam uallo quodam communitus, ut apibus & inſectis (ſic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores è longinquo cõueniunt, & citra ullam reſpirationem olfaciunt, ipſiq; odores non attracti illorum ſenſum feriunt & incitant. Quod ipſum piſcibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam ſine anhelitu & ſpiritus reciprocatione uidetur odorari.

Colori.

Ad illorum ſimilitudinem accedit & uiſio. Color enim aut fulgor perſpicuum medium colluſtrans, in conſpectum oculumq; cadit. Id mediũ aut aer eſt, aut aqua aut uitrum, aut cornu, aut aliud quod iſtorum natura immittatur. Hæc autem ſi idonea futura ſunt ad uidendum, perlucida fieri oportet & luminis pręſentia colluſtrari.

Lumen.

At lumen neq; corpus eſt neque quicquam quod á corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto temporis poſſet medium omne circumiectum illuſtrare, neque in perſpicuũ corpus omnino penetrare. Itaque lumen eſt actus & perfectio perſpicui, ex lucidi corporis præſentia.

Quicquid aſpectũ ciere debet, id ſi ſimplex color eſt, in medio perſpicuo eoq; illuminato oportet conſtitui: ſi uero ſplendidum & fulgens eſt, ut fungus, ut putre & præaridum lignum, ut uermis, & quicquid noctibus collucet, conſpici quidem non poteſt in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris ſplendore effunditur; at in tenebris iſtorum unumquodq; uidetur ſenſumq; facit, quod proximum & circumfundentem aerem leuiter illuſtrat, ut ſe potiſſimum uendicet a tenebris. Ignis uero quod ancipitis ſit naturæ, & in tenebris & in lumine uidetur: noctibus. n. ſuo lumine propinquum aerem illuſtrat, ut nõ is modo, ſed alia etiam uideri poſſint interdiu uero perſpicuum iam medium tãquam color aliquis mouet.

Viſio ut fiat

Fit autem uiſio quum perſpicuum illuminatumq; aerem mediũ rei

color

color aut imago afficit,aer deinde aduſque oculum protenſus affectuſque aſpectum concitat. Tum enim rei aſpectabilis imago per pupillam in cryſtallino humore excipitur. Hinc demum prouehente ſpiritu,per opticos neruos in cerebrum & commune ſentiendi principium confertur.

Viſio quo diſtet ab alijs ſenſibus.

Hoc autem diſcrimine ab auditione & odoratione ſeiungitur,quod in his motione non derepente,ſed paulatim per media facta,ſenſus feriatur:in uiſione autem nõ progreſſione,ſed ſubito facta medii aeris mutatione quemadmodum & luminis appulſu, rei ſpecies cernendi obtutum ſtatim mouet.

Multarum opinionũ cõfutatio.

Vnde intelligi poteſt non defluentibus quibuſdam quaſi exuuiis a reo conſpecta ad oculum dimiſſis uiſioné fieri, quia non continuo ut obiecta res eſt uideretur: & prius propinquo quam diſtanti ſe proderet. Adde ꝙ tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non poſſit. Neq; præterea uiſio fit foras a conſpectu erumpente lumine,quod cũ alio externo iũctum coeat: nec ſpiritus radio ab oculo per medium in obiectã rem incidente,qui pari angulo reſiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire poſſit,qui repente ad aſtra uſq; pertineat, omnemq; interiectũ aerem quantus eſt impleat? Quod ad iſtius fidem afferri ſolet de baſiliſco, aut muliere cui menſtrua defluit purgatio,inefficax prorſus & irritum uidetur:nã neque baſiliſcus hominem interimit,neque mulier quum menſes profluũt ſpeculum præſertim æneum polluit atque fœdat, uidendi ſpiritu ab oculo manente,ſed tetro quodam & diro uapore,qui foras ut ab ore & a reliquo corpore,ſic etiam ab oculis erumpit & ęmanat.

Qui ſenſus medio non ĩdigent.

Hæc eſt eorum ſenſuum ratio,qui non niſi medii cuiuſdam interpoſitu obiectas ſibi res comprehendunt. Guſtus autem & tactus medio corpore non indigent,ſed coniunctione quadam & contrectatione functiones ſuas obeunt. Etenim ſi uel ſapor in guſtandi neruum uel calor, pungenſve ſtylus in nudum apertumq; tãgendi neruum incidit, eximie & acriter ſentitur,quanquam nulla caro media intercedit. At uero ſi aut pupillę rem candidam adiicies,aut aeri qui auribus eſt ingenitus ſtrepitum inculcabis,aut in narium ductus odorem penitus immittes,nulla omnino uel obſcura erit perceptio.

Guſtatus ut fiat.

Itaque ſapor ſucco humoriq; permiſtus,aut (ſi rectius mauis) in humore conſtitutus (eius enim qualitas quædam eſt & affectio) ſimulac adhibetur admoueturque linguæ, diffuſus cum humore guſtum incitat, moxque ſpecies eius & imago ui ſpiritus in primatem ſenſum infertur. Quod ſi forte in duro concretoque corpore,ut in ſale ſopor erit. id non ante poterit ſenſum mouere quam calore liquefactum & dilapſum diffundatur. Quicquid autem mollitia fluere & effundi non poteſt, guſtandi ſenſum prorſus non afficit: quemadmodum neque cui & arida ſcabra lingua ex morbo torretur, is bonus eſſe poteſt ſaporum ęſtimator.

Tactio ut fiat.

Lib 7. de placitis. Hippo. & Platoni.

Tactionem porro fieri conſtat, ſi tractabiles qualitates qualeſcunque eæ ſint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proxime ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proxime fieri, nulla qualitate per neruos in ſentientis animæ principatum relata; neruum cerebri, ueluti ſurculum arboris partem eſſe, in eoque cerebri totam uim contineri, quæ tractabilium qualitatum affectionem diſcernat: in eo autem ſenſus facultatem conſiſtere, in quo quidem & ſenſus ineſt doloris.

Expoſitio, aut forte cõfutatio.

Quod profecto ſi conficit,idem de aliis quoque ſenſibus erat afferendum. Horum quidem nerui tum molles ſunt,tum ſubſtantiæ cerebri finitimi, ut idcirco ad illius naturam propius debeant quam tangentes nerui accedere. Deinde uero quę tangendi neruis interceptiones, & obſtructiones obtingunt, ſubditis particulis ſenſum motumque adimunt:quod dilucide commonſtrat tãgendi uim non eſſe neruis ingenitam, ſed a cerebro

quem

quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi:neque æternũ tactũ poſſe rerum qualitates diiudicare,ſed inſtrumentum duntaxat eius eſſe facultatis,quę princeps in cerebro conſedit, illucq; oportere omnium ſenſu conferri. Hæc ſingula mihi ſatis uidetur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis, quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis,ſi omnino dolorem non ſentiunt,iis mens ęgrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infeſtantibus,qui uehementior eſt,alterum leuiorem obſcurat. Hoc igitur omni ſenſui cõmune eſt,ut perpetiendo ſentiat: primum enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur,mutationemq; ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus nondum eſt,ſed quæ fit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiẽdi uis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa,& affectiones quę illis obtegerũt percipiet,tum quodãmodo & rudius ſentire dicetur: ꝓprie uero quum eas cerebro communi ſentiendi principio renũtiabit. Senſum autem affici immutariq; ab externis qualitatibus, non ſic proprie audiendum eſt,ut priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim a calore albeſcit oculus;neq; a ſono exacuitur aut obtunditur auditus,neque a dulcedine palatũ dulceſcit. Sed ut aereum ſigillum in ceram,nõ aurum,ſed imaginem imprimit ſic propemodũ ut res externæ ſola forma ſenſum impellunt, eorumque ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt,quas hic foris illapſas intra ſe admittit prę alte condendas. At uero quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere,non partium eminentia, ut quæ annulo ſignatur, iudicamus Nã colori,ſapori,odori,qualis figura decernetur? Nullã igitur ille conuerſionẽ mutationem ue ſuſtinet,neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerũ cognitionem & iudicium incumbit, quem ſtatum habebat agendo, gerendoq; excolit,perficit,& confirmat.

Vt ſenſus affici dicantur.

Senſus interioris functiones. Cap. XI.

Rerum ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere.

QVAE ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines,non modo habentur & conſiſtunt,dum ſenſus in geſtione actuq; ſunt,ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim ſi quis de Sole in opacum ſe conuertat deflectatque,primum offuſus nimio ſplendore nihil cernit, deinde ueluti albũ quiddam aut uiride,quod in puniceum mox ſe conuertet,proxime in purpureũ atque ita deinceps in alia poſtremo in atrum,a quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut uiride conſpexerit,quicquid deinde ob oculos incidet,concolor apparebit. Si ocyſſime in labentẽ amnẽ oculos coniiciat, ex ea uertigine quęcũque ſtant in littore moueri uidebuntur. In alijs porro ſenſibus a ualidis ingẽtibuſq; ſoni ſtrepitibus relinquitur; a uehemẽti fœdoq; odore,olfactos fœditatẽ aliquantum retinet,fitq; in reliquis ſimiliter. Iam uero ſenſuum inſtrumentis acceptæ formę illę ſpeciesque rerum,mox per neruorum capacitatẽ atque ductus uehemente ſpiritu in cerebrũ commeant;adeo ut quum ſenſus exterior rerum quę foris ſunt ocurſu pulſatur,interiorem pariter impellant & excitent illarum ſimulacra. Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt,in quæ is incumbit quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerũ ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idemque principium,in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima,huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta,quę ante ſe poſita prima cognoſcendi facultate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio;

Cognitio.

quæ

quæ ſi fixa eſt, attenta et diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet.

Cogitatio.

Atque quanuis expers ea ſit corporis, indiuidua et una, quia tamen complurium poteſtatem habet, multa et uaria cognoſcit, horum diſcrimina cernit, eaq; tandē diiudicat. At nequaquam illa componit connectitque, ut ex eis uerum aut falſum quicquam conſtituat, aut ullam argumētationem concludat, id enim ſolius eſt mentis & intelligentiæ, de qua mox dicetur.

Diſcretio ſeu diſtinctio.

Verum quæcunque comprehenderit ſimplicia et indiuidua ſimulachra, aut ſeorſum illa diſcernit, aut temere congeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quo fit, ut actio ea qua uel gallina pullos primum cognoſcit, deinde diſcernit, uel ouis lupū inimicū prehendit, ſecretio potius cenſeri debeat, quam iudiciū aut exiſtimatio.

Memoria conſeruans.

Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens conſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, moxq; tum ꝓpria ui & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra ullum materiæ ueſtigium, ea autem diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conſeruatio quædam eſt memoria, quam frequēs ſtabilit meditatio.

Imaginatio

Spectra cerebro inuſta alias alia ſe magis minuſue expromunt & obiiciunt animę ſentienti, prout illuſtrius obſcuriuſue impreſſa fuerint. Inter uigilias igitur quū externarū rerū turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tū ſimulachrorū ſtimulus agitatus in ea penitus incūbit, atque tum uſus comminiſcēdi illa & fingendi facultate, quæ Græcis eſt phantaſia, illa quidem per ſe, & ut ſimulachra ſunt, obuertit, alias quidem ſimplicia & qualia fuerāt inſculpta alias commiſta atque confuſa citra ullam cōpoſitionem aut copulationē. Neq; hoc tantum, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquam ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerunque trahitur, quæ rerum natura & uniuerſi ordo non admiſerit, ut in Sphinges, Hippocētauros, tricipites homines, atque in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollēs nonnunquam (ut ouis uiſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam, at ſi delectamentū quoddam iucunde comprehendet, ut ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiā ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & congerit, citra aptam compoſitionem, ex qua uerum aut falſum elici poſſit, & citra ullā rationis complexionem, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat Hæ quidem ſunt beluarum functiones præſtantiſſimæ, iis quodammodo reſpondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verumtamen quāto hæ interuallo diſtent ab illis, palam & apertum fiet de ſequētibus.

Memoria efficiens.

Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtant & eo diſcrimine ſeiunctæ ſunt, ꝙ illæ ſint comparationes & collocationes quædam eorū quæ ex ſenſibus hauſta acceptaque fuerant, hæ uero nouæ ſunt confictiones formarum, quæ ſunt ſupra ſenſum, ab his ductę quę aliquando ſub ſenſum inciderant. Iam uero quum accidet primatem ſenſum ſic derelicta ſeruataque ſpectra contueri, ut non illa ꝑ ſe duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, ſed ex illis uſus opera facultatis memorādi in res externas ſe referat, unde ſpectra illa prodierant, ſimulque percipiat ſe aliquando illas cognouiſſe, tum meminerit earum, eritque ipſa illius actio memoria, non illa quidē patiendi, ſed plane efficiendi.

Somnus.

Eę quidem ſunt functiones omnes, quas primarius ille ſenſus & promiſcuus, inter uigilias facultatum ſuarum opera obit & exercet. At quando fieri non poteſt ut perpetua ſit ſenſus agitatio, ſed neceſſum eſt, quum ſpiritus uigiliis ſupra modum diſperditi fuerint atque diſſipati, agitationis uigorem

prolabi

prolabi & quietem ceſſationemq; ſuffici, tum proculdubio arctior ſomnus obrepet. Aut quum multa corporei uaporis exhalatio ui caloris è uino & cibis in principem ſenſum efferretur, quod pueris & temulentis fere obtingit, aut quum larga frigidi humoris eiusque ſuperuacanei copia ſuperioribus ſedibus ſe immiſcuerit uelut in lethargo, ubi quaſi nexu quodam & impedimento, ſic primus ſenſus offunditur, ut ſe minime poſſit extricare, ſomnus utiq; intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant ſopori. Si arctior atque profundior ſomnus occupat, non modo externi ſenſus, ſed & interiores facultates conſopitæ iacent, ut neque diſcernere, neque fingere & cõminiſci quicquam poſſint, nullamque in illas uim habet ſpectrorum turbulenta concurſio.

Inſomnium quando nullum fit.

Vnde tum nullum inſomniũ oſtendit, aut obuerſatur, eaq; ratione ſtatim a cibo non ſomniant animalia, neque quum primum egreſſa in lucẽ ſunt, ut infantes. Si uero contra accidat, ut leuiter quis obdormiat, neq; uaporis humoriſue copia diſcernendi comminiſcendiq; uires obterat & perſtringat, licet tum fortaſſe multa ante ſenſum uiſa, multæque motiones obuerſentur, eas tamen inſomnia non dicimus, ut neque is uere ſomnus eſt, qui minimum a uigilia deficit.

Inſomnium falſum.

Quum enim hoc tempore & ſtatu incolumis ſit & libera uis diſcernendi, quæcunque tum ſimulachra uim illam fictricem exagitant & impellunt internoſcit & detegit, neque illorum errore trahitur ſed quum nocturna ſpectra occurrent, adnoſcet tum ſe dormire, tum ſomnia, ea eſſe quæ uidentur, neq; illis tanquam ueris aſſenſum adhibebit. Eodem prorſus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoq; ſibi ſomnia confingunt.

Inſomnium quando uere fit et quo modo.

Cæterum dum ex cauſarum mediocritate ſic placidus & moderatus ſomnus obrepit ut diſcernendi quidem uis offundatur, fictrix autem facultas libera ſit, nulliſque quaſi uinculis irretita ex rebus quas uigilans geſſerit, ſenſerit, cogitauerit, ſpectra plurima in quiete iactabuntur, quæ tanquam res ueræ ſint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim diſcernendi tum uincta conſtrictaq; non obſiſtit, atque iccirco ad ea quæ uiſa ſunt quaſi accepta ſenſibus ueraque ſint, aſſenſum dormiens adiungit, neſciens ſe dormire. Atque id propriè ſomniũ eſt, nempe uiſum quod in quiete occurrit, tanquam uerum ſit exiſtimatum.

Inſomniorũ uarietas ex corporis affectione prouenit.

Eadem propemodum ratio reddi poteſt eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & unde accidat, ut tam multiplex et inaudita uiſorum copia obuerſetur, et unde poſſit tanta illorum uarietas trahi, non alio ſanè poteſt referri quam ad corporis humorumq; affectionem uariamq; perturbationem. Affectio enim et conſtitutio cauſa eſt ut in ſomniis atque delirationibus, alii metuenda et horrẽda terroriſq; plena iactent animo, alii iurgia quędam furioſa et effrenata, alij delitias et uoluptates plenas iucunditatis. Sic et perturbatio quæ corporis aut ſpiritibus aut humoribus obtigerit, cauſa eſt omnino ut ſpectra et effigies rerum uehementius agitatæ appareant, non quales uerę ſunt, ſed diſtortę, pręposteræ et portentoſæ, quod frequens eſſe ſolet in temulentis, et in iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta et tranquilla omnia conſiſtunt, nec fluctuãtia nec immoderate agitata, ſolidæ et incolumes a ſenſibus effigies ſe obiectant, diſtincta digeſtaq; ſomnia occurrunt, ad ueri ſimilitudinem expreſſa.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

APPETITIO motus eſt & interior quędam agitatio, qua quod bonum eſt & utile quæritur. Quum autem ut anima triplex ſit omnino, ea quæ natu

ra lis

ralis appellatur cunctis rebus eſt ingenita, & nunquam ſeparabilis, ſemper illis inſidet, reliquæ non itē. Quæ ſentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus ſunt rebus, aut ab iis quę extrinſecus irruunt impellitur. Res interiores ſunt uenereus ardor & ſtimulus in pudendis ortus ex ſemine uētriculi maximeq; ſtomachi exinanitio & immoderata ſiccitas: ſanguis aut bilis in cordis ſinubus efferueſcens. Externæ autem res ſunt, quæcunque ſubiectæ ſenſibus illecebris & cupiditatum lenociniis eos prolectant & irretiunt.

Cauſæ quæ mouent appetitum.

Itaque ſi in pudendis congeſta eſt ſeminis copia, ea primo pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hęc deinde ſenſum, mox uero interiorem ſentiendi facultatem mouet, non modo uigilantibus, ſed & plerunque dormiētibus nobis. Ab animaduerſione demum rei delectabilis & appetitus impulſus fuerit, eam quam mox ardenter expetit atque tum in conditionem ſtimulantis rei ſe conuertens, libidinem parit, quę ipſa eſt propria uenereorum cupiditas & appetitio. Quum ſtomachus ſupra modum exinanitus triſti quodam ſenſu afficitur, comprehendens uis illa interior irritata, cibum & epulas concipit illarumque ſpectra ſibi obuerſat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captuſque rerum ſuauitate, in illarum deſiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quę fames appellatur. Haud diſſimiliter aridiore facto ſtomacho, ſitis accenditur, quæ humidi frigidique deſiderium eſt. Vtranque appetitionem, ſitim inquam & famem genus unum cōprehendit, quod eſt cupedia. Cęterum circa cor bilis aut ſanguis efferueſcens, illud uſqueadeo incendit, ut odij, inimicitię, aut uindictæ imagines communi ſenſui obiectet, quibus apprehenſis excitatur animalibus appetitus, qui cordis irritamento compulſus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quoddā ſit, incurrit: uniuerſum hoc appetitionis genus Græcis eſt thymoſis. Quum porrò rerum externarum blandimētis pulſatur, uis illa interiorum apprehēdēs mox in illarum deſiderium communem ſentiendi appetitum adducit, qui ardenti rei utilis deſiderio inflammatus, mox deinde peculiarem quendam appetitum irritat & illicit tanquam adminiſtrum, ut amborum communi concurſu & opere appetitio proueniat. Quęcunque boni malive ſpecie nobis obiecta fuerint, ea ſi cum ratione ſequimur aut fugimus, tum appetitio eſt rationis particeps: quum autem aduerſus rationem incitamur uehemētius & deteſtationis uis eſt maior quam rationis, tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione uacat. Primum igitur ab obiectis illis turbido motu & inimiciſſimo mentis uitæque tranquillę ratio concitatur & inflammatur, quumq; illa ſe ſępenumero iactat inconſtanter ut animi ſtatutum conturbent, perturbationes inſunt. Hę autem cum iam diutius inueterauerint, & tanquam in uenis medulliſque inſiderint, tum morbi exiſtunt & ægrotationes, quarum omnium fons & ueluti genus eſt intemperantia. Sic enim quum inſurgit uehemens uini appetitio, neq; adhibita ratio hanc ipſam perſanat & reſtinguit, tum excitata iecoris & ſtomachi cupedia ſe ſatiat ebrietate, quæ ſi frequens erit, naſcetur demum ebrioſitas; hæc quidem ægrotatio eſt & affectio manens; illa uero perturbatio mouens. Similiter ſolent cęteri intemperantiæ morbi enaſci, inhærere, & penitus inſeri. Sic iugi formoſæ mulieribus intuitu & apprehenſione, cōmuniſq; illius & promiſcui appetitus incitatione, in teſtes & pudenda promotio fit & illapſio ſeminis ac ſpirituum; unde licet nulla prius ſubeſſet interior cauſa, tum nihilominus libido incenditur. Sic non modo homines ſed equi & beluæ, audito tubarum ſonitu ſtrepituq; armorum, excandeſcunt animiq; impetu rapiuntur. Sic quum quis lęſus eſt iniuria, eius apprehenſione uis animoſa

Vt fiat appetitio quæ libido dicitur.

Animi pathemata & cupiditates ut fiat.

Appetitus ut ab externis cauſis moueatur.

Appetitus rationis particeps.

Perturbationes morbos precedūt ut actus habitum.

Vt a cauſis externis incitetur omnis appetitus.

Offenſio ſeu defectio contraria exuperantiæ.

Cupiditas eſt futuri boni

Metus futuri mali.

Aegritudines animi.

Voluptates animi.

In quæ bona fertur unumquodque genus cupiditatis.

cordis,quæ eius eſt appetitus Græcis dicta thymoſis,& incitatur,quæ cum eam uindicare & ulciſci cupit,neq; rationis manſuetudine lenitur, tum it,a exardeſcit : hæc ſi mox deſiſtat, excandeſcentia dicitur,ſin inueterata ſit odium: ſi crebior,diſcordia:ſi ulciſcendi tempus obſeruat,inimicitia. Horum omnium offenſio contraria eſt uerecundię. Quum uehemens eſt de diuitiis expetendis opinio,cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate,in auaritiam effertur,cui contrariam offenſionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimiq; iuuabuntur honores,horum ſtimulis hæc uis inflammata, in ambitionem trahetur,cuius contraria eſt animi demiſſio & abiectio,mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari ſolēt cupiditates. Cæterum futuri mali appræhenſio,ſi adeo uehemens erit,ut ſuperato ſpreto ue rationis imperio animus fortitudine non conſiſtat, tum metu conturbabitur: qui ſi malum propinquum eſt,timor:hic autem ſi permanet formido, ſi laboris metus erit pigritia dicetur,ſi ualde concutiat terror,ſi mentem de loco mouet pauor,ſi ultra proceſſit,exanimatio. His modis quę cupiditas mala & contraria cenſuerit, ſolet effugere. Vbi uero iam mala inſtabunt,aut ſperata bona non accedent, animi fient ęgritudines,dolor quidem crucians,angor pręmens, luctus ex interitu,mœror cum fletu,lamentatio cum eiulatu, ęrumna cum labore,afflictio cum uexatione corporis, ſolicitudo cum cogitatione, moleſtia permanens,deſperatio ſine ulla rerum expectatione meliorum. Contra uero ſi potiatur rebus ſecundis,aut aduerſis ipſe careat,uoluptate perfruetur,hæc autem ſi placida eſt atque conſtans,gaudium dicitur,ſi profuſa & inanis, lætitia, ſi magis geſtiens & ſe efferens inſolentius,iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitum unicum eſſe,qui cupiditas appellatur, ſed dum ſingulis ſeſe accomodat,uarias parit cupiditatum differentias, honoris; glorię & diuitiarum ambitiones,quæ ad thymoſin & animi impetum referuntur quaſq; Plato ex corde naſci commemorat,quum uero corporis bona procurat, cupediam & libidēm excruciat, idque primum è iecore. Vnde quum tria ſapientiæ ſtudioſi bona ſtatuerint,alia corporis,alia fortunę,alia uero animi,quumq; omnis appetitio boni cuiuſdam aut ueri aut ementiti gratia ſit,in idq; referatur, quæ ex iecore ſurgit concitaturque appetitio in corporis bona duntaxat irrūpit;quę a utē ex corde manat in fortunę externis bonis uerſatur.at quæ animi ſunt bona hæc ſola uoluntas appetitum regina cōlectatur de qua ſeorſum mox diſſeretur.

De progreſſione & tactione. Cap. XIII.

Animā externas functiones inſtrumentis efficere.

QVONIAM uero una appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit,proximum his eſt ut de inceſſu atque tactione contempletur. Harum quidem operum facultates una continentur eſſentia, quæ in cerebri corpore collocatur,ſed quæ tamen uariis inſtrumentis uſa,unicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accomodat. Non enim tutum fuerat eſſentiam illam animæ in cerebro tanquam in aere poſitam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire,niſi ſatellitibus & ſuarum uirium quaſi internuntiis uteretur. Quocirca in omnes ſenſus externos, in oēs corporis partes,quę extra arcem illam & extra caluam poſitæ ſunt, anima ſpiritus emittit tanquam adminiſtros & portitores uiriū quas a ſe diffundit, munus queq; ſuū expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur,citra ullū ſpiritus ſubſidiū.Itaq; ſpiritus is uere primum cēleri debet ani-

mæ in

mæ inſtrumentum, quod ad externas functiones accomodatur: deinde nerui, mox ſenſuum organa & muſculi. Quod magna quidem aſſidue fiat in motibus ſenſibuſque ſpirituum diſſipatio, neceſſe eſt magnam iſtorum uim & ubertatem in arce contineri. Eorum materia continenter è corde per carotides ſuggeritur, præparaturque in admirabili contextu, ac dein in choroide ui ambientis cerebri in animalem ſpiritum conuertitur, qui priores uentriculos prorſus implet. Ex his autem in ſenſus & muſculos, hac ferè lege diſtribuitur. Cerebri corpus iugi conſtantique agitatione, cordis more, ex ſe & ſua ſponte mouetur nunc ſe in amplum diffundens, nunc in anguſtum reducens quapropter inter meninges inane ſpatium natura reliquit, quantum cerebri dilationi conueniret in eo motu dum cerebrum ſe contrahit, compreſſiſque lateribus interiores ſinus coarctat, ſpiritus e prioribus uentriculis, tum in poſteriores, tum in ſenſuum inſtrumenta profundit. Dum autem ſeſe latius explicat & aperit, ex contextum arteriis uitalem ſpiritum, ex naribus aerem allectat & attrahit. Hoc ipſo temporis momento uia quæ ex tertio uentriculo in poſtremum ducit prorſus conniuet, & ab inſidente epiphyſi cui a uerme nomen eſt, inter glutia concidente atque prolapſa intercluditur, ut nihil ſpiritus poſſit tum ex poſtremo illo ſinu in medium remigrare. Contra uero accidit in cerebri contractione: epiphiſi enim ſublata, ipſiſque glutiis amplius diductis, uia patet liberior, qua ſpiritus ex tertio ſinu in quartum influat. Quantum igitur cordi ualuę, tantum cerebro uermis & glutia conducunt. Sic diffuſi diſperſique ſpiritus irrigant implentque ſenſuum inſtrumenta; ſic poſtremus ille uentriculus, ſpiritu ſemper confertus eſt, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatē illabitur & influit; quæ per ſpinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim eſt tota hæc medulla medio intimoq; ductu, & qui ab hac prodeunt nerui maiores ſuis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui ſunt. Quocirca in hos etiam animalis ſpiritus e medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuiſſimaſque neruorum fibras diffunditur, tametſi hæ prę exilitate cauæ non ſunt, neque ullam uiæ productionem ſuſtinet. Hoc igitur loco quamplurimi in quæſtionem diſceptationemque uocant & quærunt, ipſane ſpiritus animalis ſubſtātia dum motus ſenſus ue inſtituitur, commeet in neruos. Hanc quidem uſque eo influere, dum manifeſta ſit medullæ & nerui capacitas, perſpicuum quidem eſt, de quo etiam inter omnes planè conſtat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodum ſibi perſuaſerant. Quamobrem? Quoniam, inquiūt, hę excauatæ non ſunt. Quaſi uero ſpiritus qui tenuiſſimus eſt patentem alueum ubique deſideret, neque ſenſim illabens poſſit neruos irrigare. Si alimētū quod neruos nutricatur & alit, in eorum ſubſtantiam irrepit & penetrat, ſi craſſus & lentus humor, ſi pingue oleū inſtillatū penitus illos ſubit, quid cauſæ eſt cur ſpiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, non ponit omnem eorum ſubſtantiam quoquouerſum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, inque neruorum origines hunc illabi & influere ſenſus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum ſubſtantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde intelligi uix poſſe qua ratione conueniens uirium facultatiſque diſtributio fiat citra uectorem ſpiritū. Quum uitalis ſpiritus in animalem commutatur, a cerebro eiuſque meningibus nouam ſpeciem, & uires nouas aſſumit aſciſcitque ſibi, quas demum tanquam actionum opifices in neruos ſentientes, tangentes, ac mouentes ſecum prouehit. In his autem ſemper præſens adeſt, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, cum aſſidue profundit atque diſtribuit. Quanquam ue

Spiritus animalis aſſidua procreatio.

Spiritū aīalem nō ſolū per manifeſtum canalē diſtribui.

Spiritus aīalis diuerſus a uitali, uector eſt facultatum.

Spiritus animalis neruorũ dũtaxat robur continent et ſeruat.

ro ſemper in neruis dum ſani ſunt ſpiritus hic adeſt, non tamen neceſſario motum efficit, ſed neruorum duntaxat & muſculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc ſpiritum, motionem ſenſumque conferet? eſtne hoc ipſo quicquam præſtantius? Explicandum hoc planius & fuſius eſt. Senſuum inſtrumenta neruiq; omnes & muſculi, ſpirituum uiriũque animalium continenti illapſo & aſpiratione firmantur, ſimulq; ſtabilimẽ & præparationem quandam ad obeũda munia aſſumunt, hoc certe argumento quod præpeditis & obſtructione quadã interceptis uijs, uelut in paralyſi, non modo ſentiendi aut mouendi ſpes adimitur, ſed omni prorſus robore diſſoluto langueſcunt. Dum uero accepto ſpiritu omnia ſuo robore conſtabunt, bene inſtructa & compoſita erũt ad opus, & tũ integre functiones ſuas obibũt, ſed modo planè diuerſo.

Volũtas prima eſt motus cauſa efficiens, ſed nõ præcipua

Senſus enim externus perpeſſione quadam percipit, quũ ſubiectarum rerũ incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non ſic autẽ motus, ſed ſola actione is perficitur, nulla re extrinſecus irruente; quum primũ enim appetitus aut uoluntas mouenti facultati per neruos & muſculos cum ſpiritu diffuſę imperauerit, in quamcunque illa partem intenderit, continuo illius monens facultas concita motum exercet & imperio paret. Eſt quandoque hoc uoluntatis imperium, promptum quidem & euidens, ſed plerunque obſcurum uſque adeo ac tenue, ut nos prorſum fugiat, uelut in oculorum & palpebrarum motu, in pleriſque tum capitis, tum manuum geſtibus, in dormientium reſpirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimum intẽti uidemur. At quum paralyſis artus occupat, quia tũ nerui a ſpiritu & facultate deſtituti ſunt nulla uel efficaciſſima uolũtas motum poteſt efficere. Ex quibus intelligi poteſt præcipuam motus cauſam ad ſpiritum & facultatem potius quã ad appetitum pertinere, illucq; refundi, et pręter appetitum ſeu uoluntatẽ, aliam propinquiorẽ atque coniunctiorem motus cauſam haberi.

Animi intẽtio ad motũ eſt neceſſaria.

Hoc porrò uoluntatis imperium parum omnino efficax uidebitur, niſi conatus quidam et intẽtio animi tanquam comes accedat. Non enim ſi quis uelit aut oculos in diuerſa cõtorquere, aut omnes ſimul partes motibus impellere, aut ſẽſibus omnibus pariter et perfecte quippiam percipere, omnia ſtatim efficiat, etiam ſi bene ualeant, et integra ſint inſtrumenta. Cuius ſanè hæc unica eſt cauſa, ꝙ non poteſt animus omnia ſimul animaduertere, neque eſſe ad ſingula intentus. Ergo nõ ſola uolũtas ſatis eſt, ſed animi quædam eſt intentio neceſſaria, quæ facultatem in particula alioqui ſopitam & languidam concitet in opus.

Tria quæ motũ efficiũt.

Hæc autẽ facultas animalis quę uectore ſpiritu in quancunque particulam per neruum influxit a cerebro, dum uoluntatis imperio et animi conatu intẽtioneq; pulſabitur, motũ faciet: primumq; dum neruum ac muſculum contendet, et in ſeipſum firmius cõtrahet, ſimul eam particulam adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit et contrahit, ſimul et os mouet in cuius caput inſeritur, et totum membrum cuius id fundamentum eſt.

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, et quæ naturalis.

Ergo contentio ea et contractio propria muſculi eſt functio, extenſio autem et relaxatio ceu remiſſio quædam eſt, hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur, neque membrum citra laborem et defatigationem diu multumque extẽdi poteſt aut contrahi. Ea autem duntaxat figura et conſtitutio quę inter extremas exquiſite media ſit, et in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis et doloris eſt expers. Quocirca dum uehementer tenſum aut contractum membrum eſt, ut in brachii porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat

rat

rat & operatur, idq́; frequentius cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intentione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore concutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu uno eodemq́; loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilē ſuſtentat.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

Mentem inſtrumēto nō indigere.

Eivs partis animæ quę rationis atque conſilij particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, ut nunquam foras & in apertum ſe dent, neque ullius illa ut externi interioris inſtrumenti egeat ſubſidio: ſed quum ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quę neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſupra dixi in principe ſenſu conſeruari, & quę ueræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus.

Vt mens intelligat & rerum notiones cōcipiat.

Hæ quidem in mentem & intelligentiam altius penetrare non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materię tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quę ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente condita eſt, dum illas agentis ui & impulſu contuetur, puras indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit quas dein patiens intelligentia continet atq; ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quędam ex his tractę atque conceptę animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia; neque tamen ab eis quicquam patitur, ſed in earum materiam quodammodo tranſit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarū, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hęc una cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. *Hinc* recte animam ſeu mentem formarum omnium pręſtantiſſimam atque ſummam appellauerunt, quòd una reliquas omnes cernat atque percipiat.

Notiones generales.

Cęterum non illis duntaxat ſingulis uerſatur & conſiſtit, ſed in notionem quaſi ſyluam ingreſſa, ex ſingulis uniuerſales quaſdam colligit; neque ex his modo, ſed in ſingulis etiam rebus quæ nobis obuerſantur uniuerſales formas a materia deuellit & exuit, propriamq́; eſſentiam ab ipſis quibuſque rebus diſcernit. *Ea* eſt ſimplicium notionum tū ſingularum tum uniuerſalium ratio, in quibus ueritas aut falſitas nulla uerſatur. Ad has porro quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima apte componet, in quibus ueritas aut falſitas iam eſt.

Compoſitio. Exiſtimatio ſeu iudiciū.

Deinde uero de compoſitis iſtis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum eſſe, illud inficians eſſe honeſtum: in quibus ut quędā recte diiudicat, ſic plerunq; dum diſtorta, & falſa pro ueris ſumuntur, iudicii error incidit. *Hanc* ut iudicandi ita diſcernendi functionem poſſis appellare, ſed quæ tamen multo ſit ea pręſtantior, quam communis ſenſus proferebat.

Ratiocinatio. Inductio. Argumētatio. Scientia.

Mens porro ſe ad ratiocinandum erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eoq; libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex ſingulis primum tanquam ex quibuſdam exemplis uniuerſalia inducit theoremata, communeſq; rerum generum & ſummas. *Ex* his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus ſcientia habetur uel opinio. Si ex neceſſariis principiis atque theoremate argumentum concluditur, ſcientia fit, quę ipſa neceſſariorum duntaxat & æternorum eſt; ſin uero ex probabilibus, opinio.

His

Opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia noſtra non ultra progreditur,
Contemplatio quæ, & philoſophia. ſed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo conſiſtit, quid
illis uerum falſumve ſit perſpiciens, his ſaturata bonarum cogitationũ epu-
lis. Ea eſt quam contemplantem intelligentiam appellant, quę maxime & dun
taxat circa res eſt uniuerſales neceſſarias & ſempiternas, quæ eędem admiran
dę ſunt difficiles atq; diuinę. habitus quo hęc efficit & facultas ſapientia eſt,
eiusq; functio ſtudium eſt ſapientiæ, quod qui colunt ſapientes appellantur,
quoniam propria commoda negligentia, ęternorum contemplatione uiuunt.
Praxis. At uero quum mens intelligentiaq; noſtra in rerum caducarum & fortuitarum
cognitionem conſequutione quadam progreſſione adducetur, ſi in illis non
prorſus inhæreſcat, neque illarum cõtemplatione tota teneatur: ſed iam cogni
tum habens & compertum illas poſſe mutationem ſubire, quærat & inueſtiget,
moliaturq; ad quandam hominum commoditatem & uſum & illa referre, tũ ſa
nè practica erit intelligentia quæ tota in actione uerſatur, omneſq; ratiocinan
di progreſſus in hominum cõmoda tanquam in finem ſupremum dirigit. Vt au
tem hominum bona alia pręſtantiora ſunt, ut rei domeſticę aut publicę admi
niſtratio, alia his uiliora, ita uis intelligens in illa aliter atque in hęc incum
Prudentia. bit. Nam prudentiæ facultate, præſtãtiora illa tractat, & in hominum commo
Cõſultatio. da fructus refert. Quæ quoniam cõmutabilia ſunt & opinione dubia, de illis
Sagacitas. conſilium captat, conſultat, deliberat. Atque ſi nõ habes eſt, ſed ſagacitate pol
lens at ſolertia (quæ perſpicax quædam eſt prudentia) boni atque honeſti de-
ſiderio tenetur, non feſtinanter & cito quaſi auguratione quadam, ſed recta ra
tiocinatione & inueſtigatione accurata multo maturoq; tempore, quodcunque
bonum inconſultatione poſitum eſt, aſſequitur, atq; ea bona eſt cõſultatio ex
prudenti ſagacitate genita, mala uero conſultatio ſi quid horũ è cõtrario ac
cidat. Qui ad bene conſultandum aptus idoneusq; fuerit, quo aut publica bo-
na, aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens cenſebitur, contra
uero imprudens, qui non poterit recto conſilio bonum finem proſpicere atque
Ars. conſequi. Cæterum quũ agens illa practicaq; intelligentia, quæ conceperit no
ueritq; theoremata, non ad bene beateq; uiuendum, ſed ad uilius quoddam o-
pus & artificium refert, hoc ſi bono cõſilio & maturo, rectaq; ratione faciat, ar
Voluntas. te quidem facit, quæ ipſa certam rationẽ atq; uiã præbet operis faciẽdi. Quid
demum conſequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona cõſultatione
hoc illudve augendum eſſe deliberauerit, quia bonũ & utile aut ubi artis bo
no conſilio ſtatuerit opus quoddam ſubeundum faciendumq; quia item utile
Electio. tum ſanè rationis participem appetitum mouet allicitq;. Is demũ quic quid
bonũ exiſtimatum eſt, eligit, idq; non ſimplici & pura uoluntate, ſed ea quę bo
no conſilio & deliberato confirmata eſt. Hæc autem tantæ eſt efficacitatis,
ut quęcũque bonorum ſpecie agenda faciendave ſeelegerit, illa mox perſeque
tur & perficiat, & idcirco una uideri poſſit omnes actionis effectionisve cauſa
atq; principiũ cõtra ſi quicquam reiecerit tanquam noxium & infeſtum, mox
illius fugam arripiat. Ergo dũ quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucun
dũ ſit, ſi cõtinuo ut pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægreſſa tra
himur, ſimplex ea uoluntas eſt, quæ ſi incontinentes ſumus, ſępius a bruto appe
titu p̃ualẽt laceſſitur & euincitur. At uere ſi conſultatione adhibita nectemus
multa & cõferemus inuicem, ex quibus colligimus, ſic hoc aut ſi illud fiat, mala
multa impendere tum ſanè id effugimus declinamus, quod primũ oblectamẽ
Memoria mentis. ti ſpeciem præ ſe ferebat. Hæ ſunt omnes intelligent s animæ mentiſq; functio
nes, ad earum imitationẽ explicatę quas ſentiens anima protulerat. Quid om

nes

nes dico,nõne inſuper illa tũ meminit tũ reminiſcitur?Meminit illa quidẽ atque ad uſum memoriæ eas quoq; uniuerſales notiones reuocat,quæ intelligentia menteq; capiunt,Nulla quidem generũ aut formarum haberi poſſunt ſpectra & ſimulachra,quę in mente aut in communi ſenſu quaſi ſopita ſeruentur, & quæ aliquando poſthac mentem ipſam & intelligentiam denuo concitent, ſed a generibus atque formis ſolum notiones emergunt. quæ ſuper intelligentiam mouent & impellunt.& quæ in ſola mentis contentione conſiſtunt. At ſimulachra,ut quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur,omni animæ conatu actione q; ſedata & prorſum anima quieſcente ſeruantur. Sic autẽ mens & intelligẽtia meminit.

Vt fiat memoria.

Quũ notiones illæ generũ aliquando diſperditæ euanuerint,ſingulorum ſimulachra ex quibus illę hauſtæ conceptæq; fuerant,& quę ſenſus communis retinet,rurſum intelligentiã incitabunt & impellẽt,ex quibus illa ſimiles atq; olim generum notiones eliciet.

Lib. de memoria.

Hæ dum in mentem ueniunt,ſi præteriti temporis ratione ſuſcepta,mens pariter ſentit ſe illas prius tenuiſſe atq; nouiſſe,id profecto eſt intelligentiæ memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per ſe atq; primum meminit,ſed principis ſenſus interuẽtu atq; auxilio, in quo,ut inquit Ariſtoteles,memoria per ſe & primo ineſt,non ſic autẽ in mẽte. Quandiu itaq; conſtãs & dilucidum erit externę rei ſimulachrum, id ẽ principe ſenſu mentem impellens,memoriam rei a qua ductum eſt poterit excitare Quod ſi non uniuerſum id retinebitur,ſed uel temporis diuturnitate,uel morbo,uel alia quauis iniuria pars deleta eſt,pars uero tã puſilla reliqua eſt,ut neque animũ ciere,neq; rem externam repræſentare integre poſſit,tum profecto illius periiſſe memoriam dicemus.

Recordatio.

Cæterum ſi puſilla ea pars tanquam origo & ſeminariũ quoddã poterit uel minimũ excitare & pruritare,hæc confeſtim contextu & ſerie in proximum et affine quippiam migrabit,mox in tertium,deinde in aliud,donec admirabili rerum continuatione & ſerie priſtinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiſcitur,ipſaq; illius actio recordatio eſt,collapſę memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, ſed ſolius eſt hominis,quòd non niſi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur.

Solus homo recordatur

Neq; etiã beluis proprie ineſt memoria,quod præteriti & futuri temporis perceptionem nullam habẽt,ſine qua meminiſſe non poſſumus. Quæ bona aut mala iã ſępius ſenſerunt,agnoſcunt illæ quidẽ,ſed tanquam præſentia ſint,nulla elapſi tẽporis obſeruatione.

Solus homo proprie meminit.

Neq; n.apes,neq; formicę,quę alimenta ſibi in hyemẽ recondere putantur,in futurum proſpiciunt,uerum ea ſolius eſt naturæ quædã inconſiderata nec pręmeditata molitio. Fortius nobis ſtatim omniũ rerum quas in uita cognouimus memoria deletur,quoniã hæc,ex cõmuni ſenſu pendebat,qui ipſe patibilis eſt,& petentibus nobis ſimul occidit, quare ab illo ſeiuncta mens immortalis,illiuſq; ſubſidio deſtituta præteritorum meminiſſe non poteſt.

Tertio de anima.

Eſt ubi Ariſtoteles communem ſenſum fuſa nominis appellatione intelligentiam appellat,eaq; patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur(inquit)ab occaſu,quia intelligẽtia quæ patibilis eſt extinguitur ſine hac autem nihil intelligit ſeparata illa mens impatibilis et immortalis. Idem alio loco,Amare,odiſſe,affectiones continentis,non illius ſunt quatenus ipſe eſt,quapropter continent corrupto neq; meminit, neque amat,quia non erant illius hæc.ſed communis quod iam periit.

Primo de anima.

Mens illa et ſimplex noſtra intelligentia quum e corpore diſceſſerit,patiendi ratione deperdita,alterã duntaxat agendi uim conſeruabit. Non.n.tum ea ſenſuum miniſterio indigebit, neq; ab his hauſtas rerum notiones ſuſcipit quibus cognoſcat, ſed ipſa per ſe omnia ſpectãs nihil aliud quam merus erit actus,a ſua ſimplici natura id obtinens,

nens,

mens, ut tùm ſe aliaque intelligat, tum intelligatur a ſe. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque ulla connexione ad rerum cognitionem accedit, ſed formas rerum omnium in ſe continens, una comprehenſione ſimul aggreditur & intelligit omnia. Vnde ſemper intelligit & intelligitur a ſe, nunquam defatigatione ingraueſcit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non eſſe ſedibus diſtinctas Cap. XV.

LIBERANDA hic poſtremo fides eſt quam ſupra dedimus, dum quæſtionem illam explicare ſumus polliciti, nunquid fingendis ratiocinandi, & memorandi functiones diſcretæ ſic habeâtur, ut unaquælibet lædi deprauariq; poſſit aliis ne uel minimum quidem offenſis. *Id* quidem omnino fieri poſſe quamplurimi ſibi perſuaſerunt, ſimplici quadam ratione eaq; non planè comprehenſa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monſtruoſa uiſa obuerſari, eſſeq; in his ſimulachrorum comprehenſionem, ipſamq; fictricem facultatem offenſam conſtante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoſcunt ac iudicant falſa eſſe ac mēdacia, quemadmodum & dormientes quæ uident in ſomnis, ſæpe iudicant non uera illa, ſed commenta ſomniorum eſſe. In his igitur læſa eſt confictio, ſalua & conſtante tum ratiocinatione, tum memoria. Alii in delirio peruerſe iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quęcunque obuerſatur agnoſcunt, ſatiſq; præteritorū meminerunt, in quibus conſtat rationem turbari reliquis duabus illæſis. Ex his ſtatim concludunt iſthæc obuenire non poſſe, niſi quæ effectrices earum ſunt facultates locis ſedibuſq; diſiungantur. Quum firmiſſima ſit hæc eorum ratio, experiamur, ſi poſſimus eius cornua ſummouere, ut hac minuta controuerſia quid lateat ueritatis fiat perſpicuum. Philoſophorum id quorundam authoritate celebrari uideo, ſimilem imo & eandem animæ eſſentiam cunctis ineſſe hominibus, neque in hoc quam in alio uſpiam perfectiorem inueniri, quod omnino ſimplex & diuidua ſit, cui nihil addi minuiue poteſt, quin ſpeciē mutet. At nihilominus ſimplex illa in hoc quam in alio facultates exhibet perfectiores & alias expeditius, alias ſegnius functiones edit. *Ita* quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio ualere, quibus infirma eſt memoria atque ratiocinatio, alios tum rerum tum literarum memoria præſtare, quibus nihil aut minimum ſit rationis ac iudicij, alios ſolidos ac bene naturali eſſe iudicio quorum non æq; prompta ſit cogitatio, aut firma memoria. *Has* autem facultates uarias efficit, non animę eſſentia, ſed corporis & inſtrumentorum eius uaria conſtitutio, ex temperamento & conformatione contracta, horum quippe conditionem animę facultates atque mores ſequuntur. Neq; uero inſita ſolum & cōgenita nobis, ſed & adſcititia conſtitutio animi facultates moreſq; mutuat, & corpore puro omniq; ſorde uacuo candidi ſunt mores uegeteſq; animi uires, impuro autē & ſordibus inquinato perturbati mores & hebetes uires animi. Quod tam multa tamq; uaria ſint hominum ingenia, tamq; diſpares eorum mores, alii ſobrio, alii uinoſo, non aliunde petendum, quam ex corporis aut naturali aut adſcitia conſtitutione. Iā uero ſi corpus grauius morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impedita ue animi ſede illius uires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus ſpirituſq; uehementer concutitur, ut in febrium ardoribus, mens conſtare non poteſt, ſed concita turbido motu commouetur. Sin uero corpus morbo proſternitur, animæ uires pariter elangueſcunt, neque laboranti integræ poſſunt conſiſtere. His ita ad rem ſubiectam

ctam conſtitutis non difficile ſit aduerſariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita cauſis concutitur ipſi quidem fatemur non protinus omnes pereq; illius facultates offendi. An idcirco neceſſum uidetur ſedibus illas diſcludere? Minime. Vndenam igitur hæc affectionum uarietas? Quęcunque facultas natura aut uitio infirma exiſtit, irruẽtibus cauſis minus obſiſtit prõptiusq; oſtenditur: quæ uero firma eſt ac ualida, minus offenſionis & iacturæ ſuſcipit. Quum itaque leuior erit delirii perturbatio, cui comprehenſio fictione infirma erat, is ſola comprehenſione delirabit, multaque aliena cogitatione finget cui uero iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præpoſtere iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem uehemens incidet delirij perturbatio omnes pariter principes facultates peruertẽtur, alias pari iactura, alias diſpari. Non abſimilis eſt in ceteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduerſa uis peræque irruet imbecilior quidem proſternetur, ualidior obſiſtet irruenti iniuriæ, etiam ſi eadem ſede conſiſtant. Itaque ex leuibus aſſumptionibus nec planè cognitis rationem ſuam concluſere, qui cogitationem, ratiocinationẽ ac memoriã ſedibus atque inſtrumentis ſeiunxerunt. Indignum erat Philoſophi grauitate atque conſtantia, quod nõ ſatis explorate perceptum fuerat & cognitum ſine ulla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidiſſe ſatis, nunc de uitalibus, quibus pulſus & reſpiratio aſſident.

Calorem noſtrum perpetuo refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipſum & extabeſcere.

Cap. XVI.

Quibus ingens eſt calor, is refrigerari deſiderat.

SIC eximia & illuſtris illa rerum natura tulit, ut omnia quæ alũtur & quę creſcunt, contineant in ſe uim caloris, ſine qua neque ali poſſent neque creſcere. inter hæc uero animantes quarum quam ſtirpium perfectius erat uitæ genus futurum, uberiorem hunc acceperunt, cuius nimirum temperatione uitæ ſtatus omnis conſeruaretur. Rurſum in animantibus quęcunque ſanguine præditæ ſunt, hoc ipſo amplius circunfluunt & abundant, quam quæ ſanguinis ſunt expertes. Hic autem noſter calor quanquam ęthæreus, frigidi tamen aeris appulſum continenter deſiderat, cuius defectione mox prorſus extinguitur. Vt enim flamma medicis concurbitulis aut anguſto conclaui coercita marceſcit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturãturq; omnia cutis ſpiracula, quã mox caloris ſequitur extinctio. Huius quidem cauſa triplex, quod denegata ſit refrigeratio, quod idoneum deficiat pabulum, ꝙ offuſus aer nullus ſit, in quem fumoſa ignis caloriſve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de cauſis conſequimur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is triũ cõtrarium adminiculis ex neceſſitate indiget. In balneis, in caldariis & in æſtu uehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabeſcit, ꝙ frigoris occurſatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumſepit æſtus ſi immoderatus eſt, haud ſecus calorem noſtrum atque lucernæ flammam foras euocat prorſusq; diſpergit, nihil aut certe perquam exiguum illius reliqui faciens: hinc uirium infirmitate tentamur & affligimur, intabeſcimus, & ad extremum uitam cum morte commutamus. Contra frigus moderatum & æquabile perinde ut flammam, ita & natiuũ calorem continet & a diſſipatione tutatur: tametſi immenſum & immodicum frigus ſi diu multumque adeſt, flammam & calorẽ ad materiam intro reprimens, æque ut aduerſus calor uitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat, quod interiorem noſtrum diſ-

Refrigeratio denegata.

ſipet, offenſionem affert, uerum hinc etiam quod neutiquam refrigeret, imo uero cor & interiora uiſcera magis ac magis inflammet, unde propria illorũ ſubſtantia conſumitur & in principem agitur. Tale quiddam manifeſtius infert calidus feruiduſque aer diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodemq; aere continenter & aſſidue uerſati ſuffocamur, æque ut in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aer reddito ſpiritu facile cõcaleſcit, ut deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quinetiam motio uehementior, ęſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperditque, moderata hunc conſtruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertemque reddit: quemadmodum mediocris uentilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterum neque in balneis, neque in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac unica cauſa extinguitur is & occidit, quod frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſſitas eſt quam transpirationis, ita hauſti frigoris commoditas maior eſt, quam nos undique cingentis. Ex quo fit ut qui ex lebete calidum aerem ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aere circunfunditur, celerius extinguantur & intereant, quã qui in hypocauſti cõſtituti ore atque naribus frigidum aerem ducunt. Porrò autem alimenti egeſtatem is uitam amittit, cui os & nares uel fauces præcluduntur: non modo enim refrigerationis defectio, ſed eius maxime pabuli inopia premit, quod caloris ſubſtantiam conſeruat.

Pabuli inopia.

Id quidem planius declarat corpus quodcunque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aere & reſpiratione iuuetur, non quod a refrigeratione, ſed quod ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum quis cutem plurimo attacto aere eoque frigido hunc uniuerſum ſic pulmonibus comprehendet, ut nihil deinde illius expiret, eum profecto tandem extingui & è uita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, ut quod copioſum inſit abundans: non refrigeratione prohibita, quod frigidus hauſtus ſit aer, qui pulmones & cor potuit uel immodice refrigerare.

Superuacaneorũ retentio.

Quęnam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quò fumoſa inſiti caloris ſpiritusque ſuperuacanea non reddantur: atque ut flamma a craſſo multoque fumo, ita cor ab illis immoderate cõgeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto iudicium, quod qui ſic grauiter uehementerque affligũtur expiratione alleuantur recreanturque, eſtque ea tum illis unica medicina, quę ſuffocantes halitus atque fumo eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonaras, ambiens non aer in ſe unus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantiam mediocritatem quandã acceperit.

Tractũ aerem aptũ eſſe conſeruãdo calori.

Aquatilia autem non aer, ſed aquæ humor tuetur, ut qui refrigerationis uſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi qum immodice exardeſcens robur eorum adimit, omnibuſque orbat uiribus. Ab humore nonnihil etiam uaporis & halitus pro caloris ſpirituſque pabulo trahunt, in quem commode fumoſa caloris ſuperuacanea depellunt. Id inter animantes diſcriminis peperit innati caloris uarietas: quum enim in terrenis animantibus multo ſanguine eoque puriore præditis, copioſus & uberrimus ſit uitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę ſanè aer facile confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, moxque partibus ſingulis pręſens eſt & obuius. At uero piſces quibus multo minus tum caloris, tũ ſanguinis ineſt, cum non æque ſubito tantum refrigerii deſiderent, ſolius aquę contagione appulſuque ſatis accommodentur.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aeris appulſum.

Pulſus

Pulſus et reſpirationis uſus, utque inter ſe diſtent. Cap. XVII.

IN ea corporis parte quæ immenſa ęſtus ac caloris ui quomodo efferueſcit, natura gubernatrix, & quaſi magiſtra animãtium, uim poſuit cientem agitantemque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiũt, ut in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt uis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aerem idoneũ in idipſum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena ſunt fuliginis foras expellit. Eadem ex corde per arteriarũ corpora peruadẽs illas diſtendit atque demittit, ut partes in quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quandiu ergo harũ omniũ partium ingeneratus calor moderatus erit, isq; exiguus, hunc quidem ſatis conſeruare uidebitur arteriarum pulſus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata eſt. Vis enim quę a corde initium ducẽs per arteriarum tunicas demittitur & influit. illas quidẽ eodem modo ac eodẽ tempore atque cor attollit & ſummittit. Cum attollũtur ac dilatãtur, ſeſe ſuaque ſpiracula aperiunt, & undique ad ſe tum ambientẽ nos aerem, tũ proximi ſanguinis tenuẽ portionẽ trahunt. *In* his.n. cõmunes trãſitus exiſtũt, ꝑ anicarũ ſpiramẽta & oſcula, alii in cutẽ, alij in inteſtina & uiſcera, alij in uenas, hoc indicio ꝙ uulnerata magna arteria uniuerſus animãtis ſanguis profunditur. Cũ uerò ſummittuntur atque cõtrahuntur, fumida & halituoſa ſuperuacua, quę ex humorũ & ſpirituũ ueſtiõe proueniunt, tũ in cutem tũ in alias partes expellũt. Sic igitur perflabile corpus eſt, & arteriæ ſuo pulſu tum ex omni parte trahũt, ut natiuum calorem conſeruent, tum in omnem partem transfundunt, ut eum ipſum ab omni eluuie liberent & expurgent. Cæterum cor quod calore ingẽti tanquam flamma exardeſcit, non ſatis cõmodè poteſt arteriarum pulſatione conſeruari, ſed maiore quodam adminiculo quaſi flabello indigebat: cuiuſmodi in his animantibus quæ multo ſanguine & calore uigẽt ſunt pulmones, in piſcibus uerò branchię. *Dum* enim cor ardoris incendio flagrat, nec ſatis ualet pulſatione agitationeq; ſua refrigerationem conſequi & ſibi aſciſcere, tum tẽporis pulmones ipſamq; ſentiẽdi uim premit & irritat, efficitq; neceſſitate quadam, ut mouendi facultas diaphragma & thoracem hincq; annexos pulmones cerebrò tollat deprimatq;. Dum autem pulmones attollunt, in eos tanquam in follem ſpiritus adducitur, redditur uero, cum deprimuntur & cõcidunt in ſeſe. Hoc igitur modo qui inſpiratione hauſtus eſt frigidus aer, cælerrime ad intima quęque penetrat, uſque refrigerationis commoda ſubminiſtrat. Vt uero reliquarum partium calorem arteriarũ pulſus, ſic cordis ardorem inſpiratio, tẽperat, eundẽ purgat, expiratio, fumoſa excrementa propellens. Quo circa inſpirationi recte comparatur diaſtole, expirationi ſyſtole. Ergo unius eiuſdemque uſus cauſa reſpiratio & pulſus dati ſunt animantibus: hoc ſolum diſtant & diſſident, quod illa ab animali facultate, hic autem a uitali manat, hic continuus eſt neque interruptus, extra omnem arbitrii noſtri poteſtatem, illa plerunque ceſſat libera quidem & in noſtra poteſtate. Quod enim reſpirationem excitare poſſumus cum uolumus & eãdem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut ueloctorem reddere, contraque ſedare & cohibere cum uolumus, apperte commoſtrat eam eſſe motum uoluntarium, noſtroque ſubiici arbitrio Non ſic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec ſedare, ſed ne mutare quidem aliter poſſumus & ſi uolumus, Reſpirationem prorſus continere & cohibere arduum in primis eſt & difficile, quòd ſi exiguo

Cordis pulſatio.

Vt pulſus calorẽ refrigeret: & quid præſtet commodi.

Reſpirationis uſus & neceſſitas.

Reſpirationis & pulſus differentia.

Reſpirationem eſſe liberam.

quodam tempore aut certa menſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca nõ illa ſimiliter atque ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita,ſed quadam affectus neceſſitate ducitur & incitatur. Erunt igitur

Liberorũ motuũ duo genera.

in motibus uoluntariis alii prorſus & abſolutè liberi,quo quoties & quantum uolumus impellimus,nulla ad id nos urgente neceſſitate.alii liberi quidẽ, ſed a quibuſdam corporis affectibus incitati atque laceſſiti, quod genus ſunt reſpiratio, urinę & excrementorum alui retentio.Fiunt hæ quidem ab animali facultate,idque muſculorum beneficio,unde & arbitrio noſtro fieri dicuntur,cæterum quoniam multa plerunque actiones illas perturbant,magnaque neceſſitate laceſſunt,non quantum & quomodocunque uolumus,illas complere poſſumus. Quare quanquam liberæ ſunt & uoluntariæ,non tamen abſolutæ,ſed corporis affectibus ſubditæ.

Qua ratione fiant reſpiratio atque pulſus. Cap. XVIII.

PVLSATIO tum cordis,tum reliquarum partium calorem fouet, ſed & cordis calorem reſpiratio continet,ad quam pulmones planè accõmodati ſunt & a natura contributi. Huius quidem efficiens cauſa eſt,libera illa & uoluntaria facultas,

Reſpirationis inſtrumenta.

cui inſtrumenta præſto ſunt,diaphragma & thorax uariis muſculis agitatus,tũ iis qui inter coſtas poſiti ſunt,tum iis qui extrinſecus ſunt adhibiti,interdum & iis qui ſunt in abdomine. *Eſt* & aſpera arteria reſpirationis uia,& pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia uero aer,qui tum per os, tum per nares attrahitur.Itaque mouens illa & uoluntaria facultas,dum ardoris neceſſitate tanquam ſtimulo impellitur,muſculorum ope thoracem, ſimulq; quadam conſequutione pulmones diſtendit,qui lenes atq; rari

Inſpirationis et expirationis effectus.

facile ſequuntur quocunque ducas. Dilatati autem neceſſario implentur leui quodam profluenteque corpore per aſperam arteriam irruente,cuiuſmodi maxime eſt ambiens nos aer. Compreſſo autem thorace una pulmones demittuntur,& qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriam excluditur. Si modica ad reſpirandum adſtringimur neceſſitate,huic obeundę unum certe diaphragma ſuffecerit,quod deorſum impulſum pulmones ſecum adducens leuiter attollit,reductum autem eoſdem comprimit colliditque. Sin autem grauior urget neceſſitas,præter diaphragma thorax modice attolletur,eorum muſculorum ope,qui inter coſtas poſiti interiorem ſedem habent,contrahetur autem ſua ipſius grauitate concidens in mediocrem naturalemque ſitum . Cum autẽ maxima ſit inſpiratio,illis omnibus actionem ſuam cõferuntur ii muſculi,qui thoraci extrinſecus incumbunt,& quos maxime ab humeris ad thoracis ſuperiora deriuari diximus,omniumque uno impetu atque conatu thorax plurimũ diſtenditur.Plurimum autem contrahitur in uehementi expiratione , qualis eſt appellata exufflatio,ita quidem thoracem infra naturalem ſitum comprimentibus iis muſculis,qui inter coſtas poſiti exteriorem ſedem habent,ſuffragantibus etiam aliis qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt.Alterna igitur horum muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta,inſpiratione & expiratione. Inſpiratione ambiens aer per os & nares in aſperam arteriam inſiliens,non modo eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos ſed & omnem ferè eius molem implet,adeo ut uniuerſam thoracis capacitatẽ

Inſpirati aeris præparatio.

inflatus ſpirituque turgens pulmo occupet. Qui hauſtus aer fuerat,primam in pulmone elaborationem ſumit,illicq; cõcoquitur & præparatur ui carnis quæ planè tenuis eſt, molis & aerea,ut proinde huiuſce operis, quemadmodum &

caro iocineris, ſanguinis conficiendi cauſa maxime conſtructa eſſe uideatur. Non enim externus aer, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum, ſed hunc quemadmodum & alimēta neceſſe eſt paulatim mutari & familiarem innato ſpiritui qualitatem, longiuſcula mora recipere. Poſthæc autem elaboratus diligenter ſpiritus in ſiniſtrum cordis uentriculum arripitur, ex quo accedente etiam ſanguinis uapore qui ex dextro uentriculo, permanauit, ui cordis inſita, eiuſque innato ſpiritu & ingenti caloris incendio, haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur uitalis, qui demum in omne corpus per arterias effuſus, ſalutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi uapores, foras reiiciuntur tum cordis & arteriarum pulſatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, aſperæ pulmonum arteriæ aere per inſpirationem implentur, ſimul autem læues implentur fumoſo excremento, quod ex ſiniſtro cordis ſinu depellitur, ne id prauitate ſuffocet: uenæ arterioſę tenui ſanguine diſtenduntur, qui ex dextro cordis ſinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depreſſo thorace pulmones in ſe concidunt, uaſis hiſce omnibus quodammodo coarctatis, per aſperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumoſi, per leues autem quas uenoſas diximus appellari, præparatus & quaſi concoctus in pulmone aer, in ſiniſtrum cordis ſinum coniicitur. Qui in uenis eſt tenuis ſanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis ſinum haudquaquam remeat, ſed in carnem pro alimēto truditur, ab eius ſingulis partibus familiaritate quadam raptus, ueruntamen hæ uenæ, ut quæ ex duplici conſtant tunica, ſanè quā parum comprimi poſſunt expiratione, ut neque dilatari inſpiratione, ſed eos motus præſertim ſubeunt arterię, quæ propria ſunt ſpiritus inſtrumenta. Eo autem ordine collocata ſunt tria hæc uaſa, ut aſpera arteria ubique media & inter læuem arteriam atque uenam interpoſita cernatur: non hæc quidem extremis continuata ſunt, neque qui in aſpera arteria eſt aer, mox in læuē transfertur: ſed cum extremæ omnium fibrę in omnem pulmonis ſubſtantiam diſperſæ ſint, quicquid in illis eſt conceptum, id omne in pulmonis ſubſtantiam illabitur. Per hanc (quia mollis eſt & ſumme rara) tum aer, tum fumoſum excrementum facile commeat, & expiratione in idonea uaſa relabitur: ſanguis uero cum ex uenis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiam conuertitur, nec poteſt (niſi propter ulcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias retro commeare: quanquam quę ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas una cum ſputis redduntur. *Hanc* cuiuſque materię diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximam uim addit cordis motus & pulſatio. Cor enim diaſtole ex pulmone per læues arterias præparatum aerem in ſiniſtrum ſinum rapit, & ex uena caua ſanguinem allicit in dextrū ſuum ſinum, idque patefactis horum uaſorum ualuis. Syſtole ex dextro ſinu per uenam arterioſam ſanguinem in pulmonem effundit ex ſiniſtro uero cōfectum iam uitalem ſpiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) ſimulque in minores emittit quo tempore neceſſe eſt omnes illas dilatari. Quamquam igitur eorū motus cordis pulſationi ſimilitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ reſpondet, ut ex earum contactu cordis motum coniectura aſſequi liceat: hæ tamen dilatantur in ſyſtole cordis, committuntur autem in diaſtole. Dilatantur enim dum compreſſum cor in eas ſpiritum immittit. At non ſolius influentis ſpiritus & ſanguinis in uapores extenuati copia implentur: nō enim fieri tum poſſet ut omnes uno eodemq; momento pulſarent, quod nequeat puncto temporis ſpiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum

Vt aer fiat ſpiritui pabulum.

Aeris ſpiritus & ſanguinis diſtributio p pulmones.

Cordis & arteriarum pulſationes diſtant.

ſimul

Vis pulſifica.

ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quę tamen ſuam originem aut certe conſeruationem cordi acceptam referat. Cæterum quę in corde uis ineſt pulſus efficiens, ea uitalis nequaquam eſt quæ tum ſpiritum, tum uitalem in eo calorem gignit: hęc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa uero arteriis & cordi coniuncta atque communis eſt. Hæc uitalis uires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit quibus uitam & ſalutarem calorem impertit nullaq́; pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contra, quum a corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motioneque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe uideatur. Ex quibus profecto perſpicuum fit, uim illam pulſantem plurimum a uitali diſcrepare, eſſeque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum ut innato calori modus quidam adhibeatur, certaque is ratione gubernetur. *S*imili modo atque ratione a uitali eæ diuerſę ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulateq́; uerba fecerim, nihil ſupereſſe arbitror, quòd huic tractationi uideatur attexendum.

Vis pulſifica alia eſt a uitali.

Libri *S*exti de Functionibus & *H*umoribus.

FINIS.

DE HOMINIS PROCREATIONE ATQVE DE SEMINE, LIB. VII.

PRAEFATIO.

CORPORIS totius conſtitutionem, partis cuiuſque ſitum, uſum, figuram, ex elementis compoſitionem iam ante expoſuimus, & quibus facultatibus adornatus homo ſingulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quę ab his emergunt temperamenta, facultatum cauſas ſtatuimus, nunc ordinis ratio locuſq; poſtulat, ut inueſtigemus quænam ſint earum cauſæ. Quapropter toto animo & ſtudio omni perquirendum, ſitne præter primam illam ex elementis compoſitionem communemq; rerum omniũ procreationem, ſingularis quædam in animalibus uis, quæ facultatum cauſas in ſe contineat. Hoc enim pacto futurum eſt, ut hac ſerie ſępius repetita atq; paulo altius relata, ab iis quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, in occultas & abditiores cauſas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dumque explicabimus quas uires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur ſingulę, utq; fętus in utero gubernetur: tum ſimul omnium quæ libris ſuperioribus tradita ſunt a nobis ſumma cauſa & ratio perſpicue elucebit. Neque profecto fieri potuit, ut prius hominis procreatio intelligeretur, quam is eſſet numeris omnibus cognitus & exploratus: quiſquis diuerſum doctrinæ ordinem inſtituet, eum neceſſe eſt in obſcura mnlta in explicabilia inuolui. Primum enim (inquit Ariſtoteles) nouiſſe oportet, an ſit unũquodq; de quo futura eſt diſputatio: deinde quid ſit tertio loco unde & a quo id ſit. In hunc itaque locum hominis procreationem tradere diſtulimus, quamuis forte nonnulli pulchrum putarent, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum diſtinctio unde ſit, & quid de ſemine ſit ab Ariſtotele proditum. Cap. I.

QVAE rerum omnium pulcherrimæ ſunt ac ſumme diuinæ, id unum pręcęteris diuinitatis ſuæ ſpecimen obtinent, ut ſempiternæ quidem ſint & immutabiles, nulli affectionum impetui ſubiectæ. Hæc autem cum ſumma quædam ſit perfectio, & præſtantiſſimum ſupremumque bonum ſit bene uiuere, uitaque frui lætiſſima, iure ac merito quæ mortali conditione generata ſunt, *Procreandi neceſsitas.*

ſunt,eo aſpirant,& eſſe uiuereq; natura deſiderant. Quanquam autem fieri nequit,ut id perfectione & omnino conſequantur,hoc tamen nacta ſunt,ut quodã modo ſempiterna ſint, non numero quidem,uerum ſpecie,quę ſemper eſt & ęterna quapropter immutabili ęternitate continuantur uiuentiũ ortus & procreationes,ut quod ſingulari ſubſtantia ſeruari nequit,ſpecie ſaltem perſiſtat. Etenim uſu uenit ut unumquodq; indiuiduum cum mortale & diſſolubile ſe ſentiat,aliud ſibi ſimile optet in ſuum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem ſuam uitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quaſi repueraſcens atque renouatum,quodammodo perpetuum fiat & æternũ.

Procreandi uis ſtirpiũ.

Hæc eſt illa procreandi libido,quæ ut ſpecies in perpetuum ſalua conſeruaretur,cunctis eſt uiuentibus a natura tributa. Hanc enim & frutices acceperunt, quas procreare manifeſtum eſt,atq; etiam nutriri & increſcere.

In ſtirpibus confuſi ſexus.

Quum autem hę alimento iugiter inhæreſcant altiſſimis defixę radicibus,nec ad mouendũ ſint aptæ,ex ſeipſis progignunt nullo alterius congreſſu. Huiuſce rei cauſa natura promiſcuum ſexum maris ac fœminæ ſtirpibus attribuit, ut confuſas ac perpetuo mixtas haberent maris ac fœminæ uires.

Procreatio aĩantium.

At uero animantes quia nõ ſolum in procreationem & nutritionem incumbunt, ſed præterea ſenſus ac cognitionis particeps ad alias quaſdam præſtantiores functiones comparatæ, maris ac fęminę ſexu diſtinctæ ſunt. Sic enim melius ad alia quędam pręſtantiora cognitionis munera ſe conferunt,nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt.

Sexum neceſſitas.

Si quando igitur generare debent,commiſceantur coeantq; neceſſe eſt,& (ut inquit Ariſtoteles)ex ambobus quaſi unũ fiat animal. Fieri itaque nõ poteſt,ut uel mas per ſe,uel ſola fœmina ex ſeipſa animal perfecte generet,quanquam plerunque rudem quãdam & inchoatam molem producit,quod de mola & gallinarum ouis,quę noſtri ſubuentanea dixerunt,compertum habemus. Infœcunda enim ſunt & irrita, quod maris ſocietate ſit opus, qui procreationem perficiat. Rurſum neque omnis in mare poteſtas gignendi ſita eſt,ut qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus utroq; ſexu eſt opus fœmina quæ corpus & materiam,mare qui animam ſpeciemq; conferat.

Mas. Fœmina.

Eſt enim mas,a quo motus procreationiſq; origo manat: fœmina uero quæ materiam ſegetemq; ſubminiſtrat , quapropter mas id animal eſt quod in altero gignit , fœmina uero quod in ſeipſo. Hiſce de cauſis mas & fœmina tum facultate,tum quibuſdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur,inter ſe plurimum diſcordant,hinc Ariſtoteles generandi principia facultate diſtincta conſtituit.

Commiſſio.

Quum autem in procreationem incumbũt,fieri certe nequit ut inuicem omnino miſceantur atque confundantur,uti neque ipſa illarum principia.

Ortus noſtri principia.

Non.n. quemadmodum ex ueteri cicade aut ex phœnice nouum naſci prædicãt,ſic ex mare & fœmina coniunctim confuſis aut intereuntibus,nouus homo progignitur. At uero quum complexu coituq; generent, neceſſe eſt ſaltem ab utroque materiam quandam emitti & conferri,in qua illorum uis & poteſtas continetur,atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum uicariis aut inſtrumentis,tertium quippiam gigni . Eſt autem ea materia utriuſque ſemen, in quo tametſi actu & reipſa mas & fœmina minime compareant, uiribus tamẽ & poteſtate inſunt , uti mox conſpicue cernetur.

Semẽ quid.

Quamobrem aliquiſpiam id recte noſtri ortus uerum proximumq; principium ſtatuerit. Semen igitur eſt ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundum naturam conſtituuntur,non quidem ut ex materia,ſed ut ex motus efficiente principio.

1. de ortu Animaliũ cap.18.

Primam ſeminis naturam atque rationem, perſcrutaturus Ariſtoteles, demonſtrat planè id nec corporis

noſtri

noſtri partem eſſe, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: concludens propterea id prorſum in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimẽti: quæ profecto aut inutiles ſunt & ad nutriendum prorſus ineptæ, aut certe utiles quæ ſola copia ſuperfluant. Atqui ſemen non inutile excremẽtum eſſe inde conſtat, quod iis qui uel ex ætate, uel ex morbo peſſime ſe habent, inutilis excremẽti plurimum ineſt; ſeminis uero nihil uel certe minimum, & ſi quid e ſeminis uaſis emittitur, id prorſus infœcundum eſt, nec quicquam conſtituere poteſt ob eluuiei illius permiſtionem. Ergo (inquit) utilis cuiuſpiam excrementi portio quædam ſemen eſt. Omnium autem utiliſſimum atque puriſſimum eſt ultimum, ex quo iam unumquodque membrũ alimẽtum capeſſit atque ſuſtinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus ſanguis in membra diſtribuitur, accedensq; illis aſſimilatur poſtremę concoctionis atque etiam nutricationis redundans & ſuperfluens utile alimẽtum, excrementum etiam appellamus, id autem ſeminis eſt materia. Semen igitur excrementum eſt & reſiduum alimenti utilis atque ultimi. Id putat Ariſtoteles ſanguinem eſſe: hoc indicio quod ſi ui nimioq; conatu reddatur, nondum facultate teſtium planè conuerſum, ut iis accedit qui ſupra modum rei uenereæ indulgent, cruentũ id plerunque prodeat. imo & in ſpermaticis uaſis cruentum id plerunque animaduertitur. Ariſtoteles ſemen ait magnam uim ob id obtinere, quod ad partes corporis accedens ſimilem atque proximum alimentum ſubſtantiam & facultatem conquiſiuit utrunque enim iam partis uim & naturam accepit. Itaque ſemen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitã aut faciem, aut animal totum indefinitum eſſe colligit, & quale unumquodque illorum re uera iam eſt, tale & ſemen poſſe effici. Vt autem id portio quædam ſit ultimi alimenti, utq́ue in ſolidis quibuſque particulis gignatur, hoc loco fuſius aperiendum. *Seminis natura.*

Seminis materiam in ſolidis partibus progigni, utq; ab illis teſtium ui ſecernatur. Cap. II.

PRODITVM quidem ſupra iam eſt & rationibus confirmatum partes omnes corporis ſanguine nutriri: ex quo corporis (ſimplex enim non eſt & uniuſmodi) unaquæque pars quicquid ſibi conueniens eſt & familiare prolicit. Id halitus ſpecie tractum, mox unaquæque pars mutat & conuertit, inq; ſuam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appoſitum alimentum perfecte ſibi aſſimilat, & in ſuam naturam ſubſtantiamq; mutat. Qualis itaque eſt cuiuſque partis ſubſtantia tale prorſus euadet & illius alimentum. Prima autem ſolidarum partium ſubſtantia ex ſemine conſtituitur ac gignitur, ut poſthac erit apertius. Omnis igitur alimenti iſtarum ſubſtantia, in ſeminis naturam atque materiam faceſſit. Non ex alia materia procreatæ ſunt particulæ, ex alia uero alimentum & uitam capeſſunt. Atqui partes omnes ſolidę ex ſemine ortum habent, omnes ergo aluntur ſemine. Rurſum pars unaquęque ſpermatici dum nutritur, ſimile ei generat & reſarcit quod fluore diſſipatum eſt, at diſſipatum eſt quippiam ſpermaticum, ergo ſpermaticum erit quod in eius locum ſufficitur, id autem proximum eſt alimẽtũ ſanguinis pars puriſſima pleniuſq; confecta. Hoc iam fiat obſeruationum meditatione planius. Vaſa ſeminis quæ multis anfractibus in teſtes feruntur, ſi diligenter contemplere, conſpicies ſanguinem modice iam albeſcentem conti-

Prima. *Secunda.* *Tertia*

nere qui tamen nondum teſtes attigit. Hic cum non è teſtibus eo reflux erit, argumentum eſt hæc uaſa ex ſanguine diutius concepto ſemen quodammodo cõficere, atque dum ſanguinem in ſuam naturam uertere nituntur, hunc prius in ſemen commutare pollent itaque hæc ui quadam ſeminis effectrice. Atqui ſeminis uaſa inter uenas habentur, & communem cum eis ſubſtantiam accerũt, neque igitur aliis uenis per corpus uniuerſum diſperſis, uis & natura deerit ſeminis gignendi. Si qua alia corporis regione uenę ſimiliter atque hæc uaſa flexuoſę haberentur, poſſet in eis multo facilius humor ſimilis animaduerti. Et certe in omnibus uenis talis quidam uere ineſt, qui per eorũ tunicas inſertus, proximum ſit eis alimentum. Iam uero ſi uenæ hoc muneris & dignitatis a natura ſunt adeptæ ut ſemen generent, maiori profecto ratione in arteriis, neruis, membranis, & in oſſibus, eadem uis inſidebit, quod hæc ſpermatica magis ſint quam uenæ. At nequis forte contentionis æſtu conetur quas propoſui rationes diluere, dicatque nec uero ſemine ſpermaticas partes nutriri, nec id uerũ ſemen eſſe quod in ſpermaticis uaſis recõditur nihil equidem eiuſmodi rationibus efficere contendebam, ſed in duntaxat quicquid eſt proprius quã ſanguinem ad ſeminis uim & naturam accedere. Siue igitur id nondũ ſemen, ſiue inchoatum crudumque ſemen appellet, ſatis ſuperque factum putabo ſi docuero proximum id unum partium nutrimentum, quod Ariſtoteli utile ac ultimum dici ſolet, tum partium alendarum, tum uero ſeminis gigendi materiam ſuffici. Quę purior eſt in ſanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea ut facile & cito alit, ita cum tenuis ſi plenaque ſpiritus, quam mox in ſeminis materiam conuertitur. Huius quippiam ſolidis partibus ſemper aſſiſtit, ſemperque ſanguini ſpermaticus humor roris modo inſpergitur. Hic tamet ſi uera eſt materia non tamen ſimplex eſt & uniuſmodi, ſed alius aliã uim & naturam accepit, ex uaria partis natura a qua mutatus eſt.

Materiæ ſeminis in teſtes ſecretio.

Qua autem is ratione ſecretus, in teſtes adducatur hoc loco narrandum eſt. Vt in liene uis quædam ineſt ad prolectandum melancolicum humorem comparata, in renibus alia quæ urinam alliciat; ita & teſtibus cõuenit uim quandam ineſſe qua ſeminis materiam ſibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam propriũ coniunctumque alimentum inuitent & attrahant. Cum autem magna ſit & uehemens hæc eorum uis quæ in corpus uniuerſum permanat, ceu mox aliis multis rationibus planum fiet, ii nimirum tum uberiorem materiam quam ſibi opus eſt, tũ uero hanc ex uniuerſo corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex inteſtinis ſuccum rapit per uenas meſenterii, ſic teſtes per ſeminis uaſa materiam ſugunt a uena caua, quæ lumbis & renibus aſſiſtit, hæc uero ab omnibus circuniectis uenis grandioribus, hæ a minutis, quę iã uix capilli magnitudinẽ adæquãt, & quæ partes ſingulas alunt. Ea enim attractio manet ac perſiſtit dũ uaſa & teſtes impleantur, neque enim prius intermittit, quam teſtes copia turgeant atque ſaturẽtur, inaniti enim ex locis plenioribus ueluti eripientes uiolenter euellunt.

Semen in teſtibus aliquandiu morari & confici.

Ex his poteſt intelligi. Ariſtotelẽ iure optimo falſi inſimulaſſe Polybiũ, qui libro de natura ſeminis Hippocrati aſcripto, hanc ex toto corpore ſecretionem in ſolo concubitu fieri cenſuerit, ipſumque ſemen ceu colliquefactum quiddam eſſe motu agitationeque ſecretum neq; id in uaſis aut teſtibus aliquãdo ſubſiſtere & commorari, ut tempore mutationem ſubeat. In hæc autem quoniam ille plurima ſcire attulit, ſatis erit ſubiecta obſeruatio quę id funditus euertat. Animante enim quæ a uenere diutius abſtinuerat diſſecta, copioſiſſimum craſſiſſimumque ſemen comperitur, quo & uaſa & teſtes & epidimis turgent: quod non niſi ſumma ui trahendi teſtium fieri potuit. Contra

tra uero accidit ſi quod animal effrenata & indomita uenere feratur. Teſtes enim è uaſorum inuolucro rapient, eaque prorſus exinaniet, ut ſi demum conſectionem fieri contingat, nihil omnino ſeminis ineſſe deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu ſemen emittitur, id neceſſe eſt congeſtum prius fuerit & coaceruatum, tractumque ui præpotente teſtium. Obſcurior alia ac ſcopuloſior dubitatio hic difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferunt, quibus perſuadeant ſeminis quam diximus materiã, & in partibus ſingulis ꝓgigni, & ab iis quotquot ſunt in teſtes cõfluere, alioqui inutile id fore ac minime fœcundum. Quæ tametſi firmiſſimis rationibus Ariſtoteles uiſus eſt conſtringere, alias tamen ſubiungam, ex quibus id nequaquam fieri poſſe demonſtrem. Si enim de minima quaque particula ſeminis quippiam decederet, cum nihil extare poſſit minus minimo, neceſſe eſſet unico cõcubitu uniuerſum corpus in ſemen quaſi liquefactum diffundi. Quoniam uero minimę particulæ quam cogitatione potius quam ſenſu comprehendimus, nullum poteſt fragmẽtum haberi, non poteſt de illa quicquam decedere. Neque pręterea ex omnibus ſenſu manifeſtis tum ſimplicibus, tum compoſitis quippiam ſecernitur ad ſeminis conſtitutionem: copioſum enim id colligi neceſſe foret quod fœcundum euadit, nec fieri poſſet ut tantula quę eiicitur ſubſtantia uim haberet ad procreandum fœtum, quod e ſingulis corporis partibus quippiam accepiſſe nõ poſſit. Quinetiam ſemen totum ſenſu ſimplex apparet, & unaquæque eius portio fœcunda ut totum eſſe ex iis animalibus intelligitur, quæ unico coitu & ex pauco ſemine multiplices fœtus procreant. Ergo cum quælibet ſeminis portio totius uim habeat, qua corpus uniuerſum conformet, non ſic potuit totum ſemen a toto corpore dimanare, ut de unaquaque parte fiat partis ſimilis deceſſio. Quamobrem recte cenſuit Ariſtoteles, ſeminis materiam non a toto corpore demitti. At nihilominus hanc neceſſum eſt de cerebro, de corde, & iecore, quę tria ſunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum eſt, quod cui unum quodlibet iſtorum grauem offenſionem acceperit, infœcundus is reddetur. quemadmodum ſi leuis erit uitium prolem ſuſcitabit ægra infirmaque ualetudine. Ex quo fit, ut iis uenis & arteriis quæ pone aures ſunt reſectis aut exuſtis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare ſic accipiendum, ut ex illius principiis principibuſque partibus neceſſario profluat. Sunt qui putent hanc non modo e principiis, ſed ex omnibus quoque ſimilaribus partibus ſecerni non quidem ex unoquoque oſſe uel neruo, ſed ex aliquo oſſe, ex neruo, ex membrana, ex cartilaginę quiddam in ſeminis materiam conferri. Deinde uero quod à neruo uel ab oſſe profluxit, non modo illius, ſed etiam omnis nerui uel oſſis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo ſemine tanquam ex materia ſimilares omnes partes effici. idque eius facultatis opera, quæ in ſemine ſita omnia conformat.

Semen non ab omnibus partibus ſecerni.

Prima rõ.

Secunda.

Semen non ex omnibus manifeſtis partibus ſecerni.

Prima rõ.

Secunda.

Semẽ ex tribus principibus partib. ſecernitur.

De teſticulis & eorum præſtantia. Cap. III.

MAGNAM quidem uim eſſe teſticulorum ſeminis ſecretio deceſſioque docet, qua ii ex uniuerſo corpore, materiam proliciunt at multo maximam declarant tum uires, quas ii corpori impertiunt, tum uero completa ſeminis abſolutio. Quibus enim execti ſunt teſtes, etiam ſi eorum uaſa læſa non ſint, uis illa & facultas effectrix ſeminis occumbit: ut licet ii ętate ſunt adultæ atque florẽte, non tamẽ rei ueneræ uoluptate oblectationeq; teneri poſſint

Teſtium robur primo.

Secundo.

omniſq; generandi poteſtas ſit erepta. Simul his extingui deprehenditur maſculus & uirilis animus, totaq; uiriditas & flos roboris cũ teſtibus excinditur.

Tertio.

Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur neque ſanguis bonus neque calor ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quemadmodum in ſenibus pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimũq; redditur & minus hirſutum, atque (ut ſemel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum.

Quarto.

Neque uero hanc ſolum roboris temperamentiq; mutationem incidere, etiam propriæ ſubſtantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, ꝙ caſtratorũ animaliũ carnes quadã dulcedine & ſuauitate guſtatum mouent, quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos referunt, euomuntq; graue quoddam uirus acerbitatis ſuæ. Si teſticulis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriaq; ſubſtantia inuertitur atque mutatur, teſticuli dum aderant, iſtorum authores erant & effectores. Neque tantæ mutationis & præſtantiæ cauſa ſunt & principium, ut quidam exiſtimant, quòd in ſe illabentem ex uniuerſo corpore tum calorem, tum ſpiritum denſa compactaq; ſubſtantia tanquam ſpeculum radios in uniuerſum corpus refundant.

Quo teſtes corpus mutent.

Neque quòd in illis congeſtum ſemen, robur & calorem eiuſmodi corpori impertiat, quanquam profecto illa non parum augere hinc animaduertitur, ꝙ cum affluit & redundat, turgeſcens id impetu ardoreq; corpus perturbat, excretum autem hoc placidum, lene, tranquillumq; reddit. Sed hoc roboris & caloris ex ſe propriaq; facultate obtinent, haſq; ſuas uires in omne corpus effundunt, quẽadmodum cerebrum neruis, tum ſentiendi tum mouendi uim, cor arteriis pulſandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi poteſt teſticulos magno ſubſidio corpori uenire, quo perfectius id & ſalubrius uitam agat, eſſeq; ad molliorem uitæ ſtatum, & conditionem utiles.

Teſticuli utiles corpori.

Vtiles ad generis conſeruationẽ.

Nullũ perfectum animal ſine teſtibus gigni poſſe.

Porrò autem ad generis conſeruationem, magna quidem eſt eorum neceſſitas, ut idcirco in principum partium numero cẽſeantur. At certe Ariſtoteles hoc uno argumento, quòd quædã animalia, ut ſerpentes & piſces omnes, ſemẽ fœcundum profundant, quibus tamẽ teſtes a natura denegati ſunt, uiſus eſt exiſtimaſſe hos ad ſeminis confectionem & ad generis cuſtodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiuſmodi ſunt, ut ſine ſemine generent, quale eſſe perhibent inſectorum genus, aut ſi quæ emiſſo ſemine ſine teſticulis generãt, ut piſces atq; ſerpentes, omnium procreandi rationẽ mancam atque imperfectam cenſemus, quippe quæ nõ niſi temporis longinquitate perfici poteſt. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum inſecta & muſcę tãquam affixa diutius incumbunt, teſtes additi ſunt, qui plenius ſemen excolerent et complerent, idq; foras profunderent, nullam enim in his poſſe creationem ſine teſtibus perfici, una experientia ſatis confirmat.

1. de ge. ani ma. ca. 4.

Ergo non (quemadmodum Ariſtotelis fert opinio) teſtes melioris duntaxat uſus gratia conditi ſunt, neque ut motum ſeminis ſtabiliorem faciant, neque ut pondera telis textorum ſic uaſis ſeminis adiecti ſunt, ut illa contendant. Putauit ſiquidem caſtratos idcirco generare non poſſe, quòd exeſtis teſticulis uaſa ſeminis intro ſe contrahant, occludanturq; eorum uiæ, per quas euadere iam ſemen non poſſit. At uero quid de ijs ſentiet, quibus non execti ſed attriti duntaxat ſunt teſtes, aut quibus immodice refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut uitio aut morbo affecti ſunt, uelut in gonorrhèa? His enim tametſi reliquum corpus firma eſt et incorrupta ſanitate, et uiæ ſatis patent, ut per eas abunde id poſſit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum eſt et minime fœcundum. Quãobrem efficiendi ſeminis teſtes pri mi ſunt authores, uaſa deferentia id quodã

modo

modo pręparant, iaculantia uero perficiunt. Etenim in his aïalibus quæ ſibi diutius a coitu temperarunt, omnia conferta ſemine uidentur, ſed quod (ut dixi) cõcoctionis, uarietate diſtinctum ſit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiendumq; planius eſt. Vt ſeminis materia quam è ſingulis particulis paulatim teſtes magna ui traxerunt, in flexuoſis uaſorum anfractibus lõgo uiæ tractu hęret cunctaturq; diutius; ita in arterijs quæ illis anfractu quodã ſubſtratæ ſunt, ſpiritus quaſi irretitus ſubſiſtit atq; retinetur. Hac mora & contactione utraq; uaſa nituntur, quicquid continent tanquã alimentũ, ſenſum in ſimilẽ ſibi ſpeciem mutare; & ut illius colorem ita planè & ſubſtantiã totã paulatim conuertere. Quum ita pręparatus humor in poſtremos illos anfractus qui teſticulos inuoluunt & circumplicant, tractus delatuſq; fuerit, coquitur, aptuſque perficitur ad animalis procreationem: idq; tum robore & calore eorum uaſorum quæ teſtes ambiunt, tum uero ipſorum teſtium ingenita ui. Glandes enim cum ſint, & ſpongię modo rari, complures fiſtulę ſeminis confertæ in eo ex uaſis propagantur, per quas ſuſceptum humorem propria ui conficiunt.

Quomodo ſemẽ in teſtibus & uaſis cõficiatur.

Quænam eſt ſeminis compoſitio, quid teſtes ad eius confectionem conferant. *Cap. IIII.*

SEMINIS ergo materiam è uana caua elici, idq; perfectã tum coloris tũ ſubſtantię mutationem in teſtibus habere, una ſenſuum fide confirmatum putamus. At uero in ſemine quod fęcundum eſt & ad procreationem comparatũ, præter eam materiam ſpeciem quandam haberi, quæ ſpiritus & caloris uim ſummam obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, iiſq; ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In his ergo quæ ſemen non emittunt (quod genus maxime inſectorum eſt) fœmina particulã ſui quampiam inſerit in marem, & ueluti materiam ad opificem adhibet, in hac deinde mas uapore quodam uitæ uim & facultatem conijcit. Diu coit genus id animalium, quouſq; conſtituatur aliquid: tam imbecilla enim his ineſt uis procreatrix, ut ſi quid quaſi medium intercedat, nihil quicquã poſſit efficere: ſed eam neceſſe eſt per ſe & proxime animal condere, & propriam cuiuſque membri naturam nullius ſeminis aut inſtrumenti interuentu, ſibi ſimile in alio membrum effingere. At in perfectioribus animantibus quæ non modo procreationis, ſed præſtantioris cognitionis gratia conſiſtunt, mas tanto facultatis robore præditus eſt, ut cum de ſe uim quandam cũ ſeminis materia in fęminam emiſerit, poſſit ipſe uel abſens ſeminis interpoſitu prolẽ gignere. Itaq; quodcũque fęcundum eſt & utile ſemen ſimplex id non eſt, ſed utique compoſitũ, materiamq; habet ultimi alimenti excrementam, & in hanc facultatem quandam opificem, quę tota eſt ætherea, ſpirituſq; plena. Hanc inſitam non eſſe materiæ id planè demonſtrat, quòd in ſemine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhæam præter uoluntatem excidit, nulla facultas ineſt, ſed id omnino excrementum eſt ad id gignẽdi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo recte ſemen nuncupare poſſit niſi forte inducta homonyma: quemadmodum manũ quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum, hominemq; demortuum hominem ſolent appellare. Cæterum quæ in fœcundo ſemine facultas conſiſtit ea eſt quæ per ſe agit, omniſq; motionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia uis ea tanquam inſtrumento utitur, quemadmodum anima ut apprehendat mannm, & faber ſecurim adhibet, ut ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima manum hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impel-

In ſemine uim ſummã eſſe cum calore & ſpiritu.

Vis et facultas ſeminis alia eſt ab eius materia.

ac impellit, ita in his animantibus, quæ ſemen profundunt, hoc quidē proxime mouet & agit, ſed a propria quadā ui & energia quam gerit incitatū. In quibus ergo quippiam conſtitui ſolet ſecreto profuſoq; ſemine (non enim omnia ut dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarum & inſitum generat, ſed id quod primum mouet. Virtus enim quę in ſeminis materia coercetur, uitam impertit, & partes conformat, ſumma illius facultas, non ex mole, ſed ex uiribus ſpectanda. Cum itaque duo in ſemine comprehenſa teneantur, materia & facultas, illa quę patiendi uim habet non ab omnibus corporis partibus, a quibuſdam tamen neceſſario ſecernitur: hęc uero quę prorſus eſt efficiens, ab unaquaq; uel minima demigrat, quod nonnulli hac uerborum interpretatione explicant, ſemen non mole, ſed uiribus a toto defluere. Cæterum qua uia qua ue ratione ex toto deceſſio fiat, utq; ex duobus illis unum ſemen conſtet, aperiendum.

Seminis materia ex corpore lapſa, uim habet dūtaxat patiendi.

Seminis craſſior materia, cum ſolidis partibus appoſita erat, ab eis generandi uim non conquirebat, ſed preparationem duntaxat & patiendi conſtitutionem, ob quam facile poſſet in illarum ſubſtantiam conuerti. Ea uero cum ad teſtes rapitur, uim ſuam etiam tum retinet, & pręparationem habet ex qua poterit aliquando in partium ſuæ naturæ materiam ſuffici atq; ſubſtitui. Seminis materia quamquam uaſorum teſtiumq; ui exquiſite adeo coquatur, ut craſſior albiorq; euadat, nequaquam tamen ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna ubertate ſpiritus influant, eiq; materiæ penitus confundantur. Quādoquidem horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſeminis uaſa comitatę. Ex quo intelligi poteſt, per ea uaſa materiam: per arterias uero formam & facultatem ſemini cōferri.

Vis & facultas cum ſpiritibus influit.

Per has quidem ſpiritus uitalis, per uanas naturalis a iecore, per neruos animalis a cerebro & ſpinæ medulla illabitur in teſtes. A cæteris autem particulis & ab uniuerſo corpore credibile eſt non nihil ſpiritus atq; facultatis derepēte in teſtes irruere, idq; ualida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipſo fit coitu, cuius hoc eſto indicium, ꝙ titillatio uehemens tum corpus uniuerſum eximia uoluptate afficit. Hę igitur uires & facultates quæ cum ſpiritibus ex uniuerſo corpore, maxime uero ex principibus partibus confluxerunt, illi demum ſeminis materiæ inſident tanquam procreationis magiſtræ & opifices.

Quid teſtes ſemini præſtant.

Quapropter non teſtes ſemini uim tribuunt qua fœcundum eſt, ſed hęc ab uniuerſo corpore ſuſcipitur. Quid eſt (inquies) quamobrē teſtes inter principes partes retulimus, & quid hi in ſemē cōferūt? Non materiam, ut quæ ex corporis alimento rapta hauſtaq;, nō uires illas & facultates, ut quæ ab uniuerſo corpore cum ſpiritu dimanarunt. Quænam igitur eorum eſt efficientia? Ea ſanè ꝙ materiam ſeminis concoquunt, ac planè in alteram ſpeciem cōuertunt, ſimulque ei formā eam a qua ſemen eſt & appellatur (quemadmodum mammę facti ſpeciem) ex ſe ij tribuunt. Quinetiam ſuo illi calore ſpiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter commiſcent materiæ eorumque facultates inſerunt ſemini, & omnium temperatione unum efficiunt, hacq; facultates inſerunt ſemini, & oīum uiribus ornatum, tum facultatem, tum ſpiritum generantem in illis collacri. Neque igitur facultas, neque ſpiritus generans in teſtibus collocādus eſt. ſed hæc propriæ totius ſunt corporis, eorum animalium exemplo quæ uniuerſi ſui corporis calore & ſpiritu generant, nullo ſemine profuſo.

Nullum in teſtibus eſſe generandi ſpiritum.

Neque in perfectis animantibus quę ſemine generant, ullus eſt ſpiritus qui generans dici meretur. Non enim ut cerebrum ex uitali animalem ſpiritum producit, ſic teſticuli uim habent ingenitam, quę illapſos undique ſpiritus in unius generantis eiuſque ſimplicis naturam commutent: ſed ſi quis eſt

in

in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quædam eſt omnium. Cæterum qui contentione uelit generantem uim ad ſpiritum teſticulis attribuere, huncq; multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, uix fortaſſe poſſit rationibus conuinci, quemadmodum neq; ſi ſemen ſimplex ac prorſum uniuſmodi, non ex multarum partium naturæ diſſimilis adhæſione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc cõſtituta ſtabilitaq; fuerint teſtes nihilominus iure poſſunt inter principes partes haberi, non quia ſingularis cuiuſpiam animalis uitam, ſed (quod præſtantius eſt) quia eius uniuerſum genus perpetuant, neque nunquam id ulla mortali neceſſitate ſinunt occũbere.

De ſeminis natura, præſtantia, & uiribus, idque omnium tum ſpirituum, tum facultatum cauſam eſſe. Cap. V.

Iam uero ad ſeminis contemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quæ nam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcunque abſolute coactum coctumque eſt, id ut calore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur planeq; imitatur uaſorum ac teſtium naturam, cuiuſmodi plerunq; ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterum non ſicuti grando uel nix id frigoris ui concreuit, ſed ab ingenito & interiore uaſorum ac teſtium calore Neque tamen uti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ ſubſtantiæ permiſtum habent, coctione cogitur, in quibus ui caloris humore diſſipato craſſior portio ſubſiſtit. Nemo enim tam rudis eſt, qui ſemen quod planè aereũ aut potius æthereum eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua oleo permiſta, aut oui cãdidum diutius agitatum, ac coercito flatu in ſpumæ denſæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum uitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cumq; ſit ea materia non parum cohęrens & tenax, ab immixto ſpiritu facile in ſpumam eamque denſiſſimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni uix poſſint, ut neque in butyro. Ea certe cauſa ueteres fabulantur, *V*enerẽ & ſpuma prognatam fuiſſe. Itaque ſemẽ etſi aereum eſt, multo ſpiritu eoque calido confertum, calore tamen in ſpumam conuerſum concreſcit albeſcitq;. Cuius etiam rei indicium eſt, ꝙ ſub dio poſitum liqueſit, cũq; iã planè refrixerit, ſpiritusq; euanuerit, nigrius id effectum dilapſumq; diffunditur. Remanet enim uelut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quę dum exaruerit, manifeſto deprehendi ſolet. Ex his autem quę euentuum obſeruationibus cõfirmata ſunt, palam fit id quod proprie ſemen appellamus, natura calidum humidumq; haberi. Iam uero ſeminis uires quantæ ſint uerbis explicemus, idque ex Ariſtotelis decreto. Quoniam alimentum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totũ, ſed promiſcue & confuſe. Nam quale unumquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſſitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet. Semen igitur (inquit) tale eſt, motumque habet & principium eiuſmodi, ut motu peracto pars quæque emergat, eademq; ſit animæ uiribus inſtructa. Omnia enim quęcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquã & adumbrationem habet futuri operis Dehinc uero dum expreſſam atq; ſolidã perfectionem conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis

materia

Album craſſumque ſemen.

Vnde ſemẽ albeſcat & denſetur.

Seminis quãtæ ſint uires.

1. de gene. anica. 1.

materia in uterum emiſſa homo tandem procreatur, cuius ſpecies quædam & forma præceſſerat in ſemine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum, conſpicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exſuſcitabuntur, uiribus & facultate præditum eſt, omnemq; animę poteſtatem obtinet. Quum enim ſemen in animantibus utero conceptum non ſecus ac ſtirps uita fruatur & alatur, animã id in ſe continet naturalem & altricem.

Cap. 3.

Ea quoq; quæ ſenſus particeps eſt a qua animalis nomen aſſumit, temporis progreſſu accedit, quum moueri incipit, tum demum rationis uis cuius appulſu homo dici mereretur, non enim ſimul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in ſeminibus atque conceptibus nondum ſeparatis haberi poteſtate ſtatuendum eſt non actu & reipſa, priuſquam eo modo quo conceptus qui iam ſeparantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia uitã ſtirpis uiuere uidentur.

Aĩa naturalis et ſentiẽs ex ſemine qrodierunt. Mens diuinitus accedit.

De anima quoque ſenſus particeps ſimilis atq; eadem eſt ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, ſine corpore nequeunt conſiſtere. Ex quo fit ut in ſemen extrinſecus ea non appellant, neque enim ſolitaria & per ſeipſa accedunt, quod a corpore ſeiugi non poſſint: neque corpore quodam ſuffulta, quod diuerſum ſit a ſemine. Reſtat igitur ut ſemper in ſemine poteſtate fuerint, nunquam ſeiuncta. At uero mens illa ſimplex, nullius corporis terrena mole inſtructa uel indigens, ſola extrinſecus accedit, eaque ſola diuina eſt, nihil enim eius actioni cũ corporis officio commune intercedit, omnis enim huius animæ uis, alterius corporis eſt particeps, quòd magis diuinum eſt, quam quæ elementa appellantur. Quoniã uero protinus huius libri initio demonſtrare propoſuimus, omnium quę in nobis conſiſtunt facultatum cauſas: iam ex his tanquam certa demonſtratione cõfici poteſt, ſpiritus & eas quæ in nobis uigent facultates, nec primam elementorum temperiem eſſe nec ex ea, ſed è ſemine ſolo originem habere.

Spũs & facultas non ex elemẽtis, ſed ex ſemine naſci

Quãquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem ſe ſe redigent, nequaquam tamen ullum animal uel ſtirpem efficient citra ſeminis, quod aut reipſa aut actu, aut poteſtate duntaxat inſideat, appulſum. Poteſtate dico ob ſtirpes, quæ è terra ſponte ſua emergunt, & ob ea animalia quę ex putridę materiæ ui proueniunt, in utriuſque enim non minima uis percipitur ſeminis, aut caloris qui eius proteſtatem habeat. Huius uero caloris uires & naturam Ariſtoteles memoriæ propagauit, ſupra quam ad naturalem ſpectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij effectus partibus inſunt uiuentibus, caloris & frigoris ui effici poſſunt. At ratio qua iam caro aut os eſt, non ſic poteſt. ſed a motu efficitur, proficiſcente ab eo ꝙ genuit, quodq; energia tale eſt quale poteſtate eſt id ex quo gignitur.

2. de gener. anim. cap. 1.

Ex quibus clarum & euidens eſt quæcunque in uiuẽtium numero habentur, ſui ortum non primis rerum elementis, ſed ſemini acceptum referre. Obijcies hic fortaſſis, id ſemen ex primis conſtare elementis, omnemq; uim ſuam ex illis adeptum eſſe. Hoc certe non eſt uſquequaque uerum, ſed a diuiniori quodam magiſque excelſo principio robur aſſumit, quanquam eſt ex elementis concretum. Nam (inquit Ariſtoteles) omnis animæ ſiue uis ſiue poteſtas, alterius cuiuſdam corporis particeps eſſe apparet, eiuſq; diuinioris quam quæ elementa appellantur. Verum quemadmodum nobilitate obſcuritateve animæ inter ſe diſcrepant, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in ſe ſemen cuiuſque fœcunditatis ſuæ cauſam, nempe ipſum calorem, qui igneus minime eſt neq; id generis facultatem aliquam æmulatur. ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumanteq; corpore coercetur, et natura quæ in eo eſt ſpiritu proportione reſpõdet elemento ſtellarum.

larum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque conſtitui quicquam denſis, uel humidis, uel ſiccis uidetur. At uero ſolis calor & animalium nō modo qui in ſemine continetur, uerumetiam ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum a natura, tamen id quoque principium habet uitale. Cæterum calorē in animalibus cōtentum, nec ignem eſſe, neque ab igne originem ducere, apertum ex his eſt. Hoc itaque Ariſtotelis decreto perfacile liceat facultatum omnium & ſpirituum cauſas intelligere: quibus equidē in totum aſſentior & ſubſcribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digreſſus, ſciri uelim omnium genitorum primam cōſtitutionem ex elementis proficiſci, omnemq; materiam omne tēperamentum, & eas affectiones quas Ariſtoteles ſecūdas qualitates appellauit, mole durum, rarum, denſum, craſſum, tenue, & ſimilia, ab is ſumptas eſſe.

Rerum omnium formæ diuinæ ſunt

At propria cuiuſq; ratio & eſſentia, qua idipſum eſt quod eſſe idicitur, nequaquam ex elementis emergit. Quemadmodum enim hominis eſſentia atq; ratio, quæ illius eſt anima, diuiniorem quam qui ex elementis eſt ortum habet: ſic & eſſentia ratioq; carnis qua caro eſt, aut oſſis quo os eſt, nō uti quā ab elementis his denſis atq; concretis, ſed ab elemento ſtellarum planè cœleſtem naturam ſumit, & hæc in cœleſti quodam ſpiritu conſiſtit hic autē ſpiritus eſt in ſemine per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum ſtirpium propria natura cæleſti ortu profertur. Hinc facultates quaſdam obtinent occultiores & recōditas, quas etiam cœleſtes appellant nequaquam ex elementorum tēperie profectas. Circunſpectis rebus omnibus rationibusq; ſubductis, hanc de ſemine ſummam facio. Seminis materia utilis atque ſyncera, eius alimenti quod partibus ſolidis attribuitur portio quędam eſt, quę ui teſticulorum attrahente, de ſingulis corporis partibus ſecreta deceſſit. Ex hac teſtes & uaſa ſuo quo prędita ſunt calore ſemen generant, quod tamen fęcundum atque fertile nequaquam habentur, niſi plurimus ſpiritus uitalis ex toto confluat, qui diligenter ei permiſceatur. Quod ea confuſione gignitur ſemen fęcundum, id ſubſtantia craſſum eſt & ſpumans, colore album, pondere læue, natura aereum, temperamento calidum & humidum. Eius ſubſtantia & craſſitudo ex elementorum conſtat temperamento, præter id autem calorem quendam diuinum atq; cęleſtem obtinet, nō ignis aut alterius elementi participem, in quo uita omnis conſiſtit ac manet, in quo præterea poteſtas inſidet tū naturalis & altricis animæ, tum eius quę ſenſum motum, & appetitum habet. Hic dum efferueſcit, quæ compreſſæ atq; tacitæ in eo deliteſcebant facultates, in actum erumpunt, & uiribus ſeſe oſtētat. Omnes has facultatum adumbrationes ſemen, non ab elementorum permiſtione, ſed a parentis corpore conſequutum eſt in quo energia conſiſtunt. Ex quo intelligi poteſt eum hominem qui emiſſo ſemine generat, omnes quoq; corporeas facultates una producere. Cæterum animum & eam animi partem quę princeps eſt quæq; mens nominatur minime his cōfert, quia cum animus ſit a corporis natura diuerſi, eius ſubſtantiam non comitatur, ſed extrinſecus in id illabitur ceu diuinum munus.

De fœminarum ſemine. Cap. VI.

FOEMINAS ſemen proferre, hac potiſſimum ratione doceri poteſt quod teſticulos & ſeminis uaſa acceperint, crebris flexibus atq; circuitibus intorta haud ſecus ac in maribus enata. Quæ omnia ſi natura nū fruſtra condidit generādi ſeminis facultatē ſimul his attribuit, huiuſq; cauſa fabricata ſunt, Rei ue-

Fæminis ſemen ineſſe.

ritas ſenſus teſtimonio comprobatur. Nam fœminis quæ diutius a coitu ſibi temperarunt diſſectis in uaſis ſemen circunfluere, idque iam albeſcere conſpicitur, æque ac in maribus, in ipſis uero teſtibus, craſſius & perfectius. Quinetiam per inſomnia eæ interdum fatentur ſemen non minori ſe uoluptate quã in coitu eiaculari. Viduis & iis quæ diutius ueneris ſtudia intermiſerunt, ut per inſomnia, ita obſcænarum partium titillatione copioſiſſimum, craſſiſſimũque ſemen erumpit. Quę cum integra ſenſum fides affirmet, non aliunde rationes petendæ ſunt, quibus doceatur ſemen in mulierum uaſi haberi, idque

Fæminæ ſemen fœcundum eſſe.

concubitus magna uoluptate profundi. Non idcirco mulieribus id conceſſum eſt ut duntaxat impetum illis & quaſi ſtimulum adderet ad uenereos amplexus, ſed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulo poſt afferemus. Id autẽ uim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quod non alium in his quam in maribus ortum & a teſtibus & a uaſis acceperit, quod etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur prolem gerit horum malorum hæredem: quod demum partus ſit plerunque matri ſimilis: quę omnia non maternus ſanguis, ſed quod ab illa profuſum eſt ſemen efficere poteſt. Ergo ſemen quod de mulieris partibus ſimilaribus deceſſit, ad ſimilium partiũ effectionem & conformationem uim quandam obtinet, tametſi ea profecto minor eſt, & infirmior, quam quæ a maris ſemine confertur. Qualis autem & quanta ſit ea uis, declarant oua que ſubuentanea dicuntur, & molę quas mulieres quandoque proprii duntaxat ſeminis ui, nullo uiri concubitu concipiunt. In his ſiquidem procreationis eſt quædam abumbratio, & rudis materię concretio, quam maris ſemen ſi ſuis inſtructum uiribus acceſſiſſet, tanquam multo potentius numeris & ornamentis omnibus abſoluiſſet. Neque tamen hoc

Rōnes quibus Ariſtotelici contẽdunt fœmineũ ſemẽ eſſe infœcundum.

per ſe & ſolitarium, ſed fœmineo duntaxat permiſtum quicquam perficit. In aduerſam partẽ multis rationibus contendit Ariſtoteles, ut demonſtret mulierem ſemen nec habere nec emittere. Eum certe humorem qui in mulierum uaſis manifeſto cernitur, & quibuſdam in uenereo complexu magna cum uoluptate effunditur, ſatis quidem animaduerterat at is inquit fœminis rationem nõ habet. Loci enim proprius eſt, & uteri uelut quædam profuſio, qualis etiam uiris minime fœcundis ſponte ſua plerunque erumpit. Itaque cum ante ſemẽ id eſſe definiuiſſet, ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundum naturam conſtituuntur, hunc iſtum humorem qui non ſit ad generandum accomodatus, ſemen

2. de ge. ani. ca. 4.

non appellauit. Eum humorem quia fœminis cum uoluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerunque (inquit) ſine ea uoluptate quæ fœminis per coitũ euenire ſolet, concipitur, ſi locus turget, & uterus ꝓpius deſcendit. Non deſunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem ſemen appellent, ſed quod fœcundum non ſit: rationes autem quæ illi fœcunditatis uim adimunt hæ ſunt. In omni rerum procreatione aliquid eſt ut efficiens, aliquid ut materia: quæ quamuis in fruticibus unum idemque eſſe uideantur, forma tamen & rationis dignitate longe lateque diſtant. In per-

Primarō.

fectioribus autem animãtibus, ut hę facultates ſexibus diſtinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuerſa ſunt: Quocirca cum ſit mas efficiens, fæmina uero patiens, hæc ad procreationẽ, non uerum ſemẽ, ſed materiam duntaxat conferet. In quibus enim mas a fœmina ſeparatur, natura

Secunda.

generandi principia non miſcuit, ſed prorſum ut uiribus ita & ſedibus ea diſiũxit. Si fœmina ſemen gerit fœcundum, cũ alterum principium nempe materiã

Tertia.

contineat, poterit citra maris congreſſum, ex ſeipſa fœtũ edere. Hoc ſi fieri poteſt fruſtra mas erit. Abſona autem hæc ſunt, fœcũdũ igitur non eſt mulieris

ſemen,

ſemen, nec quicquam conſtituere poteſt. *[Quarta.]* Oua ſubuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt imperfecta ſunt & infœcunda. *[Quinta.]* In piſcium genere cum fœmina oua depoſuerit, mas deinde illa ſemine conſpergit: quęcunque id attigerit uitam aſſumūt, reliqua autem irrita, & a maris calore deſtituta, cōtabeſcūt. Ex quibus perſpicuum eſſe uolunt, fœminę ſi quod ſemen ineſt, id uim nullam habere efficientem & procreatricem, ſed tanquam materiam maris ſemini ſubijci; quę tamen ardoris ſtimulo fœminam ad coitum impellit, ſimulq́; uterum ad concipiendum parat & accommodat. Maris autem ſemen, tum materiam, tū uim & facultatem eximiam habens procreationis efficiens eſt & opifex. *[Sexta.]* Quapropter mas formam motuſque principium, fœmina uero corpus atque materiā affert. Hęc rurſum ualida iſtiuſmodi ratione ſtabilire contendunt. In perfectiore animantium genere fœmina quem conceperit fœtum diu geſtat atque alit: hoc autem efficere non poteſt, niſi ſuperuacaneorum redundantiam frigido humidoq; ſuo temperamento congerat: eiuſmodi ergo cum ſit fęmina, neque copioſum, neque craſſum neque calidum, idcirco neque fœcundum ſemen poteſt efficere. Hoc cum Ariſtoteles animaduertiſſet diligentius, mox ſubiunxit: ſi ſemen eſſet menſtrua non eſſent, idcirco autem illud deeſt, quoniam hæc inſunt. Itaque fęmineum ſemen non eam elaborationem, non eo uitales ſpiritus, non eas denique uires quas maſculum poteſt obtinere, quanquam ſimilem ortus ſui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere ſeminis appellationem ſortiri, aut ſi ſemen dicendum uidebitur, quia non fęcundum, id eſt & modicum, a menſtrui ſanguinis natura diſceſſit, hymonimiam cōmitti. *[Solutio.]* At uero ſi altius omnia ſcrutabimur, ſolui quidem hæc poterunt. Etſi enim rationibus inniti uidentur, quæ ex philoſophię theorematis depromptæ ſunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris ſemen præſtantius atque fęcundius eſſe quam fœminæ: non autem illud ſolum uim habere efficientem, hocq; prorſus infęcundum tanquam materiam ſubiici. Commentitium enim uidetur, & anicularū figmentis proximum, ſolum maris ſemen ex materno ſanguine citra ullam fęminæ opem, perfectum quicquam progignere, nec eſt profecto earum muliercularum dictis fides habenda, quæ aſſeueranter pronuntiant ſe nulla coitus uoluptate utero concepiſſe. Vt autem quæ a gallinis eduntur oua ſubuentanea, ſic & quæ galli pariunt exigua, compertū habemus nequaquā fęcunda eſſe. Neceſſum eſt igitur amborum ſemina mutua ſubſtantiæ familiaritate & amicitia ſe copulent & prorſus confundantur, ſi qua inde futura eſt abſola procreatio. *[Vnde ſemē fœcundū dicatur.]* Semen non idcirco fęcundum appellamus, quod ſolum ex ſanguine quippiam generet, ita enim ne maſculum quidem fęcundum haberetur: ſed hinc q̃d dum alteri confunditur ad generandum conferat. *[Controuerſiæ ſolutio ex Ariſtotele.]* Nunc autem quis demonſtrare poſſit, fęmineum non opitulari maſculo, ſi nobis permitteretur Ariſtotelis rationem huc accomodare, ea certe quamuis ab aduerſario petita, rem noſtram omnem conſtituet, & quaſi ſepimento aliquo uallabit. Is enim naturam ait maris ac fęminæ utrunque ſexū in fruticibus miſcuiſſe, quod ſola uis maſcula (licet terra materiā ei conferat) non ſatis ſit quę procreationē in ſtirpibus efficiat, Quòd ſi in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præſtantiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris ac fęminæ uires coniungi, non idcirco duntaxat, ut fęmina materiā ſuppeditet, ſed ut copulatis atque confuſis amborū uiribus ſemen unū ex ambobus procreationi aptum proferetur. Hoc igitur integris abſolutiſque uiribus, præditū, tanquā opifex in ſubiectam materiā incumbit. Hæc de ſemine procreationis humanæ principio, nunc de materno ſanguine diſſerendum.

De menſtruo ſanguine. Cap. VII.

Menstrvvm non quemadmodum ſemen ultimi alimenti, ſed ſanguinei portionem quandam eſſe hoc eſt indicium, quod non mariſcæ, non fluxus ſanguinis ex naribus, nō uarices, nō tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere ſolet, quandiu id profluit: ſi quid horum erumpit, deterior fit menſtrua purgatio, quod huius materia alio rapta diſſipetur.

Menſtrui neceſſitas et productio.

Eorum animantium quę uiuum fœtū edunt, fœminas menſtruo abundare neceſſum eſt, ut hoc fętū quem ſtato tempore utero gerunt plenè alant ac ſuſtentent. Quo autem hanc alimenti ubertatem natura ſuppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidioremque mare conſtituit. Hic quidem quia plurimo calore circunfluit, omne quod ſuſceperit alimentum perfecte mitigat atque coquit: & ſi quid præterea redundat, id potenter diſcutit. At fœmina quæ haud ita multum a mare perfecte calido diſiuncta eſt, alimentum ſatis quidem conficit, infirmiorem tamen calorem obtinuit, quam ut quod redundat poſſit diſcutere. Proinde illi ex frigida imperfectaq; natura, menſtrui ſanguinis utilitas acceſſit.

Quæ animalia mēſtrua habent. & que non habent.

Quæ multū quæ parum

Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in ſe uiuum continent, menſibus non purgantur: minus enim ſanguinis obtinent, aues quidem quia ſicciores, piſces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc una ratio efficit, ut in reliquorum animantium genere mulier plurimum menſtrui ſanguinis emittat. Calida enim & humida eſt illius conſtitutio, caretq; pilis, cornibus, ungulis, alijsq; particulis, in quas ſolet cæteris animantibus ſuperuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulę uentriq; indulgent, & uitam inertem otioſamq; traducunt, quoniā exercitationis defectu & caloris inopia minimum ſuperuacui ſanguinis diſcutitur, eius plurimū coaceruāt. Vnus ergo ſanguis redundans, tum uiris materia prima fit ſeminis, tum mulieribus menſtrui:

Quo tempore menſtruū erumpat.

Vt enim maribus, ſic etiam fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis uniuerſi mutatio, ac tum temporis increſcente iam & uegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, ubera tumeſcunt, corpus libidine titillatur, exuberans ſanguinis calore ueluti extenuatus diffunditur, uixq; ſuis receptaculi coercitus, uiam ſibi parat qua dimanet. Quamobrē hac ętate prodidit Hipocrates maribus ſanguinis è naribus profuſiones, puellis uero menſtruorum eruptiones obtingere. Illis ſiquidem uenę quæ ad nares conſtitutæ ſunt, his uero quæ in uterum inq; eius ceruicem inſeruntur, facilius promptiuſque reſerantur & patefiunt. Itaque qui in uena caua redundat ſanguis in uteri uenas perlabitur, haſq; copia & calore diſtendens aperit, ut ab earum oſculis ſtillās dimanet, profluatq; è partibus obſcœnis.

Quomodo ſiſtitur.

Imminuta copia circumciſaq; redundantia, quod reliquum eſt & corpori neceſſarium uenæ retinēt, dum uero menſtrui nihil amplius erumpet, quæ ad uterum pertinent ora uenarū, ſponte ſua occludentur & conniuebunt. Menſis unius curriculo tantum denuo congeritur & accreſcit, quātum ante profluxerat, idq; ſimili prorſus ratione, naturæ impulſu per uterum deponitur.

Circuitus mēſium cā.

Non eſt autem quod aliquiſpiam exiſtimet hanc duntaxat ſanguinis redundátiam circuitus cauſam eſſe, quoniam iis etiā quæ ſanguinis exiguum congeſſerunt, quanquam parcius, ſtatis tamē circuitibus profunditur. At huius circuitus cauſa, aut in naturæ conſuetudinem, quæ omnia certis legibus ſtatiſq; periodis exequitur; aut in ſempiternos & immutabiles lunæ curſus referenda eſt, quæ ut luminum uarietate, tum creſcens, tū ſeneſcens, menſem dimetitur, ſic hominis ut ſanè reliquorum omnium humo-

res,

res rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis utilioris, & ei prorſum ſimilem qui in uenis pro alimento eſt, uelim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimum in mulieribus fieri author eſt Ariſtoteles, & eum qui ſtatis circuitibus profluit, genus eſſe quoddam ſanguinis uitiatum, & quaſi ægrotans. etenim puriore ſanguine ſecernitur naturę beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente Luna. Hoc excedente, ſi nouella uitis tangatur, in perpetuum lęditur, ſteriles fiunt tactę fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum geſmina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumliniatur, abortũ facit, ei autem quæ uterũ non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Mulierum quę purgatur ſpiritus & uapor ab ore, ſpecula atque eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum pilorum effluuiũ, aliaq; elephanticorum uitia infert, idcirco a ueteribus inter uenena relatus, pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur, nec ſtatis temporibus emanat, ei etiam cui proprius eſt, debetq; familiaris eſſe, grauiſſima affert incommoda. uiſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiusq; perniciei quamplurima. Quum itaque tanta ſit eius pernicies, ſitq; uis ei tam peſtifera, uix animum induco fieri poſſe, ut ex eo fœtus in utero geſtatus alimentum capeſſat. imo tum optime ſolet mulier utero concipere, quum ab hac fœda eluuie munda repurgataq; fuerit, quumq; purus exiſtet tum uterus tum reliquus ſanguis in corpore, ex quo demũ fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu uitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamẽ haudquaquam fœtus continetur aut uiuit, nec eum, ſed quantum poteſt puriſſimum atque ſuauiſſimum pro alimento rapit ſibiq; iungit. Quoniam igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus in grauidis concedit; Pars exigua circa uterũ inhęret in uenis, pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturę uis omne illius uirus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, uarices, malacia: atq; ut in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores ſunt: quam quę uterũ non geſtant. Hunc aũt natura intus continet: ne ſi uiam patefaceret, cum eo utile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaque natura nouę prolis procreationem inſtituens, in uitę diſcrimen plerunque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus aliter, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinẽ notamus, qui purgatio eſt & excrementum purioris. At uero quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab utero factam deiectionem ſępius ueteres ſignificarunt, ferè fit ut & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronunciemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint, unde & ex qua materia, & quomodo gignatur, dictum iam ſatis eſt, nunc uero de hominis procreatione tradendum.

Mẽſtrui natura.

3. de hiſt. anni ca. 19.

Menſtruũ quid.

Menſtrui pernicies & malignitas.

Gal. li. de pr moribus ute ter naturã.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione. Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere conducebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerum natura, ut eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne uniuerſum genus intercideret, libidinem quaſi ſtimulũ ex ſeminis ardore utriq; iniecit, & partibus obſcęnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderium, idq; ut ſua ſemina in unum conferrent, alioqui prorſus inutilia,

tilia futura. Quare præter teſticulos quorum eſt ſemen generare, conditę ſunt partes obſcęnæ, iiſq; inſigniores duo nerui eximij ſenſus inſerti, quia uiris deſinunt in glandem, uenereæ uoluptatis ſedem.

Seminis eiectio.

Dum itaque quia concauus eſt in pene neruus ſpiritus copia impletur, penem arrigit, uiaſq; diſtendit, per quas ſemen directe & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, ſeminis uaſa & teſticulos irritat. Hinc mirifice impulſum ſemen turgidumq; ſpiritus ubertate, uix poteſt ſuis uaſis contineri, ſed cogitur foras exire ingenti uoluptate, uiris quidē quodā quaſi ſaltu ob uiæ flexū & longitudine, mulieribus uero languidius. Vt aūt omnes hæ cauſæ maiores ſunt in uiris quam in mulieribus, ſic illos conſtat in coitu maiore uoluptate teneri, quam mulieres: quāuis hæ pluribus modis oblectantur, nēpe dū ſemen erumpit, atque etiam dū uterus uiri ſemen auide ſuſcipit & implectitur. Hinc Tireſias uates, qui utrunq; ſexū fingitur expertus, mulierum partes uiſus eſt tutari.

Seminis attractio.

Porrò autem ſeminis emiſſio non fit in uteri ſinum, quoniam eius os internum cōniuere occludiq; ſolet, ſed in ceruicis fundum excidit ad os uteri, quo pleriq; ſeminis uaſa & teſticulos deriuari prodiderūt. Illuc igitur uiri & mulieris ſemina confluūt; hincq; (ut author eſt Ariſtoteles) in uterum anguſto ore rapiuntur.

2. de gene. ani. ca. 4.

Profuſio (inquit) ſeminis non intro fit, ut quidā uolunt, os n. uteri anguſtum eſt, ſed ante, quo fœmina mittit uaporē illum nonnullarum recrementum: eodem enim mas etiā mittit quod fuderit, & aut ibidem manet ſemen emiſſum, aut intro ab utero trahitur, ſi calidus eſt & modice temperatus. Cuius rei indicium, ꝙ locus qui modo madebat, reſiccatus mox ſentiatur. Sic & Oribaſius, Duo (inquit) orificia habet uterus, unum interius, alterum externum, in quod uiri genitale ſemen conditur, in illud quidem non ingreditur, ſed trahit uterus ad ſe ſemen, quemadmodum cucurbitula.

Aphor. 23. l.b.6.

Idipſum uidetur alio loco planius expreſſiſſe. Quēadmodū è profundis cuniculis ceruus ſerpentē nariū inſpiratu allicit, ſic uterus uiri ſemen è ſua ceruice.

Obiectio cōtra Galenū.

Miror ab his atq; etiā a uero Galenum deſciuiſſe, qui putauit mulierem ſemen per cornua in ſolum uteri ſinum eiaculari. Quū illa uterū gerens fortaſſe concubet, quonam tandem ſemen id uteri ſinu ſuſceptum euadet? Obſignatum enim tum adeo eſt os uteri interius, ut nihil uel minimū ſubire poſſit aut excidere. Hoc ſi in præſcriptum pariendi tēpus intus contineretur, inutile prorſus & otioſum computreſceret, & grauiſſima tum animi, tum corporis incommoda neceſſario inueheret. Hac forſitan ratione perterritus Auicēnas, inconſiderate ſtatuit grauidam mulierem, nullis uirium conatibus, poſſe in concubitu ſemen effundere.

Vterus ut ſemen cōprehendat.

Ad hunc itaq; modum ſemen prolectat uterus, ſi quidem ualidus eſt & inanis, appetenſq; ueneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadā uoluptate præſentit uterum geſtire, miroq; ſeminis deſiderio totū in partes obſcœnas prouolui, ut ei obuius ore quaſi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde continet auidiſſime ac in ſinus ſuos recondit, adeo certe in undique comprehendens, ut nullum intus ſpacium inane ſinat, quin & in id ſeſe contrahens, os ſuum adeo coarctat & claudit, ut ne uel minimum quidem dehiſcat, ceruicis autem os quod eſt ad partes obſcœnas, nunquam non patet. Sic quidem Hipocrates memorię prodit, ijs quæ utero gerunt uteri os comprimi, hocq; teſtimonio, ſi obſtetrices immiſſo digito, os uteri conniuere ſentiant, mulierem concepiſſe pronunciant. Cæterum ſi imbecillior erit uterus, quod in uitioſis affectibus fit, aut ſi minus appetēs erit ſeminis, ut in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam ſunt uenere, uiri ſemen in ceruici aliquantum conſidens, mox foras excidit & elabitur.

Concipiēdi rationes.

Id autem mulier fœcunda fecali apprehendet & retine-

bit, ſi

bit. ſi integra ſit ualetudine, ſi pauco ante tempore repurgata & munda ſit a menſibus, ſi pariter cum uiro aut paulo poſt id eiaculetur. Ita enim ſi eodem impetu atque uir ſemen emittit, aut ſi paulo ante cum iam libidinis furor plurimum incenſus eſt, uterus ingentis uoluptate & auiditate id allicit & in ſe recondit. Contra uero ſi multo poſt aut ante quam mulier, uir ſemen emittat, cum nempe uel nondum efferueſcit, uel iam ceſſauit impetus libidinis in muliere, uterus aut ſemen non proiectat, aut certe non continet, neque ſi cõtinet, utile id redditur, propterea quod nimia mora a fœmineo deſtitutum eſt ſpiritusque totus euaneſcit. Neq; profecto ſeminis attractio neque retentio, cõceptio eſt, tametſi id ratio nominis uidetur indicare. Non raro enim auidus uterus ſemen attraxit, quod diu continere non potuit, ſed biduo aut triduo ſiuit elabi. Eſt & cum id diutius inutiliter reſeruat, ut in mola quę nec cõceptio uora eſt, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde ut uentriculus cibo graui & immetabili, quẽ tamen traxit ac continet cõceptio propria & peculiaris. Eſt igitur uteri actio, qua ſeminis poteſtas exuſcitatur, & inſitũ ſibi munus reipſa obit & exequitur. Quẽadmodũ enim terra ferax & fęcunda, exceptũ ſemẽ ſuo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendũ impellit: ſic uterus fœcundus ingenita ui, quę alteri nulli parti eſt cõceſſa, ſopitam ſeminis uim & deliteſcentẽ in eo poteſtatẽ excitat, & ad agendũ extimulat, ut energia fiat & dicatur. Tũ tẽporis ſemen opus aggreditur & ſuſcipit, qđ ante nuſquã agere potuiſſet, alioqui n. mas ſolus in ſeipſo generaret. Itaq; ſeminis poteſtas in actũ erũpit & exuſcitatur uteri ui: atque eaipſa exuſcitatio cõceptio eſt. Auicen. & qui eius inſtitutionẽ ſequuntur, perperã cẽſuerunt ſeminis poteſtatẽ in actũ erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in cõcubitu. Primũ itaq; uterus ſemẽ attrahit, attractũ cõtinet, cõtẽtũ cõcipit, haud ſecus atq; uentriculus tractũ contẽtũque alimentũ cõficit, ut. n. concoctio uentriculi, ſic conceptio uteri propria eſt actio. Ex his profectò quis perſpicere poſſit, quæ ad probã & exquiſitã cõceptionem deſiderẽtur. In primis enim neceſſariũ eſt, maris ſemen recta affatimq; emiſſum, fœcũdũ eſſe, nec tenue ut uel ſerũ uel aqua, nec mole exiguũ, ſed tale quale redditur a bene tẽperatis uiris, nõ præter modũ ueneri indulgentibus. Deinde uero uterũ repurgatũ, ſeminisq; appetẽtẽ, auide hoc ipſũ trahere è ceruice, Tertio tractũ undiq; amplecti ac cõtinere, in totũ cõniuẽte illius oſculo. Ad hæc uterũ fęcundũ eſſe, qui ad ſeminis conceptionẽ ſit idoneus. Is aũt, eſt inquit Hippocrates, qui mediocrẽ ex omnibus obtinet temperaturã, nempe qui nec immodico frigore denſior factus maris ſemen refrigerat, oraq; uaſorũ obſtruit: nec humoris affluentia ſeminis fœcunditatem tanquã terra paluſtris extinguit, nec ſiccior alimenti ubertatem inhibet, nec calidior ſemen ipſum ardore torret & exurit. In ſumma omnis immoderata abſit intemperies. At modice intemperati optime cõmodeq; generant, ſi coeãt cũ itemperatis pari exuperantia in cõtrariũ uergẽtibus, ſeſe. n. temperant & certa ratione moderãtur. Cũ ſimilibus aũt ſi cõmiſceantur, nequicquã ualent producere. His ergo omnibus uniuerſe cõcurrentibus, coceptio naturæ legibus fit, neque ſi unũ deſideretur, fieri poteſt ut conceptus ad abſolutionem perueniat. Sterilitatis aut impeditæ conceptionis cauſæ, huius loci non ſunt, quod in pręſentia ea duntaxat quæ natura duce ac ueluti magiſtra proferuntur, perſequi ſtatuimus.

Conceptio quid.

Auic. error.

Quæ neceſſaria ſũt ut bona fiat cõceptio.

Prima animalis conformatio. *Cap. XI.*

AGE uero iam utero conceptum ſit fęcundũ ſemen, quid id deinde pręſtet

ac

ac moliatur enarrandum. Sunt quæ non ex ſeminis materia procreantur, ſanguinea tamen animantia è ſemine omnia lucem accipiunt, oriunturque hoc a mare in fœminam emiſſo. Maris ac fęminę fœcunda ſemina, ubi conſentanea quadam moderatione opportune conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur uereque permiſcebuntur, ut fiat amborum uis unica eademque natura. Mox deinde ſuſcitata uis illa in ſemine latens, huius materiam uarie diſtrahit, eiusque partes ſecernit, non enim eſt exquiſite unum & omni ex parte conſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intro & in medium totius molis ſe recipiunt, craſſę uero ac magis terrenæ illas ambiunt & circumcirca obuallant, ex quibus durioribus factis atque coactis uteri contagione & calore, obuolentes fętum membranæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allantoides, a farciminis ſpecie appellata. tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quam quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis proceſſibus ad utrunque apicem porrecta: per hanc membrana chorio dicta, uteri apicibus annectitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper enim ſemen ſeſe colligit in auguſtum, & parte ſui media uires obtinet multo maximas) qua uterum contingit, in membranam alteram coacreſcit, quam Latini ſecundas, Græci χώριον appellant. Semẽ etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohæret, calore craſſius fit & magis cogitur, ob idque externa & ſumma eius facies in membranæ conſtantiam coit. Leuis autem cum ſit, utero committitur & adhæreſcit per ora uaſorum quæ in uterũ deſinunt: ea dicuntur acetabula, per quę ſemen alimentum ad ſe rapit. perforatur enim membrana, ut quę mollis adhuc & recens ſit coacta. Pręter has autem & tertia quædam amnios appellata gignitur, circũcirca uniuerſum conceptum amplectens & inuoluens, ualida certe & futura ſudoris receptaculum.

Acetabula.

Amnios.

Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intro concluſum eſt tenuius, multo etiam magis calore diffunditur hinc mox turgeſcit ſpiritum cõcipiens, ut inquit Hippocrates. Per id tẽporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritũ abit, non cũ quidẽ uenti flatusque plenum, non enim tũ uterus flatu turget, aut eius diſtẽtione torquetur, neque per uteri ceruicem flatus ulla uis erumpit. At uero ſic in ſpiritũ id uerti putamus, ut ſpiritus ille caloris omniumque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis mediũ ſe colligat, non enim ut multi Ariſtotelici interpretantur is euaneſcit, aut auolat a ſemine. ſed in eo perſiſtit omniũ partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhęrens prima fit partiũ omnium natura, haſque ubi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens, in omnẽ uitã quantum poteſt diutiſſime & ſaluberrime conuerſat. Itaque hic ſpiritus non modò primum uehiculũ & inſtrumentũ eſt procreatricis facultatis (in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuinaque uis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earumq; auxiliaris is unus in ſe omnes ſuſtinet & cõprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatũ genus ex ſemine initium originemque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat a parentibus emiſſum, naturæ rationem ſumit, aut ſi explicatius hoc dici mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ uis & quaſi intercepta, tũ ad agẽdũ exuſcitantur, dũ primũ id natum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. Ambiguum enim eſt, an otioſum ſemen poſſis naturam appellare, quemadmodũ nos recte uocare ſolemus dormientem muſicum. Itaque hic ſpiritus facultates habens & naturæ inſtrumentũ, tres bullas in medio

Spiritus in ſemine opifex qualis, & unde.

Rudimẽta trium principium partium.

dio ſemine conſtituit quaſi guttas perlucidas, quæ tum proximæ ſibi rudimēta quædam & principia exibent triū principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Nō tamen ſpiritus in his quaſi fixus inhæret, ſed per totum ſeminis corpus uagatur nunc quidē ad externa pergens, nunc uero craſſiuſculę iam membranæ occurrens, & ad ſeminij medium refluens, ut ab Hippocrate cōmemoratum eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius contagione immunis eſt imo hic ſimul cū natura quoquo uerſum ſe diffundit & cuncta tranat. Efficientis ſiquidem naturæ uehiculum eſt & inſtrumentū, quę effingit partes ſingulas. Has autem quia totas per intima conformat, ſi uerum eſt Ariſtotelis decretum , omnem actionē contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus uti ſtatuarū fictor, qui interiores materię partes minime deſcendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam uero ad inſtitutum reuertor.

Vt de partium corporis principatu, ita et de conformationis ordine magna quidem contentione certatur Cap. X.

ARISTOTELES uenarum quemadmodum & arteriarū originem, & tū mouendi tum nutriendi principium cor inſtituens, non abs re dum ſibi ſuiſq; principiis uult conſentire, hoc contendit primū effingi & ſeorſum conſiſtere in iis animalibus quæ ſanguine prædita ſunt. *Cor ex Ariſto. primum conformari.* Id enim primum cohærere atq; conſtare neceſſe eſt, ex quo incrementum & motus partibus accedit. Quapropter (inquit) ſi quid tale eſt. quod in animalibus ineſſe neceſſe eſt, in quo omnis naturæ principium atque finis cōſiſtat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari neceſſe eſt. Eiuſmodi autem cor eſſe ait, idque ſenſu primum percipi. Ad hęc quum per obitum cor poſtremum uita priuetur, id quoq; ait primum uiuere. Omnibus, ſiquidem commune eſt, ut quod primum conſtitutione & ortum acceperit, id poſtremo deficiat, qua ſi natura decurſionem reducem agens, a calce ad cerceres, unde initium ſumit, redat. Quod autem primum gignitur, id eſſe uitæ & animæ ſedem, ab hoc deinde cætera membra ſuo quæq; ordine conformari. Cuius nonnulli modeſtiorem interpretationem ſubiiciunt uitalem calorem in corde fixum atque ſtabilem, in ſeminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haud quaquam recipiunt, neque fatentur cor uenarum eſſe originem. *Confutat.* neque ſimularibus diſſimilaribuſq; partibus motionis natricationiſve principium exiſtere: neque id ante cætera gigni. Rurſum neque nouiſſime id per obitum uita omni deficere, quamuis fortaſſe moto concuti, calere, ac uitales functi nes obtinere uideatur primum uitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine ſtatuunt homini ineſſe quā plantis. *Hæ* quia aluntur & increſcunt, uiuunt quidē at non uitali eo calore & ſpiritu, qui animalibus ex corde proficiſcitur, quādo nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione reſpondet, obtinent. Fœtus ex ſemine recens conformatus, haud ſecus atque ſtirpium. genus, iecoris beneficio uiuit. Hæcque illi prima eſt & ſimplex uiuendi ratio, quæ quoniam ad uitam animantium tuendam non ſatis eſſe poteſt, temporis prolapſione perfectionem quandam conſequitur ex corde, quod integri caloris & ſpiritus copia hanc actionem uegetiorem abſolutoriemque reddit. Solet tum tēporis animantium uitæ, ipſaque uis & ſpiritus uitalis, appellari, nempe quorum appulſu præſtantiore quodam uiuendi munere conceptū uiget quā plāta. His certe rationibus cōficiunt, non cor ſed iecur primū uiuere, & primū cōfor

mari. Hæc ita quidem uarie diſputari ſolent ratione utrinque probabili. Cæterum ſi de obſcuris non modo ingenii acie, uerumetiam obſeruatione iudicandum eſt, conceptum intelligemus nunquam otioſum eſſe, ſed ſtatim initio partes omnes eius in ſuam quamq; opus incumbere: fœtus partes eaque omnes cõformationis ſuæ adumbrationem & rudimentum nanciſci, licet nõ pariter omnes ſummam conſequantur perfectionem. Nam ex puriore & uegetiore ſeminis portione quæ in uteri medium concedit, loci tempore ſuſcitatur ſolidarũ partium materia, quę ſpiritus omniumq; uirium & facultatum atque etiã opificis noſtri ſedes eſt. Hic protinus quaſi diſcuſſo torpore ex urgit, in actusq; proprios erumpit ac primum multo ſpiritu turgeſcens ſe diffundit, omniaq; permeans partes uarias quæ ſunt in ſemine (hoc enim ſimplex non eſt uniuſmodi quanquam tale apparet) ſecernit calidas a frigidis, tenues a craſſis & terrenis ut ſingulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis ſuggerantur, a quibus olim deceſſerunt. Seminis portiones quæ a tribus parentum principijs defluxerunt, comparent in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultateq; confertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis, & cerebri. *Ac* tum etiã generans facultas ſeminis materiam cõmutat aptãq; reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculę apparent, quę in oſſa abiturę ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & uenæ atq; membranę. Sic omnium pręparatio quędam inſtituitur ad futuram conformationem. *H*uius operis nonnihil iam die ſeptimo cerni poteſt, at multo apertius decimo quinto, quum in ſemine iam conſpicuę ſint partes, & ſubſtantiæ & ſitu diſcretæ. Poſt id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa primum rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrũ in propria locea ſeiungit, propriaque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fętũ obuolentes robur naciſcuntur. Mox in his uenæ & arterię finguntur omnes, in fœtu umbiculum deductæ, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis uteri cohęrent. Tum temporis è iecore, tum uena porta, tum caua multiplici ſobole diſpergitur, è corde arteria, è cerebro ſpinę medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis arenarum tenuiores emergunt, uentriculus, inteſtina, ueſica, cordis inuolucrum, hipzocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtenduntur. Cutis concreſcit omnia cõtegens ex ipſo quoque ſemine, nõ ut quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimq; duritiem conquirunt, ex coacto & uere concreto ſemine. Ab oſſibus quicquid ui caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſium extrema reponitur, ad uinculorum conformationem, partim circũcirca & in longum effunditur, ut membrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem uiceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ conformatæque quodammodo iam apparent, ſed perfectæ in maribus die trigeſimo, in fœminis trigeſimo ſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine, quod quantulũcunque initio conceptum eſt a parentibus, id nihil auctũ, nihil amplificatum ſatis eſt partibus omnibus conformãdis. Tum inde ſanguis ex utero prolicitur, qui primum circum iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens, totam illius molem & ſubſtãtiam conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum ſemi digiti, aut ut ait Ariſtotiles, formicæ maiuſculę magnitudine uere ac prorſus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albę ac ſpermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quã pro reliqui corporis ratione: oculi ut cãcris exerti naſus, auriculę, brachia, manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: penis cõſpicuus,

ſpicuus,ſub quo ſcrotum milii magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, febroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis robore perfuſa, unum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recens concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per umbilicum uenæ ferebantur ſanguine confertæ, fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo,conformatæ,partes ſolidę nutriri incipiunt & carne fulciri,idque iecoris beneficio,quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat.Senſim ergo natura carne eas implet capacitates,quę inanes inter ſpermaticas fibras interciderant,pictoris exemplo qui primum imaginem rudibus lineis adumbrat,mox uario pigmentorum genere illuſtrat & perficit.Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua, fit autem ea tum in muſculis,tum in aliis partibus,coacto frigoris ui quod in eas illabitur alimento, Aut uero quoniam magna eſt partium tum dignitate, tū in facultatum robore uarietas,fieri omnino nequit,ut gubernatrix omnium natura,omnes æque promoueat, ſed dū ipſa uniuerſim in omnes uires ſuas exercet,accidit ut alię partes citius, aliæ tardius formam conſequantur,& genitę appareant, ac tum primum uſu quodā dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis a ueteribus conformatarum partium propoſitus eſt ordo,non agentis eſt naturæ, ſed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformantur & increſcunt, nullumq; prius aut poſterius altero, maiora uero natura priuſquam minora comparent quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornatur ac perficiūtur omnia,ſed quædam citius,quędam tardius prout quæque ignem nutrimentūq; nacta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreādi ordinem ſpectes, ea pars primū gignitur,id eſt genita apparet,quę dignior eſt,motuſque principium in ſe obtinet,ualentiore enim ea facultate,tum generante,tum propria agente prędita eſt. Poſt hanc uero cæteræ,quæ illi ſunt utiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus,interiora externis,& ſpermatica ſanguineis prius orta apparent, ac inter illa quæcunquę præſtantiora ſunt,priora ſunt cæteris,licet ſępe poſterius compleri ac perfici cernātur. Sic enim tres principes partes cor, iecur & cerebrum,priuſquam umbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuę primordia ſumunt,tametſi omnium primus umbilicus perfecte conſiſtit. Hac igitur uia & ratione,quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione et complemento. *Cap.* XI.

SPECIE atque forma modo adornatus fœtus totus tenellus eſt,omnique ex parte præ immodico humore lentus & mucci plenus,ob idq; ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore,dum ui caloris aſſiduo aridior fit & ſiccior cuncta firmantur,membranæ,nerui,atque cutis,ungues in extremis digitis,ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diem ſextum trigeſimum. Vbi autem iam ad menſem tertium mas peruenerit,fœmina uero ad quartū,firmatis oſſibus ac paulo durioribus factis,moueri inquit Hippocrates,ac calcitrare incipit. At certe ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prægnantes ſemper die quadrageſimoſecundo aliæ menſe tertio,aliæ non niſi medio in prægnationis curſu cum loco dimoueri ſentiunt. Eadem quoque prægnans alias ſecundo & quadrageſimo die,alias

Quādo primum ſentit fœtus.

Quādo primum mouetur.

quarto menſe primos motum inſultus obſeruat, quum quaſi uolitantis muſcæ excuſſionem uel titillationem percipit. Tanti cauſa diſcriminis non ſexui, ſed uel robori bonæq; conſtitutioni fœtus, uel prægnantis naturæ tribuenda eſt. Quanquam hoc tempore unaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integre conſumata eſt atque firma. Proinde hinc ad nonum uſque menſem, quo fœtus lucem ortumq; accipere conſueuit, perficiuntur ſingulæ nutriuntur & increſcunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cōſequutus eſt, ut ſeipſo regi & ore ſumptum alimentum conficere ualeat, amplior factus, uberioremq; cibum expoſtulans & aerem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationem ſpiritu ducat, uiam & egreſſum ipſe ſibi facit. Vtero geſtats, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput ſic demittit, ut oculi manuum pollicibus ueluti affixi hæreant, naſus uero inter genua procumbat.

Situs infantis in utero.

Prior corporis pars in matris abdomem, poſterior in dorſum uergit, ſi mas geritur: nam fœminæ aduerſo ſitu collocantur. Hac autem ratione aliter fœtus in utero. Singulis acetabulis tum uenarum, tum arteriarum alia adnata ſunt uaſa carne ſuffulta per ſecūdarum medias regiones diſperſa, tandem in umbilicum coeunt, ex quibus fœtus ſanguinem & ſpiritum aſſiduo rapit.

Vmbilici uaſa.

Duæ ſiquidem in umbilico cernuntur arterię, in ramos arteriæ maioris lumbis ſubiectos inſertę. Totidem uenæ ex umbilico, in unam coeunt, & in iecoris caua pertinent, ut qui per has ex ſecūdum uenis tanquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate ut cuncta humi naſcentia) tractus eſt ſanguis, rurſum in fœtus iecore perfectionem ſuſcipiat, & quaſi noua mutatione familiare illi fiat alimentum. Hinc per uenam cauam quoquouerſum deriuatus, partibus ſingulis paſtionem affert: oēs quippe hinc alimentū capeſſunt. Cōcoctione iecoris quæ perfectior quædā eſt αἱμάτωσις quatuor humorū differentię gignuntur in fœtu aut ſecus ac in adultis.

Vrina fœtus ubi continetur.

Vbi ſudor.

Vrina licet pauca (quo.n. ſanguine fœtus aliter, is iā in matre ab urina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & ueſicā ſecernitur: hinc autē effluit, nō quemadmodū nobis per ueſicæ ceruicem, ſed eo ductu qui in fundū ueſicę inſeritur redundat in umbilicum, illincq; ſpargitur ſub membranam allantoeidem, ubi collecta ſeruatur ad pariendi tempus. Alterum uniuerſi corporis excremētum, quod ſudor eſt, ſub amnion membranam excipitur, eoq; fœtus circūfuſus eſt ut cutem uſquequaq; contingat. Inter allantoeidem tunicam & chorion nihil incidit, ſed hę quaſi continuatæ ſunt. Nullum excrementum ex aluo fœtus deponit, cum neque ore cibum capeſſat, neque uentriculo concoquat, tametſi recens in lucem editis ex aluo elabitur quippiam ſimile craſſo, nigro, & lutulento ſanguini, quod iecoris recremētum eſt, ex cuius cauis in inteſtina exciderat, in quibus cumulatum ſeruabatur in pariendi tempus.

Infantis excluſio.

In hunc igitur modū alitur, augetur, perficiturq; fœtus. Cæterum circa nonum menſem factus grandior, copioſiore (vt dixi) egens alimento & ſpiritu, diutius concludi non patitur. Proinde primū ſeſe conuoluit, caputq; declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in ſublime diſtendens. Id autem nonnunquam molitur uno mēſe ante partum. Ac ſic ſe inuertens, nihil defringit, quod laxior ſit umbilicus, duos plerunque cubitos longus, multis modis & inuolucris fœtum pręcingens. Inſtante partu ille calcitrās primum miſcetur urina ſudori. Poſt hęc uero maiore impetu ſeſe conuolutans, plurima acetabula diſſoluit, quo tempore mater uentris tortiones experitur, definitq; ſanguinis in uteri capacitatem. Poſtea uero ſecundæ ab acetabulis euelluntur, & reliquę diſcerpuntur membranę, aquæ ex utero defluunt: cumq; nihil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturum malum ab-

lum ab arbore, ſoluto ſponte pediculo. *Hæc* quidem fœtus molitur. Vterus uero qui nomen continenter menſibus tota ceruice connixerat, fœtum auide cō prehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, obſtetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc uero amplius, ut obſtetrices allantoidem tunicam, & quas uocant aquas ori obuias percipiant. Ab his uero ore ad fœtus prolapſionem ſatis patente uniuerſus uteri fundus, quam proxime poteſt ad hos ſe contrahit, fœtumq́; foras propellit: cui & aliæ quæ circumſiſtent partes ſuppetias ferunt. Ipſa quoque mulier non mediocriter ſibiipſi opitulatur, & uiribus connititur ad fœtum ſtrenue excludendum, contractis intentiſq; his qui in abdomine ſunt muſculis. Fœtus in os uteri delapſus, capite corpori uiam parat, ſeque foras dat per lubricam ceruicem, ut quā copioſius effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduoque opere cōueniunt, fœtus, mulier, & uterus, quē ipſi aliquando uidimus tanto impetu fœtum extrudere, ut ſimul foras excideret. Quo autem pacto os uteri tantopere dehiſcat, ut per id fœtus elabatur, neſcit Galenus, nec aliud quam admirari poteſt. Auicennas tamen in ea eſt opinione, ut exiſtimet pubis oſſa tum neceſſario ſeiungi, horumq; commiſſuram quaſi diſſolutionem patere: quod tamen fieri nulla ratione poteſt, nec eſt uſu deprehenſum: rectum tamen inteſtinum & podicem grauiſſime premi conſtat. Ita quidem ex naturæ præſcripto pariter infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina uero ad partes obſcœnas conuerſa quoniam in utero illis quoque contrarius ſitus erat. Fœtus exitus anguſtia ſecūdas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum ſequentes cernuntur umbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans uociferatur; ac ſine magiſtro, duce natura, lac è mammis exugit quod eo magna prouiſione reconditum fuerat, ſanguis enim qui menſibus ſigulis excerni conſueuerat, ſubſiſtit non in ipſo quidem utero (illic enim concreſceret in grumum) ſed in uenis maioribus, in uniuerſum corpus redundans. *Hic* in tres diſtribuitur portiones. Prima eſt quam fœtus per acetabula ui ſua pro alimento trahit, hęcq́; non modo menſtrui, ſed etiam totius materni ſanguinis (ut Auenzouari credimus) pars eſt ſinceriſſima & longe optima. Altera ſanguinis portio, nullo itē contaminata uitio cum primum fœtus mouetur in mammas concedit, ut naturę mutationibus in lac conuerſa, recens nato infanti familiare & conueniens ſuppeditet nutrimentum. Tertia in ipſo iam partu & multo poſt tempore copioſe è uenis per uterum dimanat. Tres eæ portiones in ſuperuacuo mulierum ſanguine continentur, & menſibus ſingulis naturæ impulſu foras exturbantur, hincq́; menſtruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reſeruata foras propulſatur, uerum eſt menſtruum nutricationi ineptū non mollis tantummodo copia, uerumetiam qualitate noxium & infeſtum. Tāta autem cum ſit menſtrui pernicies, quemadmodum ſupra diximus, mulier ſi a partu non commode expurgatur, uita eſt in diſcrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies uiginti, nec quinque & uiginti, mulieri expurgandæ ſatis eſſe pronunciauit: uerum omnino aut duos & quadraginta, aut certe triginta. Quæcunque grauidis ſub partum incidunt ſymptomata, maxime uero malacia, cordis dolor, & appetentiæ defectio, uerus hic menſtruus humor prorſus accerſiuit. Veterum diuturna obſeruatione animaduerſum eſt, mulierem quæ profluentibus menſtruis forte conceperit, fętum edere ad elephantiaſim propenſum: deffinitumque eſt a quibuſdam quoto ętatis anno illa in conſpectum ſe dabit. *Huius* cauſa ſtatuunt, quòd per id temporis fętus neceſſario augetur & increſcit ex menſtruo prorſum uitioſo & corrupto, quod ſuę per

niciei

Pariendi modus.

15. de uſu partium

1°. suo 3°. trac. cap: 4°. qui cō dixit sibi 1°. trac: 7°. cap: in de uariolis morbillis.

Purgatio menſiū poſt partum.

Veri menſtrui pernicies.

niciei radices agens tandem ſuam prodit malignitatem. *Si* uero haud ita multum ante quam menſes erũpere conſueuerunt, mulier concipiat, quoniam iam quiddam in uenis huius eſt menſtrui, in lucem proferetur infans in multos certe morbos procliuis. Fęliciter autem & integra ſanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit. niſi aliunde a parentibus uitiũ quaſi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & ſimilitudine.

Quibus ex cauſis fit, ut nati parentibus ſimiles diſſimileſue ſint. Cap. XII.

Triplex ſimiletudo. *Species ſeu genus.*

HVIVS quæſtionis ardua & tãta obſcuritate inuoluta eſt inueſtigatio, ut quicunque in hac uerſati ſunt ueteres, de cauſa diſſentiant. Quo autem hęc breuiter ſummatimq; perſtringam, omiſſa Ariſtotelis de hiſce ſentẽtia, triplex in primis ſimilitudinis genus commemorem, unum in ſpecie, alterũ in ſexu, tertium in effigie. Quę in ſpecie exiſtit ſimilitudo, maxime ex ſubiecta materia proficiſcitur. Hinc quod ex animalium diuerſi generis concurſu progignitur, propius ad fęminæ quam ad maris ſpeciem accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis: contracta uero ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcq; proprio retinebitur ſi canis & uulpes, uel aſinus & equa coeant. Qui certe euentus argumento eſt, multo copioſiorem fętui materiam a fœmina quam a mare conferri. Cum autem mas nihil niſi ſemen ſuppeditet, conſequens eſt ipſum quoque ſemen fętui pro materia ſubiici: alioqui fætus matrẽ omnino exprimeret & ſpecie referret, quod perſpicue falſum eſt & inane.

Sexus.

Sexus porro ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in ſeminibus inſunt qualitatum emergit. Si enim utriuſque parentis ſemen calore ſiccitateq; plurimum excellat, mas procreabitur: contra ſi frigus humorq; uincat & exuperet, fęmina. Sexus diſcrimen non ſolum ex partibus obſcęnis, ſed etiam ex reliquo ferè corpore ſpectatur: ex barba, partium amplitudine & uoce. *Ergo* ex robuſtis parentibus, calidis, ſi tẽperantia quadam uenerem exercent mas ferè exuſcitatur: rurſumq; a dextri teſticuli ſemine & in dextro uteri ſinu, mares, a ſiniſtris uero fęminæ.

Effigies.

Formæ & effigiei ſimilitudinem robori facultatis conformantis quæ in ſemine opifex eſt, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere ſemper fętum patri ſimilem gigni, quod patris ſemen ualidius ſit materno, inquit fęmineum quandoque præpollere, propterea ꝙ nouem menſium ſpacio uim plurimam ſumit ex menſtruo, atq; hinc accidere ait ut fętus nonnunquam matri ſimiles euadant. Quinetiam contingit fętum una parte matrem repreſentare, altera patrem, nimirum cum neutrum ſemen reliquum prorſus euincit: ſed fęminei pars altera excellit, altera uincitur a maſculo. Nec raro uſu euenit, ut fætus ſexu patrem emuletur, forma autem & effigie ad matrem proprius accedat.

Diſputatio de effigie.

Primis duobus ſimilitudinem generibus tametſi ueriſimile uidetur Galeni decretum, ac nonnullam perſuadendi uim adhibet: tertio tamen & poſtremo genere in quo uim effectricem non modo fęmineo ſemini, ſed ipſi quoq; menſtruo cõcedit: uix ſatis conſiſtere poteſt Nam ex iis rationibus cauſam minime reperiet, quamobrem fætus plerunque alterius ignoti ſpeciem ſimilitudinemq; gerat, qui nihil procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perſpici nec cognoſci poteſt: ubi enim mas matris effigie in lucem edetur huius eam rationem ſtatuit, quòd in utriuſq; ſemine, aut certe in maſculo calor & ſiccitas excellant, quibus id nõ mediocri facultate præditum, poſſit pudenda foras protrudere, ac reliqua depromere quæ

maſculi

maſculi ſunt ſexus, ac nihilominus quæ tum in fœmineo conſiſtit uis effingendi, præpollet. Si (quod is quam pugnaciſſime tutatur) uis & robur cuiuſque facultatis temperamentum conſequitur, qui fiet ut maſculum ſemen temperamento ſit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut undenam accidere poſſit, ut tanta uis cõformandi inſit fœmineo ſemini, quod nihilominus conſtanter aſſeuerant crudum eſſe, frigidum & aqueum, ſemperq; maſculo imbecillius? Quapropter ſpeciei & ſexus recte ab eo traditam cauſam putamus, effigiei uero non uſquequaque ueram. Probabilius autem eſt, quod huc ſolet ab aliis afferri, uehementi comprehenſione & firma grauidarũ cogitatione uim eam quæ fœtum conformat, duci atq; gubernari. Huius enim quę potiſſimum data eſt hominibus, tanta uis eſt & poteſtas, ut ſicuti plerunq; corpus cogitantis immutat, ſic & in conceptum ſemen uim ſuam cõferat. Hoc teſtimonio quod dũ mulieri quæ nuper utero conceperit, uel ceraſum, uel fragum, uel uinum in ſinum effundetur, ſi animo id grauiter ferens uehemẽter appræhendat ibidem infanti nota inuenietur. Par ac ſimilis eſt eorum ratio, quę in malacia accidũt, ſi grauida eo cuius flagrat deſiderio minime potiatur, infans illius ſignum geret. Veterum etiam literis proditum eſt, mulierem albã, prolem nigram genuiſſe, hinc duntaxat, quod fixis oculis intentoque animo diu Aethiopis imaginem comprehendiſſet. Si pauo dum ouis ſuis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quem admodum etiam gallina colore uarios emittet, ſi uarie picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduerſione comprobata ſint ſimilitudinis quæ in effigie eſt, ea iuſta cauſa uideri poteſt, quam Plinius commemorat, e cerebri copiam authore depromptam. Hauſta (inquit) imago ſub ipſo conceptu, ſimilitudinũ reputatio eſt. Cogitatio enim utriuslibet parentis animo ſubito trãſuoluẽs effingere ſimilitudinem exiſtimatur. Hinc alios auis ſimiles, alios patribus enaſci uidemus; nonnunquam ex albis parentibus in Aethiopem partum ipſum degenerare. Suntque plures in homine, quam cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam uelocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii uarietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles ſint animi & ſimiles omnibus, ſingulisque in ſuo cuique genere. Hæc ille, quibus ego prorſus aſſentior, & uere ut loquar, omnino mihi perſuadeo, uim formæ effectricẽ a cogitatione duci & ab ea una regi. Atque hæc de ſimilitudinum cauſis, in quibus neque uitioſas neque monſtroſas affectiones quę præter naturam ſunt, intelligi uelim. De gemellis nunc reliquum eſt, ut breuiter diſſeramus. Si quod ſemen ui eiaculatur, ſtatim dilapſum uteri ſinu ambos ex ęquo ſubeat: hisque concluſum foueatur, affluente tum mulieri ſemine, gemelli procreantur, authore Hippocrate; quãquam Ariſtoteles aliam cauſam refert. Si æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli unius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſque tamen umbilicum, propriasque tum uenas, tum arterias obtinet. Qui uero diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoque ſecundas acceperunt, easque prorſus diremptas. Ergo locorum in quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat quos (tametſi complures erunt) unus idemque concubitus inſtituit. Si enim poſtea ex alio congreſſu ſemen utero concipitur, quod mulieri perquam raro, canibus autem & aliis pleriſq; animantibus frequentius accidit, gemelli non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim uno tempore, ſed dierum interiecto numero eduntur ii fœtus, eſtque ut concipiendi ſic & pariendi tempus uarium.

Vera effigiei cauſa.

Demonſtratio.

Lib. 7 nat. hiſt. c. 1.

Gemelli unico fiunt concubitu.

Corporis

Corporis moles ad alimenti ſanguinis materni bonitatem & ubertatem, amplitudo ſolidarum partium ad paterni ſeminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim pleruſque artus ad iuſtam paremque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex puſillo uiro puſillum, ex procero procerum fœtum parit, raro tamen uir ex diuerſis mulieribus diſſimilem magnitudine prolem ſuſcitat.

Vnde et quonam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec eſſe præterea dubitandum an ſemen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

POSTEAQVAM uniuerſam fœtus procreationem ſumus exequuti, tempeſtiue poſtremo loco de animæ uiribus & earum ortu (quiſquis eſt) diſſeremus. Repetenda autem ſunt quæ ſemini ineſſe demonſtrauimus, nempe fœcundum animam in ſe contineri, tum naturalem, tum ſenſus participem, idq; poteſtate non reipſa & energia. Nemo enim ſemen animam iam habere, ut neq; profecto animal eſſe dixerit, quod tamen ut euadat, poteſtatem & uim habet.

Spiritus qui in ſemine eſt præſtantia.

Præditum enim eſt diuino & cœleſti calore, qui nō in elementis, ſed in ſpiritu quodam eſt æthereo. Hic autem ſpiritus ſentientis animæ ſedes eſt & uehiculum, primumque agendi inſtrumentum, in omne ſeminis corpus penitus immergit, eique fœcunditatem conciliat. Hic a corpore inſeparabilis eſt, nec per ſe poteſt ſolus conſtare, uti neque anima cuius eſt ſedes. Quod ſi a materia nunquam ſeiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinſecus acceſſit.

Infantis ſentiens anima ducta eſt a parētibus.

Quocirca ut in omni animantium genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animę uim ſtatim primo ortu una cum ſpiritu confert. Primum tamen in ſemine deliteſcens, ſenſum latet nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in progreſſu uteri ui excitatur, & opere ſe oſtentat.

Naturalis facultas.

Nam mox ſimulac ſemen concipitur, uis conformandi exurgit, quam nonnulli aiunt uelut idolum quoddam & idem generantis eſſe. Hęc ubi fœtum totum conformauerit, ſuper uacua omnino intercedit & euaneſcit ut multorum fert opinio: at uero quoniā poteſt in adulterioribus dētes gignit atque profert, rectius putem illam ſeruari, ſed idcirco otioſam, quod ei deſit materia. Nutriendi inſequitur facultas perpetua, & quæ nunquam uiuum animal deſerit. Hæc a parente defluens non (ut putauit Auicennas) in fœtu perit ut ei mox alia ſufficiatur uegetior: ſed quaſi repueraſcens perpetua fit, non ſecus quam quæ in ſtirpium ſeminibus ineſt.

Sentiēdi facultas.

Eadem de ſentiente facultate ratio eſt, quæ in fœtu redintegrata, interim otio ſopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, ſuaq; deprōmit opera, his demum mouendi uis appellit. Cęterum princeps ea pars animi, quæ mens appellatur, & rationis præſtantia excelit, ſeparabilis quum ſit a corpore, nequaquam in materia poteſtate continebatur, ex qua demum temporis progreſſu erumperet.

Mens et intelligentia.

Alioqui enim immerſa corpori, ipſiusque egens perpetuo nec ratiocinari nec intelligere, nec aliud quicquam citra organum corporem poſſet afficere. Ab ſummo rerum autem conditore primum creata, in præparatum inſtructumq; infantis corpus uniuerſum, temporis momēto commigrat, idque menſe quarto fieri proditum eſt, quo tempore & cerebrum conſummata iam ſunt. Cæterum humoris redundantia, ueluti in ebrietate, aut letargo ſopita, nondum poteſt quæ ſua ſunt munera proferre.

Quæſtio.

Si animus ille in quo ineſſe quiddam cœleſte & diuinum doctiſſimi illi ueteres putauerunt, poteſtate nequaquam inhærebat in ſe-

minis

minis materia,quid cauſæ eſt cur non ſimiliter ut hominum ſic etiam equorũ canum,brutorumque ceterorum fœtidus accedit? Quoniam ſic ſummus ille rerum omnium conditor ſingulari ſua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamen ſi naturæ rationem penitius introſpicimus, luculenter profecto deprehendemus, in humano fœtu quandam corporis præparationem partiũ tẽperaturam & compoſitionem a ui effectrice produci, quæ uel diuinam illã mẽtem raciocinandi facultatem elicit,uel eam ſaltem admittit & conſeruat, tanquam conuenientem,& cunctis functionibus obeundis conſentaneam. Quanquam enim (ut Ariſtoteles eſt author) nihil cum eius actione communicat actio corporea,corpore tamen male affecto, aut non congruenter præmunio, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque ſeceſſus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis ſententia comparent,qui tres eas ſitu atque ſubſtantia ſeiugauit. At minime putes ſentiendi anima appellente,altricem perire, & cum ſumma illa rationis particeps acceſſerit,quam omnium uim habere exiſtimãt, cæteras intercidere. Illi enim hę ſemper aſſidẽt,eſſentia ſedibuſque diſtinctæ. Ariſtoteles de hoc ipſo facultatum ordine inquit, non idem ſimul animal & hominem fieri ſed prius quidem animal,deinde uero hominem, poſtea & hũc quoque hominem.Quum in fœtu primum ſimplex & ſolitaria inerat anima naturalis,frutex is utique non erat:neque quum ſentiens anima acceſſit, brutum in certe fuit.Non enim quicquid ſtirpium modo uiuit,id pro ſtirpe ducendum:quoniam iam ſæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quam in ſtirpibus quodammodo perfectiorem haberi,& quæ ſemini ineſt,poteſtatem in ſe hanc continere ſentiendi:neque quod eandem cum animali uitam agit,animal ſtatim eſt,neque ſi animal,continuo brutum aut bos, aut leo aut canis aut eorum quiddam quæ per ſe uiuere ac ſentire conſpicimus. Et quanquam, ut alibi a nobis proditum eſt, quæ in abſoluto iam animali ſunt animæ partes, adeo connexæ ſunt, ut ſeiungi aut diuelli nequeat, nec ulla poſſit occumbere alijs ſalutis & conſtantibus,gigni tamen poſſunt & in actum erumpere,eo quem diximus ordine.Multo enim aliter occumbunt quam genitæ ſunt non enim interitu in ſemen redeunt, unde emerſerunt. Quare omnium ſimul facultatum interitus,momento fit.Cæterum ſi Ariſtotelis ſententiam inſtitutionemq; proſequimur, quæ ad ueritatem propenſior uidetur, hę facultates & animę partes,non ex craſſa ſeminis materia prodierunt, ſed ex cœleſti calore & ſpiritu,in quo omnem uim & poteſtatem conſiſtere, à nobis eſt explicatum. Eſt enim eo authore in ſpiritu & calore uis atq; facultas nõdum re ipſa agens: ſed poteſtate:huius autem inſtrumentũ eſt ſpiritus,utriuſq; uero ſedes & materia eſt ſeminis pars terrena atq; craſſa. Hæc igitur ſeminis poteſtas,& quæ in ſpiritu uis deliteſcit, tota in fœtus facultates conuertitur, ſpiritus in ſpiritum,quemadmodũ terrena eius materia in ſolidarũ partiũ,& ſpermaticarum ſubſtantiam faceſſit.Ex his autem intelligi poteſt,eos aut perperam aut contumelioſe Ariſtotelis ſententiam detorſiſſe, qui eum dicunt ſtatuiſſe ſemen ſolius opificis,non autem ſubiectæ materiæ rationem habere.Sępenumero enim hic ſeminis appellatione eam facultatem deſignauit, quæ in terrena craſſitudine conſiſtit,hanc autem demonſtrat conſtituti fœtus partem non fieri,ſed opificis uim obtinere.Nec enim mas omnis (inquit) ſemẽ emittit,& quibus emittitur maribus,nulla pars fœtus hoc eſt:ſicut nec à fabro quicquam ſecedit ad lignorum materia. Quibus certe nihil aliud inferre conatus eſt,quam opificem quatenus opifex eſt,partem non fieri conſtituti artificij. At ſeminis corpus ille fœtui pro materia ſubiecit.Oſſa (inquit) in prima cõ

2. de gene. ani. cap. 3.

Obiectionũ quorundam ſolutio.

Ex qua ſeminis facultates ortæ ſint.

Ari. interpretatio.

1. de gene. aimal. c. vi.

ſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulo poſt, Nerui etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur, & ex eodem ſeminis excremento. Iam uero ſi maris ſemen, multo magis fœmineum pars fit conſtituti fœtus ex hoc enim tum membrana allaontides dicta, tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit, unde partium quoque ſolidarum materia ſufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis animal (inquit *Ariſtot.*) ortus ſui materiam a candido ſur•it, cibum autem a luteo (origo quippe pulli in albumine eſt, cibus per umbilicum ex luteo petitur) amboq; a fœmina proficiſcuntur: quod autẽ in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit fingitq; ex candido partes ſingulas, eas autem alit ex luteo. At hunc eundem prope modum, uel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ uiuum partum ędunt, maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtituit, quę dein menſtruo aluntur. Oui quippe luteum mulieris menſtruum, candidum uero terrenæ ſeminis ſubſtantię proportione reſpondet. His omnem iam uideor hominis ortum atq; adeo uniuerſa in Phyſiologiam complexus, quę hominis (dum proſpera fruitur ualetudine) conſtitutionem naturamq́; continet. Nũc qui affectus illi pręter naturam obtingere poſſunt, & quæ horum ſint cauſę, proximo deinceps opere narrãdũ.

Libri ſeptimi Phyſiologiæ, de hominis procreatione.

FINIS.

IO. FERNELII AMBIANI, PATHOLOGIAE LIBRI SEPTEM.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS: LIBE RPRIMVS.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

EXIMIAM corporis humani ſtructuram, ſi natura qualem inſtituit integram tueri atque conſeruare potuiſſet, ars utique nulla medendi inuenta unquam exculta ue foret. At quoniam ut rerum omnium quas mundus ambitu ſuo continet, ita hominis certus interitus iſq; uariis externarum iniuriarum incurſionibus tã quam procellis undique laceſſitur, perfecti quidem medici pręcipuæ partes fuerint, hominis ualetudinem, cuius permagna eſt uarietas & inconſtantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penituſq; perſpectas habere. Illius quidem naturã, facultates, & quibus hę modis ſuas quæque functiones edant, corpuſque conuenienter naturæ regant atque moderentur dum integrè ſanum eſt, totam denique naturalem contemplationem, in Phyſilogia, quæ totius artis quaſi ſolũ quoddã atque funndamentum eſt, fuſiore demonſtrandi uia ſumus perſecuti. Nunc igitur preſſo contractoque ſtylo de aduerſa corporis ualetudine, quę uere medica eſt conſideratio tradendum, & expendendum qui morbi, quæ ſymptomata illi impendere ſoleant, quibus ex cauſis hęc orta procedãt, & quibus ſignis adeſſe noſcantur. Hiſce enim abſoluta uidebitur omnis eorum tractatio, quæ inſalubria & præter naturam ſunt quorum ui & impulſo homo de optimo uitæ ſtatu decedit. Sigillatim horum unumquodque excutiam, & in ſingulis, quantum exercitatio uſuſque medendi expoſcit, commorabor. Quoniam uero nulla eſt ſingulorum ſcientia, ut omnia certa uia & ratione ſtabiliam, docendi initium ab uniuerſis illorum ducam generibus. Hæc autem tria ſunt, morbus, cauſa, & ſymptoma. Morbus eſt affectus contra naturam corpori inſidens. Quę Græcis eſt διάθεσις, affectus nobis appellatur non ea quidem præciſa ar

gutaque ſignificatione, quam Ariſtoteles uſurpauit, ſed admodum ampla & multiplici uerbi poteſtate, quæ omnem corporis conſtitutionem contineat ſiue in ſubſtantia, ſiue in qualitate & temperamento, ſiue in confirmatione & figura, ſiue in magnitudine, ſiue in numero ea conſiſtat. Affectus autem omnis mutatione quadam motuque facto induci gignique ſolet, quumque cauſa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eique uim infert, aliquid ea quidem efficit, hicque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια, obiectum uero corpus patitur & afficitur, hicque eius motus affectio eſt atque perpeſſio, Grecis πάθος uel πάθημα. ſic ex affectione tãdem proficiſcitur affectus, qui Gręcis, eſt διάθεσις, quaſi impreſſum affectionis ueſtigium. ſublata cauſa protinus omnis eius ceſſat effectio, ceſſat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac perſiſtit, manifeſte ab affectione ſeiunctus, eiuſmodi eſt ulcus a candente ferro corpori inuſtum, aut uulnus inflictum gladio. Interdum minimum ſubſiſtit, nec certe permanet, ſed ſeiuncta cauſa aut pariter cum affectione aut quam mox deletur; ſic putrida febris, quæ calor eſt præter naturam omnes corporis partes occupans, uacuato humore putrido, qui eius efficiens eſt cauſa, nihil aut minimum perſiſtit. Eſt tertio & quum ex affectione nullus emergit effectus, ſi leuis eius nec magna uis eſt, ut quum leuiter pungente acicula aut igne acrius ardente dolor affectioque premit, qua tamen deſinente nullum ſæpe manet punctionis aut uſtionis ueſtigiũ, nulluſq; affectus. Et quum ex impuro uentriculo tenuis aceque uapor ſublatus, cerebrum meningeſque tentat, dolor quidem ineſt ac ſæpe delirium, quo falſa rerum ſimulachra ſeſe obiiciunt atque repræſentant; hæc quidem affectiones ſunt capitis, in quo tamen nondum ullus contractus eſt affectus, quemadmodum neque in uentriculo quum eius concoctio male affecti iecoris contagione impeditur. Multo quidem euidentius timorem, mœſtitiam, & excandeſcentiã aliaſque perturbationes, animi, affectiones appellant, quæ citra ullum cordis affectum hominem exercent. Quamquam igitur Græcis idem ſunt διακεῖσθαι καὶ πάσχειν, id eſt affici & pati, diuerſa tñ iiſdẽ ſunt διάθεσις καὶ πάθος id eſt affectus & affectio ſeu perpeſſio, ut rurſũ diuerſa ſunt πάσχειν καὶ νοσεῖν ita ſanè affici & ægrotare. Solum ægrotat quod morbo & affectu tenetur; afficitur uero tum affectu tum affectione. Etenim ſimplices quas recenſui affectiones contra naturam ſunt corpuſque uarie fatigant, morbi tamen idcirco non ſunt; quòd minime in affectuum ſint genere. ſed numerentur in ſymptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis cõſtitutio atq; affectus, aut naturalis aut nõ naturalis exiſtat; atque nõ naturalis alius præter naturã, alius cõtra naturã. Præter naturã, qui tametſi ex naturę præſcripto non eſt, illi tamen nullam uim infert. eiuſmodi eſt fœdus ictericorum color, & qui ſolis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeo obſcurus, ut neque noſtris, neque laborantium ſenſibus animaduerti poſſit. Sic ulcuſculum quod neque ſenſum mouet, neque functionibus obeſt, pręter naturam eſſe dicimus, nec tamen contra naturam, nec morbum; licet enim eadem ſit ſpecie atque ingens ulcus ad quod efficientium cauſarum continuatione perueniret (nã ſimilare quum ſit, non ut domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine ſpeciem mutat) quia tamen non perſpicue functionem lædit contra naturam

ram

tam dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus eſt, qui non modo naturæ limites exceſſit, ſed & illi uim infert, eiuſque uires & functines manifeſte interturbat, atque id modo proxime, modo alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex uiribus æſtimans, manifeſtam potiſſimum offenſionem expendit, & in hanc pręcipue animum intendit, quæ medicam opem eflagitat. Quod igitur contra naturam, unum & idem eſt, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem intereſt utrum lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut male fit, idque proprio alicuius partis uitio, uere lęſam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, ut dum calculus uel crumus ueſicæ ceruicem obſtruit urinæq; profuſionem cohibet, tum quoque ut impedita, ita & læſa actio dicenda. Atque licet nulla ſit partis ſimilaris, eſt tamen inſtrumenti offenſio. At uero quum externo duntaxat uitio peccatui, nec læſa nec impedita eſt actio. Neque enim ſi uitioſum alimentum uentriculus non concoquit, idcirco læſus eſt: neque ſi uuarum acini integri nihilq; mutati deturbantur ex aluo, cruditas eſt aut concoctio læſa aut impedita: cocti fateor hi non ſunt, ſed minime tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partiumque ſubſtantia conſiſtere. Cap III.

QVICQVID in nobis conſiſtit aut corporis pars eſt, aut in illa certe cõtinetur. Partem dico quæ ex ſolida ſubſtantia & carniformi, atque ex innato ſpiritu, in quo natiuus calor & facultas ineſt, conſtituitur. In corpore autem continentur ſpiritus uagi & difluentes, ſanguis, humores, & excrementa. Quinetiã præter partes & contenta functiones quoque exiſtunt ex iis profectæ. Itaque quoniã res ipſa non rerũ umbras ſectari conſilium eſt, tria hęc ſemper animo teneri & quaſi ob oculos proponi uelim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiuſque uitium & de ſtatu naturali deceſſio, affectus eſt & cõſtitutio præter naturã. Quod autẽ in contentis eſt uitium, morbi cauſa eſt: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, ſymptoma. Quum enim corporis pars ſola primum & per ſe functionum ſit opifex, eius duntaxat integritas & firma conſtitutio functiones perficit & ſanitas eſt: firma uero atque uitioſa, primũ & per ſe functiones euertit, hęcque ſola morbus cenſetur. Partis appellatione & ſimilarem & organicam complectimur, atque in organo tum pars precipua, tum aliæ quæ uſum illi præbent, continentur: ut non ſolum qui in chryſtallino humore, uerumetiam qui in alia quauis oculi parte cõtra naturam affectus ineſt, morbus habeatur. Quum enim chryſtallino partes cętere ſubſidio ueniant & ad uidendi functionem magnum uſum afferant earum affectus primũ ac per ſe uiſionem peruertet, quæ non ſolius cryſtallini humoris, ſed totius eſt oculi. Quocirca omnis partis ſiue principem ea functionem edat, ſiue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus eſt. At uero contentorum, ut ſpirituũ, ut humorum, & ſuperuacaneorum affectus, etiãſi contra naturam ſint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis ſubſtantia non inhæreſcunt. Atque hi quoniam in nulla parte conſiſtunt, nec per ſe nec proxime ſed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc uero luculentius explicandum. Anima eiuſque facultates in uniuſcuiuſque partis innato ſpiritu & calore ſitæ prima & principales functionum quæ eduntur, efficientes cauſæ ſunt, partes uero earum duntaxat inſtrumenta, ſine quibus nihil illę efficiant. Et nihilominus partes ipſas hinc principales ſtatuimus proximaſque functionum cauſas ſiue quòd recondita penituſque abſtruſa ſit animæ facultatumq; ſubſtantia, ſiue

quòd

quòd ad agendum in primis neceſſaria ſit inſtrumentorum uis, ſine q̃ fortaſſe, ut prǽſtãtiſſimis philoſophis uiſum eſt, animæ facultatumq; ſubſtantia immutabilis, nulla ui, nullo morbo labefactari atteriue poſſit, quanquam plerunq; inſtrumenti uitio interpellatur. Sed neq; partes ipſę ſimpliciter functiorũ cauſę ſunt, uerum conſtitutio earum atq; διάθεσις. Bona quippe conſtitutio, bonorũ, mala malarum eſt functionum cauſa. atq; illa ſanitas, hæc morbus exiſtit. Contentiorum autem, ut quæ ſint morborum cauſæ, firma cõſtitutio ſanitatis, infirma morbi cauſa fuerit. Non igitur ueſicę non renum calculi aut grumi numerantur in morbis ſed neq; inteſtinorum lumbrici neque aſcarides, etiamſi toto genere contra naturam ſint, ſed duntaxat morborum cauſæ putantur, atq; id ſolum dũ partibus corporis incõmodant. Non enim ſi tanta capacitate quanta eſt cęci inteſtini, citra partis offenſionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neq; humores ſi putreſcant in uenis, morbũ inferet actionemue lędent, niſi partes effectrices contagione prius attingant labefactentq;. Ad hunc modũ febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, aliiq; morbi complures cauſã intus habẽt iã quiete & interuallo otioſam, & quæ non niſi quum partes laceſſit morbum excitat. *Ex* iis, opinor, ſatis intelligitur multa cõtra naturã atque adeo ipſam necis cauſam rinterdum cõſopitã in nobis contineri, ſine ulla offenſione, & proinde ſine morbo, quẽadmodum & glandium & arrhẽium nullo plerunq; incommodo circũferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis cauſam intus concluſam haberent, derepente nulloq; antecedente morbo uidemus mortem oppetere. Solum igitur affectus contra naturam qui in partis ſubſtantia conſiſtit atque hæret, debet morbus cenſeri.

De affectu per conſenſum. Cap. IIII.

QVI igitur per cõſẽſum morbus exiſtit, nec ſimpliciter, nec abſolute morbus appellatur. Eſt namq; affectus contra naturã duplex, unus partis proprius, alter per conſenſum. Ἰδιοπάθεια affectus eſt contra naturam parti inſidens, eiuſq; proprius. Συμπάθεια affectus eſt contra naturam parti alterius uitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus eſt quum pars aliquid pręter naturã aliunde illapſum excipit. Sic è uentriculo aut humores tenues, aut corrupti uapores in caput ſublati, modo mentis actiones interturbant, modo meningũ diſtentione uel exeſu dolorem excitant, modo oculis ſimulatas, fictaſq; rerum imagines obiiciunt atq; repræſentant, in ſimiles quę per ſuffuſiones cernuntur Alter eſt quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, ueluti ſpina inflammata uel obſtructa, crurum reſolutio incidit, omniſq; illorum motus ſenſuſq; perit, & obſtructis neruis opticis oculorum uidendi actio cõcidit. Tertius per conſenſum affectus eſt, quum materia ad agendum neceſſaria accedere prohibetur. *Exempli* gratia, obſtructis pulmonibus aut reſolutis coſtarũ muſculis, aut perforato thorace, quia non ſatis ſpiritus cum efflatu ad laryngẽ compellitur, uox quę illius eſt actio aut ſupprimitur aut etiam perit. Quinetiã magna uenarũ quæ ad iecur ſunt obſtructio, impedit quo minus ſanguinis fiat in omne corpus diſtributio, efficitq; ut alimenti penuria langueſcat corpus tã demq; atrophia contabeſcit. Iam uero quomodocunque ſeu naturalis ſeu animalis pars conſenſu laboret, affici ea quidem pariq; dicitur, quandoquidem & illius actio uel omnino perit uel quodamodo impeditur, minime tamen idcirco ægrotat, neq; ipſa illius affectio morbus eſt, quod parti non inſideat, quare nec illi remedia adhibentur, nec ſi adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque

ſi cui

ſi cui parti morbus ineſt, neceſſario illius actio læditur: at non contra. Non enim ſi partis actio lęditur, ſtatim etiam conſequitur illam morbo teneri. Porro autem pars quę diutius ex alterius conſenſu laborauerit, quandoque proprium inde contrahit affectum, ſicq; ex ſympathia idiopathia. Hic uero quanquam proprius eſt affectus, non tamē primigenius, ſeb ſecundarius & poſterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑςεροπάθειαν dixerunt, Ita quidem ex morbo ſubinde morbus naſcitur, atque idem plerunque morbus & morbi cauſa. *Hæc* quidem de morbi notione ſatis.

Tum ſanitatis tum morbi amplam eſſe latitudinem, & inter hæc neutram conſtitutionem interuenire. Cap. V.

ETSI animal tam firma corporis conſtitutione naſci, tamq; iuſtis uiuendi legibus contineri ſeruariq; poteſt, ut uitam ad extremum ſenium integra atq; incorrupta ſanitate ducat. hanc tamen decurſu & ętate progrediente mutari neceſſe eſt, & uarias ac multiplices mutationes ſuſtinere. Sed neq; omniū qui ſani degunt, una eſt eademq; cōſtitutio, nec una igitur ſanitas. Quinetiam hominis cuiuſq; ſanitas, aere, cibo, potu, ſomno, uigilijs, motu, balneis, ira, dolore, aliarumq; cauſarum ui & impetu laceſſita plerunque commutatur, ut perſpicuū eſſe debeat amplo illam ſpatio contineri. *I*iſdem rationibus intelligitur, neq; morborum anguſta latitudine circumſcribi: nec eadem conſtitutionis pernicie enim periclitari, qui nūc primum in morbum incidit, atque eum qui extremum uitæ diem breui conficit, nec deniq; morbos omnes peræque graues exiſtere *I*taque corporis partiſue abſoluta & exquiſita ſymmetria quæ ad ſummum peruenerit, ſumma eſt ſantitas. Quę ab hac paulum deficiens conſtitutio nec actionibus noſtris nocua eſt, nec animali manifeſte grauis, ſanitas etiamnū eſt, at non perfecta. Quæ dein eo uitij proceſſit ut iam homini conſpicue moleſta ſit, eiuſq; functiones grauiter offendat, morbus eſt, qui ſenſum ingraueſcēs tandem ad extremum, quod mors eſt, perducit. *I*nter has media quędam interiecta eſt utriuſque obſcura: quæ idcirco nec ſanitas, nec morbus, ſed neutra eſt conſtitutio. Neutrius enim eſt particeps, & neutrum corpus reddit nec ſanum nec ægrum, ſed inter utrunque quodammodo medium, Argutas quidem multiplices huius uerbi poteſtates nonnulli percenſent, ſed profecto rei medicę parum utiles, & quæ interpretes in uarios ſophiſmatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc conſtitutio latitudine circumſcribitur in tres ordines diſtincta, in neutram obſcure ægram, & neutram quæ inter has uere media interuenit. Omne conſpicue elucet, dum uel ex ſanitate in morbum, uel ex morbo in ſanitatē tranſitus eſt. Exquiſite medien ab utroque extremo quamplurimum diſtat. Quod una parte ſanum, altera ægrum exiſtit, haudquaquam neutrum, ſed ægrum appellauero. Ariſtotiles ſanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offenſione dimenſus, nihil inter hæc medium conſtituit, ſed priuantia fecit, perinde atque uidens & cæcum Omnis porro corporis conſtitutio, tū ſana, tum neutra, tum ægra in tres diſpartitur ordines, ut ſint totius humanæ uitę conſtitutiones nouem. Extrema quidem maxime contraria ſunt, integerrima ſanitas & mors Qui ab illa ſenſim ad mortem deducetur, has omnes uitę conſtitutiones ſubibit, quæ hac ſibi ſerie cohærent. Optima ſanitas, bona ſanitas, ſanitas leuis & parum firma, neutra conſtitutio ad ſanitatem propenſa, neutra abſoluto ſermone, neutra ad morbū inclinās, morbus ſimplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculoſus, morbus grauiſſimus &

maxime

maxime periculoſus. Hæc proxime mors ſequitur ultima rerum linea. Quæ omnium media cõſiſtit, indiuidua eſt: cæteræ ampla latitudine excurrunt, quas terminis exquiſite diſcernet peritus artifex. Hæ quidem non in uarias ſpecies diſiectæ ſunt, ſed ſolo gradu ordineque diſtant.

Prima ſummaque morbi genera. Cap. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus inſidet, conſentaneum eſt primas illius differentias ex partium differentiis conſtitui. Partes uero duplices ſunt, alię ſimilares, organicę aliæ. Morbus qui partis ſimilaris euacraſiam naturalemque conſtitutionem peruerterit, ſimilaris appellatur, organicus qui inſtrumenti rationem & ſymmetriam infregerit. Quum autem utrique parti commune ſit, ut particularum continuatione earũque coagmentatione & adhæſu conſiſtat, harum diſſolutio utriuſque morbus eſt, & utriſque functionibus peræquę incommodat. Itaque prima ſummaque morbi genera tria omnino ſunt, ſimilaris, organicus, & communis qui unitatis ſolutio dici conſueuit. Atque hæc non ex morbi eſſentia: ſed ex partium uarietate deprompta ſunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

HORVM uero inferiora genera ſpecieſque ueræ ac propriæ, ex uitiorum quæ contra naturam parti inſident, ducuntur generibus, ſeu ex modis quibus pars unaquęque de optimo & naturali ſtatu decedit. In parte ſimilari tria ſpectantur, materia, temperamentum, & forma, quæ totius eſt ſumma perfectio. Horum trium naturalis conſtitutio & ſymmetria ſanitas eſt. uniuſcuiuſuis igitur immoderatio & ametria quę contra naturam euaſerit, morbus cenſeatur. Materiæ morbus eſt immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in ſimilarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres exiſtunt, materię immoderatio, intemperies, & formæ ſeu totius ſubſtantiæ corruptela. Tria quidem in ſimilari parte diſtincta contineri, totamque ſubſtantiam a materia & a temperamento ſecerni, propria eſſe uniuſcuiuſque uitia, tres hinc oriri ſimilaris morbis differentias, alio opere pluribus demonſtraui. Iam uero intemperies octo numerantur, quatuor ſimplices, calida, frigida, humida, ſicca; coniugatę totidem, calida & ſicca, calida & humida, frigida & ſicca, frigida & humida quę quum exuperant, actioneſque manifeſte lędunt, morbi fiunt. Alias hæ purę exiſtunt, alias ex humorum uel intemperatorum, uel putridorum uitio prodeunt. Materia, immoderata, mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa: hæcque illius uitia morbi ſunt. Totius uero ſubſtantiæ nomine & inſitum ſpiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipſamque formam complectimur. Totius ſubſtantię morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primum & per ſe oppugnant. Horum alii manifeſti ſunt, alij occulti. Manifeſti qui partium corporiſque ſubſtantiam manifeſtis ex cauſis demoliuntur, eiuſmodi ſunt ulcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarumque partium putredo ex prima qualitatum intemperie nata. Et ſpiritus innati diſſolutio per uigilias, labores, inedias, atroceſque dolores: natiui caloris extinctio in ſtrangulatu uel inpenetrabili extremoque frigore. Occulti morbi ſunt qui cæcis ex cauſis totam ſubſtantiam oppugnant. Eorum, alii uenenati, alij contagioſi, alij peſtilentes.

lentes. Hi ex aeræ celeſtium corporum uiribus inquinato ſuſcitantur: ut febris peſtilens, ut carbunculus, & peſtilens bubo: hique grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores ut exantemata tum rubra, tum purpurea, quæ ſummã cutemaculis minime extuberantibus effloreſcunt: & ectimata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur atque utrique conſueti ſunt. Præter hos nõnunquã alij emergunt inſolentes, noui & inauditis ex cauſis orti. ut Paraplegia quædam Hippocrati dicta, urentes ardores, grauedines anheloſę ſudorifica febris, quibus noſtro ſeculo regiones plurimæ perculſæ & afflictę ſunt, alios uero alia ſecula ꝑtulerunt, qui uterum obliuione obruti extinctiuæ iam ſunt, alios futuri ſeculi poſteritas animaduertet, cum nouæ ſyderum concurſiones permiſtioneſque illorum effectrices obtingent. Contagioſi morbi externi cuiuſdam ueneni occurſu & contagione inferri ſolẽt, ut ſtupor a torpedine piſce uel ab odio, & hydrophobia, & qui ſcorpionum, beſtiarumque uirulẽtatum morſu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque claſſis ſunt, lues uenerea, elephantiaſis, quiq; ex horum confuſione oriri poſſunt. Venenati morbi, ex ueneno aut intus genito aut aſſumpto originem ducunt. Ex intus genito, morbus comitialis, ſtrangulatus uteri a putri ſemine, ſyncope ex putrido ſanguinis grumo, cordis quædã palpitatio. Ex aſſumpto ueneno morbi eius ueneni naturam imitantur, quod totius ſubſtantię diſſidio nobis eſt infenſum, eiuſmodi ſunt, quos aconitum, taxus ephemerum, cantaris lepus marinus, huiuſque claſſis plurima intulerunt. has quidem differentias omnes ſimilaris morbi genus unũ complectitur, quas a ueteribus magna artis iactura aut pretermiſſas aut perperam ad intemperiem ſimplicem ue putredimen relatas fuiſſe miror. Ita igitur quaſi figura deſcriptę ſuut omnes ſimilarium morbum differentiæ, luculentius tamen poſthac ſigillatim explicandæ.

Inſtrumentarij morbi differentiæ. Cap. VIII.

PROPRIA inſtrumẽti cuiuſque ratio eſt figura conformatioque ad ſuum munus obeundum aptiſſima. Ab hac & cranij & ſpinæ dorſi os inſtrumentum nuncupamus, etiamſi compoſitione ſimplex & ſimilare exiſtat. Neque tamen muſculi portio, quæ carnis, uenæ arteriæ & nerui nonnihil retinet atque diſſimilaris eſt, inſtrumenti nomine digna ſit, quandoquidem figuræ concinnitas perempta eſt rudis enim & informis reſtat, minime apta perfungendis muneribus. Eſt & certa inſtrumẽti cuiuſque magnitudo, extra cuius limites quodcunque egreditur, uitioſum cenſetur. Adhęc uero quæ diſſimilaria uocantur inſtrumenta, ſimilarium partium ex quibus conſtant certum diffinitumque numerum ſortita ſunt. Haſque partes aptè inter ſe cohærere, ſibique conſentire, & bene collocari neceſſe eſt. Itaque quod ad proprias functiones inſtructum & accommodatum eſt inſtrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earumque ſitum naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum ſymmetria & naturalis cõſtitutio, inſtrumẽti ſanitas eſt uniuſcuiuſque uitium immoderatius morbus eſt inſtrumentarius. Cuius idcirco quatuor ſunt differentiæ, una conformationis altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis ſiue ſitus uitium. Hæc autem denuo conciduntur ẽt minutius. Quum enim conformatio aptaque ad opus figuræ concinnitas in multis poſita ſit, ex multiſque conſtet, ex figura, ex meatu ex cauitate, ex leuitate aut aſperitate, unaquæque horum permutatio, & de ſtatu, naturali deceſſio, inſtrumenti morbus dicenda. Figurę morbo tenentur uarij, quibus fo-

ras & uari quibus intro crura contorquentur:& quibus caput uel rotundũ uel oblungum nimis eſt. Meatuum per quos feruntur diſtribunturque contenta, morbus eſt dilatatio, nimia, qualis eſt pupillæ in oculo, & uenæ in uarice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilationi opponuntur aſtrictio & obſtructio. Aſtrictio quum meatus ab externa cauſa anguſtiores euadunt, ut ſpiraculorum cutis denſitas atque conniuentia ex ſiccitate, ut aſperæ arteriæ & œſophagi coarctatio ex premente angina. Obſtructio quum meatus ab incidēte, intusque hærente materia quaſi infracti anguſtiores fiunt, quod uitiũ non modo cuti, ſed & uenis, & arteriis & inteſtinis, ductibusque omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi continendique gratia comparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt nimia capacitas, ut uentriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo & coarctatio immodica, ut thoracis depreſſio, quæ ad phiſim deducit, uentriculi inducta medicamentorum ui tanta aſtrictio, ut idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, ut quę eſt uentriculorum cerebri in apoplexia, ueteri in mola, ueſicę in calculo neque tamen cum Auicenna calculum ipſum morbum dixeris, ut neque telum corpori infixum, neque humorem craſſum uenas obſtruētem, ſed duntaxat morbi cauſam: ipſa uero calculi conſtitutio, & ueſicæ repletio, quēadmodum & obſtructio morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne ueſicæ capacitas ſatis multam urinę copiā excipiat contineatque. Leuitatis morbus eſt, quum leuis & lubricus aut uentriculus euaſcerit, aut uterus, quæ ut firmius continerent natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatē infert. Atq; hi quidem morbi idoneam inſtrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis autem morbus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientem naturæ modum increuit, aut infra ſubſiſtit: uel linguæ tanta moles quæ ore cōprehendi nequeat, capitis uaſtitas, crus quale in quodam uiſitur reliquo corpore grādius. Huc quoque pertinent lingue breuitas, capitis, digitorum, crurumq; conciſa atque minuta quantitas. Hęc autem uitia, uel ab ortu nobis agnata ſunt, uel ab alimenti exuperantia penuria ue contrahunt. Quę uero ex humorum influxu proceſſerunt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe compoſitos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu conſiſtit. Exuperantia quidem uel eſt rei naturalis, ut ſexti digiti, ut tertij teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familię ſuperare nouimus, uel eſt rei toto genere præter naturam, ut uerrucæ & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis: quæ uel ab ortu deeſt, ut quum quis mancus naſcitur, uel poſtea detrahitur, ut manus amputatio, idque ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quædam ab inſtrumento penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui inſtrumenti reſiduo dicitur ineſſe: execto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum non prorſum & radicitus, ſed ueluti ex dimidio pars reſecatur, tũ numeri, tum magnitudinis morbus exiſtit, idemq; affectus ſub utroque genere comprehenditur. Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in conſenſu. In ſitu quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominētes omenti uel inteſtini in ſcortum prolapſus, manus ſcapulis adnatę, ut in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In conſenſu quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, ut in ſtrabiſmo. In hoc genere uitium eſt quo uel digiti uel oculorũ palpebræ, uel podicis, uel uuluæ, uel oris labra cohęrent, idq; ſiue ab ortu, ſiue ab ulcere. Hoc nōnulli uitiatā cōtinuitatē appellarũt, & ſub genere morbi cōis male ſũt cōplexi. Tot ſunt igitur orgāicorũ morborũ differētiæ.

De

De morbo communi, qui eſt continui ſolutio. Cap. IX.

ILLVD arcte tenet accurateq; defendit Auerrhois, continui ſolutionem proprie partis eſſe ſimilaris, partemque organicam non alia ratione diſſolui, quam quod illius oſſa, nerui, fibrę, uenæ, arteriæ, aut ſecentur aut diſrumpãtur. Eam quoq; diuulſionem cutis a neruo, aut nerui a uena, aut ab oſſe, quæ aut in manu aut alio fit inſtrumento, non continui ſolutionem appellat: ſed uitium compoſitionis atq; conſenſus eamq; morbum ſtatuit organicum, quoniam totã inſtrumenti rationem ex ſimiliarium partium cõnexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, ut ipſi aliquando demonſtrauimus, uera inſtrumẽti ratio eſt conformatio, a qua & uenam & arteriã inſtrumẽtum appellamus. Quoniam igitur continui ſolutio rei figuram & cõformationem uitiat ac peruertit, ipſa quidem per ſe & primum inſtrumenti morbus eſt: huicque perinde atque ſimilari per ſe accedit. Solutioni continui uaria ex partium differentijs nomina poſuerunt. Oſſis enim ſolutio tranſuerſa, fractura dicitur, recta uero fiſſio. Cartilaginis quęcunque ſit ſolutio nomen nondum inuenit. Nerui ſolutiones ſunt punctura, & inciſio in tranſuerſum, & fiſſuras in rectum, & contuſio. Venę & arteriæ ſolutiones ſunt, oſculorum apertio & dilatatio, inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum. Membranarum omnis ſolutio raptura dici ſolet. Cutis leuior ſolutio ſolam empidermidem diuellens excoriatio eſt, at quæ in ueram cutem aut altius in carmen penetrat, aut uulnus eſt aut ulcus. Cor ex partibus omnibus unum nullam ſolutionem tolerat quin continuo animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum ſimilarium, tum organicarum partium ſolutiones, quas quum necdum uſus nominibus propriis notauerit, cõmuni totius nomine appellamus. Hæc ſumma ſunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo ullo corpus exercent, referri conijcique debent. A pleriſque autem dubitari uideo de flauitie aut rubore ceratoidis tunicę, qui omnia ante oculos propoſita aut flaua rubra exhibet, oculiq; uidendi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus eſt, auditionem impedit, de fœtore narium, qui odorandi uim interturbat, deq; linguę amarore, qui guſtatus iudicium corrumpit. Hæc quidem uitia alij ad nouum morbi genus referunt, quod ſecundę qualitatis morbum appellant, alij ad intemperiem, quandoquidem ſecundæ qualitates ex primis ortæ proceſſerunt. Cęterum in maxima rerum ignoratione utriq; uerſantur, illa quippe non morbos, ſed ſymptomata eſſe apertiſſimæ rationes conuincunt. Nam ſi forte actionem labefactant, non tamen proxime, ſed noui cuiuſdam morbi interuẽtu. Sic profecto ſymptoma plerũq; nouum morbum accerſit eiuſq; fit cauſa, quemadmodum uehemens dolor, aut uigiliæ, uentriculi concoctionem impediunt, non per ſe quidem, ſed quod, frigidam intemperiem ingenerent. Si qui porro ſortibus, incantamẽtis, aliiſue perditis magiciſque artibus, aut etiã diuinitus morbi infliguntur, huius inſtituti limites tranſcendunt, atque tametſi cauſam omnino trans naturam habeant, poſſunt tamẽ ſinguli (quia in aliqua corporis parte conſiſtunt) in ſua quæq; genera refundi. Ita quidem de ſingulis percontamur, ut diſcuſſa ambiguitate, res ipſa clarius elucent, nec locus ſit incuſſantium cauillis. Hactenus traditæ ſint ſimplicium morborum differentiæ.

De compoſitis & implicitis morbis. Cap. X.

Corpvs alias unus alias multi morbi exercēt & infeſtant. Vnus morbus appellatur qui in una eademq; corporis parte cōſedit, ſiue uni, ſiue multis actionibus officit & incommodat: eiuſmodi eſt uentriculi intemperies, quæ non unā aliquam, uerum omnes pariter illius naturales functiones ſubuertit. Febris quoque unus eſt morbus: licet enim partes omnes corporis ſimilares occupet, quoniam tamen ex his aptu inte ſe continuatis atque connexis unū corpus efficitur, unus quoq; omnium morbus cēſetur. Neque tamen febris in toto corpore eſt quod organicum eſt, primum & per ſe inſidet, neq; illius niſi ex accidēti morbus eſt. Cæterum inflammatio pedis & inflāmatio manus unus morbus nō ſunt, quia tametſi ſpecie ſimiles, nulla tamen continuatione iunguntur & cohęrent. *Iam* euidentius multi ſunt & diuerſi iecoris inflammatio, & renum uel lienis obſtructio: quippe qui & generibus & partibus diſcreti ſeiunctiq; ſunt. Morbus unus duorum eſt generum, aut enim ſimplex eſt aut cōpoſitus. Simplex qui unus duntaxat ſimplicisq; generis naturam accepit, ſiue in ſimularium, ſiue in organicorum ſit ordine: ut calida intemperies, ut renum ſimplex obſtructio. *Hic* rurſus modo ſolitarius: modo comitatus exiſtit. Quum nulla eius efficiens cauſa pręſens adeſt, nullumq; graue ſymptoma, quod ad ſe curantis conſilium reuocet, tum ſolitarius eſt morbus, ut intēperies ſimplex. Comitatus uero quē præſens & continens cauſa intus fouet atq; alit, ut obſtructio: aut quem horrendum ſymptoma conſequitur, ut nephriticis aut dolorem immaniſſimun aut ſincopen inferens. Hę differentiæ non modo ad ſimplicem morbum, uerumetiam ad omnia, tum compoſitorum, tum implicitorum, diſtinctorumq; genera pertinent & accommodantur. Compoſitus morbus appellatur qui ex multis eidem parti inſidentibus & quaſi connexis concreuit unusq; factus eſt, ut uentriculi intemperies calida & intemperies ſicca, quæ unam ut coniugatam, ita & compoſitam efficiunt. Sic ex ulcere & intemperie calida ſi in eadem ſunt parte, morbus fit unus isq; compoſitus. Quum ab ictu uiolento depreſſus ſimusq; factus eſt naſus, figuræ quidem uitium eſt & naris obſtructio, ex quibus compoſitus eſt morbus: quemadmodum dimidij digiti, uel dimidiæ linguę circunciſio, ex numero & magnitudine cōponitur. Quum carnem tuberculum ut narium polypus interiori canali adnaſcitur, obſtructio fit & morbus in numero, unus quidē morbus ſed compoſitus, aut certe unicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifeſte compoſiti morbi ſunt, phlegmone, œdema, ſcirrhus, alijq; tumores præter naturam: in his enim & intemperies eſt, & uitiata partis figura plerunque & continui ſolutio. Tot igitur morbus unus differentias habet. Multos porro morbos dicimus, qui multas uariasq; partes occupant. Atq; hi aut impliciti ſunt aut connexi, aut diſiuncti. *Impliciti* quum uarię partes quibus inſident in communem uſum, aut functionem conſpirant. *Inuoluuntur* enim & complicantur, quia uni eidemq; functioni incommodant: ut pleuritis & aſthma horum enim ſocietate & concurſu communia quędā emergunt ſymptomata, quæ uix explicari diſiungiue poſſint: ut tuſſis, ut difficilis reſpiratio. Conſequentes aut connexi morbi ſunt, quorum prior poſterioris eſt cauſa. *Id* bifariam fit, alias ex ipſa morbi natura, quemadmodum pleuritim neceſſario & proxime febris conſequitur, eiq; connexa eſt: alias ex partium conditione, quarum una cum altera affectum communicat. *Id* autem trifariam accidit. Primū ex communi partium ſocietate, qua affecto uentriculo cerebrum per neruos, & affecto

affecto utero mammę per unas uitium contrahunt. Deinde ſitu proniore, qui renum uitia in ueſicam,& capitis excrementa in pulmones, in uentriculum, in neruos,& in articulos procidunt, illicq; ortum habent aſthma, tuſsis, paralyſis, dolor articularis. Tertio partium robore, quo ualidior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem acrementa ſua deponit: ut male affectum iecur in uentriculum, in inteſtina, in alias & inguina, in omne deniq; corpus: eadē ratione illius inflammationē dyſenteria,& ſcirrum hydrops inſequitur. Ita quidem conſequentes hi ſunt, ut prior poſterioris cauſa ſit, nō ſua eſſentia, nec proxime ſed excremētorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus ꝙ niſi ſublato priore uix poſterior eximi poſsit. Qui morbi cōmutatione quadam ſibi ſuccedunt,& quorum prior in poſteriorem abit conſequentes quidem, at raro connexi dicuntur, ꝙ raro prior ſit poſterioris cauſa. Hoc modo pleuritim nulla connexione ſequitur peripneumonia,& phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralyſis. Diſiuncti ſeparatiq; morbi ſunt, qui in diſtantibus ſeiūctiſq; partibus conſiſtunt, quarum nec functio nec uſus eſt communis, nec una ulteri affectum confert& impertitur. ut pedis ulcus & renum obſtructio, linguæ imputatio & pedis luxatio. Partis autē appellatione non eā quā aliquādo preſſe & anguſte definimus, ſed omnē ſubiectā ſedē ſignifico, in qua quaſi confuſi affectus conſederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorſus ſedem concurrent, compoſitus erit morbus, alias minime. Multiplex autem eſt morborum compoſitio. Interdum.n. ſimilaris ſimilari permiſcetur, ut calida intemperies ſiccę: ex quibus coniugata ſit intemperies: interdū ſimilaris communi, quū ulcus eſt cum calore. Tertio inſtrumentarius inſtrumento: ut in digito qui ſupra modum increuit ſimulq; diſtorquetur. Quarto inſtrumentario cōmunis, ut quum accepto uulnere in manus inuertitur. Quinto ſimilaris inſtrumentario: ſic uentriculi aut manus phlegmone, id eſt rubens renitenſq; tumor, unus morbus eſt, ut effecta ſedes una, ſed is ex intemperie, ex uitiata figura & ex latente continui ſolutione compoſitus. Apertius uero tria morborum genera cōponuntur, quum phlegmone manifeſto ulceri accedit. Poſterioribus modis, compoſitus morbus non in ſolo inſtrumento, non in ſola parte ſimilari, ſed in utroque collocatur ſedemq; habet: atq; idcirco utriuſq; actionem primum & per ſe ſubuertit, quanquam id ratione diuerſa. At uero in oculo ceratoidis eroſio, rhagoidis exitus, pupillæ diſtortio,& apparens ſuffuſio, quanquam uno eodemq; tempore conſiſtunt, nequaquam tamen unum conſtituunt compoſitum morbum: ſed ij uere implicati, ſunt quia diuerſis partibus quum inſideant, uni eidemq; obſunt uidendi functioni. Vniuſcuiuſque particulæ quæ ad inſtrumenti ſtructuram pertinet uitium, totius inſtrumenti morbus cenſetur, quemadmodum ſanè & pleuritis,& nephritis,& arthritis totius ſunt corporis, licet non in toto, ſint, nec eidem parti inhæreſcant. Sic ceratoidis eroſio & pupillę diſtortio oculi ſunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte ſiti. Partes quibus inſident inſtrumentum unum conſtruunt, non tamen earum morbi compoſitum unum efficiunt: alioqui fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem num totius corporis compoſitum eſſe morbum. Quanquam autem hæc uera ſunt tamen qui in ſimilari parte morbus eſt, non primum, ſed ex accidenti debet inſtrumenti morbus cenſeri. Dum enim manus calida intemperie uel inflammatione citra tumorem laborat, nec inſtrumētum læditur, nec ullus in eo morbus eſt. Vndenam igitur, aut cur, illius actio perit? quòd inſtrumentum ſi ad agendum indigeat ſubſidio & bona conſtitutione partium ſimilarium, ne quibus nihil efficiat. His ergo offenſis inſtrumentum recte nequit functionem

ſuam

ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eo tamē haudquaquam primum ac per ſe affecto: quo etiam ſupra de affectu per conſenſum cōfirmauimus. Licet autem morbus his ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundario lædat, nulla tamen ratione contra poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti officere. Neq; morbus ſimilaris quod inſtrumenti actionem ſecundario lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundario & per accidens actionem lędit, non tamen contra quicquid ſecundario actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. *Cap. XI.*

VT philoſophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quam acerrime in cauſarum inueſtigatione notitiaq; uerſantur, ꝙ nullius rei queat haberi cognitio cuius ignorata ſit origo, ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem uſumq; referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos effecerunt obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neq; curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeo conſertę contextęq; cohærent, ut hos aſſiduo foueant atque conſeruent, neq; unquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorū temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi uia curæ eſt, ij efficientes illas conſeruanteſq; cauſas primum demoliri & circuncidere contendunt, ut his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaq; cauſæ omnes perueſtigandę, quæ ad morborum cognitionem curationemq; in primis ſint neceſſarię. Earum autē genera quatuor ſunt philoſophis materia, forma, efficiens atq; finis. Naſcentis morbi ſubiecta materia eſt humanum corpus in quo (ut ſupra demonſtraui) penitus is inſidet: quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non.n. (quod multos fefellit) uitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici poteſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiā impreſſa inductaq;. Finis actionum læſio & interitus. Efficiens cauſa omnium certe præſtantiſſima atq; princeps eſt quæ corpus immutat, deq; optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hæc eſt cuius differentias atq; uires ſcrutari conſilium eſt. Humanum corpus alias a ſeipſo ab inſitiſq; principijs alias externarum rerum iniuria laceſſitur: hinc efficiētium cauſarum duo fiunt ſumma primaq; genera, alię inſitæ, ſunt nobis & congenitæ, quas ab ipſo iam ortu accepimus, aliæ aduentitiæ, quę in nos iam editos extrinſecus inuadunt. Inſitarum alię naturales, præter naturam aliæ, utræq; uero aut ex parentum ſemine, aut ex materno ſanguine profectæ. Naturales tēporum ętatumq; decurſu ſenſim nos immutant, & ſine ſenſu in extremum ſenium mortemq; deducunt. Hoc genere eſt primordiorum, ex quibus conſtamus repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi nos quoad uiuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidē ocyus, alios ſegnius, ut ſua cuique ſtata eſt uitæ periodus, quam uix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturam inſitæ nobis cauſę dicuntur, quæ uel ex ſeminis uel ex materni ſanguinis uitio exortæ morbos tandem nobis acceſſunt. Quale parentum maximeque patris ſemen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum uero atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoque naturalem inſitamque temperaturam ſimilaribus partibus inurit. Quo-

cunque

cũque etiam morbo pater quum generat tenetur, eum ſemine transfert in prolem; quandoquidem ex corpore uniuerſo (ut aliquando demonſtrauimus) deciſum ſemen, tum morbi tum cauſæ eius uim in ſe continet. Sic ſenes & ualetudinarij, imbecilles nephritici, arthritici, & epileptici filios uitioſa conſtitutione gignunt, qua tandem in morbos ſimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, ut parentibus liberi ſuccedant. non minus morborum, quam poſſeſſionem hæredes. Quinetiam maternus ſanguis primum fœtus alimentum, altera eſt temperamẽti conſtitutionisque cauſa, atque is ſua etiam uitia, at leuius quam ſemen, in corpus inſerit. Hinc maxima temperamenti uis atque natura ex prægnantis conſtitutione ducitur, & cui cibo prægnans mater plurimũ aſſuerit, is futurus eſt fœtui iucundus, & uinoſa uinoſum, & quæ medicamentis crebro utitur, fœtum profert in medicamenta propenſum. Sic & de morbis animaduertimus, ſi grauiſtam medio geſtationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu poſtea quartana febre conflictabitur, atque ſi nono ea menſe pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuẽ, quemadmodum & eius cui abſceſſus ex aure octauo menſe proruperat, filium in omnem uitam habuiſſe purulentas aures. *V*nde intelligi poteſt non modo prima conformatione ex ſemine, uerum etiam toto geſtationis tempore, tum ex materno ſanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborum ꝓcliuitates in fœtum contrahi. Maxima igitur ortus noſtri uis eſt, nec parum felices bene nati. Quamobrem pręclare humano generi conſultum uideretur, ſi ſoli parentes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolæ ſementem facturi purum ſemen & fœtum ſeligunt, experti frugem malã è marcido percipi, quanto id diligentius in procreandis liberis obſeruandum? Iam uero aduentitiæ cauſæ genitis nobis dum extrinſecus occurrunt, alias ſæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca cauſarum quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa eſt, alia interior, hæc rurſum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur, ut tres ſint omnes efficientes morborum cauſę, externa quæ & euidens, & antecedens, & continens. Euidens quæ extrinſecus aut corpori aut contentis uim infert. Continens quæ in corpore ſita morbo proxime adhæreſcit connexaque eſt. *Inflictis* uulneris gladius idcirco continens cauſa non eſt, quòd in corpore non conſiſtat, licet proxima ſit illi. *A*ntecedens quæ in corpore prior continente, hanc efficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximæque neceſſariæ ſunt, ex quibus cętere ortæ defluunt. Illas uulgus in primis ſectatur, quas & uetuſtiſſimi medici ſolas animaduerterunt, obſcuris (ut inquit Celſus) ab arte reiectis. Ea porrò eſt adhæſio copulatioque cauſarum, ut continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat, quumque omnes continuatione quadam & ſerie cõnexæ ſunt ordine prima eſt euidens reliquarum effectrix, poſtrema eſt continens quotquot inter has medię intercedunt, antecedens appellantur. At non omnis morbus tribus ex cauſis neceſſario ortum habet, ſed alias ex duabus, alias unica. Quum cibi potusque immoderato uſu ſumma cumulatur uenarum plenitudo quæ has tandem adeo uel diducat uel diſrũpat, uel pleuritis inſequatur, pleuritidis euidens cauſa eſt cibi immoderatio, plethora, uenarum ruptio uel diductio, & ſanguinis effluxio cauſę dicuntur antecedentes, omnes in corpore poſitæ. At ſanguinis copia lateri impacta putreſcensque continens, tum illius, tum comitiis febris eſt cauſa. *S*i ad ſtringentium balnearum uſu putrida febris accẽditur, hæc cauſa ſunt euidens: cutis adſtrictio, prohibita tranſpiratio cauſæ antecedentes hinc exorta putredo continens proximaque cauſa. Non poſſum au-

tem

tem in neotericorum quorundam errorē conuenire, quos tantus ſtupro oppreſſit,ut nulla queant mentis contentione continentem cauſam a morbo internoſcere. Hi ignorata maiorum doctrina ſanguinem lateri impactum,pleuritim humorumq́ue putredinem,febrem appellāt,quaſi humores particulæ ſint corporis atque in his morbi inſideant. *A*t certe febris nulla in humore,nulla in ſpiritu,ſed in corde corporiſque partibus tota inhæret: hoc tamen diſcrimine,ut in ephemera partium intēperies ex ſpirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredinem: in hectica primum ac per ſe in partium ſubſtantia cōſiſtat atque deſigatur. In his quæ dixi omnia cauſarum genera cōnexa uidere licet. *A*t quū Auſtrali ſtatu deſtilatio fertur in pulmonē,eius arterias obſtruēs aſthmaque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus uterem obturat,nephriticumque cruciatum mouet,duæ duntaxat cauſæ euidens & continens cōcurrunt.unica uero eaque euidens quum uulnus gladij ictu infligitur. *E*x quibus intelligitur cauſam externam & euidentem & omni eſſe morbo neceſſariam,neque corporis neque cauſarum interiorum firmam conſtitutionem,niſi externarum graui impetu,labefactari cōtaminarique poſſe,& de naturali ſtatu unquam decedere,rurſumque continentis quam antecedentis neceſſitatem eſſe maiorem. Iam uero cauſarū morbos efficientium aliæ ſtatuendæ ſunt differentiæ. Earum quippe unaquæque interdum per ſe,interdum per accidens opus efficit & edit. Per ſe quidèm,quū propriis inſitiſq; uiribus proxime nulluſque interuentu id præſtat,per accidēs uero quum aliud quippiam excitans & interponens idipſum agit. *A*qua frigida corpori affuſa id per ſe quidem & proxime nullius interuentu refrigerat , ex accidente autem calfacit, dum contracta denſataque cute natiuum calorem foras erumpentem intro repellit,qui dein intus collectus & coarctatus,mutoq; pabulo auctus,ui maiore in corporis ſumma remigrat recurritque. Intus uero ſcamonium uel reubarbarum corpus per ſe calfacit,at calidam feruentemque bilem expurgās accidente refrigerat. Cauſa porro omnis efficiens triplex exiſtit,aut enim principalis eſt,aut adiuuās,aut ſine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, inſita ui etiam ſola id efficit cuius eſt cauſa. Adiuuans ſola quidem nihil efficit, ſed ad efficiendū adiumenta affert. Hæc Græcis *συναίτια*,id eſt cauſa adiuuās, & quaſi concauſa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet,neque quicquam in opus confert,ſine ea tamen effici nihil poteſt. *S*ed hæc perſpicuis exemplis illuſtranda ſunt. In purgationibus quæ arte comparantur,cauſa principalis eſt medicamētum proprietate uolens adiutrix cauſa illius temperamentum calidum omnibus purgantibus conceſſum,quod & illorum uim corroborat adaugetq; in hoc etiam genere ſunt quæcunque medicamento permiſta illius uim exacuunt,ut gingiber, nardus,eiuſq; generis plurima. Cauſa ſine qua nihil efficeretur,eſt natiuus noſter calor,ſine quo medicamenti uis ſopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dū frigida cœli conſtitutio deſtillationem proritat in articulos, principali perfectaque cauſa eſt frigida cœli conditio,& ſuperuacuorum copia, adiutrix eſt humorū tenuitas,cauſa ſine qua non efficeretur,eſt articulorum imbecillitas, & uiarū per quas humor fluxurus eſt laxitas. In cauſa ſine quibus nihil efficeretur numerari ſolent,locus,tempus,inſtrumentum. Cauſa omnis quandiu operi aſſiſtit incumbitque,idipſum conſeruat & auget,ſublata uero nihil melius quicquam efficit. *I*d eius opus alias perſiſtitat manet, alios omnino perit,idque uel breui uel multo poſt tempore.

Euiden-

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

QVI firma corporis conſtitutione ortus & in lucẽ editus eſt, ſi nulla exter narum rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimum tempus uitam producet. At ſi illarum immoderatione concutiatur, optimum uitæ ſta tum diutius retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabeturq; in deteriorem, quem certè morbum appellamus. Naturalem igitur uitæ curſum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minime iacta bitur. At uero quotuſquiſque toto uitæ curriculo ex his tutus emergit? Quẽ blandæ uoluptatis illecebræ non aliquãdo irretiunt? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulo conſeruauit, incõſtans uolubiliſq; fortuna præcipiti caſu non obterit? Difficile prorſus quæ undiq; nobis intenduntur retia defugere. Diſcendæ igitur res omnes & cauſę, quarum ui aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſario nobis ferendæ ſunt & ſine quibus uiuere non liceat, aliæ non neceſſariæ, quas decli nare poſſumus. In neceſſariis ſunt aer, in quo uerſamur, cibus & potus, motus, quies, ſomnus & uigilia, quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbatio nes. Non neceſſariæ uero gladii ictus, ruentis lapidis & beſtiarum occurſus, omniaq; fortuita. Harum impetus cæci nec arte præuideri ne declinari poſſunt; illæ poſſunt, in quarum obſeruationes ars uerſatur. Earum alię corporis ſanitatem tuentur, aliæ depellunt, aliæ reſtituunt. Hinc efficiẽtium cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt, alię ſalubres. *Hæ* rur ſum duplices, uel quod ſanitatem conſeruent, uel quod deperditam reſtituãt. Conſeruant quæ moderatę & corpori ſimiles exiſtunt, reſtituũt quæ ſunt mor bo contrariæ, & ęqualiter atque is á mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuum faciunt eãdem cauſam & inſalubrem & ſalubrem di ci, ſed comparate & quum ad uaria refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quę ad aliud referuntur ac pertinẽt. Aer temperatus alięque cauſæ ſi æquabi les & moderatæ obtingerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruant. Immoderatæ uero obterũt inferuntq; morbos. Quem porro morbum inflixerit aer impenſe calidus ac feruens, eundẽ depel lit ſanitatemq; reſtituit frigidus, qui pari fit a medio receſſu Qui huic ſanita tem reſtituit eique ſalubris eſt cauſa atteri morbum infert, cauſaque fit inſalubris. Efficientes hæ cauſę triplices ad tres quoque artis partes accomodan tur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatem tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solę inſalubres huc pertinent, de quarum uiribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aer corpora mouet, & cauſas interiores morboſq; excitet. Cap. XIII.

OFFVSVM nobis aerẽ ſanguine prędito rum animantium natiuo calori & ſpiritui, tum conueniens pabulum tum refrigerationem præſtare, fumoſaque illius ſuperuacanea excipere, his tribus ex cauſis eorum uitæ tuendæ cõſer uandoq; calori præfici in Phyſiologia diximus, ubi & illud animaduerſum eſt, aerem nobis circonfuſum arteriarum pulſu corporis uniuerſi calorem, cum uero quem ſpirando ducimus unius maxime cordis calorẽ reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad uiuimus neceſſario ſpiritum de cœlo ducimus, nec ani-

mus ſine anima, nec anima ſine ſpiritu & aere teneri cõſeruariq; poteſt. Inſpirati quam circumfuſi aeris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora uis eſt, quanto uberius & uiolentius is intro ſubit. Reſpiratione primum quidẽ os, nares, cerebrum aſperam arteriam, pulmones, cor, omnesq; arterias is cõfert, implet, ex his dein in omne corpus perflabile mox quaſi mométo diffunditur. Quacunque is uel ſubſtantia uel qualitate præditus eſt, ea ipſa primum ſpiritus, deinde humores, poſtremo partium ſubſtantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, beneq; tẽperatus, ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem attenuat cor exhilarat, mentem ſerenat, corpus omne peruadens raritate diffundit, ſuſcitatoq; calore appetentiam, cõcoctionem, ſuperuacuorum diſſolutionem expurgationemq; procurat. Craſſus, denſus, caliginoſus, & aliena permiſtione inquinatus, ſpiritus obſcurat, ſanguinem & humores denſat atque labefactat, meſtitia perſtringit, mentem obumbrat, corpus degrauat atque denſat: & oppreſſo atque debilitato natiuo calore concoctionem lędit, ſuperuacuorumq; diſſolutionem cohibet. Qui porrò circunfuſus eſt nobis aer, in intima quæq; penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos ſolum, uerum etiam ſolidiſſima quæque & inanima, ut ligna, ut lapides, & metalla, quæ aliter ſicco aliter pluuioſo cęlo affici notamus. Tanta quidem uis eſt aeris per cuncta rerũ meabilis. Huius autem quam cęterorum, uis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures tẽporũ tempeſtatumq; mutatione, aut ex ſalubri loco in grauem tranſitu, aut exorta intemperie, aut quibuſuis aeris inquinamẽtis, quã uictus mutatione morbis pulſantur. Is quippe unus plurimos pariter attingit, cuius non ut cæterorum incommoda facile declines, in cor uiſcus nobiliſſimum, in cerebrum, in corpus denique omne prompte penetrans ſuis uitijs omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum uero hic opifex; eſt uel qualitatum immoderatione, uel ſubſtãtiæ uitio, uel ſubita inſolentiq; mutatione. Qualitatum intẽperies calidor, frigidior, humidior, aut ſicciori, ſiue a regione, ſiue a ſitu, ſiue ab anni tempore, ſiue a cęli ſtatu talis exiſtit, ſpiritus, humores, ipſumq; corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus. Veris cõſtitutio naturalis, ſtatus cœli placidus & trãquillus, ut perflante Fauonio, ſalubritatem bonamq; ualetudinem tuentur, nequicquam corpora permutant. Regio feruida & æſtuoſa, locus Auſtro Soliq; expoſitus. Aeſtas ignea & torrida, auſtrinus cœli ſtatus, ſpiritus inflammãt, sãguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuũt; quibus ex cauſis morbi plurimi hisq; acuti ſuſcitantur. Sed & poros reſerant patefaciuntq;, corpora laxant extenuant, eorum ſubſtantiam colorisq; natiui uim diſſipant, & ſi diu perſeuerant ſomnium mortemq; præpropere accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem conuerſus, hyems gelida, ſtatusq; cœli aquilonius ſpiritus conſopiunt, humores incraſſant, quę certæ cauſæ acutos quidem morbos reprimunt, ſed diuturnos, deſtilationesq; concitant. Deinde poros occludunt, denſant, firmantq; corpus, huius atq. natiui caloris ſubſtãtiã cõſeruãt & augent, appetentiam præſtant, concoctionem fouent, uitam deniq; longiſſime protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergens, humens pluuioſaq; conſtitutio, tenebricoſum ſpiritum facit, corpus multo humore ſuperuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata concoctione cruditates fiunt. Quibus ex cauſis deſtillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, ulcera putrida eaque curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa informaque reddit & obeundis uitę munijs inepta. Regio ſicca, locus arenoſus in ortum apertus ac patens, ſicca cœli conſtitutio, ſpiritus illuſtrat, humores ſuper

res ſuperuacuos abſumit, utiles uero a putredine tuetur: corpora dura, ſolida fortiaque efficit, & articulos corroborat. quoniam tamen illa denſat & humores ſiccos durosq; reddit, obſtructionum eſt opifex, minus tamen quam ſuperiores infenſa. Tot ergo modis aeris intemperies morborum cauſæ fiunt. Vitiata porro aeris ſubſtantia gignendorum morborum maiorem multo uim obtinet. Hęc licet adeo ſimplex ſit & uniuſmodi, ut fortaſſe corruptioni ſubiecta minime ſit uariis tamen undique inquinamentis conſpergitur. Multa exhalatione & caligine humeſcit: terrarum, aquarum, cadauerum, aliorum ue putreſcentiũ expiratione graui inquinatur: peſtilentiæ ſeminibus ue cælitus immiſſis uel in ſe genitis polluitur labefactaturque. Hæc igitur una cum aere quem ſpiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum ſpiritus tũ humores ſuo quęque modo contaminant, & uarios eosque ferè occultos morbos proferunt. Iam uero ſubitæ inſuetęq; temporum, locorum, tempeſtatumq; mutationes ſæpe morbos attulerunt, præſertim ſi ex ſalubribus in grauia atq; deteriora fiant. Quos temporum mutatio inſigniumq; ſyderum exortus tempeſtatum flatuumq; conuerſio morbos inuehere ſoleat diligenter quidem Hippocrates, Ariſtoteles literis prodiderunt, omnium certe eam facientes cauſam, ꝙ ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculoſusq; tranſitus ſit. Multo his grauior eſt peregrinatio & omnis longinqua traductio, ꝙ unicuique regioni ex ſoli & aquę natura, ex ſitu & flatibus quibus iactatur peculiaris ineſt conſtitutio, ſuaq; proprietas cui non facile ſit aſſueſcere. Sed & quæ ex coarctato concluſoq; in liberum perflabilemq; aerem uel ſaluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo conualeſcũt ſæpe detrimento fuit: ꝙ repente ac uehementer corpus humoresque exagitet. Flatuum porrò effrænata incurſio haud ſecus atq; ualida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas uel è terris, uel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aer nulla uentorum ui impulſus, quanquam mitis ac lenis apparet, niſi tamẽ tempeſtate huc illucque iactetur, requietæ & reſtagnantis aquę more corrumpitur. Ventus uero ſaluber, præſertimq; aquilonius inſperſa aeri inquinamenta purgat.

Qua ratione quotque modis eſculenta & potulenta nos afficiant. *Cap.* XIIII.

EVIDENTIVM cauſarum ordine cibus atq; potus locum obtinent ſecundum, eorumq; uis eſt aeri proxima. Hic quidem celerius ac promptius in plures inuadit, at cibus atq; potus quoniam permanentem ac inhæreſcentẽ corpori materiã ſuppeditant, id ualidius contumaciusq; afficiunt. Cibi potusq; uitia gignendis morbis pabulum materiamq; ſuggerunt, è qua & morbi interdũ ſpõte emanant, nullo euidentis cauſæ inpulſu. Imo & quoniam uel ab aere uel ab animi perturbationibus, uel aliis cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiant corporis præparatio, & humorum conſtitutio. Si hęc tota ex cibo, potuq; profecta eſt, maximã hi ſanè in gignendis morbis uim obtinent, Vt ſemel dicam, Vna gula omnium eſt prope morborum mater: etiam ſi alius eſt genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamento aut materia aut tota ſubſtantia agit nosq; permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipſa hæc uero poteſtate: ignis atque uinum calfaciunt, hoc poteſtate, ille energia. Materia agit, quod ſubſtantię tenuitate penetrat humoresque incidit, quod craſſiore materia

corpus adſtringit & denſat, & quod uiſcoſum adhæret, aut contra detergit. Tota ſubſtantia quicquid totius ſubſtātię uel familiaritate nos alit, uel diſſidio & inimicitia naturam noſtram depoculatur atque depaſcit. *Illud* alimentum, hoc uenenum appellamus. Totius ſubſtantiæ notionem alibi accurate expreſſimus, demonſtrantes alimētum non quod uel temperamento uel materia, ſed quod totius ſubſtantiæ affinitate nobis familiare ſit, idcirco in noſtram ſubſtātiam conuerti eiuſq; molem augere: proinde alimento opponi & è regione ſtatui uenenū. *Hæc* quidem ſimpliciter nos immutāt: at non pauca bifariā alia trifrariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca tēperamēto & tota ſubſtantia, panis azymus materia & tota ſubſtantia. Trifariā uinum album quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius ſubſtātię familiaritate in corporis ſubſtantiam cōuertitur, alimentū eſt, quod uero corporis firmam naturalemq; conſtitutionem quoquomodo euertit medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipſum pariter afficit atque commutat alimentum eſt medicamentoſum. *Hoc* uentriculo exceptum uiq; noſtri caloris excitatum qualitates & uires etiā tacitas & quaſi ſopitas quibus præditum eſt exerit, hiſq; uentriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdum coquatur dometurq; Eſt ea quippe agentis patientiſq; naturalis conſenſio, ut quia materiam obtinent cōmunem, mutuas operas conferant in ſeſe, omneq; agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At uero ſi eius quo aſſumptum eſt ualidæ uires indomitæ fuerint, nec prorſus uentriculi robore euictæ, eæ uel ſubſtantia, uel quoquouerſum expirante uapore, in omne corpus permanabunt, ipſumq; cor & cerebrum atque uniuerſum corpus concutient, ut in merato uino, in allio, in cæpa, in aliiſq; compluribus perſpicue animaduertit. Hæc igitur dum è uentriculo in inteſtina, in meſenterij uenas, & in iecur illabūtur, ſuis qualitatibus quicquid attigerint, imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo ſunt, nō tamē prorſus extincta, nec priſtinis omnino ſpoliata facultatibus, ſed tum harum, tum priſtinæ qualitatis nonnihil etiamnum manet in ſanguine, qui & in uenas maiores & in minores, & in corporis ſingulas partes effunditur. Quanquam igitur ſanguinis alimenti, ex quo genitus eſt formam perdidit, qualitates tamē aliaſq; uires quodam modo retinet, eaſq; impertit partibus alendis. Quamobrem quod ait Ariſtoteles, Alimētum initio diſſimile, tandem nobis ſimile reddi, non de omnium qualitatum, ſed de ſubſtantiæ & formę potius ſimilitudine audiendum. Etenim lactuca, tametſi coctione mutatur, uentriculum tamen & corpus refrigerat, ex eaq; ſanguis profertur frigidior. Sed & id quod ueterū omnium literis & memoria celebratur omne alimentum tum calidum, tum frigidum, quum in ſanguinem abierit calfacere ita quidem audire uelim, quia alit ſanguis & innati calidi ſubſtantiā, non autē qualitatem caloriſq; gradum augere. Quiſquis enim ex lactuca æq; calidum atque ex uino aut ex allio ſanguinē gigni cenſuerit, omnes efficientium cauſarum uires & naturas euertet Ergo lactuca frigidum, uinum calidum ſanguinē ſuæq; naturæ conſentaneos profert humores. Azymus panis & caſtanea craſſum atq; lentum, uitellus & pullus gallinaceus tenuem mora, perſica, mala, horarijq; fructus uitioſum, putridum uero qæcunq; alimenta iam corrumpi cœperunt. Hic corporis omniūque facultatum eius peruerſio. Vt enim calx ad arboris radicem conſperſa fructum accelerat, arborem uero perimit, ita calidius alimētū maximeq; uinū ſuſcitato calore, ſpiritus facultateſq; erigit, mortem uero maturat. Dū enim corporis calorem auget, ſubſtantiam minuit: dumq; innati calidi ſpiritum &

calorem

calorem halitu fouet, eius ſubſtantiam quæ humidum eſt primogenium diſſipat exorbetq; , omnem uitam alacriorem ac uegetiorem, ſed tamen breuiorem facit. Sic ſuæ ſunt unicuique cibo dotes, ſua ſunt incommoda. Ex quibus intelligitur, non modo ſpiritus & humores quibus conſeruamur, ſed & omnem corporis partiumq; conſtitutionem ab eſculentis potulentsiq; mutari. Hinc intemperies, hinc abſtructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ uitia grauiſſimorum morborum cauſę antecedentes continentesq; fiunt. Neque uerò una cibi potusq; qualitas, uerum etiam illius optimi quantitas & exuperãtia naturę grauis infenſaq; eſt, tum ea quæ receptacula uenasq; ſolum implet, tum etiam quæ uires grauat. Hæc enim quia ſupra uires eſt, neque integre coqui, neque in purum ſanguinem uerti poteſt, ſed cruditates multas cumulat, quæ quum ab inferiore debiliq; natura nequeant domari, corrumpuntur morboſq; generãt. De hac recte Hippocrates. Vbi cibus pręter naturam plus ingeſtus eſt, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ uaſa implet, nondum tamen uires premit licet tota in optimum ſuccum & in ſanguinem faceſſat, tuta tamen non eſt, ſed maxime lubrica & periculoſa. Natiuum quippe calorem è ſenſibus, è mentis & animæ functionibus auocat, occupatq; in concoctione. Excrementorum flatuumq; ingentem facit prouentum, quæ pręcopia non facile excludantur. Omnis generis humores congerit, obſtructiones multitudine accerſit, uias contrahit, in anguſtumq; adducit omnia arcte coercet ac continet, uix ut quicquam è corpore dimanet. Hac onuſtũ turgidumq; corpus ingraueſcit, atq; ět ſi infirmũ uietumq; eſt proſternitur. quia uero inſarctũ cõpactum, ac minime peruium eſt, nec perflari, nec uentilari poteſt. Hinc perinde atque a multo oleo lucernè flamma natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur, morbiq; frigidi (etiam ſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralyſis, apoplexia, Quumque diutius inſedit redundantia, corruptelam demum putredinemq; acquirit. Quę autem coagmentatione aſſidua in ſummum iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repentinaq; morte iugulat, aut uaſa diſrumpit. Quocirca hunc habitum recte commonefacit Hippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluendum. Pernicioſa admodum ſentina eſt abdomen inſaturabile, omnium tum corporis tum animi uitiorum fons atque origo. Non minus acute quam facere quis intemperantiam medicorum nutricem appellet. Cæterũ quiſquis cibus potuſque moderatus ſit & ad naturam acommodatus, ſpiritus natiuum calorem, corporeq; ſubſtantiam tuetur & reficit, facultates omnes earumq; functiones corroborat, concoctionem alimenti diſtributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorũ propulſionem, motus denique, ſenſus mentiſq; uires integras incolumeſq; conſeruat. Vna tẽperantia totius eſt iucundæ ſalubriſq; uitæ moderatrix. Nulla calamitate uel erumna premetur, qui uitæ fundamentum iecerit temperantiam. Iã uero longior inedia, aut tenuior parciorq; uictus, non id apte reſarcit & inſtaurat, quòd tum natiui caloris, tum circunfuſi aeris neceſſario diſſipatur è corpore: proinde ex accidente ſiccat, ꝙ in pabuli penuria, natiuus calor propriã corporis ſubſtantiã exorbeat. At profecto corpus peruium patenſq; reddit, obſtructiones expedit, flatus alui, fæces, urinas cerebri, omniumq; partium excrementa mouet & excludit. Atque ſe impurũ corpus uitioſo humore perfunditur, cruditates concoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat craſſos uero cuiq; parti tenacius inhęrentes proritat atq; mouet. Itaque per inediam humorum omniũ uires ſe produnt. Bilioſis. n. bilis efferueſcit, & quaſi ferocitate exultat quæ ſuo dein furore febrem, oris amorem, ira-

cundiam

cundiam, aliaque ſymptomata infligit. Melancholicis: proprius humor mœrorem & metum incutit, uigilias, terrores, oris aciditatem hiſque ſimilia. Pituitoſis deſtillatio è capite in ſubiectas partes illabitur, & pituita in uentriculum influens, nauſea, cibi faſtidio, uomitione, animi defectione, hiſque ſimilibus hominem laceſſit, In magna quippe cibi potuſque parſimonia, uitioſus humor aut in uentriculum irrumpit, aut propria ſede ſolus & purus ferociter ſubſultat, conſueta uidelicet alimenti benignitate deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore ægri ferunt inediam, & tamen dum connituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento ſedare, non ſe, ſed ſuam ipſi perniciem alunt. Per hos uero impetus ſi conſtanter perferatur inedia, quos, primum concitauit, mox certe compeſcet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perſeuerans extinguit, corpuſque refrigerat. Nam uitioſo humores exterit, ſuo modo concoquit, domat & uias deducit, per quas naturæ impulſu è corpore exurbent. Huius ope aliquando morbi periculoſi & ancipites fęlicem eumque admirabilem exitum inuenerunt, ad quem ars nulla dirigebat: idque multo mitius ac leuius, quondam corpus medicamentorum aliena qualitate laceſſitur. Si quis obiiciat natiuum calorem per inedias cum ſuperuacuo & uitioſo nonnihil etiam utilis purioriſque humoris ex haurire, ſicque uires atterore. Id quidem conſentaneum eſt, neque ullum flagitium admitti puto, uires ſinere aliquantum collabi, ut pariter quod uitioſum eſt eximatur: quandoquidem earum iactura leuis prompte reſarcitur, grauior autẽ omnino metuenda, quam ſequitur exolutio. His, opinor, de cauſis tenuis & admodum exquiſitus uictus ab Hippocrate iam pridem eſt exploſus: quippe qui tum ſanis tum ægris periculoſus exiſtit, ſi præſertim non modo ſanguinem atque carnem, uerumetiam propriam ſolidarum partium ſubſtantiam colliquat, & in maraſmum conicit, a quo uis quiſquam ſe recipit. Sed uis eo præcipitant inedę. Cæterum inquit Hippocrates, non ſatietas, non fames, non aliud quicquam bonum bonum eſt, quod naturę modum excêdit.

Quæ excernuntur ac ſubſiſtunt morborum cauſas fieri. Cap. XV.

SVPRA deſcripta cauſarum genera, ſecum humorum uitia & alias qualitates inuehunt in corpus: atque deinceps eruunt, non extrinſecus, ſed intus è corpore uitia ſuſcitant. Quocirca diſtinctione adhibita illas externas, has autem euidentes cauſas proprie appellemus. Corporis ſuperuacua, quia in corpore continentur & hęrent debent in cauſis antecedentibus haberi: at immoderata illorum uacuatio uel retentio cauſa eſt euidens. Illa morbos infligunt, non ſimpliciter, ſed quia contra naturam & immodice in corpore coercentur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminarique ſolent, ſi qualia quantum, & quando oportet procedant corpus quaſi ſarcinatũ leuant, idque robuſtius & ad functiones aptius comparant. Sin uero ſubſiſtant, morborum cauſę fiunt euidẽtes, quę dein antecedentes continenteſque mouent, quarum morbus ſoboles eſt. Naturę legibus ad uitam neceſſarię uacuationes ſunt alui deiectio urinę è renibus, & è ueſica profuſio, ſudor uel uniuerſi corporis exhalatio bilis flauæ è ſuo folliculo, aut atræ è liene in uentrem effoſio. Aliæ quidem non ſimpliciter ſed uel in tempore, uel ex conſuetudine neceſſariæ ſunt: ut hæmorrhoidum menſiumque eruptio, mucus è naribus & palato, ſputum è pectore, lac è mammis, ſemen è ſpermaticis uaſis. Horum itaque ſuppreſſio, atque etiam parcior & non qualis aut quando expedit facta uacuatio, tametſi uere ſymptoma eſt,

morbi

morbi tamen cauſa ſit euidens. Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam exiſtunt redundantia naturæ moleſta atque grauis, morborum ſit materia Nam plerunque natiuum calorem uel perimit uel obruit, cuius demum functiones periclitantur omnes. Nônunquam eorum redundantia corrumpitur putredinem & alienas qualitates ſortita naturæ corporiq; graues. Nonnunquã uias corporiſq; ductus obſtruens, alimentorum diſtributionem, & excrementorum uacuationem deiectionemq; cohibet. In uoluulo, in inteſtini prolapſu, quoniã inteſtinum quaſi uinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, fæces præterlabi nequeunt, ſed ſua mole corporis partes ita plerunq; onerant, ut uomitione reddantur. Quod ſi hę præterea putreſcant, fætore & praua qualitate ſic uniuerſum corpus inquinant, ut etiam ſi illarum curſus redeat, ſæpe tamen inquinatum corpus è uiuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt, quum urina ſupprimitur, aut quum menſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſſima. Suppreſſis uacuationibus neceſſariis uarij omniſq; generis morbi prodeunt, neque ulla cauſa euidens ad morbos excitandos eſt efficacior Hanc enim proxime ſequitur excrementorũ prouentus, morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquẽt quæ iniucunda effrænataq; uoluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentinaq; uacuatio, etiam ſi eorum ſit quę toto genere præter naturam ſunt, procreatrix eſt morborum. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui uruntur aut ſecãtur, ſi pus aut aqua uniuerſim effluxerint, omnes commori. Multo magis periclitantur, quibus aluus immodice profluit, aut urina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe uires uſqueadeo ſæpe diſſoluũtur, ut ſimul anima deficiat. Nã cum ſuperuacaneis non parum ſpiritus caloriſq; defluit, hinc tum naturales tum animales functiones langueſcunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Recte igitur eſt ab Hippocrate dictum, Plurimũ atq; repente uacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicũ, maxime ſi inſuetum, ideſt. Iam uero ſanguinis ex utero, ex mariſci, è naribus, aut ex uulnere effuſio, ſi immoderata repentinaq; obtigerit, ocyus multo quam quiduis aliud, ſpiritus, natium calorem, uireſq; diſſipat & exhaurit, quæ in ſanguine & ſedem & pabulum habent. Multi quippe, ut ait Poeta, extremam fundũt cum ſanguine uocem. Quibus autem moderatior ſit profuſio, his corpora quaſi tabida liqueſcunt, & cruditates, cachexię, hydropes, eiuſq; claſſis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborum eſt cauſa.
Cap. XVI.

MOTVS alius naturalis, alius uoluntarius. Naturalis quidem uentriculus, inteſtina, uenæ, alięq; partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt excrementaq; depellunt, & cor arterięq; ſic aſſidue pulſant, ut nihil intermittant. Voluntarius conſilio uoluntateq; ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primũ quidem & per ſe imperio uoluntateq; mouentur: ab his deinde oſſa, uincula, uenæ, arteriæ, carnes, cæteræq; partes, idq; ueluti oſſis conſequutione, atq; idcirco ex accident. Motus naturalis nihil defatigat, nec laſſitudine unquam intercidit, ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit, uoluntarius uero defatigat, huiuſq; contentione corpora ingraueſcunt & aſſiduo labore defeſſa languent. Hunc proinde quies neceſſario excipit, quæ leuamentum & remiſſio quædam eſt laboris. Itaque laboris requietiſq; alternus uſus animanti neceſſarius. Porro autẽ arbitrij motus uelox eſt aut tardus, robuſtus aut imbecillus, uehemẽs

aut

aut leuis. Veloces ſeu celeres motus ſunt, ſaltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoſcunque non robur, ſed ſola corporis celeritas exercet. Robuſti & ualidi ſunt, foſſio, maximi oneris geſtatio & ſublatio, luctarumque multa genera quæ corporis robore & uehementi niſu, non celeritate fiunt. Vehementes ſunt, graue telum iaculari, diſcum mittere, graui armatura tectum currere aut ſaltare, & quicunque ex robuſto celerique conſtant. Hi quidam omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ uel labores, animantium uiribus eduntur ex hiſque manant. Sunt & alij qui extrinſecus accedunt, ut nauigatio, uectio, geſtatio, frictio, equitatio, hiſque ſimiles. Motus omnis animali calorem non extrinſecus acceſſit, ſed ex ipſo corpore ſuſcitat, perinde atque uentilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quaſi ſopitum & tordeſcentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multo plures quam dudum partes traiicit. Hic autem concoctionem, alimenti diſtributionem excrementorū omniumque ſuperuacaneorum expulſionē iuuat. Quinetiam corporis partiumque ſubſtantiam perſpicue mutat. Celer namque & uelox, corpus denſat & attenuat, tardus carnem rarefecit & auget. Robuſtus corpus uegetum durumque, imbecillus laxum molleque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, ſed tamen compactum, durum firmū & uegetum; contra leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, ſed languidum, molle, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præſtat motus quicunque ſuo fit genere temperatus. Cæterum immoderatus ſiue ſupra corporis uires, ſiue perpetuus nec interciſus eſt, morbos infert. Multa quippe defatigatio ſpiritus uiriumque ſubſtantiam exhaurit & diſſipat, tandemque corpus refrigerat: muſculorum, neruorum & uinculorum robur diſſoluit, membranas adeo interdum laxat aut diuellit, ut Enterocelem excitat. Sed & uiſcera concutiens, tenues plerunque uenas diſrumpit, ex quibus emictiones, uomitiones & expuitiones cruentę, pleuritides aliique morbi. Sanguinem uniuerſum ita plerunque in uenis diffundit, ut con calfactus liquatuſque propriis conceptaculis coerceri haud poſſit, ſed his apertis foras excidet partibus phlegmonas infligat, aut ſi coercetur, capitis dolores. pulſationes ſynocoſque febres procreet Corruptos autem humores, qui alioqui tranquilli, ignobili loco concluſi & quaſi conſopiti tenebantur, quique a natura tempore concoqui, domari ac demum blande excludi poterant, irritat & quaſi in furorem agit, qui poſtea tanquam mota camarina tetro uapore corpus uarie laceſſunt, ſed & ipſi quoquo uerſum effuſi ſcabiem, tubercula, omnis generis abſceſſus, putridas febres, alui profluia, uomitiones, morboſque multiplices & uarios inuehunt. Impura igitur plethorica ue corpora laborem ne ſubeant. Quis porro diuturnior & exercitationis intermiſſio, qualem habet deſidioſa uita, inertem calorem, ſpiritus ignauos, ad omne ſenſus & mentis naturæque functiones ſegniores facit. corpus uniuerſum degrauat, languidum, molle infirmumque reddit, ut tandē uerum ſit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiā cruditates & obſtructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum cauſæ ſunt proximæ.

Somnum & uigiliam plerunque morborum cauſas eſſe. Cap. XVII.

His ut uiribus, ita ordine connexi & affines ſunt ſomnus & uigilia. Eſt autem ſomnus non ſolum motus, uerumetiam ſenſus omniſque animalis functionis ceſſatio, in qua non modo ut in quiete nerui, muſculi, artuſque, ſed cere-

brum

brum & ſenſus omnes conſopiri ſolent, eſtque ſomnus omnium quaſi perfugiũ laborum, requies animi, pars humanæ melior uitæ. hic ſpiritus labore uigiliiſque diſſipatos reſtituit, aliis uidelicet ad functionum frequentationem ſuffectis. Membrorum ſenſumque defatigationem tollit, naturales functiones maximeq; concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum ſiquidem natiuus calor minime diſperſus, ſed circum uiſcera intro ſe colligens uegetiorq; factus, in cibi crudorumq; humorum concoctionem ualidus incumbit. At uero attrahendi expellẽdique facultates per ſomnum languidiores ſunt propterea quod conquieſcat mouendi uis ſolita quidem illis opem ferre quodque corporis contenta uigiliis atque motu concitata, expeditus trahenti pellentique cedant. Quinetiam ſomnus ſanguinis eruptionem, alui profluuium, uomitionem immoderataſque uacuationes omnes pręter ſudorem cohibet. Licet enim (ut author eſt Ariſtoteles) corporis ſummæ & extimæ partes in ſomno frigeſcant tumque pluribus tegumentis indigeamus: ſudore tamen uberius tandem emanant: quod humores intus concluſi alimenti concoctione diſtributioneque peracta: manifeſte & affatim in extima ſummaque corporis eruptionem faciant In uigiliis maior fit per cutem diſſipatio, ſed humorum tenuium: qui obſcure atque ſine ſenſu exhalant. Cęterum ſomnus immoderatior ſpiritus offundit & obſcurat: omnes ſenſus mentiſque uires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit: functioneſq; naturales infringit: crudos pituitoſoſque humores & omnis generis ſuperuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauum atque iners magis quam quies efficit: deſtillationum: frigidorum diuturnorumque morborum author. Nihil tam morti ſimile quam ſomnus: ipſius nimirum imago & ſimulachrũ: uigilię contraria atque ſomnis edũt. Etenim ſpiritus ſenſuſque excitant promptos: celeres alacreſque reddunt: & partium omnium uires omnes recreant & erigunt. Calorẽ in omne corpus diffundunt æquabiliter: alimenti humorumque diſtributionem, excrementorum depulſionem accelerant. Et hęc quidem moderatè. Immoderate ſpiritus exhauriunt, corpus præſertimque cerebrum ſiccant: & (ut inquit ille) Attenuant iuuenum uigilatę corpora noctes ſenſus obtundunt, & mentem perturbant. Bilem inflammant, phrenditis, continuarum febrium, acutorumque morborum procreatricem. Natiuum calorem humidumque primigenium diſſipant, ſicq; læſa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationem morborum cauſas fieri. Cap. XVIII.

SI QVIS animi perturbationibus omnino uacaret, poſſet & ſine his integra nihilominus ſanitate uitam traducere: at quoniam nulla diſciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & ſedare poteſt, quin ſemper horum procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter cauſas euidentes eaſque neceſſarias collocantur. Sex autem numerari ſolent, metus, mœſtitia, ira, gaudium, agonia, uerecundia. Qua ratione & quibus ex cauſis fiant, & quam multas comites habeãt, ſatis in Phyſiologia perpendimus. Perrurbationum animi etiamſi moderatę ſunt, nullus ferè uſus, pręterquam gaudii. Hoc exhilarans cor ſpiritusque lętitia diffundit, natiuum calorem ſuſcitat ſanguinem humoreſque extenuat, quibus ſalus comparatur conſeruaturque ſanitas. Triſtitia nemini frugifera, niſi quis effuſiore gaudio diſſolutus ſit: nec ira niſi ſomniculoſis & inertibus, nec timor niſi temerariis & furibundis, nec uerecundia niſi impudentibus & pallore fœdatis, Agonia

nia omnibus aduerſa inſenſaque eſt. Cęterum hæ modum prætergreſſæ nos grauiter conuellunt, quippe quæ euidentium cauſarum uim adipiſcuntur. Gaudium profuſum ac inſolens ſpiritum caloremque tam uehementer à corde in ſumma corporis effundit diſſipatque, ut id caloris beneficio prorſus deſtitutũ, uel ſyncope uel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigiſſe memoriæ proditum eſt, qui tamen omnino uel ſenes erant, uel languidi ac imbecilli. Cęteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira uero calorem & ſpiritum è corde etiam foras, non ut gaudium ſenſim, ſed repente permouet. *Ex* hac tamen nemo omnium deprehenſis eſt repente ſublatus, nec diſſipato calore exanimatus, quod ſoli audaces & robuſti iracundia efferi poſſint, & iis ſolis ubertas caloris circa cor efferueſcat. In his itaque dũ cor ira cumulatur & exardeſcit inflammatus calor in omnia effertur, ut tum homo extra ſeſe percitus feratur Ea ſpiritus primum, dein humores corpusque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram uel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridã febrem, in aliosque ex bilis feruore & ex humorum confuſione morbos. Timor & triſtitia calorem ſpiritumque intro reuocãte ille quidem ſubito et affatim, hæc paulatim impetuque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen ut ſomnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quod is calor ac ſpiritus in cor ſolum recurrat. Ea quidem affectione cor uehemẽter premi et ſtrangulato calore pene obrui fidem facit, quod pulſus paruus, tardus, rarus et imbecillus euadat. Speciatim uero triſtitia corpus omne, maxime uero cor refrigerat et exiccat ſpiritus innatumque calorem obterit et offundit, uigilias ſiccitate inducit, concoctionem labefactat, ſanguinem humoresque, incraſſat, exaggeratque melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in marcorem, aliosque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multo uiolentius euidentiusque timor iniicit, quæ cęco et repentino impetu percellens, non paucis calore cordis uiolẽter ſuffocato uitam ademit. Nam cunctis uires ſubtrahit ipſe timor. Quod timentibus aluus interdum ſoluitur, aut urina profunditur, non mihi uidetur cum *Ariſtotele* indicium eſſe ſanguinis in aluum compulſi, ſed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem ſpiritumque in intima primum cogit, eumque mox ſenſim foras reuocat, ſed blande adeo ut neque cor oppreſſum frigeſcat, neque ſpiritus diſſipetur: At uero agonia, id eſt certamen utroque motu uehementer concurrit: quumque ex timore & ira cõſtet, amborum pericula motu tamen inæquabili intendit. Quęcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera coniiciendæ ſunt. Excãdeſcentia quidem, odium, diſcordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metũ: dolor animi, luctus, mæror, lamentatio, ęrumna, moleſtia, deſperatio, ad mœſtitiã; lætitia iactatio, animi uoluntas ad gaudium. Neque duntaxat hæc morborũ cauſæ fiunt, uerumetiã cura, ſolicitudo, afflictio, omnesq; animi moleſtię, quas ambitio, auaritia; aut aliud feruentius deſiderium inflixit, quemadmodũ mentis in rerum inueſtigatione aſſidua contemplatio acriorve contentio. Harum quippe omnium immoderatione ſpiritus & calor emarceſcũt. De neceſſariis & euidentibus cauſis & quibus eæ modis nos immutare poſſunt, dicta hæc ſint.

De cauſis euidentibus non neceſſariјs. Cap. XIX.

CAVSAE uero neceſſariæ quas declinare licet: & quibus nulla neceſſitate utimur, ad ea genera quę ſupra de neceſſariis poſuimus referri poſſunt. In am

bientium quippe genere collocantur æſtuaria quæ corpus, pręter modum calfaciunt & excitant, demum calore diſſipato refrigerant. Balneę uero aliæ refrigerant & humectant, aliæ calfaciunt & humectant aliæ calfaciunt & exiccant, ut ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſę marinę, quacunque enim qualitate inſignes fuerint, eadē corpus perſunciet. Adhęc unctiones & emplaſtra foris ſuas ēt uires contagione nobis impertiunt, dū eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altius infundūt. Veſtes & regumēta quibus operimur, interdū per ſe ut calidorū animātiū pelles, interdū accidēte calfaciunt, quod inſitū corporis calorē retinent nec exhalare ſinunt. Florū denique & aromatū ardor omniſq; fumus aut uapor, ſiue manifeſta ſiue occulta vi prædítus, dū intro ſpiritu ducitur, luculēter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientiū genere. In eorū autē quæ ſumuntur claſſe, numerantur medicamenta quę quoties uel imprudēter uel ex cauſa uorantur, primis, ſecūdis tertiſve qualitatibus aut tota ſubſtātia ſpiritus, humores corpuſq; afficiūt. Inter ea uero quæ corpore excluduntur, nō neceſſaria eſt ſāguinis è naribus aut e uulnere eruptio, quæ nimie, calorē, ſpiritus, & uires exhaurit: neque integre ſano erumpentis quoquam modo ſāguinis ulla eſt commoditas. Neque profecto uenus quomodo ſalubris, niſi cui forte multo iam tempore pręter conſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quod titillantis aut turgētis materiæ exuperātiā quaſi onus inſenſam deponat. Immoderata uero, ſpiritus calorem, humidūq; primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque conuellit, corpus eneruat, emollit inerſq; reddit. Horū nihil tamen extreme, quandoquidē ueneris modus quidam eſt nec ut cibo ita uenere citra deſiderium quis utitur Vix quiſquam ſine libidine uenerē exercet, ſine appetētia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſanguināt. Proinde cibi quam ueneris crebriora ſunt grauioraq; pericula. Ad motuum genus accedunt clamores & uociferationes, quibus interdum uenæ membranæq; diuelluntur, eodem & dolores pertinent, diri immaneſque cruciatus, & externi motus: ut nauigatio, uectio, geſtatio, equitatio: & quæcūq; corpus: humores: ſpiritusve durius exagitant. Singula quippe ualidas ad morbos ginendos uires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca· quāquam in corporis ſumma præcipuas uires habet. Deinde attritus: contuſiones, caſus: uulnera: ferarum morſus, uenenatarum beſtiarum ictus, & quæcunque fortuito in nos irruunt: nobiſq; quaſi fato impendēt, quorū periculis corpus uarie iactatur. Euidentes morborum cauſas: quarum ui immutamur omnes iam quidem recenſuiſſe uideor, quas ſolas ueterum imitatione uulgus ſcrutatur, ſedulo rogant unde morbus unuſquiſque proceſſit. Ab his autem defluunt gignunturque interiores: de quibus proxime diſſerendum.

Interiores morborum cauſæ: quot qualeſque ſint, utque ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Corpori s ſpiritus, ſanguis, humores, excrementa, & quæcunq; contentorum nomine complectimur, interiores quidem cauſę ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenentur, ſalubres & ſanitatis conſeruatrices appellātur. Sin uero de naturę bonitate multū decedunt, inſalubres & morborū effectrices. Decedunt autē uel quantitate uel qualitate, quæ duo uitia illis contra naturam inſunt. Quantitatis uitia ſunt exuperātia & penuria. Spiritus exuperare quidē nō poteſt, deficit tamen quū magna eius eſt inopia. Quæ toto genere præter naturā ſunt, ut

calculus, ut lumbrici, ſemper dum adſunt exuperant, nunquã deficiunt. Sanguis humores, excrementa, ſiue immodice exuperant, ſiue deficiant, uitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia, plethora dici conſueuit. Reliquarum omnium redundantia in caccochymiæ genere continetur. Quinetiã contentorum omniũ intemperies, tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius ſubſtantiæ corruptio cacochymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum uitiis omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autẽ ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatiq; calidi penuriam ambientis feruor, balnearum, diſſipantiumq; medicamentorum uſus, alimenti penuria & inedia, immoderata uacuatio, labor, omniſq; motus uehementior, uigiliæ, inſolens gaudium, uenus intempeſtiua, dolor excrucians. Eædem quum increuerint, ſanguinis ſuccorumq; inopiam tandem inferunt. Spiritus innatumq; calidum premunt & humores coarctant, aer denſus & caliginoſus idemq; gelidus, alimentorum ubertas, excrementorum prouentus, diuturna quies, ſomnus arctior & profundior, metus & meſtitia. Eadẽ ſi uiolenta & intẽpeſtiua irruerint haud ſecus atq; laqueus faucibus ceruiciq; iniectus, natiuũ calorem ſtrangulant & extinguunt. Spiritus, humores, excremẽta, omniaq; contenta putredine contaminant aer putris & graueolens, ingeſtorũ corruptio, eorum putredo & inordinatus uſus, excremẽtorum ſuppreſſio, obſtructio, hincq; cohibita perſpiratio. Quies quoq; & ſomnus, idem præſtant, at non niſi ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſanguinis ſuccorumq; totam ſubſtantiam corrumpunt aer aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus, hauſta uenena, retenti ſeminis aliorumq; ſuperuacuorum pernicies, uenenatorum contagio, & uirulentarum beſtiarũ morſus. Intemperiem in ſpiritibus in ſanguine, in aliiſq; contentis, calidam quidẽ inuehunt, circunfuſi aeris æſtus omniumq; circunſidentium feruor, & quæcunq; cutim coarctant atq; denſant. His accedunt, cibi potuſq; calidiores, medicamẽta quoq; calida & acria, excrementorum ſuppreſſio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatioq; uehemens, ira & uigiliæ, niſi extra modum exceſſerint. Frigidam uero intemperiem accerſunt, aeris omniumq; frigidorum occurſus, alimentorum parcior aut liberalior uſus, eorumq; & medicamentorũ intemperies frigidior, ingens uacuatio, & magna ſuperuacuorũ ſuppreſſio, otiũ motuſq; immodicus, ſomnus metus atq; mæſtitia. Siccæ intẽperiei effectrices cauſæ ſunt, aeris ſicca conſtitutio, & eorum occurſus quibus exiccandi uis ineſt, cibi potuſq; tenuitas & inediæ, extenuantia diſſipantiaq; medicamenta, immoderata uacuatio, motus uehementior, uigiliæ, mœror, cura atq; ſolicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum & pluuioſum cœlum, balneæ dulces præſertim a cibo, potus liberalior, humectãtium ciborum copia, excrementorum parcior uacuatio, uita otioſa, ſomnus multus, lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimiliſq; naturæ excrementa proferunt, cibi atq; potus craſſæ compactæq; ſubſtantiæ, ut panis azymus: bubula caro, maiorumq; animantium & piſcium eſus, uinum craſſum ac rubrũ. Idipſum cauſæ omnes quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente præſtant. Tenues uero gignunt alimenta & medicamenta extenuantia, potuſq; tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimenta aut medicamẽta hiſce uiribus prædita. Nam animãtiũ extrema piſceſq; complures & caſeus: lentum glutinoſumq; ſuccum reddunt, mel uero, hordei cremor, ſimiliaq; medicamenta, detergentem & minime uiſcoſum. Sic ſanè humores excrementave dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis ſit materia, atque etiam uehementer calidis

atque

atque ſiccis: aut impenſe humidis cũ tempore. Corpore ſpiritus humoresq; exagitant atque conturbant; quęcunque humores ualde extenuant aut inferuorem agunt; & quę aut ſubito uehementerq; comprimunt; aut uehementiore motu incitant; ut dolor atrox; immodica exercitatione, ira, timor, omnesq́ tum corporis, tum animi perturbationes. Ex his ſciri poteſt quam uarię ſint euidentium cauſarum uires. Aliæ morbis materiæ ſuggerunt; ut alimenta & excrementa; quæ principales ſunt cauſæ. Grauiſſimis proinde morbis maxime obnoxii euadunt; qui gulæ abdominiq; dediti; tempeſtiuam aſpernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant; ſolasq́; huic qualitates impertiunt; ut aeris & occurrentium intemperies motus & quies, ſomnus & uigilia: & animi pathemata, quę rarius morbos excitant. Quot igitur qualesq; ſint interiores morborum cauſæ: & qua hæ ratione ab euidentibus procedat, omnium denique efficientium cauſarum genera uiresq; ſumus perſecuti.

Quæ ſit uniuſcuiuſque morbi cauſa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim ſcrutari par eſt quibus ex cauſis uniuſcuiuſque originem ducat, ut ex earum obſeruatione omnis quæ ad medendi rationem conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius a ſolis euidentibus externiſq; cauſis profectus ſit: alius præter has etiã interiores easque uel antecedentes uel continentes cauſas habeat, prima quidẽ uniuſcuiuſq; eſt origo diſcenda. Partium ſimilarium, tum ſimplex tum coniugata intemperies, earum quoque putredo & totius ſubſtantiæ corruptio; ab euidentibus plerunque cauſis fiunt. Hæ ſiquidem dum blande & ęquabiliter in omne corpus irruunt, primum prompteq; ſpiritus, qui in tenui ſubſtantia poſiti omni affectioni patent, ab his deinde humores cęteraq; contenta, poſtremo partium ſubſtantiam quę ſolidior eſt, quacunque uia aut qualitate inſignes ſint, afficiunt. At ſi ualidæ cauſæ eæ ſint, & diu multoq; tempore aſſiſtant, atq; iis expoſitum corpus propinquũ ſit, idq; iã actioni obnoxium (Illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiã proxime in corpus immigrabit. Quinetiam ij morbi ſimilares nonnunquam a ſolis antecedentibus, aut a continentibus cauſis emergũt. Etenim uitioſus putriſq; humor firmius parti adhæreſcens illius ſubſtantiam tandẽ corrumpit: quomodo & pulmones & iecur putreſcere perſępe reprehendimus. Sic ſuppreſſi ſeminis & quorundam excrementorum malignitas in ueneni naturã faceſſens principum partium ſubſtantiam contaminat. Quacunq; autẽ intemperie alienave qualitate ſpiritus, ſanguis, humores, excrementa ut tenentur, mox contagione corporis partes eadem inurunt, eaq; interdum leui, interdum altius infixa & permanente. Itaque morbi ſimilares alias a ſolis euidentibus, alias tum ab his tum antecedentibus continentibusq; cauſis originem habent. Iam de inſtrumentorũ morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut ſpermatis conformatisq; facultatis uitio, aut membris in partu poſteave dum adhuc mollia teneraque eſſent contortis, aut quod multo poſt tempore colliſa confractave uitioſe coaleſcunt, ſiue medici ſiue laborantis, ſiue alterius cuiuſpiam inſcitia & errore. Interiores etiã cauſæ plerunq; figuram inuertunt, ut tumor præter naturam, ſectio, conuulſio, & reſolutio neruorum.

Concauitatis & meatus uitia quidẽ multa ſunt, quorum coalitus maxime a cauſa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratę nec bene curatæ, inter ſe glutinantur & adhæreſcunt. Obſtructio ab interiore quoq; cauſa, ut a caruncu-

la, a du-

la; a duro tuberculo, a tumore, a callo, a grumo & ab humore craſſo lentoque interiorem canalem ductumq; interciente. Anguſtia uero fit uel aliquo extrinſecus comprimente introq; impellente meatuum latera: uel his in ſeipſa concidentibus, idq; cogente frigidorum adſtringentium aut exiccantium ui. Sed & cauſam ſæpe habent interiorem, quum retinendi facultas ualidior, meatus eorumq; oſcula quaſi impetu conaguſtat. Laxitatis cauſæ his contrariæ ſunt, medicamenta aperientia, quę incidendi, detergendi, expurgandique uim nacta ſunt, & quæ uehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas ualida aut retentrix imbecilla. Aſperitatis porro cauſæ ſunt medicamentorum, humorum, & excrementorum immodice acerborum, cuiuſmodi ſunt immaturi fructus, aut acrium, aut abſtergentium uis eouſquè interdum inualeſcens, aut partes ipſas uel corradat uel exulceret. Læuitatem uero efficiūt cibi potus, humores, tum utiles, tum ſuperuacui pingues atque glutinoſi. In numero autem pars quæcunq; deeſt, aut naturæ conformationiſq; uitio, aut ſectione, aut uſtione, aut putredine, aut frigore periit. Siqua autem ſupereſt & accreſcit, ea eſt ualidæ naturę opus, quæ ex utili eaq; uberiore materia naturale quiddam progignit: eiuſmodi eſt in conceptu ſextus digitus & in adultis tuberculum carnoſum. Ex inutili uero materia fiunt ganglia, melicerides, ſteatomata, atheromata, acrochordones, eiuſq; generis tubercula. Partis porro molem ſupra modum augent, utilis materię ubertas & ualida natura, quę frictione, calore, pice aliiſq; trahentibus iuuatur. Minuunt uero imbecilla uirtus, & alimenti penuria: & aliæ cauſę quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è ſua ſede atque ſitu dimouent uinculorum ſolutio aut laxitas, ut in luxatis, ſiue repentino uehementiq; motu, ſiue mollientiū occurſu fiat: continentium partium diſruptio uel laxitas, qualitas, qualis in Enterocele aliiſq; ramicibus, & in abdomine diſciſſo. & quum uulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium conſenſus deprauatur, quum illæ inter ſeſe cohærent aut commune illarum uinculum laxatur, intenditur, uel abrumpitur. Continui ſolutionem efficiunt flatus humorve exuperans, uel acer uel pungens, uel exedens: & in cauſis euidentibus modus immoderatior, & quęcunque contundunt, frangunt, uulnerant, perforant, aut urunt. Atque hæ quidē ſimplicium omnium morborum cauſæ putentur.

Implicitorum compoſitorumq; morborum cauſæ. Cap. XXII.

NVLLA cauſa proprio atq; uni eſt ſemper addicta morbo, ſed una eadéq; ſimplex morbos plerunque uarios infligit. Solis ardor deſtillationem è capite frigidam concitat, ex qua aſthma, arthritis & paralyſis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris eſt ſoboles. Sed & cauſę contrarię in morbi eiuſdem procreationem ſæpe concurrunt. Vt enim ſolis ardor cerebrum dilatans illiusque ductus patefaciens excremente diffundit, fluxaque reddit, ita frigus immodicum quaſi comprimens & coarctans, illa exprimit, depellitque. Quum itaque morbi complures erunt, uniuſcuiuſque interior cauſa ſeorſum peruestiganda: quòd ſi multę deprehendantur, obſeruandum implicitę ne ſint an connexę, an ve diſiunctæ: quandoquidem earum non minus quam morborū obſeruatio ad curationem confert. Implicitę uix unquam ſeorſum eximi poſſunt. Ex connexis antecedens prius quàm conſequens delenda. Diſiunctæ ſeparatimque tolluntur. Quoniam autem tumores omnes præter naturam, morboſque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipſa plurimorū eſt morborum

borum cauſa, hoc loco expendendum, quid fluxione moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia ſunt, ſanguis, bilis tum flaua, tũ atra, pituita, aquoſus humor flatus & quicquid ex permiſtis conflatur. Omnis autẽ materia uel per ſe & ſua ſponte, uel impulſa fuit. Sponte, quũ uel copioſior eſt uel colliquefacta, uel iactata uehementius. Talis quippe nequit propria ſede coerceri, ſed ſuopte impetu effluit exciditq́;. Impulſa uero fluit aut ui partis expellentis ea quę tum qualitate tum quãtitate moleſta ſunt, aut ui frigoris, aut adſtringentis cuiuſdam aut comprimentis robore. Atq; hæ cauſę fluxionis ſunt effectrices. Cur autem in hanc quam in illam potius partem incumbat, cauſa eſt pars uel recipiens uel attrahẽs. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & ſubiecta mittenti. Imbecilla eſt uel natura, ut cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa molliſq́; genita eſt: uel morbo, ut quę contuſa eſt, obtrita, uulnerata, aliove morbo languida. Pars prona fluxionis ſubiecta eſt, ſi uias ad ſe directas & ingredientes amplas habet atque latas, egredientes uero anguſtas. Sic ad renes, ad pulmones, ad articulos, ad aliaſq́; ſedes in quas humor illabi conſueuit prona eſt fluxio. Prona etiam fluxioniq́; ſubiecta pars eſt quæ inferiore eſt ſitu: quandoquidem materia grauis facilius deorſum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & uapor & tenuiſſima bilis facile quoquouerſum excurrit. Attrahit pars quæq́; fluxione dolore motu, frictione & calore: ſiue ab interioribus ſiue ab externis cauſis comparata hæc ſint. Humor in parte coaceruatur bifariam: congeſtu & defluxione. Congeſtus fit partis uitio & imbecillitate: quum allapſum alimentum nec conficere: nec abſumere ualens: non pauca inde cogerit ſuperuacua: aut quum ualida; ipſa plura allicit; quam ut poſſit concoquere; aut quum denſior adſtrictiorq́; excrementa nec facile deponit nec diſſipat.

Libri primi de morborum differentiis eorumq́; cauſis.

FINIS.

DE SYMPTOMATIS ATQVE SIGNIS.

LIB. SECVNDVS.

Quid ſymptoma, & qua id ratione a morbo & a cauſa diſtet. *Cap.* *I.*

TERTIVM nunc genus reſtat eorum quę præter naturam nobis ineſſe propoſita ſunt, ſymptomatum nempe atque ſignorum: quæ ut ortu, ita & tractatione morbis ſuccedunt. Licet autẽ morbi compluresque eorum cauſæ penitus lateãt & intro condantur, ſymptomata tamẽ ſignaq; omnia foras ſedant, & conſpicua ſunt nobis. Alia quidem ſigni, alia ſymptomatis eſt ratio: omne ſymptoma ſignum eſt, non tamen omne ſignum ſymptoma. Eſt autem ſymptome, affectus præter naturam ubiuis conſiſtens. *H*ic quidem affectus appellatio latius quam in morbi finitione patet, ut & affectionem omnem contineat. Qui præter naturam ſimpliciter exiſtit, nondum contra naturam eſt, nec corporis functionem ullam manifeſte offendit. Morbus & morbi cauſa a ſymptomate diſtant, quòd functionem lædant, ille quidem primum & per ſe, hæc uero per accidens: ſymptoma neutro modo lędit, quia nondum contra, ſed duntaxat præter naturam eſt. Diſtant & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte ſolum conſiſtat, cauſa in contentis, ſymptoma uero tum in utriſq;, tum in functionibus ipſis. *H*ac quidem nominis ratione quicquid uel in corporis ſubſtãtia, uel in contentis uel in functionibus pręter naturam exiſtit, ſi nondum functiones manifeſte offendit, ſymptoma iudicandum, undecunq; id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex ſolis ardore contracta, & urinæ aliorumve excrementorum color odorve pręter naturam citra morbum grauis, & leuiuſculi partium affectus, adeoque tenues ut nondum fũctionibus incommodent, ſymptomata ſunt, neq; in aliud affectum pręter naturam genus conijci poſſunt. Eſt tamen & altera multo anguſtior huius nominis ratio, qua ſolum affectus preter naturam ex morbo profectus ſymptoma appellatur. *H*oc genus uniuerſum morbi ſoboles eſt, quo nihil eorum pertinet quomodo percenſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœtenſq; deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cæterum quum morbus unus alium de ſe proxime gignit, ut dum iecoris feruor uentriculo calidam intemperiem inurit, poſterior affectus ex morbo quidem natus eſt, non ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed morbus appellari debet: ſiquidem in parte inhæreſcit, cuius actionem primum ac per ſe manifeſto lædit. Atque hi ſunt quos ſupra conſequentes morbos nuncupauimus quorum prior poſterioris eſt cauſa. Quis enim uel mediocriter eruditus uentriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuerſa

uerſa quidem ratione poteſt morbi atque ſymptomatis rationem ſibi uendicare, quoniam neque fieri ullo modo poteſt, ut unum quippiam atq; idem actionem lędat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidumq; iecur male ſanguinem conficit, hæmatoſis læditur, ex hac deinde corrupti uitioſiq; humores toto corpore ſuccreſcunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humorum corruptio licet affectus ſit præter naturam ex morbo natus, minime tamen ſymptoma cenſeri poſſit, ſed morbi cauſa, quod in contentis ſubſiſtat actionemque ex accidenti lædat. Nihil enim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici: quanquam fieri poteſt ut ſymptomata alterius ſymptomatis ſit cauſa: ut quum ex eodem morbo complura ſymptomata continuata ſæpè defluunt. A frigida uentriculi intemperie cōcoctio offenditur, ex qua ciborum eſt cruditas, hinc porrò lienteria, quæ eſt cita alui deiectio, ab hanc demū impedita alimēti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morborum, ſymptomatum & cauſarum ingens quædam fit concurſio magnaque confuſio, morbum neque ſymptoma proximè antecedit, neque cauſa ulla proxime inſequitur: ſed ea ſerie ita ſemper ex aliis alia nectuntur, ut morbum cauſa antecedat, ſymptoma uero proxime ſequatur. Quanquā autem idē interdum morbus eſt & morbi cauſa, neutrum tamen ſymptoma dici poteſt. Nam & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdum cauſa fit: at ſymptoma neq; morbus neq; proxima morbi cauſa eſſe uſquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiſcens confundenſq; , non plane uidetur rerum ſubſtātias diſpertitus. Quum propter ictum dolor acerbiſſimus phlegmonem parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri: at certe dolor proxima continenſue non phlegmonis, ſed fluxionis cauſa exiſtit, fluxio uero collexionis, hæc demum, quia partem copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa deinde inflammatio, quam proprie phlemonen appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia inflammationis putredo, dolor uero incitans duntaxat cauſa eſt, & ſine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicennas, ut perſuadeat ſymptoma in morbum uerti commutarique, quum capitis dolor ex ſtomachi uitio acceptus diutius perſiſtit. At uero dolor hic ex ſympathia tametſi capiti fit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec priſtinam ſymptomatis naturam commutat: ſed uel ipſa capitis intemperies, uel alius quidam morbus ex uentriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. *Cap.* II.

MORBVM proxime tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma idque proprium indiſſolubile , è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita : nam alia in partium ſubſtantia , ali in excrementis inſident. Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatum genera, actio læſa, excremētorum uitium, & ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione, hæc uero ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa utq; omnia pateant apertius, obſtructio ſit in bilis folliculo , ſub hoc uitio flua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit, hacq; functione læſa bilis cum ſanguine manēs in totum corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetroque colore deturpatur , & icterus fit ſimplex idem ſymptoma. Hinc etiam urinæ craſſeſcunt flaueſcūtq; & alui excrementa albeſcunt bilis permiſtione deſtituta. Ea igitur ſerie ſimpli

tes corporis affectus excrementorumq; uitia ab actione læſa proficiſcuntur. Iam uero læſarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendę. Functionum aliæ animales, alię naturales: & animalium aliæ ſenſus, alię motus, aliæ princeps. Sēſus porro quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & uiſus. Principes uero functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harum unaquęque bifariam lęditur, quia aut non fit, aut male, & male rurſum bifariam, aut diminute aut deprauate. Cæcitas uiſionis eſt priuatio, hebetatio, diminutio, hallucinatio, error, & deprauatio. His in auditu reſpondent, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haut quidem difficile fit iſtorum imitatione cęteras animales functiones læſas, tametſi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percenſere, ſi uniuſcuiuſque tres conſtituantur differentiæ. Eadem propemodum in læſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenēda. Quum par unaquæque ſimilaris quatuor tum facultatibus, tum functionibus inſignita, ſi quamlibet trifariam lædi contingat, quod uel minime, uel remiſſe, uel deprauate edatur erunt uniuſcuiuſque partis, ut ſimilaris eſt ſymptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium inſtrumentorum eſt ordine, quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur, alias etiam toti corpori communes uires accepit, alijs duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Ventriculi apepſia, bradyepſia, dyſepſia lęſæ communis concoctionis uitia ſunt, totidemque & in attractione, & in retentione, & in expulſione cōſiſtunt, ſed quibus proprię appellationes non ſuppetunt, quemadmodum neq; læſis functionibus duodecim, quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatum genera functio læſa comprehendit, quorum alia in alias partes incidunt pro cuiuſq; functionibus connumeranda.

Simptomatum quæ tum in affectu ſimplici conſiſtunt, tum in excrementis differentia. Cap. III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incōmodant, ſenſibus fere obuii manifeſtiq; ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero, in ordines quinque redegerunt. *Aſpectabiles* ſunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus eſt in ictero, palidus in leucophlegmatia & in uitiligine, niger in elephantiaſi. Odoratus ſunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus uniuerſum expirat. *Ad* auditum, referuntur ſoni præter naturam, quales ſunt aurium tinnitus, pulmonum faciuntq; ſtertores, dentium ſtridores, uentriculi atque etiam colli rugitus, inteſtinorum crepitus. Ingrati ſapores qui palatum & linguam inficiunt, guſtatu deprehenduntur, cuiuſmodi ſunt oris amaror a bile flaua, ſapor acidus melancholia aut ſalſus è pituita. Cutis ſcabra, arida, & rugoſa ſymptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur ſymptomata generis ſecundi, quę ſimplices ſunt corporis affectus. Tertium porrò genus in excrementis ineſt quæ pręter naturam uitium contraxerunt, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. *Subſtantiæ* uitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturam eſt, ut calculus, ut arenula, ut lubricus. Aut quum non id quod excernitur, ſed ipſa illius excretio præter naturam exiſtit, ut ſanguinis è naribus, ex auribus, ex ore ſeu ſputo ſeu uomitione, è ueſica uel aluo profluens, & quæcunque citra naturæ pręſciptum fit eruptio. *In* excrementis qualitatis uitia inſunt, quum aut eorum color a naturæ modo recedit, ut ſi urinarum, deiectionum, menſium, ſputorum, aut uomitionum

num niger eſt color, liuidus, aut uiridis. Quum etiam aut grauilētia ferit: aut ſapor amarus, ſalſus, aciduſue ſubeſt: aut lentor uel acrimonia, & craſſities uel tenuitas, alia ue qualitas præter naturam, tum his tum cæteris quæ manant è corpore ineſſe deprehenditur. Quantitas uitium eſt quum iſtius naturæ modus in his minime tenetur, ſed ea uel abundantius uel parcius profluunt. Hæc igitur excrementorum uitia in ſymptomatis connumerentur, ſi præſertim ex morbo originem ſumpſerunt. At quæ non hinc, ſed ex alimētis profecta ſunt, quorum uel qualitas praua, uel immodica quantitas permanet, nō proprie ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excrementorū uitia atque ſymptomata dum prȩter naturam intus coercentur, nouorum plerunque morborum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio ullane alia cauſa plures morbos procreet, quam excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt, iam eorū cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. *Cap. IIII.*

FVNCTIO lȩſa per ſe nulliuſq; rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autem qui ſenſum motumq; offendit, uel in cerebro propria facultatis ſede, uel in ſenſus motus ue organo conſedit. Qui facultatē eiuſq; ſedē occupat & impedit, aut intemperies eſt, aut continui ſolutio, aut conſtipatio, aut obſtructio, eaq; uel a tumore præter naturam, uel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidē coercita facultas prohibetur in ſenſus motusque inſtrumēta defluere. Qui inſtrumentum, modo partem eius principem & primariam modo cæteras quæ illi ſubſidio ueniunt, aut quouis modo uſui ſunt, exercent. In primaria quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intemperies, continui ſolutio, & ſitus mutatio: hic enim ſæpe de ſede propria decidit. *In* cȩteris inſtrumenti partibus, præter intemperiem & continui ſolutionem inſtrumentarii quoq; morbi conſiſtunt: cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo uel anguſtia, humorum penuria uel exuperantia, horum tunicarumq; craſſities aut alienus color, ſuffuſio, unguis, & quȩcunque ob pupillam ſuccreſcunt deinde ulcera, inflammationes, aliique tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt, & ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurum obſtructio, uel a tumore naſcitur uel a tuberculo, uel a ſordibus, uel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoq; obſtructio ex attritu & tumore, uel ex polypo fit: & oſſis ſpongoidis obturatio a grauedine. At fœtores iis inſidentes odoratum corrumpunt: quemadmodum linguȩ lentor ſalſus, acidus, aut amarus, geſtatus iudicium euertit. *Iā* uero tactus motuſq; ſymptomata, ut ſtupor & paralyſis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut uinculo alio ue extrinſecus præmete conſtrictis, aut craſſo lentoque humore obſtructis. *Hæ* cauſæ ſpiritum & facultatem animalem latius manere non ſinunt. *Ita* igitur animales functiones cauſæ multiplices offendunt. At uero lȩſȩ naturalis functionis cauſa omnis uel intemperies eſt uel ſubſtantiȩ corruptio: hæc enim uitia, ſimilarem partem actionum opificem inuadunt labefactentq; neque priuatȩ ullius functiones naturales aliis ex cauſis lædi poſſunt: at publicæ, quales in naturalibus inſtrumentis inſunt, aliis etiam quibuſdam ex cauſis offenduntur. Etenim uentriculi, iecoris, alterius ue inſtrumenti ratio ab eryſipelate, a phlegmone, ab aliiſq; tumoribus preter naturam interdum peruertitur, hincq; diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non ſolum ſimilaris, uerumetiam inſtrumentarius morbus attractionem interpellat. *Sic* tuberculo carnoſo uel alio quouis tumore in gula ſuc-

creſcente, quo cibis uia præcluditur & intercipitur, uel omnino; nulla uel difficilis, uel deprauata, quaſi ſaltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flauum turba præpeditur retentio, nec uentriculus cibos arcte complectitur, nec eiſdem firmiter adhęreſcit. Expulſionem lędunt morbi ſimilares, & uiarum anguſtia atque obſtructio. Sed hanc accelerat excernẽdorum copia uel acrimonia, craſſities uero aut lentor remoratur. Non aliæ profecto cauſæ quærendæ ſunt, cur alimenti in uniuerſum corpus per uenas diſtributio, aut fecum alui deiectio, aut urinæ profuſio, aut flauæ bilis in ſuam cyſtim aut denique melancholiæ in lienem expurgatio uitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ. Cap. V.

Affectus uero ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue in excrementis citra ullam functionum leſionem inhęreſcunt, interiores cauſas has obtinẽt. Color quidem pręter naturam, ſuccum & humores de optimo & mediocri ſtatu delapſos, qui uel in ſiutem ſe extulerunt, uel, cum excrementis excidunt. Fętor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus præter naturam, rugitus & murmur, uel ab inſtrumentorum fit anguſtia, uel a flatus copia, uel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, ut deiectionum, urinarum menſium & ſudorum uitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nũc ſimplici affectui aſcripſimus, At uero quantitatem eorum ſupra modum augent, uel ingens ciborum copia, uel eorum corruptio & acrimonia, quæ expultricem uim ſtimulat, uel lubrica fluxaque materia; uel continentis facultatis imbecillitas, uel ęxquiſitior corporis ſenſus, uel impedita alimenti diſtributio, uel excrementa aliunde refuſa uel corporis uniuerſi colliquatio. His enim ex cauſis urinæ, deiectiones, ſudores atque menſes ualidius, abundantius, crebriusque erumpunt. Quantitatem uero eorum minuunt, alimentorum parcitas, craſſities & adſtrictio, expellentis facultatis imbecillitas, partium expellentium ſenſus obtuſior, uarium anguſtia uel obturacio immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuero excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio ſit rupta, exeſa, aut aperta uena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & ui cauſarum euidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. *E*xeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeruatur patefactis oſculis & copia, & tenuitate, & acrimonia ſanguinis, interdum & a natura quę laceſſita ora uenarum diducit, ut iis exigat quicquid eſt moleſtum. Nonnunquam & ſanguinis ita externuatus ut ſeri ſpeciem referat, è uenarũ tunicjs rationibus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorumq; copia, contentorum uelut bilis acrimonia, & quæ pondere grauant, ut ſanguinis uel pituita copioſior quodam loco concluſa; Tres hæ cauſæ cerebri diſtillationes, oculorum lachrimas, expuetionem, gonorrhœam omnemq; ex quãuis parte uacuationem contra naturam proritant. *H*ic neme continendi facultas excrementorũ pondere defeſſa, omnia tandem elabi ſinit, expultrix uero ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Dolorem

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſa. Cap. VI.

SENSVS unuſquiſque rei obiectę uehementia pulſatur ac dolet: ut oculus nimio ſplendore, & auris aſpero uehementique ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maxime atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus, primus ſit & omnium animantium communis, quodque qualitates in quibus hic uerſatur maxime ſint efficaces. Hæ igitur ſi quando exuperent, & tactum repente uehementerque feriant, dolorem commouebunt. Non ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio dolor eſt, quemadmodum & quæ ex inimici conſpectu naſcitur, triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira, ita profecto neque rei noxiæ tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt. Itaque ut ira animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cenſeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum ulcus eſſe dolores omnes non niſi diuulſione & continui diuiſione moueri contendit. Auerrhois Galenũ inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, quod praua & nocens qualitas inducta ſit: hanc unicam & proximam cauſa ſtatui doloris, quæ una proximum eſt & proprium tactus obiectum. At uero utraque ſententia uidetur ſophiſmatum ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non unum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quo ad extremorum carnis & frigoris, humoris & ſiccitatis, mollis & duri, aſperi, & lenis, grauis & leuis mediocritate, conuenienti forma atque ſitu conſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui a temperatis ſuique ſimilibus nihil affici, nec ea percipere, a diſſimilibus uero & contrariis uarie perpeti, eaque non niſi offenſione & læſione ſentire. Quamobrem quicquid ſupra modum calidum frigidum, durum actum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, idque qualitatis ſuę ui & efficacia, quæ ꝓxima eſt doloris cauſa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, ſiccans exedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam non unicam, ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcunque uiolenter & repente in tactũ irrumpunt, tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt quandiu agunt & ſenſum mouent: atque cum ſenſus mutatione illius pariter dolor conquieſcit. Licet interdũ ſublato efficiente torpor aliquis, (perinde atque in oculo rei uiſæ ſimulachrum) aliquantiſper remaneat, obſcuram quandã doloris ſpeciem exhibens ea tamen dolor haud quaquam eſt. Multę quidem exiſtunt dolorum differentiæ quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe diximus. Quamobrem de ſimptomatum ſummis generibus horumque cauſis iſtęc attigiſſe ſatis ſuperq; uidemur de ſingulis inter particularium morbos paulo poſt aptius dicturi. Nũc de ſignis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT ILLORVM *differentiæ.* *Cap.* VII.

MORBI in intimo corporis receſſu conditi, qui neque cerni neque ſenſu ullo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tanquam rerum inditiis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quęcunque magna obſcuritate inuoluuntur ſic aperit, ut oculis ea cernere uideatur. Tanta eſt ſignorũ neceſſitas, ut his ſublatis medicinæ fundamenta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradentur, alii plerumque

aut

aut noui aut nouo modo impliciti ingruūt,neque literis,neque expreſſis ſignis doceri omnes poſſunt, generalis quædam ſignorum ars iure præmittenda eſt, quæ modus exprimat, tum morbi, tum cauſæ cuiuſque interioris inueſtigandę. Quum autem tria ſint prima ſignorum genera, hic quidem de inſalubribus quæ morbos eorumque cauſas demonſtrant, in opere prognoſtico de ſignis prognoſticis, in opere ſanitatis tuendę de ſignis integrę ualetudinis diſſerendum. Quicquid igitur ſenſibus noſtris obuium,aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius eſt ſignum. Sic ſymptoma quia conſpicuum interioris occultiq; morbi è quo fluxit,expreſſum eſt ſignum:ſic & cauſa euidens ut uitioſus corruptuſq; cibus,morbi quem procreauit index eſt. Eſt autem ſignum genere duplex,demonſtratiuū & prognoſticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt,quo præterita corporis conſtitutio memoria repetitur. Demõſtratiuis præſens indicatur conſtitutio,prognoſticis futura præuidetur. Signa prognoſtica nõ continuo ut morbus inuadit,ſed aliquanto poſt tempore ſe proferunt, hincq; mox apparentia & ſuperuenientia nuncupari ſolet. Ea genere quidē triplicia ſunt:alia coctionis uel cruditatis,alia ſalutis,uel mortis,alia decretoria,& in unoquoq; genere alia ſalubria,alia inſalubria,alia neutra,de quibus ſigillatim aliqn̄ fuſius diſſeretur. Demõſtratiuorū quoq; alia ſalubria alia inſaluburia,alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem conſtitutionem, & bonam humorum commoderationem commonſtrant. Inſalubria alia quidem morbi ſpeciem declarant,ut pulſus frequens, celer,& inæqualis febrem,alia ſedem affectam,ut pulſus durus membranam, mollis & undoſus pulmones molliorem ue partem affici: alia morbi cauſam,uel plethoræ & cacochimię ſigna In unoquoq; porro genere alia propria ſunt & inſeparabilia, quę propriam rei eſſentiam perpetuo comitantur, neque poſſunt ab ea ſeiungi. Statim pariter cum morbo inuadunt pariterq; deſinunt, unde comitantia & ſimul apparentia nuncupatur. Ita quidem lateris dolor pungenti ſimilis, difficilis ſpiratio, tuſſis,& acuta febris,propria dicimus ſigna pleuritidis. Alia dicuntur aſſidentia quę alias cum morbo euadunt, alias ſuperueniunt,alias neque omnino adſunt proinde nec propria nec inſeparabilia ſunt, ſed multorum communia. Si dolor ad iugulum uel ad alia pertingens, & in latus ægrum quam in ſanum decubitus facilior, non propria,ſed aſſidentia ſunt pleuritidis ſigna: quemadmodū & capitis dolor,qui febri non aſſiduus comes aſſiſtit. Prætermiſſis autem ſalubribus prognoſticiſque ſignis, ſalubria duntaxat hoc loco exponenda ſuſcipimus.

Signorum inſalubrium quæ morbos eorumq; cauſas indicant ſumma genera. Cap. VIII.

TRIA corpori pręter naturā inſident, morbus, morbi cauſa, & ſymptoma. Poſtremū hoc quia perpetuo ſub ſenſum aliquē cadit, ſeipſo non aliis ſignis percipitur. At morbus atque eius cauſa interior noſtros plerunq; ſenſus effugiunt, nec in conſpectum ſedant, ex ſymptomatis tamen ceu ex ſignis innoteſcunt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & coniecturalis eſt cuius ueritas non aliter quam argumentis atq; ſignis illuſtratur. Quoniam autē ad curandi methodum,non modo morbi ſpeciem, uerumetiam corporis ſedē cui is inhæreſcit,compertam eſſe oportet, conuenit ut ſignorum inſalubriū alia ſedē affectam indicent,alia morbū qui in ea conſiſtit. Sedis affectæ ſigna ſunt excrementia,actio lęſa,doloris,proprietas,ſitus,& propria accedētia. Nõ ſemper omnia,

nia,

nia ſed tamen quædã neceſſario elucet in unaquaq; affecta ſede iecur .n. inflammari plerunq; doloris proprietas, ſitus, propria accedentia dilucide innuunt, etiamſi nec læſa uideatur actio, nec excremẽta profluant. Sic factum ulcus exeſamq; uenam ſola ſanguinis expuitio retegit, licet cæterorũ nihil ſe proferat. Excrementi quidem appellatione tum quod excernitur, tum ipſum excernẽdi modum complectimur. Quod excernitur, interdum portio quædam eſt affectæ ſedis, quam certo coarguit: nam cartilago tuſſi eiecta arteriam, caruncula in urinis renes, & ramentum in alui fæcibus, tenue quidem ſuperiora, craſſũ & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demonſtrat. Interdũ non ipſa partis ſubſtantia, ſed quidã illi adhęreſcens excidit, ut inteſtinorum adeps: interdum quippiam quod pars affecta complectitur, ſic per acceptũ uulnus ſi urina profluit, ueſica, ſi fex alui, inteſtinũ ſauciatur. Vulnerato autẽ pectore ſi ſpiritus efflatur, ſuccingens membrana diuellitur. Excernendi quoq; modus affectã ſedem patefacit: nam ex uulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex aperta eſt arteria: & portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur, è proximis eſt ſedibus, ſin uero & naturalibus excrementis ad unguem exquiſiteq; permiſcetur, è diſtantibus atq; ſublimioribus eſt. Actio læſa eã partem à qua edi ſolet affici oſtendit, ut cæcitas oculum, ſurditas auditum, cruditas uentriculum. Partis autem affectus proprius ne ſit, an per alterius conſenſum, non ex læſa actione, ſed ex alijs ſignis diſcendum. Quum .n. ſolitarius conſiſtit & perpetuus eſt nihilq; intermittens, neq; increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit, atque illi accommodata preſidia conferunt, proprius exiſtit. Atqui alterius incremento inualeſcit illiuſq; remiſſione miteſcit, nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur, alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat quæ pars primario ſit affecta: ut dolor pulſans, aut arteriam aut partẽ arteriæ proximã labore: pungens membranam. conuellens neruos aut tẽdones. extenſus uenas contundens & profundus oſſiũ mẽbranas: laxus & molis carnem: grauis & obtuſus uiſcera aliamue partem ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris, affectæ ſedis eſt iudex. Nã ſi dolor dextro, hypochondrio penitus inſidet, iecur non lien: ſi ſiniſtro lien nõ iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per coſtarũ extrema producitur, iiſq; ſubiectis unæ figuram exhibet: in iecore eſt, ſi circunſcriptus in uentris lõgum ex porrigitur, in rectis eſt muſculis abdominis. Hæc ſignorum genera ſunt quibus affecta ſedes deprehenditur, atq; ex his quæcunq; propria & inſeparabilia dicuntur, quia maximã demõſtrandi uim obtinent, certiſſima ſunt: aſſidentia uero, quod multorum ſint communia non paruam interdum dubitationem habent. Iam uero affectuũ ſigna ex eiſdem (ratione tamen paulũ diuerſa) depromuntur, præterquã ex actione lęſa: hæc .n. quæ pars affecta ſit, nõ quis in ea inſit affectus exprimit. In excrementis igitur ſi partis cuiuſpiam portio continetur, ulcus ſubeſt: ut quum inteſtini ramẽtum deiicitur, aut aſperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenę rubræ ſubſident in urinis, renes calor exercet. Si alui fęces ſemini cucurbitæ ſimiles exeũt, aſcarides urgent. Doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat, ut dolor inflammãs calidam intemperiem ſtupefaciens frigidum. Dolor pungens, exulcernans, aut pruriens, humoris uel acris, uel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtendens, uel aquam tenuem uel flatum oſtendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque ſitus, quod uniuſcuiuſque partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur, renes & ueſica ferè calculo: inteſtina lumbricis, non autem uentriculis. Cor nunquam penetrante ulcere, ut neq; pulmo neq; ſyndeſimus dolore.

Propria

Propria tandem accidentia, ut ungues adunci tabem, lingua nigricans ardētem febrem, citrinus uniuerſi corporis color, iecoris, niger uero lienis obſtructionem declarat. Ex iis igitur ſignorum generibus, tum ſedis affectæ tum morbi cognitio capi deſinet.

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtigandā. Cap. IX.

OMNIS inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultaſque cauſas deducit: quodque ortu & cauſarum ordine poſtremum eſt, inueſtigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certe ſymptomata. Hoc autem ſiue læſæ functio, ſiue excremētum, ſiue dolor fuerit, tum ex ſitu tum ex ſpecie nos in aliquam partis affectę ſuſpicionē primum adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quæ primæ coniecturæ conſentiant. Etenim nullū fere ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed unius eiuſdemque morbi multa ſemper concurrunt. Quū igitur omnia quę tum narrando, tum percontando audita ſunt, in unius eiuſdēque affectę partis ſignificationem congruunt, explorata compertaque eſt affecta ſedes. Sin uero illa inter ſe diſſident atque diſcordant, in alterius partis inueſtigationem diuertendum, dum quædam deprehendatur, quæ certorum ſignorum teſtimonijs affecta confirmetur. Si omnium ſymptomatum ſignificationes eodem pertinent, neque ullum alio quoquam deffectat, pars unica laborat. De hac prętcrea diſquirendum proprio ne affectu, alterius partis conſenſu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius eſt affectus, iſne etiam primarius ſit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quendam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirandi difficultate queri. Quum ex ea actione læſa conſtet inſtrumentum aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutādum quidē fauceſne an aſpera arteria peculiari uitio tenetur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracem, ant in ſeptum tranſuerſum, aut in uicinas partes cōferenda. Quum ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in uitio ſunt. Quum dolor in thorace premit, idque circa nothas coſtas dextri lateris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernenduſque eſt. Si enim pūgenti ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cum tuſſi qua maxime cruentum expuitur, pleuritidis eſt index. Grauis uero cum aſſidua febre cum tuſſi ſicca, coniecturam adfert inflammati iecoris. Tū igitur obſeruandum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciem exhibeat, ſigna ſcabrane ſint & nigra, ſitis inexhauſta, ingēs cibi faſtidium, uomitus bilioſus, frequenſue deiectio bilioſa, urina craſſa & flammea: hęc enim ſi extant iecur phlegmone tentatur. Sin multa deſunt, alio referendus eſt affectus. Rurſum uero exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animoque luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdomis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnia magna affinitas. Hic uero dolor ſi infra deuergens in crus uniuersū exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, huncque deſtillationis ſigna anteceſſerunt, coxendicus eſt. Sin manus contractu uel blandiſſimo deprehenditur, & tuſſi, ſternutamēto, altaque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circūſcriptos, eſtque moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi concoctione ſuſcitati,

tati,

tati, aut uentriculum diſtendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœſtitia diu habent, in lienem referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo quod inter coſtas extremas & coxendicem eſt, uteris progreſſu per illam in ueſicam fere porrectus qui aluo ſoluta haud prorſus conquieſcit, uomitioque uaria eſt, frequens medendi deſiderium cum ardore, urina uel ſubſtantia uel cõtentis a naturali plurimum abeſt, is rene conſiſtit. Colicus uero dolor & uagus & latediffuſus eſt, qui aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigandi ratio. Quum autem res ipſa planè aperteque omnibus ſymptomatis inſtructa explicatur, non inueſtigatione, ſed acri duntaxat iudicio tranſigenda decidendaque eſt ut ſi quis ter quaterue quotidie ſynceri puris circiter ſelibram ex aluo reddat, interdum cum fęcibus, nõnunquam ſeorſum, nec dolor ſit ullus, nec unquã fuerit, nec ſitis nec appetentia deiecta, nec febris admodum ualida ſed lana ſolum, nec laborans decumbere cogatur, id undenam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certe ex quodam abſceſſu ſub diapragmate rupto id effluere conſtat. Non autem in uentriculo aut inteſtinis, quia in his ſine ſenſu eſſe non poteſt. Non in renibus aut ueſica, quod ex is non in aluum, ſed in urinas contenderet, Non in iecore aut in liene, quia horũ abſceſſus laborantem omnino proſternunt, cum febre ardẽte, cum ſiti, cũ grauibus aliis ſymptomatis. Reſtat igitur in ſolo ſit meſẽterio, quod pars eſt ignobilis, ſenſu omnis expers: atque in eius parte ima, è qua ſyncerum poſſit inteſtinum rectum confluere. Iam uero ſi multa indicia uariaque ſymptomata ſeſe exhibent quorum nec uires nec ſignificationes in unam eandem affectam ſedem pertineant, ſimplex eſſe nequit & unica ſedes affecta. Hic autem imperiti & artis ignari ſignorum turbulenta concurſione prępediri ſolent, tanquam in nouum, inauditumque morbi genus incidant. Et reuera confuſos implicitosq; morbos dilucide explicare in primis quidem arduum & operoſum eſt, maxime uero quum affectæ ſedes uicinæ ſunt, & in communem quandam functionem conſpirarunt, quoniam pleraque illarum ſymptomata communia ſunt. *V*t tamen ſecernantur expliceturque, perpenſis ſignorum uiribus & naturis, quot quot in eiuſdem partis ſignificationem concurrunt, ſeorſum conſtituenda referendaque ſunt dum tandem conſtet quot partes primario ſint effectæ, ut & totidem morbi reipſa deſignentur. Quum igitur reſpiratio oſtenditur, tuſſiq; uetus fatigat, & ſtertor, & ſputum copioſum eſt quibus dein lateris dolor accedit quoniam nec tuſſis illa uetus nec ſtertor poſſunt ex pleuritide proficiſci, neceſſe eſt præter latus ipſos quoque pulmones iamdiu obſtrui, eſſeque aſthmati implicatam pleuritidem. Rurſum uero quum dyſuria meiendo acri dolore & ardore diſtorquet, ſi mictionis initio pus emanet, idque interdum ſponte citra urinæ profuſionem, & urinæ curſum plerunque intercipitur, ſi præterea ſub emictionis finem dolor acrius urget, exciditque non nihil ſabuloſum aut uiſcoſum, ſepiusque dolor in podicem incumbit: cui quæſo morbi huius primus aditus circumſeptus & difficilis non appareat? ſingulis tamen accurate explicatis uarię ſedes affectæ cernentur, & ulcus in penis meatu ueſicæ calculo implicitum. At uero quum affectæ ſedes longius diſſitę ſunt, quoniam ſymptomata edunt prorſus diſparia, & que eodem pertinere nequeunt, earum ſecretio diremptusque multo quidem expeditior, in hiſque morbi euidentiores ſunt ac magis perſpicui. Vt ſi plurenta urina citra ſenſum doloris emeitur idque cum lumborum dolore, ſimul etiam fauces ceruixque tument ac rubent cum uorandique labore, atque etiam cum febre promptum fuerit renis ulcus ab angina ſecernere. Quoties portò deprehenſæ erunt multæ ſedes affectæ, ui

Dub°

dendum num una affectu alteri impertiat, unaque alterius cauſa ſit. Tum ſiquidem connexi morbi erunt aut conſequentes. Vtro autem genere ſint, internoſcetur, ſi exploretur utra pars ſit prior morbo prehenſa, & an illius graue quoddam ſymptoma poſteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypocondrium tumet ac renititur, difficiliſq; eſt ſiniſter decubitus, & icterus multo ante tempore animaduerſus, connexi morbi iudicentur, iecoris ſcirrhus & hydrops, atque ille poſterioris cauſa. Sic & quum impurum multoq; humore uitioſo perfuſum corpus, nephriticus cruciatus in febrem præcipitat, nephritis febris cauſa ſtatuitur. Pleuritidi autem febris connexa eſt fere ſyptomatica: at ſi quando pleuritim præceſſit, primaria eſt, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quod eius cauſa minime ſit: atque hos conſequentes appellamus. Non enim qui prior eſt affectus, ſed qui in poſteriorem uim obtinet illius eſt cauſa: nec ſi poſt alium, idcirco ab eo ſit.

Qua ratione morbus eiuſque continens cauſa perueſtigetur. Cap. X.

PERSPECTA affecta ſede quis deinde in ea affectus ſit quærendum. Hic autẽ quoniam ex doloris proprietate & ſitu atque excrementorum genere cognoſcitur, de affecta ſede roganti multa etiam de affectus ſpecie ſeſe exhibent, iiſdẽque ſignis ambo plerunque innoteſcunt. Interdum ſedes affecta, interdum affectus ipſe cõſpectior atque manifeſtior eſt, ut excerpto pure abſceſſus, ſanguine ulcus intelligitur, etiamſi nondum conſtet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta ſunt ſignis exquiſite noſcendum quiſnam affectus in laborãte conſiſtat, ſiue ſimilaris, ſiue inſtrumentarius, ſiue communis ſit. Deinde uero ſimplex ne is ſit, an compoſitus: ſi cõpoſitus ſit, ex quibus conſtet: ut ſi renis intemperies ſit calida an cũ ea ulcus etiam cõſiſtat. Atque ſiue ſimplex ſiue compoſitus ſit, ſcrutãdum præterea ſitne ſolitarius & ſine fouente cauſa (hic enim expeditius ſanatur) an cauſa interior comitetur : quum enim ea in primis ſummouenda ſit curationem difficiliorẽ habet. Quocirca poſt affectã ſedẽ & morbi ſpeciẽ, cauſa omnis interior perueſtiganda, primum quidem continens & proxima flatuſne ſit an aquoſus aliuſue humor, & pituita, sãguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliudue præter naturam, ut calculus, grumus, lumbricus, excrementiue genus. Id autem indicant uarius color & natura, doloris ſpecies, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ ſiquidẽ partes aliis gignendis coaceruandiſque excrementis comparatæ ſunt, iecur bili flauæ, lien atrę, uentriculus, inteſtina & cerebrum pituitæ, renes & ueſica calculo, inteſtina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut cõſuetudinem incaluit, ſi rubet ſanguine, ſi flaueſcit bile pręter modum perfuſa eſt, quæ friget, ſi albeſcit pituita, ſin liuet melãcholia grauatur. Dolor acerrimus eſt a bile, mitior a ſanguine, habes a melancholia, a pituita, ab aqua & a flatu, niſi cum copia uehementer diſtendunt. Quæ ex affecta ſede prodeunt, ſi proprio quædam ſunt concluſæ materiæ, uel colore uel ſubſtantia quænam ea ſit exprimunt. Ex his igitur quę prima & continens morbi cauſa atque materia ſit intelligitur. Deinde uero quærendum ſolane ea ſi atque ſolitaria, an ab antecedente quapiam faueatur. Quæ ſolius laborantis partis uitio quaſi congeſtione quadam coaceruata eſt ſolitaria cẽſetur. Quum uero uel corpus uniuerſum, uel pars aliqua humoris copia præmittitur hancque exuperantiam quaſi moleſtum onus excutiens in partem laborantem deponit tum quidem antecedens cauſa ſubeſt continentis comes, duplexque interiorum cauſarum genus adeſt remedii profligandum. In his porro.

ro diligenter internoſcendum quę pars in laborantem ſuperuacua deponere ſolet & quæ materia quiſue humor, tum ea in parte, tum in uniuerſo corpore plurimum abundat. Quoniam igitur ſæpius ex uniuerſo corpore in affectam partem uitium incumbit, atque etiam ſi nihil incumbat, niſi tamen perfecta corporis totius & uiſcerum conſtitutione, nullius partis affectæ curatio recte ſuſcipi poteſt, hoc loco ſubiicienda ſigna ſunt, ex quibus uniuerſus corporis ſtatus intelligatur, & quis maxime humor in eo dominetur & exuperet.

Signa uniuerſalia cauſæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore Cap. XI.

EORVM quę toto corpore exuperantem humorem indicant, alia abſolute ſigna, alia ſigna ſunt & cauſæ. Signa quidem ſunt, corporis facieiq́ue color & habitus, animi mores, inſomnia, quæ excernuntur, ut urina, deiectio, ſudor, ſcreatio, & quæ undelibet exeunt: functiones tum naturales, tum animales, ut concoctio, ſomnus, atque pulſus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & cauſæ ſunt, totius laborantis natura iecoris quòd ſanguinem humoresq; progignat, & cordis cuius uis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium uiſcerũ conſtitutio, parentum uitia, ſuppreſſa quædam uacuatio conſueta, uiuendi cõſuetudo in cibo atque potu, uitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique ſtatus. Deinde præteritorum morborum quibus plurimum conflictari conſueuit recordatio. Faciei igitur corporisq́ue color & habitus quis maxime humor in toto dominetur palam faciunt, quandoquidem humoribus ſimilis color effloreſcit: quum pręſertim nec in altum corporis uel frigore, uel timore, uel triſtitia compulſi ſunt: nec in cutem uiolentius irruerunt, uel ira, uel pudore, uel æſtu, uel balneo, uel exercitatione immoderata. Ergo ſi horum nihil corpus uehementer afficit, certiſſima eſt dominandi humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe; id eſt bona habitudo quæ in molis corporeæ mediocritate conſiſtit, ſuccorum probitatem atque mediocritatem oſtẽdit. Καχεξία uero & ἀτροφία κακοχυμίαν, ut εὐσαρκία ſanguinis copiam. Hæc autem coloris habituſque indicia, tum in uniuerſo corpore tum maxime elucẽt & leguntur in facie. Quippe quę omnium corporis partium una cutem obtinuit à ſubiecta carne minime diuulſam, & quæ non aliud eſſe deprehenditur quam ſumma & extima corporis portio reſiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conſpectius & dilucidius in facie quam in reliqua corporis cute effloreſcunt. Si icteri iacta ſunt rudimenta, prima facies flaueſcit, ſi arquati nigri, liueſcit: ſi elephantiaſis cum liuore craſſeſcit & extuberant piliq; decidunt, ſi luis ueneręæ, puſtulis fœdatur, ſi leucoplegmatiæ, palleſcit ac tumet, ſi pulmones inflammantur, rubore perfunditur, ſi iecur aut lien obſtructione ſcirrhoue tentantur, obſcuro calore marceſcit, ſi phthiſis eſt, cadauerosa euadit, ſi quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & ſignificationes erũt in facie. Sunt & qui ex unguium colore de humorum corporiſque conſtitutione pronuncient, ſed multo obſcurius quam ex facie. Vt igitur uultus imago eſt animæ, ita facie index eſt & quaſi ſermo quidam tacitus, non modo perturbationum animi, ſed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, niſi longo philoſophiæ uſu ſedati ſint, humorum affectuumq; corporis certi quoque ſunt indices. Quum enim tres animæ partes, ſentiens, concupiſcibilis & iraſcibilis, omnino brutæ ſint plurimumq́ue affinitatis cum cor-

pore obtineant,neceſſe eſt eius in quo penitus demerſæ ſunt,naturam & uires ſequantur.Sanguineo & adoleſcenti lætitię & hilaritatis plurimum ineſt,omniaque tanquam floreſcente uere iucunda obuerſantur & arrident, ſeni & melancholico eadem triſtitia & horrida,qualia uiſuntur autumno inclinãte & ſeneſcente anno. Eam autem uarietatem non res ipſa quæ ſpectatur ſed æſtimationis diſcrimen facit, quæ corporis naturam conſtitutionemque imitatur. Quæ huius palato ſapiunt & uoluptati ſunt,alteri ſępe ingrata ſunt & iniucunda. Hic ueneris illecebris incitatus furit:ille nullo unquam illius ſtimulo laceſſitur.Huic ſenſus hebetes,tardi & pingues,illi.acuti,ueloces & expediti. Ingentium uni eximium,alteri mens tarda. Ille iracundiã ſæpe exercet,hic cohibet:ille iratus,hic propitius et quietus.Ille triſtis et mœrens,hic hilaris et lętus.Ille elato et inſolẽti animo,hic abiecto et demiſſo.Quum tãta morũ diſſimilitudo et uarietas citra occaſiõem cernatur,unde cauſa niſi a diuerſa corporis natura quęri põt?Morum quædam ſemina nobis inſeruntur naturæ primordijs conſentanea.Sunt autem ea primordia,temperamentum et uis illa præſtãtior quæ nos conformauit.Calidi et ſicci,concitato celeri expeditoq;animo et corpore ſunt: at non idcirco prudentes.Frigidi ac humidi,hebeti atque tardo. At multo efficaciores ex abditiore et præſtãtiore illa facultate mores edũtur quos ex faciei figura et conformatione indicari author eſt Ariſto. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos,breui ac parua ſolertes et ingenioſos oſtendit. Frons magna ſegnes,rotunda iracũdos.Aures magnæ et erectæ ſtupidos ac bardos,paruę uerſutos et fallaces:horum plena eſt phyſiognomonia. Pręter mores cuiq; a natura inſitos,alij ex uictu,alij ex diſciplinis accedunt. Vt.n.uinum immoderatius alios in melancholiam,alios in furorem agit,et delirio a ſenſu mentis abſtrahit: atq; aqua uel lactuca furoris impetum comprimit ac reſtinguit,naſturtium aut allium ſomnolentos efficit,hyoſcyamus demẽtat,ita quidẽ et multo efficacius humores qui præter naturã exuperãt,nos in mores ſuæ naturę conſentaneos inducunt. His ex cauſis diſſimiles ſunt hominum mores, et unius eiuſdemq; adeo plerũq; uarii,ut a ſeipſo plurimum diſtare uideãtur Hinc quoq; phrenitis,furor melancholia,mæſtitia,metus,iracundia,moroſitas aliaq; animi ſymptomata,præter cõſuetudinem et citra euidentem cauſam irrumpunt.Quamobrem diligens morum obſeruatio morbos ſępe detegit alijs quibuslibet ſignis incomprehẽſos.Ieiunis autem ſub longa media maxime cõſpicui ſunt mores.quum humor ſyncerus et impermiſtus uiget et exultat,nondum alimenti benignitate repreſſus. His finitima eſt inſomniorum rõ.Quum enim per ſomnum ſopitis colligatiſq; ſenſibus,externarũ rerum occurſu animus haudquaquã pulſetur et occupetur,tum ſanè multo maiorẽ uim quã per uigilias humores animum exercent. Laceſſitur autem per ſomnum animus tũ reconditis reſeruatiſq; ſpectris eorum quæ frequentibus actibus per ſenſus altius irrepſerunt,tum aliena corporis conſtitutione. Nam inſomniorum cauſæ ſunt, quę attentius uidentur et audiuntur, et quę curę ſunt, et tacita corporis conſtitutio. Quęcunque igitur inſomnia nequeunt ad pręcedentem meditationem referri,ex corporis ea ſtatu originem habent, eiuſque ſunt indices. Quicquid enim corpus uehementer in ſomno premit,quandam de ſe imaginẽ animo exhibet,et inſomnium facit. Famelicis epularum,ſitientibus potionum ſpecies ſeſe dormientibus offerunt,et ſeminis copia turgentibus ſæpe obuerſãtur mulierum formæ. In ſomnis graue quoddam pondus geſtare, aut arctius premi uidetur,cui corpus humorum ſarcina onuſtum eſt. Et ex altiſſimo loco in profundum præcipitari,cui caput humore multo confertum epilepſiã,uertiginem,

tiginem, aut apoplexiam minatur. At uolare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui uapore perfuſum. Somnium ictus aut uulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbi ue cauſam ineſſe protendit: quēadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatem. Itaq; ut delirijs, ita & in ſomnis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus concutitur. Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia uel humorum portiones, uel partium excrementa quędam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturā quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio uentriculi, lienis, cauorumque iecoris: alui deiectio horum atque inteſtinorum, urina uenarum, ſudor corporisque halitus ſummarum partium index eſt non modo quę conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificat: quemadmodum narium mucus cerebri: ſputum pulmonis eſt indicium. Pulſus ut cordis & arteriarum, ita aliarum quoq; affectarum partium quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notam exhibet. Etenim humorum qui tum in uaſis, tum aliis in ſedibus exuperant uaporatione tētatur & afficitur, atque pro cuiuſque humoris conditione ſe gerit & pulſat pariterq; arteriæ omnes. Harū igitur pulſus dominantis cuiuſque humoris certus eſt nuntius, ea quidem ratione quam poſtea trademus. Rerum autem externarum uſus quaſi tentans & periculum cuiuſq; naturæ faciens, quæ corporis humorumque conſtitutio ſit, exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas iniurias peræque feret, nec niſi ſumma illarum exuperantia offendetur. Vitioſa quę tamē natiua eſt, & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, ut quibus ſuſtinetur atque conſeruatur ſimilibus uero exuperātiis atq; omnibus contrariis offenditur, ꝙ eorū ui de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quę autem præter naturam & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiam exuperantibus læditur, quod horum ui multo magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato uſu iuuatur, quæ ſenſim ac blande in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & expurgantia grauis. Sic ergo ex facili difficili ue cuiuſque, tum aeris, tum cibi aut alterius externæ cauſę tolerantia, corporis humorumq; cōſtitutio conijcitur.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. Cap. XII.

IAM uero euidentes cauſę morborum effectrices magnam quoque ſignorum uim obtinent: quos enim morbos quasq; interiores cauſas genuerint neceſſario commonſtrant. Harum aliæ inſitæ ſunt & congenitæ nobis, aliæ aſcititiæ. Inſitæ ſunt temperamentum, & totius natura a parentibus ſuſcepta. Aſcititię uero, ætas, ambiens, ae, uictus ratio, uitæ genus in exercitatione & ſtudiis perturbationibus animi poſitum, uacuandorum ſuppreſſio, & progreſſorū morborum conditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi conſentaneos humores, tū morbos qui horum uitio ſuccedunt nobis ingenerant, qui illarum animaduerſione protinus innoteſcunt. Inſitum corporis totius temperamentū iecoris atque cordis naturā ferè imitatur. Quum.n. muſculorum omniumq; partium quæ ad cutē ſummaq; corporis accedunt, ſubſtantia è iecore alimentū, è corde ſpiritū caloremq; ſumat, atq; ex his quodammodo conſtet, eorū prorſus conditionē naturamq; retineat neceſſe eſt. Quibus iecur natura calidum eſt, ijs uenarū ineſt amplitudo, eaq; maior ſi humidū ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul eſt, durities quędā exiſtit. Quum enim uenæ quaſi propagines ſint è iecore profectę, illius nimirū

inſitum

inſitā temperaturam ſequuntur, eamq; nobis ob ſenſus exponunt. Venter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quū etiam ſiccū id fuerit, minus uero quum humidum. Contra autem quibus iecur frigidum eſt, uenæ anguſtę apparent, etſi humidū ſimul eſt molles ſin uero ſiccum duræ: uēter & ilia glabra piliſq; nuda. Si cor temperamento calidum eſt, pulſus magnus, uelox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccum eſt, durus: ſin humidum, mollis. Spiratio pulſui quodā modo ſimilis eſt, dummodo thoracis conformatio atq; magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoq; amplus eſt & excelſus, præſens & acer, audax, iracundus: quum ſimul ſiccum id erit tardior quidem, ſed ferocior nec facile placabilis, quum humidū, promptus, placabilis, ac minime ferox. Thorax quoq; hirtus eſt & magis in ſicco, minus in humido. At uero cor temperamento frigidum eſt, pulſus ineſt paruus, atq; his quidē mollis ſi humida temperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui perſimilis, niſi quum thorax à cordis commode ratione recedit. Animus humilis ac dimiſſus, propitius in iracundiam minime propenſus: idq; cum metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cū pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum magis in humido, minus in ſicco. Sic igitur ex cordis iecoriq; ſignis de totius corporis temperamento iudicium fieri poteſt. Præterea uero ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunq; calido eſt temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccum eſt; blanco & halituoſo ſi humidū. Piloſum quoq; id eſt, magis quidem quum etiam ſiccum, minus uero quum humidū. Temperamento proximas uires habet corporis principiumq; partium natura a parentibus inducta. Temperamenti notę interdum fallūt: ac tum ſi forte perſpectum ſit quales erant parentum naturæ, quo maxime tempore genuerūt, cōſpectius erit prolis temperamentum: neq; temperamentum ſolum, uerumetiā omnis illius natura, & quas in ſe partes ualidas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit opportuna. Nam parētum ſemina atq; etiam prægnantis uictus, principum partium totiuſq; corporis naturam conſtituunt. Cauſæ porrò aſcitæ multo poſt tempore genitis iam nobis hos illos ue humores exaggerant, quādoquidem ætas, ambiens nos, aer alimēta, uitæ exercitationiſq; genus, animi parhemata, uacuandorum ſuppreſſio, humores morboſq; generant in nobis ſuæ naturæ finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quā in ſinulis ſubiiciam, conſpicuæ ſunt.

Signa plenitudinis. *Cap.* XIII.

PLENITUDO quidē ſtatuenda duplex una impura nec exquiſita, cuiuſq; ſanguinis redundantia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulentus, ſiue aliter inquinatus. Atq; hæc uerius multa eſt cacochymia, quā & impurā plenitudinē nuncupamus, Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue oīum ſuccorū æquabilis eſt redundantia. Nuſquam.n.tam ſyncerus ſanguis cumulari pōt, quin aliorū ſuccorū atq; ſeri permiſtione ſit profuſus. Ea aūt excellentiæ noīe plethora dici conſueuit. Hęc rurſum duplex, una ſupra uires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriā & cōmoderationē exceſſit, uires tn̄ quauis alia ex cauſa imbecillas præmit. Altera abſoluta quę iā ſupra naturæ ſymmetriā eſt, & copioſius increſcens naturalis eſſe deſinit. Quæ ipſa aut leuis eſt, quū mediocritatē paulum excedit, aut tenſiua quū iā ualorū tunicas præ copia diſtendit ac propè diuellit. Hæc licet immodice exuperet, fieri tn̄ pōt ut uires non premat, nā plerūq; (ut in habitu athletico) uires cū ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi uires infirmæ ſubſiſtant, ſu-

pra

pra uires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, ſupra uires ea & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis uaſorum hæc communia ſunt ſigna. Venarũ omnium tumor æquabilis. Hic aũt obſeruandus eſt quũ omnes ſimul particulę eodẽ ſunt ſtatu, nec pars ulla cæteris eſt decliuior in quam ſanguis incũbat. Et quum om nes æquabili & moderato ſunt calore, & ſangnis frigoris ui in altum refugit, nec immodico calore ſiue aeris, ſiue baleni, ſiue uini, ſiue exercitationis, ſiue febris, ſiue ullius cauſæ calfacientis concitatus aut turgeſcens, aut quaſi colliquatus uenas diſtendit in tumorẽ. Alterum ſignũ eſt, tenſio uenarum cum quadam ſenſu doloris, quæ non ſolius plenitudinis, ſed exuperantis plenitudinis eſt index. Hæc eſt tenſiua laſſitudo ſpontanea, in qua & corpus & artus omnes ęgrius præpondere mouentur, uixq; manus in pugnũ adducitur. Si corporis moles iam plenior euaſerit, & brachia, manus, tibiæ in rugeſcant, nõ ſolũ uenarũ, ſed totius eſt corporis plenitudo. Pulſus etiam fortis, ualidus, magnus, & plenus ineſt. Venæ ſiquidẽ plenioris anaſtomoſi copiæ nõnihil in arterias transfundunt, niſi ſupra modũ craſſi uiſcoſiq; humores exiſtant. Plenæ autẽ arteriæ pulſum edunt qualẽ diximus, non in carpo ſolo, uerumetiã in tẽporibus in digitis, & in extremis quibusq; partibus moleſta pulſatione cõſpicuũ. Reſpiratio nec alta nec oĩno libera: etenim difficilior & crebrior (præſertim uero exercitatione) deprehenditur. Cõmunia hęc ſunt plenitudinis ſigna Euidentiũ porrò cauſarum quę plenitudinẽ ingenerant obſeruatio demonſtratiuorum ſignorũ uim obtinet. Cibus plenior ualentiq; materię, plenitudinis eſt pabulũ. Inſuetarũ balenarum moderatus uſus a cibo huc quaſi fuſum liquatũq; celeriter allicit diſtribuitq; in corpus. Cõſueta exercitatio neglecta, uitaue deſes & occiſa nihil è corpore diſſipat, omnia retinet: quẽadmodũ & cutis denſior. Multo maniſeſtus cõſueta omnis uacuatio ſuppreſſa, plenitudini materiã ſuggerit. Hęc igitur quum iamdiu anteceſſerint, multo certius plenitudinẽ ineſſe demonſtrant. At uero quæ plenitudinis ſpecies ſit non ex illis communibus, ſed ex propriis cuiusq; ſignis internoſcẽdum. Quum in plethora corpus nihilo magis ignaueſcit & uires omnes ęquales perſiſtunt, ſola eſt uaſorum plenitudo. At ſi corpus artusq; ingraueſcunt, & motus pigrior euadit, ſomnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per inſomnia ſe grauiter premi aut onus geſtare, aut loco moueri non poſſe putat, uirium eſt plenitudo. Cuius autẽ humoris hæc ſit, quum in omne corpus æquabiliter diffunditur, color oſtẽdet. Rubens.n. non ex ſole, nec ex baleno nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracunda aut pudore contracta, ſanguinis eſt, ſub pallida flauæ bilis, alba pituitę, nigra bilis atræ. Cerebrum biles occupans uigilias, pituita ſoporẽ atra biles inſomnia terroreſq; incutiet. Si os uentriculis, pituita appetentia excitabit, bilis ſlaua ſitim, nauſeam oris amarorẽ: atrã animi demiſſionem, moroſitatem, triſtitiam, copioſam ori ſaliuam. Quoniam autem hæc non ſatis conſpicue dominantis humoris ſpeciem ob oculos proponunt, de uniuſcuiuſq; prius ſignis accuratius dicendum.

Signa boni ſanguinis, & ſigna ueræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIGNENDO cumulãdoq; ſanguini apti quidem & accõmodati ſunt qui ſiue ab ortu ſiue poſtea iecoris cordiſq; temperiẽ ſunt adepti. Etẽim quũ iecur ĩ temperamenti mediocritate eſt niſi cordis uehementior intẽperies exſtiterit humorũ mediocritatẽ & commoderationem gignet, quæ bonus eſt temperatus ſanguis. Hic etiam gignendo apti ſunt, quibus iecoris cordiſq; tẽperatura conmemora-

memoratis ſignis calida humidaq; deprehenditur. Quinetiam ex ętatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatumq; ſanguinem, adoleſcentia & iuuentus copioſum, ſed aliquantū calidiorē producunt. In externis porro & euidentibus cauſis ſunt cibi euchymi beneq; temperati, quiq; facile ac celeriter alunt, ſanguini quippe & humoribus ſui ſimilem materiam ſubminiſtrāt. Moderata autem tempeſtiuaq; exercitatio ſine labore, ſomnus mediocris, uita curarū expers, gaudiorum plena, aeris clemētia, qualis. Vere & regione temperata exiſtit, ſanguinis humorumq; omnium mediocritatem ſi non efficiunt, ſaltem tuētur nihilque immutant. Quum igitur eiuſmodi cauſæ quaſi connexæ conſentiunt euphemiam, id eſt bonitatem ſanguinis & omnium humorū quandā faciunt æquabilitatem: quum uero cogitatione ſola & memoria repetuntur, dominantis ſanguinis indices ſunt notæ. Signa autem aſſidentia quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri dominariq; demonſtrant, hęc ſunt. Faciei corporiſque color ſupra conſuetudinem rubicundus, & quaſi ex albo rubroq; miſtus Habitus carnoſus, firmus, ſine multo adipe miti, blādo & halituoſo calore perfuſus. Venarū uaſorumq; omnium ſymmetria, ſed ab exercitatione uel ab æſtu prompte turgens plenitudo. Pulſus fortis, magnus, & plenus: uirium robur cum ſanguine & habitu proportione quadam pariter increſcēs. Vrina copioſa, colore, ſubſtantia, cōtentiſq; mediocris. *A*nimi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus in quo & res in ſomniis uiſuntur iucūditatis & lætitiæ plenæ, quaſi floribus aut luce illuſtres. Externarum cauſarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iam uero polyæmia id eſt ſanguinis ubertas ueraq; plethora ineſſe credatur, ſi in ea corporis cōſtitutione uenæ & arteriæ intumeſcunt aliæq; comitātur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximeq; uini ubertas & affluētia præceſſit, nam potu quam cibo impleri facilius eſt. Vt autē uinum, ita & humida liquidaq; omnia celerius quam ſolida coquuntur, atq; tū in uenas tum in omne diſtribuuntur corpus. Hæc igitur plenitudinem faciunt ſi tempeſtiue cōuenientiq; reliquarum cauſarum concurſione accedant. Si præterea ſanguinis è naribus, ex hæmorrhoide, aut ex utero cōſueta uacuatio ſuppreſſa eſt. Si laborans morbis ex plenitudine iam ſæpius conflictari conuenit. *A*tq; ſi plethora carnem ipſam corporiſq; molem iam occupet, cęcæ exileſque uenæ, quales oculorum ſunt, rubēt atque diſtenduntur, arteriæ omnes ualide pulſant, maxime uero in capite & in tēporibus, ſudor copioſus, dulcis, nec graueolens occaſione leuiſſima ſuauiter emanat. Quo autē plenitudinis ſigna grauiora obtigerint, eo plenitudo maior eſt atque periculoſior.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

QVI iecoris cordiſq; calido & ſicco temperamento ſunt, bilis flauæ copiam uel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerant, maxime uero ſi iuuentutem ipſamq; conſtantem ętatem agunt, quæ & omnium feruentiſſima eſt, & bilioſis morbis facile conflictatur. Deinde ſi alimēta calida ſiccaq; anteceſſerint, inediæ aut uictus admodū tenuis, parcus & rarus. *E*xercitatio uehemēs, robuſta multa & frequens: æſtus feruidioriſq; aeris, ſiue a regione, ſiue ab æſtate, ſiue æſtuariis, ſiue a calfaciēte uitæ ſit genere, frequēs occurſatio, uigilię īmoderatæ: curæ graues, attentatæ cognitiones et mœrores, ſuppreſſa bilis uacuatio ſpontanea aut intermiſſa, quæ medicamentis fieri conſueuerat, per uomitum, per aluum, per urinas aut ſudores. Cui iſthæc omia obtigerint, is neceſſario bile multa redūdat. Quū autem ea iam moleſtius inualeſcet, ſigna

hæc

hæc apparebunt. Faciei, occulorum totiuſq; corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum eſt. *Interdum* bilioſæ puſtulæ eryſipelatis ſpecie erumpẽtes. Corporis habitus ſiccus, macer & gracilis, & qui tãgentem acri mordaciq; calore feriat uenę & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris ui diſtentæ. pulſus uehemens, uelox, frequẽs & durus: urina flaua, flammea, & acris, ſedimenti pauci, interdum uomitione, deiectione. urinis aut ſudoribus ardens bilioſa excretio in iracundiã, in audaciã & uindictã propenſio: ſomnus leuis nec profundus, magna corporis iactione inquietus: inſomnia belli, furoris iracundię, ſplendoriſq; plena: frigidorum appetentia eorũque uſus gratus & delectabilis: bilis purgatio utilis toleratuq; facilis. Hæc exuperantis bilis cõmunia ſunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetumq; facit uarietate, ſimptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum inſiliente, uigilię fiunt, deliria rixarum iracundiæ plena. in os uentriculi, ſitis, nauſea, inappetẽtia, oris amaror, animi defectio: in inteſtina diarrhęa & dyſẽteria.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

CVMVLANDAE melãcholię apti ſunt quicunque iecur & cor frigidũ ſiccumq; ſiniſtrum uero hypocondrium diſtentum, in eoq; obſtructum imbecillum lienem, aut natura, aut uiuendi conſuetudine obtinent. *His* craſſi lentiq; humores ac prorſus terreni ſuccreſcunt, alias in unum lienẽ, alias in omne corpus effuſi. *Aetas* iã inclinans primaq; ſenectus repreſſo uitæ feruore in hanc prona eſt. victus uſuſq; frequens craſſorum ac terrenorum alimentorum, cuiuſmodi ſunt bubulæ ceruinę, ac leporinæ carnes, & thumani, balenæ omniaq; cetaceorum genera, & maxime condita ſale, atq; etiam uina craſſa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio triſtis, multis curis, negocijs, contemplationibus, aut literarũ ſtudiis implicita, nulla interpoſita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: ſub hac. n. natiuus calor elangueſcit, & omnia corpore ſopita craſſeſcunt *Autumnus*, aut regio, aut cœli tẽpeſtas frigida & ſicca, incoſtans & inęqualis. Conſueta melancholiæ uacuatio ſuppreſſa, ſiue ſpontanea eſſet, ut per hæmorrhoidas, per mẽſtrua, per aluũ aut uomitionẽ, aut per nares aut ſcabiem; ſiue medicamentis fieri ſolita. His igitur ex cauſis melancholia coaceruatur & immoderatius exuperat, tumq; naturę ſuæ morbos cognatos inuehit. Qum iam illa exuperat, hæc ſigna ſe proferunt. Faciei totiuſq; corporis color fuſcus, obſcurus aut nigricans, interdum uniuerſus & ęquabilis, interdum maculis quibuſdã inuſtis. Nigra plerunq; & exuſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra uitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilẽtus, aſpectus incõſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, rarus & ſubdurus. Vrina ſi nihil una excidit melancholię, tenuis & alba. ſin uero illius quiddã pręterfluat, craſſa, liuida, uireſcens, aut nigra. Prę copia ſponte erũpens melancholia uomitione, deiectione urinis, ſudoribus, mariſcis aut uaricibus. *In* morbis animi metus & męſtitia, taciturnitas, ſolutio, inanis rerũ cõmentatio, ſomnus turbulentus, horrendus inſomnis fluctuans & agitatus ſpęctris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerũ, ſepulchrorum, quæ plena ſunt terroris. Appetẽtia ſæpe corrupta interdũ canina cum acido ructu. Medicamenta quibus uis eſt atrã bilẽ detrahendi conferunt laborantemq; leuant: omniſq; uictus probum tenuemq: ſuccum proferens iuuat, contrarius uero lædit. Hæc igitur quoties adſunt melãcholiam exuperare demonſtrat, quę ſi in hanc illamue partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At uero atrę bilis quæ ex pręaſſatis quibus

cunque humoribus, maxime uero ex flaua gigni ſolet, non hæc, ſed miſta quodmodo ſunt ſigna. Huius cauſæ ędem atq; bilis flauæ ſunt, ſed quæ magnæ ac uehementes diu multumq; perſiſtunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hic etiam apparent quidē, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorē ſummum deuergunt, quod ex atra quam ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnaq; feritate inſurgūt.

Signa pituitæ dominantis. *Cap.* XVII.

PITVITAM coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & uētriculus frigido, humidoq; temperamento ſunt atq; iis conſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obæſior, colore albicans aut liueſcens, uenæ & arterię exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Aetas proprie quidē ſeneſcēs & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob uoracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorumq; alimentorum immoderatus uſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiorq; potus, intēpeſtiue necdū priore cōfecto ſumptus: omnis deniq; ſatietas & ingluuies. Vita ſedentaria & in otio deſes, locis præſertim aquoſis & humidis. Aeris conditio frigida & humida, ſiue ex regione, ſiue ex hyeme, ſiue ex cœli ſtatu, & artis quam quis exercet cōſuetudine. Somnus longus ac profundus, præſertim a cibo: itemq; balneum a cibo, uita ſine curis, ſine ſtudiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluū uacuatio ſuppreſſa, quæ diu ſiue ſponte, ſiue arte conſueta fuerat. Hæc ſanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore ſigna apparent. Faciei corporiſq; color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæſa, mollis & contractu frigida. Pulſus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba uel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa & turbida cum multo ſedimēto. Pituita uomitione aut deiectione ſpontanea erumpens, corpuſq; madore ſępe diffluens. Pituitoſorum morborum ut œdematis, & deſtillationis atque ſimilium conſuetudo & frequentia: Animi mores omneſq; corporis motus tardi cum grauitate & ſegnitie, ſenſus obtuſi mens hebes, ſomnus profundus atq; grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut ſubmerſionis plena inſomnia. Cibi potuſq; calidi, omniſque cauſæ calfacientis occurſus iucūdus & utilis. Pituitæ uacuatio quęcunque, uel arte uel ſponte obtigerit, conducibilis. Hæc ſigna exiſtunt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cęterum ſi uel in capite duntaxat, uel in uētriculo, uel in inteſtinis colligitur(his enim tribus maxime locis ſuperuacanea illa coaceruari ſolet) affectę partis propria ſymptomata illam detegent. Salſę porro pituitæ nō hęc, ſed miſta quodammodo ſigna ſunt. Quū enim uel bilis permiſtione, uel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, ut miſtas bilis & pituitę cauſas, ita & illarū miſta quodammodo ſigna obtinet. Eadem ſapore, pruritu, & fœda ſcabie plerunque deprehenditur.

Signa aquoſi humoris abundantis. *Cap.* XVIII.

TENVES ſeroſoſq; humores congerunt, quibus uentriculus frigidus, lien uero aut iecur obſtructum ſcirrhoſumq; eſt, Qui cibis humidis potuiq; liberaliori indulgent, ætate potiſſimum ſenili. Qui in otio uitam agunt, hyeme, regione humida, ſimiliq; cœli ſtatu. Quibus urina pauca, nec potui reſpōdēs profluit, & ſudor nullus emanat: & lienteriæ aut ſpontinæ uacuationis aquoſæ cōſuetudo

ſuetudo delata. Aquoſo autem humore in omne iam corpus effuſo, facies, manus, reliquumq; corpus ſub tumidum cernitur, non uiuido, ſed pallido & obſcuro colore, corporis habitus plerunque ædematoſus, in quo præmentis ueſtigiũ manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdũ mole tumeſcit, ſub quo fluctuantis aquę ſonus obauditur. Vrina cruda & aquoſa, ac ſępe ut in diabete multa, alui deiectio liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, ſimplex, ſine tuſſi, è uentriculo plerunque redundans. Pulſus animi mores, ſomnus, inſomnia, omnia quidem iis ſimilia quę in pituitę dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

FLATVS copioſos exuſcitant uentriculus frigidus & humidus, omniſq; caloris imbecillitas, ſiue ex ſimplici intemperie, ſiue ex humorum uitio contracta. Lien malencholia turgens & obſtructus, uentriculi concoctionem contagione offendens. Flatulenti cibi ut fructus crudi, caſtaneæ, febræ tubera: potus immoderatus, nimiaq; uentriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otium, ſomnus multus, ætas, regio, celiq; conſtitutio frigida. Quum autem ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt, uentriculus & colon inteſtinum, ſiniſtro præſertim hypochondrio, diſtenduntur & rugiunt quaſi uētis agitentur. Eſt enim colon pręcipua flatuum ſedes, quorum ui id nonnullis ampliſſime dilatatus. Tenſiui doloris in omne corpus euagantur uagiq; tranſcurrunt. Frequens ructu crepituq; auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tenuitas & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem, in alioſq; ex flatu morbos. Inſomnia rei celeriter currentis aut uolantis, interdum etiam tonitrui & tempeſtatis. Signa hęc ſunt omnia ex quibus corporis cuiuſque conſtitutio innoteſcit & materia quę in eo dominatur & redundat. Ea tota eſt antecedens morborum cauſa, a qua & proxima continenſq; illorum materia fouetur incrementũq; ſumit. His ita mihi abſoluenda uidebatur genetalis demonſtratiuorum ſignorum tractatio.

Libri ſecundi de Symptomatis & Signis.

FINIS.

DE SIGNIS ET VRINIS,

LIB. TERTIVS.

Quid pulſus, quotque eius differentiæ. Cap. I.

NON paruam demonſtrandorum morborum uim obtinent pulſus & urina : ille ſiquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris uenarumque conſtitutionem renunciat, quorum adminiſtratione corpus uniuerſum gubernatur. Pulſus primum & maxime uitalis facultatis totiusque corporis robur, at non obſcure tamen cordis corporisque conditionē refert. Vrina certe & manifeſte iecoris humorumque ſtatum, & morbos ex his genitos repreſentat, at obſcurius uirium corporisque robur. De his igitur ut certis ſignis ſeorſum quantum artis uſus expoſcit tradendum. Pulſus eſt cordis arteriarumque motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoleque conſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio, eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatatque, ut aere tenuique ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. *S*yſtole id eſt contractio, eſt qua in ſe ipſa undique cōſidet ſeque ſummittit, ut ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus quod omnino contrarii ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, eaque gemina: vna ſupera quę diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet. Pulſum differentiæ alię ſtatuuntur a diaſtole, aliæ a quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque quantitate, a uehementia, a tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: eſtque pulſus longus quo in longum excurrit arteria, ut latus quo in latum & altus quo in altum: horum omnium concurſu fit magnus, quo arteria ſe quoquouerſum pandit. *H*is contrarii pulſus ſunt, breuis, anguſtus, humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorum medio conſedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitas genere pulſus erunt, longus, breuis, moderatus, & latus, anguſtus, moderatus, altus, humilis moderatus. A diſtractionis uehementia ſunt pulſus ualidus ſeu uehemens, qui ualide ac firme tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contra: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriam diſtendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arterię qualitate, mollis quum tenera laxaque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiorque eſt: & moderatus. Ab arteriæ perfuſione, pulſus plenus quo arteria in diaſtole, non modo ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit; uacuus quo nō humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, præmentibusque digitis nihil firmum ſolidum ue ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta pulſum differentia eſt a quiete ſeu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulſus creber ſeu frequens, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriam diſtendit tactumque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima

ptima differentia eſt ab ordine: hic quum ſui ſemper ſimilis, eſt ęqualis appellatur. Eſt porrò genere duplex, in omnibus aut certe multis pulſationibus æqualis, ſui ſempr ubique ſimilis, ſibique perpetuo conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & ęqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteriſque differentijs. *A*equalis in uno pulſu, cuius initium & finis omneſque arteriæ partes ęquabiliter procedunt. *I*næqualis in multitudine eſt quum multi pulſus comparati inæquales ſunt & diſſimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut uehementia, aut alio quodãmodo, & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolute inęqualis appellatur. Rurſus inequalis bipartitus eſt, æqualiter inæqualis, & inæqualis inęqualiter Aequaliter inæqualis, eſt q inęqualitatis æquam paremque mutationem retinet, ut quum primo pulſu ſecundus paulo minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vſque deinceps. Atque is eſt qui Græce myuros, Latine ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quietem prorſus recidat, myurus deficiens eſt. Horum alii in ea paruitate uel quiete perſiſtunt: alii reſurgunt & ad priſtinam magnitudinem, aut parem, aut minorem reuertuntur: hi ſunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis ſimilitudinem retinet. Hic ſi aliquando deſinat, proprie inęqualis deficiens dici conſueuit. Et ſi duorum, trium, uel plurimum pulſum ictibus prætermiſſis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus uocatur. *H*uic finitimus eſt *i*nęqualis intermittens, cuius eſt quies interdum longiſſima, iſque circuitibus admodum rarus euadit. *I*nęqualis porro uno pulſu duplex eſt, aut enim in una eademque arteriæ parte, aut in diuerſis fit. Pulſus eadem arterię parte inæqualis triplex: nam arterię motus licet continuus, par tamen plerunque non eſt initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar eſt motus initio atque fine, alias in uehementia, alias in magnitudine, alias in celeritate, aliiſque modis quos omnes numerare uix liceat. *I*ntercidens pulſus ſeu interciſus eſt cuius diſtentio continuitate deſtituta, media quiete interrumpitur. hicque quanquam bis ferit, non tamen duo, ſed unicus eſt pulſus. Quod ſi motus a quiete celerior & uehementior ſit primo, caprizans tum appellatur. Dicrotus id eſt reccurrẽs aut bis feriens, qui ſimulatque omnem diſtentionem effecit, ſe paululum ſubducit ac mox pulſat iterum, tanquam malleus ab incude reſiliens, eſtque ab interciſo planè diuerſus. Eſt & quum non ſemel tantum, ſed bis ſæpius arteriæ pulſus reuertitur. Pulſus diuerſis partibus inæqualis, eſt quum multis digitis arteriam contingentibus non ſimilis ſentitur occurſatio. Ac primum interruptus primo & tertio digito, uel ſecundo & quarto, non autem aliis ſentitur. Inequalis magnitudine, uehementia, duritie, plenitudine, quum omnibus digitis ęque tangentibus, aut magnitudo, aut uehementia, aut durities aut plenitudo non ſimilis apparet. Hic ſi pariter durus exiſtit, ſerretus appellatur. Eſt & inęquali in ſitu partium arteriæ, quum eius pars una dextorſum, altera ſiniſtrorſum, una ſurſum altera deorſum inflectitur. Id autem ſi admodum manifeſte & perſpicue fiat, magnaque ſit arterię diaſtole, pulſus uibratus appellatur, in quo crebra & inequalis eſt, uaſi in iaculis. quæ impetu celeri uibrantur, concuſſio. Sin uero id obſcurius fiat, appareatque arteria tenſa & utrinque retracta, conuulſiuus is eſt. Vndoſus pulſus, quum arteria primum digitum plenius ualidiuſque ferit, deinde ſecundum exilius & mitius, tertium plenius & ualidius, quartum denuo exilius & mitius, non hic quidem interruptus, ſed inæqualis ut undarum æſtus. Vermicu-

ὁμαλος.
ἀνώμαλος
μύυρος.
παλινδρομῦτες μύουροι.
ἐκλείπων. διαλείπων.
διακόπτον.
δορκαδίζων.
κλονώδης.
ἐμπερίων καὶ ἐμπερισικός.
σπασμώδης.
σκωληκίζων.

μυρμηκίζων.

τεταγμένος καὶ ἄτακτος.

miculans pulſus uermium greſſui ſimilis, undoſo finitimus, a quo non inęqualitatis ſpecie; ſed magnitudine ſolum ac robore diſſidet. Formicās his ſuccedit mire paruus, languidiſſimus, creberrimus & inæqualis, a uermiculante tantū deficiens quātum hic ab undoſo. Pulſus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inęqualis ordinatus, eſt in quo inæqualitatis ordo retinetur: ut quum pulſus quatuor inęquales quoddammodo ſunt, omneſque quaterni ſimilē habent inęqualitatis proportionē. Inæqualis inordinatus, eſt in cuius inæqualitate nulla ſimilitudo, nullus circuitum ordo ſtatui poteſt.

Qua ratione pulſus obſeruandi internoſcendique ſint. Cap. II.

OBSERVANTIS manus temperata ſit, mollis, minimeq; calloſa & eximii ſenſus. Digiti tres aut quatuor ſuperne tantū carpi arteriam (quæ mediocris quum ſit & obuia, obſeruationibus accōmodatiſſima exiſtit) contractent. Laborantis manus quę tāgitur, nec ſublata ſit, nec depreſſa, nec extenta, nec uinculo, aut decubitu cōſtricta, nec prona in uolā, nec reſupina: ſed molli naturaliq; ſitu æquabiliter reclinet in latus imū, quo minimo digito clauditur. In carpo ſi directo ad maximum digitū obſcurus eſt pulſus, alio quouis loco atque etiā in altero carpo perueſtigandus, quod multis ex cauſis euariet, ac plerunque uel ex uulnere, uel ex contuſione, uel ex obſtructione alter obliteſcat. Qui uehemēs eſt, non niſi preſſa arteria digitiſque ualide infixis dignoſcitur, hoc a magno & a pleno diſſidens; quod ſuo robore reniti tactumq; repellere deprehēditur. Nō tamen hic adeo premendus, ut ui applicatæ manus arteriæ ſuperetur robur. Languidus pulſus conſpectior eſt in manu prona atque decliui, attingiq; debet molliter. & quaſi ſuſpenſis digitis nam ſi arctius prematur, licet languidus hic pariter quoque magnus ſit, ut in lethargo, aut nullus omnino, aut immotus uidebitur, omnemq; ſenſum effugiet. Syſtole in uehementi, in magno & duro pulſu aliquantum deprehenditur, in languido nunquam: in uehementiſſimo maximo atque duro, aut ſaltem in eo qui mollis nō ſit conſpicua & aperta. Sentitur non mediocriter ſed ualido preſſa arteria: Quies externa mediocri tactu citra uim ullā, interior non niſi digitorum, impulſu preſſuq; animaduertitur. Ad horum autē perfectā cognitionem qui ſeſe componere & accomodare uolet, primum ſe exerceat in ſyſtole & interna quiete cordis, quum id uehemētiſſime maximeq; pulſat. Pectoris enim contractu conſpicuę ſunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediſcet. Reliquæ pulſuum differentiæ tactus quadā mediocritate animaduerti debent.

Generales pulſuum cauſæ Cap. III.

PVLSVVM tres omnino ſtatuuntur cauſæ, efficiens, impellens, & inſtrumētum, primaria efficienſq; pulſus cauſa eſt, facultas illa mouens è corde profecta inſtrumēta ſunt arteriæ, quæ facultatis impetum ſequuntur eiq; obtemperant: cauſa facultatem incitans ac impellens uſus eſt atque mouendi neceſſitas. Hæc una omnium eſt cauſarum prima & ualidiſſima, a qua & mouēdi initium exiſtit. Omnis autem neceſſitas ex affectione quadam preter naturā proficiſcitur, quæ quum cordi infenſa moleſtaque eſt eam protinus excutere cōtēdit. Triplex eſt eiuſmodi affectio, aut enim caloris ſpirituſq; eſt penuria, quem cor pulſu refarcire conatur: aut intemperies frigida calidaue ſiue ſimplex, ſiue a febre, ſiue a plegmone, quā refrigerare poſtulat: aut aliena ſubſtātia, cuius expulſionē molitur, ut quū fuligo, uapor, humor ue aliena uitioſaque qualitate

litate

litate cor ferit, aut id mole copiaq; premit. Et hæ quidē interiores cauſæ ſunt externæ uero immoderati omnes corporis motus animiq; perturbationes, ut ira excandeſcentia, metus atq; mœſtitia. Ab his ergo cauſis neceſsitate quadā ſtimulata incitataq; cordis facultas, efficit ut per diaſtolē nouus aer extrinſecus hauriatur, qui inſito calori refrigerium uitaliq; ſpiritui pabulū ſuppeditet per ſyſtolen uero exuſta ſpirituum fuligo, & quicquid deniq; præter naturā eſt tū cordi, tū arteriis infenſum expurgetur. Itaq; uſus atque neceſſitas cordis facultatem ad pulſandum impellit: incitata facultas inſtrumenta arteriaſque mouet: hæ uero illius cedunt robori. Sēper aūt pro neceſſitatis conditione pulſus edentur, modo facultatis ſuppetit robur, & obſequantur arterię. Duo. n. hæc, uitale robur & arteriarū conſtitutio, neceſsitatis ſępe ſignificationes obſcurāt. Etenim amplæ arterię pulſum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur ſi non alte in profundum illæ demerſæ ſunt. Exiles uero anguſtæq; arteriæ quales inſunt pinguibus & craſſis, nequeunt pulſum proferre magnum. Quinetiam uitale robur ſi uegetum eſt, pulſus natura magnus ac ualidus exiſtit: ſi imbecillum, paruus ac lāguidus. His ex cauſis quibuſdam uel in extremo ſenio ualidus magnuſq; pulſus apparet, quibuſdam uel ætate uirentibus obſcuriſſimus ac propè nullus. Vitalis roboris cauſa non facile perſpici poteſt, una proinde obſeruatio, quę magnum habet in ſingulis momentum, pulſuum ac naturæ locupletem cognitionē dabit. Quum igitur omnium cauſarum concurſione mediocritas quædam obtingit, pulſus moderatus exiſtit. Quum uero a mediocritate diſceditur, pulſus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quam uarii ſint pulſus naturales, et quibus ex cauſis per ſanitatem et citra morbum immutentur. Cap. IIII.

HIS ITA conſtitutis primum quidem in pulſus moderati cognitionē penitus incumbendum, in eumq; animus defigendus, qui cæterorum lex ſit atque menſura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus eſt aut paruus, nec celer ut tardus, nec creber aut rarus, nec uehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquā modo nimius. Is eſt cuius comparatione cęteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alioquouis exuperātię nomine inſigniuerunt. Hic non niſi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatiſsima eſt & conſtitutione prorſus media ac uere quadrata. At uero intemperatis naturis etiam dum ſanæ ſunt, pulſus ab hoc diuerſi exiſtunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantum uehementem pulſum edunt. His enim refrigerij & expurgandę fuliginis magna neceſsitas adeſt, nec deeſt uirium robur, frigidi contra. Graciles magnum, quia facile nulloq; impedimento diſtenditur arteria, ſed rarū & aliquantum uehementem. Hinc uiris quam mulieribus pulſos longe maior & uehementior, ſed paulo tardior atq; rarior ineſt. In ætatibus infantis pueriq; pulſus celerrimus & creberrimus, quod caloris exuperantia per diaſtolen refrigerari, & fuliginis copia per ſyſtolen expurgari poſtulet. Senis contra rarus ac tardus. Reliquarum ętatum pulſus inter hos ambigunt. Iuuenis pulſus maximus, q calor ſit acer amplaq; arteria, ſenis minimis, pueri medius, huic quidem neceſsitas ineſt, ſed anguſta arteria. Iuuenis pulſus uehemētiſsimus, quia facultas ualidiſsima, ſenis languidiſsimus, pueri medius. Ex his quidē cōlici pōt, qualē uniuſ-

uniuſcuiuſlibet laborantis naturalẽ pulſum eſſe oporteat. Hinc porro uel integra ualetudine cœli ſtatus & corporis motus animiq́ue perturbationes immutãt. In anni tẽporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & uehemẽtiſſimi, ꝙ in sũma illa tẽperie facultas ſit robuſtiſſima, at celeritate & crebritate moderati, quia in tẽperie pulſandi uſus moderatus eſt. Tales apparent autũno medio. Aeſtate media celeres atq; crebri: uſus etenim neceſſitaſq́; creſcit, at parui ſũt & languidi, quia langueſcit facultas. Hyeme quoniã uſus remittitur, tardi atq; rari & quam ęſtate minores, ſed tamen uehemẽtiores. E regionibus & cœli cõſtitutionibus quęcunq; uehementer calida fuerit & æſtuoſa, æſtati mediæ: quæ uero frigida, hyemi: quæ tẽperata Veri ſimillima putetur. Exercitatio moderata quidẽ pulſus uehementes efficit, quãdoquidem facultas contentione excitatur: magnos quoq;, celeres & crebros quod caloris incremento uſus pariter increſcat. Contrarii apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quod iã ſupra uires ſit, pulſus paruos & languidos efficit, ſed ex uſu celeres & crebros, at quum ad uirium reſolutionem & defectum peruẽtum erit tardos atq; raros Eadẽ ratio balnearum calidarũ, frigidarũ uero ſimilis atq; otii & torporis. Cibi undiq; uſus plenior, pulſus edit magnos, uehementes, celeres & crebros, ſed uini quam cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyus uaneſcit. At multo immoderatior uini uſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormientium parui ſunt languidi, tardi, atq; rari eorum uero qui expergiſcuntur, è ueſtigio quidẽ magni ſunt, uehemẽtes, celeres & crebri cum quadam uibratione, ſed qui mediocritatẽ mox reddunt. Iratorum pulſus magnus altuſq; uehemens, celer, & creber: triſtiũ, paruus, languidus, tardus & rarus, timentiũ, uehemens, celer, uibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certo poſſit pulſus percipi, nec quantum per morbos a naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neq; mox ab exercitatione, a balneis, a cibo immodico a uino aut ab aliis cauſis calfaciẽtib. neq; illico ab ira uel timore, uel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitãtibus, de pulſu nihil quicquã ſtatuendũ antequã externarum cauſarũ uis deferbuerit, omniſq; ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus non omnes quidẽ mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus continentur. Deinceps uero qui contra naturam ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant, tradendum.

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ Cap. V.

COR DVM ſecundum naturam habet, modo raro pulſu inſitum ſibi calorẽ ſpirituſq; mediocritatem tuetur, at præter naturam affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtum infenſumq; eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt in ſtatu rare cõtendit. In eo autẽ primum quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demõſtret ſignificetq; tradam. Quum uſu & neceſſitate cor laceſſitur, ſtimulatum id, primũ quidẽ pulſum edit crebrum, idq; ſiue ualida, ſiue imbecilla ſit facultas, creber. n. omnium primus eſt, quia facillimus Si neceſſitati non ſatiſfaciat crebritas, huic etiã celeritas accedet, atq; etiã ſine duo quidẽ illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modo nõ imbecilla ſit facultas, tũ quippe totis hæc opitulatur uiribus. Quod ſi pariter ualida eſt, pulſum edit robuſtũ ſeu uehemẽtẽ eumq; plenum ſi ſpiritus ubertas ineſt. Ita quippe artis uſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentẽ nec non celerẽ pulſum edi, aut non perpetuo magnum. quando quidẽ ſi uires languent, cum crebro paruus quoq; ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre imbecillæ, ut in animi defectione, ſunt ui-

uires, & quibus hæ copia uel impuritate pręmuntur, ut in leuco phlegmatia, pulſus frequẽs ut celer(nõ.n.ex frequẽtia perpetuo febris iudicãda)at nõ ilico magnus deprehẽditur, ſed uere paruus ac languidus. Quocirca prima pulſus mutatio nõ in magnitudinem ſed in crebritatem fit, cui de in celeritas, poſtea magnitudo accedit. Mirari proinde ſubit Galeni dictum, pulſum omnẽ urgẽte neceſſitate ſtatim initio magnum euadere, ſiue ualida ſiue imbecilla ſit facultas, & celeritatem nunquã ſine magnitudine inueniri. Itaq; pulſus frequens ac celer, aut exuperantẽ calorem, aut ſpiritus uitalis penuriam oſtendit magnus non imbecillam eſſe facultatem, uehemens eandẽ eſſe ualidã. Paruus autẽ pulſus natiui caloris penuriã ingensq; refrigerium denunciat. quod quũ obtigerit primum quidẽ raritas erit conſpicua increſcẽte malo tarditas accedet, poſtremo prauitas, uice uerſa atq; in caloris incremento. Iã uero pulſus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei neceſitate proficiuntur, nec ullius affectus eſſentiã, ſed impedimenta duntaxat repręſentant, quę circum arteriã incidunt. arteria.n. quam maxime poteſt diſtrahitur, ad diſtractionis magnitudo alias obtegitur, alias interpellatur, uel numero, uel craſſitie uel duritie circumiacentium corporum, ut membranæ, ut cutis, ut adipis aut carnis, quorum gratia pulſus uarius apparet, & alius plerunq; quam neceſſitas expoſcit. Sic igitur corpulentis, breuis ac paruus gracilibus, longus & magnus, quadratis, moderatus obtingit. Mollis uero pulſus arteriam molem demonſtrat, & corpus humore multò eoq; pituitoſo perfundi, ut in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo in comate, ſiue ab humidiore cibo, ſiue à balneis immodicis, ſiue a ſommo ſiue a molliore uita ſuccreuit. Hic tandem ingraueſcente morbo & uiribus langueſcentibus, undoſus & uermiculãs euadit. Pulſus durus, ſi neq; ex lãguore animi, neq; ex metu, neque ex uerecundia eſt arteriæ duritiem perpetuo declarat uixq; ullus eſt durus qui non etiam paruus ſit licet non ſtatim languidus Durior autem arteria fit, uel ſiccitate, uel conſtrictionem, uel tenſione. Siccitas fit ab immoderato uſu uini meracioris, a febribus ardentiſſimis, a marcore, a quartana febre & à melancholia. Conſtrictio interdum a frigore fit, quod aeris balnei, aut frigidę potionis uis intulit. interdum a uitioſis fructibus qui uitreã craſſamq; pituitam gignit. Tenſio ab ingenti inflamatione a ſcirrho iecori aut lienis. Duro huic & tenſiuo pulſui affinis eſt conuulſiuus qui aut neruorum propaginem cõuulſione teneri prodit, aut a luum immoderatius quaſi poto elleboro fluxiſſe. Vibratus pulſus & paruo duroq; procedit, quum.n. magna eſt refrigerii neceſſitas & facultas ualida, ſi arteria dura tũ ſit, contentione facultatis ualidæ & arteriæ retinentis, uibrare continget. Hoc proinde eoſdem quos & pulſus durus morbos denunciat. *Ita igitur* ex diaſtole iudicãdũ. Syſtole uero quẽadmodũ & diaſtole, alias maior aut minor eſt. alias uehementior aut languidior, alias celerior aut tardior, alias mollior aut durior. Harum tñ unia a celeritatis aut tarditatis differrentia ſenſu dignoſcitur, atque in his duntaxat quorũ ſyſtole animaduerti poteſt. Celeritas ſyſtoles magnam prodit uſtorum excrementorum copiam, quam natura, arteriarum compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcẽtibus humoribus coaceruari ſolet, qui febres neceſſario accedunt, quoties eorum ſubſtantia aut uapor putris in cor irrepit.

Quocirca ſyſtole quam diaſtole celerior, putridæ febris perpetuum eſt indicium. Ea celeritas non modo febrium eſt quas in uenis, ſed & earum, quas uel in pulmone, uel in liecore, uel in liene, uel in alia quamuis particula putreſcens humor accendit. Contractionis tarditas eſt quum non multum excrementi putridi exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Cre-

britas impuri excrementi copiam augeri teſtatur, quæ idcirco efficit ut externa quies minima ſit. Raritas cõtractionis in qua externa quies longa eſt, excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

Morborum ex pulſu cognitio. Cap. VI.

HAEC uero iam ad artis uſum & exercitationem apertius referenda ſunt. Pulſuum differentiæ & affectum præter naturam, & affectam ſedem demonſtrant. Affectus pręter naturam, alii primum ac per ſe, alii ſecundo ex pulſu deprehenduntur. Primum quidem ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex, tũ quæ ex humorum eſt uitio: adhęc plethora, cacochymia uel ſimplex uel cum putredine, plegmone, ſcirrhus, obſtructio: qui affectus cæterorum omnium uelut principia quædam & continentes cauſę ſunt. Calidæ intemperiei ſimplicis, qualis eſt ab æſtu aut ab ephemera febre, pulſus creber eſt celer ac magnus ſimulque æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit, ſed aliquanto durior. In plethora ſimplici quę nondum uires premit, atque in ſynocho ſimplici, non ſolum creber, celer, magnus, æqualis, uerumetiam turgidus, plenus ac uehemens, quod non niſi robuſtis integriſque uiribus obtingat. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodum & putrida febris pulſum etiã crebrum, celerem & magnum efficit, ſed inequalem, non in multis ſolum, uerumetiam in unico. Tum quippe ſyſtole celerior eſt quam diaſtole, ut putris fuligo expurgetur. eſt & externa quies breuior, ob quam etiam crebrior pulſus euadit. Inequalitas aliquantum conſpicua acceſſionis initio, ſed incremẽto & uigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit, & in parte nobili, quoniam putredinis calorem cordi totiq; corpori impartit, febrilem pulſum infert præterea uero durum ac interdum ſerrantem & uibratum: quando quidem partis inflammatæ tenſio peruadit arterias, ſed tamen duriorem ſi plegmone obtigerit neruoſis partibus, & iis quæ circa membranas, uenas & arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarum, tardum & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit. At uero ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur, iis quę dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas, maxime ſi in partem nobilẽ humor impingat. Siue enim obſtruuntur arteriæ, ſiue humorum copia comprimuntur, ſiue his natura grauata oppreſſaq; eſt, inæquales fiunt, magiſq; quum craſſi, uitioſi & copioſi ſunt humores, quam quũ tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta ſit noſcitur ex pulſu molli atque ex duro, qui tenſiuus appellantur, ex ſerrante & uibrato. Mollis enim & affectũ molliorem & partẽ carne uenis arteriiſq; cõſperſam affici denũciat, durus uero partem nerui membraniſq; præditam. Quinetiam partes cordi propinquæ, aut ei uaſis maioribus coniunctæ, magis ac celerius affectum ſuum cordi impertiunt diſtantiores & paruis uaſis copulatę, minus & tardius. Horum permiſtione ſecundario noſcetur qui pulſus in ſingulis morbi exiſtant. Nam inflamato ſcepto tranſuerſo duriſſimus eſt, plurimum ſerrans aut uibratus, & plerunque conuulſiuus; minus in pleuritide, rurſumque minus ſi aut inflamatio, aut ſcirrhus ſit in uentriculo uel in ueſica uel in utero, inteſtinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulſus magnus, languidus & mollis ſimul & inequalis, tum in uno motu, tum in multis ſæpe etiam undoſus & dicrotus. In lethargo pulſus illi fere ſimilis & huic finitimus in catoche, niſi quod æqualis eſt. Epilepſię & apoplexiæ quum pręſertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur (pulſus languidus, paruus, rarus, tardus & inequalis,

lis,tum demum celer euadit. Cõuulſionis pulſus cõuulſiuus appellatur, tenſus quidem uibratus & inæqualis,non perinde tamen ualidus ac magnus. Paralyſis paruus,languidus atq;tardus,nonnihil inordinate intermittens. *Hydropis* aſcitæ paruus,creber,durus atq; tenſus,tympanitæ,longus,celer,creber,ſubdurus, anaſarca undoſus,latus ac mollis. Phrenitidis durus atq; idcirco paruus,mire celer,& creber,ut proximam ſyncopen denunciet,interdum tremulus,aut cum conuulſione intermittens. *Anginæ* magnus & undoſus aliquantum conuulſiuus. Quũ iã ſuffocatio impendet,paruus,tardus,creber,& inæqualis,inordinatus,creber,tardus ac deficiens,tandem uero languidus. Phthiſis paruus,languidus,non admodum celer,hecticus. Suppurationis hecticus inæqualis & inordinatus. In pu:is eruptione,latus,tardus,rarus:& lãguidus. In cæteris deniq; morbis,ad horum imitationem qualem pulſum eſſe deceat intelligi poteſt.

Virium obſeruatio ex pulſu. Cap. VII.

MAXIME autem ac proprie uirium robur atque conſtantiam pulſus oſtẽdit. Facultatum quippe omnium princeps atque conſeruatrix eſt uitalis, qua una conſtante nemo interire poteſt,ex qua & uita omnis,& uirium robur æſtimari ſolet. Quum mors futura eſt,huius labantis ſigna apparent, alias quidem multo ante temporem:ut quũ illa morbi diuturnitate languet ſenſimque deficit:alias non diu ante mortem , ut quum uitale robur immoderata eaque repentina uacuatione uel dolore, uel alio grauiſſimo ſymptomate diſſipatur atque perit, aut quum rupto abſceſſu, uel inopinato humorum influxu, uel maxima obſtructione ſuffocatur. Itaque ſi pulſus cordis ac uitę eſt nuncius, idem omnium quoque uirium & facultatum index erit. Robuſtus uehemẽsq; pulſus,ſanis uitę longitudinem, ægrotis ſecuritatem pollicetur, languidus contraria. Vehemens qui tactum euertit,facultatis robur oſtendit,eoque maius quo fuerit uehementior. Hic etiam iudicat corporis humores tum qualitate,tum quantitate laudabiles ac probe coctos,aut naturam ſemicrudorum (quales in ſalutaribus morbis ſunt) concoctionem uehementer moliri, maxime uero ſi nec ab ira,nec ab exercitatione,nec a uini cibiue uſu immoderato proceſſit. Languidus pulſus qui a tactu euertitur, imbecillis facultatis eſt nuncius, ac proinde uel animi defectionem, uel ſyncopen demonſtrat. uel uires morbi longitudine debilitatas,uel quauis cauſa diſſolutas.ut inedia, uigiliis, doloribus,animi pathematis, aut uacuatione immodicã,uel affectus magnitudine preſſas obrutaſque. Robuſtus ac uehemens pulſus fere quidem magnus eſt,at non neceſſario,quemadmodum nec qui iuuenis eſt ac robuſtus magnis ſemper citatiſque paſſibus incedit. Languidus non omnis paruus eſt, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum ſit, magnus tamen exiſtit. Vt autem uirium robur certius ex pulſu innoteſcat, triplex ſtatuatur imbecillitatis cauſa:una quæ ſenſim ac tempore uirium ſubſtantiam conficit, altera quæ repente diſſoluit ac diſſipat: tertia quę uel copia illam obruit,uel malignitate extinguit. Semper quidem pulſus languidus, uirium imbecillitatem portendit,quæ uero imbecillitatis cauſa ſit, reliqui pulſus indicant, qui languido comites aſſiſtunt. *Itaque* quum uitalis facultas uel intemperie,uel atrophia, uel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euaſit, pulſus primum per ſe languidus apparet deinde etiam paruus citra ullam inęqualitatem,rarus quidem & tardus ſi febris nulla,creber atque ue-

lox ſi qua ineſt. Facta iam imbecilliore facultate pulſus myurus reciprocus deinde deficiens reciprocus. poſtea myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulſus abolitus apparens, niſi ex ſyncope ſit: omnium tandem extremus uere abolitus, qui ſummis partibus ipſiſq; arteriis iam demortuis ineſt. Quum facultas ex repentina ſpirituum diſſolutione atq; diſſipatione imbecilla eſt, ut per dolores uigilias, aut uacuationes immo dicas, huius euidentes efficientesque cauſæ præceſſerunt, pulſus ſimiliter initio languidus depræhenditur & paruus, creber & celer, minime tamen inęqualis: illa uero iam imbecilliore, undoſus, uermiculans, formicans, abolitus apparens, & tandem uere abolitus. Quum facultatis ſubſtantia non ipſa per ſe conſumitur ſed uel obſtructione, uel tumore pręter naturam, uel humorum copia & influxu quaſi preſſa & obruta ſuccumbit: atque etiam quum pernicie ut peſtilentis febris malignitate extinguitur, pulſus quidem languidus, paruus, tardus & rarus eſt, isq; continuo inæqualis. Tanta quippe inęqualitas animaduertitur, ut qui nunc languidus eſt, mox uehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, ſtatim rarus. Quo plures magni ac uehementes erunt, hoc minus premetur grauabiturque facultas, eo uero magis quo plures parui & languidi. Vbi autem magis oppreſſa facultas ſuffocabitur, intercurrens primum exiſtet: deinde intermittens in pulſuum multitudine. Intermiſſio aut quies quo diuturnior, hoc periculoſior. Diuturna cenſetur quæ tempus excedit duorum pulſuum: breuis quæ citra hoc manet, Iuuenibus periculoſiſſima pulſuum intermiſſio minus pueris, minime ſenibus. Interdum tamen neq; iuuenibus ipſis exitialis eſt, quum uel integra ualetudine ex arteriarum obſtructione aut diuturno quouis affectu, ut ex aſthmate familiaris exiſtit. Ex unius pulſus intermiſſione multi ſenes pariter & pueri euaſerunt: at iuuenum ne unus quidem. Perſeuerans illa diutius inopinatam repentinamq; mortem minatur, ipſiusque cordis uitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermiſſioni quidem eſt finitima, hoc tamen diſſidens, quòd breuior ſit citra inęqualitatem, at cum pulſus tarditate: intermiſſio uero cum pulſu celeri & inæquali eſt. Illa quidem arguit uel cordis corpus uel ſpiritum & ſanguinem ſinubus concluſum, uel partem aliquam uicinam, ingenti frigore occupari, Minus quam intermiſſio pernicioſa, ſed quæ interdum in repentinam mortē præcipitat. Intercurrens pulſus eadem quæ intermittēs ſignificat cauſasq; eaſdem habet: minus tamen periculoſus, quoniam facultas ualidior decertat cū cauſis noxiis, non autem in intermittente. Hic ſuccedit intermittens in uno pulſu, qui naturam a cauſis inſalubribus impediri, ſed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidem & multo periculoſior quam intermittens in pulſuum multitudine, quoniam natura non ſolum in quarto aut quinto quoq; pulſu, ſed in ſingulis impeditur, ob idque præſentem mortem denunciat. Ex hoc genere ſunt caprizans & dicrotus, qui planè oſtendunt, aut cordis inęqualē intemperiem, aut fumoſorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter inſideri. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberę cum grauatis contendunt, ut quæ prius leuitate aut calore, exiliunt, retrahant a frigidis & grauatis, maxime quum imbecilla facultas eſt, & arteria dura. Vndoſus & uermiculans facultatis non ualidè, uiriumque inſigniter diſſolutarū ſunt indices, quos proxime formicans ſequitur. In iecoris lienis & cuiuſq; uiſceris inflammatione atq; in ſcirrho, quoniam pulſus durior euadit nec undoſus, nec uermiculans eſſe poteſt. Neque profecto in hectica febre, neq; in tabe aut marcore,

core, etiam ſi iam morti proximus ſit ęger: at languidus tamẽ & inæqualis deprehenditur. Myurus in una diſtentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore oſtendit, & cor ipſum eatenus debile, ut uim & actionem ab ſe iam nequeat ad extremas uſque corporis partes æquabiliter protendere. *H*ic igitur malus eſt atque ruinam minatur, etiam ſi reciprocus ſit. *H*oc deterior eſt deficiens reciprocus, & hoc rurſum periculoſior myurus non reciprocus. Omnium uero peſſimus atque pernicioſiſſimus eſt deficiens non reciprocus. *F*it & interdum myurus ex uitioſa arteriæ conformatione, ut quum arteræ pars media nudę cuti ſubiecta eſt, & quæ utrinque ſunt altius demerguntur. Hic facultatem eo uſque imbecillam oſtendit, ut nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam ſæpe uiſuntur initio grauium acceſſionum a frigore inuadentium. Tremulus pulſus qui neceſſario lãguidus eſt & paruus, facultatem imbecillam arteriamq; mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Conuulſiuus non admodum frequens occurrit. *H*oc tanquam poſtremi excipiunt abolitus apparens, & uere abolitus, facultate quidem iam prorſus extincta. Quocunque autem genere ordinatus ſit pulſus, fidus exiſtet, ordinatus uero infidus. Proinde bonus pulſus ordinatus certiſſimus eſt & optimus, malus ordinatus peſſimus, & inordinato malo deterior.

DE VRINIS.

Quid urina, utque humorum partiumque affectus demonſtret. Cap. VIII.

QVVM corporis excrementa aut effectarum partium, aut peccantium humorum portio quædam ſint, aut ſaltem ex his deſectę reliquiæ, quę illorũ ſit conſtitutio certo referunt, atque in demonſtratiuis ſignis primas tenent. Vna autem urina omnium maxime de toto decedit ſignificationem in primis generalem ſortita. Eſt enim urina ſerum uehiculumque ſanguinis renum ui ſecretum. Vt in lacte dum concreſcit, ita & in ſanguine ſerum a craſſiora terrenaq; ſubſtantia ſeiungi ſecernique animaduertitur, quod ideirco ſanguini permiſcebatur, ut hunc fibrarum copia iam craſſum ac lentum dilueret, & tanquam uehiculum per unas tenuiſſimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem ſerum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus ſolidior diluitur, & ſi ne quo uix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprime conueniens & neceſſarius, aliis quidem ut uolucribus quę audquaquam meiunt parcior, aliis ut hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione loquor totus cibo permiſcetur totaque cibi uis in liquorem confertur dum una fiat æquabilis ſubſtantia, cui chylo nomen eſt. Hunc flexuoſo per inteſtina prolapſu exigunt meſenterij uenę, & quicquid ineſt utilioris ſubſtantiæ, id omne eripiunt, potuque tanquã uehiculo ſubuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus ſanguis eſt, ut melãcholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & urina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex uentriculi & inteſtinorum excrementum iam inutilis & ſuperuacanea è gibbis iecoris renum ui per uenas emulgentes allicitur. At non uniuerſa: portio enim cum ſanguine in corpus diſtribuitur, quę quum uectionis munere perfuncta eſt, aut ſudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua uia proceſſerat, eadem tracta relabitur in renes & in ueſicam.

Itaque

Itaque non è iecore ſolum, uerumetiam è uenis, tum maioribus, tum minoribus & è corporis mole urina prolicitur. quod aperte ſentiet quiſquis biduum triduum ue nullo aut parciſſimo potu tranſigerit. Ea autem ſi nec immoderate potu dilata, nec aliena permiſtione conſperſa ſit, manifeſto humorum qui in iecore maioribusq; uenis, obſcurius uero eorum qui tum minoribus, tum in partibus ferè ſigulis inſunt notam exhibet eorumq; cõſtitutionem indicat. His enim tantiſper dum urina permiſcebatur, eorum omnem effectionem, omnem qualitatem contraxit aſciuitque ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorum conſtitutio ſit coram proponit planumq; facit. Quocirca ſi uel uiſcera, uel maiores uenæ, uel caput, uel pulmones, ulla ue corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionem humoribus in ſe contentis impartit, urina profecto quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas refert propriaque eius ſigna dabit. Sed & partium per quas illabitur, ut renum, ureterum, ueſicæ ac penis affectus repræſentabit Nam tametſi non diutius in his ſubſiſtant ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamenta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit, ſecumque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa oſtendit. An uero cum affectu quę etiam pars affecta ſit certo & aperte referat, poſthac diligentius ſcrutabimur. Hæc porrò humorum partiumque uitia demonſtrat, uel ſua chymoſi, uel puritate, uel quantitate, uel colore, uel odore, uel contentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequamur.

Quæ obſeruanda antequam certa de urinis ſententia feratur. Cap. IX.

EXCIPIENDA urina eſt a ſomno prima & expleta cõcoctione cibi, eaq; uniuerſa quòd pars nulla dilucide poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè uitrea eſt oblõga ne diuulſam hypoſtaſim exhibeat & magna quæ totius urinę ſit capax. Obturetur procul a ſole, a frigore & a flatu ne uel turbetur, uel craſſeſcat: quieta nullaque agitatione reſideat, dũ ſenſim refrixerit, nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quam corruptionem ſubeat. Si forte uel frigoris ui uel ſponte ſua craſſeſcat turbeturque, igne leni diſſoluetur, nulla agitatione ne diſſipetur hypoſtaſis, quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdum tũ craſſę, tum tenues urinæ ne uel ingenti frigore quidem, interdum uero temperato etiam loco turbentur, non niſi ad inſitum urinæ calorem referri poteſt, qui ut hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguitq; quẽ conſtat alias languidum alias ualentem eſſe. Vrinæ inſpectio in loco ſit nec obſcuro, nec nimium lucido, nec ſolis radiis colluſtrato, ſplendorq; luminis in matulam deſuper quam tranſuerſum potius incidat. Hęc autem in urina ueniunt conſideranda, chymoſis, perſpicuitas & puritas, quantitas, calor, odor, contenta: in quibus omnis eſt interiorum affectionum ſignificatio, tam quę ſecundum naturam quam quę præter naturam exiſtunt. Illa uero alias ex aſſumptis rebuſque externis, alias è renum ueſicæque ductibus, alias è uenis aut è reliquo corpore proficiſcuntur atque manant: ita enim: tribus ex cauſis manifeſtę qualitates imprimuntur in urina. Potus immoderatior præſertim aquæ aut uini albi tenuis: copioſiorem urinam profundit: eamq; tenuem & crudam: & quæ quoniã præpropere perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expreſſas exquiſite refert. Non pauca etiam uel mediocri uſu

urina

urina colore inficiunt, ut crocus, caſſia rheubarbarum, ſenna, rubia maior, quædam alieno illam odore perfundunt, ut allium, & terebinthi lachrima. Horum enim qualitates quum ſint præter naturam. pariter cum excrementis preſertim uero cum urinis emandantur ac defluũt. Peruertũt igitur propriam urinæ indicationem, ut neq; morbus neq; interior ulla conſtitutio præſentibus his certa prodatur. Sic urina morborum nuncia externarum rerum nulla permiſtione inquinetur, omniq. earum qualitate uacet. Quinetiã, ſi uel ulcus, uel abſceſſus in renibus, aut in ueſica, aut in ureteris: aut in pene, ineſt, urina craſſior euadet ac turpidior, eaq; uel puris permiſtione alba, uel cruoris perfuſione rubra, quemadmodũ ſepe aut arenulis aut filamentis uarie conſperſa. Et hæc renum ueſicæq; uitia urinas plerunq; efficaciter immutant. Quæ uero nec rerum externarum qualitate, nec renum ueſicæq; labe inquinata fuerit, ea certius uenarum reliquiq; corporis demonſtrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ; aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quæ cernũtur urinis cauſas in tres ubiq; partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuũ, & in eas quæ totius ſunt corporis. Hac enim obſeruatione atq; diſtinctiõe, certa ueraq; urinarum ſignificatio haberi poteſt.

Quæ urina ſit optima, utque ſexu, temperamento & ætate mutetur.
Cap. X.

OMNIVM autem prima inſpectanda & cognoſcenda eſt urina optima, quę cæterarum quaſi lex ſit & regula, Talis ſubſtantia mediocri eſt, nec aquæ modo tenuis, nec ut iumentorum craſſa clara non turpida, colore ſubaureo atque flauo, quem hic extremorum medium collocamus. Quantitate media & heſterno ſuperiorumq; dierum potui reſpondens, aut aliquãtulum parcior, ꝙ potus nõnihil in corpus abſumatur. Hypoſtaſis in hac ſubſidet alba, leuis & æqualis, in acutum faſtigata, ea ratione quæ poſthac exprimetur. Neq; craſſum quicquam ſubeſt, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquam quę inter mala referentur. Hęc non modo inculpatam omnem naturę concoctionẽ, ſed & integrã corporis ualetudinem indicat, uiriq; ſummum temperiẽ eiuſq; ætatem floridam, non enim alij cuiquam urina talis obtigerit. Nam mulieris etiamſi temperatiſſima ſit & ętate florens, urina non parũ ab hac deficit. Subſtantia quippe non (ut quibuſdã placuit) tenuis, ſed aperte craſſicula eſt, neq; ut uiri pura & pellucida, ſed aliquantum turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quam uiro ſuperuacanea in uteri ueſicęq; ſedes cõfluũt, quæ urinis plerunque permiſcentur. Color ex albo liueſcens non modo cruditatis, ſed ſexus pręcipuè iudex. Horum proportione hypoſtaſis copioſior quam uiris, craſſior & albior. Qui ſępe & ſedulo maris ac fœminę urinas inter ſe contulerit, eas tandem internoſcet oculorum conſuetudine. Infantium & puerorum urina albior quid, ſed craſſiore & copioſiore ſedimento quã ętate florentium Calor n. tametſi in illis plurimus ineſt, quoniam tamẽ humoris copia obtunditur, quas dixi urinas producit. Senum alba, tenuis, hypoſtaſi pauca cruditatis & imbecillę concoctionis nuncia, ꝙ in illis paucus & imbecillus ſit calori Horum exẽplo minimẽ arduum ſit conijcere qualis eſſe debeat uniuſcuiuſq; temperamenti, & quantum ab optima queq; diſtet. Itaq; cuiuſpiam urina propoſita, ex ſexu & tẽperamento tũ inſito, tũ aduẽtitio, & ex ætatæ conijciẽdũ & æſtimandũ qualiſnã eſſe debeat ea naturalis, ut ſi qñ offeratur alia, recordatione illius planũ ſit & in prõptu, eane ꝑter naturã ſit, quãtũq; a naturali abſit.

Antequam

antequam uero de morbo ex urina iudicetur, æſtimandum quod quis uitæ genus paulo ante ſit ſequutus. Nam exercitatio uehemens, uigiliæ, animi excandeſcentia, inediæ, calidiorum ciborum eſus, ut inſitum calorem, ita & urinas inflammant easq; bilis permiſtione coloratiores reddunt cum paucis cõtentis quemadmodum & aer uel regione, uel ab æſtate, uel ab alia quacunque cauſa exæſtuans. Contra uero otium, ſomnus multus ac profundus, inertia, crapula frigidorũ ciborum eſus, albas, craſſas urinas, contentaq; cruda atq; multa proferuut: quemadmodum & aer uel a regione, uel ex hyeme, uel quauis ex cauſa frigidior. Sine horum animaduerſione parum firma futura ſunt de urinis iudicia, nec quæ ſanorum ab ijs quæ ægrotantium ſunt facile queant internoſci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA ſi mediocri ſit copia, moderatam ſeri abundantiam arguit, proindeque naturam tum recte ualere, tum omnia conuenienter adminiſtrare. Multa uero atque copioſa interdũ ex immoderato potu uini tenuis uel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut ui frigoris, alia ue externarum rerũ importunitate obtingit. Interdum uitio renum, qui ui maxima ex omni corpore ſerum proliciunt aſſiduoque profundunt, appellatur ea affectio diabetus a celeri urinæ tranſitu, in qua admodum multa exuperat, eaq; ferè alba, tenuis & ſine hypoſtaſi. Interdum ex interiore affectu prodit, ut quum igens aquarum copia quodam loco iamdiu coercita erupit, alias quidem ab hydrope, alias a multa cruditate aquoſa quæ circum uiſcera fluctuabat. Illinc ſiquidem quodã impetu aut naturæ ui contendit in renes, perinde atque in ſpontanea uentris perturbatione. Tota huic origo ex uictu eſt, quoniã nihil poteſt è corpore manare: cuius materia non aliquando fuerit immiſſa. Ea uacuatio tametſi uires aliquantum debilitat, uentriculum tamen & abdomen quaſi põdere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiam corporis humorumq; moles nonnũquam liqueſcit dilapſaq; difunditur in urinas, quomodo obſeruauimus bibulum quẽdam optimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra ullam uim morbi collapſum. *Id* etiam caloris aut colliquantis febris ui fieri proditum eſt, tumq; urina multa, non tamẽ tenuis & alba cernitur, ſed flamea, uinea, aut paſſea: cui etiam pingue & oleoſum quiddam innatat. Atq; hoc hæcticæ febris eſt initium. Vrina pauca quæ neq; potus penuriam, neq; ſicciorem uictum, neq; auſterum craſſum uel potum, neq; nimios ſudores aut copioſam alui deiectionem, neq; multos labores conſequatur, morbũ oſtendit, eumq; fere in urinæ ductibus. Obſtructio aut tumor præter naturam renũ, hanc plerunq; efficit, tumq; his ſenſus quidam grauitatis ineſt, aliaq; ſignificatio ex contentis cõſpicua. Si obſtructio ex calculo aliaue cauſa utrinq; circa ureteras eſt, dolor uehementer affligit isq; fixus ut in nephritide. *Si* ueſicæ ceruix quouis modo impedita eſt, ſiue tuberculo, ſiue pituita craſſa, ſiue calculo, difficilis eſt emictio, aut etiam urina ſupprimitur, cũ pubis & perinę dolore, multaq; ſubſident aut uolitant in urina. Quæ citra hæc pauca redditur a craſſo & uiſcido fit humore, qui difficile ſecernitur ac permeat, eaq; tum craſſa exiſtit. Febris uehementia nonũpuam urinam cohibet, tumque & calor & alia febris ſigna coitantur. Sanis etiam parcior fit urina, quum potus in corporis nutrimentum faceſſit, quod extenuatis & ex morbo conualeſcentibus frequens eſſe ſolet.

Odor

Odor urinæ quid denuntiet Cap. XII.

VRINAE odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, mediciq; dedecet dignitatem. *At* plerunque uelimus nolimus teter uapor odoratum ferit, maxime quum urina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem uix ſperare licet ab urinis, niſi uel terebri utina, uel moſchi, uel ſiphii, uel odoratioris medicamenti ui afletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, ut putris caſei, ut aliorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi ulcere, ac tum urina alba craſſaque eſt cum hypoſtaſi purulenta, ſi è ueſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in urina, eaque cum dolore redditur. Fœtida uero urina ex ſuperioribus locis proflues, ſiue rubra turbidaque ſit, ſiue ut interdũ contingit tenuis ac perſpicua, alias cum febre, alias ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eaque putredo aut in humoribus, aut in partium ſubſtantia conſiſtit. Si recens eſt fętor & repente natus in urina craſſa ac turbida, humoris: ſin uetus ac diuturnus in urina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copioſaq; fluit, ac mox ſuccedit ægro lauamen.

Quid ſignificent ſinguli urinæ colores Cap. XIII.

VRINARVM hi maxime colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omnium uero medius eſt, aureus, croceus, ruber, paſſeus, uiridis, ceruleus, liuidus & niger. Horum duæ ſunt effectrices cauſæ, uiſcerum corporiſque calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, ęſtus, febris & quęcunque cauſæ corpus cõcalfaciunt, urinã pariter colorant, eoque magis quo uehemẽtiores fuerint & urina quæ diutius in corpore ſubſiſtit, & quæ longe a paſtu meiitur, prioribus coloratior exiſtit. Quinetiã bilis irruens in uenas ſe, o permiſcetur, idq; (ut in ictero) flauo citrinoue colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendũ. Differt autem color ex ſimplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permiſtio tulit; ille ſiquidem uix unquam rubrum ſuperat, conſiſtitq; in urinæ ſubſtantia tenui aut mediocri, hic uero ad omne genus pertinet & extenditur, redditq; urinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum urinæ colorẽ tẽperatus moderatuſque calor efficit in homine tẽperato & ætate florida. Citra mediũ quicunq; ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua uereque aquea eſt niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummam renum iecoriſque obſtructionem, aut ſummam coctionis imbecillitatem denunciat, ab extrema iecoris & uentriculi intẽperie frigida profectam. Sæpe etiam per febres ardentes quum bilis in cerebrum rapitur, talis apparet delirium prænunciat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt ut cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ muſcoſæ dominium oſtẽdit ſi obſcura (lactea hæc eſt craſſæ uiſcoſæquæ pituitæ exuperantiam. Hæ ſi diutius apparent, frigidos diuturnoſque morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimum. Citrinę omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorem præter modum increuiſſe ſignificant: atque ſi purę hę ſunt ac perſpicuę, puram ſimplicemque intemperiem: ſin craſſæ ac turbidę humorum uitia permiſtioneſq; referunt. Rubra ſi perſpicua fuerit, ardens flamma eaque dicitur, iecoris exuperantem calorem, ſæpe etiam ardentem febrem denunciat

ſin craſſa obſcuraque eſt, ſiue cum febre, ſiue citra hanc contingat, flauę, aut uitellinæ, aut rubræ bilis permiſtionem. Huiuſmodi ferè apparet inclinātibus febrium acceſſionibus, at maxime quum iecoris ſubſtantia uitiata eſt a phlegmone aut ab exquiſitio ſcirrho, ut in hydroqe, aut quũ uel illius, uel folliculis fellis ingens eſt obſtructio, ob quam bilis in uenas & in urinas confluit, haſque eatenus inficit, ut ſi linteum immergas citrinum colorem planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro, hæc aut præſentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeaque urina ab ea quæ ex bilis permiſtione aut crocea aut coloratior euadit, diſcernitur. Cruenta urina ſiue duntaxat recæntis carnis loturam ac ueluti ſaniem, ſiue puriorem ſanguinē repræſentet, quum planè refrixerit, quaſi grumum concreti ſanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reſeratis eorum uenis, è quibus ſanguis mox emanat idque calculi pondere. In errore uerſantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt uix enim intelligi poſſit ſanguinē alicunde cũ urina preter labi citra renum affectionem. Itaque ſi nec lumbis nec renibus caſu ictuue contuſis cruenta urina redditur, ea ex calculo renes obterente, præſertim quum uehementior ſubitur exercitatio, proficiſcitur. Hanc ſępe turbida & nigricãs præcedit quæ impendentem nephritim pręmonſtrat. Rubræ urinæ ſuccedũt uinea & paſſea uuæ nigræ perſimiles, quæ uel ſanguinem uel bilem præaſſari & in atrã deuergere indicant. Viridis, praſſinæ bilis aut æruginoſę copiam & permiſtionem: ueneta uero ſeu cerulea, deinde etiam liuia ſeu plumbea, niſi è plagis & uerberibus ſint, aut melancholiæ dominium atque permiſtionem, aut natiui caloris extinctionem. Omnium extrema eſt nigra, quæ ſi ex rubra & uiridi proceſſit, ſummum incendiũ & bilis atræ perfuſionē, ſin uero ex cerulea & liuida, extremã caloris extinctionem demonſtrat. Eſt tamē & quum urinæ eiuſmodi criſi quadam profunduntur, tum in acutis, tum in diuturnis morbis & melãcholicis. Id uero decretorio die fit, facili tollerantia, & in laborantis ſalutem.

Quid urinæ ſubſtantia in morbis oſtendat. Cap. XIIII.

VRINAE chymoſis & ſubſtantia in liquore ſpectatur, cuius differẽtiæ ſunt tenuis, craſſa, mediocris Tenuis ſub iis duntaxat coloribus inueniri poteſt qui ad rubrum procedunt, ſub albo, ſpiceo, aureo, croceo, ad rubrum uſque nunquã enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Craſſa nulli non colori permiſcetur: nam ut in nigra ita etiam in alba craſsities interdum ineſt. Itaq; tenuis quæ neque immoderato potu: neque alia externarum cauſarum importunitate facta ſit, renum & ureterum obſtructionem ſequitur, quæ cum liquore nihil craſſi præterlabi ſinit, qualem ferè in nephritici doloris uehementia notant, quum ureteris caput calculo obſeruatur. Sequitur & nõnunquam imminutam concoctionem natiuiq; caloris penuriã, ex intemperie ſola citra humorum uitium tã ex ignus interdũ calor eſt, ut aquã alium ue potum talem elabi ſinat, qualis acceptus fuerat, atq; hæc cruditas extrema eſt. Natiuus noſter calor alimētũ humores ue concoquens, primum quidem & maxime ſubſtãtiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura calorem addit: proinde ex ſubſtãtia magis quam ex colore concoctio ſpectatur. Qua ratione dixit *Hippocrates* quoad urina ruffa tenuiſq; fuerit, crudum morbum ſignificat. Mediocris urinæ ſubſtantia uegetum calorem, exquiſitam concoctionem uentriculi iecoris atq; uenarum oſtendit, hęc ratione in tribus illa mediis coloribus conſiſtit, in ſubaureo, aureo & croceo. Craſſa urina niſi ex laxioribus patentioribuſque uiis

urinæ proflua, oppreſſi caloris atq; cruditatis ſoboles eſt: nō ꝗ calor inſitus intẽperie, ſed crudorum humorum exuperantia prematur. *Vtraq;* tum craſſa, tū tenuis concoctione tandem ſubſtantiæ mediocritatem adipiſcitur. Ad craſſam urinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorum ſimilis innatat, ſed ea cuius ſubſtantia lentore & craſſitie oleum adipéve liquefactum repreſentat, & quæ commota grauis lentaque, ut oleum, apparet. Hæc uel pthithiſi, uel hæctica febre, uel hydrope corpus liqueſcere demōſtrat.

Vrina perſpicua & turbulenta quid ſignet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara urina eſt quā uiſus acies facile penetrat. Turbulenta & obſcura, per cuius medium non uidemus. Quantum autem turbulenta diſtet a craſſa, & tenuis a perſpicua, hinc diſcitur quod & oui candidum & oleum, & uitrum liquefactum, & uinum ſubnigrum uere craſſum ſit, non tamē turbidum, ſed planè perſpicuum. Quod etiam uinum album & tenue plerunq; turbulentum ſit: quemadmodum & aqua è uino ſtillatitia, tenuiſſima quum ſit. Interdum tamen obſcura turbulentaq; cernitur. Quo ſit autē res dilucidior & fructuoſior turbulentas urinas in tres ordines differentiasq; ſecernemus. Vna turbata eſt, quæ externi frigoris ui talis euaſit. *Hæc* omnium denſiſſima & obcuriſſima, matulā lentore quodam albo ſumma præſertim corona inficit, quæ calore prompte declaratur priſtinumque ſplendorem recuperat. Quod autem urina una quam altera facilius difficiliusve, quędam uix unquam turbetur, id ad illarum conditionem referendum eſt, ſed externum quoque frigus non paruam uim ad perturbationem obtinere argumento eſt, quod loco calido nulla cōturbetur, ſed qualis emicta eſt talis ſeruetur. Altera uere turbida eſt, cuius ſubſtantia atq; liquor uel ex ſeſe uel ab interiore quadam permiſtione craſſeſcit, eiuſmodi a purulentis renibus profluit. Hęc calore diſſolui non poteſt, multaq; habet innatantia corpuſcula, quæ quiete ſubſident cum hipoſtaſi craſſa, & plerunque reliqua mox urina expurgatur atque inclareſcit. Vino ea comparatur quod fecis permiſtione turbidum eſt. Tertia iam cœpit reccepto nōīe cōfuſa appellari: in qua nihil innatare manifeſto deprehenditur, ſed eſt tāta ſui ſimilis, nec tamen hypoſtaſin, nec aliud quicquam (etiam ſi diutius quieſca) deponens quo magis inclareſcat, igne omniq; calore manet indiſſolubilis. Vino cōfertur quod uetuſtate coaceſcens, aut tonante fulguranteq; cœlo mutatū & uappa factum, omni ſplendore nitoreq; deſtituitur. Perſpicua urina integra perfectamq; cōcoctionem, humorum bonitatem & natiui caloris ſummā ubertatem oſtendit, cuius uis etiam in urina permanens hypoſtaſin tādem ſecernit & diſtinguit. Quæ frigoris ui mutatur poſteaq; calore reſtituitur ſibi, admodū leuis eſt ſignificationis niſi forte quod per acutos morbos quum primum apparuerit, creditur concoctionis rudimentum habere, quia ſcilicet morbi initio tenis non facile cogitur poſtea craſſamentum nacta facilius turbatur. Vere turbida plerunque eſt renum aut ueſicæ affectu manat, in quibus uel humoris eſt copia, quem urina ſecum rapit, uel uulcus ſimplex è quo cruor, uel ſordidum è quo ſanies, pus aut mucus profluit, horum quippe colluione urina craſſa, turbidaq; redditur. Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicunque ſunt opportuni, his urinæ uix unquam claræ meiuntur. Turbida quæ citra hos affectus fuerit, craſſiorum humorum copiam in uenis horumque effuſionem renunciat, quos difficile coquit calor inſitus. *Hinc* & morbi diuturni contumaceſque & capitis dolores fiunt, de quibus *Hippocratis* eſt ſententia.

Qnibus urina turbida qualis iumẽtorum eſt, iis capitis dolor uel adeſt uel aderit. Perſeuerans autem diutius, aut ueterum, aut lethargum minatur. Sæpe etiam urina repente turbida euadit, quum ſolutis obſtructionibus apertiſque uiis craſsior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut uenis maioribus: quod fere ſanis poſt exercitationes, ægrotantibus poſt morbos obuenit: maxime uero incriſi diuturnarum febrium, quales quartanę ſunt, & in lienis eccorisq; morbis, & in abſceſſuum eruptione. Omnis autem huiuſmodi cõmode emanare ſolet cum alleuatione corporum. Quinetiam urina rubicunda citrinaue & ſine ſedimento, qualis per febrium tum continentium, tum intermittentium initia redditur, & quæ ſimpliciter cruda nuncupari ſolet, turbida quoque, nondum autem confuſa cenſetur: hinc quippe facta eſt, quod humor crudus & ſuperuacaneus aut è uenis, aut è liene, aut e iecore, perinde atque in iector proſiliens, in ſanguinis ſerum ſe inferat. Confuſa porro, urina nunquam renuum, aut duntaxat uiſcerum at uenarum ſemper affectibus ſuccedit. Ea nõ erudorum humorum exuperantiam, ſed proprie ſanguinis & humorum qui in uenis ſunt maioribus confuſionum, corruptionem & putredinem portendit, eãque ferè malignam, quandoquidem putredo omnia permiſcet, confundit atque perturbat. Quocirca in ſolis continuis febribus iiſq; periculoſis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi uelim urinam, quę, uel nullo renũ uitio ſit inquinata, non ſemper ſanguinis & ſuccorum eius conditionem oſtẽdere. Ea quippe nonnunquam citrina craſſa & turbida meiitur & cui nihilominus tum detrahitur ſanguis exquiſite paruus & rubicundus exiſtit. Id perſępe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis ſuperuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliiſue ſedibus prorumpit in uenas, neque ipſi ſanguini, ſed eius duntaxat ſero permiſcetur. Atq; hic turpiter errant qui ab urina, craſſa & rubra protinus mittendum ſanguinem eſſe pronunciant. Eſt & nonnunquam urina & calore, & ſubſtantia, & ſedimẽto ſecundum naturam, quum tamen detractus ſanguis, tum colore, tum ſubſtãtia uitioſus apparet. Id ferè contingit in ſtatu & ante criſim continuarum febriũ, quum perfecta eſt urinarum concoctio, necdum tamen natura ullam eſt noxii & peccantis humoris uacuationem molita. Hæc ſunt quę prima urinarum inſpectione ex quantitate, ex odore, maxime uero ex colore, ſubſtantia & perſpicnitate animaduerti, percipiq; poſſunt, etiam ſi nõdum quicquam in urina ſubſederit: ſed quæ, ut monui, ſummo ſint prudentiq; iudicia diſcernenda. Nunc de contentis tranſigendum.

De his quæ urinæ permiſcentur. Cap. XVI.

Eorvm quę urinę permiſcentur, alia per ſummam urinam innatant, alia uolitant per mediam, alia infima ſubſident. In ſummis prima eſt corona quę ſupremam faciem habitu cingit. Hæc in urina quę æquabilis & ubique ſui ſimilis ſit, dignoſci uix poteſt, facile uero in ea cui partium diſſimilitudo quędã ineſt, aut humorũ exagitatio. Etenim pars urinæ ſumma tenuiſsima quum ſit, mutationi magis eſt opportũa, ac ſæpe multa uel colore, uel ſubſtãtia ſubiicit oculis, quæ nondum in reliquo urinæ humore cerni poſſunt. Corona ferè docet qualis in uaſis maioribus ſanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum ſanguinem & ſero tenui perfuſum oſtendit craſſa & alba pituitoſum: citrina naturalem: crocea bile multa eaq; flaua conſperſum: rubra & ardens feruidũ & accenſum: uiridis bile praſſina uel ęruginoſa: cerulea & liuida uel naturali melan-

li malencholia,uel atra bili inquinatum : aut hunc certe in eorum humorum naturã corruptione mox habiturum. Quocirca harum poſtremæ uel melancholicum morbum,uel epilepſiam deſignat. Spuma multa citra urinæ agitationẽ innatans, flatus plurimos in corpere uagari uentriculum & inteſtina diſtendi, colicum dolorem imminere,idq; uel fructuum uel leguminũ immoderato eſu uel inſiti caloris imbecillitate. Ea ſi magnis bullis diu perſeueret, craſſos & uiſcoſos humores ex hiisq; obſtructiones indicat:at ſi leui cauſa hę bullę rumpuntur atq; diſſoluuntur,tenuem flatũ tenuesq; humores. Si bullę paruę & exiguæ per urinæ coronã diſpoſitæ ſunt capitis dolor adeſt, cephalalgia quidem ſi coronã oẽm,hemicrania uero ſi illius ſolũ medietatẽ occupent:acriorq; dolor erit ſi aureę ſint & citrinę,mitior ſi albę & pallidæ,diuturnus uero ſi diu permaneant. Quæ porro media urinæ facie conſiſtunt, pecati doloris ſunt indices. Quum.n.ſummam urinæ partem teneant, ipſum quoq; caput in homine ſummum dolore obſideri teſtantur,idq; uel a flatu,uel ab humore,cuius ſpeciẽ bullarũ color exprimit. Bullæ granis exiguis ſimiles in corona ſitæ ſi dũ uerſat̃ & agitatur urina deorſum uerſus depulſæ,mox in coronã reſiliũt, deſtillatio è capite uel pulmones, uel in uentriculum, uel in ſcapulas, uel in alias ſubiectas ſedes procumbit,cuius uis & natura ex colore urinę,coronæ, atq; bullarũ intelligitur. Pinguedo per ſumma innatans telis araneorum ſimilis,hominẽ,inquit *Hippocrates*,tabe conſumi ſignificat. Niſi enim renum colliquatio & fuſio quædam in cauſa ſit, corpus uniuerſum uel febre ardente,uel phthiſi, uel hectica febre liqueſcit. Diuulſa quaſi olei puncta innatãtia alterutrum ſimiliter,ſed inefficacius denunciant. Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hæc cũ urina fluxiſſe. Quo autem facilius illa diſſipantur,eo morbum leuiorem,contumaciorem uero quo diutius perſiſtunt. Volitant porro & interdum ſubſiſtũt corpuſcula quędã uel farinę craſſiori,uel ſquamulis,uel furfuri ſimilia. Quibus ĩ urina craſſa quædã furfuri ſimilia exeũt,iis ueſica ſcabie affecta eſt. At ſi hæc in urina tenui apparent,flãmeã & colliquantẽ febris ardorẽ denũciant,ob quẽ & uenarũ ſanguis retorretur,& earũ ſubſtantia incendio peruſta ſolidum quiddã quaſi intertrimentum, deperdit abiicitq; quod cũ urinis emittitur. *Si* quis ſquamulas minxerit & grauis odor adſit,ueſica exulcerata eſt. At ſi certa ueſicę exulceratione exeunt,febris ardens uaſorũ ſummas partes & tunicas colliquefacit,& ueluti in lamellas diſſoluit,unde & ſolidarũ partiũ cõſumptio ineſt,ſed tãto minor quantum ſquamulæ furfuribus tenuiores exiſtunt. Quæ farinæ craſſiori ſimilia uolitant aut ſubſidẽt,eandem leuiorem ſignificationem obtinẽt. Quum enim febris ardore uel exaſſatus & torrefactus, ſanguis craſſus, uel in carne quicquid tenerum & adipale ineſt liquatum fuerit, & caro denique ipſa durior,non ſecus atque ea quæ in ſartagine pertorrentur,exaruerit, tum quę urinis redduntur,craſſiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam ualetudinem ſignificant. Prægnantium integre ualentium urinis quædam innatant tenui farinæ amyle ſimilia,quæ inquiete ſedimentum uel enæorema deponunt craſſiuſculũ inſtar carptæ tenuiter lanæ: reliqua urina ſubturbida exiſtit, aliquantum uireſcens,aut leuiſcens. Carunculæ exiguæ in urina craſſa exulceratis renibus apparent. Filamenta albis capillis ſimilia a renibus reddi author eſt *Hippocrates*:at ipſi animaduertimus ea ſæpius ex iis uaſibus ſpermaticis deriuari quæ paraſtatæ dicuntur, in quibus teretem figuram ſortiuntur ex ſeminis materia, quæ ui morbi ſenſim defluens calore craſſeſcit. Apparent autem in iis plurima,qui feda exulcerataq; gonorrhoea correpti non ita pridẽ fuerunt,& iis mulieribus quibus albicantes menſes profluunt,aut uterus,fœda

proluuie

proluuie turget. Nonnunquam & urina quæ prima fit a concubitu tale quiddam refert, aut aliquantum filamento craſſius. Iam uero ſanguis purus aut in grumum concretus, recens ulcus: pus uero, inueteratum ac ſordidum oſtendit. idque aut in rene, aut in ueſicę ceruice. Diſcernitur autem quod a ceruice ingenti partis dolore manet, a renæ nullo ferè ſenſu doloris quodque a pene aut a ueſicæ ceruice omnia uel ſeorſum ſine urina, uel emictionis initio profluunt. è renibus uero uel cum urina diligenter permiſta, uel ſub emictionis finem, ſed quæ mox in quiete ſubſideant. Arenulę cum urina poſtremæ prodire ſolent: harum rubræ & flauæ a renibus, albæ a ueſica proficiſci creduntur: ueruntamen quum ſordidum in rene ulcus ineſt, ex eo quoque albi calculi quaſi cõcreto pure obducti excidunt. Craſſior pituita inſtar mucinarium matulæ fundo inhæreſcens cum dolore emicta, ueſicę calculum aut ceruicis ſordidum ulcus denunciat. Talem enim affecta ueſica, quia frigida atque membranoſa, cumulat, quã & calculi moles fouet. At quę nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpoſitarum partium ulcere uel abſceſſu illabitur. Turpiter hallucinantur quicũq; anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant uel è cerebro, uel è crudiore uentriculo in ueſicam permeare quomodo, enim per uenas illa pura nec ſanguine tincta nec perfuſa defluam in renes, hoſque ſola præterlabitur? Tria cernuntur in urinis finitima, ſemen, pus atque pituita, quæ ſic tamen internoſcuntur. Semen quia tenue ac leue, urinę ſemper innatat, pus & pituita ſubſident: hæc tamen craſſa atque tenax ſibi cohæret, pus uero agitatum mox diſſoluitur ac diſfluit. Quoniam autem eorum quę permiſcentur urinis pars maxima ex urinæ uiis defluit, nec cui forte de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem cauſam effectuumque ſeriem a prima referam origine. Rubrę arenulæ defluunt a renibus, quæ ſi copioſæ ſunt & craſſiuſculæ, calculum minãtur. Earum adheſu calculus uel milii uel hordei magnitudine concreſcit, qui quum è renum ſubſtantia incapacitatem excutitur, urinas craſſas, turbidas, rubras aut ſubnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput ureteris inſertus dolore excruciat: ac tum urinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum inſarctu, cernuntur. Grandeſcens porrò calculus ſic plerũque in rene coercentur, ut exturbari minime queat: ac tum in labore & exercitatione ualida renem proterens urinam profundit, non modo craſſam & turbidam, ſed & uere cruentam. in qua ſæpe concreti ſanguinis thrombus ſubſidet. Simile quiddam interdum fieri uidemus uel a caſu, uel ab ictu, rarius a labore uiolento. Quum iam factum ulcus eſt urina in quiete alba & craſſiuſcula, in labore coloratior ſpectatur cum ſedimento craſſiuſculo. Deinde urina craſſa, alba fœtida uereque purulenta inſequitur, lacti non admodũ diſſimilis, in qua pus ſubſidet, ubi ſcilicet iam ulcus cauum ac ſordidum euaſit. In quo urinæ aliquando tales uiſæ ſunt, nunquam in aliis morbis poſſunt certam ſignificationẽ præbere: quandoquidem perpetuo renales, ut ita loquar, apparent. Vbi uero renis ulcus ſupra modum ſordeſcit & in fiſtulam abit, in urina alba, craſſa, turbida atq; fœtida ſæpe craſſamentum quoddam ſubſidet uiſcidum & cohærens narium muco, aut oui candida non diſſimile. Tale etiam plerunque animaduertitur, quum in ueſica calculus ineſt: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circũ tamen calculum concreſcit ueſicę uitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerunque manet ac perſiſtit exempto calculo. Quinetiam ſordida ceruicis atq; penis ulcera eiuſmodi ſæpe urinas emittũt, maxime quum ex fœda ueneris lue gonorrhęa illa uirulenta paraſtatis inſederit. His quidem incipientibus in urinis filamenta quędam uiſuntur, primum

tenuia,

tenuia, deinde craſſiora: ab his urina tota craſſeſcit, poſtremo ſedimentũ quale dixi mucoſum ineſt: atque licet ulcus arte ſaneſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum uaſorum imbecillitate permanent.

De hypoſtaſi & urinæ contentis. Cap. XVII.

AMPLA ſanè & controuerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam contentionis quàm ueritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorum liquidorumque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in uentriculo, in iecore, atque uenis fit, cibo, ſanguini, humoribusque permiſcetur, tum coloris, tum ſubſtãtiæ ſuæ modum adipiſcitur, perinde atque leguminum carniumue iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſſior. Quinetiam tãtiſper dum in nobis ea continebatur, inſiti caloris uim quandam conquiſiuit, quam & Ariſtoteles recte annotauit in ipſis quoque animantiũ excrementis manere. Quicquid igitur in emiſſa urina craſſioris ineſt ſubſtantię, licet nõ protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerunque ſubſidet perinde atque fex in aqua roſarum ſtillatitia, idque inſiti huius caloris beneficio, cuius eſt uis heterogenia ſecernere. Hacque craſſior urinæ portio inſiti caloris ui ſecreta, hypoſtaſis eſt. Non igitur hęc (ut Actuario uiſum eſt) eius duntaxat concoctionis quę in extremis uenis perficitur, aut etiam ſolidarum partium excrementum eſt. Neque (ut aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quę interdum è uentriculo in uenas cum ſero prouehitur; ſed ubique cum urina ortum perfectionemque nacta eſt. Quocirca non ſolum aut uentriculi aut ſolidarum partium, ſed præcipue maiorum uenarum hypoſtaſis eſt index. Vt autem huius atque urinæ unus eſt ortus, & earum ſubſtantiæ mire conſentiunt. Multa quippe tenuiſſima ac prorſus aquea urina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter uero tenuis tenuem, ut in iis quibus cruditas eſt infirma cibi concoctio: mediocris mediocrem, craſſaque craſſam, ut in pueris & helluonibus qui multa uorant eaq; probe conficiunt. Quę uero externæ cuiuſpiam rei uel à renibus uel a ueſica profluẽtis permiſtione craſſeſcit & perturbatur, craſſamentum deponit, quod non proprie hypoſtaſis, ſed fex eſt urinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiam confert urinæ chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in urina uegetus eſt ac ualidus, materiam in urinæ humorẽ ſparſam ac tum minime conſpicuam, cito quidem ſegregat & colligit. ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit ut æqualis euadat, id eſt ſui ubique ſimilis, atque etiam læuis nihil aſperum nihil diuulſum abens. Infirmior urinæ calor craſſamentum hoc tardius ſecernit, neq; id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propendere, quod enęorema dixerunt, idque ferè aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſſime ſecernit, neque potens cogere: id aut diuulſum reliquit aut per ſumma innatans nubis ſpecie. Itaque triplex ex ſitu fit contentorum genus in imo ſubſidet hypoſtaſis: id eſt ſedimentum; in medio propendet enęorema, id eſt ſuſpenſum, ſumma facie nubes innatat. Calor demum extreme languidus, ut in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorum copia oppreſſus, ut in ictero, ſępe & in tertiana febre, quum è iecore bilis abundantior irrumpit in uenas ſeroque permiſcetur, nihil prorſus ſegregat, & urinam permiſtam ac uero confuſam exhibet. Hęc uero in ſolis obſeruatur ęgrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypoſtaſi ex ueterũ decreto diſſeruerunt ſubtilius, illã ſtatuunt puri

proportione

proportione quadam reſpondere, eſſeque proportionem eiuſ humoris qui in febre computruerat, ſed iam coctam, ſecretam, & naturæ ui depulſam cũ urina: At certe hoc in primis pernicioſum eſt medicinæ contentum. Non enim ardẽtis febris materia quæ torrida bilis eſt, aut in pus aut in quippiam ſimile puri concoctione uerti poteſt neque eadem eſt huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in ſtatu iam cocta dum tandem perfecta criſi ab aluo deijcitur, unquam puruléta apparet aut alba, ſed planè flaua atque biliosa. Qui fiet igitur hypoſtaſis quæ in ſtatu febris ardentis alba conſpicitur, portio ſit eius flauę materię quæ computruerat: & quæ nunquam albeſcit? Adhæc ſi in ſtatu portio noxię materiæ excidit, in principio uero & incremento nihil, urina in ſtatu quam in principio uel incremento craſſior exiſtet: quod quotidianis obſeruationibus falſum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & confuſa, ita & craſſa cernitur urina. Quocirca aliter de febri citantiũ hypoſtaſi ſtatuendum: hanc non portionem coctam eius eſſe humoris qui putruerat, ſed ſimilem atq; in ſanis materiam obtinere. & quum primum in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque uictoriã, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferociẽtes tum repreſſit ac edomuit, & quæ iã ad priſtinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris cõcoctio quam appellant, nec ſuppuratio eſt, nec proprie maturatio, ſed ſolius putredinis repreſſio atque cohibitio. Ita enim in ſtatu tota febris materia adhuc in uenis concluſa eſt, nec eius quicquam criſi uacuatum, & nihilominus quia ſedat, eſt & in naturæ dominio atque poteſtate, urina purior exiſtit cum hypoſtaſi, quæ eiuſmodi ſedationem ac uictoriam certo demonſtrat. Tum igitur repreſſo furore noxij humoris minus cum urina defluit, eaq; tenuior & minus turbida eſt quam initio, quum ui putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confuſio, quorum & magna uis in urinam quoque ferebatur. Tum etiam ſuperior dominatrixque natura craſſiorem ex urina materiam in enæoremã uel hypoſtaſin ſecernit. In hæc igitur contrahenda erat diſputatio longe difficilima, quam accuratius exequar in opere prognoſtico, ubi ex profeſſo de morborum concoctione diſſeretur. Itaque quum calor noſter inſitus pernicioſos morbi humores prorſum euicerit atque concoxerit, bona ſit hypoſtaſis, nempe alba, læuis & æqualis, quæ eſt omnium perfectiſſima. Enęorema quod album, læue & æquale ſit, minus bonum quam hypoſtaſis eſt, & quodãmodo imbecillum calorem oſtẽdit, qui nondum planè coctam materiam nequeat ſubigere & in fundum depellere. Nubes etiã bona, nempę alba, lęuis & æqualis cruditatis imbecillioriſq; caloris eſt nũcia. Hypoſtaſis nigra aut liuida omnium eſt deterrima, eamque perniciem minaturq́ue naturam omnino proſternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem, rurſumq́ue minorẽ nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub ijs calor inſitus nondum ſuccumbit, ſed uigoris nonnihil etiamnum retinet. Optimum igitur unumquodq; cõtentum quod quantitate & ſubſtantia eſt mediocri, album, læue & ęquale. Quodcunque ab hoc defecerit, uitioſum.

Multum fit qua aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædam uacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudum apparet. Quod autem alimenti ubertate & facultatem robore multum euadit, ſimul tũ ſubſtantia, tum colore mediocre exiſtit. Paucum uero reddunt inediæ, uigiliæ, exercitatio uehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtãtiam abſumunt diſſipantq;. Et hęc quidem in ſanis. In morbis uero quod ſubſtãtia craſſum apparet, uel a crudioris materiæ fit copia, quam natiuus calor euincere non

re non

re non poteſt, tumq; alia cruditatis ſigna comitantur: uel a criſſi diuturnorũ morborum, eſtq; tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & a pure & a uiſcida pituita, ut ex iis quę ſupra a nobis ſunt dicta facile diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatem in morbis portẽdit, aut coctionis initium: in ſanis tenues humores nondum ad ſubſtantiæ mediocritatem deductos. Contentum leue quod nempe continuum eſt, nulla ex parte fiſſum rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohęrens, nihil habẽs aſperitatis, a ualido fit inſito calore. Contrariũ huic aſperum ac diuulſum imbecillius calor haud prorſus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui ubique ſimiles ſunt: & cõtrarium inæquale, cuius partes diſſimilitudine quadam diſtinguuntur, nec æqualiter coctę aut coloratę apparent. In coloribus autem ſpiceum, aureũ rubrum ue. bilem in uenis exuperare, aut ſanguinem uehementi incendio corrũpi ſignificat quanquam Hippocrati rubrum leucq; in urina rubra reſidens ſecuritatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum uitalis caloris extentionem, aut corruptum ſanguinem atrum ue humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Cõtenta ſi forte deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim uel ex magna obſtructione, uel ex potu multo ac tenui, qui ante diſtribuitur quam ullam cum cibo permiſtionem aut concoctionẽ acceperit, tenuis fit urina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur cõtenta, quod iis materia non ſuppetat. In egrotis autem qui humorum uitio laborant, quoniam peccãs materia ſubeſt in uenis, contenta ſiquando deſunt, ſemper malo ſunt, naturam ue denunciat corruptorum humorum copia impediri. Sed hic demonſtratiua urinarum ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut concoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, alio relaturi.

Exercitatio iudicandi ex urinis. Cap: *XVIII.*

QVICQVID in urinis pręter naturã ineſt, niſi ex aſſumptum qualitate ſit, aut uiſcera, aut uenas ſummaq; corporis, aut renes urinæq; uias affici cõmonſtrat. Eadem ex his uitia urinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendũ e quo præcipue loco illa dimanent, Quæ de renibus & utinæ uiis defluunt, promptum ſit ex his quæ de morbis eorũ protuli internoſcere; atque ſi horum nihil comparet, omnis urinæ ſignificatio aut ad uenas maiores ad reliquumq; corpus certo refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tẽpus, quę cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populum, nam is ſemper metuendus ſuſpiciẽdusque eſt, qui multis inſidiari conſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notuſne is ſit, illius natura atque conſtitutione repetita, conſtet quibus ille morbis ſit opportunus Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationem & dignitionem momenti, pręſertim quum morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in urinis perſpicua ſigna. Nam ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri uix poteſt, quin tuſſi deſtillatione aut grauedine & uentriculi imbecillitate affligatur, maxime uero ſi crapulæ & uiolentiæ deditus, natura humidior deſtillationum morbis ſæpe conflictari ſolet. Aut ſi iuuenis iſq; bilioſus ægrotat, æſtate media, cœliq; ſtatu & regione feruentiore, poſt uictũ calidum exercitationemue immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis bilioſæ, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ęgrotus ſit obno

xius aut quæ tum temporis plurimum graſſatur in uulgus. Horũ exẽplo de cæteris quoq; morbis (uel urina nõdum perſpecta) conijciendum eſt. Adhæc uero urina quę nec renum ductuumq; uitio, nec externarum cauſarum vi mutata ſit, quænam tum uiſcerum, tum uenarum totiusq; corporis ſit intemperies oſtẽdit. deinde ſimplex ne ſit, an ex humorum uitio: & quod humoris genus exuperet, & an cum putredine atque febre. Nam calor intemperiem, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris uitium, confuſio putredinem denunciat, quæ profecto omnium ferè morborum interiores cauſæ ſunt, ex quibus etiamſi morbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agendorum atque uacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & urinæ contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam uero iam ita mox inoleuit, ut pręter hæc tanquam arioli multa multi de abſente ægroto ex ſola urinę inſpectione augurentur, quiſquis ſe ad eorum imitationem ſtudet accõmodare captandæ gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quęcunque primum nouerit ex urina. Nam uerborum circuitu ſtultorum meus irretitur. Itaque ſi urina alba uel ſpicea tenuis offertur; dicat uentriculum atque iecur ſupra modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium fereq; deiectam appetentiam, uentriculum a paſtu diſtendi atque dolitare, ructus multos eosq; acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerunque ſentiri, caput ingraueſcere, corpus uniuerſum quaſi eneruatum languere, multa olim commiſſa fuiſſe in uictu, idq; uel potu frigidæ uel fructuum eſu, uel uigiliis, uel mœrore. Si iamdiu malum perſiſtit, corpus uniuerſum cruditate ſcatere, uiuidũ periiſſe faciei colorem, aut lienteriam eſſe, aud pedes tumere, & leucophlematię aut cachexię periculum impendere. Et quoniam ea quoquę urina ſæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoq; ſymptomatis narrandum, de mœrore, metu, in ſomnis turbulentis rugitu ſiniſtri hypochondrii, cordis palpitatione, ſcotomate, deq; his ſimilibus. Quum alba ſimul craſſa aut turbida fuerit, quoniã a craſſæ lenteq; pituitæ dominio fit, enunciet caput dolore cõcuti, uel graui ſomnolentia teneri, uiſcera humoribus multis impediri, inteſtina atq; hypocondria flatibus diſtendi, & colicum dolorem imminere, uentriculum nauſea aut pituitoſa uomitione premi. Hæc ſi ſimul confuſa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem eſſe, eamq; diuturnam, & ſymptomata urgere quæ febres cõmittari ſolent. Vrina aurea ſi tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, ſitim, corporis extenuationem, uigilias: ſomnum turbulentum manuum uolas plantasq; pedum impendio calidas. Ea ſi craſſa erit: bilem flauam exuperare & exagitari: hancq; uomitione reddi os ieiuno amareſcere animi defectiones obrepere, uentriculum, & præcordia incaleſcere. idq; fere cũ ſiti, aluum torminibus aut crebra deiectione ſolicitari quæ dyſenteriam minatur, aut corpus pruritu ardere, aut ſcabie fœdari. Eadem ſi confuſa exiſtet, tertianam aut ardentem febrem affligere: capitis dolorem uigilias delirium, ſitim inexauſtam, aliaq; harum febrium ſymptomata aut adeſſe aut imminere. Rubra urina ſi tenuis aut mediocris ſit, ſanguinis efferueſcentiam ineſſe, capitis pulſantem dolorem atque grauitatẽ, membrorum tenſiuam laſſitudinem. & ſi confuſa erit, ſynochum putridam eiusq; ſymptomata Adhunc modum ſi ex aliis urinæ coloribus, uel icterus, uel iecoris ſcirrus uel phleg mone, uel melancholia in liene, uel cæterorum quippiam ineſſe conijcitur, ſymptomata omnia, tum quæ illinc profecta ſunt, tum quæ impendere ſolent, cauſas quoque euidentes ex quibus illa proficiſci conſueuerunt, diligenter perſequi decet. Talis propemodum eſt & affectarum partium ineunda narratio. Sed interrogatiuncula caute pręmittenda, quam

pridem

pridem morbus inuaſit, ſubitone an lente ac pedetentim, & quam uehementer ut hinc coniectura fiat, acutuſne an diuturnus is ſit. Hinc quippe & ex naturæ temporis, regionis, & morborum uagantium æſtimatione, ad morbi ſpeciẽ proxime accenditur. Adhęc uero ſi bullæ per ſummam urinæ coronam diſpoſitæ, caput dolere, aut humore multo grauari denuncient; mox iudicandũ & ſomnolentiam: & ſenſum tarditatem eſſe: ex hisq; aut ſoporem: aut paralyſim: aut grauiorem defluxionis ruinam inſtare: aut quum iam certa deſtillationis ſigna quæ ſupra dixi deprehenduntur: humorem aut in ceruicem, aut in ſcapulas, aut in latera atque thoracem: aut in pulmones cum tuſſi: aut in artus & articulos procumbere: atque ſi cum deſtillatione febris ſigna exiſtat; pleuritin urgere: maxime uero ſi tum temporis populariter ea uagatur: ſi uero cum deſtillatione urina ſit oleaginea: phthiſin uel ineſſe uel proxime inſtare. *Solas* autem haſce corporis partes imperitorum uulgus nominibus deſignat: caput: latus a ſumma ſcapula ad coxendicem: ſtomachum a clauibus ad umbilicum uentrem, deorſum, & artus. Quumq; ullo modo pars dolens (nam dolorem ut maxime infeſtum, omnes in primis animaduertunt) deprehenſa fuerit, quęcunq; hanc ſymptomata premunt enarentur, moxq; idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerunque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam uates augurari coget. Conſultor uero prudens & fidelis ſani conſilij fructum percipiet.

Libri tertij de Pulſibus, & Vrinis.

FINIS.

DE FEBRIBVS,

LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

SVMMA morborum ſymptomatumq; genera & eorum cauſas atque ſigna expoſui, & qua ratione uniuſcuiuſq; (etiã ſi inauditus aut ex multis uarie implicitus eſſet) eſſentia cauſaq; percipi poſſit, ut iam nihil eorum quæ ſunt ad generalem medendi rationem præmittenda deeſſe uideatur. At uero quoniam uniuerſalium perceptione, nemo quicquam magna laude dignum conſequi poteſt ſine uſu & exercitatione, quæ in ſingulis uerſatur: morborum qui in humanũ corpus inuadunt differentias oẽs ſpeciesq; nunc ſigillantim perſequar, ueterũ inſtituto & ordine quo ad licet obſeruato. De febribus itaq; primum ſcribã, deque morbis qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui uniuſcuiuſq; partis proprii ſunt. Nõ pauca interim legenti occurrunt a maioribus aut prætermiſſa, aut nõ ſatis explicata, aut ab illis interdum diſſentanea, ſed quę tamẽ ut ratione ſtabilita, ita & longo ſint medendi uſu cõprobata. Sic enim decet inueſtigatorem ueri non ſolum quæ legerit, ſed & quæ ſecum ipſe meditando cõſiderat & contemplatur, uſuq; tenet cognitione digniſſima in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſigna. Cap. I.

FEBRIS eſt calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Rigor horrorve intermittentium febrium tametſi acceſſionis eſt initium, febris tamẽ haudquaquam cenſeri poteſt, quòd nondum ſit calor incenſus. Neq; per febrem exitialem partium extremarum frigus et febris eſt eſſentia: neque ulla recte poteſt frigida febris appellari ſed omnis in caloris genere ſubſiſtit. Calor præter naturam aduerſatur naturali. Eſt autem naturalis duplex, unus inſitus in ſolidarum partium humido primigenio inhæreſcens, cuius eſt origo cœleſtis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elementorum permiſtione temperatus. Ille omnium functionum primarius eſt opifex; hic uero adiuuans, quòd elementorum temperies inſitum illum calorem foueat excitatq;. Inſitũ olim demonſtrauimus exuperare non poſſe, nec illius copiam & ubertatem uitio unquam dari, ſed quo fuerit uberior (ut infantium ętate) eo naturales uitę functiones reddi feliciores. In eo igitur conſiſtere febris nulla poteſt: ſed febris eſſentia calor eſt præter naturam, qui quum adeſt tanquam hoſtis infenſus inſiti illius ſubſtantiam ſemper oppugnat, labefactat, omneſque functiones interpellat. Triplex autem conſtitui debet, unus admodum ſimplex, qui ſolius eſt caloris exuperantia, hinc genitus quod calor elementarius aſſiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, ſenſim non naturalis euaſit, uitioſus proinde & naturæ iam infenſus. Alter eſt calor ex putreſcente materia prognatus, qui etiam ſi non

admo-

admodum ſit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materię conditionē redolet, præter naturam eſt & inſito calori grauis. Tertius eſt malignus & perniciosus, quem peſtilens uenenataque materia fundit, non qualitatis exuperātia, non putredine, ſed totius ſubſtantiæ diſſidio uitali inſitoque calori aduerſus. Solus igitur qui præter naturam eſt calor, febris exiſtit, ſi modo iam accenſus cōſtansque permanet. Etenim ſi uel æſtu uel balneis, uel exercitatione corpus incaleſcit & mox agitatione ſedata deferueſcit, calorem hunc nemo febrē ut neque morbum appellet. Neque porrò calorem pręter naturam, qui uel caput uel brachium, uel crus ſolum occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque ſi ex parte quapiam late dimanet, ſed neque ſi è calidiore iecore pariter cum ſanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quaſi exurat, aut etiā quoquo uerſum effuſus omne corpus prehendere uideatur; non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias una cum ſpiritu profluit, uniuerſalis eſſe poteſt, unusque prompte ac celeriter in corpus omne diſtribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulſum, ſed naturales ſolum functiones immutari. Affecto uero corde uitę principio, ipſi mox omnia conſentire, omnesque peræque partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maxime uniuerſalis morbus omnes ubique functiones offendat, debet eius partis affectio cenſeri, quæ eſt ad omnium cōſeruationem uſumque neceſſaria: ſolusque calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus uera febris haberi. Non eſt id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendit. Tametſi de continuis & primariis id uerum fatemur, intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in corde primum accenditur, ſed aliunde ſublatus cor ferit, è quo æſtuans cū ſpiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porro febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens, interdū etiam inæqualis, qui ſolius calidioris cordis eſt proprius. Virium languor & imbecillitas cū ſpontanea corporis grauitate aut diſſolutione. corpus quippe uniuerſum. conſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens aut intus certe moleſtus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ Cap. II.

VT tota febris eſſentia calor eſt pręter naturam, ita illius propria ſummaque genere ex caloris differentiis ſtatuenda ſunt. Tria igitur febris uti caloris præter naturam primam ſummaque genera exiſtunt, ſimplex, putrida, & peſtilens. Simplex febris eſt cuius calor elementarius ſolo incremento naturæ ac temperiei limites exceſſit, poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum conuerſus. *Putrida*, cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam uenenata pernicioſaque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex eſt, ephemera, ſynochus & hectica, quæ ſolo caloris ſubiecto diſtant, quod aut corporis ſubſtantia eſt, aut humori aut ſpiritus, nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu uago primum conſiſtit, isque uere inflammatus eſt, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hęc quia in tenui & diſſipabili eſt ſubiecto, uno ferè die ſoluitur, unde ephemera, id eſt diaria nuncupata eſt, raro longius excurrit, Synochus, id eſt cōtinens ſimplex eſt ſanguinis efferueſcentia, qua nimirum citra putredinem aliā ue labē is incaluit, cuius cōtagione cor ipſū parteſq; oēs incaleſcūt. *Hectica* una oīum in partiū ſolidarū ſubſtātia primū ac p ſe cōſiſtit ac hæret. Cōſiſtunt

Febriū noua diuiſio.

igitur

igitur omnes in corde, at ratione diſſimili, In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores uero atque ſubſtantia duntaxat calent. In ſynocho humor incaluit ſubſtantia uero calet. In hectica cordis ſubſtantia prorſus iam incaluit, & permanentem fixumque obtinet calorem. Eſt autem hectica duplex, una quidem uniuerſalis & primaria, quæ cordis primum deinde reliquarum partium ſubſtantiam ęquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hæctica, quę cuiuſpiam partis ſubſtantia primum ac per ſe obſidet, è qua tamen tum cordi, tũ partibus ſingulis impertitur. Huius genera complura: nam & uentriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur: Iam uero putridę febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atque eo ſitu, duo prima conſtituuntur genera, cõtinua & intermittens. Quum tanta in uenis arteriiſque maioribus ineſt putredo, quę uel ſeipſa uel ſuo uapore cor continenter attingat & labefactet, continua fit febris. Quum uero aut leuior eſt, aut longius a corde diſſita, ut non aſſiduo id afficere queat, febris eſt intermittens. Continua febris duplex una uera & primaria, quam accendit putreſcens humor in uaſis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera ſymptomatica eſt, quæ uiſceris cuiuſpiã partiſue putredinem quaſi comes inſequitur. Et quæ harum ex iecoris, lienis renis aut cuiuſuis partis eryſipolate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut inſignorum partium phlegmone, ut ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: utraque autem ſymptomatica eſt continua. Fit & nonnunquam ſymptomatica, dum in hiſce uiſceribus citra eorum inflammationem coercitus humor putreſcit: idque in affati uniuerſimque fit, acuta febris exiſtit: fit uero ſenſim ac lenter continua lenta, quę diuturna eſſe conſueuit. Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, ſpecies ſortitur ex uincentis humoris natura. Etenim uenarum arteriarumque ſanguis, ſi quum putredine incendioque præhenditur, bene temperatus eſt & ex quatuor humorum æquabili permiſtione conſtitutus, febrem accendit ſynochum putridam, cuius mox ſpecies explicabimus. Si calidior is eſt pluſque bilis quam cæterorum humorum continet, abſolute continuam facit tertianam. Cuius ſi magnum eſt incendium in cor & præcordia deuergens eaque obſidens, uerus cauſus, id eſt febris ardens exiſtit. At uero ſi pituitoſus eſt ſangui, incenſus is ac putreſcens, febrem profert continuam quotidianam: ſi melancholicus quartanam continuam. Putrida febris intermittens, alia ſimplex, alia compoſita, alia cõfuſa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra uenas maiores putreſcente, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac ſeorſum putreſcente. Confuſa febris non ex humore ſyncero, uerum ex multis uno extra maiores uenas loco confuſis, pariterque putreſcentibus emergit, huiuſmodi eſt tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Cõpoſita febris ex miſtis implicitiſq; fit intermittentibus, ut tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritęos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente cõſtat. Hic ut multæ ſunt febres, ita & humores multi ſe paratim putreſcunt, non loco uno eodẽq; confuſi. Hac quaſi figura putridæ febris differentię ex humoris ſpecie ac ſitu deprõptæ ſunt. Peſtilens porrò febris non uno calore, ſed peſtilẽti malignaq; pernicie alias ſpiritus, alias humores, alias partium ſubſtantiã cõtaminat, hincque differẽtiæ ſurgent, quas poſtea exequemur. Rurſum autem de his ſingulis expreſſius & quantum expoſcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEBRIS ephemera eſt calor pręter naturam in ſpiritu primum conſidens.

Et

Eſt autem hic ſpiritus non inſitus quem in Phyſiologia diximus ſolida parte cõtineri, eiusq; præcipuam ſubſtantiã complere; ſed arteriarum communis e corde in omne corpus influens & illapſus. Hic ephemerę materia eſt continenſq; cauſa, ut in quo tanquam baſi conſiſtens, in reliquum dein corpus inuadit, eiuſque functiones interpellat. Atque ut ſpiritus admodũ tenuis eſt, ita & quę in eo conſiſtit febris omnium eſt leuiſſima & facile diſſipabilis: non conſtans, ſed uelut tranſiens ac pręterfluens. Huic ferè origo eſt a cauſis euidentibus, quarũ ui & impulſu tenuis, calidus, feruidusque ſpiritus omniũ quę in corpore promptiſſime incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quam ſpiritus inflammari poſſint, neceſſe eſt febrem omnem putridam ab his genitam quædã antecedat ephemera. Huius notæ ſunt, quod non ſenſim præcedente cibi faſtidio aut ſpontanea corporis laſſitudine, aut grauiore ſomno, & frequenti oſcitatione, ſed tota repente prehendit, ſolaq; euidẽtium cauſarum ui infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idq; duntaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eamque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem a frigore denſatam, aut ob exilium meatuum conſtipationem ſupreſſa, ferit partes neruoſas. Nulla comitantur ſæua ſymptomata, nec uehemẽs dolor nec magna corporis iatactio. Pulſus quidem celer & frequens, ſed tamẽ æqualis & ordinatus, magnus ac ualidus, niſi uel ex mœrore, uel ex inedia, uel cruditate, uel frigore orta ſit: eſt & in pulſu diaſtole maior atque uelocior quã ſyſtole: inſpiratio quoque expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occulte expiratur, aut madore ſudoreve naturali eoque miti nec graueolẽte diſcutitur. Vrina ſubſtãtia: colore ſedimento, aut nihil aut minimum a naturali diſtans. Diariæ febris prægreſſę euidentesque cauſæ ſunt: quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ſolis ęſtus: omniſque ambientis feruor. laſſitudo laborq; uehemens: uigilię: inediæ intenta animi contentio ex ira: curis, triſtitia uel timore. Omnium autem grauiſſimæ ſunt: cruditas, ſiue ex nimia cibi copia & heluatione: ſiue ex uino meraciore, ſiue ex fructuum coruptorumque ciborum eſu cõtracta. Naturaliũ uacuationum: ut alui, ut urinæ quauis ex cauſa retentio, ut ſudoris halitusve ſupreſſio ob cutis denſitatem & conſtipationem uel ex frigore, uel ex adſtringente balneo. Adenũ maximeque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humoresque exagitãt. Tres hæc cauſæ non ſolum qualitatem, ſed uitioſam materiã uel in corpore retinẽt uel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpius accerſunt ab horrore, & in periculum adducũt putridæ febris: cæteræ uero ſolam qualitatem intemperiẽq; cõferunt. Quæ cauſa diariã excitauerit, ex antecedẽtium inueſtigatione diſci poteſt, neque in re tam leui, neceſſaria uidetur amplior ſignorum diſcuſio. Has in febres maxime propẽſi ſunt qui calido ſiccoq; ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo cõfert ſunt, quibus ſudor, urina aut egeſtio ſupra modũ graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiã finito ſudore, ſtatu pari diem unum exceſſerit, metuenda permutatio uel in ſynochum, uel in putridam, quod ex ſignis ſuſpectæ imminentiſque febris internoſcitur.

De ſynocho febre. *Cap. IIII.*

FEBRIVM quę in humoris uitio poſitę ſunt, omnium prima eſt ſynochos, nobis continens appellata. Ea aſſiduo fatigat, nulla excandeſcentia, nullaque intermiſſione, dũ integre ſoluta ſit. Eſt aũt duplex, una ſine putredine,

altera

altera putrida. Vtriuſque materia continenſque cauſa in uaſis eſt maioribus, inter alias & inguina ſitis atque ea eſt utrique ſedes Materia autē ſanguis eſt non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum ęquabili permiſtione conſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquanto humidiores calidioreſque ſunt, ætate media, habitu carnoſo ac uere quadrato, & quot plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorum redūdantia premit. cæteras naturas conſtitutioneſve non attingit. Eaq; cauſa eſt cur admodum raro ſynochus reperiatur ſimplex. *Itaque* ſanguinis quædam uelut efferueſcentia & ſimplex inflammatio, quę phlogoſis appellatur, ſynochus eſt ſine putredine. Vt autem ſanguinis ea materia ſui ubique ſimilis eſt, ita & illius inflammatio tota unius eſt modi, & ab initio in finem una quaſi acceſſio. Id quidem trifariam fieri contingit: alias enim calor par ſuiq; ſimilis toto febri decurſu, manet, quantumque recens inflammatur, tantundem protinus diſſipatur: ea eſt ſynochos homotonos. Alias recens inflammatio quam diſſipatio maior eſt, tumque calor cōtinuo incremento inualeſcit, & ſynochos fit epacmiſta, id eſt increſcens. *Alia* plus diſſipatur quam recens inflāmetur, ac tum calor ſtatim a ſummo uigore incipiens, ſenſim minuitur dum deſinat, & ſynochos fit paracmaſtica. Synochus omnis ſine putredine eaſdem atq; diaria febris cauſas habet, quæ leuiores quum fuerint, diariam, quum uehementiores ſynochum proferunt. In cauſarum cenſu admodum efficaces ſunt, magna adſtrictio conſtipatiove cutis, & ſanguinis redundantia, ſiue ex ſuppreſſa conſueta uacuatione hæmorrhoidum, menſium aut narium, ſiue ex immoderato uſu ciborum euchymorum & calidorum ea ſuccreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius eſt temperatus, intemperanter uiuens, qui quū bene habito ſit corpore, multo ſe tamē uino multaque carne implet, huic enim ſanguinis multus atque calidus ineſt, qui non facile corrumpitur. Ab his igitur cauſis primū inflammatur ſpiritus, ac tum ſanguis ſenſim incaleſcit. Huius etenim tenues acreſque uapores, ac ipſum calorem pręter naturam cutis denſitas aut adſtrictio cohibet nec prodire ſinit, qui geminatus ſanguinem inflammat ſimplicéq; ſynochum facit. Huius notæ ſunt quę & ephemeræ, uerum aliquantum maniſeſtiores. Proprie tamen corpus omne maximeque facies inflammationē ruboreque ſuffunditur, diſtendens laſſitudo artus omnes occupat, magna iactatio fatigat, uenæ copia diſtentæ multum turgent, tempora uehementer pulſant caput dolet uel ingraueſcit, ſomnus ſæpe profundus ac ueternoſus premit, reſpiratio difficilis, pulſus magnus, plenus frequens, ac uelox, cutis non ſqualida, ſed mollis, non acri, ſed blando calore madoreque perfuſa. Huic generi & alterum finitimum ſępe fieri animaduertimus ex bilis calidiorumque humorū agitatione nimia. Cauſę ſiquidem euidentes quum uehemētiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruerint, non modo ſpiritus concalfaciunt, ſed & acres humores exagitant, quorum æſtu febris accenditur ſine putredine. Hæc ephemerę limitis egreditur, nec tamen ſynochos eſt nunc expoſita, illa quippe ſanguinis efferueſcentia eſt, hęc bilis concitatio ſine putredine. illa in corpus incidit temperatum beneq; habitum, hæc uero in calidum ſiccumque ac planè bilioſum. Huius cauſæ euidentes non aliæ ſunt quam quæ ephemeram mouent maxime uero cruciatus ſummus, qualis nephritici aut parturientis eſt, exercitatio, laborque immodicus, æſtus, balneum, animi excandeſcentia, & quæ his pares ſunt uiribus. In hac nullę putredinis notæ in pulſu aut in urinis cernuntur, ueruntamen os amareſcit, deiicitur appetentia, ſitis excruciat, capitis dolor ac uigiliæ urgent, in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente cauſa,

paucis

paucis poſt diebus febris eiusque ſymptoma, quiete ſola, nullo artis ſubſidio, ſedantur ac ſpōte deſinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem unū alterumue exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. Cap. V.

PVTRIDA ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidem diſſenſione certant artis proceres, poſſitne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochoſne ſit, an bilioſa febris. Cæterum poteſt eorum controuerſia hac obſeruatione dirimi. *S*anguis bifariā putreſcit, uno generali modo, quum ui caloris præter naturam ſegregātur quæ in eo ſunt ſubſtantiæ diſſimiles flaua ac tenuis ab atra quę craſſa terrenaq; eſt ſecernitur. Hæc autem degeneratio uerius corruptio quam putredo cenſetur, ut alio loco dilucidius explicatum eſt à nobis. *A*tque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendaturque febris, ea non ſynochos, ſed uel bilioſa uel melancholica euadet. *A*lio modo uere ſanguis putreſcit, quum citra ſubſtantiarum dirēptum aut ſecretionem, totius corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è uenis in pectus, in uentriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatē ſanguis præter naturam effuſus uitiatur & quaſi in uenenatam ſubſtantiam putreſcit: & in muſculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonemque parit, atque putreſcit primum, deinde ſuppurat: ita dubitari non debet eum ualidis ex cauſis, ut in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutiones in uenis maioribus putreſcere. Quinetiā quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtantia, ſanguis totus non modo putridus, uerumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, ut non amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ cōcoctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur nō ſolum fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeo ut nec ſibi cohęreat, nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis. Hoc igitur modo cum ſanguis corrumpetur, ſynochos accendetur putrida. Hęc quemadmodum & altera ſimplex, una quaſi acceſſio eſt, nec ante aut miteſcit aut intermittit quam integre deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quum plus putreſcit quam diſſipatur, epacmaſtica paramaſtica, quum minus putreſcit quam diſſipatur. *H*æc etiam non niſi in temperato beneque habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Ceterum cauſas habet quam ſimplex ualidiores, quæ non modo inflammationē, uerumentiam putredinem accerſunt: Omnium autem efficaciſſima eſt cutis nō ſimplex conſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis uiſcoſiſq; humoribus uera obſtructio, quæ non cutem ſolam ſed & tenues iecoris habituſq; corporis uenas inferciat. Tametſi igitur integre ſanum corpus fuerit, omneſq; humores ſecundum naturā ac ſynceri, quia tamen ualida obſtructio perſpirationem prohibet, neque uis refrigerans foris intro ſubit, neq; tenuia, acria, & fulginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calide humidaq; ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnunquam uero & ſimilium putridorum occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atq; in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuę. Præterea uero calor in hac acrius contractum ferit: pulſus non modo magnus, uehemens, celer, & frequēs, uerumetiam inæqualis & inordinatus: urina craſſa, rubra, turbida, ſedimentoq; nullo.

Qua ratione in uenis maioribus putreſcant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PROMPTE putreſcunt calida humidaq; corpora idq; fere quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur. humor quippe tum uincens & effrenatus, nec caloris ui coercitus, e permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facile putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam cõcedunt: alias quidem in uenis aut omnibus aut certe maioribus, alias in una quapiã particula; idq; interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonen. In uenis arteriiſq; maioribus febris accẽditur cõtinua, eouſq; perſeuerans, dum humores qui hanc gignunt, uel incẽdio cõſumpti diſſipatiue ſint, uel quouis modo edomiti. Etenim uenarum putredo nõ facile reſtinguitur, ꝙ coarctata non libere perfletur ob loci dẽſitatẽ quodq; adhæſa apparatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex hiſq; in alias uenas prorepat transferaturue, nec ante deſinat quam quicquid in uenis uitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autem eſt putredinis ratio. alia in omnes aut ſaltem in maximas uenas æquabiliter inuadit: alia ex una quapiam initium duces in ceteras ſenſim continuatione perreptat. Quæ in uenas omnes pariter inuadit, licet earum ſanguinem, non tamen, eius omnes æque partes occupat. Quum enim nõ omnino ſimplex ſit ſanguis ſed ex multorum humorũ permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primum quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipſi permiſtã atque confuſam quę minus quam illa ſit uitioſa: hocq; modo ſenſim obrepẽs ſimul cum calore præter naturã augetur & inualeſcit, nec ante deſinit quam partes omnes ſanguinis putredini obnoxias abſumpſerit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis non ſtatim uniuerſus, ſed eius pars alia citius alia tardius & putreſcit & ſuppurta, ſic ſenſim augeſcens putredo in ſummum uigorẽ fertur; quemadmodũ & dum ignem accendimus aridiores primũ ſtipulæ, deinde uirgulta, poſtremo ligni materia, ſuo quæq; cõcremantur ordine. Omnibus quæ putreſcere apta fuerant aſſumptis, putredo calorq; febrilis ceſſat, manet tamen pars ſanguinis melior quæ quoniã minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eaq; licet putridæ permiſceretur illius tamen contagione minime computruit, ſed duntaxat incaluit: reſtincta proinde ſedataq; putredine in priſtinam illa puritatẽ redit. Atq; tum urinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidę, ac ſine ſedimento fuerãt Itaq, ea putredine (niſi forte extremo exitio fuerit) neque ſanguis uniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſoluta febre, non omnino exhauſtæ uenæ manent, ſed aliquid in his etiamnum ineſſe deprehenditur idq; utile, & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miſcebatur putredini. Idipſum continget etiamſi nihil ſanguinis recens genitum, nihilq; cibi toto morbo ſumptum fuerit, quod in extreme acuto fieri iubet Hippocrates. *Hac* propemodum ratione putret ſanguis in ſynocho putrida, nec multo ſecus in cauſo, in continua tertiana, in aliis continuis. *In* his quippe non uniuerſus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus conſtituitur, (ita enim permiſcerentur omnia continuatum febrium genera) ſed is duntaxat qui maxime omnium uitioſus eſt. *At*que ut huius eſt natura, ita & conſentaneum febris continuæ genus acendit, tertianam quidem continua, ſi bilis flaua quę in ſanguine eſt, quotidianã continuam, ſi pituita, & quartanã continuam, ſi melancholia putreſcat. Altera putredinis

tredinis eſt ratio, quę nō in omnes pariter uenas, ſed ab una quapiā (a qua forte initium ſumpſerit) cōtinuationes, in cæteras, in earumq; ſanguinem & in humores irrūpit. Obtingit hæc quum putrefaciens cauſa uni fit quum alteri uenę propinquior, aut quū ſanguis non in omnibus æq; uenis ſui ſimilis habetur. Nā in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in eā primum labē tentatur, dein uero (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec ante ſerpere ea putredo febriſq; deſinet, quam oēs uēas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atq; mutatio uena ſecta ſæpe animaduertitur: nā interdū primus ſanguis manat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquam contra: & interdum è naribus puriſſimus, è ſecta cubit uena uitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratū eſt. Hinc diſſimiliū ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maxime ingraueſcunt aut ardent: alijs præcordia ſiti æſtuq; flagrant, aliis uel animi defectio uel ſumma ſpirandi difficultas moleſta, aliis capitis dolor, uigiliæ, aut deliriū, ut partis natura fuerit quā putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febris, quum priore relicto humor, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexis, quum humores obſidentur uarii. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam fere edomito uictoq;, alius alio uel loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas urina crudiores alias de ſe profert. Putredinis efficiens cauſa duplex, una propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaq; cauſa, dum in ſe uitium obtinent, quod nullo naturę beneficio emendari poteſt. Ita quidem ſenſim ac tempore corrumpuntur, idq; ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante. Id uitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum uitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunq; aut uetuſtate aut negligentia, corruptione quadam labeſactantur. Contrahitur & a cibis quidem probis, ſed qui facile corrūpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarij fructus & quicunque alieni uitioſiq; ſunt ſucci, ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubijt, priſtinæ tamen cōductionis & eius a quo naſcitur nonnihil etiamnum ubique retinet. A cibis intempeſtiue aut ordine præpoſtero ſumptis, ut quum priore nondum cōfecto alter ingeritur: aut quum duri concoctuq; difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremo ac putreſcunt humores interiorum partium, ut uentriculi, iecoris, omniumq; uiſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quę etiamſi puriſſima ſunt, tamen contracta labe inquinatur. Externa porro cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio a craſſis uiſcoſiſque humoribus tanta ut perſpirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamſi probi ſint, putreſcunt. Eandem uim obtinet & obſtructio quæ a uaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra uires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neque concoqui, neque regi ab imbecillis uiribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primum, deinde humores ipſos corrumpit, ut aeris, halitus, uaporiſq; putridi inſpiratio, & uel ſcabie, uel putrida febre, uel lue uenerea inquinato accubare. Non pauci contendunt unam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihilq; in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam uaporq; teter facile intus exit, quiq; libere perflauat, nunquam putredine tentari. At contra: euidens perſpicuumque eſt, uitioſos cibos ſæpe in uentriculo aliiſue partibus computrere, & in peſtilenti conſtitutione, tum inſpiratu, tum perſpiratu humores corrumpi, licet corpus

omnino patens laxumq; ſit, & omnia ſpiracula dehiſcant, aereq; frigido perflentur: Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra abſtructionem innati humidi caloriſque ſubſtantia minui alienuſq; calor introduci, qui efficiens eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ concluſa nuncupatur, deq; eius differentiis. Cap. VII.

CONTINVAE febris ſubiecta materia in uaſis eſt maioribus, quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem, aut putrem uaporem in cor aſſiduo continenterq; fundit, è quo aſſidua fit putrida febris, quę concluſa nuncupatur. At quum uel in inguine, uel in ſemotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinē nec eius halitum, ſed unum calorem partium cōtinuatione in cor infert, è quo ſolum uel diaria febris fit, uel ſymptomatica. Ea autem uenarum materia ſanguis eſt: in quo (ſiquidem ex æquabili humorū permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi uero ab illius mediocritate deficiens uel bilioſus, uel pituitoſus, uel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus non niſi temperata natura, quæ multo ſanguine eoq; mediocri abūdat, & quę carnoſo eſt habitu gigni ſolet, & ita putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis pituitoſis aut melācholicis. Hic aūt eorum meminiſſe uelim quæ in Phiſiologia fuſius demōſtrauimus, in uenis nihil præter ſanguinem cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt ſanguinis nomine comprehendi, nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos ſed eos quatuor ex quibus ſanguis conſtat, uere ſuccos eſſe quibus alimur, neq; aliud illic bilem eſſe quam totius ſanguinis partem tenuem atq; calidam, quam etiam bilioſum ſanguinem appellamus, neq; aliud pituitam quam ſanguinis partem crudiorem, neq; aliud melancholiā quam terrenam portionem & melancholicum ſanguinem. In quibus igitur non ęquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine, febris accenditur continua, at quibus ſanguis multum bilioſus, eſt tertiana fit continua, quibus is pituitæ quam cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana, & quum nimiopere in melancholiam deuerget continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finem perſeuerant nullo ſtato excandeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſinochos putrida, & quę cauſus appellatur. alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittunt uerò & excandeſcunt, alię quotidie ut quotidianę continuę, aliæ alternis diebus ut tertianę continuæ, alię quarto die ut quartanę continuę. Quę ordine nullo excandeſcunt earum materia in uenis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſſiduo pari uehementia exercet. Cęteræ uero cauſam in uenis habent aliquantum diſiunctis è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduo ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non ut intermittentium uel a rigore, uel ab horrore, uel a frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrepſiamm deſinit. Talis eſt omnium earum continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in uenis coercita ac putreſcens, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur, non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarum frequentiſſima eſt tertiana: rara quotidiana, rarior quartana continua, utraque crebrior eſt continua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pituitoſus uel melancholicus eſt, qui frigidus ęgre admodum

dum

dum putreſcit, neq; hinc uehemẽs febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quę fere inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. Prægreditur inæqualitas quædam & neutra corporis cõſtitutio, ex ea certe plethora uel cacochymia, quæ ſenſim cumulatur ceu futura febris materia: huic ſpõtanea corporis laſſitudo: motus grauis atq; piger, ſomnus turbulentus, immoderatæ uigilię, hipochõdriorum diſtenctio, reſpiratio difficilis, uenarum repletio, capitis temporumq; dolor grauis. ac interdum pulſans. Ex his demum excrementa ſuccreſcunt præter naturæ conſuetudinisque modum: ut ſudor inſolens, ſputum muſcuſue exuperãs, nauſea au uomitus: alui deiectio aut urina copioſior & fœtidior. Talia fere exiſtunt in neutra corporis conſtitutione, quę putridã febrem anteuertit. Quum uero iam febris prehẽdit putridã hanc eſſe teſtatur, ꝙ ex neutra corporis conſtitutione, non ex ſola euidente cauſa proceſſit. Vel enim ſpõte ex corporis præparatione fit, uel a cauſis euidentibus quæ pręparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, ſed acer, mordax & qui tangentis ſenſum acriter feriat, non ipſo inuaſionis initio, ſed uel in augmento, uel in ſtatu, idq; maxime ſi diutius corpori manus inſideat. Pulſus atq; reſpirationis inæqualitas: uelox enim eſt ſyſtole, diaſtole uero tardior, idq; præſertim augeſcente calore: quum enim ex incenſa putredine multa torrida & fuliginoſa excrementa ſpiritus humoresq; premant, natura ſyſtole feſtinat depreſſa arteria illa excludere: neq; tanta neceſſitate nititur per diaſtolem refrigerium allicere. Eſt & plurium pulſationũ inæqualitas: modo enim celer, modo tardus eſt pulſus, idq; ex inæqualitate uarioq; motu putredinis, & rurſum modo fortis, modo languidus, alias quidem oppreſſa, alias leuata natura. Eſt & pulſus uelox ſimulque paruus initio, in uigore tamen uelox atq; magnus, ita quidem urgente refrigerii neceſſitate. Vrina penitus cruda uel obſcurè concocta, idq; maximè initio: craſſa enim rubra ac turbida exiſtit, in qua nihil ſecernitur, interdum etiam ex uehementi obſtructione, tenuis quidem, ſed rubra & turbida, ſæpe acris eſt mordax, ſæpe grauem fœtidumq; halitum efflat. Expiratio aut ſudor preter conſuetudinem graueolens. Si exactis horis uigintiquatuor, febris ex toto non deſinat, niſi hecticæ ſuſpicio ſit (quod eſt certe rariſſimum affirmari certo poteſt hanc ex humorum putredine accendi. Continuã porro ab intermittente his notis diſcernes. Nullo rigore aut frigore progreſſo repente calor hominem adoritur, aut ſi quando rigor, horror friguſue (ut ſępe fit) animaduertitur, noxij humoris non parũcircũ præcordia inhæreſcit, qui horrore concutit, dum totus calore ſit incenſus. Pulſus inęqualitas maior quam pro caloris uehementia, ultra horas uigintiquatuor exporrigitur, neq; ut intermittẽs uel manifeſto ſudore, uel ſenſim hoc tempore deſinit, ſed perſeuerans eouſq; durat, dum prorſus conquieſcat. In ea autem continua quę cauſus appellatur, in primis conſpicuæ ſunt communes putredinis notæ, perpetuus & conſtans eſt ardor, isq; fere æquabilis nec manifeſte tertiano motu excandeſcens, uehemens eſt præcordiorum ęſtus, ſpiratio difficilis ac penè ſuffocans, iactatio inquietudoq; indefeſſa, uigilia deliriũq; frequens, ſitis inexhauſta, lingua negricans, ſicca, ſcabra fereq; amara. Quod ſi tanta accedat malignitas ac pernicies, ut interiores partes ipſaq; uiſcera urina uideãtur, ſimulq; extrema frigeant, peculiari ea iã nomine lypiria febris appellatur. Ardẽt ſi quidẽ deterrima, in qua interioris ardoris uehemẽtia inſtar cucurbitulæ calorẽ ad ſe, ex toto corpore reuocat. Tertianæ uero cõtinuę manifeſtior eſt remiſſio, manifeſtior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore ꝑhẽdẽs, nulloq; inſequẽte ſudore miteſcens cęterę quę in cauſo notæ, at leuio-

res appa-

res apparent. Continua quotidiana aut quartana ſi quando inciderit, excandeſcentię ordine circuituq; internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcitq; nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoq; die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcuræ neq; pulſus ea celeritate, frequentia, aut inęqualitate fertur atque in cęteris. Neque urina peræq; flammea aut rubra eſt, etiam ſi forte craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhęc laborantis natura & habitus & uictus antecedens, qualis habeatur uenarum ſanguis, oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis ter ue uno die altero aut ſemel, aut minime excandeſcens. Raro quippe obtingit, ut unicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum uaria ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cęterum cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex his ſignis quę unicuiq; propria ſunt, colligi poteſt. Atque hæc de continuis febribus primariis ſeu concluſis.

De febre ſymptomatica. Cap. VIII.

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neq; ulla unquam uiſa eſt intermittens. Huius proxima materia continenſq; cauſa non in uenis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, e qua aut putredinis quiddã, aut teter putriduſq; uapor in cor obrepit. *Eius* quidẽ genera multa. Vnum inflammationis ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quum enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quod ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partiũ interiorum maximeq; principum & cordi uicinarum, uel phlegmone uel eryſipilas eſt, ſanguis bilis ue putreſcens aut illinc in cor ſubit aut tetrum putrẽq; de ſe uaporẽ in ipſum emittit, è quo per arterias fuſo, putrida fit febris. Sic a phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatide, ſplenitide, & nephritide, febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typodes, eo quęque grauior, quo pars affecta nobilior cordiq; uicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, at febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo a continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullus ſtatis periodis exacuitur: urinę nullum putredinis indicium habent niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in uenas: ſi non ſtatim initio: mox tamen inflammatę ſedis indicia ſe proferent. Raro uel ſeptimo uel quartodecimo die aliis ue decretoriis iudicio ſoluitur: In primaria febre cõtinua, hiſce cõtraria apparẽt oĩa. Alterũ febris ſymptomaticæ genus multo obſcurius eſt, eã febrẽ continens quam lentam appellaui. Oritur non è uiſceris partis ue cuiuſquam inflãmatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quę uiſceri cõtumaciter adhęreſcit impactaq; eſt, adeo ut & ipſa uiſceris ſubſtantia plerunq; labefactetur, Putredinis portio nõnunquã in uenas effuſa ſanguini permiſcet. Hæc notas prę ſe fert ſymptomaticę eius quæ aut phlegmonodes aut typodes appellatur. Diſtinguitur aũt quod oĩum eſt putridarum mitiſſima: eget nullo graui ſymptomate premitur, ſæpe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notę interdum elucent in urinis, pulſus frequens, celer & inęqualis, non tamen magnus aut uehemens: uires imbecillæ & languidę collabuntur, ut ne progredi quidem ęger poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentũ ſumitur, ſenſim liqueſcit, Diuturna etiam hęc febris eſt quę reliquarum cõtinuarũ terminos prætergreditur, nec uigeſimo,

interdum

interdum quadrageſimo ſoluta. Huius quum ſuſpicio eſt, fomes quærendus, omneſque corporis partes animo ſenſuque luſtrandæ ſunt, dum ſignis conſpicuum ſit, in qua is parte conſiſtat. ſępe in uentriculo aut in iecore, interdum in liene aut menſetrio nonnunquam in pulmonibus cuiuſuis humoris ſemimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulo igitur obſeruanda ſunt hypochondria & hypogaſtrium, num in his tumoris cuiuſdam ſenſus inſit. Sæpe etiam uel in cachexia, uel in fœdis uirginum coloribus, ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta ſimplex appelletur. Altera eſt lenta periculoſior, quæ non ſolum ex impacti humoris uerũetiam ex uiſceris cui inſidet corruptione putredineq; emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis diſtantiorumq; partium corruptela, ſimplexq; putredo, tametſi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor aſſiduo laceſſit, continuam febrem non aliter quam putridus humor ſuſcitat: eamq; ſymptomaticam ac omnino lentam: hanc pleriq; rerum affinitate, ducti, hecticam dixerunt. Iiſdem notis ſe prodit atque nunc expoſita. Internoſcitur autem, quum ſenſim editur multoq; tẽpore procedit. aliis ferè morbis ſuccedit: nihil uel nimium uacuatione miteſcit, nullis cedit remediis, ſed ijs ſæpe exaſperatur. uires plurimum offendit ac debilitat, leuiq; occaſione syncopen acceſſit, ſenſim ac plerunq; ſine ſenſu hominem extenuat & marcore cõficit. Hoc genus eſt febris quæ phthiſin comitatur: hectica quippe non eſt, ſed putrida ex putreſcente pulmonum ſubſtantia: nec enim neceſſe eſt putridam omnem in humore conſtitui. Hic omnis mihi concludenda uidetur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

not.

Intermittentium febrium continentium proximamq; cauſam non eſſe in habitu corporis. Cap. IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra uenas computreſcere; hunc acceſſionis initio è uenis maioribus in quibus conditus erat ſanguini permiſtus, in minores, ex hiſque in corporis habitum prepelli. Hoc impetu ſummas corporis partes quarum exquiſitior eſt ſenſus ferientis humoris occurſa uel inhorreſcere uel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflammari ac putreſcere: tum demum extentatum caloris ui uniuerſum diſſipari in ſudores: ſic acceſſionem finiri, dum noua ſimiliter recurrat. Hæc opinio dum quadam ueri ſimilitudine frigoris rigoriſque cauſam reddere contendit, ueram intermittentis febris originem obſcurat. Hoc in primis abſurdum illa ſtatuere uidetur, omnes ferè humores qui morborum cauſę fiunt in uenis contineri, illic primam omnium eſſe originem, quaſi neque in uiſceribus, neq; in ſenterio, neq; in eo quod panerreas appellamus, eorum quicquam cõgeri poſſit aut cõputreſcere. Quod deinde illa exiſtimat primo acceſſionis inſultu noxiã materiam prorſus è uenis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu eſt. Quo pacto enim tam repente poſſit noxius humor ſanguini permiſtus præſertim uero craſſa lentaque pituita aut bilis atra, è puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momento in extimas corporis partes, in manum pedumque digitos, & in naſum (quæ ferè prima frigeſcunt) protinus extrudi? Admirabilis ſanè nec uſquam comperta tam expedita per miſtarum rerum ſecreto atque depulſio. Ad hæc quum in continuis febribus peccans materia in uaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius quoque portio in corporis

Vetus opio q... febriu putrida humor putresc in uenis gal decris: c. 6. Contra.

molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniam (inquit) exilium uenarum obſtructio in his quam in intermittentibus maior eſt, atque tanta ut omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum eſt. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut a rigore primum inuadunt: quod ſi ipſo ſtatim earum initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non deinceps quoties inardeſcit, uel motu nouo excandeſcit, eodem ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eumq; ſoluens excitetur a bile e uenis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui uel continuæ uel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonſtrat. In horrore atque in rigore febrium intermittentium urinæ meiuntur albæ, tenues & crudę. Quod aperto indicio eſt, bilem tum flauam, tum atram intro potius quam foras compelli. Tum temporis moleſta etiam eſt ſuffocatio, tuſſis plerunque ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorum diſtentio, ac ſæpe dolor uehemens, ab his nauſea, & ſub rigoris finem bilioſa uomitio. Acceſſionis uero progreſſu multoq; magis declinatione, omnia miteſcunt, & urinę euadunt craſſæ, citrinę, aut rubrę, quæ argumento ſunt tum temporis bilem ut in urinæs, ita & in corporis ſumma contendere. Hiſce uero contraria omnia obtingerent; ſi acceſſionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittentis decurſu urinam ſubſtantia colore hypoſtaſique laudabilem animaduertimus, nomē planum facit eiuſce febris nullam putredinem in uenis haberi? Iam uero in febrium differentias deſcendamus. Quum leuior eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed exremarum partium frigus (ut plerunque fit) ſolum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem offuſa frigoris cauſa ponetur? nunquid calida acriſque ea quum ſit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ uel natura uel morbo imbecilla eſt, omniũ prima ac ſola inuadente febre inhorreſcit, tumne ea ſola bilis acrimonia tentatur; Sed & in alijs quid etiam contingat ęſtimandum. Quartana continua omnium eſt febrium rariſſima, quandoquidem (ut etiam Auicēnas animaduertit) melancholia admodum raro peccet in uaſis maioribus, rariuſque multo putreſcat, quartana autem intermittens admodum frequens ac ſępe popularis. Iam ſi admodum raro melancholia uitioſa eſt in uenis, quomodo ex his poteſt tam copioſa ſuffici, aut tam crebro in corporis habitum pelli, quę tot gignēdis intermittentibus quartanis ſit ſatis? At nunc obſecro opinio hęc rationem reddat compoſitarum febriũ, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius una ipſis cenſetur antecedens materia in uenis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitu propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis uehemens, ut quæ ab exuperante bile fit, in tertiam duplicem, omniſque quartana ferocior in duplicem triplicemue quartanam faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiũt opinionis huius interpretes, ut ſe nunquam exagticare poſſint. Ad extremum curandi lex & ratio ſpectetur. Si antecedens febris intermittentis materia tota in uenis eſt maioribus, una uenę ſectio quæ hanc prompte demit illius curatio ſit. Atqui neque hęc febrem tollit, neque qui in ſolos uenarum humores mentem cogitationemque refert, illius unquam curationem rectè conſequetur. Ea quidem cauſæ ignoratio ita ueritatem quaſi tenebris offudit, ut nondum ſit ullius intermittentis febris uera curatio precepta ſolutioq; ſponte ſæpius quam arte ſuccedat. Hęc quidem cauſa (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionem contorquere, quæ tam fraudolenta pernicioſaque fuit humana ſaluti. Piget ſanè atque etiam pudet de ſententia tot annorum authorumque numero & uetuſtate confirmata decedere.

Sed

Sed quid eorum multitudo terrere debet qui ſpreta inueſtigatione ueri, unius imitatione eadem omnes uia in ſalebras inciderunt. Leuibus in rebus falſis interdum aſſentiri aut conniuere nihil fraudi eſt: at uero in ſeriis & grauibus quę tanti ſunt ad hominum ſalutem momenti, in primis doloſum, omninoque ueritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono & ratione & quotidiano rerum uſu ueritati conſentaneum deprehendetur.

Quæ ſit intermittentium febrium materia & quæ illi ſedes in corpore. Cap. X

QVAE protuli, ut intermittentis febris materiam non è uenis in corporis habitum propelli, ita hanc penitus immergi & circum præcordia adhęreſcere demonſtrat: eamque non eſſe uenarum ſuccum alendo corpori deſtinatum ſed humorem ſuperuacaneum, qui è ſanguine proiectus in propria conditur receptacula, antequam is iecur tranſcendat. Itaque intermittens tum materia, tum materiæ ſitu ac foco a continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quę in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refuſa. Quotidianę (ſi qua uera eſt) pituita, mucoſa & ſuperuacanea, quæ in uentriculo inteſtiniſque plurima colligitur. Omnium propria & ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum pręcordia circum uentriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omnentum aut meſenterium. Hæ ſi quidem partes ſunt quaſi publica corporis ſentina in quam omnis confluit cumulaturque humorum colluies. Ex hiſce autem ſedibus febrium horrores rigoreſque ſuſcitari, primum quidem docendum. Frigus horror atque rigor intentione & remiſſione diſtant: frigore ſumma corporis inalgeſcunt: horrore id uniuerſum leuiter, concurritur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt: rigore uſque eo contremiſcit concutiturque, uix ut cohiberi poſſit. Omnium eadem ſimiliſque cauſa, caloris nempe, frigoris, rei pungentis, aut quouis pacto moleſtæ uehemens incurſio, in corporis ſentientes partes confertim facta. Diſtantque ſolum inter ſe aut ubertate cauſæ, aut uehementia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vtenim aeris aut aquę frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autem & partes omnes quę circum hæc ſunt, quia membranis ſepiuntur neruoſq; ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio quodam ſenſu ſunt præditæ. Magna etiam ſocietate, tum principibus, tum externis corporis partibps connexę ſunt, iiique adeo conſentiunt, ut affectę mox princeps partes uniuerſumque corpus in conſenſum trahant. Sic enim uinum meracius liberaliuſque ſumptum tametſi è uentriculo nondum elapſum eſt, mox tamen exulcerationis in ueſica, uulneris in cute, aut arthritidis dolorem exaſperat. Sic & frigidę potus liberalior corpus uniuerſum frigore horroreue concutit. Bilem uomiturus rigeſcit, multoque magis qui alienum uitioſumque cibum, uelut fungos, ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordaxque medicamentum uentriculum præcordiaque ferit, non minus quam ſi nudam cutem aut ulcus acrius compungat. Horreſcit demum & cum pus interiore abſceſſu, collectum irrumpit in membranas. Ac certe bilis putreſcens in febre, acrem malignamque qualitatem adipiſcitur: eaque acceſſionis initio quaſi turgens impetu fertur affatimque irruit in præcordiorum membranas, iis ſanè argumentis quæ de tuſſi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de præcordiorum diſtentione ac dolore, de nauſea, de uomitu, & de albis tenuibuſque urinis

protuli. Quanto magis igitur quam ſuperiores cauſæ ea tum poteſt horrorem & rigorem concitare? Citrina porrò illa & praſſina cerulea ue bilis quę ſyncera ſæpe uomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc eſſe dignoſcitur, quod dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque ſoluit. Ea ſanè nunquam tam ſyncera poſſit è uenis emandari citra exitium, ſed duntaxat è precordiis, quæ illius ſedes ſunt. Hoc quoque uel inde conſtat, quod ſi acceſſionis initio humidi fotus apte calentes præcordiis imponantur, maxime uero lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicunque ſedi fomes ineſſe deprehendetur, horrorem rigorem ue leniat, quia nimirum ipſum mali fontem demulceat. Iam uero ſudores non è ſolo corporis habitu, ſed & interdum è præcordiis moueri, hinc ſciri poteſt, quod qui uel exercitatione uel ſolis ardore exeſtuat ſi frigidam liberalius bibat, mox totus ſudore diffluit, non mehercle aqua in corpus diſiecta atque fuſa (diu enim poſtea ſentitur huc & illuc fluctuare in uentre) ſed eius halitu ab ęſtuantibus pręcordiis in omne corpus effuſo, qui demum in ſudorem concreſcit. Sed & illud prætereà obſeruari uelim, eum cui iecur aut lien ætate morboue inaruit, uel magna obſtructione uel ſcirrho obduruit, ut in hydrope, in ictero, aut in cachexia, nulla ui eum poſſe ne per febres quidem in ſudores induci, etiam reliquum corpus humore multo perfundatur: eum uero cui iecur atque lien calore humoreque naturali abundet, quauis ex cauſa ſudore, diffluere. Hinc igitur conſpicuum eſſe poteſt primam ſudorum ſcaturiginem è præcordijs eſſe. Diſcuſſa igitur illa uelut caligine, ut ueritas clarius aliquando diluceſcat, rem hac omnem ſic in ſummam concludemus.

Calidus ac putris humor extra uenas quamuis in ſede conditus: quandiu conquieſcit corpus raro exagitat: at uero dum quaſi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id uarie concutit affligitque. Si paucus eſt ut in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, ut pituitæ putreſcentis, motus ue lentus ac languidus, ſolum frigus inuehit, calore quidem ac ſpiritu ab xternis partibus intro quaſi in opem & ſubſidium aduocatis. Sin copioſior eſt, aut acrior, aut eius motus impulſuſque concitatior, horror inuadit. Quum uero plurimus, iſque uehementer acer ac mordax, magno impetu in præcordia excuſſus fuerit, rigor uerus inducitur. Hæc præterea rigoris febriſque materia circum præcordia hærens, ex ſe tanquam è fomite tetrum malumque uaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris: horroris rigoris ue cauſa eſſe poteſt, Hinc febris intermittentis acceſſio, ea fere ratione prehendit, qua cenſuit Hippocrates ex inguinis abſceſſu putridam febrem accendi, ſi non ſolum calor, ſed & fumus uaporque putridus minime coercitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quaſi turgente putrido humore, ab eius emiſſa portione ac uapore membranæ feriuntur horrorque uel rigor inuadit. Tum etiam uapor teter ex eo fomite excitatus in cor primum per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouerſum per arterias effuſus, omne corpus implet. Atque hic initio cor offundens pulſum contrahit & obſcurat, cerebrumque implens degrauat conſopitque, omnes denique artus uelut obrundit. Poſtea uero in corpus quaſi aura quædam diſiectus, ſenſim incaleſcit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiuſque ſymptomata mouet. Tandem ſupra modum extenuatus, tum impetu proprio, cum impellente natura diſſoluitur, interdum obſcure ſenſimque per cutem. Atque hæc quidem pura ſimplexque intermittentis ſpecies exiſtit: in qua uri-

næ

næ plerunque toto morbi decurſu, colore, ſubſtantia, ſedimentoque laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis irrumpit in uenas: plerunque uero tales cernuntur primis acceſſionibus intermittentium. Nonnunquam uero inuaſionis impetu humoris uehementius impulſi una portio inſilit in uentriculum, quæ bilioſam uomitionem mouet, eamque ferè ſub rigoris hororriſue finem. Altera portio tenuior eo ipſo impetu ex eodem foco per iecur uenaſque maiores in omne corpus irrumpit: tumque grauior eſt acceſſio, ſub cuius finem urinæ craſſæ redduntur atque flauæ, iis longe diſſimiles quæ paulo ante acceſſionem fuerant. Atque multo quidem grauior euadit acceſſio, quum ex eo ipſo foco portio maior penetrat in uenas, ſed & nonnumquam acceſſione ſoluta febrilis quædam manet inæqualitas, nec pura ſequitur intermiſſio: quod in primis conſpicuum eſt in hęmitritæo, de qua mox dicam. *Intermittentium* porrò febrium focum atque fomitem de quo diſputo, præter rationes quas ante protuli, uelim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ uomitionis bilioſæ iamdudum fuerat obnoxius. *Hac* repente ſuppreſſa, uentriculi uehemẽs dolor præhendit, cum nauſea & tuſſi inani. Hinc mox cępit corpus citra febrem ullam uehementi rigore, tanquam inuadente exquiſita tertiana, ex interuallis quotidie ſupra uicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putreſcente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis poſt diebus ſoluta, reſolutio inſequitur omnium partium quæ ſunt ſub capite, nec multo ſub interitus. Corpore deſſecto tam multorum affectuum cauſam deprehendimus, bilẽ ſynceram eamque preſſiuam circum iecoris caua libræ pondo membranis coercitam, & cuius iam portio in ſpinæ neruos obrepſerat. Nõ paucos dein non admodum diſſimiliter affici notauimus: quorum exẽplo intelligi poteſt, rigorem modo ſine febre, modo cum febre interdum ex præcordiis ſuſcitari: intermittẽtis quoque febris fomitẽ in iiſdem locis contineri. Id ex his quoque conficitur quæ ſæpe fieri obſeruamus: tertianam diuturnam atque quartanam in atrocẽ cruciatum colico immaniorem deſinere, qui nonnumquã & in artuum dolores & in paralyſin faceſſit. *Hic* dolor ſine febre eſt; fere tamen conſueto acceſſionis tẽpore exacuitur & excandeſcit priſtinumq; circuitum retinet. Vix niſi bilis uacuatione miteſcit; quã conſtat ut doloris ita & febris cauſam fuiſſe; depellitur enim è præcordiis & uiſceribus in peritonei inteſtinorum ue mẽbranas; eo argumento; quod & febris & ſitis & inappetentia miteſcunt ſuborto dolore. atut doloris circa peritonæum & inteſtina; ita & intermittentis febris ſedes eſt circa uiſcera & præcordia.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formamque mutet. Cap. XI.

QVID humorum motus efficiat; & cur putreſcens pituita quotidie; bilis tertio; malencholia quarto quoque die impetum faciat; diſputatio eſt plena diſſenſionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionem habere; ac dein recurrere; quoties adeo aucta & collecta ſint excrementa, ut partem ad excretionem ſtimulent; tum ſiquidem ualidior in imbecillam ea quaſi onus excutiens deponit. Hinc quidam interpretantur pituitę ſatis quotidie, bilis flauæ non niſi tertio, & malencholiæ non niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, ut naturam pruritet circuitumque moueat. Cęterum hi nuſquam perio-

di cauſa attigerunt, nec cur pituita etiamſi pauca putreſcat, quotidie tamen mouetur impetumque habet, nec cur bilis flaua uno loco ſi copioſior ſit, nō frequentius quam tertio die, nec malancholia frequentius quam quarto efferatur. Quid quęſo uetat concurrentibus cauſis omnibus illis efficientibus, tam multam flauam bilem atramue quotidie cumulari, ut naturam quotidie ſtimulet circuitumque moueat? Non igitur ſola excrementi copia, ſed alia quædam uis maior neceſſario unumquemque humorem ordine certaque regula ciet ac impellit. Hæc autē propria eſt cōtractæ putredinis qualitatiſue natura atque conditio, quæ omnem corporis ſtatum naturalē immutat. Vt epilepſię inſultus aut hydropobiæ impetus, non humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita, excitat: & menſtruam mulierum purgationem ſtatis periodis mouet non ſanguinis exuperantia (nam ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere: mēſibus tamen ſingulis, niſi quid naturæ ordinē interpellet, erumpit) ſed uis ortæ qualitatis. ita & uis quædam ſeu qualitatis in humore genita efficit, ut putreſcēs pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autē ſuperuacaneus plenior cumulatus, quia uix naturæ beneficio & calore regi pōt, corrumpitur & quodam modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illumue motum impetūq; habet. *A*tque ut ſua eſt cuiuſque humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſque putredo uel qualitas, ſuus cuiuſque motus. Aliam igitur qualitatē aliumque motū pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. *H*ac aūt ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coercitus concitatur & quaſi turgeſcens excandeſcit, ipſoque impetu & multum ſe tetrum uaporem quoquouerſum in corpus omne diffundit, & interdum exiguā ſui portionem eructat excutitq; in præcordia & in uentriculum: nōnunquam & per iecur in maiores uenas. eaq; manet acceſſio dū ſedetur impetus, & dū quicquid ē foco excuſſum eſt, calore crematum diſſipetur aut in ſudores abeat. *H*inc ſuccedit intermiſſio eouſque ceſſans dū alio humoris motu & nouo quaſi furore alia recurrat acceſſio. Recurret aūt ſtatis ut dixi periodis, niſi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiuntq; ut paroxyſmi, uel anticipent uel cunctentur: anticipant præter conſuetudinē, uel quum ſubiecta illorū materia augeſcit ut ex impuro uitioſoq; cibo & excremētorum ſuppreſſione: uel quum nimiopere extenuatur, ut ſinapis & aromatū aliorumue calidorū tenuantiumq; uſu: uel quū motu exagitatur: ut exercitatione, balneis, æſtu, animi excandeſcentia. Cūctantur uero dum contrariis ex cauſis materia uel minuitur uel craſſeſcit, uel pigrior ignauiorq; redditur. Quoties uero tanta circuituū mutatio apparebit, ut nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permiſtione confunditur. Acceſſiones porrò longæ euadunt, quū humor effuſus eiuſq; uapor multus, craſſus & uiſcoſus eſt, hic enim nō niſi multo tempore inflammari abſumiue poteſt: & quum meatū eſt adſtrictio aut utriū imbecillitas, hę ſiquidem diſſolutionē prohibent. Breuitatis uero cauſæ ſunt, humor paucus ac tenuis, uiarum amplitudo, uiriumque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

FEBRIS unaquæque intermittens a circuitus motuſq; ordine nomē habet. *H*inc quotidiana quod quotidie typo ſimili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febrium rariſſima, & quæ uix ex ſexcentis una obtingit: ſed quū laborans quotidie febre conflictatus, id ferè a duplici tertiana ſit. Vt autē pa-

ria

ria ſtatuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt. quę tamen rariſſime putreſcit, uixque eam putredine qualitatem conſequitur quæ febris eſſentiam compleat. Quum aut ſuperuacua pituite (cuiuſcunque ea generis ſit) uel in inteſtinis, uel in meſenterio, uel circum uentriculum uiſcerū que caua coercita putreſcit, febrilemque qualitatem nanciſcitur, quotidie mota conditionis ſuæ uaporem effundit, continentem acceſſionis cauſam. Accidit hęc quibus pituitæ copia ineſt, natura uel ętate humidis, obœſis, mulieribus, eunuchis, ſenibus, & iis qui uel otio uel ſomno lõgiore, uel crebris balneis, uel frigidioribus humidioribuſque cibis, uel aſſidua crapula, uel edacitate ut pueri, uel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congeſſerunt: maxime uero hyeme, frigidis regionibus & pluuioſo cœlo. His ferè facies ſubliuida & ſubtumida eſt, os uentriculi imbecillum, deiecta appetentia, aciduſque ructus frequēs. Acceſſio autē non repente, ſed ſenſim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, raro admodum rigore concutiens: corporis adeſt grauitas, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas: plerunque & hoc initio animus uel defectione uel ſyncope langueſcit. Calor dein pedetentim & ęgre augeſcit, magna certe inæqualitate, qua modo calor, modo frigus percipitur. Accenſus dein calor nõ acer, ſed hebes & halituoſus tangenti primum occurrit, quaſi ex ſuccenſis uiridibus lignis uapor ſublatus, poſtea uero aliquantum mordax & acer. Quum in omne corpus iam effuſus eſt, nullum uehemens incendium corpus nudare cogit nec ardoris compunctio id uarie iactare, nec ſpirandi difficultas multum frigidumque aerem ducere, nec ſitis uehemens aquam frigidam expoſcere. *Inclinãs* acceſſio primis diebus nullum poſtea uero paucum ſudorem effundit, qui pro uaporis ſpecie pinguis uiſcoſuſque eſt. Tota acceſſio horarum eſt octodecim, intermiſſio ſex, quę raro integra puraque exiſtit. Pulſus paruus, languidus, ſummiſſus, ac rarus, preſertim acceſſionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, craſſi uiſcoſique humoris agitatione uehementer prematur: poſtea uero creber euadit, ſed minus quam in tertiana atque quartana, ęque tamen uelox atque in quartana: huius inęqualitas omni acceſſionis tempore quam in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudę materiæ copia, quæ & uehementer obſtruit & natiuum calorem obterit: poſtea uero quum materia coquitur, eiuſque nonnihil cum urina præterfluit, rubra, craſſa turbidaque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitoſa. His igitur prima ſępe acceſſione quotidiana febris dignoſcitur, quum præſertim quotidianę populariter uigent. In hoc pituitoſarum febrium genus referri ſolet epiala febris: per hanc quauis corporis particula eodē tempore calor friguſque percipitur, & unaquęque corporis pars rigore febreque iactatur. Huius cauſa putatur acida uitreaque pituita leuiter putreſcens & cuius portio incenſa iam eſt, altera uero necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionem febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri uelim, & continuas (quæ biduum triduum ue quandoque occupãt) & intermittentes omnis generis uarie admodum inuadere. Sępe quidem in horrore atq; rigore, tum interiora, tum externa ſumme friget. At nonnunquam interiora frigore perhorreſcunt aut rigent, quū tamē partibus externis non frigus, ſed calor unus ęquabiliſque deprehenditur. Nonnunquam partes ſummæ externæque frigent, interiores uero utuntur ac ſitim, potumque in horrore continenter expoſtulant. Tantæ autem uarietatis cauſa non ad uitream acidam ue pituitam reuocanda eſt; ſed eo ſanè quod impulſa febris materim dū præcordia feriens horrorem parit, partium externarum calorem alias reuocat,

alias

talias nō reuocat, alias quoq; horroris materia acris ſalſa ue nō paruā ſitim affert

Tertianæ febris cauſæ, ſigna. Cap. XIII.

TERTIANA febris exquiſita ex putreſcente flaua bilę ſuperuacanea incenditur, idque uel in propria cyſti, uel circum præcordia cauaque uiſcerum: è quibus tamen & eius nonnihil interdum in uenas irrumpens ſanguini permiſcetur. Eos maxime prehendit qui natura calidi ſicciq; ſunt, habitu gracili, ętate florida, qui laboribus, uigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, uictu parco, calido ſiccoq; aſſueſcunt, qui iecur impenſe calidum obtinent. Hi quippe bilis flauę prouentum faciunt, maxime quidem æſtate, calidis ſiccisque regionibus & æſtuoſo cœlo. Si quid iſtorum deeſt, exquiſita tertiana eſſe non poteſt. Repente quidem hæc præhendit inſigni rigore, quo plerunque corpus omne concutitur, ſub cuius finem excuſſa bilis ſępe uomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad uigorem feſtinans, acer, pungēs, & iniectam manum acriter feriens, ſed ſtatim miteſcens. Laborans ita exuritur, ut & corpus nudet & uarie iactet, & ſpirandi difficultate oppreſſus magnū multumque ſpiritum ducat, ſitique enectus frigidam expetat, uigiliis, capitis dolore, & ira furoreque percitus. Longiſſima acceſſio horarum eſt duodecim, interdum ſeptem uel quatuor, multo quidem ſudore eoque calido & uaporoſo inclinans, quam pura ſequitur intermiſſio. Pulſus acceſſionis initio cōtractus paruus, poſtea uero quam in cæteris celerior atq; crebrior, quod refrigerii maior inſit neceſſitas: uehemens & ualidus, ſed aliquantum durus ob arteriæ ſiccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius eſt facilis inflammatio, ob id etiam quod non minor ſit refrigerii ex diaſtole, quam expellendorū putredorum ex ſyſtole neceſſitas. Vrina flaua aut flamma, ſubſtantiæ mediocris & odore grauis. Atque hęc pura quidem & exquiſita tertiana eſt, quam cēſuit Hippocrates ſeptem circuitibus, quod longiſſimum eſt iudicari.

Tertiana notha alia ex uitellina bile in uentriculo putreſcēte ac inhærente firmius alias ex permiſtione bilis atque pituitę gigni ſolet. Atque hæc non omnes bilis, ſed quaſdam etiam pituitę cauſas habet euidentes. Acceſſiones nullo anticipationis cunctationis ue certo ordine recurrunt, neque ſi ſtatæ ſunt, exquiſita propterea debet illa cenſeri; non enim ex circuitu ſolo febris eſſentia ſpectatur: rigor minus quidem uehemens, ſed diuturnior, calor minus pungens minusque uehemens, qui non æquabilis in omne corpus inuadit, non abſimilis igni ex raiſtis urentibus ſiccisq; lignis ſuccenſo. Ardoris ſymptomata omnia mitiora, quod bilis furorem pituita reſtinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido ſudore inclinat. Acceſſio ultra horas duodecim multum exporrigitur, quantoque longior fuerit tanto impurior: nunquam ſeptem, raro quatuordecim circuitibus iudicatur, ſæpe uero longius excurrit.

Quartanæ intermittentis cauſæ ſigna. Cap. XIIII.

QVARTANAE febris continens cauſa cenſetur melancholia putris. Hæc enim quum propriis ex cauſis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteſt, quaſi deſtituta putreſcens hanc febrem accendit. Eſt autem melancholia duplex, una naturalis, quę ſanguinis quaſi fex & limus eſt: altera aduſta, quæ uniuſcuiuſque humoris torrefacti uelut cinis eſt: hæcque alias ex bile flaua, alias ex melancholia exuſta fit: interdum

ſed

ſed rarius ex pituita aut ſanguine peruſto. Hinc quartanarum alia ex ſeipſa, nõ ex alia præcedente febre originem habet, eaq; ferè ſuccedit lienis tumori, quẽ naturalis melancholię exuperantia peperit. Alia aliarum febrium uel continuarum uel intermittentiũ erraticarum ſoboles eſt, de qua dixit Hippocrates Interpolata febris eademq, errabunda in quartanam mutabitur, præcipue ſi autumnus proximus eſt. Humore enim quicunque priorem febrem genuit, niſi integre uacuetur, exuſtus craſſiorq; factus melancholiæ naturam ſubit, putreſcẽſque ſubiecta fit quartanæ materia. Itaq; eos inuadit qui melancholicum humorem congeſſerunt: cuiuſmodi ſunt lienoſi, & qui uel aderentes uel erraticas febres paſſi ſunt non integre ſolutas Neq; tamen in liene ſolo, ſed & in maſenterio & circũ hypochondria exuperãs melancholia coaceruari ſolet. Huic gignendæ apti ſunt frigidi ac ſicci, qui gracili & glabro ſunt copore, ætate cõſtante, uel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti ſunt, cibis diu addicti craſſis, terrenis ac omnino fœculentis. His melancholię copia ſuccreſcit, autumno pręſertim & regione cœlique ſtatu inæquali. Quamque putredinis cauſę aderunt, febris exquiſita quartana accendetur. Acceſſionis initium a frigore eſt ualido quod eouſque ſenſim inualeſcit dum uehementem rigorẽ inuehat. non enim quidem ut in tertiana pungentem ferientemque, ſed uere contundentem, quo corpus uniuerſum tremore concutitur: dentes ſtrident articuli uero ac oſſa quaſi pondere obterunt. hoc abeunte, uomitio errumpit amara: quum præſertim uiæ patent in uentriculum. Calor accenditur non ut tertianæ uehemens: ſed quam quotidianę ardentior: neque is toto corpore æquabilis eſt: ſed cum quadam frigoris permiſtione & permanente quodam artuum & oſſium dolore. Sitis, uigiliæ, capitis dolor, reliquaq; ſymptomata ſæuiora quidem quàm in quotidiana: mitiora quam in tertiana. Acceſſio quam in cæteris intermittentibus longior, hancque ſudor finit quam in quotidiana uberior. Pulſus acceſſionis initio multo quam naturalis languidior, minor, tardior, ac rarior, poſtea uero ualidus, magnus frequens ac celer, & quam in cœteris febribus inęqualior. Vrina primis fere diebus tenuis, alba aquoſaq; poſtea uere & ſubſtantia & colore & contentis ſępe mutabilis, quòd eius materia plerunque uaria ſit, eiusq; modo minimum, modo plurimum penetret in uenas. Vix tota febris, niſi ex errore, ultra annum prorogatur, ſoluitur ſępe menſibus ſex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione ſupra in fraue multum receſſit, exquiſita quartana non eſt, ſed aliorum humorum particeps. Neque exquiſita cenſeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam uidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra ullũm uitæ errorem ipſo ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referendas putant ferbes longioris intercapedinis & intermiſsionis, quales ſunt quintana, ſextana, aut ſi quę rariores periodos habent. Harum quippe materiam ſtatuũt melancholiam admodum craſſam atque terrenam, qualis ab exuſta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam diſtantiore iamdiu coarctatam, ut idcirco tardius moueatur acceſſionemq; faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recepit, ne uel ſupra quatuor humores alium ſtatuere, uel aliam ſtatuere, uel aliam illis ſedem quam in uenis deſignare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè exiſtunt, at certe nonnunquam uariant. Nam quartana interdum a blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor ſex ue duntaxat horas excurrit. Tertiana uero hac plerũque tum horrore, tum æſtu atrocior atque prolixior. Quam autem aggreſsione prima difficile ex typo, facile poſtea ſit ex circuitus ordine dignoſcere.

Nota de 4

De com

De compoſitis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquiſita febris ex unius ſimplicisque humoris corruptione proficiſcitur, & eius omnes cauſæ omnisq; ſigna, nẽpe natura, ætas, uictus ratio, regio, anni tempus & ſtatus cœli, omnia deniq; ſymptomata in unius eiuſdemque humoris dominiũ conſpirant. Compoſita autem febris bifariam dicitur uel quòd ex multis confuſis uel quòd ex implicitis conſtet. Confuſę ſunt quæ ita permiſcentur, ut ſimul incipiant, ſimulq; deſinant. Fiunt autem ex diuerſis humoribus eodem loco permiſtis atq; confuſis, pariterq; putreſcentibus. Nulla ſeorſum internoſci poteſt, neq; ulla ſimplex ac pura eleuet, ſed ſunt earũ ſigna confuſa. Hæc ſunt quas ſupra febres nothas appellauimus. Quum par eſt confuſarum modus, uix ullum poteſt definitum genus ſignari: quum uero impar, confuſa febris eius quę plus pollet potiorq; eſt genus nomenq; ſortitur. Quę plus bilis putreſcentis quam cœterorum humorum nacta fuerit, tertiana appellabitur, ſed notha ac illegitima, & quotidiana notha in qua nõ ſyncera pituita, ſed alterius quippiam humoris una putreſcet, quartana notha in qua melancolia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres ſunt, quæ diuerſis horis incipiunt diuerſisq; deſinunt. Harum unaquæque ſeorſum conſiſtit propriamq; eſſentiam habet, tametſi acceſſionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuerſis humoribus non eodem loco poſitis, ſed quorum ſua ſit cuiusque ſedes, ſua eſſentia, ſuusq; motus. Harum unamquamq; tanquã ſeorſum atq; ſolitaria conſiſteret, minime arduum fuerit propriis ſignis internoſcere. Continua cum continua duntaxat cõfunditur, non autem implicatur, & abſurdum eſt quod ſcribit Auicennas, unius continuæ putredinem ex uno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in utraque humores in uenis putreſcunt maioribus, in hisq; agitati permiſcentur. At intermittentes tum cum altera intermittente, tum cum cõtinua implicari ſolẽt. Quum itaque tres ſint omnes ſimplices intermittentium differentię, quotidiana, tertiana, & quartana, harũ unaquæq; cum altera uel eiuſdem uel diuerſi generis implicari poteſt. Ex ſimilium generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies acceſſiones duę typis definitæ contingunt, quod admodum inſolens eſt. Duplex tertiana frequens obtingit, cuius acceſſiones quotidie fiunt, ſed nec pares nec iiſdem horis: ferè. n. quæ diebus imparibus fiunt acceſſiones, ſimiles inter ſe ſunt, atq; iis diſſimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana a ſimplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum una prior terminari ſolet altera manente. Nõ minus frequens eſt duplex atq; etiã triplex quartana illa duobus diebus exercet, uno intermittit: hæc quotidie acceſſiões habet, eaſque raro pares. Vtraq; ſolet è ſimplici naſci, cui dein altera, poſtea uero & tertia ad illas ſe applicat. Has oẽs a quotidiana typus diſtinguit, q̃ ſint quotidianæ ſimiles inter ſe acceſſiões, harũ uero diſſimiles. Et licet ſimiles forte cõtingant, ex mouenti tamẽ impetu & ex cõmemoratis ſignis internoſci poſſunt, Neque. n. duplex tertiana ſimiles atque quotidiana acceſſiones efficit, nec triplex quartana ſimiles atq; tertiana duplex quotidianaue: nec ſimiles euidentes cauſæ ſunt, quæ melancholię atq; bilis aut pituitæ dominiũ proferãt. Iã uero intermittentes diuerſorum generũ perquam raro implicantur, ut quotidiana & tertiana,, & quartana, idque ſiquando inciderit, primis uix diebus animaduerti poteſt. Cæterum: intermittens ut tertiana interdum continuę iungitur, atq; hæc a tertiana continua diſtat, quòd huius exacerbationis ſine horrore rigore

ut prehendant, nulloque ſudore inclinent: in illa uero contra a rigore incipiunt inclinantque cum ſudore: nec tamen ut intermittente ſudorem ſequitur integritas, ſed alterius continuatio. Huius generis eſt quæ ſemitertiana dicitur: continua quidem ac minime intermittens, uno die cum horrore inuadens, hincque grauius increſcens afligensque, altero autem leuius. Conſtat ἡμιτριταῖος enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana continua: unoque die acceſſiones duas habere, altero unicam. Si pares ambo ſunt humores, exquiſita fit ſemitertiana: ſi uero bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magiſque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens ſi quando tertianæ continuę iungatur atque implicetur, ſemitertianam quoque efficiet, eamque exquiſitam & nunc dictæ perſimilem, ſi humores ipſi æquales concurrant: non exquiſitam uero, exuperante eorum alterutro. His ad unguem comprehenſa mihi uidetur omnis putridarum febrium tractatio.

Hecticæ febris gradus, cauſæ, ſigna. Cap XVI.

FEBRIS hectica eſt calor præter naturam in cordis ſubſtantia primum ac per ſe hærens & infixus. Hic autem cordis uitaliſque principij, mox etiam reliquarum partium ſimilarium ſubſtantiam obſidet, quod omnis cordis intẽperies mox corpori reliquo facile impertiatur. Conſiſtit in cordis partiſue ſimilaris ſubſtantia, non quidem leuiter, ut ephemeræ aut putridę febris calor, qui ex accenſo ſpiritu uel humore in partium ſimilarium ſubſtantiam quãdam tenus effunditur: ſed penitus quaſi immerſus primum ac per ſe in propriam partis ſubſtantiam infigitur. Quumque partis ſimilaris duplex ſit calor, unus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, ſed unus elementaris ſupra modum auctus, hecticę febris eſt eſſentia: cuius tamen ut tum diuinus ille calor, tum quicquid in ſimilari parte conſiſtit tandem exhauritur. Etenim partis ſimilaris triplex eſt ſubſtantia, ſolida, humida, & ſpirituoſa. Humida rurſum triplex, carnoſa quæ nil quam concretus eſt humor alimentarius: primigenia, quę propria eſt innati calidi ſubſtantia, in qua & ſpiritus & calor innatus primum conſiſtit: aquea ſeu elementaris qua tanquam glutino ſolida ſubſtantia cohæret ac perſiſtit Quum itaque febrilis ille calor cor & unamquamque partem ſimilarem inuadit, primum quidem carnoſa quoque illius ſubſtantia incenditur & efferueſcit: ac quandiu nihil eius aut exiguum diſſipatum eſt, primus eſt febris hecticæ gradus. Secundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnoſa hęc ſubſtantia abſumpta eſt: nam & huius multi exiſtunt ordines. Tertius hecticæ gradus eſt, quum aſſumpta carnoſa ſubſtantia calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeſte depopulatur: hic uerus eſt marcor, & febris hectica cũ marcore, quã Greci μαρασμώδη appellant, Per hanc quidem inſitus ſpiritus atque calor qui eo humido innititur, omniſque hinc prodiens facultas magnam facit uirium iacturam: hinc & corporis uires omnes marceſcunt & languent, omneſque functiones intercidunt. Hæc ſi manifeſta iam eſt, penitus immedicabilis exiſtit. Quum enim nobis inſitum ſit, & ex ſemine contractum humidum id primigenium quicquid illius abſumptũ fuerit, reſarciri nunquam poteſt, & hominem neceſſe eſt multo ante tempore interire, quam maior illius portio diſperdatur. Carnoſa uero ſubſtantia quia inſtaurari poteſt, ſecundus hecticę gradus curationem admittit, niſi iam forte marcori ſit proximus. Ut autem febris calore, ita etiam ętatis decurſu ſine febre, ſine dolore, ſolo interdum ſenio naturalique ſiccita-

te carnoſum id humidum abſumitur, deinde & primigenium, fitque ſimplex ex ſenio marcor: quemadmodum & dum arbores uetuſtate ſenioq; marceſcere cõperimus. Hectica porrò febris que uera ſimplexque exiſtit, aut ſtatim ab initio prehendit, aut ephemeræ ſuccedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior ſicciorq; fuerit. Fit autem a uehementibus cauſis euidentibus, ut ab iracundia, a mœrore, labore, eſtu, ſiti inedia. Hę ſi quidem cauſæ quum leuiores ſunt ephemeram, quum uehementiſſimæ hecticam mouent: ſtatim nimirum inflammatis ſolidis partibus. *Incipiẽtis* hecticæ febris primiq; gradus ſigna ſunt quum uehementes cauſæ euidẽtes anteceſſerunt. *Ex*acto triduo aut quatriduo quũ ephemera amplius dici nequeat, ſi febris perſeuerat æqualis citra inſignẽ uel additionem uel minutionem: quæ quia æqualis exiſtit ſine ullo dolore eſt uixque laborans febricitare ſe putat. Magna uirium imbecillitas eſt cum quodam languore. Tangenti calor mitis primum apparet, ſed mox acer ac mordax. Pulſus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quã circompoſitæ partes calidiores ſentiuntur, maximeq; in diaſtole. *Hora* una duabusue ab ingeſto cibo: calor acuitur pulſusq; crebrior atque celerior euadit: cibo aũt cõfecto, febris in priſtinã æqualitatẽ redit. Vt. n. ſi calcẽ humore cõſpergis uapor multus acriorq; calor ſuſcitatur, ita & corporis ſolidæ partes hæctico calore obſeſſæ, ampliorẽ calorem effundunt dum cibi madore proluuntur. Quum ſecundus gradus eſt hecticę, pręter ſuperiora inualeſcẽte cordis ſiccitate, corpus iã manifeſte liqueſcit & abſumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum ſimilis innatat, cutis non rugoſa & mollis ut iis qui aliis de cauſis extenuãt, ſed ut cæteræ ſolidę partes arida ſqualidaque exiſtit. Pulſus durus tenſusque eſt multoque debilior ac minor. Febris maraſmodes uerusque marcor & tertius hecticę gradus eſt, quum præ ſiccitate conſumptioneq; corporis, oculi ſupra modum caui ſunt, & prominẽt quæ circiter ſunt oſſa, aridæ palpebræ uix attolli poſſunt atque ut dormiẽti conniuent, neq; tamen is ſtatus ſomnus eſt, ſed dormiendi impotentia. Collapſa tempora ac ſumme caua, quod eorum caro abſumpta ſit: frons dura, intenta & arida; facies ſqualida & plumbea, cuius & uiuidus color periit. Vẽter quaſi inanis, depreſſus atque contractus, reliquumq; corpus omne ita aridum ut nihil præter oſſa membranis & cute obducta, & quaſi ſceleton eſſe uideatur. ipſaque cutis apprehenſa ut corium ardiſſima apparet. Pulſus omnium maxime durus, paruus, debilis ac frequens. Atque hęc quidem hectica febris omnino ſimplex eſt, alteri nulli permiſta, quæ proculdubio rariſſima uſu obtingere animaduertitur. Eſt & alia febris hæctica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentemq; febrem excipit. Quum enim admodum uehemens eſt febris incendium, & laborans natura calidus ſiccusque diutius inediam aut ſitim tolerat, nullaque ope incendio ſuccurritur, collique fit carnoſa ſimilarium partiũ ſubſtantia, & febris in partes ſolidas inuadit easque populatur. Hæc proprie ardens & colliquãs eſt febris, id breui efficiens, quod ſimplex hectica ſenſim multoque tempore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuſpiam affectione præſertim ex iecoris, lenis uentriculi, pulmonum, thoracis, renum uel inteſtinorum infflammatione haud recte curata, maxime uero ſi prulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutius in his perſiſtat corq; obſideat, ſolutio certe quidem difficilis euadit, ac tum cordi tum ceteris partibus ſummam ſiccitatem ingenerat. Cæterum hęc proprie hectica cenſeri nõ poteſt, ſed ſymptomatica febris, eaq; plerunq; lenis, de qua ante iam dixi. Quin etiam neque hoc genus, neque alterum præcedens in hecticæ ſimplicis genere contineri põt: utrumq; enim ex putredine natũ eſt, quam etiamnũ diu redolet, eius quippe in

dicia

dicia in pulſu, in urinis, inſiti, in aliiſq; ſymptomatis permanent, Quin & febræ in his excandeſcentię etiã ſine cibo fiunt, & inequalitates, & crebri horrores, quum preſertim purulenta eſt collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps eſt.

De maligna peſtilenteq; febre, quæ totius ſubſtantiæ morbus eſt. Cap. XVII.

MALIGNA febris eſt quæ non modo calore, ſed & qualitate uenenata cor fatigat. Qua enim febris eſt, calore: qua maligna, pernicię moleſta eſt uenenata qualitas appellatur, cuius uis & pernicies ſupra uulgaris putredinis conditionem eſt. Ea autem uel intus ſponte gignitur in nobis, uel extrinſecus inducitur idque alias e ſublimi, alias aliis ex cauſis. E ſublimi uenenata febris quę fit peſtilens eſt, aliis ex cauſis ſimpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores pręter ſimplicem putrediné, alienã quoque principem his ex cauſis cõtrahunt. *Hi* enim uel ſponte ſua eo interdum ſenſim uetuſtate degenerãt ut praſſina, cerulea, atra ue bilis putreſcés, uel uitioſi cibi atq; potus, quia ſint cuiuſdã ueneni participes, naturæ ſuæ humores febreſque pro ferũt. *A*eris quoque inquinamenta quę ex infectis paludibus, lacubus, antris, ſpecubus, hominum animantiumque cadaueribus aut excremẽtis: aut ex aliis grauioribus expirationibus ſunt contracta & quæ ex temporũ tẽpeſtatumq; inordinatis exuperantiis procedunt. Quęcunque his ex cauſis genita ſit pernicies: ea uel cum aere uel cum cibis uel quouis modo aliter in nos penetrat: atque ſi ſuſcipiẽdæ febri præparatum corpus eſt, maligne corruptis humoribus febrem infert ſimpliciter malignam. Peſtilentis autẽ febris cauſa eſt pernicies uenenataq; qualitas e ſublimi cœlituq; in aerem demiſſa: quæ quaſi furibunda paſſim inuolat in uulgus. Quia enim peſtilentiæ ſemina aeri inſperſa inſpiratione perſpirationeque intro ſubeunt: ſi cor affectioni pręparatum eſt: id continuo: inde uero arteriarum ſpiritus: poſtremo humores corpuſque uniuerſum labefactant. Sed eſt cognitu difficillimum: quid corpus unumquodque peſtilentiæ obnoxium reddat Quum maligna peſtilenſue febris ſimplex eſt & ſolitaria citra putridam: pulſus languidus, paruus, frequens, celer; omninoque inæqualis exiſtit: uires omnes præſertimque uitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum ſyncope: aſſidua uomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat: uigilię moleſtæ: frequens corporis iactatio: urinę nec crudæ nec turbidæ: nec ſitis uehemens: nec appetentia deiecta: nec magnum incendium: nec febris admodum ardens ut idcirco interdum ægri nec ſe febricitare putent: & ſine ſenſu doloris uiribus extinctis inopinato decedant. Hę igitur notæ ſunt malignę peſtilentiſque febris. Quum autem ſolitaria non eſt, ſed putridæ permiſta commemoratis ſignis accedunt: capitis dolor & grauitas: & in ſomnum propenſio: deinde delirium ſpiratio difficilis & graueolens: ſitis inexauſta: deiecta appetentia: bilioſa uomitio: interiorum æſtus uehemens & extremorum frigus: ut idcirco febris mitis fit: intus conturbans: urina cruda, turbida ac fœtida, fœda & graueolens alui proluuies, aliaque plurima quę pro uaria corporis humorumque conſtitutione alia alios exercent. Hæc enim conſtitutionis uarietas cauſa eſt, cur uix duos uſquam uideas eadem contagione inquinatos ſimilibus perimi ſymptomatis Futurorum porrò grauium malignorumque morborum præſagia quædam ſunt. Ver pluuioſum & auſtrale æſtaſque feruida: nam putredo corporibus acceſſitur. Auſter ſine pluuiis diu

perſeueras, omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidusq; eſt pluuioſus uero calorem ęſtumque temperat. Aer turbidus, caliginoſus, ęſtuoſus quodam caumate, ſine uentis aut leui auſtro. Nam flatu quouis & tempeſtate ualida aer expurgatur, neque putredinem ingenerari ſinit. Cometæ, ſtellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conſpicua. Hęc enim ſingula ſi diu perſiſtant, putredinis tum cauſæ, tum ſigna perhibentur. Eius uero genitæ aut proximè impendentis ſigna ſunt, inſectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiuſmodi ſunt pulices, cimices, muſcarum uaria genera, locuſtæ, ranæ, ac mures. Sæpe quæ in terræ uiſceribus degunt animalia, errabunda proſiliunt. auiculæ corruptione perceptæ nidos deſerunt cœlumque mutant, nonnunquam minutiorum animalium quę proniore ſunt capite, ut ouium magna clades antecedit. Ex his igitur præſagiri poteſt annum grauē calamitoſumque fore, in quo putridi maligniique morbi graſſentur. At uere peſtilentem annum fore non hinc præuidere licet, ſed ex ſola ſyderum commiſtione, quæ illius eſt procreatrix.

De carbunculo buboneq; peſtilenti. Cap. XVIII.

PESTILENTIVM febrium alię incomitatæ ſunt, aliæ malignitatis ſuæ atq; ueneni characterem quendam exhibēt. Hic autem uel carbunculus eſt uel bubo, uel etxanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus ſub morbi ſtatū erumpunt toto corpore cōſperſa, interdum cerulea uel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa ſede, ſed indiſcriminatim, modo ex hac, modo ex illa proſiliens. Ferè autem oritur a puſtula exilij ſeminis magnitudine, interdum uero & multæ proſiliunt, primum quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloreq; uehementi. Hoc uero ſenſim increſcente pars uritur cruſtoſumq; ulcus quaſi cādente ferro inducitur, idq; uel nigrum uel cinereum. Nōnunquam & a cruſtoſo ulcere ſine puſtula initium ſumit. Caro quę circum ulcus eſt ſumme inflammatur, nigreſcente colore doloreq; implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximā continentēq; huius cauſam ſtatuunt, craſſum retorridumq; ſanguinem longè ab eo diuerſum qui phlegmonem parit. Cæterum ꝙ peſtilens ſit populariterq; graſſetur, cauſa eſt non modo putrida, ſed & uenenata aeris conſtitutio, qua dum præparatum corpus attingitur, contractę cladis hunc quaſi characterem exhibet. Quæſitum autem perdiu, febriſne ex carbunculo, an ex febre carbunculus procedat. Quoniā interdum carbunculi initium multo ante tempore cōſpicuum quam febris eſt tametſi Galenus ex carbunculo febrem neceſſarie deducit. At certe una uenenata pernicies utriuſque cauſa eſt, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhæreſcens. Quamdiu enim carbunculus ſine febre eſt, quis omne uirus in affecta ſede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circūſcriptione facta uirus intro ſubire inhibeatur, non idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum uirulētarum beſtiarum demorſu, ex ea parte pernicies inducitur, ſed inquinati aeris inſpiratione. Quum itaq; huius ueneno cor laceſſitur, ſi robuſtæ ſunt uires, ueneni quiddam ſtatim in aliquam corporis ſummam partem diſiicitur, illicq; ſenſim incrementū ſumit partemq; contaminat, altera ueneni portio intus hęrens, quū ſenſim inualuerit, febrem infert peſtilētē malē. Sin uero imbecillæ uires erunt, incēſum intus uenenum febre parit, cuius impetu ueneni quiddam foras exiliens, poſtea carbunculum promit. Similis eſt & de peſtilente bubone diſputatio. Hic autem ſimilem atque carbunculus or-

tus

tus ſui perniciem obtinet: materiam uero minus feruidam ac uere phlegmonodem, ut quæ ſanatione ſuppura. Inſidet uero ſolis adenibus, nempe uel tonſillis, uel alis, uel inguinibus. De hoc nihil ueterum literis proditum eſt, ſiue quòd tum rarus admodũ & inſolens eſſet, ſiue quòd in regionibus feruidis nuſquam graſſetur. Hunc autem aquilonis pręſertim regionibus in peſtilentia frequens, alias cum carbunculo, alias ſolitarius, alias ante alias poſt febrem ortum habens. Si carbunculi comes eſt, illi ferè aſſidet proximaſque glandulas occupat: ut ſi in capite uel in aliqua uicina parte conſedit: eas quę in collo & ſecus aures ſunt glandulas inuadit; ſi in brachiis alas; ſi in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quaſi comes eſt indiuiduus, ſed uterque etiam ſeorſum deprehenditur. Finitima his ſunt exanthemata & ecthymata. Hęc puſtularum ſpecie in ſumma cute extuberant, alba quidem, ſed in ambitu rubra. Exanthemata uero maculæ ſunt exiles uel rubræ, uel purpureæ, uel nigræ. Vt autem corporis ſumma, ita & interiora omnia uiſcera, muſculos, neruos: cęteraſque partes ſolidas obſident, ex hiſq; primam ducunt originem. Vtriuſque ſua propriaq; cauſa in aere; qualitas quippe maligna diuerſi mitioriſque generis quam quæ carbunculum bubonemque peſtilentem ingenerat, proinde in infantes ac pueros, non autem in ſeniores, niſi ferocior immaniorque ſit, inuadit. Neque auſtrina neque pluuioſa conſtitutio, neque ęſtus, ſed cæca pernicies hyeme pariter ac æſtate annis quibuſdam irrumpens, horum eſt effectrix; cum hac enim inquinamenta illa incipiunt pariterque deſinunt. Initium habent a febre quæ ſynochi ſpeciem habet; cuius pulſus frequens, celer ac uehemẽs eſt. Membra omnia ingraueſcunt, ſomnus obrepit, caput dolet, nares ſtillant, oculi tument & illachrymantur, facies quaſi inflammata rubeſcit, uox rauceſcit, difficilis crebraq; fit reſpiratio. Die tertio, quarto aut interdum quinto exanthemata ecthymata ue morbi impulſa prorumpunt nulla criſi, nulla febris ſolutione. Hic enim perſiſtit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum abſumatur tempore. Morbi complures alii ſunt peſtilentes, aut conſuetorum aut inſolentium numero, quorum eſt ſua cuiuſque cauſa euidens propriaq; malignitas in aere cœlitus dimiſſa, cuius eſſentia haud ſecus quam ex euentu dignoſci comprehendique poteſt. At nihilominus quoniam uniuſcuiuſque comes eſt maligna pernicioſaq; febris ex ea contagione profecta, quæ inſpiratu cor uiſcus omnium nobiliſſimum primum attingit; iure debent omnes hoc genere peſtilentis febris recenſere. Quicunque uero aut epidemii, aut contagioſi, aut uenenati morbi nulla comite febre nos obſident; licet occultę cuiuſdam & cęcę malignitatis ſint particeps, non huc tamen, ſed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione uerſamur.

De febrium ſymptomatis. Cap. XIX.

Febris nulla incomitata progreditur, ſed tum ſymptomatis, tũ aliis plerunque morbis ſtipata. Symptomata quæcunque leuia ſunt ac mitia in ſignis duntaxat connumerari ſolent; quæ uero ſæua ac ſępe laborantem non minus quam febris exercent, uireſq; nimiopere aut fatigant diſſoluunt, animaduerſione & tractatione digna ſunt. Siquid igitur præter febrem ægrotum immanius torquebit, uidendum & accurate diſcernendum, idne ex febre ut proprium eius ſymptoma emergat an ex alio morbo qui febri ſit implicitus & cuius propria ſit ſeorſum cauſa. Grauius autem ſymptoma reddit, aut humoris ſitus aut

partis imbecillitas. Quũ.n.febris materia in oẽ corpus eſt æquabiliter effuſa,ſed in aliquã partẽ ꝑcipue impegit,pro illius cõditione ſymptomata exurgunt Quũ etiã ante febrẽ pars quędã corporis uel natura uel humoris cuiuſdã ueteriſue mali uitio imbecilla erat tametſi ęquabilis ſit corporis affectio, pars tñ iã diu offenſa prima omnium iacturã & incommoda præſentit: & ſi q; in ea deliteſcit uitium, id protinus excitatur cum febre. Febriũ uero ſymptomata, quę ferè ſolent grauiſſime torquere,hæc ſunt:ſitis,linguæ ariditas & ſcabrities deglutiendi difficultas,guſtus deprauatus,cibi faſtidium,nauſea,uomitio, alui profluuium,ſingultus,ſyncope animi defectio,oppreſſio æſtus immodicus,corporis iactatio & eius uelut contuſio, lumborum grauitas,capitis dolor,uigilię delirium. Intermittente uero febre rigor uehemens,ſudor exuperans. Sitis quidem interiore uentriculi tunica, uel ardore inarefacta, uel imbuta nitroſo calidoque humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc uero minime, etiam ſi totus uenter humore perfundatur ac turgeat: ſępe enim uel ore madido grauis exiſtit. Sola corporis æſtuatio niſi hæc interueniunt, raro ſiti excruciat. Nam interdum corpus febri exardeſcit,ſine ſiti,non ꝙ (ut uulgo creditur) frigida deſtillatio uentriculũ proluat,ſed quod ardoris cauſa longius abſit a uentriculo. Lingua nonnunquam ſine ſiti areſcit in febre, perinde atque in ijs qui ſanitatem hiante ore obdormiunt: areſcit & ab immodico æſtu, & a calido acrique uapore in fauces, in os, & in palatum ſublato. Huius plerunque tanta uis eſt ut linguam ſcabritie exaſperet nonnunquam & hanc diſfindat. Si craſſiuſculus uapor eſt, aut pituita è uentriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit craſſeſcens ea ui caloris & obdureſcens linguam ac dentes plerunque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipſe cauſæ quum fauces œſophagique introitum obſident,& uiam cibi uel ſiccitate uel lentore conguſtant deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen deprehenſum eſt his ſolum ex cauſis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces pręcludi. Guſtus deprauatur quum lingua aut os uel bilis perfuſione amareſcit,uel corrupti humoris ſubſtantia aut uapore inquinatur. Sub hoc autem uitio integra nonnunquam eſt appetentia. Cibi uero faſtidium aut febrem antecedit,aut primum eius ſymptoma exiſtit. Huius enim cauſa multiplex. Nam & ſola corporis pturbatio & omnis uentriculi perfuſio a quouis humore, qui aut ipſum quaſi ſaturat aut aliena qualitate appetẽdi uim illas cõſopit & obruit: necnõ corruptus uapor in os uentriculi undelibet afflatus,aut ſola infenſa qualitas eo ſe inferẽs appetentiam euertit Nauſea atque uomitio cauſas habet aut humorem aut uaporem aut qualitatem,quæ modo nimiopere relaxat & emollit,ut pituita dulcis: modo expultricem facultatem,uel copia uel acrimonia extimulat,ut bilis genus omne: modo pernicie facultatis ipſius robur aut infeſtat aut diſſoluit; ut maligna atque peſtilens febris qualitas. Quum igitur cauſarum aliqua uel in ore uentriculi,uel circum tunicas eius tam uehementer impungitur ac hæret ut excuti ipſa minime poſſit, ſi exinanitus eſt uentriculus nauſeam ſolum; ſin uero potu cibo ue confectus eſt,cibi uomitionem mouet. Quum autem cauſa ipſa nuſquam obhęret,ſed aut in uentriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit humoris alias bilioſi,alias pituitoſi uomitionem ciet. Alui profluuium, quod lienteria dicitur non unquam perinde atque uomitio febri ſuccedit- quum uentriculus, uel copia, uel acrimonia, uel malignitate humorum uaporum ue eouſque prorritatur,ut minime cibum uel amplectatur uel conficiat, Sed & id nonnunquam præſtat immoderatus ac intempeſtiuus frigidè potus pręſertim uentriculo purgatione laceſſito datus. Singultum uel ab inanitio-

ne

ne uel a repletione fieri author eſt Hippocrates: at qui per febres acutas eaſque malignas incidit quum ferè pernicioſus ſit, aliam cauſam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem peſtilens febris exhibet. Hæc quippe ut uomitionem ac plerumque animi exolutionem ita & dum in uentriculi tunicas altius inſeritur, ſingultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modo ab eius humoris pernicie, cui uenenatam febrẽ inflixit, mòdo ab eruginoſa aut praſſina aut atra bile, quæ uẽtriculi os pręcordiorumue membranas acriter ferit ac uellicat. Quum autem turgens hæc materia è uenis cordis arcem uel ſubit uel impellitur, multo grauior obtingit exolutio, necnon ſyncope in primis periculoſa, quum ea repente & affatim irrepuerit. Exolutionem etiam plerũque infert ſymptomatum quæ febribus aſſiſtunt ſæuitia, ut uigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis uacuatio, itemque uictus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem uentriculi aut pręcordiorum offenſione emergunt, quum uel bilis acerrima, uel alius quiuis putreſcens aut uenenatus humor in eas ſedes uehementius irruit, aut eo de ſe tetrum uaporem effundit. Quæ autem non ex his cauſis profecta ſunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppreſſio quæ penè ſuffocat laborantemque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis praſſinæ uel eruginoſę quæ circum cor ut in cauſo, exeſtuat: interdum ab eius humoris copia q in precordiis in uiſceribus firmatus, ac per febrem impulſus uentriculum atque diaphragma premit. Poſterior hæc non minus in intermittente febre quam in continua frequens, cui ferè comes eſt præcordiorum diſtentio: atque in contractu prægrauique dolor. Eſt porro grauiſſima oppreſſio, quum uel iecur uel lienem phlegmone exercet. Hinc affinis eſt ſpirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorum oppreſſionem ſæpe conſequitur: nonnunquam cordis & pulmonum ęſtum, quum ut in cauſo bilis atque putredo circum eas ſedes incenditur: aut quum turgens in uenis materia impetu proſiliens eo procumbit. Delirantibus quorum ſenſus alio diſtrahitur: rata & altaijs uero qui iam morti proximi ſunt, alta: crebra difficiliſque fit reſpiratio, ſed non tam uehementia æſtus, quam inſit caloris penuria & uirium languor. Quæ uero uel a diſtillatione, uel ab alia quauis cauſa proceſſit: minime debet in febrium ſymptomatis recenſeri. Lumborum dolor atque grauitas tum maxime fit, quum peccantis materiæ pondus in uenam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimum illabitur. Ea ſi pariter uehementius incenditur, renum lumborumque ſuſcitat ardores. At uero quum eius portio in tenues uenas quæ per ſumma ſunt corporis, atque etiam in muſculos excurrit, laſſitudines membrorum grauitates, artuumq; dolores excruciant. His ex cauſis maxime uero ex oppreſſione, ex lumborum artuumq; dolore atque ex ęſtu, magna incidit corporis iactatio, qua id ſubinde modo in alterutrum latus, modo in pedes inquietum deuoluitur. Quum uero neque a dolore neque ab his cauſis impellentibus corpus perturbatione iactatur, uel morbi materiam in uenis turgere, & huc illucq; ferri, uel cęca malignitate cor, ut in peſtilente febre, obſideri putandum.

Capitis dolor in febre ſubiectum partium maximeque pręcordiorum conſenſu fit, in quibus exeſtuans humor multum de ſe uaporem in caput per medias quaſque regiones (eſt enim corpus omnino perſpirabile) emittit. Hic uero meninges & pericranium, uel calore & acrimonia feriens, uel copia diſtrahens dolorem parit. Nonnunquam & è uenis arteriiſque maioribus ſurſum impulſus tenuior ſanguis temporum pulſantem facit dolore. Omnis autem

ex

ex febre genitus capitis dolore,aut tēpora,aut frōtē,aut omnino priorē capitis regionē adoritur. Qui uero aut in occipitio,aut in uertice,aut circū aures figitur,etiāſi cū febre excēdeſcat,peculiarē cauſam habet ī capite,neque ſymptomata eſt febris. Sæpe.n.hiſce locis uetus dolor quaſi ſopitus atq; cōquieſcēs humore irritato exaſperatur cum febre quemadmodū & humor omnis circum mēbranas & articulos præter naturā cohærens,ſi tacitus erat, uini meracioris liberaliore potu ſuſcitatur doloreq́; ciet. Vigilias inferūt cauſæ omnes quę ſōnū & quietē interpellāt,dolor,ęſtus oppreſſio, ſitis, & quęcunq; nimiū infeſtæ ſunt & laborāti graues. Plerūq; etiāſi ne iſtæ quidē moleſtæ ſint,ſomnus tñ nullus obrepere pōt. Id ferè obtingit quū calidus acerq́; uapor cerebri ſubſtātiam magis quā meninges ferit,eāq́; exiccat & calfacit,ſpiritusq́; ſupra modū attenuat & uarie diſpergit. Idipſum quoq; citra magnū ardorē euenire cōpertū eſt, quoties ꝑniciosa qualitate cor obteritur. Sōni modus diligēter obſeruādus. Nā in acutis morbis cōſopiti laborātes quū exꝑgiſcūtur,plerūq; nec meminerunt nec ſe dormiuiſſe putāt. Poſteriores hæ cauſæ ſi uehementiores occurūt,aut ſi feruida bilis in cerebrū obrepit idq́; urinis factis interdū purioribus,mēs conturbatur & portētoſa rerū ſimulachra ſenſibus & mēti ſeſe obiectāt,quibus cōtinuo ſuccedit deliriū ipſaq; mētis alienatio,cuius uarias poſthac ſpecies exponemus . Maioris aūt terroris eſt deliriū quā periculi,qd ſæpe nullo uitę diſcrimine hominē abducat ab uſu rationis. Præſentitur uero aut importūa loquacitate,aut immoderatiore geſtu,aut quauis effrenata laborātis impudētia. Fere aūt quū is humor deferbuerit,repreſſo delirio grauis ꝓfundusq; ſopor obrepit Rigor horrorue quāquā intermittētiū febriū eſt ꝓprius,nōnūquā tn̄ modū excedit. Ex his aūt cauſis ꝓdit,quas ſuperiori oratione ſumus cōplexi. Qui in cōtinua febre interdū apparet,aut cōmutationis aut ſolutionis eſt index. Sudor nō modū febriū intermittētiū,ſed & continuarū & aliorū quorundā morborū eſt cōmunis. Huius materia eſt humor uel copia uel qualitate grauis,per cutis ſpiracula maniſeſte affatimq́; ꝓſiliens. Hinc uero ꝙ calidus ſit aut frigus mitis aut acer,leuis aut craſſus atq; uiſcoſus,fœtidus aut ſuauis,humoris ꝙ hūc protulit genus exprimitur. Erūpit ſudor aut naturę ui quiddā ſuꝑuacaneū robore expellētis,aut ſpōte proprioq; impetu. Illū naturalē,hūc ſymptomaticū appellāt. Qui decedēte febris intermittētis acceſſione profluit uberius, & ꝙ in cōtinuarū febriū criſi emanat,naturalis eſt,ꝓter naturā uero & ſymptomaticus,qui quouis modo aliter aliove morbi tēpore proſilit. Hic ferè primū incipit a capite ac deinde è reliqs etiā partibus ſēſim emanat. Solū.n.utilis & ſm naturā is habēdus eſt,ꝙ expurgatę aluo ſuccedit,quiq; iā uacuata craſſiore morbi materia,reliquā tenuem ꝑ corpori ſumma diſſipat. Qui uero uel morbi initio, uel quouis alio tempore,uel ante concoctionem,uel ante criſim exierit,irritus eſt atq; ſymptomaticus,& cui nulla morbi fida ſolutio cōmittit pōt. Qui in ſyncope & in uiriū exolutione,ſiue calidus ſiue frigidus emergit,non ſudor, ſed proprie mador appellatur. Hæc præcipua ſūt febriū ſymptomata,ex quorū ſpecie atq; ſæuitia intelligi pōt,in quā pręſertim partem cōtinens febris materia incumbat,aut quę pars corporis,uel imbecilla,uel humoris uitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis cōprehenſa ſit tractatio noſcendarum febrium,a qua in eam me confero,quæ de morbis eſt partium ſingularium.

Libri Quarti de febribus earumque ſymptomatis,

FINIS.

DE

DE PARTIVM MORBIS ET SYPMTOMATIS. LIBER V.

PRAEFATIO.

QVI primi omnium medicinæ initia, & quaſi fundamenta iecerunt, iure quidem ac merito id ſibi laudi & glorię tribuere, ut à ſe inuentis & modo deprehenſis inuſitatiſque affectibus in audita quoq; nomina arbitratu ſuo imponerent. Sed quum ipſi rudem adhuc & incultam rerũ cognitioné haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei eſſentia cui primum & maxime medemur, ſed ex eo quod ſorte primum occurreret, quemadmodum & lui ueneræ hæc ętas maxime uaria aptauit nomina. Itaque morbi alii à patre cui inſidẽt nuncupati ſunt, ut pleuritis, nephritis, peripneumonia, alii ab efficiente materia, ut melancholia, cholera, calculus, alii ab intenti quodam ſymptomate, ut epilepſia, apoplexia, paralyſis, tremor, alii ab externarum rerum ſimilitudine, ut elephas, cancer, polypus, ſatyrias. Veteres igitur illi & primi medici quum unam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longaſque obſeruationes ad artem & ad pręcepta reuocant, quam ne obſeruarent & offunderent nouitate uerborum, longo iam uſu trita morborum nomina retinuerunt, aliique deinceps eadem uſurparunt. Nobis quoque eorum uſus tenendus, corporiſque partes ſequutis, morbi omnes eorumq; cauſæ & origines ſcruatndo, non opinabiles tantum quas plerique meditando fingunt & comminiſcuntur, ſed curationi in primis conſentaneæ, & ex quibus medẽdi ratio depromatur. Equidem nunquam ullum planè cognitum penituſque perſpectum morbum eſſe putauerim, niſi compertum habeatur & quaſi oculis cernatur, quę in humano corpore ſedes primario laboret, quis in ea ſit affectus præter naturã, unde is proceſſit, utrum in ea ſede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliũde profectus κατὰ συμπάθειαν an deniq; cauſa aliqua interior illum foueat. Hæc enim ſingula certis ſignis ſcrutari & internoſcere oportet eum qui recte uelit morbis mederi. In hanc morborum cauſarumq; doctrinam nunç totus incumbo, cui necdum curationem ſubiiciam, ne in turbulenta ſingularium confuſione occuper, quorum non eſt diſciplina. Alia noſcendorum, alia curandorum morborum methodus, nec ſingulis omnia conuenienter aptari poſſunt. Interiores autem corporis morbos primum oratione perſequar, deinde externos qui ſenſibus obiecti ferè chirurgiam poſtulant, id initio ſanciens, ne quis huc niſi gnarus anatomes ac peritiſſimus accedat, & quęcunque quis uel leget uel audiet (fit autem audiendo, quàm legendo meus in rem ipſam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore, ut ſummam rerum cognitionum firma memoria ſtabiliat.

De capitis dolore eiuſque cauſis. Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγιώτων.

CAPITS affectus quoſcunq; uſus olim notauit, ſymptomata certe ſunt, nō morbi. Hæc in tres ordines ex affecta ſede partimur, alia capitis membranas, alia cerebri ſubſtantia, alia meatus adq; ductus obſident. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus ſolis ut exquiſite ſentientibus dolores fiunt, cephalagia, cephalęa & hemicrania. in cerebri ſubſtantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationibus & memoriæ ſedes eſt atque inſtrumentum, deprauatę functionis ſymptomata ſunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania, abolitæ uero functiones ſunt ſtultitia, amentia, extincta memoria, ſopor, ueternus, catoche, lethargus. In cerebri uentriculis atque in iis ductibus per quos animalis ſpiritus in ſenſuum mortuumq; organa diſtribuitur, ſenſus mortuſq; ſymptomata fiunt, uertigo, epilepſia, incubus apoplexia, paralyſis, conuulſio, tremor, catharrus. De ſingulis rurſum plenius dicendum. Dolor omnis capitis in membranis exiſtit, quæ ſi neq; ab æſtu, neque à frigore, neque ab ictu, neq; ab odore graui oſtenduntur, cauſam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit aut diſtendit. Quę autem ſigna doloris ſpeciem, eadem & efficientes cauſas oſtendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut uapore biliofo & acri ferien te membranas, grauans à frigidorum pituitoſorumq; copia, diſtendens a flatuū aut humorum mitiorū exuperantia qui inter caluā & pericraniū, uel inter caluā craſſamq; meningem ſe inſinuant, eaſq; membranas diducūt ab oſſe, dolor pulſans à tenui biloſoq; ſanguine, uel a ſpiritu redundante, quo turgētes ac diſtentę arteriæ uehementius pulſant membranaſq; concutiunt. Eius ferè generis eſt dolor omnis qui ſtatis horis quotidie ſiue cum febre, ſiue citra hanc recurrit. Sed.n. horū dolorum cauſæ ex iis ſignis certius diſcerni poſſunt, quæ demōſtrāt quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus eſt aut interior. Externus quoniam pericranio incūbit, capillorum radices inuerti non ſinit, & capitis preſſu exacuitur, interior uero miteſcit. Falſum eſt & a ueritate prorſus alienum, interiores ſolos dolores ad oculorum uſq; radices pertinere, nam & externi eodem ſępe pertingunt, & quod & pericraniū cui inſident, oculorum cauū ſuc cingat. Dolor capitis conſuetus & multos iam annos hominem frequentet leui occaſione exercens, aut cephalæa aut hemicrania eſt, illa caput totum aut partem eius maximam, hęc alteram duntaxat occupat, a temporumq; pulſatione initium ferè ſumit. Quinetiam cephalęa ſemper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania uero præcordiorū ſubditarumq; partium ſympathia. Cephalagia gennus utrunque comprehendit, ac pręterea quemuis dolorem, ſiue ex febris ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies eiuſq; cauſa internoſcitur.

Principis facultatis ſymptomata. Cap. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων.

PRINCIPIS facultatis animæ quę in cerebri ſubſtantia tanquam in proprio domicilio reſidet, deprauata functio eſt deſipientia παραφρόσυνη Grecis & παράνοια, dicta, quæ mentis eſt alienatio. Hac qui conflictantur prepoſtere ratiocinatur aut aliena cogitāt, qualia aut nuſquā, aut aliter multo ſubſiſtunt. Quibus ita mens ęgrotat, ii dolorē, inquit Hippocrates, non ſentiunt. Deſipientium tres ſunt ordines, alii cogitatione ſola delirant, quibus etiā uigilantibur

mens

mens uiſis quibuſdam mendacibus iactatur, alii uerbo, qui impudentius & effrenatius, uel nullo ordine nulloq; iudicio multa obloquuntur alii opere, qui ſuas etiã cogitationes factis explent. Omnium cauſa eſt humor aut uapor feruentiſſimus in cerebri ſubſtantiam in eiusq; uentriculos effuſus, cuius impulſu & agitatione mens in falſa quædam fictitiaq; traducitur. *Deſipientia* alia cum febre, alia ſine febre conſiſtit. Quæ cũ febre, aut phrenitis eſt aut delirium. Diſtant aũt qđ ſimplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui ſanguine per cerebrum effuſo, aut ex uentriculi, pręcordiorum totiusve corporis calida expiratione, qualis in ardentiſſimarum febrium uigore ſuſcitatur. Phrenitis ſemper ex proprio atq; primario cerebri affectu, ut ex inflammatione, ex eryſipelate. Diſtant etiã qđ delirium plerunque febris aut morbi grauioris ſymptoma ſit, phrenitis uero non ſymptoma, ſed cauſa ſit febris. Adhęc frequens admodum eſt delirium, phrenitis uero rariſſima. *Horum* autem cauſa ſanguisne ſit an bilis flaua, ex delirationi ſpecie perſpicue noſcitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quę cum riſu accidunt, tutiora ſunt quam quæ ſerio, quod illa à ſanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis ſint acrimonia. Diſcernuntur porrò ex iis ſignis, quę quis humor exuperet demonſtrant. Atque hæ quidem deſipientię in febre ſunt. *Deſipientia* porrò ſine febre, alia ſimplex eſt, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdum fit ex cerebri inanitione atq; ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit *Hippocrates* ab immoderato ſanguinis effluuio, atque etiam ex uigiliis accidere. Fit & interdum uehementius perculſo & impulſo cerebro, unde & animalis ſpiritus & mens perturbatur atq; confunditur, ut quæ apud *Hippocratem* ex capitis ictu fit deſipientia. Quinetiam ex multa uini potatione naſci traditur, iq; plerunq; ſine febre, capite nimirum ſanguinis uaporiſq; feruidioris copia incaleſcente & celerius impulſo. Melancholica deſipientia triplex, melancholia, lycanthropia & mania. Melancholia mentis eſt alienatio, qua laborantes uel cogitant, uel loquuntur, uel efficiunt abſurda longeq; a ratione & conſilio abhorrentia, eaq; omnia cum metu & mœſtitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ ſigna conſtituit. Incipientes quidem melancholici abiecto, demiſſo & hebetiore ſunt animo, ſe ſuaq; negligunt, uitã ſibi acerbam putant & amariſſimam, etiamſi ex ea migrare pertimeſcant. Quũ iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingũt & obloquuntur aliena perturbate atque confuſe, eaq; ferè triſtia, alii ne loquendum quidem ſibi eſſe putant, ſed omnem uitam in taciturnitate tranſigendam. Dein hominum conſuetudinem conſpectumq; magnopere fugiunt, multi ſolitudines quærunt, & interdum mortuorum ſepulchra aut horridas ſpeluncas errantes ſectantur, eoque ſe recondunt, ac ſępe luporum ritu ululant, quorum proprie uitium lycanthropia nuncupatur. Infinitæ horum ſpecies, qualis nimirum maxime olim fuerit cuiuſque intenta cogitatiò, aut qualis uitæ conditio, talis ſeſe repræſentat melancholica deliratio. Nam (quod *Ariſtoteles* literis prodidit) ut uinum potantium naturę & moribus, ita ſanè melancholia laborantium conſtitutioni ſeſe accommodat. Eorum plurimi, qui ſiue febre deſipiunt, melancholici putantur, maxime ſi meticuloſi ſint & triſtes, qui facile continentur, nec uiolenter quicquam faciunt, ſola quippe melancholica deſipientia à frigidiore ſucco contrahitur, reliquæ omnes à calido. *Melancholię* ſuccedit mania, nobis furor uel inſania dicta, quæ cogitatione, uerbo aut opere melancholicorum quidem deliramenta imitatur, ſed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrendo aſpectu, multo denique, maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, ut quaſi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, unguibus & pu

παρακοπὴ καὶ παραφορά.

φρενῖτις.

μελαγχολία.

λυκανθρωπία.

gnis inuſitata rabie petulanter inuadant. *Horum iam cauſas expediam.* Melancholiam efficit ater ac fœculentus humor aut uapor in mentis ſedem irrepens. Humor autem modo in liene uicinisq; partibns, modo in capite ſolo conſiſtit, modo in uenas uniuerſumq; corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypocondriaca, primaria, & que totius corporis utrio fit. Omnium mitiſſima eſt hipocondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur. ea ſiniſtri hypocondrij ſympathia concitatur, è quo uapor ater & obſcurus obrepit in mentem. Huius generis ſigna conſpicua ſunt ſubter præcordia, iu quibus arteriæ uehementer & moleſte pulſant, ſicut & Hipocrates notauit. Præcordiorum uenæ ſi pulſant, aut turbationem aut delirium portendunt. Ex humoris ardore æſtus præcordiis ineſt, ſed ſine ſitis nam læſa uentriculi concoctione ſputum humidum copioſumq; reiicitur. Hinc etiam ructus, ſtatus, rugitus & fluctuatio: ſæpe dolor & cordis palpitatio, interdum etiam ſuffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficili, calidus uapor ſurſum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancholica deliramenta inualeſcunt, miteſcunt uero refrigerante cibo, alui deiectione uomitione & ructibus. In pleriq; etiam lienis aut meſenterii renitens dolenſq; tumor aliæq; horum affectuum notę inſunt, in aliis quum pręſertim ab exuſta bile flaua tales euaſerunt, nec ſola fæx melancholica, ſed atra bilis moleſta eſt, non manifeſta humorum cougeſtio deprehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrum primario afficitur, ſiue peculiari, ſiue totius corporis uitio, hinc intelligitur, quod ſine præcordiorum affectione fatiget, quodq; ſigna adſint quæ melancholicum humorem, uel in capite uel in toto corpore dominari & exuperare demonſtrant. Iam uero quum atra bilis, uel melancholiæ, uel ſanguinis, uel flauę bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ proinde ſępe ſuccedit incaleſcenti melancholiæ. Ater hic humor ſimiliter atque melaucholia alias in præcordiis, alias in toto corpore, alias in capite ſolo congeritur. Calidus uero quum ſit, immania horrendaq; deliramenta concitat: quod ſi putreſcat, febrem accerſet, ſin duntaxat uehementius incaleſcat, ſine febre maniam ſolitariam. Et hæ quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones exiſtunt, quibus ferè comites ſunt uigiliæ, cæque interdum pertinaces adeo ac diuturnæ, ut mente captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit. Nunc de contrariis ſymptomatis.

Stultitia ſeu fatuitas quę *Græcis* eſt μώρωσις, mentis eſt imminuta & infirmata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt uel imaginationis uel mentis occaſus atque priuatio, qua iam ab ipſo ortu perculſi affectique uix mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſſis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ & obliuio. Omnium autem cauſa frigida eſt cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas ſegneſq; reddit; nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex uulnere uehemens concuſſio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo iam ortu & naturę primordiis uitium contraxerunt, iis inconcina cerebri figura malaq; ineſt conformatio, aut certe pauca cerebri ſubſtantia, ut quibus caput puſillum exiſtit. Verum enimuero frigida cerebri intemperies quæ non ſimplex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſiq; copia, iis quæ iam diximus ſoporoſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporem, cataphoram, letargum.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac uires inſtaurans, quæ uigiliis & exercitatione per ſenſuum motumque organa diſſipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietisq; cauſa quædam eſt; ac proinde a uigiliis, a multaq; exercitatione ſomnus arctior & placidior obrepit. At uero ſomnus nō naturalis (ut Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro, idq;

idque uel halituoſo quodam uapore, ut à balneis, à cibi uinique copia, ab aluo ſuppreſſa, uel humore copioſo qui nec caloris uec frigoris modum uehementer excedat. Is enim ſi pariter frigidus uereq; pituitoſus ſit, & magna copia in cerebri ſubſtantiam & in uentriculos(quo proprium cerebri excrementum cumulari recondique ſolet)effundatur, non ſomnum, ſed altum ſoporem, qui Græcis *καταφορὰ βαθεῖα* dicitur, inferet, aut etiam ueternum ſopore grauiorem, ſi illis copia admodum grauis extiterit. Adhæc ſi forte humorem eum pituitoſum putredo inuadens febrem accerſat, lethargus, excitabitur, a ſopore unius febris eiuſq; pituitoſæ interuentu diſtinctus. Ab apoplexia uero ſopor, qui grauis ſit, internoſci uix poteſt, hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd ſopor facilem liberamque reſpirationem ſine ſtertore conſeruet, quæ tamen in apoplexia ſenſim ingraueſcit, [aueſitq; ſtertorem]. Reliquæ omnes motus & ſenſus & mentis functiones, in ſopore perinde atque in apoplexia, uel etiam grauius interceptæ concidunt, quanquam in quodam deprehēdi unam conſtitiſſe memoriam. *Is* quum per acceſſionem ita ſopiretur, ut nec pilorum auulſionē, nec punctionem ſentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbe excruciatus fuerat in ſopore. Fiunt prætere a & ſoporoſi affectus cerebro ictu uel caſu uehementius concuſſo agitatis quippe & commotis ſpiritibus, nulla recte actio edi poteſt, tumq; ſubſiſtit homo quaſi attōitus, ut qui aut timore aut uerecundia obſtupuit. At ſi concuſſionis ui & impetu fracta ac depreſſa calua meninges cerebrumq; premit, ſenſus atq; ſermonis expers obſtupeſcit æger. At certe quum affractum cerebrum eſt, atq; eius aut neruorum inde prodeuntium diuulſio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur ſopor exiguam nobis ſalutis ſpem relinquens. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu ſtupor malum. Et rurſum. Quorum cerebrum concuſſum aliqua ex cauſa eſt, os repente obmuteſcere neceſſe eſt. Quendam uidi ictu adeo uehementi ac ualido concidiſſe, ut ſanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret, hinc tantus mentis ſenſuumq; ſtupor inuaſit, ut calua pertuſa ac deinde obducta fuerit omneq; remedii genus ſine ſenſu inductum, ſitq; is tertio menſe reſtitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An antè ex contuſione, an ex humorum frigidorum copia ortus ſit affectus ſoporoſus, facile tum propria ſigna explicabunt, tum quæ morborum anteceſſerunt.

Eſt & aliud ſymptoma ex contrariarum cauſarum permiſtione naſcens, quū pituita bilisq; flaua permiſtiæ in cerebro ſimul immodaratius exuperant. Id catoche ſeu catalepſis id eſt prehenſio aut ſtupor uigilans uociatur, quòd licet mens ſenſuſque omnes ſubito correpti uigilantis formam figuramq; retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio conſopita ſit. Quocunque ſtatu prehenſius ſit æger, eodem permanet. Rarum certe hoc malum, & cuius admiratione ſpectatores obſtupeſcunt. Laborantes duo referam quorum animaduerſio in cæterorum cognitionem adducat. *V*nus dum literis & cuartis ſedulo inuigilaret, repente hoc uitio perculſus, ita quidem obrigui, ut ſedens calamumq; digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum ſtudia incūbere, donec uocatus ac impulſus deprehenſus eſt omni ſenſu motuq; carere. Alterum mortui ritu iacentem inuiſi, qui neque cernebat, neque audiebat, neq; compunctus ſentiebat quicquam, facilis tamen inerat ſpiratio, & quicquid in os inferebatur, prompte uorabat. E lectulo ſublatus ſolus conſiſtebat impulſuſq; incedebat, & quocūque uel manus, uel brachium, uel crus inflecteretur, illic quaſi fixum et ſtabile permanebat. Expreſſam quandam dixiſſe laruam, aut arte progredientem ſtatuam. Hinc igitur conſtet, quæ cerebri ſymptomata

mata ſimplicem in temperiem & quæ humorum uitium ſequantur. Nunc de uentriculorum ductuumque affectibus

Motus ſenſusque ſymptomata. Cap. IIII.

ὁ σκοτοδινος καὶ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

Vertigo eſt qua omnia circumagi uidentur, ita quidem cerebrum ſenſusque exagitans ut ſæpe laborans corruat, niſi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius ſymptoma eſt ſuffuſio, qua ſolum fumi, nubes, muſcæ, hisque ſimilia uolitare ob oculos putantur. *H*uius cauſa proxima eſt tenuis calidusque uapor per arterias in cerebri uentriculos irrepens, qui in plexu choroide ſpirius & humores exagitans & uarii impellens, turbulentos ſenſus motusque reddit. *H*ic porrò uapor ex humorem quodam uitioſo non continenter & aſſiduo, ſed circuitibus & quoties euidentium cauſarum ui cietur, efflari conſueuit, Hic autem humor interdum in cerebro, ſępius in uentriculo & præcordiis aliisve partibus ſubſidet Hinc uertigo alia primario cerebri affectu, alia uētriculi aliarumque partium conſortio fit. *I*llum demonſtrant capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus uel auditus oblæſus, hanc uero nauſea, inapetentia, otis amaros, & cordis eroſios cardiogmos appellata. Aut ſi qua pars alia huic malo dedit originem, eius affectæ indicia elucebunt, Vt in quodam cui ab occipitio uertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ ſi uel blandiſſime attingeretur, concitatus humor uaporem in ſenſus omnes expirabat, quo protinus offuſi tenebatur. *H*is qui uertigini aut ſuffuſioni obnoxii ſunt, acceſſionem cient euidentes hæ cauſæ, ſolis ęſtus, exercitatio immodica, & quæcunque humores calfaciunt aut exagitant aut cebrum concutiunt. Deinde rotarum circum actus & aquarum uortices.

Epilepſiæ.

Epilepſia totius corporis diſtentio cerebra eſt, ſeu conuulſio non perpetua, qua homo ſubito concidit, ſenſuum omnium atque mentis functionibus interceptis, ut nec audiat nec uideat, nec expeditus preteritorum. Concuſſione ex ore ſpumæ mouentur, et ſolutis muſculis interdū uel urina, uel ſtercus, uel genitura præter uoluntatem exit, & obſcura uox eliditur. Atque hæ quidem abſolutæ epilepſiæ notę ſunt, plerunque leuior exiſtit, cuius non tā expreſſa ſunt ſymptomata, nam uertigini finitima hæc eſt aut quaſi medio ordine inter uertiginē & epilepſiā. Proinde non pauci uertiginem dixerunt diminutam epilepſiam, prodieruntque ingraueſcentem illam in hanc faceſſere. Cauſa interior traditur humoris pituitoſi aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri uentriculos meatusque infertiens; efficit ut æger cohibitio animali ſpiritu corruat. Hęc tamen non affatim ac penitus ſpirituum ductus obturat, ſed eius nonnihil etiam præterfluit, quo cerebrum concuſſione adnititur quicquid noxium eſt excutere. Cæterum non ſola noxii humoris copia epilepſiam infligit, quòd in ſopore eius copia in ſit citra conuulſionem, quod etiam quum ſubito deſinit epilepſia, ei ſanè quemadmodum & apoplexię, excuſſo in neruos humore, neceſſario ſuccedere paralyſis, id uero nuſquam obſeruatum eſt. Quocirca ut alio opere plenius demonſtrauimus, præter humoris copiam uenenata & cerebri ſubſtantiæ grauiter infenſa atque inimica qualitas epilepſiæ cauſa ſtatuenda eſt, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriente, cerebro autem contrapugnante, quaſi colluctatione quadam ac dimicatione fit epilepſia. Huius autem fomes modo in cerebro, modo in ore uentriculi, nonnunquam & in aliis diſtantioribus ſedibus deliteſcit, è quibus furtum per cęcos ductus in cerebrum ſerpit & progreditur. Hinc epilepſiæ tres differentię con-

conſurgunt, una cerebro aſſignatur, altera eſt quæ uentriculi, tertia quę alterius cuiuſuis partiſ conſenſu fit. Quæ in cerebro fit epilepſia, aperto eorum qui è uiuis deceſſerunt capite, animaduerſa eſt ſæpius aliunde ſuſcitari quam ex uentriculorum infarctu. Cauſam interdum deprehendi cerebri abſceſſum eſſe, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, ſummo dolore quibus è locis teter uapor in cerebri uentriculos penetrabat. Hanc ſpeciem oſtendunt, capitis grauitas aut etiam dolor, atrox, ſenſuum mentiſque ſtupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta inſomnia, & quòd acceſſio repente hominem adoritur nulla ſymptomatum præſenſione. Alteram quæ ab ore uentriculi haud ſecus atque oculorum ſuffuſio originem ſumit, pręcedunt uentriculi dolor, diſtentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerantia, quumque acceſſio ꝓxima eſt, nauſea, cordis dolor, aut animi defectio, quum uero ea deſierit, uomitio alias pituitoſa, alias biliosa. Tertia ſpecies ſæpe a manuum pedumve digitis, uel a crure, interdum ab utero, pręſertim quum fœtus geſtatur, cum quo & putria multa coerceri ſolent. Non paucas noui mulieres quę quoties utero geſtant, cerebro epilepſia corruunt, expeditæ uero nunquam. Hęc etiam poteſt ab alia quauis parte proficiſci, nam uiſa eſt quæ a ſummo uertice capitis originem haberet; è quo uapor quoquouerſum excurrens, ſi per externas partes ſolum uagabatur, uertiginem, ſin intro penetrabat in cerebrum, epilepſiam ciebat Omniũ manifeſtiſſime hæc ſpecies deprehẽditur. Ex ea quippe ſede in qua malis fomes deliteſcit, prehendẽte acceſſione uelut aura quędam frigidior ꝑ continuatas partes in cerebrum efferri percipitur, cuius etiam impetus incipiẽs iniecto arctiore uinculo (ſi pars id cõmode ferat) intercludi cohiberique poteſt.

Incubus eſt grauis corporis oppreſſio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendens uocemque intercipiens. Senſus quidem non adimuntur, ſed tamen ſtupefiunt hebetanturque, quemadmodum & mens & imaginatio. Etenim laborans uel ab hoſte ſe inuadi, uel ab aliquo uenerem exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, uel abſurdiora quædam ſpectra imaginatur ac fingit. Cauſa eſt craſſior pituita aut melancholia, non in cerebro, ſed circum pręcordia inhæreſcens, qua per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmoneſque premuntur, craſſo autem uapore illinc in fauces & cerebrum expirato, uox ſupprimitur, ſenſus atque mens obturbatur, uiſiſque triſtibus offunditur. Incumbus epilepſiæ & apoplexie affinis eſt, in quas ſi diutius perſiſtit, ſæpe degenerat. ἐφιάλτης.

Apoplexia eſt repentina motus & ſenſus, omniſque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculſus, nullis fere mali indiciis præcurrentibus, totus repente quaſi attonitus concidit, atque ſi acerbum malum eſt, iacet fixis oculis ſine ſenſu, ſine motu, ſine mente, ſola reſpiratione a mortuo diſſidens, quæ & admodum difficilis mox uadit, & cum ſtertore grauiſſimo. Hoc uno maxime a ſopore & ab uteri ſtrangulatu diſtat, quod in his ferè reſpiratio facilis & libera ſeruetur. Licet enim in caro in omnique graui ſopore priores cerebri partes opprimantur ab hiſque prodeuntes ſenſus torpeſcant, partes tamen poſteriores illæſæ, ſatis ſpiritus in mouendi neruos effundunt quo motus conſeruetur maximeque reſpirationes ad uitę conſeruationem in primis neceſſariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motum omnem reſpirationemque tollit, eaq; ea maxime cauſa hominem iugulat. Adhæc ſolutum carum ferè excipit bona ualetudo, apoplexiam paralyſis. Vteri uero ſtrangulatus quum ſolo uapore cerebrum feriat, multo minus reſpirationem impedit, niſi fauces pręcludat. A ſyncope uero diſſidet apoplexia, qđ nullos aut in primis obſcurus ac ſangui- ἀποπληξία.

guidus in hac arteriarum pulſus exiſtat, in apoplexia uero plenus ac ualidus, niſi quum iam in propinquo mors eſt. Si mitior apoplexia fuerit, ſenſus quidem aut motus ineſt, ſed admodum ſtupidus & incertus, ac tum ferè par altera corporis reſoluta ingraueſcit. Huius cauſa in cerebro conſiſtit, omnis motus atque ſenſus communi principio. Ea autem eſt craſſior frigidiorque pituita, neque enim à ſanguine, neque à melancholia hanc gigni ueriſimile eſt, etiamſi toto corpore exuperent. Atque frigidior ea pituita licet proprium cerebri excrementum ſit, dum tamen affatim & uniuerſe omnes eius uentriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus influit, repente obſtruit aut coarctat, apoplexiā infert. Tum quippe ſinus influente ſpiritu deſtituti, nihil deinceps ſuppeditare poſſunt ſenſuum motuumque neruis, moxque neceſſe eſt animal collabatur, ac ſi eius carotides arteriæ interciperentur uinculo. Quibus caput graue frequenti ſopore tentatur, & corpus omne pigreſcit inertiusque euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni ſunt, maxime uero ſenes, pituitoſi & crapulæ addicti, qui breui anguſtaque ſunt ceruice.

παράλυσις. ἡ νάρκη. ἀσθενὴς παράλυσις. παραπληγία. ἡμιπληγία.

Paralyſis quæ conſummata ſit, unius cuiuſpiam partis nō totius corporis motum & ſenſum perimit. At imperfecta interdum ſenſum perimit cōſtante motu, interdum motum incolumi ſenſu, utrunque enim altero manente interdum perire poſſe in Phyſiologia demonſtrauimus. Eſt & quum imperfecta paralyſi ſenſus mortuuſve torpet & hebeſcit, hic proprie ſtupor appellatur, quo aliquando uidi uniuerſam corporis cutem ex crapula & uinolentia affici, illæſo motu. Fit autem paralyſis alias ex debili apoplexia, ac tum proprie paraplegia dicitur, alias ex ſtupore ſenſim aucto, qui paralyſis eſt nuncius. Illa quidem grauior & periculoſior eſt, ac ſæpe in apoplexiam recurrit, hæc uero mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quę ſub capite ſunt, aut alterum ſaltem corporis latus occupat, eſtque proprie hemiplegia, hæc interdum illas, interdum unamquampiam partem obſidet, ut linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium manum, crus, pedem, aut quicquid ſub diaphragmate conſtituitur.

Pars reſoluta celerit frigore obriget, ea quoque grauis eſt, & ſi attollitur mox ſua mole recidit relabiturque, laxa, mollis, tum motus tum ſenſus expers. Quumque iam diu malum protractum eſt, ea contabeſcit atrophia. Faciei quæcunque pars reſoluta fuerit in aduerſam partem ſanam contorquetur. Inueſtiganda porrò diligenter mali prima ſedes. Si partis cuiuſpiam in facie extinctus eſt ſenſus, affectio in iis eſt neruis qui à tertia cerebri coniugatione prodeunt, at perempto motu, in primis ſpinę uertebris cauſa ſubſiſtit. Si partes omnes quæ ſub facie ſunt reſoluuntur, affectio totius ſpinæ obſidet initium. Hemiplegiæ cauſa non in tota ſpina, ſed in illius altera duntaxat parte inhęreſcit. Altero crure aut utroque reſoluto cauſa non ſupra lumbos quærenda eſt. Si tota ſpinę medulla in tranſuerſum afficitur, reſolutio ſubditas partes omnes, tum dextras, tum ſiniſtras occupat, ſin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumenti regione ſunt. Quacunque igitur parte reſoluta, accurate diſcendum in eane ſola affectus conſiſtat, an illius neruo. Sed & quæri debet in totone proceſſu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine ſolum, an in ipſa cerebri aut ſpinæ medulla. Ad quam quidem rem exquiſite tenenda eſt ex anatome omnis neruorum diſtributio. Ea porrò cauſa ſpiritus influxum & diſtributionem interpellans, craſſa ferè eſt pituita neruo tenaciter impacta, huncque obſtruens & impediens quominus ſpiritus animalis in eam di-

ſtribuatur

diſtribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in ſpinę medulla infixus paralyſim committere poteſt: ac ſæpe flaua bilis hanc infligit, quum ſub finem, intermittentium febrium in ſpinam dorſi ac in neruorũ origines effundit. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis pręter naturam neruum aut medullam conſtringens, multoq; magis iniectum uinculum, & contuſio ex caſu uel ictu, & uertebrarum luxatio quę aut in dextrum fit aut in ſiniſtrum. Quænam autem harum cauſarum paralyſim intulerit, quiuis facile propriis ex ſignis internoſcet.

Conuulſio eſt neruorum muſculorumque ſuam originem uerſus pręter uoluntatem perpetua contractio. σπασμι
Hac membrum in quod muſculi tendo inſeritur ſimul adduci neceſſe eſt & contrahi: & a naturali figura diſciſcere, & uehementiſſimo torqueri dolore qui modo leuius, modo atrocius inſultat uiresq; proſterant. Rarum quidem & inſolens, ſed tamen acutum malum eſt conuulſio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeo arctè occupat, ut flecti haud poſſit: quũque corpus in priora curuatur emproſthotonos eſt: quum in poſteriora opiſthotonos, quum equali robore in utramq; partẽ intenditur, tantanos id eſt diſtẽtio, quæ nomina ſolent etiam ſolius ceruicis conuulſionibus accommodari. Huius cauſam & uitium in ſpinę initio contineri extra controuerſiam eſt. Iam uero partis conuulſio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice: in maxilla: in labris unde riſus fit ſardonius: interdum in brachio: in manu: in crure animaduertitur: eo ſcilicet neruo aut muſculo affecto qui partis motioni deſtinatus eſt. Pars autem nerui primario affecta ea ratione deſignabitur, quę in paralyſi expoſita iam eſt. Concluſionis cauſę multæ ſunt quas omnes Hippocrates in duas contulit: inanitionem & repletionem. Quęcunque enim uel ab ardente febre, uel ab lebori alteriuſve medicamenti potione, uel ab immoderata ſanguinis profuſione, uel ab immodicis uigiliis, uel ab inediis, uel a labore immodico fieri traditur, ab inanitione eſt, quemadmodum & quæ ex uulnere aut ex nerui compunctione concitatur. Hanc ſequitur inflammatio ſimplex, & ardor neuoſas partes cerebrumque feriens. His igitur ex cauſis propria ſubſtantia diſſipata nerui & membranæ ſicceſcunt ac in ſeſe contrahuntur. Quæcunque uero conuulſio uel ex phlegmone, uel ex ebrietate & crapula, uel ex ſuppreſſa quadã uacuatione cõſueta, uel ex intermiſſa e exercitatione proficiſcitur, ad repletionem referenda eſt. Ex iis igitur quæ anteceſſerũt conuulſionis ſpecies atque cauſa diſcernetur, tum etiam quod ex repletione repente gigni ſoleat, ex inanitione uero ſenſim multoque tempore.

Præter illas alia quoque conuulſionis eſt ſpecies quam recte flatulentam quis appellat. Ea ſæpe manum pedumque digiti, nonnunquam & crura uel extenduntur uel in ſeſe contrahuntur ſummo dolore, ſed eo breui & qui frictione ſola miteſcat. Cauſa eſt craſſus lentuſque uapor in neruorum propagines inſiliens, qui illas haud ſecus atque citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui uino & crapulæ, aut ſocordię ac deſidiæ ſe dediderunt, frequens eſſe conſueuit. Huius etiam generis quędam non ita pridem mihi occurrit, non extremas ſolum uerum alias quoque partes impetens. Ea quotannis hieme duntaxat, ſed bis terue quotidie affligebat. Caput primum in acceſſione uibratione quadam ex interuallis cõtorquebatur, hinc ſenſim malum per ceruicem frigoris ſenſu deuoluebatur quumque inter ſcapulas irruebat, illęſa mente integriſque ſenſibus opiſthotono corpus rigebat quum uero in alterutrum latus, aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arcte id proti-

nus contrahebatur, ut nulla aſtantium ui exporrigi poſſet, dum prorſus cõquieſceret acceſſio. Ex quibus intelligi poteſt, continentem proximamq; illius cauſam non humorem, ſed frigidum, craſſum lentumq; uaporem fuiſſe, qui inclinãte acceſſione totius diſſiparetur, cuius tamen fomes eſſet in capite.

Tremor motus eſt deprauatus membrum præter uoluntatẽ concutiens. Oritur quum inſita grauitate membrum delabitur, facultas uero imbecillior id nequit erigere nec robuſte exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati reſiſtit facultas ac tantum in ſublime membrum attollit, quantum id ſuo pondere deorſum fertur. Pręcipua igitur cauſa eſt facultatis atque neruorum imbecillitas, quæ contrahitur interdum ex ætate, ut quum iam grauis eſt ſenectus, interdũ ex cauſa uires reſoluente, cuiuſmodi eſt diuturnus grauiſq; morbus, immoderata intẽpeſtiuaq; uenus, & timor aliudue animi pathema, interdũ ex iis quæ tota ſubſtantia neruis ſunt infenſa, ut hydrargi uapor immodicus, interdũ ex iis quæ neruos acrius feriunt ac implent, ut uinolentia, uiniq; meracioris liberalior uſus, hac nulla crebrior tremoris cauſa exiſtit. Quinetiã pręter neruorum imbecillitatem alia quoque cauſa ſtatuatur, neruorum obſtructio à lentis craſſiſq; humoribus, quæ ſit tandem leuior quam in ſtupore aut in paralyſi communes quippe horum cauſas eſſe uolunt, ordine ſolo diſtingui, ut quanto interuallo a paralyſi ſtupor, tanto a ſtupore tremor recedat: Atque ut pituita ſic & bilis flaua in neruos inſiliens horum fit ſymptomatũ cauſa ea fere ratione qua & de paralyſi traditum eſt. Etenim non raro ſub acutorum morborũ finem tremor enaſci deprehenſus eſt. His iam omnia tum principis, tum ſentientis mouentiſq; facultatis ſymptomata uideor perſequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt expediam.

Excrementorum cerebri ſymptomata. Cap. IIII.

ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα. ὁ κατάῤῥους.

DESTILLATIO Gręcis κατάῤῥους eſt ſuperuacanei humoris e capite in ſubiectas ſedes prolapſio. Hoc nomen late patet iunioribus quo tamen ueteres eam ſolũ deſignarunt quę in fauces irruit. Ergo deſtillationis cauſa atque materia capitis eſt excrementum. Cerebri ampla copioſaq; medulla multo eget alimẽto: è quo neceſſe multum quoq; excrementum gigni: maxime uero ſi impenſe frigidum humidumq; aut alia id ratione imbecillum ſit, illiq; uel copioſius. uel nõ ſatis congruens alimentũ ſuppeditatur. His enim ex cauſis ubiq; magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum eſt: id omne in priores cerebri ſinus reconditur: qui in id quodãmodo deſtinati ſunt quum uero imoderatius exuperat extrinſecus etiam circum cerebrum circumque meninges diſpergitur & fluctuat quo per interiorum ora uenarum effuſus eſt. Cerebri ſinus ſeu uentriculi facile per palatum expurgantur. reliqua uero capacitas tum per palatum, tum per nares, tum per aures & oculos. Itaque ſi cerebro humido ſiccæ ſunt nares deſtillationes capitiſq; morbi ingruunt, quique foris ſplendent intus ſæpe ſordent. Excrementum porro id cerebri natura imitatur, quumq; pituitoſum ſit, tenue tamẽ aquoſum atque dulce exiſtit, ſed in cerebri uentriculis diutius obhęrens plerunq; uel ſalſam acrem qualitatem tempore cõquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excremẽtum colligitur, maximeq; ſub cute uerticis, quo uenarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema deſinunt. Quoties enim hæ uel ſero uel humore multo turgent, alimenti reliquias & ſuperuacua ſub cutẽ effundunt, quę præ cutis craſſitie atque denſitate uaporare foras uix queunt. Horum coagmẽ

tatione

tatione aſſidua tantus interdũ cumulus fit, ut tumor certè inſtar mollis promineat cutem condenſans eamq; a calua primum diſiungens. Hic certè fons, hic fomes eſt omnis externæ deſtillationis, quem miror neminem omnium ueterũ animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtillatio, in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eaque tum omnis arthritidis tum omnis ferè externi doloris cauſa deprehenditur. Quæ autem è cerebri uentriculis aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea interiores corporis ſedes prolabitur, in hiſque uarios morbos excitat: In neruorum origines irruens, apoplexiam, paralyſim, ſtuporem, tremorem. In ſenſuum organa, cæcitatẽ, ſurditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem, in fauces & in aſperam arteriam raucitatem, in pulmone tuſſim, aſthma, phthiſim, in uentriculum cruditatem, in inteſtina alui profluuiũ, hincq; in iecoris uenas ſe inſinuet, craſſeſcẽs tum eas tum uiſcera infercit obſtructioneſq; parit. Sic deſtillatio quam plurimorum eſt morborum procreatrix. Unus autẽ homo præ cæteris animãtibus his malis idcirco obnoxius eſt, ꝙ amplo ſit cerebro eoq; ſublimi: e quo excrementum in omne ferè corpus facile delabi poteſt, idq; perfundere & quaſi irrigare. Id autẽ excrementum quandiu in cerebro conſiſtit, ferè aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorem adipiſcitur quo ſæpe cernuntur per frigora nares ſtillare. Talis igitur initio uel in pulmones, uel in alias interiores ſedes illabatur, taliſq; ab ſummo capitis uertice in extimas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At uero excrementũ hoc partiũ in quas procubuit calor ſenſim craſſeſcit portione eius tenui diſſipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſuperuacanea mucoſam, ex hacq; albugineam, deinde uitreã & gypſeam caloris ui procreari in Phyſiologia demonſtrauimus. Quum autẽ frigida deſtillatio in partem quampiam incidit, ab externiſue, an ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit internoſcendum quidem (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nunc poſita ſunt, tum iis quæ externũ capitis dolorem ab interiore ſeiungunt. Deſtillationis porro materiam gignunt ac augent intemperans humidiorq; uictus, & capitis imbecillitas intemperieſque frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos, tum quæ retuli profert ſymptomata. Id uero depellit & e capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, ut copia grauans, frigus exprimens, æſtus colliquefaciens: balneum laxans, & perturbans exercitatio uel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt, ut põdere ſuo excrementum in ſubiectas ſedes profluat, deſtillationis cauſę ſtatuendæ ſunt. Recẽtiorum medicorum turba non ſatis probabili Auicennæ dogmate, omnem deſtillationis materiam ſtatuit e iecore calidiore ſuſcitati multos inde uapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam uerſi protinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes quę in nubes concreſcentes mox diſſoluuntur in imbrem, aut ſicut uaporarii halitus in ſublime elatus denſatur in aquam. At uero excrementi minimũ hac ratione congregari poteſt. Sed & iis qui uel temperato uel frigido ſunt iecore, deſtillationes plerunque fiunt, & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium ſunt cauſarum creberrimę ac ualidiſſimę. Capitis ſymptomata omnia perſequutus uideor, quorum interiores ferè cauſę ſunt intemperies ſimplex, & uitium humoris, qui uel extra, uel intra caluam

 conſiſtit.

conſiſtit. Hic uero uel meningibus, uel in cerebri ſubſtantia, uel in eius ductibus obhęret uel illinc in ſubiectas partes illabitur. Atque hi præcipui ſunt ſcopi, ex quibus tota medendi ratio peti conſtituiq; debet.

Oculorum morbi, ſymptomata, horumq; cauſæ. *Cap: V.*

ὀφθαλμῶν πάθη.

SIMILI ratione & oculorũ interiores affectus ab externis ſumma cura ſeiungẽdi ſunt, ꝙ in his curatio & remediis & utẽdi ratione uariet. Interiores dico qui intra corneam membranã conditi ſunt, quorum origo ab intimis cerebri ſedibus dicitur. Externos uero qui uel in cornea, uel extra hãc exiſtunt. Hi autem affectus aut oculi uiſionem aut motum peruertũt, idq; modo cũ dolore modo citra dolorẽ multũ. Motui impedimento ſunt ſtrabiſmus atq; paralyſis.

στραβισμὸς διαστροφή.

Strabiſmus oculi conuulſio eſt, qua is in obliquum ita contorquetur, ut nequeat amborũ unus aſpectus eſſe. Paralyſis motus eſt abolitio: horum cauſæ ſupra commemoratæ uel in oculorum muſculos incidunt, uel in neruos ex ſecunda cõiugatione eo directos, uel in eam cerebri partem unde illi emergunt. Atque hi primum & per ſe motum impediunt. Affectum porrò interiorum qui uiſioni obſunt, aliis in cernẽdi ſpiritu, alii in cerebro, alii in opitico neruo, alii in humore cryſtalloide conſiſtunt. Spiritus ut acute & diſtincte cernat, debet multus eſſe & æthærus. Nam multus ſi craſſu s quoq; ſit, & longinqua & uicina quidem uidet, uix tamen diſcernit. Paucus uero licet æthereus ſit luſcioſos tamẽ facit, qui propinqua planè diſcernunt, diſtantia haudquaquam uident. Paucus & craſſus hebetes, qui neq; diſtãtia uident, neque propinqua diſcernunt, ſenum hoc ferè uitium eſt. Cęcitas, obſcurita omniſq; uiſus imbecillitas cuius cauſa in oculo conſpicua nõ eſt, uel cerebri uel optici nerui, uel humoris cryſtalloidis uitio exoritur. Cerebri autẽ uitium intemperies eſt aut ſimplex, aut ex humore Optici; nerui uitium obſtructio ex humoris craſſioris influxu, aut anguſtia ex tabe uel ex tumore præter naturam, aut illius diſruptio ab externis cauſis Cryſtalloidis peculiare uitiũ eſt, è propria ſed dimotio, aut ex caſu aut ex ictu, quibus uehemẽter oculus ipſe concuſſus eſt. Iam uero hæc notis diſcernenda ſunt, Vitium & offenſæ uiſionis cauſam in cerebro eſſe certo ſcies, ſi nõ ad oculum modo, uerumetiam ad alios ſenſus imbecilitas pertinet. An uero ex ſimplici intemperie, an ex humore uitium ſit inductum, ea luculẽter declarant, quę de affecti cerebri ſignis prodita ſunt. Quum cauſa in cerebro non reperitur, in neruis opticis aut etiam infra hos quærunda eſt: atq; ſi cęcitas repente aut breui tempore inuaſerit, obſtructio certe eſt humoris influxu, ſin uero pedeten tim multoq; tẽpore, aut intẽperies aut adſtrictio uitio detur Quã ta aũt ſit optici nerui obſtructio uel adſtrictio, ita quidem cõiectura intelligere eſt. Si laborans oculum ſanum claudens altero uidere contẽdat, ac tũ pupilla dilatetur, ſpiritus nonnihil etiamnũ influit per neruũ, ſin uero eadẽ pupillæ figura eadẽq; amplitudo permãet, nihil omnino ſpiritus illabitur, prorſuſq; illi intercluſa eſt uia. Ruptus autẽ opticus neruus, aut humor cryſtalloides propria ſede dimotus, intelligitur ex ictu uel caſu, uel ex alia quauis manifeſta cauſa quę uim intulerit, quãquã interdũ uidi nullius externæ cauſe ui, ſolius acerrimi humoris influxu repente & cryſtalloidẽ è propria ſede dimoueri, & pupillam dilatari; ſed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quin-

οἱ μύωπες, καὶ νυκτάλωπες. οἱ ἀμβλυωπεῖ.

etiam

etiam quum cryſtalloidis dimotio ſurſum deorſumve fit laboranti quęcunque cernuntur gemina apparent non autem quum alterutrum angulum ſit.

Glaucoma eſt cryſtalloidis aut uitrei humoris in glaucum aut fuſcũ colorem mutatio. Hoc uitio impediti aut per fumum aut per nebulam ſe uidere arbitrãtur. Idem impedimentum accidit quum utriuſuis humoris ſubſtantia nimiopere craſſeſcit. Si quem forte alium calorem contraxerit, iis etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem uitium rarum, ac certe immedicabile, quod humorum ſubſtantiam immutet.

γλαύκωμα καὶ ἀμαύρωσις.

Suffuſio eſt humoris præter naturam uel in pupilla, uel inter rhagoidem tunicã & cryſtallinum humorem concretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, idq; ſenſim, ut idcirco uix poſſit initio conſpici; quanquam interdum uidi omnino craſſam atque conſumatam ſuffuſionem uno die congeri. Etenim ſi craſſius humor in opticum neruum repente incidens ſubito obcæcat cur non etiam is longius ob pupillam prolapſus repentinam ſuffuſionem eãq; perfectam inducet? Omnis autem ſuffuſio ob pupillam conſiſtens, impedit ne cryſtalloides primum uidendi organum, externarum rerum ſpecies atq; ſimulachra excipiat, neque illa libere cernat. Principio quum tenuis adeo eſt humor, ut minime deprehendi poſſit, fumi dũtaxat & uapores, deinde etiam muſę ante oculos obuerſari putantur. Tempore euſque craſſeſcit dum omnino uiſionẽ prępediat, idq; ſi pupillam omnem obtegit, ſi eius partem duntaxat, obiectarũ quoque rerum partem quampiam obſcurat. Atque ut eſt ſuffuſionis figura, ita & uaria ſunt rerum ſimulachra. In his omnibus iam manifeſte craſſus, concretus, albusque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac ſuffuſione eadem ferè uiſa atque in ea quæ affecto uentriculi ore fit ſeſe repreſentant: quæ hac tamẽ ratione diſcernuntur. Suffuſio propria alterum duntaxat oculum falſis rerum ſimulachris illudit, aut ſi ambos, non ſimul tamen neque ſimiliter. Suffuſio per conſenſum & ambos, & ſimul, & æquabiliter uiſis offendit. In illa uiſorũ occurſatio aſſidua eſt, ne diem quidem ſed ne horam intermittens. In hac uero & remittit, & intermittit, ſi parciore & facili dato cibo uentriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoes inualeſcit ſi cruditas eſt, aut os uentriculi dolitat, aut nauſea fatigat.

ὑπόχυσις.

Pupillæ uitia manifeſte ſenſibus patent: ea ſunt dilatatio, imminutio, diuulſio & ruptio. Dilatatio ſiue iam ab ortu, ſiue poſtea ex morbo nata ſit, uiſioni obeſt, ut quæ uidendi ſpiritum uniuerſe diffundi atque diſſipari ſinit. Imminutio natiua quoniam ſpiritum cogit atque denſat: acutiſſimam uiſionem reddit at morboſa quoniam cauſam pręter naturalem habet, deteriorem facit. Diuulſio & ruptio nec occæcant nec magnopere uiſioni officiunt. Dilationem porrò efficit humor in uuea tunica concluſus ac redundans, qui illam diſtendens, illius quoque foramen quod pupilla eſt amplificat. Quocirca oculi prominentiam atque etiam ſcirrhum, phlegmonem, & abſceſſum comitatur pupillæ dilatatio. At uero imminuitur pupilla anguſtiorq; fit in oculi phthiſi & atrophia & quoties uitreus humor quauis de cauſa abſumitur, tum quippe contracta rugataque uuea, & in ſeſe quaſi concidens foramen coarctat. Eiſdem cauſis atque etiam externarum ui & iniuria fiunt, pupillæ diuulſio atque ruptio. Hi ſunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneę & adherẽti membranæ inſident perſequamur.

αὔξησις τῆς κόρης. μείωσις. παρασπορὴ καὶ ῥῆξις.

Caligo eſt tenebroſa uiſio ex craſſiore dẽſioreque facta tunica cornea. Rarũ hoc uitium ex morbo ex ſenectute frequens; qua certe membranæ quemadmodum ungues craſſeſcunt.

τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς ὄψεσι.

Nubecula

ὀμίχλη. λεύκωμα.

Nubecula uero tenuis eſt humor corneæ inhæreſcẽs, cuius adhæſu putat laborans ſe per nebulam, per uaporem aut fumum res omnes intueri. *Hic* uero humor ſenſim craſſeſcens tandem albuginem parit. Eſt enim albugo craſſus & albus humor in uuea aut etiam ſupra hanc ita concretus atque denſatus, ut omnem plerunque uidendi aciem perſtringat. Senſim quidem hęc duo uitia ſuccreſcunt, ac ſæpe ex opthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis ſpatiis quæ ſunt inter membranam adhærentem & uueam.

Hallucinatio quę Græcis eſt παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: ut in ictero citrina, in ſuggillatione & inflammatione rubra.

ῥῆξις.

Rhexis eſt eiuſdem corneæ ruptura uel ſectio, uel exeſio, è qua primũ albugineus humor emanat, oculumque multo minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procedit, ac tum oculi eſt procidentia, quę Grecis eſt proptoſis. Ab hac diuerſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſique ſunt citra eruptionem illam.

πρόπτωσις. ὀφθαλμῦ.

Extuberant (ſed rarius) in hac tunica puſtulę quales exanthematũ, phylectęnæ dictę. *His* ruptis ulcuſcula manent uaria, quorum ſordidiſſimum epicauma dixerunt. *Hæc* tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicę & carbunculi carcinimota inſident rariſſima quidem, ſed omnium ulcerum deterrima. Nunc adherentis membranæ affectus percurramus.

πτερύγιον.

Vnguis neruoſa dura & albicans membranula eſt ex angulo ſeſe obtendens & plerumque pupillã contegens. Oritur ex adhęrente membrana ſenſim multoque tempore ſi permittitur.

Omnium autem frequentiſſime oculos infeſtant epihora & opthalmia, ex quibus & dolores ſanequam acerbi & alii pleriq; morbi expullulant.

ἐπιφορά.

*E*piphora eſt tenuis humoris impetus, lachrymarum ſpecie, in oculos factus. Is autem humor alias frigidus ac plane aquoſus ſine dolore, ſine ardore: aut rubore: alias acer eſt aut ſalſus, qui dolore & acrimonia & ardore & rubore moleſtus eſt, unde & palpebrarum ſequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è ſincipite & è ſummo uertice ducitur in qua humor extra caluam & ſubter cutem geri ſolet, qui pericranium inhærentem membranam deſtillat, ac demum foras per oculos excedit; quemadmodum & ex ea ſede deſtillationes alias in dentes alias in maxillas procumbere proditum iam eſt. Quocirca huius eædẽ atq; deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt.

ὀφθαλμία

Ophthalmia eſt oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentẽ membranam effuſa. in hac tenues oculorum uenæ turgent, & quę in oculorum alba obſcuræ fuerant conſpicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat, rubeſcit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acrium ſæpe lacrimarum fluxionem acceſſit. Tum ſanè magna huic ſimilitudo eſt cum epiphora. Sed inter ſe diſtant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora ſolum palpebræ cilium rubeſcat: *D*iſtant præterea & materia & origine. Quum ingraueſcente opthalmia album oculi rubeſcens uſq; adeo tumet increſcit, ut nigro ſublimi euadat, ipſumque ferè contegat, chymoſis appellatur. Inflammationis cauſa eſt tenuis bilioſique ſanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorumque uenis in obſcuras & latentes oculorum uenas irruens. Quibus fluxione frequenti uenæ patefactæ ſunt, hi quauis ex cauſa inflammatione rurſum tentantur, & a plethora, & a ſolis æſtu, & ab exercitatione, & aliis externis cauſis quas diximus fluxionem irritare.

Oculorum

Oculorũ dolores quoniam in primis graues eſſe ſolent ſeorſum quoq; æſtimandi. Mouentur autem ab humorum acrimonia in acri epihora, ab ardore in ophthalmia, à flatum uel humorum influẽtium copia, quæ illorum tunicas diſtendit, à carbunculo & carcinomate. ſed a puſtulis & ulcuſculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obſident. Nunc qui ambitum inuadant, palpebras dico & angulos tradendum. ἡ περιωδυνία.

Maximus quidẽ & creberrimus eſt ægilops phlegmone parua inter maiorẽ angulum & naſi radicem. Pars ipſa quaſi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor ſummus uiget iſque lancianas. Cauſa tenuis bilioſuſq́; ſanguis per temporum, frontis facieſque uenas eo inſiliens, ſicq; uenam illic cõſpicuã exedens aut corrumpens, ut ſanguis in id ſpatium ſub cutem effuſus phlegmonem pariat, qua rupta exulcerataque cute abſceſſus apparebit, è quo pus per ulcuſculum manat.

Ex his parum bene curatis affectibus, ſimus cõſequitur, aut oculi fiſtula. Etenim quum ægilops non mature aperitur, aut quum pus non libere effluens diutius coercetur, cuniculos agit, ac demum uicinis partibus exeſis ſinum parat, in quo copioſius colligitur: hinc ad os ſubiectum penetrat, & uiam aperit in narem proximam, è qua graueolens excidit. Quod ſi pus uiam ſibi muniat in angulum oculi maiorem, fiſtulam excaueat qua ſinus expurgatur. Solet quippe in ſinu illuuies aſſiduo congeri, quę preſſo angulo per illius fiſtulam emanat: tũque tumor ſubſidet, dũ noua illuuie denuo repleatur, quod pleriſque ſingulis horis obtingit. ἡ ῥυάς.

His malis rhyas fere ſuccedit, quæ eſt carunculæ anguli maioris abſumptio uel imminutio, a qua & angulus latior euadit. Fit tamen & aliis ex cauſis, uelut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur encanthis quæ ipſius eſt carunculę immodica eminentia. ἐγκανθίς.

Palpebrarum uitia ſunt ſcabies quę pſorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa ſcabies eſt ex humore calido & acri, cilia potiſſimum occupans: hæc pruritus eſt ex humore ſalſo atq; nitroſo, ſoletque noſtris ſicca lippitudo nuncupari. τὰ ψωριῶντα καὶ ψωριώδη βλέφαρα. ξηροφθαλμία.

Ectropion palpebræ eſt inuerſio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem uel ob cicatricem, uel ob ſubditæ carnis exuperantiam, qualis ſæpe ex chymoſi relinquitur. κριθή.

Grando tuberculum eſt durum palpebræ ferè ſuperioris innaſcens. Hordeolum tuberculum calidum in abſceſſum ferè deſinens, quod è palpebrę margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atq; ſuperciliis pilorum defluuium contingit, quod madaroſis appellatur, & pilorum inuerſi, & pediculorum prouentus, omnia certe ex iis cauſis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt. μαδάρωσις. φθειρίασις.

Aurium morbi & ſymptomata, horumque cauſa & ſigna. Cap. VI.

AVRIS plegmone plerunque tentatur. Hæc parte intima inter craſſiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui pretenditur colligi ſolet. Gignitur ex acri tenuiſſimoque ſanguine, qui ab interioribus meningum uenis eo irruens, tandem putreſcit. Calore ſe prodit, & dolore grauiſſimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit, copia diſtendit ἡ διὰ φλεγμονὴν γινομένη ὠταλγία

dit atque diuellit. Hinc pulſans & uehementer lancinans dolor excruciat; qualis & per phlegmonas omnes quę circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur ſuis comitata ſymptomatis. Nullus tumor nulluſque rubor foris conſpicitur, niſi forte geminato malo externa in conſenſum trahantur. Putris materia in pus ſenſim coctione mutata abſceſſum inuehit, e quo rupta uel exeſa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum eſt cerebrum & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetque interdũ ſuppuratio admodum diuturna, qua uel pus album, uel liquidior ſanies excurrit. Fit tamen & interdum ſuppurationis aut ſordium genus aliud citra inflammationẽ, ex magna cerebri impuritate, ex multaque colluuie eo ſibi uiã & exitum moliente.

πυόρρυτα ὦτα.

Vlcus auris ſordidũ ex his ſæpe cauſis excitatur, quoties uel pus uel humor influens ſumma pollet acrimonia. In ulcere uero humido nec tempeſtiue reſiccato, caro excreſcit, quæ auris ductum obturat, & auditum peruertit. Obturant præterea tum ſordes copioſæ, ſi uel concreſcant uel obdureſcant, tum calculi, tum alia quęcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem ſordis ac saniei ſuppreſſio, ac etiam impurum ſordidumque ulcus uermes progignit.

σκωληκιῶντα ὦτα. περιωδυνία.

Iam uero dolor, tinnitus, auditusque grauis, & omnia audiendi ſymptomata ex iiſdem ſæpe cauſis procedunt. Dolor enim acerbiſſimus in phlegmone eſt, nec minus acerbus fit ex flatulento ſpiritu circum membranas coercito, exitum quippe non reperiens, uehementer illas diſtendit diuellitque ab oſſe. Diſcernitur autem quod neque in hoc ardor, neque grauitas, ſed ſola ineſt diſtentio cum tinnitu aut ſtrepitu ualido. At multo leuior dolor exiſtit, quem frigidus craſſuſque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorẽ citra grauitatem atque diſtẽtionem alte fixus eſt, cauſaſque manifeſtas habet redundantis pituitę ſuperuacuę. At certe ſibilus, tinnitus, ſonitus, ſtrepitus omniſque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum naſcitur, quæ intimam aurem occupant. Hæc ut uaria ſunt, & uarie impelluntur, ita & uarios ſonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente, tinnitus ex illius curſu interrupto, ſonitus ex craſſiore plenius erumpente. ſtrepitus eſt impulſu ualido. fluctuatio ex humoris iactatione. Horum uero nihil obauditur ſi cauſa interior quæcunque ea ſit, conquieſcat. Quum ulcus ab inflammatione uel abſceſſu, multo pure manauit, niſi id probe coaleſcat, perpetuum ſonitum aut ſtrepitum relinquit. Nam licet flatus nullus præter naturam ſubſit, ſpiritus tamen per arterias impulſus, impetu læſum auditum offendit. Quin etiam citra ullam auris offenſionem obauditio, ideſt deprauata auditio, interdum capitis conſenſu accidit. Quæ huius eſt generis, non ut ſuperior in ſolam aurem impingit, ſed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè exiſtit per ſummum febrium ardorem, necnon ſine febre quum e ſubditis uiſceribus calida copioſaque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoſo ſpiritu diſtentę arteriæ uehementius pulſant, multumque calidi ſpiritus in cerebrum & aures effundunt, ab his uero audiendi ſenſus alioqui ſanus, perturbata atque confuſa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea ſuffuſione quę confuſa obaudit, quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea ſuffuſione quę uentriculi cõſortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maxime quum impuris eſſent uiſceribus.

συριγμός. βόμβος. ψόφος. ἦχος.

παρακουσις.

Grauis porrò auditio atque ſurditas ſola magnitudine diſtant. Fiunt au-

Βαρηκοΐα καὶ κώφωσις.

tem uel crebro, uel primo audiendi organo, uel auris anfractu aut læſo, aut impedito, Cauſa quę cerebrum aut primum audiendi organum occupat, uel intemperies eſt ſimplex, uel humoris uitium. Ex bile ſurditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones bilioſæ exeunt, eæ ſurditate ſuperueniente ſiſtuntur: & quibus ſurditas adeſt, bilioſorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, abſceſſu, & ab ulcere illam infligi ſuperiora demonſtrat. Ab humore quoque frigido, craſſo & pituitoſo penitus impacto & conquieſcente crebrior eidem origo eſt. Hic enim omnium maxime ſenſus omnes eorumque functiones conſopire ſolet. Has uero non aliter quam doloris cauſas, nec aliis oportet ſignis diſtinguere. Impedimenta auris appellãtur quæcunque illius anfractum obſtruunt, pus concretæ ſordes, tuberculum carnoſum, callus, ſcirrhus, & quæcũque incidentia tenacius inhæreſcunt. Grauis auditio atque ſurditas, quæ iam ab ipſo ortu & a prima naturali die cõtracta ſit, ab his minime cauſis, ſed a conformationis uitio proficiſcitur, quo uel audiendi inſtrumentum deeſt, uel certe figuram uitioſam obtinet. Sic quidem ſenator ex coniuge ſana liberos omnes ſuſcipit ſurdos atque mutos, cuius rei cauſa in primis cæca & obſcura cenſetur.

δυσηκοΐα.

At uero parotis inflammatio eſt in iiſce potiſſimum glandibus erumpens, quę pone aures & ad earum radices conſiſtunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorem, pulſantemque dolorem niſi (ut interdum fit) œdematis ſit particeps. Oritur fere a capite, humoribus calidis eo cõfluentibus, alias ſine febre, alias in acuta febre, in qua pręſertim caput uel delirio, uel dolore, uel grauitate torquebatur.

παρωτις.

Narium morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

NARES expurgando cerebro deſtinatæ, eorum quæ præterlabuntur acrimonia ſępe exulcerantur, deinde etiam ab ictu, a caſu, a uulnere, ab aliiſque cauſis euidentibus. Narium ulcus neque dolore, neque acrimonia conſpicuum eſt, ac proinde diu ſæpe latet incomprehenſum, dum plane ſordeſcat exedatq; oſſa tenella. At uero quum recẽs eſt hinc noſcitur, quod ſanguinis nonnihil frequenter eructet, maxime quũ attingitur aut irritatur quodque nares hoc ſæpe madeant: atque ſi finitur, cruſtula ſicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procedit. Vetuſtius ac iam putridum ulcus ozæna appellatur, è quo cruſtula ſordidior atque etiam graueolẽs mucus excidit. Laborans ipſe tum ſibi graueolet, tũ uicinis tetri ſpiritus contagione moleſtus eſt. Sæpe illic ulnera diuturna ſerpunt, quæ uel nariũ alas, uel earum interſtitiũ, uel alia eius loci tenella oſſa exedunt atque petrefaciunt magna deformitate: exeſumq: palatum ſępe perforant, idq; maxime ſi uel carcinomatis ſpeciẽ habent, uel, è fœda lue uenerea, quod creberrimum eſt contracta ſunt.

ἡ ὄζαινα.

Recentibus ulceribus neglectis caro plerunque excreſcit, quæ ſarcoma nuncuptur. Ea quum longitudine ita excreuerit, ut iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus eſt. Vtrunque uitium narem obſtruit, & ſpiritui uiam intercludit, dum præſertim in latus affectum decumbitur, loquelam oſtendit & obſcurat: Atque hæc ſymptomata grauedini quodammodo ſimilia, niſi quod admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quòdque ulceris ſigna iamdiu anteceſſerunt.

τὸ ὑπερσάρκωμα ὁ πολύπυς.

Iam uero odoratus ſymptomata ſunt, fœtor aſſiduus, odorandi imminutio uel oblitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quę circa nares & os

ὀσφραύσεος συμπτώματα

Vu ethmoi-

ethmoides ſunt: nam quæ in ipſo olfaciendi ſenſu, uel prope hunc intra meninges putreſcunt, ſenſum ipſum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, ſed quiuis aſſidens deprehendit. ut enim quippiam odoratum feriat, neceſſe eſt ex eo uaporem quodam interuallo in eum ſenſum & in priores cerebri uentriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito narium ethomidisque oſſis meatu, quo ſpiritus ac odor duci ſolet. Idque uel ſarcomate, uel polypo uel phlegmone, uel grauedine. At ſi horum nulla ſigna comparent, offenſionis cauſa, uel ad priores cerebri uētriculos uel ad eas propagines in quibus eſt odorandi ſenſus, referri debet: in his uel intemperies, uel humorum copia, uel corruptela ſenſum eius ve ſpiritus contaminat. Circum eas ſedes abſceſſus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore, e quibus ruptis animaduerti pus ſyncerum per nares affatim profluere perinde atque e prulentis auribus, idque nullo incommodo ualetudinis. Sed & in quodam milite qui reſimis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, uermes duo uilloſi inſtar digiti illic geniti inuentique ſunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febreq; non admodum manifeſta e medio ſuſtulerunt die circiter uigeſimo.

ἡ κόρυζα. Grauedo autē frigida pituitoſaque eſt deſtillatio in eos ethmodis eiusque membranas incidens, e partibus quę circum cerebrum aut uentriculis eius effuſa. Ea caput ingraueſcit, reſpiratio difficilior euadit, nec niſi hiante ore anima duci poteſt, uox non ut ante ſonora, nonnihil liquoris profluit e nare principio tenuis, deinde craſſiuſculi.

αἱμορραγία. E naribus porrò ſanguis erumpit, aperta, rupta, uel exeſa uena eo deſinente. Eam quidem aperit ſanguinis tenuitas uel exuperantia: rumpit uulnus, contuſio ex ictu aut ex uiolenta quaui euidente cauſa. exedit ſanguinis uel cuiuſuis humoris acrimonia. Venæ in nares, non ex intimis cerebri, ſed ex oris palatiq; ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectę ac patulæ, ut quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quæ in uteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidem omnibus, alias naturæ beneficio, alias præter naturam ſanguis emanat.

Faciei oriſque uitia, & horum cauſæ Cap. VIII.

CVTIS quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, uitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulę, quæ tum in naſo, tum in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſusque ſanguis immodice auctus, aut conſueta eius uacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetumque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quę eo humore ſub epidermide coercito prompte imbuitur. Huius quoque ordinis eſt rubor faciei uniuerſus pręter modum ſine puſtulis effloreſcens qui ſi perpetuus eſt atque conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex interuallis recurritur, ſolus uapor eo ſublato in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinet citrinus, liuidus, albicans, aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omneque cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum uitio, ex corporis ac uiſcerum impuritate ducunt originem, ut poſthac plenius diſſeretur. At uarus, tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſoque humore quaſi in callum concretus. Lentigo ſubnigra aut uere fulua faciei macula eſt, lētem magnitudine coloreque referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex contuſione ictuque uehementi derelictę, quemadmodum &

ἴονθοι. φακός. ὑπώπια

uibices. Eiuſmodi deformitatum ingens eſt numerus, quę quoniam corporis functionibus haudquaquam obſunt, nō inter morbos, ſed quòd omnino præter naturam ſint, inter ſymptomata recenſeri debent.

κυνικὸς σπασμός.

Cynicus ſpaſmus oris eſt diſtentio ſeu conuulſio, qua id omnino peruertitur. Conſpicuum quidem malum ſi graue eſt atque conſummatum, leue autem non niſi quum loquendum ridendumue eſt, deſugitur: tum ſiquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralyſis hoc tamen diſcrimine, quod ſi paralyſis eſt, labrum in ſanam partem contorquetur, ſi ſpaſmus in affectam. Quæ horum efficientes ſint cauſę ex iis quæ ſupra de paralyſi atque conuulſione prodita ſunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fiſſuræ, quæ uentriculi uiſcerumque conſtitutioni prauæ ſuccedunt.

αἱμαδιῶσι. μελαίνονται καὶ τελιδνοῦνται σείονται.

Dentes uarie affici ſolent: modo enim aut exerti aut longiores prominent, modo atteruntur aut mandendo, aut externarum cauſarum ui. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumque fructuum eſu. Nigreſcunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum uſu, atque expiratione cruditatis & crapulę. Vacillāt mobileſque fiunt externa ui concuſſi, & quum eorum radix multo humore madet, laxiorque fit alueolus. Dolore conflictantur grauiſſimo, idque ferè ob deſtillationem alias tenuem alias frigidam, quæ uel in maxillę membranam, uel in dentium neruum uel etiam in corpus decumbit. Ruit autem deſtillatio è capitis uertice per tépora in maxillam aut ſuperiorem aut inferiorem & ſi quis dens exeſus eſt in quem iam uia pateat, in eum maxime fluxio inſilit. Tenuis porrò an frigida deſtillatio ſit, ex ſupra commemoratis ſignis internoſcendum: & quod frigidę malarum tumore ſæpe comes eſt, tenuis raro: huiuſque dolor acerbior, illius uero mitior crebra ſæpeque recurrens deſtillatio, dentes excauat, exedit, putrefacitque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

οὖλα πλαδαρά.

Gingiuæ interdum præter modum luxuriant, & excreſcunt, adeo ut dentes prope integant: iis potiſſimum quibus molles & ſpongioſę ſunt, & qui locis aquoſis humidioribuſque, ut nautę degunt. Flacceſcunt & exeduntur humoris acrioris & ſalſi adhæſu, ulcuſculis dentium radices detegentibus.

φλεγμονή.

Eadem phlegmone manifeſta tentantur parulide appellata ad dentium radicem intro foraſve adeo prominente, ut etiam uicinæ partes diſtendantur rubeant, caleant, ac dolitent. In ſuperiorem maxillam ea procumbere ſolet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem uero per tempora è uenis eo deſinentibus. Abſceſſus hinc ſequitur, cuius pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili uelamento tectas irrumpit. Vlcus ſi male curatum eſt, caruncula extat & prominet epulis nuncupata.

ἡ ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulſione & paralyſi interdum tenetur, crebrius uero deſtillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerunque reddit, loci quidem dolore tumore duro atque conſpicuo. Ea ferè externarum more deriuatur e uertice capitis.

αἱ ἄφθαι.

Aphthę porrò ulcera ſunt non admodum caua in quamuis partem oris ſerpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiuſque radicem. Hæ infantibus familiares, ſed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œſophagum, aut etiam per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquā & ſine febre graues, quales ſępe mēſibus ſu-

preſſis obſeruantur. Eas autem hic prętermitto, quas uenerea lues & hydrargy ri perunctio ſolet excitare.

Linguæ fauciumque morbi, ſymptomata & cauſæ. Cap. IX.

βάτραχος.

IN ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi uinculo alligatur tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, ſępius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui candido perſimilis. Lingua uero tota interdum ſtupore uel paralyſi tenetur iis neruis prorſus impeditis: qui a ſeptima cerebri coniugatione prope ſpinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia: dextra ſiniſtrave reſoluitur citra ullam guſtus offenſionem. Quum tota prehenditur: grauis apoplexiæ metus impendet; quanquam nõ raro animaduerti diuturnam linguę paralyſim nulla conſequuta apoplexia. Ex conſumata paralyſi omnes obmuteſcunt: ab ortu quoq; nonnulli muti permanent: idque naturæ conformantis uitio. Viſus eſt etiam cui leuiore ex cauſa biduum triduumve loquela adimeretur, moxque repente & inopinato redderetur, & qui ſæpius ex interuallis & circuitibus modo loqueretur, modo muteſceret integre ſano corpore.

Bleſi atque balbi ſermonem non articulate explicant, aut linguæ breuitate, aut craſſitie nimia, aut alio naturali uitio confirmationis: nonnunquam & affleuntis humoris copia modo ex humidiore cerebro, modo ex ebrietate: nonnunquam immodica ſiccitate.

Guſtus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui a tertia cerebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadam tenus obſtructis aut certe ea cerebri parte affecta unde illi originem habent. Deprauatus uero guſtus qui abſurdi alienique ſaporis perceptio eſt, accidit quum uel linguę corpus, uel quæ ipſum ueſtit membrana uitioſo atque tetro humore imbuitur, qui uel ſolus, uel liquore eorum quæ bibuntur eduntur ve dilutus, in linguę corpus molleſq; neruos penetrat, ſuiſque uitus eos perfundit: tumque uel ſalſus, uel amarus, uel acidus, uel aliter abſurdus ſapor guſtu percipitur, tanquam a cibo potuve eſſet inductus. Is autem humor atque uapor ſępe ex inferis ſedibus elatus, œſophagum linguamque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

τὰ παρίσθμια.

Tonſillæ ſæpe tument imbutæ deſtillatione frigida: ac tum quidem ſub maxilla tumor tactu uiſuque intus animaduertitur, hicque ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens, mole ſua premit, obſtatque ne cibus, potus & ſaliua facile uorentur: idque ſine ſiti, ſine ardore. Sed & interdum inflammatio tonſillas exercet, quæ partis nomen etiam ſortitur. Hęc tumoris notas prę ſe fert, præterea uero dolorem, ruborem, ardorem atque ſitim. Concocta materia interior cuticula facile diſrumpitur, abſceſſuque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc ulcus ſequitur ſordidum & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiuſmodi ulcus frequenter citra phlegmonem ex humore ſalſo uel acri, qui molles, humidas, calidaſque tonſillas prorſus exedit: nonnunquam & ex contagionis labe incipienti lui ueneræ familiare eſt.

ἡ κιονὶς κεχαλασμένη.

Sed & collumella è palati extremo propendens plerunque moleſta eſt. Laxior enim longiorque euadens, in fauces & œſophagi caput illabitur, titillatione moleſtia, qua qui afficitur, hanc perpetuo uorare fruſtra contendit, metuitque ne eius impetu ſtranguletur. Hoc uitii naſcitur quum ea humore multo ſuperne defluente madet atque perfunditur. Quinetiam co-

lumella

lumella ſeu gurgulio interdum (at certe raro) inflammatur tumetque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapſus maiore tędio quam relaxatus, ſuffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima, craſſa, & rotunda, ſumma uero tenuis apparet, ςαφυλη inquit Hippocrates,[a] id eſt uua nominari ſolet.

γαργαρεών εἴ γουν κιονὶς φλεγμαίνουσα.

At uero angina affectus eſt fauces, id eſt ſumma gulæ gutturiſque partes, per quas tum cibi potuſque, tum ſpiritus introitus eſt pręcludens. In hac ſpiratio fit difficilis, deglutire uix licet, ac proinde potus reſilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ communia ſunt ſigna, ſed quæ differentiis atque cauſis plurimum euarientur. Etenim angina alia uera, alia notha eſt: uerę & legitimæ quatuor ſunt differentiæ. Vna quam omnium periculoſiſſimam cenſuit Hippocrates, ubi neque in faucibus neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abſtruſa, grauiora infligit ſymptomata, non ſine metu præſentis ſtrangulatus. Hac ſæpe uidimus ſublatum ægrotum horis octodecim, conſtante mente integriſque ſenſibus. Altera eſt quum interiores laryngis fauciumque muſculi manifeſta phlegmone tentãtur. Hæc æque ac ſuperior ſymptomatis ſæua eſt, ſed minore tamen fit periculo, quod manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia prompte admittit, & in os expurgari poteſt. Tertia fauces interiores una cum ceruice occupat, in qua febris tumor atque rubor eſt conſpicuus, cum calore ac dolore, Symptomata huic nihilo ſunt quam cæteris læuiora, ſed tamen ſpes ſalutis melior, quod inflammatio foras proſiliens euocari digerique poſſit. De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonum foras enim morbus profertur. Quarta omnium leuiſſima atque tutiſſima cenſetur, quæ non interiores fauces, ſed ſolam ceruicem eiuſque muſculos prehendit quorum tamen tumore interiores laryngis muſculi comprimuntur introituſque omnis coarctatur. Omnium cauſa eſt fluxio bilioſa aut ſanguinea, quæ è uenarum iugularium ramis eo pertinentibus in has ſedes influens uel eryſipelas uel phlegmonem parit. Præter communia anginarum ſigna memorata, adſunt præterea in his tumor, rubor, calor atque febris, quę omnis uerę anginæ comes eſt aſſidua. Angina uero quæ notha nuncupatur febris eſt expers. Hęc autem fit quum pituitoſa deſtillatio in faces ceruiciſque muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt, ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea in anginę ſpecie, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis uertebræ intro luxatæ, fauces ac gulę gutturiſque introitus premunt & arctius coanguſtant. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt nullũ apparet quodque ceruix, pone excauatur ægreque & cum dolore inflectitur: caſus quoque aut ictus anteceſſit: uel humor præter naturam uertebrarum uincula laxauit, uel eas ſua copia de propria ſede diſiecit.

ἡ κυνάγχη

Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſa, ſigna. *Cap. X.*

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiam quę in eis ſunt uaſa, ipſamque aſperam arteriam nutamus. Affectus autem qui eo incidunt numerantur intemperies ſimplex, obſtructio, peripneumonia, uomica ſeu abſceſſus & tabes. In ipſa uero thoracis capacitate, humoris collectio, & ſuppuratio. Simplex intemperies maximeque frigida, deinde etiam ſicca gutturis arteriam exaſperans, tuſſim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpiratio

δυσκρασία.

tionem raram facit, & ad calidi aeris potuſq; deſiderium ſtimulat. Calidior uero intemperies frigidum tum aerem, tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quę ualidior fuerit intemperies, dolorem infert. Atq; hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda ſunt. Nam quæ iam ęqualis euaſit, quum ueluti aſcitia quędam natura ſit, nullo penitus dolore cruciat.

Flatus in pulmone pręter naturam coarctatur quidem, ſed admodum raro, tum autem ambientes partes diſtendit, & ſi agitetur, dolore afficit, ac interdum uiolenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις.

Obſtructio autem frequens eſt magniq; momenti. Ea tuſſim inuehit, & oppreſſionem, & ſpirandi difficultatem, quę tanto grauior eſt, quanto, & ipſa obſtructio maior. Huius cauſæ uariæ, humorum copia, lentor atque craſſities, grãdo, lapis & crudum tuberculum, de quibus ut pręcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendam. Humorum copia in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluens eamq; imbuens, uocem obſcurat ac raucitatem infert. Hanc etiam gutturis ſeu arterię aſperitas nimia parit, ſiue a fumo ue a clamore, ſiue ſit a frigore contracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductumq; incidit, tuſſiculam cum quadam irritãtis acrimoniæ ſenſu, ſi in pectus ac in pulmones, ueram tuſſim ex imo pectore erumpentem mouet. Hæc enim ſit, quum natura uehementi ſpiritus efflatione eiuſq; erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtum eſt, excutere: quemadmodum & quum inter bibendum edendumve, quippiam in guttur illabitur. Verũ enimuero quod in pulmones deſtillat, ſi admodum tenue eſt, tuſſiendo difficile reiicitur, nam occurentis ſpiritus uehementia repulſum atque ſubleuatũ, mox diſrumpitur relabiturq; in pulmones. Sed multo quoque difficilius expellitur ac extruditur, quod nimis craſſum lentumq; eſt: nec enim abſtergi nec dimoueri, nec ſurſum efferri ſpiritus ui facile poteſt. Quum recens eſt atque etiamnum ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequenſque tuſſicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum uero ea conſtitit hæſitque pulmonibus: rarior eſt tuſſis: quæ ſine gutturis ardore; craſſius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuiſq; eſt deſtillatio: leuia quoque comitantur ſymptomata: quũ uero magna grauiq; impetu ruit. præfocans quædam ſpirandi difficultas angit: crebra: celeris & magna eſt reſpiratio: ſee qua paucus aer atrahitur, ſenſus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad ſpinam protenſę: quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor ſit qui deſtillat: ex acrimonia, ex ſiti, atque ex iis perſpiciendum quæ de deſtillationum ſignis tradita ſunt. Porro autem humor craſſus & lentus pulmonem eiuſve arteriam occupans, arida tuſſi uehementiſſime exercet, qua uix quicquam extenditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem quendam aut ſibilum eliditur, ꝙ pulmonum bronchiis pertinaciter ſit impactus & uias coarctet per quas ſpiritus euadit: deſtillationis notæ anteceſſerunt, uel a cerebro uel a uicinis ſedibus.

τὸ ἆσθμα.

Hic humor quum non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonum cauis in quę ſubiit firmus inhęreſcens quam ut euelli poſſit tempore magiſque craſſeſcit atque ſicceſcit, dum ui caloris in uitream aut etiam in gypſeam pituitam habeat. Quumque deſtillationibus multis circuitu redeuntibus, ex unaquaque nonnihil craſſæ huius & gypſeę pituitę relictum fuerit, ſenſim magna eius copia in pulmonum fiſtulis atque cauernis, cumulata uerum tandem fit aſthma, cui opportuni eſſe ſolent, qui deſtillatione

atque

atque tuſſi frequenter tentantur, maxime uero ſenes & qui anguſtis ſunt pulmonibus Ab aſthmate fit othopnœa quam difficilius nec niſi recta ceruice ſpiritus ducitur, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina uehementer præmit.

Malo ingraueſcente, lentus humor in grandinem concreſcit: atque hæc tandem in ueros calculos quibus interdum diſſectos pulmones confertos depreh&etilde;dimus, aliosque in his præduros ac ſolidos, alios ueteris caſei conſtantia, incipiētes alios gypſeæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cyſti obductos. Sed etiam non ita pridem uir occurrit, qui quoties exercitatione incaleſcit, concſtata tuſſi calculos è pulmonibus edit præduros, eoſque excreat modo hordei, modo piſi magnitudine. Bona tamen is ualetudine fruitur, prætcrquam quod paulo difficilius reſpirat, & in medio thorace grauitatis cuiuſdam pondus percipit. Atque hęc quidem aliis ſine dyſpnœa, aliјs cum ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur uehementi anguſtia preſſi prope ſuffocantur, altoque & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aerem ducere cōtēdunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos uere aſthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & ſereno cœlo facilius ſpirare ſolent. at quoties cauſa & materia intus condita frigido humido ue cœlo, aut etiam multa crapula humeſcens & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœa quaſi acceſſione conflictatur. Multoque magis ſi forte recens quædam deſtillatio in arterias ueteri malo iā impeditas ingruit Sed & ſæpe fit ut grauiore & repētino utriuſque cauſæ impetu ęger prompte iuguletur, eaq; deſtillatio ab euētu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neque a deſtillatione, neque a peripneumonia, neque a pulmonum tuberculo, neque a ſuppuratione quemquā repente ſtrangulari poſſe exiſtimauit, ſed a ſola angina, in qua neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. At uero quibus iam diu & multum pulmones infarcti erant, ut ueteri aſthmate, multam repentinamue deſtillationem pleroſque iugulaſſe teſtamur.

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatū eaſq; obſtruēs, iiſdē atque aſthma urget ſymptomatis diſcernitur tamen quod pedetentim increuerit nulla præcurrente diſtillationis nota, quodque difficilis reſpiratio inſit citra ſtertorem.

Omnis tamen uetus contumas ex quacunque cauſa ſi obſtructio, inſpiratione magna detegitur: per hanc enim ſub pectore offendiculum percipitur quod protinus tuſſim etiamſi diu ſopita fuerit, proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obſtruens cauſa tam alte penetret, ut non aſperis, ſed leuibus pulmonum arterijs cordi uicinis inhæreſcat, non modo difficilis reſpiratio, uerumetiam pulſus omnino uarius & inæqualis atque intermittens, uel eriam interciſus exiſtet: ac tum cordis palpitatio & animi quedam defectio accedet oppreſſo iam corde. Atque hę omnes quidem ſunt obſtructorum pulmonum cauſæ.

At tum hi, tum eorum arterię anguſtiores fiunt uel a natura, ut iis qui iam ab ipſa conformatione depreſſum obtinent pectus arctumque ſub hoc ſpatium: & qui uel natura uel pleniore uictu & otioſa uita obeſiores euaſerunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodum craſſi ſunt, breuiore uita fruuntur quam qui graciles. Vtriusque ductus omnes corporis pręanguſti inſunt & exiles, in hiſque ſpiritus paucus leui occaſione opprimitur, eſtque uel circa humoris influxum extintioni maxime obnoxius.

Peripneumonia pulmonum eſt inflammatio, alias quidem phlegmones,

alias eryſipelatis ſpecie. Magna ſpiritus difficultas urget. malæ præter modum quaſi inflammatæ rubent, oculi intumeſcunt. Atque ſi phlegmone eſt, ſputum inquit Hippocrates, cruentum citatur, niſi admodũ crudus ſit morbus, præcordiorum totiusque pectoris anguſtia premit, grauitas ſumma ſternum dorſumque contrahit, ſed tamen febris acuta non admodum urit. In eryſipelate uero tuſſis flauum ſputum trahit non multo permiſtium cruore pectoris anguſtia grauitatisque ſenſus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modo per ſe oritur, modo anginę uel pleuritidi ſuccedit, dũ è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac ſcripſit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ non alium morbum ſubſequitur, ſed ex ſeſe primam duxit originem, fit quidem ex tenui bilioſoq; ſanguine, è dextro cordis ſinu per uenam arterialem in pulmones uehemẽtius & abundantius excuſſo, qui nõ modo pulmonis uenas & arterias, uerumetiam totum ipſius corpus præter modum implens atque diſtendens, coarctatur ac putreſcit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, ſed toto uiſcere effuſam. Rara autem admodum eſt uera peripneumonia. At uero tenuis & acris multaq; deſtillatio è cerebro confertim in pulmones illapſa, interdum ardore præter naturam incẽditur æſtum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine deſignant, in qua & tuſſi & ſpirãdi difficultate & lenta febre ſenſim cõficitur ægre, ſine ulcere, ſine expuitione eruenta. Hęc ſi peripneumonia dicetur, ab exquiſita profecto plurimum, tum cauſa, tum ſymptomatum magnitudine diſſidebit.

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι.

Vomica pulmonis eſt abſceſſu exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod mẽbranula propriaque cyſti arcte adeo cõcluditur, uix ut quicquam de ſe tetrum in cor expiret. Hæc frequens eſt in tabidis, ſed & plerunque ſine tabe fit, quum ſanguis ex aperta rupta, aut exeſa uena in paruam quãdam pulmonis regionem ſecedens illic putreſcit ſenſimque mutatur in pus, ac per ſumma ſiccans ſibi cyſtim efformat. Latens profecto & in primis abditum uitium, ſępe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipſe nec conſueta mundi intermittit, nec ſe morbo teneri putat, cauſamque interitus ſui neſciens intus gerit ſub pectore. Adoleſcens quidam a paulo uehementiore exercitatione, quum acerba tuſſi nullo pũcto temporis intermiſſo torqueretur uomicã integra columbini oui magnitudine excreuati, in qua aperta pus exquiſite album & æquale deprehenſum eſt, cruenta excreatio integrum biduum pſtitit magna febre magnaq; corporis perturbatione. At nihilominus ſeruatus is eſt atque ſanitati reſtitutus. Non pauci inopinato è uiuis hora quadrante erepti ſunt, in quibus diſſectis non alia mortis cauſa comparauit, quam repentina uomicę diſtruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipſius uim extinguens atque obruens. Quumque ex his duo medici eſſent percelebres, attamen nec febre, nec in appetentia, nec alio ullo ſymptomate, impendentem ſibi diem uitæ ſupremum præſenſerunt. Id mihi quidem perſępe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus ſuppuratio in corpore abdita non innoteſcit, ea propter craſſitudinẽ uel puris uel loci deliteſcit. Etenim haud raro efficit obluentis membranæ denſitas, ut nihil tetrum a pure in cor uitæ fontem inſpiretur. Omnibus tamen ſic affectis multo tempore antequàm uomica rumperetur, cruenta excreatio proceſſit è pulmonibus, eaque cum tuſſi, adfuitque ſpiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppreſſio & ſpiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc quidem ſigna aliorum quoque affectuum communia ſunt.

Tabes

Tabes autem pulmonis eſt exulceratio, qua ſenſim corpus uniuerſum liqueſcit. Hac incipiẽte frequens tuſſis moleſta eſt, qua cruentem aliquid ſine ſenſu doloris extunduntur: hoc interdum ſubſiſtit, tuſſique ſordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermiſſio: quæ tandem hectica facta, mox a cibo aliarum more inualeſcit. Vlcere magis magiſque ſerpente & ſordeſcente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A ſanguinis ſputo puris ſputum. Hoc quum ſyncerum eſt, aquę iniectum minime alterius ritu innatat, ſed (ſi purum eſt) in imum deſcendit ſubſidetque. Ac nihilominus quoties uel labore: uel tuſſis impetu, uel excandeſcentia ulcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueteraſcente uitio putris pulmonis portio interdum exit, & ſputum carbonibus iniectum aut etiam per ſe graueolet, ſæpe id etiam halitus cõtagione imprudentes labefactat, capilli defluunt, idque alimenti penuria toto corpore exarefacto & inualeſcente febre ungues in manibus curuantur, malæ lineſcunt tetro uapore eo ſublato, coſtarum extrema ſiccitate ſurſum conuellunt, dum tandem corpus omne conſumptum contabefiat, calorque natiuus exhauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores controuerſia eſt; poſſitne quis citra cruentam excreationem tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationem humoris liquidi & ſubflaui, leui febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo poſt tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex, una quidem pulmonis uitioſa cõſtitutio, altera humor exedens. Vitioſam conſtitutionẽ appello, non intemperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fuſe diſſerui. Sic plerique iam ab ipſo ortu & a parentibus latente pulmonum uitio tenentur, quo tandem omnes contabeſcunt, etiamſi nulla aut certe minima deſtillatio e cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hæreditario iure omnes neceſſario tabe marceſcunt, hocque malum ſępe uidimus in omnes eiuſdem familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtum atque depreſſum obtinent, hi ſunt in tabem procliuiores, horumque natura, ut inquit Hippocrates, ad phthiſim uergit. Non hinc certe quod pulmones anguſti ſint, hoc enim duntaxat in aſthma deduceret, ſed quod ii fere lãguidi adeo ſint & imbecilli, ut tempore ſenſimque flacceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu uitioſos nacti ſunt pulmones, alij a cruenta ſcreatione, alij citra hanc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & exedens e capite deſtillatio; aut humor acer e corde in pulmones eiectus, qualis maxime autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate cõcluſum, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt purulentos qui intra dies quadraginta ſcreatu non purgantur, in tabem tranſire. Hę igitur cauſæ ualentiſſimos quoſque pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerant, quibus etiam accedunt quæcunque id cęca proprietate ut lepus marinus pręſtare poſſunt.

Iam uero pulmonum uena, caſu, labore, clamoribusue rupta, aut æſtu, balneis, ubi potu alimentiſue calidis & multis, uel etiam ſuppreſſorum menſium (quod interdum fit) eo confluentium multitudine reſerata, magnam ſępe ſanguinis copiam excreatione profudit. quam nulla tabes eſt inſequuta, ac ita affectos pleroſque uidi diu poſtea uitam nullo incommodo exegiſſe. Non enim ſimplici uenæ ruptione (modo reliqua pulmonis ſubſtantia integra ſit) quiſquam contabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſane fit quod ſanguis

ἡ φθοη

ἡ φθίσις.

τὸ ἔμπύημα.

οἱ ἔμπυοι.

αἵματος ἀναγωγή.

ab ulcere in pulmonum ſubſtantiam dimanet, inflammatuſq; ac demum putrens eam labefactet.

Thoracis morbi & ſymptomata. Cap. XI.

ἡ πλευρῖτις.

PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranę quę coſtis ſubtenditur. Latus uarii dolores exercent, qui tum ſitu, tum materia diſtant. Situ quidẽ, quod alius cauſam habeat inter coſtas & membranã quæ intus illas ſuccingit: alius in muſculis meſopleuris: alius in muſculis qui intrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non utique exquiſita, ſed notha pleuritis eſt: qui uero uel in muſculis meſopleuriis, uel inter hos & membranam ſuccingentem, uel in utrãque ſedem incidit, ex ſitu uera & exquiſita pleuritis eſt. Materia quoque dolores hi diſtãt, ꝙ alius à plegmone, alius à deſtillatione, alius a flatu ſuſcitetur. Fit autem plegmone raro ex craſſo, ſæpius ex tenui biliosoq; ſanguine qui ex uena caua cordi aſſidente, in eam quæ azymos nuncupatur, ac deinde in tenues coſtarũ uenas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, inciditq; aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentẽ mẽbranam, illicq; collectus phlegmonẽ ueramq; pleuritim parit. Quũ uero ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus, idq; per ramũ qui à uena caua mox ut è thorace in alam emerſit, delabitur propagaturq; in partes thoracis externas, ex materia quidem ueram, at ex ſitu notham pleuritim facit. Quanquam autẽ hæ phlegmone ſitu diſtant: magna tamen ſocietate connexæ ſunt ac ſæpe interioris in externam, aut contra tranſitus eſt, quod ut in anatome docui, interiorum uenarum extrema foras emergant, & externarum ora intro ſubeant. Cauſa porro quę ſanguinis fluxionem impetumq; mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcẽtia & exagitatio ab æſtu: a balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, a ſubita refrigeratione, aut a potione frigida, quæ concalfactum agitatumq; ſanguinem uarie depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio nõ quidem allicitur, ſed promptius excipitur. Dolor autem pleuriticus non perpetuo uniuſmodi eſt, ſed ut ſanguis inciderit uarius, & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſępe uehemẽtia uariat: nam a tenui bilioſoq; ſanguine qui phlegmonem eryſipelatodẽ gignit, atrocior, a puro aut pituitoſo mitior. Ab his enim aut ſimplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nuncupatur. Lateris dolor è deſtilatione cõtractus externas etiã partes occupat, oriturq; humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omoplatas, tandemq; in lateris externos muſculos modo priores, modo poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquam pleuritis eſt, perſeuerans tamen ueram interdũ pleuritim quæ etiam ſputum cruentum emolitur, accerſit, ſeu quod ſenſim altius penetrans tandẽ ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranam inſinuet, ſeu quod illius dolor nouam fluxionẽ eo proritet euenis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum uehemens, quoties is inter membranas aut externas, aut interiores ſeſe infert, eaſq; diſtẽdit diuellitq; a uicinarum partium adhæſu. Adhæc hiſce membranis uiſcerũ pondere grauitate deorſum retractis ſæpe diuturni inſunt dolores, quos ut iecoris uitio & mole fieri traditum eſt, ita & lienis occaſione diu protrahi animaduertimus. Neque prætereundum eſt & ictu aut caſu ſæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multoq; magis ſi uel coſtarum luxatio uel fractura ſit inſequuta. Hæc genera iam ſignis diſcernenda ſunt. Lateris dolor quocunque pertineat ſpiritum intercipit, nec libere &

re & magnum ſpirare ſinit, quòd latus atque thorax ad reſpirationem conferat motusq; irritetur. Diſtant tamẽ quòd dolor à flatu ferè uagus eſt, nec diu, eadẽ ſede perſiſtit, ſed calore & fomẽtis miteſcit, atq; etiam ſæpius diſcutitur: ortus quoque eſt a frigore, aut ab aliis cauſis flatulentis, hisq; euidentibus. Dolor ex deſtillatione prægreſſam habet & manifeſtam cauſam: in ceruice uel ſcapula primum afflixit, deinde in latus delapſus eſt, in quo preſſu cõtractuq; exacerbatur, fomentis nõ tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes eſt, niſi aliunde fortaſſis accerſita. Iam uerò externæ atque etiam ueræ pleuritidis hæ communes notæ ſunt, febris aſſidua reſpiratio difficilis frequens atque parua dolor pungens atque diſtendens; tuſſis initio ſicca quæ nihil prorſus emollitur. At multum inter ſe diſtant, quandoquidem externæ dolor tactu preſſuq; excãdeſcit: moleſtus eſt in latus ægrum decubitus, in ſanum facilis: pulſus quidẽ frequens & inæqualis: ſed neque tenſus neque durus. Interioris, & ueræ pleuritidis febris aſſidua acutior eſt, quod affectæ ſedi magna inſit uicinitas cum corde ſpiratio difficilior, frequentior & minor: dolor pungens atq; diſtendẽs, qui ſi membrana coſtas ſuccingens parte ſuperiore inflammatur, ad iugulum, ſin inferiore ad hypochondrium pertingit: neque lateris tactu neque preſſu ingraueſcit, eſtq; in ægrum latus decubitus quam in ſanum facilior: materia ſiquidem inter coſtas & membranam ſuccingentem collecta aduerſo decubitu propendens, membranam magis diſtendit atque diuellit, unde dolor, dyſpnœa, atq; tuſſis acerbior. Pulſus frequens & inæqualis, durus eſt atque tenſus. Idque magis quum membrana ſuccingens: quàm quum ſoli muſculi meſopleurii inflammãtur. Tuſſis interdum initio ſicca, ſed mox ferè humida, cuius deinde ſputum coloratum exiſtit. Primum enim liquidum & album reiicitur, quum è ſolo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum ſanies quædam tenuis illabitur: poſtea rubrum ac uere cruentum, quum iam patentiore uia ſanguis purus emanat: hinc purulentum inſequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per ſuccingentem membranam uel pertuſam, uel exeſam, uel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntúrq; thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multo magis dum in tuſſi uehemẽter comprimitur: humorem qui in capacitate eſt cogit reiicitq; in aſperas pulmonum arterias: in quas facile recipitur quod earum ora cartilaginea & ſẽper patentia deſinant in extremum pulmonis tenuiſſima membrana obducti. Ex his ſenſim in maiores ſubeunt, dũ tandem frequenter tuſſi in eam quę gutturis eſt arteriam, ac tandem foras exigantur. Hæc thoracis uitia ſunt, quorum hoc loco meminiſſe oportuit. Nam uulnera contuſiones, ulcera, abſceſſus, eryſipelata & quęcunque foras erumpentia uel dolorem inferunt, uel reſpirationem interpellant, ſeipſis conſpicua ſunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis uitia non alia ſymptomata infligunt, quam quæ interiora thoracis obſidere diximus, atque iiſdem ferè ſignis præterquam doloris ſitu ſe produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehẽdi, qui ſenſim tabe laborantes conſumpſerunt, citra ullam delirij ſpeciem.

Suppuratio eſt puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eo autem confluxit uel ex angina, uel ex peripneumomonia, uel quod frequentius contingit, ex pleuritide. His.n. tuſſi nõ bene expurgatis, abſceſſus exoritur, è quo tãdẽ rupto, pus ſæpe uniuerſum in thoracis capacitatem influit, eoq; etiam diu poſtea è ſordido ulcere ſtillat, dum tandem ingens ac penè ſuffocans copia cumuletur. Interdum ex abſceſſu pus ſurſum in os

irrumpit expuiturq; actum ſuppurationis periculo liberat. Eſt quidẽ ſuppuratio omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacunque parte ſit corporis, proprie ea eſt quæ uel thoracis uel abdominis ſpacio fit. In alia uero quauis corpori parte, ſi maiuſcula eſt, abſceſſus. ſin minor, uomica nuncupetur. *His* autẽ notis ſuppuratio deprehẽdit. Ex prægreſſa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide uehementi nihil plenè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, ſimulq; febris uehementia ſubito remiſſa eſt, nouũ grauitatis ſenſum in imo thoracis ad diaphragma ſurrectus æger percipit. decumbens uero aut in alterutrum latus ſe conuoluens, transfluere quiddã & fluctuare, tuſſis ualida perſeuerat, ſed ſicca & qua nihil aut minimum reiicitur, febricula perpetua languida, inordinata ac uere hæctica, perſeuerans enim ſuppuratio phthiſim acceſſit. quoniam autẽ thoracis capacitas diſſepto (quod mediaſtinum appellant) media dirimitur, neq; dextri lateris cum ſiniſtro ulla ſocietas eſt, contingit quidem ut alias ſuppuratio alterutrum duntaxat latus, alias utrunque occupet, quod magna eſt obſeruatione dignum. Ab angina & a perineumonia ſuppuratio in utrumque ferè capacitatis latus influit a pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore uexatum eſt. Latus porrò in quo uno ſuppuratio recõditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius exiſtit. Decumbens æger in latus ſanum onus ſentit pectori incumbere, quod & anguſtia uehemẽter premit & tuſſim exaſperat. *In* latu ægrum decubitus hęc omnia mitigat, pure nimirum in coſtas recumbente.

Suppurationi affine interdum malũ eſt, in quo magna thoracis capacitas, ſeroſo, pituitoſo, eoq; tenui humore ſcatet, qui aut è cerebro per aſperã arteriã & pulmones tenuitate ſua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut ẽt ex abdominis capacitate (quod ſępe in idropicis animaduerſum eſt) cecis ductibus redundãs eo penetrauit. Tum ſuppurationis ſigna atq; ſymptomata inſunt, niſi quod neq; febris affligit, neq; ſuppurationis efficientes cauſę præceſſerunt. Ea proinde affectio, nõ ſuppuratio ſed ſuppurationi finitima eſt. Hactẽus morbos omnes attigit. qui pulmones, thoracem, omneſq; reſpirationis partes infeſtare ſolent. *Iam* uero pręcipua eorum ſymptomata perſequamur.

Spiritalium partiũ ſymptomata, quibus maxime laborante uindicari expetunt, hęc numerantur: uocis læſio, diſpnœa, tuſſis & ſputum cruentum. Vocis inſtrumenta ſunt, guttur, larynx, muſculi & nerui eo inſerti: quemadmodum loquelæ organa ſunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atq; nares. Itaque affectis aut muſculis qui laryngem claudunt aperiuntue: aut neruis recurrentibus, qui è ſexta ſunt coniugatione: aut cerebri parte a qua hi prodeunt offenſa, uel animal obmuteſcit, uel obſcuram uocem, uel exilẽ edit. Rauceſſit uero quũ gutturis ſuccingens interior membrana humore multo, ut per graues deſtillationes madeſcit, & quum ingenti clamore exaſperatur. Vicinarũ quoque partium affectiones ut gulæ, œſophagi, ceruicis & luxatæ ſpinæ officiunt uoci. Præterea uero & quicũque affectus reſpirationi obſunt, quod citra reſpirationem uox libere elidi non poſſit.

Difficilis ſpiratio multiplex: magna qua plurimus ſpiritus trahitur, hæc ingentem calorem ſine obſtructione ſubeſſe denunciat, uel in corde ut per febres uel in pulmone, ut in peripneumonia, eadem ſimul frequens eſt, & ſpiritus calidus ac feruẽs ab ore & naribus efflatur. Magna aliter reſpiratio qua thorax & ſcapulę plurimum attolluntur, meatuum anguſtiam oſtendit, uel ab angina uel a multa deſtilatione pulmonis arterias opplente uel a tuberculo duro pulmonis, uel a ſuppuratione. Parua & frequens reſpiratio aut imbecillitatis ui-

rium

rium eſt index, aut doloris atque impedimenti, quod uel pulmonibus inſidet, ut in peripneumonia, uel thoraci, ut in pleuritide, uel diaphragmati, ut quum uētriculi iecoris, aut lienis mole premitur, uel muſculis abdominis qui omnes reſpirationi ſubſeruiunt.

Tuſſis expiratio eſt ualida qua quicquid ſpirandi inſtrumentis, moleſtū eſt excutere natura contendit. Inſtrumenta autem ea ſunt, fauces, aſpera arteria, pulmones interioraq; thoracis. His interdum moleſti ſunt humores præter naturam illapſi, qui ferè hnmidam tuſſim excitant, interdum & alii affectus, ut refrigeratio, exulceratio, tuberculum quorum materia expelli minime poteſt, fitque ab his arida tuſſis. Quoniam autem in parte hęrea affectus, tuſſiendi ratio ac modus oſtendet. E palato & è faucibus quicquid infeſtum eſt ſcreatu eruitur: ex arteria uero tuſſicula, illacq; titillatio ac ſæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus ualida tuſſi. Quę porro tuſſis quibuſdā interuallis, ut bis terue anno affligit, ex irruente deſtillatione proficiſcitur: quę uero continenter nullaque aut minima intermiſſione fatigat, aut uitioſam pulmonum affectionem, aut obſtructionem ueterem, aut aliam ſtabilem intus cauſam habet. ὑβήξ.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum uariis ſanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoteſcere licet. Qui enim expuitur ſanguis ſi è gula aut è uentriculo eſt, uomitione: ſi e gingiuis, lingua & palato, expuitione ſimplici: ſi è faucibus & gurgulione, ſcreatu; ſi ex gutture, tuſſicula; ſi ex pulmone & thorace tuſſi reiicitur. Et qui tuſſi, ſi tenuis, floridus ac ſpumoſus, atque ſine ſenſu doloris effertur, ex pulmone eſt; ſin uero craſſus, grumoſus ac nigricans, ſimulq; pars quædam thoracis dolit, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num ſanguis nuper fluxerit è naribus: illinc ſi quidem ſępe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in uentriculum, ſed qui poſtea grumoſus euadat atque concreſcat. αἱμπτόησις.

Cordis affectus. *Cap.* XII.

Cor morbi omne genus obſidet, maxime uero ſimplex intemperies, phlegmone, eryſipelas omniſq; pręter naturam tumor, ulcus quoque ac uulnus; ſed hæc ſanè rarius. Crebrius autem atque proprie uenenatus humor; qui tota ſubſtantia eſt infenſus uitali robori. Intemperies omnis uires diſſoluit, corpuſque languidum reddit, q̃ ſub hac uitalis calor ac ſpiritus laboret, cuius affectus & offenſa in omne corpus redundat. Calidę intemperiei ſigna ſunt pulſus frequēs & uelox ac intereum magnus; ſimilis quoque reſpiratio, febris plerunque comes, & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adſunt omnia. Humidæ pulſus plenus eſt, mollis & languidus. Siccæ exilis; tenſus ac durus. Cordis autem intemperies quę iam multum increuerit; manifeſte partibus quoq; ſimilaribus inuritur, quæ principi conſentientes ſupramodum incaleſcunt uel inareſcunt, uel frigeſcunt, uel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem noſſe difficillimum, inualeſcentes uero facile, qui & antequam conſpicui ſint, ſyncopas magnas frequenteſq; inferunt, quibus fere repetina mors comes aſſiſtit, fitq; quod ab Hippocrate literis proditum eſt. Qui ſæpe & uehementer ſine cauſa manifeſta deficiunt, ii derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quæ non alte in uentriculos penetrant nonprotinus interimunt; & in quodam qui ſenſim contabeſcens

& lique-

& liqueſcens de medio tandem ſublatus eſt, tria ulcera in corde reperi non parum caua & ſordida, multo ante iam tempore contracta.

Quę hinc pręcipue naſcuntur ſymptomata ſunt, ſyncope & cordis palpitatio. Syncope pręceps eſt uirium lapſus. In hac pulſus aut nullus eſt, aut extreme rarus & obſcurus, corporis ſumma frigent, tempora, ceruix & thorax frigido ſudore madent, facies pallet, totumque corpus quaſi eneruatum iacet, mens omniſque ſenſus deficit. Syncopes autem inferunt cordis affectus omnes, pręter ſimplicem intemperiem, ſæua animi pathemata, ut timor grauis, uoluptas maxima, interdum & mœſtitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, uacuatio immodica & quæcunque calorem natiuum ſpiritusque diſſoluũt atque diripiũt. Omnis uero quę in os uentriculi (quod eximi ſenſus eſt & cordi uicinum in primiſque conſentiens) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopem conijcit, quam ſtomachicam uocitant. Idem præſtat & inflammatio, & eryſipelas, & a bile cõpunctio, & uenenatus humor, ſiue illic inhęreſcit, ſiue id crure, uel in bubone, uel in utero, uel in inteſtinis, uel in quouis uiſcere concluſus, tetrum de ſe uaporem in os ipſum uentriculi aut in cor eructat exhalatque.

Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio uehementi diaſtole atque ſyſtole moleſtia. Huius tanta uis eſt ut ſępe ſit animaduerſa thoracis uicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & ea quæ ſupra mammam ſunt de propria ſede depuliſſe: ſępe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuriſma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & uiſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affectio corde arterię omnes uehementius, pulſant, ac interdum dilatantur, pręcipue uero quæ ſupra iugulum ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed uehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, uenere crapula, meraciore uino & excandeſcentia. Huius cauſam omnem ueteres uel in ſanguinis exuperantiam retulerunt, uel in humorem copioſiorem paricardio infixum. Cæterum in iis quos modo exempli gratia recenſui, palpitationẽ peperit retorrida bilis, quæ alias ſponte uacuari conſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus qui a ualida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſũt illic depræhendimus in tophi nigri ſpeciem concreuiſſe. In cæteris uero cauſã animaduertimus bilem eſſe peraſſatam, interdum in pręcordiis, ſępius in liene congeſtam. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimum propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborant, & quibus lien bilis atrę copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas cõſpicua & moleſta percipitur arteriæ palpitatio: ex eoque loco per arterias quibus multis lien perfuſus eſt, teter aterq; uapor prompta in cor uicinum ſubit, cuius ui & malignitate irritatum, uehementiori pulſatione nitur quod noxium eſt excutere. haud ſecus atque cerebrum in epileſpſia. Ne quam autem confuſionis obſcuritatem pariat longior ac male diſtincta rerum productio, partium quæ ſupra diaphragma ſunt morbos hoc libro concludam, reliquos qui ſub diaphragmate conſiſtunt, in proximum relaturus.

De Partium morbis & Symptomatis Libri quinti.

FINIS.

DE PARTIVM QVAE SVB DIAPHRAGMATE SVNT MORBIS, LIBER SEXTVS.

Oeſophagi et oris uentriculi affectus, cauſæ et ſigna. Cap. I.

OESOPHAGVS cibi potuſque uia raro morbis tentatur, quod in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum uel intemperies, uel tumor aliquis præter naturam obſtruens, iſque modo frigidus, modo inflammationis particeps, nonnuquam & ulcus male afficit. His omnibus deuorãdi actio prępeditur, ſed quodam diſcrimine. Quum ſimplex eſt intemperies eſculenta potulẽtaque tarde delabuntur, toto œſophago æquabiliter affecto ſine ullo anguſtiæ doloriſve ſenſu: quod iis etiam commune eſt, qui nauſea faſtidioque cibis uix deuorare queunt, Verum ſi ſcirrhus aliuſve pręter naturam tumor durus ac frigidus œſophagi uiam intercludat, ſiue is in œſophago, ſiue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus tranſitus eſt, ſed cum partis cuiuſdam anguſtia. Quum uero phlegmone inhæreſcit, pręter uorandi tarditatem & loci anguſtiam, dolor quoque lancinans exeruciat, cum calore, ſiti magna & febre. *Hinc* tempore pus uel ſcreatu, uel uomitione exit. Vlcus tandem his accedit, a quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirum in modum exacuitur ſi uel acre, uel ſalſum, uel accidum, uel acerbum quippiam uoretur. Omnis porrò œſophagi dolor in dorſi ſpinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhæreſcit.

Similibus quoque affectibus os uentriculi tentatur, quos & iiſdem licet notis deprhendere. præterea uero & mentis alienatione ob eos neruos quos è ſexta cerebri coniungatione ſuſcipit Mulierem uidi grauidam, cui tuberculo duro eoque ingenti ita os uentriculi obturrabatur, ut quicquid indebatur attracto uentriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic aſtantium omnium iudicio nihil cibi potuſve bimeſtri uel conatu maximo ea uorauit. Tandem morbo: diſipientia febreque confecta deceſſit edito partu quem uitę ſupeſtitem reliquit.

Ventriculi morbi, cauſæ et ſignæ. Cap. II.

IN VENTRICVLI morbis numerantur intemperies, tum ſimplex, tum quæ humoris particeps eſt, inflammatio hunc raro exercet, rarius abſceſſus, aliquando tamen ulcus. Quum intemperies calidior eſt, ſitis eſt diuturna, quæ expleri nequit: cibi potuſque frigidi appetentia eiuſque facilis cencoctio: frigidis tum ſumptis, tum admotis uentriculus iuuatur

tut recreaturque, meraco uino & quouis potu ciboq; calido offenditur ac plurimum exxſtuat editque ructus nidoroſos. Quod ſi humor præterea calidus biliosuſque redundat, his inſuper notis accedit nauſea oris amaror, cibi faſtidiuni, & roſionis cuiuſdam ſenſus. Frigidam uentriculi intemperiem teſtantur ſitis nulla, cibi potuſque calidi deſiderium, tarda concoctio, frigidis tum ſumptis, tum admotis offenſio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque ſi humor craſſus frigiduſque qualis pituitoſus inhęreſcit, grauitatis cuiuſdam ſenſus uentriculum premit, ſine ipſius demorſu, ſine oris amarore, adhęc nauſea languor atque diſſolutio. Humidum uentriculum delectat ac firmiorem reddit cibi ſolidioris ſiccique uſus: at immoderati potus humidioriſque cibi copia hunc ita obtundit, ut quaſi diſſolutus langueſcat, atque ſi pariter humor aquoſus multus innatat, aut uentriculi tunicis impactus eſt, ſaliua multa in os exurgit, quæ frequentem expuitionem ſine tuſſi promouet. Ventriculi ſiccitatem comitatur potus humidioriſque cibi appetentia uſuſque facilis ac iucundus, ſolidioris ſicciorisque cibi tedium difficiliſque concoctio, ſed nulla eroſio, nulla grauitas, nulla denique nauſea aut uomitio.

πτυελισμός.

Inflammatio autem quę in uentriculi ſubſtantiam inuadit, originem habet è ſanguine per uenas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatus alter illius membranas offuſo. Ingens ex partium diuulſione dolor excitatur atque tumor, atque is contactu maxime, interdum & uiſu conſpicuus. Hic putreſcente ſanguine uehementer lancinat, quod pars affecta eximio ſenſu prędita ſit; febris ardentiſſima, magna corporis iactatio & inquietudo, ſitis, inexpleta, aſſidua[ingeſtorum aut uomitio aut deiectio, niſi quum forte eius oſculum aut pylorus obſidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur, animi frequens exolutio, uigiliæ & plerunque deliria. Huic plurimum affinis eſt inflammatio quæ uel ſummum iecoris labrum quo uentriculus obtegitur: uel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumſcriptus cum dolore in uentriculi ſitu ineſt, & febris & ſiti & reliquarum notarum plurimę ut proinde uel experientiſſimos medicos interdum fallat. Diſtinguitur ſola ſymptomatum uehementia & pernicie, quandoquidem in uentriculum omnium ſæuiſſima incidunt.

Abſceſſus ſi forte inſequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine eſt ſed uel in ipſum abdominis ſpacium, uel in uentriculi cauum pus eructat, aut uomitu aut deiectione conſpicuum.

Vlcus ſiue ex abſceſſu derelictum eſt, ſiue ex aſſumpto cauſtico aut ſeptico medicamento, ſiue ex humore qui ſimili facultate polleat eo in ſe infingente prorſus exitale cenſetur, quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut uenenata potione inuritur. Dolor quidem plerunque ſubeſt, interdum tamen & ſine dolore malum clanclum ſerpit. Alui deiectio aut uomitio fatigat, quum præſertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eaque aſſidua laborantem conficit, cum pulſu crebro ac frequenti, appetentia, cõcoctio omniſque uentriculi functio languet, corpus male alitur ſenſimque liqueſcit, dum tandem inſito calore pabuloque deficiēte uita priuetur. Atque ii quidem uentriculi morbi ſunt.

Ventriculi ſymptomata, horumque cauſæ Cap. III.

Os in primis uentriculi multa ſymptomata exercent. Horum alia ſiunt quatenus eximio id ſenſu præditum princibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate cõiungitur. Illis enim conſenſu quædam ſua etiam uitia impartit, & ua

riis

impartit,& uariis ea modis laceſſit. cor quidem animi defectione, ſyncope, dolore quem cardialegiam dixerunt: cerebrum ſopore ueterno, catalepſi, incubo morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omnium rationes atque cauſę ſupra ſatis explicatæ ſunt. Alia uero huic ut appetentiæ ſedi ſymptomata ingruunt qualia ſunt diminuta atque deſecta appetita, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, ſitis.

Imminuitur aut omnino proſternitur appetentia, cibique faſtidium adeſt, quum corpus uniuerſum multo luxuriat alimẽto, nec huius quicquam partes ceteræ ſugunt è uentriculo. Hic enim uti multo humore perfuſus alium reſpuit. Idem quoque obtingit quum os uentriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter uitioſo obtunditur. Sæpe quidem fit ut quum cibi faſtidium eſt, guſtus nihilominus (ut qui in lingua cõſiſtat) integer permaneat & recte diiudicet.

Bulimos autem id eſt uehemens fames magnam conſequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exhauſto pabulo pars uentriculi ſumma exquiſite ſentiens efflagitat quod eſt ſibi neceſſarium. Eſt enim fames ex penurię ſenſu orta cibi appetentia. Canina quoque uocata appetentia modo ab humore frigido acido, & oſculo uentris impacto. qui adſtrictione alimenta in uentriculi fundum compellens, famem accerſit.

Pica uero & malacia quibus uitioſi alieniq; cibi, ut terra, caro, cruda, carbones: fructus accidi & acerbi expetuntur. grauidas ſæpe mulieres infeſtant: non nunquam & uiros. Tanta malaciæ uis eſt ut uir quidam nobilis edendæ calcis uiuæ deſiderio iamdiu preſſus: illam tandem pugni magnitudine uorauerit, ſitque omnino recreatus, nulla uentriculi, nulla uiſcerum offenſione. Fit autem quoties oris uentriculi tunicæ uitioſo quodam humore uel excremento oblitæ ſunt, cuius longa conſuetudine ſimilia etiam uitioſa expetuntur quanquam quum ingens & morboſum iam omnino uitiorum ineſt, contrariorum appetitus urget.

Sitis demum eſt frigidi humidique potus appetentia Hæc nulla prorſus eſt, quum os uentriculi humore dulci, frigido multoque perfunditur, immoderata quum id ipſum quaſi humore prorſus exhauſtũ inaruit, idque uel potus penuria, uel magna corporis diſſolutione ab æſtu & balneis, aut quum illius tunicę uel humore ſalſo, uel calido & acri imbutæ ſunt, ut ex ſalſorum ciborum & cõdimentorum eſu, ex meracioris uini potu, maximeque per febres ardentes.

Ventriculus porrò ut cibi promptuarium eſt primæ coctionis officina, aliis rursũ ſymptomatis permiſtus, quę hæc ferè ſunt, cruditas, bradypepſia, uitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, ſingultus, nauſea, uomitio tũ ſimplex tum cruenta, cholera, dolor. Cruditas cõcoctionis eſt priuatio, bradypepſia tarda difficiliſque concoctio. Harum cauſæ ſola ui & magnitudine diſtant. Eę autẽ ſunt intẽperies omnis, modo ſimplex modo ex humorum uitio, tumor pręter naturam, omneque morbi genus quod uentriculi concoctionẽ neceſſario peruertit. Sæpe etiam iecoris lienis aut meſenterij uitia. uel integre ſani uentriculi concoctionem ſymathia quadam & affectus communicatione præpediunt. *Sic* hepaticis & quibus calidum iecur multa bile ſcatet, uẽtriculus contractu imbecilior, non tamen (quod multi prædicant) continuo frigidior euadit, quod non omnis illius imbecilitas ex intemperie frigida procedat. *Sic* & melancholicis & phypochondriacis & quibuſcunque uenter inferior abſceſſu aut graui humorũ uitio laborat, uentriculus male concoquit ſi uitioſa illa qualitate laceſſitur. Cruditatis effectrices etiã cauſæ ſunt cibi potuſq; exuperãtia, quã

Yy natiuu,

natiuus calor moderari nequit, aut praua illorum qualitas quæ nec ſuperari nec mitigari poteſt, aut intempeſtiuus illorum uſus, quum uel potus uel cibus nouus ingeritur priore nondum confecto, aut ſomnus breuior, aut immoderatæ uigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox a cibo, quæ huius deſcenſum accelerant. Cibum uero corrumpit aut aliena ipſius qualitas, aut uitioſi humoris permiſtio, aut utendi ordo præpoſterus, ut quũ perſica, mala, fraga, aliiq; fructus horarii, cotoneis malis alijſq; ſolidioribus cibis poſterius edũt.

ἡ διαφθορά.

ἡ ἀρυγκὴ καὶ ἐμπνευμάτωσις. ὁ κλυδών.

Ructus flatuſq; uel ſurſum erumpens, uel intus cum rugitu ſtrepituve cõcluſus, omnis denique uentriculi flatulenta diſtentio cruditatis ſoboles eſt atque ijſdem ex cauſis originem habet, maxime uero & cibo flatulento, & ex immoderato, fluctuanteq; potu, pręſertim quum bilis flaua uel atra uentriculo ſubſternitur, ut in hypochondriaca melancolia, tunc enim liquidi flatulentique cibi pars maxima concoctione caloriſque ui faceſſit in flatum. Quænam autẽ tum flatus, tum cruditatis cauſa præcipue ſubſit, ex ijs notis intelligitur, quæ uentriculi demonſtrant affectus.

ὁ λυγμός.

Singultus conuulſiuus, eſt uentriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta ſunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis ut & tuſſis repetit, quod moleſtum eſt extundat. Hunc perinde atque conuulſionem uel ab inanitione uel a repletione fieri cenſuit Hippocrates. Ab inanitione quidem ut ab immoderato ſanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione ut pueris & ijs qui crapulæ addicti ſunt, ut etiam quum uel piper uoratum eſt, uel bilis uel aliud quiduis acre & mordax in tunicas uẽtriculi ſeſe penitus infixit, id quippe uentriculus interdum ſingultu, interdum & ſternutamento, quod plerunque a ſingultu liberat, diſiicere contendit. Hæ ſingultus cauſę tradi ſolent, præter quas tamen & alię grauiores exiſtunt. Etenim ſępe uapor malignus in os uentris effuſus deteriorem quam quiuis humor acer & mordax ſingultum inflixit, qualem ſępiſſime comperimus malignis & peſtilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi ſuperuenire, & maxime quum ſpes in anguſto poſita eſt, & cor morbi malignitate obrętur. Sed & quę extrinſecus os uentriculi premunt, ſingultum ingenerant. Quidam tres continuos menſes ſingultu uexatus nullis conſuetis remediis ante potuit expediri, quam coſtæ extremum, quod tum primum deprehenſum eſt contorqueri, aliiſq; in uentriculum nullo ſenſu doloris infigi, blande ac molliter erectum ſit. Confeſtim namque ſingultus affligere deſiit, qui tamen repetebat quoties coſtam denuo incurueſcere contigiſſet. In aliis dein non paucis eandem ſæpe ſingultus cauſam agnoui.

ἡ ναυτία. ὁ ἔμετος.

Nauſea inane eſt uomendi deſiderium quo nihil eijcitur, ſæpe tamen ſponte nulloque conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem eſt eorum quæ in uentriculi ſunt ſpatio ſurſum facta reiectio. Hæc enim quę in capacitate uentriculi hærent, ſingultus uero quę illius tunicis penitus inſederunt expurgat. Similis eſt eademque horum ſymptomatum cauſa, ſed in nauſea leuior, in uomitione grauior. Ea ſanè eſt multiplex, una uentriculi imbecillitas tantaq; diſſolutio, ut neque cibum amplexari, neque continere poſſit. Noſcitur hæc inde, quod cibus purior nullo humore uitioſo permiſtus redditur. Imbecillitas porrò uel ab intemperie pręſertimq; humida proficiſcitur, quæ & diſſolutionem pręnunciat, uel a lubrico & in pingui lęuore quo omnia qualia ſumpta ſunt remeant, uel ab aliena qualitate, qualis pręſertim eſt uenenata ac peſtilens, qua afflati ferè aſſiduo uomunt. Altera nauſeæ uomitioniſq; cauſa eſt res quęuis præter naturam laceſſens uentriculum ac irritans.

Id autem

Id autem afficit modo copia, ut copioſior ingeſtus cibus naturæ grauis, modo acrimonia ut bilis, modo lentore ut pituitę, modo aliena & externa qualitate, ut corruptus putreſcenſque cibus. Hęc etiam cauſarum uitia nonnunquam in uentriculo gignuntur, ut quum crudior cibus permanēs in pituitā faceſſit, aut quum exuſtus uertitur in bilem, aut quum in externam alienamque ſubſtātiā corrumpitur. Nonnunquam uitium ex aliis ſedibus eo confluit, è iecore, liene menſenterio & inteſtinis, cerebro, & uniuerſo deniq; corpore per iecoris uenas Iam uero quis humor uomitionem pruriet etiam ſi nondum is erumpat, multis tamē ex notis dignoſci poteſt. Ex ructu atque ex eius ſapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer eſt: dein ex doloris proprietate, quā nunc pungens nunc grauans eſt, idque quodam uel caloris uel frigoris ſenſu: poſtremo ex eorum quę uomuntur qualitate atque ſubſtantia, maxime quidem quū noxius illis humor permiſcetur: nam irritat is interdum uentriculum cogitq; cibos uomere, nec tamen dimouetur ipſe, ſed inconcuſſus ſubſiſtit ac intus remanet. An autem humor uomitionis cauſa in uentriculo genitus ſit; an aliunde influxerit, diſcernitur quod in uentriculo genitus iamdudum eum afficit atq; torquet, & in uictus ratione aut ordine peccatum aliquid recens eſt. Qui uero è iecore, aut è liene aut aliunde confluxit, ſigna exhibet affectę eius partis quę ueluti ſeminarium & origo mali fuerit.

Sanguis quoque interdum uomitione redditur, ſed impetu longe diuerſo quam in tuſſi, atque ſanè copia maiore, quanquam uiſus eſt tuſſi affatim reiectus pelues implere, una ampliore derepente rupta. Qui uomitione redit, uel cibo, uel potui, uel pituitę permiſtus exiſtit ac ferè concretus in grumos, nō tenuis ac rubicundus, ſed craſſus & iam concretione nigreſcens. Hunc etiam ſępe comitatur deiectio nigra dum erūpentis ipſius portio in inteſtina deuoluitur, quæ longo illorum anfractu prolapſa ita nigreſcit ut uel picē uel caſiæ medullam repreſentet. Frequens preterea incidit animi defectio q; extra uenas coercitus putreſcenſq; ſanguis, pernicioſa & uenenata qualitate credi ſit infeſtus. Quiſquis autem reuomitur è uentriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è uicinis partibus confluxerat, idque uel aperta uel rupta uel exeſa uena, quod ex pręgreſſarum cauſarum animaduerſione diſcernis poteſt. Vomitionem cruentam nullam equidem naturalem eſſe puto, neq; aut in plethora, aut in menſium ſuppreſſione naturam uacuandi hanc uiam unquam moliri. αἱμέτηρ ἤμετος.

Cholera eſt bilis tum ſuperne tum inferne eruptio. Ea quippe uomitur pariterque deiicitur, primum liquidior, deinde craſſior atque coloratior: ut primū pallida & citrina, deinde flaua, praſſina, cerulea aut etiam nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus exiſtit, in quo ſtomachus & inteſtina mire torquētur & flatuum copia diſtenduntur: ſitis cruciat: pulſus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquam ſuccedit animi defectio. Huius itaque cauſa bilis eſt, quæ tempore uel in ſuo folliculo, uel in iecore, uel in liene, uel circum pancreas, uel circum inteſtina ſtomachumque cumulatur, quumque ſupra modū auctio naturæ grauis & infenſa eſſe cœperit, huc illucque impellitur ac defluit ut etiam ea perculſi toxicum ſeſe habuiſſe putent. ἡ χολέρα.

Ventriculum porro dolor exercet plerunque, immanis, cuius cauſa aut flatus eſt in illius capacitate coarctatus nimiopere diſtendens haud ſecus atque in colico dolore: aut humor cibuſve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor pręter naturam, aut ulcus. Intemperies uero ſola dolorem uix infligit. Indoleſcit & nonnunquam uentriculus in cubantium uiſcerum tumore: aut humorum decumbentium copia, atque hic etiam dolor ἡ πεοιωδυνία.

contactu preſſuque exacuitur. Cauſę his notis internoſcendæ quas in aliis iam ſæpe recenſui.

Iecoris morbi, cauſæ, & ſigna. Cap. IIII.

IECVR compluribus uariiſque patet affectibus. Hi autem ſunt intemperies tum ſimplex tum ex humorum uitio, ſubſtantię corruptela, obſtructio, ſcirrhus, inflammatio, abſceſſus, ulcus. Quum ſimplex intemperies calidior quacũque ex cauſa contracta eſt, cibi maximeq; carnis faſtidium ineſt, ac nihilominus inedia plurimum incommodat: ſitis quoque uehemens: corpus uniuerſum maximeque manuum palmæ & plantę pedum calent, atque ſi ſiccitas comes eſt areſcũt, madent uero ſi ea ſimul humida ſit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: ſitis nulla, præſertim ſi ea pariter humida ſit. Simplex uero nulla intemperies diu ſola conſiſtere poteſt, quin breui poſt tempore humoris uitiũ accerſat.

κακοχυμία

Quęcunque enim uis ſiue alimenti, ſiue aeris, ſiue alterius cuiuſlibet cauſæ, iecoris, eadem multo facilius humorum temperiem immutat, eosq; ſui ſimiles reddit. Imo etiam ab ortu iecur intemperatum eſt quum gignendorum humorum pręcipua ſit officina, quacunque id conſtitutione fuerit, eadẽ quoque humores afficiet: an impenſe calidum, calidos bilioſoſque multiplicabit: frigidum uero frigidos atque pituitoſos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per meſenterii uenas feruntur, tum quos iecur in ſe continet & in omne corpus diſtribuit, extorret. Frigidior uero craſſos, lentos, crudos pituitoſoſque reddit: ſiccior denſos, ſiccos atque terrenos: humidior tenues & aquoſos. Sic humorum uitio ꝗ exuperantia ſæpe iecur ſcatet & premitur. Signa uero calidioris humoris exuperantis ſunt bilis aut uomitione, aut deiectione prorumpens, primum quidem tenuis ac pallida, deinde craſſa uere flaua ac fœtida: oris amaror, cibi faſtidium, ſitis uehemens & plerunque febris eaque aut intermittens tertiana, aut errabunda, aut certe lenta, qua omnino langueſcit corpus paulatimque exareſcit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris ſigna ſunt nec frequens, nec multum, nec multum colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla ſitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

οὐσίας διαφθορά.

Subſtantiæ corruptela non minus iecur quam pulmo contaminari ſolet, qua laborans ſenſim languore contabeſcit. Ea fit ex omni humore, frequentius autem ex bilioſa ſanie per iecoris ſubſtantiam effuſa, quæ ſenſim lenteque putreſcens ipſam pariter iecoris ſubſtantiam labefactat atque corrumpit. Eiuſmodi autem ab alimentorum uitio contrahitur quę aut corrupta ſunt, aut ſeptica ui pollent. Vinum quoque generoſum & meracius longo ac liberaliore uſu in idem uitium præcipitat, non ſolum quod uiſcus hoc calefaciat & deſiccet (ita enim in ſcirrhum duntaxat deducit) ſed quod putridum quẽdam lentorẽ ſaniemque exaggeret. Sic affectis quoniam malum ſenſim ac pedetentim ſerpit, uirium robur diu infractum perſiſtit, ut etiam obire illi poſſint conſueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta ineſt ſitis quoque nõ acrius urget, quod iam caloris ardor deferbuerit, & nullus fere in hypochondrio tumor ſubſit. Hic tamen uitium deprehenditur, quod uini optimi eiuſque meracioris ſummum ineſt deſiderium, perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabeſcunt. Sic ſæpe illecebris blanditur hoſtis infenſiſſimus, & ſui amantiſſimus clam iugulum petit. Eduliorum maximeque carnis ingens faſtidium, ut etiam eius calentis uapor odorq; grauis ſit cieatq;

nau-

nauſeam. *Halitus* ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multoque magis quam in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde ſudore frigido erumpente grauior & periculoſior: quibus tandem crebro uiolenterque preſſus æger ſuccumbit,

Hos iecoris affectus proxime conſequitur imbecillitas qua qui tenentur proprie hepatici dici ſolent. ἡπατοατονία. Vt enim uniuſcuiuſque partis integritas & temperies tum ipſius tum facultatis robur tuetur: ita intemperies & ſubſtantiæ corruptela ipſis inuehunt imbecillitatem. Itaque ſi iecoris attrahendi facultas infirma ſit, liquida defluunt ab aluo cremoris ſpecie, etiam ſi nulla uentriculi offenſa, nullaque meſenterii ſit obſtructio. Si retinendi uis languet, aluus interdum (ſed admodum raro) liquida & ſanioſa reddit carnis loturæ recens mactatę ſimilia. *S*epius etiam quum hæc imbecillitas increuit ſanguis ſponte profluit è uenis, iſque uel per nares, uel per uterum; uel per hęmorrhoidas, uel per ſputa. Sed & interdum ſanguinem animaduerti ab extremis uenis quæ in cutem deſinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liueſcebant. *S*i uis ſanguifica imbecilla eſt, cruditates fiunt, quibus primum pedes, deinde & cæteræ partes intumeſcunt ut iis qui a morbo graui conualeſcunt, nec non hydropicis, ſcirrhoſis, ictericis aliiſque paticis. Etenim uenæ iecori male affecto utpote ſuæ origini condoleſcunt & conſentiunt, ut & nerui cerebro.

Obſtructio iecori admodum familiaris eſt, nullumquè uiſcus hoc ęque uitio tentatur, quod uena è portis per iecoris ſubſtantiam in ramos tenuiſſimos ἡ ἔμφραξις. diſſipata obliteretur, hucque alij non minus tenues è caua uena conueniant, per quos omne debet alimentum traduci & exportari. *H*ęc apertas præ ſe fert notas; nam grauitas & diſtentio cum obtuſo dolore dextro inſidet hypochondrio, tum præcipue manifeſta, quum quis mox a cibo exercitationem ſubit. Ea tamen ſine tumore ſine febre eſt. Obſtructionis cauſæ ſunt, humor craſſus aut lentus, aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in uentriculum qui deinde præterfluens ſenſim in tenues iecori uenas cum alimento penetrat eaſque obſtruit. *F*ere tamen ex alimentis craſſis, uiſcoſis multiſque fit obſtructio, quum aut balneis, aut motu uehementiore mox a cibo in tenues uenas uel rapiuntur uel impelluntur: nonnunquam & bilis flaua in iecore pręter naturam diuitius coercita, nec tempeſtiue expurgata mire craſſeſcit, graueſque & admodum periculoſas iecoris obſtructiones inducit ut quæ (ceu mox oſtendemus) interdum etiam in cyſti lapideſcat,

Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, doloris expers, niſi σκίρρος forte quum pars affecta durius pręmitur. Tactus hunc deprehendit, præſertim ſi gracile & adipis expers eſt abdomen: idque facilius erecto uel in dextrum latus inclinato ęgro, quam decumbente ſupino, tum quippe nō niſi preſſu animaduerti poteſt. Hic iecoris ſitu & figura circumſcribitur ægro præterea facilis eſt decubitus dexter ſiniſter uero grauis, quod moles quædam uelut ſuffocans in uentriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata obſluctione ferè ſemper, raro uel potius nunquam ex inflammatione originem trahit, quòd in uiſcere natura calido & humido omnis inflammatio in pernicioſum abſceſſum deſinat. Humor igitur obſtructionis author, primum quidem tenues iecoris uenas implet & infarcit: auctus deinde hinc etiam in omnem uiſceris ſubſtantiam redundat, & eam perinde atque uenas obſtruit, quòd ſi rurſum multo plenior cumuletur, iecur in amplam molem diſtendit: tumque uiſcus turgidum ac tumens apparet. Tempore humor ſicceſcit & ui caloris tenui parte diſſipata, reliquus totus obdureſcit cuius per

miſtione

miſtione iecoris ſubſtantia labefactatur uerusq; tandem ſcirrhus emergit. *Hic* a ſimplici tumore diſtat, quòd non niſi longo dierum numero: ſimplex uero breui etiam procreetur. Vt autem peccans, & efficiens humor, modo pituitoſus, modo bilioſus eſt: ita & ſcirrhi prodeunt uarij, quos accurate diſcernere expedit: quandoquidem & uehementia & impendente periculo plurimum diſſident. Illum cauſæ anteceſſerunt quę craſſum pituitoſumque ſuccum coaceruant, hunc uero quæ bilioſum: in illo dominantis pituitæ refrigeratique iecoris in hoc bilis exuperantis concalefactique iecoris ſigna elucent. hic ferè ictero ſuccedit & lentam febrem comitem habet, illę nequaquam: hic unus in eum hydropem præcipitat qui aſcites appellatur, ille citra ullum incômodi genus diu perſiſtit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiamve infert.

ὄγκος ἄνευ σκίρρου.

Magnus etiam plerunque tumor iecur ſine ſcirrho diſtendit, qui iiſdem ſe profert notis atque ſcirrhus, niſi quod minus renititur & breuiori tempore genitus eſt. *Hic* ferè in iecoris ambientes membranas effunditur haſq; prorſus obſidet. Contactu obſeruandus: etenim plerunque tantus apparet ut uniuerſum hypochondrium repleat, neque coſtarum extrema percipi, neque ſub hęc digiti infigi poſſint, neque iecoris ulla figura ſit aut circunſcriptio. Oritur interdũ a flatu aut a tenui cruditate, quam uel immoderata frigidę potio, uel intempeſtiuus fructum eſus, uel crapula ſatietaſque nimia peperit: & hic quidẽ nõ grauitatis, ſed tenſionis ſenſum infert & breuiori tempore contrahitur. Interdũ uero ab humore craſſo & lento, alias bilioſo, alias pituitoſo, quem ualidum iecur a ſe excutiẽs in proprias ambientes membranas depoſuit. Hic magis renititur, & ſua mole premit, atque etiam multo tempore congeritur, nec niſi multo diſcuti poteſt.

Eſt præterea & in hypochondrio tumor alius muſculis abdominis inſitus. Hic admodum rarus eſt & inſolens, qui non preſſu, ſed leni blandoq; tactu ac ſępe uiſu percipi debet, foras enim prominet. Figuram quoque oblongam habet, qualis eſt recti in abdomine muſculi.

Hepatis, eſt iecoris inflammatio, qua ſanguis illius parte quadam præter naturam collectus inceditur. Fit autem dum ſanguis ipſe uel exuperantia uel tenuitate, uel furore & acrimonia, uel externarum cauſarum impulſu; è uenis immoderatius prorumpens, in uiſceris corpus copioſior ſecedit. Tum extra propria uaſa putreſcit & inflammatur, ſimulq; imbutam carnoſam partis ſubſtantiam labefactat atque corrumpit: hinc plerunque ſinus excauatur. Primum igitur ſanguis uertitur in putridam ſaniem, ac tum inflammatio eſt: ſanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipſa puris collectio abſceſſus dicitur. *E*rumpente demum pure ulcus manet cauum ac ſordidum. Hac mutationis ſerie multa uitia ex uno eodemque fonte dimanãt, quę ut uariis ſunt nominibus inſignita, ita & uarias curandi leges habent. Singula uero propriis ſignis ita indicantur. Inflammationis notæ ſunt grauitas dextra præcordiorũ parte, dolor (quum maxime ea ſedes attingitur) a iugulo ad coſtas nothas protenſus, ob concluſam materiæ congeriem quæ ſuccingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & ſpiritus difficultas & tuſſis exigua eaque ſicca ineſt, qua nihil excreatur. *His* igitur notis atque dolori ſitu diſtat a pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, ſitis inexhauſta, linguæ ſcabrities & huic lentor inhæreſcens, primum quidem flauus, deinde nigricans: nauſea & cibi faſtidium; interdum ſingultus prope ſtrangulans: ſępe corporis color ictero fœdatus, urinæ craſſæ, rubicundæ ac turbidæ. Sinceræ bilis modo uitellinæ, modo æruginoſæ uomitio, & pleruq; per aluũ deiectio quæ

interdum

interdum uel diarrhœam uel dyſenteriam infligit. Si inflammatio eryſipelatodes fuerit, febris, ardor, uomitio, reliquaque ſigna grauiora euadent ac tandẽ in marcorem deducent. Hę quidem omnis inflammationis communes notæ ſunt, particularium uero ſi inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi faſtidium, nauſea, ſitis, bilioſa uomitio aut deiectio acrius urgent, & pręterea grauis & admodum laborioſus eſt decubitus ſiniſter, nec prompte inflãmati iecoris tumor contactui obuius eſt. Si uero inflammatio gibbam magis regionem obſideat, ſpirandi difficultas, tuſſis & grauis dolor iugulum retrahens magis infeſtant, & pręterea difficilior eſt decubitus dexter, ut quo pars affecta premitur, contactu preſſuque dolor exacuitur, promptuque tumor percipitur, qui & inter eum prominens eſt & oculis conſpicuus. Omnes hæ quidem manifeſtæ & uehementes notæ apparent quum ingens eſt inflammatio. Quum uero exigua, obſcuræ & exiles, hæcque in multos interdum menſes perſeuerat: in qua hypochondrii dolor & grauitas: magna reſpiratione potius quam tactu ſe produnt. Quum autem muſculus abdominis rectus iecori prętenſu ſolus inflammatur, ſuperiorum notarum nulla quidem (niſi forte febris) adeſt, lancinans dolor magis affligit, tumor oblungus foras prominet, uiſu tactuque conſpicuus: cutis.n. circumtenſa rubeſcit atque calet.

Acceſſus quum iam fit & putrida ſanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera ſymptomata: inualeſcunt. rigores ſæpe nullo ordine nullaque ratione inuadunt, quos ſequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipſeque ardor deferueſcit, uires tamen relinquuntur multo imbecilliores, pulſuſque frequens, paruus ac languidus, crebraque animi defectio. Quum rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, eius tetro uapore cor obruitur, qui ſæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim uix quiſquam ſeruari poteſt. An quum exiguus eſt abſceſſus, a uires ſatis cõſtent, pus nonnunquam uomitione prorumpit, aut per aluum, aut per urinas profunditur. Sed & interdum fiſſe uel exeſa iecoris ſubſtantia id excidet in abdominis capacitatem, quo & hydro & hydropicum aqua confluit.

Vlcus ex abſceſſu contractum quoniam alimento continenter alluitur, perpetuo colluuie multa ſordeſcit, neque unquã poteſt ſaneſcere. Iecoris enim ſolida ſubſtantia ſpermatica quum ſit, non magis quàm pulmonis reparari pōt. Tum igitur uitioſa eſt ſanguinis confectio, corpus non alitur, ſed uere tabeſcit putrida, ſanioſa & interdum cruẽta eſt alui deiectio ac ſæpe quaſi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque ſanie perfuſa, aut ſi ea in abdominis ſpatium penetret, hydrops omnium grauiſſimus exoritur, qui & inguinũ pubiſq; grauitate & manifeſto tumore ſe prodit, ſiquidem uires tandiu perſiſtãt: quod certe uix unquam ulla obſeruatio notauit.

Qui morbi in cyſti fellis. Cap. V.

CYSTIM fellis occupant obſtructio, calculus, repletio & inanitio. Obſtructio aut eius eſt ductus quo bilis è iecore pollicitur, aut eius quo è cyſti in inteſtina eructatur. In utraque aluus durior pigriorque eſt, fæces albicant, urinæ flauæ craſſæque adeo ſunt ut ſæpe nigreſcant. bilis cum ſanguine in ſummum corpus effuſa ictero cutẽ deturpat. In priore tñ cyſtis prorſus exhauſta eſt, in poſteriore illa bilis copia diſtẽditur, uariiſq; exuperãtię ſymptomatis p̄mitur.

Calculus in cyſti fellis plerunque concreſcit niger, ſed tamen leui & qui ęque immerſus innatat, neque ut qui e renibus aut ueſica euellitur ſubſidet in imo. Origo illi eſt è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coerci-

ta

ca nec tempeſtiue uacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit quum uterque cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtę ſunt notę, neque grauia ſymptomata quibus certe ac facile detegi poſſit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis & diuturnis fuit icterius. Decrepitus quidam ſenex in iram mire propēſus poſt deceſſum ſine felle ac ſine cyſti inuentus eſt, in cuius ſede calculus ingens concreuerat, Quinetiam poſt diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturę innumeros calculos inſtar ipſi aut hordei, in pleriſque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cyſti nonnunquam tantopere exuperat, ut hanc in ingentem diſtendat magnitudinem. Ac tùm ſanè infeſta eſt grauitatis pondero preſſu ac ſuffocatione, ructu, ardore, ſiti, iracundia, & ſiquando forte computreſcat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauiſſima mala prodeunt nec certe leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cyſtis enim quum prorſus exinanitur omnemque bilem ſuam foras eructat aut bilioſas uomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam, aut dyſenteriam, aut alia his finitima ſymptomata concitat Non pauci è uiuis erepti ſunt, in quibus non alia interitus cauſa comparuit, quam quod folliculus bile omnino eſſet exhauſtus.

Lienis morbi, cauſæ et ſigna. Cap. VI.

LIENIS grauiore morbi ſunt, tumor diſtendens, obſtructio, ſcirrhus, & inflammatio. Lien ſubſtantia rarus atque laxus occaſione leui diſtendi poteſt: quumque ſanguinis excipiendæ fæci deſtinatus ſit, hanc omnemque impuritatem facile admittit: hanc imbutus tumet multo quidem quam iecur frequentius, ac plerunque ſine ſcirrho. Tumor tum ſiniſtro hypochondrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis ſitum figuramque retinet, interdum uniuerſum hypochondrium implet ſed & is interdum ſubter umblicum prolabitur, noxia quidem materia è uiſcere in omentū quoquouerſum effuſa. Hæc autem uaria diuerſaque eſt. Crudus, aquoſus ac pituitoſus humor eo nonnunquam confluit, iis potiſſimum qui in locis paluſtribus humidiſque degunt, & qui frigidę potu largiore humidiſque ueſcuntur oleribus: ijs etiam qui è frigidis, humidis, diuturniſque morbis emerſerunt. Sępe tamen melancholicus ac terrenus humor qui ſanguinis fæx eſt & limus, in lienem rapitur. Illic abundantior cumulatur, uel quia multus erat in ſanguine, uel quia eius naturalis uacuatio quæ è liene in uentriculum aut in aluū fieri ſolet, ſuppreſſa eſt. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerati. Huius ſigna ſunt reſpiratio crebrior & difficilior, præſertim in curſu ac labore, aut etiam quum in dextrum latus decubitur; amplificatio quippe uiſceris maxime quum uentriculus cibo terget, diaphragma premit. Appetentia ferè perſiſtit, ſed uentriculi offenditur concoctio: ex qua crudus aquoſuſque chylus pleriſque fluctuat, quo ſæpe os madet expuitioque multa fertur Flatus plurimus ſurſum deorſumque erumpit, aut hypocondrio ſiniſtro rugitu quodam & murmure obauditur, totus fere aut in uentriculo, aut in ea coli inteſtini parte quæ uiſceri aſſidet collectus, non enim audiendi ſunt qui hunc in liene concludi temere profitentur. Humoris uapore cor laceſſitur corpuſque uniuerſum ignauum & iners quaſi diſſolutum languet, nonnunquam leuiuſculæ animi defectionis obregunt. Adhæc capitis grauitas & inconſueta

conſueta

conſueta ſomnolentia eaq; turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia, contemptusq; rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximeque faciei color. Atque hęc quidem efficit quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturalisq; melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues uenas eo minime laberetur.

Quum uero copioſior ea melancholiæ liquida tẽpeſtiue expurgata minime fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem uenarum arteriarumque gignet. Sub hac, hipochondri ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet. At quum multa non uenas modo, ſed & lienem uniuerſum implet atque diſtendit, diſſipataq; tenui illius portione, craſſior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hic caloris ui ea materia magisque craſſeſcit, ſenſimque in ſcirrhũ lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam uitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio uehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus alias ſolam illius ſubſtantiam occupat, isque & ſifunditur uiſceris & figura circumſcribitur: alias uero in partes quoque uicinas diffunditur, ut omnem plerunque uentris ſiniſtram regionem impleat. Hic longioris tempore quam ſimplex laxusque tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniaq; ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melãcholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignum tempore diſſipatum eſt.

Iam uero inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quod purus ſanguis phlegmones author in id uiſcus raro penetret. Si quando tamen ea obtigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore prognitur. Febris ineſt aſſidua & ardens, lentor linguæ nigricans, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochõdrij diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliaque ſymptomata in ſiniſtrum latus perinde atque inflammatio iecore in dextrum incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melãcholicorum ſimptomatum. Si uel abſceſſus uel ulcus inſequitur, non ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quam in iecore comprehenſum eſt. φλεγμονὴ

Atra bilis grauiſſimorum ſymptomatum effectrix, in liene proprio etiã receptaculo in uicinisque locis cõgeri ſolet. Fit autẽ alias ex bile flaua, quæ exuſta malignamq; naturam ſubiens, iam aut liene prolicitur, aut iecoris ui in lienem ipſum atq; interdum in pancreas ac meſenterium protruditur. Alias quoque ex naturali fit melancholia, quę in liene iam diu inhæreſcens, uictu calidiore, eſtu, exercitatione, aut etiam uetuſtate ſupra modum incaleſcens uſtaq; malignã bilis atræ naturã adipiſcitur, qualem ſæpe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is inmanius efferatur. Bilis hęc atra ſæpius ſine tumore, raro cũ tumore exuperat: uix.n. tantam illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochõdrii tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtẽtio aut oppreſſio. Cęterũ ęſtus in præcordiis magnus, præſertim quum aut uinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius confectio moleſta, ructus, flatusq; plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita, nec alius quiſquam humor æque flatus ex cibo profert. Arterię in præcordiis & ſupra umbilicum dilatantur ac uehementer pulſant: cordis magna & frequẽs eſt palpitatio, ſiquid præſertim uel corpus uel animus exagitatur: animi defectio nonnunquam incidit pulſum immutãs. Quum autem, ut ſæpe fit, uapor in caput irrepſit, facies quaſi inflammata rubore perfunditur, mens peruertitur, & alienatur, terro-

re, metu & meſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihilque reliquum ſit ſpei. Furori omnia finitima in quem æger ſæpe metuit raptum ſe iri. His reliqua hypochondriacæ melancoliæ quæ ſupra commemoraui ſigna plerunque accedunt, interdum etiam abſunt.

Meſenterii et eius quod pancreas appellatur morbi, cauſe et ſigna. Cap. VII.

Tanta plerunque ſuperuacuorum eſt humorum colluuies, ut deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſſit. Ac tum non parua ſuperfluentis portio in uicinas quoque ſedes illabitur, maxime quidem in pancreas & in meſenterium, quę totius corporis ueluti ſententia ſunt. Quibus ergo aſſidua ingluuie magnus fit utriuſque bilis & pituitæ prouentus, eas tempeſtiue non expurgatas natura ualens ac robuſta plerunque in pancreas & in menſenterium ignobiles ſedes deponit. idque ferè è iecore & è liene per eos uene portæ ramos qui non in inteſtina, ſed in ipſum meſenteriũ & pancreas deſiunt & obliterantur. His loci & glandulis tempore exaggerantur uarii humores, qui primum laxum mollemq; tumorem, deinde ſicceſcentes renitentem durum ac uere ſcirhoſum ingenerant. Durus uſqueadeo interdum deprehenſus eſt, ut penitioribus ſub umbilico partibus uel os uel calculus concreuiſſe putaretur. Itaq; ſi ampla & uaſta mole uenter totus pręter naturam prominet, idq; citra fluctuationem, citra alui ſupreſſionem diutinam, citra hydropis ſuſpitionem, unde & qua id ex cauſa obtigerit, ita quidem diſcernendum. Quum adipis copia uenter prominet, quoniam cuti ſummę is inhæreſcit, manu totus cõprehendi ſecerniq; poteſt a muſculis abdominis, ac pręterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Quum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerunque etiam citra preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterii uero tumor quoniã alte ſepultus eſt, nõ niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quod pars ipſa doloris ſit expers. Quinetiã ſuo is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit ut aluus pigrior ſit tardiuſque fæces deſcendant. Vtrum præterea tumor uniuerſum meſenterium an partem duntaxat, & quam nam occupet, mollis ne ſit an durus, tactus etiam internoſcendum. Cęterum quisnam in meſenterio humor experet, iam non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut in liene proditum eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen obſcuriores, tum leuiores exiſtunt. Hęc autem obſcuritas multis cauſa fuit ignorantiæ, & cur harum partiũ affectus prætermiſſi fuerint, nec ueterum ſcriptis celebrari. Ego tamen hoc affirmo & profiteor cholerę, melancholiæ diarœæ, diſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ languoris, lentarum errantiumque febrium latentium deniq; morborum cauſas me in his plerunque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deploratis ſalus redderetur.

Vera quoque inflammatio in meſenterium incidit, quum ab exeſis aut ruptis illius uenis ſanguis excidit, in aliqua ſede præter naturam collectus putreſcit, tandemq; ſuppurans abſceſum facit. Ea inflammatio ſine manifeſto dolore eſt, ſolumq; grauitatis ſenſum habet, niſi forte uehementius prematur. Febris admodum leuis & lenta, ſine ſiti ſine grauibus ſymptomatis, nec oĩno ægrũ proſternens nec quotidianas functiones interpellans. Principio ſanies quędam rubra, facto deinde abſceſſu pus albũ defluit ab aluo, & utrunq; modo permiſtũ

alui

alui fœcibus, modo ſeorſum & ſyncerum, ut quum inflammatio in poſtrema inteſtina deuergit. Tum quippe pus per uenam proximam in recti aut coli inteſtini capacitatē influit, ſyncerumque magna interdum copia redditur nullo ſenſu doloris quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuerſia torſit. Sed non aliunde id quam ab effecto meſenterio dimanere facile noſci poterat. Neque enim ab inflammatis inteſtinis, neque a uentriculo poteſt ſine uehementi dolore prodire. Ex iecoris uero aut ex lienis inflammatione, febris uehementior affligit, omniaq; ſymptomata fiunt grauiſſima: nec tam ſyncera ſanies ſeorſum ob longiorem uiæ tractum exit, Renes etiam affecti non illac, ſed per urinas repurgantur. Itaque unum meſenterium reliquum eſt in abdominis capacitate: quod ſub illis notis inflammatione tentetur.

Iecoris lieniſq; ſymptomata, & horum cauſæ. Cap. VIII.

MULTA ſanè ſymptomata promiſcue a iecore & a liene originem habent quod ea uiſcera in humorum procreatione ſecretioneq; plurimū occupentur. Ea ſunt icterus, melāncholia, atrophia, cachexia, hydrops eiuſq; ſpecies. Icterus bilioſi eſt humoris per ſumma corporis effuſio. In hoc album oculorum & partes quę circum tempora ſunt interdum & cutis tota uel pallido, uel flauo, uel citrino colore ſuffunditur, hincq; uitium aurigo nuncupatur. Auriginoſum corpus uix ſudat, ſed prurigine plerunque tentatur, & quaſi ſuſcepto onere ingraueſcens torpeſcit, mens ſenſuſq; hebeſcunt & uariis laceſſuntur imaginibus. Icteri uariæ exiſtunt cauſę, una eſt uirulētarum beſtiarum ut uiperę demorſus, aut epotum uenenum: quorum ui ſanguis totus priſtinam amittit puritatem & in citrinum ac bilioſum humorem corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes cauſæ pręgreſſæ ſunt, atque repente aut breui color mutatus eſt, febris nullæ fatigat. Fit & aliter icterus per criſim bilioſarum febrium, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in ſummum foraſq; repellit. Hic repente naſcitur, febrem finit nec tamen cum febre deſinit ſed diutius aliquando protrahitur: urinæ & alui excrementa ſecundum naturam habent. Ex iecoris quoque inflammatione icterus naſcitur, cuius ui & incendio pars ſanguinis maxima uertitur in bilem, & in omne corpus quoquouerſum effunditur. In hoc uehemens ardenſque febris exiſtit, dextro hypochōdrio grauitas dolorq; ſubeſt, deiectionis & urinæ bilioſæ profluūt inflammati iecoris ſigna comitantur. Atq; hi quidem rarius incidunt, nec omnino ſimplices exiſtunt. Simplex uero icterus & qui frequentius ingruit, aut iecoris, aut folliculi peculiari uitio fit. Quum enim in calidiore iecore bilis copioſior gignitur quam a cyſti expurgari tota poſſit, redundans ea quoquouerſum irrumpit aut effunditur, atque cum ſanguine uel eius ſero euadens, ſummā corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius ſubſtantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conſpicuū; ac dein tempore craſſeſcens atque obdureſcens non modo obſtructionem, uerum etiam iecoris ſcirrhum renitentē ac prędurū ingenerat, cui fere ſuccedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodū lēta febris eſt, atq; licet turbidæ, craſſæ & croceę ſint urinæ alui tamen deiectiones non albicant, quod è folliculo atq; etiam è iecore bilis multa prorüat in aluū. Icterus uero qui ex obructione meatuū ad bilis cyſtim pertinentium fit repente hoīem adoritur, ſine febre ſine magna corporis aut uiriū iactura; deiectiones albicant, quod bilis illapſus inteſtina cohibeat. Vrinę craſſeſcūt atq; rubent adeo ut & ꝑpę nigreſcāt; dextro hypochōdrio grauitatis ſen

ſus ineſt ſine conſpicuo tumore. Comminiſcuntur plerique alias icteri cauſas, ut folliculi ſellis imbecillitatem, & partium quæ in habitu ſunt corporis calidiorem intemperiem: quę tamen omnes rariſſimæ quum ſint, in earum numero haberi debent, quę cogitatione potius quam uſu & euentis deprehenſa ſunt.

ἴκτερος μέλας.

Icterus arquatuſue niger melancholici eſt humoris in cutem & in corporis ſumma effuſio. Sub hoc coloris flos perit iſq; pro uiuido obſcurus primum deinde ſubliuidus & ſubniger nulla euidenti occaſione apparet. Corpus quidem minus quam in altero ingraueſcit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mæſtitię plenæ ſunt. Nec deiectio, nec urina de naturali ſtatu manifeſte decedit. Proxima huius continenſq; cauſa eſt melancholicus humor in omne corpus cum ſanguine effuſus, idque uel quod in ſanguine atq; in iecore nimium exuperet, neque totus lienis ui elici expurgarique poſſit, uel quod lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, uel copia turgens illius portionem refundat in uenas, ac tum lienis tumor grauitaſque premit: uel quod uena è portis iecoris in lienem directa & qua ſanguinis fex deducitur ac expurgatur obſtructa obſtipataque ſit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος.

Affectio hypochōdriaca utriuſque affecti uiſceris maximeq; lienis ſoboles eſt. Huius enim ſpecies duæ una mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno ſanguiniſque fæce ducit originem, qui in liene uiciniſq; ſedibus ſupra modum cumulatus tumore ingenerat, è quo teter uapor ſurſum effertur. Lienis tumor interdum conſpicuus ingenſq; animaduertitur, ſine ictero ſine cachexia: idq; quum & mitius eſt humor & arcte coercetur. At uero quum è propria is ſede prorumpit in uenas effuſus aut icterū aut cachexiam parit. Quum autem præter naturam incaleſcit, uel deteriorem ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe uaporem exhalat qui animum mentemq; uarie conturbās, author emphypochondriacæ melancholiæ huius notæ ſunt multa fixaque diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, uerecundia, ruſticuſue pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mentis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſępe prępoſterum iudicium Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ uel ex terrrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, uel ex bile flaua proceſſit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pancreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quumque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuiſſimorum ſyptomatum author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperiores notas prę ſe fert omnes & eas quidem multo grauiores. Præterea uero pręcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſuſque arteriarum in his eſt ual idus, quum uapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat: aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoreque ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligāt, mens deniqu perturbatur, ac interdum tantopere occupatur, ut ſine ulla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio uitę, neque poſſit ulla orationis ſuauitate ad ſpem recuperandæ ualetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum; ſumma uero tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At uero extincto diſſipatoque uapore ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eoque figatur, furorem ac tandē febrem accerſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

His quadamtenus ſimilia profert incommoda bilis ſimplex circa iecur abundantior

dantior coercita & æſtuans; nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor; & niſi uires iam malo ſuccumbãt, animus concitatus exardeſcit iracundia, ſępe iactatur, ulciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandẽ corpus abſumitur & liqueſcit niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si uel alimenti penuria, uel uacuatione immoderata, uel aliarum euidentiũ cauſarum, uel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur; ſed duntaxat quũ lente ac pedetentim nulla pręgreſſa cauſa id ſumpto alimẽto non alitur. Atrophię quæ unam quampiam partẽ obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius uitium: eius uero quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe uiſcere conſiſtit, quę caloris ſpiritusque aut naturalis aut uitalis robur uel obtundit uel extinguit. Itaque cordis affectus maximeque febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam uitalem illius omniumque partium ſpiritum labefactant, in atrophiam producunt. Quinetiam uentriculi grauiores affectus eodem adigunt, & lienis iecorisque calida atque ſicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tum atræ perfuſio. Vix enim ullam animaduerti ueram atrophiã in qua uiſcera præter intemperiem, non multa quoque humorum præſertimq; bilioſorum colluuie ſcaterent, ac earum plerunque copia diſtenderetur. Hæc igitur cauſa quoniam naturalem ſpiritum & calorẽ proterit; uix ut utilem ſanguinem gignat, in atrophiam pręcipitat. Per hos affectus tametſi alimenti copia ſuppetit, uenæ multo humore turgent, corpus tamen non alitur, quia is humor caloris & ſubſtantiæ bonitate, ſæpe etiam fibris quibus concreſcat deſtitutus, partibus neque adhęreſcere neque aſſimilari poteſt. Multo autem diuerſa eſt cachexiæ ratio de non tranſigendo.

ἀτροφία ἤ τῆς θρέψεως ἀποτυχία.

Cachexia malus eſt atque uitioſus corporis habitus. Sub hoc plena ſatis atque copioſa corporis moles eſt; at uero tum ſubſtantia tum colore uitioſa. Corpus non ut athletarum promptum & alacre, ſed graue eſt atque iners, non uiuido colore floreſcens, ſed uel pallido, uel liuido, uel citrino ſqualidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi ſolet: aut ſi hæc uitia non ſunt uentriculi ac uiſcerum uel imbecillitas uel impuritas accuſanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatemque parit, quæ in uenas & in habitum corporis, utilioris uice alimenti rapta, partibus ſingulis tum apponitur, tũ etiam agglutinatur, at non perfecte aſſimilatur. hincque uitioſa non autem uera & perfecta fit nutritio. Impuritas uiſcerum ſiue a ſcirrho, ſiue a corrupti humoris effuſione, ſiue ab eorum corrupta ſubſtantia proficiſcitur, uitioſum corruptumque ſanguinem profert, qui demum in partes ſingulas euectus illicq; concreſcens, uitioſam quoque efficit nutritionem, uitiatam nimirum ſubſtantiam pro utili diſſipata reponens. Hinc cachexia pro ſanguinis cõditione uaria; alia cruda ac pituitoſa, alia melancholica, aliaque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala uiſcerum cõſtitutio protulit. Pituitoſa cachexia, qua fere uirginum nitor ſquallet uiuideque coloris flos perit, leucophlegmatiam antecedit eamque prænunciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephãtiaſim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quam lõgiſſime diſtat: in hac extenuatum corpus ſenſim contabeſcit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in uenis eſt, nec concreſcit nec parti adhæreſcit, uixque ſanguinis appellationem meretur: in cachexia & concreſcit & nutriendæ parti adhæreſcit: atque licet pituitoſus, melancholicus aut aliter uitiatus, ſanguis tamen appellatur. In utraque corporis uiriumque robur elangueſcit, ſed in atrophia quod nulla prorſus, in cachexia quod uitioſa ſit nutritio.

καχεξία.

Huic

Huic proximus eſt hydrops, maxime qui ſarcites appellatur. Triplex.n.traditur, ἀνάσαρκα, aſcites, & tympanias; horum rationes atque cauſæ in primis diuerſæ, Anaſarca, ideſt ſubter cutē, qui & leucophlegmatias Grȩcis nūcupatur, molis corporeæ incrementum eſt præter naturam. Huius initio pedes tument, maxime ueſperi & ab exercitationes, aut quū decliues diu fuerint, in hiſque (ſi craſſiuſculus eſt humor) digiti manet impreſſum ueſtigium, mane uero & per quietem ſæpe diſſipatus tumor euaneſcit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliȩ, imo neque abdomen ipſum magis quam reliquum omne corpus intumeſcit: ſed id æquabiliter molle, laxum & pallidum exiſtit, diſſolutum & quaſi eneruatum minimo labore frāgitur, oēſque illius functiones languent & hebeſcunt: febris ferè aſſidua ſed lenta conficit eum pulſu paruo, crebro & inæquali: urinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quod corpus uniuerſum ruditate & pituitoſo albicanteq; ſanguine aut ſi dicere mauis, aqua lenta & concreta ſuffunditur, hinc & malum ipſum aqua inter cutem recte nuncuparunt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc a phlegmatica cachexia ſeiungit ſola magnitudo, quod tumidiorem habeat corporis uitiatam molem. Vna & eadem utriuſque cauſa, immodica nimirum iecoris atque uenarum refrigeratio, quæ aut primaria eſt aut ex cordis, lienis, uentriculi, meſenterij aliarumue partium concoctioni ſeruientium uitio cōtracta: & inſiti caloris ac ſpiritus nimia diſſipatio. Et cauſis autem euidētibus uiſcera refrigerat natiuumq; calorem obtundunt aquæ frigidȩ & uitioſæ potus immodicus, lactucarum fructuumq; eſus intempeſtiuus, prȩſertim dum uel æſtu, uel exercitatione corpus incaluit, eiusq; uiæ patēt, per quas externa uis penetrat. Inſitum uero calorem ſpirituſq; diſſipant acutus uehemenſq; morbus & ſanguis è naribus, aut ex utero, aut ex hæmorrhoide immoderatius profluēs & quæcunque denique exhauriunt nutrientium uiſcerum robur. Harum cauſarum magna uis eſt, ſi uehementer & affatim fiant: ſin uero ſenſim ac lente, tametſi perſeuerent (ut diutius ab utero uel naribus paulatim fluens ſanguis) minimum certe incommodaturæ ſunt. Menſium uero conſuetarumq; hæmorrhoidum ſuppreſſio & omnis ſanguinis nimia exuperantia calorem ſpiritumque ſtrangulat & obruit.

Aſcites eſt abdominis ex ſubito aquoſo ſeroſoque humore diſtentio. venter ſenſim impletur dum diuulſa laxatave cute ſupra modum intumeſcat. Corpus reliquum marceſcit at liqueſcit. Tumor preſſo diaphragmate ſpiritum difficilem reddit. Si abdomē impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur fluctuantis humoris ſonus obauditur. Vrina admodū pauca eſt, eaque ferè craſſa & rubicunda: præſertim ſi iecur morbo initium dedit. Seroſus humor totus interdum ſub abdomine concluditur, nonnunquam eius portio in femora & in pedes, maxime poſt inambulationem, interdum in ſcrotum, ueluti cuniculis ſibi inuſitatam uiam parat. Irrepit & nonnunquam in thoracis ſpacium, infertq; ea ſymptomata quæ diximus parulentos affligere: nonnunquam & in uterum ut in ea muliere cui inſtante menſtrua purgatione humor ſub abdomine congeſtus per uterum ſponte ita profundebatur, ut omnis moles abdominis biduo ſubſideret: alius dein humor ſenſim proximo menſe ſuccreſcere incipiebat, qui ſtatu quoque tempore totus efflueret. Hæc non ut leucophlegmatias ex ſola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate ſola ortum ducit. ſed maxime ex ſoluta continuitate partium aut uaſorum quibus humores contineri ſolent. Itaque in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia cruditas è uiſceribus per uenas in omne corpus permaneat: in aſcite uero quoniam exeſum

aper-

apertum, ruptum fiſſumue aliquid eſt, ſeroſus humor utpote tenuis, ſiue ſanguine ſolus uti ſolet per renes excidit & in abdominis capacitatem illabitur. Haud ſecus atque ſuppurans pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingēte coſtas mēbrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta feri collectio præter naturam illic fieri poteſt. Turpiter hallucinātur qui putant per anguſtos cæcosq́; paucos ſeorſum humorē transferri in capacitatē abdominis. Nā hac ratione aſcites peræq; omnes inuaderet, & diſtribuendis humoribus uideretur natura inutiliter uias ductusq́; tā multos deſtinaſſe. Adde ꝙ iis quos ex urina dies uiginti ſuppreſſa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehēſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpacium refluxiſſe, quoniā integra nec pertuſa his erant ſanguinis ſeriq́; conceptacula. Hinc fit ut aſcites ijs ferè ſuperueniat, qui rupta uel exeſa uiſcerum uena, cruentis uomitionibus aut deiectionibus opportuni ſunt. Licet enim ſuppreſſus ſanguis ſit, ſeroſus tamen humor per derelictam fiſſurā præterfluit inciditq́; in ſpacium abdominis. His ēt ſuperuenit qui uiſcerū errore ictero diu tentantur, & quibus lien uel iecur uel meſenteriū ueteri ſcirro obduruit, quandoquidem uiſcerum ſubſtantia ſiccitate humoriſq́; penuria, ceu rimis quibuſdam dehiſcit, eorumq́; ambiens mēbrana diffringitur, ut nō amplius tenue ſerum continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinit, atque ſenſim quaſi ex fiſſa olla ſtillare in uacuum abdominis ſpaciū. Hanc cauſam innuit Hippocrates, quum ait. Quibus hepar aqua plenum eruperit, ijs uenter aqua repletur. Quod ſi ſola uiſceris ſubſtantia diffunditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, ſed ueſiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus ſæpe pecudum bonumq́; iugulatorum iecur ſcater deprehenſum eſt. Hoc enim uiſcus quia terrenum ſiccumque eſt magis quam reliqua hydropem accerſit, & magis ætate prouectis quam pueris. Itaque cauſę omnes quę iecur uehementer exiccant, ut ardētes febres, ut calidiorum ciborū præſertim uini meracioris liberalior uſus, hydropem inuehunt: ab his quippe exarefactū iecur perinde atq; terra ſiccitate dehiſcit ac finditur. Fit præterea aſcites ex iecoris aut lienis uulnere exiguo quod nō alte penetrauit (hoc enim repente hominē interimit) ſed ſummam duntaxat extimamque faciem attigit. Oritur & ex ulcere quod ferè ab illorum ſuppurante phlegmone atque uacuata relinquitur.

Hydrops tympanias abdominis eſt diſtentio ex multo flatu in illius capacitate concluſa. Noles quam in aſcite minor & minus grauis, parum fluctuās, ſed rugito obmurmurās, ſūmus uēter ungue percuſſus ut tympanū tinnit, multaq́; flatus indicia exiſtūt. Huius ergo materia flatus eſt ex imbecilla cōcoctione & cruditate genitus, qui cū multus in uentriculo aut inteſtinis: uelut in colico dolore coercetur, nec exitū naturalē reperit, impetu uiā ſibi muniens, per cęcos tenueſq́; ductus inter abdominis mēbranas magnis cruciatibus ſeſe infert, ac demū uarie impulſus in ipſum abdominis ſpatiū penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates. Quibus tormina circa umbilicū fatigant. & labor atque lumborū dolor, qui nec medicamento aut ullo alio modo ſolui poteſt, in hydropem ſiccum firmatur, Rarus certe hyc hydrops, uiſq́; ſyncerus flatus ſub abdomine citra humoris permiſtionem unquam eſt animaduerſus.

Inteſtinorum morbi cauſæ & ſigna. Cap. IX.

INTESTINA nō admodū intemperie inteſtari ſolēt, horū aūt grauiores morbi, ſunt obſtructio, adſtrictio inflammatio, abſceſſus, & ulcus. Obſtructio,

aut

aut alimenti prolapſionem, aut fœcis deiectionem, quę præcipuè ſunt inteſtinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, ſed admodum raro fit à tumore præter naturam in inteſtini ſubſtantia orto, qui nonnunquam eouſq; increſcit, ut eius ductum uiamq; impleat. Hic notis eluceſcet, quæ mox recenſebuntur. Interdum a reſiccatis obduratiſq; fecibus, quę in illorum anfractibus reconditæ exturbari uix poſſunt, ſiccautur uerò quoties tarde deſcendunt, aut quum forenſibus negotiis aliiſue occupationibus coercitæ ſurſum remeant. Euidens has cauſa anteceſſit: nullus ſubeſt dolor, nulluſq; tumor conſpicuus. Leuiter ac facile hæc ſoluitur obſtructio. Interdum a craſſa, lenta, uereq; gypſea pituita, quæ ſenſim copioſior collecta firmiuſque inteſtinis adhæreſcens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in uentriculo, & in inteſtinis gigni conſueuit, ſed in cerebro tenuis & aquoſa, in his uerò craſſa atque lenta, hæc enim peculiare eſt uentriculi & inteſtinorum excrementum, non fæx alui, quippe quę cibi excrementum eſt commune. Etenim quum illorum ſubſtantia frigida ſit atque membranoſa, craſſum certe ac uiſcoſum de ſe excrementum profert, quale eſt pituita lenta. Hæc igitur ſecundum naturam gignitur concreſcitque in inteſtinis, è quibus cernitur alias ſponte fæcibus circumiecta deſcendere, alias clyſtere manifeſte deduci, alias dyſenterię ui corradi. Quum autem parcius ea uacuatur, ſenſim aucta caloris ui ſic tandem craſſeſcit, ut prorſus obſtruens inteſtina quaſi inficiat, fiatque latentium difficiliumque morborum cauſa. Caroli Quinti Imperatoris, legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore a dextro hypocondrio per ima uentriculi in ſiniſtrum exporrecto. Huic quum ſexennio toto remedii genus omne tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandē acriori clyſtere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt: quod ille inteſtinis portionem eſſe metuebat. Sed quum repente leuatus uideretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere prolutus eſt, rurſuſque ſimili euulſa materia continuo priſtinæ eſt ualetudini reſtitutus. Alteri cuidam ſimilis, ſed grauiore affectus aluum prorſus cohibuit, qui tandem uentre ſupra modum intumeſcente deceſſit è uiuis inuentumque eſt colum inteſtinum uſque adeo infarctum pituita concreta, ut ſolidum prorſus cenſetur, nihilque omnino fæcis in aluum delabi ſinere. Vera hęc eſſe teſtamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia uidentur. Craſſior porrò hæc pituita in cæci aut colj inteſtini cellulis diutius coercita, nonnunquam concreſcit in calculos: quales ſæpe uidimus inſtar nucis iuglandis, & in quodam magnitudine caſtaneæ quarto aut ſexto quoque die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concreſcens pituita efficit, qua exuperante animus uireſque languent, uentriculi cruditas adeſt, tardaque alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, uenter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

Obſtructioni affinis eſt inteſtinorum coarctatio & anguſtia. Ea autem fit eorum ui quę nigeruntur: ſiue cibi ſint, ut cotonea mala: ſiue adſtringentes clyſteres. Quinetiā a menſenterii aut uiſcerum tumore inteſtina premente. hocq; frequens admodum eſt. Fit & ab entrocele, quum inteſtinum in ſcrotum deuoluitur, eoque quaſi uinculo coarctatur, Horum unumquodque ſeipſo non aliis iudiciis percipi debet.

Iam uero inflammatio in gracilia inteſtina non ſæpe incidit: at in craſſiora quæ ſanguine multaque carne prædita ſunt, frequenter, maximeque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer iſq; laminans, non ut in dyſenteria aut

ria aut

ria aut corradens, aut uagus, aut intermittens, ſed in unã eandemque ſedem defixus conſtansque premit. Febris quam in dyſenteria ardentior, eaq; dum cõficitur exaſperans & inęquabili rigore fatigans. Deſidendi cupiditas inanis, & qua præ obſtruentis tumoris magnitudine nihil minimumve deiicitur, in dyſẽteria uero nonnihil atque etiã creberrime. Dolorem uel anodinus clyſter mirum in modum exacuit, quod tumorem comprimat; in dyſenteria compeſcit atque demulcet acri humore deterſo.

Abſceſſu facto ruptoque pus primum ſaniolum, deinde album & concoctum a podice exigitur: idq; uel ſeorſum ac ſyncerum, uel paulum ante fæces, a quibus detergi impelliq; ſolet. Tum dolor, febris aliaque ſymptomata miteſcunt, & aluus impedimento ſublato libere exit.

Vlcus tum ex abſceſſu, tum etiam ex dyſenteria aut tenaſmo relinquitur. Huius dolor fixus eſt, cuius ſenſu debilitata inteſtina ſæpius onus ſuum deponunt, eructantq; modo cruentam modo purulentam ſaniem. Id ſi cauum eſt, quoniam in parte humida conſiſtit & excremẽtis peruia, diu ſordidum manet uixq; tandem cicatrice obducitur, & niſi diligenter præcaueatur, ferè uel in fiſtulam, uel in cancrum deſinit.

Inteſtinorum ſymptomata, horum cauſæ & ſigna. Cap. X.

INTESTINA non paucis dirisque ſymptomatis torqueri ſolent, qualia hęc fere ſunt, dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut lienteria eſt aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dyſenteria, aut tenaſmus. Adhęc cruenta aut purulenta deiectio, lubrici quoque & aſcarides. Colum inteſtinum amplum quum ſit & laxum, anfractibusq; multis ſinuoſum, uarias ſanè materias excipit, quarum exuperantia diſtorquetur, dolorque fit, quem ab affecta ſede colicum nuncupamus. Hę autem materiæ ſunt datus craſſior, humor aut lentus ac pituitoſus, aut acer & mordax & uere bilioſus, qui interdum etiam inflammationem accendit. Flatus in colo inteſtino plurimus gigni cumularique ſolet, in quo ſępius rugire uel murmurare obauditur, neq; enim aliud natura condidit excipiendi flatus receptaculum, quem tamen prima uentriculi concoctio maximę progenuit. Itaque flatus in hoc inteſtino copioſior congeſtus, ſi propter obſtructionem a duris reſicatisq; fecibus aliisue de cauſis erumpere nequit, inteſtinum ui diſtendit atque diuellit, magno certe & immani cruciatu magnoq; ſenſu dolori. Cohibendi flatus conſuetudine non paucos diſſectione animaduertimus, quibus dilatatum colon inteſtinũ brachii amplitudinem adæquabat. alios quibus ex imo uentre flatus toto anfractu in uentriculũ reſiliens ructu emittebatur & quibus pro crepitu ructus erat, alios quoq; aliis ex cauſis hoc ſymptomate continenter affligi, ut his plures ructus quam uerba eſſent. Flatulentus dolor colicus uentre diſtendit, uagus eſt & inſtabilis, in uariasq; uentris ſedes ſe contorquet, ſæpe obmurmurat, & arcte concluſus nec ab ore nec ab aluo erumpit, hunc cauſæ flatus effectrices præceſſerunt. A craſſa lentaq; & præſertim a uitrea pituita, quæ non modo huic inteſtino adhæreſcit, ſed & ipſum contradit, dilacerat, atque in id plerunq; perforatis terebelli more ſe inſignit, colicus etiam dolor exercet. Hic ſæpe fixus eſt & alte excruciat, nauſeam & pituitæ uomitionem ciet, neque ructibus neq; flatibus emiſſis demulcetur, habuitq; originem a crapula & otio, quæ cruditatem craſſumque humorem progignunt. Ab acri uero erodenteque humore, aut etiam ab inflammatione quiſquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiã eſt,

ſed cum febricula, ardore, ſiti & uigiliis; irritatur eſculentis, potulentiſq; calidioribus a quibus etiam ſumpſit originem. Atque hi quidem uere colici dolores facie miteſcunt cedunt que iuſtis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Alii inſuper, cruciatus, quadam ſimilitudine & uehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed uel in peritonęo uel in membranis quæ ab domini uentriſque partibus obtendu nt. Hi ſanè grauiſſimi ſunt & admodum diuturni, ac neque clyſteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui uere ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorum materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & eruginoſus membranarum ſpaciis concluſus, è quibus detrahi uix poteſt. Succedunt diuturnis febribus aliiſque biliosis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiique humoris depulſionē in aluum molita, quum nuſquam uacuandi uiam promptam & expeditam nanciſcitur, illum è uenis & uiſceribus in membranas ſæpe auertit, ubi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſepius uero quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur paremque acceſſionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fœces & cibi reliquiæ raro nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fœces neceſſario obdureſcunt, quod diutius cohibitæ caloris ui continenter ſicceſcant, ab hiſque nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterii uenæ, non modò in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptomata eſt, ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices cauſas refertur. *Illinc* ſiquidem uapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, uentriculi concoctio offenditur, ac reliquis functiones deteriores euadunt. Sæpe ex uiuendi errore naſcitur, uelut ab eſculentis ſiccioribus, acerbis & aſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint, ad hęc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque uincere neq; diſtribuire poteſt, ex otio denique & decubitu ſomnoque multo. Cæterum non hanc, ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardam deiectionem perquirimus Huius cauſa triplex ſtatuitur, ſenſus obtuſus qualem infligunt ueternus, apoplexia & paralyſis, Stimuli penuria, ut quum flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hocque crebro fit in ictero. *Inteſtinorum* uel obſtructio uel adſtrictio, quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio a meſenterii aut uiſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coangustat, nonnunquam & ab entorocele. Obſtructio uero uel a duris ſiccisque fœcibus, uel a craſſa lentaque pituita, uel a concreto calculo. *In quibus* ergo pigra multum ac tarda eſt aluus, ut in eo quem nouimus non niſi duodecimo quoque die excrementa fœceſque deiicere, & aliquando citra manifeſtum corporis functionumque detrimentum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque a conſuetudine, neque a natura, ſed ab iis, quæ nunc recenſui uitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fœciſque prolapſum cohibet.

ὁ εἰλεός.

Hę cauſę cum ſupra modum increuerint, excrementorum uia prorſus occluſa; miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum prælabi nequeunt. *Hunc* perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore uel in ſcrotum uel in diſruptum umbilicum procidens retrudi nequeat. interdum & ſtercus durum,

& in

& inteſtini tumor præter naturam, aliæ uero cauſæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcendit. Atque pernitia inteſtinorum murmur, ineſt, dolor circumuectus, ructus inanis, nauſea, atque uentriculus nimium humidus. His dein accedit pituitæ biliſque uomitio, quicquid eſtus bibitu ue, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamen poſtea remeat inquinatum ſtercoris nidore, ac poſtremo horrendum uiſu ſtercus ipſum morituris uomitione reiicitur, frigeſcente quidẽ iã corpore & oborto ſudore frigido.

Cita aluide iectio contrariis fit ex cauſis, quum uidelicet cibus uel liquidus uel lubricus uel pinguis nimium eſt, quum is ſua copia uentriculum & inteſtina quaſi pondere grauius onerat, quum quædam acrimonia eum pungit atque uellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue billoſum & acre corporis excrementum ſit, aliunde eo confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe etiam aluum reddunt, quæ & liquida, & ſæpius quam ex conſuetudine deiicit. Ex iis autem quę exeunt profluuiorum differentię ſtatui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluunt aquoſa nempe diluta, humentia, colore ſubalbida uel cinerea, graueolentia, idque ſolo uentris rugitu uel murmure, nullo manifeſto timinum doloreſve ſenſu, aut lienterea aut cœliaca eſt affectio. Si enim læuia & ęqualia ſuiq; ſimilia & quaſi chyli aut cremoris ſpecie profluunt, cœliaca, ſin uero inæqualia & diſſimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti ſubſtantia aperte cognoſcitur, lienteria eſt. Cæliacę affectionis cauſa non cruditas eſt, non imbecillia uentriculi concoctio, ſed chyli imperfecta malaque diſtributio, quam meſenterii, lienis aut iecoris uel obſtructio, uel trahentis facultatis imbecillitas, uel alimentorum maximeque fructuum fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim diſtribui tota nequit ſed maxima ex parte in abdomine ſubſiſtit. Ab his cauſis multa congeritur illauies, quę ſenſim in tenuioribus inteſtinis aucta, uel in uẽtriculo, uel in meſenterio, uel circum uiſcera, tempore corrumpitur. Quumq; ſua copia grauis eſſe ceperit, uel ſponte infra interdumque ſupra prorumpit, uel a natura laceſſita propellitur, nonnunqnam leuiſſimo clyſteris medicamentiue irritamento exit. Pulſus feqnens & celer exiſtit tanquam febris affligeret, & eiecturis leuiuſculę animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomẽ diſtenditur, uenterque prominet, hiſq; ſuccedẽs ſpontanea perturbatio, cæliaca eſt affectio. Vacuato humore omni ſuperuacuo, profluuium ſponte conquieſcit interdum eadem quo cęperat die interdum poſtero aut tertio. διέξοδος ταχεῖα. κοιλιακή.

Lienteria dicitur inteſtinorum lęuitas quaquę per aluum defluunt, alimentis tum ſubſtantia tum colore finitima ſunt, Cauſam habet non diſtributionis impedimentum, ſed concoctionis primę imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihilq; mutatus delabitur, ſiue ꝙ imbecillior uentriculus cum non conficit, ſiue ꝙ laxior illæ non arcte continent dum integre coquatur. Ventriculus autẽ imbecillior redditur proprio robore diſſolutio, idque bifariam, uel ſuo, uel externo ſeu aliarum partium uitio atque ſymptomatæ. Propria illius uitia hęc ſunt refrigeratio, cuiuſmodi eſt ab immoderato frigidæ potu, præſertim quum corpus exæſtuat. Laxitas ſeu emollutio, qualem inducunt aquæ tepidæ, olei butyri, adipis, prunorum, maluæ atque ſimilium uſus immoderatior. Aliena qualitas inuſta, qualem fungorum, cucumerorum, melonum & fructuũ maligna qualitate putreſcentium intempeſtiuus eius multoque efficacius hauſtum uenenũ induxit, quemadmodum & peruerſa cœli conſtitutio, quæ popularem ſæpe lięteriam promouit. Aliarum autem partium conſenſu lienteria fit, quum ab illis uitium aliquod in uentriculum incidit. Sic pituita è cerebro procum- λειεντερί.

bens, quia refrigerat & emollit; bilis è iecore profuſa uentriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic ſæpe animaduertimus ingentem abdominis abſceſſum, & pulmonum uomicam, & pectoris renūq; ſuppurationem tetro malignoque nidore in cor & in uentriculum effuſo, graue periculoſamque peperiſſe lienteriam, qualem in iis quoq; cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti ſunt proximi.

διάρροια.

Diarrhœa quanquam dici poteſt omne alui profluuium, id tamen propriè deſignat quo ſynceriores humores defluunt, ſine uehemēti ſenſu doloris. Alias enim ſeorſum pituita, alias bilis flaua, alias atra purior apparet. Pituita craſſa & mucoſa ex inteſtinis craſſioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concreſcere ſolet; ſæpe & ex meſenterio in quo ea plenior congeſta, œdemata ſcirrhoſque progignit, hincq; ferè pituitoſum omne profluuium originem ſumit. At nihilominus tenuem ſpumoſamq; pituitam cenſuit Hippocrates è capite in uentriculum idque inteſtina prolabi; dulcem uero atque dilutam ex uniuerſo corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam teſtatur diarrhœam ſoluere leucophlegmatiam, eſſeq; balbis familiarem. Diarrhœa bilioſa eſt qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerūq; ſpumans emanat, idq; ſine magna uentris torſione, quod libere per laxas patēteſq; uias defluat. Ea ſæpe è calidiore iecore aut è cyſti fellis profunditur in inteſtina. nonnunquam & ex meſenterio in quod ſuperuacuum omnem humorem oppreſſa natura ſolet recondere; nonnunquam ſed rarius è uenis maioribus atq; etiam ex corporis habitu. Sic enim diarrhœā ſtatuit Hippocrates ſurditatem alioſq; ex bile morbos ſoluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut meſenterio prodit, quum oppreſſa natura uel naturalem melancholiam, uel bilem atram in aluum excutit exturbatq; Hæc autem cęteris multo eſt inſolentior. Atra nonnunquam uſqueadeo apparet deiectio, ut uel cum diluta pice uel cum caſię medulla conferri poſſit, quæ multos melancholiæ ſimilitudine feſellit. At illa certe è ſanguine fit, qui quoties aperta, rupta uel exeſa præcordiorum uena, in inteſtina incidit, longo ſinuoſoq; prolapſu ita præaſſatur ac nigreſcit, ut picem planè referat. Diſcernitur autem quòd intincta lintea rubeſcant, quodque cruenta uel comitetur, uel præceſſerit uomitio.

δυσεντερία.

Sed & inteſtinorum colliquatio ad diarrhœā referri poteſt, in qua quod inferne procedit, quaſi adipe uel oleo perfuſum cernitur. Hinc autem fit qđ recens concerta pinguedinis carniſve aut etiam (diu protrahente uitio) ſolidarum partium ſubſtantia liqueſcat defluatq; in aluum. Familiare hoc quidem profluuii genus peſtilētibus febribus & cauſo colliquanti & hecticæ, & phthiſi, & atrophię, nonnunquam & uiſcerum inflammationibus.

τεινεσμός.

Dyſenteria eſt cruenta alui deiectio cum dolore & uentris torſione, unde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primum quidem inteſtinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhæreſcens exiguo cruore perfuſus, eaque prima eſt dyſenterię ſpecies. Altera quum interior inteſtinorum tunica corraditur. cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permiſtæ apparent. Tertia quum altius penetrante & depaſcente ulcere, ipſa caro propriaque inteſtini ſubſtantia putris uel exeſa procidit. In quo autem maxime inteſtino ulcus conſiſtat, primum ex ſitu doloris intelligitur, deinde ex permiſtionis ratione. Etenim ſi cruor & quicquid corraditur fæcibus alui exquiſite permiſcetur, inteſtina ſuperiora, ſi uero id purū ac minime permiſtum excidit, ſeorſumq; fæces alui deſcēdūt, inferiora craſſioraq; ulcere depaſcunt. In hoc genere tenaſmus habetur qui directi inteſtini ulcus eſt. Sub hoc aſſidua deſidēdi cupiditas ſolicitat, ſed

qua

qua nihil ferè præter mucoſum quiddã & ſuberuentum egerit Dyſenteriæ atque tenaſmi cauſa eſt pungens acerque humor, qui non recta, ſed per anfractus in inteſtina ui quadam delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem uel bilis eſt flaua, uel atra, uel pituita ſalſa. Nonnunquam & exedentia medicamenta, ut colocynthis & adamãtis puluis; necnon uitioſa & acria alimenta ingeſta altius ſe in inteſtinum figunt, dyſenteriamque cient. Humor porro acer in inteſtinum irruit, interdum ex meſenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, ut crebro iis accidit, quibus amplum abdomen prominet: interdum è iecore uel è liene, uel ex uicinis partibus; interdum è uenis maioribus atque ex ipſo etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis ſignis noſſe expedit, ut certa ſit curatio. Non omnem dyſenteriam febris comitatur, ſed eam duntaxat cuius humor eſt acerrimus, iſque è uiſceribus aute uenis magna corporis perturbatione profuſus.

Cruenta alui deiectio qua cruor ſine dyſenteria ac ſine tenaſmo fertur, raro iecoris imbecillitate fit, ſæpius ex apertis internis hæmorrhoidibus. Qui e iecore imbecillo dimanat, uerus cruor non eſt, ſed dilutus & recentis carnis loturę perſimilis. Hic idcirco rariſſime apparet, quod inſolenter admodum ſanies ea per meſenterii uenas e iecore prolabitur in inteſtina. Qui autem ſeorſum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoide eſt, quæ hunc proxime e uena caua profundit, modo egeſtionis initio, modo in fine & in ipſo egerendi conatu. Interdum & grumus rubens hic procidit, dum hæmorrhois ſtillat in recti inteſtini capacitatem, in qua omnino coit. Neque igitur ex apertis meſenterii uenis ſanguis multus, neque ex ſuperioribus liquidus ac rutilus deſcendit, ſed ut ante dixi picis inſtar retorridus ac niger. Purulenta excretio ſi exigua & cũ dolore prodit, ab ulcere aut inteſtinorum aut podicis eſt, quod uel dyſenteria uel tenaſmus, uel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonſtrat. Si copioſior eſt atq doloris; expers, ex abſceſſu quodã meſenterii in ꝓxima inteſtina fertur. Nunquam certæ aut admodum raro e iecoris aut e lienis abſceſſu, multoque rarius (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus ſyncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamen illi uiam comminiſcitur, è pulmonibus eructari in ſiniſtrum cordis uentriculum, hic in ortam arteriam ex hac in minores quę per meſenterium feruntur pelli & excidere in inteſtina Auicennas aliam uiam confinxit, è pulmonibus in dextrum cordis ſinum; hinc in uenam cauam, à qua in iecur & portas, ex quibus in meſenterii uenas tandẽque in inteſtina. Cæterum in his figmentis fieri omnino nequit, ut tam longo uiæ tractu pus quod ſanguinis permiſtione tinctum fuerat, tandem album redeat, ſecernaturque ſyncerum.

ὑποχώρησις. αἱμαλῆρα

πυώδης ὑποχώρησις.

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maxime inteſtina occupare ſolẽt; quanquã & exiguos interdum in renibus genitos uidi cum urina profuſos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus; ſæpe etiam in neglectis abſceſſibus ulceribusque ſordidis. Ex craſſa lentaq; pituita, quæ in inteſtinis frequens corrupta præparataque fuerat, ab uberrimo inſito calore ſuſcitantur uitamq; ſumũt, eorum animalium exemplo quæ ex putri materia cœleſtis caloris ope uitã habent. Vt autem uaria eſt putreſcẽtis materiæ figura, ita & uariæ fiunt lumbricorũ ſpecies. Alii longi ſunt ac teretes, qui in ſuperioribus gracilibusq; inteſtinis gigni ſolent; è quibus dum cibus deſcendit obnituntur & ſurſum plerunq; irrepunt in uentriculum, quem grauibus torquent ſymptomatis. Inde per gulã os ipſum conſcendunt, è quo hiante etiam proſiliunt; clauſo uero dormientibus per palati cauum obrepunt in nares foraſque prodeunt. Alii breuiores ſũt

ἕλμινθες. αἱ στρογγύλαι. αἱ πλατεῖαι.

& lati

& lati cucurbitæ ſeminis effigie, quorum procreatio eſt uel in cęco inteſtino, uel in coli cellulis; atque hi ſępe mira ſerie inter ſe cohærent. Alii exigui ſunt & tenues ſimulque teretes (aſcarides appellant) quibus ferè ſedes eſt in recto inteſtino & extremo ſphinctere; adultis nonnunquam horum multitudine fœces conſperguntur. Hos etiam animaduerti interdum ab ano pruritu quodã emergere, hincque in fœmora nateſq; quoquouerſum ſerpere. Omnibus materiam ſuppeditant cruditas & crapula, deinde eorum uſus, quæ facile putreſcunt, ut lactis, caſei, fructuumque dulcium & fugacium. Itaque pueri quam adultis his multo ſæpius affliċtantur, quod illorum calor humidi os ſit, conferctioreque halitu perſundantur. Lumbricorum ſigna ſunt uentris diſtentio cum murmure atque torſione, lienteri profluuium, corporis diſſolutio, faciei pallor oculorum ſuffuſio uel ſuggillatio, narium pruritus. Quumque ſurſum obrepunt, agitati (maxime per inedias & cibi penuriam) inteſtina morſu aut ſuctu feriunt, ſiccam tuſſim mouent; oris uentriculi præcordiorumque compunctione animi defectiones, ſyncopas, epilepſias; aſcenſu uero tremorem, deuorandi conatum & ſtrangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique ſunt extincti.

ἀσκαρίδες

Ani affectus atque ſymptomata. *Cap. XI.*

ANVM hi affectus occupant, phlegmone, abſceſſus, fiſtula, fiſſure, condyloma & hæmorrhois cuius ſymptoma eſt ſanguinis effluuium. Phlegmone fit copia ſanguinis e uena caua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem ſunt incidente. Hæc quum ex aliis cauſis tum maxime ex multa duraque equitatione proficiſcitur. Dolor ineſt admodum acerbus iſque lancinans & qui premendo exacuitur; foras interdum prominet, aluus non niſi difficile & ſummo cruciatu exit, ac interdum dies multos ſiſtitur comite etiam febre.

Abſceſſus a phlegmone relinquitur qui in recti inteſtini cauum ſæpius quã in cutem erumpit, quandoquidem parte molliore exedens pus ſibi promptius uiam parat. Rupto abſceſſu ulcus manet purulentum ac ſordidum, quale & nonnunquam exiſtit ex neglecto tenaſmo. Id autem in fiſtulam breui degenerat; uix enim parte humida & excrementis peruia coaleſcit, ſordiumque copia calloſum, diutiſſime manat, etiam dolore ſedato. In hoc pus uel ſeorſum uel deiectionis initio exit, multo ſecus quam è meſenterii aut ſuperiorum partium ulcere. Sed & id uiſum eſt interdum in ueſicam penetrare; ac tum micturo crepitus pudendo perinde atque è podice, deinde puris atque etiam fecis nonnihil miſtum urinæ prorumpebat.

ἡ ῥαγάς.

Ragades, id eſt, fiſſuræ, ani ulcuſcula oblonga ſunt, quibus ſphincteris rimæ proſcinduntur, iis ſimiles quę inferius labrũ & manus pedeſq; dilacerant. His finitima ſunt & leuia quæcunque ſedis ulcera. Dolor acerrimus eſt cum ardore citra phlegmonis indicia, ulceriſque extremum expreſſa ano plerunque oculis patet. Fiunt autem uel duriore aſperitate ſęcum, uel humoris acri ſalſi ſiccantiſque morſu.

κονδύλωμα.

Condyloma duorum eſt tuberculum in animargine ortum, aut uerrucæ, aut grani uuę, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigroque ſanguine illic ſenſim extuberat & increſcit tedio potius quam dolore moleſtum.

ἡ αἱμορροΐς

Hęmorrhois uero quæ externa & conſpicua eſt, ex ano quoque ſurgit ac prominet.

minet. Ea ex atro melancholicoque ſanguine fit, qui è cauas in extremum uenæ profuſus, nondum tamen illinc prę loci duritie exiliens cumulatur, idque implet & in ficus ſpeciem diſtendit. A condylomate autem diſtat, quod & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quodque nondum in calloſam duritiem concreſcat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil ſanguinis effundit. Quæ uero aperta iam eſt, ſanguineum interdum ſponte, in conatu ſemper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis uenę aut multo aut acri turgent ſanguine, nullo ferè ſenſu tumoris dolorisve ſuperuacuum ſanguinem eructant, idque ſolum in egerendi conatu, atque is ſeorſum conſpiciunt ſæpe minime permiſtus.

Hęmorrhoidum ſymptomata ſunt immoderata ſanguinis profuſio, & eius minime conſueta ſuppreſſio. Vtrunque enim præter naturam eſt, fitque grauium morborum cauſa. Sola quippe uacuatio naturalis ea cenſetur, quę quod graue inſenſumque eſt, uelut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem citraque uirium iacturam. Profuſionis cauſa continens uel in ſanguine eſt, qui multus, tenuis aut acer uiolenter erumpit, uel in uenis quæ aut apertę aut excæ aut ruptę iam ſunt. Suppreſſio autem contrariis fit ex cauſis.

ἀρχῶς προπίπτων.

Anus procidit modo ſponte modo egerendi conatu, apparetque ſphinter totus interdum inuerſus atque prouolutus. Cauſa eſt muſculi reſolutio ſeu laxitas ex multi humoris perfuſione, qua ratione pueris & infantibus quam adultis id uitii familiarius obſeruatur.

Renum morbi, cauſæ atque ſigna. Cap.

νεφρῖτις.

RENES morbi pauci exercent, inflammatio, obſtructio, abſceſſus & ulcus. Inflammatio quæ propriæ nephritis appellatur admodum raro accenditur in renibus, quod firma eorum & prædura caro ęgre fluxionem admittat. Fit tamē interdum renibus ictu caſu ue contuſis, accerſitaque fluxione per emulgētes uenas. Hanc adeſſe teſtantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulſans in ea inanitate quæ eſt inter extremam coſtam & coxedicem. Hic & uicinas partes quæ circ præcordia ſunt, circun lumbos, circum coxēdicem & pubem atque partes obſcænas, diſtentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo ſiti ſtupor ineſt, mictio cum ardore atque labore frequens, principio tenuis & cruda, deinde craſſa atque muſcoſa, aluus impedita & pigra. Hinc uentris diſtentio, febris aſſidua, nauſea, ructatio, crebraque uomitio.

νεφρῶν ἔμφραξις.

Renis obſtructio uarias habet cauſas, arenulas, calculum, humorem craſſum & uiſcoſum. Rarum quidem eſt uixque unquam compertum, ut a ſolo humore uel craſſo uel lento ren totus obturetur, a calculo aut ab arenulis ſæpiſſime, a quibus etiam ſolis urina ſupprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, ſeu in propria renum ſubſtantia proueniunt, a qua duræ ſunt ac rubræ & renis ſubſtantiam coloremque retinent. Illinc fluentis urinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabunturque in ueſicam per ureteras, & urinam reddunt arenoſam. Si curatio negligitur tempore craſſeſcunt illæ, uel mutuo adhæſu inter ſe colligatę calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis ſubſtantia exturbatur in cauum, quumque euellitur, renis partem cui adhæreſcebat, ſiue doloris ſenſu diuellens & quaſi dilacerans, ſaniem proiicit, quæ pariter cum urina profunditur, eamque craſſam, turbidam, ſubnigramque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate ſi exiguus eſt, non mul-

to

eo poſt tempore in caput ureteris ſe inſert, ex quo magna ui ſummoque dolore nephritico in ueſicam procidit. Si craſſiuſculus eſt aut ſalebroſus & aſper, in uia diucius hæret & magno cruciatu ureterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate ſubſiſtit ac permanet, quum præ craſſitie non ſatis lata illi eſt ureteris uia. In illam contruſus & exagitatus acerbum ſæpe dolorē mouet, quum præſertim proſilit atque ſe inſert id ureteris caput, at is miteſcit calculo remeante in renis cauum. Hic (niſi tempore procidit) aſſiduo arenularum appulſu coagmentatur in uerum renis calculum, cuius nec una ſemper eſt magnitudo, nec una forma, nec color unus. Confirmatus ferè renis cauum implet cōſuetaſque arenulas exire prohibet, ac proinde renum calculus ueteres dolores nephriticos obtegit & diſſimulat. Perfectū in rene hunc eſſe, docent affectę partis grauitas, ob quam uix ſpina dorſi inflectitur, cuius tamen dolor, non ut is quem deſtilatio peperit, externarum partium preſſu admodū manifeſtus eſt. Nullo tumore foris conſpicuo obtuſioris cuiuſdam doloris ſenſus ineſt, præſertim quum aluo ſuppreſſa rem ipſe uel flatu uel fæce premitur, aut quum decubitus eſt in aduerſum latus, aut quum uehementior eſt exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit, per laborem & duram equitationem urina profluit cruenta, tum quippe calculus ſuo pondere & attritu renem contundit ac plerunque ſine ſenſu dilacerat exulceratq;, è quo ſanguis cum urina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis eſt, torpor quibuſdam ineſt moleſtus. Calculi materia eſt craſſus & uiſcoſus humor in renem pariter cum ſanguine eiuſq; ſero excurrens, qui alias ex cruditate, alias ex torrido terrenoque ſanguine proceſſit. Efficientem cauſam omnes quidem profitentur immoderatum eſſe renum calorem, qui humores perurens, ſiccans, & obdurans cogit in lapidem. At certe alia ſtatuenda cauſa efficacior longeq; crebrior, inſita renum arenoſa calculoſaque conſtitutio. Hanc quiſquis a parentibus contraxit, uix ulla ratione calculi tormenta effugiet, quādoquidem hoc uitium omnium eſt maxime hæreditarium, ut nō paucis pariter cum renibus calculus procreetur. *A*diuuatiuum porrò cauſarum præcipua eſt otium ſomnuſq; diuturnus decubitu ſupino.

Renum abſceſſus quo purulenta materia coercetur, rarius ex phlegmone fit ſępius ex ſordido ulcere non expurgato, ea ratione quam mox ſubiiciam. Concoctione tamen phlegmonis pus gignitur & abſceſſus, tantus interdum ut diſtēto rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant, grauitatis ſenſus quam ante magis infeſtat. Rupto autem abſceſſu pus cū urina defertur & interdum ſordes aut corrupta caro ex putri renum ſubſtātia.

Vacuato expurgatoque abſceſſu ulcus manet diuturnum admodnm ac fere immedicabile. Quę enim ſubſtantię portio uel putredine, uel attritu exeſa eſt; neque reſarciri unquam neque coaleſcere poteſt, quandoquidem uiſcus hoc ut cætera ſpermaticum eſt cuius etiam urina iugiter præterfluens ulcus agglutinari non ſinit. Quocirca ſordidum id ut fiſtula perpetuo relinquitur. *Huius* ſignum eſt quòd modo pus, modo mucoſum quiddā urina permiſtum defluit: hincq; urina redditur alba, turbida, lactis ſero perſimilis, quę tandem quiete ſedimentum id purulentum mucoſumve deponit. Vlcus ex abſceſſu phlegmonis inſolens admodum eſt. Nec minus id quoque inſolens putandum, quod uel a profluentis materiæ acrimonia renem exedente, uel ab ictu, uel a caſu eius uenas diſrumpente fieri tradunt. Crebro autē ac ferè ſemper a calculo intus coercito fit, qui uel pondere renem cōtundit, uel attritu comminuit exeditq;. *Ita* ſępe uidimus tota renis carne ac ſubſtantia pereſa, ambiente tanquam marſupio

membrana pus calculoſq; multos obuolui. Vlcus ab his cauſis ortum habuiſſe argumento eſt, quod urina antequam purulenta eſſet, ſæpe cruenta fuerit, præſertim ab exercitatione & labore, quod febris nulla aut per obſcura fatiget. Si quando autem obſtructo ureteris capite pus cohibetur, id ſenſim uel per emulgentem in maiores uenas redundans, ſanguinem habitumque corporis inquinabit (qua ex cauſa quaſi ex leucophlematia calculoſos tumere ac palleſcere ſæpe animaduerti) uel ea ſede congeſtum ilia lumboſq; copia diſtendet, e quibus etiam aperta cute diu multumq; manat. Nonnunquam & illinc calculus ingens cum pure alias exceſſit, alias euulſus eſt. Hæc quum accidunt tota iam penè renis ſubſtantia putredine conſumpta eſt, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum uidimus totam uentris lumborumque regionem diſtendi & pus hinc tum deiectione, tum uomitione reddi ſyncerum.

Nephriticus dolor, acerbiſſimus eſt renum cruciatus, aut certe ureteris cuius eſt, ſenſus eximius. Is in renis ſitu fixus alterutro latere ſtabilis eſt, niſi q interdum uel ad coxendicem uel ad teſtem qui e directo iacet, ureteris tractu protenditur. Non ut colicus dolor in uentrem medium aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur; neque ſemper citata & expurgata aluo diſcuſſiſque flatibus miteſcit, ſed immanitate & ferocia peritonæum conuellit hinc uiſcera & uentriculus ſubuertuntur, ac primum quidem pituitoſa, deinde biliosa uomitione reiiciunt. Vrina quum malum incipit pauca, tenuis, & aquoſa eſt, interdum uero ſupprimitur, poſtea copioſa, craſſa & arenoſa exit, eaq; ardoris quam ſenſu ad crebrius meiendum compellit. Decubitus in ægram partem dolore demulcet in aduerſam exaſperat. Creber admodum eſt ac multis frequens hic dolor, colicus uero rarus. Tanti cruciatus neque inflammatio neque ſanguinis grumus, neque craſſus humor cauſa ſtatui poteſt quod molis fluidus facile obſequatur, quodque obſeruamus craſſiorem mucum, imo & concretũ pus nullo ſenſu è renibus facile prolabi. Vnus calculus cauſa fit doloris qui craſſiuſculus inæquabilis ac ſcaber dum per anguſtum ureterẽ deuoluitur hunc magna vi dilatans atque dilacerans per quam, immaniter excruciat. Is qui iampridem nephriticis doloribus erant aſſueti uſqueadeo dilatum ureterem aliquando comperimus, ut in eum maior digitus immitti poſſet. Per hunc mediocres calculi ſine moleſtia excidebant, qui olim non niſi ſummo cruciatu procidiſſent. Qui uero aut nõdum, aut certo raro & leuiter nephritico dolore tentati ſunt, minimo calculo diſtorquentur. Hunc autem a colico diſcernere in primis arduum eſt, quia nihil excedere manifeſto deprehenditur. Sedato atq; reſtincto dolore etiã atq; etiam conſiderandum, doloriſne cauſa in ueſicam exturbata ſit, an & aſſiduo materię appulſu in ueſicæ calculũ coagmentetur. Iam uero eiectio in renis cauum remigrauerit. Si exturbata eſt, cauendum ne illic ſubſiſtat, cum urina calculo, ęſtimandum ſoliuſne ſit an ex arenularum adhęſu compactus. Ex iis namque medendi ratio conſtituitur. Neque iis credendum eſt qui calculos albos in ueſica duntaxat, rubros in renibus naſci affirmant. Nã purulenti renes albos quoque proferunt.

Veſicæ morbi, cauſæ ſigna atque ſymptomata. Cap. XIII.

VESICA calculo crebrius affligitur, inflammatione & abſceſſu admodũ raro exulceratione nonnunquã. Veſicę calculus magnitudine, ſubſtantia, colore figura atq; ſitu plerunq; uariat, nec, uniuſmodi cernitur in omnibus, hinc & ua

Bbb ria

ria ſymptomata laborantes excernent. Huius cauſam pleriq; omnes tradũt craſſum eſſe crudumque ſuccum, qui per uenas cum urina in ueſicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx ſubſidens, loci calore exareſactus ſenſim lapideſcat. At uero qui limum iſtum (niſi forte admodum anguſta aut obſtructa ſit ueſicæ ceruix) tamdiu poſſit illic remorari non uideo, quum & ſaguinis grumus, & pus, & mucoſa lentaq; pituita, aliaque multo craſſiora facile illinc profluant cũ urina. His argumentis adductus aliã cœpi cauſam inueſtigare, ac tandem comperi omnẽ calculum in ueſica concluſum, rudimentum quoddam è renibus traxiſſe è quibus per nephriticum dolorem excidens, ſi grandiuſculus eſt, in ueſica aliquandiu hæret ac plerunq; perſiſtit, illicq; allatarum ſordidum adheſu coagmẽtatur, dum uerus confirmatusq; lapis fiat. Ita quidem neminẽ hactenus offendi in ueſica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus ante non fuiſſet. Et quoſcunq; exẽptos ueſicæ calculos obtriui (obtriui aũt experiundi gratia permultos) in eorum medio quaſi nucleum reperi, uerum rudimentum è renibus exturbatum, diuerſi quam reliquum integumentum ac inuolucrũ & coloris & ſubſtantię. Propria calculi ueſicæ ſigna hęc fere ſunt, uaga quædã & oberrans circa pubem & perinæum titilatio, ſiquidẽ exiguus is & leuis etiamnum eſt. quũ uero grandeſcit incumbentis grauitatis pondus percipitur, ut idcirco difficilis & doloris plenus per ſalebroſa loca ſit inceſſus, multoq; difficilior ſaltatio. Mictio crebreſcit adeo ut & tandem aſſiduo meiendum ſit uixque poſſit urina cohiberi. Quum meiendum eſt, urinę fluor repente intercipitur, obuiam quidẽ impulſu calculo, ſicq; minime continuata, ſed interciſa eſt emictio. Ac tum dolor alias uniuerſum pudendi ductum, alias glandem ſolam affligit, iſque acerrimus ſub emiſtionis finẽ quum calculus urinę curſus incitatus quaſi proditurus ſphincterem uiolentius comprimit. Meiendi conatum comitatur deſidendi cupiditas, quòd calculi magnitudo e perinæo rectum inteſtiuum ut ueſicę ceruicem extimulet. At uero nonnunquam ſummę ueſicę adhæreſcens calculus, & quaſi ex illa propendens, uix ullum ex his ſignis manifeſte exhibet, & ſunt, qui nullo dolore diu illum geſtauerint omnibus tamẽ hæc ſigna modo mitia ſunt & obſcura, modo ſæuiora. Vrina alba, craſſa, & turbida redditur, in qua ſedimentum purulentum eſt aut narium mucori perſimile. Horum ſignorũ plurima etiam ſpectantur in cauo & ſordido ceruicis ulcere, quale uenerea gonorrhœa profert. Hæc uero ex cauſis antecedentibus internoſcenda ſunt. Si ulcus ineſt ſordidum fœda illa gonorrhœa iamdiu anteceſſit, ſin calculus, laborans miris quibuſdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque ſemper calculũ doloris cauſam eminxit. Ad extremum uero digitus in anum aut certius catheter in ueſicam immiſſus, quod conjectura dubium incertumque fuerat, ſenſu explorabit confirmauitque.

φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflãmatio ſi qua perimit, ea nõ ueſicæ ut quæ tenuis exanguiſq; eſt, ſed ſphincteri ceruicis muſculo inſidet. In ea febris ardẽs & acuta infeſtat dolor perquã acerbus ac lancinans in perinæo cũ rubore & ardore excruciat: urina ſupprimitur ſummo tamen meiẽdi deſiderio atq; cõatu, aluus ſolito adſtrictior eſt, quia rectum inteſtinũ inflãmationis magnitudine coarctatur pubes atq; pectẽ ad umbilicũ urinę copia diſtenditur. Catheter prę loci anguſtia immitti non poteſt, ſed & in primis periculoſa eſt irritatio, quandoquidẽ hic affectus ſępe in gangrænam uel ſponte abit, è qua uix ullus unquam ſeruatus eſt. Quum abſceſſus fit & ſuppuratio, omnia ingraueſcunt eo autem aperto miteſcunt, pure quidem erumpente, ſubſidente uero tumore profuſaque urinæ exuperantia.

Ex abſceſſu ſi ſeruetur, æger ulcus, in ſpinctere cauum manet ac ſordidum e

quo

quo cũ urina craſſa mõ ſanies,modo pus copioſum & graueolẽs excidit , tadéq; ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæum erumpere , è quo urina reddebatur nonnunquam & in anum penetrare,illacq; urinam omnẽ defluere.

Quinetiã ueſicæ corpus ipſoſque ureteras leuior interdum exulceratio occupat,qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit alias a contundente corrodenteue calculo,alias ab urina acriore,quam uel uini meracioris ciborumq; calidorum uſus,uel acris ſalſiſq;humoris permiſtio tulit. Ex utraque aliquanto craſſior euadit urina,& modo ſanguine,modo pure exiguo pfuſa,pelliculæ aut ſquammulæ, aut furfurea quædam cum urina exeunt. Ceterum ab ea quæ in uertere cõſiſtit exulceratione,dolor inter renem & pubem affligit,& pus capillorum ſpecie natat in lotio. Ab ea uero quæ in ueſica,urina contineri nequit,aſſidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus ſtare poteſt , ingens cruciatus & indefinens ueſicam , pubem,perineumque obſidet, maximus uero emictionis tempore. τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία

In penis ductu ab eiſdem cauſis leuis quoque fit exulceratio abraſa interiore tunicula. hæc quęcunque modo dixi etiam cum turbida urina manant, attamẽ non ut in illis ſub emictionis finem, uerum uel ipſo initio, uel etiam ſponte citra urinæ curſum. Inter meiendum urina acrem in pene dolorem parit , præſertim quum fluere uel incipit uel deſinit,quemadmodum in ueſicæ exulceratione (cui acris urina ſemper incumbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiũt & in urinæ ductu exulcerationes ſordidæ ,atque cauæ illis multo deteriores ,cuiuſmodi hoc ſeculo frequẽtes protulit uenerea lues,de quibus poſtea. ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.

Priapiſmus eſt colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis ſtimulum. Hic interdum cum inflammatione interdum citra hãc exiſtit, quum inflatus coles quodam tetano diſtenditur. Cauſa eſt flatulentus ſpiritus pudendi arterias fiſtuloſumque neruum affatim impellens. Is autẽ uel ex craſſo uiſcoſoque humore caloris inopia ſuſcitatur,uel ex generalis ſeminis ubertate atque redundantia. Hoc mali genus inſolens admodum eſt , quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab exceſſu è uita interdum rigidumq; exhibuiſſe penem. πριαπισμός.

Iam uero præcipua partium obſcœnarum ſymptomata ſunt rei uenereæ impotentia atque gonorrœa. Impotentia ea fit,aut quia extincta uirilitate ſemẽ intus non gignitur aut quia emitti non poteſt. Extinguitur uirilitas ex ſenio, ex morbo,ex cauſis omnibus quæ inſitum ſpiritum roburque diſſoluunt, ex incantamentorum(neque enim fabula eſt)maleficiis, & medicamentis quæ genitale ſemen aut proprietate aut qualitate manifeſta detinent. Non emittitur uero ſemen in magna uaſorum obſtructione atque in partium obſcœnarum paralyſi. Poſteriores tametſi rei uenereæ libidine iactantur,hanc tamen membrorum ignauia non exercent,priores uero nec ruunt in uenerem,nec eius deſiderio pulſantur. ἀδυναμία τοῦ ἀφροδισιασμοῦ.

Gonorrhœa,eſt inuita & nimia ſeminis profuſio citra uenerem, citra libidinis inſomnia,citra colis tentiginem , leui quodam aut nullo oblectationis ſenſu titilatiue facta. Sed & gonorrhœæ ſpecies quædam eſt,quum occaſione minima ſemen emittitur,ut in eo qui ſola clyſteri perfuſione ſemen eiaculari cõſueuit. Sed & quendam uidi qui longa gonorrhœæ conſuetudine,per inſomnia atque etiam cogitatione ſola purum ſanguinem non minori uoluptate quam ſemen effunderet. Malum quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atq; uiris commune eſt autem in hac ſemen crudum,aquoſum,liquidum , nec tenue,nec prorſus album. Effluuii cauſa eſt ſpermaticarum partium infirmitas , qua uel γονόρροια.

non concoqui uel non retineri ſemen poteſt tantiſper dum coquatur atque craſſeſcat. Quamobrem frequens iis eſſe ſolet, qui impuberes necdum matura ætate ueneri petulantius ſeſe addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa conſuetudine humores abundantius confluunt.

Quum per inſomnia libidinis, aut in attenta rei ueneree cogitatione ſemen affatim procidit, non, ut in uera gonorrhœa, crudum id & aquoſum, ac ſine ſenſu, ſed magna utique uoluptate exit. Effluentis huius cauſa eſt ſeminis uel exuperantia, uel calor & acrimonia naturam proritans, uel ingens ſpermaticarum partium robur, hoc argumento quòd uoluptate iucunda id ſemper emanat.

γονόῤῥοια βρομώδης καὶ δυσειδής.

Inuaſit hoc ſeculo in humanum genus ex lue uenerea quoddam uitium gonorrhœę finitimum, quod idcirco & fœdam uirulentamque gonorrhœam appellamus. Principio uirus album aut ſubcitrinum è uaſis ſpermaticis ſine ſenſu excidit uigilanti pariter atque dormienti. Eius cauſa eſt ſpermaticorum uaſorum atque teſtium imbecillitas, non illa quidem ſimplex, ſed ex uenenata lue contracta; hæc enim ſufficit ut quicquid in his uaſis colligitur, in tetrum fœdumque uirus faceſſat; quod dein contagione alium quemuis contaminat. Tempore uirus hoc putret & acrimonia aſciſcit, ductum penis in tranſitu exedit & exulcerat. Factum uero iam ulcus eſſe oſtendit dolor exortus, qui & in tentigine quaſi furem peni ſubtendit, & in emictione tanquam in dyſuria acrius ſtimulat, ut idcirco multi calculi ueſicæ ſuſpicionem uenerint. Sed hæc propriis affectuum ſignis haud difficile ſit internoſcere. Tam alte interdum excauatur ulcus, ut foras emergat in penis ſummam cutem. Hoc uirulento fluore prȩter rationem ſuppreſſo, intus plerunque colligitur abſceſſus, alias quidem circa teſticulum in epidymide, alias in perinæo, qui rupta apertave cute materiam fundit.

καυλοῦ ἕλκος.

Diuturnum quidem penis ulcus eſſe ſolet, uixque unquam ſponte ſaneſcit. Quocirca in eo neglecto uel tuberculum carnoſum inſtar uerrucæ expullulat, uel cumulata ſordes in caluum obdureſcit, idque non uno meatus loco, ſed duobus ac plerunque tribus. Adnati tuberculi callive notæ ſunt, urine ſuppreſſio uel tenuis emictio, qua non pleno illa curſu ac fluore, ſed exili quodam quaſi filo exit. Pene compreſſo durum tuberculum deprehenditur, & immiſſo cathere obuiam fit obſiſtitque quaſi offendiculum.

διαβήτης

Meiendi porro ſymptomata ſunt, diabetes, urinæ incontinentia, iſchuria, dyſura, ſtranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum urinæ profluuium eſt, quo aſſumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus uenter aut corporis habitus aquoſi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu urina quam potus longe copioſior emanat, quomodo obeſum quendam & tumidulum uidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & concidere. Qui largiſſime bibunt, copioſam quoque profundunt urinam, ut is quem nouimus quotidie horæ ſpatio tepentis aquȩ medicatæ libras ſexdecim exorbere, etenim qualem ſumpſerat, talem protinus emeiebat. Cæterum horum affectum uenter diabetes putandus, ſed quum ſiti inexpleta ſupra modum bibitur, omniſque potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium eſt renum ſymptoma, in quibus calor ingens, aut ardentiſſimus humor impactus, uim trahendi ſeri uehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuo prolabitur in ueſicam. Proinde corpus uniuerſum & ſiti & calore immodico exhauſtum planè contabeſcit. Sed hoc quam rariſſime ſymptoma uſu uenit, uixque ullus eſt deprehenſus, qui copioſæ emi

ctionis non aliam intus cauſam haberet.

οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea ſine acrimoniæ, & doloris ſenſu manifeſte excidit præter arbitrii imperium; hisque ſignis longe diſtat a dyſuria. Fit autem reſoluto ſpintere ceruicis, atque iis neruis paralyſi affectis, qui è lumbis in eum inſeruntur muſculum. Hoc alias ex ictu aut caſu, alias ex refrigerio aut deſtillatione fit. Qui ſe in ſomno permeiunt quales maximè pueri, his quidem non paralyſi, ſed ſola laxitate atque mollitie ſphinter diſſoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniam urinæ ſuſtinere poteſt, præſertim quum animales uires ſomno ſopitæ obſcuram functionem obtinent.

ἰσχουρία.

Iſchuria his contraria eſt, ut qua prorſus urina ſupprimitur, nec huius quicquam exit. Cauſam Galenus plerunque refundit in obtuſum ueſicæ ſenſum, ob quem illa ſe impleri non ſentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certe urina quandiu patentem liberamque uiam habet (ut in iis qui ob calculum ſecti ſunt) nullo propellente aut excernẽte prolabitur, & ſuopte impetu foras excidit. Vna igitur ſuppreſſæ urinæ cauſa eſt adſtrictio uel obſtructio. Hæcque uel ureterum amborum capita, uel ueſicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in cauſa ſit certis notis perueſtigandum. Si alterius duntaxat ureteris uia obſtructa eſt, haudquaquam ſupprimitur urina per alterum enim perlabitur. At quum utrq; obruitur aut coarctatur, ſuppreſſio fit, hinc conſpicua, ꝙ laborans renis utriuſq; dolori ſui opportunus, lumborum ſumma grauitas eſt, ac interdum uehemens utrinque dolor excruciat; nulla aut minima meiendi cupiditas urget in pube nec dolor nec tumor, ne præmendo quidem percipitur, ueſica inanis eſt & uacua, ut ne immiſſo cathetere urinæ quicquam emanet. Quum uero obſtructa ueſicæ ceruix urinam cohibet aſſiduum meiendi deſiderium premit, ſummuſque ſed irritus conatus eſt; pubes collectæ urinæ copia diſtenditur ac dolet; atque ſi catheter in ueſicam inſeritur, copioſior urina impetu profluit leuamentoq; eſt. Obſtructio circa ureterum capita ferè fit a calculis grandiuſculis, qui pariter illis impacti ſunt; raro uel ab humore craſſo, uel a ſanguinis grumo rarius ab inflammatione uel a pure in ueſicæ ceruice plerunque fit; uel ab inſerto & hærẽte calculo, uel a tuberculo carnoſo aut calloſo, cuiuſmodi ex uirulenta gonorrhœa ſuccreſcit; rarius a craſſo humore, aut a pure, aut a ſanguinis grumo. Hæc enin non diu ſubſtunt in uia, ſed facile urinæ curſu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annum agenti trigeſimum obſtructa ueſicæ ceruice, urina affatim tanquam emictione ex umbilico in multos menſes profluxit; idq; citra tumorem, citra ullam aquę in abdomine collectionem, & citra ualetudinis offenſam. Quum huic multi admiratione tenerentur, audirem uero recens in lucẽ edito male uinctum umbilicum nunqnam coaluiſſe, exhincq; ſemper nonnihil ſtillaſſe, cenſui nondum innaruiſſe urachum, & nunc illi perinde atque dum utero geſtaretur urinam è ueſica in umbilicum refluere.

hist^a.

στραγγουρία

Stranguriam id eſt urinæ ſtillicidium nuncupant, quum urina ſtillatim guttatimque redditur; id alias quodam conatu, ſed dolore nullo, alias uehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, eaſdem cauſas atque iſchuria obtinet, ſed ſanè leuiores, ꝙ ſi diminuta quædam iſchuria. Quæ cum dolore acri, tum iſchurię, tum dyſuriæ permiſtas cauſas habet. Quòd enim guttatim ſtillet, iſchuriæ, ꝙ uero ardeat ac ſtimulet, dyſuriæ rationem ſumit.

δυσουρία.

Dyſuria penis, veſicæ ut diſenteria inteſtinorum difficultas eſt urina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Cauſa uel in urina cõſiſtit, uel in ueſicę ceruice. In urina ꝙ acrior euaſerit

idque

idque aut ictu, calidiore, aut bilis permiſtione, aut acrimonia puris ex rupto abſceſſu manantis. In ueſicæ ceruice uel exulceratio, uel inflammatio eſt, quã tranſiens urina acrius ferit. Cauſæ his ſignis internoſcentur, quę ſupra unicuiq; affectui ſunt aſcripta.

αἱματηρὰ οὔρησις. Mictio cruenta eſt quæ ſanguine perfunditur. Puri ſyncerique ſanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appellatur, quòd ſine urina nulloque uoluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, uel exeſa uena fiat. Quum autem ſanguis urinę permiſcetur, ſi copioſus eſt, uel a renibus excidit, uel a ſphinctere ceruicis muſculo. nam neque ab uretere, neque a ueſicæ corpore multus emanare poteſt. Qui a renibus defluit, urinæ toti exquiſitę permiſcetur, ut ea quaſi dilutus & tenuis quidam ſit ſanguis: hic uero mox ſubſidet rubicundus, liquidus, ac minime concretus. Huius cauſa ſi neq; caſus neq; ictus fuit; debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborẽ pręſertim per exercitationẽ ualidam, renem eiuſq; uenas obterens, ſanguinẽ profundit. Sola ſanguinis emictio ſæpe renis calculũ patefecit, qui aliis nullis indiciis ſe prodebat, ut ne ſubeſſe quidem putaretur. Sic diu poteſt multa emictio cruẽta prodire ſine manifeſta uiriũ iactura. Quæcunq; huius aliæ cauſę tradi ſolent, ut renũ imbecillitas, ſimplex eorũ apertio, iecoris infirmitas, plethora, mẽſiũ aut hæmorrhoidũ ſuppreſſio, rare adeo hę & inſolentes obtingunt, uix ut unquã ſolæ cruentam mictionem retulerint. Qui porro ſanguis a ſphinctere muſculo in ueſicæ capacitatem inſtillatus mictionem cruentam reddit, urinam non ęquabiliter perfundit, ac ſubſidens in imo concreſcit, in grumos; eius quoque portio aut grumus interdum citra urinam excidit; dolor plerumque meiendo prẽmit, ac ueluti penis radicem adurit, aliaque uel ulceris uel ruptę uenæ ſigna comitantur.

πυώδης οὔρησις. Mictio purulenta interdũ è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accurate permiſtum, aut ſi quid fortè craſſus ſeorſum eſt, id ſub finem emanat. Hæc uero primo loco pus ſyncerum eiaculatur, quod uel a penis ceruice uel a paraſtatis exulceratis uel a uaſis ſpermaticis exierat: ab hoc dein purior urina ſubſequitur.

ὑπομέλαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις. Mictio ſubnigra ac turbida ſine dolore, ſi neque ab ictero neque a criſi prodit, ab euulſo calculo eſt, qui poſtea non ſine moleſtia exturbabitur è rene. Mucoſa uel ab ulcere quodam uel a calculo ueſicæ ſit. Filis aut capillamentis cõſperſa, uel a lenta pituita, quæ in ureteribus, uel a ſeminis excremẽto quod in uaſis ſpermaticis longitudinem hanc adipiſcitur. At uero tum hęc, tum alia quæcunque urinas poſſunt immutare, fuſius explicantur in iis quę de urinæ cõtentis ſunt tradita.

Scrotÿ morbi, cauſæ, et ſigna. Cap. XIIII.

SCROTVM & qui in eo ſunt teſtes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro ſcirrhoſoque, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidusque ſanguis præter naturam in ſcrotum & teſtes profluens. Scrotum in tumorem diſtenditur, durities ineſt, robur atque calor dolor lancinans, qui leui contactu exacuitur, febris plerunque comes. Quòd ſi inflammatio teſtem ſolum occupet, hæc in profundo demerſa ſunt, tactu melius quam uiſu comprehenſa; ſin uero in ſcrotum effunditur

omnia

omnia foris extant oculis obuia.

Male curata inflammatio illic ſępe prædurum tumorem et calorem præpropere extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor abſunt, durities una perſiſtit, cuius nonnihil plerunque immedicabile permanet.

Hernia ſeu ramex alias in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque uirorum communis, alias in ſcroto, quę uirorum duntaxat eſt. Fiūt autem quum quippiam in alterutram ſedem illapſum, tumorem parit. Illapſus cauſa eſt peritonei, quod omnia ſub abdomine coercere ſolet, ruptio aut dilatatio. Quum ſola eſt ruptio interioris membranæ, duplex quippe eſt peritonæum, tumor in inguine ſolo exiſtit, quum uero huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quę in ſcrotum deuoluitur, hoc pariter diſtenditur. Illabuntur autem uaria, ex quibus ramicum differentiæ ſtatui ſolent. Ab inteſtino, enterocele eſt, ab omento, epiplocele, ab aqua, hydrocele, ab adnata carne, ſarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non eſt, nam reſupino & inteſtina & omentum uel ſponte uel blando digitorum impulſu remeant, illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc uero egrius, & nullo ſono, nullo rugitu. Hidroceles atque etiam ſarcoceles tumor perpetuus eſt, nec impulſus in abdominis capacitatem cedit. Hoc aūt diſcriminis intercedit quod hydroceles tumor mollior eſt, pulſatus reſonat, pōdere leuis, & oppoſito lumine perſpicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obſcurus, qui longiori tēpore pedetentim increuit. Vt autem uiris in ſcrotum, ita & interdum mulieribus tum inteſtinorum, tum omenti aut aquarum prolapſus fit in pudenda, e quibus illa uidentur tanquam e ſacculo propendere. Sed & umbilici ruptio ramicis genus cēſeri poteſt, quo ſępe uidetur is mirum in modum prominere, inteſtinis ſub cutem prorumpentibus. Neque prĕter inſtitutum fit eum uirum producere, cui ex accepto uentris uulnere præciſum tenue inteſtinum prodit è quo alui excrementum nondum ſolidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea uia intercepta quæ in annum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

Vteri affectus, cauſæ et ſigna. *Cap.* XV.

VTERVM morbi uarii obſident, phlegmone, abſceſſus, ulcus, cancer, ſcirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus, & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorroides. Phlegmone fit tenui feruidoque ſanguine e uena caua per tenues uenas, non in uteri capacitatem, ſed in illius ſubſtantiam effuſo, qui collectus accenſus ac putreſcens, phlegmone parit. Multum certe in ceruice quam in utero frequentius. Quum totus uterus inflammatione obſidetur, dolor acer ac pulſans excruciat, atque ſi inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & urinę difficultas eſt, ſin uero in poſteriorē partem, dolor lūbos infeſtat, & aluum ſupprimit. Pubis, imi uentris, lumborumq; ardor, tumor, diſtentio atque grauitas ineſt, febriſque comes aſſidua cum ſymptomatum ſyndrome, immiſſo in ceruicem digito quęcunque pars uteri prematur, uehementer dolet.

Putri ſanguine in pus tranſeunte abſceſſus fit. Ac tum commemorata ſigna inualeſcunt, febrium horrores ſæpe adoriuntur nulloque ordine, omnia tamen confecto iam pure miteſcunt. Rurſum uero quum pus acre & exedens eruptionis uiam parat, acriores dolores, febres uehementiores, aliaque grauiora ſymptomata excruciant.

Rupto

ἕλκος ῥυπαρόν.

Rupto expurgatoque abſceſſu ulcus manet, idque ſordidum. Pus autem ex uteri corpore uel illius capacitatem incidit, unde ſyncerum profluere deprehenditur, uel extra in abdominis capacitatem penetrans, inter inteſtina hæret ac ſubſiſtit, ut imum uentrem copia diſtendat, præmatque pondere. Ruptus in ceruice abſceſſus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in ſolam ceruicem pus effundit tandemque foras emittit, interdum in ueſicam, tumque urina per uteri ceruicem aſſiduo fluit, hacque ex re ſæpe uidimus naturalem mictionem prorſus abolitam, interdum in directum inteſtinum penetrat abſceſſus tumque fæcis nonnihil ex uteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαία

Leuior interdum exulceratio utero eiuſue ceruici inuritur, quę inteiorem pelliculam corradit aut excauat modice. Fit autem a partu difficili, quo aut grandior fętus editur, aut etiam aduerſus aut corruptus ui miſere extrahitur. Fit & a uiolento effrenique concubitu, atque a diuturno fluore acri & erodente. Ab omni exulceratione dolor ſubeſt acer pungens & excedens ſanies & colluies emanat, eaque copia ſubſtantia & colore uaria, nonnunquam fœtida, nonnunquam odoris expers, quamque a ſimplici fluore uix diſcernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex cauſis antecedentibus atque ex ſenſu doloris capitur qui uel immiſſo digito, uel acri iniectione, qualis ex uino aut ex hydromelite eſt, refricatur.

τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη.

Vteri maligna ulcera, quod locus excrementis putredinique pateat, ſæpe uel in nomas, ideſt depaſcentia efferataque ulcera, uel in carcinomata degenerant. Nomę inęquales conſpiciuntur, exedentes, indieſque magis ac magis depaſcentes, cæteris ulceribus fœtidiores, ſordidiores, carebioreſque. Neque a ſolis euidentibus cauſis, ſed & ab acri exedenteque humore infixo originem habent. Carcinoma humor efficit atribularius, qui collectus ui caloris efferatur & excandeſcit. Hoc ſi nondum exulceratum eſt, moles pondere grauis percipitur, tumorque durus colore ſubliuido. Ab inflammatione hinc ſeiungitur, quod diuturnus ſit, dolorque minus lancinans, & febris non perinde ardens. A ſcirrho quod calore doloreque fatiget. Exulceratum uero carcinoma ut nomis malignus eſt ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atque ex concreta illuuie ſordida & liuida, ſanie quoque id manat graueolente, tenui & nigra uel etiam fulua.

καρκίνωμα

σκιῤῥωθεῖσα μήτρα

Scirrho aũt interdum totus uterus, interdũ pars quędã obdureſcit. Tũ durus ipſe tumor tactui renititur, nullus aut obſcurus dolor adeſt, ſtantibus graue põdus, ꝙ in aliis etiã tumoribus obtingit, quaſi prolapſurũ incũbit in pudenda ſedentibus uero aut decumbentibus ſua grauitate rectũ inteſtinum premit, inceſſus difficiles, crurum totiuſque corporis ſegnities. Fit autem ex humore craſſo ac terreno per uteri ſubſtantia effuſo, illicque concreſcenter, aut ex inflammatione quę neque diſſoluta eſt, neque in abſceſſum conuerſa.

ἡ μύλη.

Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtantia, ſed in uteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiuſdam formæ obtinet, ſæpe moles eſt informis cute uel membranis obducta, intus caro mollis & confuſo, uenis reſperſa compluribus, ſine oſſibus, ſine inteſtinis, ſine uiſceribus. Alimentum ea per uenas prolicit. nutriturque plantarum more & incrementum ſumit, ut interdum uentrem quaſi octimeſtris fœtus diſtendat. Hæret nonnunquã acetabulis firmiſſime, ut hanc aliquæ quatuor quinqueve annos, interdũ & totã uitam utero geſtarint. At plerunque leuis adhæreſcens tertio quartove menſe excidit, nondum ad iuſtam magnitudinem perducta.

Ad hanc proxime accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens eſt euentus. *M*ulti ſimul interdum geſtantur pariunturque & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molę cauſa efficiens non eſt ſolus ſanguis menſtruus, neque hanc (oua quę appellãtur ſubuentanea) efficere poteſt ſolum muliebre ſemen, quum nuſquam uiſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe ſed molæ cauſa eſt uiri ſemen, idque aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere nihil uero conformare poteſt. In mola quemadmodum in conceptu menſes ſiſtuntur, mammæ turgeſcunt, cibi faſtidium ineſt, uenter ſenſim attollitur, ut idcirco concepti fœtus ſuſpicio magna ſit. Atque his ſignis diſtat à ſcirrho. A fœtu autem uero atque legitimo, quòd hic blande ac leniter mouetur, mola aut grauitate figitur, aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier, decumbat. In mola mulier ad inceſſum grauior euadit, eique quaſi pondus propendet ex utero, artus graciléſcunt, dolorque uentrem ſæpe compungit quorum nihil adeſt in uero atque legitimo fętu, pręſertim ſi ualetudine integra eſt, mulier.

τὰ ἔμβρυα κηνά. ἔμπτευ-

gal: 14. de u par: cap: 7

Vterus prȩterea nonnunquam tumet atque diſtenditur flatuũ copia, qui aut edito partu in uacuam capacitatem irrepſerunt, aut alia ex cauſa illic geniti coarctantur. Pecten imuſque uenter inflatur ac dolore concutitur, qui plerunque ad ſeptum tranſuerſum & inguina excurrit agitato corpore interdum ſonitus obauditur uenterque digitis impulſo tympani ſonus editur, ac flatus è ceruice manifeſto prorumpit.

Tumet & nonnunquam uterus aquarum copia: qui certe hydrops eſt uterinus. Inflationis ſigna adſunt; ſed grauitas maior & ſonus quaſi fluctuantis aquę. Huius quemadmodum & aſcitæ efficiens cauſa eſt iecoris aut lienis uitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inuſitatam uiam ſibi parat in uterum. *I*nterdum etiam uena caua ſolum ſanguinis ſerum eodem inſtillat. *M*ulier quædam hoc hydrope correpta, quoties apparebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex utero per ceruicem profundebat pelneſque ſex aut octo implebat aqua citrina feruentiſſima, dum uenter totus ſubſideret. Mox deni menſes inſequebantur ex naturæ præſcripto. Collecta proximo menſe par colluies, ſtato dein tempore profluebat. Hęc tandem perſanata uterum geſtauit, perperitque bene uitalem fętum.

ὑὴ μήτρα. ὕδερος ὑστερικός.

Rhagades, cõdylomata & hæmoroides in uteri ceruice, in eiuſque pudẽdo, perinde atque in anno proueniunt. Percipiuntur dolole, aut cruoris profuſione maximeque in coitu attritu atque etiam (niſi foras prodeant, inſtrumento uterino, quod dioptrimum appellant.

ἡ διόπτρα

Vteri ſymptomata, horumque cauſæ. **Cap. XVI.**

Vteri propria ſymptomata ſunt menſium ſuppreſſio, menſium profuuium atque ſtillicidium, albus fluor uterinus, gonorrhœa duplex uteri ſtrangulatus, aſcenſus, deſcenſus, prolapſio & cõuulſio. Hinc furor, dolor adhec quoque ſterilitas & abortus aliaque geſtantis uteri incommoda. Menſtrua purgatio ex naturæ præſcripto primum erumpit ætatis anno quarto decimo, deſinit uero quinquageſimo. Quibuſdam a duodecimo in ſexageſimum perſiſtit. Pleriſque ſerius incipit citiuſque deſiit. Horum cauſa eſt tum naturę, tum uictus uarietas, quę aliis copioſam aliis per exiguam curationem exhibet. Itaque aptus & cõueniens purgationis modus eſt, qui naturæ & uitæ generi eſt conſentaneus: hoc uno ſigno dignoſcendus, quod ubi deſiit, neq; uires grauatas reqi

ἡ ἔμμηνος κάθαρσις

 im-

imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνιων ἐπίχεσις

Menſium ſuppreſſio in ætate matura citra prægnationem, omnino præter naturam cenſetur; quemadmodum & eorum purgatio rarior quam menſtrua, & parcior quam naturæ & uictus conditio poſcit. Hinc ſymptomata ſuccedunt: nauſea, cibi faſtidium, lumborum, ſcapularum, capitis, totiuſque corporis grauitas, & dolor quaſi tenuiſſimæ laſſitudinis: urinæ craſſæ turbidæ, rubicundæ, ac plerunque nigricantes ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri cõmemorat *Hipocrates*. Euidentes horum effectriceſque cauſæ ſunt, cibi potuſque parcitas, labor uehemens, ſudor multus, ſanguinis immoderata uel ex naribus, uel ex hæmorrhoidibus, uel è ſecta uena profuſio, uomitio aut alui immodica uacuatio: corporis extenuatio ex quocunque ſit morbo contracta. Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrendus, ſæpe menſes ſuppreſſerunt. Interiores uero cauſæ aliæ quidem in principibus partibus uel in toto ſunt corpore, aliæ in utero ſolo. In principibus partibus ut in iecore, in liene, in uentriculo, aut in pulmonibus. In his ſi qua eſt frigidior intemperies contracta, aut uehemens obſtructio, aut ſcirrhoſa durities uelut in ictero, in cachexia, in hydrope, in aſthmate, in aliiſque affectibus, quorum uitio uenarum ſanguis labefactatur, fieri certe nequit ut menſes recte atque ordine ex naturæ præſcripto fluant, quemadmodum neque ſi craſſorum uiſcoſorumque alimentorum uſu, aut frigidæ multa potione; aut otio diuturno. frigidus, lentus craſſuſque ſanguis euaſerit. In utero autem menſium purgationem impediunt, refrigeratio obſtructio tum quæ ſimplex eſt, tum quæ a tumore fit, ut a ſcirrho, ab inflammatione: uteri quoque peruerſio, & quicquid interius os eius obturat, ut concretus ſanguis, caro excreſcens, adipis copia, & adnata pellicula, aut ab ulcere male inducta cicatrix, aut conformationis naturale uitium, ex quo mulierem uidi, cui nunquam uel menſes, uel aliud quicquam fluxit ab utero, ac nihilominus bene habita prorſuſque incolumis annos uixit circiter ſexaginta.

ἄμετρος κένωσις καταμηνίου.

Immoderata autem menſium purgatio ultra naturę uitæque modum eſt, qua aut copioſior ſanguis, quam pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non ſtato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis uacuationis ſignum eſt uirium imbecillitas & eorum ſymptomatum inuaſio, quæ immodicã ſanguinis effuſionem ſequuntur, cuiuſmodi ſunt inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum deinde reliqui corporis tumor œdematoſus. Fit autem uacuationis exuperantia ab his cauſis omnibus quæ ſanguinem ita excalfaciunt, extenuant, uel quoquomodo exagitant, ut prompte ora uenarum patefaciat, tantoque impetu efferatur, uix ut poſſit naturę robore cohiberi. Fit & a plethora, quæ tanta plerunque exuberat ut nõ ſolum uenarum ora aperiat, ſed & ex iis tenues interdum diſrumpat, quod his ferè accidit, quibus menſes diu ſuppreſſi poſtea confertim ac concitatius erumpunt, & quibus abortus aut ueri aut irriti fœtus quauis ex cauſa contingit. A partu quoque laborioſo atque difficili, quum uel grandior fœtus, uel oblique ſitus, nimio conatu excluditur, in quo uel rumpuntur uenę uel nimis dehiſcuntur, ut idcirco immoderatus ſanguis, quemadmodum & ab euidentibus cauſis quibuslibet uiolentus emanet.

ἄτακτος καὶ ταχυτέρω καταμηνίων κάθαρσις.

Crebrior menſium purgatio, ſiue bis ſiue ter ea menſe redeat ſi modo copioſa ſit, iiſdem quoque fit ex cauſis. Etenim neque huius ordinem neque menſurã natura moderari poteſt. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. *Eſt* & uteri ſtilicidium ſeu fluxio diuturnior, quo ſanguis parce ac ſenſim, nulloque ordine illabitur, interdum quidem purus, inter

dum

dum ſeroſus & quadam ſaniei ſpecie; idque alias aſſiduo, alias ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt uenę exeſio modo ſimplex, modo ulceri coniuncta, quod nonnunquam in utero, ſæpius in eius ceruice conſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor, ſin uero ulcus adeſt, manifeſtus ac uehemens, plerunque immiſſo digito deprehenſus.

ῥοῦς γυναικεῖος.

Fluor quem muliebrem aut uterinum appellant, à mēſium profluuio diſtat. quòd non ſyncerus ſanguis, ſed corruptum quiddam prodeat, idque continenter, aut nullo ordine, nulloque circuitu. Eſt autem id modo liquidum & albicans lactis ſero aut ptiſſanæ cremori perſimile; modo citrinum aut pallidum adeo acre ferè & adurens, ut quaſcunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret. Atque id rurſum modo tetrum eſt graueolens, modo odore nullo moleſtum. Prodeuntium odor, calor, atque ſubſtantia fluoris ſpeciem commonſtrat. Cauſa autem quæ corruptum humorem aſſiduo gignit, alias in utero alias in principibus partibus conſiſtit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omnium ex utero prodeuntium, quemadmodum & omnis ſuppreſſionis menſium cauſam ab uno requirunt utero. Etenim quibus mulieribus uiſcera refrigerata, uel obſtructa, uel ſcirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerunt, corruptus humor in uarias partes effuſus, ſæpe in uterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibuſdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem uitium multarum commune; ſed maxime in ea muliere conſpicuum; cuius ſupra diximus hydropem menſibus ſingulis per uterum expurgari. Neque uero affectus hic ætate maturas tantum: uerumetiam uirgines quas pallor decolorat inuadit quo & puellam octauo ætatis anno obſeſſam uidi; ac diu poſtea grauiterq; afflictam. Atque hæc fluoris uterini cauſa admodum frequens obſeruatur. Altera cauſa ex utero longe quidē rarior exiſtit, eaq; uel intemperies eſt fereq; frigida uel imbecillitas ab uteri geſtatione; a partu, a contuſione, aut ab alia externarum cauſarum ui contracta; uel eroſio, uel exulceratio ex inflammatione aut ex abſceſſu derelicta. His quippe cauſis oblęſus uterus & proprium alimentum male conficiens, extrementa multa progignit quę foras elabuntur & excidunt. Internoſcuntur cauſæ, quòd ex ſolo uteri affectu parcior ſit fluor; & eius affectus adſint indicia; at ex uiſcerum totiuſve corporis affectu, fluor ſit copioſus, nec male affectorum uiſcerum notæ deſint.

γονόρροια καὶ ἀπὸ τῶν γυναικῶν.

Muliebri fluori affinis eſt gonorrhœa quæ mulieres perinde ac uiros imo etiā frequentius exercet; quod harum ſemen ut pote crudius ac dilutius minus ſubſiſtit. Profluit aūt citra ullā ueneris titillationē, nec aſſiduo nec quotidie ut in uterino fluor, ſed quibuſdā interuallis, non ab uteri capacitate, ſed a uaſis ſpermaticis in uteri ceruice, eſtq; id albū, ſeroſum, omnis exp̄s graueolentię & acrimoniæ ac omnino paucū. Huius eadem eſt cauſa atque uirilis gonorrhœæ. Hęc aūt multo crebrior eſt uirulenta gonorrhœa, quā impura uenus infligit, eo modo quo ante in uiris eſt comprehenſum. Quod per hāc excidit cōtinenter; aſſiduoq; fertur ut in uterino fluore. Eſt tn̄ craſſus multo atque modo albū, modo flauū aut uireſcens odore graui moleſtū, acre & exedēs; ac proinde raro deprehenditur citra pudēdi ulcus. At nōdū his notus certo poſſit ab uterino fluore internoſci; ſed hinc maxime quod non utile ab utero, ſed a ſpermaticis uaſis prodeat, quodq; prorūpentibus menſibus non deſinat, ſed cum his mox ab iis ſimiliter perſiſtat, uterinus uero fluor ceſſet in menſium eruptione & aliquanto poſt tempore. Quinetiam luis uenereæ ſigna ſe produnt, neque uterini fluoris ſeu primarii, ſeu eius qui uiſcerum uitio ſit, indicia ulla cernuntur.

καὶ ἀμε- ἄκαρα

Hyſtericorum porrò ſymptomatum grauiſſimus eſt ab utero ſtrangulatus. Primum quidem quum leuis & exigua eſt mali cauſa, ex utero ſublatus uapor uiſcera uentriculumque feriens, nauſeam quandam mouet, cui tamen raro ſuccedit uomitio, ſępe tædium quoddam & cibi faſtidium, idque interdum cum murmure uentriſque rugitu, interdum citra hæc. Quum uapor in diaphragma thoraciſque partes effertur, reſpirationem breuem crebramque tanquam compreſſo pectore facit. Simul etiam cor obſidens leuem interdum animi defectionẽ inducit, qua tamen uix pulſus immutatur. Metus hinc atque deſpiratio ægrã concutit, ac plerunq; tanta ut ſe mox interituram putet, nullaq; ratione in ſpe erigit & recreari poſſit. Malum altius in fauces inuadens, eas quaſi uinculo conſtringere, aut manu præcludere uidetur, prorſusq; ſpiritum intercipere magno ſuffocationis metu. Vbi uero cerebri arcem conſcenderit, alias quidem furorem uterinum appellatum, cum garrulitate, iracundia, & inquietudine mouet, aut alia deſipientiæ genera metus horroriſque plena: alias quaſi ſoporẽ quendam ac uterinum inducit, quo mulier corruens uelut attonita iacet, ſine motu, ſine ſenſu ullo, reſpiratione adeo parua & rara, ut interdum nulla eſſe credatur, tanquam ipſa iam mortua extinctaque ſit. At nihilominus pulſus interdũ conſtat ualiduſque eſt, interdum obſcurus paruusq;, ut ne percipi quidem poſſit. Hi uarii ſunt ordines uariæq; hyſtericarum acceſſionum formæ quæ circuitu ut epilepſia repetunt, aliis quidem crebrius, aliis rarius dum diſcuſſa ſit earũ cauſa. Sub acceſſionis finem humor quidam ex mulieribus locis excurrit, inteſtina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malę rubeſcunt, intellectus, ſenſus, ac motus reſtituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamẽ deprehenſum eſt frigus, tum temporis è capite per ceruicem in ſcapulã, & brachium illabi, quod ſtuporem difficilemque motum redderet, exhiberetque ſpeciem quandam paralyſis, ſed quæ non multo poſt diſcuteretur. Cauſa quidem acceſſionis hyſtericæ eſt uapor ex utero, non ſolum per uenas aut arterias, ſed & per ſpiracula cæca & latentia ſublatus, atque is certe uenenatus tamq; malignus ac pernicioſus, ut partium quas attigerit facultates obtundat earumque functiones intercipiat. Si uaporis naturam ſpectemus, plurimorum uenenorum conditione frigidus is & melãcholicus eſt. Huius focus eſt. uterus, in quo uel menſtruus ſanguis uel concluſum ſemen, uel alius quiuis humor in hanc uenenatam malignitatẽ corrumpitur. Vt igitur ſępe animaduerſum eſt comitialem morbum ab utero uel in prægnante ſuſcitari, è quo uenenatus humor tetrum uaporem in cerebrum expiraret, ipſumq; morbum cum partu finiri, ita & de hyſtericis ſymptomatis credendum. Hæc autem uix putem duntaxat uel a menſtruo uel a ſemine ſuſcitari, quum & ea quæ bene purgantur, & uterum geſtant, & uiri conſuetudine fruuntur, plerunque fatigent, quumque ſupra quingẽtas eodem cœnobio degere uideamus, quæ diu conſuetum ueneris uſum intermiſerunt: nullo hyſterico ſymptomate. Quiuis autem humor in utero hoc modo corruptus, eius generis uaporem ex loci natura uenenatum expirat, & unde uita, illinc & ſumma ueneni pernicies exoritur. Hinc fit ut tametſi uiris diu hœmorrhoides ſuppreſſę ſint, aut ueneris uſus ſit intermiſſus, nulla tamen hyſtericis ſimilia ſymptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noſcuntur quidem facile, leuia difficile, quod melancholicis aut cardiacis non admodum ſint diſſimilia. Debent autem omnium affectarum partium obſeruatione, omniumque ſignorum confeſſione diſcerni.

τῆς ὑστέρας ἰνωῤῥοπία

Vteri aſcenſus, deſcenſus, prolapſus, atque conuulſio mulieres ſæpe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquã putaui uterũ nihil aut perexiguũ è ſua

ſede

ſede dimoueri, aut ægrotarum mulierum modo querimonia modo precibus adductus, hunc ſepe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in uentriculum efferri, eumque grauiter opprimere. Hinc & ſepe manu depreſſus eſt manifeſtoq; in propriam ſedem propulſus. Neq; id ſanè alienum magis uideri debet, quam eiuſdē prolapſus, quo totus ferè procidit, Aſcenſu non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed duntaxat premitur mulier quodā præcordiorū dolore, ſpirādi difficultate aut animi defectione at ſine metu, ſine delirio aut alio ſymptomate grauiore. Deſcenſus uteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit oſtetrix hunc pudendo obuium, Laborans uero ſi erecta ſteterit, grauitatis pōdus in pudendum incumbere, ſin uero uel ſedeat, uel ſupina iaceat, uel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi, ſin prona iaceat, urinæ difficultatem naſci, ut etiam uiri congreſſum pertimeſcat. Prolapſus deſcenſu grauior eſt quod euerſus uterus foras procidat, eiuſq; fundus promineat & manu attrectetur anſerini ſaltem oui magnitudine. Conuulſio eſt quū uterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac ſæpe coxendicis uehemens tum dolor exercet, qui ſi atrocius excādeſcat uteri furor appellatur, crus totum maximeq; femur torpeſcit ac friget. Tam uarii motus & errores iis duntaxat obtingunt, quibus uteri appēdices laxiores, idq; uel ex graui uteri geſtatione, uel ex caſu atque contuſione, uel ex copioſi humoris perfuſione euaſerunt. At prolapſus non ex leuioribus hiſce cauſis, ſed ex uehementiore ſolum pariendi conatu, quo uterus fœtum ſecundaſve excludens impetu conſequitur, ſeq; inuertēs præcipitat, interdum & imprudentis obſtetricis temeritas uterum cum fœtu aut cum ſecundis inuertit detrahitque. Quibus itaque habenæ ſeu appendices laxiores ſunt, his uterus quoties irritatur, ſurſum deorſumve, aut in alterutrū latus ſe contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in ſe continet, aut externæ eiuſque aduerſæ moleſtia. Tum quippe laceſſitus & quaſi ſuccreſcēs de proprio loco decedit, alias in aliam partem oberrans, ut quod infenſum inimicumq; eſt fugiat, quod uero iucundum ac blandum ſequatur. Ita quidem rem habere ſenſus animaduertit, ut proinde non parum demirer Galenum, contra Platonem cenſuiſſe, uterum nihil aut certe perexiguum moueri, idque non per ſe, ſed duntaxat a uinculis & appendicibus quibus annectitur, dū plenitudine diſtenta cōtrahuntur breuioraq; fiunt. At tametſi ſponte mouetur uterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nam, & uētriculus pars etiā planè naturalis, ſine arbitrio, ſine iuſſu noſtro mouetur, quum rei alienæ iniuria laceſſitus magno impetu hanc uomitione repellit, aut quum fame exinanitus iucundo cibo quaſi geſtiens occurrit, huncq; ab ore uix dum præmāſum eripit, ereptumq; auide adeo continet & arcte amplexatur, ut undique contractus in eum totus incumbat. Hæc ſi in uentriculo conſpicua ſunt, multoq; magis in corde, cur non ſimiliter in utero fiant? quem ſcimus prima fœtus conceptione ſemen attrahere, genitumque fœtum menſibus nouem continere, & maturum (quaſi cognitione ſit præditus) excludere.

κατωῤῥοπία.

προπτω-

Sterilitatis cauſæ. Prægnantium ſigna, ſymptomata, horumq; cauſæ. Cap. XVII.

Sterilitas ut alia pleraq; ſymptomata, alias uteri obſcœnarumque partium alias uiſcerum uitio tum uiris tum mulieribus inducitur. Steriles enim infœcundi ſunt impuberes & ſenio confecti, quod is tenue & aquoſum lāguidumq; ſit ſemen: & qui uel ætate matura morbo acuto, uel etiam diuturno conficiuntur,

tur qui uel humores corrumpat, uel ſpiritus principes offendat. Ad horum conditionem eccedunt, & qui citra manifeſtam corporis actionumque uitæ offenſionem, principum partium ut uentriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti uitio, intemperie, obſtructione aut ſcirrho tenentur, maxime ſi uel cachexia, uel leucophlegmatias, uel icterus, uel tabes & corporis extenuatio, uel lenta febris, uel alia quædam cacochymiæ ſoboles ſit conſecuta. Viri enim ita affecti aut ſemen non proferunt, aut prorſus euanidum & infœcundum, utpote nec ex utili materia productum, nec ſpirituum benignitate profuſum. In mulieribus uero quæ ita ſint affectæ aut uiri ſemen utero non concipitur, aut conceptum a muliebri ſemine deſtituitur moxque excidit; aut retentum principum partium uitiis obruptum extinguitur, idque uel mox, uel aliquanto poſt tempore. His ex cauſis non modo ſterilitas ſit, ſed & mola, & irritus conceptus; & fœtus languidus & abortus, multo quidem frequentius; quam peculiari uteri errore. Iam uero obſcœnarũ partium uitia, quæ ſterilitatem accendunt, in uiris quidem numerantur; pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa; uaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio, & contuſio; teſtium pudendique exilitas & queuis mala conformatio. In mulieribus eadem atque uiris teſtium ſpermaticorumque uaſorum uitia; & oris uteri ceruicisve nimia amplitudo uel anguſtia obſtructio, obliquitas, peruerſio, hincque nata menſium ſuppreſſio; quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Ad hæc uteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quum (ut in uiragine) genitalia pruriunt, nimiſque titillantur uenere, & menſes parce & cum labore emanant ardoreque exulcerant. Frigidior, quum uenus eſt ignauior, menſes aut ſupprimuntur aut parce fluunt, atque ii decolores, lumborum, pubis, crurumq; ſtupor ineſt. Humidior quum tenue, aquoſum, copioſumque menſtruum redditur, ac ſæpe uterinus fluor infeſtat, frequenſque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui & uteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his uitiis minime tenetur, & bono recteque conformato eſt corporis habitu, nec extenuato, nec obeſo, lumbis latis amploque uentre, fæcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat. Hippocrates, ſi ueſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur, ſterilem uero quum in uia extinctus odor eo minime pertingit. Quinetiam allium expurgatum ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odorque uel ſapor ad os pertingat, fœcunda eſt, ſin minus ſterilis Hordeum in mulieris aut uiri urina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet fœcunditatem, ſin minus ſterilitatem arguit. Præterea ſi urinæ uiuum ſulphur inſpergatur, hincque uermes prodeunt, fœcunditas, ſin minus ſterilitas eſt. Quum igitur maris ac feminæ congreſſu conceptus non euadit, utrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sæpe tamen uſu uenit, ut neuter coeuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis uero generare poſſunt. Sic amborum impenſe calidorum non facilis eſt conſenſus, uti nec frigidorum temperamentorum atque etiam contractiorum perutilis congreſſus.

Itaque mulier uiro iuncta conuenienti & conſentaneo, quę nec naturali nec aduentitio uitio ſterilis ſit, nec ad ueneris uſum ignauior, ea ad cõcipiendũ apta idoneaq; eſt. Eam autem concepiſſe coniiciendum, ſi ingenti oblectatione una

nec una

ne una cum uiro, aut certe paulo poſt ſemen eiaculetur. Si exceptum id retinetur nec eſt cibi nec a concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit, aut titillatu quodam uterum contrahi percipit, dum ſemen arctius cōprehēdit, aut dolor leuis imum uentrem obſidet. Vteri os interius arcte adeo conniuet, ut ne ſpecilli mucronem admittat. Deinde pleniore diſtentoq; iam utero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, ſurſumque remeat, uix ut immiſſo obſtetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiuſque aliquanto negligentior eſt prægnans. Mēſtrua purgatio præter conſuetudinem ſubſiſtit, nec ſtato tempore procedit, quum enim uteri acetabula ſecundarum adhæſu obturentur, osq; ipſum interius conniueat, nihil ſanguinis ex uteri capacitate elabitur. At quibus fortaſſe ſanguis primis menſibus aut etiam poſtremis effluxerit, ex iis uenis quæ ad uteri ceruicem pertinent, quemadmodum & uirginibus emanat, citra ullā fœtus offenſionem. Menſe ſecundo etiam ſi menſtrui aliquid profluat quia tamen prouida ſolerſque natura ſanguinis nonnihil reponit in mammas ſuperioreſq; ſedes, pectoris uenę impleri, mammę uero turgere ac dureſcere incipiūt. Fœtu grandeſcente latera lumbique expādūtur dilatanturque, ac uenter citra manifeſtam grauitatem intumeſcit. Quibuſdam dum temporis in facie uel citrinæ uel liuidæ maculę, uel lentigines effloreſcunt, uel oculorum ambitu liueſcit aſpectu languido, aut alia ſymptomata urgent, quæ poſthac enarrabimus. Vrina citreo aut ſubliuido eſt colore, craſſaq; ac turbida, quæ leuiter cōcuſſa bullulas uel granula è ſumma corona demittit, in hac quod per quietem ſubſidet innatatve craſſum eſt, & male cohærens, carptæ lanæ haud abſimile. Vrina uini albi permiſtione, ſimilis euadit elixarum fabarū iuſculo, Mulſa cruda ex aqua cæleſti data dormituræ, ſi deinde uentre torſionibus affligit, grauida eſt, ſin minus non eſt. Poſtremū hoc & minime fallax indicium eſt, quū iā fœtus loco dimoueri cœperit, quod uel tardiſſimum accidit medio prægnationis tēpore. Moueri aūt incipit non ut mola, graui moleſtoq; pondere, non rugientis aut euagantis flatus ſpecie, ſed leni, blādo, ordinatoq; impulſu, aut quaſi muſcę uolatu, quē ſæpe calens manus impoſita animaduertit. Quum citra hęc ſigna menſes ſubſiſtunt, ac uentre pręter modum ſine hydrope diſtenditur, in utero præter naturam quippiam ineſt, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Maſne an fœmina utero geratur hinc coniiciendum. Mulier ſi marem gerit probe colorata eſt & hilari uultu, ſi fœminam decolor ac triſtis. Mares parte uteri dextra magis continentur, fęminę magis ſiniſtra. Et quum mas eſt, dextra mamma amplior eſt ac tumētior, eiuſque papilla nigreſcit, firma & arrecta citiuſq; lacte ſtillat. Prægnans a ſede progreſſura dextrum pedem primū promouet. Omnes tum uenę, tum arterię dextræ magis quam ſiniſtræ implentur ac tumēt, præſertim ſub lingua, eſtq; pulſus dextra quam ſiniſtra manu plenior maior, ac ualidior. Quum uero fœmina geſtatur, ſiniſtra omnia firmiora & magis cōſpicua ſunt, flaccidioreſq; ſunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum, ſi aqua inſtilletur, mox (quia tenue & dilutum eſt) diuellitur, cohęret autem ac diutius perſiſtit in ſummo, ſi maſculus eſt fœtus. Mulier quę uiuidū fętum opportune conceperit, ſi integre ſana eſt, nihil moleſtiæ offenſioniſve pꝑpetitur toto prægnationis decurſu. Natura quippe ſingula in cōuenientes uſus legitime diſponit. At uero ſi ualetudinaria eſt, ſecundo aut tertio menſe quū iam menſtrua purgatio diutius ſubſiſtit, necdum tamen in fętus alimentum abſumitur, eius morbi inſulſus præſentiſcit, cui maxime fuerit opportuna, & quic

quid

quid eſt in corpore uitii, id tum detegitur, quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties menſium inſtat eruptio. Ei autem quæ uel cacochymia uel plenitudine premitur, corpus quaſi laſſitudine frangitur, lumbi inguina, fœmoraque ingraueſcunt ac dolent, ſomnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi faſtidium, inappetentia, nauſea ac plerunque uomitio modo pituitoſa, modo bilioſa, ex eo ſcilicet humore ſuperuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor uomitione non prorumpit, iis ſpirandi difficultates, uertigines, animi defectiones anxietateſque contingunt. Et quum tetri humores uentriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omniſque rei alienæ & peregrinæ, ut terræ, teſtarum, carbonũ ſalſorum acidorumque eduliorum, deprauata appetitio in quartum quintum ue menſem fatigat.

Abortus porrò uel ab euidentibus, uel ab interioribus fit cauſis. Euidentes aliæ fœtum enecant, ut ſyncope, timor & triſtitia, & quę toto genere extinguũt ut quæ uel ſuffitu, uel odore, uel ſubſtantia uenenata ſunt. Aliæ cibum ſubtrahunt, ut inedia, immoderata purgatio, ſanguinis e naribus ex hęmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim ſanguine miſſo abortum facit, idque magis ſi fœtus auctior eſt. Aliæ uteri acetabula diſſoluunt, per quæ fœtus alimentum capeſſebat, ut uiolenta exercitatio, ſaltatio, durior equitatio aut uectio, grauioris oneris geſtatio, caſus uiolenter concutiens, aut uentris ictus fętum contundens. Interiores uero cauſæ ſunt cibus immoderatus, & plethora fœtum ſuffocans aut extinguens, muſcoſus humor uteri implens acetabula, & ligaméta ita remolliens ac diſſoluens, ut fœtum cõtinere non poſſint. Cibus mali ſucci & inde nata cacochymia, ob quam fætus alimenti benignitate deſtitutus, ſenſim lãguet & emoritur. Morbus acutus, qui ſæpe fętum in grauius diſcrimen quam matrem coniicit, adhęc quæ ſupra enumeratæ ſunt & principum partium & uteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentem cauſam abortire conſueuit, uel totius corporis, uel uteri ſolius uitio laborat. Abortu porrò immaturus fętus excluditur, alias uiuus, alias mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula uiolentius diſſoluta ſunt, mortuus quum iis firmis & conſtantibus fętus ipſe perit. Abortus futuri notæ ſunt, lac ſponte fluens è mãmis, pręſertim aquoſum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum eſſe teſtatur. Mammarum ſpontanea extenuatio. Nam ſi gemellos habenti dextra mamma gracileſcat, marem, ſi ſiniſtra fœminam amittet. Laterum uentriſque ſuperioris coarctatio. Lumborum coxarumque grauitas & ad motũ ſegnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiorque motus euadit, quumq; abortiendi tempus inſtat, aqua primum ſanioſa profluit loturæ carnium ſimilis, deinde cruenta, hinc purus ſanguis, poſtea grumi, ac demum fœtus ipſe aut formatus, aut informis excluditur.

Quum uero extinctus iam fœtus diu in utero ſubſiſtit, commemorata omnia ingraueſcũt. adſuntque ſtomachi morſus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, ſpiratio fœtida & graueolens, uenter grauis & quaſi procidens, & qui etiam admota manu frigidius percipitur. Imo & obſtetrix immiſſis digitis frigidam animaduertit uteri ceruicem, interdum cõuulſiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Pariendi difficultas aut a matre, aut a fœtu eſt. A matre quidem mala conformatio, ſtaturę breuitas, uirium corporis imbecillitas, ut in puella & anu puſillanimitas atque metus. Vteri ceruiciſque mala conformatio, anguſtia, & oſſis pubis firmior compactio, compreſſio ſeu coarctatio ex uicinarum partium

tumore

tumore ac duritie, ex ueſicæ calculo, ex recti inteſtini excremẽto duriore, & lumborum concauitas, A fœtu autem, quum ſolidior illius membrana ęgre diſrumpitur, quum ipſe imbecillior enixu nihil matrem adiuuat, quum grandior aut monſtruoſus, aut geminus eſt, aut quum non recta in caput fertur, nec manibus ſecundum latera adductis, ſed uel ambos pedes, uel(quod multo operoſius exiſtit) alterum duntaxat, uel manus primum exerit , ue l duplicatus in nares exit: uel obliquus alterutrum latus, uel pronus uentrem primum exhibet, quæ omnium peſsima eſt pariendi figura. Difficilem partũ in propinquo eſſe prænunciat, humor aquoſus in membrana allantoide concluſus totus ante partum effluens, aut copioſior ſanguinis eruptio, multo tempore fœtum præcedens. Loci enim ſicci manent, deſtituti eo humore qui fœtui tranſitum facilem & lubricum præbet , languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægre abrumpuntur acetabula, uixque ſecundæ ab utero diuelluntur.

Arthritidis differentiæ, ſigna et cauſæ. *Cap.* XVIII.

ARTHRITIS articulorum eſt dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus uarij dolores occupant, alii nanque oſſium membranas, uel muſculos, uel neruos, uel medias regiones, quales aut lues uenerea ; aut ſimplex deſtillatio proferre ſolet. Alii articulos duntaxat obſident, in quos quaſi defixi inciderunt, atque hos ſolos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differentiæ ex articulorũ numero, ſed tribus duntaxat uſus nomina indidit, hæ ſunt chiragra, iſchias & podagra. Quæcunque in alio quouis figitur articulo , generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manũ infeſtat, eiusq; uel carpum uel externam partem, uel digitorum articulos ac uincula. Dolor huic ineſt plerunque pulſans, ſępe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus plenisque uenis. Podagra uel malleos, uel pedum, maxime uero pollicis articulũ adoritur. Tumor ut in chiragra adeſt, tum partis, tum uenarum ambientium, rubor, calor, dolorque pulſans. Iſchias omnium uehementiſsima, ſedem habet, non in eo articulo quo fęmoris caput in coxendicem inſeritur, ſed altius ad ſummam natem, qua nerui a lumbis & ab oſſe ſacro emergentes, feruntur in crura. Dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in fęmur quoque, & in ſuram, & in extremum pedem porrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Raro tumor ineſt conſpicuus, rarius calor aut rubor, quod eius loci ſumma cutis uenis conſpicua minime ſit. Humeri arthritis dolore quidem inſignis eſt, non tamen(ut neque iſchias)tumore, rubore, uel calore manifeſta At quæ cubitorum genuumque eſt, & dolorem & tumorem præ ſe fert ingentem, ruborem uero caloremque exiguum. Proxima continensque omnis arthritidis ac doloris cauſa eſt, nõ ſimplex ulla intemperies ſed humor pręter naturam infixus & adhærens, qui ſæpe tumore maniſeſto ſe prodit. Atque tametſi nonnunquam, ut iis qui primum incipiunt illa tentari, citra inſignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor ſubeſt. Hic autem qui continens eſt doloris cauſa, nunquam aut admodum raro, præter multorum id opinionem aſſeruero, in id cauum ac ſpacium penetrat, quod inter oſſium extrema interuenit, ſed in uincula duntaxat, atq; in eas membranas quæ extrinſecus oſſium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eo directus hoc ſane argumento quod in nodoſa thopaceave podagra atque chiragra , humor in calculum iam concretus , aperta ruptaue cute plerunque

eruitur è digitorũ articulis, uinculo integro ac illæſo. Et in iſchiade ſi noxius humor in coxendicis prixidem conditus eſſet nec tam uehementem (ꝗ uinculũ obtuſi ſit ſenſus) nec tam late diffuſum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic cõtinens arthritidis cauſa, tam uarius atque traditur exiſtit; nec enim ſanguineus, nec biliosus, nec melancholicus unquam eſt, ſed omnino uel pituitoſus uel ſeroſus. perperamque arthritidis differentię ex humoris genere ſtatui ſolent, ut alia calida, alia frigida ſit, ſed omnis frigida eſt, ex frigido humore genita. Quod ſi rubor aut calor interdum maximeq; in chiragra uel podagra cernitur, is non ex morbi eſſentia, ſed ex uehementia fit doloris, qui ruborem caloremq;, nonnunquam & febrem accerſit, quæ potiſſimum iis eueniunt qui conſtitutionem corporis obtinent impenſe calidam atque plethoricam, & qui leui occaſione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum uincula, membranas aut tendones implens & diſtendens aut feriẽs, dolorem infert, dolor uero ſi corpus præparatum iam eſt, ruborem calorem atque febrem, quæ diſtendentis aut ferientis humoris ſunt ſymptomata. Talis eſt ratione artiſque uſu comprobata ſententia de arthritidis continente cauſa. Antecedentem porrò cauſam recte omnes ſtatuunt humorem eſſe, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus eſt, unde autẽ & per quas uias influat, nemo ad unguem uidetur inueſtigaſſe. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus eſt, nuncupaturq; mediorum opprobrium. Errant profecto quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrumpere putant. Quomodo enim a uiſceribus intimiſq; ſedibus poſſit humor ſyncerus aliquiſpiam per uenas ferri? aut qui ſanguini permiſtus nuper erat, illinc per orta uenarum in articulos purus excideret? aut ſi etiam cum humore ſanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem nõ exciret? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quam per uenas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è uiſceribus in pedes incumbens dum tumeſcant, podagram nõ efficit. Alia igitur quam ex intimis partibus eſt arthritidis origo. Hæc autem, caput eſt, è quo ſanè pituitoſus humor iſque tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrum aut interiores eius uentriculi, in quibus pituitoſum excrementũ cumulari coaceruarique ſolet (hoc enim uel foras, per nares, uel per palatum in aſperam arteriam atque pulmones, aut in uentriculũ interioreſq; ſedes illabitur) ſed partes capitis externæ & extra caluam poſitę origo ſunt arthritidis; è quibus ſuperuacaneus humor per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrit. Venę enim multæ ab externis iugularibus deductæ eo excrementa ſua tenuia atque ſeroſa deponunt. Quumque capitis craſſa denſaque ſit cutis, è qua capilli ſuccreſcunt, non quemadmodum è reliqua corporis cute; illinc facile humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copioſior, in iis maxime quibus gignendi eius euidentes cauſæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris ſigna ſunt, capitis grauitas & ſomnolentia, dolor externus & qui contractu præſertimque inuerſis capillis exacuitur. Tumor œdematoſus interdum ut cera mollis, cuti preſertim ad occipitium ſubiectus; cutis denſa nec caluæ propius adhærens. Ea igitur humoris denſa lentaque congeſtio arthritidis fomes eſt atque origo. Supra modum congeſtus humor leuiſſima occaſione aut æſtus aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam ſponte de ſua ſede decidit, & in ſubiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & ſeri inſtar tenuis ſit, ei perſimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, non per ſpinalem medullam (paralyſis enim fieret) non per neruos & muſculos, ſed facile ſub cu-

cute

te (ubi laxæ & ample ſunt uiæ) in corporis extimas ſedes influit. *Is* autem fluxionis decurſu, quia tenuis, in ſolis articulis qui compacti denſique ſunt, ſubſiſtit ac hæret, non item in mediis regionibus, quę amplæ laxæque ſunt. In id demum corporis latus præcipue fertur, in quod cerebrius corpus decumbit. Atque ſi dum incitatus eſt humor in dextrum latus eſt decubitus dextrum humerum brachiumq; dolor impetit, ſi in ſiniſtrum, ſiniſtrum; ſed in dorſum, ceruicem, ſcapulas coxendices uel crura. Qui arthritide conflictari incipiunt, ſolēt primum leuem chiragram aut podagram expirari, cuius uix quiſquam niſi expertus credat humorem è capite duci, aut illinc poſſe tam repente in extremos pedes clanculum & ſine ſenſu illabi. At quoniam initio admodum tenuis eſt, & iis maxime qui calidiores mundi regiones incolunt, facilis promptaque illius eſt defluxio. Quum autem tempore craſſiuſculus is iam euaſerit, maxime in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repente in extrema profluit, ſed in mediis hæret regionibus; ac tum mali origo, tum decurſio conſpicua eſt. Sentitur enim dolor è ceruice uel per humeros in cubitus & manus, uel per dorſum in coxendices, genua, pedeſque ſenſim deuolui, ſenſu interdum frigoris oborto, quo corpus omne perhorreſcit. Dolor ei ſuperius partibus in inferas ſæpe deſcendit, aſcendit nunquam nec è dextris in ſiniſtras aut contra commigrat; ſi quando enim dolori dextro ſuccedit ſiniſter, hunc non loci permutatio, ſed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquantum, tenuis eſt, alioqui non defluxurus; articulo iam impactus noſtri caloris uehementiorumque medicamentorum ui craſcit, & parte tenui diſſipata diſſolutaque fæx quædam terrena manet, quę frequenti influxione coagmentata, in manifeſtum tophum & calculum digitorum præſertim in articulis concreſcit. *Ea* eſt arthritis nodoſa, qua diſſiliunt articuli, diſtorquentur, & pereunte motu incurueſcunt. Iam uero arthritidis euidentes cauſæ eædem quę fluxionis exiſtunt; una quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra ſeorſum arthritim facit, ſed neceſſarius ambarum concurſus. Imbecillitas quum ex aliis quibuſdam uitiis ęſtimanda eſt, tum maxime ex uinculorum membranarumque laxitate, & ex uiarum amplitudine. Hęc autem uitia uel ab ortu ſunt ex parentum imbecillo ſemine, fitq; tum arthritis hęreditaria; uel aliis ex cauſis euidentibus, quæ laxant & emolliunt membranasq; feriunt; eiuſmodi ſunt ueneris balnearumque uſus crebrior, & quæ foris incidentia articulos cōtundunt. Redundantis uero humoris interiores cauſæ ſunt cerebri totiuſque capitis imbecillitas; & frigida humidaq; intemperies. Humor enim ue alimenti uixe capite exceptus, quū hęc uitia adſunt, totus confici non poteſt, ex eoq; neceſſe eſt excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, ſi prę terea euidentes cauſæ acceſſerint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hæc præcipue ſunt crapula, potus omnis uinique maxime liberalior; hoc enim & caput implet & neruos membranasq; ferit. Somnus immodicus pręſertim mox a cibo; ocium, exercitationum intermiſſio conſuetarum uacuationum earum maxime quæ per urinas & ſudores fiunt ſuppreſſio uel imminutio.

De elephantia. *Cap.* XIX.

ELEPHANTIA morbus eſt uenenatus in terrena ſubſtātia, totius corporis naturā immutatus. Quū terrenus ac melācholicus humor uenenatū qualita

tem aſciuerit, eā mox tum uiſceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quendam ac melancholicum ſuccum uel ex puriſſimis alimentis gignunt eiuſdem ueneni participem quo partes imbutæ ac nutritæ tempore ſimilem nanciſcuntur naturam, ſitque in eis elephantia totius ſubſtantiæ morbus. Neque uero hac (quod pleriſque uiſum eſt) cutem ſolam aut corporis ſumma, & intima quæque oſſaq; ipſa inuadit & obſidet, quòd omnia impuro fruantur ſucco. Quanquam autem ipſa morbi qualitas ad totum corpus pertiaet, pręcipua tamen uis in iecore atque in liene reſidet, quæ ſua dein uitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alii ab ortu, alii contagione alii ſponte proprioq; uitio contrahũt. Ab ortu, qui ex elephantico parentũ ſemine procreati ſunt: atque ſi parẽtum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque naſcetur: tanta eſt diuinæ illius procreaticis facultatis energia, ut in ſemine intemperato ac prorſus impuro, conſiſtens, corporis partes fingat uel ex impura materia. Si nõdum elephantia parens quum genuit tenebantur, ſed in eam duntaxat erat propenſus filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum eſt, mulierem quæ inſtantibus aut profluentibus menſibus conceperit, fœtum edere in elephantiam procliuem.

Contagione uero ſiue concubitu, ſiue accubitu, ſiue aſſidua uitę conſuetudine, lues hæc hominem adoritur, quòd ex elephantico pernicioſa qualitas pariter cum humore transferatur in aliud corpus ſenſimque irrepat in omnes partes. Proprio corporis uitio inducitur, cum bilis atra plurimum exuperat quæ ſenſim ac tempore uenenata labe inficitur. Nam uenenum ſpecie in nobis ſponte gigni poſſe, alio loco demonſtrauimus. Exuperat aũt quum uel ſanguis, uel melancholia, uel bilis flaua ſupra modum torretur. Quo circa eos adoriri ſolet, quibus uel menſes, ſuppreſſi, uel uarices uel diuturnę hęmorroides curatę ſunt, & eos qui bubula, ceruina aſininave carne ueſcuntur, cæteriſque cibis glutinoſis atque craſſis; eos denique quibus uel iecoris ardor, uel uictus calidior bilem flauam cumulauit, quæ diu cohibita degenerauit in atram. Quæ mala quum non niſi florentis aut etiam prouectioris ſint ætatis, elephantia nec pueros nec adoleſcentes ſponte inuadet. Incipiente morbo uiuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet. aliis quidẽ nigricans, aliis flaueſcens aliis albicãs: unde nonnulli tres elephantiæ ſtatuerũt, pro coloris uarietate differẽtias hinc denſior durior, aſperiorque redditur, quũ ſcilicet iam multo eſt humore perfuſa. Talis uero præcipue conſpicitur aut in facie, aut in manibus, aut in pedibus natura quoad licet uitia propellente in corporis extrema. In his ſenſus torpeſcit friguſque perpetuum ineſt, maximeque in pedibus. Licet enim horum initio integer ſeruetur motus, ſtuporis tamen & frigoris ſenſus ineſt. Tum temporis uerrucæ plurimæ ſuccreſcunt, non in manibus ſolum, ſed & in facie & in reliquo corpore, peculiares uero in linguæ radice. Pedes, manus, & facies tument, in hiſque uaria prominent tubercula, maxime uero in malis quę extuberant liuido tumore, labra inuertuntur, nares reſimæ obſtruũtur craſſitie alarum, & rimis diſceptæ cruſtulas nigras atque cruentas excutiunt: oculi candidum flaueſcit, miraque craſſitie quaſi ungue obtegitur, ſupercicilia prædura ac ferè calloſa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris & ex mento, pili uenenata qualitate imbuti defluunt, dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuum pedumque digiti ſiccitate dehiſcunt, ungueſque finduntur ac dilacerantur. Totius etiam corporis cutis areſcit atque fœda ſiccaque ſcabie exaſperatur, eaque interdum cum pruritu.

Ipſa muſculorum caro abſumitur ac ſenſim liqueſcit.

Malo

Malo autem ingraueſcente pro ſtupore cutis ſenſus perit manente motu, ut ne infixa quidē acicula dolorem moueat, neque inſperſa feruidior aqua exurat, uox è gutture rauceſcit, reſpiratio difficilior euadit, ſpiritus totiuſq; corporis exhalatio fœtet, ſordida uirolentaq; ulcera in manibus, pedibus & pleriſq; locis excauantur, grauiſq; putredo omnia contaminat. Quæ ex urinis aut ex ſanguine tradi notæ ſolent, incertæ omnino ſunt atq; fallaces. Eſt autem eo ſæuior elephantia, quo ſigna grauiora apparent, maxime uero quū non in ſummo duntaxat corpore, ſed & in ipſis quoq; uiſceribus, in oſſibus ceteriſq; interioribus partibus firmius inhæreſcunt. Non omnia tamen in omnibus, ſed alia in aliis comparare ſolent.

De lue uenerea. Cap. XX.

LVES uenerea eſt contagioſus affectus cum ulcere aut immani cruciatu uariis locis emergens ac ſæpe extuberans. *Efficiens* eius cauſa, uenenata eſt & maligna qualitas atque pernicioſa labes, quæ in quacunq; corporis parte primum inſederit, eam contaminat, indeq; continuatione in corpus omne ſpargitur, & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo profecta ſenſim inualeſcit & propagatur dū non ſpiritus modo atq; humores ſed & carnem & partes omnes ſolidas peruagetur. Neque earum temperamentū ſolum uerumetiam totam ſubſtantiam peruertit, uix ut ulla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excremētorum prouentus ſuccreſcunt, uariaque uitiorum genera emergunt, qualia mox recenſebo. Ea porrò qualitas non ſimplex & ſolitaria eſt, ſed in humore ſubſiſtit, quo ut ſubiecto quodam & uehiculo utitur. Neque qui iam inquinatus eſt, alium alitu ſolo, ſed liquore de ſe in alterius corporis partem epidermide nudatam eiectio contaminat, e qua malū *prorſus* initium ſumit. Itaque uenerea lues cōtagioſus eſt morbus, nō ſponte intimoq; corporis uitio, ſed attactu ſolo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum cōtagione proceſſit. Maxime autem uenereo cōtrahitur concubitu, a quo & nomen inuenit, eius frequētatione propagata eſt in hominum genus, atq; ex unius impuritate & inquinamento ſenſim in uniuerſum orbem eſt diſſeminata miſerabile ſcortatorum flagellum. Sępius ea è partibus obſcœnis incipit, licet interdū & ex aliis pleriſque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aſperſa *I*nquinatur autem duntaxat uel purus ab impuro, uel impurus ab eo qui longe ſit impurior, à ſimili uero aut a minus impuro nūquam. Aeq; impuros citra offenſionem cogredi licet, & uterq; tamen puriorem alium cōgreſſu labefactat. Hauriatur interdum lues è ſcorto, quod nondum inquinatum eſt quum quis cū eo uolutatur mox ab alio impuro ſcortatore. *I*mpuritas non ex cute ſpectatur ꝙ ſæpe maximeque inueterata lue fermentum intus recōditū ſit & abſtruſum. Et hęc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpecieſq; nonnulli, quibus ſympomatū quam eſſentię maior cura fuit uarias multipliceſq; ſtatuerunt. Vna tn̄ & eadē totius eſt eſſentia ſed uariis diſtincta ordinibus, ut alia leuior ſit, alia grauior. Eſt & corporum in quæ illa incidit permagna uarietas, ac utraq; ex cā fit, ut lues alia leuiorib9 alia grauiorib9, ſymptomatis exerceat. Oīum leuiſſima eſt ea ſpecies qua ſolū capitis, & barbę pili ſenſim citra aliā corporis offenſionē defluūt. Eius quippe uirus in tenui quodam uapore conſiſtit, qui in corporis ſumma effunditur ad illorū radicem, atq; ut ephemera febris a putrida, ita & hæc ſpecies diſtat a ceteris Altera paulo deterior eſt, qua cutis uniuerſa crebris malis minime extuberantibus cōſpergitur, iiſq; paruis lentiginis iſtar, ac modo rubris, modo flauis, quæ

non ante

non ante deleri extinguiue poſſunt, quam morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſſimo ſanguine uirus habet, quã nulla grauiora ſequuntur incõmoda. Tertia ſpecies grauior ac iam uera lues eſt, hac rubræ aut flauæ puſtulę primũ quidẽ circa frontem ac tempora poneq; aures, deinde in capite atq; etiam toto corpore erumpunt, & extuberant, rotundo ſchemate ſiccæ ſine puro quę deinde ſicca cruſta obducuntur, atq; ſi negliguntur, ſerpunt in ambitum excauantq; cutem, dum ex puſtula uerum ulcus euadat, quod ferè uirulentum eſt ac ſordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atq; fauces ſunt, quia tenellæ, omnium primę exulcerari ſolent. Emergunt autem hęc, quũ iecur ipſum atq; ſanguinis humorumq; maſſa labefactatur, a quo protinus carnoſæ molleſq; partes detrimẽtũ capiũt. Quarta his ſpecies ſuccedit, quum iam inualeſcens lues ſolidas partes, oſſa, uincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam uitiatis excrementa multa, craſſa quidem & glutinoſa pro partis conditione, ſed tamen maligna congeſtione cumulantur, quæ nonnunquam in tendones ſæpius inter oſſa & perioſtia confluunt. Hæc quum uel membranam ab oſſe diuellunt, uel eam malignitatis acrimonia feriunt cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingraueſcũt. Ab his demum coagmentatis præduri tophi cruciatu multo grauiore ſuccreſcunt. Eadem porro quum in oſſe ſubſiſtunt, id amplificant, diſtendunt atq; etiã exedũt, ut eius ſæpe deprehenſa ſit monſtroſa figura. Tandem uero corpus uigiliis, diris cruciatibus cõfectum, & atrophia marceſcens uita deſtituitur. Longiſſime hi dolores diſtant ab arthritide, qđ hæc breui paruoq; tẽpore exoritur, idque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores uero luis ueneræ ſenſim multoq; tempore procedunt ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congeſſit. Adhęc arthritis aut in articulo, aut circa hunc conſiſtit fixaq; eſt. Dolores ex lue, non articulos, ſed medios artus obſident, in quibus & plerunque tophi concreſcunt, maxime uero in fonte & capite, in clauibus, in medio humeri oſſe, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nõnunquã & in aliis quoque oſſibus. His ergo ex ſignis una quæque luis ſpecies dignoſci percipiq; poteſt. Quum autem ex dubiis ſignis de lue ambigitur, eius origo altius eſt inueſtiganda, a qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non niſi attactu contrahi poteſt, neceſſe eſt labes aliqua in ea primum parte comparuerit per quam inſertum eſt uirus. Hæc enim prima ſe profert in partibus obſcœnis ſi concubitu, in ſumma cute ſi accubitu contracta eſt, in nutricum mammis ſi inquinatus erat infans, in infantis ore & faucibus, ſi nutrix infecta. Emergunt autem in obſcęnis partibus puſtulæ, ulcera maligna, uirulentaq; gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc niſi altius intro ſubeant nondum lues ſunt uenerea, rudimentum & ueluti character eius impendentis. Huc affinitate quadam attrahendi uidentur reliqui tum uenenati tum contagioſi affectus, & quicunque uirulentarum beſtiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex cauſarum animaduerſione capitur, non ante duxi de his tradendũ, quam eorum curandorum ratio quoque ſubnectatur. In hæc omnem iam uideor interiorum affectuum cognitionem cõtraxiſſe, quam tamen frequens inſpectio contemplatioque rerum confirmabit. Confido etiam particulatim ſingula me perſecutum, nihilq; recens emerſurum, quod non ex illorum obſeruatione ac imitatione noſci percipique poſſit.

Libri ſexti de Partium Morbis & ſymptomatis.

FINIS.

DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS, LIBER SEPTIMVS.

PRAEFATIO.

CHIRVGIA primum medicinæ pars eſt habita, & ambæ ſub iiſdem natę ſunt authoribus, nec chirugiæ alia quam medicinæ præcepta, nec alię demonſtrandi ſunt leges. Poſtea uero ut unius medicinæ dignitas ſplendidior pręſtabiliorq; foret, rationis conſiliiſq; facultatem, ut pote liberalem, aſſumentes medici, ac ſuo quodammodo iure ſibi uendicantes, quicquid manuũ opera geri ſolet, id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis adminiſtros tranſtulerunt. His prima cura fuit luxata oſſa ſedibuſq; ſuis mota reponere, fracta uero drigere in ſuamque ſedem cõpellere, & nonnulla ferramẽtis quoque aperire, ſecare, excidere, urere. Tũ deinde uulnerum ulcerũque, ac poſtremo ſuppurantium tumorũ curatio illis eſt relicta, quę unguẽtis illita linteola atq; linamẽta manu adhibet. Reliqui affectus externi poſſunt ſine chirurgia curari, quos tamẽ & illa plerũq; uſurpat ſibi. Omniũ tamẽ origo ferè ex interiore cauſa trahitur, cuius obſeruatio atq; curatio planè eſt medica, imo etiam omniũ quæ foris exiſtunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, ut medicus ratione, chirurgius manuum uſu & exercitatione præſtet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

MORBI qui in externis partibus ex humoris uitio ſuccreſcunt, modo cum tumore, fiũt, modo citra tumorẽ, & ex utriſque alii ex ſanguine, alii ex bile flaua, alii ex atra, alii ex pituita, alii ex ſero, alii ex flatu alii ex horũ permiſtione. *Humor* porrò qualitate aut acer eſt & exedens, aut mitis ac blãdus Situs uero humoris aut in ſola cute eſt, aut cũ cute ſubiectã quoq; carnẽ, uel tendonem uel adenẽ occupat. Qui in cute, uel in ſumma quę epidermis appellatur, uel etiam in uera cõſiſtit, quę illi ſubſternitur. Rurſum uero humor uel partẽ cui inſidet in ſuã naturã conuertit, ut in elephãte & alpho, uel per ipſius dũtaxat ſubſtãtiã effuſus ſua illã qualitate afficit. Hę quidẽ proprię externorum affectuũ differentiæ ſunt ad medendi rationẽ accommodatæ. *Itaque* uniuſcuiuſque propria continenſq; cauſa eſt humor quidam uitioſus præter naturã cumulatus, cumulatur autẽ, uel cõgeſtione uel fluxione. Cõgeſtio pręter naturam ſenſim fit ex humoribus in partem alimenti uice diſtributis. Quum enim pars uel ita imbecilla eſt, ut nec affluens alimentum in propriam ſubſtantiam mutare, uel ita uitiata, ut idipſum corrupat, nec genita excrementa a ſe propellere queat, neceſſario præter naturam congeſtio quædam fit. Fluxio autem eſt humoris incurſio concitatior atque copioſior, quam parti alendæ ſit ex uſu. *Huius*

ius interiores cauſæ ſunt fluxoriæ materię copia,acrimonia uel tenuitas,propellentis paris robur,uiarum laxitas,& excipientis partis imbecillitas ſituſve decliuior. Euidentes uero cauſæ,contuſio,ruptio,uulnus,luxatio, & quæcũque doloris aut caloris ui fluxionem accerſunt. Hi porro affectus qui corporis ſumma obſident,uel in cute prominent, uel eam excauant uel commaculant, Prominent tumor, tuberculum, puſtula. Tumor tuberculo maior,& utroque minor eſt puſtula. Tumor ſunt,phlegmone,phygethlon,bubo,phyma, eryſipelas(hoc enim & in tumoribus recenſeri ſolet)œdema,hydrocephalon,hydrocele, tumor flatulentus, ſcirrhus, ganglion, bronchocele,parotis,ſtruma, cancer. Tubercula ſunt, carbunculus, furunculus, terminthus,glandula nodus. Puſtulæ ſunt,epinyctis,phlyctęnæ, ecthimata, ephelides,hidroa,herpetes ſcabies,prurigo,lichem,pſora,lepra,omniaque uerucarum genera,clauus,callus. De ſingulis igitur dicendum,ſed alio ordine ex cauſarum affinitate inſtituto,quæ in curandi ratione primas obtinent.

Tumores,tubercula,et puſtulæ e ſanguine. Cap. II.

PHLEGMONE tumor eſt calidus pręter naturam collectus, prominens atque circumſcriptus,oui ſaltem gallinacei magnitudine. Huic quaſi ex igne aut ex balneo rubor ineſt, calor quoque ex inflammatione uehemens quaſi pars uratur, diſtentio ex copia retinens, pulſatio profunda & moleſta, quod arteriarum diaſtole partem inflammatam feriat, dolor ex calore, ex pulſu atque tenſione acerbus, præſertim quum pars eximio ſenſu prædita eſt. Cauſa continens ſanguis eſt,non in ſolam cutem, ſed in ſubiectam quoque carnem impactus,qui è uenis eo tandem confluxit. Quum enim uenæ arterięque maiores immoderata ſanguinis copia diſtenduntur hanc grauatæ in minores quaſi onus deponunt ex his demum in minimas Ac tum per earum oſcula,per que tunicarum meatus ſanguis cohiberi non poteſt,effluit illabiturque in ſpacia uacua quæ inter fibras ſunt primorum corporum,pręcipueque muſculorum uenarum, arteriarum, neruorum atque membranarum, Hæ partes fluxione dum pręfunduntur implenturque, diſtentę copia quaſi diuelluntur, feruentis que ſanguinis ardore incaleſcunt, doloremque faciunt. Sanguis quippe extra uaſa collectus,nec libere perflabilis,neceſſario putreſcit atque inflammatur. Ita quidem ſi purus is erat,exquiſita phlegmone fit,cuius ſpeciel ſunt.ophthalmia,parotis,angina,parulis in gingiuis, alięque ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita,cuius non ſyncerus eſt ſanguis,ſed aliorum quoque humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes. & ſcirrodes.

Phygethlon phlegmone eſt in adenum locis emergens, maxime uero in ceruice,in aliis,aut in inguinibus,Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur,peculiari nomine bubon nuncupatur. Similibus ex cauſis ortuque ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdemque ſignis innoteſcit. Fere autem fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes.

Phyna tumor quoque adenum eſt,ſimplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior,minuſque rubens ac dolens. Non enim e puro ſanguine proficiſcitur,ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtum,ut ſit phlegmone ædematis particeps.

Carbunculus ex ſanguine originem habet,non eo quidem tenui & laudabili

ſed

ſed craſſo, ac nigro, calido tamen ſeruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimasque ciet: tandemq; ardoris ui cruſta uel nigra uel cinerea obducitur. Huic partes uicinæ longo ſæpe tractu conſentiunt, caloris dolorisque particeps: ualida quoque febris acceſſitur. Inflammata pars nunquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptę carnis lobum tandem excutit, quo excidente ulcus cauum ſordidumque manet, hocque uno maxime a cęteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimplicique putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit uenenatam qualitatem talis in peſtilentia graſſatur de quo plura proprio loco diximus.

Furunculus dotien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus eſt, ſed acutius, rubentius, ac dolore grauius. Phlegmones ueram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quę uix infra cutem deſcendat, atque ſubiectæ carnis minimum comprehendat. Suppurat furunculus perinde atq; phlegmone, hincq; a ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine qui in particulam ui quadam irruat ſed è craſſo & uitioſo, nō perinde tamen atque in carbunculo exuſto, quem a reliquo puriore natura ſecernens tanquam infenſum & inutilem in corporis ſumma propellit. Quocirca phlegmone multitudinis, ſic furunculus cachochymiæ ſoboles eſt; raroque fit ut hic ſolitarius erumpat ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur.

Epinctis. Celſo puſtula eſt peſſima, ſub rubra ac quadamtenus liueſcēs, quæ noctu potiſſimum affliget. Sponte exulceratur ex eaq; ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbunculi, cauſamque ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat quemadmodũ & eius puſtula carbunculo minor. Terminthus huius quoq; generis eſt, ex feruido præaſſatoq; ſanguine prorũpens. Epinytidi par quidem magnitudine, ſed cui puſtula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in ſquamam abit. Ecthymata enim ſi peſtilentię conditionē ſequantur, ex ſanguinis tamen feruore prodeunt & exuberant, neque manifeſta eſt pituitæ permiſtio. Tempore concoquuntur & albeſcunt, eorum materia in pus iam conuerſa, quæ tandem & in ſquamas ſicceſcit.

Tumores, tubercula, atque puſtulæ ex pituita. Cap. II.

VT patuita alia tenuis, aquoſa, aut mucoſa exiſtit, alia craſſa & glutinoſa, cuiuſmodi eſt quæ uitrea aut gypſea appellat, ita neceſſe eſt uarios ex hac collecta naſci tumores. Ac primum quidem œdema tumor eſt frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, ſed uel genuinus uel albidus duntaxat color ineſt tumor ſępe magnus & qui preſſo digito, uel nullo uel exiguo dolore cedit. Eſt autem duplex, unus collectus & circunſcriptione definitus, qui proprie ac ſimiliter œdema nuncupatur, alter diffuſus & expanſus, qui rectius tumor eſt œdematoſus. *Hic* ex crudiore pituitoſoque ſanguine aut iecoris aut aſumptorum uitio progignitur, qui in nutriendas partes illapſus, nec in earum ſubſtantiam conuerſus, ſenſim cumulatus redundat partemque tumore diſtendit, ac ferè retinet prementis digiti ueſtigium. Ita ſanè in tabe, in cachexia, & in leucophlegmatia, modo pedes, modo reliquum corpus omne tumidũ euadit. Verum autem & exquiſitum œdema non ex ſanguine pituitoſo, ſed ex pituita fit ſuperuacanea, quæ ſolum uel aquoſa, uel mucoſa ſit, undecunque illa

in affectam partem deferatur. Ferè tamen è capitis deſtillatione huic origo eſt quæ ſæpe in genua, interdum in homores aliaſque partes decumbit.

ὀγκ. ὑδατώδεις.

Huc pertinent aquoſi tumores, quibus uel aqua citrina, uel ſanguinis ſerum cōprehenditu, quod genus hydrops aſcites hydrocephalon, hidrocele, & quicunque horum ſimilitudine ſub cutem prominent.

φυσώδεις ἢ φυσοκήλη.

Finitimi his etiam ſunt flatulenti tumores, in quibus uapor aliquis flatuſue præter natura concluditur. Huiuſmodi ſunt hydrops tympanias, tam ex flatulentus, & quicunque aut ſub cute, aut ſub oſſium membranis, aut in muſculis excollecto uapore attollūtur. Hi admodum raro uſu ueniunt, uixq; uſquam poteſt ſolus flatus citra humoris permiſtionē colligi. Tumor indolēs eſt niſi quū membranas magna ui diuellit atque diſtendit œdemate mollior minuſque retinens, ac prementis digiti ueſtigium retinens.

σκίρρος.

Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac retinens, concollor & indolens. Duplex is eſt unus uelut incipiens nec confirmatus nec legitimus in quo preſſo doloris ſenſus ineſt, alter confirmatus & exquiſitus, qui omnis doloris omniſq; ſenſus eſt expers. Vtriuſque materia eſt craſſus uiſcoſuſque humor, qui particulæ impactus in eiuſq; ſpacia inſertus ita obduruit, ut nonniſi ęgre ſolui diſſiparique poſſit. Hic autem humor aut ſtatim tumoris initio talis exiſtit; ut quum uel pituita uitrea atque gypſea; uel naturalis melancholia quę fæx eſt ſanguinis, in parte aliqua ſeu fluxione ſeu congeſtione cumulat. Aut ex male curato eryſipelate uel phlegmone talis euaſit, ut quum eius materia immodice refrigeratur & aſtringitur, aut diaphoreticis diſſoluta tenui portione craſſior ſubſiſtit ac manet. Vt enim iecoris ſcirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile ſenſim craſſeſcente, fit ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

τὸ γάγγλιον

Ganglion tumor eſt concolor durus renitens & indolens, niſi quod uehementer preſſus ſtuporis ſenſum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, ſæpe in carpo ex craſſa lentaque pituita, uel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concreſcit. Qui extra articulos neruoſquæ necnon extra adenes paſſim exoritur, diſcriminis gratia quibuſdam nodus appellatus. Huius generis eſt

βρογχοκήλη

bronchocele, noſtris hermia gutturis appellata, inter aſperam arteriam cutem quæ congeſta, non ut pleriſque uiſum eſt ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquę liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliiſque montanis in uſu eſt, ſed ex craſſa lentaq; pituita, quæ eo ſenſim è capite eiuſq; partibus externis per auris poſteriora deuoluitur.

Glandula eſt adenis tumor obduratus, a nodo ganglio ue ſolo ſitu diſtans. Hæc enim è ſolis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quumq; adenes uarie ſparſi ſint in omne corpus, maxime ad uenarum arteriarumq; diductiones, in multas quoque partes glandulę incidere ſolēt, quibus nonnūquā corpus uniuerſum (quod multa pituita redundaret) ſcatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, buboq; frigidus. Glādularū aliæ reſoluūtur, quarū humor non admodum craſſus ſenſim digeri diſſiparique poſſit. Aliæ ſuppurant, factoq; & erumpente pure in abſceſſum. Et hæ quidem ſanguinis caloriſq; ſunt participes. Aliæ duræ perſiſtunt uerā ſcirrhi ſpeciem adeptę earū origo e gypſea pituita eſt alię ubi inueteratauerunt contracta tandē malignitate in ulcus deſinunt, illæ ſtrumæ ſimplicis ſunt, hæc uero exulceratę. Vehementer quidem duræ ſunt ſtrumę & propriis mēbranis ut glandulæ omnes obuoluntur, ſed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipſum, circumſitam carnem cutemque excedit, uulcuſque efficit e malignum ſerpens & excedens.

dens. His ſæpe ortus eſt in ceruice, in qua plerunque longa ſerie diſpoſitę glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquam in pectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes; idque ſenſim ac lento adeo curſu, ut ſæpe obſcura ſit origo. Ea uero materia non ſimplex pituita eſt, ſed quæ iam caloris ui ac putredine excandeſcens acrimoniam conquiri. Quod ſi pituita atræ bilis permiſtione ferocior ſit ſtruma carcinomatis uim & conditionem æmulabitur, nuncupabiturque ſtruma carcinodes. ἡ καρκινωμα τώδης χοιράς.

Cancer, tumor eſt durus rotundus, inęquali, uenis quandoque in ambitu turgidus colore liueſcens aut nigricans, dolore, ac interdum calore grauis. In qualibet corporis parte naſci ſolet, in ore, in oculis, in uulua, in cole in ano: at maxime in fœminarum mammis, quæ quia fungoſę & inanes, illius materiam prompte excipiunt, ſed & in eas tum è capite, tum ex utero facilis eſt decurſus. Huius obſcura ſunt rudimenta, ac plerunque tumor exoriens ſentitur ciceris magnitudine cum dolore & calore quaſi ferientis candentis acus, interdũ etiã dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dũm tandem in ampliorem molem attollatur & increſcat. Quum iam illius materia aut uetuſtate aut errore uiuendi, aut medicamenti incaleſcit, dolor calorq; citra inflammationem uehementior exercet, pars conſpicue liueſcit, aut nigricat, uenæ in ambitu craſſo nigroque ſanguine nonnunquã turgent. Huius continens cauſa eſt bilis atra ſanguis ut feruidus ac retorridus; ſæpe ex ſuppreſſis menſtruis aut hęmorrhoidibus, nõnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor eſt, hoc mitiorẽ cancrũ infert; grauiorẽ uero quo is calidior acriorq; fuerit. Ille niſi irritatus excandeſcat diu, citra perniciem conſiſtit. Hic uero coerceri uix poteſt quin breui exeſa cute ſe detegat fiatque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet, cum fœtore, cum ſordida illuuie, horrido aſpectu, labris prȩduris & inuerſis. Ex eo ſanies tenuis, nigra aut fulua manat, uapor expiratur cordi, ori, cerebroq; grauis, febris aſſidua eaq; lenta ineſt, frequens animi defectio, quũ præſertim cancer mammis inhæret; exeſis uenis ſępe ſanguis profunditur, & niſi malignitate ocyus interimat, longe lateque prorepit. ὁ καρκῖνος.

Cancrũ proxime imitatur phagedæna, ulcus quidem nõ cutem modo, ſed & ſubiecta quæque depaſcens & erodens. Huius etiam origo eſt ab atra bile maligna aut ab eruginoſa, de qua inter ulcera tradetur. ἡ φαγέδαινα.

Sarcoma carnis eſt incrementum tuberculi tumoriſve ſpecie. Non ex humoris cuiuſquam ſit affluxu, ſed ex ſolo partis alimento Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata, eſt ni cohibeatur, aſſiduo alimenti acceſſu diffunditur atque luxuriat; ſępe etiã uenarũ & arteriarũ inſtar ductus producit per quos alimẽtũ ſumat. Sic in male curatis ulceribus ſæpe excreſcit caro, ſic polypus naribus contuſis, ſic epulis in gingiuis ad dẽtiũ radices, ſic ficus in ano. Sic demũ & integra cute quũ ſubiecta caro cõtuſa ruptaq; eſt, ingẽs tumor ſenſim exurgit, qui & cæterarũ partiũ more alimentũ capeſſit, nullo quidẽ dolore, ſed exquiſito ſenſu & naturali colore. Hic in quauis parte ſed frequẽtius in ceruicis, alarũ inguinũq; adenibus prouenit, quorũ circũſcripta caro nõ facile poteſt amplificari in tumorẽ. Similẽ ferè ortũ habet atq; phlegmone, diſtat uero ꝙ nõ affatim ſed ſenſim ſanguis accedat, & quantũ accedit, in alimẽtũ abſumat atq; luxuriet. τὸ σάρκωμα. ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις. ὁ κιρσός.

Huc fortaſſe cauſarum affinitate pertinebunt; uarix & aneuryſma. Varix uenæ immodica eſt dilatatio; in cruribus quam in cæteris partibus frequentior. Quamque uena impletur multo craſſoque ſanguine pars aut liuida aut ὁ κιρσός.

nigra apparet, atque etiam tumet, ſed ſine dolore: preſſus tumor protinus cedit moxque reddit. Fit autem ex ictu, ex contuſione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdum ex plethora, ut pleriſque mulieribus uterum gerentibus. Aneuryſma arteriç dilatatio eſt ſpirituoſo plena ſanguine. Id interdum in externis partibus exiſtit, in manibus, pedibus circa iugulum atque pectus; hoc a uarice diſtans, quòd magna turgida ac ſæpe moleſta pulſatio inſit. Preſſo tumore, quæ intus eſt materia prompte ſubterfugit. Fit & nónunquam in interioribus arteriis, maxime ſub pectore, circa lienem & meſenterium, ubi uehemens ſępe pulſatio animaduertitur. Credi uix poteſt quod nonnulli comminiſcũtur per hos affectus ruptam apertamque eſſe uenam aut arteriam. Si enim ſanguis è uena aut arteria proſiliens, non amplius illis contineretur, mox corruptus putreſceret, tumorque fieret generis diuerſi.

τὸ ἀνεύρυσμα.

Externi affectus et puſtulæ a bile. Cap. IIII.

τὸ ἐρυσίπελας.

Erysipelas, ardor uehemens per corporis ſumma diffuſus. Nec tumore manifeſto extuberat, nec partem attollit aut diſtendit, nec penetrat in ſubiectam carnem, ſed latè diffunditur nulla collectione circumſcriptum. Quãcunque partem prehendit, uehementer mordicat & urit, color ineſt ex rubro flaueſcẽs, qui preſſu ſubterfugit, moxque redit. Dolor nec pulſans nec admodũ uehemens eſt. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur; ac ſæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta ſede, in uicenas partes ſenſim obrepit. Eſt autem duplex, unum quod ſimplex eryſipelas. Celſo appellatur, ſolo rubore & ardore, nulla exulceratione moleſtum. Alterum quod eidem ſacer ignis nuncupatur: eſtque exulceratum eryſipelas. Huius duæ ſpecies ſunt, una quam ſumma cutis ſine altitudine exulceratur, in qua & cruſtulæ inſtar ſurfuris excitantur: altera cuius exulceratio altius in cutem penetrat, è qua ruptis puſtulis purulenta ſanies exit. Simplicis eryſipelatis origo eſt e feruente tenuiq; ſanguine, qui bilioſus appellatur; exulcerati uero ex eo cui bilis ſuperuacuæ eiuſque incaleſcentis nonnihil fit admiſtum. Is è uenis tenuioribus propulſus nequaquam in carne ſubſiſtit & hæret, ſed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ denſior & compactior hunc retinet cohibetque. Quumque tenuis ſit humor facile diſpergitur, neque in conſpicuum tumorem ſe attollit. Genus hoc uniuerſum exquiſitum eſt eryſipelas; quod uero phlegmonodes appellatur, tumentius quidem, ſed minus feruidum exiſtit, multoq; minus œdematodes.

φλύκταιναι καὶ φλικτίδες

Huc pertinent phlyctænæ & phlytides Græcis nuncupatæ. Repente emergunt ſubflaui humoris copia diſtinctæ, bularum modo lucidæ atque iis ſimiles, quæ ab aqua feruida, uel ab igne ambuſtis erumpunt, non manifeſto, tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, cruſtulæque obdureſcunt, dum ſaneſcant. Has conſtat non niſi ex feruentiſſima bile gigni, quæ ignem uiribus ſuis adæquet, ut non idcirco præter rationem illas uulgus ignem ſylueſtrem appellarit.

His proxima eſt papula. Eſt autem ardor cutem ſerpentibus minimis puſtulis exaſperans rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, una ſimplex quæ herpes eſt miliaris, altera fera, quæ herpes excedens nuncupatur. Papula fera ruptis puſtulis ueram cutem exulcerat, rodit atque depaſcit, ſerpit in latum atque in altum, ex eaque ulcuſcula manent arida. Papula ſimplex

plex & mitior ſummam cutem exaſperat, & ſub una epidermide conſiſtit exhiguas illic puſtulas excitans, quæ minimum extant aut prominent, milio haud abſimilis. Vtraque in uicina quaſi in orbem quoquouerſum ſerpit ſeque diffundit, ac plerunque medium ſaneſcit extremis longius procedentibus. Papula exulcerata eryſipelati ſumme affinis eſt, ut id citro nonnulli in genus idem cõfundant, hoc tamen diſcriminis intercedit, quod eryſipelas conſpicua fluxione derepente emergit, herpes uerò ſeu papula ſenſim multoque tempore, nec conſpicua fluxione effloreſcit. Herpetis puſtulæ, aridæ ſunt, è quibus ruptis nec ſanies nec pus exit. *E*ryſipelatis uero magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ ſanioſum pus effundunt. Herpes pruritu, eryſipelas dolore ac ardore torquet, Omnis papula diuturna eſt, prorſus febris expers, nec niſi tempore ſaneſcit, eryſipelas uero ferè cum febre eſt præceps & quod breui uel ſpõte ſoluitur. Vtriuſque herpetis materia continenſque cauſa, bilis eſt ſyncera, ſuperuacua eaque ardẽtiſſima cuiuſmodi praſſina uel æruginoſa, quæ ſenſim nulloque fluxionis impetu è uenis expurgata, tenuitate partes omnes præcipueque carnoſas tranſgreditur, dum denſiorem cutem attingat. At ueto craſſior ea atque glutinoſior eſt, quam in eryſipelate ac proinde diutius atque tenacius in cute hæret ac ſubſiſtit. Quæ igitur glutioſior fuerint ſimulque acrior, in cuto tota remoratur puſtulaſque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior uero cutem etiam penetrat coercecurque in ſola epidermide, quam ſi ſudoris modo nequeat tranſire, erodit & puſtulis intercurſantibus exedit.

Impetigo, cutis eſt aſperitas dura ac ſicca cum ingenti pruigine. *E*a autem a ſcabie diſtat quod ſicca ſit & omnis humoris omniſque ſaniei expers. *E*x ſiccis enim puſtulis fit, ſcabies uero ex humidis. Huius quatuor ſunt ſpecies, una admodum ſimplex, qua cutis rubra, dura, exaſperatque uehementi pruritu roditur at hęc ſimplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quę tamen putrida ſit aut ſalſa & quæ ſub una epidermide coercetur eamque excedit. Altera eſt uera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quę aſperior puſtulis maioribus emergit, acrius corrodit latiuſque procedit. *H*ęc ſæpe ex neglecta papula fit fereque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ niſi maturæ ſublata ſit in lichenẽ uertitur. hic deinde in pſoram, pſoraque in lepram. Lichenis materia, eſt bilis ardentior, aut pituita putris ac ſalſa, non tenuis illa quidem, ſed quæ craſitiem aut ex ſe aut ex aliorum permiſtione contraxit. tertia ſpecies eſt Græcorum pſora (hæc enim a ſcabie longe eſt diuerſa) qua cutis craſſior, ſiccior, durior, tumentior & ſerpentibus puſtulis aſperior cua ſit, his uehementer roditur & exceditur paſſimque finditur, ex ſe ſurfuracea quędam nigra excutit, Huic originem dedit atra bilis in cutem effuſa, è qua digeri uix poteſt, ægre ſi quidem, hoc malum ſaneſcit. Quarta ſpecies eſt lepra Gręcis nuncupata, omnium ſanè deterrima. Ea cutem uehementer rodit, alte depaſcit atque findit, ex qua non ſolum furfures, ſed & ſquamulę decidunt. modo pallidæ, modo ſubnigræ, nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione uulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra cui etiam craſſæ lẽtæque pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum. Hincque non epidermidem ſolum uerum etiam totam cutem prehendit ac obſidet. Quodcunque pſora leprave inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur

De

De puſtulis. Cap. V.

CVTIS admodum frequens uitium eſt puſtula, cuius appellatione comprenditur quicquid rotundo ſchemate leniter in cute extuberat. Eius duo genera, una eſt humida, è qua rupta uel humor uel ſanies uel pus emanat altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis continentur hidroa, ephelides phlyaænæ ſeu phlyctides, epinyctides, & quæ ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerantur exanthemata quędam, pruritus, deinde & uari & uerrucarum genera.

Exiguæ & aquoſæ puſtulę ſunt hidroa, id eſt ſudamina. Emergunt repente ſparſim toto corpore, ſed frequentius in manibus pedibuſque milii magnitudine aqua plenę, ſine rubore, ſine ullo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coercitis, per cuius ſpiracula ii digeri minime poſſunt, unde a quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur.

His aliquanto maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubrę ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut ueſica, albus humor inſtar lactis exit, ſcabieſque ſuccedit. Fiunt autem ex feruido impuroque ſanguine ſub cutem effuſo.

Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodẽs. Fit autem ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida; ſiue nigra ſit, quæ rupta uſcuſculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata ſanie aridum, idque modò cum prurigine ſola, modo cum leui rubore in ambitu, cumque calore, ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſępe ulſcuſculũ obducitur. ut autẽ puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ. humoreſque multi ac uarii earum cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis saniei ſpecies diſtinguũt. E toto quidem corpore ſcabies erumpere ſolent. ſed ex capite peſſimæ, quæ idcirco peculiari nomine ſunt inſignitę Appellantur autem pſydracia, fauus, & manantia capitis ulcera. Fauus, qui Gręcis eſt cerion ſaniem amplis foraminibus emittit mellis craſſitudine. Vlcus manans, quod Græcis eſt achor, glutinoſam ſaniem anguſtis foraminibus eructat. Hęc ſcabie genera ab ea ſimplici capitis ſcabie diſtant; quæ ſummam duntaxat cutem obſidet. Hinc autem cerion & achor dignoſcuntur, quòd euulſi capilli radix craſſa in primis eſt, lento craſſoque humore obſita. Cauſa eſt nitroſa ſalſaque pituita aut melancholia, ſub cutæ maligne putreſcẽs, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quam cęterarum partium cutis denſior eſt, ex ea detergeri aut leui tota uix poteſt. Quocirca ulcus ægre ſaneſcit, atque ex humoris pernicies in primis contagioſum pueris exiſtit.

Verrucarum genera licet exigua ſint mole, quod tamen fœda ſint ac plerunque moleſta, in morbis haberi debent Verruca penſilis, quæ acrochordon Gręcis appellatur, parte quidem ſumma latior, ima uero quæ ad cutem eſt tenuior qua quaſi pediculo innititur. Exquiſite dura eſt & aſpera, cuti con color. Altera thymũ dicta, & colore thymi florem repræſentans, ad cutem etiam tenuis eſt in ſummo lata, dura, & aſpera, penſili minor. Hæ quidem uerrucæ raro ſolitariæ, ſępius complures proueniunt, maxime in palmis pedibuſque puerorum. Plerunque inopinate comparent, atque etiam nonnunquam ſubito diſparent. Verruca ſeſſilis, quæ Græcis eſt myrmecia, humilior eſt thymio, lupino uix unquam maior, dura, ſtabilis, latiore baſi, radice alte exigens dolorem ciet. Clauus ut ſeſſilis uerruca, in cute eminet, albus, rotundus, calloſus

ſus, parte ſumma clauorum capiti ſimilis, ſed prędura ſolidaq; radice intro ſe infigens, quaſi ex oſſium membranis emergat & expullulet. In digitis plantiſq; pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolet, acuto interdum dolore ſpōte feriens, ſemper uero ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtantia clauo ſimilis, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcens. Nullā tamen radicem alter demittit, ac proinde prorſus eſt doloris expers.

Maculæ Cap. VI.

Cutis etiam uitia quędam nihil prominent, ſed æqualia manent nulla aſperitate, huiuſmodi ſunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant, ut uitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, uibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies: alphus melas, leuce. In his cutis fœdatur diſperſis maculis, neque continuatis, neque cohærentibus, ſed quæ ſedem mutant ac ſerpūt. Sub his ſenſus aut omnino perit, aut multo ſtupidior euadit, ut ne ſi cutis ſcalpatur, & interdum ne ſi acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore uelut umbra inficit, atque hi ſummam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, ut alphus colore deſcribitur, ſed altius deſcendit cutemque totam prehendit. In hac pili excidunt, aliique albi ac tenues ſuccreſcunt languini ſimiles, Confirmata leuce perfectione nuſquam rubeſcet, neque adacta acu ſanguis, ſed aquoſa duntaxat ſanies exit. Videtur præterea & interdum uitiligo quædam rubro, fuſco, aut liuido colore, cuius ſenſus aut perit aut ſtupidior eſt, hocque genus uniuerſum iuniores malum mortuum appellant. Hæc uitia peculiaria iis ſunt, quorum malus eſt habitus, omniumquippe efficiens cauſa eſt humoris impuritas. Alphi quidem & leucus craſſa glutinoſaque pituita, melanos bilis atra, cœterorum humor fœdo colori conſentaneus.

Lentigo in facie potiſſimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſa, his familiaris qui ruffo ſunt pilo. Interdum hyemeque pręſertim ſponte deletur, æſtate reuireſcit ac crebreſcit. Accidunt & partibus cęteris maculę maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fuſco, & quæ quibuſdam temporibus & oriuntur & deſinunt, quæ quoniam naturæ eiuſdem ſunt, in id quoque genus pertinent. Has autem conſtat ex melancholico ſucco naſci, qui è uiſceribus in cutem ſit effuſus. Interdum etiam peculiari cutis uitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam ſi purum ſit, corrumpitur alienumque colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculę ab ortu primaque conformatione, ut ſigna quædam nobis, inuſtæ, nulla poſſunt ratione deleri, & ſi nonnunquam obſcurantur, tempore tamen uireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſiis, aliæ uindemiarum, alię alio tempore, aliove cœli ſtatū. Quinetiam ut exātemata, ita etiam alię quædam maculæ uenenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis effloreſcunt, tum colore tum figura uarię, atque etiam interdum inauditę, idque uel aeris inquinamento, uel hauſti ueneni pernicie, uel uirulentę beſtiæ morſu, quę non niſi extincta uenenata qualitate deleri poſſunt.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim eſt ſanguinis per cutem effuſio atq; cōcretio. Effunditur aūt è tenuibus exilibusq; uenis in cutē ſparſis, quę ob ſāguinis copiā aut tēuitatē aut acrimoniā, uel anaſtomoſia, uel diapedeſi reſerantur

erãtur,crebrias uero uel labore inmodico,uel contuſione ex ictu caſuve rũpuntur. Ex his ergo ſanguis per cutem effuſus coit,modo cum leui tumore ac dolore,modo citra hæc,eiuſque colore inficitur cutis. Primumq; liueſcit,ac tũ affectio pelioma Græcis nuncupatur,deinde & nonnunquam nigreſcit,eſtque tũ melaſma,utraque nobis ſugillata dicuntur. His minora ſunt ſtigmata, minoreſque uibices,quales relinquuntur è flagellis.

De gangrana abſceſſu. Cap. VII.

MAGNA ſæpe uitia phlegmonis aliiſque tumoribus ſuccedunt,quorum non aliud gangræna peius. Eſt enim incipiens partis corruptio, quę quum iam eo proceſſit,ut pars corruptione extincta & emortua ſit,Sphacelus,id eſt ſideratio nuncupatur. Hęc in oſſe caries eſt,in carne cæteriſque partibus generis nomen retinet. Primum igitur coloris flos perit & extinguitur,quumque iam ſphacelus eſt pars liuet aut nigreſcit,tumida,mollis,ac prorſus cadaueroſa,nec arteriarum pulſus eſt,nec dolor,ſed nec ſenſus ullus,ut etiam ſine ſenſus doloris alte ſcalpellus adigi poſſit. Oritur autem quum pars affecta uitali calore ac ſpiritu deſtituitur,aut quia a corde per arterias influere prohibetur, arctiore uinculo,contuſione, uel obſtructione,aut quia inſitus partis calor præfocatur & extinguitur, idque uel humorum copia, ut in magnis inflammationibus,uel ingenti obſtructione perſpiratione prohibet, uel penetrabili frigore, uel uenenata atque maligna qualitate.

Abſceſſus,apoſtema Græci dicunt,eſt collectæ materiæ in pus aut in alienam ſubſtantiam conuerſio. Inflammationis quidem materia, quæ ſanguis eſt, extra uenas putreſcit,cuius ſi tanta eſt putredo ut nequeat ab inſito calore uinci, ſæpe in grangræna tranſito,ſin uero uincatur, concoctione in pus faceſſit, eaq; puris collectio abſolute eſt abſceſſus. Hinc quum fit,locus tumentior, durior, rubricundor,feruidior ac antea apparet,dolor incubit uehementior, idq; pungens ac lancinans,atque ſi locus inſignis eſt,ferbicula rigorque inordinatus noctum potiſſimum fatigans. Abſceſſu iam facto miteſcunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur,excitaturque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur.cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alii abſceſſus ex frigidis, duris;inueteratique tumoribus,quorum materia neque inflammatur neque ſuppurat. Ex his non pus,ſed aliena quædam ſubſtantia eruitur,ex frigido humore concoctionis ui genita. Ita enim his apertis potiſſimumque inueteratis, ſubſtantiam deprehendimus ſimilem uel grumo,uel oſſi, uel ungui, uel pilo, uel lapidi,uel adeno,uel ligno,uel carboni,uel luto,ea in carnoſa parte ſuccreuit, ſed nulla cyſti abuoluta. Fiunt & alii quoque abſceſſus quorum materia cyſti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ,ſteatoma, atheroma,& meliceris. In ſteatoma quæ extirpatur ſæuo,in atheromate pulti,in meliceridi melli perſimilis eſt,circum quam tunica uetuſtate obduruit.

Hæc in reliquis partibus corporis rariſſime,cerebro in capite progigni ſolét, quòd huius curis denſa materiam diu cohiheat,dum in alienam externamque ſubſtantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus teſtudo & talpa dicti,niſi quod forte diſtent magnitudine. Quoniam autem lenti ſunt hi abſceſſus,ac ſenſim multoque tempore gignuntur, aut nullo aut obſcuro dolore exercent,niſi quum forte acrius ſuppurant.

Sinus,uenter eſt & obtecta latenſque capacitas expurgato abſceſſu manens

Quum

Quum ſanguis in phlegmone, aut alia in abſceſſu materia putreſcit, contagione uicinam quoque carnem, & interdum neruorum uenarumque fibras corrumpit & exedit, quæ & puri naturam ſubeunt, & cũ cute defluunt. Proinde pure affatim effuſo, neceſſe eſt intus ſinum relinqui, quo id tenebratur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coercetur intus ſubſidit, proxima quæque & adhuc ſana rodendo ſinuat, ſicq; late ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur longioreque ductu pus emittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblongusque ſinus, *Hæc* ex figura modo ſimplex, modo multiplex quaſi ramulis ſparſa interdum recta, interdum tortuoſa flexuoſaque eſt. Recens ſinus atque fiſtula carne ſua circumuoluitur, cuius tandem latera uetuſtate obdureſcunt, quòd pure adhærente nec tempeſtiue deterſo atque concreſcente occaleſcant. Hoc tanquam pariete aut uelamento ſinus fiſtulaue circundatur, qui & tum calloſus appellatur.

De uulnere. *Cap.* *VIII.*

Vnitatis ſolutio in utranque partem tum ſimilarem tum organicam incidit, eſtque communis utrunque morbus. Quæcunque interiorem & ex corporis uitio originem habet, aut quæ pus putredinemue contraxit, ulcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & uulnus quod incuria iam ſordidum ac putre euaſit, ſpecie mutata ulcus eſt. Quę uero extrinſecus orta eſt ſi cæſim infertur, plaga aut uulnus, ſi punctim ab acuto telo, punctio, ſi colliſu a re graui, in carne quidem contuſio, in oſſe fractura, at in membrana, neruo atque uena ruptio nuncupatur. Euidentes cauſæ, aut incidunt ac uulnerant, aut pungunt, aut contundunt, aut multifariam agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt acie. Pungunt pugio, ſica, ſagitta, animalium morſus, & quæcunq; mucrone ſunt prætenui. Contundunt caſus, uiolenta incurſio, motus uehemens, uociferatio. Multifariam agunt, uenabula, retuſa tela, & quæcunque uulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt ſolutæ unitatis differentiæ, uulnus quod partis eſt mollioris, ut cutis, ut carnis, uenæ, arterię, nerui, aut membranæ. Punctio uero uniuſcuiuſque partis perforatio. Contuſio ſeu colliſio, mollioris partis frequens interior diuiſio, externa facie integra. Durioris uero partis ut oſſis quod irruenti corpori duro non intro cedit nec in ſe compellitur ſolutio fractura eſt: tenſarum uero partium, ut nerui, membranæ, tendonis, uenæ & arterię, ruptio. Hæc quidem ſimplicia ſunt ſolutæ unitatis genera ex quorum commiſtione compoſita emergunt. Vniuſcuiuſque multæ rurſum ſpecies exiſtunt. Nam uulnus aut ſimplex eſt aut cauum. Hoc ita appellamus in quo proprię ſubſtantię portio quædam periit. Simplex rurſum aut ſummum eſt quum cutem ſolam occupat, aut profundum quum in carnem in aliaſue ſubiectas partes infligitur. Longum aut breuę, magnum aut paruum, atque in his non longitudo ſola, ſed altitudo quoque & latitudo ſpectanda. Rectum uel obliquum, ęquale uel inæquale, ut quod parte una ſummũ eſt aut anguſtum, altera profundum aut latum. Singulæ eiuſmodi differentiæ tum ſenſibus præſertimque uiſu atque tactu, tum intelligentis cauſæ animaduerſione internoſci ſolent neque (quum coram ſint & in conſpectu poſitę) alia de ſe indicia poſtulant. Sed tamẽ cauſæ quæ uulnus influxit, & materia, & figura, & magnitudo, & uires æſtimandæ ſunt. Materia aut lignea eſt, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut ſtannea, aut plumbea aut cornea, aut uitrea. Figura aut acuta, aut obtuſa, recta, curua, anguloſa ſulcata, aut ſpiculis alata. Magnitudo teli

li admodum uaria obtingit, cuius etiam appellatione irruēdi impetus comprehenditur ut ſit utrinque uulneris magnitudo conſpectior. Vires eius materiæ quæ uibratur interdum nullæ ſunt, interdum aut ſimplici aut uenenata qualitate infenſæ ſunt. ſimplici ut cauterium & ſepticulum medicamentum: uenenata ut tela toxico immerſa intinctaque, ut rabidi canis, ſerpentis aut muris aranei morſus, aut ſcorpii, uiperæ aut phalangii aculeus. Hæc uero non amplius ſimplicia & ſolitaria ſunt uulnera quemadmodum nec quę uel intemperiem, uel ingentem dolorem, uel phlegmonem, uel pruritum comitem habent. Hinc autem illi noſci poſſunt, quod ſymptomata quam pro ſimplicis uulneris conditione grauiora ſuſcitent, maxime uero quæ toxicorum & uirulentarum beſtiarum ictibus infliguntur, de quibus poſthac plenior erit tractatio. Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demonſtrant quæ pars in quouis uulnere plurimum ſit affecta. Inciſa uena, ſanguis abunde profunditur, eoque abundantius quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autem continenter & æquabiliter nullo ſubſultu, ſanguis craſſiuſculus atque rubicundus. Ab arteria uero tenuis, flauus feruidusque manat, neque is ęquabiliter, ſed pulſu quodam & ſaltu: quum enim arteria ſe ſummittit copioſior exit. Neruo autem ſeu punctim ſeu cæſim uulnerato, motus interdumque ſenſus perit aut certe offenditur, torporque accidit partibus uulneri ſubiectis, dolor ingens excruciat, inflammatio partem exercet nonnunquam in gangrænam deſinens febris accenditur cerebrique conſenſu ſępe delirium ſuccedit. Conuulſio quoque inſequitur, idque, frequentius puncto aut quadam tenus ſecto quam præciſo neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quę tum caluam, tum reliqua oſſa conueſtiunt, eadem ſigna at obſcura tamen obtingunt: multoque magis cęſis articulorum uinculis. Os uulneratum ſi nudatum eſt, immiſſo ſpecillo ſcabrum exaſperatumque percipitur nullo dolore, niſi quum forte obtegenti membranę durius occurritur. iam uero quam intus partem unumquodque penetrans uulnus attingat, ſignis indicandum. Si ex capitis ictu meninges uulnus acceperit, atrociſsimus dolor ineſt, qui & manſu adductiſque maxillis, & ſpiritus contentione exacuitur, protinus uomitio conſequitur identidem ac ſubinde recurrens, ſanguis intro effuſus nonnunquam uel è naribus, uel ex auribus, uel ex oculis promanat, ſenſus interdum quaſi attoniti obtunduntur, neruique diſtenduntur, nec multo poſt febris atque mox delirium exoritur, præſertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque ſubſtantia offenditur, ut facile fit quum amplificatum id (ut plenilunio) omnem caluæ capacitatē implet, mens labat ſimptomataque omnia ingraueſcunt, ac ſæpe cerebri portio non citra uitæ perniciem excidit. At ſi altius in cerebri uentriculos uulnus ſit inflictum, aut ſi transfoſſi ſunt oculi, repentina mors inſequitur, perinde ac percuſſo corde, illic quippe animalis, hic autem ſpiritus atque etiam ſanguis confertim emanat. Quum pectoris uulnus in cauum ſubit, expiratione flatus erūpit, atque, uel aloes, uel myrrhæ uel ariſtolochię puluere in uulnus infuſo, mox amaror impartitur ori Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio ſpumans cruentaque fertur, ſpiritus difficile atque cum ſono eliditur, deinde ni repentina mors ſequatur, tum febris tum marcor hominem ſenſim conficit. Conſaucitatio corde protinus extrema frigeſcunt, morſque in propinquo eſt, atque ea derepente irruet, ſi ſauciatio in illius ſignis deſcenderit. Arteriis ueniſque amplioribus inibi diſſectis magna ſanguinis uiriumque facta profuſione, ſudores frigidi fętidique exeunt mortis nuncii, Transfixum diaphragma præcondia conuellit, ſummam infert difficultatem ſpirandi, delirium quoque & mentis

alienatio-

alienationem, nonnunquam tuſſim & expuitionem cruẽtam, tandemque haud ſecus atque ictus pulmo tabem atque interitum, maxime quum parte id media afficitur, ut quæ neruoſa exanguis ſit, & continenter agitetur. Extremarum uero partium quæ carne multo ſunt præditę uulnera interdum agglutinatur. Vulnerata gula nullus cibi potuſve tranſitus eſt, quicquid aſſumptum fuerit, protinus euomitur, ſingultus animi defectio, ac plerunque conuulſio diſtorquet. E uentriculi uulnere quod in capacitatem ſubit, cibus & potus erumpunt, uomitio quoque frequẽs eſt, & ſingultus, & animi defectio, nec ex eo diu quiſquam ſeruari poteſt. Diſſectis inteſtinis fæcis minime diſcendunt, ſed in abdominis ſapatium illabitur, grani exorta putredine, atque plaga uel fęces ipſa earum odorem fundit. Iecoris aut lienis uulnus quum per ſumma eſt, præcordia ad ſpinam reducit, cruentas tumuomitiones tum diſectiones mouet, lateris punctiones doloreſque ad iugulum quod è directo eſt, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tãdem quaſi atrophia corpus liqueſcit & abſumitur. At quòd altius uulnus infligitur, animi defectione frequẽti ſudoreque frigido mortem accelerat. E rene læſo mictio fit cruenta eaque parcior, dolor ad inguina atque teſtes deuoluitur, urina ſub abdomine collecta hydropis quãdam ſpeciem exhibet. Eadem propemodum & percuſſa ueſica infert, atque inſuper uomitionem, ſingultum, deliria, urinæque profuſionem è uulnere, quibus & mors ſuccedit. Diſciſſa ſpinæ medulla ſubditę partes reſoluuntur, earũque motus ac ſenſus omniſque functio intercidit, ut etiã modo ſtercus, modo urina, modo ſemen pręter uoluntatem exeat. Raro autem ſimplex uulnus uſquam conſiſtit, ſed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & uarie confuſa ſigna exiſtunt.

De ulceribus. Cap. IX.

Vlcus, eſt fœda impuraque continui ſolutio. Impura quidẽ fit, nõ ut uulnus ſanguine, ſed uel humoris uitio, uel hinc genita ſanie, uel pure uel quauis alia corruptione, non extrinſecus, ſed ex uulnere ipſo profecta. Vulnus extrinſecus accipitur, ulcus nonnunquã extrinſecus quoque, ut quum uel ſeptico medicamento, uel cauterio corpus inuritur, at ſępius huic origo ſpontanea, ex interiori uitio eſt. Itaque omnis efficiens uulneris cauſa euidẽs eſt, ulceris uero plerumque interior, quiuis ſcilicet humor præter naturam collectus. Hic enim uel exeſione ulcus gignit, uel in uulnere accepto uetuſtate aliave ratione ſuccreſcit. Eſt autẽ ulceris interior illa cauſa duplex antecedens & cõtinẽs Antecedens eſt corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo uictu aut ex uiſcerum praua affectione contracta. Continens eſt, uitioſus humor omniſq; corruptio in affecta parte cõſiſtens, ac hærẽs. ulnus ergo ſolitariũ exiſtit neq; illi cauſa aſſidet, ulceri ſua ſemper comes eſt cauſa, quæ quod genuit etiã num fouet. Pręcipuę ulcerum differentiæ & ex iis quæ dimanant & ex cauſarum uarietate ſtatuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & uulnus appellatur licet magnum paruum, ſummũ profundum, refectum obliquum, ęquale inequale, recens aut inueteratum, at non illius proprię ſunt differentię. Ab iis autem quæ in ulcere ſuccreſcunt indeque manant ſpecies hæ fiunt, ulcus ſanioſum uirulentum, ſordidum purulentum atque uerminoſum. Eſt autem ſanies omnium quæ defluunt tenuiſſima, minime glutinoſa, ſubalbida aut ſubrubicunda. Quod hic craſſus exiſtit, ſi glutinoſum quo-

τὸ ἕλκος: ἕλκος.

ἰχωρῶδες ἰώδες ῥυπαρόν, πυῶδες, σκωληκιῶδ.

ἰχώρ.

que eſt,ſiue Græcorum ichor ſit,ſiue meliceria,noſtris uirus appelletur, pus u-troque craſſius eſt & albidius, minime tamen glutinoſum cohęrens, hoc ex ulcere exit iam ſaneſcente,ſanies ex incipiente atque crudo,uirus ex maligno. Vnumquodque autem uitioſum habetur, ſi multum tenue, dilutum, liuidum aut nigrum,mali odoris & acre; tollerabilius uero ſi omnia obtineat contraria Sordes hiſce omnibus craſſior glutinoſiorque eſt ac minimę profluit,ſed uelutí concreta adhæreſcit ulceri. Vermes tum ſordis tum putredinis ſoboles ſunt ſolentque in neglecto ulcere procreari.

ἰχ
ῥύπος.

Vlceris porro differentiæ ex continente cauſa hęſunt,ulcus phlegmonodes eryſipelatodes,œdomatodes,& carcinodes, dein exedens,cacoethens & putridum. Nam interdum adaperto quodam tumore fit ulcus,interdum citra tumorem ex humoris partiſue corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut cancroſum,quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore uero ulcus fit exedens,quod partem cui inſidet aſſiduo excauat exeritque. Quinetiam depaſcens (Gręci nomodes appellant) quod non ſolum affectā partem excauat,ſed & ui cinas quoque integras abſumit & quaſi depaſcendo depopulatur. Huius quoque ſpecies eſt phagedæna, ſerpens quidem ulcus & obambulans,ſed ſolam cutem, non autem ſubiectam carnem rodens ac depaſcens. Omnium cauſa eſt biloſus, acer & mordax humor, alias craſſus, alias tenuis confertim in partem effuſus: ſuccedunt ea herpeti & eryſipelati, interdum & uulneris quod acrius medicamentum exaſperauit.

σκώληκες.
κακόηθες. ἕλκος.
νομώδες.
φαγέδαινα.

Ab his ſunt ulcera cacoethe,id eſt maligna & ægre ſanabilia, quæ etiam qđ difficile ad cicatricem ducantur Græcis dyſepulota nũcupātur. In hoc genere ſunt Telephia atque iis ueteriora Chironia. Ea ferè magna,non tamen putrida ſunt,neque tetrum odorem expirant,neque depaſcunt,neque dolore excruciant,ſed oras habent tumentes,præduras atque calloſas,proinde non facile ſaneſcunt,cicatrice interdum obducuntur tenui,ſed quæ mox dirupta ulcus renouat exulcerato cancro ferè ſimilia,niſi quod tumore nullo obſidentur,in ambitu. Horum præter uulgare humoris uitium, cæca quoque malignitas cauſa ſtatuenda quæ uix abigi profligarive poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

κακοήθ

Putridum ulcus proximum his eſt in quo non id ſolum quod exit ſed ipſa quoque ulceris caro computruit,atque mollis,glutinoſa & cadaueroſa iā reddita tetrum grauemque odorem exhalat. Hoc niſi coerceatur plerunque in phacelum deducit. Oritur nonnunquam ex ſola humoris pernicie,ſed hinc tamen frequentius quòd partis inſitus calor uel ab arteriarum obſtructione,uel alia quauis ex cauſa ſit extinctus,neque iam poſſit partis ſubſtantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies eiuſque continens materia tũ ex iis tum ex eorum quę dimanant ſubſtantia atque calor,tum ex orarum duritiæ uel tumore uel colore noſcenda.

καὶ δυσεπούλωτα τηλέφεια χειρώνεια ἕλκη.

Ad hæc ut ero perfectior inſtituatur curandi ratio,cauſam quoque ulceris antecedentem,quicquid in illius ambitu conſedit etiam atque etiam circunſpicere oportet & accuratius explorare. Multa enim plerunque circunſtant,ſine quorum animaduerſione nequeat ulceris ſanatio compleri,cuiuſmodi ſunt intemperies præter naturam, phlegmone,omnis tumor,uarix,contuſio aliave carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborantis ſenſu,atque remediorum uſu. Tumor præter naturam quum tactui uiſuiq; ſit obuius,ſeipſo innoteſcit. Hic autem ulceri materiam pabulumque ſuggerit

(ut

(ut ni prius ſublatus ſit) nequeat ulcus omnino ſaneſcere. **Varix quoque** aut quouis modo dilatata uena, ſi in ulcus materia eructat, id agglutinari non ſinit. Contuſio autem omniſque ſubiectæ carnis corruptio aut uitioſitas, haud ſecus ac intemperies ulcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque cicatrice recte obduci ſinit, ni conuenientem naturæ ſuæ modum obtineat, Quinetiam uiſcerum præſertim uero iecoris atque lienis conſtitutio, totius denique corporis habitus tenendus, quod ex bono facilis, ex malo habitu difficilis ſit ulceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & ictericorum ulcera ægre ſaneſcunt.

De oſſibus fractis, luxatis, aut aliter uitiatis. Cap. X.

Ossi quoque peculiaria uitia inſunt ulceri finitima: nam & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Continuitas ſoluitur quum id aut uitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur uel cum nigrum euaſit, a cadente ferro uſtum, a maligno ulcere, a fiſtula, a cancro aſſidente inquinatum: uel quum pingue & molle, uel etiam quum carioſum fit. In his non ſolus color, ſed & oſſis ſoliditas perit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua, in contecto uero explorari debet ſpecillo tenui in ulcus immiſſo, dum os attingat; molle ſiquidem & aſperum deprehenditur. Colliditur atque contunditur nonnunquam cum nulla diuiſione pars illius ſumma ex ictu ſolū exaſperatur; nonnunquam quum integra continuatione inflectitur, ut coſta atq; cartilago, at uero proprie quum interiorem partem impellitur. Hoc concauum quodam modo fit, quemadmodum & ęnea uaſa quum illuduntur. Infantibus & iis quibus etiamnum tenella ſunt oſſa, pręſertim uero caluariæ, peculiare hoc uitium; Tum quidem incumbens caro contuſa eſt atque ſub ea depreſſum os cauumque tactu dignoſcitur. Foratum eſt os quum adacto tenui mucrone dimiſſoque tenui ſpecillo undique ſoliditas exiſtit. Finditur rectum & ut lignum in longitudinem, frangitur uel tranſuerſum uel obliquum; atque huius extrema modo retuſa, modo acuta ſunt, hęcque ſæpius carnem uulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non ſine compunctione ac dolore. Fiſſum fractumve os facile cognoſcitur ſi illius fragmenta ſuis ſedibus mouentur; aliud enim ſuper aliud effertur, ac proinde aſperitas & inęqualitas tangenti occurrit, mutaturque interdum partis figura. At nonnunquam fit ut fragmenta omnia in ſuis ſedibus perſiſtant, ac tum obſcurius eſt malum; nihil enim pungit, nihil reſimum eſt, ſed tactu omnia ſunt ęquabilia, membroque ſua figura manet. Hinc tamē coniicere licet, quòd pars contacta dolet, neque ſuo perfungitur munere, tota intumeſcit ac plerunque calet, euidentes quoque ictus cauſę anteceſſerunt. Atque hæc omnibus quidem oſſibus communia ſunt, nunc quicquid unicuique peculiare eſt perſequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi perculoſiſſimum, & nihilominus cognitu difficillimum eſt. Quum caput uehementer percuſſum eſt re quapiam dura, aſpera atque uaſta, ſanguiſque per aures aut per nares affluxit, & bilis uomitio & uertigo inſequuta eſt, homoque quaſi attonitus concidit, ſine uoce, ſine ſenſu, magna fractę caluariæ ſuſpicio eſſe debet. At hæc certe interdum ea nondum facta obtingunt, concuſſo duntaxat uehementius cerebro. Sed & nonnunquam ſine his quoſdam uidimus fracta caluaria dies circiter octo quaſi minime affectos, ad conſueta munia prodire, quos tamen poſtea ingens ſympto-

matum

matum turba proſtrauit. Itaque quũ fracti oſſis opinio eſt, nullum certius ſignũ ſit, quam demiſſo in plagam ſpecillo id explorare. Si quid enim in oſſe aſperũ extra ſuturas occurrit; fractum idipſum eſt: nihil niſi læue & lubricũ, integrũ manet. Interdum etiam ex malis ſymptomatis fractæ caluariȩ ſuſpicio eſt, nec tamen qua parte uulnerata eſt, cutis, ſed altera os finditur; ac tum circumſpectius quærendum nunquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina exiſtit. Porro autem ſi malis quas dixi notis ſtatim per initia uel mentis alienatio, uel torpor uel neruorum reſolutio uel diſtentio acceſſerit, nõ modo fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrumq; premit. At ſi ea multo poſt tempore ſuperuenerit, uel ex phlegmone, uel ex humorum illuuie originem trahunt. Si quid autem in naribus aduerſum frangitur, ſiue os ſiue cartilago eſt, naſus deſidit, coarctantur nares ſpiritusque ȩgre ducitur. A latere uero ſi quid fractũ eſt, aut locus cauus apparet, aut naſus in alteram partem contorquetur. Fracta uero maxilla quemadmodum & iugulum, non niſi communibus indiciis deprehenditur. At coſta ſi tota perfringitur, præter eas notas, ſanguinis quoque ſputum, grauiſſimum dolorem, ſpirandi difficultatem, inflammationem, febrem, ſuppurationem uitæque periculum infert. Contuſio atque depreſſio, eadem quoque ſed leuiora multo. Quum quid uero in ſpina fractũ eſt quoniam acutum id eſt, utique pungit, locus concauus fit, corpusq; in partem interiorem nititur. Humorum atque fœmorum fractorum non alia quã communia ſigna ſunt: uti neq; brachiorum neque tibiarum; quãquam in his nõ parem ad rem pertinet conſiderare alterum os an utrunq; ſit fractum. Hæc de fractis oſſibus, nunc de luxatis.

τὰ ἐξαρθρώματα.

Luxari os dicimus quod uel prolabitur, uel quouis modo ſede ſua mouetur. Id ſi perfecte ſit & articulus prorſus, excidit, oſſiſque caput è ſinu ſuo promouetur, uitium hoc Græci ἐξάρθρωμα uocant. Si uero os ab oſſe paulum recedit eaq; inter ſe dehiſcunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrunque autẽ modis quatuor fieri ſolet, aut enim in partem priorem, aut poſteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autem prolapſus omnis interdum ab externis cauſis ut ab ictu, caſu & ab aliis quæ uiolenter os aut è propria ſede dimouent, aut uincula diſrumpit, aut laxant, idq; frequentius in pueris & imbecillis, quam in robuſtis. Interdum etiam ab interiore cauſa, quȩ uincula articulosq; laxat & infirmat; ut quum humor pituitoſus, mucoſus, ac lubricus exuperat, qui uel multitudine uincula emollit, uel lentore oſſa lubrica efficit. Luxati autem omnis articuli hoc indicium eſt; ꝙ qua parte os proſilit, articulus exuberat, aduerſa a qua receſſit ſinum habet; mẽbri figura peruertitur, neque recta manet, mẽbrum ægre in eam partem flectitur in quam os exceſſit, in aduerſam perfacile. Et hȩc quidem luxatis omnibus ſunt communia, quid uero ſingulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foraſque excedit, & inferiores dentes longius ſuperiorum ſeriem excedunt; quum uero in latus mentum in contrariam partem contorquetur, nec dentes inferiores paribus reſpondẽt. Ceruicis uertebræ ſi in partem interiorem procidant, ȩgre tum ſpiritus ducitur, tum cibus uoratur, ſinusque ineſt; ſi in externam prȩter hæc mentum etiam pectori committitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in ſpina uertebræ prolabuntur, licet non prorſus excidant, ea poſteriore parte uel prominet, uel excauatur, uel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet. At uero quum toto loco mutatæ ſunt uertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur

tur

tur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ ſuper ſeptum tranſuerſum ſunt, brachia atque latera aut reſoluūtur, aut diſtenduntur, uomitio ſpiritusque difficultas incidit. Ex iis uero quę ſub ſepto, crura reſolutione aut diſtentione laborant, unde aut fex alui, aut urina modo ſupprimitur, modo prę ter uoluntatem exit. Humerus in alam frequentius, in priorem partem rarius, in ſuperiorem nunquam prolabitur, ſi in alam, brachium recedit, a latere, neque in id adduci poteſt, ſi in priorem, brachiū in poſteriora facile inflectitur, Cubitus ab humero in omnem partem excidit, quum in poſteriorem brachiū curuum eſt, neque exporrigi poteſt, eſtque altero breuius, quam in priorem, extentum idipſum eſt neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus eſt ratio. Fœmur ſi (ut ſæpiſſime fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extra porrigitur, uix alteri iungi poteſt, eſtq; eo longius. Si in exteriorem, ut nonnūquam contingit, crus totum intro ſpectat, eſtque altero breuius. Raro autē admodum uel in priora uel in poſteriora luxatur. Genu in omnem præterquā in priorem partem conuerti poteſt, quod ſignis communibus internoſcitur. Hinc etiam quod perinde atque in fœmores nerui intēdi ſolent. Palmæ plantæque oſſa modo in priorem partem modo in poſteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduerſa ſinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, communesque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent, neque poſſunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque concluſa ſit Pathologia quæ eſt affectuum, cauſarum & ſignorum inſalubrium omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quaſi formulam comprehenſa uideri poteſt, quiſquis tamen acri ſtudio attentaque cogitatione ſingula expendet atque æſtimabit, tādem percipiet nihil eorum prętermiſſum eſſe, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi uſum conducunt. Præſtabilia quæque uideor perſequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo ſtudio in cuiuſque uel mediocriter eruditi captum ac mentem uenire poſſunt.

Libri Septimi Phyſiologiæ, de Externis corporis affectibus,

FINIS.

IOANNIS FERNELII AMBIANI THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

Methodus medendi. LIB. I.

PRAEFATIO.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

VNIVERSA illa mundi natura, omnia continens atque per ſingula meabilis, ut ſolis & lunæ reliquorumque ſyderum curſus & cõuerſiones, tẽporumq; uices & tempeſtatum commutationes, atque Oceani æſtus reciprocationesq; moderatur, ita & hãc rerum immenſitatem ordine certo & cõſtantia regit immutabili. Nec uero tam ſapiẽter & uniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadã mente architectrice & cõſeruatrice uteretur, quæ cõſilio & recta rõne oĩa prudẽter adminiſtret & prouidẽter tuetur. Hæc autẽ ipſius ratio, lex eſt naturę sũma qppe uis inſita in natura, qua adminiſtrãtur omnia atque exiſtunt & cõſeruantur ſingula ceu imperium quoddam cui cuncta pareant, & ſine quo nec rerum natura nec mundus ipſe conſiſtat. Atque hæc quidem lex una cũ mundo nata, e ſumma eſt mẽte Deique numine profecta Nam, ut inquit Plato, quum Deorum ſator mundum naturamq; cõderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam uero quicquid aut animantium aut ſtirpium aut metallorum genere cõtinetur, inferiore ac mundi regione comprehenſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) conſtat, quæ quod genuit, tuetur & regit. Hæc rurſum peculiaris cuiuſque natura, propria lege eaq; ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illaq; tota eſt obediens & ſubiecta uniuerſæ naturæ, eiuſq; propria lex ſummę legi: ut omnia una quaſi conſenſione & ſympathia iuſſis ſuppremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua conſtantia rectaque ratione & conuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtram medicamque contemplationem referemus, quicquid in homine pręter cognitionem & uoluntatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturę legibus. Ad huius autem ſimilitudinem effictum ſimulachrum quoddam eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuens in eamque defixa, ad ipſius imitationem, ſtudium & opus omne dirigit, ut homini firmam minimeq; morbis obnoxiã ualetudinem conſeruet & tueatur, lapſam uero & affectam erigat & in integrum reſtituat, uitamque ipſam ſaluam & incolumem quam poteſt fieri longiſſime producat.

producat. Illa quidem rara aut potius æterna, hæc uerò ſcripta naturę lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædã eſt eius effigies. Has nulla uis humana, nulla regionum locorumve mutatio, nulla temporum decurſio peruertit, ſed inuiolatę, ſtabiles, & omni ſeculorum ęternitate immutabiles & perpetuæ manent. His uel inuiti (quia mors omnibus communis) colla ſubmittunt qui omnium gentium populos ſibi ſubiicere & legibus aſtringere contendunt. His imperatores ſummique reges parent, aut certè non impune refragantur. Hæ legum omnium præſtãtiſſimæ, omnium gentium peræque communes prorſus neceſſarię & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earũ neceſſitas, tanta pręſtantia, enitẽdum omnino ut integræ, purę & caſtæ hauriãtur è ſaluberrimis & puriſſimis naturę fontibus: nõ eæ quidem arctæ & rigidæ, ſed blandæ ac mites, quę morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiãt eos uerò qui earum ope medicinam ſint facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiantq; tandem ſuaſori honorificæ, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi ſalutares.

Medici officium & quæ artis præſtantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium eſt curare apposité ad ſanandum. Non n. ſemper ęgrotum ſanitati reſtituit. Appoſitè aũt curat qui citò tuto & iucũde remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non ſolum ut naturæ miniſter ſed interdum ut adiutor, interdum etiã ut opifex primarius. Eſt. n. in pleriſque ars natura prętantior, ut quæ nõ ſolũ naturam imitatur, ſed & modo adiuuat, modo et ſuperat, ac ſępe mendo plus quam natura egerit. Etenim humanæ uitę moderatrix natura, cuncta quam optimè põt adminiſtrat, idq; aſſiduè molitur, ut corpus in extremam uſq; uitæ periodum integra, aut quã ſaltẽ ortu accepit, ſanitate conſeruet: & ſi qua id forte extrinſecus iniuria laceſſetur, ea pro uiribus propulſet. Quæcũq; aũt uel tuenda ſanitate, uel morbis profligãdis recte illa gerit, imitatur conſilioq; dirigit medicina, unam ſanitate ſcopum agendorũ ſibi proponens. Nonnũquam & morbi peruicacia impeditæ uel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoataq; munera explet ac perficit, diuturnosq; morbos plerũq; breuiores facit. Quinetiã naturã interdũ ea ſuperat. Siquidem luxatos artus reponit, uulneriſq; diſiuncta labra adducit, & in aliis nõ paucis præcipuã curationis partẽ adminiſtrat, quã minimè natura aggredi põt. Quorſum quęſo conſtituta hæc eſſet tot tantiſq; maiorũ uigiliis, niſi maius quiddam & eccellentius quã natura pſtaret? ut fabrica in auro quæ naturalis eſt materia, opera magnifica & eximia inſculpit ſuperiora naturæ uiribus, & architectura & lignis & lapidibus ædes tẽplaq; extruit, quæ architectari natura nunquã poſſit: ſic & medicina nõnulla maiora, interdũ & preſtãtiora gerit, quã natura queat efficere. Nimirũ qđ natura inſtinctu ſolo, medicina uero rerũ ducatur cognitione ac intelligẽtia. Quũ igitur omniũ quæ mũdus habet medicina pſpectas uires teneat, internoſcatq; ſalutaria a peſtiferis, hæc quidẽ longẽ pręuidet & declinat, illa conſectatur & inquirit, & ita tẽpeſtiuè adhibet ut ſuis uiribus exitiales alioqui morbos leniat faciatq; ſalutares, quos ſola natura nunquã euicerit. Iam uerò medicinæ ſcopus ſanitas eſt. Hãc uiolatã reſtituit ſanatio, quæ mõ natura ac ſpõte, mõ arte fit. Leuiores morbos ſola natura plerunq; ſanat, idq; per ſe nullo artis ſubſidio, grauiores ſępius arte indigẽt, quos nõ ipſa per ſe, ſed adhibita curatione ſanat. nã quæ arte fit ſanatio, nõ niſi curatione perficitur. Eſt aũt curatio, recta atq; cõueniẽs remediorũ uſurpatio. Remedia dicimus quæcũq; corporis affectũ pręter naturã depellũt. Horũ aũt recta & conueniens eſt uſurpatio, quũ idonea quantitate & modo rõneq; cõ

grua adhibetur, atq; in his curatio oīs cōſiſtit. Tria igitur ſunt quibus ars tota medendi conſtituit; remedij genus quantitas, & utendi rō; quæ hoc libro accuratè pſequi conſiliū eſt. Remedij genus ut planius cognoſci perſpiciq; poſſit, diſcernendū unūne an multa eſſe oporteat. Si unū, ſimplex ne an cōpoſitū; ſi multa, ſimulne oīa, an ſigillatim, & quo quæq; ordine afferenda ſint. Atq; hæc recta cenſenda eſt methodus. Quantitas rectè deſignabitur ſi conſtet quam ualidū remediū, quo gradu receſſus a mediocri, quo pondere, quoties & quādiu exhibendum ſit. Vtendi rō explicat quæ per loca abigēdus morbus eſt, cui ſedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tēpore, quave hora. Hæc igitur omnia noſſe oportet, ut conueniens fiat remediorum uſurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio ſuccedit.

De remedii inuentione. *Cap.* II.

MORBVS omnis contrarijs profligandus; contraria.n. ſunt morborū remedia. Remedium eſt qđ morbū depellit; quicquid aūt morbum depellit, id illi uim infert; qđ uim infert, contrarium eſt: omni rōne igitur remedium morbo contrariū eſſe neceſſe eſt, oēmq; morbi depulſionem atq; curationē contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate ſolum, uerū ét in quantitate, in numero, in ſitu, in figura, in omni deniq; genere plurimū diſtant, ut calidū & frigidū, humidum & ſiccū, durū & molle, craſſum & tenue, atq; ét magnū & parū, multū & paucum, altum & depreſſum contraria ſunt, quæ ꝓpriè nuncupantur aduerſa. Alia contraria ſunt quæ priuātia appellātur, ut plenū & inane, integrū & corruptū, continuum & ſolutū. Quæcunq; autē remedia cōtraria morbos remouere & ualetudinē reſtituere poſſunt, in hęc tria genera retulerunt medicorū celeberrimi, quæ ſunt medicamentum, chirurgia, diæta. Chirurgia in aliud tractādi tēpus reiecimus, medicamētorum alimentorumq; uires hic tradituri. Quę morbis aduerſa dicuntur, non in mediocritate quadā conſiſtunt, ſed ab hac in oppoſitū diuertunt. Quod.n. mediocre eſt in medio extremorū poſitū, nunquā ad mediocritatem id traducet, quod uel extremū iam eſt, uel in extremū deuergit. Nā quum illa uel permiſtione uel contactu cōgrediuntur, mutua actione ſeſe obtūdunt, ſuaſq; uires remittunt, ac neutrum oīno in alterius naturam, ſed in mediū quiddā faceſſit. Itaq; quod frigidum eſt, non temperatis, ſed calidis dūtaxat in temperiē reuocatur, quemadmodū quod tortuoſum eſt, niſi in aduerſum cerebrò retorqueatur, rectū uix euadet. Hoc autē in priuantibus multo euidentius exiſtit, inter quæ qm̄ medium nihil intercedit, non niſi contrariis curationē perficiunt. Rata igitur conſtanſq; manet curādi lex per contraria. Arbitrantur pleriq; medēdi ſūmam legem euerti, dū morbos quoſdā audiunt remediis depelli ſimilibus. Ad eiuſmodi oīa morbo licet ſimilia ſint, eius tn̄ cauſæ primū ac per ſe aduerſantur, morbo aūt ex accedēti, huncq; tollunt non per ſe ſublata eius cauſa. Sic rheubarbarum, quamuis calidum, febrē ſoluit, dum ipſius materiā expurgat. Et laſſitudinē exercitatio lenit, q̃ humorem per muſculos effuſum diſcutiat. Et uomitionē ſedat uomitio, quæ proritantē humorē excutiat. Et dyſenteriā purgatio leuat, noxia materia eius afficiente cauſa detracta. Ad eundē ꝓpe modū frigidæ larga perfuſio conuulſionē (ut eſt apud Hippocratē) ſoluere putatur. Cæterū non eiuſmodi remedia hic ſcrutamur, ſed quæ primū ac per ſe affectū ſummoueāt. Sūt aūt eiuſmodi oīa curādo cōtraria affectui uerè contraria. Itaq; quū ſuū cuiq; morbo cōtrariū ſit remediū, eadēq; ſit cōtrariorū doctrina, quot certè morborū, tot & remediorum gn̄a ſunt cōſtituēda. Vt igit̄ alias unicus morb⁹ eſt, iſq; aut ſimplex aut cōpoſit⁹ alias multi exiſtūt mō īplicīti, mō diſiūcti, ita ſanè & remediū aut

unum eſt, idque uel ſimplex uel compoſitum, aut multa exiſtunt uel disiuncta, uel implicita. Hęc ſumma remediorum genera ex uno ſimplicique fluxerunt. Nam ut unum multis, ita ſimplex compoſito prius exiſtit. Quocirca ut ea recte conſtituantur, ſimplicia enumerãda ſunt, & in primis inueſtigandi colligẽdiq; ſimplices omnes effectus præter naturam, quicunque uel in corpore uel in humoribus ali ſue continentis ſubſiſtunt. Partis quidem ſimilaris uarii & ſimplices effectus contra naturam ſunt, intemperies calida aut frigida, humida aut ſicca. Ad hæc ſubſtantiæ laxitas & mollitudo, deinde corruptio atque putredo. Eadem uitia in humoribus quoque atque in cęteris contentis, inſunt, maxime uero intemperies corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in phlectora, turbulenta agitatio atque defluxio, craſſities atque tenuitas, durities & molities, lẽtor ſeu tenuitas & acrimonia. Hæc enim quoties a naturæ modo longius abſunt, uitioſa & præter naturã cenſeri debẽt. Inſtrumentorum uerò uitia, quę quidem medicamentis emendari poſſunt, numerari ſolent; meatuum leuitas & aſperitas, anguſtia ſeu coarctatio, & amplitudo ſeu dilatatio, denſitas & raritas, occluſio & apertio. Nam cætera quę uel in figura, uel in numero, uel in magnitudine fieri traduntur, aut ex enumeratis humorum uitijs obtigerunt, aut certe chirurgiam expoſtulant, quemadmodum & continui ſolutio affectus partis utriuſque communis. Quare non alii ſimplices & primi affectus præter naturam conſiſtunt in nobis, quorum ſit per medicamenta curatio. Iam uero ſi his aduerſas medicamentorum uires perſcrutemur, ita quidem in medendi arte omnia inter ſe collata e regione reſpondere uidebuntur, ut quot affectus contra naturam ſimplices, totidem exiſtant & medicamentorum facultates, parque ſit affectuum atque remediorum numerus. Quod & alia diuidendi ratione certius aliquando demonſtrabitur. Itaque intẽperieri calidæ contrauenit & opponitur medicamẽtũ refrigerans, frigidæ exiccans, ſiccę humectans. Horum exagitationi ſedans & reprimens, defluxioni tũ inhibens tum repellens. Exuperãtię aduerſatur uacuans per uomitum, aluum, uterum, per urinas & ſudores, & quod per nares, aut partem aliam attrahit, & quod per cutẽ reſoluit digeritq;, craſſitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans, tenuitati τὸ παχυντικὸν incraſſans, duritiei τὸ μαλακτικὸν, τὸ emolliens molitiei τὸ σκληρυντικὸν indurãs, lẽtori τὸ ῥυπτικὸν καὶ σμηκτικὸν detergens & expurgãs. Acrimoniæ τὸ ἐδρικτώδες ἐμπλαστικὸν illinẽs & glutinoſum frigidum. Partiũ laxitati τὸ σφιγκτικὸν contendens corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum, putredini concoquens, ſuppurans & expurgans. His contraria ſunt uenatum corrumpens & ſepticum. Meatuum leuitati repugnat τραχυντικὸν exaſperans, aſperitati λειαντικὸν læuigans. Anguſtię dilatans, dilationi coanguſtans ſeu aſtringens, denſitati ἀραιωτικὸν rarefaciens raritati πυκνωτικὸν denſans, occluſion ἀναστομωτικὸν aperiens apertioni σταλτικὸν occludens. Continui ſolutioni & agglutinans & ſarcoticum & epuloticum, his autem contraria ſunt exulcerãs, excedens cauſticum & eſcharoticum Omnes igitur ſimplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates ſummatim percenſuiſſe uideor. Hæc generalis eſt remediorum pro affectum uarietate inueniendorum ratio, atq; indicatio ſumme, e qua medicamentorum omnium tam ſimplicium, quam compoſitorum uires peti debent.

Simplicis affectus, ſimplex curatio Cap. III.

SIMPLEX affectus, ſimplici remedio, compoſitus compoſito propellendus.

dus. Qualis enim morbi, talis eſt & contrarij remedii conditio. Vt enim affectus alius ſimplex eſt, alius compoſitus uel implicitus: ita contrarium remedium alias ſimplex, alias compoſitum aut ex uariis implicitũ ſit oportet. Itaq; ſimplicis effectus ſimpliciſſima eſt per cõtrarium curatio. Cui perſpecta cognitaq; ſit morbi natura, facilè ſit nulla adhuc arte, ſed communi quadam animi notione cõtrarium ipſi curando remedium opponere. Nam ſi uel corpus uel humor aliudve contentum calidius euaſit cuius efficiens cauſa eſſe deſierit, ſolis refrigerantibus ad mediocre temperatumq; remigrabit: ſi uero frigidius, ſolis calfacientibus, ſi humidius ſiccantibus, ſi ſiccius humectantibus; ſi quid deniq; humoris copia turget uacuãtibus, ſi quid inanitum eſt, replentibus. Eademq; ratione in cęteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperãtia. At uero inter ſimplices illas & primas cæterarum quaſi effectrices, quæ calida eſt intemperies pari tempore atque frigida diſcutitur. Licet.n. caloris quã frigoris maior ſit efficacitas, illi tamen patientis corporis repugnantia magis obſiſtit; agenti frigori ut minus efficaci, ita & repugnantia minor occurrit, quò fit ut pari illa tempore ſuas efficientias exerceant effectaſq; compleãt. At nihilominus tutior eſt ac mitior calidorum quam frigidorum uſus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, inſito pariter negotium faceſſunt; calida uero dum frigus propulſant, inſitum pariter calorem exuſcitant atque fouent. Sed inſitus corporis calor aduẽtitio quaſi auxiliarius opitulatur, ut facilius ac mitius externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tutius ac mitius quam calida tollitur. Id uero de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque cõſummata frigida intẽperies ęgrius multo quam calida cedit remediis, quemadmodum extrema ſenectus inſito calore deſtituta ac morti iam proxima minus medicabilis eſt quam hectica febris. Sicca quoque intemperies tardius omnino ac difficilius eximitur quam humida. Si obſcurior morbi ſpecies nõdum tibi penitus cognita perſpectaque eſt, huic ne properes remedia adhibere ſed rem totam naturæ committito. Natura enim proba ratione uiuendi adiuta & innixa, aut morbum profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, nõ niſi diſpendio decernitur. Si quid fortè experiri cogeris, leue id eſto, ne fiat in re ancipiti, iactura grauis. Hæc quidem de affectu ſimplici ac ſolitario, cui nec cauſa, nec graue ullum ſymptoma aſſiſtit. Nunc de affectu quẽ ſua adhuc cauſa fouet ac cõtinet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII.

CAVSA omnis prius quam affectus methodo recta excindi & ſummoueri debet. Cauſa enim perſiſtente, affectus manet, nec penitus euelli poteſt. Quod ſi adnitaris, quantum huius demes, tantundem aſſidua & continens cauſa (nunquam enim naturalis quum ſit, otioſa manet) proferet; atque licet affectus interdum leuior euadat, minime tamen eius ſuccedit perfecta curatio. Quum recens affectus nulla adhuc firma ſtabilique conſtitutione inhæreſcit, totus quidem ſublata cauſa plerunque diſperditur: at quum pars quædam eius genita iã eſt, pars quaſi ortu nouo continenter additur, tum cauſę ſublato affectum non eximit. Quocirca cauſa primum genitus dein affectus ſummouẽdus; ita enim radicitus extirpabitur, nihil ut deinceps eius repullulet. Ergo & quum lõgior quędam continuatio ſerieſque cauſarũ exiſtit, in qua alia ex alia naſci & exiſtere, & omnes inter ſe aptæ connexæque uidebuntur, ſuo quęque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inueſtigatione

uerò

uero poſtrema fuerit inuenta. Ab hac ſenſim ordinatimque ad cæteras, poſtremoque ad morbũ progreſſus fiet, ſuo cuique obiecto contrario. Hęc nõ iam ſimplex, ſed methodica curatio eſt, quæ nõ ſolis remedijs, ſed uia utendique ratione completur. Hac una maxime herbariis atque pharmacopæis, quibus etiã cognita eſt remediorum materia, medicus eſt præſtãtior. Eſto exempli cauſa, impuri eiusq; calidioris alimenti uſu lõgo & immodico chylus acrior factus, qui dein neceſſitate & alterius penuria raptus in iecur, bilẽ multã uitioſosq; humores proferat, quorum poſtea ſit in uenis facilis corruptio ac putredo, quam proximè febris ſequatur ſuis comitata ſymptomatis. Cõſtat ſanè neque febrẽ neq; eius ſymptomata ſedari poſſe, niſi uacuata putredine. Hanc uero fruſtra purgari niſi quę hanc gignit humorum colluuies emendetur: hanc emẽdari nõ poſſe quã diu chylus impurus e uentriculo affluet & impurus calidusque alimẽtum ſuppeditabitur. itaque niſi urgentius quippiam interpellit; primum prohibendę ſunt euidentes cauſæ quęcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis eſt materia, ac demum quæ his ex cauſis orta eſt humorũ putredo uacuanda. ad poſtremum ſi quid caloris alieni uel in humoribus, uel in ipſis partibus derelictum ſit, extinguendũ. Quendã rurſum ſtatuamus moleſta cerebri deſtillatione urgeri, quæ ex immodico excrementorũ prouentu ſit orta: hic uero ex frigida humidaq; cerebri intemperie quã uel elementorum refrigerantium uſu, uel gelidi cœli occaſus properit; cõſtat ipſo ſtatim initio, tũ immutata uictus ratione, tũ aliis quibuſcunque remediis corrigendã cerebri frigidam intemperiem, mox eximẽdum omnem excrementorũ prouentum. ſic demum quæ ab hoc ſit deſtillationem protinus cõquieſcere. *H*ac ratione ſimplicis omnis affectus curatio pro cauſarum ordine procedat. In connexis quoque aut conſequentibus, affectus omnes eo ſigillatim extirpentur ordine, quo ſibi ortu ſuccedunt. Affectus enim prior ſtatim initio eximatur neceſſe eſt, ut ſi crebrior ea deſtilatio tandem illabatur in uentriculum, cuius uitio tũ nauſea orta, tum deiecta appetentia, tũ impedita ſit cõcoctio, neque profecto nauſea tolli, neq; appetentia, neq; concoctio reſtitui põt, niſi expurgato uentriculo, prorſus uero expurgari nequit non ante inhibita deſtillatione, neq; hęc inhiberi niſi uacuato cerebro ſublataq; frigida intemperie eius effectrice. itaque niſi urgentius quidpiã ſolicitet, primũ corrigẽda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum eſt, excrementi, purgandũ eſt: ac ſi qd poſthac gigni contingat, id curſu naturali deriuandũ in nares. his quũ deſtillatio expurgata & auerſa fuerit, uentriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil ſit reliquum, atque euaneſcant ſymptomata quę laboranti erant importuna Hęc utique uera eſt & exquiſita medendi ratio, ex cauſarum affectuumque ſerie iecunda. Affectus dico pręter naturam, qui uel in partibus ipſis uel in cõtentis inhæreſcũt, id eſt uel morbus, uel interiores eorum cauſas. *H*orũ quippe uitium quodque cõtrario oppugnandũ eſt. Symptomata uero inter hæc plerunq; apparet interiecta, ſed quorũ tñ propria nõ eſt curatio, neq; his cõtrariũ quicquã e regione obiicitur, q̃ ſublatis affectibus ea protinus euaneſcãt. Methodi atq; ordinis inuerſio, nõ modo nihil ad curationẽ proficit, ſed & plerunq; morbũ conduplicat. Quum. n. pſiſtente cauſa de morbo nõnihil ſubtrahitur, licet tũ fortaſſe ſibi ęger nõnihil leuatus eſſe uideatur, mox tñ pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: ut quum collecta fluxio calidis uehemẽterque diſſoluentibus diſcutitur, quæ irruenti cauſæ motum uehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in cauſarum ordine: quę uero in implicitis & compoſitis affectibus tenenda deinceps monſtrabitur.

Quum

Quum multi morbi inſunt, quænam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & diſpertiti morbi in corpore conſiſtunt, ſuam quiſq; ſeorſum medendi rationem obtineat. Qui ita ſedibus longe diſtant, ut unicuique ſua poſſint remedia cæteris intactis adhiberi, poſſunt ij & ſingulatim pariter omnes curati, minimumq; refert cui primum propria remedia decernas. Impliciti uero atq; cõpoſiti non niſi methodo ac ratione ſumma eximi poſſunt. Nam impliciti q̃m tam uicinis partibus inſident, ut communiter ipſarum functiones impediant, uix propriã ſeorſum curationẽ habẽt. Multo magis eſt cõpoſitorũ implicita ſanatio. Etenim quum uni eidemq; particulæ penitus inhæreſcant & in unum quaſi conflati coeant, quodcunque remedium unumquempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compoſitis neque implicitis, ſingulis liceat propria ſeorſum accomodare remedia quumq; omnium curatio eodem tempore probe adminiſtrari nequeat, methodus omnino adhibenda in primis eſt, quæ ſuum cuique ordinẽ præſtituat, & quid primo, quid ſecũdo, quid denique tertio quarto ue loco ſit ſanandum. Porro autem ita uariẽ concurrentibus morbis accidit interdum ut omnino conſentiant, quum unius curatio alteri ſanando conducit, aut nihil ſaltem obeſt, interdum diſſentiant, quum utriuſuis curatio alteri incommodat moramq; affert, nõnunquam uero partim conſentiant, partim diſſentiant, atque eatenus unius curatio alteri & prodeſt & obeſt. Implicitos morbos atque compoſitos qui aut congruunt aut minimè diſſentiunt, & ſimul & ſeorſum ſanare licet: quumq; id ſeorſum fit, ab utrouis incipere conceditur ut ſi oculus ſuffuſione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorũ proximæ ſunt ſedes, poteſt ſuffuſio acu deprimi p̃ſtante albugine, poteſt & albugo deleri permanente ſuffuſione, poſſunt & illæ ſi uideatur pariter eximi. Similiter ſi iecur frigida intemperie ſimulque obſtructione ſimplici tenetur, ex quarum permiſtione compoſitus eſt morbus, intemperiẽ medicamentis emendare licet, quæ obſtructionẽ nec expediant, nec geminent, & hanc quoque expedire intemperie remanent, licet & ſimul iiſdemq; remediis illas tollere. Quum impliciti aut compoſiti morbi omnino diſſentiũt, nec prorſus huic aut illi, ſed utrique mediocritate quadam & contrarium permiſtione ſuccurrẽdum. Sic increſcenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiſcẽtur. Sic etiam uentriculum frigidiorem & iecur calidius tẽperata iuuant, queq; ex calidis frigidiſq; conſtant, modo horum, & modo illorum uſus alternatus. Vbi uterque incremento iã uires acceperit, quoniam cõtraria pręſidia poſtulãt, difficile ſaneſcunt, ac plerunque deſperati & inſanabiles permanent. Quum impliciti morbi partim conſentiunt, partim diſſentiunt, ab eo auſpicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo ſine quo alterius curatio cõpleri nequeat, ut quum ophthalmiæ implicatur albugo, quoniã acribus hanc detegere non eſt quin noua accerſatur fluxio exaſpereturque phlegmone, hæc in primis quidem ſananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte ulcus eſt, idque cauum & inflammationi coniunctum, ulcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci poteſt, niſi carne impleatur, carnem autem probè implere non poteſt, niſi inflammatione ſedata priſtinam tẽperiem pars receperit. Imo quæ cicatricem inducunt, quia ualide ſiccant, carni gignendę ſubſiſtunt, & quę carnem regignunt, inflammationem augent. Neceſſe igitur eſt inflãmationem primum extingui, quæ rationem eius obtinet, ſine quo nequit curatio p̃fici, deinde carne ulcus impleri, tandẽq; cicatrice obduci Hãc medẽdi methodũ dictãt ſimplicium affectuũ naturæ, quæq; ills contraria

oppo

opponuntur remedia. Horum quippe obſeruatione cognoſci poteſt, quid a quo quid cum quo, quid poſt quod ſanari poſſit. Ita quidem omnis abſoluta uideri poteſt legitima morborum curatio, quam ſemper ſequi oportet dum nihil urgentius interueniet, quod hanc neceſſitate quadam interpellet.

De curatione extraordinaria legitime oppoſita. Cap. VI.

IN affectuum connexione plerunque urgentiori uel inuerſo & prępoſtero ordine in primis ſuccurẽdũ. Ab eo.n. auſpicãda curatio, a quo maxime ægro periculũ impendet, in eumque primũ medentis cõſilium dirigi debet. *V*rget aũt & periculoſus eſt affectus bifariã, aut ꝓprię eſſentię magnitudine, aut læſę functionis ꝑſtantia, aut facultatis offenſæ dignitate corpus uniuerſum gubernãtis. Atq; horũ quidẽ ꝑiculoſiſſimus eſt, qui uniuerſalẽ facultatẽ proſternit, & uires frãgit corporis gubernatrices, ut quarũ cõſeruandarũ gratia omnis inſtituatur curatio. Ab hoc ſequitur qui præſtantem quandã & eximiã functionẽ lędit minus (his periculoſus eſt qui magnus quidẽ exiſtit, ſed citra præſtãtis functionis aut uiriũ iacturã. Cæterũ ſi qñ uel a functionis læſione, uel ab affectus magnitudine maius quã a uiriũ iactura ægro ꝑiculũ impẽdet, ab alterutro auſpicãdũ, atque in id ꝙ eſt grauiſſimũ omni cura & cogitatione primũ incũbẽdũ, ſiue id ante ſuſceptam curationem partũ iam erat, ſiue recens dũ legitima adhibetur curatio interueniat. Grauiſſimum autem dicere poſſis, uel quod maximè ægrum in uitæ diſcrimen adducit, uel de quo is grauiſſimè quæritur, cuius pręcibus & uotis interdum cedere cogimur. Hæc ut illuſtriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa ante commemorata uentriculi intemperies, eiusque cruditas ex cerebri deſtillatione profecta, omniſque eius legitima curatio, cui tamen ut propoſito ſeruiat hoc inſuper addamus, tam frigidam eſſe ut totus ęger inhorreſcat, uixque queat cõſiſtere, morbi quidem uis atque magnitudo hanc primum lenire hortatur, deinde ad deſtillationem quæ eius cauſa eſt accedere, quemadmodum æſtuoſum febris ardorem plerunque intermiſſa cauſa compeſcimus. Rurſum uero id quoque ponatur, congeſtæ pituitæ ui uſque eo uentriculi appetentiam langueſcere caloremque remitti, nihil ut cõcoquat, ſinatque quicquid aſſumitur aut crudum deiici aut uomitione reddi, lęſæ quidem functionis neceſſitas ac præſtantia ſuadent in primis uentriculũ expurgandum antequam irruens omnis deſtillatio ſiſtatur. Hanc eandem pituitam ſi tertio ſtatuimus ita in os uentriculi defigi, ipſumque tam acriter ferire, roſioniſque ſenſum inuehere, ut frigidos ſudores, uiriumque defectionem ac ſyncopem accerſat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget tum quippe prætermiſſis omnibus, properandum ut pituita accurate abſtergatur. Tribus itaque hiſce concurrentibus, poſtremum omnium maxime urgere ſolet, niſi forte (quod rariſſimum eſt) uſu ueniat, morbi magnitudinem aut læſæ functionis præſtãtiam plus negotij faceſſere. Omnem igitur eiuſmodi curationem extraordinariam dicere ſolemus. Alias autem poſterioris curationem prioribus prodeſſe, alias obeſſe contingit, Prodeſt in his quæ nunc cõmemoraui; quibus enim præſidiis poſteriora, iiſdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamento poteſt cerebro atque uentriculo expurgari. Expetenda omnino optabiliſque curatio, qua omnibus eadẽ opera medeamur. Quod ſi poſterioris medicatio priori neque confert neque officit, non utique magna poteſt celeritate perfici, ſed fere longius producitur, tum nihilo minus tamen urgentiori obſiſtendum, aliis quoad fieri poteſt minime neglectis.

ctis. Quum uero urgentioris curatio cæteris prorſus obeſt, atque cõtraria ex poſcit remedia dum illi uacuamus, reliqua deteriora fieri eſt neceſſe, quorum dein aut difficilior aut certè longior ſit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius eſt quam urgentioris ferocia & affrenatione affligi & proſterni ægrotantis uires. Læſio etenim morte eſt tollerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit. Age uero donem iis pituitam, quæ in uentriculum e cerebro fluxit, ita demum in uenas intrudere aſq; adeo obſtruere ut bilem coerceat, hacq; putreſcente cauſum accendat, quis tam inconſideratus aut rudis ſit, ut in perſeuerantem deſtillationẽ totus incumbat, neglecta febre quę interim ægrotum ſit perempturã? Quis non potius properet in primis ardentem febrẽ tum uacuatione, tum refrigerantibus reſtinguere, etiã ſiquid in deſtillationem decet, aut etiam irritet? Eadem eſt atque etiam multo manifeſtior in ea pleuritide ratio, quam e capite ruens frigida deſtillatio; ſenſimque ſuccingentẽ mẽbranam ſubiens excitauit. Sæuiori quoque ſymptomati quod uires nimiopere conuellat aut etiam proſternat, in primis diligenterq; ſuccurrendum, morbo etiã interdum prætermiſſo. Quanquam enim ſublato morbo protinus ſymptoma uaneſcit, quod nuſquam in corpore ſubſiſtat, ſi tamen nimium graue inſenſumq; eſt, ne uiolentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipſaque methodus inuertenda. Atque ea quidẽ ſymptomatis ſanatio eſt, non qua ſymptoma, ſed qua aut offenſarum uirium, aut noui cuiuſdam affectus cauſa exiſtit. Nã uigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis uacuatio, uacuandorum ſuppreſſio prohibita tranſpiratio & uires debilitant morbo ingenerant. Itaque urgẽte quouis ſymptomate quandiu uirium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præſcriptum in ægrotantis gratiam uni uacandum ſymptomati. At ſi iam uires labant, protinus ſymptomati occurrendum, morbo tantiſper omiſſo, omnique ratione uires fulciendę & reficiendæ quo & morbo obſiſtere & toto curationis ſpatio ſatis eſſe poſſint. Sic igitur temperanda ſunt omnia, ut neque laborans malorum ſæuitia crudelius torqueatur, neque delicata mollique medicina quæ conſanuiſſe uidebantur recrudeſcant. Hactenus explicatum ſatis qua ratione uniuſcuiuſque affectus remedium perueſtigetur, ſiue id ſimplex ſiue compoſitum, ſiue unum, ſiue multa & quo hæc ordine congruẽter & methodice afferenda ſint. Nunc remedij deſignanda quantitas.

Vt remedii quantitas definienda ſit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendaque ſunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars conſtituebatur, remedii genus, quantitas & utendi ratio ita tria ſunt ex quibus illa noſſe oportet, affectus ſpecies, magnitudo, & partis cui inſidet conditio. Ex affectus ſpecie remedij genus innoteſcit, ex illius magnitudine remedii quantitas, ex partis conditione utẽdi ratio & ratio perueſtiganda. Affectus ſpeciem oſtendunt propria ipſius ſigna quę demonſtratiua dicuntur. Magnitudinem uero ſignorum ſymptomatumq; uis ac impetus, & tũ a priſtino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbũ fuerat, receſſus indicat. Hic aũt, ex laborantis natura, ex ætate & cõſuetudine dep̃hẽditur. Naturã dico nõ modo inſituũ tẽperamentũ, ſed & organorum conformationẽ & ſitum, omnemq; inſitam eorum conſtitutionẽ. Cõſuetudo cõſtat ex uitæ genere ex ſuperiore uictus ratione, & ex anni tẽpore, cœli ſtatu & regione in qua quis plurimum uerſatus. His ſi propria ſigna accedãt quæ alio loco prodita ſunt

a nobis,certum indubitatumque euadet, quęnam aut totius corporis aut partis affectæ priſtina fuerit conſtitutio. Ad hanc deinde ſi morbi magnitudo ſymptomatum ui percepta conferatur, planè conſtabit quantum morbus a priſtino habitu receſſerit,& quã ualida decernenda ſint remedia. Cognitus ſit Dion ante morbum calido ſiccoque temperamẽto. Theon uerò frigido atque humido, ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui a priſtino habitu longius receſſit, frigidiora remedia quam Dioni decernenda ſunt, grauius quippe & periculoſius ex Hipocratis ſententia laborat, quod ipſius naturæ, ætati atque conſuetudini minus conſentaneus ſit morbus. Eadem ratione ſenex, qui iuxta ac iuuenis tactus iudicio febriciter, frigidiora tandem quam iuuenis expoſcet auxilia, licet ad ea ſenſim ueniẽdũ eſſe hortetur uiriũ imbecillitas. Similiter quũ pituitoſum atq; bilioſum par caſus inuadit, bilioſus cognato morbo minus periclitatur, huicq; leuiora medicamenta tũ bilẽ purgantia, tũ refrigerantia quã pituitoſo congruunt. In partibus quoque ſi tendo pari atque caro uel humorũ influxu uel ulcere tẽtatur, ſicciora quam caro remedia poſtulat. Et ut generatim complectar, aduerſus omnem affectum pręter naturam adhibendum eò uſque contrariũ eſt remediũ, dũ in naturalem aut certè in priſtinum habitũ ſit regreſſus. Id autem alias ſemel & uniuerſum fit, alias ſenſim ac paulatim. Remedium quod par morbo exiſtit, quodque tanto receſſu quanto & morbus a naturali diſtat, eum quidem omnino & uniuerſum eximit atque perſanat. Etenim ſi quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum paribus uiribus ei conuenienter adiungetur, id quidem uehementer immutabit pariterque tantundẽ ab eo uiciſſim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quędam emergat. Vt enim ſi in aquam feruentiſſimam alterius gelidæ par modus infundatur, permiſtione tepor expurget: ita corporis ſanguini humoribusque ualde calidis, ſi aut alimenta aut medicamenta paribus uiribus frigida, nec dum uentriculi calore prorſus obtuſa recedunt, perfuſione ſin temperies inducitur. Si quę uero partes incalent uehementius, eorum attactu adhæſuq; priſtinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinoſi adhæſionẽ oẽm detergit medicamẽtũ æquale ualidũ, & uitioſi exuperãtiã uniuerſã tollit medicamẽtũ qđ huic ſemel detrahẽdę ſit ſatis. At uerò qđ ſuper infirmiuſq; morbo eſt, hunc quidẽ minuit eaq; rõne iuuat, ſed nec prorſus tollit nec perſanat. Quod.n.ordine ſecundo frigidum ſit, haudquaquam põt quarti ordinis calidum affectum & ſemel & uniuerſim eximere, ſed eius tñ portionem aliquam delet detrahitq;. Nam licet ab affectu uehemẽtiore id fortaſſe uictum & quaſi extinctum ſit, ea tñ ueluti colluctatione aut ſibi partẽ aut aliquando minorẽ alterius portionem ſuſtulit. Curãdo igitur affectui cõtrariũ remedium alias quẽ par alias infirmius adhibendum, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario ſemel uniuerſimq; ſummoueri põt, qñquidem nullã id corpori uiribusue inſignẽ uim infert. Extremis quoq; morbis extrema diligẽtiſſimè remedia auctore *Hippocrate* ſunt adhibenda. Præcipites.n.ſunt & acerrimi, ut apoplexia, quiq; breui oppreſſuri sũt uires & extincturi. In quibuſẽt morbis materia turget, ſuoq; motu & inſtabilitate oĩa conturbat, ſtatim initio ualentiſſimũ medicamentum adferendum eſt. Pręſtat.n.nonnullo uiriũ diſpendio morbum diſcutere, quã ſinere, ut ea materia principem aliquã partem obruat, & nullo ſubſidio uniuerſæ uires mox collabantur & concidant. Mediocris autẽ affectus qm nec pręceps eſt nec periculoſus, lentè paulatimq; tutius eximitur. Non enim citra corporis offenſionem & magnam perturbationem iacturamq; naturæ uniuerſum repente demoliri licet, quod in contrariorum ualidorũ pa-

ri robo-

ri robore magna ui & utriuſque iactura confligatur, multoq; magis ſi corporis aut partis affectæ ſubſtantia rara, aut eximio ſenſu prędita ſit. ita .n. pronunciauit. Hippocrates, uniuerſum & repente uel uacuare uel replere, uel calefacere uel refrigerare, uel alio quouis modo corpus mouere periculoſum oẽ ſiquidẽ nimiũ naturæ inimicum paulatim uero qđ fit, tutum. Quum .n. lentè id paulatimq; fit, utriq; tũ morbo tũ naturæ cõſulitur: morbus ſiquidẽ abigitur, natura quam minimum fieri poteſt offenſa. Bifariam aũt lentè paulatimq; curationẽ fieri contingit, contrariis quæ aut pari aut inferiore ſint receſſus ordine. Nã & contraria paria ſi exigua quantitate adhibentur & quæ inferiore ſunt receſſus ordine identidẽ repetita, morborũ blandè ſenſumq; eximunt. Quod .n. ordine tertio frigidũ eſt ſi morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, nõ uniuerſum põt ſemel repenteq; diſcutere at identidẽ ſæpiuſq; repetitũ põt. Atque hæc profectò tametſi copia nõ magnopere lędunt, tpe tñ qualitatis noxiæ labẽ corpori quandã inurunt, ut non admodũ tutus ſit eorum uſus. Non .n. immodicũ corporis calorẽ congruenter uel opio uel mandragora uel hyoſciamo, exigua licet portione repetita extingues: neq; exuperantẽ humorẽ parua portione uel ſcãmonii uel colocintidis repetita utiliter detrahes. Tutior altera eſt quę lẽte paulatimque fit curandi rõ, contrariis blandis & quę inferiore ſint ordine, ſed aut repetitis, aut interdũ copia maiore adhibitis. Senſim quippe multoq; ocio & tpe affectũ oẽm depellunt, nullo aut certè quã minimo corporis & uirium diſpendio, nec ulla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tñ uſque adeo imbecillę & languidæ ſint remediorũ uires ut nihil ferè proficiant. Siquidẽ morbus uehẽmentior illas plerunq; ſic aſpernatur & contẽnit, ut his uel iteratis nihil cedat. Sic uerò blandæ ſint ut tñ aliquantũ iuuent, ne remediorum blandimẽtis (quod ſępe fit) morbus exaſperetur. Viribus imbecillis leuis lẽtaq; curatio neceſſaria ea quoq; ſemꝑ optanda, niſi morbus uehemẽtior accelerare cogat. Tuta ſiquidem ea eſt ac iucunda, & quæ ſat citò fit ſi ſat bene. Hac paulatim medẽdi lege ſi omnia recta rõne geruntur, neq; id ſuccedit quod rõ poſtulat, nõ protinus, inquit Hippocrates ad aliud eſt trãſeundum. Tametſi .n. manifeſta utilitas necdũ ulla ſit ſecuta, & tardior ſit remediorũ euentus, de recta tamẽ medendi uia decedendum non eſt. Imperita ſtoliditas nihil ratũ certumve obtinẽs, huc illuc per oẽ remedii genus oberrat. Dũ tamẽ in eodem remediorum genere cõſiſtas, per uaria & multa euagari licet, ne uni aſſueſcens natura eis uim non ſentiat & aſpernetur. Sed & plerunque remedium uni, non alteri confert. ob eas ꝓprietates quæ ſunt medicamẽtis cũ corporibus communes, & quæ ſola experiẽtia deprehendi poſſunt. Quod igitur permutatione utiliſſimũ compertũ fuerit, id ſedulo uſurpandũ, quod uerò noxium protinus immutandũ. Quæſitum ſæpe dubitatumque eſt poſſitne blandum ac lene remedium iteratum, id ſenſim ꝑſtare, quod ualidius ſemel & uniuerſim, huiuſq; uehementia compenſari crebritate & copia lenioris. Hoc ſanè in iis remediis ueritatem habet quę nec genere nec agendi modo naturaq;, ſed ordine ſolo diſtant. Nam plantago uel copia uel crebro uſu æquè refrigerare põt, atq; ſemperuiuũ ſemel aut parcius admotũ. At uero nõ id efficiet qđ opiũ, qđ huic uis inſit narcotica, neq; agaricus crebriore uſu id quod ſemel colocynthis, quod huic non illi uis inſit trahẽdę craſſę mucoſæque pituitę, idque e ſummis & extremis corporis partibus. In oĩ porrò ſiue repente ſiue paulatim ſuſcepta curatione, ſic adminiſtrari tẽperariq; remedia debet, ut neq; morbi quicquã indiſcuſſum maneat, neq; contrariũ morbi genus inducatur mediocritate trãſmiſſa. Id uero aſſequi in primis arduũ, unaq; remedii quantitas, oium quæ in arte gerũtur, maximè acri ẽ iudicio decernẽda.

Partium indicationes quibus limitatius definitur remedii quantitas. Cap. VIII

REMEDII quantitas quã morbi magnitudo præſcripſerit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendave eſt: non.n.omni æque parti eadem congruere põt. Partis autem conditio ęſtimatur ex ipſis conformatione, poſitu præſtantia atq; ſenſu. In conformatione conſiderandum quam rara ſit aut dẽſa In ſitu uerò ſitne in ſummo ea corpore conſtituta, an in alto demerſa, quã longè abſit uel ab ore, uel ab eo loco cui remedium imponitur. In pręſtantia ſpectandum pars ne ſit ex earum numero quę princeps appellantur, & corpus uniuerſum gubernant, cuiuſmodi ſunt cerebrum, cor, & iecur, an ne munus publicũ habeat & toti, corpori cõe, ut pulmo, ut uentriculus, inteſtina, renes, & ueſica & quę his ſubſeruiunt uenæ, arteriæ, & nerui, aut an priuata ſit, ſibi duntaxat nõ aliis utilis. In ſenſu uidendum hebesne ſit is an acutus. Horũ aũt animaduerſione remedii quantitas atq; uis ſic eſt immutanda. Pars dẽſa & cõpacta, remedia expoſcit ualidiora & attẽtãtia magis, quorũ uis intro ſubire poſſit, cuiuſmodi ſunt renes & iecur, & quæcũq; ſolida pars appellatur. Quæ uerò ſubſtantia eſt rariore, ut liẽ, pulmo, & muſculorũ caro, mitiora poſtulat, Affectus in corporis ſummo poſitus pari quodã modo remedio abigi põt: qui uero in alto corpore demerſus latet, ualentius & attenuantius flagitat, ualidiora quippe inflãmatio iecori quam inflãmato abdomini extrinſecus imponuntur. Ex aſſumptis uehementiora renibus quam uentriculo debentur, quandoquidem in uentriculum illabũtur ea uiribus integris, ad renes uerò hebetiora & imbecilliora reddita, neq; qualia aſſumpta ſunt perueniunt. Longior quippe uia eſt per uiſcera parteſq; multas directa, in quibus remedia aliis permiſcentur humoribus, nec leuem mutationem ſubeunt. Quocirca longè acriora & uehementiora decernenda ſunt, pro uiæ longitudine & partium quas permeant numero. Præſtãtia porrò idcirco mitiora expoſcit remedia, ne uehementiorum appulſu & contagione facultas aut offendatur aut diſſipentur ad uitæ conſeruationẽ neceſſaria Priuata uerò pars & ignobilis uehementiora perfert & quãta expoſcit morbi magnitudo. Principi parti laboranti nullũ adferendũ eſt remediũ quod immodicè uel relaxet uel refrigeret, uel aliena & occulta qualitate ſit præditũ, ſed id ſemper quadã corroborandi facultate polleat. Obſentiendi quãq; pręſtãtiam neq; oculus, neq; os uentriculi, uehementia acriaque medicamenta, hebetioris uerò ſenſus partes & ualida & acria medicamenta nullo incommodo ſuſtinere ferreq; poſſunt. Atq; hæc quidẽ ſunt omnia, quorum ſumma eſſe debet obſeruatio, ut certa decernatur remediorũ quãtitas. Ex his.n.& intellecta morbi magnitudine, ſcire poteſt quam ualidum remedium, quo gradu receſſus, & quo pondere conueniat, ut affectum ſemel uniuerſeque demat, aut quoties & quouſque admouendum ſit, ſi lentè paulatimque id ars efficere pręcipit. Semper autem priſtini habitus memor, in eumq; intentus, eoſque curationem promoue, dum in eum factus ſit regreſſus. Eo quippe redire conſilium eſt, unde morbus exordium duxit. Priſtinum ſtatum, licet uitioſum qualem acceperis conſerua, nec quamdiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione laboras, niſi aut morbi cauſa ſit, aut eius curationi officiat. Sublato retentiore morbo recreatiſque uiribus, ſi quid demum uetuſtio inel ſe deprehendetur id ſenſim ocioq; multo, ſi uidetur, demoliendum. Nam quę longo ſunt tpe contracta, lẽtè curare oportet, quę breui, breuiter, ut creationis morbi atq; curationis paria quodã modo ſit temporum momenta. Quiſquis remedij quantitatem arte conſequi ſe poſſe diffidet, omnia ſenſim paulatimq; gerat, dum æger ſibi uideatur reſtitutus, & priſtinas receperit uitæ functiones.

Quæſtionis

Qõnis huius magnitudine nõ pauci occupãtur: poſſit ne quis ex morbo, in priſtinũ & æquè atq; antea ſalubrẽ ſtatum redire. Validius hęc utrinq; rationibus agitať, ſed quicquid in ea uel obſcurũ uel ambiguũ eſt, explanatione adhibita elucebit. Morbus ſępe repẽte emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nã q cũq; cõtinẽtẽ cauſã intus habet ſenſim multoque tẽpore genitus eſt: ut licet fortaſſe cõtinua febris repẽte hominẽ prehenderit, eius tñ cauſa, quę humoris eſt uitium, multo antè tẽpore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanum corpus erat. Quum igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur, corpus non modò ad priſtinum ſtatum redit, uerumetiam plerunque ad multo meliorem eo qui ante febrem fuerat. At uerò fieri arte nulla poteſt, ut ad ſimilem habitum redeat ei qui ante morbum & eius cauſam fuerat: aut ſi morbus ſine continente cauſa fuit, fieri nequit ut in priſtinum ſtatum regreſſus ſit. Qui enim naturalis bonuſq; erat, ex morbo nonnihil immutatus eſt, parſque affectione aliquid contraxit, cuius naturam aut diu aut perpetuo redolet, manetque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentius apparet. Inuentũ iam eſt affectus cuiuſque remedium, eiuſque deſignata quantitas, reſtat utendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quoque tempore & hora adhibendum ſit, explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia uacuant, alia duntaxat immutant uitioſumque affectũ depellunt. Remedia quæ ſolum immutãt, ſiue externa ſiue interiora ſint, affectę parti quam proximè licet, adhibenda. Id autem partis affectę ſitus oſtẽdit & ſedes atque conſenſus. Nam ſi externa pars eſt, ei ipſi ĩponẽda ſunt quæ immutent uitioſumque affectum remoueant; ea quippe non niſi contagione quicquam efficiunt. Quum autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat remedia ei parti extrinſecus imponenda, quę illi proxima edirecto reſpondet. Quocirca ex anatome compertum ſit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior ſubiecta ſubditane eſt. Quo modo uero intro ſumenda recte exhibeantur, demonſtrant partis conſenſus atque ſocietas, & uiæ in affectam partẽ ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptumque fuerit qua uia ad partem affectam facilior expeditiorque tranſitus eſt, mox in promptu erit illac etiã intromittenda eſſe remedia. Sic cerebri affectus corrigunt, ei immutãt auxilia, quæ capitis maximèque ſyncipiti & coronali commiſſurę foris adhibẽtur, & quę induntur in aures, quęque uel ſubſtantia uel ſuffitu per nares intrò ſubeunt; iis uerò quę eduntur bibunturve immutãdi cerebri parua & admodũ lenta uis ineſt. Pulmonum laterũ, thoraciſque interiori uitio ſuccurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quę uapori ſpecie una cum ſpiritu hauriuntur; & quæ ſenſim labendo & deglutiendo illabuntur in arteriam, minimè uerò quæ ore accepta in uentrem ſtatim deuorantur. Ventriculum iecur, & lienem immutant & corrigunt, tum quæ admouentur, tum quæ ſumuntur conuenientia remedia. Inteſtinis ſuperioribus potio clyſtere utilior, inferioribus clyſter potione cõuenientior. Renibus & externa conueniunt, & intro ſumpta, & ſubdita ut clyſter. Veſicę atque utero externa, immiſſa, & aſſumpta. Vacuatio autem fiat per communes patenteſq; uias, in quas natura commodè dirigit. Has uero oſtẽdunt partis affectę cõformatio atque conſenſus. Conformatio quidem, ut quæ illius ſit figura, quę in ea aut circum eam ſpatia ſint, in qua excrementa ſua deponit. Conſenſus, ut quas & ex quibus locis in ſe uias habeat pertinentes, quibus ſuperuacanea ſuſcipit, & quas aliò de ſe emittit, quibus illa depellit atque propulſat. Quum igitur uacuatio triplex habeatur, una abſolutè uocata, altera

quæ

quæ reuulſio, tertia quæ deriuatio appellatur: ſimplex quidē & abſoluta uacuatio eorum eſt, quæ citra motum ullum aut exagitationem peccant. Reuulſio eorum quæ ex quauis ſede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quę partem obſident, ipſi quodam modo iam impacta. Itaque uentriculum aut ſumma præcordia ſuis uitiis utiliter euacuat uomitio; inteſtina clyſter; uiſcera atque meſenterium purgatio; uenas maiores uenę ſectio; habitum corporis euaporatio aut ſudorum eruptio. Igitur ſimplex ſit euacuatio Reuulſio uerò ex humoris motu ſpectāda. Si enim cōſtet ex qua in parte in quā is incumbit, facilè ſit reuulſione eum in contrariam partem retrahere, eiuſque curſum inhibere. Sanguis uel quiuis humor cū ſanguine per uenas confertim in quamuis corporis partem ſupra claues poſitam irruens, reuelli debet, ſecta è regione cephalica cubiti uena. Influens autem e uenis maioribus in aliquā earum partium quæ inter claues & renes ſitæ ſunt, reuellitur ſecta regione baſilica cubiti uena. Qui autem in eas partes decūbit, quæ inter renes & femora interiacent, ſiſtitur, ſiquidem plethoricum corpus, eſt primum ſectione interioris uenæ, deinde ſaphenę, idque e directo ſedis affectæ. At ſi minimè plethoricum corpus eſt, una ſaphena aperta, ſatis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulſio etiā purgatione ſit, præſertim ſi e iecore maioribuſque uenis, uel in totū corporis habitum, uel in caput, uel in pectoris ſedes, uel in renes & ueſicam, uel in uterum aut crura procumbant. E iecore aut e liene curſu preceps in aluum, uomitione reuellitur, quemadmodum & uomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura exiſtunt, quæ ut apertiora ſint ſigillatim accuratius perſequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis ſunt deriuandi, qui partē ſummam per cōmiſſuras, qui partem imam apophlegmatiſmis per palatum, qui latera plerunque per aures, qui poſteriora eius uenæ ſectione quæ pupes appellatur. Oculorum epiphora & lachrimæ deriuantur per coronalem commiſuram, eorundē externa uitia collyriis eluunt, interiora uero quę e cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, uel commodi per id cauum quod ponè radicem eſt infimæ auriculæ. Qui in auribus cōgeſti ſunt humores, per eas ipſas expurgantur, & qui circum fauces, uel ſectis uenis quę ſub lingua extat, uel in angina uel detergente & diſcutiente gargariſmate. Pulmones, latera, interioraque pectoris uitia, una excreatio purgat, quanquā interdum ſuppuratio aut abſceſſus pleuritidis, aperto latere forans deriuatur Ventriculi pars ſumma, uomitione ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per urinas, pars caua quemadmodū & meſenterium, & pancreas, & inteſtina, & lien totus, omnis denique inteſtinorum affectus per aluum expurgatur. Renes & ueſica per urinas; teſtes, ſpermaticaque uaſa per paraſtatas; uterus per ſuam ipſius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca ſit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, ſed humoris impetu fieri putetur. *His* quidem omnis expoſita uidetur remediorum adhibendorū ratio; nunc de eorundem formis.

Medicamenta quæ formæ, quo tempoce conueniaut. **Cap. X.**

VARIAE multiplicesque medicamentorum formæ omnes duabus continētur liquida & ſolida. Vtra autem ſit utendum, oſtendunt affectus ſpecies & partis affectę natura atque ſitus. Pars affecta longius remediis abſiſtens, aut ſolida atque denſa, liquidiorem medicamēti formam expoſtulat; ut quę altius ac promptius penetret omniaq; ſubeat. Pars uero propior aut rarior, ſolidis etiā

iuuari poteſt. Medicamenta autem quæcunque intrò ſumũtur ut uel emolliẽt, uel extenuent, uel detergant, uel diſſoluant digerãtq́; & quæ foris admouẽtur, ut uel eadem prę̃ſtent, uel dilatent, uel relaxent, omnia quidem liquidiore formis efficaciora ſunt. Quę uerò uel repellũt, uel attrahũt, uel incraſſant, uel inferciunt, uel aſtringunt atque denſant, uel corroborant, ſiue intus ſiue foris adhibenda ſint, maiorem uim obtinent affectumq́; promunt manifeſtiorem ſolida. Quę medias quodam modo uires habẽt, ut pleraque ad detergẽtia aut emollientia, his media quoque forma, qualis unguẽtorum eſt & eclegmatũ, aptari accommodariq́; debet. Et hęc de remediorum forma, nunc de tempore.

In morbis curãdis magni ſemper momenti eſt opportunitas. Affectus qui aliquãtũ protrahitur, uix niſi mutatis remediis ſaneſcit. Simplex affectus qui lenioribus pręſidiis tẽpeſtiua non ceſſit, ualentioribus profligandus. Quũ autẽ diuerſorũ quadã remediorũ ſerie curatio perficiẽda eſt, nõ niſi prioris effectu inducto, poſterius aggredimur. Nõ enim durũ ſcirrhoſumq́; tumorẽ diſcutere conandum, antequam is planè attenuatus ſit & emollitus. Neque eryſipelatis humorẽ digerere, priuſquã id omnino deferbuerit. Fruſtra n. poſterius tẽtatur relicto priore. Ad hæc uerò, qualis morborũ ꝑ ſua tẽpora, talis ſit et remediorũ mutatio. Fluxionis initio aſtringẽtia quæ hãc repellant ſola ex uſu ſunt. In ſtatu quũ fluxio plane conſiſtit digerentia, incremẽto uerò utraque ꝑ miſta. Aut ſi fortè cõgeſta materia digeri minimè poſſe uideatur, eius dein ſuppuratio ꝓ curãda. Et in febribus cæteriſq́; partium morbis, primũ quidẽ initio exuperãtis materiæ portio uacuãda, reliqua dein naturæ imitatione pręparãda, quũq́; iã illius beneficio cõcocta, aliquò propellitur, illac etiã prorſus arte uacuãda, ac prorſus extirpanda. Aut ſi fortè nullus uel certè languidus ſit naturæ motus, artis ꝓſidiũ eius uices tẽpeſtiuè ſuppleat: tunc n. medicamẽto locus eſt. Opportunè gerit oĩa qui morborũ tẽporibus oĩq́; mutationi remedia accõmodat. Naturã q̃ppe adminiculantẽ habet qui progreſſum eius imitatur. Fœlix aũt medicatio cui adiutrix natura ſuccurrit. Irrita uerò quæ citra naturæ opẽ tẽtatur. Sed & uictus ratio præſcibẽda eſt ex morborũ tẽporibus. Nã initio tenuis quodãmodo eſt habendus, incremento tenuior, in ſtatu tenuiſſimus. Quũ. n. ſęuiſſima ſymptomata uigẽt, & natura in morbi coctionẽ tota incũbit, aliò auertẽda nõ eſt, neque plenioris cibi concoctione diſtrahenda. Et breuior futurus eſt morbus, hoc uictus tenuior pro cuiuſq́; tẽporis cõditione imperãdus, quo uerò lõgior, eo minus tenuis. Itaq; ſine clauo & remis nauigat, naufragiũ tãdẽ facturus, qui nulla tẽporũ obſeruatione medicinã facit. Iã uerò quũ pleriquc morbi certis horis cõcitẽtur uehementius & exaſperẽtur neque ullius ferè ſit eadẽ & perpetua ęquabilitas, horarum quoque tũ alẽdo tũ medendo habenda eſt ſumma ratio. In acceſſionibus (inquit Hippocrates) cibo abſtinere oportet, nam adhibere noxiũ. Quũ enim ꝑ circuitus irritantur morbi, natura his obſiſtẽs noua cibi coctione auocãda nõ eſt. Sed & ipſa cõcoctione ſuſcitatus calor morbũ plerunque grauius exaſperat, quũ etiam ſecunda ualetudine nõ pauci dum cibus conficitur ingraueſcant, aut non param agitentur. Huc adde, in ipſa morbi maximeq́; febris excãdeſcẽtia, tetro uapore corpus uniuerſum ꝓfundi, eoq́; recẽs ſumptũ cibũ labefactari & maxima ex parte corrũpi. Quo fit ut neq; in acceſſione, neq; quũ mox futura eſt, ſed dũtaxat quũ eius eſt deceſſio ſeu inclinatio aut intermiſſio, cibus adhibẽdus ſit. Medicamẽtorũ aũt extrinſecus ad mouendorum nulla ſtata hora, niſi quum uentriculum aut præcordia attingunt, hæc. n. cibo præmitti debent. Quæcunq; uerò intro ſumuntur, expleta cõcoctione examinatoq́; uẽtriculo iuuãt, nec antequã exciderint, cibus eſt offerẽdus, niſi

quum

quum fortè maligna qualitate prædita ſunt. Hebetatur enim eorũ uis & obrui tur permiſtione cibi, neque longius poteſt ſyncerior ea prouehi, plerũque etiã permiſtum cibum corrumpit. Quum pernicioſa qualitas medicamento ut el lebor ineſt, ne eius cõtagione exinanitus uentriculus grauius offendatur, cibi reliquias ineſſe conducit, ut quæ illius uires non eximant, ſed duntaxat exupe rantem ferocitatem infrenent. Neque præterea quum morbi acceſſio fatigat, uacuatione ulla conuellendæ ſunt uires. Perutilis & accommodata eſt uacua tioni hora quæ exacerbationem aliquantum præcedit. Tũ enim cumulata ma teria exacui moueriq́ue incipiens, promptius euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne uacuatione immodica diſſolutæ uires, ſuccedentis exacerbationis impetum ægrius perferant.

His ſummas medendi leges perſtrinxiſſe uideor, quibus unicuique cognitio perceptioq́, affectui, mox remediũ eiusque quantitas & utendi ratio præſcriba tur. Quod autem ſummatim comprehenſum eſt, nunc particulatim diſcutien dum, & uno quoque remedii genere propoſito, excutiendum qua id quantitate & qua ratione ac methodo, curando morbo adhibendũ ſit, a uacuatione, quæ fe re omnium morborum communis eſt, inducto exordio.

Libri primi Therapeutices de methodo medendi.

FINIS.

DE VENAE SECTIONE,

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quotque ſint humorum uitia. Cap. I.

MEDENDI methodo certis legibus ſtabilita, ſumma remediorum genera, quæ unicuique præter naturam ſimplici affectui ex aduerſo opponuntur, eorum quantitatem, utendique rationem ſummatim attingimus. Nunc quo ſit artis cognitio uiſusque certior, particulatim in unoquoque remedii genere accuratius uerſandum, & explicandũ quæ cuiuſque uis ſit, quę congruens quantitas, & quę utendi ratio. Quoniam autem contenta dum præter naturam exiſtunt quamplurimorum morborum interiores cauſę ſunt, quas in primis ars ſummouere præcepit, illorum euacuatio, ut maximè generale remedium, cęteris iure præmittenda. Eſt quidem euacuatio eorum quę prçter naturam in corpore continentur expulſio. Continetur autem ſpiritus, humores, & excrementa. Excrementa ſunt fęx alui, & urina, & quę a partibus quibuſdam, ut a cerebro & a pulmonibus redduntur. Humores alij ſuperuacui, alij propriè ſucci nũcupantur. Superuacui qui a ſanguine ui naturæ ſecreti alendo corpori inutiles procul emandantur, ut pituita quæ in uentriculo & circum inteſtina hæret, bilis flaua quæ in propria cyſti, & melãcholicus humor qui in liene eſt. Succi dicuntur qui in corporis ſubſtantiam conuerti ipſumque alere ſolent hoc genus ii ſunt ex quibus ſanguis ſanguinis moles cõſtituitur, & ii quos aliquando, diximus ſecundarios appellari. Iam uero horum ſingula alias ſecundum naturam alias præter naturam conſiſtunt. Secundum naturam quum decoram & conſentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniuntque naturæ legibus & integram ſanitatem tuentur. Præter naturam quum uel qualitatis, uel quantitatis modum non tenet. Itaque quicquid horum a mediocritate & a iuſto naturæ modo manifeſtè deficit, quia morbi cauſa exiſtit, ſi emendari aliter non poteſt protinus auferendum expellendumque eſt. Hæc autem illius expulſio, eſt euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum uitio tum ſitu comparandæ inſtituendæque ſunt. Contentorum uitia ſunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda ſunt. Venarum ſanguis nequaquam ſimplex eſt & uniuſmodi, ſed ex pituitæ, bilis utriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus atque hos etiam ſuccos ex omnium conſenſione uſuque dicendi ſanguinis appellatione deſignamus. In homine bene temperato & optimè ſano, minus eſt bilis flauæ quam melancholię, minus huius quam pituitæ, & pituitę minus quam ſanguinis puri. Iuſta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, conſentanea & naturalis eſt æquabilitas, atque is ſanguis optimus & benignus cenſetur, qui ex quatuor ſuccorum naturalium æquabilitate conſtat. Non ſic quidẽ ut is parem habeat omnium portionem, ſed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem

quantitate peccat quum ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturę congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſanè corporis uniuerſa moles intumeſcit, & uenæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniaque membra, præſertim ab exercitatione, exporrigi uidentur. Hæc iſta conſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus, & uires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circungerit. quod ad immodicam peruenit redundantiam, quę in grauia pericula pręceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorum omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma ubertas & affluentia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere uincit non qualitatis, ſed quantitatis ſolius uitium ſubeſt, debet utraque plethorę genere cõtineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quam etiam ad uaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quod amplam uaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi uires non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad uires refertur, in qua tametſi uaſa non tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen utilis ſanguinis & alimenti continet, quam a natura regi gubernarique poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamen uix tale perſiſtit, ſed a noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierumque numero corrumpitur, fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt uitioſitas ſeu uitioſa humoris qualitas, qua is a iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiuſque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. Eſt autem ea bipartita una mitior, quum uel ſuperuacui humores immodice accumulati ſunt, uel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalique proportione & concordia tenentur. Altera deterior quum uel ſuperuacui humores, uel ſucci tum primi, tum ſecundarij naturali & conuenienti ſua temperatione in uitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quędam eſt. Horum utrunque rurſum aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latius uerò patebit cacochimiæ appellatio, ſi excrementorum quoque uitia comprehendat.

Contentorum porrò uitia quibus ſedibus inſint & ubi poſita, noſſe quidem maximè oportet antequam uacuentur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimum in uenis atque in corporis habitu conſedit at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundique ſolet. Quo ſit autem uacuandi ratio conſpectior, corpus uniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partirique debet, quę propriis limitibus & terminis uircumſcriptæ tum uaria ſuperuacuorum receptacula, tum uias expurgandi uarias ſortitæ ſunt. Vna uereque prima regula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua uentriculus, uenæ meſaraicę quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera e medio iocinere in tenues partium ſingularum uenas excurrit, comprehendens iocinoris conuexa, omnemque uenam cauam, atque illi comitem arteriam maiorem & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio muſculos complectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quę ab ipſo ingreſſu arteriarum uenarumque minorum, in partes ſingulas & in ſummam extinctamque cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum uarietas, quum propriis finibus ita circumſcriptæ ſint ut inter eas cõmunionis minimũ intercedat, At multo maxima ex propriis cuiuſque uiribus: quum ſint aliæ concoctiones, excrementa alia, & uiæ expurgandi aliæ, ex quorum animaduerſione omnis ferè medendi

di ratio ducta deriuataque eſt. Præter communes ac publicas corporis regiones, extant haud paucæ arctiores excrementis etiam ſubiectæ, quæ nec latè dimanant, nec in uniuerſum corpus influunt. Hoc genus ſunt cerebrum, pulmones, renes & uterus.

Euacuationũ genera & differentiæ. Cap. II.

HINC rectè uacuationis differentiæ duæ ſtatuuntur, una uniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis eſt quæ communiter ab uniuerſo corpore materiam ſubtrahit. Huiuſmodi ſunt ſudor uel perſpiratio, ſanguinis perfuſio, uomitio & alui ſubductio. Harum ſiquidem quæcunque primum obtigerit, quamquam plurimum ac ualidè regionem unam, ceteras tamen etiamnũ conſequutione quadam licet parcius exinanit. Vomitio primum quidem ac maximè uentriculum, deinde ſi perſiſtit uiſceras uenasq; maiores, poſtremo corporis habitum. Alui deiectio primum & abundè inteſtina, uentriculum, uiſcera, primasque uenas, deinde uenas maiores, poſtremo minores habitumq; corporis. Sanguinis profuſio primum uenas exhaurit & arterias illis anaſtomoſi coniunctas: & in corporis molem ipſaq; uiſcera, ad primas uſque uenas progreſſa. Quæ per cutem fit diſſipatio, proximè quidem è corporis habitu diſſoluit, ſecundo è uenis arteriiſque grandioribus, ad poſtremum è uiſceribus & ex intima corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquam piam excrementorum onere preſſam leuat. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio, excretio quæ pulmonum & pectoris uitia extuſſit, arenularũ aut puris è renibus emictio, ſanguinis ab utero aut hæmorrhoidibus profuſio: hæc enim podicem, illa uterum in primis, utraque uenam cauam expedit: quum aluus balano uel clyſtere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque uacuatio exiſtit. Vnumquodq; porrò uacuandi genus alias ſponte, alias arte fit. Sponte quum citra ullam medicationem quippiam è corpore effunditur. Id fit interdum natura duce, quæ dum integrè ualet nobiſque rectè moderatur, quicquid uitioſe ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, eſtque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eosq; prorſum diffluere ſinit: aut licet robuſtior ualidiorq; ſit, interdum tamen humoris copia uel acrimonia tantopere laceſſitur, ut hunc è uaſis receptaculiſq; ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. Vtraque ſymptomatica, irrita, pręter naturam, nulloq; uſui eſt euacuatio, quod benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nulliſque legibus prorumpat. Artificioſam euacuationem prohibemus, quę externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſum bipartito ſcinditur. Vna legitima exiſtit, quę quòd uel qualitate uel quantitate negotium faceſſit, duntaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua utilis & qui in nullo uitio eſt humor exigitur: hęc medentium culpa uel inſcitia decernitur, qui neque quod iuſtum neque quod idononeum eſt perſpectum habent.

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis duntaxat uiribus maximeq; expultrice complet: medicus uero uariis ſubſidiorum generibus, quę in ea cõparat & accommodat. Profundendi ſanguinis gratia uenam aperit aut ſcalpello, aut hirundine, aut medicammenti quę ora uenarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis quę noxios humores è corpore eliciũt, ac deinceps foras uel uomitione uel deiectione pellunt. Per ſpirationem uero at-

que ſudores, exercitatione, frictione, motu omni, æſtu, balneis, præſertim nitroſis, ſulphureis aut bituminoſis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offerens alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intrò ſumpta, corpus per halitum, perque ſudores digerunt. In partium quoq; uacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatiſmi, pectus & pulmones expediunt, quæ bechcia nuncupantur, renes & ueſicam diuretica, uterum hyſterica, aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex unaquaque demum particula eruptionem mouet, adhibita digerentia, ſuppuratoria, amyctica, cauſtica; item hirundines, cornua, cucurbitulæ ſacrificatio, & ferrum candens. *Hęc igitur pręſidia* & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniumque partium uacuationes, ſibi compararunt. *Singulornm* autem remediorum quę hic generatim percenſui, tractationem iam iamque diligentius exequamur, a uenę ſectione exorſi.

Quid & unde uena ſecta uacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus conſtet & cohæreat, iiſque tenui ſero perfuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquiſiteque permiſti ſunt, ut nullus ne minimũ quidem a cęteris diſiunctus compareat. Inciſa uena idque patente ſatis foramine, continendi facultas nequit obliquis fibris tam arctè ſanguinem continere ac inhibere, quin is aperta uia excidat defluatque. *Imò* ſi fortè conetur auidius complecti atque ſupprimere, contractis uenis hunc uberius ac uulnere profundet. Emanat autem, non quemadmodum in purgatione, ſeorſum hic ille ue humor, ſed ſanguis uniuerſus, qualem in uenis haberi commemorauimus. Atque tametſi moderatus aut etiam paucus ſit, motu tamen impetuque ſuo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus uitioſa eſt humorum conſtitutio, natura poteſt ſic opus moderari, ut aperta uena id ſolum quod redundat, uel uitio contaminatum eſt effundat. In criſi (fateor) nonnunquam infeſtum humorem concoctione præparatum ab aliis ſegregat, ac tandem per uias idoneas excludit: at nihilominus ſi tum uenam incidere contingat per eam minimè poſſit tantulo tempore uitiatum humorem ſecernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiã bonũ ſanguinẽ rapere, malũ uero intus relinquere, quodq; metuit ne uena ſecta æger uel ad bilioſorũ efferueſcẽtiã, uel ad pituitoſorũ cruditatẽ perducatur, ſi de permiſtis uenarũ humoribus id protulit, falſiſſimũ & incõſiderantiæ pleniſſimũ eſt. Neq; enim ſerum prius quam bilis, neque hęc prius quam pituita uel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequam integer & familiaris elabitur. *Hoc* & quotidianus rerum euentus dilucide commonſtrat. Dum enim ſanguis effluit, ſimplex quidem & uniuſmodi apparet. Exceptus deinde proprio diſperdito calore mox totus concreſcit, eiuſq; partes omnes in ſuam quęque regionem contendunt. Serum per ſumma innatat, urinę haud ab ſimile; bilis tenuis & florida concreti ſanguinis pars fit ſuprema, melancholia ſubſidet, ſanguis rubentior & pituita pallidior media tenetur. Conſtans ſi igitur præciſa uena omnes qui in uenis conditi ſunt humores æquabiliter uacuari. At uero unde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum.

Quum

Quum profluens liquiduſque ſit ſanguis, quiſquis ſecto loco uicinior aſſiſtit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatuſque eſt, deinceps uero totus non modo uenis & arteriis, uerumetiam è uiſceribus & ex habitu corporis emanat. Eſt enim admirabilis quædam continuatio ſerieſque uenarũ, per quam ſanguis ſic totus transfunditur, ut patente uia uniuerſus plerunque cum anima excedat. Fit autem ſanguinis per uenas & arterias tranſmiſſio, dum toto corpore analogia quædam ſit & ęquabilitas. nam inanitę & indigẽtes partes ſibrios alongis trahunt è plenioribus, & pleniores illis ſubſidio ueniunt, copiaque grauatę in uacuas illas onus ſuum deponunt. Adde quod fuſus & liquidus humor ſponte ſua decliuiores inaneſque regiones conſequitur, in eaſque procumbit. Itaque uenę ſectio quęcunque uenas depleuerit uniuerſum corpus euacuat. Hinc duplici illa nomine uniuerſalis cenſetur, & quod omnes humores ex quibus ſanguis conſtituitur, & quod ex uniuerſo corpore detrahit. At certe non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam conſtitutæ ſint. prius ac magis propinquis quam è diſtantibus; quumq; alię uenę in alias propagentur partes, celerius atque ualidius ab iis quę è directr, quam quæ ex trãſuerſo poſitæ ſunt, hauriet. Hæc rerum nominumq; explanatio præmittenda uidebatur uacuandi pręceptis, quæ deinceps traditurus ſum.

Quæ humorum uitia phlebotomia uacuet è uenis. Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccant in uenis, aut ex his affatim defluunt propriũ accomodatumque remedium eſt uenæ ſectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo ſiſtit. In primis autem de euacuatione, mox de reuulſione pręcipiã. Humorum qui in uenis conduntur uitium, aut plethora, aut cacochymia eſt. Plethoræ exuperantiſque ſanguinis unicum ac proprium remedium eſt uenæ ſectio. Quumque ſit plethora duplex, una pura ex optimorum ſuccorum pari quodammodo portione conſtans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ uitioſorum eſt humorum in uenis redundantia, utrique ſectę uena ſuccurrit. Quum igitur muſculi ſolidi atque diſtenti, nec non uenæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus ſectione eſt opus. Hæc enim dolores extenſione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quaſi recreatum alacrius expeditiuſque reddit ad omnis generis functiones; quinetiam inſito calore liberalius uẽtilato, reſeratiſque arctioribus uiis & ſpiraculis, morbos arcet, quorum diſcrimen impendebat. Diſcrimen autem eſt uel ne diſtenta uaſa dehiſcant aut diſrumpantur, unde partium inflammationes obtingunt, & hæmorrhagię; uel oborta uniuerſalis obſtructio inſitum calorem reſtinguat, ſtranguletque uires alioqui ualidas, unde ardentiſſima febris aut repentina mors irruit. His uero malis neque purgatio, neque exercitatio, neque inedia tuto ac repente quemquam prohibere poteſt. Plethora pura ſanguine tutiſſimè demitur. Impura uero non ęquè tuto, quo tamen ea ſimplici propinquior, magiſque affinis fuerit, hoc ſanguis abundantius mittendus; parcius uero atque reſtrictius quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam conſtitutionem ſortiti, uenas ſupra modum referſerunt, aut qui licet proba eſſent conſtitutione, uitioſis tamen ſe cibis impleuerunt, eouſque ſolum eximendus ſanguis eſt dum plenitudine periculn uitentur. Nam reliquæ impuritatis purgatio deinde accommodatur. Calida autem bilioſaque plenitudo omnium impurarũ tutiſſimè uena ſecta tollitur; ut quæ non eam modo minuit, uerumetiam refrigerat. Melancholica plenitudo parcius ad auxilij genus tolerat; non enim eouſque

calida

calida exiſtit ut refrigerationem poſtulet. Pituitoſa, omnium certè minimè: quum enim impenſe frigida ſit ſanguinis miſſionem auerſatur, quę magis cruditatem refrigerans, ita conduplicat, uix ut unquam concoqui emẽdarique poſſit. Sed & huic fere comes uirium imbecillitas largam uacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non eſt, niſi uenę ſupra modum confertæ graue periculum minentur: quumque neceſſitas expoſcet non id ſemel & uniuerſe, ſed ſenſim ac parte tentandum, ea ratione quam poſthac explicabimus. In omni igitur impura plenitudine a ſecta uena auſpicanda eſt uacuatio, ſine qua uix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamẽtum quod prę ſertim ualidius ſit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbansque plethoricum corpus, in grauius id diſcrimen adducit. In uniuerſum autem plenis turgentibusque uenis, ſi non proſit, obeſſe tamen non poteſt moderata ſanguinis miſſio. Iam uero altera plenitudo quę ad uires refertum (hæc autem ſignis non facile agnoſci poteſt) licet neque uaſa diducere, neque diſrumpere, neque ingenitum calorem obruere poſſit, quoniam tamen imbecillas uires præmit, ne qua fortaſſe putredo aut humorum corruptela ſuccedat uenæ ſectione minui poteſt, quæ tantum relinquat, quantũ natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniam nullius periculi præſentis metu urget, aut uictu parciore, aut inedia utiliter ſubtrahitur. De ſanguinis humorumque corruptione aut putredine quę in uenis citra plenitudinem conſiſtit, & quæ nuncupatur cacochymia, quã etiam nonnulli appellant plenitudinem ad uires, maior dubitandi occaſio exiſtit, num etiam poſſit commodè uena ſecta demi. Simplicem uenarum cacochymiam ſecta uena minuere tutum eſt ac utile, copię tamẽ ac uirium ratione ſuſcepta. Licet enim dum in hac uena ſecatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & uena eademque ac antè reſtet humorum proportio: quoniam tamẽ detracta oneris portione quo natura premebatur, uires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerunque euadunt, quod reliquum eſt facilius ferũt, minoreq́; negotio domant atque conficiunt. Ita ſane per continuas febres quum humorũ ſumma etiamnum cruditas & putredo in uenis eſt, plerũque miſſo ſanguine urinæ quæ rubræ, craſſæ, ac turbidę fuerant, mox puriores apparent, concoctioniſque notas exhibent. Ita quidem ex artis principijs iſthæc præcepta duci uidentur atque ſtabiliri, ut in ſecanda uena perinde ac in diiudicãdis litibus, facti quam iuris quęſtio ſępe ſit obſcurior. Exercitari igitur unumquemque in his ſignis oportet, quæ tum plenitudinem, tum uniuscuiuſque humoris exuperantiam ſitumque demonſtrat. Neque imperitorum more ſi uel nares ſtillant ſanguine uel urinæ rubicunde ſeſe offerunt, protinus imperanda uenæ ſectio. Etenim facile ſanguis prorumpit non ex plenitudine ſolum, quodque eam uacuationẽ moliatur natura, ſed alijs compluribus ex cauſis. Quibus enim exeſa ſunt uenarum oſcula, quibus etiã uiſcera, præſertimque iecur imbecillũ uel ſcirrhoſum euaſit, iis ſæpe ſanguis fluit e naribus, haud ſecus atque hydropicis. Quin etiam urina rubeſcit cruentaque redditur in attritu caluli renum. Flaueſcit ex ictero ſimplici, ex ſcirro hepatis, atque etiam ex aſcite Nemo tamen per hos affectus rectè uenam ſecuerit. Itaque ex his ſolum notis que uniuſcuiuſque humoris exuperantiam denunciant, uenę ſectio tutò decerni poteſt. Hæc una omnium humorum qui in uenis maioribus conditi ſunt uitio expedite ſuccurrit, eoque liberat ſi illic nõ autem e malè affectis uiſceribus originem habet tum enim (ut aliquando plenius exequitur) præſtantior accommodatiorq́; eſt purgatio. Ex his igitur conſtare poteſt que humorum uitia uena ſecta uacuet. Nũc ut e uenis prorumpentes humores reuellando ſiſtat, exponendum.

Reuulſio atque deriuatio ut per uenæ ſectionem. Cap. V.

VNVM prorumpẽtis ſanguinis remedium eſt reuulſio: idque ſiue foras ut e naribus aut ex utero, ſiue in partẽ aliquam abſceſſum facturus illabitur. Eſt autem reuulſio illabentis humoris in cõtrarium tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere poteſt. Contraria mathematicis ſunt quę unius & eiuſdem rectę lineæ extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicũtur. Medicis uerò contraria quæ in eiuſdem uenæ recto proceſſu, per quem humorum curſus eſt, quam longiſſime diſtant. Aperta porrò uena primum quidẽ pars uulneri per quem humorum curſus eſt, quam longiſſime diſtant. Aperta porro uena primum quidem pars uulneri propinqua exinanitur, hęc deinde longinquis ſanguinem prolicit. Quumque id rectarum fibrarum ope compleat (illas ſiquidem trahendo ut trãſuerſas expellẽdo natura deſtinauit) plus ſanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibrę diriguntur, quã a cæteris eripiet. Imò etiam ſi nihil uenæ trahant, humores tamen ſponte recto fibrarum curſu deflient. Quicunq; in dextris ſunt, dextra conſectantur, qui in ſiniſtris, ſiniſtra. Laudanturq; humorũ curſus quicunq; in directũ feruntur, qui uerò oblique in tranſuerſum, uitio dantur, tanquam uiolatę naturę & perturbationis indices. Nomina quidem cõtrario ſunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, ſurſum deorſum, intrò foras. Cęterum in humorũ reuulſione, ne illa quidem cõtraria ſunt niſi & in fibrarum uenarumque recto curſu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquam contrarium eſt latus ſiniſtrum, at inflammato cruri dextro cõtrariũ eſt ſiniſtrum. Hic enim communis & directa uenarum ſocietas, per quam ſiniſtrũ crus inciſum euocat e dextro, at e dextro latere nullas uenas rectis fibris in ſiniſtrum concedit. Proinde huius ſecta uena, dextram pleuritidem non adimit, ſed noxium humorem uel in inflammata parte linquit, uel puro ſanguini permiſcet, uel (quod frequentiſſimè accidit) ſiniſtrã pleuritidem inuehit. Quũ itaque omne eò ſpectet conſilium, ut a loco phlegmone occupato plus ſanguinis ac celerius quam à cęteris partibus hauriatur, uena præcidetur, quę ſit in directo ſitu partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem ſummum uirum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachii uenam ſecare iubet, ab eo latere quod dolore ſit affectum. Neque uerò ſolum in dextra pleuritide, uerumetiam in iecoris inflammatione (cui tamen uenæ omnes ſocietate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit, qua non comparente, media ſecat, ſi nec ea ſe profert, ad humeralem confugere mauult, quam ad interiorem ſiniſtri brachij, tantam ſcilicet uim his attribuens, quę ſunt in directo ſitu. Itaq; reuulſio e directo euidens ſubſidiũ celeriter adfert, e tranſuerſo nullum. Vena porrò ampla copioſe, uicina ualidè atque celeriter trahit. Quum igitur magna uehemensque fiet inflammatio ex humore ſcilicet maligno cuius fluxio ſit præceps, & locus in quẽ procumbit nobilis eximijve ſenſus, ampla uena finitimo loco ſecanda ut quæ plus celerius atque potentius ab affecta ſed euacuet. Sin uerò affectus mitior eſt, anguſta uena eligenda, eaque diſtantiore loco, ut minus, tardius & ignauius euacuet. Eiuſmodi reuulſio omnis præterquam quod fluxionem ſiſtit, ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatum ſanguinem, quam ex reliquo corpore benignũ atq; ſyncerum detrahit. Neq; tũ metus ulli ſit nouę fluxionis proritandæ. Quum.n. pars laborans magis quam cœteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriam uſque detractũ ſit,

ſit, uix denuò alia humorum fluxione conflictabitur, niſi fortè nouo peccetur uiuendi errore. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinē elabi nō ſinent, nec pars affecta (niſi dolor aut calor reſtet uehemens) ab illis quicquam eripiet, ut quæ ſit imbecilla, nec multo egēs alimēto. Malè igitur Arabū dogmate cenſetur, præciſam in pleuritide eiuſdem lateris uenam fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens eſt plenitudo, ne fluxio geminetur, copiā primum uel ex interiore pedis uena ſubtrahendam, deinde ex aduerſi cubiti interiore reuellendum, poſtremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quæſo conſilii & prudentiæ, ęgrum toties torquere, quem ſemel poſſis malo redimere? Profuſus ad indigentiam ex laborante latere ſanguis, copiā e fonte pleniſſimo haurit, ſimulq; phlegmone obſeſſam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis uenis quæ e directo non ſunt, unam copiam imminuit, nequicquam tamen deprauari elicit, neque oppreſſæ parti leuamento eſt, aut certè putris humor e parte motus, puro uenarū ſanguini permiſcetur, redditurq; malum quod corrigendum fuerat priſtino deterius. Quū autem directo ſecatur, uacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atq; diuturna totius e diſtantiſſimis reuellitur, ita & quæ futura eſt arcetur, ſic enim in tractatu nouæ uiæ longiorem conuerſa, ſenſim a priſtino citra uirium offenſionem deſciſcit. Deriuatio eſt humoris illapſi tractus in uicinum latus. Fit autem aperta ea uena quæ in effectam partem inſeritur. Per quā ea modo alimentum capeſſit modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quū iniecto ſcalpello ea uena præciditur, pars multitudine defeſſa illac onus ſuum abiicit. Opportunè autem deriuatio adminiſtrabitur, quum reuulſione pmiſſa fluxionis impetus & ardor iam reſilit, neque denuò recētis & inopinati ſuſpicio eſt, ſimulq; humor adhuc liquidus eſt in parte, e qua remeare potis eſt. Si uerò uſque adeo infarctum eſſe parti cōiectura eſt, ut omni fluendi remeādiq; habilitate ſit orbatus (quod in diuturnis inueteratiſq; inflammationibus frequens eſt, in quibus ſcirrhoſæ quædā reliquiæ inhærent) nulla utiq; deriuatio uenæ ſectione, ſed fomentis & emplaſtris mollientibus digerentibuſq; tentanda. Quibus etiam ſi ne humor diſſolui diſſiparique poteſt, neque locus eſt inſignis, neque dolor uehementer urget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè uerò ſi humor pernicie atque contagione uicinas ſedes inquinauit. Id quanquam deriuatio propriè uereque dici non poteſt, illi tamen quaſi uicaria ſuccedit. Hactenus de uenę ſectione generatim traditum ſit, quæ interiorem morborum cauſam in uaſis cōditam euacuat, uel effluentem reuellit, deinceps enumerandi affectus ſinguli quibus illa debeat accomodari.

Singulorum morborum, quibus uel præſentibus uel futuris ſecta uena ſuccurrit, enumeratio. Cap. VI

MORBOS quos uel ſanguinis ubertas, uel eruptio progenuit, præſentes qdem ſanat uenæ ſectio, impendētes arcet. Eius generis maximè ſunt, ſynochus febris, tum ea quæ citra putredinem ex ſanguine efferueſcente, tum quæ ex putreſcente eo accenditur, omniſq; continua, cuius putredo in uaſis maioribus condita eſt. In partium autem affectibus numerantur, phrenitis, ophtalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatis, ſplenis, nephritis, uteri, pudendorum, inguinum, alarum, brachiorum, crurum, articulorum, omnium denique tum interiorum tum externarum partium inflāmationes, dictę Gręcis phlegmonæ. Fiunt enim dum aperta, rupta, uel exeſa uena, dilapſus ſanguis in partē

abſcedit,

abſcedit, abundantiorq; congeſtus tumorem parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis incipienſque tabes, ſanguinis uomitio, & quę naribus, ex utero uel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio uena oppoſito loco tuſa fluxionis impetum ſiſtit, reuulſioniſque ui nonnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remedium eſt, qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt. Qui uerò ex impedita plenitudine emerſerunt, quia his plurimum cognati ſunt, uena quoque ſecta curari deſiderant, quod eorum materia, etiam ſi impura ſit, in uaſis tamen condita eſt, uel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus ſcabies humidior, omniſque rubor per corporis ſumma eſfloreſcens, & quicunque ad iſtorum naturam conditionemque accedunt. His ergo præſentibus uenæ ſectione medemur. Sic igitur cauſus, omniſque continua febris curanda, cuius putredo in uaſis maioribus coercetur. Intermittens uerò quæ pura ſit, ſiue tertianarum, ſiue quartanarū aut quotidianarum genere continetur, quod eius proxima materia propriuſque fomes nō in uaſis ſit maioribus, neque ex his prorumpat, uenæ ſectione haud quaquam rectè curatur. At nihilominus in his interdum ſanguis conuenienter mittitur quum aut uenæ immoderata copia turgeſcunt, phletorę que pericula impēdent, aut in caleſcentis ſanguinis ſymptoma quoddam acrius urget: ut pulſans capitis dolor, corporis iactatio, æſtus penè ſuffocans; quanquam & hæc plerunque obrepunt ex bile circum præcordia effiueſcente. At ne ſic quidem uenæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit, ſed duntaxat ſymptomatum tum præſentium, tum impedentium ſęuitiam compeſcit. Ex partium quoque affectibus, capitis & aurium pulſans dolor, lethargus, uertigo, apoplexia quędam, & epilepſia, acris mordaxq; fluxio, cordis quædam palpitatio. Quinetiam impēdentibus illis conſuetis, aut anniuerſariis, quum iam plenitudo cauſaque ſubeſſe deprehenditur, anteuertendum occurendumq; eſt ſectione uenæ, quandoquidem præſentium atque futurorum una communiſq; eſt ratio medendi, & quæcunque morbis pręſentibus ectè peraguntur, eadem ſunt aut incipientibus aut imminentibus illis pręmittenda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum uena inciditur, quum euidentes cauſæ ut cōtuſio, dolor; uel ardor uel ardor fluxionē proritāt, quæ partis alicuius plegmonem minatur: quod etiā non præſentis, ſed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit. Hoc loco dubitatio exiſtit non parum controuerſa, utri magis ex uiu ſit uenæ ſectio pręſentine morbo an imminenti. Quæ ſic tamen explicari poteſt. Quum maxima & præceps eſt plenitudo, nec dum morbus ullus genitus eſt, nullo uirium diſpendio ſanguis abundè educi poteſt, ut qui copia & pondere naturę grauis erat. protinus enim laborans diſcrimen effugit morbi imminentis, ſecuriſque redditur. Quum uero morbus iam eſt genitus, uires præſentia eius attenuatæ, uix queunt citra detrimentum iuſtam ſanguinis effuſionem ſuſtinere. Hinc Hippocrates ex more inſilentes uel imminientes morbos iubet anteuertere ſanguinis miſſione, non illorum in curſum apulſumque expectare. Hac ratione in ephemera ex obſtructione, in ſynocho ſimplici, ſanguis copioſe trahitur antequam materia puteſcat. Quocirca tutius imminente quam præſente morbo ſanguis profunditur, ac utilius eſt futurum proſpicere atque præcauere, quam prorogare ut inſilentem defixumque profligemus. Nam ægrius eiicitur quam non admittitur hoſpes. Cæterum quum morbus iam grauiter hominem exercet, maiore neceſſitate remedium expoſtulat, quam quum nondum inuaſit. Quocirca genitequam impendenti morbo, neceſſaria magis eſt uenæ ſectio, quod geniti ſeuitia, maiore nos

neceſſitate impellit & urget quam futuri metus. Itaque præſenti neceſſitas, imminenti utilitas ac ſecuritas ineſt.

Quæ uena in quouis effectu ſecanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio aſſiſtit, qualibet ex uena citra delectum retrahitur, commodiſſimè tamen uſuque maximo ex interiore cubiti dextri, quæ a caua plurimum & a iecore ualidiſſimè procedit. Plenitudo bilioſa ex dextri quoque melancholica ex ſiniſtri cubiti interiore uena, ita enim eſt efflagitat lienis ſitus. Quæ uerò ex crudorum colluuie ſuborta fuerit, ex utrocunque cubito peræque denui poteſt. Eadem prorſus lex & in febrium curatione obſeruanda. Quapropter ſynochus tum ſimplex tum putrida, uenam interiorem cubiti dextri præcedi poſtulat. perinde ut febris ardens, & peſtilens ſimplex, itemque tertiana & quotidiana continua. Quartana uero quæ continenter affligit, interiorem poſcit ſiniſtri brachii. Eadem propemodum ratione in puris intermittentibus ſecanda uena deligetur; ſi quando aut plethora aut ſimptomatum ſæuitia hanc aperire poſtulent. Ex partibus quę ſupra clauiculas ſunt, perſpicue reuellit & uacuat inciſa uena humeraria, celerius ualidiuſque in cubito tardius uerò & ſegnius in eo magnus ramo, qui inter pollicem & indicem excurrit. Ex his uero quæ inter clauiculas & renes poſitæ ſunt reuellit ſecta interior, celerius & maiore ui in cubito, tardius uero & ſegnius in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex utriuſque reuellit uena media, ſi quidem ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmētata conflataque eſt. Nam plerunque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat ſoboles eſt. Subter renes in quacunque parte inhæreſcet affectus, ſecta propoſitis uena, maiore tū impetu tum celeritate reuellitur, lentius uero & infirmius ſecta in malleolo ſaphena. Renes ancipites ſunt medii inter ſuperiora inferioraque interiecti Situm definio non ex partis ordine, ſed ex ortu & productione uenæ, quę in partem emittitur. Itaque phlegmone quę rectos abdomini muſculos ſupra umbilicum inuaſerit, retrahetur aperta inferiore uena. Quę uerò colum inteſtinum præhenderit, quamuis ſubter renes ſit, reuelletur ſecta interiore cubiti; enim uenarum origines deriuationeſque commonſtrant. Hinc ſingulas uniuſcuiuſque partis affectiones perſequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, ſiue etiam nunc initium faciunt, ſiue magnitudinem ſummam impleuerint, reuellit ſecta cubiti humeraria; dextros quidem dextra ſiniſtros ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, uti quam anteuertere ac futuros præcauere conſilium eſt, ſecabitur quæ directo inter pollicem indicemque manus contendit, niſi fortaſſe aliunde quam ex humeraria dicat originem. Eos porrò deriuant ſcapularum atque humerorum ſacrificatus, iniectæque cucurbitulæ, & ſanguis profuſus è naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines uerò quę capitis uitio enatæ ſunt, deriuantur præciſis quę ponè aures ſunt arteriis; perinde atque inueterati capitis dolores calidi ſpiritusq; pleni. Qui dolores priora capitis obſederunt, deriuantur aperta frontis uena. qui uerò occiput & poſteriora tenent, cucurbitulis ceruici humeriſque adhibitis, aut inciſa uena puppi. Oculorum inflammationes & acres lachrymę, primum ſecta eiuſdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruiciſque cucurbitulis retrahentur inhibenturque; deriuantur autem inciſa uena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus poſt humera-

riam

riam ſecetur uenā ſub aure. Gingiuarum, maxillarum & dentium calidiores affectus, poſt humerariam, earum quæ ſub labiis extant ſectionem deſiderant. ut angina earum quæ ſub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit pariterque deriuat interior cubiti ſiniſtri potius quam dextri, quandoquidem pulmonum uenæ ex dextro cordis ſinu prodeunt, hic autem in ſiniſtrū parietem uenæ cauæ inſeritur, qui per alam ſiniſtram in cubitum excurrit. Eadem ſanguini qui tuſſiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliiſque eorum uitiis ſuccurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itemque pectoris, diaphragmatis inflammationibus & ulceribus ſanguinem ſputo fundentibus, interior eodē latere ſecta reuellendo deriuandoque confert. Inflammationes quę uel axillas uel humeros malè habent, niſi ad brachii flexum pertingāt, eādem curandi rationem ſubeunt. Quum autem eò peruenietur, quoniam partē inflammatione obſeſſam ſectione proritare tutum non eſt, minus e directo aperienda eſt uena. Iecore inflammato grauiterve oppreſſo, interior dextera cæditur: aut uerò malè affecto lieni ſuccurrit interior ſiniſtra, in cubito quidem ualidus in manu languidus. Deriuatio e liene, non ut quibuſdam uidetur in hæmorrhoidas, ſed in aluum fit, & e cauis quoque iecoris in aluum, e gibbis uerò in urinas. Recens renum inflammatio, quam copia ſanguinis comitatur in uenis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem ſi ren dexter, ſiniſtri ſi ſiniſter affligitur. Quum uerò non immodica plenitudo premit, tutus ualidusq́; ex inferioribus quæ e directo ſunt, uel in poplite uel in malleolis. Per uteri affectus ſi menſes præter modum emanant, uena cubiti interior impetum coercebit, ſurſumque retrahet, quemadmodum & cucurbiculæ ſubter mammas, uel etiam umbilico infixę. Suppreſſos autem menſes uena in poplite; aut malleolo inſtante purgationis tempore cæſa mouet, nam ſanguinis impetu deorſum conuerſio, uenę quę in uterum peruercūt, reſignantur. At ſi qua inflammatio ſub eſt, per initia ſurſum retrahetur, idq́; directò. illinc quippe tanquā e fonte plenior fluxio irruebat. Nec eſt quod inde menſium ſuppreſſionem uereare, ſi modò quam mox uenam in poplitē aut in maleolum directam ferrie iubeas, quæ illorum euacuationi deriuationiq́; paratum & expeditum eſt præſidium. At ſi quis temerè hoc ab initio experiatur & attētet, fluxionis impetum phlegmonemque augebit. Reuulſio enim quæ fit ſecta interiore cubiti uena, quia iecur fontem ipſum, e quo fluxionis exordium eſt, exhaurit, uniuerſalis cenſetur, quę uerò ex uenis inferioribus fit, particulis, neque fontem primariò euacuat. Quum itaque uniuerſalia particularibus ſint pręmittenda, inflammationes quæ ſubter renes incurrent, primum reuellendæ ſunt præciſa interiore cubiti uena directa, deinde reſeratis inferioribus, quę aliquam etiam reuellēdi uim obtinent, has tamen tutum minimè ſit primas ferire, maximè ſi ingens eſt ualorum plenitudo, fluxioniſque incurſio uehemens. Profluentes affatim hæmorrhoidas, ſecta in cubito uena ſupprimit, ſuppreſſas diducit & euocat ſecta in malleolo. At ſi qua inflāmatio uel podicē, uel partes obſcœnas, uel ueſicam uel alterutrū inguen. infeſtabit, modò non uenenatæ cuiuſdā perniciei particeps ea ſit, ex ſuperioribus cubiti uenis multitudo ſummouenda, inhibendaque fluxio, ſecundum quam ex inferioribus, ſi magna premet neceſſitas, particularis reuulſio deriuatioque fiet. Similis eſt crurum inflammatorum ratio, quoties enim ingens ineſt plenitudo, effrenataque fluxionis uis & incurſio, ex cubito ſanguis primum, mox ex crure uel pede fundetur. Sin leuior exiſtet inflammatio, neque plenitudo extra modum increuerit, ſuperiorum uenarū ſectionibus prætermiſſis, ſatis ſuperq; erūt quæ ex inferis obeunt

Hę igitur uenę, in factis aut incipientibus morbis incidēdæ. Cæterum qui ex pręſenti plenitudine futuri morbi metuūtur, ſanguinis detractione arcēdi ſunt & pręuertendi. Ac ſi plenitudo ex ſuppreſſis menſibus coagmentata eſt, quiſquis morbus impendebit, congruenter propulſabitur inferarum ſectione, quæ dum uacuant, menſes pariter exciunt, ipſamque mali cauſam exterminant. Vbi uerò ex longa conſuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinemque inuehunt, ſi quidem has euocare conſilium eſt, ex inferioribus plenitudo haurietur: ſi illas obcæcare ægrotus requirat, neque uelit poſthac illis ob noxius haberi, plenitudo ex ſuperioribus erit detrahenda. Quęcunque autem aliis ex cauſis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit ſecta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius uaſa facilè deducuntur uel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda eſt non per uenam finitimam quum nihil morbi adhuc genitum ſit, ſed per uenam quam longiſſimè è directo diſiunctam, quę & futuram fluxionem inhibeat, & eius ſolitum impetum in diuerſam regionem incitet.

Quod ſpontanea ſanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hęmorrhoide, atque ex utero plerunque ſponte prorumpit: ex ore uerò modò tuſſi, modo uomitione; at ex alia corporis parte per quam raro, nec niſi contra naturam. Quocunque ex loco lentè par eeq; ſanguis etiam ſecundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum ſoluit, neque conuenientem uacuationem dehortatur, quam præſertim morbi uehementia maturare cogit. Qui uero affatim copioſeque procuit, tum in grauante plethora, tum in ſynocha febre utilis, ut quam decretorio die plerunque finit. Quum enim uniuerſale malum omnes peræque tu uenas occupet, undecunque obtingat ſanguinis imminutio, grauitatis plenitudiniſque ſymptomata cedunt. At in cauſo atque in omni continua per quam humores alii in maioribus uaſis putreſcunt, ſanguis etiam copioſe & affatim proſiliens non æque confert. E naribus enim qui excurrit licet uigilias, deliria capitis dolorem aliaque ſymptomata demulceat, uix tamen propriam morbi eſſentiam atque radicem euellit, niſi forte immoderatior ſuccedat profuſio, ſumma uirium diſſolutione, quæ tamen nuſquam uidetur optanda. Vitioſus enim ſanguis per nares poſtremus elabitur, nec niſi quum utilioris magna uis erit effuſa. In his igitur febribus tametſi nares multo ſtillent ſanguine, uena tamen cubiti ſecanda, quandoquidem ſæpe deprehenſus eſt e naribus tum calore, tum ſubſtantia laudabilis, quum ex cubito impurus ſordiduſque detrahitur. At uerò qui per hos morbos ex hæmorroide aut utero affatim & copioſe exit, quod proximè e uena caua lumborum decedat, multo equidem utilior habendus, ſed plerunque nec ipſam febris radicem extirpat, quæ in uenis eſt cordi proximis. Hinc ſæpe profluentibus menſibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgantur, ob febris ardorem ſanguis (licet parcius) e cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior eſt interdum ratio mittendi ſanguinis e cubito, profluente hæmorrhoide. Iam uero partium phlegmonę aliiſque affectus qui ſupra iecur & diaphragma conſiſtunt, nihil aut minimum miteſcunt ſanguine ex utero aut ex hæmorrhoide profuſio, nec qui inferiores ſedes obſident, eo plofluente e naribus, quemadmodum nec e nare dextra emanans affectus tollit ſiniſtros, nec e ſiniſtra dextros. Itaque ſanguis ſponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur uenæ ſectionem

nem

nem quam ratio uſusque poſtulat. Morbis autem curandis uenę ſectio aut per ſe, aut accidente confert; per ſe aut uacuat reuellit, ex accidente uero, modo refrigerat, quum calidiorem ſanguinem educit, modo obſtructiones expedit, ſed eas duntaxat, quę ex multitudine contractæ fuerant. His autem affectibus ſemper adhibenda eſt, quibus per ſe, non ſemper uerò iis quibus ex accidentem medetur. Etenim iecoris calidiorem intemperiem emendare emiſſione ſanguinis quum eius eſt penuria, minimè tutum ſit: ſed eorum tutior uſus quæ per ſe refrigerant & proprium ſunt intemperiei remedium. Dicti iam ſunt affectus omnes quibus remedio eſt uenæ ſectio: nunc effundendi ſanguinis præfinienda quantitas.

Quibus ſignis morbi magnitudo & uirium robur comprehendantur, pro quorum indicatione mittere aut non mittere ſanguinem oporteat. Cap. IX.

CVICVNQVE affectui conuenit uenæ ſectio, ei protinus adhibenda ſi magnus is eſt uireſque conſentiunt. Leuis autem uſque adeo interdum affectus eſt, ut uel ſponte nullo artis ſubſidio breui ſaneſcat. Atque interdum licet magnus ſit, uires tamen imbeciliores apparent quam quę ullam uacuationem ſuſtineant, ut quæ ferè omnis illarum ſubſtantiam conuellat, quarum ſeruandarum gratia curatio inſtituitur. Itaque ut accurate, & ad unguem pręſcribatur in quibus morbis ſi quantum demendum ſit ſanguinis, prorſus ęſtimandum quam magnus morbus ſit, quamque ualidę ſint uires. Morbus autem ſiue factus omnino, ſiue incipiens, ſiue impendens, magnus dicitur aut ex ſe, aut ex ſua continente cauſa quæ in humoribus conſiſtit, aut ex ſymptomatis cuiuſdam ſęuitia. Ac primum quidem magnus uehemenſque intelligitur ex ſuo genere; nam cuiuſcunque partis ſit phlegmone, grauior deteriorque cenſetur quam ſimplex eiuſdem intemperies. Deinde ex partis uſu atque præſtatia, ſi ex principum partium eſt ordine, ut cor, ut cerebrum & iecur; aut ſi contra inter partes abiectas & ignobiles cenſetur. Præterea ex iſtarum ſitu; nam aliæ principibus affinitate iunguntur, ut pulmones, latera uentriculus & lien; aliæ uero longiore interuallo diſiunctæ ſunt, ut inteſtina, renes, ueſica, artus, aliæque in extremis corporis poſitæ. Ex ipſo denique partis ſenſu, qui aut acer acutuſque eſt, aut hebes. At cauſæ magnitudo ex humoris qui affecta ſede congeſtus eſt & continens ſit morbi materia, conditione & natura ſpectatur; quod nempe benignus ſit uel uitioſus, uel putridus, uel pernicioſa qualitate contaminatus, iſque aut multus aut paucus. Hic enim quicquid pernicioſum eſt & malignum magnum etiam nuncupare cõſueuimus. Ex uaſorum etiam & uiſcerum totiuſque corporis plenitudine uel exinanitione, antecedentis cauſæ magnitudo deprehenditur; itemque ex humorum inibi cõceptorum puritate aut uitio. Symptomatis magnitudinem ex uehementia aut remiſſione eorum quæ incidunt metimur, nempe dolores, ſitis, languẽtis appetentię, uigiliarum, & cęterorum quę uires imminuunt & attenuant. Itaque ſi praua quædam morbi ſpecies uelut inflammatio, iecur cerebrum, uel partes cordis uicinas atque connexas occupanerit, cuius uis latè ſe fundat, ſitque humor putridus & uenenatus, quali & corporis uaſa conferta appareat, adeo ut inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, ſitis, dolor acerbus, & uigilię: hunc profecto in maximorum grauiſſimorumque morborum numero reponemus, cui & maxima cõgruit euacuatio.

tio. In quo autem morbo diuerſa comparent omnia, is certè pro leuiſſimo minimoque ducendus eſt, & qui fortaſſe nullius uacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti ſunt medii ordines, qui pro maioris minoriſque ratione, aut abunde aut parcè uacuandum denunciant. Nunc ad uirium æſtimationem transferatur oratio. Facultatum uiriumque corporis aliæ partibus ſingulis ingeneratæ ſunt & inſitæ, aliȩ communes & influentes. Inſitarum atque innati calidi unam eandemque haberi eſſentiam eamque naturam appellari, & ex innato ſpiritu & humido primigenio conflari, cui ſolida partium ſubſtantia tãquam materia ſubſternatur, alias planum efficimus. Communium uero uagarumque eſſentias e tribus principiorum fontibus emanare, tripliceque ſpiritu in totum corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, uitalem è corde per arterias, naturalem è iecore per uenas effundi oſtendimus. Quo loci demonſtratum ſimul eſt uires partibus ſingulis ingenitas ab influentibus illis ſuſtineri, totum uero animal ab utriſque gubernari. Itaque ſi integra ſanitate ſui debet animal utraſque tam inſitas quam influentes ſaluas & incorruptas eſſe eſt neceſſe. Quod euenturum eſt, ſi earum ſubſtantia æquabili & iuſta quadam moderatione conſiſtat, ut in certa quantitate atque proba temperiē poſita eſt. Econtrario autem ſi ſubſtantiæ uel quantitas uel temperies inuertatur, & illȩ neceſſario iacturam facient, aut imbecilliores euadent, unde earum functiones lȩdentur, totiusque animalis gubernatio perturbabitur, tandemq; uitæ conſequetur euerſio. Ergo ualentes & imbecillæ uires ex operibus primum & internoſcendȩ ſunt. Vrinæ aut alui excrementa cruda, nempe tenuia & aquoſa, aut loturæ carnis ſimilia, naturalis facultatis imbecillitatem commonſtrant, quemadmodum uel retentio, uel alia quæuis obleſa functio. Vitalis facultas ex pulſu paruo, obſcuro & languido, ſimiliter ex reſpiratione parua, difficili atque crebra, ex uoce exili & languida, quȩ neque pulmonum, neque pectoris uitio oborta ſit, debilis animaduertitur. Horum uero contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem uim imbecillam coarguunt motus ſenſuumque læſio uigiliæ, deliria, aliæque perturbatȩ principes actiones quemadmodum contrariȩ conſtãtiam ipſius firmitatemque demonſtrant. Ex his ergo functionibus facultates lȩdi coniicimus. Lȩduntur autem imbecillȩ apparent bifariam, uel oppreſſȩ uel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis internoſcere. Hȩ ſiquidem largam, illȩ nullam uacuationem ferunt. Earum diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis progreſſæ ſunt quȩ uirium ſubſtantiam uel mutant uel diſſipãt, eas uere languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ urgent ſuo pondere, opprimi ſolum cenſeto. Externæ cauſæ & euidenter quibus inſitarum uirium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentiſſimæ febres quȩ corpus liquant, & cauſæ uehementiores quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectãt, ſiccant ue. At illarum ſubſtantia digeritur atque diſperditur in morbis longiſſimis, qui hominem in atrophiam uel in tabem coniiciunt. Influentiam autem uirium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quorumlibet irruentium intemperie uel uenenata qualitate, tum ex uiſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aeris quippe feruor & eſtus non ſolum qua nos extrinſecus ambit, uerumetiam qua intrò reſpiratione ducitur, pulmones primum, deinde cor, omneſque ſpiritus eouſque inflammat, dum plerunque febris incendatur; ex qua ſpiritus intemperies neceſſitas eſt uires imbecillæ languideque reddantur. Adde per eum feruorem ſpiritus non modo temperiei muta-

mutationem ſubire,ſed & diſſipatione minui. Frigoris cōtra immoderata uis foris incidēs introque ſubiēs,alias ſpiritum omnemque calorem infringit & debilitat,alias prorſus extinguit. Aer dum uel peſtilēs uel quodpiam uenenatum aliud uitium cōcepit,hauſtus tractuſque cōtagione noſtros etiam ſpiritus labefactat,ex quo grauium morborum in corpus incurſio, uiriumque non mediocris iactura. Multo quidem apertius uel ſcorpii uel rabidi canis uel alterius uenenatæ beſtiæ morſu acceptum uirus, ſpiritū polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſę cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur,eadem ſi lōgius ſerpat neceſſario ad ſpiritus indidem ortus dimanabit,uiriumque robur comminuet. Quodcunque etiam humoris uitium in corpore dominetur,ex eius intemperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorum ui qui aut corpus uniuerſum aut uentriculus maximeque os eius occupauerint,neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtātia refrigeſcat & infringatur,animalque prorſus langueſcat,interdum uero & ſyncope prehēſum corruat. Bilis ardentior calore immodice ſpiritus cremās,aut os uētriculi uellicās & quaſi aculeis compūgēs,haud leuiorum malorum fit cauſa. Eſt & quum humor aliquis ueneni labe & pernicie aſpergitur,cuiuſmodi eſt cohibitum putreſcēſque ſemē,aut mēſtruum,aut grumus ſanguinis,cuius uapor ſpiritum labefactans & inficiens alias ſyncopen,alias uteri ſtrāgulatū,alias epilepſiam,alias alia incommoda ſolet inferre,uiribus extra modum offenſis, Ergo tot tātiſque modis ſpiritus a ſua temperie deſciſcunt. Eorum porrò uiriumque ſubſtātia imminuitur atque diſſoluitur, interdum ſpōte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido,raro,laxoque cōcluditur,ut proinde ſuopte impetu diſperdatur & uaneſcat. Interdum uero externarum & euidentiū cauſarum occurſatione perimitur,quales ſunt ambiens aer feruidior & ſiccior,uacuatio immodica motio uehemens,animi pathemata dolor & uigiliæ. Immodica humoris aut etiā inutilis excrementi euacuatio,hoc ipſo quod ſpiritus ſubſtātia fuſa atque profluens eſt,nō poteſt nō bonam illius partem e corpore ſecum abripere. Quocirca ſiue aluus nimiopere uel natura uel arte profluit, ſiue urina plus æquo profunditur ut in diabete, ſiue pus aut aqua ex thorace,ſtomacho, uentre inferiore,aut ex magno quopiam abſceſſu uniuerſe & affatim prorumpit,neceſſitas eſt grauem uires iacturam ſciant. Multo autem certius & clarius nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris uacuatio ſpiritus effundit,uireſque cōuellit,ſiue is ex uulnere ſiue ex naribus,ſiue ex ore , ſiue ex mariſcis ſiue ex utero , aut aliunde proſiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt,quod per has neceſſario & utili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud non ſufficitur,unde uim omnem concidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus caloriſque ſubſtantiam halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui uitę ſuæ curſum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt , quoniam continenter labitur ac fluit eorum ſubſtantia,haud ęque excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem uitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluunt,his (inquit [a] Poeta) frigent effœtæ in corpore uires quæ nullius medicinę uim perferūt. Hi omniū maximè ex tātula ſeminis uacuatione flacceſcūt & lāguent,quod ſpiritus plurimū diſſipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quā labor ſpiritus diſperdit,uireſq; proſternit. Animi pathemata alia quidē ſpiritū atq; calorē obruūt & ſtrāgulāt,ut timor,męſtitia alia uero diſſoluūt atq; diſſipant,ut gaudiū, lætitia : Vigilię corpus uniuerſū eiuſque maximè animalem ſpiritū exhauriunt, quemadmodum ſomnus uacuationis

tionis

tionis genus omne præter ſudores &, quam ἄδηλον διαπνοήν Græci uocant cohibent. Atque hę ſunt cauſæ quarum exuperantia calorem, ſpiritum uireſque diſſipat, quæ quoniam euidentes exiſtunt, tanquam notæ & ſigna fiunt, ex quibus uires propriæ ſubſtãtiæ iacturam feciſſe intelligimus. Cauſæ uerò quæ dũtaxat uires opprimunt interiores ſunt & abſtruſæ, neque adeò nobis expoſitæ, eius generis ſunt. obſtructio, & immoderata humorum capia. Venarum arteriarumque obſtructio quæ a craſſis lentiſq; humoribus fit, ſpiritus arctę coercet neque illos uentilatione refrigerari ſinit, unde præpedito uſu uitæ neceſſario grauiter cum ingenito calore opprimũtur. Id quidem in pulmonibus, in iecore in cerebri uentriculis atque arteriis, in ipſo denique corporis habitu ſæpe ac multum euenire ſolet. Obſtructio autem quam humores nimio plus exuberantes induxerunt, non modo ſpiritu caloremque premit, uerumetiam ſuffocat & obruit. At multitudo ſupera neq; ulla obſtructione præpedita ſiue ſimplex ſiue cacochymiæ particeps eſt, uires ſtrangulat, ut in athletico habitu ſanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydropecruditatem, in ictero bilis exuperantia. Quotieſcunque igitur naturalis facultas ab excrementis, uitalis ex pulſu & reſpiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur, ſi qua ex cauſis illis procatarcticis uehementior anteceſſerit, direptam & imminutam cenſero uirium ſubſtãtiam. Vbi uerò nulla ex cauſis illis pręgreſſa fuerit & uires nihilominus imbecillæ comparebunt, nõ utique diſſolutas, ſed oppreſſas putato, maximè ſi uel plenitudinis multæ cacochymiæ ſigna fuerint connexa. Sublatis cauſis opprimẽtibus protinus uires recreãtur & ad ſeſe redeũt, niſi affectionis diuturnitate proſtratę iam ſint. Velim igitur affectarum uiriũ tres a nobis ordines conſtitui, alias eſſe proſtratas, grauatas alias, tertias languidas, quarum ſigna ſigillatim ex antè commemoratis elucebũt. Sunt qui uni pulſui tanquam ſigno minimè fallaci iubent attentos eſſe de uirium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiam, at nondum ſatis eſſe iudicio, quãdoquidem pulſus ferè inconſtans incertuſque eſt, & externarum complurium rerum interuẽtu perturbatur, mutationemque ſuſcipit. Deinde ingẽs copioſaque euacuatio alias uires, non minus quam uitalem cõcutit, atque earum occaſu haud ſecus emorimur atque ſi uitalis intercideret, quare uidetur aliarũ etiam facultatum obſeruatio ad uacuandum neceſſaria. Siquis enim uehemẽti aut diuturno morbo, ut lienteria, atrophia maraſmove extabuit, huic ſanguinem nõ mittes, etiamſi pulſus plenus nunc exiſtit & ualidus Quocirca nõ uuius, ſed trium uagarum & influentium facultatum, neque harum ſolum, uerumetiam inſitarũ quibus actio uitæ continentur, robur ad uacuationem ęſtimandum eſt.

Vt uacuandi quantitas ex morbi magnitudine & uirium robore æſtimari debeat. Cap. X.

MORBVS oĩs ęgrotis uires cõuellit, ut & uacuatio quæ ad illius depulſionẽ adhibitur. Ne igitur durum uideatur iã afflictum grauius affligere, ea lege tẽperanda ſunt omnia, ut morbi ſubſtãtia dematur, uiribus quam fieri poteſt minimum oblæſis. His quidem tantiſper negotium faceſſere dum malum profligetur, & in maiores cõmodi ſpem adducamur, periti in primis eſt artificis. Quæcunque autem oſtenſio per ligitimas euacuationes uiribus infertur, leuis admodum, & breuis eſſe ſolet, ut quæ completa euacuatione mox conquieſcat. Natura ſiquidem noxiorum humorũ pondere deonerata, quo ueluti ſarcina premebatur, priores uires recuperat, quicquid ſpiritibus & ĩnato calori fuerat detractum

ctum reſarcit,factaque morbo deinceps ſuperior,quæ reliqua ſunt euincit partim coquendo,partim foras diſſipando. Si Hippocrates ad pericula proſpicienda ſagaciſſimus conſuluit tenuem uictum ęgrotis adhibere haud ueritus illorum uires,licet infirmas uictus tenuitate debilitare,ut hac ſimul morbi eſſentiam comminueret, idem profecto in uacuandi munere tenendum. Cæterum ꝑinde ut in uictus ita & in euacuationis ratione cauendum,ne in extremã debilitatem adductæ uires concidant, circumſpiciendumque etiam atque etiam & accurate conſiderandum,quantum & quoad perferre queant. Aequa autem & legittima uacuationis quantitas citra inſignem uirium offenſionem morbum adimit.Hoc morbi uiriumque inter ſe exquiſita collatio commonſtrat. Nam ualidis conſtantibusque uiribus,fidenter quãtum morbus deſiderat erit uacuandum minus ualidis parcius,proſtratis nihil prorſus moliendum. Cęterum hoc ipſum in diſceptationem quæſtionemque uocatur,poſſint ne uires uſque adeo debilitari,ut ne minimam uacuationem tolerẽt. Plerunque enim in magna uirium deiectione uacuationes ſponte, ſalubriter,euentuque fœlici prorumpũt. Deinde unicuique uirium ordini ſua quædã uacuationis quantitas proportione reddi poteſt,non enim credibile eſt unica aut ſemuncia ſanguinis effuſa uires etiam proſtratas offenſum iri. Quoniam igitur hæc obſcura ſunt explanationes adhibendæ,ut omnis uterum ambiguitas tollatur. Vacuationum alia integra ſtatuitur & perfecte abſoluta,quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit:alia utilis quidem at non integra,quę parte morbi ſublata reliquum facit leuiorem;tertia eouſque exigua & deficiens, nihil ut laborantem leuet. Raro quidem uires adeo proſternuntur(niſi malo affectis & deploratis) ut ne uel minimam quidem uacuationem ſuſtineant uerum huiuſce tanquã inutilis ueteres non meminere,quod citra ægroti alleuiationem uiribus incommodet ſtatueruntque uiribus afflictis & proſtratis nullam omnino uacuationem adhibendam. Itaque ualentes uires integram conſummatamq; mediocres imperfectam quidem,ſed utilem,proſtratę nullam mali curatricem uacuationem tollerant. Ex morbis autem quicunque uehemens ac magnus extiterit copioſã eamque neceſſariam expoſcit,ſine qua aut nullo modo aut non tuto ſanari poteſt. Mediocris moderatam, quę raro neceſſaria, ſed duntaxat utilis habetur, per quam citius ac tutius ſanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiã aut nullus omnino uacuationis indiget. Iam uero morbi magnitudo uirium robori conferatur. Quum uires erunt planè integræ,& morbus mediocris,non utiq; neceſſaria,ſed duntaxat utilis eſt uenæ ſectio, poteſt tamen tuto & quantum morbus deſiderat ſanguis mitti. Non enim uerendum eſt conſtantes uires aliquantiſper imminuere,dum morbi ſentina funditus exhauriatur,æ ſiquidem promptè nullaq; mora recreantur. Quum in uirium conſtantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculoſus qui uaſa immoderatione copia diſtendat queadmodum in habitu athelico & in ſynochis febribus, tunc uberior uacuatio præſcribenda,quæ affectus magnitudini uſquequaque reſpondeat, expeditque(inquit Hippocrates)uſque ad animi defectionem ducere ſi ęger perferre poſſit,Neque uerò de animi perfectione præcipit,quæ uel timiditate et animi ignauia, uel acrimonia humoris accidit,qui os uentriculi pungit & irritat; ſed de ea duntaxat quæ uberiorem euacuationem conſequitur. Hanc enim in morbis extremis ſtatuit tanquam regulam & legitimum uacuationis modum. Eſt autem animi uiriumque defectio lipothymia ſiue lipopſychia in qua etiam num ægrotus loquitur,audit,uidet,agnoſcitque præſentes. Sincope uero eſt omnium uirium præceps lapſus, ut epilepſia animalium, qua certè qui op-

primitur, nec audit, nec uidet, & (ut uerbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, hancque ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinem uſque ad lipothymiam mittere permittitur; at non temerè & ſine iudicio. Sed quum iam uires præ uacuatione manifeſtè fatiſcunt & uacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymię, cohibendum; neque unquam uacuationes ad extremum & uſque ad ueram ſyncopem deducendæ, ut quæ omnino periculoſæ euadant, etiamſi ualidæ uires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere, quoad uires ferat. Et quocunque tempore diſſoluuntur, etiamſi reſtent ſuper uacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtendum ceſſandumque protinus eſt. Hoc autem certiſſimè diſces pulſuum mutationi animum mentemque adhibes, quum ex magno paruum, ex ęquali inęquabilem, ex uehementi debilem & obſcurum fieri, quumque fluentis ſanguinis impetum labere, ægrotumq; iam languere animaduertes. Quoniam igitur ſyncope mortis eſt imago quædam, quæ aſtantes perterret & ęgrum in maximum uitę diſcrimen adducit, in eam profectò uacuationé ægrotum minimè præcipitabit, quicunq; exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque in ullas obtrectatorum reprehenſiones incurrere uolet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutius torqueri, quam una cum morbo uitam omnem profundere. Hactenus uires integras ualenteſque oratio noſtra attigit. Mediocres porrò uires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque uacuationem poſtulant, quæ leui aut exigua uirium offenſione uniuerſam cauſam detrahat. Atque etiam utilis ea fuerit, quę leuior mitiorque adhibitur. At ſi eaſdem uires morbus maior inuadat, & cui multa uacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & uniuerſe ſuſcipi; ut quam uires tolerare nequeant. Non enim recte morbum demit, qui cum morbo ęgrum de medio tollit. Quum igitur ſemel & uniuerſe facta uacuatio citra periculum adhiberi non poteſt, quod uitioſe ſe habet paulatim uacuare expedit, & minutatim ſolubre quippiam pro reo reponere, ac primum quantum uires ferant detrahere, deinde quo defuit iteratione ſupplere, idq; uel bis uel ter, uel nonnunquā ſępius ea curatio Græcis eſt ἐπικεφασις Proſtratis autem uiribus nulla uel morbo exigente uacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, ut uiribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat, quoniam commodi nihil, incommodi uerò atque perturbationis plurimum infert, tanquam inutilis & ſuperuacua pretermittatur. Atq; in uiribus roborandis cōfirmandiſq; omne tum ſtudiū collocetur, idq; cibis boniſucci modice & ſæpius offerendis, quibus etiam facultas inſit morbo aduerſa, quę cacochymiam emendet. Quod ſi poſtea uires recreari atq; refici contingat, tum idonea afferetur uacuatio, quod in diuturnis morbis ſæpius uſu uenit. In acutis uerò nimia cunctatio ſemper anceps eſt periculoſa.

Præſentium præteritorumque obſeruationes, ex quibus certior uacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

MITTENDI ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atq; uiriū robore præceptam, exquiſitius atque perfectius euidentium cauſarum obſeruatio præſcribit. Ex his cauſis tres numerātur interiores & nobis congenitę, tēperamentum, corporis conſtitutio uel habitus, & ætas. Totidē externę & aduentitię, ambientis conſtitutio ex anni tempore, regione & cœli ſtatu profecta ua

cuatio

euatio ſuppreſſa uel immodicè procedens, conſuetudo uictus e generis uitę uel uacuationis. Præteritas haſce cauſas idcirco ſuprà exquirebamus, ut ex iis exquiſita morbi & uirium magnitudo nobis eluceret. Præſentes & futuræ non dum morbum aut uires immutarunt, quoniam tamē humoris aliquid e corpore uacuare & uires diſſoluere incipiunt, non parum ad euacuationem quam proponimus momenti obtinent. Quas autem hæ uires habeant, ſingulatim explicandum eſt. Calidum humidumque corporis temperamentum, in propria ſolidarum partium ſubſtantia ſitum, quoniam ui inſiti caloris aſſiduò plurimum diſſipatur ac diſſoluitur, nō peręque copioſam fert uacuationem atq; quod ab illo plurimum diſſidet frigidum & ſiccum. Quodcunque uerò corpus inde humidum appellant, quod multo humore abundet in uenis recōdito, id facillimè uacuationem tolerat. Corporis habitus, extenuatus, mollis & rarus, tum imbecillus, tum multæ diſſolutioni obnoxius eſt, contra uerò carnoſus, firmus atque denſus pauca ſinit e corpore diſſipari. Qui autem præpinguis & obeſus exiſtit quāquam minimum diſperditur, difficile tamen uenæ ſectionem idcirco ſuſtinet, quod exilibus ſit uenis, quas exinanitas pinguedo facile ſtringit deprimitque, ut inde metus ſit ne natiuum calorem extinguat. In corporis habitu æſtimanda etiam eſt uenarum capacitas, quibus enim amplę & turgidæ ſpectātur, tolerabilior eſt euacuatio, quam quibus anguſtæ. Neq; uerò humorum natura poſthabenda eſt: nā tenues & calidi celerrimè diſſipantur ac diſfluunt craſſi ac frigidi diutius hęrent. Atque hæc quidem ad corporis conſtitutionem habitumq; pertinent. Aetatum porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis eſt uiribus, nullam uenæ ſectionē tolerat, moribundum ſemen præcipitat quiſquis reliquum uitæ calorem cum ſanguine profundit. Quæ inter ſenectutem & pueritiam mediæ interueniunt, quoniam firmis uiribus & corpore bene conſtituto tenentur, nulla uacuandi præſidia metuunt. Puerorum ætas uirium quidem ſubſtantia abundat, cæterum quia corpus calidum & humidum obtinet, molle tenerum ac patens, quod ſponte ſua aſſiduo digeritur ac defluit, ſanguinis miſſionem tutò non feret, quantum enim ex incidenda uena uacuandum fuerat, id ultro ex corporis natura præſtatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates circūſcripſit. At Galenus neque ante annum decimum quartum, neque poſt ſeptuageſimum iis quas protuli cauſis adductus, uenam pertundit. Quod profectò de pleniore illa ueteribuſq; conſueta uacuatione audiendum eſt, nam moderatam quę tum uiribus tum plenitudini aut par aut inferior ſit, utrique pro eo ipſo quantulocunque ſunt præditi modo, facile ferent. Sic Rhaſes ętate decrepita quæ graui urgēteque pleuritide uel peripneumonia torquebatur, ſanguinem emiſit. Sic Auenzoar filio ſuo trimo ſe utiliter uenam ſecuiſſe commemorat. Hoc & ipſi plerunque experimur, ſexto aut quinto ætatis anno tres ſanguinis quatuor ue uncias, pleuritim interiores inflammationes hiſque grauiores morbos finiuiſſe. Sponte naturæ tum pueris, tum infantibus lactētibus, ſanguis interdum abundè prodit e naribus, nulla corporis aut uirium iactura. Suis uiribus iiſque ualidis prędita eſt puerorum ętas, cur igitur ad illatum proportionem uacuare nō poſſumus, quum præſertim euſarcus eſt puer, planè ac liberaliter educatus, cui amplę uenæ bene cocto puroque sāguine tument? Ad extremum uerò donemus uirium robur lædi, utrum magis optandum fuerit, uel ut puer ſeruata plenitudine ſuccique copia intereat, uel ut ea imminuta, offenſiſque quodammodo uiribus a morbo uindicetur? Secandæ atem uenæ neceſſitas in pleuritide interioribuſq; inflammationibus quam in cōtinuis febribus puero maior exiſtit. Nulla igitur eſt ætas, quæ nō aliquē

 uacuationis

uacuationis modum ferat. Hæc ſunt interiorum cauſarum obſeruationes, quæ ſponte intimoque motu corpus uireſque afficiunt pręter eas uero euidentiũ quoque conſtitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi uiriumque, multum peccantis humoris è corpore haurit. Hinc uires comminuuntur pauciorque ſanguis manet in uenis: in ea proinde contractiorex parcioreſque in ſanguine mittendo eſſe conuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humoreſque intus coercet, horumque minimum diſſoluit, quocirca ſanguis abundantius profundi poteſt. Cæterum in extremè frigida quę plurimum in Boream deuergit, ſanguis frigere ueluti conglacies uacuationi uix cædit, ſed & partes interiores ſi a ſuo calore deſtitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. Quę inter illas intercedit regio temperatior, largiſſimam ſanguinis perfuſionem tolerat. In anni temporibus uer temperatum ſucci uiriumque abundans, ſanguinem largius fundi permittit: eſtque uere ſecta uena pręcauendis morbis idonea. Poſt uer, autumnus, deinde hyems, omnium uero minimum ęſtas. Cœli ſtatus qui calidior obtigerit, ut ſubſolana uel auſtrina tempeſtate, parcius: qui frigidior ut ualido Aquilone aut Fauonio, is quoque parcè: largius autem quicunque clementior nulla ingenti tempeſtatum ui iactabitur, ſanguinem mittendum eſſe ſuadet. Tria hic in ambientis conſtitutione perpetuo implicita atque colligata, iam in unum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus uenæ ſectione nobis interdicit; ſoluſque Auſter placidior illam admittit. Regione autem feruida & æſtate, quum perflat Auſter uenam pertundere fomidoloſum; at quum Boreas æſtum temperat, tutiſſimum. Hęc igitur cauſę tum innati calidi, tum humorum ſubſtantiam, uel conſeruant, uel diſſipant, ſed tamen obſcurè ac ſine ſenſu. Cæterum de manifeſta copioſa uacuatione, quę fortè tum erumpit, quum uenam ſecare proponimus, ita quidem ſtatuendum Spontanea uacuatio materiæ morbi nihil detrahens, ueram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus uacuandum, pręſertim ſi neceſſitas impellit, & uires ſpontanea illa uacuatioue nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In uehementi pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis ſudor, aut uomitio, aut aluus, ſanguis mitti non debeat at ſedatis illis paulumque recreatis uiribus, uena incidenda. Symptoma enim quum illa ſint, neque morbi ſubſtantiam detrahunt, neque uicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quę ex frigidę potu immoderatione laxato diſſolutoque uentriculo inciderit, uenę ſectionem non uetat. At quoniam uires inde paulo imbecilliores aueſcerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parcius emittetur. Spontanea autem uacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ęgrotum leuet, poſſitque quantum requiris uacuare prorſus eſt naturę committenda. Sin minus id poſſit, tantum ipſe detrahes, quo ex conuictis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſponte natura perfectura eſt, ne tangito inchoate uero nec ab ea perficienda, completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundãtius ex utero, ex hæmorroide, uel e naribus dimanet, iuſtaque ſit uacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, uenam non incides. Sin uero parcius aut languidus ex his locis, profluit, morbuſque interim uehementer urget, quod deficit, etiam puerpera ſit laborans, uenæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, ut quod ſenſim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Cõſuetudo porrò nobis obſeruanda, in uictus ratione, in uitæ genere, & in euacua-

tione

tione. Qui frugaliter ſiue ex conſuetudine, ſiue ex morbi impedimento uictitant, parcius uacuandi ſunt quam liberalius pleniusque uiuunt. Qui uenæ ſectionem iam eſt expertus, modo uires crebra uacuatione nondum ſint læſæ, alacrius ac leuius eam perferet quam inexpertus. Conſueta quippe mala, minus ſunt infenſa. Quapropter opinione ſua uulgus longè fallitur, qua primam uenæ ſectionem ut in primis ſalutarem ſuſcipit, & quaſi ueneratur, conſeruatq; in extremos uſus accommodaturam.

Futurorum obſeruatio aut uerius prouiſio præfiniendæ quantitatis neceſſaria. *Cap.* XII.

NON ſolum uires præſentes emetiri, uerumetiam futuras proſpicere acuti ſapientiſque eſt medici. Poſt uacuationem uires ita tueri atque conſeruare par eſt, ut & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atq; iudicationi ſuſtinendæ ſatis eſſe queant. Quinetiam ne poſthac intempeſtiuè & alieno tempore nutrire cogamur, ſanguinis nonnihil retinendum aſſeruandumque eſt ad morbi decurſum & ad reliquæ curationis ſpatium. Futuras uires ęſtimabimus tum ex cauſis procatarcticis quæ pręſentes ſunt, & poſthac etiam perſeuerabunt, tum ex ſymptomatis quæ præter opinionẽ incidere poſſunt. In cauſis procatarcticis præcipuæ ſunt cœli conſtitutio, & uiuendi ritus. Cœli cõſtitutio ſi calida euaſerit & ſicca, ac iſtiuſmodi deinceps expectetur, reſtrictius ſanguis emittetur quam ſi frigidam fore coniiciamus. Rurſum ſi proſpicimus ægrotum tenuiter ſobrieque uicturum, uel quia potionis & cibi languet appetentia, uel quia morbus deuorare non ſinit, ut in angina fauces præcludente, parcius euacuare mouemur, quam ſi plenius is uiuat. Seruare tum aliquid ſanguinis oportet, tanquam naturę theſaurum & ſuppetias in leuamen futuræ penuriæ. Iam uerò repentina & inopinata ſymptomata, quæ uires ſummopere eneruant & frangunt, ſunt dolor uehemens, uigiliæ, uacuationes præter ſpem erumpentes, & in primis ſyncope. In hanc ſi quidem non pauci quam mox ab aperta uena ex conſuetudine incidunt, uel quod natora ſint imbecilliores, uel quod timore magno perculſi, uires omnes effundant: uel quod os uentris amara bile perfuſum, aut quam maximè acri ſenſu præditum & infirmum nacti ſunt. Quum igitur aliquid eiuſmodi futurum ſuſpicamur, quanquam uires tunc ualent, ſanguinem tamen uel nullo modo uel præparcè mittemus, niſi fortè huic periculo antè ſit occurſum. Summę autem prudentię fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè proſpicere atque præcauere. Hæc iam exemplis illuſtremus. Eſto quiſpiam natura ſanguineus, corpore euſarco, denſo ac firmo, ętate florenti, qui multos dies luxurioſum uitę genus ſecutus, alimentis ſe expleuerit ſolidioribus & ualentis materiæ: qui priſtinam exercitationis conſuetudinem intermiſerit, domique otioſe uixerit, cui ſanguinis ex naribus, ex utero, uel ex hęmorrhoidis uetus conſuetaque eruptio iampridem ſubſtiterit: adeò ut ex harum concurſione cauſarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & uenæ natura amplæ præ copia ſint diſtentę. Quocunque tempore hominem ita conſtitutum grauis uehemenſque febris uel inflammatio prehendet, quam mox ſanguis profundendus eſt, iſque copioſus: quandoquidem tum morbi tum cauſæ magnitudo id expoſtulat, ex pręteritorum obſeruatione confirmata. Quod ſi his etiam præſentia conſentiunt, additque aeris conſtitutio ex regione, anni tempore, & ex tempeſtate col-

latis

latit frigida & humida, ęgrotus ad uacuationem procliuis ſit: poſthac uero morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futuræ tempeſtatis ſignificatio appareat: nulla itẽ futuri doloris, uel inediæ, uel uigiliarum, uel ſpontaneę uacuationis comminatio intẽdatur. his ita in unum conſpirantibus, quis dubitet largiſſimam ſanguinis miſſionem imperare? At uero hiſce contraria omnia, quem non ſubito a ſanguinis detractione auocabunt? Permiſcentur plerunque ac prorſus inter ſe pugnantes exiſtunt obſeruatione, ac tum prudenti acrique iudicio eſt opus, quo ex comparatis illis uacuationis modus pręſcribatur. Præteritorum recordatio plerunque copioſum ſanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præſentium obſeruatio ſubtrahit. Vt ſi quis priſtina exercitationis conſuetudine intermiſſa deſidiæ ſe & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & ſolennis quæpiam uacuatio ſubſtiterit; ſed hinc euaſerit corpus pingue & album, laxum & molle tenuiſque ſucci plenum, adſitque ęſtas, regio ęſtuoſa, cœlique ſtatus calidus ac ſiccus: omnino huic ſanguine nõ mittes: ſatis enim ex ſeipſo nõ modo obſcure, uerumetiam manifeſtè uacuatur. Parum uero detrahes in eo ipſo habitu, ſi hyems adſit & regio frigida, cœlique ſtatus Aquilonius. In hac autem rerum permiſtione, nõ obſeruationum multitudinem, ſed poteſtatem uelim te attendere, quod una plerunque reliquas omnes dignitates pręſtãtiaſque ſuperet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum uſu, neq; prudenti ſynceroq; mentis iudicio, confidet ſe poſſe uacuationis quantitatem definire, is Hippocratis conſilio potius infra ſubſiſtat, quam exquiſitè uacuet.

à prægnãte: nguis mittẽdus

Hoc autem loco nõ abs re fuerit perſcrutari, ſitne uteri geſtatio inter obſeruationes habenda. Ipſa ueritatis ſpecies multa probabilitate ſuadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui utero continetur Hippocratis patrocinio ac ſententia hunc in modum defenſa: Mulier in utero geſtans inciſa uena abortit; idque magis ſi eſt fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè eſt, ut neque illud quod proximè antè ſcribitur; Mulierem in utero gerẽtem acuto morbo corripi, lethale eſt. Quum enim purgatio quę malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fętus quam uenę ſectione decernatur, ſi Hippocrates grauidę morbo ex cacochymia tentatę, purgationem largitur iis menſibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iiſdem multo tutius ſanguinem mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod ſi media geſtatione liceat, longè tutius in initiis factus fas eſt: quod ſanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore ſæpe natura illius ſuperuacui effuſionem ſponte utiliterque aggreditur per nares, per hemorrhoidas, aut per uterum; & nonnunquam menſes ſtatis temporibus ſalubriter effluunt, cur non ſimiliter nobis liceat premente neceſſitatem naturam arte imitari? Multæ niſi uena circiter quartum menſem reſeretur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque uerò in plethora ſola, uerumetiam citra hanc quum pleuritis, alia ue inflammatio uehementius urget, pręgnanti uena in cubito cædenda. Inferiores autem prægnantium uenas incidere minimè tutum, quod impetu deorſum conuerſo menſes procedunt, præcipiturque fœtus. Octauo ac nono menſe rarò citra abortum ſanguis emittitur, quum pręſertim mulier leui ex cauſa, uel ob uteri imbecillitatem, uel ob lubricum lentorem abortire conſueuit. Hac in re Cornelius Celſus morbi duntaxat uiriumque magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam ultimamque ętatem ſuſtinere noo poſſe hoc auxilii genus iudicabant, perſuaſerantque ſibi mulierẽ grauidã,

quæ

quæ ita curata eſſet abortum eſſe facturam. Poſtea uerò uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ uires ſint. Firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier ualens tuto curantur. Itaque uteri geſtatio quemadmodum & ætas, inter quantitatis obſeruationes habenda. De quantitate mittendi ſanguinis hęc quidem ſatis, deinceps uero de utendi ratione.

Quo morbi tempore, qua die, quaque hora ſanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborum cauſa eſt plenitudo alia ue humorum labes in uaſis, incipientibus illis quam mox ſecta uena ſummoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſtremum gignendum eſt prohibebitur, quicquid uero genitum & procreatum iam eſt, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam ſanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut uehementior putredo inualeſcat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interiores inflammationes hoc auxilii genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nõdum obherens, profluẽtis ſanguinis impetum curſumque ſequitur. Vires per initia firmę ſunt & conſtantes nec admodum iis diſſimiles quæ pridem erant integra ualetudine, ſi quo igitur tempore, ipſo maxime initio hoc pręſidii genus tolerabunt. Qui plenitudine aut fluxione permanent alia uult remedia adhibere, peruerſo medendi ordine affectum conduplicabit uiribuſque negotium faceſſet. Sic tamen matuere uena ſecetur, ut uentriculus primæque uenæ nec ulla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo ſemicocto confertæ ſint. Præcepit quidem Auicenna in morborum principiis phlebotomia prorſus omittere & concoctionem expectare, dum morbus principium ſtatumque pręterierit, atque dum demum ſolum illam conferre aſſeruat. Idque non de ſolis partium morbis quos ante percenſuerat, audiendum putat, quum & mox idipſum de febribus omnibus pręcipiat, maximeque de ſanguinea, in qua quum aderit cõcoctio iubet ſanguinem profluenter educere. Cui uero iſta mirabiliter diſſentanea uidẽtur, perpẽdendum quibus illa rationibus ſuadere cõtẽdat, ut controuerſia ad unguem diſcuſſa, ueritas ipſa clarius eluceat. Inquit igitur per initia inciſam uenam noxios humores extenuare, & per corpus quoquouerſum impellere, ſanguineque puro & ſyncero permiſcere, nonnunquam etiam nos expectatione noſtra adeo decipi, ut cum ſalubri nihil prorſus uitioſi humoris educatur. Ex animi uero ſententia atque uoto omnia ſuccedere, ſi expectat concoctione quum iam morbus principium & ſtatum pręterierit, ſanguinem detrahamus. Sed minimè tam inconſiderata eius ferenda eſt ſententia, neque audiẽdi illius explanatores, quorum dicta quotidie re & euentis refellũtur. Quę enim abſurdior futiliorque ſententia hac excogitari poſſit, phlebotomiam humores extenuare, quum ex ſuperiorum demonſtratione dilucidè conſtet, qua ante, eadem & poſt phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque ſeruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditius celeriuſque, craſſior ægrius & pigrius emanet, uerisſimilius eſt phlebotomiam ſanguinem & humores potius incraſſare debere. Cur deinde hæc humores exagitat, ſi multitudinem demit, quę perturbationum & morbi cauſa fuerat, debet eadem omnia mitiora & tranquilliora reddere. At ſi peccãs materia ſanguine pmiſcetur in uenis, cur hæc ſecta uena nõ pariter foras exilieti

Sed

Sed iam plenius æſtimata rei ueritate, donemus morbum quempiam uehementem & acrem ſolius ſanguinis exuperantia natum, cuiuſmodi ſunt utraque ſynoca, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarumque partium inflammationes. Hæ ſi peracutæ ſunt & periculoſæ præ ſanguinis copia, præcipites, quis non ſtatim ipſo initio uenam pertundat? quis quum adhuc uires integræ ſunt non eam plenitudine in prorſus eximat, quæ morbo cauſam dedit, & quæ in uitæ diſcrimen adducit? Hoc conſilio in ſynocha feſtinamus ſtatim initio ſanguinē ad animi defectionem mittere, antequam materia putreſcat. At ille, in ea febre ſanguinea principio ſanguinem parcè mittit, abundantius uerò ubi coctionis ſigna comparent. At quam quæſo concoctionem expectes ſanguinis optimi & bene cocti, qui ſola multitudine peccat? In his igitur ut in ualde acutis, Hippocratis conſilio differre & cunctari malum eſt: ſed ſtatim ſi uires integræ & ualentes erunt, ad animi uſque defectionem ducendum. Si minus acuti & uehementes erunt morbi, etiam per initia ſanguis effundetur, idque pro multitudinis ratione. Num igitur in his uenæ ſectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum concoctio eluceat, & principium morbus ſtatumque præterierit? Siccine morbum ſinemus ſuo impetu proteruire atque ægrotum tam immaniter iactari citra ullam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionem nunquam præducentur: ſin ſalutaris uel anceps, poſt ſtatum in ipſa declinatione quum iam prorſus euictus erit, & laborans a periculo tutus, quid tū uenæ ſectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis uim expendamus. Natura concoctione impuros noxioſque humores e purioribus ſecernit, hos ut conſeruet, illos ut tandem foras exturbet, aut ſola per ſe aut medicamenti ope. Atqui uenæ ſectio nullo delectu omnes qui in uenis ſunt, promiſcue & indiſcriminatim prolectat. Quorſum igitur ut hæc fiat, humorum concoctionem atque ſecretionem præſtolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius ſecta uena, ſed alia ratione per uias breuiores deriuamus: ita febribus quarum materia in uenis coercetur, concoctus ac iam ſecretus humor, medicamento deriuandus deturbandusque eſt. Qua in re tum temporis naturam habebimus adminiculantem, quæ ſecretos humores foras excludere contendit. At ſi quis hoc tempore uenam auſit incidere, non eos ſolum, ſed pariter utiles eliciet, quodque grauius eſt, eos qui ui naturæ ſecreti fuerat, puro ſanguini permiſcebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturæque mollitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifeſtæ ſigna comparebunt, non amplius uenæ ſectione, ſed aut purgatione, aut aliis deriuantibus præſidiis reliqua curatio tranſigenda, niſi (quod interdum fit) cruditatis ſigna denuò ſe prodant. In febribus uacuata multitudine ubi quæ putruerant cocta ſunt, per aluum, urinas & ſudores ea uacuare tentandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt, & in pus conuerſa ſunt, per ſputa, in hepatide, caua quidem per aluum, gibba per urinas, quemadmodum & in nephritide, ſingula denique per loca proxima & conuenientiora ſunt expurganda. Si metu, ignauia, aliiſve occaſionibus uenæ ſectio primis morbi diebus adminiſtra non eſt, quocunque die etiam uigeſimo in ægrum incideris ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna permanebunt, hoc præſidii genus adhibendum, modo uires ferant, neque ſint morbi diuturnitate collapſæ. Non enim dierum morbi numerus a phlebotomia, per ſe ac primam dehoratur, ſed quod ſæpius temporis progreſſu uel concocta eſt morbi materia, uel ſunt uires diſſolutæ. Vt autem uniuerſalium temporum,

ita

ita particularium,& dierum quibus morbi recurrunt delectus habendus,in hiſ potiſſimum morbis quorum certa eſt uel intermiſsio,uel remiſſio. Vacuatio non excandeſcenti,ſed miteſcendi morbo afferenda. Natura quidem plerũque febrium maximeque intermittentium inuaſionibus uomitiones,& declinationibus ſudore commode ciet,quo tempore nobis etiam licet eadem utiliter arte promouere;at non uel alui deiectionem, uel uenę ſectionem. In acceſſionibus ab his omnino temperandum eſt, ut quas neque natura tum molitur, ſed ſi quæ fortè incidunt, ſolius morbi feruore impetuque fiunt. Nulla eiuſmodi uacuatio quæ uires ſupra modum laceſſit,in tanta acceſſionum quaſi fluctuum agitatione tutò obiri poſſit. Quum enim humores tum maximè quodam quaſi æſtu incitati efferueſcant,obturbatique permiſceantur nulla omnino queat iuſta eorum fieri ſecretio. Eſto etiam peccans morbi materia extra uenas maiores excãdeſcat,ſi hoc tempore uena reſeretur,metuendum erit ne illa in uenas exinanitas e ueſtigio commigret, fiatque ex intermittente continens. At uerò maxima morbi tranquillitate uena ſecta, uix ullum naturæ negotium faceſſit,ipſamque multitudinem e uenis maioribus eripit,nullo excandeſcentiæ metu. Maxima tranquillitas eſt medio remiſſionis intermiſſioniſue tempore. Si ſpatia inter acceſſiones porriguntur,facile ſit medium ipſum pro rerũ commoditate deſignare, ſin anguſtum,difficile, quod interdum uix occaſio ſeſe offerat,ut uel ante uel poſt uenę ſectionem opportunè ægrum alamus. In quibus morbis uel pręcautionis uel curationis gratia,poteſtas datur ſanguini mittendo horam deligere,conuenientior erit matutina quam pomeridiana. Nam a ſolis exortu ſanguis ſuccitatur, uiget atque dominatur, ipſoque diei lumine tenuis fit,ſerenus, & ad fluendum aptior, maximè ſecunda tertiaue hora. Hac ipſa ne æger ſopore torpeat, experrectus inſomnem horam ſaltem una duxerit oportet. Heſternum cibum integrè concoxerit, ſitque alui & ueſicæ munia executus, eoque magis ſi una quæpiam ampliorum uenarum erit incidenda. Nam exiles quibus ſanguis parcius emanat, nulla iſtiuſmodi obſeruatione feriuntur. Aſtrologica etiam obſeruatio ut non parum efficax tenenda. Cæterum quotieſcunque uehemẽtiores morbi præment & inſtabunt,tum uenam pertũdito. In uehementi enim & ſuffocante pleuritide,uel in angina,in ſanguinis immoderato fluore,in extrema uaſorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimium pręcipites ſunt, nihil iſtiuſmodi delectus habendus. At uero in febribus aliiſue morbis qui circuitibus affligunt,quietis aut remiſſionis animaduerſio multo præſtantior quam matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctiſve horam remiſſio inciderit, cæteris in id ritè adminiſtratis uena pertundetur.

Quæ ante uenæ ſectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

VT ad uenæ ſectionem opportuna temporis occaſio, ita corporis idonea præparatio adhibenda;qua neglecta, ægroto plurimum offenſionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione ſunt,puritas & expurgatio, potiſsima eſt ad uenæ ſectionem præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certe remorantur,ſunt uentriculi primarumque uenarum cruditas,noxiorum humorum colluuies, aluus fœcibus aſtricta: os uentriculi nimiopere ſentiens uel imbecillum,quæ non omnino uetant & excludunt,ſed duntaxat retardant uenæ ſectionem dum arte ſint ſublata. Crudiore enim uentriculo ſecta atque exinani-

ta uena, crudi ſucci plurimum in ſanguinis locum rapiet. Et ſuppreſſiore aluo ſi uenam eliſerit, iecur exhauſtæque uenæ ſordidum quiddam & impurum e fæcibus exurgent. Tantum moræ in uena pertundenda interponi debet, quantum ſatis eſt tum ad crudorum cõcoctionem, tum ut excrementa deſcendant. Hæc ſponte niſi ſuccedant, clyſtere uel balano prolicienda ſunt. prunis, uel caſia aluus emolienda. Coctus cruduſve cibus internoſcitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus eſt, ex ructu, ex uentriculi pondere. Corruptus humor in uentriculo, aut in uicinis partibus exuperans, ſiue illic genitus eſt, ſiue aliunde, uelut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur uenæ inciſionem, dum ſit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimento quam cruditas rapitur in uenas, haſque impuritate multa polluit. Hinc uel obſtructiones uel cachexię fiunt, uel morbi quibus mederi propoſueris ingraueſcunt, euaduntque eorum ſymptomata ſęuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociaque cõcitati excandeſcunt, uentriculum cordiaq; uellicant, hinc nauſea, conuulſio, lipothymia, ſyncope & alia ſymptomata, quæ terroris & metus plena ſunt. Vna bilis in os uentriculi tum effuſa, omnium maximè hæc mala inuehere ſolet. Has autem partes putridis humoribus occupari portendunt, cibi faſtidium, nauſea, humoris uomitio, frequens alui deiectio, uentriculi grauitas aut dolor, uentriculi præcordiorumve tumor atque diſtentio. Quæ quoties præter ullam ciborum cruditatem in ęgris apparebunt, e prima corporis regione antequam uena ſecetur deturbandus eſt uitioſus humor, illorum auctor & uelut ſeminarium, Vomitione id molliendum ſi ſurſum uergit, hauſta potione uel aquæ, uel hydrelæi tepeſcentis pondo ſelibræ. Alui autem deiectione ſi eo declinat, Caſia in id parum efficax, ut quę ſola ui lenite & emolliente prædita, tenaces ualde & glutinoſos humores nec ſatis detergit nec ex aluo ſubduxit. Accommodatior eſt hiera picra, ſi febris non reclamat, uel rheumbarbarum, uel ſenna, uel agaricum, uel pro humoris ſpecie aliud quoddam blandum, cuius uis uniuerſam corporis molem neutiquam exagitet. *His* non modo ſemel, uerumetiam ſecundo & tertio pro rei neceſſitate, expedit uti: ſub hæc tamen mox ad uenæ ſectionem accingendum. Quandoquidem humorum uitia, quum in omnes corporis regiones parit irruerunt, methodus ſummaque artis præceptio eſt, eas ſuo quamque ordine uacuare, meſenterij quidem uenas ante maiores. atque has rurſum ante corporis molem. Non autem contra, ne ex primis uenis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxij humoris ſit traiectio; quod ſanè eſt non expurgare, ſed inquinare, labefactare corpus. At ex habitu corporis in uenas maiores aut ex is in primis atque in aluum traducere conſentaneum eſt. Quæ autem dixi uitia non ſolum uenæ ſectionem remorantur ac tardant, ſed omnino præpediunt. *Hinc* neque in hydrope, neque in cachexia, neque in ſcirrho iecoris aut lienis, uel exigente alterius morbi importunitate, ſcalpellum admouemus. Tertium uitium cui pręparatio ante uenæ ſectionem adhibetur, erat oris uentriculi ſenſus eximius aut imbecillitas. Eximius eſt ſenſus quibus nerui e cerebro miſſi, molles ſunt, teneri, nudi, aut occurſantibus rebus obuii, atque hi uix citra offenſionem, acria, acida aut ſalſa quod genus habentur, acetum, piper, ſinapi ſdeuorant. Imbecillitas ſiue ex intemperie, ſiue ex rariore fibrarum ſtructura prouenerit, inde noſcitur quod nec cibus appetitur nec facilè fertur, ſed eo accepto dolor eſt, interdumque uel nauſea, uel cibi uomitio Qui ſic affecti ſunt, ut ex leuiſſima occaſione, ex inedia, ex ira, ex triſtitia, uel timore, ita ſanè ex phlebotomia quæ pariter cum ſanguine ſpiritus diſſipat, &

reliquos humores commouet, uel conuulſione uel comitiali morbo, uel ſyncope ſtomachica tentantur ad internicionis periculum, uel in alia denique ſymptomata incurrunt, quæ huius partis occaſione naſci proditum eſt. His itaque ante uenæ ſectionem conſulendum, oſque uentriculi muniendum iis quæ corroborant: quę humorum acrimoniam retundunt, quę humoris influxum arcent. Id genus ſunt, ſuccus mali punici: mali cotonei, medici, citrei, limonum oxyachanthę, & uuæ acerbę, acetum, aut qui ex his fiunt ſyrupi. Aut ſi qua frigidæ intemperiei ſuſpicio ineſt, ex uſu erunt calida aromatica, maximè ſyrupus mentæ, diacydonion, uinum auſterum aut aromatices. Horum tantulum uel panis optimi momentum his intinctum conferet: mox uero ut ęger paulum quieuerit, uena incidetur. Præparatio uenæ ſectioni pręmittenda, ſi morbi clementia ſinit. Immanis uerò importunuſque morbus nulla præparatione nullaque cunctatione feſtinare cogit. Sic in habitu athletico a quo pręſens aut ſuffocationis, aut ruptionis uaſorum periculum impendet, in uehementiſſima pleuritide, in febre ardentiſſima eaque maligna, in caſu & prolapſione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidandus eſt quã noxa ex non præparato corpore.

Quid ipſe ſectionis tempore faciendum. Cap. XV.

DECUMBENTI ęgro, in maxima tum corporis tum animi tranquillitate uena incidenda, potiſſimum ſi uires imbecillæ ſunt, aut ſyncopes metus ineſt. Etenim dum uel ſtamus uel ſedemus animalis facultas corpus ſuſtinens laborat, ipſaque inteſtina ac uiſcera ex præcordiis pendentia, uitali naturalique facultati uim inferunt. Si pars quæ inciditur prona ſit & in hanc facilis directuſque ſanguinis curſus, ex ea corporis ſede quam plurimum exinanire proponimus. Artus confricentur dum incaleſcant, & proximè ſupra eum locum in quem ſcalpellus adigetur arctius iaciantur, ut ſanguine profecto uena tumentior in conſpectum ſedet. Infra etiam illigari mos eſt, quum tremula inconſtanſque uena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut e ſua ſede diſſilit. Quibus autem denſa & ſqualida cutis eſt, & quibus anguſtæ uenæ, aut in altũ demerſę multa carne uel adipe obductę, iis multo arctius uinculũ inici debet quam quibus diuerſa eſt conſtitutio. Minores pedum manuumque uenas, quia uinculis non ſatis implentur, in calentem aquam demittimus, quę & profluenti ſanguini impetu facit. Si ne ſic quidem uena in apertum promatur, eam quo loco ineſſe ſolet digitorum impulſu percunctare, dum ſanguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes: hancque ſignatam, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam proſpiciat, ne uel flatu tumidum locũ, uel arteriam, uel tẽdonem pro uena petat. Interdum enim iniecto arctiore uinculo aliquid uenæ ſimile intumeſcit: interdum preſſa arteria motu uacuat & pro uena ſe profert. Scalpellum chirurgus uiſu perſpicaci manuq; ualida, ſummis digitis præhendet, nec plus mucronis proferet quã ad penetrandum ſit ſatis: manu altera membrũ eiuſque pollice uenam ſtabiliet, ſenſim nullaq; feſtinatione ſcalpellũ intrò ſuauiter, quod ſatis erit impellet. Venę quę in articulis, in brachij flexu & in poplite extant, in rectum diffiſſę, tardius coaleſcunt, quod articuli motu uulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi fiſſio tentanda, niſi quum iteratione eſt opus. Extra articulos, ut in capite, in

manibus, uel in pedibus quęcunque emergunt, in rectum fiſſæ cicatrice celerius obducuntur, quod labra ſemper inter ſeſe coeat. Sub interiore quæ baſilica dicitur, fere comes arteria delitеſcit, & ſub media neruus, utriuſque muſculorum tendones plerunque ſubſternuntur. Cephalia licet difficilis, omnium tamen ſolet eſſe tutiſſima. Chirurgus ne in tendoné, in neruum aut in arteriã impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, ſtupor, reſolutio, & brachij conuulſio cum tumore. Arteriæ ſanguis ægrè compeſcitur: illiusque magna ui effuſa uirium ſequitur exolutio, ſed neque inciſa arteria coit, neque ſaneſcit, ac pars tandem gangræna corrumpitur. Punctum neruum aut tendonem indicant doloris uehementia & inſequens conuulſio, atque tumor. Huius ſi qua erit ſuſpicio, uulnus ne coaleſcat, dum ab impendente phlegmone uindicatum ſit & dies duo tresue abierint. Inhibetur autem coalitus fotu tepentis olei. Lapſo triduo ſi dolor conquieſcat, nec noui quicquam obrepat, ſinatur coaleſcere. Sin minus, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, ut terbinthina, adiecto interdum euforbi momento. Aperta arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pulſu quodam exiliens Subſidio autem eſt amplaſtrum ex aloe, mirrha, thure, & bolo armena quæ oui candido & pilis leporis ſint excepta. His dein lintea ex liquore roſaceo imbuta inſternentur. Emplaſtrum faſciis obuoluetur firmè ac tuto ne triduo excidat, hoc blande ſummoto ſimile denuo imponendum. Si ne iis quidem arteria coaleſcat, tota trãſuerſum diſcindatur, ut extrema utrinque reuulſa molli carne obducantur. Rurſum autem quod ad ſectionis modum facit, ſi craſſus aut uiſcoſus ſanguis qualis melancholicus ineſſe putabitur aut cœli conſtitutio frigida ſit, ampla fiet uenæ apertio, ſin tenuis & aquoſus, aut ipſa cœli conſtitutio calida, anguſtior. Vena ut decet aperta uinculum a ſuperiore parte laxabitur, quò inde ſanguis uberius defluat. Si ſanguini curſus erit idoneus, ſinatur, ſi minus abunde & ſegnius fluat, idque ſectionis errore, ea emendetur ſi ſanguinis craſſitie, aliaue ex cauſa, laborans pugnum arctè uehementerque adducat, neruos, muſculos & later æ tuſſi ac uoce ualida contendat uulnus aquæ calidæ formento proritetur. Si uecordem cura metuſque terreãt, hincque parcius ſanguis emanet, intermiſſio fiat, dum uires exponẽdis recreentur modis. Immo etiam ſi pro ratione ſanguis dimanet, utile eſt medio curſu digitum uulneri imponere, tum ut uires reficiantur minuſque diſſipẽtur, tum etiã ut deterior ſpurciorque ſanguis ex intimis celerius in ſectioné confluat. Emanantis autem ſanguinis quantitas æſtimanda eſt, ut is demum opportunè ſiſtatur. Aeſtimatio ex morbi neceſsitate & ex uiribus eſt ineunda. In plethora ſimplici ad imminentium morborum præcautionem ſatis ſit redundantiam demere, dum mediocritas ſit reliqua. At quum iam morbus ineſt, iiſque uniuerſalis ut febris, non ſatis illud fecerit, ſed ſi uires toleret infra mediocritatem imminuendum eſt. Mediocris enim ſi putreſcat, quaſi efferueſcens intumeſcit, & tum corpori infeſtus, tum uiribus grauis eſt, minui igitur debet, at parcius quam in plenitudine. In partium autem phlegmonis non una quantitas, ſed tum caloris, tum ſubſtantiæ mutatio ſpectanda.

Quum uehemens dolor, aut magna quędam inflammatio locis ineſt ſectioni propinquis ſanguinis curſus non antè ſiſtatur quam uel dolor miteſcere occipiat, uel eius calor commutetur. Mutatio quippe indicat ſanguinem ex inflammata ſede, in qua is eſt a reliquo diſpar euelli, quod omnino expectandum eſt niſi aut parti uehementer impactus humor eſt aut euacuatione uires exoluuntur. Hæc ſiquidem cogunt intempeſtiuè ſupprimere, ac potius iterato

ratò quod reliquum eſt detrahere, alias quidem eodem die, alias poſtero. Vt enim affluenti ſanguini, ita & uiribus attendendum ne deficiant. Vires defecturas pręmonſtrant, labans fluoris impetus, pallens faciei color, oſcitationes, pandiculationes, aurium tinnitus, oculorum ſuffuſiones, quæ omnia coarguunt uitales ſpiritus imminui & cor infringi deſtitutum calore. Ad hæc ſingultus & nauſea, quæ fiunt irrumpente humore in hos uentriculi. Omnium tamen certiſſima & minimè fallax eſt pulſus mutatio, qui ſi ex cerebro ſupra modum rarus euadat, aut ex magno paruus, ex uehementi debilis & obſcurus, ex ęquabili inæquabilis, uires collapſuras, aut perturbationem epilepſię non admodum diſſimilem præſagit. *Hæc* igitur ſi ex uacuationis quantitate incidant, protinus intermittendum, ne imbecillitas, progreſſa uel mortem inferat, uel iacturam quæ nullo pacto reſarciri poſſit. At ſi uel motu & terrore, uel ſtomachi demorſu, hæc ſigna compareant, intercepto fluore laborans recreetur, ut exinde poſſit reliqua uacuatio compleri. Recreandi multæ ſunt rationes. Os atque faciem frigida conſpergere: acetum, uinum, moſchum, idq; genus aromatica ad nares admouere. Ab his uero præſtantiſſimum ſit ægrum proſternere; partibus quippe omnibus in unam ſitus æquabilitatem adductus, ceſſat labor omnis, principesque partes caloris & ſpiritus plus ſibi motuò impartiunt. Si ne ſic quidem releuetur æger, uomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo; quandoquidem is impetus ſtomachi cordisque tædia depellitur ſuſcitatque robur. Mox uires inſtaurentur, uino ſicco mali punici, iure carnium, medicamento diamoſcho aliiſve cardiacis.

Vt a uenæ ſectione regendus ſit æger. Cap. XVI.

SANGVINE ut morbi magnitudo uiresque ferebant emiſſo, uinculum diſſoluatur, uulnus exiccetur, ne concreſcente ſanguine madens aut non coaleſcat, aut abceſſus metum inferat. His ſiquidem non accuratè animaduerſis, die octauo aliquando reſignatum eſt uulnus. Adeps ſi exiliat ne pręcidatur, ſed intrò molliter referendus eſt. Deterſum uulnus linteo obſignetur, uel roſacea uel dulci aqua imbuto; aut etiam oleo, ſi ſanguinem iterum fundere conſilium eſt. Faſciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores ſint, nec cutem ulceriſve labra diſtorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmonis metus eſt, emplaſtrum & ceruſſa imponendum eſt; in ambitu uero cataplaſma ex ſemperuiuo, ſolano, arnagloſſa aliisque frigidis. Sectus æger ſupinus decumbat, ut omnibus partibus in ſpinam dorſi tanquam in corporis baſim reclinantibus, ſumma ſit quies, & in quiete partes exhauſtę repleantur, reſarcianturq; ſpiritus. Neque igitur ad conſueta munia properet, neque celerius inambulet, neque ullo exercitationis genere ſe fatiget; neque utatur uenere, neque in balneum deſcendat; quandoquidem ſanguis & ſpiritus uehementius incitati, ne diſſipentur aut incaleſcant, ſedandi comprimendique ſunt. Nec uero uenæ ſectioni continuò indormiendum eſt, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti ſpiritus. Itaque uigilans conquieſcat, abſitque omnis tum animi, tum corporis contentio, quod & in lipothymia pręcipimus. *Hora* una aut altera a ſanguine miſſo, alimentum licet offerre, exiguum quidem quodque boni ſit ſucci, quod promptè alat, & quod ſit profligendo morbo accomodatum. Duabus abhinc horis aut etiam minus, nihil uetat obdormiſcere, modo aſſidentes proſpiciant, neuel laborans in brachium

cæſum

cæſum ſe deuoluat, uel uinculum diſſoluat, quo ſanguis dimanet, uel aliud ſibi incommodum ferat. Reliquus cibus ſenſim tum copia tum materia deinceps increſcat; neque temerè aut auidè ad pleniorem properandum eſt ut quem natiuus color imminutus non planè ſit confecturus & quem crudum multumque exuctæ uenę rapiant, quo demum omnem corporis molem reficiant. Eſto etiam integra ſit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico ſe ſuccis largius implere, quos animus eſt uena ſectu debere? Amiſſo ſanguine exquiſitior uictus ratio tenenda, neque protinus ęger ad priſtinam diętam perinde ut canis ad uomitum redeat. Intemperantes, idonei uenæ ſectioni non ſunt.

De iteranda uenæ ſectione ſic ſtatuendum. Quum ex feruentis ſanguinis copia, uel maxima inflammatio, uel dolor uehementiſſimus, uel ardentiſſima febris irrumpit; ipſo protinus initio antequam effrænatus ſanguis in principem aliquam partem incumbat, non modo quantum illius exuperat, uerumetiam multoplus emittendum eſt, idq; uniuerſe & affatim etiam ad uſque animi defectionem, ſi ualidę uires tolerando ſunt. Ferè autem ualent, in plethoricis affectibus, in quibus rarò uacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras uires, non autem imbecillas permittit, *Hippocrates* uſque ad animi defectionem deducere. Nam conſtantibus & integris uiribus defectio interueniens arteriarum duntaxat ſpiritus exoluit, illeſæ uerò perſiſtunt eæ uires, quas cordi, iecori a cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illæ diſpereant, ex his tamen inſitis alię perſimiles denuo ſuſcitari poterunt, ex quibus impendio recreabitur æger. At imbecillis (quoniam illæ principibus partibus inſitæ uires languent) ſi lipothymia obrepſerit, uix inſtauratio fiet. Quocirca uiribus imbecillis cauenda diligenter eſt defectio. Ita quidem de maximis urgentibusque morbis ſanciendum. At in leuioribus iiſque uniuerſalibus, ut in plethora, in febribus & aliis morbis, quorum materia coercita eſt in uaſis, non quidem ad lipothymiam, ſed tamen quantum expedit quantumque affectus expoſtulat, uniuerſe & ſemel ſtatim initio uacuandum eſt, ſi modò uires annuant. Ea uacuatio citra ullam uirium iacturam, exuperantem materiam ſubtrahit, antequam uel totū putreſcat, uel in nobilem partem irrūpat, uel horrenda ſymptomata ſuſcitet. Qui metu deterritus in his uacuationes partiri proponet, & minus ſanè proficiet, & morbum producet in longius. At ſi per uirium imbecillitatem nequit uniuerſa uacuatio cō pleri, quum præſtantior uirium quam morbi ſit obſeruatio, partione uti cogimur, idque ſummo iudicio ſumma prudentia. Partitio autem ſit ex modicis interuallis, atque uel diſſoluto uinculo, uel digito indito uulneri, intermittatur tantiſper dum modis antè expoſitis reſtituantur uires. Interdum hora una, interdum etiam plures ad uirium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum autem ſi non ultra diem prorogare, ac bis ſanguinem (ſi uires ſinunt) eodem die mittere, idq; in morbis uniuerſalibus; & (niſi quid aliud uetat) antequam putredo aut alia inualeſcunt mala, quantum expedit educere. Cęterum in affectibus partium omnibus præſertimque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo ſeiungi, atque repetitam uel in diem poſterum, uel in perendinum differri: ut hoc temporis ſpatio, corrupti humores ex affecta ſede remigrent in uenas exhauſtas, quos exinde altera ſectio promptius eripiet. Pars enim laborās ſenſim uno alterove die humores ſuos eò depoſuit, qui corrupti quum ſint, illic relinqui non debent, etiam ſi dolores conquieuerint. At uerò uenenatam, malignamque inflammationem, ut peſtilentem bubonem,

bonem, uel carbunculum, neceſſe eſt eo ipſo die feſtinanter iterata uacuatione demoliri, ne peſtilens contagio diutius hæreat in uenis. Neque tamen cõfidentius atque audacius crebrior uenæ ſectio adeunda, non parum enim ſpiritus caloriſq; demit ac in ſenectutem immaturam & hanc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat, cuiuſmodi ſunt cachexia, hidrops arthritis, tremor, paralyſis, apoplexia. Impenſius enim refrigerato natiuo calore, humidoq; primigenio imminuto uiſcera langueſcunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum cauſa fit atque origo.

Emiſſi ſanguinis obſeruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS ſanguis excipiendus mundis terſiſque peluiculis, terrenis, uitreis, ſtanneis aut argẽteis, non item æneis, ne ab his uel propriæ ſubſtantię uel caloris, uel alterius qualitatis cõuerſionem ſubeat, quę noſtrum de corporis affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus ſanguinis uarietas diſpici ac diſtingui poſſit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis, nec ſamus, nec uentus, nec ſolis radii pertingant. Omnium prima in his obſeruabitur ſanguinis ſubſtantia. Viſcoſus eſt qui lentè fluit & tanquam glutinum digitis obhęret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Craſſus eſt & denſus, multaſque fibras habet, qui ocyus concreſcit atque conglaciat, hic obſtructionum aliorumque inde morborũ fit auctor. Qui tardius concreſcit ac dureſcit, tenuis eſt, qui uerò iam refrigeſcens minime dureſcit, is omnino uel aquoſus uel putridus eſt, cuius fibræ omnes direptæ atque corruptæ uanuerunt. Idipſum planius diſtinguit fiſſio. Craſſus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè, putridus uerò non finditur, uerum ſimulatque attingitur totus in partes exiguas diſcerpitur. Serum multum tanquam aqua citrina concreto ſanguini innatans, uel potum liberaliorem, uel iecur infirmum quale hydropici, uel imbecillos renes, uel eoſdem obſtructos oſtendit, quibus ex cauſis ſerum redundans in uenas, ſanguini permiſcetur. Hunc tamẽ nõ eo prorſus deſtitui par eſt, uelut in his qui frugalibus bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent, craſſeſcens enim ſanguis difficilè in tenues uenas diſtribuitur, eaſque promptè intercludit. Spuma innatans niſi fluoris impetu nata ſit, incẽdium atque feruorem eius humoris oſtendit, cuius calorem præ ſe fert, rubra quidem ſanguinis, citrina, bilis alba, pituitæ, liuidæ, melancholiæ. Dureſcentis ſanguinis calor per ſumma rubicundus, boni utiliſq; ſanguinis eſt index, ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis eſt arteriarum, ruber uerò & obſcurus mediocris, qualis eſt uenarum. Color citrinus, bilem, albus pituitam, uiridis, bilem retorridam liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, ut diſpariũ colorum permiſtio uarios humores exuperare commonſtrat, qui an etiam putridi ſint necne, ſanguini ſubſtantia palam facit. Sanguinis parte ſumma innatat nonnunquam pingue quiddam & adipoſum, inſtar telæ araneis cohærens. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt ex ipſo ſanguine cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtringoſius fiat minuſque opimum idipſum colliquari & marceſcere portendit. Ima parte concerti ſanguinis ſubſidet quod terrenum magis eſt atque fœculentum. Id quum finditur, ſæpius apparet uel rubrum obſcurum, uel nigrum uel liuidum uel uiride, unde humoris qui ſanguinem perfundit, naturam uidere eſt: atque ex coloris copia aſſequi quantum unuſquiſque humor in uenis abundet. Si diffiſſo ſanguine grana quædam arenularum ęmula offendantur, aiunt uel elephantiaſim uel propenſio-

nem ad hanc notari, quanquam obſeruantibus rarò tale quiddam deprehenſum eſt. Rarum eſt ſanguinem a uenis graueolere, quod ſi contigerit, putredinis corruptioniſque deploratæ eſt indicium. Detractum ſanguinem nemo deguſtarit, at ſi cui in os fortè incidet, dulciſque apparebit, ſecundum naturam eſt, qui amarus, bilioſus, acidus aut ſtipticus, melancholicus, inſipidus, pituitoſus, ſalſus pituita ſalſa perſuſus. Sanguinis ſubſtantia atq; calore animaduerſis, conferendę inuicem erunt peluiculæ, quæ ſi omnes optimum ſanguinem æquabiliteer exhibeant, credibile eſt reliquum in uenis ſimilem haberi, illum tamē detrahendum fuiſſe, quod multitudine peccaret, quæ una corpus grauat, ſenſus offundit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pericula coniicit. Si uitioſus & impurus ſanguis conſpicitur, multo etiam utilius eductus eſt, ut qui & copia & qualitate moleſtus, corpori negotium faceſſeret. ſed & poſthac diligentius uacuari corpus debet, aut pharmaco, aut uenæ ſectione. Si qui prius manauit ſyncerus, qui autē poſterius, prauus exiſtit, multi huiuſmodi reſidēt humores in corpore, proba uictus ratione, idoneiſque uacuationibus exterminandi. At ſi hoc ex phlegmone accidit, bono eſſe ſolet, nempe iudiciū completæ & integræ uacuationis, quæ morbi materiam ex affecta ſede extirpauit. Si poſtrema peluis purior eſt primis, conſummata eſt uacuatio, quæ ſanguinem uitioſum omnem detraxit, dum utilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepeſcentem aquam effuſus, diuulſus ſecretiſque ſubſtantiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, ut internoſci nequeat, illi etiam permiſcetur tenuior ſanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & ſpecie quodā modo iudicium facere. Craſſior ſanguinis portio & fibroſa ſubſidet in imo, quę pura & ſecundum naturam eſſe iudicabitur, ſi lucida tenuis, ſubalbida, & cohærens fuerit. At craſſior craſſum etiam ſanguinem ineſſe, obſcura & nigra, aliove infecta calore, ſanguinem uitioſorum humorum fœcibus inquinari commonſtrat, quos ipſa caloris differentia diſcernit. Si parum illa cohęret, diſtractaque facilè dilaceratur, ſummę putredinis eſt argumentum.

De arteriarum ſectione. Cap. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito uenæ ſubſtratam, aut eam quę in poplite ſita eſt, neque ex induſtria, neque imprudenter incidere ſit tutum. Eius enim ſanguis ægrè reſtingui poteſt, nempe tenuis & calidus impetuque prorumpens & ſanè nonnulli uolentibus medicis uinculo quaſi hæmorrhagiam ſiſtere, nata partis gangræna mortui ſunt. Neque ſi reprimatur facile queat uulnus ad cicatricem perduci, citra aneuryſma ob aſſiduum pulſum obq́ue tunicas craſſas & pręduras. In ipſa uero aneuryſmatis chirurgia non pauci periere. Præſtat igitur quum neceſſitas poſtulat maiorem arteriam totum oblique in tranſuerſum ſecare, nam ſanguis deinde ſiſtitur, utrinque ipſius extremis retractis, & uulneri impoſito emplaſtro ex aloe ſupra deſcripto. Minores uerò arterias quę in ſummis artubus, in capite, in manibus, & in pedibus extant, licet citra hęc pericula incidere, ut quæ agglutinari poſſint, præſertim in molli humidoque corpore, quali mulieres ac pueri præditi ſunt. Confert autem harum ſectio quum uehemēs diuturnuſque dolor circum membranas uim infert, qui pungenti ſimilis eſt ob mēbranæ ſenſum, & qui pulſans eſt arteriarum motu. Sanguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coercitus, at

doloris

doloris cauſa. Itaque ſi partibus extremis inueſtigentur ac ſecentur arteriæ, quæ a ſedibus illis affectis producunt, dolor omnino uaneſcit. Pauci hoc tempore arterias incidunt, quod non admodum conſpicuæ ſint, nec facilè ſit illas cõſequi. In temperibus tamen ſectę calidas acreſque oculorum fluxiones inhibēt quarum gratia totæ diſciduntur, aut inuruntur candente ferro, cauſtico medicamento. Ponè aures ſecantur in uertiginę, in diuturnis capitis doloribus calidis atque ſpirituoſis, in faciei rubore, & quibuſdam aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicem & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter uiſcera & diaphragma poſitis iuxta maleolum ſecta uetuſtos lenit coxendicum dolores qui iãdiu inuoluere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ edirecto affectæ ſedis eſt, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totus prouiſione neglecta.

De particularis ſanguinis uacuatione. Cap. XIX.

QVVM ſanguis aliqua in parte ita inæſcit, ut nec ſecta uena, nec medicatione reuelli poſſit, ab ea potiſſimum parte quę offenditur educẽdus eſt, remediis quæ ei ipſi parti liberandæ inſideant. Eiuſmodi ſunt hirudo, ſacrificatio, & cucurbita, quæ a parte iam lęſa ſanguinem manifeſtè exhauriunt. Hirudo morſu trifidum uulnus infligit, quod non cutem modo, uerum altius quoquè, ſi ea tenella ut pueris & infantibus eſt, penetrat. Exhauſta porrò exinanitaque & accurate preparata auidius utriuſque ſugit, fereque continenter dum copia turgeſcat ſaturaque procidat. Plerunque etiam ſublata ea ſanguis confertim profluit, ſi præſertim in prominentem uenam erat infixa actum proſcalpello & phlebotomia eſt. *Ita* quidem ex hæmorroide tam copioſum interdum ſanguinem euocat, ut emplaſticis adſtringentibuſque medicamentis ſit opus, & pureorum cubito infixa, phlebotomiam exæquet. Quęcunque ſic e uena caua haurit, pro uniuerſali uacuatione habenda eſt. Quæ uerò duriuſculæ cuti, aut ei parti cui nulla ſit amplior uena ſubiecta adereſcit, quam ſolum partem attigerit, euacuat: aut certe minimum e uicinis, nihil uerò prorſus ex alto aut eſt diſtantiore loco prolicet. Quocirca iis duntaxat partium uitiis exugẽdis adhibetur, quæ in ſumma ſunt cute, ut ſcabiei, uitiligini, impetigini, pano, naſi facieique rubori & elephanticorum tuberculis.

Sacrificatio fit epidermide minutim ſcalpello diſciſſa: quæ tamen & nonnũquam altius ſubiens ueram cutem ferit. Vacuate ſola parte diuulſa, niſi forte uenam conuulneret: exitum enim facit humori ſubiecto, nec tamen ui quicquã ex alto aut e longinquo trahit. Quo altius ſcalpellus adigitur, eo plenior ſanguinis eſt effuſio. Expurgandæ cutis remedium eſt ſacrificatio, ac eorum quoque affectum quibus dixi hirũdinem opitulari quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eique iam contumaciter obherent, ut ſcirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiuſuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ ſphaceli & aliorum in quibus natiuus calor ſtrangulatus uentilari deſiderat. Largius autem ac uberius ſacrificatio ſanguinem profundet, ſi protiuus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim ui flammæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxique humoris ac ſpiritus partem circunfundit, ſed & quod in locis diſtantioribuſque ineſt ualidiſſime trahit. Atque ſi cutis antè ferro exaſperata eſt, id manifeſte in ſe prolicit: ſin uero leuis ea & integra manet, e diſtantioribus plenioribuſque euocat in cutem, ac in eam ſedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhęrens cucurbitula cute iam inciſa, corporis ſummas partes expurgat.

gat, multo quidem potentius, quam aut ſacrificio ſimplex, aut hirudo, iiſdemque ſuccurrit affectibus. Leuis autem & quæ ſine ſacrificatione imponitur, non manifeſtè ſanguinem, ſed unum ſpiritum extrahit. Cęterum humores ad ſeſe rapit, irruentem fluxionem reuellit, ſanguinis profuſionem undecunque factam directo contrarioque loco impoſita ſiſtit, quum præſertim ex uena ſanguinem mitti reuellique imbecilles uires minimè ſinunt. Errabundum uterum, fluctuantemque humorem cohibet, eum uero qui parti iam hæret impactuſque eſt deriuat, & eum qui in alto corpore demerſus eſt euocat in ſummum ut idcirco ſtuporis, paralyſis, inueterati doloris accomodatum ſit remedium. Flatus uerò ac ſpiritus quauis ſede coercitos expedite diſſoluit atq; diſſipat. Proinde palpitationem, ſingultum colicum nephreticumque cruciatum ociſſimè compeſcit. Expeditiſſimum hoc pręſidij genus hac minimè periculoſum. Neque enim corpus ulla qualitate labefactat neq; uires infringit.

Hactenus remedia expoſui quę ſanguinem tum uniuerſum tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illamve, ſed nullo diſcrimine omnem corporis materiam uel abſumunt uel diſſipant.

Vniuerſalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per ſumma corpus exauriunt uacuantque, alia ſudores conſpicuè cient, alia halitum tenuemque ſubſtantiam perſpiratu digerunt. Hoc genere continentur inedia, unctio & frigido, illo exercitatio, balneum, laconicum. Phlebotomiæ uires proximè imitatur inedia, ſenſim ac pedetētim ſanguinem abſumens quem ſemel ac repente phlebotomia uacuat, pręterea uerò crudos humores aliosque complures diſſipat, omniſque generis excrementa propellit. Etenim natura libera nec impedita, ſalutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur conſuetus corporis cibus aut ſubducitur, aut ex toto circunciditur, huiuſque penuria ineſt, inſitus nobis calor omnium naturalium functionum auctor per omnia diffuſus ac incertus, noui cibi copia minimè implicatus, ubique uim ſuam exerens, inualeſcit. Ac primum quidem utilem ſuccum & ſanguinem in corporis partiūque ſubſtantiā mutat abſumitq; nutritione: tenues uero humores ac ſuperuacuos in halitū digerit & ſine ſenſu diſſipat; crudos concoquit, mutatque in ſanguinem alendo corpori idoneū. Ex ſuperuacuis autem craſſos attenuat, lentoſque detegit; ac proinde ſtrenuè expedit obſtructiones, adhæc quicquid concoquere non poteſt, id ſaltem præparat, uiaſque omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditioreſque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerit, in expugnationis uias adducit expellitque foras. Hinc plerunque aluus ſponte ſoluitur, uomitiones erumpunt, urina profunditur uberior, cerebri excrementa defluunt, & quę a purgationis uia longius abſunt perſpiratione diſſipantur. His corpus uniuerſum ſublato quaſi onere leuatur, reſpiratio libera fit facilis, mens ſenſuſque omnes expeditiores alacrioreſque euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerūque uentriculum uitioſis implet humoribus; unde ſtomachus eroſiones, uigiliæ, corporis perturbationes & uertigines, quod ſcilicet inſitus calor perinde ac medicamentum noxios humores exagitet in alimenti penuria. Vt uero perturbatur ea demum ſubigit, domat atque depellit, unde magna ſequitur tranquillitas & morborum multorumque ſymptomatum ſedatio, ſuperſtite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hæc ſanè moderata efficit inedia ut quæ acres humores exacuit,

uit, incendit, calfacitque corpus. Immoderata uerò quoniã pabulo atque etiam ſuperuacuo humore abſumpto, ipſam quoque partium ſubſtantiam deſſipat, quæ caloris eſt ſedes, corpus tandem refrigerat, uireſque comminuit & obterit. Salubris eſt tempeſtiua abſtinentia, & apprime utilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blandè nullaque uiolēta aut corporis aut humorum impulſione, nullaque aliena qualitate in corpus inducta ſenſim ac lētè progreditur. Acutis porrò urgentibusque morbis ſola inedia uix tuto ſuccurri poteſt, ſed aut uenæ ſectione aut pharmaco expedite uacuandus eſt corruptus ac putridus humor, qui de ſua bonitate plurimum deceſſit, & quem inſitus calor neque amplius in benignum reducere, neque de repente exturbare poteſt. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parſimonia, eoſdem, recens genitos facile perſanat inedia, inueteratos quoque eos plurimum coctione lenit, tandemque profligat. Ea ipſa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quod ſenſim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui uerò iam præſentes ex copia ſæuiunt, eos non inedia, ſed uenæ ſectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ ſitus eſtimandus. Nam quum uenis aut ſummis partibus ut capiti, uel plenitudo, uel cruditas, uel pituita grauis moleſtaque eſt, cibus partus ſiccusque confert, ea moderatione ut precordia primasque partes ne collabantur alat, non autem ad corporis ſumma ipſe pertingat. Quum uerò aut in uentriculo, aut in prima corporis regione uitium inhæſit, multoque parcior ſicciorque uictus imperandus. Inedia appellatur modo abſtinentia, modo parſimonia, non cibi duntaxat ſed & potus, qui magis promptiusque quam cibus tum uiſcera tum uenas implet, iiſque negotium faceſſit. Quos igitur morbos inedia non ſuſtulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque, ſed quam inedia minus abſumit ac digerit, idque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinſecus corpori calorem confert, ſed ingenitum nobis & innatum ſuſcitat, qui dein quoquouerſum effuſus corpus humoreſque calfacit. Vnde alimenti concoctio, diſtributio nutritioque fœlicior. Eadem ſanguinem & humores extenuat mollit, colliquat & diffundit, atque adeo perturbat, ut ſua illi uaſa impleant atque diſtendant, uixque turgentes contineri poſſint, ſed ui impulſi aut foras exiliant, aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipſa etiam cutis ſpiracula laxat & reſoluit, quumque ualidor ſuſcitatus eſt calor, ſpiritus quoquouerſum in corpus impelluntur, qui ductus omnes reſerant uiaſque expurgant, & oborto ſudore copioſo ſuperuacua propulſant. Non ægrotantium, ſed bene ualentium eſt quæ exercitatione ſit ſudorum eruptio. Etenim quia uires exoluit corpus defatigat, laboranti grauis importunaque eſt. Bene ualenti ad præcautionem accomodata, concocto certè aciam diſtributo cibo aluoque ſubducta. Impuriori corpori uitanda exercitatio. Quum enim uitioſus humores confundat ac perturbet, quos tamen nec euincit nec prorſus depellit, plerunque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longa quam exercitatio potentius, è ſpiracula laxat remittitque humores calfacit, extenuat, fluxoque colliquat. Ex his fuliginoſos non modo diſſipare ſummis, uerumetiam ex intimis corpus regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicitque ſudores. Craſſiores uero quos non diſcuſſerit, colliquat & tanta ui concitat, ut in alias plerumque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduerſiſſimũ eſt qui morbo graui tenentur, at

que iis qui citra morbum impuro plethoricove ſunt corpore,& quibus nobilioris cuiuſdam uiſceris imbecillitas ineſt,aut precordiorum durus renitenſque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones diſcrimen adducit. Vtile uerò & accomodatum iis deprehenditur,qui ſqualidi extenuatique ſunt,& quibus iam magna partium ſolidarum ineſt ariditas,atque iis etiam qui ex febris ardore quaſi retorridi euaſerunt,melãcholicis quoque & craſſo terrenoque humore oppreſſis. Sed & in iis cautio adhibenda,ne ulla ſubſit in uenis primis copia crudi,humoris,quę in omne corpus rapi poſſit,ne ue inter adminiſtrandũ horror ullus incidat,qui febrem prænunciare ſolet. Tanto autem manifeſtius atque ualidius hæc efficit balneum,quãto uel natura uel arte calidius obtigerit,ſiue ſulphureum,ſiue nitroſum,ſiue medicamentorum calidorum permiſtione comparatum ſit. Solũ uerò aquæ calidæ in quod reſupinus æger a genibus ad umbelicũ demergitur non mouendis ſudoribus deſtinatum eſt,ſed aut molliendo reſerandoque utero,aut leniendo dolori,qui uentris imas partes excruciat.

Laconicum in quo ſicco calore ſudor elicitur,humores e corpore aliquanto ualentius quam balneum reſoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis,quorum materia aut in artubus,aut in ſummo hæret corpore. At quoniam in eo uapor feruidus,non ſolum corpori extrinſecus occurſat,uerumetiã reſpiratione intro ſeſe inſinuat,ac in omnia diffuſus corpus haud mediocriter incẽdit & exiccat,nec calidis,nec acutis affectibus,nec impenſe bilioſo, nec extenuato corpori decernendum. Quum uerò humores conturbet corpuſque uehementer laceſſat,iiſdem atque balneum obſeruationibus uſurpetur. His uacuandi generibus humoris atque ſpiritus nõ exiguum ex uniuerſo corpore diſſoluit in ſudores,qui tamen per febres acutoſque morbos,ſi res expoſtulet, lenioribus mouebuntur auxiliis.

Iam uerò unctio atque frictio ſumma duntaxat corporis exinaniunt, neque humoris intus ac penitus abſtruſos,neque corpus ipſum inſigniter conturbant. Mollis quidem longaque frictio corporis ſumma excalfacit,cutis ſpiracula laxat dilatatque,quibus ex cauſis humores in extrema corporis effuſi incaleſcũt extenuatur & liquefiunt,qui demum ſponte ſua diſſipantur & euaporant. Vnctio calida eadem,ſed aliquanto ualidius confert. Altius ſiquidem penetrans nõ modo cutem emollit,uerumetiam corporis interiora & humores contagione calfacit,extenuat,diſperditque. Leuior tamen eſt unctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis,longa uero neque in acutis,neque in creſcentibus eſt ex uſu.

His mihi concludenda uidetur de uenę ſectione deque omni uacuatione uniuerſali ſuſcepta tractatio,quam idcirco paulo pleniorem inſtitui,ut omnia cõplectere,quæ in hanc rem pertinent,& quæcunque ueterum ſcriptis ambigua ſunt aut controuerſa,perſpicuam lucem acciperent. Quæ ſi cui uix licet omnia ad unguem iplo medendi uſu complere,conandum tamen eſt,ut ad illa tãquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

Libri Secundi Therapeutices, de uenæ ſectione.

FINIS.

DE PVRGANDI RATIONE,

LIBER TERTIVS.

Quid purgatio, quotque eius differentiæ. Cap. I.

PVRGATIO, eſt eorum quę ſola qualitate moleſta ſunt euacuatio. Qualitatis genere non eas ſolum complector quę primę appellantur, ſed & ſecundas & cuiuſuis ſubſtantię corruptionem. Nam corporis excrementa & humores ſuperuacui quum immoderatus exuperant, non multitudine, ſed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium craſſi ſunt aut glutinoſi aut acres. Pręterea tum hi, tum etiam qui proprie ſucci nuncupantur, ſi uel intemperiem, uel alienam qualitatem, uel corruptionem ſortiti ſunt qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc uitia naturali conſtitutione eouſque iam receſſerunt, ut neque uictu neque alteratione ſola emendari, neque naturæ caloriſque beneficio in priſtinam bonitatem reduci poſſit, auferenda certè ſunt, omniſque eorum materia tanquam inutilis prorſus extirpanda. Id autem purgatione fit, quæ una cacochymiam ſubtrahit. Venæ ſectio eum fortaſſe uitioſum humorem qui conſiſtit in uenis, at nō ſyncerum euacuat ſed ſanguine & utili humore permiſtum. Purgatio uero id ſolum quod uitioſum eſt & qualitate peccat, utili relicto, niſi fortè immoderatius afferatur. Purgatio alia ſponte, alia arte & medicamenti ope fit, quę propriè appellatur medicatio. Hęc rurſum duplex, uniuerſalis & particularis. Vniuerſalis non quæ omnes humores, ſed quæ uniuerſo corpore aut certè maxima ex parte ſuperuacua deducit. Particularis quę partem quampiam propriis uitiis expurgat, ut a cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris e renibus emictio: uteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Eſt porrò uniuerſalis triplex, alui perfuſio, uomitio, & quæ alui nuncupatur deiectio; de quibus ſigillatim accuratius diſſerendum.

De clyſtere. Cap. II.

INTESTINORVM præſertimque craſſiorem uitiis aptè clyſter ſuccurrit. Eò quippe integris uiribus pertingit, quò epoti medicamenti uis non niſi hebetior & longo uię prolapſu fracta ignauior accedit. Quot igitur in inteſtinis uitia, tot & clyſterum genera; alii dolores leniunt, alii humores acres conſopiunt alii ulcera detergunt aut ſiccant, alii fluxiones cohibent alij euocant. Horum rurſus alii flatus diſcutiunt, alij fęces emolliunt, alii humores eliciunt è uicinis partibus, qui purgantium genere proprie contineri ſolent. Nam præter flatus ac fęces cibique reliquias, non pauca etiam in inteſtinis cumulātur

tur ſuperuacanea pituita, quæ nonnunquam proruit è cerebro, aſſiduo autem ex uentriculi, & inteſtinorum nutritione ut peculiare excrementum ſuccreſcit: maximè uerò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinoſis cibis magnus eſt cruditatum prouentus. Ea quidẽ initio aquoſa aut etiam mucoſa exiſtit, quæ diutius in lõgo uię anfractu pręcipuè uerò in cęco inteſtino, aut in coli cellulis inhereſcens, caloris ui tempore craſſeſcit dum & uitrea & gypſea euadat. Talis interdum modò ſeorſum, modò fęcibus circumducta ſponte redditur; plerunque tenacius inteſtinis adhæreſcit, ut neque illabenti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hęc copioſior, atque tum inteſtina, tum meſenterium inferciens caput, ſenſus corpuſque uniuerſum de grauat, obſtructionum multorumque morborum procreatrix. Similis eſt & humorum quorumlibet ratio, qui aut ſponte aut purgationis ui è uiſceribus decuſſi & in inteſtina deuoluti, illic ſubſiſtunt & herent. Hos ergo antigens clyſter incidit, extenuat, detergit ſecumque deducit; ac multa ſæpe craſſa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis uis excludit. Sed & inferiora expurgans ſuperiora conſequutione exonerat; etenim uiſcera preſſaque præcordia liberat meliuſque ſpirantia facit. A clyſtere omnis eſt purgationis initium hic deiectionis uiam parat & expedit, uomitionis impedita ſubtrahit. Quumque in inteſtina defixi humores aliiue eorum affectus ſanandi ſunt, flatus fæceſque clyſtere in primis excludendæ, ut dein ſit in ipſos affectus uis efficacior. In latus dextrumque decumbenti facilius celeriuſque ſubit, ſurſumq; excurrens inteſtina proluit; ſi noſtro decubitu in recto aut in colo inteſtino, quod aliorũ mole premitur, plerunque ſubſiſtit. Tepens iniiciendus, idq; ſenſim ne impetu flatus ſurſum magnis torminibus compellat. Ad alui ſubditionem, quod ſæpe cõturbet ſubuertatque cibum, uentriculo uacuo indendus eſt: ad medicationem uerò eo etiam cibis conferto admittitur, diuq; continendus eſt ut tempore uires ſuas potentius exerat. Hoc diutius ſubſiſtente poteſt laborãs cibũ ſumere, aut huic etiam ſi uolet indormire; nam poteſt licet non ſyncerus, ingenti tamen fœnore redditur. Rarenter admodum aut in uentriculum ſubit, aut in meſenterij uenas rapitur, licet odore uel ſapore os nareſue feriat, aut etiam urinas inficiat.

Qui naturæ conueniẽs pro alimento ſubditur, abſorbetur interdum ſi longa fuit inedia aut parſimonia cibi. Sæpe etiam quum uehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, ſubſtituit ac manet ſurſumque repit. Dolor enim omnia quaſi abſorbens uacuationem cohibet. Fetè tamen remorantem clyſterem acrior aut glans reuocat.

Glans clyſtere longè ignauior eſt, nihil quippe eorum eluit aut ſanat, quæ inteſtina efficiunt, ſed aluũ duntaxat idcirco mouet quod acrimonia podicem ad deſidendum ſtimulet. Crebrior hęmorroidas irritat & aperit, acriorq; ulcus interdum excitat. Ad podicis uitia ſolent omnis generis componi, adſtringentes detergens, lenientes, prout affectus conditio poſcit.

De uomitione. *Cap. II.*

VOMITIO eſt impetu uentriculi ſurſum facta reiectio. Quum immoderato potu uentriculus fluctuat redundans humor plerunque ſine ſenſu per gulam in os refluit, crebraque expuitione redditur. Lumbrici quoque interdum ex inteſtinis per uenrriculum & gulam in os ſurrepunt; atque in nauſea & cordis dolore tenuis aqua e uentricnlo confertim in os confluit. *Hi* motus omnes tametſi ſurſum preter naturam fiunt, non dum tamen poſſunt uomitionis

nis

is appellatione contineri, ſed qui duntaxat manifeſto uentriculi conatu obtigerint. Vt enim uterus in partu collectis undique uiribus ſeſe arctiſſimè ſummis partibus adſtringit quo fœtum excludat, ita & uentriculus noxię iniuria laceſſitus compreſſo fundo totus ſurſum impetu fertur, uomitione quicquid infenſum eſt excutiens. Motus hic omnium eſt naturalium manifeſtiſſimus, quo & uentriculus de propria ſede exiliens, aſſidentes partes quibus annectitur magna ui diuellit. Hinc uomitio difficilis uiolentaque eſt aliis tamē magis, aliis minus tamen minus. Quibus preſſum anguſtumque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ii rarò ac certè uiolenter uomunt, facilè uerò & occaſione leui qui contrario ſunt habitu. Violentes rurſum & periculoſe, aſthmatici, tabidi, & ii quos præcordiorum inflammatio aut dolor exercet, metus enim eſt aut ſuffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quēadmodum & in motu omni uehementiore. Crebrior difficiliſque uomitio uentriculum, præcordia & quæ ſub his ſunt uiſcera, crebra ualidaq; concuſſione debilitat, eoque humores rapit impuros, caput implet ſenſuque degrauat & offundit.

Quæ uerò facilis & moderata obtigerit, ſaluberrima eſt & purgationibus præſtātiſſima. Noxios quippe humores ex ipſis fontibus ſynceros elicit & uacuat omnem quæ in uentriculi capacitate in eiuſve tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, e precordiorum membranis, e cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis ſuperuacuos humores ſynceros elicit, quos plerunque nec hiera nec aliud uehementiſſimum ullum etiam frequens pharmacū in aluum exturbare poteſt. In uentriculum enim ex his locis uiæ breues ac expeditæ magis quam in aluum directæ ſunt, per quas facilis eſt uomitio. Quanquam autem primum ab interioribus euellit, conſequutione tamen caput reliquumq; corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibus, qui a præcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauſeæ cibo, faſtidio, crebræ uomitioni, uentriculo precordiiſve diſtentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranæ, uertigini, incubo, epilepſiæ, ſuffocationi, omnibuſque capitis affectibus, qui precordiorum ſympatia contracti ſunt, & quos e precordiis in reliquum corpus effuſa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu langueſcit appetentia, & nauſea uomendique deſiderium fatigat, ſi pharmaco non ſatisfit, uomitione curandum. Nā quæ purgatio non eluit, extirpat uomitio, & quæ illic non facilè labuntur in aluum, promptè in uentriculum remaneant. Tanti igitur uomitionis uis ęſtimanda. Cui autem ęgrè ea cietur, diligens adhibenda eſt præparatio. Quum enim uel ex corporis conformatione, uel ex humoris ſitu & ceſſitie, uomendi conatus angere ſolet, ac faciei oculorumque rubor, capitis tenſio, ſudor multus, & interceps ſpiritus obtingere, idque citra uacuationem ullam, non niſi adhibita pręparatione uomitio tentanda. Primum igitur attenuandus detergendusque humor, atque iis uię molliendę & laxādę ſunt, quæ poſthac traduntur. Corpore autem cōuenienter præparato, quum uomendi neceſſitas premet addendus ſtimulus ut artis & naturæ cōcurſione affectus edatur perfectior. Ferè quidem ieiunos nauſea uomendiq; deſideriū premit, quū exinanitus uentriculus noxiorum humorū incurſione infeſtatur. Nā paſtis benignitate cibi noxius humor demulcetur leniturq; nauſea. Sæpe uerò noxius humor uentriculum ſtimulat coitq; cibū uomere, nec tamē ipſe prodit. Itaq; ſynceri humoris ſuperuacui uomitio ieiunis maximè cienda, quanquam tū leuiuſculus cibus pharmaco præmitti poteſt, ut facilior ſuccedat uacuatio. In id etiam corpus turbandū agitandumq; eſt motu & exercitatione. Atque quum oborto cordis dolore, illuies copioſior effluens

efluens laborantem urget, prono ſitu collocandus firmato capite & uentriculo manu compreſſo, dum primum cibus & pituita deinde bilis uaria, quantum neceſſitas poſtulat eruperit, omniſque impetus ſedetur. Si uiolentior uomitio nimiopere fatigat ſuperuenietque uertigo, ęſtus, anguſtia ſuffocatio cordis aut uentriculi compunctio, aut ſi immoderatius exuperat atque uel ſuccos utiles uel ſanguinem elicit, uel ramenta, uel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili perſimile, lenienda cutè & compeſcenda, atque in quiete continendus eſt laborans, uentriculus fouendus ſpõgia macerata in aceto tepente atque iis etiam firmandus quæ poſthac dicentur. Quumque ſedata uomitione pulſus plenus & ualidus exiſtit, placidus ſomnus ſponte obrepit, facilis & libera eſt reſpiratio, appetentia bona reliquumque corpus leuius, utilis ea cenſeri debet & conſentanea. Cõtra uerò inutilis & noxia, ſic contraria appareãt.

De purgantium medicamentorum uiribus ac primum ut unumquodque familiarem humorem totius ſubſtantiæ ſimilitudine deducatur. Cap. IIII.

PVRGANS medicamentum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci cenſuerunt, eiuſque portione detracta aliam deinde conſequutione quadam, ei quæ euacuata ſit ſuccedere, idque ne uacuum quicquam & inane in corpore ſubſiſtat. Neque medicamentum unum quempiam humorẽ ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbiculæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluẽdum aptior ſit primum ſequi, ab hoc deinde craſſiorem, poſtremò craſſiſſimum, atque ſi medicamentum infirmum & inualidũ erit, nihil præter ſerum uacuari, ſi ualidius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin ualentiſſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententię ſuffragans Auerrois putauit tenues humores quia purgationi aptiores prius quã craſſos omni medicamenti genere prolici. *At* ſi ſatis rerum peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores, ſcammonium uerò & iridem non craſſos, ſed tenues ſeorſoſque uel ex corpore ſano elicere, nõ tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si uacuationis ordine tenuia ſemper cęteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quam bilis atra deflueret, quem conſtat multo tenuiorem eſſe? Hęc opinio dum unicum medicamenti genus ſola pro uacuandi ratione quantitate mutuatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadã ui, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitaque familiaritate. Medicamentum (inquit) quum in corpus fuerit ingreſſum, primum ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deduci, deinde alia quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtipes terram ubi ſubierint, id quod in terra ſecundum ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſiue aliud quidpiam diuerſum. Primum igitur eius quod ſibi naturalis ſimilitudine coniunctum eſt plurimum arripiunt, tum cętera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in corpore ſeruat. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meraciſſimam purgant, deinde mixtam. *Q*uamquam igitur attractio alias caloris, alias uacui & inanitionis ui, alias totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen a medicamẽtis

purgantibus eſt, una ſimilitudinis proprietate complectur, qua & ſtirpes ſuccum e terra ſibi idoneum, & unaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & conueniens eſt, & lapis heraclius ferrum, & paleas ſuccinum prolectat. Hęc autem ſimilitudo non temperamentorum, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attractionis cauſa ſtatui minimè poteſt, quandoquidem nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, uniuerſum uero purgantium medicamentorum genus calidum habeantur. Ergo ſola ſubſtantiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamentum hunc illumue humorem alliciat. Hæc autem ſubſtantia non ipſa eſt rei materia, a qua unumquodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantię dicere ſolemus, neque huius ſubſtantiæ ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit nam neque agaricus, neque colochynthis tenuis ſubſtantiæ quum ſit craſſiorem pituitam, neque rheumbarbarum quod aſtringentis & ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ, tenuem bilem educeret. Sed præſtantior eſt tota illa ſubſtantia, a qua tanquam ab intimo principio defluit & manant, quę manant, quæ totius ſubſtantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cum neque materia ſit, neque temperamentum, neceſſe eſt rei ſpecies & forma ſit, quæ pręcipua eſt ac ferè tota compoſitæ rei ſubſtantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque ſapore neque odore, neque ullis ſenſuum qualitatibus, ſed operibus ſolis percipi poſſunt, unde pleriſque cæcæ & occulte nuncupatæ ſunt. Quę porrò eadem continentur ſpecie ſubſtantiam non ſimilem, ſed planè eandem habere dicuntur; ut ferrum ferro, magnetem, magneti, non ſimili, ſed eadem ſubſtantia dicimus. At uero magnetem ferrò ſimilem, non eundem, quod eorum ſubſtantię ac formę affinitate quadam & familiaritate coniunctæ ſint. Eadem in medicamentis quoque eſt ratio cenſeturque agaricus pituitę tota ſubſtantia ſimilis. Ea autem ſubſtantię ſimilitudo attractionis eſt cauſa, atque unumquodque id trahit quod ſimile, non quod eodem eſt genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, ſi attractio ſit a ſimilitudine ſubſtantiæ, oportere ferrum attrahete ferrum, aurumque aurum. In hac autem ſimilitudine quod ualidius eſt trahit infirmius, ut agaricus pituitam, non contra, quod agarici uis inſit potentior, quum & temperamenti calor plurimum impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicaměti portionem exhiberi, ut ab humoris copia obruatur, ea omnino fruſtrabitur purgandi facultate, & in alienam uertetur ſubſtantiam. Vſus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines. Vnus eſt malignorum, in quibus uis & ſubſtantia ineſt uenenata, in quo habentur colochius & ſcammonium. Alter benigniorum, quæ minimum ab alimenti natura deſceerunt, cuiuſmodi ſunt pruna, uiolæ, manna ſerum lactis, caſiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo ſunt rheumbarbarum, agaricus, ſenna, aloe. Itaque in corpore ualido atque inedia exhauſto, benigni medicameti exigua portio in corporis ſubſtantiam faceſſit: maligni uero portio uel exigua in putredinem ueneno finitimam mediocris in humorem uacuandum qui ex ſuperuacaneorum eſt genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus ſit, uerti tamen nihilominus poteſt in pituitam, utpote qui quemadmodum & cuius tota ſubſtantia non temperamento pituitoſus ſit. Hac ierum commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente ſubſtantia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quam proprium et ſibi familiarem humorem extrahere e corpore.

Cap. V.

Aptam utilemque purgationem efficiunt medicamentum accomodatum ſatiſque ualidum ut humorem exturbet, natura robuſta quæ proſitantem humorem expellat & purgationem moderetur : humor tenuis & ad fluendum aptus, corporis uiæ per quas fluxurus eſt patentes & liberæ. Siquid horum deſit, aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ uel alieni eſt humoris, uel effrenata exiſtit. Quum igitur uacuandus humor corporis parte denſa, adſtricta, uel obſtructa coercetur, neque huic purgationis uiæ patent, aut quum uel nimium glutinoſus craſſuſque eſt, uel crudus aliiſque humoribus omnino permiſtus, uel in longinquas partes diſiectus, tametſi natura ualens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis ſuccedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui uacuandus erat; inutilis uero alterius qui paratior occurrerit, medicamentum enim quod proprio humore fruſtratur, quemuis obuium & paratiorem impetu adoritur atque exturbat, eum ſcilicet qui aut ad fluendum eſt aptiſſimus aut immodicè exuperat, aut in uia purgationis ſubſiſtit. Is enim quouis medicamenti genere impulſus excidit, ut qui ſponte etiam interdum elabatur. *Id* ſanè commonefacit Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno uoles exhibere, hyeme pituitoſiſſima tibi euomet, uere liquidiſſima, eſtate bilioſiſſima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor craſſus, ſanguine permixtus fortè irrepſit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo ualidum offeratur, potius tamen quam hunc eam detrahet pituitam quę in uentriculo & in inteſtinis ſolet inhęreſcere, aut etiam bilem quæ ſeorſum pura atque tenuis uel nimia copia, uel corruptela naturam extimulat. Cacochymiam igitur iuuenis concluſam, aut in corporis habitum effuſam, uix medicamentum (niſi fortè ualidiſſimum) detrahet, quod quæ circa uentriculum, circum uiſcera primaſque uenas conſiſtunt in primis occurrant expurganda. *Hic* ex cauſis nonnunquam accidit ut purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, ſed diuerſum plerunque exturbet. Quinetiam ſi effrenata uis eius fuerit, alienum quoque trahet tum quippe natura uel grauius laceſſita, uel iam imbecillitate languens, neque medicamenti uim, neque humoris impetum coercere poteſt. Effrenatæ & immodicę hæ ſunt purgationes, ὑπερκατάρσεις Gręcis appellatę, quibus non modo peculiaris humor ſed & reliqui deinceps profluunt. Etenim uiolentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primum tenuiorem ad fluendumque aptiorem proiicit, deinde eum qui craſſior atque pigrior ſit, poſtremo ſanguinem, quem natura tanquam reconditum theſaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitam, tertio loco atram bilem, poſtremò ſanguinem euocat. Plegmagogum primum pituitam, deinde flauam bilem, poſtea atram, nouiſſimum ſanguinem. Melanagogum atram bilem primum, deinde flauam, tertio pituitam ad poſtremum ſanguinem naturæ familiariſſimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non poteſt totius ſubſtantiæ proprietate quod nullum medicamentum poſſit omni humori ſubſtantiam ſimilem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referunt, quę tum uenarum oſcula patefacit recluditque, tum continenter

tinenter adeo proritat, uix ut humorem ſuum coercere poſſint. Verum ſi hypercathareſeos ea cauſa ſit, altum pyrethrum & piper purgandi facultatem ſortientur. Quocirca preter peculiarem, quæ ſua eſt cuiuſque, neceſſe eſt generalem purgandi uim medicamento artribui, qua in alios quoque humores inc umbat, eoſque communiter euacuet. Compertum ſit in Dione purgandę bili flauæ iuſtam congruentemque quantitatem eſſe rheibarbar. idrachmatres, atræ bili, ſennæ drachmas ſex, pituitæ, agarici drachmas tres. Conſilium ſit triplex humoris genus expurgare, in idque medicamétum componere & accommodare, aptũ id efficaxque comparabitur ſi cuiuſque triens conferatur, & rheibarbari drachma una, agarici drachma una, ſennę drachmę duæ permiſceantur confundanturque. Quod hac ratione compoſitum foret, nullam uim obtineret, niſi communi quadam & generali purgandi facultate ſimplicia illa mutuò ſe fouerent. Neque enim drachma una rheibarbari quicquam bilis purgare potis eſſet, neque drachma una agarici pituitę, neque ſennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam, neque igitur permiſta illa, niſi mutuas operas conferrent. Simile enim hic accidit atque cum multi uiſu communi graue quoddam onus attollunt Itaque pręter propriam, neceſſe eſt & generali ui purgandi medicamentum unumquodque pręditum eſſe, qua cum nimia purgatio erit, alios etiam humores detrahet, idque auditum calor & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem a noſtro calore excitari, ſubſtantiam uero ad expurgandum humorem corpus non permeare. Cap. VI

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi e tota medicamenti ſubſtãtia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi nõ energia & reipſa, ſed duntaxat poteſtate ineſt. Etenim ſi ſcãmonio ſyncerę bilis portio propius aſſiſtat, non hanc quemadmodum magnes ferrum alliciet, ſed duntaxat quũ a noſtro calore excitatum prorumpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim uentriculi calore medicamentum teritur, caleſit, omnique ratione exagitatur, tacita eius facultas quaſi ſolutis uinculis exurgens ſe promit profertque uires nouas. Actum uapor ea ipſa facultate præditus illinc proſiliens, per cæcos occultoſque ductus in omnes corporis partes quoquouerſum effuſus, ad noxium humorem pertingit. Atque is humorum iamdiu fortaſſe parti conſuetum ac quieſcentem, acrimonia incidit præparatque, & aduerſa qualitate partis naturam acrius ſtimulat proritatque ad excernendum. Ipſa uero medicamenti ſubſtantia in uentriculo inteſtiniſve etiamnum perſiſtens, eum ipſum humorem ſimul prolectat, ut purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci ſubſtantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui uacuandus eſt, uel hoc argumento, quod plerunque aluo ſoluta medicamentum in uentriculo ſubſiſtat, aut etiam uomitione reiiciatur, quodque pilulæ duriores poſtea quam abundè purgaſſent, uiſę ſint nondum diſſolutę, alias uomitione, alias deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra uorare ſi imbecillus eſt ſtomachus, eaque etiamſi minimè atterantur, minimeque in corpus permeent, ualidè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorem longè diſſitum accedere, illi familiaritate iungeretur, neque eum cuius

iucunda uoluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipſum alio trahit, ſed planè retinet & adſeruat. Et hæc quidem conſentanea iis ſunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus uis ineſt uenenata totique corpori infenſa. Nam quæ in mediocriũ ſunt ordine, ut ſenna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte ſubſiſtunt in uẽtre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in uenas, uacuandumque humorẽ aſſequitur, illiuſque tum color tum odor manifeſtus in urinis eſt. Benigna uerò medicamenta in omne fortaſſe corpus peruadunt, & noxium humorem quaſi uinctum reducunt in uentrem De quibus ita cenſuit Ariſtoteles Medicamenta ubi uentrem adierunt reſolutaque ſunt ſtatim aduenas per eaſdem feruntur uias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo concoqui potuerunt, ſed uictrice perſtiterunt potentia, relabuntur, & quæ ſibi obſiſtunt, ſecum detrahunt, quæ tres purgatio uocitatur. Venter porrò ſelectum ſecretumque humorem ubi pariter cum medicamento excipit, gemino ſtimulo acrius laceſſitus, quum diutius ferre non poteſt, totis uiribus utrumque excutit, dum a ſe deponat expellatque per loca conuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, foraſque excludit uomitione aut deiectione, prout ſcilicet ipſius uis inſita in uentriculum aut in aluum irruerit, ſed natura ſola. Neque enim hinc ſolum uomitio obrepit, quod medicamentum in ore uentriculi inhæreſcat, idque infirmet, neque alui deiectio quod in uentriculi fundum & in inteſtina id mox illabatur eaque debilitet, ſed quod medicamento proprietas inſit, qua familiarem humorem non ad ſe modo, uerumetiam ad certum deſignatumque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides ſcapulis brachiove admotæ, non ſolum ad ſe aquam aliciunt, ſed & urinas abundanter cient, quo tamen eorum ſubſtantia minimè penetrat, ſic propemodum medicamenta quędam extrinſecus uentri applicata aluum ſubducunt, quædam uomitione mouent. Quanto igitur expeditius eorum ſumpta ſubſtantia, etiam in uentriculo aut in inteſtinis conſiſtens, purgandi uires obtineat exeratque?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VIII.

QVI porrò expurgatur humor ferè per apertos conſpicuoſque ductus traducitur, & a corporis ambitu in uenas refluit minores, ab his in maiores, e quibus per iecur in inteſtina deuoluitur. Cæterum in uiolenta purgatione humores non per hos ſolum, uerumetiam per cæcos occultoſque ductus, uel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in uentrem. Extincto animante ampliora duntaxat uaſa & ſpiracula cernuntur, plurima in ſe conſidunt, atque conniuent, quæ dum id in uiuis erat, caloris & ſpiritus diſtenta latius patebant, perquę non modo tenues, ſed & craſſos glutinoſoſque humores ualidioris medicamenti ui deduci putandum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut inteſtina rapitur, aut in ueſicam remeat, ſic multa plerunque & e pulmonibus, & e cerebri uentriculis, neque tamen per uenas, neque per manifeſtos ductus in uentrem illabuntur. Sic & in uarios artuum articulorumque tumores, non œdematoſi modo, ſed planè ſcirrhoſi alias in aluum, alias in os lenta ſaliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius ui colliquantur omnia & e toto corpore in os impetu feruntur, ſic denique ualentiores apophlegmatiſmi non e cerebro ſolum, uerum etiam e uẽtriculo aliiſque partibus pituitæ eliciunt, ea interdũ copia, quę neq; cerebri

uentriculis

uentriculis,neq; totius caluæ capacitate contineri queat. Horũ nihil mirũ uidebitur, ei qui præter rerũ euentus, Hipocratis quoq; ſentẽtiã ſpectabit, qua is corpus intro foraſq; ſpirabile ſtatuit, naturam quę præſertim robuſta ualidaq; ſit, ſẽper uiã moliri expurgandis ſuperuacaneis, craſſioreſque materias uel ꝑ anguſtiſſima foramina deducere, quin etiam per oſſa abſceſſus fieri confirmat quemadmodum & empyorum & pleuriticorũ craſſus humor per dẽlam membranam traducitur in pulmones ac demum tuſſi reiicitur. Hæc ſi natura per ſe facit, multo certè maiora & admiratione digniora mollietur adiuta trahentis medicamenti ui, prẹſertim ſi conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus eſt. Itaque purgantis medicamenti quod ualidũ ſit facultas in omne corpus ſubiens ac penetrans, humorem familiarem (qui coercitus non ſit) undiq; detrahit, non modò amplis patentibuſq; uerumetiã occultis uiis, & ſenſibus incompertis. Hæc de uniuerſo purgantium medicamẽtorum genere, deque uiribus eorum premitenda uidebantur. Nunc uerò particulatim medicamenti ſpecies quærenda, eiuſq; quantitas & utendi ratio, quod ut accuratius exequamur, explicandum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique adhibendum purgationis genus, clyſter an uomitio, atque medicatio, quę medicamenti ſpecies, qua ualidum & quo id ordine; uniuerſe an partitè, deinde quantum & quouſque uacuandum ſit, & qua id ratione faciendum. His enim tota completur purgandi tractatio.

Quibus humorum uitijs, & quibus morbis adhibenda purgatio. Cap. VIII.

CACOCHIMIAE proprium accomodatumque remediũ eſt purgatio, quicquid enim impurum adeò corruptum eſt, ut omnino naturę limites tranſcendat, quoniam arte nulla emendari benignumque reddi poteſt, prorſus extirpari eximique debet. Hoc autem purgatione præſtandum, quæ uno omnem impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & uacuat, ex hac quidem promptius ac expeditius, ægrius tardiuſq; ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione ſola cõmodè utiliterq; demi poteſt; & quæ in inteſtinis eſt clyſtere, quæ circum uentriculum & prẹcordia, uomitione: utraque etiam pharmaco, ſed maximè quæ aut in liene, aut in iecoris cano, aut in pancrea, aut in menſenterio, aut in abdominis capacitate cõſiſtit. Ex his quippe ſedibus uiæ breues ſunt ac directæ ꝑ quas facilè ea ferri poteſt in aluũ, quo ſponte etiam interdum prona ruit. Venę ſectæ uis eò uix unquam pertingit, neque hinc humores uacuat, ſed graui ſanè diſpendio naturæ ordinem peruertit, qui impurita derelicta purum ſyncerumq; ſanguinem profundit e uenis, quique uenas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta e primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medendo ſit, ut aut uentriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis ſcirrhum aut coloram, aut hydropem, aut his affines affectus audeat aut tente uena ſecta curare? Quinetiam uenarum cacochymia ſola purgatione, non phlebotomia eximi tota poteſt; permittitur tamen in hac plerunque, uenæ ſectio, quũ copioſa accreuit, ut uenas ſupra modum diſtendens pericula minetur, quæ ex immoderata impẽdent plethora, tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde quũ ex ruptis, apertis, aut exeſis uaſis, uel foras ea proſilit, uel in partem quampiam abſcedit, etenim reuellit impetumq; ſiſtit. Tertio quum metus eſt ne ea concitata uehementius & quaſi furore corpus exercens, in principem aliquam partem feratur, impetum quippe ſedat atque cõpeſcit.

Non-

Nonnunquam & citra hæc, quum præceps eſt morbus, cuius tamen materia in uenis concluſa aut cruda eſt, aut uiam expeditam non habet, per quam facilè medicamento detrahi poſſit, eius portionem uenæ ſectio promptius quam purgatio demit, a qua & morbi ſæuitia ſępe miteſcit, & natura quod reliquum eſt facilius coquit. Sic initio continuarum febrium, ſi uires ferant, nec uenæ nimium exinanitæ ſint, ſanguis mittitur. Cæterum quæ in his fit uenæ ſectio, impuritatis quidem portione elicit, at minimè ſynceram ſed ſanguine permiſtam nec ulla poteſt phlegbotomia omnē uenarum cacochymiam eximere niſi fortè ſanguinem uniuerſum profundat. Nam uitioſus humor æquabiliter ſanguini permixtus ſeorſum profluere non poteſt. Quocirca licet his ex cauſis aut neceſſaria, aut utilis fuerit uenæ ſectio, adhibenda tamen eſt tandem & purgatio, quæ ut proprium remedium reliquias detrahat. Ea porro cacochymia, quæ uel partis alicuius ſubſtantiam uel corporis habitum occupauit, medicamento in primis nō uenæ ſectione ducenda, deinde quicquid reliquum fuerit, per cutis ſpiracula, aut per ductus peculiare mouendum. Sic exhaurienda eſt cerebri pulmonumue crudior pituita, ſic & totius corporis cachexia. At uerò in cachochymia quæ regiones multas ęquabiliter infeſtat, unde libet uacuationem auſpicari licet. Vt ſi uel ab uniuerſa obſtructione, uel a ſtipatione cutis, uel a uigiliis, labore, æſtu, ira, peſtilentia, uel ab aliarum euidentium cauſarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus ęquabiliter inuaſit, non magni intereſt a purgatione an a uenæ ſectione uacuationem inchoes, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quū inæquabilis eſt cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut uehementius premitur, aut alijs mali initium dedit. Iam uerò a cauſis ad morbos ex cacochymia ortus me conferam. In continua febre quæ æſtu magno & laſſitudine fatigat, ſi neque nauſea, neque uomitio, neque primarum uenarum cruditas eſt protinus initio uena ſecari poteſt. In ea uerò quæ aut ex uentriculi iecoriſq; conſtitutione praua, aut ab eſculentorum potulentorumq; uitio proficiſcitur, quoniam infirma regio prius ac etiam magis impuritate ſordeſcit, ex eaq; in uenas & in habitum corporis uitium irrepſit, expurganda in primis eſt, ut pote ſine qua cęterarum nulla purior euadat. Hac etiam ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero, atque in aliis pleriſque affectibus quorum impuritas e iecoris aut lienis uitio corpori toti impertitur, purgatione ſola uacuandum. Nec quoties urinæ craſſę ac rubicundæ cernuntur temerè imperanda uenæ ſectio nec ſi ex hac ſordidus ſanguis ac impurus emanat, continuo utilis putanda. Impuro enim mox impurior alius ex ipſo fonte affluit. Non igitur e riuulis, ſed ex fonte ipſo exhaurienda mali ſcaturigo: cui niſi ſit antè proſpectum, uis cæteris dein poteſt arte ſuccurri. Vt autē in his ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obſeruandum, ne uel cō fuſis uel tranſmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ quarum cauſa in iecoris cauo increſcebat ſępe intempeſtiuè ſecta uena in cōtinuas abiere & continuæ in quibus admodum impura erant uiſcera, non parū exaſperatæ. Exauſto enim ſanguine inpurus humor, quauis ſede ſit derelictus efferatur, ferociuſque ſæuit. Alias bilis flaua circum iecur, alias pituita, uel in cerebro, uel in pulmonibus, uel in uentriculo, quaſi ſubſultans detracto ſanguine deiectiſque uiribus grauiora profert ſymptomata. Conſtare hinc iam poteſt, quibus humorum uitiis & quibus morbis ſuccurrat accomodata purgatio.

Per

Per quas uias inſtituenda ſit purgatio, quo medicamenti genere, et quam ualido. *Cap.* IX.

DVO præcipuè ſunt quibus purgationis uia indicatur: uitii ſedes, & naturę motus ſeu inclinatio. Sede perſpecta in promptu ſunt ductus omnes, qui ex ea aut per uétriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emiſſarium foras pertinent, per quos ſcilicet natura libera nec impedita, uitia ſua expurgare conſueuit. Hi ſunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum ſummæ partes uomitione; inteſtina maximeque craſſa alui profuſione; pharmacia uero cum hęc ipſa, tum maxime uiſcera & uenæ habituſque corporis cōmode expugnantur. Renes & ueſica per urinæ uias; uterus per propriam ceruicem; cerebrum per palatum; & nares corporis ſumma per cutem halitu & ſudore. Si fortè purgationis uias morbus intercipit alio motum conuertes; nunquam enim humor noxium in affectam ſedem eſt deriuandus. Quocirca nec imbecillo uentriculo cienda uomitio, neque in inteſtinorum ulcere, aut inflammatione, bilis eo deuocanda, ſed aliorſum reuellenda neque renibus inflammatis aut exulcerata ueſica ad urinas, ſed ad inteſtina uitioſus humor conuertendus. Motus uero ac impetus naturæ ſic obſeruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque uias delatus ſinendus eſt; atque etiam ſi ſegnius progreditur, incitandus, ſit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil niſi utiliter gerit. Qui uerò in ſueto nec naturali curſu fertur, inhibendus, & in breuem rectumque tramitem (ſi commodè licet) reuocandus, ut qui humoris impetu & impedita natura ſymptomaticè fiat. Iam uero medicamentis genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamentorum genera uſus notauit, ut ſingulis accommodaret ſingula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, ſanguinis ſerum alia & unoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita .n. quum arquato laboranti flaua bile ſuffuſio medicamentum datur demendæ huic accommodatum, mox tutus in habitum naturalem refertur priſtinumque calorem recuperat. Si qua ſubter cutem fuſa turgido medicamentum huic ducendæ propinetur, aquoſus humor excidet magnaque ui foras erumpet ſubſidente uentris tumore. At uero nullo aut minimo emolumento erunt, quę diuerſa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum uel pituita, uel bilis atra moleſta eſt ſi ſuum cuique medicamentum congruenter afferatur, noxium humorum experimur detrahi, laborantemque uindicari a morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differentiis diſtinxit uſus ut ſuam cuique purgationem opponeret. In unoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam uel alium quemuis expurgat humorem, quam ualidum aut imbecillum deligi oporteat, noxii humoris ſitus oſtendet. Vt enim non quælibet ſecta uena, ita nec quodlibet medicamentum e quouis corporis loco humorem detrahit, ſed alia aliis corporis ſedibus expurgandis accomodatiora ſunt. Mitiora quippe prima corporis regione, mediocria e uaſis maioribus, ualentiora e corporis habitu ſingulíſque particulis euocant. Expedita faciliſque purgatio eſt uentriculo & ex inteſtinis difficilior, e uenis menſenterii, deinde e iecore & ex liene, multo difficilior e uaſis maioribus atque etiam e minoribus, omnium uerò difficillima ex ipſa partium ſubſtantia quę ad ſummam cutem atque

articulos

articulos accedunt. Quo.n.pars quæq; diſtantior & minus uenis cōſperſa, eo difficilius medicamento cedit;maior quippe in propinquū uis eſt quā in diſtās. Vt igitur tres corporis regiones limitibus diſcretæ ſunt, ita & purgantiū medicamentorum tres hiſce ordines accommodantur. Deinceps de medicamenti quantitate ſtatuendum.

Vt medicamentis quantitas definienda ſit. *Cap. X.*

POSTQVAM medicamenti genus ex humori ſpecie, quantum ualidū ex humoris ſitu cognitum fuerit;ęſtimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem eſt & definita cuiuſque quantitas,qua id conuenientem atque moderatum purgationis modum præſtare ſolet, ut proximo libro enucleatius tradetur. Quantitatem uel augere uel minuere pro purgandi facilitate difficultateue cogimur. Quando autem facilis & quando difficilis ſit futura purgatio corpori, humoris,atque cœli ſtatus oſtendit. Coporis ſtatu continentur temperamentum, habitus,ſtructura, atque conſtitutio & uacuandi conſuetudo. E ſicco exuccoque corpore atque macilento pauca detrahi poſſunt: multa ex humido & ex habitu euſarco. Firmum denſumq; corpus, cuius uiſcera,uenæ, ipſaque inteſtina natura anguſta aut obſtruuntur facilè, aut coarctantur; ſuperuacua retinet, nec facile elabi ſinit. Molle uero,rerum ac laxatum,quale mulierum eſt, puerorum & otio deffluentium patentius eſt, per quod concitati, tractique humores facilè decurrant. Robuſti & laboribus aſſueti leuiuſcula aſpernantur medicamenta, quemadmodum & quibus ſenſus eſt hebetior. Contra incitātur facile qui exquiſitiora ſunt ſenſu, & qui uel natura uel morbo, uel uiuendi ratione delicatiores euaſerunt. Crebris purgationibus aſſueti, pharmaco minus laceſſuntur, inſueti magis; alienorum quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum ſtimulat,quemadmodum, & pharmaci odor grauis, aut intenta cogitatio aluum plerumque mouet. At uero conſuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quę uim omnem lenit. Sic longo tempore conſueta, etiam ſi deteriora ſint, minus infeſtare ſolent. Quibus ex conſuetudine liquida eſt aluus, aut ſponte interdum ſoluitur purgatio ſæpe expectationem fallit imprudentum. Humoris porrò ſpecies, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præſcribunt. Aquoſus humor, biliſque tenuis, facilè; pituita melancholia pigrè defluit. Qui craſſus duruſque eſt, & quaſi ardore reſiccatus, uelut fixis ſubſiſtit in uia. Lentus uero & glutinoſus ductibus obhęreſcit. Copioſus & quaſi reſtagnans ut in obeſulis & in his qui ſe crapula ingurgitarunt, aut quauis ex cauſa humorū illuuiē congeſſerunt, leui medicamento magna plerunq; uentris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reſeratis uenis quaſi ex pertuſo dolio ſponte effluit,non medicamenti effrenata ui, ſed naturæ ſeſe denouerantis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, ſed impetu ſuo id onus deponit & abiicit. Sobriis puriſque corporibus purgationes obtingunt exiguæ,nec propterea tamen ualidioribus ea medicamentis ſolicitanda ſunt, quoniam qui integro ſalubrique corpore conſtant, dfficilè ferunt medicationes. Noxio quippe humore deſtitutum uehemens medicamentum ſanguinem carneſque colliquat,quo proprium ex ipſis humorem magna ui proliciat. Iam uero cœli ſtatus ex regione,anni tempore, & tempeſtate ſpectandus,purgationes quales futuræ ſint oſtendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in regione ęſtuoſa, acer & paucus ineſt humor in

corpora

corpore qui formas euocatur, ut proinde haud facilis eius poſſit eſſet purgatio. Hiemis media regioque gelida corpus denſat & aſtinguunt, humorem coarctant, qui ægrè dimittitur. Sic proempodum aquiloniæ tẽpeſtates corpora denſat coguntq́; & aluum exiccant. Auſtrinæ ſoluunt, laxant, & aluum humectant. Solo igitur auſtrino ſtatu, & temporum regionumq́; moderatione fœlices ſuccedunt purgationes. Hæc ſi omnia ſummatim complectemur, corpus ſiccum, robuſtum, denſum, obſtructum, purgationibus aſſuetum, melancholia pituitare craſſa non admodum multa confertum, quæ inueterata longè a uiis purgations diſſita concreuit, hyeme, regione frigida & tempeſtate aquilonia difficillimè medicamento moueri ſoluique poteſt. Hiſce uerò contraria ſortirũ facilè. Horũ igitur obſeruatione pharmaci quantitas conici decernique debet Ad hanc præterea magnam uim habet roboris, ætatis, & prægnationis obſeruatio, quæ non modo medicamenti quantitatem, ſed & genus plerunque immutat, ceu mox docebitur. At quoniam nos ſæpe multa latent nullis indiciis comprehenſa, incognitã laborantis natura expedit blandis ſenſim pharmacis explorare, non temerè uehementioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quouſque uacuandum, uniuerſe an partite. Cap .XI.

VBI medicamentum & inuentum & iuſtis uiribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis poſtea pręfinienda eſt quantitas, atque æſtimandum quantum & quandiu ſit uacundum. Noxius humor quum alie ac præter naturam ſit, ſiue morbum præcauere ſiue profligere conſilium eſt, profuſus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquiſita uiuendi ratione, naturæ caloriſque uidomari ac uinci poterit, ut integra interdum tutaque ſanitas ſuccedat nullo metu recurſuri morbi. Multa tamen ſi reliqua ſit, niſi hanc natura tandem ſubactam ſponte propellat, nulla quantumuis exacta uiuendi lege tutus a morbo æger eſſe poteſt, nam tametſi purgatione leuatus appareat, in priſtinam tamen ualetudinem recidet, modo citius, modo tardius, alias leuius, alias grauius, pro humoris copia, malignitate, atque uirium ſtatu, & uictus modo. Nam auctor Hippocrate, quæ a morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere conſueuerunt. Quũ enim de relicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat pręter naturam, nunquam ipſa poterit in corporis ſubſtantia conuerti, ſed tempore ſynceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuoſque morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxii ineſt humoris, id prorſus expurgandum, ut corpus a morbo uindicetur. Id autem uniuerſe an partite fieri oporteat, humoris copia laborantiſque uires indicabunt, ita enim mittendi quoque ſanguinis quantitatẽ ex morbi magnitudine & ex uiriũ robore dimetimur. Conſtantibus uiribus pauca cachymia uniuerſe detrahi poteſt, præſertim ſi concocta ſit aut tenuis, ab eaque uiæ pateant in aluum. Imbecillis autem uiribus nõ modo multa, ſed & pauca cacochimia partite eximenda. Non enim uel in leucoplegmatia, uel in cachexia humor quoquouerſum in omne corpus effuſus poteſt ullus medicamenti ui ex diſtantiſſimis locis per cæcos occultoſque ductus uniuerſus in aluũ cõfluere. Neque ut ſanguis in plethora exuperans, ſemel & effatim totus ex aperta uena, ita multus humor e corporis habitu elabi profluereq́; poteſt. Atque ſi id medicamento quopiam præſtari poſſit, neceſſe tamen fuerit corpus grauiter cõcuti, humores uarie permiſceri, tor

ſiones moleſtas inferri, ac ſpiritus diſſipari. hinc tandem uires concidere proſterni ac plerunque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo utuntur cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quum enim uitioſis corruptiſque ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facile purgationibus ſoluuntur & fatiſcunt, atque uenenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum uſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica uniuerſos ſemel demoliri, ſed aſſentiendum Hippocrati momenti omnes euacuationes extremas periculoſas eſſe. Quod non de ſola uirium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris uacuatione extrema intelligendum. Nam alio inquit loco, Empyi, aut hydropici, cum uruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua uniuerſum effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in uitæ diſcrimen adducuntur, ſi ualido aliquo medicamento firmis etiam uiribus uno tempore uniuerſa tentetur purgatio? In multo igitur cacochymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quam ultra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorũ uacuandorum acrimoniam & inteſtinorum torſionem interuenerit, leuis eſt, grauis uerò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ uaporem in cor principeſq; partes ſublatum. grauior ob malignam uenenatãq; pharmaci qualitatem, grauiſſima ob immoderatę purgationis uiolentiam, neque tamen uires hæc æquè deiicit atque exuperans phlebotomia. Semper horrendũ exanimato iam ęgro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè uiribus comparanda eſt. Ex preſentium præteritorũ ac futurorũ obſeruatione, ex aliiſque ſignis quæ ſecanda uena animaduertenda eſſe monuimus, tum morbi magnitudo humoriſque copia, tum uirium robore exquiſite perſpiciendum. Virium autem obſeruatio quũ ut omnium præſtantiſſima, non hic, ut in phlebotomia, ſolum uacuationis modum, ſed & quod medicamenti genus, quãq; ualidũ eſſe oporreat pręſcribit. Tametſi enim morbi ſpecies, humoriſque uacuandi ſedes ualidum medicamenti genus poſtulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendũ ſuadet uirium imbecillitas. Eadem quoque eſt tum ętatis tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, nõ ut ætati mediæ maligna decernes medicamenta, etiamſi humoris ſpecies atque ſitus eorum uim deſideret. Prægnans quoque integris uiribus, licet horum uim tolerare poſſit, quoniam tamen fœtui qui intus geritur, quẽ ſeruare uolumus uehementer obſunt, benignis ſolis eſt purganda. Ad uiriũ porrò obſeruationẽ pertinet expendere quæ corpora grauiter ac moleſtè, quæ leuiter ferãt medicationes; multis enim quibus integræ uires apparent, ingens ex purgatione labor, ac plerunque ob ſuã cuiuſque corporis propriamque naturã uirium ſequitur exolutio. Macilenti acriter feriſitur medicamenti qualitate praua, utpote quæ promptè in ſolidas partes ſe iuſinuet. Quibus acrium humorũ copia ineſt, hos moleſtę torſiones miſerè fatigãt, diriq; uapores, principes partes offendunt. Dolorũ metu non pauci medicatione deſpuunt & abominantur, quibus magna pernicie uitiorum colluuies omnem uitam languoribus exercet. Quibus partes circa umbilicum & imum uentrem extenuantur & contabeſcunt, ad inferas purgationes tuti non ſunt. Multoque minus quibus abſceſſus uel in pulmonibus uel in iecore, uel in liene uel in renibus, aliiſve ſedibus delitescit. His enim concurſis nõ modo dolor i-graueſcit, ſed & eruptionis, & defectionis uiriũ metus incutitur. Quocunque uitio labefactatæ ſint interiores corporis pates, quia imbecillæ ſunt, facile medicamenti qualitate & acrimonia percelluntur. In ſumma, corpus aut

magna

magna labe, aut morborum humorumue copia uehementer preſſum & languens medicamenti ui labefactatum concidit, quemadmodum & ruinoſæ ædes inſtaurando fortè concuſſæ, mox uniuerſę corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles ſunt, aut ægrè ferunt uacuationes, pro medicatione expedit interdum inedia uictuque opportuno blandiri, aut ægrum ſi nequeat in integrũ reſtitui, ſublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quantum & quouſque uires patiuntur, quumque iam diſſolui apparent, etiamſi reſtent ſuperuacua, protinus ſuperſedendum dum illæ recreentur At dum uires integræ manẽt atque perſiſtunt, tum uniuerſe, tum partite uacuandum eouſque eſt dum nihil reliquum ſit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas nunc quæ illius ſit utendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die quaque hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione, tum impetu ſpectatur. Concoctio eſt ſubſtantiæ in naturæ conuenientiorem ſtatum caloris ui facta mutatio. Non enim qualitates ſolas, ut quæ appellatur alteratio ſed ipſam rerum ſubſtantiam concoctio mutat. Alimentum initio diſſimile, corpori tandem ſimile euadit, in illiusque ſubſtantiã uertitur concoctione crebra, Vitioſus uerò putriduſque humor & a natura prorſus alienus, tametſi corporis ſubſtantiam nequeat faceſſere, concoctione tamen in aliquid melius, & naturæ conuenientius, ut in pus, aut in quippiam quod ſit puri finitimum deducitur. Phlegmones materia putris quemadmodum & ulcerum ſanies, in uerum & exquiſitum pus uertitur, quod interdum ſputo aliiſue excretionibus innoteſcit. Venarum uerò maiorum ſuccus putreſcens in aliquid mutatur, quod eſt puri finitimum, cuius in urinæ ſedimento conſpicuæ ſunt notę. Superuacui autem humores ſiue putruerint, ſiue nondum putredine tententur nunquã uere concoquuntur, nec caloris noſtri beneficio aut in pus, aut in quippiam illi finitimum mutantur ſed duntaxat tum ſubſtantię, tũ qualitatis mode rationẽ quãdã adipiſcuntur. Sic tenuis aquoſaque pituita influens in pulmones concoctione craſſeſcens facilius expuitur: craſſa uerò extenuatur. Sic & utraq; bilis circumuiſcera (quẽadmodum in intermittẽte febre) putreſcens, concoctione miteſcit, domitaq; prõptius excluditur. Omnis concoctionis inſitus noſter calor diuinus eſt opifex, cuius una eademq; uis optimũ quiddam perpetuè molitur: atque ſi uaria interdum opera emergunt, nõ illius ſed ſubiectæ materiæ id uarietas efficit. Non aliter is alimentum, aliter putridũ humorem concoquit. Neque (quibuſdam uidetur) pus a duplici colore tum naturali, tum pręter naturam fit, ſed a naturali ſolo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam eſt particeps. Hanc neque prorſus uincere neque in corporis ſubſtantiã, ſed in pus ſolum mutare poteſt, quod eſt putredine melius, ac inter putredinem & corporis noſtri ſubſtantiam medium. Vt autem in phlegmones ſuppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac miteſcit, pariter etiam fluidior euadit ſecerniturque a crudis, ut eius dein expeditior eſſe poſſit euacuatio. At uero purgandi tempus opportunum præſcribetur ex humoris ſpecie & ſitu, atque etiam ex morbi uehementia. Leniter affecti naturę uiuendique legibus committendi quos enim ſponte natura perſanat, fruſtra medicina fatigat. At quibus nec naturæ uis nec proba uiuendi ratio ſatis fuerit, medicina ſuccurrat. Si .n. aut longius protrahit mor-

Quid cõcocti

bus aut uehementius excandeſcit, opitulandum arte. Ac primum ſi corruptus uitioſuſque humor aut in uentriculo aut circum hanc conſiſtere ſignis deprehenditur, ſiue pituitoſus, ſiue bilioſus, ſiue alio quouis præter naturam genere corruptus ſit primo quoque tempore expurgandus eſt præſertim ſi impetu quodam ſponte mouetur, neque locis tenacius adhæreſcit, alioquin leniter eſt pręparandus eius uerò concoctio haud quaquam eſt expectanda, ut quæ propriè futura non eſt, neque eius, ab urinis mutatio quærenda. Qui autem uitioſus humor altius aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in meſenterio conditus erit, ſiue lentam febrem, ſiue intermittentem, ſiue melancholiam, ſiue diarrhœam, ſiue cachexiam, ſiue ingentem obſtructionem protulerit, protinus quoque detrahi poteſt, niſi aut admodum lentus craſſuſque ſit; aut uentriculi impuritas obſiſtat. Hæc enim quum adſunt primum quidem leniter detergendus eſt uentriculus, deinde attenuandus ac tergendus humor, poſtremò aut uniuerſe, aut partitè uacuandus. Quum autem uitioſus humor in maioribus uaſis concluſus, ut in continua febre, aut circum hæc aliqua ſede coercitus, ut in pleriſque acutis morbis, putreſcit, tametſi corporis adſit præparatio, & uentriculus uiæque omnes eo directæ, liberæ, expeditæque ſint, haud tamen recte poteſt ante concoctionem exquiſitè purgari. Etenim in morbis acutis tempus perfectę purgationi accõmodatiſſimũ, ſtatus eſt aut uerius declinationi initium, quo & perfecta exiſtit concoctio, & uacuationes ſponte procedunt, Tum enim morbi materia fluida, & a reliqua puriore ſecreta iam eſt, ſimul natura præparatam illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, ſtatuſque uehementia miteſcente nulla ſuccedit uacuatio decretoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè confidens, quicquid concoctum pręparatumque expurgabis, ut mox integra ſequatur ſolutio. At ſitum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, ſinenda eſt dum opus compleuerit; deinde ſi integre iudicauit, neque morbi quicquam reliquum fecit, res in tuto eſt, nec aliud quicquam mouendum. Sin quippiam derelictum eſſe quaſi ex imperfecta criſi ſuſpicio ſit, quoniam quæ reliquuntur in morbis, recidiuos morbos facere conſueuerunt, medicamento quoque detrahendum. Vniuerſa igitur morbi materia non niſi concocta & poſt ſtatum quum iam ſymptomata præter rationem miteſcunt, radicitus extirpari poteſt. Idipſum eſt quod pręcipit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, non cruda. At nihilominus morbi incremento quum nondum perfecte, ſed manifeſtè ſolum, & in fine principii quum obſcurè concocta eſt materia, hanc etiam quodammodo uacuare licet. Quod enim iuſſit Hippocrates concocta medicari, non ſolum perfectè, ſed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat a medicatione excipiens, quæ ut in morborũ principiis abſolutè cruda ſunt. Ita quæcunque ullo modo concocta fuerint medicari ſinit obſcurè quidem cocta parcè manifeſte moderatius, perfecte uerò cocta ualidius, ut igitur in phlegmone non uniuerſa materia retinetur, dum perfectam coctionem ſit aſſequuta, ſed quicquid ſuppurat quotidie elicitur, ita ſane & in acutis ſtatuendam morbis idque ſiue partium, ſiue graduum ordine fieri putetur materiæ concoctio. Ita enim quicquid a purgatione reliquum erit; facilius natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentem morbum ſæpe arcemus purgatione quæ uitioſos iã congeſtos humores detrahat. Atqui tum maxime multoque magis quã ipſo morbi initio crudi ſunt. Cur igitur non peræque initio utiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidẽ acuto, ſed ſalutari profuſuſq; tuto præ

cepta

cepta ſint. Cæterũ in ancipiti atque graui cuius sẽper & ſymptomata ſęua ſũt, & minimè tutus exitus, ſtatim per initia non utiliter ſolũ, ſed & neceſſario utendum medicamento, neque prudentis ſit medici concoctionem expectare, quę fortaſſe futura non eſt. Quum enim anceps is ſit ac uehemens, ſemperq́; metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborantem ante ſtatum iugulet, crudæ etiamnum materię nonnihil purgatio demẽdum ante concoctionẽ. Et certè cruda ea materia quũ in pleriſq; acutis morbis turgere ſoleat, & quaſi oberrans fluctuet & fluat refluatq́; in uenis atque uiſceribus nõ admodũ egrè uidetur medicamẽto ceſſura. Sic ſæpe artis uſu animaduerſum eſt crudioris humoris purgatione, ſiue ſponte, ſiue arte ea contigiſſet, accellerari concoctionem moxq́; urinas puriores & cum ſedimento fieri, & ancipitem periculoſumque morbum tutum ſalutaremq́; reddi. Idipſum Hippocratis eſt cõſilium in acutis morbis inter initia utendum eſſe medicamento, & quum morbi incipiunt, mouendũ eſſe, ſi quid mouendum uidetur. Quo autem acutior eſt morbus, hoc magis acceleranda ualidiorq́; decernẽda purgatio, ut tandem extremis morbis extrema diligentiſſimè adhibeantur remedia. His non ſolum remedii celeritatem ſed & uehemẽtiã hortatus, turgentem omnem materiam protinus atque eodem ipſo die euacuare docet nè ultrò citroque concita principem aliquam partem irruat, repentinoque ſit exitio. Itaque licet a perfecta concoctione fœlicior ſemper ſit purgatio, ea tamen etiam antè concoctionem in ancipiti grauique morbo eſt neceſſaria in ſalutari ac miti utilis. Eſt & alia ratione ante concoctionem purgandi neceſſitas, ſi præter continentem acuti morbi materiam, quæ aut in uenis, aut in uiſceribus, aut in habitu eſt corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam uitioſa in uentriculo, in inteſtinis, aut circũ præcordia obhæret, dolore, æſtu, nauſea, amore, aliiſve ſignis manifeſta. Hæc enim omni tempore etiam nondum ulla morbi apparente coctione, utiliter poteſt adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis uiis ſubſiſtit, ſi præparatus eſt omni morbi tempore utiliter deiici poteſt. Qui uerò aut in uiſceribus inhęret, aut in uenis concluditur, & proxima eſt morbi materia dũ cõcoctione apparet, fœliciter; dum adhuc crudus eſt, utiliter, atque etiam interdum neceſſario purgandus. Iam uerò de purgationis die deque hora dicendum. Tranquillo die purgatio tutior, expeditior uero perturbato. Quum enim morbus minus fatigat & collectę uires melius conſtant facilius medicamenti uis & impetus tolerari poteſt. At quo die morbus exaſperatur agitataque eius materia in motu eſt, promptius detrahitur. Quocirca ſi per uires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio) quo tamen neutra decretura non eſt copioſior expeditiorque, pari uero tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante acceſſionem tempore offerendum, quo poſſit purgatio cõpleri. Per acceſſionem quippe materia non in aluum, ſed plerumque in diuerſum ruit, ſæpe acceſſionis uehemẽtia purgatio ſubſiſtit. Præſtat nihilo minus ante acceſſionem, quam mox ab ea, & pridie quartanę quam poſtridie medicamento uti. Purgationi autẽ quæ libera eſt, nullique pręſentis morbi neceſſitate ad præcautionẽ ſolam ſuſcipitur, aptiſſimum eſt uer deinde autumnus, aut quę illis non abſimilis, ſed quodammodo temperata ſit conſtitutio. Dies non aquilonia, ſed auſtrina humidaue, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tempeſtas quoque ſimilis & beneuola ſyderum commiſtione ſalutaris.

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

VT In omnibus rebus agendis, ita maximè in purgandis humoribus antequam aggrediare, diligens eſt adhibenda præparatio; qua & uiæ pateant, & trahi medicamento omnia cedant ac obtemperent, fiantque, ut iubet Hippocrates, corpora ante purgationẽ fluxa. Eſt autem pręparatio duplex, una corporis, uacuandorum humorum altera. Corpus ſic pręparatum cõparatumq; ſit ut uiæ omnes per quas medicamentum decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandusq; eſt, liberæ ſint expeditæ. Primum igitur uentriculus humorum copia minimè ſit nauſeabundus, ne hauſtum pharmacum nimiopere auerſetur, aut mox reuomat. Nec inteſtina coarctata obſtructave noxiorum humorum curſum impediat. Etenim concitati ſi ſubſiſtant, aut uentris torſiones, aut faſtigia, aut uertigines, aut animi defectiones mouent, corpuſque iactatione multa fatigant. Quod ſi aut e uiſceribus, aut e uenis atque ex corporis habitu alliciendi ſunt, non modo uentriculum & inteſtina, ſed & meſenterii uenas & uiſcera libera eſſe oportet. Itaque nauſea omnis ante purgationem ſummouenda eſt, aut inedia, aut uomitione, aut deterſione atque deiectione pilulam ex aloe. Suppreſſa iamdiu aluus clyſtere mollienda: aut ſi quid aliud inteſtinis adhæreſcit, detergendum id eluendumque eſt. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus craſſus ue eſt, non facile per anguſtas uias profluit in aluum; glutinoſus in his etiam obhæret. Quo circa durum mollire, craſſum incidere & attenuare, lentum glutinoſumque detergere oportet ante purgationem. Quęcunque id præſtant, pariter quoque uenarum per quas futura eſt purgatio obſtructiones expediũt. Atque hæc uel alimenta, uel medicamenta ſunt. Horum autem alia intro ſumuntur, eaque uel arida uel liquida. Arida quum frigidi lentique ſunt humores & magna cruditas in primis eſt uiſceribus, præſertimque hyeme. Liquida ut ſyrupi, apozemata, & oximeli, quum altius & in exilibus uenis cõditi ſunt humores, in ſicciore corpore, ac etiam æſtate. Alia uero extrinſecus pręparant, ut fotus & unguenta. Fotus ſuo tẽpore ac uapore per ſpongiam, partem quamuis blandè concalfacit natiuumque eius calorem erigit ac ſuſcitat, humores qui ei præter naturã inſident & impacti conſopitique ſunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxiles reddit, ut facilè ſequantur quocunque medicamentum trahet. Hęc quidem præparationis genus diuturnis eſt affectibus accõmodatiſſimum, quod temen & Hippocrates acuti morbi ut pleuritidis initio uſurpauit, neque calorem uerius, neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus uitioſo humore, eoq; craſſo aut glutinoſo perfunditur, hunc nonnulli ante pugationem balneo perinde atque fomento præparare iubent, quo tamen minimè prorirentur ſudores, ſed duntaxat emolliatur & liquefiat uacuandus homo. Fœtui proximam uim obtinet unguentum at infirmiorem, quod non admodum altè ſubire poſſit. Victus quoque pręparandi facultate pollet, quum attenuans detergenſq; imperatur; maximè uero tenuis ac parcior. Detracta enim de conſueto cibo portione, natiuus calor crudos humores concoquit abſumitq; frigidos uero craſſos & glutinoſos uiſceribus aut uenis impactos partim abſumit, partim adeo extenuat, ut etiam ſponte nonnunquam procidant; quumq; inedia corpus exhauſtum excremẽtis uacat, liberumq; eſt; medicamentum facilè quoque uerſum ſubit, ac integris uiribus in omnia penètrat. A tenui uictu medicatio ſynceros ac minimè permiſtos humores commodiſſimè detrahit. Ea igitur craſſis lentiſq; humoribus ut malencholicis & pi-

pituitoſis

tuſſoſis, ante purgationem adhibenda præparatio. Tenues uerò ut aquoſos & bilioſos, non Auicennę conſilio, ante purgationem craſſiores reddere, oportet. Non enim quod ille exiſtimat, ut ſputorum quę in mediocris ſunt ſubſtantia facilior eſt excreatio, ita & humorum mediocrium facilior eſt purgatio, Nam licet pulmonibus contenta materia ſupra modum tenuis, impellētis ſpiritus ui iuſſiendo non facilè in arteriam ſuſtolli excreariq́; poſſit, ſed tenuitate ſua facile relabatur in pulmones in corpore tamē conuenienter preparato quo tenuior ac liquidior ſit humor, eo fluidior exiſtet, & promptius trahenti medicamento cedet, eiuſq; impetum ſequetur. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantum craſſeſcat, atque tum euacuationi ſit apparitior, non idcirco tamē & nos naturæ imitatione eum ante purgationē debemus craſſiorē facere. Non enim quod craſſeſcat idcirco coquitur, neque concoctis idcirco purgationi aptior eſt, quod craſſior euaſerit, ſed quod ſit a reliquis humoribus ſecretus, eumq́; natura prorſus uacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum eſt aptior, Aliud preparatio eſt, aliud concoctio. Hæc naturæ ſolius opera caloriſq; noſtri beneficio, illa etiam arte tota plerunque perficitur. Detergentibus enim incidentibuſq; medicamentis expeditur obſtructio, humorq́; attenuatur, at non plenè cōcoquitur. Præparatum humorem non ſemper licet exquiſitè purgare, concoctū uerò Hippocratis pręcepto licet, quum preſertim uiæ patent. Itaque corpus qua purgari debet, patēs nec impeditum eſto. In hoc quiſquis peccat humor tenuis ac fluidus, ſi ut in acutis morbis turget, ſtatim initio nulla præparatione e quauis regione detrahendus eſt, ſin uerò parti cuipiam is firmius inhæreſcit, uix niſi deterſus, aut concoctus, & naturæ ui ſecretus, trahenti medicamento obtemperat. Craſſus uerò atque glutinoſus humor, non niſi ui perturbatione, uel e patēte corpore deduci poteſt. Accommodāda porrò unicuique eſt ea præparationis forma, quę pariter morbi ſæuitiam deuiat, ut acutis morbis potio nonnunquam & unguentum ex eorum materia quæ attenuando detergendoq́; refrigerant, aut non impenſe calfaciunt. Diuturnis utque lentis ualentiora, non potentis modo aut unguenti, ſed & fotus & balnei forma, utriuſque demū apta cōueniēſq; uictus tenuitas.

An ieiunio et qua forma et quibus obſeruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA eſt quæ ſine offenſióne fit medicatio. Solet autē omniū primus uentriculus offendi, ut qui medicamētum ſummis integriſque uiribus excipiens primos eius ſuſtinet impetus, neque id niſi fractum retuſumq́ue longius penetrare ſinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti ſit momenti uentriculus, ſumma tum huius tum medicamenti ratio eſt habenda. Medicamentum omne ualidum aut malignum naturæ infenſum eſt, forma quoque omnis liquida uentriculi latera alluit, in illiuſque ſubſtantiam altius ſe infert, ac proinde grauius eum ferit, ſolida uero minus, quod promptè in fundum intacta ferè illius ſubſtantia illabitur. Cęterum liquida altius penetrat in omniaque ſubit, potentius detergit & infarctus expedit. Solida diutius herens circum precordia, tardior minuſque efficax exiſtit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorſus uel ab inedia, uel a febre, uel a ſolis ardore exhauſtus, tum medicamenti ui plurimum laceſſitur, tum id auidius in ſe recondens & uelut exorbens, neq; diffundi, neq; uim ſuā exercere

ſinit

ſinit. Contrà uerò quum moderatè eſt humidus. At immoderato humore potu ue perfuſus, medicamenti, quod preſertim imbecillum fuerit, plerunque uim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad unguem uentriculo, medicamentum blandum aptetur, aut ſi fortè diſtantiorum partium affectus ualidius expoſcit, ieiunio quidem at nō prorſus exinanitio detera quſi nempe cōcoctus cibus deſcendit, ac nihilominus interior uentriculi, unica reliquarum benignitate etiamnum mandet. Sic enim in diſtantiores partes id permeat, minimum offenſa uentriculi ſubſtantia. Quum autem malignitatis particeps eſt medicamentū ut ueratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionē humectādā ſunt cibo pleniore quieteq;. Ipſū uerò medicamentū ſeu liquida ſeu ſolida ſit forma, ſaccari, mellis, aromati aut rei cuiuſpiam ſuauioris permiſtione condiendū, ut uentriculo pręcordiiſq; iucundū occurrens, quadam odoris ſaporiſq; gratias uires ſuas feliciter exerat. At robuſto atque impuro uentriculo, liquida forma nullius rei ſuauitate oblita confert, idque longiſſimè a cibo, ut altius in primas corpori ſedes in earumque humores ſe inferat. Et hęc quidem obſeruanda, quum ſyncera optatur humorum detractio. At uerò blanda leuiaque medicamenta, quæ ſola alui fæces emoliunt & exturbant, eccoprotica dicunt, non multo ante cibum, atque etiam cum cibo ſumenda. Si cui conſueta eſt matutina uomitio, ea ante medicamentum cienda. A medicamento quoque ea nonnunquā ſuccedit, uel quod imbecillior ſit uenrriculus uel quod pharmaci horrore concutitur, uel quod quum agitari cœpit, humore, quorum copia obruitur, excutit, uel quod præcordiorum mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obſtruct duriore non id facilè illabi ſinit. Hæc tamen omnia diligens auertit preparaatio. Hauſto medicamento, uel qua hordei uel ſucco mali punici, uel ſubauſtero uino, uel ſaccharo reliquię e faucibus & e gula detergendæ deiciendæque ſunt quum preſertim horrendo ſapore grauis ſuſpectaq; eſt uomitio. Surrectum dein corpus in quiete continēdum, dum uentriculus medicamentum arctus complectatur, atque etiam interpoſito ſemihoræ ſpatio, ſi (quod ferè fit) in expugnabilis dormiendi neceſſitas premet, utile medicamento indormire, ut illius uis in ſopore plenior excitetur, quum primum uero in actum id prorumpit, uigilandum penitus eſt, dum effectum omnem compleuerit. Nam arctior ſomno purgationis opus ſubſiſtit. Quum enim, inquit Hippocrates, ſiſtendum cenſueris, ſomnum mulieris nec quicquam mouebis, contra quum libuerit, ut medicamentum aplius ducat, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari iudicio eſt nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quam medicamentum ſuo perfectum ſit munere ſatis tamen ſi e uentriculo id ita excidiſſe, ut nullus eius odor, nullus ructus, nulla nauſea, nullaq; ſtomachi roſio ſubſit, quum præſertim ſyncera deſideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permiſtione corrumpitur. Solida forma, blandumq; medicamentū, quod tardus deſcendat, longiorem cibi moram, eamq; quatuor ſaltem horarum interponi poſtulat. Primus autem cibus detergēs ſit ſorbitio, quę medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, ſimulq; uentriculi interiora obliniens omnem medicamentiqualitatem tędiaq; demulceat. Qui purgatur continendus eſt temperato loco; nam concitati iam humores æſtus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferueſcunt febremq; incendunt, frigore uero torpeſcunt & denſatis coarctiſq; uiis ignauiter exeunt. Liberior ac uaſtior aer, aut apertus flatibuſq; expoſitis etiā ſi nulla inēperie grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidem corpora præſertimq; imbecilla uehementer conturbat.

Vtilisne & perfecta fuerit purgatio, an contra **Cap. XV**

ARTIFICIS cuiuſque ſummũ eſt ſtudium quorſum opus euadat animaduertere. Purgationum alia utilis, alia uitioſa eſt. Vtili talia purgantur qualia purgari oportet, uitioſa uerò aut aliena purgantur, aut non conuenienti ratione. Vtili tres ſtatuantur differentiæ, obſcura, manifeſta, perfecta. Obſcura exiguam admodum peccãtis humoris portionẽ detrahit, quæ quia conueniens eſt confert quidem, nondum tamen ægrotum manifeſtò leuat. Manifeſta quæ inſignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hę diſcernuntur, a deiectionibus & a laborantis tolerantias depromptis. Deiectiones inquit Hippocrates, non copia æſtimandæ ſunt. Neque enim fęcum, neque crudorum quæ circum meſenterium expurgant copioſa deiectio, utilem purgationem facit. *S*ed quum talia, inquit deiiciuntur qualia deiici oportet, qualia nimirum exuperaſſe & morbi cauſam fuiſſe, coniectura fuerat. *Q*ualia an iam ſunt illa, bilioſane, an pituitoſa, an melancholica, & ſubſtantia & colore noſcendum, niſi quid medicamenti calor peruertat. Nam ex reobarbaro & hiera flaueſcit deiectio, uerò multũ ex caſſia, aliquantum ex ſenna. Laborantis uerò tolerantia atque leuamen quam perfecta fuerit purgatio docet. Itaque ſi purgatione qualia oportebat, ſed admodum pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum ſe percipit, obſcura eſt purgatio, quę confert quidem, ſed leuiter. Si uerò noxii humoris copia maiore detracta ægrotus ſeipſo iam multo leuior apparet, manifeſtè utilis eſt. Si plurimo humore ſeu uniuerſe ſeu partitè euulſo, laborans non leuiorem modò, ſed uel ab omnibus, uel a præcipuis quibus affligebantur ſymptomatis ſeſe prorſus uindicatum ſolutumque ſentit, idque non quum adhuc purgatio fit, ſed quum ea iam planè deſiit; perfecta cenſeri debet. Tum ſomnus placidus iſque multo quam antè arctior citra ullum tamen ueterum obrepit: non quidem ex uirium imbecillitate, ſed inde obortus, quod ex morbo perinde atque ex labore fatigatum corpus, mox ut peccantium humorum quaſi ſarcina deoneratur, ſedato ſpiritum impetu leui ſommo conquieſcit. Sitis quoque ſi uehemens preceſſerat, exquiſita purgatione miteſci detracta nimirum materia quæ illam concitauerat; aut ſi forte nulla fuerat, exquiſita purgatione exiccatum corpus ſit ire incipit: nec, inquit Hippocrates, id deſinit purgari antequam ſitiat. Quinetiam a perfecta purgatione appetentia reſtituitur dolor ſi quis urgebat miteſcit, atque etiã febris, aut alia quæuis morbi eſſentia extirpatur, hinc laboranti uires reſurgunt, idq; pro eorum quæ uacuata ſunt ratione. Cæterum nonnunquam accidit ut humor agitatus periodis conquieſcat, aut, morbus perſiſtente intus cauſa ſponte ſe remittat, ac tum laborans ſe morbo expeditum putat. At certè minimè tuta eſt quæ citra uacuationem obrigerit facilior tolerantia &, ut inquit Hyppocrates, iis quæ non ex ratione leuant confidendum non eſt. Perfecta igitur purgatio non modo ex ſymptomatum ſedatione indicanda ſed ex eorum maximè quæ purgata ſint tum ſpecie, tum copia: quippe quum iis reſpondet quæ ceteris ſignis ineſſe deprehenſa fuerant. Horum igitur contemplatione innoteſcet quid, quantum, quandiu purgandum & quando abſoluta fuerit purgandi neceſſitas.

Vitioſa autem purgatio, aut inutilis eſt; aut moleſta, aut exuperans. *In*utilis eſt tũ quę humore a noxio diuerſum trahit, tum quæ noxium proritat non autem educit. conturbat enim magis quam euacuet. Vtraque dum inſenſum humorem euellere contendit, cum diffundit & exagitat, ſuſcitatoque uapore

tetro corpus inflat atque diſtentit,ac proinde magis quam iuſta purgatio laceſſit. Moleſta noxium quidem humorem, ſed ui quadam elicit,uel quod præparatio adhibita non fuerit,uel quod uehementius aut immoderata quantitate ſit pharmachum,uel quod non correctę malignitatis ſit particeps,ut colocyntis,euphorbium,elleborus,uel quod externus error ſit admiſſus. Omnis quippe eiuſcemodi ægrotum præter modum affligit atque torquet. Hinc corporis laſſitudo,capitis dolor,febris aliaque ſymptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet, ſed uires nimium conuelluntur atque diſſipantur. Exuperãs effrenataque purgatio cũ humore noxio naturalis pariter atque neceſſarij nonnihil ui eripit, non circa uirium offenſionem. Quoniam igitur de propria corporis ſubſtantia nonnihil euellit,uel cruor citra hæmorrhoidas uel ramentum, uel pingue aliquid liquaminis aut loturæ carnis ſimile in excretis cernitur. Hinc torſiones, cordis dolor, æſtus, anxietas,iactatio,corporisque perturbatio, præter hęc animi quoque defectio, & ſumma uirium exolutio, ſpiritu quidem quaſi naturę theſauro, uel ui direpto, uel pharmaci pernicie & malignitate oppreſſæ. Hic iam omnis concludenda uidetur de uniuerſali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea deſiderari poteſt,ab his quę fuſius de uenæ ſectione præcepta ſunt, mutuari licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

PRAETER ea quæ publicas corporis regiones,alia etiam priuatas quaſdam ſedes exhauriunt ac expurgant, quorum & hic tandem meminiſſe expedit. Eiuſmodi numerentur errhina, apophlegmatiſmi, bechiha. Non antè his utendum,quam reliquum corpus probe exinanitum ſit prorſusque uacet excrementis,ne aliunde noxios humores rapiant in affectam ſedem ſemper enim uniuerſalis curatio particulari pręmittenda. Errhina in nares uel immiſſa uel hauſta cerebri ſuperuacaneam pituitam proliciunt. Non eam quidem quæ in cerebri uentriculis (hinc quippe nulla uia excurrit in nares) ſed quæ circum cerebri ſubſtantiam circumque meninges colligitur & fluitat Hauriantur autem prono capite, ut recta per os ethmoides ferantur, nec recidant in fauces. Omnibus medentur ſoporoſis affectibus, obtuſoſque ſenſus omnes expediunt,& interiores in quauis ſede infixos dolores diſcutiunt. Similis propemodum eſt & ſternutamẽti ſatio ſed quod uehementer ſuccutiat uis ei maior. Etenim non modo cerebrum expurgat, ſed & quæ in partem eius poſteriorem atque etiam in fauces irruunt ualidè ſuccuſſu reuellit. Apophlegmatiſmus uel manſus, uel gargariſatus ſaliuam atque pituitam ore deducit. Huic uis maior eſt expurgandi cerebri uentriculos, quibus uia decliuis eſt in palatum multo proinde maxima uis erit apophlegmatiſmi ſi reſupino capite hauriatur in nares;ut mox per ſumma palati relabantur in fauces. Ita quippe cerebri baſim proluens longè ualidus ex illius uentriculis excrementa detrahit. Et hęc quidem in primis neceſſaria ars deſtinauit expurgando cerebro,quod natura cumulandis excrementis maximè eſt obnoxium. Expurgatur autem tutius confecto iam cibo,quam quum crudus uenter eſt ciboque turgens. Pulmones interioraque thoracis expurgant, quę bechica nuncupatur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi poteſt in alum id tamen per exiguum eſt,ac maximam ſuperuacaneorũ partem uel in pulmonum ſubſtantia uel in arteriis tum deſtillatione tum peculiari uitio congeſtam,

neceſſe eſt impetu tuſſis expurgari. *In* id autem ea conferunt, quæ deſtinata in pulmonibus, modo tenuiorem in pituitam incraſſant, modo lentam detergunt craſſamque attenuant, idque quadam lenitudine: nam exaſperantia, ut falſa, acida, & acria tuſſim plerunque fruſtra; cient; neque ex uſu ſunt, niſi quum pigriorem uel imbecilliorem expultricem uim ſtimulare oportet. Commodè autem bechica in lentam ac craſſam medicamenti formam aptantur, qualis eclegmatis eſt aut craſſioris ſyrupi, ne liquidior præpoperè illabatur in uentrem. Lenta quippe (præſertim ſi ſenſum ac blandè quaſi labendo demittitur) quoniam diutius ſubſiſtit obhæretque faucibus, maiore portione ſubi in aſperam arteriam. Hanc tamen ſemper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod *Hippocratis* ſententia confirmatum eſt, conſpicuè etiam in eo obſeruauimus, cui ex uulnere gutturis ſublarynge accepto, nec probè agglutinato inrer bibendum ſorbendumve nonnihil ſemper humoris emanabat.

Ita quidem medendi uacuandique ratio ſummis iam præparationibus expoſita uideri poteſt, quæ tamen quoniam ſola in uſum accommodari nequit, par eſt deinceps ſingula tum ſimplicia, tum compoſita medicamenta illi ſubnectere, quæ tanquam artis inſtrumenta ad profligandos morbos comparari uſurparique ſolent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

MVNDI ELEMENTA SOLAM MATERIAM GENITIS QVIBVSQVE REBVS IMPERTIRI. Cap. I.

PHILIATROS, BRVTVS, EVDOXVS.

OPPORTVNE adeſſe uideo quem quærebam, niſi me fallunt oculi,alioqui non ſatis perſpicaces. Profectò is ipſe eſt,neq; ſplendor hic exorientis Solis id aduerſus,aciem obtutumq; oculorum perſtringit. O felicem & auſpicatam occurſationem. Etenim liberabor eo ſcrupulo, qui mihi ex agitata per hoſce dies diſputatione iniectus eſt. Ille ſic me habuit malè, ut nulla ratione potuerit a me reuelli. Sodalis hic iampridem meus, toto decennio uiſus nemini, ſcio afferet noui aliquid ex longa peregrinatione, illius ope conſequar, quod meo ipſius ingenio aſſequi non potui. Sed quo nam ille ſe proripit? non aſſequar uirum niſi procul inclamem. Heus tu bone uir, heus Brute, ſubſiſte per Aeſculapium,aut ſi mauis,per Hyppocratis genium nec enim arctius habeo uinculum, quo te retineam. BRV. Quis eſt qui me uocat? o ſalue mi Philiatre. PH. Salue tu quoq;. BRV. Facis tu quidem tuo more, ut feſtiuus agas uerbis,nec unquam urbanitatis ſales exuas. Sed quid tu? quò hinc te agis? PH. Te ipſum quærebam,quem rediiſſe nobis audieram. BRV. En tibi adſum. PH. Video,ſed uſque eo inſolens uix ut oculis meis credam, quibus monſtro ſimilis eſt hic tuus aduentus. Quam cupio te interogare. BRV. Tam cito? uix dum bene ſalutaui. PH. Non queo amplius ſupprimere,quod me quam diutiſſimè torſit. BR. Quid hoc tandem te? PH. Non ita pridem ad in dictam quamdam celebrium medicorum diſceptationem,conueni uel audiendi ſtudio,ut ſanè immodico illius artis amore teneor. Agitabatur inter eos eiuſmodi quæſtio, An ne quod in morbis eſt diuinum, diuinam opem deſideret. Iſtud olim ab Hyppocrate noſtro ſimpliciter breuiterque dictum uidebam uariis interpretationibus alio atque ipſe ſperabam, trahi: nec profecto tumultuoſo illo cógreſſu decidi res omnis potuit,tum quod nouus interpres liberè ſuſeque explicandi caruit loco,tum quòd præiudicata opinio & fauorem detrahebat & fidem inauditæ(ut tum aiebant) ſententię. Ab eo die optabam tui mihi copiam fieri,ut tuum ea de re ſenſum expedires, quo facto, me beaueris. Enimuero mihi perſuadeo, in ea re noſtræ medicinę uerti cardinem. BR. Rem affers arduam,in qua paulum conſumere temporis mihi nunc ocioſo,& curis laxato iucundum eſt,uideamus qualis nam ſit res ipſa,id ipſum uereor,ne tuus interpres rem ſuam non planè conficiat: uix quippe adduci ulla ratione poſſum,ut tam exiguo integumento, tanta ſit incluſa diuinitas. Memini alias me in philoſophum quendam incidiſſe, cui ſimilium ferè eſſet paradoxorum curatis palam enunciabat, non omnes rerum uires ab ele-

mentorum permiſtione prodiiſſe, neque hæc omnino cauſas eſſe eorum quæ conſiſtunt: ſed plurima a cœlo tum orta, tum ſuas obtinuiſſe uires. P H. Plurima horum ſimilia audiiſſes tota diſputatione. B R V. At ſcis quid illi ob tigerit philoſopho? P H. Quid obſecro? B R V. Is demonſtrationum neceſſitate compulſus, tandem in elementa cœlo recidit. P H. Maior eſt uis noſtro huic Eudoxo, qui in demonſtrationem plurimus incumbit: eſt in eo non nihil quod forſan audire uelis. Si illum probè (noui autem optime) iubens aperiet nobis, & ediſſeret hanc rem totam, & gratiam ab illo ſimus inituri, ſi nos benignè & attento animo audiuerimus. B R V T. Ain? Speras id nobis probatum iri? P H I L. Exitum noli polliceri, unum ſcio illum quidem certè enunciaturum nobis ea myſteria, quę abſtruſa, neque in communibus hominum ſenſibus poſita hactenus putauit. B R. Vt res habeat, placet hominis ingenium ac uires experiri hac tamen lege ut mihi liceat, quæcunque obſcura aut noua audiam, ſedulo percuntari, & liberius diſſentire, ſi abſurdum quiddam attingere uidebitur; ſic enim fiet, ut audias meam, quam tantopere deſideras, hac de re ſententiam. P H I. Efficiam ut tibi liceat; uiri more & ingenium probe teneo. B R V T. Conueniamus hominem; & quando ita uidetur, interpellemus. P H I L. Erit nunc tempeſtiuum, agit enim in uilla proxima, quo profectus eſt heri cum amicis philoſophis, ibi plenius & uadacuius ſermonem cum illo conferemur, tantiſper dum ſe franget eſtiuus iſte calor. Illud in primis uereor, ne non deſcendant in animum noſtrum, quæ affert: petet n. neſcio quid ex abditis fontibus rei medicæ, quo nō cuius penetrare promptum eſt. Tu ipſe & noſtrate & externa philoſophia inſtructus, impetum ſubſtinebis, ſi quando ſuperior erit mei uiribus. Malim enim tutò fugere, quam temerè & cum non iis me obiicere, quę perferre nequeam, At uehementer me deceat, ſi ea philoſophię præcepta neſcire deprehendar, quibus uelim uideri recens inſtitutus. Quocirca dum hanc uiam compendiariam per ſaltus & humiliores colles conficimus, quæſo in commune conſideremus conferamusque philoſophię principia quæcunque, in futuram diſputationem utilia iudicas. ne quum ad ſeria ueniemus, graue ſit uiro in hęc, quę ſui ingenii non ſunt detrudi. Sic enim nihil moliemur perturbatè & a minimis ſtruemus maxima. B R V T. Ordinem dicis quem omnes ſecuti ſunt, in quorum nos ueſtigia incurrere debemus. P H I. Itaque matutinus hic auium concentus dum recreat animos, initio colloquio hæc explicanda ſuſcipe. B R V T. Rem ut uis aggredior, & in primis rogo te, certò ne ſcias naturam aliquid eſſe? P H I L. Qui naturalis philoſophiæ præcepta tradunt, naturam quandam eſſe non dubitant, a qua & ſe φυσικοὺς appellant, idque tanquam notiſſimū & apud omnes peruulgatum, philoſophiæ principium ſtatuunt, quod neque demonſtrari debeat, neque poſſit. B R V T. Illam ne tu aliquando aut uidiſti, aut manu tractaſti? P H I L. Videre non contendo, ſi modò cogitatione ſatis hanc poſſum conſequi. Tu igitur alio perge. B R V T. Eorum quæ mundus habet omnium alia per naturam eſſe dicuntur, alia per alias cauſas ut per artem uel fortunam. P H I L. Quo modo? B R V T. Quæ ſponte ſua interioreque impetu prodierunt, natura eſſe dicuntur, ut quattuor mundi elementa, metalla, ſtirpes omnes, cuncta animalia, horumque partes: at lectica aut domus, non natura, ſed arte ſuam rationem eſt adepta. Neque uerò anima, neque ſtirps, neque quicquam cæterorum naturalium appellatur natura, ſed duntaxat a natura, a qua oriri dicitur, conſiſtere atque conſeruari hoc igitur ortus omniſque actionis oculorum intimumque principium

pium,natura cuiuſque rei dicitur & eſt. Huic materies quędam ſubiicitur, quemadmodum ſimulacro ęs aut lignum:quam ſanè oportet & naturæ nomine dignari. Sic unumquodque ex naturis duabus conflatum eſt, quæ nullo pacto ſeiungi, aut diſcluſæ locis conſiſtere queunt; ſed eſt utraque alterius ſic appetens, ut ei annexa alioqui moritura foueatur. Materies ea quæ formæ tanquam primum fundamentum ſubſternitur,dū res ipſa compoſita perit, atque in aliā faceſſit, una eademque permanet. Omnis enim quæ gignitur ſubſtantia ex quodam gignitur,fitque ſubiecto: quemadmodum ex aqua fiat aer, ſtirpes & animalia ex ſemine,neque quicquam fit ex nihilo. Atqui ſubiectum ex quo aliquid factum eſt,ex materia & ſpecie conditum erat; ſpecies periit abiitque ſuccedente altera. priuationemque tollente; materia autem eadem permanſit, quę hanc ſubiecta ſubſtrataque exciperet. Neceſſe igitur eſt hunc in modum ſubiici quiddam, in quo ſeruato ac ſuperſtite fiat rerum conuerſio. Ex quo intelligitur materiam nec ullo ortu generatam & indeſolubilem eſſe, immortalem ſeculis omnibus, ac ut ortus ita & interitus expertem; atque dum gignitur quiddam, eius ſolum famam naſci & emergere; dum occidit & extinguitur, eandem occumbere; materiam autem rerum omnium communem, unam eandemque perpetuò manere. Si enim quando res obliteſcit, illius materia ſimul interiret & diſſicaretur, communis rerum omnium moles, iamdudum, uel ſępius eſſet abſorta, nec hominum uniuerſum genus, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus ſtare poſſet.

Natura duplex.

Formā & fieri & perire materiam uero perpetuā eſſe.

PH. Hæc ſatis probè teneo. Age uero aliud ediſſeramus. Si ex alia quapiam res omnis genita profluit, a qua materiam ſuam, quaſi a fonte, hauriret; cur tandem elementa deſideramus, quæ in concreti huius corporis procreationem confluant? BRV. Vt hæc quoque genitis conſtitutiſque rebus materiam ſubminiſtrent.etenim materia prius ab elementis profecta, in ſubiectum quoddam migrauit,ex quo quodque oriri naſcique contuemus. PH. Mentem tuam non aſſequor,dic igitur,ſi iubet,clarius. BRVT. Subiectum id corpus ex quo procreatione quiddam naſcitur & emergit, aut eſt omnium ſimplex aut compoſitum.Ex ſimplici nihil niſi ſimplex duci deriuarique poteſt,quod illius motus ſimplex ſit & uniuſmodi. Qua ex cauſa elementa in ſeſe duntaxat ſoluuntur, & retro uiciſſim commeant, & unumquodque ex alio fit ſimplici. Ex compoſito autem corpore non ſimplex, ſed aliud compoſitum efficitur,quod nunquam poſſit ex ſimplici prodire. PHIL. Sic res habet BRVT. Conclude igitur aliam elementis, aliam concretis corporibus eſſe materiam. PHIL.Id conſequens ex hoc uideo, quanquam nondum mihi dilucidè patet. BRV. Dicam igitur luculentius: Elementorum ſimplex, concretorum uero ex elementis compoſita eſt materies. In illis ſola principia;in his utraque omnino tum principia, tum elementa inſunt. Simpliciſſima eſt elementorum inter ſe commutatio, in qua quod prius eſt, poſteriori ſimplicem materiam exhibet. Concretis miſtiſque corporibus gignendis unius elementi materia ſatis eſſe non poteſt, ſed neceſſe eſt quatuor illa permiſtione confuſa, gignendis rebus idoneum ſe ſubiectum exibeant ſubſternantque. Vt enim dubitare non poſſis aurum, argentum, ferrum, metallaque omnia, item unionem, hyacintum, ſmaragdum, uniuerſumque lapidum concharumque genus, non ex unico ſed ex permiſtis quatuor illis rerum initiis originem duxiſſe, aut, ſi mauis, ex terra tanquam ex matre, ſed quę ex aliorum temperatione idoneam conſtitutionem ſit adepta. Ita etiam ſtirpes & animantia quæ non

Rei naturalis materiā ex quatuor mundi elementis conſtare.

ſtatim è terra, ſed ex ſemine edita ſunt in lucem, quanquam longiore tractu complurium mutationum interuentu, ex ijſdem tamen rerũ primordijs quę in ſemine & alimento tenebantur, materiam acceperunt. Hęc igitur illorum materia non ut non elementorum, ſimplex & omnis formæ expers, ſed multo compoſitione & conformatione inſtructa, corpus iam phyſicum, & proprie ſubiectum appellatur; in quo quatuor elementorum ſubſtantię incorruptæ perſiſtunt. Quinetiam ſi ex hoc intereunte corpore aliud proferatur, illæ, quanquam alia propoſitione aliaque permiſtionis lege integræ manebunt, dum extrema tandem diſſolutione in ſuas naturas quæque redeant, & reſtituantur uniuerſali. PHIL. His omnibus memini me non ita pridem ex naturali medicinæ parte informatum inſtitutumque fuiſſe. Iam tempus eſt, finem inter nos diſſerendi fieri. En ortus eius quem tantopere expetimus. BRV. Huc ſanè (tanta uis eſt ſermonis) nullo uię tædio peruenimus. PHIL. Veſtibulum ingreſſi, apud hunc amœniſſimum fontem anhelantes conquieſcamus, ac tantiſper reſpiremus, dum aliquis domeſticorum qui nos introducat, occurret. BRV. Nullus eſt quieti locus, oſtium iam concrepuit. PHIL. Quem quærimus adeſt, ſuo more, meditatione plenus, bene res habet, nondum in literarum colloquia ſe contulit cum amicis, ſenſit aduentum noſtrum, contendit ad nos exaduerſum. BRV. Age ocius, & congredere. PH. Saluus ſis *Eudoxe* perdocte. EVD. Vos quoque ſaluete, adueniſſe quidem uos gaudeo, ut huiuſce philoſophicæ ſodalitatis numerum augeatis, ſitque nobis plenior ad ſtudioſam ruſticationem occaſio. PHI. Nihil quicquam nobis eſt optatius, niſi uobis moleſti ſumus. EVD. Opportunè quidem ueniſtis, ſi quid affertis, etiam ſi nihil affertis. PHIL. Afferimus ſanè quod uos totum hunc diẽ magna occupatione diſtineat. EVD. Quid iſthuc mi Philiatre? Quid quæſo rei huc uos tam matutinos egit? An quid eſt quod mea opera opus ſit uobis? PH. Maximè. Etenim angimur uehementer ea diſputatione, quæ nuper agitata eſt de diuinis morborum remedijs, hicq; noſter Brutus, quanquam ſupra uulgarem modum ſit multos annos philoſophatus, optauit tamen in tuam familiaritatem & colloquium uenire, ut quantum ea de re geſtas animo, tantum per tuam humanitatem intelligeret. Itaq; rogamus, ut quod inter diſſerendum aſſequi haud potuimus, id tu dicendo nobis planũ facia ſi modò nunc tibi licet per ocium & ſi familiarem hunc amicorũ cœtum ſoluti non ſumus. EVD. Arduum eſt quod petitis & a ueterum pauciſſimis comprobatum: quumque non facile ſit nouam rem ad communem hominum mentem & aſſenſum accommodare, uereor ne ſi id percrebreſcat, atque in ſermone multorum incipiar eſſe primo aditu indignum commentatione uideatur: quo fit ut non facilè ueſtræ acquieſcam petitioni. PH. Confidimus rem uniuerſam ex naturalis philoſophiæ principiis ſic te demonſtraturum, ut ei qui ſyncero candidoque animo totam pręceptionem diligente audiet, nulla irrepat calumniandi occaſio. Tu Mathematicorum more, ex principiis, quæ ſunt omnibus uel plebeiis recepta, ſoles rem omnem tam aperte conficere, ut qui ab illis ad extrema ocurrerit, tanquam manu deductus ſit; his tandem non minus quam illis fidem tribuat & aſſentiat. BRVT. *Illa* docendi ratio eruditis quibuſque uiris, maximèque Gręcis ueteribus probata excultaque eſt, propterea quod tutò ac facilè quicquid ſuſcipit, demonſtret. Quocirca ac inniti pręſtantiſſimum ſemper eſſe duxi, tametſi imperitis non perinde placet, ut quam aſſequi non poſſunt, neque iuditio decernere nouerunt, quo quidque loco ſtatuendum ſit. Gaudent enim ieiunis undiſque

quibuſdam propoſitionibus & ſententiis deſtitutis munitione demonſtrationum, putantque iis ſe ſcire, a demonſtrationibus ſe obrui, potius quam doceri. Vnde fit ut ſcriptorum cuiuſuis fidei & authoritati omnia tribuant: ſatis eſſe rati ſi quid audierint a probata inſigniſque famæ uero dictum. Proinde quas ex optimis authoribus mira diligentia obſeruarunt præclaras ſententias incompoſitiſſimè congerunt, quæ minus cohærent quam ſcopę diſſolutæ. Putant id artis eſſe primum & maximum, ſi nihil arte, modò pulchrè ſententioſeque dicatur. PHIL. Valeant iſti, medicent perpetuò, & alienis rebus inhæreant, curentque ediſcere ſingula, quam ſcire potius. BRV. Tu uir optime, tuo more facito, & ſi quid in morbis aut in eorum medicina diuinum ineſſe putas, id per philoſophiam obteſtor, ne pigeat nobis quicquid eſt exponere. Nihil eſt cur rei aut difficultatem aut nouitatem cauſeris nouimus & quantum poſſis, & quam nihil tibi nouum ſit. EVD. Poſſum fortè aliquid, quia poſſe uideor. Paucis certè quidem omnem controuerſiam uobis dirimere poſſum, ſi in caput unum ac ſummam, totum coniici uelitis. BRV. Tam ex ardua, tamque abſtruſa noua hæc & παράδοξος ſententia, ut ſi pro dignitate eam exponi ac diſcuti placeat, neceſſe ſit, antequam ad medicinam uenias difficilima quæque ac longè pulcherrima naturæ principia excutere, & rerum omnium ortus, primamque formarum originem interpretari. PHIL. Mihi quidem iucundum erit ac dulce, a uobis hæc prius adoceri, quam rei medicæ totum me dedam. EVD. At mihi graue eſt, ad hæc quaſi in cunabula reuocari, quę nec ſatis memoriter teneo, neque hanc decent ætatem. BRV. Age precor, ne peniteat in hanc rem aliquot horulas noſtra cauſa collocare, quo & nobis ſatisfacias, & res tota planior eque ſuis principiis orta eſſe uideatur: fac ut alteram diei partem in hanc operem perdas, uelut animi cauſa confabulando. EVD. Conabor equidem, quando me tantoperè urgetis & præſtabo quantum mea feret tenuitas; ſed meos tamen familiares adeſſe uolo, quos ſcio philoſophię ſtudio flagrare. BR. Aequum eſt. EVD. Heus puer, accerſe philoſophos, qui mihi huc uenire comites, ut ſe nobis ſocios, ſi uidebitur, adiungant: reperies in hortis deambulantes. Vos ceſſatores ſcamna parata in aula, quæ hortis adiacet; ex ea enim regione ſalubrius inſpirat cœlum, his maximè diebus, quum terra in omnis generis ſtirpes, & flores ſe reſoluit. En adſunt quos operiebamur; ingrediemur omnes, & ſedibus in umbra poſitis diſputemus. PHIL. Placet. EVD. Nullum hic ſtatuitæ dignitatis ordinem; locum, quem cuique fors tulit, capeſſite. Liberum erit omnibus, hac de re quæ ſentient dicere, nulli indicetur ſilentium; nec enim æquum eſt in hac ſoliditate. *Hic* philoſophi qui pridie uenerant. Quę ſit, inquiunt, ueſtra quæſtio, ignoramus. Agemus Pythagoræ diſcipulos; diſcemus aliquid ſine ullo periculo. EVD. Tacerem uobiſcum ſi per hos licere. Quoniam uero amicorum & philoſophię gratia reiiciendũ dum ſed audendum potius eſt aliquid, prouinciam maiorem, ſcio, uiribus meis ſuſcipiam; quo & ſi nihil adferam dignum tantis uiris, recreabo tamen animos nouitate rei. Itaque de occulta medicina locuturus, rem paulo altius repetam, ut a fundamentis opus extruere, & ſuo loco partes omnes collocare poſſim BR. Sic optamus, uelimuſque te rem ipſam iam nunc auſpicari.

Rei

Rei naturali formam ſubſtantiam eſſe, non accidens. Cap. II.

EVDOXVS.

MATERIA eſt conſtans permanenſque ſubiectum, ex quo omnia procreantur: & quanquam per ſe ipſa, & a forma remota non inuenitur, prima tamen in corpore ſupponitur, tanquam fundamentum, cui forma innitatur ac inſit, ueluti receptaculo omnium uiciſſitudinum, & commutationum. PH. Non iſthæc ad te uenientes longa commentatione diſcuſſimus, ut renouata eorum memoria, inſtructiores eſſemus ad tuam diſputationem. EVD. Si hæc ut debetis, recipitis, dubitari non poteſt materiam ſubſtantię rationem & genus ſubire, utpote quę in compoſito prima ſubiicitur, & permanens continentes rerum uarietates nouationeſque ſuſtinet. BRV. Ne iſthuc quidem nos in diſputationem reuocamus, ſatis omnibus perſpicuum. EVD. Sed neque illud quod eſt principij loco receptum, cuiuſque ſubſtantiæ naturalis formam actumque primum, ſubſtantiam & ipſam eſſe. BRV. Quid ita? EVD. Nam ſi in genere ſubſtantiæ eſt materia, multo (arbitror) magis ipſa forma quam uos hac longè perfectiorem eſſe non inficiamini. BR. De forma non adeò compertum eſt, quod ea per ſe ſubſiſtat nuſquam, ſed in materiam ſemper ac ſubiecto ſit, ad accidentis ferè ſimilitudinem. EVD. Vaſtum eſt hoc diſputationis mare, in quod ſi ſemel uela pandimus, longa nobis erit, & grauis ex concertatione perferenda iactatio; nec niſi poſt longos errores ueniemus ad illum uobis, ut dicitis, optatiſſimum portum. BR. Rem totam percurrere ſatius eſt, ſi tibi per ocium uacat. Ego enim, ut ingenuè fatear, a grauiſſimis quibuſdam authoribus ſum inſtitutus, qui aliis quam tu principiis nixi, omnia quæcunque mundus continet, ipſaſque rerum formas ex elementorum permiſtione naſci ac prodire contendunt. Illi materiam totam rei naturalis ſubſtantiam eſſe confirmant, huicque rythmum quendam ſeu concentum affectionum qualitatum accidere, quæ forma ſit, per quam & nomen habeat, & a cæteris diuerſa ſit; his enim ſuis qualitatibus res quæque cognoſcitur, & ſenſibus noſtris ſeſe offert. Multis rationibus contendunt, id Ariſtoteli rei formam dici, eamque eſſe perfectionem, & finem ad quam rei ferebatur procreatio: per eam habere & figuram & finitionem, & perfectionis complementum. PHILIAT. Si hoc ita tibi ſtatuendum eſſe uidetur, aut rationes producito, quarum te moueat probabilitas, aut ſi id non potes, celebris authoris teſtimonium. BR. Vtrunque adferam, nam Alexander Aphrodiſeus Peripateticæ familiæ ſectator præcipuus, hæc uidetur iiſdem propemodum uobis dixiſſe, quo loco ſic ait. Verum enimuerò in igne quod naturale ac ſimplex corpus eſt, calorem & ſiccitatem ſpeciem facimus, & ab iis atque in iis genitam leuitatem; hæc enim principium eſt motionis ad ſuperiora tendentis. PHIL. *Hæc* fortaſſe ex aliorum ſententia pronunciauit. BRVT. Minimè uerò, ſed ea fuit opinio tum maximè celebris, quam etiam Galenus, quem Alexandri tempore uixiſſe ſcimus, probaſſe uidetur; nam neque id in queſtionem uocauit, & libro de elementis primo qualitatem paſſim elementi ſpeciem appellat, aitque ignem ex materia conſtare & qualitate. Hos non paruo poſt interuallo tutatus eſt Philoponus philoſophus in primis magnus, & poſt hunc alij plurimi celeberrimi nominis & grauiſſimæ authoritatis uiri. PHIL. Quæ ratio potuit illos in iſtā opinionem inducere? BRVT. Quod cum prima elementa per temperaturam ſubiici fierique miſtorum corporum materiam

Alexādri aliorūque philoſophorū falſa opinio de formarum eſſentia.

materiam oporteret, eſſet quoque neceſſe illa retundi, & ad medium quoddam temperari, ſi exquiſita erat permiſtio futura. Contendebant autem illud fieri non poſſe, niſi elementorum formas in qualitatum genus & ordinem referrent, quibus ſolis proprium eſt intendi & remitti. Multo poſt tempore Auuerhois acerrimo uir ingenio, lectis diligenter ſingulorum decretis hac ipſa ratione eò neceſſitatis redactus eſt, ut elementorum formas ancipitis inter ſinceras qualitates & compoſitorum corporum formas naturæ statuerit, illasque qualitatibus & ſubſtantiis interiecta utriuſque particeps eſſe. Quatenus enim elementis perfectione conſiſtendique uim tribuunt, ſubſtantiarum uiribus pollere, quatenus uerò in permiſtione confuſę intendi aut remitti uidentur, qualitatum uim & poteſtatem exercere. Haud ſecus enim formarum, quæ in elementis inhæreſcunt, coitionem fieri autumat, quam contrariarum qualitatum confuſionem, quaſi propriæ elementorum qualitates remitti nequeant, niſi & ipſę pariter commutentur formæ. Si enim aliqua ex parte eas quiſpiam retundi dicat cum ſit reliquarum, inquit, eadem ratio, poſſent quoque omnes illorum qualitates in nihilum tandem redigi, forma ſuperſtite & haud quaquam offenſa. Id autem perquam abſurdum in natura uidetur, neque enim ſubſiſtat ignis, omnis caloris expers, neque aqua ab omni humore deſtituta. PH. Aduerſus hunc autem aciem ſtruunt optimi quique Ariſtotelis interpretes, qui omnes affirmant elementorum qualitates nonnihil ac leuiter retundi poſſe, formis eorum, quæ ueræ ſubſtantiæ ſunt, ſeruatis, neque illas obſtare quominus elementa poſſint bene perfecteque miſceri. BR. Ego cum præclaris philoſophis cenſeo, elementorum ſpecies, quemadmodum & qualitates eas quas primas uocitant, inter ſe diſſidentes coire tamē ac congredi remiſſioneque conuenienti temperatas, καθ᾽ ὅλον miſceri, hinc totius compoſiti unam ſimplicemque formam prodire. Tu uerò ſi uis elementorum ſpecies nequaquam retundi, quo pacto illarum temperamentum fieri intelligas haud equidem uideo. PH. Fiet, inquit Ariſtoteles, primordiorum ſubſtantiis ad minima diductis confuſeque permixtis. BRVT. Id appoſitionem eſſe dico, non commixtam temperaturam. PHIL. At uera miſtio tum perficitur dum totæ preterea qualitates totis confunduntur, etiam ſi non ſint illorum formæ totæ totis confuſę. EVD. Quid uos tantoperè moratur hęc philoſophica concertatio, quæ aut nihil aut minimum frugis ad hanc rem ſit allatura? Debueras tu certè quidem, his poſthabitis, ad grauiora & longè utiliora properare. Quid de elementorum formis ſtatuas parum laboro, ſi modo cum pręclaris philoſophis tibi conueniat, concretorum corporum formas in ſubſtantiarum genere conſtitui. BRVT. Conueniat ſanè nec illis prorſus adhæreo, a quibus dixi me aliquando fuiſſe inſtitutum, ſed tutiorem uiam ingreſſus, iam pridem conceſſi in familiam longè celeberrimam, eorum qui compoſitorum formas inter perfectiſſimas ſubſtantias collocant, elementorum formas inter qualitates referunt, quam quæſtionem etſi tu ad hanc rem parum facere ducis, uellem tamen de illa tuam audire ſententiam. EVD. De his nihil omniū conſenſu probatum definiri poſſe ſentio. quādiu mēs humana corporis hoc ueluti ergaſtulo incluſa, neq; materiam neque formā ſenſibus cognoſcit. BR. Sic arbitror, neque enim tā diſcordes illi fuiſſent, qui in hanc inueſtigationem diligenter incubuerunt. EVD. Si tamen placet, hęc rationis probabilitate diiudicari oportere, illorum potius accedam ſententiæ, qui ut concretorum corporum, ſic nullo diſcrimine & elementorum ſpecies, puras ſubſtantias eſſe pronunciant.

BRV.

BR. Age uerò ſi quid ad eius rei fidem in animo premis, hoc exprome, neque enim te uel temerè uel citra rationem, ita ſentire puto. EVD. Cęterorum rationes omitto, unius Alexandri, quem tu tibi præcipuum ducem legiſti, ſententiam in te profero. Age igitur ob oculos apertè ponatur Alexandri locus, ubi elementorum formas ſcriptura proſequitur, ut inde nobis ſit integra ſententiæ noſtræ confirmandæ poteſtas. BR. Quamobrem (inquit) ea ſpecies quæ ab arte proficiſcitur, ſubſtantia nullo pacto eſt, quemadmodum & ars ipſa, forma uerò quæ eſt a natura, proculdubio ſubſtantia eſt, quemadmodum & ipſa natura. Verum enimuerò in igne quod & naturale & ſimplex corpus eſt, calorem & ſiccitatem ſpeciem facimus, & ab iis atque in ijs genitam leuitatem. His planè affirmat compoſiti naturalis formam eſſe ſubſtantiam, elementi, qualitatem, ſicut & artificio aliquo fabricatæ rei, neque eſt de illius opinione quicquam altius inueſtigandum. EVD. Sed hęc uideri poſſunt, neque ſatis circunſpectè dicta, nec ulla demonſtratione ſuffulta, noli librum ponere, ſed eo ulterius euoluto, lege quę paulò poſt adiecit. BR. Perplacet. Illis commemoratis hęc ſubiicit. Quãdoquidem non poteſt ipſa ſpecies, per ſe ſeorſum à materia ſeparata & abiuncta ſubſiſtere, utrãque tamen ſubſtantiam eſſe non ambigimus. Nam ſicut materia, ita & naturalis ſpecies ſubſtantia eſt, partes enim ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt. Quinimo quia pars utraque ſubſtantia eſt, id quod ex ambabus conſtat, & ſubſtantia & una quæpiam natura eſt, non ut quę artificio fieri uidemus. Horum enim ſubiectum, ſubſtantia eſt, ſpecies uerò, qualitas eſſe creditur. Hęc ne tibi ſatis ſunt? EVD. Satis profectò, ſed inſpice proprius an authoris mentem purè fideliterque edideris. BR. Quid ni purè ac fideliter? certè quidem ad uerbum. EVD. Iam igitur accipe. Partes (inquit) ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt, atqui tam elementum quam compoſitum corpus, eſt ſubſtantia. Ergo ut corporis compoſiti ſic & elementi partes, ſubſtantiæ ſunt. Hac ratiocinatione ſi demonſtrat Alexander, naturalis compoſiti formam eſſe ſubſtantiam, eadem conficiet, ipſius quoque elementi ſpeciem, ad ſubſtantiæ genus eſſe referendam. BR. Hæc ne mihi tendebas retia? EVD. Non ego, ſed tu tibi ipſe, ſi qua ſunt retia, circundediſti. BRV. Captum equidem me eſſe ſentio, ſed ſemel, quod ſi me iiſdem iterum implicare poſſis, tum uerò demum teneto, nam hæc quidem retia, eo mihi facilè perrupturus uideor, quod Alexandro forma fortaſſe pars elementi non eſt, utpote quæ illo iudice qualitas eſt, quanquam miſti forma pars eſt totius & ſubſtantia. EVD. Si ſolam materiam eſſe dixit elementi partem, a qua ὅλην αὐτοῦ τὴν οὐσίαν habeat, elementi ſpecies quæ qualitas eſt, nihil confert illius eſſentiæ. PHIL. Etiam atque etiam uide quid agat, in præcipiti enim ac lubrico ſtas, uix ut inſiſtere aut ingredi ſine caſu poſſis. EV. Dic mi Brute, nonne materia una eſt rerum omnium communis? BR. Ita iudico. EV. At rerum naturalium eſſentiæ plurimum in ter ſe diſcrepant. BR. Mihi quidem ita uidetur. EV. Quo igitur pacto poteris ὑλιώδεις illas rerum differentias a materia, quæ omnium una eſt & eadem, conſtituere? aut quemadmodum ab illo rudi & communi rerum omnium principio, res quæque proprium ducet ſui generis eſſentiam? BR. Non uideo. EV. Itaque ſi rerum quę ex natura conſtant, diuerſi ſunt ordines, & differentiæ genera, ſi propria quædam eſt & ſua cuiuſque natura, neceſſe eſt præter communem illam materiam, aliud quiddam inſtitui, quo res ſingulę ſuam adipiſcantur ſpeciem, & ſuæ cuiuſdam naturæ ſint. BR. Neceſſe id quidem eſt EV. Illud uerè quicquid eſt, quod eſſentiam toti largitur, pręclarum quiddam eſſe

conuenit,

Lib. de anima.

Demõſtratio contra Alexandrũ

conuenit, & materia pręſtantius. B R V. Sanè; nam ex eo ſuum res quęque nomen ſortitur. E V.. Atqui hoc illud eſt quod tu ſpeciem ac formam rei appellare ſoles. B R. Solent & plerique omnes. E V. Ergo neceſſe eſt formam eſſe primam ac præcipuam rerum omnium partem. BRVT. Nihil equidem uerear, de ſecundis id fateri corporibus, at elementorum longè diuerſa eſt ratio. Horum enim ſpecies qualitas eſt: E V D. Quodam ueluti circulo in eaſdem reuolueris tenebras oſtendi una eademque ratione omnis ſubſtantiæ ſiue ſimplicis ſiue concretę ſpeciem eſſe ſubſtantiam: ſed quando ita res exigit, ueniamus tamen ad ſingula, eorumque ſigillatim naturas explicemus. Stirps aut metallum, formæ ſuę debet, quod ſtirps eſt aut metallum. & reliqua eodem modo omnia. Verumne id eſt? B R. Ita uolunt. E V Ipſum quoque elementum neceſſe eſt ut elementi rationem a ſola acceperit ſpecie B R. Et id quoque. E V. Atqui per formam elementum ſubſtantia eſt, & huius generis ſubſtantia. Nam ut huius illiuſve generis ſuſtbantia ſit hoc eſt ut ſit uel ignis uel terra, non potuit a materia capere, quæ eſt rerum omnium communis. B R. Hoc iam paulo antè conceſſii E V D O. Vnde nam igitur. B R V. A ſua forma. E V D. Ergo hæc elementi forma, per quam ignis eſt ignis, et ab aqua differt, ſubſtantia eſt. B R. Quomodo? E V. Nam ſi ignis eſt ſubſtantia ut fateris ipſe, quod ille tribuit ut ignis ſit ipſum quoque ſubſtantia eſt. B R. conſentaneum eſt E V D. At ea eſt ipſa ignis ratio, quam tu formam eſſe non inficiaris; quo fit ut concludatur neceſſario, cùm ignis, tum cuiuſque elementi formam ſubſtantiam eſſe. Inde nos elementum uel aliam ſubſtantiam definitione comprehenſuri, non figura, non colore, non pulchritudine, non turpitudine finimus, ſed ea ſubſtantia a qua res quæque naturalis ſuam duxit eſſentiam, ea autem forma eſt, quæ rei cuiuſque definitionem concludit. Rurſus ut ſtirps a metallo, & animal a ſtirpe, formę uarietate & diſſimilitudine differt, ſic & elementum, quod ipſum quoque ſubſtantiam eſt, a cæteris ſubſtantiis diſtabit, natiua quadam & inſita ſibi ſubſtantia. Vt enim ſubſtantię eſſentiam nullum accidens explere poteſt, ſic neque poteſt illa rerum ἐσιώδεις id eſt, ut quidam loquuntur, eſſentialis differentia ex accidente conſtitui, quippe quod rei naturalis eſſentia immutare nequeat. Cum igitur in cęteris omnibus ſubſtantiis id quo diſſidet unum ab alio ſubſtantia ſit, qui fieri poteſt ut in elementis quæ ueræ ſubſtantiæ ſunt hoc ſecus habeat? B R V. Iſtam hercle controuerſiam non fouebo diutius, præſertim cum eam induxerim, rei tuæ non admodum, ut dicis neceſſariam. Proinde non uerebor hac de re pedibus in tuam ire ſententiam, uixque credam Galenũ, Alexandrum, Philoponum, & reliquos huius familiæ celebres uiros, elementis formam tribuiſſe, nullius ſubſtantiæ participem, ex ſolis qualitatibus conflatam. Sed (ut Auicennas interpretatur) quia nobis ignotæ ferè ſunt rerum eſſentiæ, & quia non ſunt ſua formis impoſita nomina eo factum eſt fortaſſe, ut illi uiri elemẽtorum formas propriarũ & inſeparabilium qualitatum nomine appellauerint. E V D. Hoc ſanè tolerabilius, ita enim maximos uiros, a craſſæ ignorationis crimine, modeſtè uindicabis. P H I L. Iam me nihil huius quæſtionis pœnitere etſi modo uerebar ne improbius feciſſe uiderer. Et quia pudendum non eſt diſcendi ſtudium, nihil reformidabo philoſophica quædam denuò in medium proferre. E V. propone igitur quam poteſt breuiſſimè, ne properantes ad grauiora, nos medio curſu teneas.

Naturalis cuiuſque Corpora ſimplicem eſſe formæ ſubſtantiam, neque hanc eſſe ex ſubiecti formis ortam, contra Alexandrum. Cap. III.

PHILASTROS.

OMNIS quę ſenſibus apprehenditur ſubſtantia, ex ſubiecto & ſpecie tanquam è ſuis partibus eſt compoſita, quemadmodum & quæcunque ars effinxit, in æris lapidis, aut ligni materia, ſpeciem quendam ab arte, & ornamentum habent *Elementum* quod corpus eſt ſimplex, pro ſubiecto ſimplicem & prorſus informem, ab omníque ſpecie deſtitutam materiam habet. Compoſitum autem miſtumq́ue corpus naturale, ſubiectum ſimplex habere nequit. Sic enim uidemus unius modi & ſui undequaque ſimile corpus (Græci ὁμοιομερὲς uocant) quod eſt omnium compoſitorum longè ſimpliciſsimum, ut aurum, ut lapidem, ut ferrum, permiſtum & è quatuor elementis coagmentatum ſubiectum habere. Siquidem antè conceſſimus, miſti corporis materiam a quatuor elementis ductam eſſe, que, aſſeruatis ſuis formis in miſto corpore permanerent. Nam ſi perirent illorum formæ, tum re uera interitus eſſet, haudquaquam permiſtio. Quinetiam multiforme uariæquę naturę corpus contemplans, cuiuſmodi hæc roſa, aut iſta tam blandè nobis arridens laurus eſt, è oculorum obtutu clarè uideo (neque enim demonſtrationis fides maior aliunde eſſe poſſit) ſubiectum corpus ex multis diſſimilibusque partibus habere aliam eſſe radicem, alium corticem, aliud lignum, aliam medullam, alia folia, alias baccas. Rurſum diſpari magis, & ampliori uarietate diſtinctum eſſe animalis ſubiectum, quod præter eam partium diuerſitatem, conformationem quoque in illis habuit & multiplicem figuram. BRV. Rem attigiſti mi Philiaſtre, utiliſſimam omnino, nec ulli, opinor, dubiam, quippe quæ ſenſu plus ſatis comperta fiet, & ſi forte rationem præter ſenſum requires, uiuentium officia & actiones contemplatus, uidebis neruos, oſſa, carnem, uires uſusque tam diſſimiles obtinuiſſe, ut illorum quoque naturas & eſſentias latiſſimè differre pronuncies. Quinetiam habent ſimilares hæ partes uel inter ſe compoſitæ quædam propria temperamenta, quæ quum integra ſeruentur & inuiolata, par eſt & illarum natura, quæ temperamenti ſunt comites, incorruptas manere. Quid enim eas diſſoluere poſſit, inuiolato temperamento? Ita planum fit in animantis compoſitione, oſſa, neruos, carnem membranulas & reliquas partes ὁμοιομερεῖς, non modo colore, craſſitudine, aliiſve qualitatibus & conformatione, ſed & ingenito temperamento, & propria eſſentia ac ſpecie diſſidere. Hæc ſi quis ad ſtatuendas rerum differẽtias non ſatis eſſe exiſtimabit, quanam, obſecro, alia ratione eſſentias rerum diſtinguet? aut quęnam dabit corpora, quorum ſit quàm illorum diſſimilior eſſentia? & his tamen (ſi quibus aliis) ſuam eſſe ſubſtantiam negabit nemo, niſi ſi quis eò contentionis & amentię proceſſit, ut dicere auſit, tam noſtri corporis partes quàm reliqua uel maximè diſſidentia corpora, ſolis, accidentibus ſeiongi. Sed enim is uetuſtiſſimorum philoſophorum iam pridem exploſum decretum reponet, qui abdicatis formis, ſolis accidentibus perfici diſcernique omnia aſſeuerabant. Quocirca propoſitę hic a te ſententiæ accedens, profiteor, non animantium ſtirpiumque modo corpora, ſed lapidum quoque & metallorum quorundam, multiplex haberi ſubiectum, cuius particulæ ſpecie & eſſentia, non ſolis accidentibus diſſideant. BRV. Leuaſtis me onere non paruo planius alioqui & ſuſius illa explicaturum.

Elementi materia ſimplex

Similaris corporis materia cõpoſita ex elemẽtis

Diſſimularis corporis materia multiplex eſt

Diſſimilaris corporis partes eſſentia diſferunt.

Argumentu-

iam

ta quæ nituntur probare diſſimi laris corporis compoſitã eſſe formã

Iam enim uobis probaturus ſum, quatuor primordiorum naturæ ſimpliciſſimam eſſe formam, compoſitorum autem ex iis corporum, perfectiorem & ex compluribus coagmentatam. Sic enim diligentiſſima rerum perueſtigatione uidetis, lapidi quam elemento preſtabiliorem ineſſe formam, & ſtirpi quam lapidi, & animanti quam ſtirpi, quaſi pro dignitate ſubiecti formam cuique largita ſit naturã. Nempe igitur tu negabis iis compoſitam eſſe formam, quibus eſt compoſitum ſubiectum? Aut ſi id concedes, non etiam illud dabis, genitam eſſe cuiuſque rei formam, & ex iis prognatam formis quæ ſunt in ſui ſubiecti concretione? quæ ſi ita eſſe fateberis, fateare ſimul neceſſe eſt, non eſſe eam aliunde petendam, neque ei facultates ulias ineſſe, niſi quam ſimplicium naturæ conferunt. Hæccine tibi ſatis firma argumenta eſſe uidentur? de quibus quid ſentias, & quibus ea rationibus infirmes, audire ſane uelim. EVD. Hæc unde & ex cuius fontibus, & quorſum deriuata ſint, ſatis perſpicio, neque fieri poteſt ut ſine grandi contentione dirimantur, de quibus dicam equidem iam nunc meam ex *Ariſtotelis* mente ſententiam. Elementi ſimplex eſt forma in ſubiecto ſimplici, naturalis autem corporis compoſiti, quanquam coagmentatum, ex diuerſis partibus cohęrens eſt ſubiectum, ſimplex tamen eſt totius forma, ſed quæ multiplici & compoſito ſubiecto utens, multiplices compoſitaſque obit functiones, è quibus perfectio illius intelligitur. BRVT. Dilucidius hæc eloquere, uix enim aſſequimur. EVD. Formarum multi ſunt ordines, ex officiorum generibus digeſti. Nam quum forma natura quædam ſit, eaque motionis principium, quæcunque unius ſimpliciſque motus cauſa fuerit, ſimpliciſſima illa & imperfectiſſima, & infima iure optimo iudicabitur, quę uerò multiplicis uariique motus erit opifex, perfectior erit illa certè, & altioris cuiuſdam ordinis. Sic elementi forma, quia loci mutatione ſurſum tantum aut deorſum fertur, omnium cenſetur imperfectiſſima & abiectiſſima, ſtirpis, quæ nutritionis etiam, incrementi procreationiſque motum ciet, nimirum perfectior habetur & nobilior. Hac rurſum abſolutior eſt animantis forma, quæ præter hęc ſenſum confert, & uoluntariam progreſſionem. Omnium tandem ſuprema & perfectiſſima eſt hominis ſpecies, quę ſupra hęc omnia mentem diuinum munus a diis immortalibus eſt conſequuta. Conueniebat autem ut quę forma perfectior eſſet, ac pluribus prædita facultatibus, ea pleniorem & inſtructiorem corporis uelut officinam haberet, ut multiplicem inſtrumentorum copiam ac uarietatem ad alias atque alias accommodaret functiones. Nam neque perfecta, & multas in ſe efficientias obtinens forma, in materiam commigrabit rudem, ſimplicem, & impolitam, nec ſi commigrabit, aut in ea incolumis ſtare poterit, aut omnibus ſuis muneribus plenè defungi. Elemẽtorum omnino rudis & ſimplex eſt materia, Aeri, lapidi ſubiectum ex ſola elementorum temperatione compoſitum ineſt. Stirpibus & diſſimulare & iam organicum corpus ſubſternitur, in animantibus uero, cum partium diſſimilitudo quam in ſtirpibus eſt maior, tum inſtrumentorum concinnitas & elegantia decentior. Ipſum denique hominem tam fabrè fecit Natura, ut uideatur uoluiſſe ex eo tanquam abſolutiſſimi operis exemplari, de ſe fieri exiſtimationem, adeo multis gradibus eum ſupra cæteras omnes res naturales extulit. Ad hunc igitur modum, ſimplex quidem eſt omnium rerum forma ſed quanto ſublimiorem in locum euecta eſt, quantoq; plures in ſe continet efficientias, tanto ſubiectum abſolutius, inſtructius & ad ſingula commodius efficienda obtinuit, eſt enim formæ gratia conditum corpus, non item

forma corporis. BR. Quid audio? ne tu fœlix es quod abſint philoſophantũ quos ego ſector greges: qui adeſſent, uniuerſi, ſcio, in te impetum facerent, tum ſingulæ familiæ tecum ſummo iure agerent, inſtaret princeps ille noſter Alexander,& te a ſententia tua deductum in ſuam facile perduceret alii te propè innummerabiles,diſputationum ſuarum & interrogationũ laqueis te irretiticum renerent, quibus cum tibi iuſto ſacramento contendere non liceret. Etenim ſi ſimplicium è quibus res componuntur ſpecies, integræ ſeruantur in compoſito,neque pereunt uti fateris,par eſt omnino,haud ſecus inter ſe componi miſcerique atque ſuas quibus inſiderent materias,& ex eiuſmodi permiſtione formam totius enaſci,eamque ſicuti & ſubiectum, eſſe compoſitam ueluti concinentium formarum quandiu harmoniam,argumentum dabo, ſi forte deſideras, certiſſimum. Stirpis enim & animantis totius actio, ex conſpirantibus in unum partium omnium functionibus prouenit, neque totius alia eſt quam,omnium inter ſe conſentientium partium actio ita; etiam tanquam clara uoce proclamare naturam, credendum, nihil aliud eſſe totius formam, niſi iſtum ſingularum formarum conſenſum & conſpirationem, nec ipſam aliunde niſi ex iis ortam eſſe. Quid igitur Alexander? ſimplicia(inquit) corpora,quorum ſubiectum ſimplex eſt,ſimplicem quoque ſpeciem & naturam adepta ſunt. In quibus autem non ſimplex ſubiectum eſt,ſed iam corpus aliquod,ſiue compoſitum: in iiſdem ſpecies, ornatu diſtinctiore & compoſitione perfectior eſt Neque immerito,ſpecies enim illa, quæ eſt in materia & in ſubiecto confert aliquid ad eorum ſpeciem,quæ compoſita ſunt. Paucis uero interiectis hęc adiicit. Multitudo formarum,earumque diuerſa commiſtio,in ſubiectis corporibus æquabilem mutationis cauſam adferre poteſt. Hæc nonne planè loquuntur eorum quæ miſcentur corporum formas etiam permiſceri,& ex illis formam totius exurgere,quæ ſit ipſa quoque compoſita PH. Dii boni quantum inter uos diſſidii? eſtne quicquam ac ipſa controuerſia magis controuerſum? res eo ueſtra contentione redacta eſt ut quid potiſſimũ ſequar ignorem,quæ cum uos præcipites egerit in cõtraria quaſi σαιμέτρου extrema,neque uideam quemadmodum poſſint ueſtra ſenſa, aut commoda interpretatione conciliarii aut pro ueritate rectè dijudicari, reliquum eſt ut aliis arbitri & ſequeſtris honore conceſſo, diſceptationis huius tantum ſpectator ſim. BRVT. Optimè. EVD. Iam uerò ſi tibi uidetur, argumentationi tuę rationem ineamus, quæ mihi quidem, eo ferri uidebatur,ut adhibita demonſtratione,conficeret omnino, doceretque compoſiti corporis formã,ex ſimplicium formis coaleſcere. Hic tu nos aduerſationem numero,& magno, ut putas,nomine minaciter terrere conatus es,neque forte ſatis idoneorum. Quod ſi ut teſtibus oppugamur itidem implorato teſtium auxilio propugnare libeat,pro multis unus nobis erit Ariſtoteles, cuius authoritas et argumentatio poſſit omnes omnium rationes refellere. Is(memor es, credo, ſcriptorum) diſputando iam olim confecit,neque animam neque formam eſſe harmoniam. Eſt enim harmonia conſentientium ac conſonantium uocum proportio. At hæc iſta proportio ſubſtantia non eſt, anima autem eſt ſubſtantia. Item, Anima corpore prior eſt et præſtantior, in eoque principatum tenens ac dominationem, ipſum moderatur ac mouet. Harmonia autem ſuo inſtrumento, ut cithara, poſterior eſt, neque habet ullum in eo imperium, non id mouet,non moderatur. Quinetiam quouis modo, diſſoluto conſonantium rerum concentu, & ipſa diſſoluitur harmonia mutatoque intenditur aut remittitur at in partium miſtione et temperatura id ſecus habet

Aliud argumentũ.

Lib. 12. cap. 3.

Solutio.

1. de Anima.

omnẽ ſimplicẽ, nec compoſitã eſſe ex ſubiectarum partium fo[r]mis

habet, neque enim eius temperaturæ mutatione alia ſtatim atque alia apparent aut exiſtit anima. Cumque ad offenſionem interdum uſque mutetur corpus, ipſa nihilominus tamen permanet anima, etiamſi cernimus harmoniam uiciatam & ſuum cuique temperamentum mutare liberum & animam nemo niſi cum uita mutat. Quis igitur formam harmoniam eſſe dicat? nec uerò corporis eius quod ἀνομοιομερὲς propterea dicitur, quod unius generis & ſui per omnia ſimiles omnes partes habeat, forma, compoſitio quædam eſt formarum eiuſdem generis, & inter ſe ſimilium, quę ſic inter ſe connexę & aptæ uideantur, ut in unum ſine ulla diſcordia conſentiant atque coſpirent. Ridiculum enim eſt, putare animam aut formam perinde atque ſubiectum corpus ex partium differentium nexu compoſitioneque conſtare. Sed eſt neceſſe, totius compoſiti unam eſſe formam ſimplicem, quę a ſimplicium partiumque formis diuerſa, illas incorruptas & integras in toto coerceat, alioqui perituras. Id probatur Ariſtotelis locupletiſſimo teſtimonio, ex ſexto τῶν μετὰ τὰ φισικλε. Quod, inquit, ex aliquo conſtat, ſic eſt compoſitum ut uniuerſum ſit unum, non uti cumulus, ſed ut ſyllaba (ſyllaba autem non eſt elementa ipſa, neque eſt idem quod b, &, a, neque caro eſt ignis ac terra: diſſolutis elementis hæc non ſunt, caro inquam ac ſyllaba. elementa autem ſunt & terra & ignis) ſyllaba igitur profectò eſt non ſolum elementa, litera uocalis & muta, ſed etiam aliud quiddam. *Itidem* & caro non ſolum ignis ac terra, aut calidum frigidumque eſt, ſed etiam aliud. In eandem ſententiam ſunt & illa, Hoc quidem eſt ſubſtantiam uniuſcuiuſque rei, nam ut res ſit, hæc eſt prima cauſa quę non eſt elementum, ſed principium. Sunt alii loci complures libro ſecundo de animalium procreatione, in quibus idipſum manifeſtus explicauit. Sed de his alias ſeorſum plura. Cur autē oporteat aliud quiddam nouumque principium & cauſam, ſimplicium formis induci, adfert, cum de Anima contra *Empedoclem* diſputat, non poſſunt ſimplicia, maximè autem contraria, in unum coire & contineri, niſi arcto uelut uinculo, fortius quid & ualentius, ipſa ſtringat ac coerceat, ne diuulſa diſſipataque mox diſtrahantur, & eò redeant, unde ſingula profecta ſunt. Quinetiam primo de Anima, contra *Platonem* eadem ratione oſtendit, ſi in unum adque idem coaleſcent, quæ diuerſa ac multa ſint, neceſſe eſſe alterius ui ea cogi, copulari, & ne diffluant contineri. E quibus intelligitur planè, ut corpus è quamuis multis compoſitum, unum tamen eſſe dicimus, ſic dicendum eſſe, formam ipſius unam & ſimplicem eſſe. Quid habes, obſecro, quod ad hæc reſpondeas? Tune Ariſtotelem ſuperabis uel autoritate, uel argumentorum ſubtilitate ac robore, quibus omni ſtudio totiſque uiribus efficere conatur, cpmpoſitorum corporum neceſſariò oportere ſimplices eſſe formas. BRVT. Non ego ſanè cum meam modò ſententiam exponerem, id dicere uolebam, compoſiti corporis animam uel formam harmoniam eſſe, & quandam è multis compoſitionem. *EV. Id* ſermo tuus præ ſe ferebat. Quid igitur ſentis? dic amabò apertius. BR. Hoc uolebam, compoſiti formam uim quandam eſſe, ex ſubiectorum ſibi corporum temperamento ac miſtione. *Subiecti* enim ex miſtione pręparationem, ipſamque potentiam, cum ad abſolutionem peruenerit, tum ἐντελέχειαν, id eſt, perfectionem fieri, quę rei ſit forma. Ita formam de potentia materię educi ſentio, quod ipſa potentia continenti progreſſione, tranſeat in formam, actuſque fiat. EV. Hæc ſunt Alexandri illius Aphrodiſæi. *Tu* ne igitur uis illius partes conſerto pede tueri? BRV. Quid ni obſecro? EVD. Etiam atque etiam quid reſpon-

deas uide, & quæ quantaque incommodorum conſequutio te penè obruat. BR: Quorum nam, EV. Neceſſe eſt eo quidē authore, ſubiecti præparationem; non accedentem ſolum adiuuantemque, ſed primam & efficientem cauſam ſtatui, quippe quæ de ſe omnem formę aſſentiam proferat ac ſuſcitet. Simul uerò ex ſubiecto ſibi corpore, animam omnemque ſpeciem emergere & a corporum differentiis formarum uarietates proficiſci BRV. Hæc principia ſunt, & ueluti fundamenta illius opinionis. EV. Horrenda ſanè, conſequitur enim formam omnem, uel ipſius hominis præſtantiſſimam mentem, mortalem & internoſcioni abnoxiam eſſe: ſi quidem ex ſubiectorum præparatione & interitura harmonia reſultet, quo qui eſſe poteſt; uel abſurdius uel magis impium; BRV. Bona uerba rem dicis illi uiro nec nouam nec inopinatam. EVD. Euge uirum optime, perge ut cœpiſti, nec te huius pudeat. Ponendum erit ſubiectum ſua ſpecie dignius, & præſtātius, eius, eſſe incompoſito principat um, moderāndiſque actionibus ipſum præeſſe, quas omnes per formam ceu per inſtrumentum exequatur, neque formam habenda eſſe præcipuam functiones cauſam, quæ corpore pro inſtrumento utatur. BRV. Hęc opinor, tibi conceſſerit Alexandri. EVD. Sunt tamen ſuperioribus annexa & conſequentia, quod ut ille fateretur nec tuum expectauit iudicium, nec te conſilarium adhibuit. Quid enim ait? Neque grauitas inquit, ob id infra tendit, quod utatur terra cuius eſt poteſtas, ſed terra ipſa intercedente grauitate (quę & poteſtas & forma & perfectio terræ eſt) fertur inferius. Idem in anima modus habetur, quum ipſa quoque poteſtas & actus et forma ſit eius corporis a quo poſſidetur. Eius enim procreatio quodammodo ex miſtione & temperamento primorum corporum eſt, ſicut oſtendimus, Atque per animam operatur id corpus, in quo principatum animę eſſe conſpicimus. Agnoſcis ne hæc Alexander? BRVT. Agnoſco optime neque ut tu abſurda, ſed opinabilia problemata eſſe iudico. EVD. Siccine nihil te pudet tam deteſtabilis opinionis? qua nihil nec dici nec cogitari pōt in philoſophia uel diſtortius uel monſtruoſius, erubeſcūt opinor qui nobiſcū hic ſūt bon idoctiq; uiri, audita iſta tā peruerſa philſoophia. Sed nullus te tamē aut metus deiiciat, aut pudor ſuffundat, quo minus fortiter tuis inſiſtas gradibus, et iſtos abſurdiſſimarum rerum quo ad poteris perferas inſultus, ex hac enim tolerātia clarius, opinor, ueritas elucebit BRV. Quid hic mihi t ua opus eſt cohortatione? obſiſtam intrepidus, nec dubitabo animi confidentia, quanta maxima eſſe poteſt aſſeuerare, quæcunque huc ex Alexandro protuliſti, ea omnia longè omnium eſſe uerißima, ſibique aptiſſima conſequentia per omnia conſentire, uideri autem pleraque falſo, quoniam abſtruſa ſunt & a uulgi intelligentia remota, ſed his ſicuti in omnibus quæ poſita ſunt in rationis probabilitate, ſatis eſſe duco, ſi ſecum uniuerſa cohęreant, nulla uſquam intercurrente pugnantia, nouaque probabiliter inducere cuique liberum eſſe, id unum modò caueat, ne quid dicat quod uideri poſſit nō ſatis conſentaneum. EVD. Quid iuuat opinionum uarietas, ſi quam teneas, quæ cæteris præſtare et probabilioribus rationibus niti uideatur? Sed ad rem, ſingula diiudicemus accurratè. Corpus, inquit Alexander, operatur per animam, ſicuti terra per grauitatem deorſum fertur, quaſi uero ſit anima corporis agentis inſtrumentum. Ariſtoteles contra cenſet, omnia omnium, cum animalium tum ſtirpium corpora, animæ eſſe inſtrumenta, eiuſque gratia facta eſſe. Alexander, animam omnemque adeò rei formam corpori ſubiicit inferioremque facit. Ariſtoteles & omnes & omnium rectè philoſophantium familiæ, ex

celentiorem

celentiorem & ſuperiorem eſſe uoluunt. Ille omnis actionis omniſq; motus principium & cauſam corpus eſſe docet. Hic contra Empedoclem rationes collegit, cur formam, quam & naturam ſimpliciter appellat, omnium cauſam & initium motus eſſe conueniat. Nunc age utri potius accedendum putas. Alexandro ne an Ariſtoteli Vtrius? eſt apud te maior authoritas. Quod ſi apud te leuis & infirma eſt nominis exiſtimatio, rationes uiue, quas ſi Alexandro firmiores & euidentiores eſſe comperies, tum demum Ariſtotelem contemnito. BRVT. Suæ non deſunt Alexandro rationes neque tam præceps ac deuius is fuit, ut iam ſatis cognita Ariſtotelis mente, temere uoluerint nouam introducere doctrinam. EVD. plerique glorię ut ipſi appellant immortalis adeo magna tenentur ambitione ut celebritatem nominis, ſuam illam immortalitatem uel falſis inuenti, uel etiam flagitio quærere non dubitent, ſed tu quod uerum eſt fatere, An non tibi uidetur Ariſtoteles (puto enim tè eius omnia euoluiſſe) firmiſſimas atque adeo neceſſarias omnino rationes ac hanc rem attuliſſe? An non animaduertis Alexandrum in exemplis & inductionibus iiſque non magna probabilitate ſeptis plurimum uerſari? Sed occulos, obſecro, in te ipſum conuerte, & in omnes penitus partes introſpice An nihil te mouet dictorum improbitas? Videbis ne tuam animam temerariam confeſſione mortalem facere, et cœleſtem illam diuinitatem fœdo lutulentoque corpori ſubiicere? Hęccine tam impia, & tam nefanda recipies. Quid ſentias, reſponde quæſo ſimpliciter & ingenuè, neque tum libertatem, ullius quantumuis magni hominis præiudicio tibi ademptam eſſe uelis. BRVT. Sit, uti uis rei cuiuſque forma, ſimplex quędam ſubſtantia, ſit & illa præcipua efficienſque cauſa functionum, præſtantior corpore, quo in obeundis functionibus tanquam inſtrumento utatur. Sed tamen illa ex corporis temperamento prodire uidetur, ceu uis quædam ſimplex ex ſubiectorum corporum temperie & concordi harmonia profecta. Non hoc, puto, negabis, ſi diligentiſſimo examine omnia libraueris. Sic enim compoſitæ theriaces aut medicatæ potionis uim, ex ſimplicium commiſtis temperatiſque uiribus extitiſſe intelligimus, quod cum Galeni etiam mente conſentaneum eſt. EVDO. calidum uerſutumque hominem. Quod ipſe ſatis tueri non poteſt, id uideri uis mihi condonare, ut ſummo totius diſputationis capite uiciſſim accepto reliqua uel ab inuito extorqueas. Nam ſi formam ex ſubiectorum corporum temperie ortam eſſe concedam, facilè deinde quæcunque controuerſa ſunt tibi aſſumes, euerſis omnibus philoſophiæ præceptis. ?BRVT. Putabam litem hanc inter nos iſta moderatione dirimi poſſe. At cum de ſuſcepta ſemel opinione, nihil uelis remittere, ſed omnia ſummo iuris rigore proſequaris, tuebor & ipſe præfractè meam opinionem, de qua nulla uis, nullum periculum me poſſit depellere, mordicus tenebo; cum animam, tum omnem ſpeciem, ex ſubiecti corporis conſtitutione & innata potentia naſci, neque aliunde prodire, nihil curans, ſiue tu hanc immortalem eſſe, & materiam poſteriorem atque abiectiorem & illius inſtrumentum, ſiue his contraria ſtatuas. Hæc munitiſſima eſt arx in quam me recipio, uallo, foſſa, multarumque rationum telis ac iaculis inſtructiſſima; hanc ſi oppugnare proponis, ſentities quanto tuis inde ueniant machinę pontentiores & rapidiores. EVD. Ego uerò machinis fortaſſe nullis, ſed latentibus tantum ſubterraneiſque cuniculis te petam. Iam igitur age dulcis. Brute; hæc iſta uis, quam rei naturalis formam appel-

las

las nonne ſubſtantia eſt? Hanc ne Alexander quidem ipſe ſubſtantiam eſſe negabit tu uerò quid? B R V. Eſto ſubſtantia. E V D. Miſtorum elementorum temperaturam, omnemque ſubiecti hinc exortam habitudinem & potentiam, ſtatuis, ſcio, in qualitatum genere. B R V T. Sic neceſſe eſt. E V D. Atqui ex una, uel ex multis qualitatibus, ſubſtantiam emanare nequit. B R V T. Ne quit prorſus E V. Qui igitur fieri poterit, ut ipſa rei forma, ex qualitatum permiſtione & temperamento prodeat, ſoleque qualitates nullius ſubſtantię concurſu & ope ſubſtantiam ingenerent. B R V T. None ſola (nequid ignores) fit qualitatum miſtura & temperie, ſed ex ipſa quoque earum, quę in elementis ſunt formarum, confuſione & permiſtione. E V D. At elementorum formas Alexander in qualitatum genus retullit, ut hæc etiam ratione neceſſe ſit, eo certè authore, compoſiti formam, ex qualitatibus enaſci. B R V T. Ego uero nequaquam illi in pręſens aſſentior, ſed Auerroidi potius, qui elementorum formas, ambigui, ancipitiſque generis eſſe poſuit.

Simplicem totius formam non poſſe ex ſubiectis formis emergere.

huius opem ſi hic imploro, quid iam oberit, quo minus compoſiti totius forma è ſimplicium ſubiectorum formis emergat? E V D. Quod ne ſic quidem ſimplex erit forma, ſed ut corpus, ita & ipſa quoque compoſita. B R. Mentem meam nondum, ut uideo, conſequeris. E V D. Qui ſic? B R V T. Quia ex ſubiectarum formarum temperatura, ego ſimplicem naſci poſſe exiſtimo, quæ licet ſit ipſa ſimplex, omnium tamen formas, ſuo ueluti ſinu complectatur. E V. Id ne fieri poſſe. B R V. Quid ni,? E V. Auſculta paulisper, ut quid ego uelim, & tu quod quęris ſcias. B R. Auſculto, loquere quid uelis. E V. Quecunque ad rei naturalis procreationem confluxere, ſeu ſimplicia ſeu compoſita corpora, ea priuſquam mutua inter ſe actione componerentur & coirent, ſingula cum materias & formas ſuas habuere, tum qualitates perpetuo ipſis inſidentes. Ita ne? B R. Quorſum hęc? E V D. Nihil nunc quidem id refert, reſponde tantum neque ad finem præpropere contendas. B R V fateor elementa tribus illis inſtructa, in rerum procreationem conuenire. Quid tum poſtea? E V. Dum uera & exquiſita fit illorum commiſtio, qualitates illę diffunditur totæ in totas; Siccinæ tibi uidetur? B R. Id iam ſæpius antè conceſſi. E V D. At nequeunt illorum materiæ ὅλαι καθ' ὅλας permiſceri, ſed longa partitione partibus eo reductis, ut iam ad extremum exiguæ, coniunctione quadam inter ſe uinctæ cohæreant. B R. Sic quidem neceſſarium eſſe duco: nam ſi materiarum perfecta fieret confuſio, corpora in ſeſe penitus ipſa ſubirent quod mihi quidem uidetur abſurdius quam ut recipi debeat.. E V D. Nec uero formę materias quibus ſemel inſulæ ſunt, deſerunt unquam, neque poſſunt alię in alias tranſitione facta commigrare, id ſcis optimis quibusque philoſophis ita uiſum eſſe. B R V T. Et mihi quoque. E V. Formarum igitur non alia quam materiarum miſtio erit, neque relictis ſedibus exilient formæ, quo ſeorſum ipſę & materia ſolutę inter ſe commiſceantur, ſed ſubiectis immerſæ, quemadmodum illa ſic & hæ afficientur. Quocirca ut materiæ totę in totas penetrare nequeunt, ſic neque formæ. B R V T. Quid tandem inferes? E V. Non poſſe ſimplicem eſſe ſpeciem quæ a tali temperatione proſiliat. B R. Vide quo rem deducere uelis, non enim perſpicio, unde aut quo modo iſthæc confeceris. E V D O. Dicā, ſi uoles planius. B R. Tua commenta nihil moror, neque mea intereſſe puto, ut captioſis iſtis & argutis cauillationibus reſpondeam hoc ſatis habeo perſpectum, rei naturalis formam, ſubſtantiam eſſe ſimplicem. E V D. Fortaſſe tecum mihi conuenier, ſi ſine ulla omnino lite, rem omnem paulo altius una

contemplemur

contemplemur. B R. Ea uero mihi plus ſatis eſt perſpecta. E V D. Fac igitur per te erudiar; fac id plenius concipiam, quod animum mihi iam dudum ſolicitat & angit. B R V T. Qui iſthuc? E V D. Huius mei muli corpus uniuerſum nonne ex oſſium, neruorum, membranarum, carnis, cutis, aliarumque ſimilarium partium copulatione conſtructum eſt? B R V T. Perge quo cœpiſti. Quid enim hic reſpondeam, ad hoc quod eſt uel carnifici compertum. E V D. Quid porrò, An non illud etiam compertum, conſimiles has & uniuſmodi partes integras & inoffenſas in corporis compoſitione ſeruari, & ſuam eſſe cuiuſque earum propriam & eſſentiam & formam? B R V T. Compertum & illud etiam lanijs. E V D. Perge, obſecro, tua iſte in reſpondẽdo liberalitate uti, neque committas ut ſordidus aut malignus uideare in iis rebus, quarum pleniſſimè eſt etiam plebeiorum hominum ſenſus: Partes illæ muli, conſimiles & unius inter ſe modi nequaquam miſcentur ſiue illarum materias, ſiue formas ſpectes. B R V T. Neque id ſanè opus fuit, ſatis erat illas apta cõcinnaque inter ſe harmonia coniungi, qualem hiſce in ædidus lapides, cementum, trabes, & lateres, ab arte accepiſſe uides. E V D. Sic mihi quoque uidetur. Quo igitur pacto fieri poteſt, ut noua totius forma, ex his tam multis ſimplex tamen ipſa prodeat. B R V T. Tu uideris ipſe, ita tamen certè res eſt. E V D. Si permanẽt integræ & inuiolatæ partium formæ, quo modo aliam de ſe ſimplicem, multæ ipſæ integrę & incorruptę producent; ſi qua ex iis prodire ſtatuatur, hanc oportet eſſe compoſitam, ut & iſtarũ ædium compoſitam ab arte ſpeciem eſſe dicimus, non autem ſimplicem erit ergo totius multi forma, ex ſubſtratis formis quædam ueluti compoſitio, utque totum corpus, ſic & ipſa totius forma è multis diuerſiſque partibus conſurget. Viden hæc eſſe neceſſaria. B R V T. Neſcio, quibus aut unde conquiſitis tricis nos inuoluas in re ſatis plana & expedita proinde comẽticias iſtas ſimilitudines quam aptè ad rem excogitaueris iudicabunt alij me certè non admodũ mouẽt. E V. Satis feciſti cæteris hoc uerò poſtremũ rectè ne intuli, an nõ? B R. Neſcio quid dicas. E V. Scit, uir optime, ſed fateri pudet. B R. Quid ſentiam taceo & contineo optimè neque uolo continuò palam eſſe proinde tu alium ſi uidetur interroga. P H I L. Quid te res minima tam citò tam uehementer confundit, optime Brute? Collige te ipſum & uel noſtra gratia reſponde ut hæc diſputatio maturè tandem & conuenienter concludatur. B R V. At enim ſui ſimilis ſemper eſt hic Eudoxus minutula quædam & acuta interrogat, quibus conceſſis aut negatis, ſtatim nobis aliorum conſequentium longam contexit ſeriem, confictorum ad oſtentationem exemplorum mirifica copia refertam, ut captioſis iſtis laqueis irretitos cogat uel quod ante negatum ſit etiam inuitos dare, uel quod ſtultè conceſſum cum rubore repetere. P H I L. Quid tua refert permitte ut arbitratu ſuo omnia excutiat. Agedum reſponde. B R. Si lubet hic doctorum uirorum conſenſus, dicam compoſiti corporis, compoſitam quoque eſſe illam ſubſtantię participem formam, ſed quæ ex ſimplicium tamen formis conſtet atque cohęreat. E V. Hei arcis tuæ pars ſumma iam corruit caue ne te tota mox obruat. B R. Satis in tuto eſt quicquid ſupereſt. E V. Quam dũrum & quã arduũ eſt, opinionem ſemel ac penitus animis imbibitam euellere. Hic nullũ nõ mouet lapidem, nihil ne abſurdiſſimum quidem detractat, id unum ſibi modo retineat, formam rei ex ſubiecti compoſitione ſuſcitari, nulla neque cura neque ęſtimatione perpendens, quidnam ponat, & fieri ne id poſſit an non. Propoſui tibi non Ariſtotelem ſolum, ſed & Alexandri tui patronis rationes, quibus conficit, ſimplicem eſſe cuiuſque rei formam; quod & tu palam atque in-

Ex emplo demonſtretur.

Neq; etiã ſi totius forma cõpoſita ſtatuetur, eã poſſe ex ſubiectis formis prouenire.

genuè dediſti. B R. Dici equidem, ſed ante hanc altercationen, bellè & ſine ullo diſsidio procedentibus adhuc rebus,nunc poſteaquam obortum & indictum uideo tam atrox bellum,nihil quod huic præceptioni aduerſim ſiet fatebor,ne ueriſsimis quidem & clariſsimis rationibus conuictus. EV. Nempe hoc il lud eſt,quod recte in comœdia ſcriptum memini,Dum in dubio eſt animus,paulo momento,huc,illuc impellitur. B R V T.Ne tu mihi iſtuc obtūdas, nondum enim de mea opinione deceſsi. E V. Quęnam ea eſt,obſecro. B R V. Siue ſimplex ſiue compoſita, compoſiti ſpecies eſſe ſtatuatur (nihil enim moror)eam tamen eſſe ceu quandam ex imperfectionibus partium formis abſolutam perfectionem nunquam ab hac opinione digrediar. Exemplum modo protuli ex Alexandro,de Theriace, & medicamentis compoſitis, quorum is ex ſimplicium facultatibus dimanauit, ut inde colligeretur compoſitorum corporum formas ac uires e ſubſtratis naturis proficiſci & originem ducere. E V D. apta uero ſimilitudo, quam ſi uiciſsim in te retor queam,omnia ſubuertam huius opinionis fundaméta.B R V T.Quid ita. E V.Theriace quæ iam temporis progreſſu, mutua ſimplicium effectione in unum quiddam redacta eſt tota quidem ſimplicium uires & eſſentias retinet incorruptas , ſed quibus noua totius forma,eaque ſimplex acceſsit propriis & nouis ornata uiribus. Vnde effectus edit,qui licet obſcurius,omne tamen ſimplicium redolent facultates,ac præter eos,alios quoq; qui recens inductæ formę proprii ſunt,quoſque non unius ex tota miſella ſimplicis, ſed totius eſſe theriaces facile iudices. Qui os mirantur,alii a tota cōpoſitionis ſubſtantia,alia a proprietare quodā, alii a conſtituente forma,eos manare contendunt,& quamuis aliis atq; utuntur uerbis,eadem tamen omnes pronunciant. Eſt enim certe omnibus confeſſum,eas functiones nulla poſſe ratione comprehendi , neque ex elementorum ſimpliciumque partium uiribus demonſtrari , ſed uſu ſolo , atque experimento ab hominibus peritis animaduerti ac notari , ſimplicis prorſus eſt in ſtirpis,aut animantis fabrica contemplatio.In his enim ut in illis,mundi elementa,& primæ ſimpliceſque partes,ſuo utraque modo commiſcentur , quibus incorruptis ſimplex totius forma ſuccedit. B R. Tua ſit iſta interpretatio mea & alia eſt longè , & ut arbitror ſanior. E V D. Vellem ut ego tibi,ſic tu mihi ſingula dilueres at ſi placet rem altius paulo ac diligentius ſcrutemur. Quod ex illis mundi primordiis primum ac proximè conſtitutum ais, aliunde nihil accepit,ſed ab illis ſuam omnem uim hauſit. B R V. Maximè. E V. Compertum eſt autem,primordiis illi uires ineſſe,quibus ſurſum ac deorſum cientur.B R V T. Compertum. E V.Quicquid igitur ex illis conſtabit , nihil ſupra ſimplicium uires ſortietur , ſed duntaxat ſurſum aut deorſum feretur, pro modo naturaque uincentis elementi.Quocirca nihili ex illis ſolis genitū , ſua natura poterit ſimul ad contraria moueri. BR. Ita neceſſe eſt. EV. At contra fieri uides in ſtirpibus & animantibus , quæ dum ex alimento capiunt incrementum,ſurſum ſimul deorſumque porriguntur,& animantium non uaria tantum,ſed & in contraria ſæpè eſt progreſsio , uaria & multiplex ſentiendi uis animi impetus alias alii, & comprenſionum opinionumque admirabilis pugna,quid iſtorum quæſo motus elementorum reſipit? Num contraria elementa eadem ſimul particula dominantur, quæ contrarias iſtas motiones cieant?Id ſi nullo pacto fieri poteſt,qua fronte dices hæc ab impulſu elementorum pendere? Prætereo plurimas alias rerum uires,quas ideo occulatas appellarunt,quod illarum nequeat ulla certa reddi ratio. quas ſi tu uoles ut reliquas omnes,elementorum naturalis acceptas referri, ſudabis equidem plus

ſatis, & preterquam quod operam ludes, temeritatis inſuper atque imprudentię calumniam incurres. Ergo ut in theriace & in unaquaque re compoſita, facultates cernimus nullius ſimpliciũ proprias, & quę illorum natura, minimè redolent, ſic totius ſimplex quædam eſt ſpecies, quę a ſimplicium formis eſſentiæ ſuæ nihil accepit. An ſi miſtum corpus ab elementorum permiſtione, & materiam, & temperamentum ſumere fatemur, neceſſarium ſtatim eſſe ducis, indidem quoque formam eius ac uires peti? Oculos mihi in hæc ſigillatim defigito, intendito animum. Plura non addam, nec ſuperuacanea probandi diligentia ipſe mihi diffidere uidear, & claris ac conſpicuis per ſe rebus argumentorum fumos prætendere. Tu de his ut uoles ſtatuito, nequit enim tibi quicquam perſuadendum recepi, ipſa pro ſe ueritas fortius conſtantiusque certabit, nobiſque tacentibus ſe ipſa defendet. BR. Ne tu prouinciam arduam ſuſcipis, ſi quidem me admonendo aut uerius aſſentando, uictum capere ac tenere ſtudes. EV. Quomodo uictus teneri poteſt is qui congreſſum metuit, qui certaminis aciem cõflictumque ſubterfugit? BR. Ita ne ſtomacharis? Apud te ſumus. Si imperas, hoc tibi aſſentior, rei naturalis formam nõ elici ex ſimplicium temperamento, id tamen quod eſt in comedia prefatus, Hic impulit me, hæc nunc omnino ut crederem, Atque haud ſcio, an quæ dixit, ſint uera omnia. Sed paruipendo. EVD. O anilem inconſtantiam, uirum te iudicabam, qui ueritatis inueſtigatione, gauderes ac nunc ſpreta ratione, quę eſt in certis animi inuentis uelut ancora, ad quancunque aſſertionem quaſi ad ſaxum tempeſtate de latus adherescit. BR. Ita ferè uſu uenire ſolet in tali loco ac turba. PHIL. an non tibi ſatis eſt o Eudoxe, uictum hoſtem in has anguſtias & uincula conieciſſe? uisne hunc præterea ſuo iugulare gladio? BR. Qui prudens, intrepidus & apprimè exercitatus gubernator uideris o Eudoxe, faceres & ipſe non minus me naufragium ſi hoc æſtuoſo & turbulento ſermonum fluctu iactareris, & ſi mihi, ut par eſt, uiciſſim reſpondere uoles, oſtendam non minora te incõmoda ſequi, quæ de hac opinione te retrahant. EVD. Erit id mihi certè gratiſſimum. Age igitur, refelle quę dixi, iam enim ergo te liberum ac ſolutum mitto, quo pleniorem habeas ad id quod uoles, poteſtatem. BRVT. Tu uerò te ad reſiſtendum ac ſuſtinendum compara. EV. Ego ne? tuos inſultus & incurſiones pertimeſcam?

Partiumque in compoſito ſunt ſingularum formas, eſſe ueluti quaſdam preparationes inducendæ totius formæ, & eas eſſe multipices Cap. IIII.

EVDOXVS.

NATVRALIS corporis compoſiti, ſiue id ſimilare eſt ſiue diſſimilare, ſubiectum ais eſſe compoſitũ, & ſimplicia è quibus componitur, ut oſſa, ut neruos, ut carnes, ut membranas, ſingula ſuis eſſe inſignita formis. Itaque ſi his partibus alia inſuper totius ſimplex induatur formas fiet ut rei quæ actu quodam & ſua forma integrè perſiditur, alia (quod ullo modo fieri nequit) accedat forma, & uni eidemque rei, multę perfectiones inſint, utque ſimplicis

unius & ſimilaris partis, ut oſſis aut carnis multæ ac diuerſę habeantur ſpecies per quas & ex diuerſis cōſtaret eſſentiis & in diſſidētię genera referretur. Quid mihi ad hæc reſpondebis? E V. Perge quæcunque uoles in unum conferre. B R V. Os, quod exempli gratia dictum ſit, ſua iam ornatum eſt ſpecie, ſuper quam aliam inducis totius ſpeciem, id utique unum erit, ac multa multorumque generum naturas adeptum, diſſidebit ipſum ſucum, quod quam a naturæ rationibus abhorreat, intelligis, opinor. Hinc a peritiſſimus philoſophis ſcriptum audies, quicquid rei ſua ſpecie perfectæ, quam illi in actu (ſic enim loquūtur) eſſe dicunt, acceſſerit, id neque ſubſtantiam eſſe poſſe, neque formam, ſed ſolius accidentis rationem ſubire, Quid igitur mirabare, cum aſſererem modò, totius ſpeciem ueluti compoſitionem quandam eſſe ex partium formis? Quòd ſimplex quædam totius forma, omnibus ex æquo partibus inſideat, oſſi, neruo, carni, membranis, hæc omnia, quæ tum ſubſtantia tum temperamento diſſimilima quiſque iudicat unius erunt omnino formę & eſſentiæ, quæ quid cogitari poteſt diſtortius? Malim ego certè quiduis perpeti, quam tam mōſtruoſa probare commenta. Tibi uerò, hæc ne cum rerum natura conſentanea uideri poſſunt? & tu me ſi diis placet, citra rationem putabas inſanire, ſecurus quemadmodum iſtam rerum abſurditatem diluere aut effugere poſſes, quod ubi te perfeciſſe uidebo, non dubitabo, in tuam ultro concedere ſententiam.

Solutio.

E V D. Apertè diluam, ſed iis tamen ante comprehenſis, quibus res tota perſpicuè probari debet; non enim longa litigioſaque contentione tempus eſt terendum. B R V. O he, iam ſubterfuit optimus uir; diſtinctiones quæritat, & diuerticula conſectatur, tota res nugatoria eſt, ut uidetis. E V D. Difficile eſt incitatum contentione ingenium moderari. B R V.

Demonſtrat totius formā diuerſum quiddam eſſe a partium formis.

Dic igitur paucis, omnia uerborum prolixitate conciſa. E V D. Stirps aut animal, dum uiuit nonne ſpeciem quandam obtinet qua uitæ muneribus defungitur. B R. Quale hoc diſputandi genus? qui reſpondere debeat, interrogatus uiciſſim interrogat. An nihil pudet? E V D. Bono animo es pallorē hunc cum tremore excutito, neque enim aut difficile aut terribile eſt quod propono, res uno uerbo tranſigi poteſt, & qui rem plenè ac diffuſè dici non patitur, is ne trāſuolet, breuibus ac membratim cæſis ſententiis coercendus eſt. Proinde cum tu nobis operam neges, in eo colligendo quod ad concludendam hanc diſputationem cum primis eſt utile, patienter ſaltem, ſi placet, auſculta. & ſi quid non ſatis rectè concludere uidebimur, redargue. Tu uerò Philiatre, reſponde ad ſingula. Stirps aut animans dum in uiuis eſt, an non ut uitæ functiones obit, ſic & ſpeciem quandam habet quæ illarum ſit opifex? P H I L. Certè ſpeciem habet qua alitur, increſcit, & omnino uiuit. E V. E mortua ſtirpe aut repentè extincto animante, nonne omnes illæ pereunt uitæ functiones? P H I. Ita cernimus. E V. Quid cauſæ eſſe putas. P H. Quod totius abierit forma, quæ illarum erat affectrix. E V. Igitur ea ſpecies, diuerſum quiddā erat a partium formis, neque ex illis conſtabat. P H. Quomodo? E V. Vita excedente ſimiliarum partium unaqueq; os, neruus, caro ſuā ſibi formā retinet quod tū ſuperat os, uerū os eſt, non homonyma, ut oculus mortuus (hic. n. propria inſtrumēti ratione orbatus eſt) ſed ſimplici & illi peculiariter tributa appellatione. Eiq; tū ſua ſpecies eſt a nerui, a carnis, ab aliarū ſimilariū formis diſtincta. P H. Eſt, ut iis quæ natura cōſtāt omnibus. E V. Nec uerò ſuā hanc ſpeciē ab aīæ exceſſu ſtati accepit, ſed eadē illi quoq; inerat, cū uita et ſpiritu flueretur animal. P H. Credibile id quidē unde. n. tam repētè corporea illa quū ſit inuolaſſet? E V. Cur nō igitur nūc æquè uiuit hoc corpus atq; antè, ſi quidē intermortui

huius

huius partes ſimilares, formis ſuis præditæ ſunt ſingulæ, neque magis quam dum uiuere diſiunctæ aut locis diſcluſæ? Si totius uiuentis ſpecies, è partium formis apta erat & compoſita, cur nō illa ſimiliter in demortuo perſiſtat his in ſua quaque parte permanentibus? Hæccine ſatis oſtendēdū, pręter partium formas, toti aliquid tribuendum eſſe, quo idipſum unum ſit, & quo uitam agat? eſſeque illam totius formam diuerſum quid a ſingulis ſingularum partium formis, neque ex illis coaleſcere? PH. Planè. EVD. Cum aut os aut lapis corruptione perit, illiuſque forma diſſipatur, elementa, ex quibus ea cō ſtabant, non ſimul, quaſi ad nihilum redacta intercedunt, ſed (quemadmodum uetuſtiſſimus autor Hippocrates memoriæ prodidit) facta uelut recipro catione, in ſuas quæque unde prodiere naturas redeunt. PH. Scio: nam ſi elementorum ſubſtantię quæ ad rerum procreationem in unum confluxerant, illarum rerum interitu uaneſcerent, neque ſuam naturam, remearent, iam pridem aſſumpta foret omnis elementorum ſubſtantia nec cauſatis fuiſſe rebus innumeris hactenus generatis. EVD. Rem tenes, ea tibi eſt ad ſtirpis animantiſve interitum transferenda; aſſeruant enim particulæ ſimilares, ſuam quæque ſpeciem, & ad ſuas redeunt naturas, abeunte totius forma. PH. Par omnino uidetur eſſe utrobique ratio. EVD. Vt ergo is quæ in lapide mi ſcebantur elementis, lapidis inſidebat forma, neque tum ſincera erant ea pri mordia; ſic mihi animo concipio, in animali dum uiuit, animam & in toto & in ſingulis eſſe particulis, ut & uitam iis & uitæ munera largiatur. PHIL. Eſt, opinor, neceſſe. EVD. Quid porrò hic amplius expectas? An ut con cludam id quicquid eſt unde uitę munera accipimus, cum animam tum rei ſpeciem appellari, eamque nec ex partium compoſitione coaleſcere, nec illis neceſſariò comitari? An ut finem potius faciam in re ſatis per ſe clara? PHIL. Satis equidem hęc ſuperque eſſe cenſeo. EVD. At mirum ut inter hæc noſter Brutus ſibi ſilentium imperare potuerit. PH. Nihil enim habuit quod diceret, aut cur his refragaretur. EVD. Et in eo tamen exemplo quod obiicerat, rem noſtram confecimus. BRVT. Vt mutuò miliſcabunt, quaſi uerò quicquam ad me pertineat mutua iſta inter uos aſſentatio, aut quaſi ab iis rectè quicquam concludi poſſit inter quas aguntur omnia de compoſito; ma net inquam (utcunque magna contentione ueſtra confirmetis) omnia tamen mea immota, neque unquam poterunt ulla omnino ratione labefactari. E V. Quid audio? Ita ne o dij boni, immota manent quę ego ab imis uſque funda mentis erui? BRV. Siccine ais? quibus tandem id obſecro machinis? EVD. Nullis ne? An uis ut iiſdem illis ego tibi lipientis hoſce & inutiles oculos eruam? Partes illę inquam, quas tu tum in ſtirpes tum in animali diſſimili mas, quæ ſuperant partes, neque formæ ſunt omnes, dum eorum utrumque in uiuis eſt. At mortem obeuntibus illis, totiuſque uaneſcente forma, quæ ſuperant, parere, neque formæ neque eſſentiæ ſunt eiuſdem, ſed om omnino diuerſæ. Imo & diſcretę ſunt, neque unum inter ſe coherentes & continuatæ efficiunt niſi fortaſſe poſitionis uicinitate, quo modo lapides, ligna, lateres, & cementum domum; nam ſingulæ partes ad ſuas tum naturas redeunt, quę præſente totius forma, inter ſe unitæ & continuatæ ſimplex quid & unius eſſentiæ erant. Itaque totius interitu, ſimilari cuiuſque par tis ſpecie, in ſuum (ut appellant) actum & in ſuam perfectionem erumpit, quæ non ita pridem dum uiueret animal, ſolū ineſſe potentia dicebatur; actu enim fit quod erat potentia. Et illa quidem tū nobilioris formæ lumine obſcurata, nec elucere ipſa poterat, nec parti ſuam aut eſſentiā aut nomē conferre.

Solutiōes argumentorum quę ſunt initio capitis huius.

Quando-

Quandoquidem formę inferiores, quæ nobiliori ſunt uelut adminiſtræ, cum pręſtantior illa ſublimior inducitur, poteſtate tãtum inſunt; quæ modo energia id eſt re ipſa atque actu inhæreſcebãt. Et contra quæ præſente nobiliori, potentia ſolum ineſſe dicebantur, illæ ea decedente erumpunt in actũ, uireſq; ſuas integras & ſinceras exhibent. His uides ea quæcunque argumentando collegeras diſſoluta nã ſi fortè partibus ſimilaribus, quæ iam ſuis formis inſignitæ ſunt, nona totius accedet forma, non idcirco tamen conficere poſſis, parti cuique duas ineſſe formas, quod eidẽ rei duę perfectiones haudquaquam eſſe poſſunt. Complures autẽ formas, eadẽ in re potentia ſimul eſſe poſſe pręter has uerò & unã actu nemo eſt qui neget. Neque uerò forma accedit τῷ ὄντι actu manenti ſed obſcuratur inferioris formæ ille actus & perfectio quoties clarior ac nobilior immittitur. Quocirca neq; quicquam unũ diuerſorum (quod acerimè contendat) generũ erit ſed ab una poſterori nobiliorique forma, res omnis eſſentiam, nomen, genus mutuabitur. BR. Hac ratione, ſi priori meæ argumentationi ſatis eſſe factũ putabis, poſterior ſaltẽ ſtabit quæ tuã opinionem conuincat. EV. Multo hercle minus, id intelliges, ſi quid de formę eſſentia teneam audieris, ergo enim compoſiti corporis ſpeciẽ cum ſimplicẽ & ſimilarẽ, tũ per omnes particulas fuſam eſſe pronuncio. BRVT. Qui ſic? Paucis explicabo. Tu mihi mentẽ attende. In hanc totã quã uiuentẽ cernis ſtirpẽ, ſpiritus unus naturalis, iſq; ſui totus ſimilis ſparſus diffuſuſq; eſt huius quoque ſpiritus interuentu, una toti ſtirpi anima inſidet. Erit id fortè dilucidius in animantium genere his unicus at ſimplex eſt naturalis ſpiritus, ab uno ſimpliciq; fonte profluẽs, ubique ſui ſimplicis, omnes tum ſimilares tum diſſimilares partes cõtinens, ergo cum is unus ſit è ſimplici fonte ſcaturiens non niſi unius ſimpliciſq; animæ uehiculum & nexus eſſe poteſt. Ita enim ſi eſt a ueteribus philoſophis rectè demonſtratum, animæ conuenientis ac proprij ſibi ſpiritus nexu & uinculo in corpore retineri, nos rectè ex ipſorum ſpiritum differentia, quàm ſint multiplices, & quàm inter ſe diſſentientes animarum eſſentiæ, colligemus. Naturalis igitur anima unica eſſe in omnes particulas ſpirans atq; diffuſa concluditur. Haud abſimilis eſt uitalis aut ſentientis ratio, quæ proinde quòd animantis ſpiritus unus, ubique eſt, & ipſam quoque per omnia cùm ſentiendi tum mouendi inſtrumenta unam eſſe neceſſe eſt. Videſne quid uelim? EV. Audio ſaltem, etſi non apertè id uideo. Enimuerò, ut donemus tibi naturalis tum ſpiritus tum animæ unum eſſe fontem, pro partium tamen uaria natura, hæc alia atq; alia eſſe deprehẽduntur. Oſſi, carni, neruo & cuique ſigillatim particulę, peculiaris quidam ac ſuus inſit ſpiritus & anima. Nam ut hę partes ſubſtantia ſunt maximè diſſimili, ſic eas diſſimiliter & nutriri & augeri par eſt. Qui igitur tam diuerſa, una eademque pręſtabit anima? EV. Quid ni? An tibi nouum uel incredibile uidetur, ſi quid diuerſorum inſtrumentorũ adminiculo, multos ac differentes edat effectus? BR. non adeò. EV. Nempe hoc illud eſt, quod hac etiam in re te ſentire uelim, tã uarias ac latè diſſidentes partium functiones, non ex ipſius animę, ſed ex partium quibus infuſa & inſpirata eſt, differentia proficiſci. Hoc itaque modo, uis animalis etſi una eſt ſuiſque ſimilis in omnes tum neruos tum lacertos diſtributa, per alios tamen ſolum ſenſum, per alios ſenſum ſimul ac motum confert & efficit: & utrumq; alias obſcurius, alias clarius, pro partium quibus eſt infuſa quaſq; mouet uarietate & affectione diuerſa; uis item naturalis quæ in carne eſt, carnẽ gignit, quæ in oſſe, os, eodẽq; in reliquis modo. Accõmodat enim, ipſa ſeſe ad partium quas moderatur ac fouet tẽperamentũ, naturam multipliceſq; ac uarios uſus.

BR.

BR. Sed quidnã eſt quod modo mihi de ſtirpibus dicere occœperas? EV. ut animantibus uis naturalis è corde uel iecore, ubicũq; prima eſt eius ſedes, profecta, toti deinceps corpori cõmunicatur, ſic propemodum cenſuit *Ariſtoteles*, ſtirpibus quiddã ineſſe, cordis loco, idq; media inter radicẽ & caudicem ſede, è cuius uelut ſcatebris, uis illa naturalis manans, in uniuerſam deriuetur ſtirpem. Itaque ſcire licet, quęcunq; ſpecie diſtare exiſtimamus tum animãtia tũ ſtirpes, diuerſum hoc uitæ principiũ ſortita eſſe diuerſamq; ab hoc emanantẽ naturalẽ uim, ita ut ſit ſua cuiuſque formæ propria. Attamen ſic eſt illa ſimplex, & tota uniuſmodi, ut uel in diſſimiles partes recepta, una ſuique ſimilis uſque perſiſtat. BR. Quid tu hinc colligendũ eſſe ducis. EV. Viuentis huiuſce ſtirpis lignũ, corticẽ, foliũ, florem, atq; fructũ, omnia unius eſſe formæ, unaque ſpecie contineri, & animantis os, carnẽ, uinculũ, cartilaginem, ſpecie nequaquã diſſidere. Atq; id eſt quod argumenti tui poſterioris, quò fortiter cõtendebas, nõ poſſe ſimplicẽ ac ſui ſimilem formã, tã diſſimilibus partibus æquabiliter inſidere, imbecillitatẽ prodit. Nã quæ ſubſtantia ac tẽperamẽto diſſimili cernũtur, communi quadam per innatũ ſpiritũ caloreq; præparatione, redditæ ſunt ſimiles & idoneæ ad eiuſdẽ formę ſuſceptionẽ. B. Illud ipſum prouidebã eſſe tuæ rationis conſequẽs. ſed ut eras pollicitus, ita mihi nunc deinceps reſpondeto. EV. Aequum poſtulas, neq; recuſo. BR. Canis os ſpecie & eſſentia diſcretũ eſt ab oſſe muli. Nõne ita res habet? EV. Demus iſtuc. B. At canis os, ab eiuſdem carne longius diſſidet, quã illius ipſius os ab oſſe muli. *Igitur* ſi ſpecies os ab oſſe differt, muli inquã os ab oſſe canis, quis neget carnẽ ab oſſe cũ quo nihil ſimile habet, ne in uno quidẽ eodẽq; animali, ſpecie ſaltẽ differre? Quid hic habes quod reſpondeas? EV. *Erras*. Neque enim ſi utriuſq; os, tũ canis tũ muli, eadẽ appellamus nomenclatione, idcirco putãdum eadẽ illa ſpecie ac ratione cõtineri, immò uerò diſiuncta ſunt diuerſorum animãtiũ oſſa, & quidẽ latius quam eiuſdẽ os atque caro. Vis illa naturalis quæ canis oſſi moderatrix præeſt, eadẽ nõ poteſt aſini oſſa reggere, & canis tamẽ cartilaginẽ & carnẽ perinde atque os moderatur. De hac partiũ ſimilitudine, ſi rectè iudicare uoles, nõ eſt (ut dixi) æſtimandũ ſubſtantiæ tẽperamentũ aut craſſitudo, ſed ipſius ſua quædã proprietas, & is ſpiritus, qui accedenti formæ illã certo modo præparat. BR. Eodẽ reuolueris. Quid iuuat, toties hæc nobis tã odioſe inculcare? *Iã* tu uiciſſim audi, multis nõ agã, ſed tamẽ intelliges tãdẽ, quãtopere in huius hęreſeos delectu, iudicio falſus ſis. EV. Magnã inibis a me gratiã, ſi meã diligẽtiã, tuis ſcrupulis excitabis. B. accuratius ſingula excutiã, neq; ad te confutandũ rebus utar extrinſecus alicunde corrogatis, ſed omnibus ferè domi tuæ natis. EV. Quænã illæ? BR. Malum hoc medicũ, hoc ue citreum, tũ ne aliquando quale ſit conſideraſti? *EV.* Et perſæpè quidẽ. BR. Cortex eius calet; quęcunque uerò illo integuntur interanea & uelut uiſcera, non parum frigent. EV. *Id* uel quiuis è plebe nouit. BRV. Caſię fiſtulę medulla lenit aluumque ſubducit, cortex menſes potenter mouet, adeoque fœtum etiam excludit. EVD. Ita compertum eſt uſu. BR. Floris qui in labruſca prouenit, extrema in ambitu folia refrigerãt quod naſcitur inter hęc medium adurendi uim ſortitum eſt. *EV.* Et id uerum eſſe, longi iam temporis uſus atque experientia, ſæpenumero docuit. BRVTVS. *In* animantium porrò genere leporis pulmo ſuſpirioſos iuuat, ſanguis calculum comminuit, oſſiculum quod in poplite poſteriori eſt arenulas deturba, coagulum appoſitione conceptum retinet, pilus erumpentis ſanguinis impetum ſiſtit, hæccine omnia recipis? *EVD.*

Maximè

Maximè, ſunt enim in uſu quotidiano. BRVT. Quid igitur cauſæ adfers ad hæc & huiuſmodi plurima? Cum eiuſdem ſtirpis una pars urit, altera ui frigoris ſtupefacit, una in anguſtum arctando contrahit, altera fundendo dilatat, tum urinas aut menſes ciendi, aut hunc aut illum humorem expurgandi facultatem habet una, altera uerò iſtorum nihil præſtare poteſt, fieri ne (id quo aſſeris) poteſt, ut eadem omnes forma præditæ ſint? EVD. Quidni? BRVT. Secus uiſum eſt magnis ac doctis uiris, ſed quoniam non tam authoritatis in diſputando, quam rationis momenta ponderanda ſunt, ratione potius pugnemus, & meam rationem cum tua ratione ſi uidetur committamus. EVD. Velim ſane. BR. Ain tu a forma omnem actionem proficiſci? EVD. Aio. BRV. Et eam formam ſimplicem eſſe ſtatuis? EVD. Etiam. Quomodo igitur tam multi, tamque diſpares erunt unius & ſimplicis formæ effectus? Quo pacto erit illa multiplicium & contrariorum author, quę non conſtet ex contrariis, & quę ſit omnino ſimplex? hęc haudquaquam fieri poſſe non ignorans ſcio, & ſi ſoli eſſemus non dubito quin tu mihi facilè faſſurus eſſes. Sed turpe ac pudendum uidetur, in grauium uirorum conſenſu atque oculis, palinodiam canere, quo circa, non amplius urgebo ſed ad alia ſi uidetur diſcutienda pergam. EVD. Quid iſtuc rei? Ita ne tibi res eſt confecta? ita ne antè uictoriam triumphum? BRVT. Nihil enim habes, quod huc afferas. EVD. Bona uerba. BRV. Dic igitur clarè, ut in peſſima cauſa, ingenii tui ſpecimen exhibeas. EVD. Quas mihi modo recenſebas facultates, illæ nequaquam ab ea animæ parte prodierunt, qua uiuunt aluntúrque ſtirpes, hæc enim ſolas uitę functiones confert, atque has aliis aliter. At uerò ſtirpis eę partes quæ uiribus poſſent contrariis, non uiuæ in nos agunt, ſed cum iam mortuę corporibus noſtris adhibentur, uariis pro ſua quæque natura modis illa afficiunt, ut intelligere liceat, eas δυνάμεις aliunde quam ab altrice & naturali anima peti, quæ totius eſt ſtirpis uidentis. BR. Hem optimi uiri quid ceſſatis, ueſtræ certè partes ſunt amico ſuccumbenti opem ferre. EV. Iam deum ſentis, quam ſit huius teli penetrabilis acies, quamque facilè ſit te perfoſſura? ſtirpis emortuæ partes, quarum mihi contrarios effectus obiicis, nequaquam eiuſdem ſunt formæ εἰδοποιοῦ, cuiuſmodi dudum erant cum uiuerent, ſed ut uires & temperamenta, ſic & formas habent diuerſas, per quas res efficiunt tam diſſimiles. Nunc animam naturalem in eas redire remeareque fingito, quæ paulò antè exceſſerat, ea tum illis partium uiribus nihil addet, ſed hoc maximè conferet, ut in quibus partibus tanta ineſt uirium diſſimilitudo, illæ nutritione incolumes ſeruentur, & increſcant, & priuſquam ſenio contabeſcant alias de ſe eiuſdem generis excitent, nam hoc ipſo a lapidibus metalliſque diſtant. Ergo altrix illam anima, tum ſingulas partes tum ſpeciem illarum conſeruat, quibus aliunde uires acceſſerant. BR. Hoc ſcilicet eras cum tanto apparatu, & tam longa circuitione dicturus? EV. Hoc ipſum. BR. Controuerſiam tamen nondum dirimis, ſed reſpondendo, in grauiora (quod eſt intollerabilius) incurris incommoda. EVD. Cur, obſecro, BR. Aperiam utrunque ſeorſum. Diſſimiles illę ſtirpis aut animalis partes, uires habent illis etiamnum uiuentibus, aut eaſdem aut fortè maiores quam iam mortuis. quid ad hęc? face agè. EVD. Vera narras, neque enim uires nouas morte conſequutæ ſunt, ſed earum quas habuere, potius facere iacturam. BR. Vt igitur emortuæ, ſic & uiuentis ſtirpis particulę uariis prêditæ ſunt uiribus, & res efficere poſſunt contrarias. EVD. Eſt ne

ceſſe.

BRV. Cum igitur tu haſce omnes in communem , eamque ſimplicem totius formam referendas eſſe profitearis, qui poſſis effugere, quo minus illã contrariorum eſſe opificem fateare? At iſtud eſt longè abſurdius, quam ſi illam aſſeras eſſe compoſitam. EV. Minimè uerò nam ego diſputationem hanc ſemel concluſurus, certè & conſtanter aſſero, ſimplex idem agnes quod anceps & homonymum appellant, contrarios effectus edere poſſe quotieſcunque uel diuerſa inſtrumenta, uel alias inferiore cauſas, uelut ſuccenturiatas ſibi non opus adiunxerit accomodat enim ſeſe ſubiectorum quibus inheret naturę. BR. Tu igitur altricem ſtirpis animam, partium formis ignobiliorem ac uiliorem facis, ſi quidem conſeruandarũ partium gratia illam conditem eſſe cenſes. EV. Immo contrà planè. Singularum partium formas quoſdam ueluti gradus eſſe, quibus ad ſupremam illam totius formam promoueatur, nec alia de cauſa illas in ſubiectum impreſſas, niſi ut iſta preparatione ad hanc introducendã uia præſterneretur. Nec uerò cum dicerem animam nutriendi facultate præditam, ſingularum partium formas ſeuerare hanc illarum gratia cõditam eſſe putabam, ſed ſua ipſius ſtirpis ſolùm cauſa conſiſtere. Ceterum quoniam illa è ſuis cohæret partibus, fit idcirco., dum ſe totamque ſtirpem hæc nutritione tuetur, nouoque fœtu multiplicat, ut ipſas quoque partium formas, quibus ad pręparationem opus habet interruptas quoque ſeruet, ſimulque nouas interdum generet. Itaque partes ad totius formam nonnihil equidem, at non eſſentiam conferunt. BR. Quidnam igitur? EV. Pręparationem & accommodatam quandam διαθεσιν recipiendæ ſimul atque ſeruandæ totius formæ, eiuſq; omnibus muneribus defungendis. His enim internuncij ac ueluti paranymphis, fœliciter coit & indiuulſum permanet formæ cum toto ſubiecto coniugium, quas ſi qua forte uis expulſerit, neceſſe eſt uel diuortium ſtatim conſequi, uel inertem certè & ocioſam formam in ſubiecto relinqui. Quemadmodũ igitur oſſis, nerui, carnis, & cuiuſque ſimilaris ſubiectum non ex ſolo qualitatum temperamento , ſed ex primordiorum quoque naturalium permiſtione pręparatum eſt, & illis, ſuas formas ſeruantibus, forma nerui uel oſſis influxit. Sic omnino putandum totius animantis formę corpus ſubiici, ex hęrentibus & in unum confuſis, oſſe, neruo, carne, aliiſque id genus partibus conſtructum. Ex apta enim & concinua ſimilarium poſitione, numero, figura, magnitudine, partes illæ quę appellantur organicę conſurgunt, è quarũ deinde conuenientia & mutuo conſenſu, ſuis numeris abſolutum efficitur corpus. Itaque his uniuerſis aptè concinneque in unum coeũtibus, conuenienter ac legitimè præparatum ſubiectum, formam horum omnium communem in ſe alliciti & conſeruat, & illius functionibus inſeruit. BR. Admirabilis uero præparationum congeries. EV. Nec tamen omnes attigi, quas ad rei procreationem inductionemque formæ requiri exiſtimo. BR. Nunquam deſines in nugis terere tempus, & flexuoſis ac uagis interpretationum ambagibus, inueniendæ ueritatis occaſione intercipere? EV. Nihil equidem minus: ſed ſi quod reliquum eſt auſcultare uelis, audies quæ ſunt omnium longè ueriſſima. BRV. Non feram amplius: narra cui uoles tua commenta. PH. Mecum age potius o Eudoxe, neque quod de his præparationum generibus dicere inſtitueras abrumpas, nos quæcunq; dixeris ęquis & attentis animis accipiemus. EV. Quis huius uiri faſtidioſam moroſitatem perferat? PH. Omitte uero illum, & ad expoſitionem quam auidè expectamus aggredere. EV. Adeſdum igitur attentus, & animaduerte quid uelim. PH. Arrectus ſum, dic agè. EV. in uiuentium omnium corporibus, tres minimum præparationes (ſic enim appello

Solutio.

Partiũ formas præparationem quandam eſſe ad totius formã ſimplicem.

Vuu quas

quas Græci περκατάσευοαρ dixerunt) ad formam recipiendam neceſſariæ inſunt. Vna eſt proba & idonea temperatio, quæ partis cuiuſque ſimplicis ac ſimilaris ſua eſſe intelligitur, ex primordiorum miſtione prognata, & totius etiam corporis ſua quędam compoſita, ex confluentibus conſpirationibusque in idem ſimilarium partium temperamentis comparata. BRV. Veriſimile id quidem & maximè conſentaneum. EV. Altera præparatio corporis eſt, congrua aptaque compoſitio, conſenſus & conformatio, quæ nos cernimus, organicis quibusque partibus, primum ac per ſe ineſſe, toti uero corpori ex organicarum compoſitione PHIL. Hanc ego non dubito uiuentium omnium eſſe communem, nam & Ariſtoteles animam definięns, inquit eſſe actum corporis naturalis organici, quod organorum confirmatio ſit ei corpori, quod uitam & animam ſuſcipiet, neceſſaria. EVD. Tertius ad hęc eſt ſpiritus quidam, per totum fuſus, cui ſalutaris ineſt & uitalis calor. PHI. Cur hunc inter pręparationes numeres nondum mihi planè conſtat. EVD. Si pro conperto tibi eſt, animal omne calorem in ſe continere ac fauere, quo uitam tuetur, quoque extincto illius anima decedit atque intermoritur nequaquam in dubium uocabis, quin ſpiritalis ille calor ad uitam degendam ſit omnium maxime neceſſarius, quippe qui & ad animæ naturam accedat proximè, & illi perpetuus atque indiuiduus comes ſit. PHIL. Sed quid prohibet, quo minus hic ad ſuperiores præparationes referatur, cum non ſecus atque ille ex elementorum concretione prodeat? EVD. Etſi elementorum ſoboles eſt prima illa pręparatio, conformatio tamen & ſpiritus, non illinc ſed è diuiniori quodam principio originem ducunt. PHIL. Quid ita? EVD. Quoniam fieri nequit ut elementa uel diligentiſſimè ac ſumma cum ratione temperata, per ſe nullius ope alterius, aptam corpori conformationem, ſenſum, motum ue conferant. Quam enim legem, aut quam menſuram his efficiendis feres? PHIL. Inexplicabilis eſt, mea quidem ſententia, temperamenti modus. EVD Id in conformatione longè magis dicas, nam hoc haud illud temperamento eſſe calido ſatis intelligitur, eo quod calidum & igneum elementum cęteris elementis in permiſtione prępolleat. Itemque tactu frigidum ſi ſenties, frigidum elementum dominari ſed quanam ratione factum ſit, ut hæc aut illa fuerit huius aut illius rei figura, id uerò eſt, quod nec dicere, nec mente conſequi poſſis. Plurima enim cernimus quæ cum ſint eiuſdem temperamenti, diſſimiles tamen figuras accepiſſe, rurſumque conſimile eſſe figuras quorum ſit diſſimillimum inter ſe temperamentum, id quod ex mediocrium ſententia plenius poſtea & uberius probabitur. PHIL. Videtur id ratione aliqua ex parte, fulciri. EVD. Porrò inſitus is ſiue ſpiritus ſiue calor, qui uitæ eſt & opifex & uinculum, non poterit partium corporis temperamento acceptus referi. PHIL. Id quoque ſi placet, apertius doceto EVD. Repente ac recens extincto iugulatoue animante, partes ſimilares, ſuam ſingulæ aliquandiu retinent temperaturam. PHIL. Id memini iam a te ſupra demonſtratum, fieri non poſſe, ut inſitum rei temperamentum tam ſubito mutetur ſuamque uelut exuat naturam. EVDO. In iis tamen partibus tum neque inſitus ille calor, neque ſpiritus ineſt PHIL. Quid mirum? Nam idcirco interrit animal eiuſque partes, quod animæ uitæque conſeruatrix cauſa, nempe ſpiritus ille calidus, nobiſque, inſitus, aut ſubito euanuerit diſſolutus; aut extinctus perierit etenim apertè cernimus, quod ab Ariſtoteles annotatum eſt, moribundum animal refrigeſcere. EVD. Hinc itaque concluditur, inſitum illum ſiue ſpiritum ſiue calorem nihil ad temperamenti rationem

tionē pertinere. Et qm̄ ſpiritus qui in arteriis præſertim maioribus eſt, inter corporis partes non cenſetur, ſicuti neq; qui uenis clauditur ſanguis, fieri proinde neceſſe eſt, ut nec ille ſpiritus calor quicquā pertineat uel ad corporis ſubſtantiā ad temperamentum ex elemētis naturæ ortū. Quare hoc ipſum nec ſpiritus nec conformationis efficiens erit, ſed hæc è diuiniori natura fluxiſſe oportet. PHIL. Iam primum in mentem mihi uenit Auerrhois ille, in Arabum factione primæ exiſtimationis philoſophus, qui collectaneorum ſectione prima, tuam ſententiam ſequutus, cenſuit innatum nobis tum ſpiritum, tum calorem neutiquam ex partium corporis temperatione proficiſci. Sic enim ait; Partes natura quidem & agunt & afficiuntur in totū a calore ipſis innato, qui alius eſt ab eo, quem a temperamento adipiſcuntur. Experimento quippe anatomices compertum exploratumq; eſt, corde corpuſculum contineri uaporoſum exquiſiteq; calidum, quod ab ipſo per arteriarum ductus in uniuerſum deriuatur animantis corpus atque tranſmittitur. *Hæc ſunt quibus planum facit nobis inſitum calorem & ſpiritum, non modo ignis naturam conditionemq; non retinere, ſed ne ab elementorum quidem concretione, permiſtioneque omnino prodiiſſe, quaſi illorum diuinior quędam ſit origo, quæ qualis ſit, neque mihi occurrit, ubi ille expreſſerit, neque aliunde poſſum, ulla diligentia plenè conſequi. Tu proinde quicquid de his habes animo comprehenſum (habes autem ut ſcio plurimum) id deprome quæſo, & liberaliter nobis impartire. EVD. Rem petis perquam ſanè lubricam, & plenam periculi, unamque omnium maxime temeritatis obnoxiam calumnię, ſed audebo tamen; quando ita poſtulat diſputationis continuata ſeries, quantum ea de re teneo id uobis exponere, ut ratione inter uos communiter agitata ex æquo bono ſtatui poſſit, quam oporteat his de rebus eſſe, doctorum & ueritatis amantium hominum, ſententiam ac primum quidem caloris & ſpiritus, mox deinde formarum originem ortumque commemorabo. Qua re ſic agam, ut mea omnia firmiſſimè corroborem ex Hippocrati. Platonis, Ariſtotelis & Galeni decretis. PHIL. Et in hoc ſumus, auidè quicquid dicturus es excepturi, & tanta diligentia expenſuri, quanta ab hominibus maxima pręſtari pōt. EV. Quicquid uiuit, nulla putrida materia creatum (uſus perfectum id appellat ſiue in ſtirpium ſiue in animantium genere poſitum id conſtitutumque eſt) ex ſubiecto prodiit, quod eſt ſuum cuiuſque ſemen. PHIL. Memini id eſſe ſupra confectum. EVD. Ex hoc ſingulæ primum corporis finguntur partes naturæ ui non aliter quam opificis manu, minutę particulæ, primum confuſæ in ordinem poſtea digeruntur. PHIL. Sæpe id obſeruatum ferunt ab hominibus ſtudioſis. EVD. Itaque ſemen tanquam excellenti quadam ſapientia præditum dum ſtirpibus quidem è terra, ſed quæ ſit aliis elementis permiſta, animantibus uero è materno ſanguine familiare & quale cuique ex uſu eſt nutrimentum ſuggerit, concinnam ſimul idoneamque elementorum temperationem confert, efficitque ut ſi unumquodque huius illiuſue diſcreti ſingularisque temperamenti, unde liquet ſingularem temperamenti rationem quam nonnulli temperamenti proprietatem dixerunt, tum corpori toti, tum particulis ipſis ui ſeminis induci, atque etiam, certè conformationem compoſitionemque ſubiecti, de qua ex Galeni mente pomeridiana diſputatione plura colligemus. Atque hoc modo complexi ſumus priores duos præparationum ordines. Tertius porrò qui per uitalem ſpiritum, caloremque conficitur, ut non ex ſola elementorum temperatione perfici potuit, ſic apertius illuſtriuſque quam reliqui a ſemine ſui ortus initia ducit.

Semen enim caloris & ſpiritus refertum aſſeuerant, omnes, & has uires a parentibus accepiſſe. Nam cum ſui ſimile quippiam generaturi parentes nequeāt in opus continenter incumbere, quòd aut prius quam perfectum ſit, intereant, ut ſtirpes aliquæ, aut alijs uitæ rationibus ſeſe accommodent, ut perfectiorum animantium genus uniuerſum, prouida ſolerſque Natura, rerum eternitati conſulens quæ parenti inerant ad procreandū & uitam largiendam uires, eas ꝑ calorem & ſpiritum ſemini commiſit, exigue quidem portioni, ſed quæ totius uicaria iiſdem prædita facultatibus, toti ſimile procreet. Hæc in rem præſentem tibi ſatis ſint, alias, dum ita feret, plura fortaſſis audituro.

Rei naturalis potentiam non poſſe ſuopte impetu ad formam progredi, ſed haud ſecus atque actum de habitu, formam elici de potentia materiæ. Cap. V.

PHILATROS.

AGEDVM mi Eudoxe, has quæſo mihi tenebras quibus offundor, diſcutito, iam enim ſuprà docuiſti; potentiam eſſe materiæ quandam præparationem, ad excipiendam certam ſpeciem, at hæ περϖαρασκυαί quas ſemini ineſſe commemoras, ſuntne ea ipſa potentia quam inueſtigamus? EVDO. Sunt omnino, atque in unum idemque redeunt. PH. nulla iam demum uerborum circuitione, nullo anfractu, rem omnem compendiò & planè dixiſti. BR. An non illud audax, ne dicam temerarium, facimus, rem tam arduam, tam a noſtris ſenſibus abſtruſam, de qua doctiſſimorum philoſophorum acerrimæ ſunt & in hunc uſque diem indefinitæ contentiones, tam pauci tamque apertis uerbis concludere? Confidentia eſt hæc certè intollerabilis, & ab interpretis naturæ modeſtia aliena. Tu quaſi digito attingas, audes quid potentia ſit indicare? EV Quidni? Sed iam agè queſo mi Philiatre, quum potentiæ nomine nihil ſit nec philoſophorum ſermone magis tritum, neo diſputationibus acrius exagitatum, poteris ne quam multiplex id ſit recenſere? PHIL. Potero ni fallor, primum enim Ariſtoteles potentiam eſſe definiuit motus mutationiſque principium, quumque id duplex ſit, unum efficiendi, patiendi alterum, duplicem inde potentiam ſtatuit. Efficiendi quidem potentiam eſſe dixit mutationis in alio principium, de qua Phyſicorū ſeptimo multa, patiendi uerò, principium mutationis ab alio, qua uerbi ſignificatione, rei cuiuſq; materiā appellat potentiam, formam uerò actum atque perfectionē. Harum utraque in ſubſtantiarum eſt genere. Præterea autem id etiam nominis ad accidens quiddam trahitur, quod Ariſtoteli naturalis potentia uel impotentia dici ſolet. Eſt enim habilitas uel affectio cuius ope unumquodque facilè uel agit uel patitur, aut ſi mauis, propenſio & procliuitas quædam ad aliquid agendum aut patiendum. Sic omnes artes agendi potentias nuncupauit, quod principia ſint mutandi in alio. Similes etiam affectiones rebus inanimis aſciſcit, quarum ſubſidio expeditius agunt obſiſtuntve, ne cōtrariorum ui in deterius commutentur. Patiendi potentia diateſis eſt, quia res queque in alium ſtatum promptè conuertitur. EV. Conſiſte pauliſper, in portum enim iam appuliſti, nam ea de qua diſſerimus eſt patiendi potentia, quæ materiæ tanquam preparatio quedam incidens, eam aptam idoneamque reddi commutationi, & excipiende quam appetit formæ. Hæc eſt quam Alexander

Potentiæ nomē multiplex. 5. Metaph. ca. 12. & 5. cap. 1 & 2. 2. de Anima cap. 1. In categ. qualitatis. 9. Metap. cap. 2.

Aphrodi-

Aphrodiſæus, rectè inquit eſſe principium materiæ inditum, per quod illa apta ſit ad omnia ſuſcipienda, & ab ipſo & ex ipſo futura ſunt. E V. Quicunque definierunt, potentiam eſſe materię quandam præparationem & inſtructionem, illi ſi non ultra qualis ea ſit præparatio inueſtigandum putarunt prodigioſa tamen commenta nobis obtrudunt, laborantque de nominis potius, quam de ipſarum cognitione rerum. At ſi ueterem philoſophandi legem ſequi uolumus, res animo comprehenſę nobis ſic erunt, ut ſi ſenſibus eſſent perceptę. Tu itaque mi Philiatre, & ex tribus iſtis pręparationibus, concinnam materię accommodationem clarè intelligis, ne dubita te quoque poteſtatis puram eſſentiam tenere. P H. Tenere me puto. Cæterum uelim ut mihi alia deinceps interpreteris, eaque, & multa & multis perobſcura.

Quid ſit formã aduci de potẽtia materiæ.

Quum philoſophi dictitant, de potentia materię educi formam, tu ne cenſes has pręparationes cum iam perfectionem integram acceperint, formam de ſe emittere? Scio equidem a Simplicio ea de re ſic ſcriptum eſſe: In omni mundo, ſi quis exortus prodit, non aliter quam per potentiam ad ſubſtantiam prodit atque perficitur, materięque quum recipit formam, per potentiam ad ipſam perducitur. Et alio loco: Neque enim omnino ab imperfecto ad perfectum aliquid peruenit, niſi media adſit potentia, addens perfecto id quod deficit, ſummam perfectionem ſuſcipiens a perfectiſſimo. *Hæc* non ſanè dubito quin ueriſſima ſint, ſed me nihil prorſus docent. B R. Si mihi liceret bona iſtorum uenia, ego tibi o Philiatre, paucis explicarem, quemadmodum rei cuiuſque ſpecies ac forma, de potentia materię ducatur. E V. Tibi uerò non conceditur modò, ſed & omnes quotquot adſunt orant, ut te huius quæſtionis interpretem exhibeas. B R V T. Planam igitur huius rei expoſitionem accipe, quę nullo negocio, te ab intricatiſſimis aliorum erroribus expediat.

Falſa quorundã expoſitio.

Iſthæc de qua tam anxiè diſſeritur potentia, qualitas eſt, quæ magna in utramque partem latitudine, alias intendatur, alias remittatur. P H. Magna certè quidem. B R. Atque initio prętenuis ea eſt & obſcura, mox uero ſenſim paulatimque uires capit, & increſcit; quumque ita minutatim facta additione, ad integram abſolutionem uenerit tum ea eſt, ut Ariſtoteles dicere ſolet, ἐντελέχεια quædam, quam alii perfectionem, alij perennem quandam agitationem interpretantur. Quemadmodum igitur iſta perfectio, de inchoata obſcuraque præparatione ſenſim ordinatimq; uidetur; ſic ſanè exiſtimare debes, rei cuiuſque ſpeciem (quę a perfectione nihil differt) de præparatione ac potentia uerè naſci & oriri. Eſt enim perfectio ſpecies, ipſaque præparatio potentia, neque ad eam rem alia opus eſt explanatione; ſed ut præparatio tandem fit perfectio, ſic potentia commutatur in formam. E V D. Parum abeſt, o Philiatre, quin tenearis, uide ne imprudens tu tibi laqueos induas, periculoſa eſt aſſentiendi facilitas; proinde in tam lubrica ac præcipiti uia, memineris tibi cautè incidendum eſſe. *Sunt* enim permulta, falſa illa quidem ſed ueris tamen ſimilima, quæ ueritatis pallio uelata, falſa ſpecie multos in fœdos ac pudendos errores abducunt. Eſt autem hic Brutus percallidus, & qui niſi caues, te facile circumueniet. P H. Quomodo? E V D. Si perfectionem eſſe rei formam dederis, actum eſt.

Perfectio nẽ nõ eſſe rei formã

P H. Quid igitur cenſes illa inter ſe eſſe diuerſa? E V. Maximè; ſi quidem non minus diſtant, quam quę in diuerſa genera deuertunt. Perfectio ex potentia ſenſim uelut adoleſcens conſummatur, parſque totam antecedit: forma uerò, immiſſa tota repentè eſt, cuius ne minimum quidem antè fuit.

Illa

Illa ut potentia, natura quædam eſt patiens: hęc natura eſt efficiens, omniſque motus principium. Illa accidens ſolùm eſt, hæc autem ſimplex puraque ſubſtantia, quod meminiſti ſuprà eſſe multis rationibus confirmatum. PHIL. Memini tanquam nominis mei. EVD. Qui fieri igitur poteſt, ut potentia continuato incremento, in ſolidam atque expreſſam formam (ſic enim appellare placet quam Græci ὀυσιώδη dicunt) abeat, ut fiat ex qualitate ſubſtantia? ut genera ſuprema, quibus nihil ſit inter ſe commune, queque longius diſtent, quam quę ſint ſummè contraria, in ſeſe mutuò commigrent? Poteſt equidem quæuis qualitas, in aliam qualitatem tranſire, & in ſubſtantiam ſubſtantia, communem enim materiam habent: at qualitatem in ſubſtantiam reciproca uiciſſitudine commutari poſſe, nulla comprehendit mentis humanæ cogitatio. PHIL. Mea certe nullo modo concipit. EVD. Et aliud tamen tibi perſuadere nititur uerſutus hic Brutus, ut te obnoxium aliquando & proſtratum teneat, ijs utique perſimilis, qui ſubſellia aſſidere uolentibus ſubtrahunt, ut qui ceciderit, cum eum uideant ſupinum, profuſius & maiori cachinno rideant. PHIL. Nunquam ita facilè me duci patiar, ſed quem ſemel occupauero gradum, in eo poſthac firmius & fixius perſiſtam. BRVT. Quid audio. Siccine mea ſententia contortis & aculeatis ſophiſmatis impetitur? Siccine captionibus eludor? EVD. Ita tibi appellare liceat, quæ fugere non poſſis. Sed ſi per ocium tamen apud te ſingula diligentius expendes, cernes profectò, quanto noſtra hæc tuis illis præponderet. Quod ſi tuis rationibus aliquid conſtructum eſſe putas, næ ego illud & facilè & breui diruam. BRVT. Aggredere, iam expecto. EVD. Quæ in ſemine eſt potentia ſenſim minutatimque augetur, dum perueniat ad ſummam perfectionem: itane ais? BRVT. Maximè. EVD. Quanam obſecro agente & concitante ui, incrementum illud dari putas? BRVT. In promptu eſt Alexandri reſponſio, primum infuſum eſſe ſemini quoddam motus initium, quod impetu a generante accepto, ad aliquem uſque finem agit, dum ſe continuato incremento perfecerit, & uelut ingreſſum ſtadium, ad metam uſque (niſi ſi qua uis de curſu retrahat) percurrerit. EVD. Sum equidem plus ęquo obliuioſus, proinde ſi longius extrahitur oratio, tota mihi protinus excidit. Age igitur conciſis magis reſpōſionibus, ſi modò eas a me memoria teneri uelis. BRVT. Quemcunque uoles modum tenebo. EVD. Impetum quendam, motuſque initium ais a generante iam olim ſemini datum fuiſſe. BRVT. Ita res eſt. EVDOX. Hoc motus initium, intelligis ne eſſe potentiam? BRVT. Id ipſum prorſus. EVD. Deinde principium illud, quod eſt potentia, agere quidem continenter exiſtimas, & a primis inchoatiſque naturis, ad ultimas & conſummatas, quibus nihil addi poſſit, quaſque nos ſummas & perfectiſſimas indicamus, procedere. BRV. Quid ni? EVD. Et hanc potentiam tu qualitatem eſſe ſtatuis? BR. Sic uiſum eſt Ariſtoteli. EVD. At nulla qualitas, primo & per ſe poteſt agere, ſed omnis actio, ad ſubſtantiæ compotem formam pertinet, quæ principium quoddam eſt efficiens. BRVT. Ne hoc quidem inficior. EVD. Dum igitur ais potentiam ſenſim augeri, quo ad fiat perfecta ſpecies, accretio illa, cuinam formę primum refertur accepta? BRVT. Ipſe uideris, iſtuc ego minimè inueſtigo. EVD. In ſemine tria tantum eſſe dicimus, materiam, formam, potentiam. Illa igitur potentiæ actio, perducitne primum ad ſeminis formam? BRVT. Quonam

Potentia nūquā ſic perfici poteſt ut in formā degeneret.

Potentiam ſeminis nulla ratione poſſe in formā trāſire.

nam

nam alio perduceret? EV. At id fieri nequit. BRV. Quid cauſę? EV. Quoniã quicquid agit, in hoc agit, ut ſui ſimile reddat obiectum patiens, neque forma quæ in ſemine eſt, aliud quicquam molitur, quam ut ſemen aliud de ſe generet. BR. Hoc ipſe ſatis ſciebam, ſed eo me uel inuitum traxerat rei conſequentia, nunc itaque reſilio, & potentiã quæ ſemini ineſt, ſeſe ſua ui augere aſſero, neque ullã externam opẽ deſiderare. Ea enim tametſi qualitas exiſtimatur, præſtãtioris eſt tamen ordinis quam cæteræ, quapropter & illam Ariſtoteles appellauit naturalẽ potentiam, quòd ut qualitatis, ſic & naturæ quadãtenus ſit particeps. Quocirca qui illã dicet per ſe aliquid agere poſſe, nihil abſurdũ dicet. EVD. Mira diuerticula. Huc igitur ſequere, quando ita tibi uiſum eſt. Si quid primo ac per ſe agit potentia, dum ſe ipſa auget ac perficit, aliud efficit nihil quam ſui ſimilẽ potentiam, neque poteſt ipſa quãtumuis aucta de ſe formam edere. Ex ſemine quidem tanquam ex ſubiecto generatur animal aut ſtirps, at potentiæ efficientia formam, aut ſeminis ui animal generari, præſtantiũ philoſophorum nullus receperit. BR. Quid ita quæſo? ED. Quod nondum eſt, ſed futurum eſt, id iam ſimpliciter non eſt, quod autem non eſt, qui poſſit aliud quicquam efficere? quo pacto fieri poſſe exiſtimas, ut formam procreet quæ ſemini ineſt potentia, ſi nondum ineſt ipſa forma? aut ſemen, quod nondum ſit ipſum animal, efficiat animal? Nempe ſi quid ex his gigni debet aliud quiddam poni neceſſe eſt, quod actu formam obtineat, quódque ſit huius procreationis efficiens cauſa, eaque prima & præcipua. Quę Ariſtoteles diligentiſſime contemplatus, in animaliũ ſtirpiumque procreatione duplicem naturam inſtituit, imperfectiorem unam, quę in ſemine ſit quidem, nondum tamen eſt, perfectiorem alteram, quæ actu cum ſit effectrix ſimpliciter eſt, qualis in eo eſt, a quo dimanauit ſemen. Locus eſt libro de animalium procreatione ſecundo, ubi naturæ & artis diſcrimen ſecreuit, his ferè uerbis, Ars principium formaque eius quod efficitur, ſed in alio, motus autem naturæ in ipſo eſt quod efficitur, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. In ſemine igitur naturam ſtatuit, quę fit & mouetur, in eo autem quod actu eſt, efficientem naturam. Quæ ſimplicius in hanc ſententiam fuſius explicauit. Vniuſcuiuſque natura & cauſa motionis, ſubiectum ſibi ipſi & non alteri ſimile facit, ut enim natura hominis, hominem, ſic & natura ſeminis, non aliud quam ſemẽ efficere poteſt. Quomodo enim proprie hominem faciet, ea quæ eſt in ſemine, quæ nondum eſt hominis natura antequam homo fiat? Si natura ſeminis commutari deſiderat, & animal perfici proprie efficiens & proxima cauſa, eſt natura paterna atque materna, nam forma actu præcedit in patre & matre, ſecundum quem id quod potentia eſt ad actum perducitur. Atque hoc modo natura eius quod generatur, ſi efficiens dicitur, ita efficiens eſt, ut & ipſa ſimul fiat. Ea uerò propriè efficiendi uim obtinet, quæ actu talis eſt. quoniam natura, ſui ſimilis eſt procreatrix. Vide uim illam ſeminis, quam potentiam appellari diximus, nequaquam poſſe in animalis ſpeciem uerti, tametſi ipſa, ſeſe, quamoptimè adaptet, & omni ornatus genere inſtruat atque perficiat, ſed adeſſe oportere quiddam, quod actu tale ſit. PHIL. Hæc mihi certè longè ueriſſima uidentur, neque iam hic noſter Brutus quicquam preterea habet quod obiiciat. Attamen priuſquam colophonem his imponans, conſonum & æquum eſt, ut nobis id explanes, quod omnibus philoſophis placere uideo, rei cuiuſque formam de ſubiecti potentia educi. EVDO. Quum quę ſemini ineſt potentia id eſt indu-

cendæ

cendę formæ præparatio, aſſiduo incremento, ad ſummam perfectionem euaſerit, ad ſubſtantię quoque formam ſimul peruentum erit. Etenim perfectionem illam forma neceſſariò comitatur, nec unquam deſerit. Proinde Ariſtoteles, formam plerunque ἐντελέχειαν nomine perfectionis appellat, uel quod perfectæ potentiæ indiuidua ſit comes, uel quod totum ipſum compleat, & perficiat. Vt igitur perfectionem, ſic & formam de potentia materię educi ſermonis uſu dicimus, tanquam pares in iis rationes faciat, iſta conſequentiæ neceſſitas. PHIL. Formam de pręcurrenti poteſtate haud ſecus elici ratiocinabar, atque actum de habitu. EVD. Nec ſanè multum eſt diſſimilis analogia. PHI. Hanc igitur nobis plenius interpretare. EV. Longa aſſuetudine & frequentatis actionibus, muſicus (ut hunc pro reliquorum exemplo ſumamus) iiſce partibus habitum adeptus eſt & inſeruit, quę plurimum ſeſe exercent. Atque is deinde tametſi dormit, habitum tamen hunc muſicæ aut cithariſticæ ſemper retinet. PH. Hoc tanquam digitos teneo. EVD. Si fortè igitur experrectus citharam pulſabit, undenam cenſebis illi modulandi actum inceſſiſſe? ex ſolo ne habitu qui in actum eiuſmodi ſit commutatus? PHIL. Nihil minus, ſed eò profectò, quia concitata princeps animæ uis, iis tum partibus præſit ac imperet, quibus exercitationem iam olim inditus atque impreſſus fuerat modulandi habitus. hæ ſiquidem habitu paratæ in opus actumque ſuum promptè feruntur, quoties animæ ipſis inſpirata uoluntas ita imperauerit. EVD. Rectè tu quidem. Vt igitur actum ex habitu idcirco prodire dixerunt, quod actus, niſi comparato habitu perfectè elici non poteſt, in ipſa quoque rerum procreatione dicendum eſt. Non enim potentia formam, ſed externa cauſa imprimit, quæ tamen auxilio potentiæ deſtituta, non haberet ipſa per ſe ſatis uirium. PHIL. Video. Tanquam enim qui ſcientiam habet, ſed ea non utitur, cum uult accedente mentis impetu, contemplatur, & actu fit ſolens, item quodcunque ſubiectum, gignendæ rei perfectam potentiam habere dicimus, accedente agentis extrarii ui, id recte, te autore, actum formamque excipit. EVD. Scopum attigiſti. PHIL. Quicquid ſcit (inquit Ariſtoteles) ſi animum in contemplationem actu intentum habet ſeruat tamen habitum, nec perdit contemplando ſcientiam, ſed excolit magis, ac perficit, ita id quod perfectam potentiam obtinuit, accedente forma potentiæ qualitatem non excuti, ſed ornamentum illi & perfectionem addit.

Medicaměta quo modo ducantur de potentia in actum.

EV. Ita neceſſe eſt, ut iam fixum ac ſtabile ſit, id quod proponebatur haud ſecus de potentia materiæ formam elici, atque actum de habitu. PH. Id quidem iam ſatis perſpicuũ. Quod uerò medicamentis aiunt, quæ intrò ſumpta, noſtri caloris ui de potentia in actum excitantur promouenturque, his ne ſimile putas. EV. Quodammodo, Si quidem uel nondum adhibita nobis medicamenta, ſuam ſpeciem habent, ſibique innatas uires, ſed quas non ante in nos exerant, quam a noſtro calore ſint irrita, quod certè opus eſt ad illorum uires experiundas. Itaq; uerè dixeris medicaměta de potentia operandi ad operis actionem, & quaſi ex feriis ad opus uenire, non tamen ad nouam formam tranſire. Itemque in animalium procreatione, ſemen conceptum, uteri ui, ac benigno tempore ad agendum impellitur, non ut animal animaliſque formam de ſe excitet aut edat, ſed tantum ut exuſcitat aut impulſa ipſius potentia ac facultas, deincepſque aucta, ſubiectam ſibi materiam omni præparationum genere inſtruat, ut ſubſtantiæ tandem particeps forma, extrinſecus aſſumatur, & excepta commode aſſeruetur, ſuas denique omnes functiones obitura.

Gignendæ

Gignendæ formæ, ne minimum quidem ante in materia fuiſſe, neque potentiam quicquam eſſe formæ, neque ad ſubſtantiam genus referri. Cap. VI.

BRVTVS.

FRVSTRA nobis hic laborare uideris optime Eudoxe, qui quæ ſunt oculorum teſtimonio clariſsima, ratiocinatione uis, & inani ac longè repetita interpretatione eludere. An non cepam ſæpenumerò uidiſti, de tectis aere libero propendentem, per ſe nullius extrarij ope, ſeſe diffundere, & herbeſcentem ex ſe uiriditatem proferre? aut ouum ſolo fornacis tempore pullum excludere? Equidem & id ipſe uidi frequenter, & Ariſtoteles fieri poſſe, literis mandauit. Nunc omni philoſophorum autoritate poſthabita, neglectis etiam acutiſsimè excogitatis eorum rationibus, ſolius ſenſus communis bonitate, & omnium animis informata notione ductus, dic per Deum immortalem, dum iam uiuere ac moueri incipit ille pullus, unde ſuam accipit animam unde prodit illa? aut quis eam inducit? ubi extrarius ille tuus opifex eſt qui ouo ſuam inſculpat formam? An non hic tuorum commentorum ſe prodit uanitas? An non luce clarius eſt, illam ex oui potentia exiſtere, ut ex eodē ouo pullum uniuerſum? quid relicta ſenſuum euidentia, obſtruſa ueſtigamus? EV. Iampridē coactus es fateri fieri iſtud nequaquam poſſe, & formā extrinſecus uenire. BRVT. Ego ne? tibi uero iſtud ſum faſſus? nondum, ut uideo hac in re mentem meam ſatis concepiſti. EV. Quid hoc noue rei? BRVT. Dicam & equidem paucis. Ego enim perinde atque tu, rei cuiuſque ſpeciem in ſubſtantiæ genus refero, ſed quod fortè non donabis, ad idem etiam genus, potentiam pertinere puto, hac autem ratione moueor, quod quum uideam ſpeciem ipſam ex potentia trahi, neceſſe ſit non diuerſæ rationis ac generis illam ſtatui, ſed eſſe formæ aliquid imperfectum aut uelut mutilum. Atque id quidem in ſemine, cum potentia tantum ineſſe dicebatur ocioſum delituiſſe cenſeo. Vbi uerò cœpit ſuis ſe uirtutibus prodere, eſſeq; ex efficientia manifeſtum, tum uero demum id actu ineſſe diximus, quanquam priſtinam ſpeciem non mutauit: id enim tenue licet & exiguum, eandem tamen perpetuò ſubſtantiam tenuit. Hęc mea eſt de potentiæ ſubſtantia deque formæ exortu aſſenſio, firma illa quidem certè & ſtabilis, & a qua me nulla ratio depellet. EV. Eo ne temeritatis procedes, ut inter ſubſtantias potentiæ locū tribuas? BR. Temeritati non erit, id quod ueriſsimum eſt aſſerere. In ſemine quum potentia quædam eſt animali ipſum animal ineſſe dicimus poteſtate quin etiā ipſum ſemen animal, eſſe poteſtate duntaxat. In ouo auis eſt poteſtate; in glande, quercus iam eſt, ſed poteſtate; in oleę bacca, ipſa eſt olea. In huncque modū quæcunque ex ſemine ut è ſubiecto proficiſcuntur in ipſo prius ineſſe potētia mente colligimus, quam emergant, & oculis obuerſentur. Reliqua uniuerſa quę nullo ſemine gigni traduntur ut metalla, ut lapides, ut ſtirpes ſeminis exPartes, ut animalia è putri materia nulloque coitu nata, non è quouis ſine diſcrimine ſubiecto fieri palam eſt, ſed ex eo duntaxat, in quo ſui quoddam ſeminarium habuerint. Non omnis fert omnia tellus.

Hic ſegetes, illic ueniunt felicius uuæ
Arborei fœtus alibi atque iniuſſa uireſcunt.
Gramina. Et ruiſum: *Nec uero terræ ferre omnes omnia poſſunt:*
Fluminibus ſalices, craſſiſq; paludibus alni
Naſcuntur ſteriles ſaxoſis montibus orni

Littora myrtetis latiſſima denique apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.
Horum autem cauſam reddit; *Quippe ſolo natura ſubeſt.*

Georg. 2.

Hęc Vergilii placita ſunt, quæ te omnia recipere ſcio. Itaque dum poteſtate, animal aut ſtirpem in ſemine ponis, neceſſe eſt fateare delituiſſe hęc in eo, & ſuæ eſſentię quantumuis imperfectum, quiddam tamen omnino habuiſſe, neq; opinor, ibis inficias in iſtis ſeminariis, eius quę uentura eſt aliquantulum eſſe formæ. EVD. Nihil ne minimum quidem, ſed habet res tota eo modo, quē Simplicius aperuit. In ſemine (inquit) ex quo gignitur uel animal uel planta, inſitum principium quoddam eſt, non minus perpetientis quā agētis motionis per quod procliuitatem quandam habet, & ampliorem quærit excipiendæ formæ. Hoc igitur principium potentiam appellauit, & naturam in ſemen infuſam, quam ab anima longe diuerſam facit, ne forte ſemen animatum eſſe fateatur. Eſt autem ea natura imperfectior multo quam anima, quippe quæ ſit ad eam accerſendam ueluti præmiſſa quædam præparatio, uel ſi mauis habilitas & potentia neque uero animę quicquam eſt, neque in eam poterit ulla mutatione conuerti? neq; aīę quicquam antè in ſeminè fuit, quum ipſa tota actu cœpit exiſtere, quocirca dici non poteſt ſemen animatum. Ergo ne tibi imponat ipſa nominis ratio, quod eſſe potentia dicimus id nequaquam eſt ſimpliciter, ut neque quod eſſe poteſt id iam actu eſt. Semen hoc aut illud poteſtate eſſe ſtatuo, nec ideo tamen id iam actu & re ipſa eſſe dico nec enim eſt in glande uel quercus uel eius ſpecies, nec auis in ouo, nec formæ eius quicquā uel tenuiſſimum non enim partium adiectione paulatim minutatimque conſummatur, ſed ſubita repentinaque mutatione uno momento tota ſimul in ſubiectum concedi. PHIL. Audio maximè inter ſe pugnantes uobis eſſe ſententias, quas ſi ex anguſtis iſtis uerborum ſeptis, in latiores ueluti campos deducetis, intelligi tandem poterit utra ſit firmior, & ab utra ſtet ueritas quę certè & unica eſt & ſimplex, ut alteram ſtare, alteram cadere ſit neceſſe. BRVT. Meas ipſe partes facilè tuebor, ac ſi meas rationes & authoritates in medium proferri patieris, cumque tuis contendere, intelliget, ſpero, uel puer, ac tibi etiam fortè ipſi perſuadebitur, quidpiam formæ antè in ſubiecto fuiſſe, quam illa actu ineſſet tota. EV. Magnam tibi gratiam habiturus ſum ſi ueris rationibus, a mea me opinione, in tuam perduxeris. Sed age iam, aggredere. BRVT. Qui ſcientiæ habitum habet, hoc ipſo ſciens, & eſt & dicitur, & quum ſcientię & contemplandi actio inceſſerit, actu & perfectè ſciens. Hæc dudum conceſſeras.. EVD. Neque nunc palinodiam cano: BR. Sic utique in ſemine, quam diu cumque nundum quicquam agere uitale poteſt, fatendum eſt animam ſolum ineſſe potentia. Vbi uero, ſua efficientia, ſuis ſe prodit operibus, actu tum ineſſe, quaſi ſola actione & effectis, actu ne an potentia duntaxat inſit, diſcernatur. Quod ipſum Ariſtoteles breui ſententia ſic expreſſit. Animam naturalem altricemque in ſeminibus & utero conceptis quæ ſeparari poſſunt, haberi potentia ſtatuendum, eſt non actu, priuſquam (eo modo quo conceptus qui iam ſeparantur) cibum trahant & officio eius animę fungantur. Principiò enim huius modi omnia ſtirpis uitam uiuere uidentur. De anima quoque ſententia deinceps dicendum eſſe, atque etiam de rationis intelligentięque participe omnes enim potentia prius haberi quam actu neceſſe eſt. Hęc declarant ſatis Ariſtotelem cenſuiſſe, in ſemine ſub obſcuram fuiſſe animæ portionem, quæ præ imbecillitate nondum quicquam moliretur animalis functionis. EVDO. In ttanſuerſum perperā trahis Ariſtotelis ſententiam

Solutio argumentorum.

Alia argumenta.

Degenerat animal li. 2. cap. 3.

tiam, qui ne per ſomnium quidem, huius ſimile quicquàm ſuſpicatus eſt. Quid abſurdius autem in philoſophia, aut magis horrendum, quam naturaliter efficientem cauſam inſtituere, quæ feriata tamen & ocioſa nihil prorſus agat: cauſam enim actione definimus, quę ſi nulla erit, ne cauſa quidem eſſe poterit. BRV. Quid aisnonne in trimeſtri uel quadrimeſtri fœtu, cum primum is moueri ſentitur, anima uel tota ineſt, quæ ut abſolutum erit animal, cunctas illi functiones pręſtabit? BRV. Ineſt utique. BR. Et tamen non dum poteſt illa neque curſum ciere, neque uocem edere, neque uiſione quid percipere. Quid cedo eſt cauſę? EV. Quoniam impeditur aliunde, & quaſi uincta tenetur, quod organa deſideret, ad ſuas actiones obeundas accommodata. BRVT. Eandem rationē ſi ad ſemē transferes, intelliges profectò & in eo illam ab initio eſſe, & impediri tamen inſtrumentorum uel penuria uel uicio, quominus quid agat, illamque ablato impedimento mox in actum erumpere. Hanc ne me putes opinationem confinxiſſe, autores meos tibi proferam, uiros in philoſophia adeo magnos, ut uerū te poſsit autoritas uel deterrere, uel frangere. Inique primum Ariſtotelem, quem ſcio te plurimum omnium & merito quidem ſuſpicere; is igitur animalium procreationem ortumque diſcutiens, horum cauſam his uerbis plenè explicauit. Quorum principiorum actio eſt corporea; hæc ſine corpore eſſe non poſſe certum eſt, uerbi gratia, ambulare ſine pedibus. Itaque extrinſecus ea ut adueniant, fieri haud quaquam poteſt nec enim ipſa per ſe accedere poſſunt, quum ſeparabilia non ſint. Ergo eo authore, nutricandi ſentiendique principia ſeorſum habentur nunquā, ſed in corpore ſemper; quare eadem ſtatim per initia erant in ſemine, nec unquam ſeiuncta, ſed cum eo ſimul nata. Audi uero rurſum ut Themiſtius alter mihi patronus hæc iſta apertius è tenebris in perſpicuam lucem eruerit. Igitur (inquit) & animas in ſuum aliquod proprium corpus (ſi ſuum animæ inſtrumentum corpus eſt diuertere oportebit, dixi diuertere, imò non diuertit, ſed fabricatur architectaturque ſibi & pręparat domicilium, non conformatum ante & præparatum. Cauſam deinde ſubiicit, Non enim quemadmodum cithara dedolatur prius & conditur, tum demum adhibetur ad muſicam, ita & id corpus ornatur ante inſtruiturque, mox animæ ſumendum offertur. Quale igitur ſingulis animis corpus inſtrumentumque conueniret, item qua ratione anima illud ſibi confingeret, neglectum a Timeo penitus & retrohibitum eſt. Audis Themiſtio non interpreti modo, ſed & paraphraſtæ Ariſtotelis, uideri animam ab initio in corpore fuiſſe, neque dum preparato, neque obeundis functionibus accommodo, ſemper ſemini comitem animam fuiſſe, neque ut rectè dicebat Ariſtoteles, ſine corpore eam eſſe poſſe. Sed agè, erit ne ulla apud te Platonis authoritas? Erit opinor. At is eadem ſæpius inculcās, præter illam animæ procreationem, quam in Timæo nobis expoſuit, lib. de Legibus decimo, de eadem hęc ſcripſit. Satis ſuperq; monſtratum eſt, animam omnium antiquiſſimam eſſe, cum motus principium ſit. Et mox; Rectè igitur & propriè, uereque & abſolutè diximus prius corpore animam factam fuiſſe, corpus uero poſterius atq; ſecundo loco quod eſt animæ ſecundum naturam dominati ſubiectum, hæc Plato, quæ ut inter legendum oculis ſæpè percurriſti, ſic nunc uehementer opto, ut in illa paulò acrius intendas & diligenter circumſpicias, ac expendas qua de cauſa effecto corpore animam priorem eſſe ſtatuerit. Hæc enim quoniam eſt omnis motus initium (motum a mutatione Plato ſeiungit, quod hanc inanimorum, illū uiuentium eſſe uelit) & quoniam omnia, etiam quæ corporis ſunt administrat & obit, iure optimo ſibi ipſa corpus apparat, inſtruit, ornat, Quod ſi

In ſemine contendit quiddam uenturæ formæ contineri.

1. de Anima cap. 2.

eſt ut uerè eſſe, præclariſſimi quique philoſophi autores fuere, conſtat animæ eſſentiam in ipſo necdum conformato ſemine concluſam teneri, quæ continenter ipſum minutatimque & membratim fingat, ut opere tandem abſoluto, functiones ſtirpis aut perfecti animalis, pro ſua quæque natura, cunctas obeat. Ac ſic nunc daretur de illis unum quemlibet, ſed maximè Platonē rediuiuum nobiſcum huc una congredi, præter illa quę ſunt ab eo multis in locis accuratè conſcripta, audires & alia profectò quam plurima, quæ te non probabili modo ratione, ſed (qualis matematicorum eſſe ſolet) etiam neceſſaria, hunc te uel inuitum agerent. Et quanquam uana erit confictio, tu tamen patere ut eum animo repreſentemus, hoc pacto te ſuo more interrogantem: o Eudoxe, quandiu in ſemine & corpore informi anima continetur, an non ea conformando corpori omnem operam impendit? Age, reſponde, mi Eudoxe, hęc tanquam percontanti Platoni. Quod ſi te pudet, nihil uerebor illi tecum ac pro te reſpondere nempe tum ab anima aptè conformari corpus, non ne rectè dixero? certè enim ita fatendum eſt, tum uero ille ſubijciet, Dum ſic effingitur corpus, necdum ulla eſt expreſſa & diſtincta partium informatio, tum certè nequit anima eas exercere functiones, ad quas illæ partes comparantur. Quid an nō hoc quoq; dabimus, cū nec ſine pedibus in ambulare, nec ſine oculis cernere poſſit? Ac ſi ita perge. Conformato integrè corpore, & ſingulis partibus inſtructo, cum anima iam illarum ope, cuncta uitæ, ſenſuſque munia exequitur, quo tandem pacto tum corpori ineſt anima? Actu dices, opinor, idq; & audacter & uerè. Quum igitur (inquiet) informi adhuc corpore, illa non ualebat animales promere functiones, quo tum pacto inerat? An hic obmuteſcemus? at id quidem turpe eſt. Quid igitur reſpondebimus? Sola nimirum poteſtate hoc enim reſtat unicum. Quid tu hic illum putas? Inſtabit utique & quod conſequens eſt concludet. Animam quæ uim & poteſtatem ingenitam habebat agendi, nondum uerò quicquam agebat, ob inſtrumentorum penuriam, id ipſum eſſe, quod nos potentiam dicimus, actum uero, animam eſſe quę liberis expeditiſque inſtrumentis opus edit. Itaque potentiam eſſe quidem animæ ipſius eſſentiam, ſed quæ ocioſa tamen nondum quicquam efficiat, propterea quod corpus ineptum adhuc ſit & inconcinnum. Quis contra hæc poſſit dicere? Ego certè quidem ſtatim aſſentiar. Tu uerò, quid? Annon idem quoque facies? Video te annuere. Quid ergo erat opus, ut tu nouum, inexplicabile, & incomprehenſum potentię genus nobis fingeres? Iam plane coniunctus es, opinor; tantumque abeſt ut ab inſtitutio meo ipſe decidero, ut arctiſſimis uinculis te potius obſtrictum teneam, adeò ut dimouere te non poſſis.

EVD. Preſſius urgere uideris o Brute, noſque infeſtius ac propè dixerim furioſius inſectari. Ac tu tibi quidem paucis & perperam intellectis philoſophorum ſententiis adductus, ante uictoriam canis triumphum: Sed moderare obſecro, ardens iſtos impetus, graue probrum erit ſi quid recantare cogeris.

BR. Ego ne? EVD. Caue exultes, ſed animum mihi ſedatum patienter adhibe. Quæ tu litigioſa peruerſaque diligentia contendis; ex hypotheſi defluunt & ducuntur omnia, quæ ſiquidem uera & fide digna fuit, idonee & conuenienter fortaſſe concluſiſti, animam quæ nondum ſuas functiones obiret poteſtatis appellatione dignandum. Sed uana & fallax eſt ſuppoſitio, quæ ſemini & nondum efformato corpori, animam ineſſe aſſumit BRVT. Hanc non ego ſed inuictiſſimi teſtes Plato, Ariſtoteles, Themiſtius tibi poſuerūt. EVD Tu me ſtatim (opinor) uel teſtium grauitate, uel numero offunderes, ni ſenſa illorum melius quam tu, concepiſſem. Primum enim quod ex Platone

citas

citas teſtimonium, non de ſingularis ac de ſua cuiuſque anima, ſed de generali illa mundi, quæ totius eſt uniuerſitatis dictum eſt, de qua quid ſentiret, paulò poſt plenius expreſſit, his prope uerbis, Animam cuncta gubernantem & in omnibus quę mouentur habitantem, nonne & cœlum gubernare neceſſariò confitebimur? & rurſum, Vniuerſa ergo quæ in cœlo ſunt, quæ in terra, quę in mari, ſuis motibus anima ducit. Hic igitur, ut paſſim in Timęo mundi animam Plato ſtatuit, a medio per omne uſque ad cœli extrema ſeſe porrigere, eique extrinſecus circunfundi, cunctiſq; genitis uitam cõferre. Qua ſentẽtia, an tibi uidetur, rei unicus cuiuſque animam ſtatuiſſe antiquiorem prioremq; recens genito corpore? Sed de Platonis dogmate, acutius fortaſſe & diſtinctius poſthac iudicabitur, ſi in eum fortè ſermonem incidemus. Iam uerò quod ad Themiſtium attinet is ſe manifeſtò detexit, palam, profeſſus animam ſtatim ab initio infuſam eſſe maris ſemini, tanquam indiuiduam ita diſpenſante natura comitem. Quamobrem nihil ueretur aut reformidat, ſemen animatum facere, cuius anima architectatur & extruit ſibi domicilium ex idonea materie. Atque in his quidem quæ ex putri muſcoſaque materia, nullo ſemine prodeunt, in lucem, animam quandam abſtractam cenſet, procreatis aptèque conformatis uitam largiri, Timæum in hoc ſequutus, his uerò quæ ex ſemine deriuata fluxere, iam a Timæo deficiens, putat uniuerſalem animam nihil inſpirare, ſed ſuam cuique ſemini inſitam eſſe, quę temporis progreſſu cuncta conformans, ſuis tandem ſe detegat operibus. Hinc tu optime Brute, elicere uis, ut uidetur, potentiam eſſe Themiſtio aliquid eſſentiæ animę, cum nullus tamen extet locus, unde id haurire aut petere poſſis. Immo uerò ille ipſe Themiſtius in libris phyſicorum de potentia & priuatione diſſerens, tanquam de accidentibus diſputationem inſtitu it longa ſatis oratione. Sed neque Themiſtium fidelem idoneumque teſtem uelim in hanc noſtram diſceptationem recipi, quod nutabunda & inconſtanti aſſenſione, quo fluctus impellit, nunc in Platonis, nunc in Ariſtotelis ſententiam inclinare uideatur, Proinde ne qua tibi poſthac hinc ſuppetat cauillationum occaſio, iam nunc apertiſſimis ac ueriſſimis rationibus contra Themiſtium tibi probabo, ne minimum quidem eſſentiæ animę, ſemini antequam animal eſſe cœpiſſet inſediſſe. Sed Ariſtotelis tamen antè uidetur explicanda ſententia, quam tu putas perquam conuenienter ad tuam Themiſtiique opinationem confirmandam citaſſe. Nam ſi quis altius ac diligentius Ariſtotelis mentem ſcrutabitur, intelliget profectò, neque in iis quæ ex putri materia, neque in aliis quæ poſito (ut ille ait) ſemine ſurgunt, de animæ eſſentia quicquam ab initio fuiſſe, ſed totam tum primum illapſum, cum ad illam excipiendam dignè fuit & affabre conſtructum corpus. Qua in re Platonis rationẽ autoritatemque recepit, quanquam de ipſa formę origine, nec omnia probare, nec ſequi uoluit. Ariſtotelis abs te citatus locus, planè quidem innuit, animam tum altricem tum ſentientem non poſſe actu ſine corpore conſiſtere, quoniam ad corpus pertinet utriuſque actio. Sed ut in corpore eſſe utramque donemus neque ab eô ſeparari poſſe, an tu hinc directè colliges utranque iam olim neceſſariò in ſemine fuiſſe? An non aliud illis corpus ſubſterni poteſt? Poteſt opinor. Atq; in eum obſecro locum mihi fixius oculos intende, non quidem contentionis ſed ueritatis inueſtigandæ ſtudio. Quid enim ait? Nam neque ipſa (principia ſcilicet nutriendi & ſentiendi, quorum ad corpus refertur actio) per ſe accedere poſſunt, quum inſeparabilia ſint, neque cum corpore (craſſo ſeminis) ſemen enim excrementum alimenti mutati eſt. Vbi dicti etiam cau-

ſam

ſam ſubiecit, Semen excrementum eſſe uile ac ſordidum, illa autem principia dignitate prętantia. BR. Si neque cum corpore, neque ipſa per ſe poſſunt principia nobis accedere, quis iam modus reſtat? EV. Audi reliqua. Sed enim, inquit, omnis animæ ſiue uirtus ſiue potentia, corpus, aliud participare uidetur, idque magis diuinum quam quæ elementa appellantur. Quale autem ſit diuinum hoc corpus, quæ deinceps eſt ſententia commonſtrat. Ineſt in ſemine omnium, quod facit ut fœcunda ſint ſemina uidelicet quod calor uocatur, idque non ignis, nõ talis aliqua facultas eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur, & natura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum. id ergo diuinum corpus de quo paulo antè dixerat, ſpiritus eſt in quo tanquam ſede propria, calor conſtituitur, ipſaque natura quam animæ ſubſtantiam putamus. Hunc ſpiritum cui uim maximam concedit, ſimpliciter ſemen appellauit, in ſequenti proximè oratione, ubi & reliquam craſſiorem ſeminis ſubſtantiam, corpus genituræ nuncupauit. Corpus autem (inquit) genituræ, in quo ſemen animalis princip ij contentum una prouenit, partim ſeparabile a corpore partim inſeparabile. Itaque Ariſtotelem ſic interpretor, illa nutriendi & ſentiendi principia, cum craſſo ſeminis corpore, ſe cum ipſo genituræ corpore non accedere. quia fœdum eſt & abiectum excrementum, neque ipſa per ſe influere, quia ſunt a corpore inſeparabilia, neque poſſunt extrinſecus uenire ſed cum diuino corpore ac ſpiritu inuehi. Viden' iam illa iacere tuæ importunæ & contentioſę pertinaciæ fundamenta? Aliò pergamus. PH. Pedem amabò nondum hinc referas, ſed quęnam hæc ſint tam præclara, quò ue modo accipienda, apertius fac & dilucidius. EVD. Præſtato Philiatre, in ſuum quęque locum ac tempus differri, quam inchoatam ſemel diſputationem abrumpi, finienda mihi & concludenda eſt hęc tota controuerſia, & quod eram pollicitus, ratione docendum, ne tantulum quidem animæ ſemini ineſſe. BR. Satis mihi iſtuc eſt agitatum, ſatis concluſa tota diſputatio. EVD. Agè uerò, tu tibi rei confectæ palmam arripias, nos quibus te proſequamur, epinicios hymnos meditabimur. Sed pro tua tamen humanitate facies, ut in hoc triumpho, percunctantibus ad dubitantibus nobis, omnia detegas enucleatius & ſimplicius, hoc enim & eruditione & modeſtia tua digniſſimũ eſt. BR. Sentio te gryphos quoſdam & nouas captiones meditari equidẽ iſtius concertationis iam dudum ſatur ſum, ſed quando tamen laceſſere pergis, enarrabo ſi uoles fuſius, quicquid habeo in animo comprehenſum. EV. Eſſet id mihi quidem periucundum, ſed uideo in his eſſe qui conciſius dici mallent. BRV. Vt lubet. EV. Atque etiam inſuſurrat hic mihi, alia quam tu opinione imbutus, ut pro ſe me tibi opponam, & quo melius exerceamur pro more te interrogem. O perdocte Brute, quicunque frutices aut animantia ex putri materia proſilierunt, nullo ſemine, nullo patre, nullo ſatore, unde nam hæc animam accepere? BR. Dicam cum Themiſtio cœlitus illam a ſumma & totius mundi gubernatrice anima fluxiſſe, quæ quum omnes omnium rerum formas in ſe poteſtate contineat, datrix formarum a pleriſque eſt appellata. EVD. Perfectiora autem animantia, quæ non niſi præcurrente ſemine in uitam uenere, unde ſuam animam hauſerunt? BRV. Ex ſemine in quo & illa fuerat, hic enim mihi placet Themiſtius. EVD. Atqui tum in ſemine, tum in putri materia, prius anima ineſt poteſtate quam actu. BRV. Idem arbitror de utroque eſſe iudicium. EVD. Vt igitur cœlitus acceſſura, in putreſcente materia, nondum ineſt forma, ſic neque in ſemine (in quo

Confirmatio.

potentia

potentia eſſe dicitur) actu iam ea ſubſiſtit. Aut ſi iam in ſemine eam eſſe dicis, cur non itidem & in putrida colluuie? Quocirca ſi non eſt huius, nec illius erit potentia, quicquam eius formæ quæ acceſſura eſt. Quin & aliud ſequitur uehementer abſurdum, imperfectis animalibus è putri illo pedore natis præſtantiorem eſſe multo, ac diuiniorem originem, quam longè perfectiſſimis illis, quę uis ſeminis in uitam produxit. B R. Quid enim prohibet? E V D. Quid? nonne dementiæ proximum ſit, culicis aut uermis quam leonis, aut equi, aut elephantis, aut ſi Dijs placet etiam hominis diuiniora feciſſe ortus primordia? Non ita te inſanire puto, ſed ſi quid diuinitatis munitiora hæc ab ortu ſunt conſequuta, multo, opinor, amplius his plenioribus & abſolutioribus èlargieris, aut certè tantumdem. B R. Hanc quæ nihil ad rem facit comparationem omitte, quod dico ſemel intellexiſſe contentus. Vt Vergilius rectè quidem dixit.

Semina flammæ
Abſtruſa in uenis ſilicis. Et rurſum:
E ſilicis uenis abſtruſum excuderet ignem.

Ita equidē ſemini ex quo quid gignēdū eſt, ipſam rei formā iā ineſſe profiteor ipſumque animatū recte uocari, Quiſquā ne hoc redarguet? E V D. Obmurmurant omnes quòd ſuperiora non dilueris, iamq; hic ſe mihi comparare uidetur ad hoc poſtremū conuellendum, & labefactandū Vigila Brute, ne tuā cauſam deſeras, ſic enim per me proponere geſtit. B R. Agè diſſimulator, tu ipſe depoſita perſona cominus cōgredere, ut huius diſputationis ruinā tuis humeris ſuſtineas. E V D Agè placet, congredior, reſponde igitur breuiter, Semini nō ſimiliter atq; perfecto animanti ineſt anima. B. Fateor, nā huic actu ineſt, ſemini uerò ſolum poteſtate. E V. At nihilo minus quū ſemini ineſſe animā potentia dicis, tu illi ſimpliciter ipſam quoq; animæ ſubſtātiā ineſſe confirmas. BR. Rem tenes E V. Aut igitur illi tota ineſt uti & perfecto animali, illius ſola quædā portio. B R V. Veſani aut pertinacis eſt hominis iſthæc poſtulare An tu hic ullū eſſe putas qui hęc auſurus ſit, aut ſi quis fortè audebit, non ab omnibus exibilatū iri? EV. Equidem auſurum ſcio, utrum uerò ridiculus an nō futurus ſit, res ipſa tandē oſtendet. Sed interim reſponde. B R. Quaſi uerò arduum ſit aut inenodabile, neque enim ſemini ea ineſt animæ perfectio, quę abſolutis iā animalibus. E V. Sequere, ut cœpiſti. Totane anima ſemini inſidet, an eius ſolū portio quædam minutior? BR. Ego illius portionē non dicā ineſſe, quandoquidem nullas anima partes habet quæ ſeorſum a toto cōſiſtere ualeant. E V. Ergo tota illi ineſt. B R. Tota quidem, ſed imperfectiori tamen modo. E V. Sed agè, quàm ita in ſemine imperfectiorem ſtatuis, an non eiuſdem cū perfectiori generis atq; eſſentiæ eſſe putas? B R. Eiuſdem omnino, inferiori tamen ordine & gradu, neque enim Alexander illā antè, actu formā appellat, quam ſit perfectionem conſequuta. Potētiā tantiſper appellare ſolet dū obſcurior adhuc eſt & imperfectior. EV. Vide iā in quas anguſtias te præcipitare poſſit, quiſquis tecū cōgredietur. B. In quas obſecro? E V. Nēpe quod ſubſtātiæ particē formā, magis ac minus intendi ponis, & eadem ſpecie, aliā formam alia præſtantiorem. B R. Fac igitur, ſi mauis, ſint illæ diuerſorum generū. E V. Si diuerſa facies illarū genera, iam mihi in portum nauis appulerit, iam tota res erit confecta, iam imprudens eò ſubieris, quod effugere tāto contendebas opere. Nā priuſquam ex ſemine perfectū euadet animal, erit utique neceſſariū, ipſam formę eſſentiā mutari, atque per uarias ſpecies tranſiri, deinde uero ſemini nihil quicquam

eius formæ quæ acceſſura eſt inſediſſe, quo nihil amplius opto in hac diſputatione, id enim eſt quò aſpirabam. B V. Ego proinde rectè uidebar cenſuiſſe, illarum eſſe & ſubſtantiam & genus idem, ſed neſcio quibus me præſtigiis hinc abduxeris. E V. In idem igitur luti uolutabrum te reuolues, quo iam cæperas ſordidè conſpurcari, in quo ſi diutius hærebis impeditus; quo pacto illud expedies earum ſubſtantiarum quæ ſint eiuſdem generis, alteram eſſe altera imperfectiorem? B R. Id quidem perfacile. Vide enim quid animi cogitatione informem, ſemini ineſſe quidem formæ eſſentiam, ſed humilioris cuiuſdam & imperfectioris gradus, in quo potentia ſolum appelletur: hæc deinde cum paulatim aſcendendo, ad ſummum ut ita dicam perrepſerit, tum actum quidem futurum, citra ullam tamen generis aut eſſentiæ mutationem. E V. Intendi igitur ac remitti ſubſtantiam uis, non ſecus ac meram qualitatem. B R. Vis ſimpliciter quod ſentio in ſinu tuo deponam? Eam eſſentiam quę potentia eſt, non exiſtimo puram eſſe ſubſtantiā. E V D. Eſt igitur accidens. B R. Neutrum profectò; ſed inter utrunque mediam naturam obtinuit. E V D. Nouum uerò doctrinæ genus, noua philoſophandi ratio, ſumma rerum genera cunctis recepta multiplicare, illa ceu promiſcua quadam miſcella confundere, ſupra hæc genus conſtituere, quod omnia ſuo uelut complexu contineat, nam ſi ulla eſt ipſis inter ſe communicatio, neceſſe eſt profecto commune quoddam genus ſupra illa poni, nec ea eſſe ſumma. B R. Audi preſſius & exquiſitius. Summa illa decem rerum genera augeri ampliarique nolim equidem, uerum ſtatuo, potentiæ eſſentiam eſſe ſubſtantiam adeo infirmam ac debilem, ut ceu qualitas intentionis ac remiſſionis uices ſubire poſſit. Quemadmodum enim celebris autor Auerrhois, formas elementorum medio ſubſtantiarum & qualitatum interſtitio collocauit ut eſt antè comprehenſum, ſic mihi in præſentia liceat gignendæ rei potentiam, quæ obſcura & prætenuis quędam eſt ſubſtantia, ancipitem, & inter ſubſtantię participem formam, interque qualitatem medio loco ponere, ut quæ ſit qualitate quidem nobilior, ignobilior autem abſoluta ad quam feſtinat forma. E V. Ne ſic quidem contractam labem dilues, ſed alio hærebis luto, nam in primis quem teſtem produxiſti is uanitatis plerunque arguitur, & dum falſa pro ueris pronunciat, miſere multis impoſuit, ea ueritatis ſpecie, in qua prior & ipſe hallucinatus uidetur. Tu ſi quæ adfers, uelis, quemadmodū in iudicio fieri ſolet, teſtiū fide cōprobari, grauiores erūt & integriores citandi. B. Exuenda ſunt arma, ſatis eſt conflictatum, ſententiam meam qualem protuli accipito. E V D. Sed forti animo perſiſte. ſi ſuffugies, quotquot adſunt te perſequentur, & ſi conſequantur, arctius uincient. Quidam eorum uehementer optat, ut pro eximia tua ſapientia, id unicum reſpondeas, num tu magis ſis homo, quam puer hic, aut magis ſis animal quam aſinus. B R. Prohdeum fidem, qualem hic mihi uirum narras? deſcendat ille ipſe me interrogaturus, in arenam, aut ſi id ſponte non uult, ede nomen quo illum appellem. E V D. Haud agnoſceres hominem, etiam ſi nomen audires. B R. Illum igitur indica. E V. Curioſulus es ſed cogita ſaltem quid ad illa reſponderi poſſit. B R. Tam ruſticè urgenti, ne uerbum quidem ullum, tua tamen gratia reſpondebo, me nihilo magis hominem eſſe, quàm puerum, fortè uerò magis ſim animal quam Aſinus. Quid hi rident? E V. Refellendi eſt hæc ſpecies quædam, quum abſurdiſſima quis dicere uidetur illa deridere, non argumentis inceſſere. B R. O ineptum riſum, cum nihil contra iſta dicere poſſint, rideant tamen, ſe ipſos planè & ipſi rident, & aliis

ridendos

ridendos exhibet, EVD. Eia bone uir, bilem iſtam dilue, & æquo animo accipe quod ille tuis reſponſis conſequens nectet. Si non magis tu homo es quam puer, neque puer magis quam infans, ſequitur omnino neq; tuam quam pueri, neque pueri quam infantis, neque infantis, quam fœtus uterò geſtati. nec huius quam ſeminis (in quo tu animam ineſſe profiteris) uel præſtantiorem uel perfectiorem eſſe animam, ſed omnes uno eodemque perfectionis genere teneri. Nam ſi homo maioris minoriſque differentias non admittit, neque proculdubio ipſa hominis forma, quam ſubſtantiam eſſe conſtat ipſo homine digniorem. Proin ſi hominis ſemen eſſe dicis animatum, nobiſque communem animam obtinere, ea nihilo erit imperfectior quam tua, nec ipſum ſemen minus homo fuerit quam tu. BRVT. *Attamen* id ego nondum hominem appello quod hominis functiones non obeat. EVDO. Neque igitur infantem, hominem eſſe dicas, quod retractare non poſſit, quæ a floridæ & uegetæ ætatis homine geruntur. *Si* ita pergis ex officiis & muneribus rerum genera diſtinguere, fient ex neceſſitate quam plurima hominum genera, quod cum abſurdum ſit, & extra omnem omnium opinionem, palam fit te perperam in uarios perfectiores ordines, ſubſtantię particeps formas diſtribuiſſe, ut humilem quendam in his ordinem ſemen potentiæ nomine ſortiretur. Attende igitur in quas anguſtias te, tanquam in carceris barathrum coniicis, dum ardentiori uincendi ſtudio, adniteris eius quæ acceſſura eſt formę aliquid ſemini impertiri, & dum liberalitatis ſtudio, hoſtem naturæ agis infeſtiſſimum. BRV. Nulla eſt mihi prorſus horum uerborum cura, ſatis enim mente complector, qui ſe tota hęc res habeat. EVD. Hoc igitur exprime, ut uel nunc demum nobis conſtet, quid tibi uelis, Oportet enim huic noſtræ diſputationi, tandem aliquando colophonem imponi, ne inconcluſa & uelut capite diminuta relinquatur. BRV. Tu igitur illam uel conclude uel concide, aut ſi id non placet, alium qui cum dimices quære. EVD. Nullius opinor mortalium, tuas haſce partes uelit tueri. BRV. An non ipſe potes, uel perpetuo enarrationis tenore, ſermonem continuare, uel ſi interrogatio magis arridet, te ipſe interrogare, uiciſſimque tibi reſpondere? EVD. Si mea reſponſio tibi erit accepta, perbreui Ariſtotelis oratione, difficultas omnis eximetur ac diſcutietur. BRVT. Quanam iſta? EVD. Subſtantiæ (inquit) quomodo ſunt ut numeri. Nam quemadmodum ſi quid ſublatam a quopiam numero aut additum fuerit, non idem numerus ſed diuerſus emergit, etiam ſi minimum id fuerit, ob idque fit ut numerus non magis minuſue numerus ſit, ſic propemodum neque ea ſubſtantia quæ ad formam accomodatur, Hoc ſi eſt, ut rectè *Ariſtoteles* ſentit ac iudicat, nihil, ne uel minimum, quidem, formæ eius quod gignitur eſſe potuit in materia, & illius potentia, quam anteceſſiſſe dicimus, nequaquã particeps erat formæ uenturæ, ſed erat illa ceu pręparatio quędam, & apparatus formæ accomodatus, Non qui formam poſſit allicere, aut ui quedam & neceſſitate de ſe promere, ſed qui patiens magis quam efficiens, materiam alioqui rudem & rerum omnium communem inſtruat cócinnamque reddat excipiendæ formæ.

Non potuiſſe geniti formam a parentibus fluere. Qualis et unde ſit uera formarum origo. Cap. *VI*I.

EVDOXVS.

SISTE ſermonem, longius enim conficiendę rei ſtudio excurris. EV. Sic res erat obiter, ſub tuo ſilentio concludenda. BR. Si me ſatis inter diſſerendum intelligiſti, non aliud ſentio quam *A*riſtoteles, etſi uideor interdum in abſurda quædam deuolui. Totam enim expletamque rei ſpeciem, per initia ſtatim a genitore ſemini inditam eſſe ſtatuo, ac ubi primũ id uim contraxiſſe dicitur prolificam, eſſe tum integram animam plenè aſſequutum, antè autem in ſemine uelut otioſam latitaſſe, quandiu per obicem & repagulum ſuos actus obire nequibat, atque ubi procedente tempore aptatis & concinatis inſtrumentis remotum eſt omne impedimentum, tum demum res maiores & perfectiores moliri. Atque id fortè mecum ſenſit Themiſtius. EVD. Tu ne iam totus reuixti, recollectis qui te languore quodam defecerant animis *H*em quid audio? BRV. Optima ſanè & longè uerißima. EVD. Verißima quidem, ſed his ſolis qui naturam uel exterminare uel omnino delere cogitant. Quid enim aliud quam naturam tollit, qui uelut reſupinam, ipſam corpere uult, aut manibus inſinuatis feriari? quaſi uero uel labore frangatur aliquando, uel ueterno oppreſſa altius abdormiat. Sed ab inſtituto deciſcere, & aliunde ſe aliò conferre, familiare ſcilicet id eſt, & optimum uirò parum ſibi conſtanti. Si nunc totam animam ſemini in eſſe cenſes, cur reſpondendo tam acriter contendebas, illi ineſſe duntaxat quiddam inchoatum & imperfectum eius formæ, quę acceſſura erat, quod potentię nomine appellabas? BR. Vt tuas & horum omnium uires quantæ eſſent experirer. EVD. Bona uerba. Perquam id iniquum & indignum eſt, in abditißimis philoſophię quæſtionibus, aliud ſentire, aliud dicere. Par equidem eſſet, ut nos uiciſſim idem de te periculum faceremus. Iam igitur aperti ſimpliciter & nulla fraude, quam arbitreis eſſe tutiſſimam ſententiam Semen ſi prolificum eſt, idemne ſtatim ab anima continebitur?. BR. Sic utique. EV. *E*t quæ illud continet ac gubernat anima, talisne eſt ac tam perfecta qualis & quam perfecta tua? BRV. De rationali anima, quę mens eſt, nihil in præſentia definio. Cæterum quæcunque bruta & rationis expers ſtatuitur, ſiue ſentiens nutriens, ea tanta ac talis inerat olim ſemini è quo genitus ſum quanta & qualis nunc me moderatur. *I*dem quoque de ſtirpe & de bruto animanti iudicio, ſiquidem illa non è cœnoſa quadam ſubluuie, ſed è ſemine ſuo prodiere. EV. Hac iſta ratione tu ſemen animatum eſſe profiteris. BRV. Nimirum, celebres philoſophos imitatus, non *T*hemiſtium modò, ſed ipſum quoque Ariſtotelem & Platonē. Quid enim Plato? Sperma (inquit in Timæo) ut pote animatum ac reſpirans, qua parte ſpirat, per eandem uitale effluendi deſiderium gignit, atque ita generandi amorem nobis inſeruit. Hic quanquam ſemen animatum eſſe pronunciet, non tamen id eſſe fatebitur, nec hominem, nec equum, immò ne animal quidem. Etſi enim animalis eſſentiam ſit conſequutum, ineptum tamen eſt defungendis animantium muneribus, a quibus nomina ſunt rebus indita. EVD. Quid nouæ interpretationis mihi aures corradere ſentio? BRV. Ea tibi actenus eſt inaudita, eſt quod effuſius lęter, puram te Platonis mentem ex me primò hauſiſſe. EV. Verba mihi aliud quam fundis. Tu ſi uera

illa eſſe exiſtimas, conſiſte intrepidus, & fidenti animo te ad pugnam ac inge BR. Quid igitur, uis ne rurſum tuis hæc argutiolis inceſſere? EVD. Secus ne putas? BR. Nunquam hic uir ullum nugarum finem faciet, nunquam deſinet logicas & pueriles (in quibus ętatem conſumpſit) plicas implicare, adeò nihil nec pudoris nec prudentiæ grandior ætas attullit. Quid in re controuerſa ſentiam ex Platone palam audiuit, & per ſummam tamen iniquitatem poſtulat, ut ego ſuæ peruicacię omnes impetus ſuſtineam. Sed ualeat ſane, malim ego longè uictoriam illi ſine puluere cedere, & bona omnium uenia, de hac arena decedere. EV. Itane ſedatus è tanto feruore? PH. Quid te Brute, male habet? oportuit. n. aliunde quàm ex iſta concertatione angi: nihil enim, quod quidem ſciam, te noſter offendit Eudoxus. BR. Non huc ueneram ut tam inquietè exagitarer, neque id eſt allicere ſtudioſos, ſed è ſcholis potiùs exibilare: PH. Vis ne omnia tibi donari? Philoſophica iſta diſceptatio nobis ultrò & gratis eſt ad eruditionem conceſſa atque illi tempus id impertitum quod uiri candidi, ad animi recreationem ſibi delegerant uacuum & liberũ. Dum autem alternis interrogationibus reſponſionibusq; modeſtè uerum inquiritur, quid tibi ingiuriæ illarum putabis, ſi fortè imbecillior es deprehenſus? Velles ſcio, quod tibi glorioſius eſſet, uincere, ſed hanc gloriam contennnnt uiri ſapiẽtes. Dum enim ardua de re colloquia inter ſe conferunt, rem omnem ultrò citroq; agitatis rationibus enucleant, ſimulq; ingenij ſui, in querenda ueritate, periculum faciunt, nullam è uictoria laudem aucupantes. BR. Neque ullam ipſe aucupor, ſed tam longæ & tam ſpinoſæ diſputationis obrepſerat tædium. PH. Si fatigatus uelis conquieſcere, ego pro te tantiſper reſpondebo. BRV. Nihil minus, nimis quàm integris ſum uiribus. PH. Agè igitur; hæc iſta reſpondendo nobis diſputatio concludatur. EV. Si utile ducis optime Brute, diſputationem ad exitum perducere, eſſeque ueritatem tecum mihi communiter inueſtigandam, oportet ut uel interrogationes perſequenti mihi reſpondeas ipſe, uel ego mutatis uicibus tibi, ac ſi me uiceris, non ut mihi, ſic ego tibi infeſtus ero. BR. Audiam hoc denuò quid forte uelis. EV. Semen dicis ne eſſe animam? BR. Malè Herclè tenens quę dixi. Semen anima non eſt, ſed eſt animatum, ſi id quidem fœcundum & prolificum. EV. Eſt igitur ſemini anima congenita. BR. Concedo equidem EV. Enicane in toto quod emittitur ſemina, an ſua cuiuſq; ſeminis particulæ? BR. Quorſum hæc, aut qualis quæſtio? EV. Quoniam ex eodem, ueluti ex canino ſemine, contingit alias unicum, alias multos naſci canes. BR. Quum unicus, tum unam ſemini fuiſſe animam; cum multi, multas dicam. EV. Quid ſi contigiſſe hoc ipſum ſemen ſic totum in unum uteri locum colligi, ut unicus inde emergeret canis? iſne tum multas canum animas unus contineret? BRV. Hic iam apertè certè nugaris. EV. Si te arctius premam, metuò ne uelut expreſſus atque eliſus ſubter fugias. Sed faciendum eſt tamen, quando ſemel cœpimus: Quoties ſemen eiacularis, tunc unicam an multas fortè animas ſimul emittis? BRVT. Ita omnino neceſſe eſt, ſi quidem id fœcundum fuerit tale autem mihi ſit, nec ne nondum euentus detexit. EVD. Atqui dum animam cum ſemine pariter effundis, tuam inſuper retines, nonne? BR. Videtur ſanè, qui enim ſuperſtes eſſem? EVD. Quid igitur illa eſt quæ cum ſemine effluxit, aut unde genita prodiit? BR. Ipſe uideris. EV. Ea, tuæ pars non eſt, ſed integra quædam eſt anima, tuæ haud quaquam abſimilis, nec ea ullo modo inferior. BRV. Sic uolunt. EVD. Et illa tamen ex te prodiit unà cum ſemine. BRV. Id iam ſæpe antè conceſſi. EV. Ergo

Pregnantē eſſe animam quomodo Plato intellexit.

quemadmodum è tuo corpore ſemen profectum intelligimus ſic exiſtimare oportet ſeminis animam, ex anima tua proferri, ut ex ſui ſimili generetur utrunque. B R. Neceſſę eſt. EV. *Iſtud* uerò qua ratione fieri poſſit, ut tua unius anima, alias de ſe nouo quodam & inaudito procreationis genere, tam repente, tam multa, tam crebro multiplicet, ęquum erat id quidem a te pro tuo acumine ſubtilius explicari. BR. Procreationis huius modum qualemcunq; uolens tibi fingito neque enim eum tibi exponendū recepi, quem me ignorare fateor, nec adeò imprudenter in huius gurgitis implicatos uertices unde enatare non poſſim deſcendam. Labirintus ille eſt diuerticulis innumerabilibus ſectus, ut qui ſemel ingreſſus ſit exitum inueniat nunquam. Proinde rem inexplicabilem non ſum tam temerarius, ut explicare me poſſe confidam. Sed ut eſt, noua non eſt hæc procreatio ſed iam ante aliquot ſecula ab antiquiſſimo philoſopho Platone obſeruata & celebrata. At tu illa nunquam legiſti quæ Socrati Diotima mulier fatidica in ſympoſio narrat? Omnium o Socrates inquit hominum pręgnans & grauidum eſt corpus, pregnans & anima. Et cum primum ad certam ætatem peruenerimus, parere noſtra natura cupit. Si ut inquit prægnans eſt anima, nonne aliis prægnans eſt animis, ut & homo homine, & canis cane, & ſua unumquodque ſpecie? Satis hæc facere debent, quibus & ſemen animantium & animam prægnantem eſſe commemorat. E V. Vellem, hic in te deſcenderes optime Brute, & altiori paulò ſtudio ipſam ſcrutateris ueritatem. nam ſi anima ſic prægnans eſt ut interpretaris, quid ſupereſt, niſi ut te plenum animarum eſſe fateamur, quas ubi uoles effundas cum ſemine? Id uerò quid aliud eſt, quam dicere immerſam in te hominum eſſe cohortem, & procreationem omnemque naturæ uim ex hoc mundo relegare? neque enim ortus, aliud hac quidem ratione fuerit, quam deliteſcentis & reconditæ rei repræſentatio & emerſus. Iam illud quemadmodum expedis, quod quæ olim non fuerit, nunc fortè grauidata eſt anima tua? Cuius enim obſecro ſemine, potuit illi uterus inturgeſcere? nam ſi nihil de ſe ipſo concipit, & ſi alterius eadem ſpecie opem & concurſum exoptat, cuiuſnam congreſſu anima tua eſt grauidata? minus fortaſſe ridiculum id in muliere fuerit, ſi quis ut corpus ſic & animam grauidatam eſſe dicat. Sed quid de infœcundis? quorum eſt certè quidem, in unoquoque genere, magnus numerus, quid de tota multorum ſpecie? Semen enim hæc ſanè habent, ſed animatum fortè eſſe negabis. Cur ita? Animam enim ſortita ſunt, & quidem perfectam, neque ab aliis ſui generis diſſimilem. Quid obſtat igitur quominus illa ſemen animet? & quominus ſuo tempore prægnans ſit? nunquid execta ſunt animę genitalia membra? An non uides quam ſint hæc non dicam abſurda, ſed portentoſa planè, & cum rerum natura pugnantia? Et tu tibi poſt hac uſque adeò turpiter impones? Tu te ſciens ac uidens ſponte in tenebras præcipitabis, unde poſtea lucem aſpicias nunquam? B R V T. Ne te fruſtra maceres: Non eſt quod ullius iſtorum uel ſolutionem uel rationem a me expectes. Satis ſuperque feciſſe uideor, quod meas partes cerebrum uirorum authoritate ſim tutatus quos ſcio neque temeritate, neque ignorantia talia protuliſſe. E V D. *Heu* quam dubiè in ſimplici & obſcuro uerbo, ſpem omnem collocaſti. Quum Plato aut magnorum aliquis philoſophorum, ſemen animatum eſſe pronunciat, ſubaudienda tibi mox eſt potentia. Vt enim ſemen potentia eſt anima, ſic & ipſum potentia animam gerit. Tu uerò Temiſthio iuratus, ais ſemen actu eſſe animatum animamque ſibi ipſam architectari & parare domicilium. Sed & illud a ſcopo longiſſimè abeſt, quod ex Platone huc contorques. Qui enim animam

prægnantem

prægnantem eſſe dixit, non aliis animis grauem (ut ita dicam) uterum ipſam habere uoluit, ſed (ut proximè ſequentia declarat) amore & deſiderio immortalitatis grauida eſſe. Nam rurſum ait in Timæo, Brute huic & quam huc & illuc ſuæ cieant appetitiones, animæ inſitum eſſe generandi amorem hocque nomine grauidam dici, quod generandi eſt auida. Quinetiam eo loci & pudendum uirile cui uis illa inſita ſit, generandi ualde appetens, & naturam etiam muliebrem, animal quoddam eſſe cenſet, inobediens illud atque imperioſum, & quod ratione contempla furioſarum libidinem impetu ſibi cuncta ſubiicere conatur. Ergo quũ tua anima iam potens facta eſt generandi, grauida nimirum tum dicitur quum uero ſic afficeris, ut totus pene turgeas, & cum tua illa appetitrix anima, toto niſi ad generandum ruit, amore uelut inſana, ipſa tum parturit, hæc ex Platone tibi haurienda erant, non craſſa illa & abſurda quam proponebas interpretatio.

BRVT. Quid uerò ſi Ariſtoteles, quam protuli interpretationem comprobat? Is enim genitum animal, ex ſemine deriuari ponit, ſemen uerò ipſum ex genitore perinde ac ſi quæ in genito eſt anima, iam olim antè in ſemine fuerit, fueritque ſemen animatum anima a parente profecta. In hanc enim ſententiam ſcripſit τῶν μετὰ τὰ φυσικά ſeptimo; Materiæ alia talis eſt ut a ſe ipſa moueatur, complura nanque moueri quidem a ſeipſis poſſunt. Alia talis non eſt, quia quædam ſunt, quorum materia talis eſt, ut ſic moueri non poſſit, niſi ab alio idcirco alia (nempe hæc poſteriora) non erunt, neque habeunt, ſine eo qui artem habet alia (ſcilicet priora) erunt generabunturque ſine artifice, quia ſeipſis & ſuopte impetu naturali. deinde ſubiungit. Semen perinde atque artifex facit, habet enim potentia ipſam formam, Rurſum alibi: *In* quibuſdam luce clarius extat, id quod generat tale quidem eſſe, quale eſt id quod ab ipſo producitur, non quidem numero, ſed ſpecie idem, atque unum ut in iis quę natura fiunt conſtant, homo nanque hominem, & equus equum generat. Colligimus ex his omnibus quid ſequatur. Semen, quia a ſe ipſo ſuoque impetu naturali mouetur, animal fieri ſine artificis manu. Proinde totum animal, eiuſque formam a ſolo ſemine prodiiſſe, nullius extrarii opificis labore. Rurſum ſi ſemen habet potentia ipſam formam, ſequitur ut formæ eſſentiam licet impeditam contineat. *I*tem ſi homo per ſemen hominem generat, illius quoque formam inducit, atque ità oportuit parentem ſemini animam inieciſſe. quam ipſum deinde genito conferret. Ac ſi preſſius exactiuſque in Ariſtotelis ſententia inquirere uoles, referam quod eſt ab eo ſcriptum libro ſecundo de animalium procreatione ubi multis rationibus ultro citroque reciprocatis hunc in modum perarduam quæſtionem diluit. Fieri autem poteſt ut hoc ab hoc moueatur, & hoc ab hoc, inſitque perinde atque miracula illa quæ ſua ſponte mouentur. Partes enim habent uim quodammodo etiã quum quieſcunt. Quarum primam ubi extrinſecus aliquid mouerit, uim agendi ſtatim proxima conſequitur. Vt igitur in iis quę moueri ſua ſponte miramur, quodammodo illud mouet quod nihil tunc tangit, ſed antè tetigit, ſic id a quo ſemen, aut quod ſemen effecit, mouet quum aliquid tetigerit, quanquam non adhuc tangit. Eſt tamen quodammodo eius qui nunc ineſt motus efficiens, ut ędificatio ædium. *I*gitur aliquid eſſe quod efficiat, ſed non ita ut hoc aut illud, neque ita ineſſe ut ſi primum illud agens, apertum iam eſt. Quemadmodum autem unumquodque fiat, accipiendum hinc eſt, hoc Initio. Omnia quęcunque aut natura efficiuntur aut arte, ab eo quod actu eſt fiunt, ex eo

quod

quod potentia tale eſt. Semen igitur tale eſt motũq; habet & principium tale, ut motu peracto pars exiſtat quæque, eadẽq; ſit animata. Et mox. Ratio qua iam caro aut os eſt, a motu efficitur, proficiſcente ab eo quod genuit, quodque actu eſt id, quod poteentia eſt id ex quo gignitur. Ars principium formaque eius quod efficitur eſt ſed in alio motus autem naturæ in ipſo eſt, ab altera profectus natura, quę actu obtinet formam *Hactenus* Ariſtoteles, qui res ſic procreari apertè oſtendit, ut ſemini ſuam omnem uim, ipſumque generandi principium inſit, quo deinde principio, tametſi pater abſit, ſemen generata tamen, filiumque procreat. An non id tibi ſentire uidetur Ariſtoteles? B R V. Maximè. B R V T. Hoc uero, quod in ſemine latet principium, cum ſe primum detexerit, actus utique fiet, & naſcentis anima: quod indicio eſt id ipſum animæ eſſentiam habere. Sed & in omnibus rebus principium & conſummatio nonne eadem ſunt eſſentia. E V D. Erras & quidem toto cœlo, ſi hoc principium in ſubſtantiæ participem formam adoleſcere putas neque enim id eſt ceu quædam inchoatio formę aceeſſuræ, ſed ut antè dixi, uis quędam & potentia in ſemine, per qua id ſe adorant ipſum, iſtruitque rebus ad excipiendam formam communis B R. Sed patere obſecro, ut ego te ſigillatim quædam interrogem. E V. Placet B R. Quiſquis alium de ſe genituius eſt, ni hil illi amplius conferre uidetur quam ſemen. Atqui in hoc ſemine, ſolam potentiam haberi commemoras, quæ facultas quædam ſit duntaxat præparatoria. an non ita habet? E V. Ita plane. B R V. Quid ſequitur? ut taceam concluſio enim ſatis loquitur ipſa, quicquid fœcundum ſemen emiſit, potentiam illam duntaxat emiſiſſe, non etiam genitæ rei formam. E V D. Neceſſe eſt omnino. B R. Itane? Quomodo igitur defendes, quod inquit Ariſtoteles, quicquid ſit, ab eo quod actu eſt fieri, niſi ſemini ipſam actus eſſentiam tribuas E V D. Quidni? B R. Tritici granum èt erræ ſucco intumeſcens & mediocriter incaleſcens aliud de ſe triticum profert, tametſi nullum adſtet triticum actu. E V. Verum. B R V T. *In* animantium genere, ſi forte marem contingat emiſſo fœcundo ſemine in uterum item fœcundum, è uiuis excidere, aget tamen ipſum per ſe ſemen, & animans nihilo minus quam ſi ille in uiuis eſſet, procreabit E V D. Videtur planè. B R V. Dum fornacis tempore ex ouo pullus excludi dtur, ubi tum gallum eſſe dicas è cuius ſemine natum eſt ouum. E V. Nuſquam fortaſſis, ſed iam pridem extinctus. B R. Et rei gignendę aliquid impartiri poſſit, quod nec uſquam nec quicquam ſit. E V D. Nihil omnino. B R. Neque igitur quod de uita migrauit, nec comparet, formam ullam quum nullam ipſum habeat, rei quę gignitur largiri poſſit. E V. Neceſſe eſt. B R V. Id uerò ſi olim dum uiueret, ſemini formæ eſſentiam non immiſit, ſed potentiam tantum quę qualitas ſit, qui fiet ut ipſa forma actusque poſteã accedat? aut undenam aduolabit? quis illam putas erui poſſe de potentia. Quod ſi eſt, uides quid conſequi neceſſe ſit eam in ſemine ab ipſo ſtatim exordio fuiſſe, ſed prius uelut in tenebras merſam, tum demum collecto robore emerſiſse, & ſua ſe efficicientia in lucem promouiſſe. Quæro enim per deos immortales, illam cuius nihil putas ſeminis prius inſediſse, quis ita repente totam uelut inſpirauit? E V. Sol, inquit Ariſtoteles, & id quod eſt omnium primum, omnium mouens. B R. Quenam aut vnde recondita iſta philoſophia? E V. Ne mirare. *S*ed Ariſtotelem ſcito tibi totum eſse diligenter & accurate legendum, pertractandum, excutiendum, ſi quidem illins ſententiam plenè uelis & purè conſequi, neque enim uno ſe loco totum ac ſimpliciter peruit, neque in re lubrica & præcipiti conceptionem

ceptionem animi ſui, calumniis aut reprehenſionibus obnoxia eſſe uoluit. BR. Profer igitur in medium, ſi quid habes ad hanc rem momenti. EVD. Accipe id primum quod ἐν τοῖς τῶν μετὰ τὰ φυσικῶ ſcriptum reliquit his ferè uerbis, *Poſt* hæc ſciri conuenit neque materiam neque formam generari: id autem dico de ſummis. Omnis enim mutatio alicuius eſt, & ab aliquo, & in aliquid, ab aliquo quidem primum mouente, alicuius, nempe materię in aliquid, ipſam utique ſpeciem. In infinitum igitur abibit, ſi non ſolum æs ſit rotundum, ſed ipſum etiam rotundum (id ipſa rotunditas) aut ipſum æs, ſtetur igitur neceſſe eſt. Deinde ſciendum ſubſtantiam quamque generari ab alia, quæ eodem cum ipſa nomine appelletur. Viden Ariſtotelem palam dicere, neque rei ſpeciem neque materiam procreationis aut ortus ullam ſubire rationem? Si enim genita putetur, & è ſubiecto quodam ſic prodiiſſe, ut cum eius nõnihil retinuerit. quod ad integritatem deeſt, aliunde ipſa conqueſierit, è multis iam illa, ut cętere res naturales, conſtabit, neque ſimplex & unius modi tota erit, uerum ex partibus compoſita ſe ſimplicioribus & antiquioribus. Sed & illarum partium ſi quem ortum item eſſe putabis, in infinitum res abitura eſt, neque ullum unquam exitum inueniet diſquiſitio, quod quoniam Ariſtoteles in primis refugit & horret, eandem propemodum ſententiam compluribus locis inculcat. Dico autem ęs rotundum facere, non eſſe idem atque rotundam & ſphæricam formam, ſed aliud quidpiam, nempe huiuſmodi formam alii imprimere. Si enim facit ex alio quodam facit, hoc enim ponebatur, ut æream ſphæram facere. Id enim ita dicitur, ut ex hoc illud fiat, ex ęræ, ſphæra. Ergo ſi facit etiam illud ipſum, clarum eſt profectò, eadem facturum ratione, ita in infinitum abibunt procreationes. Patet igitur neque ſpeciem (aut ſi quod eſt aliud, eius quæ eſt in corpore formæ, nomen) generari neque ullam eſſe eius procreatiouem, neque in hoc poſitam eſſe ipſius ſubſtantiam. Et mox, Patet igitur ex hiſce quæ dicta ſunt, id quidem non fieri quod ut forma aut ut ſubſtantia dicitur, ſed eum tantum concurſum qui ad ipſam refertur. His quanquam Ariſtoteles rei cuiuſque ſpeciem, neque gigni neque fieri contendit, hanc tamen rebus immitti non negabit, idque uel a cœlo, uel a ſempiterno illo & primo rerum omnium motore. Sic enim ait, Homo generat hominem atque ſol. & rurſum: Hominem quoque generat homo præter hæc autem id quod eſt omnium primum omnia mouens. BR. Finem his facito. Satis enim multa citaſſe uideris, explica nunc ſingula. Si conſentaneum eſt, unamquamque ſubſtantiam ab eiuſdem nominis & rationis ſubſtantia uenerari, uelut hominem ab homine, equum ab equo, fruticem a fructice nonnè par eſt formam quoque a forma, & a materia materiam effici; & quæcunque in equo ſunt, ab equo genitore deriuari? Si enim ille, quem progenitorem fateris, equus, neque materiam neque formam eius quem gignit, facit, quid illi ad ortum confert? EV. Concurſum, inquit, facit. Dum enim uim ſuam ſemini indidit, quæ id concinnè pręparatum & ad formam recipiendã aptũ reddere, ſimul effecit ut illi forma conciliaretur, & in ſubiectum ita præparatum incurreret. qui incurſus & formæ cum ſubiecta materia concentus, quoniam eſt ipſa rei conſtitutio & ortus, quiſquis hanc efficit ſocietatem & connexum, is utique procreationem facit. Quod ipſum ſic plenius Ariſtoteles patefecit, Id quod generat, ſatis magna certè eſt cauſa ut in materia ſit ipſa ſpecies. Iterum & alio loco: Demonſtratum autem eſt in aliis declaratumve, neminem, facere generareque formam, ſed id efficitur

nẽ ex Ariſtotele.

Lib. 12. cap. 3.

τῶν μετὰ τὰ φυσ. 3.

atque

atque fit quod ex iis conſtat. *Vt* ergo diſputationem hanc ſemel concludam Quicquid fit, ex ſubiecto in quo potentia ineſt, effici aſſero ab eo quod actu, iam eſt & uerè ſubſiſtit, non quod efficiens illi actum formamque impertiat, ſed quod cum ſemine potentiam conferat quę ſuopte impetu ad perfectionem adoleſcens; idonea fit ſubiecti præparatio, quæ ſpeciem extrinſecus deinde excipiat, uel alliciat in materiam in eaque conſeruet. Proinde quiſquis dat potentiam, qua hæc uelut in unum commitantur congrediunturque, ille iure optimo procreationis cauſa cenſeri debet. B R V. Quas nobis declinationes comminiſcitur? P H. Quò te proripis, optime Brute? BR. *Sin a* uobis tantiſper abſim, dū ſe mens a caliginoſa iſta uertigine recollegerit, quo clarius & acrius urgeat quid ſit in re controuerſia ſimul & obſcura, ueriſimilimum.. P H I. Ne quam temporis iacturam ſub inutile ſilentio faciamus, liceat mihi diſputationem hanc in epilogum colligere, dum noſter Brutus ungues ſuos corrodens, in opaco illo uirentique loco ſolus obambulat. E V D. Vt uoles. P H. Rerum omnium quas parens natura progenuit, conſtitutio prima, è ſubſtrata materia & ſpeciei fieri intelligitur. è quibus cùm longe maximè præſtet ſpecies, naturę nomine multò ſæpius quàm materies appellatur. Vt autem quod genitum ſit ſtabile nihil aut permanens cernimus, ſed occidere aliquando & euaneſcere, ſic ea ſpecies per quam res uigebat, non potuit perpetuo materiæ inhærere. *Immigrauit* illa quondam, idque repentè admodum, & uno temporis puncto, quem illius ortum appellamus, emigrabit item aliquando, & quidem uno etiam momento, iſque erit illius interitus. ſed priuſquam illuc appelleret, ornatum quendam & præparationem materiæ deſiderabat, per quam & ſine qua eo appellere non poſſet. Hæc præparatio potentia dicitur, quę non quidem portio, non minimum quicquam eſt aduentantis formæ, ſed, ut dixi illam tantum præcurrens inſtructio. Quiſquis rem aliquam genuit, potentiā hanc contuliſſe putatur, alias per ſe & ſolitariam, alias cum ſemine aut quodam ſeminario illi reſpondente. Itaque cum multiplex illa ſit & uaria corporis præparatio, tum ex quatuor illis rerum initiis haudquaquam corruptis, ſed minutiſſime & ex toto inter ſe confuſis reddita temperatio, tum concinna corporis conformatio, & partium apta ſecum coniunctio, tum uerò ingeniti ſpiritus omnis commode ratio, totius hic potentiarum ordo, a facultate & ui ſeminis, & ab eo qui ſemen iecit dependet. Vbi uerò iam omnis ad plenum abſoluta eſt præparatio quo tempore conſumatam potentiam dicimus, tum extrinſecus accedit ipſa ſpecies, naturali quadam & quaſi dicas ineuitabili neceſſitate. Ea ſimplex eſt quidem omnino, nullam ex ſubiectorum formis compoſitionem ſortita, ſed quę multa tamen pro uariis quas habeat facultatibus, gerere & moliri poſſit. Qui ſenſibus omnia metiuntur proximamque cauſam duntaxat animaduertent, illam de materiæ potentia educi exuſcitarique contendunt, quæ ſententia multis eſt & efficacibus argumentis proſciſſa. Non enim efficiens ac genitor, dū per ſe, aut ſeminis ſeminariue interuētu, aliud quiddā ſui nominis ac generis gignit, illius ſpeciē uel facit uel immittit, ſed is huius unius concurſus cauſa eſt, ut nempe in materia ſit ſpecies. Atque id eſt quod geniti cauſa eſſe, ipſumque genuiſſe perhibetur, ſed eſt certè ſupra illum, ſublimior & præſtantior opifex, extrinſecus formam ceu quodam afflatu inſpirans.. E V D. Pulchre tu & memoriter omnia, nulla temporis iactura. P H. Supereſt igitur ut ſi extrinſecus, unde ipſam prodiiſſe putes, exponas. E V. Id iam nunc plenè, ubi ad nos redierit Brutus: ſed quem cedo hominem

mihi,

mihi, qui cum committeret dediſti? PHIL. Qualem uerò ipſum arbitrare? EV. Diſperеam ſi unquam alias in uirum inciderim, qui mihi plus negotii facesſiuerit. Tenet ille mordicus ſuam opinationem, meditata omnia, multumque ac diu in omnem partem agitata. Verſutus iuxta atque acutus, ut ſi quid uel falſum probare uelis, ſubtiliter tamen id & probabiliter faciat neque uero ullo rubore unquam ſuffunditur; ut quæ ad acrem diſputatioñe Plato deſiderat, ea præ ſe ferat omnia, ſcientiam, prudentiam & audaciam. PHIL. Magnam is certe diligentiam impendit, euoluendis non tantum ueterum, ſed & huius ſeculi, ſi quorum aliqua celebritate nomen percrebuit, philoſophorum monimentis hos adiit, audiuit, coluit, ſaltem quos tali honore dignos comperit bona orbis parte hac una de cauſa peragrata. Nunc uero, his uinculis ſic uidetur impeditus & obſtrictus, uix ut illi ſeſe explicandi, ſpes ulla relicta ſiet. EV. St, St. Lupus eſt in fabula. BR. Egone abiecta ſcientia quam teneo certiſſimam, fallaces atque increatas aliorum opiniones ſectecter aut aucuper? Ego meam cauſam uno momento uictus deſeram? ego quę tot uigilis, tot ſudoribus didici, ad extremum uno omnia uerbo improbabo? ego tot ac tantos autores, tot iam annos inter ſe conſentientes iſtius ne unius authoritate adduci potero ut contemnam, ut craſſę ignorationis inſimulem? Patiar ne mihi illud ex animo excuti, quod tot annorum approbatione iam confirmatum eſt, formam de materiæ potentia in lucem proferri, ut contrarium planè nunc deum ueluti nouus tyro doceat, ipſam extinſecus in materiam illabi? Durum id profecto, durum de ſententia decedere, de authoritate deiici. Sed quoniam rerum naturalium ueritas in occulto latet, & natura ueritatem in profundo (ut ait Democritus) penitus abſtruſit, hanc inquirere, inueſtigare, rimari conuenit, id enim cum maiori æqualitate & modeſtia coniunctum, quam ſententia quam temere adamauerim peruicaciter defendere. Et harum quidem, de quibus eſt inter nos controuerſia, opinionum utra uera ſit ſolus opinior nouit Deus; neque nos quid uerum, ſed quid ſit ueriſimilimum inueſtigamus. Vtrinque fautores ſunt & cauſarum patrocinia. Sed, ut hoc uere & ingenuè fatear, mollior eſt & infirmior mea opinio, proindeque rationibus preſſa cedit. Experiar itaque quanto ſit aduerſarii firmior, & è quibus locis illa ſibi fidem ueritatis adſtruat, quam clara, quam liquida faciat omnia. Iam ad uos redeo uiri optimi. EVD. Video; ſed taliſne cedo, qualis abiiſti? BRV. Qui ſim uix ipſe ſcio, adeo mihi dubius animi uideor, & in lubrico poſitus. Proinde age, ſi quid adferre poteſt tua induſtria, in quo tanquam in portu, ab iſta huc & illuc impellentium opinionum iactatione, mea conquieſcat, ne pigeat tantulum laboris ſuſcipere. Scio equidem opinionibus omnia teneri, deſperatam eſſe cognitionem certi, id tamen ſequi lubet quodcunque ueriſimile uideatur; quocirca expecto quem exitum iſta diſputatio ſit inuentura. Quid igitur illa ſunt, cedo, dudum ex Ariſtotelis fontibus deriuata? Homo generat hominem atque ſol; Homo generat hominem, præter hoc autem, id quod eſt omnium primum omnia mouens. Iucunda eſt equidem illorum mihi recordatio quę ſæpe certe me legere memini; ſed, ut nunc uideo, oſcitanti, & non ſatis intento animo. Tu uero quam habes interpretationem? nunquid hominis alia eſt efficiens cauſa quam homo? aut equi alia quam equus. EVD. Nequaquam omnino. Verum ne quis craſſius putaret, eum qui uel hominem uel equum progenuit; quæcunque illius ſunt una procreaſſe, caducę mortaliſque naturæ limites hic prætergreſſus Ariſtoteles, duplicem rerum autorem opificemque conſtituit: alterum compoſiti totius

ceu hominis hominem, alterum ſolius formę conditorem, quem ſempiternũ & immortalem eſſe profitetur. Hic rurſum ſe bifariam ſecat. Vbi rerum cauſas phyſica ratione ſcrutatur, ſpecies rebus immitti putat ab illa quinta natura, quam Solis nomine exprimens, cœleſtium omnium corporum conuerſiones immutabileſque curſus comprehendit. Quum uero quæ ſupra naturam ſunt ſubtili contemplatione rimatur, rerum omnium opificem deum, ſolutamque mundi mentem Platonis æmulatione cauſam eſſe decernit. BRVT. Multa ſanè congeris quæ ualde exoptem te hic apertius docere, ac primum ubi & quomodo Ariſtoteles naturalem formarum originem cœleſtem putauerit, ita repentè me ueluti quædam uertigo corripuit, præ auditionis nouitate.

Rerum omnium formas, primaſque ſubſtantias de cœlo duci, ex Ariſtotele. Cap. VIII.

EVDOXVS.

DICAM paucis, & in Ariſtotelis ſententiam uerſabor, ſi modo facilem mihi pręberis audientiam. Res quæque naturalis ex principiis duobus conſtituitur, ex materia & ſpecie. At ſi illius procreationem ſpectabis, tertium his accedet principium, quod efficiens & ortus cauſa nominetur, quam naturalem contemplationem inſtituens, cœlum eſſe tradit. Vt enim omnium motuum primus eſt, qui ad locum eſt, ex quo reliqui omnes ceu poſteriores defluunt, procreatio, alteratio (hoc enim uerbum cum neceſſarium ſit & aptum, ferendo uſitatum facere oportet) accretio, interitus, ſic illud corpus quod iugi perennique itione, & irrequieto ambitu circumagitur, omnium quæ gignuntur corporum cauſam eſſe conuenit. Ac probatum eſt equidem infinitis ſeculorum ætatibus, Solem uertigine aſſidua conficientem uiciſſitudines anniuerſarias, ſuo ad nos acceſſu aut receſſu & rerum ortus promouere, & occaſus obituſque efficere quem in modum cœleſtis illa mundanaque conuerſio, Ariſtoteli cauſa ſtatuitur eorum, quæ & gignuntur & intereunt. Neceſſe eſt, inquit, totum hunc, qui terram ambit, mundum cum ſuperis conuerſionibus ſic continuatum eſſe, ut omnis eius uirtus inde gubernetur, nam unde omnibus eſt motus principium, prima illa debet haberi cauſa, Pręterea autem, hęc ſempiterna eſt, neque loco definitum habet finem, ſed in fine ſemper. Mox dicens ab elementis materiam, a cœlo ſpeciem genito conferri, hæc adnectit. Itaque rerum qui in ipſo eueniunt cauſas, quod quidem ad materię genus pertinet, ignem & terram & his cognata corpora exiſtimari conuenit; hoc enim modo appellamus id quod ſubiicitur, & quo aliquid fert id autem quod ita cauſa ſit ut motus ſit principium, ad eorum uim referri debet, quæ ſemper mouentur. In hanc quoque ſententiam cum aliis paſſim in locis, tum libro de mundo cœlum appellat elementum, a quatuor illis notis longè diuerſum, neque interitui obnoxium, ſed planè diuinum & immortale. Cæterum duplex cum ſit in cœlis circumactus & cõuerſio, mundana illa incitatiſſima, quæ uigintiquatuor horarum ſpacio completur, & ea qua ſubiecti ſeptem orbes uerſantur retro contrario atque ſummum cœlum motu prior illa unius modi ſemper, conſtantique & immutabili ordine progrediens, ortus & interitus (quæ contrariæ res ſunt, cauſa eſſe non poſſit. Poſterior uero per ſigniferum orbem obliquum errantes ſtellas circumagens, dum illas in aquilonem adducit, rerum

facit

facit exortus: dum abducit in auſtrum, interitus. Atque ut earum acceſſus receſſuſque, continuata ſerie nec unquam ne ad momentum quidem mutatis uicibus ſeſe excipiunt ſic ortus obituſque rerum ſemper erunt conſtantiſſimi, neque ullo unquam tempore deficient. *Itaque* appetente uere, cum ad nos illorum uis reuiſit, multas rerum nouationes animaduertimus, emergere pleraque omnia ac exhilarari: & quia uere calor redit omnibus, fœta eſſe ac ſucci plena omnia herbas, fruges, arbuſta, flores gemmaſque trudere, & foliorum uiriditate ueſtri animalia amoris ſtimulis incitari, ea quidem ratione quam Poeta cecinit.

Ver adeo frondi nemorum, uer utile ſyluis
Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt, Georgi. 2.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium latæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commiſtus corpore fœtus.
Auia tunc reſonant auibus uirgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

Cenſetur idcirco, uer omnium temporum eſſe ſaluberrimum, gignendis, augendis, ſeruandiſque rebus, unum omnium maximè opportunum. Contra anno- Solis receſſu ſeneſcente, plurima occidere, omnium certè uires emarceſcente calore frangi: hinc autumnum haberi pernicioſum. Atque hæc quidem ſol annua uiciſſitudine deſignat. Errantes uerò ſtellæ per orbem ſigniferum, contra quàm a ſupremo illo cœlo ducuntur in contrarium curſus retorquentes uaria radiorum permixtione, multo maiora. adeò ut præſtantiſſimorum philoſophorum monumentis proditum ſit, eam poſſe cœli conſtitutionem incidere (qualem etiam quondam fuiſſe tradunt) quæ tum homines, tum equos, tum perfectorum animantium genus omne, ex ipſis elementis tanquam ex coniunctiſſima aut proxima materia (ſic mihi appellare liceat quam Græci προσεχιστάτην dicerent) generent, quemadmodum & imperfectiora quædam, ut mures, ut ranas, ut locuſtas ſæpe ſua ſponte inde naſci uidemus Negari non poteſt maxima eſſe, quæ cœlum cum motu tum lumine tanquam ſuę facultatis uehiculo in hæc inferiora demittit. *Et* quiſnam poſthac dicere audebit, elementa uniuerſam ſubſtantiam rebus gignendis conferre? ac cœlum ſine quo ne elemẽtorum quidem ulla ſit efficientia, ocioſum atq; iners, & ueluti feriatum faciet? *Itane* fruſtra conditum uidetur. *Itane* nullus uſus illuſtriſſimi huius & puriſſimi corporum cœleſtium ſplendoris? Inutilis iſte undequaque abſolutiſſimus ornatus? iſta tam admirabilis ab omni æternitate motum ordinumque conſtantia? At longius abeſt, quam, ut ad nos eius uis pertinere poſſit. Egregium ſanè & tali ſapientia dignum commentum. Tu ſi uel pictum philoſophorum unquam uidiſſes, iſtæc diceres? Qui magnum cenſeri debet id ętheris & aeris interuallum, quod Ptolemęi demonſtrationibus confirmatum eſt, partem non eſſe totius mundi milleſimam? Si mundus qui uno omnia complexu coercet, ab ornatu nomen inuenit, & ſi is unum corpus eſt in quo uidentur omnes aptæ & colligatæ inter ſe partes, neceſſe eſt profecto, unam eſſe totius naturæ continuatam illi, quæ tota mundo confuſa, res omnes complexa teneat, omniaque ſic connectat, ut in terris cœleſtia conſiſtant dignitate cœleſti, & ut (quod ait Ariſtoteles) mundus hic inferior ſuperis conuerſionibus continuatus ſit, & uis illa cœleſtis in totum diffuſa mundum, in abditiſſimos uſque te-

ræ receſſus penetret ſubeatque denſiſſima quæque & ſolidiſſima corpora. B R. Satis perſpectum habeo caloris, frigoris, imbrium, ſiccitatis uices, reliquas item aeris tempeſtates a cœleſtium corporum uiribus dependere, at ipſas etiã rerum ſubſtantias atque formas, unde Ariſtotelem comprobaſſe conſtat, non enim id tu admodum luculenter aut efficaciter conficis. Sed ne lites amare aut fouere uidear, equidem talpas, uermes, ranas, & ſi quæ ſunt alia huius aut imperfectioris generis, nullo ſemine prognata, tecum ſentio ex elementorum materię cœleſtis ſpiritus ui, & in uitam ueniſſe, & in ea permanere. Sed quę è ſemine emergunt, aut quæ ex alio ſui generis naſci contuemur, horum uitalem uim a cœlo uſque deducere, perpauci, ſcio, tibi concedent, idque eo minus quòd hominem, equum, leonem, quouis tum anni tempore, tum cœli ſtatu, oriri, animari atque formari, quotidiana experimenta commonſtrẽt. E V D. Si diligentius expenſis rebus cum bona ratione conſilium capies, intelliges utique in omnibus parem eſſe argumentorum uim & neceſſitatem. Quibus accedit quod in uniuerſum ſic concluſit Ariſtoteles, Omnis eius uirtus inde gubernatur. Ergo quæ ab intimis abditiſſimiſque terrę uiſceribus proferuntur, eruũturque, tum metalla, tum lapidum ſtirpiumque genera, conuenienter & appoſitè præparato ſolo, ſuæ formæ eſſentiam è cœlo hauriunt. Serpentes, locuſtas, uermes, muſcas, mures, ueſpertiliones, talpas, & id genus alia quæcunque fateberis ſponte ſua, nullo ſemine, de putri materia, de cœnoſa colluie exoriri, ortaque ſpirare, & moueri, Ariſtoteles ad eundem modum autor eſt, uim illam animalem ac ſpirabilem, quæ per omnem naturam fuſa eſt, è cœlis ducere, quo loco inquit: In animalibus generantibus calor ſecernendo ex cibo ingeſto & concoquendo facit excrementum, quod conceptus ſit principium, itemque in plantis, niſi quod in his & quibuſdam animalibus, nihilo deſideratur maris principium, habent enim quoddam in ſe mixtum, in pleriſque tamen animalibus eo opus eſt. Et autem cibus aliis quidem terra & aqua, aliis ea quæ ex his orta ſunt. Itaque quod calor in animalibus è cibo facit, idem temporis & ambiente nos aere calor, è terra & mari coquendo concernit & conſtituit, eodem quoque pertinet quod paulo antè dixerat, generari animalia & ſtirpes in terra & aqua, quòd in terra quidem ſit humor, in aqua ſpiritus, in eo autem toto calor animabilis, ut animæ quodam modo plena ſint omnia. Hæc ille. Quod ſi è cœleſti facultate, exigua iſthęc & minutula animantia proferuntur, cur non itidem in perfectioribus & grandioribus eadem ualeat ratio? Aut qualis illa tandem erit ſortitio, quæ ſecretio, quæ differentia? An quia uidemus hominem, equum, leonem, & ſeminis interuentu enaſci, iccirco ſupremæ illius & uniuerſalis animę mundi uires non experientur aut ſentient? Maiorem hæc & operoſiorem apparatum requiſiuerunt, efficiente quidem cœlo, præparante ſemine. Hoc illud eſt quod Ariſtoteles in problematis attigiſſe uidetur, quum inquit: Quorum facilis eſt ortus, & quibus procreationis ſuę tempus breue conſtitutum eſt, hæc temporum uiciſſitudine commutationeque procreantur. Quæ autem in ortu ſuo tempus requirunt longius, uel nullo pacto uel ex coitu procreentur illa neceſſe eſt. Cuius hanc addidit rationem: Rei minoris, minus quoque principium eſſe conuenit. Quamobrem huius etiam ſeculi mutationes, ſemen minutorum animantium generi conferre poſſunt. *Ita enim* etiamnum accidere uidemus ut tum maximè oriantur & exiſtant, cum aliqua temporum incidit mutatio maiorum autem genui pro ſua magnitudine, mutationem quoque deſiderat maiorem. Hanc mutationem tantam interdum,

Nõ ſolum aeris mutationes a cœlo eſſe.

Quęcũq; animalia & ſtirpes ſine ſemine proueniunt, à cęlo generari.

3 de gñatione aĩalium ſub finem.

ſect. 10. probl. 64.

fieri

fieri Ariſtoteles commemorat, quę ſola tum homines tum perfectiora quæ-
que animantia nullo ſemine proferat, & quę una tum efficientis cauſæ tum
pręparantis ſemininis uim obtineat. *E*iuſmodi quādam fuiſſe rerum initio Probl. 15.
ita inquit: Quid de natura diſſeruit, animantia principio orta eſſe dicunt in lib. 10.
genti mundi uniuerſique mutatione. Et nunc ſi rurſum eiuſmodi ortui futu-
rus ſit, eiuſdem modi mutationes aliquas antecedere oportebit. Ingentes
has mutationes efficit inſolens quædam, & admodum rara concurſio permi-
ſtioque ſiderum. Quoniam autem ea tam rara incidit, ne fortè longa tempo
ris intercapedine, iam olim creatum perfectorum animantium genus defice-
ret, prouida ſolerſque natura his quæ ex ingenti quondam mutatione creata
fuerant, ſimul uitę ſeminarium cœlitus immiſit, & in tantulo ſemine uitalem
uim incluſit, quæ deinceps materiam ſic aptaret, præpararet, gignendiſq; re-
bus accomodaret, ut omni tempore uim illam animabilem, & ſpirabilem,
de cœlo excipere poſſet & illicere, ſicque continuata fieret rerum caducarum
ſeſe excipientium ſeries, ſemine quidem materiam ſuppeditante & pręparan
te, cœlo uero inducente formam. Hæc ſi uoles ad metam perducere, in id tan
quam circulo recides quod principio fuerat aſſumptum; Homo generat ho-
minem atque ſol. Duplicem enim cauſam geniti hominis efficientem cum
ſtatuat homo qui per ſeminis uim præparationem omnem & ornatum conci-
liat, proxima continenſque cauſa erit. Etenim ſpiritus & calor qui eſt in ſe
mine diuinus, ſub ingenti quondam mutatione cœlo dimiſſus, ſubiectam
ſeminis materiam ſic inſtruet & pręparabit, ut conſentaneam partibus ſingulis
permiſtionem temperationemque, deinde uerò ſtructuram, conformationem
poſitumque accerſat, tum demum in totum ſeſe diffundens, ſingulis ueluti gu-
bernator inſideat, neque deſerat quam temperauit, formauit, compoſuit. Al-
tera externa pręgreſſaq; cauſa dici ſolet, quum tamen uerè prima ſit & prin-
ceps, quæ in pręparatam materiam ſimplicem ſpeciem demittit inſeritq;. Ad
hunc igitur modum, maiorum perfectiorumq; uiuentium genus mutationem
deſiderat ampliorem & a cœlo & a ſemine, cum minutorum genus, excitata ui
cœli mutatio ſatis ſuperque conſummare poſſit. B R. *I*ntelligo planè quid Dubitatio
uelis, neque illud reſtari uideo, niſi ut unum hoc doceas, quemadmodum cum
his conueniant Ariſtotelis illa quæ ſic dudum efferebas: Quorum principio
rum actio eſt corporea, hæc ſine corpore eſſe non poſſe certum eſt. Itaque ex
trinſecus ea uenire non poſſunt: nec enim ipſa per ſe accedere poſſunt, quum ſe
parabilia non ſint. Atqui quum ſint omnes (ſi unam mentem excipis) rerum
formę corporeæ, has qui putabis cœlitus ſine corore illapſas? Negat enim fie-
ri poſſe ut extrinſecus illæ ueniant. Explicandus hic ſanè locus & aperien-
dus eſt, ſi me uoles in tuam pedibus ire ſententiam. E V. Quæris quod di- Solutio.
ſputationis iure tibi deberi fateor, id uero ſimilitudine diſſoluam. Vt a
ſole cui lux ingenita eſt, defluit, non quidem ipſa lux, ſed lumen ſplendor-
que, qui perſpicua corpora colluſtrans, non ſplendida modo ſed lucida quoq;
illa exhibet; ſic unaqueq; efficiens cauſa, maximeque ſuper illa cœleſtiaque
corpora, rerum ortus promouent, rebuſque ſpecies impartiunt. Non enim
perennes illas ſibique inſitas rerum ideas ac ſpecies a ſe excutiunt, aut ſuę
ſubſtantiæ quicquam genitis rebus elargiuntur, aut iam in cœlis genitam ab
ſolutamque formam ſolam ac per ſe incommodè pręparatum ſubiectum, ſub-
mittuntur; ſed hac una ratione, res nouas excitant & edunt, quod ſuper il-
læ cœlorum uires motu, lumine ac ſpiritu tanquam uehiculis huc deuectæ
circumfulteque nobis in ſubiectum potentia preparatum ſeſe inſinuat, & ſub-

ſtantiarum

ſtantiarum a quibus dimanarunt uim & naturam recens genitæ rei imprimunt, & ſpeciem ſic inducunt, ut a Solis luce in perſpicuum inſtructumque corpus irradians lumen, ipſumque colluſtrans, illi non lumen modo, ſed & ſuam quandam lucem tandem immittit. BRVT. Aperte quidem & luculenter qua ratione mundus hic inferiora a ſupero illo gubernetur, & qua quæ gignuntur omnia ſuam inde formam ſuſcipiat. Nunc continuata traditionis ſerie apertius ediſſere, ut Ariſtoteles ſtatuat id quod eſt omnium primum omnia mouens, omnium quę gignuntur cauſam eſſe. Si enim rebus omnibus cœlum formam impertit, quid altiſſima illa & perobſcura inueſtigatione ſit opus? quid rerum cauſis ab illa origine abditiſſima repetere iuuabit?

Ariſtoteles ſupra naturam philoſophatus ſtatuit formarum diuinam originem: Deum maximum cœlos aſtraque condidiſſe, hiſque gignendarum rerum uires indidiſſe: quæ etiam Platonica ſunt ſacris literis conſentanea. Cap. IX.

EVDOXVS.

REM omnino arduam petis, quæ tum longum tempus, tum cogitationem multam atque otioſam expoſtulat, uix ut digne poſſit tumultuario iſto congreſſu explanari illuſtrarique dicendo. PHIL. Conandum tamen eſt, & quidem tanto impenſius, quanto eſt utilior & iucundior hæc inueſtigatio. EVD. Naturalem contemplationem inſtituens Ariſtoteles, nihil ex profeſſo aggreditur, quod non uel manu tangere, uel oculis cernere, uel demonſtratione con ſequi poſſit. At non ſemper intra eos limites quaſi in anguſtias ſe coercet: ſed interdum naturæ ordinem pręter greſſus, & in rerum diuinarum contemplatione m tranſiliẽs, uerbis quidem paucis, at grauiſſimo ſententiarum põdere, omnium quę gignuntur primam originem deducit a Deo. Ne quis autem iſtorum euidentiam deſideret monet in libris τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ diuinorum cognitionem omnino extra ſenſus & ſupra captum humanæ mentis eſſe, neque ullam poſſe demonſtrationem eo pertingere. In eam ipſam fere ſententiam & Teophraſtus: Forte autem illud ueritati magis conſonum eſt, tangente ac ueluti contrectante mente contemplationem fieri. Nam & in illis nulla eſt hallucinatio, ſed huius ipſius difficilis eſt & intelligentia & fides. Paulo ante mouerat quam ſit ardua eorum quę naturæ limites trãſcendunt, cognitio. Aliquatenus per cauſam contemplari nos poſſe, principia a ſenſibus accipientes: cum uero ad ipſa ſumma primaque tranſierimus, iam non amplius poſſe, ſiue quod cauſam non habeamus, ſiue ob noſtram imbecillitatem. BRV. Et Plato diuinorum altitudinem abſtruſoſque & imperſcrutabiles receſſus reueritus, uetuit in Epinomide ne quiſquam de diuinis profane loquatur, ne ue pro ſuo arbitratu illa innouet; exiſtimans fieri non poſſe ut mortalis natura de his quicquam certi comprehendat; eſſeque id cuiuſque principium ac maximum officium (ſi quis hæc rectè doceat) quam maximo ſtudio ediſcere, neminem autem rectè docere, niſi quidem Deus adiuuerit. idem in Timeo his fere uerbis. Quum ergo o Socrates multa de Diis uniuerſique procreatione a multis dicta ſunt, ne mireris obſecro, ſi rationes de iis undecunque omnibus probatiſſimas & exactiſſimas afferre non poſſim. Satis etiam factum putare

In Metap. cap. 5.

debebis,

debebis, ſi non minus probabiles, quam quiuis alius rationes attulerim. Aequũ eſt meminiſſe & me qui diſſeram, & uos qui iudicabitis homines eſſe, ut ſi probabilia dicentur, nihil ulterius requiratis. Rurſum autem ſic, Cœleſtia horum principia Deo nota ſunt, atque ei qui Dei ſit amicus. Quocirca ea quã ad Dionyſium conſcripſit epiſtola, monet ut eos tanquam barathrum declinet qui de Diis tanquam de iis quæ manibus teneri & apprehendi poſſunt, certas exigunt demonſtrationes. Quos & in Theęteto quidem, ſed in Phædone pręci puè eo nomine grauiſſimè reprehendit, quod ambitioſis inter ſe uerborũ pugnis & inani demonſtrationum conatu, principes, ſe nouorum & pugnantium dogmatum conſtituant, de rebus ipſis nihil certum, nihil ſtabile, nihil firmum habeant. Vnde & in Phædone hanc de Diis quæſtionem & inueſtigationem naturalium duntaxat rerum contemplatione nixam, deteſtatus, ſuam deplorat cæcitatem, qui, quæ ſe prius perſpicue ſcire exiſtimaret, ne per umbram quidẽ ſibi unquam uiſa eſſe competerit. & quorum aliquam eſſe ratus fuerat ſoliditatem, ea nunc omnia, nõ ſecus ac inanes ſomniorũ imagines uaneſcere. Proinde & in Gorgia, & in Cõuiuio de amore, ii quæ de anima, de Diis, de dæmonibus a Diotima fatidica muliere Socrates accepiſſet, ſe potius fidem adhibere ait, quã ullis quamlibet euidentibus rationibus, ſeque impenſe conari ut aliis eadem deinceps omnibus perſuadeat, quæ ſola auditione accepta, ſibi perſuaderet eſſe ueriſſima. P H. Hæc quanquam inueſtigatio ſyllogiſmo comprehẽdi non poteſt, quoniam tamen diſputando iam hucuſque uelut tẽpeſtate quadam delati eſtis, par eſt omnium quæ deinceps ſunt rerum totam tractationẽ perſequamini, nihil ut ſuperſit omnium quæ tum mundus comprehendit, tum extra illius ambitum ſunt, cuius non aliquam inſtitueritis diſputationem, ac uelut quæſtionem exercueritis. Is igitur primus motor quem paulo ante cæterorum principẽ Ariſtoteles appellauit, Deus ne eſt, an ne illi dignitate proximus? B R. Poſſem in id multa ex Platone pręclara depromere, ſed quę parui exiſtimem, quod non quemadmodum Ariſtotelica euidenti ſunt demonſtratione ſtabilita. P H. Agite igitur communi opera excutite, quam belle inter ſe conſentiant philoſophorũ ſcripta, & ſicubi diſſentiant utrius præponderet rationes. Et ſi placet, Platonica Brutus proferat, Eudoxus Ariſtotelica, Ego quã quã parum idoneus, ſacra intermiſcebo, ut omnibus numeris conſummatam harmoniã reddamus. Nunc mihi quiſque meminerit, quam induerit perſonam nunc ſcenæ ſeruiat omnia depromens ac recenſens, quę cauſæ ſuę patrocinio futura putet. Et ſi quis forte memoriæ non ſatis confidit, en magnam librorũ ſupellectilem, e quibus ſentẽtiarũ teſtimonia citare, nemini debet nec pudendum uideri nec turpe. Sed ut rem tandẽ aggrediamur, Eudoxus incipiat, ſiquidem ita omnibus placet. E V. Si quis forte in hoc cœtu erit qui tam rudẽ tamque conſilii & ingenii expertẽ Ariſtotelem ſuſpicabitur, ut his elementis & corporeis perpetuo inhæreſcat, ſummã cauſam ſtatuat gubernantem hæc omnia quæ cernimus, audiat quęſo ut duplicem ille mundum ſtabiliuerit, aſpectabilem hunc concretum & corporeum, alterum ſuperiorem illum, ſenſus noſtros effugientem, incorporeum, qui totus formis plenus eſt, & ſimplicibus, impermiſtis, ſolutis liberiſque ab omni corpore & dimenſione mentibus, beatiſſima & exoptanda maxime Dei diuorumque domus, archetypus & exemplar huius inferioris caducique mundi. Quę omnia his breuiter perſtrinxit, Pater ergo neque locum extra cœlum eſſe, neque uacuum, neque tempus. Quocirca neque apta ſunt ea quæ illic ſunt, in loco eſſe, neque tempus ſeneſcere ipſa facit, neque ullius eorum eſt ulla mutatio, quę ſuper

extima

extima ſunt diſpoſita conuerſione: ſed nullis tranſmutationibus, nullis affectionibus prorſus ſubiecta, optimam in uniuerſa æternitate uitam & ſufficientiſſimam habeat. Ea autem optima illorum uita eſt contemplatio, qua alibi exiſtimauit nihil eſſe nec iucundius, nec melius. Quęnam uero ea eſt ęternitas in qua uitam habent? Sic quidem Græce legitur αἰών, quaſi ἀειὼν id eſt ſemper ens & æternitas, aut ſi dicere licet, ſempiternitas, quæ re uera Deus eſt. Eo quidem nomine ſe Deum intelligere plenius indicauit hac ſententia: In Deo uita nimirum æuumque continuum atque perpetuum ineſt, hoc enim eſt ipſe Deus. Ac nouum aut abſurdum uideretur hoc de Deo nomen, diuinę id ait ab antiquis pronuntiatum eſſe. Quemadmodum enim finis, qui uitæ cuiuſque continet tempus, ęuum & ęternitas eſt nuncupatus, eadem ratione finis uniuerſi cœli, & is qui tempus totum infinitumque continet, æuum eſt & ęternitas, ab eo quod ſemper ſit appellatione ſumpta: eſt namque immortalis, atque diuina. Quanta porro Deus rerum cognitione ualeat, hinc demonſtrat, quod tota illius uita mentis eſt operatio. Ille quidem ſuus eſt actus, actus uero is qui per ſe eſt, illius eſt optima atque perpetua uita. Si mentis actio, quam contemplationem eſſe diximus, Dei uita eſt perpetua, quis iam dubitat Ariſtotelem, rerum omnium cognitionem tribuiſſe Deo? & certè is eſt rerum omium cognitio, & ſua actio & ſua uita, qui Ariſtoteli optimus demonſtratur perpetuus, perfectus immobilis indiuiduus, neque magnitudine, neque partibus definitus, nullam alterationem, nullam affectionem ſubiens, ut nihil omnino ſit contrarium. Horum uero demonſtrationē inde concludit, ꝙ ſit neceſſe in motibus ad aliquid tandē peruenire, quod mouet & non mouetur, qđ ipſum perpetuū eſt & ſubſtātia atque actus; id ipſum quidē eſt qđ ante appellauerat oīum primū oīa mouens. Quæcunq; ſupra cœlū ſunt mētes & formæ, olympici illius habitaculi ciues, ſi nō eandē atq; Deus, illi tamen dignitate & natura proximam conditionem acceperunt. BR. His de mundo archetypo uidetur Ariſtoteles. Platonis auditione informatus, hoc ſolum diſcrimine, quod eſt motuum ordine, Plato ex cauſę procreantis acceſſitate demonſtrationem confecit. Ita enim Timeus de Deo demonſtrationem adhibet claram & illuſtrem, Si mundus hic, genitus eſt, neceſſe eſt ab aliqua cauſa genitum eſſe, hanc uerò cauſam æternam eſſe, neque ab alio genitam. Quænam autem ea ſit, his paucis in Epinomide expreſſit, Ego igitur aſſero Deum cauſam omnium eſſe, nec aliter fieri poſſe, In ea diſceptatione quam cū Critone familiari ſuo Socrates habuiſſe perhibetur, Haud itaq; uir optime (inquit) ualde curandum eſt, quid de nobis uulgus dicat, ſed quid ille qui quid æquum, quid iniquum ſit intelligit, qui unus eſt & ipſa ueritas. Ex operibus quidem opificem hanc cauſam, effectorēq; mundi Deum, noſſe datur. Ex imagine autem & ſimulacro (ut Socratis auditor Antiſthenes dicebat) is non agnoſcitur, nullis oculis conſpicuus, nullius rei ſimilis, ut ex ulla effigie noſei poſſit. Atque (ut a Xenophonte Socratico ſcriptum legimus) Qui cuncta concuſſat, ipſe intrepidus & inconcuſſus, magnus nimirum potenſq; eſſe cognoſcitur, quali autem ſit facie, ignoratur Quam porrò ſedem incolat, opifex hic & mundi pater hoc ipſum ètiam Platonis ſcripta declarant. Neq; enim qui ſit immortalis, æternus, incomprehenſus, eum eſſe in concreto caducoq; mundo, quem crearit ipſe tanquam in ergaſtulo concluſum, ſed ut priuſquam hęc rerum uniuerſitas extitiſſet, ſic & nunc immenſus & infinitus illam implet infinitatē, quæ mundi connexum, extimamq; cœli faciē exceſſit. Illic uiuentia omnia quæ ſola mente percipiuntur,

tur,

rar in ſe ipſo, vt Timęo placet, complexus, vnus ea continet, quemadmodum mundus hic, nos & cætera quæ cernuntur animantia comprehendit. Vultis ne hoc loco Dei poteſtatem ac uires ex Platone recenſeam? Hic in Epinomide Deos aſſerit ſcire, videre audireque omnia, nihil ipſos fugere, quod aut ſenſu, aut mente percipi poſſit. Eos omnia poſſe quæcunque mortales immortales ve poſſunt: bonos illos immo uerò optimos eſſe. Quicquid mortale eſt, quicquid uiuit & ſpirat, quicquid vſquam eſt cœlum, terram, maria, ab ijs omnia & facta eſſe & poſſideri. Et in Parmenide nullum niſi Deum ſupremam habere rerum ſcientiam, neque illarum cognitione priuandum. PH. Nihil ad hæc è ſacris literis quicquam adferam, quum ſit omnibus conſpicuum illas ſimilibus de Deo ſententiis refertas eſſe. Sed vt rem iam cœptam compleatis, illud diſcuti oportet, mundus ne aliquando fuerit a Deo genitus, an æternus. EV. Ariſtoteles magna rationum probabilitate contendit eum, neque ortum eſſe, neque corrumpi poſſe: aut ſi aliquando genitus eſt, eundem poſſe corruptionem ſubire.

1. de cœlo. cap.

Cæterùm altius interdum contemplatus, & cœlum & mundum Dei maximi opera genitum confirmat. Ita enim libro de mundo ſcriptum reliquit, Omnium quæ rerum natura complectitur, conſeruator eſt Deus, & quæcunque in hoc mundo quoquo modo perficiuntur, eorum omnium idem genitor eſt: non ſic tamen vt opificis aut animalis laſſitudinem ſentientis in morem, labore affici poſſit: ſed indefeſſa vtens virtute, qua omnia in poteſtate continet ac perficit, & ea quidem quæ longius ab ipſo videntur eſſe ſummota. Hæc ferè ſunt quibus planè edocuit mundum aſpectabilem, & quicquid eo continetur, a Deo omnium principio factum. Huc pertinet quod & alibi ita prodidit: quum in omnibus id quod præſtabilius eſt naturam ſemper appetere fateamur, ſitque eſſe præſtabilius quàm non eſſe, nec fieri poſſit ut omnibus id accidat, propterea quòd multa longius ab ipſo principio recesſerunt, Deus reliquo modo vniuerſum compleuit, continua facta procreatione.

2. de ge. & cor. ca. 10.

His perpaucis obſtruſam contemplationem perſcrutatus eſt ſummus philoſophus. Prȩſtantiſſimum eſt ſemper eſſe, quod ſoli Deo ipſique principio competit: Reliqua omnia quæ a principij dignitate longius abſunt, perpetua eſſe non poſſunt. Ne igitur his velut deſertus mundus aliquando deſtitueretur, abſoluta vniuerſa fabrica, Deus ſtatim rebus ſingulis vim indidit procreatricem qua rerum, & ortus & interitus perpetui manerent. Sed quomodo hanc indidit? ſparſis nimirum diuinitatis ſuæ ſeminibus: hæc enim generandi ſemina, generalia quidem in cœlos & ſtellas; peculiaria in re quaque ſua inſeruit. Primùm igitur cœlis ſideribusque ſingulis proprias ſubſtantias motrices præfecit, quas quòd optima mente præditȩ ſint, idcirco intelligentias appellant.

12. Metaph. cap. 7.

Quum videamus inquit, præter ſimplicem vniuerſitatis conuerſionem, quam a prima & immobili ſubſtantia cieri dicimus, alias inſuper errantium ſtellarum conuerſiones, eaſque ſempiternas (eſt enim ſempiternum corpus quod in orbem conuertitur, neque vſquam conſiſtere poteſt id quod eſt in phyſicis oſtenſum) neceſſe eſt vtique illarum etiam conuerſionem vnamquamque ab eo cieri quod per ſe ſit immobile, & ſempiterna ſubſtantia. Et mox: Eſſe igitur ſubſtantias, & iis primam ac ſecundam, pro eo, qui eſt in ſtellarum conuerſionibus, ordine perſpicuum. itaque ex Aſtrologia Eudoxi & Calippi ſuperos motus ſcrutatus, iis parem numerum diſtribuit intelligentiarum: quæ non modò cœlos mouendi, verumetiam inferiora quæque generandi conſeruandique uires obtinerent, ut horum uir-

tus omnis inde gubernetur. Hæc autem paucis admodum complexus eſt, quòd pluribus a Platone explicata iam eſſent. B R V. Equidem de his quid Plato ſentiat dicere fortaſſe poſſim. Nam de Deo, de mundi procreatione, deque cœlorum virtutibus, plurima demonſtrat iſtis conſentanea. Cœlum igitur (inquit) aut mundus aut ſi quod eſt aliud nomen quo maximè appel-

In Timęo

lari gaudet, conſiderandum eſt in primis (id quod ab initio de vniuerſitate quæri oportere ponebamus) vtrum ſemper fuerit, nullo vnquam ortus initio, an genitus eſſe cœperit. Cœpit etenim aſpectabilis eſſe, & tractabilis & corpus habet. Sunt autem talia omnia ſenſu præcepta. Quæ autem ſenſus apprehendit, & quæ opinione cum ſenſu comprehenduntur, ea omnia placuit aut genita eſſe aut gigni. Et quod genitum ſit, id dicimus neceſſe eſſe ab aliqua cauſa genitum eſſe. Verùm enim verò patrem, & authorem huius vniuerſitatis, & inuenire operoſum eſt, & vt inueneris, in vulgus tamen dicere non poſſis. An non hic videtur Plato rem penitùs abſtruſam demonſtratione conſequutus? Eſt ne quicquam hoc argumento vel breuius vel clarius? Quicquid cernitur, tangitur & corpus habet, id aliquando genitum eſt, neque æternum eſſe poteſt. Atqui mundus hic aſpectabilis tangitur, cernitur & corpus habet: quare neceſſe eſt, & huius aliquem iam olim fuiſſe ortum, & futurum aliquando interitum. Et cuius ortus iniciumque fuit, id ab aliqua caſa genitum eſt. neque enim ſine cauſa quicquam oriri poteſt. Ergo mundi cauſam ſtatui oportet, & eam quidem quę nec cernatur ipſa, nec tangatur, nec ſit corpore prædita, & æterna per ſe ſit, neque ab alio quoquam genita. Et rurſum: Volens itaque Deus omnium quæ intelligi poſſunt pulcherrimo & vndique abſolutiſſimo mundum hunc ſimilimum reddere, animal vnum ipſum effecit aſpectui ſubiectum, animalia cuncta naturæ ſuæ conuenientia intra ſuos limites continens. Quum igitur Deus ille qui ſemper eſt, vniuerſum hoc primum condidiſſet, mundi æternam animam illi extrinſecus circundedit, & a medio per omne porrexit: deinde abſoluta pulcherrima mundi fabrica, rationum quædam ſemina illi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mundo vim quoque procreatricem gigneret. Duo enim illa Deum ita condidiſſe Plato commemorat: Dicamus quam ob cauſam

In Timęo

hanc vniuerſitatem & procreationem rerum conſtituerit is qui conſtituit. Nempe bonus erat, & bonus nulla vnquam vlla de re tangit inuidentia. Itaque conſtituto mundo Deus procreatricem vim inſtituit, ſpargens in mundi corpus maximeque in cœlum, ſemina quædam rationum & vim gignendarum rerum, per quam ſe mundus impleret animalibus, ſtirpibus aliiſque rebus caducis, pro multitudine idearum quæ ſunt in mente diuina, fieretque hic mundus, exemplaris illius quam ſimilimus. Hoc rurſus Plato confirmat, referens æternum illum Deum alloquutum fuiſſe mundum, ſtellas, dæmonas quos Deorum Deos, quaſi Deorum ſatu prognatos appellat, quum illis

In Timęo

generandi vim concederet, Dij Deorum quorum ego opifex & pater ſum, hæc attendite, quæ a me facta ſunt, me ita volente, ſoluentur nunquam. Quamquam omne colligatum ſolui poteſt, eſt tamen certè mali, velle diſſoluere quod conuenienti & bona cohęret harmonia. Quare quum orti ſitis, immortales certè quidem ex toto non eſtis, nec indiſſolubiles, nec tamen vnquam diſſoluemini, nec mortis fatum ſubibitis. Nam mea voluntas maius potentiuſque vobis eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa quibus eſtis tum, cum gignebamini, colligati. Nunc quid ſentiam cognoſcite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda geſtant: quibus prætermiſſis

cœli

cæli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim animantium genera ambitu ſuo non continebit, contineat autem oportet, ſi quidem futurus eſt mundus omnino perfectus. At ſi hęc a me vno fiant, vitaque donentur pari erunt cum dijs conditione. Ergo vt mortalia ſint, accedite & ſuſcipite vos ſecundum naturam animantium procreationem meam vim imitati, qua in veſtro ortu ſum vſus. Atque ijs quidem quicquid eiuſmodi eſt, vt & eodem cum immortalibus appellatur nomine. & diuinum vocetur, & principatum in ipſis teneat, & ex eorum genere ſit quę perpetuò iuſtitiam ac uos conſectari uelint: eius ego vobis ſemen ac initium tradam, vos quod reliquum eſt mortale cum immortali contexentes, facite ac generate animantia, eadem cibum ſuppeditantes augete, & intereuntia rurſus excipite. Quam uim eſſe putatis eorum uerborum, quæ pater ille ſator & rerum conditor, tum cœlis tum vniuerſæ mundi naturæ indixit? Ego vobis ſemen & initium tradam. Nònne procreandi uim illis indidit verbo ſpargens rerum gignendarum ſemina? Hæc diuinæ uoluntatis organa ſunt, quibus illi conditorem ſuum æmulati, mortalium corpora effingant, demumque accepto immortali principio gubernent. Neque ſolùm gignendi conſeruandique vires, ſed & omnem fatorum neceſſitatem illis contribuit. Nam cum vniuerſorum opifex Deus conſtituiſſet, aſtris parem numerum diſtribuit animarum, ſingulis ſingulas, ijſque tanquam vehiculo impoſitis monſtrauit uniuerſi naturam, & leges fatales edixit. Hæc uir eximius de Deo, de archetypo mundo & de mundi procreatione ſubtiliter & accuratè diſſeruit. PH. Niſi hæc Platonis eſſe audirem, omnia quaſi interpretationem eius prophetici elogij putarem, Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. In quo tria illa comprehenduntur, dominus, verbum & ſpiritus a quibus conditi ſunt cœli, omniſque eorum virtus accepta. Quęnam autem hæc cęlorum virtus? Ea nimirum quam Dionyſius Areopagita interpretatur, nunc rationum, nunc exéplarium nomine. Exemplaria (inquit) eſſe dicimus rationes in Deo, quæ rerum ſubſtantias ingenerent: has bonas diuinaſque voluntates Theologia vocat, eorum quę ſunt effectrices ex quibus, ſupra naturę conditionem, ipſe Deus quę ſunt omnia produxit. Et rurſum: Deus quoque ratio dicitur in ſacris, non modò quia & rationis & ſenſus & ſapientiæ indultor eſt, ſed quia & omnium cauſas in ſe vno eodemque modo ante complexus eſt. Eadem & Euſebius Paleſtinus vir pręſtantiſſima doſtrina, maniſeſtius aperuit. Primum omnium, inquit, Deus cælum genuit: per ipſum & in ipſo, rerum futurarum omnium opifices rationes inchoans, & ſemina gignendarum rerum ſubiiciens. Cæli porrò conſeruationem potuit nequiſquam luculentius quàm Theodoritus ad Platonis mentem interpretari? Sed enim, quum cœlum corruptibilem mutabilemque ſubſtantiam ſit ſortitum, ſemper eſſe perſeuerauit, quale fuit a principio ſuſtinente ipſum opificis ſui verbo, a quo veluti a creatore regitur & continetur, qui ei ſtabilitatem atque immutabilitatem dat quoad uoluerit. Ex his intelligi poteſt, Platonicos finitimam his theologis doctrinam habuiſſe. Hinc olim dici ſolitum, Platonicos paucis mutatis Chriſtianos fieri. Conſentiunt omnes omnium Sapientium velut ex vno ore ſententiæ, Græcos quamuis multarum artium diſciplina & ingenij acumine præcellentes, nunquam tamen ad ſublimia illa rerum diuinarum faſtigia euaſuros fuiſſe, niſi ab Aegyptiis & Hebræis quos iam olim diuina bonitas eo ſubuexerat, velut porrecta manu tracti fuiſſent. In his primi fuerunt Solon & Pythagoras

In Timæo

Lib. de diuinis nominib. ca.

Lib. de euangel. demonstra.

thagoras, qui quæ ab illis acceperant, alijs deinde veluti per manus tradiderunt, ſed hæ tamen certè per pauca, donec ſenſim relatius ſerpente, ad Socratem & Platonem uentum eſt, a quibus in vulgus promulgata ſunt ea, quæ antè velut myſteria in religioſo ſilentio habita fuerant. quæcunque autem Platonici ad principis ſui interpretationem poſteà inuexerunt, ea omnia è myſticis Chriſtianæ Theologiæ libris, ad ſuorum ſplendorem ac nitorem trāſtulerunt. Vt enim Iamblicus multa, ſic & Porphyrius Originis auditor: & Amelius qui Porphyrij ſcholis præfuit, quemque lecto Ioannis euangeliſtæ prooemio, uehementer admiratum, in hęc uerba prorupiſſe legimus: Ita per Iouem barbarus homo cenſet in principij loco & dignitate verbum, apud Deum conſtitutum, deumque eſſe per quem abſolutè omnia facta ſunt. Mitto alia quæ ad hanc rem adferre poſſem ſi temporis occaſio ſineret.

Res omnes caducas & mortales diuinitus olim conditas fuiſſe: eas nunc cœleſti uirtute & gigni & gubernari, quæ eadem plane eſt diuina. Cap. X.

EVDOXVS.

His ergo miſſis, è cœleſtibus in hęc inferiora & caduca delapſi, quod alterum erat conſideremus, vt mundi conditor Deus diuinitatis ſuę ſemina in ſtirpes & animantia quæque inſperſit, quibus continua maneret procreatio. Deus, inquit Ariſtoteles, per omnes naturas ſuis ſeminibus in plantas in animalia, ſiue ſpecies, ſiue genera ſpectes, eſt diuiſus. Itaque in omnium ſemine Ariſtotelis ſententia diuina uirtus ineſt cuius vi emergunt uniuerſa.

Lib. de mūdo.

12. Meta.

Georgi. 4.

Demum nanque ire per omnes
Terraſque tractuſque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, uiros: genus omne ferarum,
Quenque ſibi tenueis naſcentem arceſcere uitas.

Vt autem Deus unicuique ortus & uitæ, ita etiam conſeruationis eſt author. Rebus, inquit, omnibus ex Deo ſua uita & ſtatus ipſe dependet, aliis clarius aliis obſcurius. Conuenit enim optima ratione vt qui uita eſt ſempiterna, cæteris caducis ſit uitæ ſtatuſque cauſa. Si plura uoletis & apertius, dicam quæ ſcripta ſunt in libro de mundo. Vetus ſermo eſt, a maioribuſque proditus inter omnes homines, vniuerſa tum ex Deo, tū per Deum conſtituta fuiſſe atque coagmentata, nullamque naturam ſatis inſtructam ad ſalutē eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium, ſuæ ipſe demum tutelæ permiſſa ſit. Quocirca ueterum nonnulli eouſque prouecti ſunt, vt hęc omnia dictitarent Deorum eſſe plena: etenim cunctorum, quę rerum natura complectitur, cōſeruator eſt Deus. Hęc in ſummam ſic comprehendit Ariſtoteles: Deus rerum omnium principium & finem & medium tenet. Et Theophraſtus: Diuinum eſt rerum principium per quod & ſunt & permanent vniuerſa. B. Plato etiam quamuis minus expreſſe, vires tamen diuinas rebus quibuſque caducis datas in ortu, cōmemorat in Timæo, quibus genus ſuum propagarent. Eaſdem uerò in uniuerſam perpetuitatem pręſenti Dei numine conſeruari atque gubernari, nec minus caducarum rerum quàm cœleſtium curam illum habere. Deus qui ſapientiſſimus eſt, quique res & curare poteſt & vult, magna ſcilicet curabit ſolùm: parua autem quorum eſt cura facilior, per ignauiam aut inertiam negliget? Fruſtra profectò quicquam conderet, quod non poſſet idem conſeruare

ſeruare. PH. In his quidem; maximè uerò in Ariſtotelicis; audire mihi videor Moſem; qui innumeris antè ſeculis conditi mundi hiſtoriam perſecutus; Aeternum Deum condito cœlo omnique ornatur genere inſtructo, ait vim illi naturalem impartijſſe, quæ nobis in ſigna eſſet & tempora. Deinde animantium omni genere mundum iam genitum impleſſe, quorum quidem mortalium ne continuatio ac genus aliquando intercederet, illi rei pro ſua ſapientia proſpicientem, ſeminibus eorum uim diuinam indidiſſe, qua ſe in omne æuum gignendo propagarent. Quomodo? Herbam uirentem aut pomiferum lignum è terra proferens Deus; ſimul & fructum & ſemen pro ſuo quodque genere ferre iuſſit, ad tuendam ſuam cuiuſque ſpeciem. Marinis ſectis atque uniuerſo piſcium generi, auibus, quadrupedibus, homini denique ipſi imperauit vt ſui quodque generis multiplicatione mundum implerent. Ita ſummus ille rerum opifex dum ſingula conderet, uerbo & ſpiritu oris ſui, ſimul illis uires inſpirauit procreatrices, quibus fieret admirabilis rerum ſeries & continuatio. Deum porrò quæcunque genita ſunt omnia conſeruare, ſacrę teſtantur literæ; in quibus ſparſim Deus rerum omnium lex & uita nominatur, quale quod à Paulo dictum eſt: Deum qui uitam & omnia det omnibus, non longè abeſſe ab unoquoque noſtrum, in ipſo nos uiuere, nos moueri, nos eſſe. Nihil enim eſt; inquit Dionyſius, in ſubſtantiis, quod ipſius omnipotens diuina uirtus non tutetur atque contineat. Stabilem hanc rerum conſeruationem ſic plenius expreſſit: Quæcunque ſunt, omnia eadem ratione, & ut eſſent acceperunt. Suntque & bene ſunt, ab eo qui antè eſt, ut ſint & ut bene ſint conſequuta. Nam in ipſo ſunt & bene ſunt, & quum ex ipſo initium acceperint, in ipſo ſeruantur atque in ipſum finiuntur. Hoc & Theodoritus pulchrè dixit. Gubernator quidem eſt naturę, creator eius, nec quam ipſe fecit nauiculam deſtituit. FV. Hactenus ergo conſentiunt omnes, & cœlum & omnia quæcunque mundus hic inferior caduca fragiliaque continet, olim proximè à Deo fuiſſe procreata: à Deo uires orti accepiſſe retinereque diuinas, quibus tum ſe conſeruent, tum ſui generis propagationi incumbant. Hac ratione ueteres dixerunt, Deum per omnes naturas eſſe diuiſum, & Deorum plena eſſe omnia: quòd uis illa diuinitùs accepta in omnibus permaneat; ſed aliter in cœlo, aliter in caducis rebus: in his ſiquidem uelut in ſtirpibus & animantibus obſcurior ad ſui duntaxat ſimilis, in cœlo præſtantior ad rerum omnium procreationem Quocirca cœlum nullo ſemine multas profert tum animantes tum ſtirpes: at ſemen nihil quicquam ſine cœlo generat, Semen gignendis rebus materiam concinnè duntaxat & conuenienter apparat & inſtruit, cœlum in apparatam illam ſpeciem ſummamque perfectionem immittit uitamque ſuſcitat in omnibus. Quòd autem eiuſmodi præſtantiſſimæ cœli uires proximè fluxerint à Deo, idcirco uerè diuinas eſſe profitemur: neque profectò aliud cœleſte quam diuinum eſſe, eaque nomina Hipocrati, Ariſtoteli, Platoni Virgilio idem prorſus deſignare. Quæ Deus olim propriis operibus inchoauit, eadem nunc quaſi feriatus cœlo tanquam adminiſtro continuanda credidit. Et quæcunque naturæ legibus exiſtere dicimus, eadem primum proceſſerunt à Deo: qui certè nunc admodum pauca proximè; nec cœlo, nec natura, nec ſemine interueniente ingenerat, ſed conditis naturæ legibus omnia per cœlum adminiſtrat. Qua autem id ratione efficiat, pulchrè Ariſtoteles exemplo declarat libro de mundo: Quapropter (inquit) ſi è dignitate regis haudquaquam eſſet Xerxem functione propria adminiſtrare omnia, & abſolue-

Acto.c.17

Lib. de diuinis nominibus.

re

re quæcunque facta cuperet, ipſiſque operibus facientibus pręſentem intereſſe longè id nimirum minus Deo conuenit. Quare auguſtius id decentiuſque exiſtimandum eſt, Deum ſummo in loco ita eſſe collocatum, numinis vt tamen eius vis, per vniuerſum mundum pertinens, tum Solem Lunamque moueat, tum cœlum omne circumagat, ſimulque cauſam præbeat eorum quæ in terra ſunt ſalutis atque incolumitatis. Et paulò poſt: Hoc igitur modo natura diuina ab uno eodemque ſimplici motu primi corporis uim ſuam immittit in ea quæ ſunt primo continentia, ab illiſque ſubinde in ea quę longius atque longius abſunt, quo ad permeauerit uniuerſa. Quippe alterum ab altero motum, rurſus ipſum quoque aliud mouet cum mundo: quum vnumquodque interim agat conuenienter conſtitutioni ſuæ, nec tamen omnibus eadem ſit uia, ſed diuerſa, nonnullis etiam contraria. Quod verò (mox inquit) in hiſce rebus agitur magnoperè ſimile eſt iis, quæ belli tempore inter homines factitantur. Namque ſtatim vt claſſicum exaudiri in exercitu cœptum eſt, alios ipſe uideas ſcuta ſibi aptantes, loricam alios induentes, alios ocreas vel galeam ſumere, balteo ſe cingere feſtinantes. Rurſum alios qui frenatos equos admittant, alios qui currus conſcendant, qui denique teſſeram per explicatam aciem prodant. Tum manipuli ductor ad manipulum, centurio excurrit ad centuriam, poſtremò equites ad cornu, velites ad ſtationem quiſque ſuam feſtinant: Cùm interim ſub uno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipſe ſignificanda accepit ab eo apud quem ſumma eſt imperij. Eodem nos & ipſos modo cenſere conuenit eo uniuerſo. Quum enim ab vna vt impultrice cieantur omnia, fit vtique quod cuique commodum eſt & conueniens. Hæc igitur ratio eſt qua perſuaſus Ariſtoteles cenſet, Dei maximi vim è cœlis per omnia diffundi. Quo autem dilucidius ſit qua ratione diuinę cœleſteſque vires ad rerum omnium procreationem & conſeruationẽ huc defluant, iuuat ea de re Ariſtotelis ſententiam epilogo cõcludere: Deus ſempiternus, immenſus, incorporeus, indiuiduus, non in mundo corporeo, ſed ſupra hunc in excelſo habitans domicilio, immutabilis quidem quum ſit, nulli affectioni ſubiectus, habetque ex ſeipſo uitam optimam & ſempiternam: non præter rationem rerum principium ſtatuitur, omnium primum omnia mouens, a quo ſit rerum omnium ortus, omnium uita & conſeruatio. Quæcunque mentes infinitatem illam ſupra extimam cœli conuerſionem incolunt, in Deo uitam agunt, quæ tota eſt illius contemplatio. Deus porrò cœlos & mundum procreans, ſingulos ſingulis diuinitatis ſuę ſeminibus conſperſit, quæ proprias uires inſererent eaſque naturales, ad naturalem omniũ mortalium adminiſtrationem & conſeruationem comparatas. Is demum ſtirpes & animantia procreans, uiribus diuinis inſigniuit, & ſuis quæque ſeminibus fœcundis impleuit, quorum continuatione perpetua ſobole ſeſe propagarent. Quæcunque olim Deus tum in cœlis, tum in terris progenuit omnia unus tuetur, atque regit, cœleſtia quidem per ſe & proximè animantia verò ſtirpes aliaque mortalia cœlorum ope & interuentu, quibus naturę leges tum procreatrices, tum conſeruatrices indixit & impoſuit. Itaque animantium ſtirpium, lapidum & metallorum omnium quæcunque & fuerunt & eſſe poſſunt formas una cœli forma poteſtate comprehendit, & innumerabilibus illa quaſi grauida formis, omnia gignit & fudit ex ſeſe: una illius vis & facultas, prę ſe fert omnium caducorum vires, quæ uel olim comparuerunt vel poſt hac vnquam comparebunt. Has autem uector mundi ſpiritus, cœlo in totam uniuerſitatem diffuſus, rebus omnibus imperat, ſimul & ſpeciem &

natiuum

natiuum uitalemque calorē gignendis illis atque conſeruandis accommodatum. Is omnia continet, omnia calore uitaque fouet, vt nihil uſquam ſit non huius ubertate confertum. Huius ut & ope & inanima quęque per ſe ſunt & animata ſui quæque generis animam habent, alia quidem nutrientem, alia ſentientem, alia mentis rationiſque participem. Sic illa ſiſe rebus accommodat, ſic ſingulorum naturis inſeruit, ut quantum cuiuſque natura & conditio deſiderat, quantum ipſa ſubiecti præparatio ferre poteſt, tantundem illa exhibeat. Sol quanquam abeſt longiſſimè, aduerſis tamen corporibus lumen ſic impartit, ut niteant ſplendeantque illa fulgoribus: ſed aliter aqua, aliter lapis, aliter lignum, aliter argentum. Ita propemodum & uis illa cœlitus demiſſa, & omnibus quidem eſt uitalis, ſed ita ut aliis tantum hoc largiatur ut ſint, & aliis animam inſuper habeant, idque aut nutrientem, aut ſentientem, aut mentis compotem: non enim uno modo ab omnibus illa ſuſcipitur. Sed hoc uelim poſtremo admonere, ne illam quidem ipſam uim ſui ſemper ſimilem eſſe ut uno ſe ſemper modo rebus exhibere: ſed alias aliter pro ſtellarum ſtatu multiformi, quarum commixtio implexiorique plerunque euariat, tametſi uectoris ſpiritus una eſt & impermutabilis ſubſtantia. Fieri igitur non poteſt quod quidam interpretatur, mundi ſpiritum uitam ſtatumq; rebus omnibus ſic impertiri, vt ne minimam quidem aſtrorum opem deſideret.

Temiſt. I. de anima cap. 24

Hoc ſi eſt cur quæſo non ſimilia & ſimiliter perpetuo generet, quum ſemper æquè pręſens rebus adſit? BRVT. Non admodum diſſimilem mundi adminiſtrationem Plato meditatus, ideas ſolùm uidetur adieciſſe, non eas quidem vt plerique nugantur, inter nubes errabundas ſed in mente illa diuina immortales & immutabiles.

In Timęo

Quæ quum ita ſe habeant (inquit) fateri oportet eſſe ſpeciem quę ſemper eadem ſit, ſine ortu atque interitu, quænec accipiat aliunde quicquam nec ipſa uſquam ad aliud procedat, quæ nec oculis, nec alio ſenſu ullo percipiatur, quamque intelligentia contemplandam ueluti ſorte quadam acceperit. Altera eſt eiuſdem cum ea nominis, illiuſque ſimilis, ſed quæ & ſenſibus percipiatur, & genita ſit, & feratur ſemper & in loco ſit unde poſtea ueluti uaneſcat opinione cum ſenſu comprehenſibilis. Ita quidem uniuerſales ideas adhibita demonſtratione conſtituit, eaſque immortales, a quibus, etiam ſi ſingulorum formæ pereant (velut quum muſcæ aut ſcarabæi omnes occidunt) noue poſſint ſuſcitari. Quàm multa de his arcanorum myſteria Plato adumbratis ſententiis inuoluerit, ex ea quam ad Dionyſium dedit epiſtola perſpici poteſt, in qua ita ſcriptum legimus: Dicis non ſatis eſſe tibi demonſtratam eius quod primum eſt naturam, dicendum eſt igitur, ſed per ęnigmata, vt ſi quid huc tabulæ vel mari uel terra acciderit, qui eam legerit, non poſſint intelligere. Sic autem res habet: Penes omnium regem omnia ſunt, omnia ipſius gratia, & ipſe eſt omnium bonorum cauſa. Secundum uerò circa ſecunda, & tertium circa tertia. Hoc loco mirè ęſtuant Platonici Iamblicus, Proclus, Plotinus, Numenius, Plutarchus aliique plures, de uera interpretatione inter ſe acerrimè cantant: at quam ſim a Platonico præceptore non ita pridem edoctus, hic ſi uidetur ediſſeram. Niſi enim per incuriam aliquam mihi periere, chartulas ſcio & commentariolos mihi eſſe alicubi repoſitos, in quibus ſententiolas quas ex hore dictantis exceperam, memoriæ a me mandatas memini. Vir erat ille natu grandis, canitie venerandus, barba horrida eaque promiſſa, ſeueritate grauis, ſic tamen vt ab inhumanitate plurimum abeſſet. Comitabatur hinc inde & a tergo, ingens philoſophantium turba tum noſtratium tum peregrinorum. Bre-

niter uir erat in quo uno dixiſſes laudatæ illius uetuſtatis ſpeciem relucere, adeò ut chori illius uenuſto ordine & nominis ſplendore captus, me tum quoque in eum comitatum. PH. Quem uerò non alliceret iſte ordinis decor? BR. Sed plus poterat ſumma uiri humanitas & modeſtia, qua quicquid rogabatur, placidè mox & ſine ſupercilio reſpondebat. PH. Amabilis ille animi candor. BR. Diſſerebatur frequenter de rebus abſtruſis & magnis, quas nec ingenij mei infirmitas ferret, nec craſſities penetraret. quodam autem die quum in umbracula conceſſiſſet, poſitis ſub Platano ſedibus, ille quidem mediam occupauit, nos partim in cęteris in orbem ſubſelliis, partim in herbeſcente uiriditate ſedimus. Tum quædam de more præfatus, ad hanc rem de qua agimus ita tandem aggreſſus eſt: Tria circa regem omnium Plato ſtatuit coæterna, bonum, mentem, & mundi animam. Bonum appellat rerum omnium patrem & authorem Deum, qui ſimplex & immobilis, ſupra omnem omnium naturam & intelligentiam in Parmenide conſtituitur eſtque in omnia exuberans bonitas. A patre bonoque mens procedit, ut ab ingenita Soli luce lumen ſplendidum, quę mens intelligentia eſt diuina, & optimus boni filius. A mente rurſum anima mundi defluit, uti ſplendor a lumine, quę per omnia ſpirat, omnia in uita continet. Circa primum qui pater eſt omnium ſimplex eſt & indiuidua bonitatis idea. Ab hac tanquā ab immenſo & inexhauſto fonte, innumerabiles defluunt idearum differentię, haud ſecus atq; ex uno ſimplicique lucis radio, plurimi in cœlo radii diſtincti cernuntur. Has rerum omniū ideas diuina mens excipit, ut ſint ſecunda illa circa ſecundū, illaque mens rerum omnium quæ ſunt, quæ fuerunt quæque olim erunt ſempiternas ideas tanquā ſinu ſuo complectitur. Ab iis uerò, dimanant idearum rationes animę mūdi immiſſę, a rationibus rationū ſemina in cœlos & ſydera ſparguntur. Omnia quæ in mundo ſunt mortalia, a ſua quæque idea & exemplari, quæ mens illa diuina uniuerſa complectitur ſubſtinentur. Ideæ per ſuas rationes, mundi animę communicatas, & hę per rationū ſemina cœlorum corporibus indita, hoc mundi ſpiritu deuectæ, rerū & ortus & gubernationem procurāt, haud ſecus atq; noſtri corporis anima ſpiritibus viribusque de ſe miſſis partium ſingularū naturas uires & opera continet tueturque. Ad eumque modū id efficitur quod eſt cum in Philebo, tū in aliis pleriſque locis, vt existat omnis rerum ortus & adminiſtratio, a cœlorum ſeminibus, ab animę mundi rationibus, ab ideis quæ ſunt in diuina mente, ut omnia tandem ad ſimplex illud unicumque principium referantur, quo poſito conſtituantur omnia, ſublatę intereant. Id quoque longo & accurato examine in Parmenide perpenſum eſt, nam id ſi fortè uirtutis ſuæ inflexionem retraxerit, deficiente uita in mortem corruent uniuerſa. Hęc enim Dei uita, hæc illius actio, rem ad motiones pro ſua quamque natura ciere, uitamque omnibus inſpirare. Et immortalitatis quidem ſeminibus cœlū conſerit, terram uerò mutationum. Qua autem ratione anima ſpiritusque mundi inferiora hęc caducaque omnia & gignant & adminiſtrent, horumque proxima cauſa habeantur, ita quidē exquiſitius Platonicus pręceptor interpretabatur. mundus qui quatuor naturę principia tota, uno cœli ambitu coercet, unum quoddā corpus eſt, cuius partes ut animalium inter ſe cohærent, unius ſpiritus & mundi animæ beneficio. Nam

6. Aeneid

Principio cœlum ac terras campoſque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit: totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Viuunt

Viuunt quidem animalium corpora, ſua quæque anima, mundus autem longè omnibus dignitate præcellens, multo nobiliſſima animan eſt conſequutus. Quę enim obſecro ueſantia, quæ dementia ſit, partem uiuere fateri, negare totum? & mutilo incoatoque corpori animam eſſe, qua integrum & conſumatum careat? Quę peruerſitas, immo uerò quis furor, Vniuerſo uitam eripere, in quo & cuius beneficio ſumus ipſi, uiuimus, mouemur? magna eſt hac in parte diligentia Platonis, & ſunt ab eo collecta in Epinomide, in Timæo in libro de legibus decimo, argumenta & multa & ualida, a cœleſtium amplitudine, a motus cum perennitate tum conſtantia, a diuinitate & præſtantia uitalis ſpiritus & caloris, quem illa nobis largiuntur. Atque ut in terris uiuentium, ſic & in cœlis ſtellarum corpora, animalia eſſe omnia confirmat, eaque ex corpore pulcherrimo, & anima cum optima tum beatiſſima conſtare. Vt autem in nobis eam quæ oſſis eſt formam, & eam quæ carnis, & eam quę nerui, & que alterius cuiuſcunque ſimilaris particulæ gubernat ea quæ totius eſt omnibus quidem particulis ſe communiter impertiens, nullius uero peculiariter propria, totius corporis communis: ſic & quæ totius mundi eſt anima, omnium cœlorum ſyderum, & elementorum, omnium deniquæ quorum ex illis ortus exiſtit animas fouet ac gubernat. Hæc eſt mundi anima datrix formarum, cuius poteſtate & uiribus ſingula continentur, & quam uerè interpretatur naturam eſſe illam uniuerſalem, quę caducis rebus prima eſt origo, cuius uim admirata eſt eorum turba, qui ſe phyſicos appellauerunt, ne minimum quidem eius limites prætergreſſa. Cæterum quo pacto hæc ſe ſuaſque uires rebus ingeneret, repetito aliunde principio, ita eſt interpretatus. Mundi corpus concretum tractabile quum ſit, & comprehenſibile ſenſibus, illius uero anima puriſſima, ſimpliciſſima, omnis corporeæ molis expers, hęc duo inquam quum maxime diſſideant, & longiſſimo ſeiuncta ſint interuallo, non alia ratione coniungi potuere, niſi medię cuiuſdam naturæ interuentu; ea autem eſt ſpiritus æthærus ac diuinus, communis utriuſque & amborum ceu quidam nexus & uinculum. Vt enim animantibus ſpiritum ineſſe non dubitamus, qui & animam retinet in corpore, & ſe ad omnia eius munia accomodatum exhibet inſtrumentum: ſic & quendam in mundo eſſe par eſt, qui non ut ille, quicquam è caducis terreniſque hauriat, ſed totus æthereus, totus elucidus, diuinam prorſuſque cœleſtem conditionem obſtinat.

Hunc Plotinus exiſtimauit a mundi anima uniuerſum dimanare, quem ui ſua genitali illa quaſi turgens, procrearet. Per cuncta diffuſus & incertus, omniū quæ fiunt proximus author, totuſque uitalis uitę ſeminariæ rebus infundit huic enim comes eſt cœleſtis ille diuinuſque feruor qui cæteris naturis omnibus, ſalutarē impertit & uitalem calorem, qui in omnem fuſus naturam, animantia omnia omnes ſtirpes gignit, conſeruat, alit, auget, ſuſtinet. Quare quū una natura ſit quæ mundum omnem continet, quæque ipſum tuetur fatendum eſt ipſam eſſe mundi animam, ex qua conſeruatio & ſaluus omnium omnis oritur, & cuius ſpiritus cuncta complexu conciliat. Sic omnibus inter ſe continentibus neceſſe eſt quod a Tullio dicitur, omnia uno diuino & continuato ſpiritu contineri. In Tuſcal. In uniuerſum mundi corpus diſluens hic ſpiritus, & ſingulis ſe rebus immiſcens, ſecum (perinde ut ſi uehiculum eſſet) tum illam mundi animam, tum idearum rationes, & e cœlum ſideribuſque rationum ſemina inuehit, totis confundit & permiſcet: his porrò comites ſunt ipſa mundi uita, & ſalutaris ille ſiderum calor, a quo eſt tum procreandi, tum nutriendi, augendi conſeruandique facultas,

quam perſpicuè cernimus in ſtirpes, arbores, conchilia animanteſque propagatam.

Aeneid 6.

Inde hominum, pecudumque genus, uitæq; uolantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus,
Igneus eſt illis uigor & cæleſtis origo
Seminibus.

Neque uero ab hoc ordine lapides & metalla ſemoueam, quod nihil in uiuente mundo tam deforme & tam abiectum ſit, cui non infuſus ille ſpiritus munerum diuiniorum aliquid elargiatur. Hæc ſunt optimi uiri, quæ audiueram equidem a Platonico illo, ſed ita multis antè annis, uix ut meminiſſe potuerim, niſi memoriæ labenti hęc chartula in quam ſingula retuleram ſuccurriſſet. EVD. Virum narras haud utique ſilendum, ſed dignum profectò cuius nomen monimentorum æternitati conſecretur. Sed age obſecro hoc nobis ingenuè fatere: cur cum hæc iampridem & audiuiſſes & probaſſes, recondita tamen tenebas, neque in medium proferebas? Cur ſuperiorem concertationem eo uſque incaleſcere patiebare? An illa exciderant animo? An non tibi iure reprehendendus uideris peruicacitatis aut inuidentiæ nomine. BR. Nondum profectò, nondum ulla ea obduxerat obliuio, ſed ad philoſophici ingenii aciem exacuendam hęc inueſtiganda duxi, & ut plenius conſtaret quid quatuor illæ ſimplices rerum naturæ in ſingulis uirium haberent, quas plurimi rerum omnium primordia cauſaſq; ſtatuunt, ex quibus uelint rerum omnium cognitionem capi & certiorem diſciplinis demonſtrationẽ adhiberi. EVD. Experiris tamen non poſſe te in ueteri illa ſententia permanere, ac ueluti ſtationem tueri, aut ſi caſtella quædam munitiora defendere coneris, proditurum te quidem totam philoſophiæ urbem. Sed qui poſſunt diuina illa commentitia uel eſſe uel uideri, quę ſummi naturæ exploratores ac ſpeculatores, pro certis retulere pręſertim aditis demonſtrationibus pro rei natura firmiſſimis & euidentiſſimis?

De ſpiritibus quorum gubernaculis mundum adminiſtrari tradunt. Cap. XI.

PHILIATROS.

AVDIO pręter commemorata toto mundo ſpiritus uagari, quos Græci δαίμονας appellarunt, de quibus mihi uideor quiddam ſuperiore diſputatione ſubodoratus. Nequid igitur rerum inſit uniuerſitati, ſiue ſub aſpectum id cadat, ſiue oculorum obtutum effugiat, quod noſter hic congreſſus non attigerit, æquum eſt & de illis quid ſint, quod illorum genera, quid denique rei mundo procurent inueſtigare. EVD. Ab hac diſputatione aliena prorſus uidetur ſolers iſthæc diſquiſitio. PHIL. Erit fortaſſe non modo ad perſpicuam æterni Dei cognitionem apprimè utilis, immò etiam ad morborum & remediorum quæ trans naturam ſunt demonſtrationem neceſſaria, de quibus pomeridianis horis ex te nonnihil audire confidimus. Quid itaque de ſpiritibus è ſacris literis in unum quaſi faſciculũ congeſſerim, ipſe præpando, uos quæ aliundè legiſtis, profundite. Deus excelſus priuſquam mundi huius

huius

ius aſpectabilis quicquam moliretu r, incorporeum illum miris ſpiritum or-
dinibus conſe rtum cond iderat, qui quum omnes boni eſſent, neque quicquam
malum efficere potuiſſet qui eſſet ipſe optimus, unus tamen Lucifer auſus eſt
in corde ſuo dicere, *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium
meum, & ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, aſcendam ſu-
per altitudine nubium ſimilis ero altiſſimo*. Tum omni exercitu quem frau- Iſaiæ. 14.
de & perfidia fefellerat comitatus, de cœlo corruit in terram qui mane orie
batur & in infernum detractus eſt in profundum lacus. Et, ut inquit *Iudas*
Apoſtolus, *Deus angelos qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dere-
linquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni Dei uinculis æternis ſub ca-
ligin e reſeruauit*. Itaque infinita illa ſpiritum multitudo bifariam tum di-
ſcreta eſt, hi cœlorum ſedibus addicti & conſecrati ſunt, illi cœlo extermina In Epiſt.
ti huc in exilium relegati, elementari mundo ſedibus incertis oberrant. Su-
periores illos nouem choris diſiunxit *Dionyſius*, ſupremum & excelſiſſimum
tenent Seraphin, hinc Cherubin inſequuntur, deinde Throni ab ijs domina-
tiones, mox uirtutes, proximè , Poteſtates, ſuccedunt Principatus, inde Ar-
changeli, tandem Angeli infimo cœleſtium ordine. Ita enim singulosq; ex ſa-
crarum literarum monimentts deprompſit. Quibus autem obeundis mune-
ribus quippe deſtinentur, ita dein expreſſit, Cœleſtium ſpirituum prima di-
ſtinctio Deum iugiter ambiens, & circa illum nullis mediis interpoſitis ag-
minibus aſtans, æternam ipſius ſcientiam ſimpliciter & indeficienti circun-
ſtat affectu. Ea quippe plurimas ac beatiſſimas ſpeculationes, puriſſimis in-
tuetur obtutibus, ſimplicesque & continentes diuinæ claritatis radios ſuſci-
pit, atque diuini cibi alimonia paſcitur, plurima ex diuinis excellenti ratio-
ne cognoſcens, diuinæque ſcientię & agnitionis quantum fas eſt, particeps
facta. Quid autem a ſupremo illo ordine ſingulis deinceps inferioribus in-
fluat, ita quidem expoſuit, Superiores em inentioresque ordines, inferiorum
quoque agminum non carent fulgoribus atque uirtutibus; poſteriores uero ſu
periorum intelligentiæ exortes ſunt. autem omnes ita inſtituti, ut inferio
res ſuperioribus obaudiant, eorumque nutus enuntient. Ac primi illi qui
dem ut ſummi Dei ſe mouentis, conſilia & uoces exponant, reliqui uero pro-
portione debita, ut tandem per infimos Angelos nobis pro modo & ratione De cœle
cuiuſque, diuinorum ſenſuum aperiant lucem. Angeli nanque implendi ſti hier.
peraguunt munus, & ipſorum ordo magis circa euidentiora & apertiora uer cap. 10
ſatur, ac mundana fermè negotia ab eis diſponuntur. Enuntiant enim di Cap. 9
uina myſteria humanis ordinibus, quibus eos præeſſe credendum eſt, ut il-
lorum miſterio ferantur ad Deum & conuertantur, fintque ipſius ſocie-
tate & coniunctione fœlices. Humanarum rerum adminiſtrationem An-
gelis ſacra ſcriptura diſtribuens, Michaelem *Iudęorum* principem, alios
aliarum gentium pręſides conſtituit. Statuit enim altiſſimus terminos gen
tium iuxta numerum angelorum *Dei*. Neque uerò gentibus duntaxat aut
terræ prouinciis, ſed & ſingulis nobis addictos eſſe cuſtodes. Angelos, in-
concuſſa illa Euangelii ueritas teſtatur. *Videre, inquit, ne contemna-
tis unum ex his puſillis, dico enim uobis, quia angeli eorum in cœlis ſem* Dan. 10
per uident faciem patris qui in cœlis eſt. Sic (ut proditum literis accepi Deut. 32
mus) primi parentis cuſtos Angelus dictus eſt Raziel, Abrahę, Zakiel:
Iſaac, Raphael: *Iacob*, Peliel: *Moſis*, Mettraton. Per hos internuntios
plurima illi diuinitus acceperunt. *Vnde* intelligitur infinitam haberi Matth. 18
Angelorum multitudinem, quam tamen ſacræ literæ extremum quiddam

Daniel. 7. indicentes, ad decies milles dena millena produxerunt. At uerò malignorum ſpirituum uix uſquam uiderunt ordines exercituſque attigiſſe. In omnibus tamen hęc mala inſunt, furor rationis expers, demens concupiſcentia, cogitatio præceps atque proterua. Hęc iudas triplici genere com-

In Epiſto. plexus eſt; Hi inquit carnem quidem maculant, dominationem ſpernunt, maieſtatem blaſphemant. Itaque dæmones è patria ſedibuſque exturbati effrenatius in huius mundi principatum exules inuaſerunt, ſicque uniuerſum obſidione impleuerunt, ut nulla toto ſit orbe regio, qua non illi Deorum nomina ſibi uſurpauerint, adeo quidem ſubdolè & uerſutè, ut (quod mirum uideri poteſt) apud Gallorũ Druydas & diſtantiſſimos Indorum Gymnoſophiſtas, idem ſit cultus deprehenſus. Hanc maximè curam doli omnibus & præſtigijs adhibuerunt, ut idolorum ſpecie tanquam Dij colerentur. Quanquam appellente Chriſto Principe luminũ, Princeps huius mundi foras eſt eiectus, neque in nobis habet quicquam circumiens tamen tanquam leo rugiens quærit quem deuoret, & quem irretiat technis ſuis tentatio nunque inſidijs plura in pręſentia è ſacris non ſuccurrunt, unde pleniorem dęmonum poteſtatem aſtruam; uos quę aliunde noueritis, effundite. BRVT. Rem abditam, nulla ſenſuum acrimonia comprehenſam, temeritas ſit ſpreto omnium authorum patrocinio conſtanter aſſeuerare. Quocirca de dęmonibus quicquid ſum dicturus è Platonicorum fontibus exhauriam. Dæmones quoſdam eſſe, eoſque mundo uagari, hoc ſenſus teſtimonio Plato comprobauit; An eſt quiſquam qui dæmonum quidem opera opinetur eſſe, dęmones

In Apologia. autem neget? Quod ſi dęmonia eſſe puto, neceſſarium eſt putare me dæmones quoque eſſe; an non ita ſe res habet? Sed omnium nimium multitudine quaſi mundum aliquem inſtituens, In Epinomide ſummos Deos, ultra mundanos ait ampliſſimam rerum prouidentiam habere; ſub his in cœlo quoſdam conſpicuos eſſe, tertio infimoque loco dæmones; horum genus unum ex ęthere, alterum ex aere eſſe. Ac neutrum, inquit conſpici totum poteſt; ſed quamuis hi dæmones prope nos ſint, nunquam tamen manifeſtè nobis apparent. Et mox; Aliud uerò quod ex aqua eſt, rectè ſemideum uocabimus. Id nonnunquam cernitur, nonnunquam aſpectui noſtro ſe ſubtrahit; & quum uidetur tenui uiſu perceptum admirationem adfert. Præter tria hæc dæmonum genera Plato quoq; Hæroas inſtituit, libro quarto de Legibus. Poſt deos iſtos, inquit, dæmonibus uir mentis compos ſacrificabit, heroibuſque poſt dæmones. Hæroas extimorum hominum animas eſſe definiunt, a corporis nexu ſeiugatas & liberas. Quos Plato dæmones promiſcuè appellauit, hos Latini ex officijs diſtinxerunt. Qui adminiſtrandis regionibus præſunt, Dii patrii Penateſque; qui pecato & quieto numine dæmum poſſident, Lares; aut ſi quando terrorem incutiant, Laruæ; qui uero nobis ſingulis teſtes & cuſtodes additi ſunt, Genii appellantur. Hęroas quos Græci dixerunt, ue-

In Epinomide. teres Latini Lemures dicere ſolebant. Quibus uiribus præditi ſint, ex Platone accipite. Prudentiæ mirabilis participes ſunt, acuto quippe ingenio tenacique memoria cogitationes noſtras omnes cognoſcunt. Honeſtos bonoſque homines mirificè diligunt; improbos uehementer oderunt, ut pote qui doloris participes ſunt. Sed Deus qui diuinam ſortem perfectè poſſidet, a doloribus uoluptatibuſque liber, ſapientia cognitioneque perfectè fruitur. Quum autem refertum animalibus cœlum ſit, & Dij ſummi & dæmones ſe inuicem interpretantur. media enim animalia tum ad terram, tum ad cœlum, leni motu feruntur. Hoc ipſum in conuiuio Diotimæ fatidicæ mulieris au-

thoritate

thoritate ſtabiliuit. Quam uim habet dęmonum natura? Intemperatur & traijcit humana ad Deos, diuina ad homines. Et mox: Deus quidem homini non miſcetur, ſed per id medium, commercium omne atque colloquium, inter Deos homineſque conficitur, & uigilantibus nobis atque dormientibus. Hæc quidem de naturis dæmonum: nunc ut ſint illius ſingularum mundi regionum gubernacula diſtributa, ex Politico ubi de uita quæ ſub Saturni regno ducebatur, audite: Tunc ſanè totius mundi princeps curatorque primum Deus extitit, at nūc per uarias mundi plagas ſingulæ ipſius partes a Diis principibus diſtributę ſunt. Animalium quoque genera gregatim diſtincta dæmones quidam tanquam diuini paſtores ſortiti ſunt, quorum quiſque ad munus ſuum obeundum ſufficiens quum eſſet, ſinguli ſingulis ſic ut ille uoluit præficiebātur, quibus præerat ipſe. Plenius in Critia ſiue Atlantico: Dij quondam uniuerſum terræ orbem ſigillatim ſortiti ſunt, in regiones ſingulas diſtributum. Qui perſuaſione pro gubernaculis utebantur, eaque animam attingebant: & pro arbitrio ſuo ita ducentes, mortale genus omne gubernabant. At quomodo? libro de legibus quinto expreſſit, quo eas regiones fęliciores haberi cenſet quæ meliores dęmonum rectores fuerint ſortitæ. Nec illud, inquit, o Clinia & Megille nos fugiat, magnam eſſe locorum ad ferendos meliores peioreſque homines differentiam: quibus diuerſa prout expedit legibus ſancienda ſunt. Maximè autem loca regionis differunt, in quibus inſpiratio quædam diuina eſt; & quę dæmones ſortita ſunt, qui habitantes ſic uel contra ſuſcipiunt. Vnde in Phedro commemorat dęmonem quendam Aegyptios primum literas docuiſſe, compluribuſque locis uaticinia audiri. Audiui equidem, inquit Socrates, circa Naucratim Aegypti, priſcorum quendam fuiſſe Deorum, cui dicata ſit auis quam ibim uocant. Dæmoni autem ipſi nomen Thenth. Hunc primum omnium numerum & numeri computationem inueniſſe, Geometriamque & aſtronomiam, talorum rurſus alearumque ludos, & literas. Erat tunc totius Aegypti Rex Thamnis; ad hunc Thenth profectus, artes demonſtrauit ſuas, dixitque eas diſtribui deinceps Aegyptijs cęteris oportere. Et mox; Qui in Iouis Didonęi templo uerſantur, ex quercu ſermones primos fatidicos erupiſſe aſſerunt. Quapropter libro de legibus quarto, ſic omnem regionum ciuitatumque adminiſtrationem colligit; Quum intelligeret Saturnus quemadmodum ipſi narauimus, nullam hominis naturam res humana ita gubernare poſſe, ut ſi omnibus arbitratu ſuo dominetur, laſciuiori ſuperbia ingiuſtitiaque non repleatur; quumque hæc inquam non ignoraret, non homines, ſed diuinioris præſtantioriſque generis dæmones ciuitatibus noſtris reges principeſque præfecit; quod nunc uos in ouium gregibus aliorumque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, ſed nos ipſis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans, genus dæmonum generi noſtro præſtantius, nobis pręfecit. Iam uerò quod de proprio cuiuſque dęmone è ſacris protuliſti ſic Plato in Phædone legitur aſtruxiſſe; Nihil n. aliud quū migrat ad manes anima, ſecū trāsfert, præter eruditionē atq; educationē; quę quidē ſtatim in principio transmigrationis illius, plurimum uel prodeſſe uel obeſſe dicuntur. Ferunt enim quēlibet hinc illuc emigrantem, ab eo dæmone quem uiuens fortius fuerat, in locum quendam duci, ubi oporteat omnes una collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficiſci eo duce, cui mandatum erat, ut hinc decedentes ad illa loca traducat. Propius Socratis dæmon multis locis celebratur a Platone. Alcibiadem alloquutus Socrates ſic ait; Curator

meus

meus melior & ſapientior quam tuus Pericles. Alcibi. Quis hic o Socrates? Socrat. Deus Alcibiades, qui me uetuit ante hunc diem tecum diſſerere: cui credens, aſſero te per nullum alium, quam per me claritatem conſequuturum. Et in Theage ſic ait Socrates: Adeſt mihi diuina quadam ſorte, dæmonium quoddam a primam pueritia me ſequutum. Hęc enim uox eſt quædam, quæ quum ſit, ſemper eius rei quam facturus ſum, diſſuaſionem demonſtrat, prouocat uero nunquam. Quòd ſi quis amicorum meorum quandoque aliquid communicat, extatque uox, hoc illa diſſuadet neque facere ſinit. Cuius quidem rei uobis teſtes dabo. Charmidem uirum bonum Blanconis filium noſcitis; hic aliquando &c. Et mox ſubdit. Quibus autem fauerit in ipſa familiaritate poteſtas dæmonii, breui ij proficiunt. Et rurſum; Si Deo gratum eſt, permultum quidem & breui proficies; ſin contra, minimè. Vnde libro de Repu. ſexto ait; Dęmonis autem noſtri ſinum referre nunc non decet. Et libro de legibus ſexto, monet unumquemque numen ſuum & proprium dęmonem, conuenienti ſibi honore afficere, quo ſe is familiarem prębeat, omniaque ſeruet illæſa. In quam ſententiam hęc poſt multa protulit Apuleius. Hic quem dico prorſus cuſtos, ſingularis pręfectus, domeſticus ſpeculator, indiuiduus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator: ſi rectè animaduertatur, ſedulò cognoſcatur, religioſè colatur, ita ut a Socrate iuſtitia & innocentia cultus eſt, in rebus incertis proſpectator, dubiis pręmonitor, periculoſis uiator, egenis opitulator qui tibi queat tum ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe coram quum uſus poſtulat mala auertere, bona proſperare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſidera aduerſa corrigere. Hæc ſunt quibus ad ſacrarum imitationem Plato & ciuitatibus adminiſtrandis, & domibus nobiſque protegendi dęmones addictos confirmat. Cæterum nuſquam malignos a bonis ſeiunxit, ſed omnes promiſcuè Deorum nomine complexus eſt: nam illius ætate bonos dæmones nondum innotuiſſe conſtat. Quoſcunque uetuſtas Deorum cultu uenerata eſt, omnes authore Porphyrio cacodęmones erant. At Platonici iuniores, eos genere toto diſiunxerunt. Clare quidem Proclus, ſed apertius Iamblichus. Dii, inquit, Angeli, dæmones boni, non apparent phantaſtico modo, ſed proprio prorſus & uero. Spiritus uero mali, phãtaſtico fallacique: ſimulant Deorum pręſentiam demonumque bonorum, ideoque cultorem ſuum iubent eſſe iuſtum, ut ipſi uideantur boni ſicut & Dii. Quoniam uero natura ſunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad iniuſta conducunt. Hi ſunt omnino qui & in oraculis mentiuntur & fallunt, & turpia conſulunt atque peragunt. Dii uero bonique dęmones neque fallunt unquam, neque conferunt ad iniqua. Eſt inſuper malorum natura demonum ſibimet inconſtans, inſtabilis ſecumque diſſidens, alias alia ſuadens. Superiorum uero natura ſibi conſtat aſſidue, eundemque ſeruat ſemper in actione tenorem. Is mox plurima de proprio cuiuſque dęmone ſubiecit, & rationem duplicem qua illum nobis familiarem reddamus; harumque alteram artificioſam appellat, quam Porphirion ſecutus ait ex cœli figuris & geneſeos poteſtatibus deduci. Supra hęc nonnulli curioſa nimis & præcipiti indagatione ſceleratas artes inuexerunt; alii in nefariam dęmonum ſocietatem atque commercium ſeſe quæſtionibus obſtringunt; alii gentilitiis ſacrificiis ſummos illis honores deferunt quo rerum potiantur; alii diuinorum nominum poteſtate illos ſubigere, in ſuamque ditionem redigere confidunt, quibus ut ſeruis imperent. Quæ

omnes

omnes prorſus uanę & captioſæ ſunt artes. Sed nec illa de qua modo dicebā minus ſuperſtitioſa eſt, qua plerique glorioſius iactant bonos dæmones poſſe ſibi familiaritate coniungere, quorum conſuetudine, optima quæque condiſcant, hi ſiquidem difficile comparent, nec niſi ſummi Dei iuſſa capeſſunt. Illorum uerò ſimulata ſpecie cacodęmones percurioſis hominibus multa plerunque ementiuntur. Itaque qui aut gētilitiis ſacrificijs, aut ſimulatis nominibus diuinis accerſiti conuolant, omnes ſunt cacodæmones, qui tametſi optāt uenire, cogi tamen ſe ſimulant, inquit Porphyrius, ut ſuis non dein prę ſtigijs irretiant. Vidi quendam ui uerborū ſpectra uaria in ſpeculum deriuare, quęcū que imperaret mox aut ſcripto, aut ueris imaginibus ita dilucidè exprimerēt ut promptè & facile ab aſſidentibus omnia internoſcētur. Audiebantur quidem uerba ſacra, ſed obſcœnis nominibus ſpurcè contaminata, cuiuſmodi ſunt elementorū poteſtates, horrēda quædā & inaudita principū nomina, qui orientis, occidentis, auſtri, aquiloniſque regionibus imperant. Cæterum omnis dæmonū quauis arte parata neceſſitudo, omniſque horū præſtigiorū ratio, peſtifera fraus eſt in extremam hominū perniciē introducta. Nā Porphirio teſte, dæmon mendacii parens rogatus, etiam quæ nō nouit cōſtāter affirmat, & quæ nouit, ſi ſemel uere, decies illa falſo refert, naturę ſuæ nunquam immemor. EV. Multa quidē & expreſſa de dæmonibus ex authorum ueſtrorum fide depromſiſtis, ad quæ ſi nequeā Ariſtotelis ſententias ſingillatim accommodare, quid tamen illius opinio ferat, hinc perſpici poteſt, quòd Deorum plena eſſe omnia ex Pythagoreorum doctrina aſſeuerat, & naturales Deos mūdū hunc inferiorem, ſublimiores uerò ſuperiorem illū ſola cogitatione comprehenſum moderari, atque conſeruare, Quanti uerò aliorū de his tū ſcripta tū dicta æſtimauerit, ex his paucis quæ libro de diuinatione per inſomnia, memoriæ mandauit, coniicitur, Sublata, inquit, cauſa quę ad Deum referatur, nulla præterea alia uidetur conſentanea eſſe. Quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quoſdam eſſe in Boriſtene, & iuxta columnas Herculis, qui futura præſentiant, captum ingenii noſtri excedere uidetur. Libro de partibus animalium ita ſcriptum legimus Heraclitum dixiſſe ferunt ad eos, qui quum alloqui eum uellent, quod fortè in cauſa furnaria quadā caloris gratia ſedentem uidiſſent, accedere temperarunt. ingredi eos fidentes iuſſit, quoniam (inquit) ne huic quidem loco Dii deſunt immortales. Quo ſanè loco Deorum nomen Geniis, Penatibus, Lemuribus, ſpiritibus denique omnibus Platonico more impertiuit, ut qui peræquè omnes incorporei & a noſtris ſenſibus remoti ſint, operibus ſolis conſpicui. De his autē quæ ad rei medicę exercitationē nō admodum accomodata uideri poſſunt, iam fortaſſe ultra modum. Quumque gnomonis umbra in ſolario meridiani inſtare commonſtret, par eſt diſſerendi finem facere, & quieti ualetudinique nonnihil tribuere. Heus pueri menſam primis cibis extruite. PH. Ne te pœniteat optime Eudoxe, in hanc diſputationem ceu ui quadam impulſum fuiſſe, quam ſpero non parum fructus ad rei medicæ uſum nobis allaturam, & cum mihi, tum cęteris omnibus qui diſputantibus nobis aſſederunt, eximium quendam diuinitatis ardorem concitaſſe. Si quos enim ſpiritus orbe toto uolitare & uagari compertum habemus, eoſque ſeu non attingi, incorporeos eſſe, immortales, & intelligentiæ participes, conſtans id & firmum eſſe debet, animam quam in nobis ſentimus intelligentię capacem, incorporeum ſimul & immortalem haberi, & eundem quum è corpore emigrauit, in perpetuum uiuere, referrique in ſpiritum greges.

Lib. I. c. 5.

Si extra

Si extra concretum hunc aſpectabilemque mundum innumerabilis ſpirituum multitudo, quaſi in turmas digeſta, ducibus gubernatur, neceſſe eſt omniuo, & ducibus ipſis Regem unum Imperatoremque ſummum præfici, qui principatum tenues diuinitatis ſplendore intelligendique præſtantia, immenſusq́; ſit & incomprehenſus, cuius maieſtatem & præſtantiam infirmitas fragilitasque noſtra, ne tenuiſſima quiſdem ſuſcipione poſſit attingere, hoc luto hoc denſo corporis cemento demerſa. His animi quaſi primis epulis corroborati, corpus oblectamento quodam & ſolatio leuaturi, lauemus, & menſæ accubamus.

LIBRI PRIMI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, FINIS.

IOANNIS FERNELII AMBIANI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

VTres cæteræ omnes quas mundi hæc uniuerſitas comple ctitur, ab initiis & quaſi rudimentis quibuſdam obſcuris ortum accepere: ita naſcens rerum cognitio atq; ſcientia, principio rudis in his ſolum uerſabitur, quæ uel oculis uel auribus, uel aliis denique ſenſibus diſci percipique poſſent. Etenim prima illa ætas effectus duntaxat intuebatur, qui coram & in conſpectu omnium erant, cauſas ex quibus illi prodiiſſent minimè contemplata. Poſteà uero quaſi adoleſcens ipſa rerum cognitio, ſtudio exculta maiore, in ea altius penetrare cæpit, quę penitus abſtruſa & longiſſime a ſenſibus diſiuncta, ſolius mentis ui & agitati one condiſcerentur. Tum primum nata nomenque ſuum adepta eſt philoſophia, quæ una omnium quæ fiunt cauſas ratione animoque luſtrat & perſequitur, haſque ex euentis inueſtigat atque demonſtrat. Quoniam uero non ſemper euidentes eæ ſunt, & plerunque in obſcuro poſitæ deliteſcunt, non ab omnibus peręque ſunt comprehenſę, ſed unius eiuſdemque rei alij alias ſæpe cauſas attulerunt, ut ſua quique probabili ratione ducebantur. Plurima hinc philoſophandi genera proceſſerunt, è quibus duo commemorantur in hũc uſq; diem præclara: unum ſub Democrito, alterum ſub Hipocrate principe. Ille cauſarum omnium ordinem perſequutus, fortuitam illam atomorum concurſionem implorans, eas ipſas rerum omnium prima elementa fecit. Hippocrates non hæc, at terram, aquam, aerem & ignem: a quibus inter ſeſe confuſis omnia quæ oriuntur & occidunt naſci alique contendit. Hæ ſectæ ductę ab humili eoque progreſſæ ſunt ad ſummum, ut non in philoſophia modo, uerumetiam in medicina pręclaros imitatores & æmulos inuenerint; qui cum rerum omnium, tum morborum cauſas ad ſua quique elementa referri oportere, non infirma ſed maxime credibili probabilique ratione ſuaderent. Atomos amplexati ſunt qui ſe methodicos medios appellarunt: terram, aquam, aerem & ignem dogmatici. Vtrique ſua principia tam arctè tenent tamq; accurate defendunt, nihil ut gigni fieriue putent, quod non ſtatim cauſis illis acceptum ferant. Quæ quum ita ſint, uelim unuſquiſque ex bono & æquo ponderet ac iudicet, quam parum firma & quantum in opinione dubia ſint quęcũque de primis rerum cauſis diſputari ſolent, utque de his nihil certum nihil cognitum comprehenſumque animo haberi poſſit. Euentorum ſuas utrique cauſas iactitant, has magna probabilitate rationum tuentur authorum utrinq; par fere numerus qui ingeniorum laude & acrimonia non admodum diſpares ſint. Vtrorum igitur teſtimonio fidem attribues? In utram te illorum familiã recipies? Stabilitatemne uel authoritatem habere poſſit, qui ſe com-

mentitiis illis opinionibus adiunget? Atomos ueteres iã ridemus, miramurq; ut ibi quiſquam perſuaſerit corpora quædam ſolida atque indiuidua, fortuita illa concurſione res magnitudine immenſas, uarietate multitudineque infinitas, omnemq; abſolutiſſimum hunc mundi ornatum effeciſſe at certè ſi Democritus mortem cum uita commutare poſſet, multo acrius hæc quæ putamus elementa, ſuo more rideret. Quę equidem huc non idcirco aſtero, ut quaſi armis contendam quatuor elementorum mundi uires nullas eſſe, ſed ut clarum perſpicuumque fiat, eos qui rerum omnium efficientes cauſas ab his elementis neceſſariò petunt, quæ duntaxat probabili ratione ſtabilita ſunt, plurimum diſputationibus ſuis hallucinari, multorumque euentorum cauſas alio pertinere.

Rei cuique genitæ, alias a materia, alias a Qualitatum temperamento, alias a Forma uires ineſſe. Cap. I.

BRVTVS.

IAM ſatis, & magis opiparè quam Philoſophos decet, epulati ſumus hilarem in modum. Ne quid igitur diei huius tam pręclare nobis pereat, ad frugiferam fructuoſamque diſputationem noſtram reuertamur, & è philoſophia quaſi e uadis & fluctibus emerſi, in amplum illum medicinæ campum concedamus. In quo non ut mane, diſſerendi ſubtilitate digladiari uelim, ſed reſtinctis contentionibus armiſque depoſitis (ne quid paſtis controuerſiam fieri diſceptationem cauſentur) ex te pacatus audire, quantam in re medica abditarum cauſarum uim eſſe putes. E V. Velles igitur diem hunc totum amicis eripere, qui ut animum a grauioribus curis hilaritate quieteque relaxarens, nos comitati fuerant. Quando autem uideo noſtra hæc colloquia illis non iniucunda fore, placet diem totum ut cœpimus literis conſecrare. At ne uel Solis ardore torreamur, uel terris his coerceamur, conuenient ſub hortorum uirentibus umbraculis, in herbeſcentibus ſubſelliis conſidere, qua placidiſſime ſpirat Fauonius; eritque nobis terræ tumulus pro menſa, in quam libros ſi res exigat reponemus. Accedamus itaque, & hic molliter ac delicate recumbamus. P H. Locus ſane amœniſſimus, quo uel Muſę plurimum oblectentur. confert huius amœnitas nonnihil ad rei quam experimus peſpicuã dilucidamque explicationem. Eia tu iam quum uoles ad rem aggredere, a medicinæ principis exorſus. E V. Tria quidem hæc mater am, ſpeciem atq; temperamentum, in uniuſcuiuſque rei naturalis compoſitione contineri, multis ſupra rationibus eſt confirmatum. E quibus duo ut principia rem omnem conſtituunt, at temperamentum duntaxat ineſt in materia, quę ex primorum mundi elementorum permiſtione concreuit. Nunc ut ab iiſce tribus neque a pluribus rerum omnium uires profectæ ſint, & quales, ediſſerendum. P H. Rectè tu quidem uiam quam nos tenere oporteat ingrederis, perge igitur reliquum iter conficere, & dic cur rei procreatæ, alias a materia alias a temperamento, alias a forma uires ineſſe putes, quum unica ſit totius ſubſtantia, a qua omnis actio omniſque effectus enaſci & emanare creditur. E V. [9. Meta. ca.2.] Ariſtoteles efficientium cauſarum, alias eſſe proponit rationis expertes, alias particeps. Quęcunque (inquit) rationis ſunt participes, contrariorum operum ſunt effectrices, expertium autem rationis unaquæque unius duntaxat operis eſt principium. Hinc autem argumentum ſic ratione comprehendam, Cauſarum facultatumq;

cultatumque naturaliũ quæ ſunt rationis expertes, una unius eſt effectus principium, neque ab una & eadem poſſunt complures diuerſique effectus prodire. Atqui uniuſcuiuſque ſimplicis naturaliſque corporis uelut ſtirpis, complures notamus effectus, eoſque admodum uarios & diſpares: Nequeunt igitur hi ad idem communeque principium referri, ſed eſt neceſſe horum multæ ſint cauſæ. P H. Etiam ſi hoc unum complures cauſas & facultates habeat, eas tamen omnes temperamento acceptas feram, ni tu mihi patefeceris, harũ nonnullas a materia, & nonnullas a ſpecie coferri. E V. Primum quidem in temperamento uires aliquas ineſſe haud inficiaris. P H. Id ne inficiarer quod omnium philoſophorum medicorũque ſententiis ſtabilitum eſt? E V. Neque tamen id in ſe uno functionum omnium uires comprehendit. P H. Quarum nam igitur? E V. *E*arum duntaxat quæ quodammodo primarum qualitatũ naturam conditionemque, redolent. P H. Quomodo? E V. In permiſtione neceſſum eſt omnino; aut unam, aut duas qualitates excellere: quę quoniam ſuperiores ſunt omnem temperamenti efficiẽtiam ſibi uendicant, ut quicquid ab illo efficitur; id ab iis perfectum eſſe dicatur, quãuis otioſa non ſint cætera. Quod enim calidum perhibemus, id quidem calefacit, licet imbecillius quam ignis; quod calidum ſiccumque eſt, calefacit ſimul & exiccat. Neque ex temperamento poteſt ulla functio prodire, que non ad uincentis qualitatis naturam uimque referatur. *H*æc ſi ſola & ſit pura elementi uires habebit; ſi contrarij permiſtione temperata, eaſdem prorſus etiamnum uires, licet obſcuras & inferiores, obtinebit. Contrarii enim repugnantia, uincentis qualitatis uires & exuperantiam impedire quidem poteſt, at illius naturam ac uim nequit prorſus obterere. Ergo in temperamento neceſſe eſt uincentis elementi uis maneat, atque dominetur, licet depreſſa & infirmior; quæ ſemper naturę priſtinæ memor, alterius diuerſique generis nullum poſſit effectum proferre. *Id* ita eſſe ut ibi perſuadeam ſubtiliore mihi ratione opus uidetur. Vera permiſtio corporum eſt, temperamentum ſolarum eſt qualitatum. Contrariæ autem qualitates non in ſe mutuo tranſeunt; inquit Ariſtoteles (neque.n. calor abit in frigus, neque humor in ſiccitatem, aut contra) ſed ipſum duntaxat corpus ſubiectum mutationem ſubire conſtat. Neque enim calor, frigori neque frigus calori, ſed quod ſubiicitur utrique eſt materia. Ergo ſi contraria exiſtimat in ſeſe commigrare non poſſe, qui fiet ut ex principium qualitatum temperatione aut uis aut qualitas noua emergat, quę diuerſam naturam adepta, illarum nihil redoleat? Neceſſum eſt igitur uires quæ ex principium qualitatum temperamento prodiere, ſuperioris dominatiſque qualitatis naturam immitari. P H. Huius ſane concluſionis rationes uideo materiam uero quas tandẽ ad efficiendum uires accepiſſe putas? rudis enim & informis quum ſit, atque dumtaxat ſuſtinendis rerum formis ſubiecta, nihil prorſum efficit ſed patitur ſuſtinetque omnem mutationis ordinem. E V. Simplici nudęque rerum materię, uires nullas aut functiones ineſſe ſtatuo: ſed ei quadam ex permiſtis elementorum ſubſtantiis concretam eſſe confirmauimus. Hanc autem luculentius explicare conſtitui. demonſtratum eſt ab Ariſtotele cum aliis locis, tum maxime quarto Meteorologicorum, e quatuor primi qualitatibus duas, calorẽ nempe & frigus agere ob idque efficientes appellari. duas uero humorem atque ſiccitatem pati, iccirco & patibiles dici. Sic & de primordiis naturæ ignis & aer tanquam cauſæ efficiunt, aqua & terra patiuntur ut materia. Quæ enim potentiora ſunt & uiribus excellunt, ſimpliciter efficientia pronunciat, aquam uero & terram quæ minus poſſunt, materiam facit concreto-

2. De gñatione. cap. 6.

2. De gña. cap. 1.

2. De gña. cap. 2.

Cap. 1.

rum corporum,horumque qualitates ſiccitatem & humorem patibiles. Animantes.inquit,in terra & in aqua duntaxat perſiſtunt atque degũt, in aere autem & in igne minimè propterea quod terra & aqua corporum materies exi-

4. Meteorol.ca. 5. cap. 10.

ſtunt. Mox ſubiungit, Quod itaque patitur,aut aridum aut humidum, aut ex utroque conflatum eſt. Atque aquam humidi, terram ſicci corpus eſſe ſtatuimus;quippe quæ inter humida & ſicca,maximè pati ſolent. Et alio loco. Quũ autem ſimilaria alia ratione ac uia quam diſſimilaria conſtitui ſoleant ex quibus ea fiunt,ſunt materies quidem ſiccum & humidum,& terra & aqua horum enim utrunque utriuſque poteſtatem habet euidentiſſimam; efficientia uerò calor atque frigus,hæc enim ex illis ſimilaria corpora conſtituunt. Quid autem hinc eliciam uideto. *Humorem atque ſiccitatem patibilis qualitatis ſtatuit Ariſtoteles;terram uero & aquam quibus illarum plurimum ineſt, materiem naturalium corporum.Itaque quas recenſet ille ſecundarias qualitates a patibilibus ortas,quoſque corporeos affectus nuncupare ſolet,nos etiam optima ratione uidebimur,materiæ uires & qualitates appellare. Eiuſmodi autem ſunt durum & molle,craſſum & tenue,uiſcoſum & tenerum. Sic enim uerto quod Græci ψάθυρον Plin. friabile appellat, læue & aſperum,rarum &

2. De gñatione. cap. 5.

denſum,& quæ huius ſunt ordinis,omnia in materiam penitus immerſa. Poſſum & aliter hanc ipſam materiam eiuſque uires exprimere. Ariſtoteles de his diſputans ſubtilius,omnia elementa appellat efficientia, illorum qualitates ac uires contemplatus. Dum autem ad illorum ſubſtantiam animum mentemque adhibet,omnia patibilia & naturalium corporum materiam ſtatuit, ex qua conſtent quęcunque circa hoc uniuerſitatis medium collocantur. Hæc eſt igitur miſtorum corporum materia,quę ex elementorum materiis qualitatum ui concreta,uires habet,eaſque quas nuper appellaui ſecundarias:& a qua unumquodque,molle uel durum,craſſum uel tenue eſt.Ea ipſa cauſa eſt cur cibus ocyus tardiuſue alat, & cur uires habeat aut obſtruendi aut aperiendi aut detergendi. PH. Id (puto) perinde eſt atque ſi dicas,alias ab elementorũ qualitatibus,alias ab eorum materie uires naſcit, at nihilominus utręque ab ipſis plane ſunt elementis. EV. Vtraſque dices ſi uidebitur elementarias,cęterum in quæ a qualitatibus ſunt,ab iis deſcernantur quas materia ędit, magna ſecertè in rebus offeret ambiguitas,magnaque confuſio & perturbatio, quam ſi expedire conſilium eſt qualitatum effectus ac temperamentum, conſiſtentię uero a materia deriuabis. PH. Perplacet homonymię diſtinctio, iam obſecro quod tertium erat uirium genus perſequere. EV. Si rei naturalis forma quæ totius eſt perfectio, & materia & temperamento longe præſtantior eſt, quis quęſo tam demens ſit & in rerum contemplatione tam cæcus,ut illa quidem exiſtimet agere, formam uero prorſus otiari? Accidens uim effectricem ingenitam habere, ſubſtantiam eam quę omnium eſt præſtantiſſima ab omni agendi & aliquid efficiendi ui & facultate eſſe deſtitutam? Equidem tantum uirium corporum formis attribuo, ut ab his exiſtimem omnes quoſcunque cernimus effectus primum maximeque proficiſci. Quod & Ariſtotelem cenſuiſſe uideo. *Is* enim phyloſophos inſectatus,qui naturalium corporum facultates atque uires ex calore & frigore deducebant,rati ex his & per hæc omnia confici planum facit demonſtratione eas qualitates inſtrumenta duntaxat eſſe cauſę cuiuſdam præſtantioris atque ſuperioris,quam & naturę nomine inſigniuit. Nam quis has dicet primum & per ſe agere, perinde faciet ac ſi ſerrę aut cuiuis inſtrumento efficiendi cauſam poteſtatemque tribuat; & perfectione formaque rei exterminata,ueram amittet cauſam, inſtrumentis actiones fe-

ret

ret acceptas, quæ per ſe tamen otioſa manerêt, niſi formæ ui cierentur. PH. Si tanta uis ineſt & facultas agendi in forma, ut illi motui omnis actio primum feratur accepta; quas paulo ante ad temperametum & materiam functiones referebas, non ab illis, ſed a forma primum & per ſe ortas eſſe ducemus. Quid cauſæ eſt igitur, cur a temperamento & a materia illas prodire decreueris? EV. Qui ſupra ſenſus nihil inueſtigant, a materia & a temperamento eas naſci aſſeuerant, tametſi prima eſt in his obeundis forma: hos etiam ſequuti a materia & a temperamento illas prodire diximus, quia per hęc tãquã per inſtrumenta fiant. Quas autem a forma eſſe ſimpliciter pronuntio, eas ipſa nullius inſtrumenti interpoſitu aut ſubſidio per ſe obit. PH. Agè uerò, nonne materia & temperamentum quæ tanquam inſtrumenta proponis, uires quædam ſunt efficientes formæ? EV. Non ſane, ſed ut (quũ aliquid arte fit) faber aut fictor is eſt qui primum agit & præcipuè, & cui uis ineſt ſua & facultas efficiendi, ars nempe ipſa aut robur corporis: artifici uero adiumento eſt inſtrumentum ſecurios uel dolabrum; & inſtrumento uis quædam eſt adſcita, nõ quę agat, ſed per quam melius agatue, ea eſt ſecuris apta conformatio, uel acuta ad expedite ſecandum acies. Ita propemodum in naturali rerum effectione ſpecies primum eſt & præcipuum efficiens, in quo uis quędam efficax ineſſe intelligitur; temperamentum uero & materia tanquam inſtrumenta ſubſidio ueniunt efficienti cauſę. Horum utrique ſua uis ineſt & facultas, quippe temperamenti & materiæ apta conſtitutio per quam ſit commodior effectio. Itaque in unoquoque naturali corpore tres ſunt cauſæ efficientes, forma, materia & temperamentum; & uniuſcuiuſque ſua quędam uis eſt, qua ualidius uel hebetius agat. Ne autem a ſimili duntaxat tantam rem duxiſſe uidear, demonſtrationem ſubiiciã. Forma ex ſe efficiendi principium eſt, nec ut ea conſiſtat principiique naturam habeat ab inſtrumento mutuata eſt, quod poſterius tanquam adſcitium incidit. Vim igitur & facultatem agendi forma prius acceperat, quam per inſtrumentum ageret, quemadmodum & faber priuſquam ſecuri uel dolabro quicquam effingat, uim artemque habet agendi, neque hanc ab inſtrumento ſumit. Ex quo intelligitur eam facultatem quæ ſua ineſt cuique formæ natiua, & quæ illius proprietas appellatur a materiæ temperamentique uiribus longe diſtare. PH. Quonam quęſo diſcrimine formę uires ab is quæ tum materię tum temperamento aſſignantur, re ipſa diiunges? EV. Nonne poteſt artifex ſola arte (quæ uis eſt ſua) nullius externi inſtrumenti ope, ſtatuam animo effingere? PH. Poteſt opinor. EV. Sic utique & rei ſpecies quippiam efficit, ad quod neque materia neque temperamentum quicquam confert, quin pariter alias tum a temperamento, tum a materia. Tria illa quum ſint in naturali corpore implicita motuque nexu colligata, uix poteſt ſpecies effectu ſua ſeorſum uires expromere; quin pariter & materia & temperamentum ſuas uelut ſuccenturiatas edant; neque econtrario. Hinc ne quęſo concludendum putes in unam eandemque omnes confundi, neque illas reuera diuerſa eſſe? Huius generis plurima uideas ſic inter ſe connexa ut mutua opera indigeant, nullumque poſſit ſeorſum conſiſtere; ea amen qui re ipſa non diſcernet, omnem conturbabit ueri cognitionem. Quoniam autem facile coniector, te horum uniuerſalium demonſtratione licet certiſſima, nihil aut parum commoueri, ſingula iam perſequar eaque medica, in quibus hanc triplicem uirium differentiam plane commonſtrabo, ut quum quaſi exemplis inſtructa fuerit uniuerſa demonſtratio, quæcunque ſparſim tota arte medica de his traduntur, facile percipias, & ſingularum ſpeciatim obſeruatio uehementius

te alli-

te alliciat, oblectet ac iuuet. B R. Ego tacitus & quaſi mutus cum magna ſpe iam expecto quorſum hoc tuum uertas inſtitutum, ut omnibus in unum concluſis ac dilucide explicatis, perſpiciam quid noui hæc tua ſententiam ferat. E V. Altiſſima quæque ac difficillima inſtituti noſtri theoremata attingimus quę uelim optime Brute, acerrima attentiſſimaque cogitatione excipias, atque dum audies oro atque obſecro ne quid ulla pręuaricatione indulgeas aut condones nobis, quo putes aut artis præcepta labefactari atque conuelli, aut uius autorum exiſtimationẽ minui: ſic enim planior erit cognitione ueritatis, quum ſingula dicendo in controuerſiam aut diſceptationẽ uocabuntur. B R. Eia, tu iam ad hanc diſputationem agredere, ut qui hactenus impellente aut potius urgente Philiatro, iuſto plus uiſus es philoſophari: nunc quæ medica ſunt non minus diſertè pertractes.

Vires eas quas forma profert, uti & ipſam formam, plane diuinas eſſe atq; dici, ut quarum nulla ſit certa manifeſtaque ratio.

Cap. II.

EVDOXVS.

PERIPATETICAE philoſophiæ quam matutina diſputatione ſumus cõplexi, hęc ſumma erant capita Prima quatuor ſimplices rerũ naturas in cõpoſitorum materiam cedere, Cœlum autem ſpeciem illius atque formam conferre; hoc quintum eſſe elementum, cuius conuerſio curſuſque, per obliquum circulum rebus omnibus cauſa ſit ortus ac interitus. Supra autem hos naturæ limites quum fertur Ariſtoteles miris argumentorum uiribus docet, Deum maximum ſubſtantias ſimplices, ſeparatas & imutabiles tum extra cœlos tum in cœlis condidiſſe, a quarum diuinitate omnium uita continetur. Iſtarũ uiribus cœlum admirabili celeritate circum axem uerſari, hac motuum conſtanti & ordinata ęquabilitate, quæcunque hic caduca cernimus & mortalia, alternata ortus ac interitus uiciſſitudine moueri. eamque eſſe iſtarum continentem ac proximam cauſam. Itaque formarum origo proxime cœlo, deinde intelligentiis; atque Deo, qui uite fons eſt perennis, fertur accepta, quam Platonici in ſimplices illas procreatrices ideas contulerunt. Iam uero ſi quod ante meridiana diſputatio confecit, ex Deo & per deum nobis inſunt omnia, ſi is rerum omnium conditor, omnium principium & finem mediumque tenet: ſi Deorum plena ſunt omnia, diuinaque uirtus atque poteſtatis per omnia commeat, per quam ſunt & permanent omnia: ſi quum Deus hanc uniuerſitatem compleret, rerum ortus perpetuos inſtituens, per omnes naturas propriis ſeminibus generatim & per ſpecies diuiſus eſt, & ſi tum rebus ſingulis uitę ſpiraculum indidit; dubitabit nè adhuc aliquis illis quippiam ineſſe quod uere diuinum & ſit & appelletur? Temeritas profecto ſit aut furioſa potius dementia, hanc diuinitatis præſtantiam, quam ueterum omnium conſtanti traditione, Deorum munere rebus inditam accepimus, uelle nulla ratione, non dicam minuere, ſed ex toto auferre. Sed & pluſquam furor ſit; fateri rebus quibuſque diuinitus quippiam eſſe datum, neque tamen id diuino nomine dignari. B R. Eſto rebus diuinum quippiam inſit, quid tamen id qualeque ſit, non eſt unde conijciam, E V. Quidni? Quum in naturali corpore nihil ſit ſimplici forma præſtantius, nihil prius, cætera uero quæ ad materiam pertinent, illi ſubſtrata

ſint ut caduca & abiecta, conſequens eſt ſimplicem rei formam, diuinũ id eſſe quod inueſtigatum, & quicquid illius naturam referat ac exprimit, id quoque diuinitatis eſſe particeps. BR: Sed quas uires habituram putas ſimplicem illa rerum ſpeciem, quas non poſſim elementorum miſtioni attribuere? EV. Si propriæ quædam ſunt elementorum & qualitatum uires, diuinitatis certe multo maiores erunt, neque poterit uiribus hæc deſtitui, quæ omnis generis dignitate & perfectione præſtantiſſima eſt. Atque omnes quidem eius functiones & opera ſub ſenſuum cognitionem recidunt, neque nos poſſunt latere, ſed unde & quomodo prodeant, qualisque ſit effectricis illius cauſæ aut facultatis ſubſtantia, æque occultum & ignotum id plerumque eſt atque ipſa diuinitatis eſſentia. Magnetem ferrum allicere uidemus, & Rhabarbarum bilem, agaricũ pituitam, epithymium atram bilem, inſuper ſtruthioca melum ferrum coquendo atterere, uiperæ aut ſcorpii ueneno hominem necari, ueratrum & cicutam eſſe homini peſtifera, illo tamen coturnices, hac ſturnos ueſci. Horum tamen obſcuræ ſunt cauſæ, & adeo occultæ ut percipi a nemine poſſint, nullaque certa ratione comprehendi. Latente enim obſcuritate inuolutę naturę, quę dum neque euidenter percipi neque uerbis dici poſſunt, occultæ nobis rerum proprietates appellantur, Vti Grecis ἰδιότητες ἄρρητοι. Nec uero inquit Aphro. ſolũ mædicę artis authores rerum ſtatuere proprietates cogũtur, ſed etiam philoſophi atque grammatici eodem perſæpe ueniunt. Tum enim eo uenire neceſſe eſt, quoties effectæ rei cuiuſpiam ratio nequeat uel acutiſſimi hominis ingenio explicari, lucemque recipere, neque quoquomodo primorũ elementorum naturis attribui. Hæc itaque quoniam uires & naturas elementorum exceſſerunt, ſupra naturalem philoſophiam (quæ tota in illis uerſatur) conſtitui, nec demonſtrationum cancellis coarctari merito iureque dicemus. Præclare Theophraſtus, eorum quę ſciuntur, & quorum naturalis quædam ratio haberi poteſt, certos limites hac oratione præſcribit, Siquidem qui de omnibus rationem quæritãt, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt, immo uerius erit dicere eos rationẽ petere eorum quorum neque eſt, neque fuit. Quamobrem (multis in hanc rem propoſitis exemplis) in natura & in uniuerſi ſubſtantia, ait terminum quendam conſtituendum eſſe eorum, quæ unde & cuius gratiam exiſtunt, ratione cognoſci poteſt, in hoc enim dicendo aliquouſque progredi poſſumus, ſupra naturæ limites non poſſumus. Ariſtoteles, naturalem philoſophiam inſtituens, quæ ex primis rerũ naturis atque ex rebus ſenſu perceptis demonſtrationes adfert, dum fortè in abſtruſas & inexplicabiles huiuſmodi quęſtiones incidit, earum ſolutione certaque definitione ſe abſtinẽs, inquit omnes eſſe ſupra captum humanæ mentis. Hinc palam eſt ueteres illos philoſophię proceres non omniũ quę fiunt, ſed quorũdam duntaxat rationes ab elementis petiſſe, neque cauſas eas attigiſſe, quas generali fuſoque nomine occultas rerum proprietates appellant. B. Si inter omnes conueniret diuinitatẽ quãdam rebus ineſſe, nihil equidem reclamarem, cæterum quum diligenti obſeruatione uideam ſummos uiros, maximeque Galenum illius nuſquam, occultæ autem proprietatis parce & timide mentionem feciſſe, cur quæſo a tãto uiro ſine magna neceſſitate ſpõte deſciſcam? EV. Videbam te non ſatis animo certo & confirmato poſſe in ijs quę nuper conceſſeras conſiſtere, non equidem te a Galeni dogmate conor diuellere, quin in eo corroborare potius. Quãquam enim diuinitatis nomen is minus aperte celebrauit, rem tamen ipſam quę uire ac multifariam dici poterat, frequenter attigit. Quod ne poſt hac dubites, libellam demonſtrandum ſuſcipio quantum dignitatis ac uirium

Proœmio Problem.

Lib. 1. Metaph. ca. 5.

Galenus

Galenus occultis rerum cauſis deſtinarit. Is enim etſi eſt in ratione multus, & quâquam rerum omnium cauſas omnes, ne quid ignorare uideatur, in prima elementa referre uult, idque ex inſtituto proponit, perſæpe tamẽ uix ſuis principiis ac limitibus ſe continens. cogitur clàm & quaſi furtim in occultas rerum proprietates illabi, idque tam frequenter, ut artis nulla parte id deuitare poſſit. B R V. Mira ſanè polliceris, quæ optarem tam facilè ex Galeni uerbis oſtendi, quàm breuiter dicuntur. E V. Dicta quidem breuiter, ſed diffuſa tamen res eſt, a qua ſi quis expectandus eſt fructus, paucis certè illa uerbis nec comprehendi neque coerceri poteſt, ſi patienter & conſtanter audies, locos eos ſigillatim patefaciam quibus neceſſariò Galenus abditarum proprietatum dignitatem celebrauit. illiſque tum rationes cum medicorum philoſophorumque ſententias addam, quo ſtabiliora & firmiora ſint omnia. B. Siquid eſt eiuſmodi, maximum profecto eſſe fateor, & ſine quo ars medendi manca ſit & mutila. At non ego pollicitationibus, ſed re ipſa moueor, quã uehementer exopto. Hanc aggredere dum uoles, me docilem ac beneuolum præbebo, niſi quam obſcuritatem & quaſi tenebras ob ſenſus offundas, quas illuſtrari uelim.

Corporis humani & cuiuſcunque animantis diuinam eſſe fabricam. *Cap.* III.

EVDOXVS.

AB hominis natura exordium inducens, primam illius in utero conformationem qualem & quibus ex cauſis Galenus inſtituerit, ex uariis locis depromam. Libro de fętus conformatione, in quæſtionem id atque dubitationem ſic adducit, Sicut iam oſtendi corporis noſtri ſtructuram ſummam architecti ſapientiam & poteſtatem referre, ita uelim mihi philoſophos iſtos opificem indicare, deus ne ſit aliquis ſapiens ſimul ac potens, qui primum ſanè cogitauerit, quale cuiuſque animantis corpus fingere conueniret, deinde potentiam ipſius oſtendere qua quæ propoſuit, abſoluit, an anima quædam ſit a diuina differens. Mox autem huius ſolutionem ſcrutatus ait, Atqui neceſſarium eſt uel ex motu quodam ſine ratione & arte fœtuum conformationem ad optimũ finem perduci, uel Deos ſimiliter atque eos qui miracula moliuntur (hi quum motus initium dederint) diſcedunt quidem, machinæ uero aliquantum artificioſe mouentur) ſtirpium animaliumque ſemina in quandam motuum continuationem idonea præparaſſe, poſtea uero nihil ipſos agere. Diſiunctæ autẽ & ancipitis huius ſolutionis utram partem ſit ſequutus, declarant ea quę mox ſubiungit, Oratio (inquit) de anima ea quæ particulas conformarit, omnino incerta eſt, minimeque demonſtrari poteſt, at certe ea manifeſtè indicare mihi uidetur, artificis qui nos condidit artificium, quod nemo qui libero animo rem perpẽdat, in temerariam rationiſque expertem fortunam referre poteſt Et concludens, Summam (mox inquit) in fœtum conformationẽ & ſapientiã & potentiam uideo: neque poſſum exiſtimare eam quæ in fætu eſt animam quidem, ſed naturam appellatam, fætum ipſum conformare: ut quæ non modo ſapiens non ſit, ſed omni prorſus ratione careat. His profectò ſtatuit Galenus, fætum non a ſemine, non ab ulla rationis experte facultate, ſed a ſapientiſſima quadam & potentiſſima ui extrinſecus appellente effingi. B. Si locis pugnandum eſt, ego tibi eum opponam, quo inquit: Naturalem porrò animam

mam omnium principem fœtus obtinet quę non ex ſanguine, ſed ex ipſo ſemine, arteriam uenam neruum, os, & membranam procreat. Quumque pro certo ac rato poſuiſſet, ſtirpes ab anima naturali fingi ſic demum concludit; Itaque ſi non aliis uiribus natura ſeminis plantam efficiat, aliis animal, ea quæ in ſtirpibus uides ad animantia traducito, eandem namque in utriſque rationem reperies. Libro autem Aphoriſmorum primo cauſam illam efficientem fictricemque aſſeuerat calorem eſſe natiuum. Huc quoque animum (inquit) aduerte, quod aliis quidem omnibus ratio eſt inexplicabilis, ſoli autem Hippocrati atque eius ſectatoribus explicari poteſt. Neque enim aliud quicquam animal ab initio conformauit, neque rurſus audaxit, aut uſque ad mortem enutriuit, præterquam iſte calor innatus, de quo nnnc habetur ſermo hic enim eſt omnium operum naturalium cauſa. Ergo cauſam quæ fingit nos alit, nos auget, nos ad extremum uſque tuetur ac gubernat, alias animam, alias naturam, alias natiuum calorem, plerunque inſitum temperamentum appellauit unam quidem ſubſtantiam uariis deſignans nominibus. Quid tu ad hęc? Negabilis ſcilicet ea eſſe Galeni, an ſententiam aliqua obſcuritate tectam eſſe dices? E V. Nolim hic ergo locorum uarietate pugnare, neque locos omnes inter ſe conciliare, neq; indicare ubi Galenus ſecum ipſe pugnet, & ſibi aduerſetur ſed quid quum accuratè & ex profeſſos animę formatricisq; facultatis ſubſtantiam inueſtigat, de illa ſtatuat. Libris de ſemine non eſt exquiſita illa & ſubtilis de rerum ueritate quæſtio, ſed popularis & craſſiori philoſopho conueniens oratio, ubi autem abſtruſa illa & recondita ſcrutatur, & qualia ſint non hominum opinione ſed re ipſa inquirit, iam non illam naturalem, ut quę bruta ſit & inſipiens, ſed planè diuinam & ſapientiſſimam eſſe confirmat, cuius ſanè ſubſtantiam quum ſe prorſus neſcire fateatur, nec ulla demonſtratione compręhendere potuerit multis tamen eam nominibus illuſtrat. Hippocratem uulgaremque ueterum morem ſequutus naturam appellauit quum inquit. Nemo tam ſtolidus eſt, qui non intelligat quandam generandi fœtus cauſam eſſe, quam omnes naturam appellamus, quæ eius ſit ſubſtantia ignorantes. Quam naturæ appellatione deſignauit, negat tamen ex elementorum concretione naſci. B R. Vbi? E V. Quo loco maxime ſolet elementorum temperamentorumque uires, tanquam rerum omnium cauſas ſummis laudibus efferre. Eos enim exagitans qui ex una quappiam particula de toto corpore pronunciant, ſic ait. Verum ambo a ueritate aberrant, uno modo eoque cōmuni quod unius particulæ occaſione, de toto pronũciare ſunt auſi. Altero quod formatricis in natura uirtutis quæ artifex facultas eſt, & particulas ſecundum animi mores affingit non meminerunt. De hac namque Ariſtoteles dubitauit nunquid diutnioris ſit originis atque a calido, frigido humido & ſicco res diuerſa. Quo mihi minus recte facere uidentur, qui tam temerè de rebus maximis pronunciant, & ſolis qualitatibus formam darum parti cauſam aſſignant. Conſentaneum enim eſt, hæc (id eſt has qualitates organa eſſe, formatorem uero alium. Hic quum elementorum uires celebret, ſupra has tam formatorem noſtrum collocat. B R. Quibus uero locis putas Ariſtotelem hãc uim inter diuinas retuliſſe? E V. Libro Meteorol. quarto, ubi de ea hæc planè uerba facit, ſimilaria auté alia ratione uia, ab aliaq; cauſa quam quæ diſſimilium ſunt partium conſtitui ſolent. Nam (quod deinde ait) elementis ſimilaria conſtant & ſimilaribus autem tanquam ex materia integra naturæ, opera confici ſolent. Rurſum, Partes ſimilares calore & frigore & miſtis motibus fiunt: at diſſimilares, quale eſt caput, an manus.

Commen. aph. 15.

L. de formatione fœtus.

2. De temmentis.

Cap. 10.

aut pes, ex illis conſtitutæ nemini uidebuntur. Sed quemadmodum caloris & frigoris motio cauſa eſt ut æs argentum ue fiat, ut uero ſera aut phiala aut area fiat, non item, ſed ars cauſa eſt: ſic ſanè ut diſſimilares partes fiant, in cauſa eſſe putabitur natura, aut alia quædam cauſa. Itaque inſtrumentorum conformationem non primis elementis horũ ve temperamento, ſed uel naturæ quam ab iis diuerſam facit, uel præſtantiori digniorique cauſę addicit deſtinatque. Immo uero nec ſimiliarium partium propriam eſſentiam atque formam ab elementorum temperamento ducendam putat. BRV. Noua penè & incredibilia narras & quæ niſi citato atque indicato loco nunquam credam EV. Libro de ortu animalium ſecundo.

Cap. 1. ad finem.

Dura (inquit) mollia, uiſcoſa, tenera & quicunque alii affectus partibus inſunt animatis a calore frigore ve effici poſſunt. At ratio qua iam hoc caro, illud eſt os, non poteſt, ſed a motu efficitur proficiſcente ab eo, quod genuit quodque actu & re ipſa id iam eſt quod eſſe poteſt id ex quo res gignitur. PH. Iſthæc quidem rectè, ſed ad Galenum reuerſus, tu extrema perſequere qui inchoaſti, ut omnia perfecta uideamus. EV. Quum ſupra Galenus affirmauerit uim fœtus conformatricem, non eam eſſe animam uel naturam, quę in eo ipſo fœtu continetur, quęnam ea ſit uis conformans, libro de uſu partium decimo ſeptimo, taliorem ſpeculationem inſtituens, planius & apertius dixit eamque non diſſimulanter mentis uerbo notauit. Quis ita demens uel hoſtis & oppugnator operum naturæ eſſe poſſit, qui non ſtatim ex cute ipſa, omnium primum conſpiciat artem creatoris. Quis mox non cogitabit mentem quadam aut intelligentiam admirabili ui præditam per terras uehi, & in omnes extendi partes? Nuſquam enim non gigni uidentur animantia, quæ omnia admirabilem quandam ſtructuram acceperunt. Omnium mundi partium ea certè eſt uiliſſima atque ſordidiſſima, quę circum terram eſt, & eo tamen pertinere uidetur mens a ſuperis illis deducta corporibus. Hæc mi Brute, quid aliud quęſo quam Platonis ſententiam confirmant, qui mundi animum cunctis in rebus uigere tradit? Aut quid magis quam Ariſtotelicum dogma, quod formam rei cœlitus demitti prodit? PH. Quænã obſecro, ea ſunt ſuperiora corpora, a quibus deducta mentem huc uſque pertinere ait? EVD. Id continuata patefacit oratione. Hęc ſuperiora corpora qui uident, confeſtim dignitatem pulchritudinemque ſubſtantiæ eorum admirabitur, maximè quidem Solis, poſtea uero Lunæ, deinde aſtrorum. In quibus quanto corporis ſubſtantia purior eſt, tanto decet mentem inhabitare meliorem & pręſtantiorem ea quæ in terrenis eſt corporibus. Si enim in luto, in ſcorde, in limo, in ſtagnis, in plantis & fructibus, quum putreſcunt, animalia quædam gignuntur, eaque mirabilem oſtẽdunt generantis ſplendorem, quid oportet exiſtimare in ſuperioribus corporibus? Si eximia eſt mens & intelligentia quę in tantam ſordem accedit, quantam exiſtimare oportet eſſe eius excellentiam in Sole, in Luna & in pleriſque aſtrorum? Mihi certè hæc cogitanti, per ambientem nos aerem mens quædam non parua porrigi & extendi uidetur. Hæc ſi quis libera ſolutaque mente ſic conſpiciet & contemplabitur, uidens in tanta carnium humorumque colluuie in habitantem tamen mentem, uidens præterea animalis cuiuſque compoſitionem & ſtructuram (omnia enim ſpecimen & dignitatem pręſe ferunt ſapientis conditoris) illius quę in cœleſtis eſt mentis magnitudinem & excellẽtiã admirabitur. His plane Galenus uniuerſi naturam ipſumque mundi animũ deſignauit, cuius ſapientiam iuſtitiam & prouidentiam paſſim admiratur & ſuſpicit. Nunc uero ut his ſupra naturam, Deum ſtatuerit primum rerum

omnium

omnium conditorem, hinc deprehenditur quod ait, Deos olim ſtirpium animaliumque ſemina in perpetuam motum continuationem idonea; preparaſſe, ut nihil poſteà ipſi agerent. Hoc enim quid aliud eſt quam, Deum propriis ſeminibus generatim & per ſpecies eſſe diuiſum, cuius uirtus per omnia commeat? Quod ſi eſt quidquid matutina diſputatio confecit, id omne etiam Galenus aſſeuerat, neque aliud Plato, aliud Ariſtoteles, aliud Galenus principium cauſamque ſtatuit procreationis formarum. Placet hunc locum plenius tractare, & ſententias proferre quibus Galenus conditorem hunc genitoremque rerum, non modò naturam aut mentem, ſed ſumma animi agitatione & contemplatione Deum appellauit, Nos (inquit) ortus principium a creatore acceptum ſeruamus, & mox, Non enim ſatis erat uelle tales fieri: neque ſi creator lapidem repentè uoluerit hominem efficere, id in illius eſt poteſtate ſitum. Hoc autem eſt in quo a Moſis opinione tum noſtra, tum Platonis & aliorum qui apud Græcos naturæ rationes rectè pertractauerunt, diſſidet. Nam illius ſatis eſt Deum ornare uelle materiam, [eam enim ſtatim ubi ille uoluit, ornatam eſſe, omnia ſiquidem in eo poſita illique parere] exiſtimat, etiam ſi cinerem uoluerit Equum uel Bouem efficere, Nos autem non ita ſentimus, ſed eſſe quædam dicimus quæ natura fieri non poſſint, & hæc omnino a Deo non attentari, ſed ex iis quæ fieri poſſunt id duntaxat eligi quo eſt optimum. Hæc Galenus, qui etſi non ut Moſes Deum ſolo arbitrio, ſolo uerbo, ſolo nutu quæcunque uult ilico perficere cenſet, eum tamē profitetur, rerum omnium conditorem, pro naturæ legibus & inſtitutis omnium efficientem, & quæcunque ui naturæ orta dicimus, a Deo illa primùm, ortus ſui principium duxiſſe. Quod ipſum libro de Hippocrati Platoniciſque placitis nono, luculentius his explicat: Quemadmodum de humanis affectibus facimus iudicium ita etiam de diuinis facere conuenit, ac corporis noſtri opificem admirari, quicunque tandem ſit Deorum. Si autem quod illum non uidemus idcirco neque eſſe dicimus, iam non eodem modo iudicamus atque de artibus iudicari ſolet, deinde: Ridiculum enim quamoptimè conſtructa naui aut domo aut lecto, ignoto autem opifice, putare illa nulla arte, ſed temere & fortuito facta eſſe. Et mox: Hippocrates quæ ſubſtantia ſit naturæ nos conformantis ac regentis, non eſt auſus pronunciare, opificem noſtri cauſam, ut omnibus mos eſt hominibus, naturam appellans. Verum efficientem noſtri cauſam Plato definiuit, fabricatorem enim mundi Deum, ſuis filiis præcepiſſe, ut ratione genus humanum fingerent accepta quidem ab ipſo immortalis animæ ſubſtantia, addito autem quod naſci quodque interire poteſt.

Hanc Platonis de conditione rectoreque Deo ſententiam minimum a Moſis arcanis diuerſam, locis compluribus ut ſuam Galenus tutatur Diuinam is quum ſibi perſuaſiſſet eſſe formarum originem, conatus inſuper altius inueſtigare diuini conditoris ſubſtantiam, mira rei obſcuritate quaſi tenebris offuſus, diuturna incipitque indagatione defeſſus, ita dem um in medio curſu reſiſtens queritur, Quamobrem maximo dolore effectus mecum ipſe cœpi inueſtigare, an aliquam de ſtructura animalium ualidam rationem poſſem inuenire, ac nullam deinde inueniens (id quod hoc libro fateor ingenue) Philoſophos quibus ad hanc rem plus eſt ingenii uel facultatis hortor ut in hanc queſtionem ſedulo incumbentes, [ſi quid pro ſua ſapientia inuenerint, nobis id uelint ſine inuidia communicare, & paulo poſt. Cæterùm quum nullam inueniam opinionem cum ſcientiæ certitudine demonſtratam, fateor me de ſubſtantia animæ dubitare, probabile quicquam de ea quod

Lib. II. de uſu partiū.

Lib. de fœtus format.

Lib. 15 de Vſu part.

Lib. 6 de plac. Hip-poc.

aſſeram habere; quin & de fœtuum fictrice cauſa nihilo plus certi me habere fateor. Paulò pòſt: Tantum igitur hoc de cauſa animalium formatrice pronunciare me poſſe confido, quod & ars & ſapientia in ea ſit maxima. Quamobrem facto iam periculo, cęteros admonet ne in eadem inquiſitionem penitus incumbant. Hęc (inquit) Creator noſter talia fieri uoluit. Quæ autem facta iam ſunt, neque tentes, neq; audeas quærere quemadmodum facta ſunt. Quæ enim facta eſſe ignorabas, niſi ab anatome edoctus fuiſſe: qualiter meritò audes quærere qua ratione facta ſint? Satis ergo tibi ſit nouiſſe unamquãq; particulam pro rerum commoditate & uſu conſtructam fuiſſe. Si uero præterea conaberis quo pacto ita facta ſit inquirere, palam fiet, nec tuam inbecillitatem, nec opificis illius ſentire potentiam. Quamquam igitur certa demonſtratione conſtat eum qui nos procreauit opificem diuinum eſſe, quę tamen illius ſit ſubſtantia, aut quomodo nos effecerit, nulla poſſumus intelligentia & ratione comprehendere. Illud (inquit) nos ſcire conuenit non eſſe ſimilem ſpeciem demonſtrationis, qua nos iuxta prouidentiam cuiuſdam Dei aut Deorum compoſitos eſſe, & qua opificis noſtri aut animi ſubſtantiam cognoſcamus. BR. Multa mihi nondum animaduerſa, ex uariis abditioribuſque locis eruis, quibus poſſis ruinoſam philoſophiam erigere ac inſtaurare. EV. His locis non proximam cuiuſque animantis procreatricem cauſam ſed primam illam & preſtantiſſimam quę uere efficiens & conformatrix eſt Galenus inueſtigat. Proxima quę dicitur, neque ſimpliciter materiã, neque formam confert, ſed duntaxat præparatione quadam & commodarum rerum procuratione materiam inſtruit, cuius beneficio idonea fit & conueniens excipiendæ formæ. Hac una habilitate animal unumquod aliud ſui generis procreare perhibemus materiam uero quo pacto ſimpliciter efficiat, quæ neque ortus, neque interitus mutationi ſubiicitur? BR. At ſaltem ſpeciem ſummamque perfectionem addet. EV. Mas qui iam ſemen in fœminæ uterum emiſerit, quum reliquo geſtationis tempore longius abſceſſerit intercluſo uteri ore, quid queſo poſſit ad fœtus conformationem formęque immiſſionem conferre? BR. Si nihil mas, at certè fœmina dum utero gerit, fœtus lineamenta ducit formamque fingit, quod (ut ait Plinius, & tu quoque ab illo iampridem recepiſti) imago ſub ipſo conceptus tempore auſta, in ipſo fœtu eluceſcat. Si quid fœmina inter concipiendum uehemens & auidus animo comprehenderit, huius notam fœtum referre, doctum expertumque muliercularum genus teſtatur. Tanta ui in pleriſque pollet ea facultas animi quæ cogitatione fingit, ut una poſſit iuſta uideri conformationis cauſa. Eudoxus ea certè poteſt tenello fetui colorem uel figuram partis immutare, & ſigna quędam & quaſi inuſta imprimere. Cæterum totius formę ſubſtantiam, aut uniuerſam corporis conformationem, nulla poteſt animi quantumuis fixa atque intenta in aliquam rem cogitatio præſtare. Quæ enim tam acris & tam uehemens eſt rerum cogitatio, quæ uiſam tam altè inſculpta ſunt in animo atque impreſſa, ut poſſint ſexus ſpeciem mutare? Optaret quidem mulieres id ſibi priuilegium ferri, eſſeque in ſua poteſtate ſitum, ut quoties marem comprehenderent, eundum etiam gignerent. Sed quæ conceperit, ſi fortè procerum quempiam & liberali ſpecie uirum, ſi mancum, ſi claudum, ſi canino capite, ſi caudatum, ſi execto naſo, aut ſine inteſtinis, acri intentoque animo intuebitur, talem ne obſecro oportet illius fœtum euadere? Dum porrò fœtus partes ſingulæ finguntur, eas ne mulier ſigillatim animo & cogitatione luſtrat, ac uelut pertractat? At quum in ouo ſenſim pullus coagmentatur, gallina ne incubans, in

partes

partes ſingulas eo quo finguntur ordine cogitationem defigit? Itane neceſſarium fuerit non modo mulieres, ſed & omnes tum auium tum reliquorum animantium fœminas, gnaras eſſe & peritas anatomes, & nouiſſe quo quæque pars ordine fingatur? Nulla anus tam delira eſt ut hoc exiſtimet. Ergo tametſi ea uis animi quæ fingit, notis quibuſdam uariare ac uelut diſtinguere fœtus colorem aut formam poteſt, nequaquam tamen poteſt eas conformare; neque id in parentibus eſt poſitum, ut qualem uolent fœtum ędant, ſed id diuinitus accipi conſentaneum eſt. BR. Quod homo hominem, & equus equum, & cęterorum unumquodque ſui generis quiddam perpetuò generet, neque unquam in diuerſam ſpeciem tranſitus ſit; id ſanè conficere uidetur, genitori uim ineſſe conformatricem. Si enim nulla in eo uis foret, cur homo hominem potius quam equum aut aſinum procrearet? EVD. Eò arbitror quod ab homine data materia, non equo ſed homini formando conueniens ſit & apparata: ad quam quum efficiens cauſa extrinſecus appulit, ſeſe ad illius naturam accommodat, omnemque eius præparationem imitatur ac perficit. Matutina autem diſputatio confecit, animal quod ſemen ad procreandum iecit omnem illius præparationem, non autem formam aut uim huius effectricem adhibere. Si alijs rationibus uoles contra hæc agere & pugnare, philoſophicam eam diſputationem repete, cum qua uires tuas ſi uoles periclitaberis. Medicam nunc ſuſcepi, in qua ſatis uidebor præſtitiſſe, ſi planum fecero Galenum diuinas illas cœleſteſque cauſa in omnem artis partem quodammodo admiſiſſe; quod eſt huius loci ac temporis inſtitutum. BR. Perge igitur uiam tenere quam ingreſſus eſt, & ordine quam optimo ſingula perſequere.

Animam noſtram non ab elementis ortam, Galeni decreto. Cap. IIII.

EVDOXVS.

PROXIMVM his uidetur ut quid præſtantiæ tum anima tum eius facultates acceperint, diſſeramus. Ac primum quidem æſtimatione dignum eſt, quid de animę eſſentia Galenus ſtatuerit. Libro de placitis Hippocratis & Platonis ſeptimo, eam ipſam ita inueſtigat: At ſi de animæ eſſentia definitum quid dici oportet, de duobus alterum fateri neceſſe eſt, aut uelut ſplendidum quoddam & ęthereum corpus ipſam eſſe, quo uel inuiti cum Stoici tum Ariſtoteles quadam conſequentia ducuntur: aut eſſe ipſam quidem corporis expertem ſubſtantiam, primum tamen ipſius uehiculum eſſe hoc ipſum corpus, cuius interiectu cum cæteris commercium habeat corporibus. Hæc ille, qui non multo ante rem totam certius expreſſerat. Ex his igitur quæ apparent, cogitauerit aliquis uentriculorum cerebri ſpiritum, duorum alterum, ſi quidem corpore caret anima, primum eſſe ipſum eius ut ſic dicam domicilium: ſi uero habet, illum ipſum ſpiritum, animam eſſe. Sed cum uentriculis illis confractis, paulo poſt rurſum ſentiat rurſumque moueatur animal, dixi non poteſt illam eſſe ſpiritum. Satius eſt igitur arbitrari, in ipſo quidem cerebri corpore animam habitare, quali tandem cunque ſit ſubſtantia, non enim id iam quæritur primum uero ipſius inſtrumentum, ad omnes animantis cum ſenſus tum uoluntarios motus, illum eſſe ſpiritum. Proindeque eo diſſipato, dum nouus dænuo collectus ſit, non quidem

dem uita, ſed ſenſu tantum ac motu priuari animal. Quod ſi ille fuiſſet ipſa animę ſubſtantia, eo profecto diſſipato, animal ſtatim ipſum ſimul interiiſſet. Deinde ait: *Itaque arteriarum ſpiritus uitalis & eſt appellatur, animalis autem in cerebro conſiſtit, non tanquam animę ſubſtantia, ſed quaſi organum primarium ipſius in cerebro habitantis, qualiſcunque ea ſit ſubſtantiæ.* Mox rurſum: Quod autem animalis ſpiritus neque ſubſtantia ſit animę, neque eius domicilium, ſed duntaxat inſtrumentum primarium, inde didicimus, quod ipſo per uulnera euacuato, ſtatim ueluti mortuum redditur animal, recollecto autem reuiuiſcit. His palam aſſeuerat animam noſtram pręſtantiorem ſimplicioremque ſpiritu eſſe, eamque peculiarem ſubſtantiam habere, quæ ſimplex eſt & uniuſmodi. BR. At ea ſubſtantia corporea ne eſt an incorporea? EVD. Simplicem hanc & corporis expertem eſſe, conſentaneum & conſequens eſt iis, quę iam aſſumpta ſunt. Si enim anima præſtantior eſt ſpiritu, & ſpiritus corporum pręſtantiſſimus eſt, neceſſum eſt eam corpore carere. BRVT. Ea fortaſſe naturalis eſt calor. Sic enim ait Galenus libro de tremore & rigore: Ducetur autem hæc ratio de principiis Hippocratis, neque pro corporis noſtri elementis ponemus corpuſcula quædam & poros, neque ſtatuemus calorem, è motu attritione quadam & colliſione ſuſcitari; ſed corpus quidem totum confluxile & conſpirabile, calorem uero non aſcitum aut aliunde quæſitum, neque genito iam animali ortum, ſed inſitum & qui ab ipſo ſtatim principio extiterit. Nec ſanè aliud eſt uel natura uel anima, quam is ipſe calor, quem ſi eſſe ſubſtantiam per ſe mobilem ſemperque mobilem intelligas, non errabis. Hæc ille. EVD. Verum, ſed excutiamus ſingula. Quum naturalem calorem illam eſſe dicis, tùne qualitatem duntaxat, an etiam caloris ſubſtantiam comprehendis? BRV. Subſtantiam ſane; non enim animam qualitatem eſſe duco. EVD. At caloris ea ſubſtantia ſpiritus eſt; non is quidem qui è principibus partibus emanat, ſed qui partibus ſingulis innatus eſt & inſitus. Quocirca eodem reuolueris unde iam te ſubduxeras; ac neceſſario concedes animam ſpiritum eſſe. Ne inuidia uerbi labefactetur oratio, una ea ſubſtantia quæ noſtri adminiſtrationem gerit, quocunque eam nomine deſignes, ſimplex eſt, incorporea & immortalis, non Galeno ſoli, uerumetiam Hippocrati, qui tum de hac, tum de altera quę nos coformauit, a phyſicis illis elementis ad ſubtiliorem rationis calculum reuocatus, diuinam hanc ſententiam protulit.

Lib. de carnibus.

Communibus equidem ſententiis & opinionibus tum eorum qui prius fuerunt, tum meis hactenus uſus ſum; nam neceſſe fuit quum de medica arte tractaremus principium commune plurimorum ſententiis & opinionibus proponere. De cœleſtibus autem rebus & ſublimibus, mihi nihil dicendum uidetur, niſi quatenus homines animaliaque cętera quæ in terris degunt & gignuntur, principium inde & originem habent; quodque anima de cœlo eſt. *His Hippocrates* animę cœleſtem facit originem: illius uero ſubſtantiam, quam caloris nomine appellat, immortalem. Inquit enim, Nunc uero ſententiam meam patefaciam; Profectò mihi uidetur id quod calidum caloremve dicimus, quiddam non mortale eſſe. His plura non addam: arctius enim quam iſtis ſententiis adſtringi ratio non poteſt. BRVT. Sto certè illis adductus & quaſi ſatiatus, adde ſi uidetur, qua ratione ſimplex & immortalis, hoc caduco corpore coercita omnia gerat. EVD. Id ex alia Galeni oratione conicio, quam hunc in modum uertimus; Nam & animā noſtrā, alii corporis expertē aſſerunt alii ſpiritū eſſe alii ne eſſe quidē

illius

illius propriam ullã ſubſtantiam, ſed proprietatem ſubſtantiæ corporis earumque rerum facultatem habere, quas natura facere poteſt. In his igitur ego medium quendam ordinem teneo. BRV. Quem hunc quæſo medium appellat ordinem? EVD. Quod anima neque ſola proprietas ſit ſubſtantiæ corporis ex elementorum orta qualitatibus, neque ſimpliciter ſubſtantia ſit incorporea, quæ per ſe conſiſtens nullo corporis egeat ſubſidio. At ſic ea medio ordine puta eſt, ut incorporea quæ ſit, corporis tamen commodis inſeruiat, neque poſſit citra bonam conuenientemque eius temperiem integras functiones obire. Quandiu enim corporis eſt conſtricta uinculis (nihil enim ſupra hæc Galenus inueſtigat) illius ornatu bonaque conſtitutione indiget. Hęc mea interpretatio illius ſententia corroboratur. Illud certè euidenter apparet, animam ut in corpora commigrauerit, ipſam eorum naturis inſeruire, quæ ſunt ut dixi ex certa elementorum temperatione prognitæ, neque quod ad artem medicam pertinet, quicquam mihi officere puto, quod ignor quemadmodum immitantur, aut ab aliis in alia corpora concedant animi, Græcè id ἐμψύχωσις & μετεμψύκοσις dicitur. Oportet enim profectò idoneum id eſſe corpus, quod animam recepturum eſt, & ſi ſui temperamenti magnam ipſum mutationem ſubeat, ex eo ſtatim animam ipſam emigrare. Ex his planum facit animam quam ſimplicem & corporis expertem dixerat, corporis legibus & natura teneri. PHILIA. Quid illa quæſo deſignant, anima in corpora commigrat, aut protinus emigrat? Nonne quod animæ propria ſit ſubſtantia, quæ per ſe ſine corpore conſiſtat? quod ſi eſt, illam apertè renunciat immortalem eſſe & indiſſolabilem. EVD. Rectè tu quidem colligis, quanquam uix audet Galenus in id conſequens incidere, quod eodem loco ſe prorſus ignorare profitetur. De anima porrò (inquit) an immortalis ipſa, cum ſubſtantiis corporis confuſa, animalia gubernet, certo equidem me ſcire non profiteor, ſicuti neque an ipſius nulla ſit per ſe ſubſtantia. BRVT. Vndique mihi ſalebrę ſunt. Ego quippe ex aſſumptionibus illis concludendum potius fuiſſe exiſtimem, animam noſtram mortalem eſſe, neque poſſe illam per ſe ſolitariamque conſiſtere. Si enim nec epotum uenenum, nec malos corporis affectus ſuſtinet, ſed ab illis emigrare cogitur, ab illis ſanè perpetitur aliquid iam ſi patitur, uinci tandem poteſt & occumbere, quum nempe grauior aliqua cauſa premet. Item, ſi quicquam anima a corporeis affectibus patitur, quiddam illi communiones & ſocietatis cum corpore intercedit, quocirca nec expers eſt corporis nec immortalis. EVD. Hæc male colligis. Nihil enim quicquam perpetitur anima, ueruntamen ea quorum quaſi uinculorum nexu, ſocietate quadam cum corpore coheret affici poſſunt: ſunt autem innatum calidum & inſitus ſpiritus, quæ quum extremo corporis uitio diſſoluuntur, illa libera & expedita neceſſariò de corpore decedit. BRVT. Sed aliud iam urget acrius. Si enim corpus inſtrumentum eſt animæ, quo ea ad obeundas functiones indiget, nihil illa quicquam ſolitaria & a corpore ſeiuncta poſſit efficere. Atqui ridiculum eſt & abſurdum otioſam & inertem animam eſſe, ut quam efficientem cauſam eſſe definiuimus, non igitur poteſt ſolitaria conſiſtere. Quod ſi a corpore ſeiungi nequeat, neque ipſa per ſe conſiſtat, planè mortalis erit una cum corpore ſi mortalis, corporis quoque & elementorum particeps eſt, non autem diuina. Hæc ſanè illius ſubſtantiam & naturam ratiocinatione inueſtiganti, mortalem & corpoream eſſe demonſtrant,

demonſtrant qualem & Galenum ſtatuiſſe credibile eſt. EV. Oſtendit in ipſo ſtatim limine. Non enim anima ſic eſt obligata corpori, ut aſſidua illius ope indigeat, ſed quæ Dei ad naturam ad ipſumque mundum, eadem eſt & humanæ mentis ad corpus ratio. Neutris enim ſubſtantiam corpori cui regendo præeſt obſtringitur, aut ullo modo ſubiecta eſt, ſed præter eas functiones quas Deus per naturam, mens per corpus exequitur, nullius corporis aut naturæ adminiculo alias quaſdam præſtantiores efficit. Non enim anima ut ratiocinetur ullius indiget opera, quo ut inſtrumento utatur, ſed per ſe ſolaque rationem init ac intelligit. BRV. At læſo tamen cerebro animaduertimus mentem omnemque animæ uim perturbari omnemque actionē impediri, eo autem benè ualente, ſanas eſſe & conſtantes animæ uires. Ex quo intelligitur hanc quandiu eſt immerſa concreto corpori, illi quoddammodo inſeruire, eoque apto egere & idoneo. EVD. Eget ſanè, non ut inſtrumento, ſed ut proprio domicilio. BRVT. Quomodo? EVD. Vt artifex qui integra eſt ualetudine ſed domicilio coercetur, ſi quod opus rectè effectus eſt, non ſolum conuenienti aptoque inſtrumento inſtructus ſit, ſed etiam domicilium lumine colluſtretur, nec obſcurum nec tenebricoſum ſit oportet, ita ſanè ſtatuo animam ſdum corporis eſt irretita compagibus, non corporis tanquam inſtrumenti, ed tanquam domicilii bona conſtitutione ad ratiocinandum & ad intelligendum indigere. Hoc deſit, uel nihil uel uitioſè aget, uel fortaſſe emigrare cogetur. Vt autem omnis ambigendi occaſio deſit, audi quæſo quid libro de uteri conceptu diuine pronunciet: Anima eſt uniuerſitatis animæ defluxus e cælica regione diſcendens, ſcientiæ capax, quæ ſemper ad ſibi ſimilem uiam cognatamque ſubſtantiam adſpirans, terreſtribus relictis omnium ſuprema petit, cælicæ diuinitatis particeps ſupercæleſtem locum ſepius contemplans, una omnium rerum moderatori aſſiſtit. Iſthæc dilucidè commonſtrant, Galeni ſententiam nihilo a Platonis & Ariſtotels dogmate deſciuiſſe, ſed ſumma illos conſenſione animam noſtram ſimplicem, incorpoream & immortalem ſanxiſſe. BRVT. Cauæ ne Galenum iis concordem reddas, a quibus palàm uoluit diſſidere. Conſtat enim illum, libro de animi moribus, Platonis de animæ immortalitate ſententiam multifariam exagitare, ac modeſtius inſectari, tametſi & hanc, & uim quæ nos conformauit incorpoream, planeque diuinam & ſapientiſſimam eſſe alicubi confirmat.

Quid animæ facultas Galeno. Cap. V.

BRVTVS.

His tamen miſſis ad animæ facultates oratione deducta, quædam earum ſubſtantia ſit dilucidè commonſtrens. EVD. Quoniam omnes hæ mortales ſunt & caducæ, maior eſt controuerſia, ſint ne diuinitatis quoque participes. PH. Priuſquam in hanc diſputationem deſcendatis, lubens ſanè audiam quid facultatis nomine ueteres complexi ſint, quandoquidem admodum dubiam & incertam eſſe uideo hac de re ſententiam, quod & Galenus ſanè exiſtimauit. Qui uerò naturalem contemplationem tractarunt, aliud alii ſibi perſuaſerunt. *Hi* nanque incorporeas quaſdam facultates corporibus ineſſe confirmant, *illi* contrà, corpora ipſa operari pro ſua cuiuſque natura, quæ ex quatuor elementorum temperamento conflata

Lib. de facult. ſubſt.

flata

ſtata ſit Cæterum quid ea de iudicio decernat, non exprimit. ſi quid Eudoxe, aliud occurrit quod dubitationem patefaciat & illuſtret, id nobis ob oculos expone. EV. Rem inueſtigas mi Philiatre, cognitu in primis neceſſariam quam in ſuis monimentis Galenus occultam & inuolutam reliquit. BRVT. *Hic mihi uidemini rem minime dubiam interrogando dubiam facere.* In prōptu ſiquidem eſt, Galeno nihil aliud facultatem dici, quam efficientem rei cuiuſque cauſam, quæcunque tandem ea ſit. Nam libro de plenitudine, facultatem appellat cauſam effectricem, nihilque putat referre αστικὴν an ποιητικὴν dicas, unde liquet facultatem actionis cauſam fore. Et libro de facultatū ſubſtantia: Verum quoniam quæ ſit operum horum cauſa parum conſtat, facultatem appellauimus effectricem. *En* nobis locus extat libro de cauſis pulſuum primo, ubi pulſationis quæ in arteriis fit cauſam inueſtigans ſcribit hunc modum, Quæ ſit illa cauſa, haud procliue id inuentu eſt, alius enim innatum calorem eſſe cenſet, alius naturæ robur, alius temperamenti quandam proprietatē alius totam corporis conſtructionem, alius ſolum ſpiritum, alius horum quædem alius omnia ſimul. *Iam* uerò ſunt qui facultatem introduxerint incorpoream, quę accomodatis ad mouendum iis quæ diximus inſtrumentis utatur, aut omnibus, aut quibuſdam, aut certe uno aliquo. Hanc igitur pulſus cientem cauſam, quęcunque ſit, etiam ſi eius ignoramus ſubſtantiam, quia pulſus tamen efficere poteſt, facultatem ipſam appellauimus, quemadmodum & alia opinor omnis facultas ab eo appellari ſolet, quod ipſa facere poteſt. Nam cuius rei ſit facultas, & ipſius etiam facultatis motionem (ut quę ſit comparationi relationiq́ue ſubiecta) ita demum concipimus, quum ad aliud quiddam animum retulimus, ideoque ſic eam appellamus, quum eius ignoramus ſubſtantiam. Hic ſane locus facultatis nomine efficientem cauſam intelligit, non eam quidem ſimpliciter, ſed qua ratione in hunc illumve effectum ſe comparat atque refert. Hanc uero comparationem relatione ue alia ſententia hunc in modum explicat. Hoc autem multi ſtatim ſapientes perturbantur, quod deprauatam habeant de facultate notionem. Nam perinde ac ſi qua res in ſubſtantiis habitet, ut nos in ædibus, ita mihi de facultatibus uidentur exiſtimare, non intelligentes omnium rerum quæ fiunt, efficientem quandam eſſe cauſam, quæ conſideretur ſecundum comparationem & reſpectum ad aliquid, atque eius cauſę, ut certe cuiuſdam rei, propria eſt quædam & per ſe appellatio, ſed pro habitu quem cum ea re quæ ab ipſa fit habet, eius quæ fit rei eſt facultas ut quot ſunt cuiuſque rei actiones, tot & illius eſſe facultates dicamus. Vt aloen purgandi facultatem habere, & ſtomachi roborandi, & recentia uulnera glutinandi, & ulceribus planis inducendæ cicatricis, & palpebrarum humores exiccandi, non quod horum quicquam aliud efficiat quam aloen. Hæc enim eſt quæ ea facit omnia, quæ quoniam facere poteſt, totidem facultates habere dicitur, quot res facit. *Itaque* aloen purgare poſſe dicimus, & ſtomachum roborare, & uulnera glutinare, & ulcera cicatrice inducere, & humētes occulos ſiccare, qua nihil interſit, aloen purgare poſſe dicamus, an purgandi facultatem habere. *Item* & humentes oculos ſiccare poſſe, idem ſignificat atque facultatem habere deſiccandorum oculorum. Ad eundem modum, quum ratiocinatricem animam, cuius eſt in cerebrò ſedes, per ſenſus ſentire poſſe dicimus, & ex rebus ſenſu perceptis ipſam per ſe meminiſſe, & tum conſequentiam, tum pugnam rerū uidere, & tum diſſolutionem, tum compoſitionem, non aliud ſignificamus, quā ſi comprehenſim dixiſſemus, ratiocinatricem animam multas habere facultates, ſenſum, memoriam, intelligentiam, & de reliquis unamquamque. Et quo-

niam non ſentire tantum ipſam poſſe dicimus, ſed & ſpeciatam uidere, audire, olfacere, guſtare, tangere, ipſam rurſum facultates habere dicimus uidendi, olfaciendi, audiendi, guſtandi, tangendi. *Iſtis* quidem Galenus perſpicue decernit facultatem non propriam eſſe rei ſubſtantiam, ſed efficientis cauſę comparationem, & ut dicere ſolent, relationem ad hunc illumve affectum. Quam hic paſſum ſe ignorare fatetur facultatum ſubſtantiam, alio tamen loco affirmat non aliud quam temperamenti proprietatem eſſe, quo nomine naturam paſſim appellat, tum in Aphoriſmis, tum in libro de natura humana. Libro de præſagatione ex pluribus, de illa hunc in modum ſcribit: Facultatis ſubſtantia in ſingularum partium poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæque munus obit ſtrenuè, ubi ſit temperatiſſima, contra malè fungitur, ſi intemperata eſt. *Et* libro ſecundo, Nihil in illis commentariis attulimus de facultatis eſſentia, neque enim prius hoc decretum, quam undique reperiſſem conſtans pronunciare fui auſus nunc uero eſſentiam facultatum adducti ſumus, nihil eſſe præter qualitatem temperamenti. Libro autem de plenitudine hanc rem totam lucidius definiuit. Ego uero aliam eſſe arteriarum facultatem a neruorum & uenarum facultate, docui in libris de Hippocratis & Platonis decretis in iiſdemque illud etiam arteriarum facultatem è corde uelut è fonte quodam manare, neruorum è cerebro, uenarum ex iecore. In libro autem de Elementis ſecundum Hippocratis ſententiam, oſtendi ſubſtantiam quæ generari quæque interire poteſt, per ſe totam immutari, dum quatuor qualitatum ui uel incaleſcit uel frigeſcit, uel humeſcit, uel ſicceſcit, eſſeque ſuam cuiuſque corporis ſubſtantiam in iſtorum quatuor, calidi inquam, frigidi humidi ſiccique temperatione ſitam, ideoque gubernantium quodque corpus facultatum ſubſtantiam, illam eſſe temperationis proprietatem. *Hæc* ſunt quibus de facultatum ſubſtantia nihil dicere potuit apertius. E V. Magnum quiddam tibi, perſuades attuliſſe atque his, omnem facultatem ſubſtantiam deſignaſſe, parum opinor intelligens quid proprietatis appellatione notet. Ea ſubſtantia non eſt, ſed qualitas intima efficienti cauſę, neque igitur ipſa facultatum eſſentia, ſubſtantia ſimpliciter eſt, ſed qualitas: quemadmodum & ea quam coloris eſſentiam ueteres uſu appellare ſolent, non ſubſtantia ſed ſimpliciter qualitas eſt. Quid autem de facultate uerè ac ſincere Galeno ſit uiſum relictis ambagibus, hæc una ſententia commonſtrat. Non quidem ſubſtantias in ſuas facultates diuidi exiſtimamus, ſed unamquamque ſimplicem indiuiduamque ſubſtantiam, ſuis facultatibus omnia efficere. Non ſimpliciter & abſoluè ſubſtantiam dicimus facultatem habere, ſed interim adiici ſolet urendi aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut madefaciendi, interim fingendi, ratiocinandi, aut mouendi ſeipſam, aut aliud eiuſmodi, quæ in participe rationis anima percipimus, hæc anima quum una ſit, multas tamen habet facultates, quas omnes alio opere enumeraui. Quæcunque igitur cauſa res efficiet uarias, tot ea nimirum facultates obtinebit quot res faciet, non quod ſimplex ea in facultates quodammodo diſtributa ſit, ſed quod quibuſdam rationibus ad ea quæ facit uariè ſe gerat. B R V. Id igitur perinde erit ac ſi quis unus ſit, & pater, & auunculus & auus, quod ratione reſpectuque diuerſo ſit. E V D. Hac ſimilitudine non poſſis rem perfectè exprimere. nam quod facultate præditum dicimus, id certè proprietatem quandam & qualitatem in ſe obtinet, qui autem uel pater, uel auus eſt effectus, nihil in ſe magis quam ante habet. Decedente

Apho. 34. & 2.

filio,

filio, licet tum pater non ſit nil tamen is in ſe mutationis accepit, at rei fa-
cultas perire nequit re ipſa non mutata. P H. Multa quidem hic dicuntur
a uobis, quibus obruor potius quam docear, ex quibus ſanè nondum mihi
planè conſtat quid facultas. Id tu uerbis & iuſta atque explicata oratione
quid ſit expone, & ſitne quippiam a ſubiecta re diuerſum. E V D. Volo equi-
dem. Ariſtoteli agendi poteſtas eſt nunc ipſa efficientis cauſæ ſubſtantia,
nunc aliquid cauſę penitus inſidens, quod illa tanquam principium quoddam
ad agendum adhibet, id ſiue poteſtatem, ſiue facultatem, ſiue uirtutem atque
uim appellare uelis minimum refert. Prior horum nominum ſignificatus ra-
rior eſt, poſteriorem crebrius authores uſurpant, dum poſſim aiunt, uim fa-
cultatem ac poteſtatem agendi rei cuipiam ineſſe, tanquam ea quippiam ſit a
ſubiecta re diuerſum. Ei igitur inſidet, at intimè & penitus, uix ut unquam
diiungi ſepararique poſſit. Quod autem interima eſſet & ingenita idcirco in-
ſitam rei proprietatem dixerunt, quam Themiſtio definire placet quippiam
eſſe, quod rei ſubſtantia ex ſe profert, & tanquam de ſinu ſuo promit. Non
id quidem ulla eſt ſubſtantię portio, ſed intimum quiddam & ingenitum ab
illa dimanans. P H I. Nondum planè aſſequor ne cogitatione quidem, quo
pacto rei uis atque ſubſtantia inter ſe diſtent, ſintque diuerſę, dic ſi lubet pla-
nius. E V D. Vis & facultates imminui augerive poteſt, nonnunquam uero
quaſi impedita teneri, ſubſtantia nulla ratione uel intendi uel remitti poteſt.
Hoc declarant inueterata medicamenta, quorum uires prorſus infirmæ &
quaſi eneruatæ iacent, forma uerò ſuaque ipſorum ſubſtantia integra etiam-
num manet. Hos uirium facultatumque ordines Galenus roboris infirmita-
tiſque gradibus definit. Etenim uis & facultas, ad functionem interim me-
lius, interim deterius eſt comparata, unde modò pręclarius, modò deterius
functionem adminiſtrat. Ea (inquit) pręſtantior ad functionem conſtitu- «
tio facultatis, uirtus eſt & robur, deterior infirmitas atque uitioſitas. Lapis «
Heraclius alio perunctus imbecillus adeò redditur, uix ut tenuiſſimum ferri «
fragmentum alliciat, eius tamen forma temperamentumque permanet. Hu- «
ius uis & facultas foras emittitur ac tranſilit, dum procul remotum diſiun- «
ctumque ferrum attrahit, at ſpecies atque ſubſtantia immota ſuis ſe tota li- «
mitibus continet. Ex quo intelligitur quantum ab efficiente cauſa uis illius «
facultaſque diſtet, utque robur & infirmitas quidam ſint facultatis ordines.
P H. Quid igitur? Tu ne dices omnes qui de re medica uel diſſerunt uel i. Collecta
quotidie diſputant, uitioſè loqui, dum aiunt facultatem attrahentem, quic- cap. 7.
quid in alimento utile eſt allicere, expultricem aliena depellere, conco-
quentem cibum conficere, uti & quartam continere? Hi profecto unamquā-
que facultatem quaſi efficientem cauſam proferunt, auditorumque ſenſibus
illas obiectant tanquam ſecretas ſubſtantias. *Qua in re id etiam ſequuti ui-
dentur* quod Auerrhois ait, ipſas facultates animas tum eſſe tum appel-
lari. EVD. Quid Auerrhoidi hac de re ſtatutum ſit, nec laboro,
nec mea refert. Sed tamen ipſa rerum affinitas atque coniunctio efficit, ut
pleriſque uim & facultatem eſſe ſtatuant efficientem cauſam, qui nihil
maius aut præſtantius inueſtigantes, effectum omnem facultati attri-
buunt, quod & Galeno frequens eſſe ſolet. Quando (inquit) efficientes
cauſæ eſſentia incognita nobis ſit, eam facultatis nomine appellamus.
Qui ſic uſu quodam & conſuetudine facultates agere pronunciant, quam-
quam nec ſatis aptè nec proprè, dilucidè tamen planeque loquuntur, ac
magnam certè ambiguitatem & erroris occaſionem tollunt, lucemque

rebus afferunt diſtinctione. Si Lucas peritus eſt canendi, pingendi, pulſandæ citharæ: unus is multarum functionũ efficiens cauſa cenſetur, quippe, qui unus omnium uires facultateſque obtineat. Atque quãquam facultas ipſa nihil per ſe poteſt efficere, uſu tamen dicimus citharœdum pulſare, cantorem canere, pictorem pingere: quum nec cantor nec citharœdus nec pictor ſubſtantia ſit, neque prima efficiendi cauſa, ſed Lucas. Sic res habet in natura, quæ una principium & omnium functionum cauſa, omnia quidem efficit, at facultatibus uſa diuerſis. Quod igitur eſt ars parta artifici, id naturæ eſt uis & facultas. niſi quòd hæc ingenita eſt, illa uſu & exercitatione conquiritur. B. Hęc quum ita conſtitueris, quot nam ex Galeno putabis facultatũ ſubſtantias nobis ineſſe? EV. Tot nimirum, quot efficientium cauſarum proprię inſunt differentiæ. Galenus Platonis imitatione atque contemplatione tres animæ partes ſubſtantia ſedibuſque diſcluſit: tres itidem deſignabuntur omnium quæ in nobis ſunt facultatum ſubſtantiæ. Vnius eiuſdemque ſubſtantiæ ſunt facultates omnes naturales, alterius uitales, quemadmodum & animales ſunt omnium quę in nobis ſunt facultatum ſubſtantias eſſe perſpicio. Has autẽ partes ſi mihi demonſtrabis, uti & animam totam diuinas eſſe, neq; ab elementorum natura profectas, grauibus ſeriiſque rebus ſatisfeceris,

Trium partium animæ diuinam eſſe ſubſtantiam, ex Galeni ſententia. *Cap.* VI.

EVDOXVS.

PARTIVM animæ quæ locis ſedibuſque diſcluſæ ſunt, eã duntaxat quę rationis eſt particeps immortalem ac ſempiternam haberi, cæteras autem mortales & caducas, omnes quidem aſſeueranter pronuntiant: quæ qua ratione unam eandemque ſimplicem animam efficiant, plenius alio explicauimus opere. B. His non immoror: ſed quid illæ diuinitatis habeant expecto. EV. Principis animæ quę ratiocinatur ſimplicem diuinamque eſſe ſubſtantiam, ne Galenus quidem inficiabitur, etſi quandoque id uidetur in dubitationem traxiſſe. B. Huic iam nec repugno nec obſiſto; ſed quid aliis mortalibus ineſſe poteſt diuinitatis? EV. Animal unumquodque diuinitus eſt conformatum, & quæ id uix effinxit, Galeno prorſus eſt diuina. B. Id agnoſco. EV. Atqui quęcunque fictum iam & conformatum corpus regit anima, eadem eſt quæ id effinxit, hæc igitur non minus quam illa diuinitatis eſt particeps. B. Id unde, & ex quo authore tibi aſſumis? EV Ex Galeno, quo loco hunc in modum ſcribit. Quid autem in partium functionibus accidit, perſpicuitatis quidem gratia, uno aut altero exemplo concludemus. Deinde propoſitis exemplis de pueris & infantibus qui digitum unumquemque porrigunt uel inflectunt, ac linguam uariè contorquent & conuoluunt in conuenientem figuram concinnæ uocis exprimendę, neque tamen nouerunt quibus muſculis ad ſingulas motiones ſit opus, ſubiungit. Nam animal unumquodque uidemus ea ſe parte corpori tueri, qua præ cæteris plurimum ualet: cornu petit utilius etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nondum ſatis firmis ungulis, ſic & catellus mordere conatur, etiam ſi adhuc infirmos habet dentes, & auium genus omne uolatum molitur, etſi per infirmitatem nondum poteſt. Hæc enim uidentur declarare, animam quæ partibus utitur, ipſarum

Lib. de fœtu format.

partium

partium uſus noſſe, perinde ut ſi eas ipſa feciſſet, non ab alio factis uteretur. Mox dein ait: Atque hac quidem ratione, in animantium corporibus illa anima quæ partes conformauit, adhuc uidetur permanere. Neque enim fieri poteſt, ut quę nunc pręſens adſit, ea quaque parte conuenienter utatur: quæ uerò totum conſtruxerit, ea ſugerit. Paucis deinde interpoſitis addit: Nam quum puellas uideamus ſonantes quicquid iubentur ſonare, ut myrram, ut ſcalpellum, ut ſmegma, quum nec intelligant a quibus maſculis lingua ſic moueatur, ut eam uocem conuenienter ſonare poſſit, multoque minus iſtorum muſculorum motores neruos, probabiliſſimum id uidetur ut quiſquis linguam formauit is uel in formatis a ſe partibus etiamnum permaneat, uel ſic eas partes fecerit, ut animalia ſint gnara uoluntatis, eius qui noſtræ animæ principatum tenet. Quum autem huius conſequens eſſe uideam, aliam eſſe quæ principatum in nobis teneat animam, alias quę in ſingulis ſint partibus, aut certè unam omnino quæ communiter omnia diſpenſet, magna profectò circumuenior perplexitate, ut de opifice qui nos ſit fabricatus, nihil quod conſiſtere poſſit mihi in mentem ueniat, tantum abeſt ut certam habeam cognitionem. Nam & quum audio philoſophos quoſdam dicentes, materiam ab ęterno animantum, de fixis in ideas oculis, ipſam ſe perfectè exornare, tum uel multò magis cogito, unam eſſe oportere animam, quæ nos tum formarit olim, tum ſingulis nunc utatur partibus. Sic enim legitur, *ἔτι καὶ μᾶλλον ἐννοῶ μίαν εἶναι δεῖν ψυχὴν τήν τε διαπλάσασαν ἡμᾶς καὶ τὴν νῦν χρωμένην ἑκάστῳ τῶν μορίων.* In cuius ſententiæ conformationem ſupra dixerat. *καὶ φαίνεται κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἔτι διαμένειν ἡ διαπλάσασα ψυχὴ τὰ μόρια· οὐ γὰρ οἷόν τε χρῆσθαι μὲν ἑκάστῳ προσηκόντως τὴν νῦν οὖσαν, οἴχεσθαι δὲ τὴν κατασκευάσασαν.* Eãdẽ uero opinionẽ, quæ animalia quędã ponebat particulas noſtras primum conformaſſe, atque deinceps in illis omni uitę tempore permanere; quæ quia uoluntatem principalis animæ cognoſcerent, illius imperium ſequebantur; paulò antè his uerbis exploſerat, Sed & hoc a diligentioribus medicis quęſitum eſt, & quum quidam diceret, muſculum quemque non ſecus atque animal, uoluntatem noſtram ſentire, atque attrahere & circumagere linguam, ut figuram ſortiatur ad illam uocum concinnè exprimendam accommodatam; cęteris omnibus id minimè probabile uiſum eſt. Itaque Galenus eam ſolam opinionem probat, quæ in ſingulis animalium particulis primam uim illam fictricem inſidere & permanere, illasq; ad ſuum opus excitare confirmat. Sed hic te obteſtor & obſecro mi Brute, id mihi paulò altius cogitare quod dixit, eum qui corpus noſtrum finxit, quicũq; is fuerit (hunc autem cœleſtem mentem, nonnunquam & Deum eſſe profitetur) adhuc in conformatis particulis permanere & his ſingulis nunc uti, nonne id ipſum eſt quod paſſim uulgauit Plato, Deum & opificem & rectricem noſtri cauſam eſſe? Quodque Ariſtoteles, Deum uerè genitorem eſſe & conſeruatorem rerum omnium, quare ipſe principium & finem mediumque tenet? Nonne & quod ait Theophraſtus, diuinum quidem eſſe omnium principium, cuius beneficio, & ſint, & permaneant uniuerſa? Quod etiam, ſed planius, Theodoritus; Deus creator naturæ, gubernator eſt eiuſdem, non enim quam ipſe fecit nauiculam deſtituit. Omnium uero apertiſſimè Galenus, qui inipſe temperationem ſubiiciens pleniorem, dixit eum qui corpus noſtrum finxit, adhuc in conformatis particulis permanere, hiſque nunc ad proprias functiones uti. Itaque ſi aut Deus aut certè diuina erat uis illa noſtri conformatrix, diuina etiam eſt ea quæ nos regit & quæ functiones moderatur in nobis. B.

Hæc

Hęc de mouente ui & facultate quæ in muſculis inſidet forſan aſſeruntur, quã tu diuinam eſſe poſſis contendere. Cęterum uim naturalem atque uitalem unde conſtat eundem tenere dignitatis gradum? EV D. Quid eſt quod eas, obſecro, de ſtatu illo deque gradu deiiciat? nonne omnes ęquè mortales ſunt & diſſolubiles? nonne & omnes æquè corporeæ? Neque uerò ſentientis animæ quam iſtarum functiones uel prȩſtantiores ſunt, uel admirabiliores. Nam cor uentriculus, iecur, lien, renes, utraque ueſica, uenæ & arteriæ non minus, immò etiam amplius præ ſe ferunt adminiſtrationis, quam muſculi, & nerui. Quum enim ſupra Galenus mentem quandam & intelligentiam admirandę uirtutis, in omnes terrę partes ex ſuperioribus deduci commemoraret, & eam unamquanque particulam quem admodum utilitas exigit, conſtruxiſſe; non muſculos duntaxat aut neruos quorum uis motus ſenſusque ciet, ſed reliquas partes omnes, nullo diſcrimine mihi certè quidem complexus uidetur. Itaque ſi uis & natura quę nos effinxit in muſculis atque neruis reſidet, cur non ſimiliter in cæteris conſedit? Et ne forte hæc mea, eoque parum firma, uideantur, alium tibi locum profero ex libro de ſemine, ubi de partium inſtauratione diſſerit his uerbis, Nam carnoſa omnia è ſanguine orta ſunt, membranoſa è ſemine, ideoque ſi quando corrupta fuerint illa ſanguinea, facile denuo generantur, large enim ad id ſuppetit materia: ſed quæ conſtant ex ſemine, aut nunquam prorſus, aut raro certe denuo generantur, etiamſi efficientem ſui cauſam habent, non ſecus atque integra. Mox uero rationẽ ſubiiciens cur effectrix illa fictrixque cauſa, in animantium particulis derelicta permaneat, ita aio, Neque enim natura animal deſeruit, neque inſitarum uirium ipſa oblita eſt: quas enim ab alio non accepit, ſed ab ipſo ſemine habuit. fieri non poteſt ut eas abiecerit. Naturam dicit effectricem illam cauſam, quam alibi conformantem intelligentiam appellauerat. ab ea minime diuerſam, quæ animantia gubernat. Hoc nude poſitum & infirmum, ſi uoles, ratione firmabo. Partis compoſitio, ſitus & figura, ad agendi commoditatem & uſum comparantur. Quamobrem natura & facultas quę agit, & partes ad actiones ciet, eadem neceſſario aut illas partes concinne conformauit: aut ſi qua alia uis eas condidit, illa certe facultati agenti prȩparabat, ac uelut inſeruiebat. Itaque agens hæc facultas (quæ tanquam finis eſt optimus) illa formatrice prȩſtantior habetur. Hæc igitur ſi inter diuinas numeratur multo certe magis agẽs illa dignior. BR. Inſtat ſane ac urget hac ratione, & quo me cũq; uertam perſequitur. Sed qñ aliis atq; aliis in animum incurrentibus, nouæ exoriuntur dubitationes, hæque rationes controuerſias non diſſoluunt tantum, ſed & nouas plerunque nectãt, liceat mihi quęſo tecum pauliſper ueritatis ſtudio contendere rationem tuarum ductu & auſpiciis. Si natura uires (ut paulus ante Galenus aiebat) a seminę accepit, ipſa ſemen non eſt, non enim a ſeipſa diceretur uires aſſumere: ſed erit natura & diuerſum & poſterius quiddam ſemine. Rurſum ſi natura a ſemine uires ſuas accepit, ut ſemen hoc terrenum de parẽtibus fluxit, ita & quę ab hoc profectę ſunt uires, quare neque cœleſtes erunt, neque diuinitatis participes. EV. Satiſfecit hunc in modum Galenus: *Videtur ſiquidem rurſus quę corpus conformat anima, utpote in ſemine contenta, a parentibus in fœtum peruenire. Cuius quidem ſubſtantia quænam ſit, dicere non poſſum: quum a quibuſdam audiuerim eam quum incorporea ſit ut aiunt, ſimul cum ſemine ingredi.* Animæ ac naturæ ſubſtantiam aliorum exiſtimatione atque iudicio, incorpoream eſſe ait, & in ſemine contineri. Quanquam enim plerunque ſolet ſemen ſimpliciter naturam appellare, quandoque alterum ortus noſtri principium, non-

Lib. de fœt⁹ format.

Libro de uſu part.

De ſemine

De natur. facul.

Lib. 2. de ſemine.

nunquam

nunquam opificem fortiſſimum, tamen ubicunque exquiſitorem docendi rationem inſtituit, non id quidem artificem, ſed in ſe artificem habere pronunciat. Vt quum ait: Si uerò ex ſanguine conuerſo mutatoque ſingulas fieri particulas dicamus, in ſemine artificem qui hæc facturus eſt, ſtatuere conuenit. Et alio eiuſdem libri loco: Conſtat ſimilitudinem formæ cum utroque parente, et facultati quæ ineſt in ſemine opifici atque fingenti acceptam referri. Quum igitur facultas agens ipſaque natura, uere ſit in ſemine, quod ſupra dicebat naturam uires a ſemine accepiſſe, perinde eſt ac ſi cum ſemine dixiſſet, Simul enim (ait libro de fœtus formatione) ea facultas cum ſemine ingreditur, hæcque illa tanquam conueniente materia ad formandum fœtum utitur. Ergo natura incorporea in ſemine concluſa, ab hoc haud ſecus uires accipit, quam artifex ab inſtrumento, nam reuera, ea diuinitus acceſſerunt.

B. Durum eſt profecto iis aſſueſcere, quæ ne per ſomnium quidem hactenus mihi uenerant in mentem. EV. Vſu aſſiduaque meditatione ea tibi mollienda erunt, quibus quum animum imbueris & inſtitueris, miratæ cognitionis ſuauitate & delectatione perfundent. Ac ne noua tantopere exiſtimes, uide ut familiaris tuus Auerrhois preter eas formas quę a temperamento emerſerunt, alias inſtituat facultates nobis ineſſe, eaſque animas uocitari. Quod ſi hę neque elementa ſunt, neque elementorum particeps, reſtat ut prorſum diuinæ ſint atque cœleſtes. B. Ego hanc Auerrhoidis mentem eſſe perſpicio, planeque rei ueritatem aſſequor. Ex quo mirari ſubit cur quum ſupra citatos Galeni locos toties uerſarim, nunquam tamen eos euoluerim, nec quid latentis ueritatis includerent explicarim. Meus puto aut peruagatorum elementorum obſeruatione, aut communi uulgarique hominum iudicio obtuebatur, a quo non promptum eſt citra nominis & gloriæ iacturam diſcedere. EV. Quam ſis conſecutus ueritatem tene ac promulga iniquum ſiquidem eſt in altiſſimis philoſophiæ quæſtionibus, aliud ſentire, aliud dicere.

Humani corporis, ut omnium uiuentium ſpiritus eſſe diuinos, ingenitumque illis calorem diuinum.

Cap. VII.

PHILIATROS.

SI de humanis ſpiritibus diſſerendum proponitis, optem mihi implicatam huius nominis rationem expediri. EV. Propria ſpiritus ſignificatio uentus eſt, omnibus in linguis. Aut quum uentus prępotens ſit, mirabiliaque efficiat, & oculorum obtutum effugiat: affinitate quadam & ſimilitudine factum eſt, ut ſpiritus nomen ad rem omnem quæ ſub aſpectum non cadit tranſiret, ſiue corporea ea ſit ſiue incorporea. Hinc fit ut, quę in nobis ineſt ſubſtãtia auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat. Eſt autẽ a corpore & humoribus quippiam diuerſum, quod Hippocrates impetum faciens nuncupauit nõ a ſubſtantiæ tenuitate, ſed quòd eius ut uẽti magna uis ſit & incurſio. Qua igitur ratione iſtos ciet impetus, intelligitur affinitatẽ habere cũ corpore. qua autem uideri nõ poteſt, ad incorpoream ſubſtãtiam accedere, ex quo fit, ut amborum medius ſit & utriuſque particeps. Quęcunque ſubſtantia intelligitur corporis expers, noſtroſque ſenſus effugiẽs, ea ſuas uires nobis caducíſque corporibus prouehente ſpiritu impartit. Itaque ut uiuentis Dei & uniuerſæ naturæ,

turæ ſic & animæ ſuus eſt ſpiritus. Dei ſpiritus occultam Dei maieſtatem poteſtatemque præferens, per omnia ſparſus permeat ubique præſens omne complectitur, hic animos habet in poteſtate & eos quocunque uult adducere poteſt. Naturæ ſpiritus, is eſt quem omnes philoſophi iuxta ac poetæ celebrant, quem Plato mundi animum, Galenus mentem huc ex ſuperioribus deductam appellauit, quem Ariſtoteles de mundo diſſerens hac definitione planius expreſſit, Spiritus dicitur quædam tum in plantis atque in animalibus tum per omnia commeans, animata fœcundaque ſubſtantia. Hic ergo longe lateque diffuſus omnia continet, omnia lætificat uitalem mundi animam ipſamque naturam ſecum afferens, quæcunque ſubierit, uitalia faciens. De quo latinæ philoſophiæ princeps Tullius, ordinem conſtantiamque rerum ſuſpiciens, ſapientiſſimè: Hæc ita (inquit) fieri omnibus inter ſe mundi partibus cõcinentibus profecto non poſſent, niſi ea uno diuino & continuato ſpiritu continerentur. Paucis certe ſpiritus tũ pſtantiã tũ diuinitatẽ Grecorũ philoſophorũ imitatione complexus. Iam uerò peculiaris rei cuiuſq; mortalis & concretę ſpiritus, illius formæ ſubſternitur, eamque denſo concretoque corpori nectit, mediam inter utrunque conditionem ſortitus, iungitque diſparia res utrique affinis ac familiaris, atque hic profecto ab altero, qui uniuerſitatis atq; totius naturæ eſt, regitur atque continetur. Hic eſt animi omniumque facultatum uector propriaque ſedes, & quem fortaſſe illarum corpus recte dixeris. Sic enim olim Platonici corpus quoddam excellentis naturæ perlucidum & æthereum animæ facultatibuſque ſubſterni prodierunt, quo illæ cum terreno & denſo corpore conſociarentur. Hoc in problematis imitatus uerè eſt Alexander Aphrodiſieus, quod Ariſtoteles plane indicauerat, ſpiritum animæ facultatũque corpus, & illius diuinam ac cœleſtem eſſe naturam, quæ reſpõdeat elemẽto ſtellarum. Locus eſt quem libro ſuperiore produxi, Sed enim (inquit) omnis animæ ſiue uirtus ſiue potentia, corpus aliud participare uidetur, idque magis diuinum, quam ea quę elementa appellantur. Verum prout nobilitate obſcuritateve animę inter ſe differunt, ita & natura eius corporis differt. Ineſt enim in ſemine omnium, quod facit ut fœcunda ſint ſemina, uidelicet quod calor uocatur, idque non ignis non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur & natura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum. Ergo denſum hoc corpus ex uariis partibus coagmentatum, ſpiritus eſt propria ſedes, in quam nullo intermedio incumbit, & ſpiritus animæ cuiuſque facultatum uelut baſis. Itaque in denſo corpore, ſpiritus, in ſpiritu calor innatus in his natura & facultas. Vtrunque & ſpiritum, & calorem qui in eo eſt, diuinum cenſet, neque enim ignis eſt neque ortus ab igni, quoniam, ut mox inquit, ignis nullum animal generat. Denique natura quę in eo eſt ſpiritu, nonne præſtantiorem magiſque diuinam quam ſpiritus conditionem obtinuit? Natura, inquit, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpõdet elemento ſtellarum. Potuitne quicquam manifeſtius proferre? Quanto interuallo cœleſtia corpora ab elementis ſeiuncta cernimus, tãto eam naturam a denſo & mortali corpore diſtare putat, ſpiritum uerò medium inter illa collocari. B. Sed hunc queſo mihi ſcrupulum dilue. Caloris quem natiuum appellas, nonne inſitus nobis eſt & interior? EV. Maxime. B. Qui fiet igitur ut ſit cœleſtis? Qui enim cœleſtis nuncupatur, extrarius eſt ambienſque nos circunſidet. EVD. Hoc iſtud uerbum eſt, quo plurimi circumuenti in errorem inducti ſunt, qui quoniam cœlum ipſum extra nos eſt, putant quicquid cœleſte, extraneum eſſe, neque in nobis inſidere, quaſi nulla uis cœleſtis in nos

In præfat.

Lib. 2. De gñat. Animalium. cap. 3.

commi-

commigrare poſſit. Et carè tamen interim uident, frugũ fructumq́; procreationem & incrementum, non niſi cœleſti hoc calore perfici. B R. Eſt is quidem neceſſarius, ſed idcircò duntaxat ut interiorem inſitumque temperet ac gubernet. Quod quomodo nonnulli interpretentur, paucis aperiam ſi permittis. Inſitus noſter hic calor temperatus eſt, & ex elementorum permiſtione natus ignis quippe is eſt ſed eatenus contrarij permiſtione impeditus, ut neque feruidus ſit neque exurens, neque uiolentiã illam retineat, quę eſt igneę naturæ propria, ſed totius moderatus ac benè temperatus ſit, & ut Galenus frigidi ſit particeps & quaſi ex calido frigideque temperatus. Nec uero hic ſimpliciter cœleſtis eſt appellatus ſed proportione quadam reſpondens elemẽto ſtellarum, quod autem alteri comparatur eique ſimile eſt, nemo idem idipſum iure probeque cenſuerit. Verum enimuerò hunc noſtrum bene temperatum inſitumque calorem, functionum opificem, certa ratione moderatur atque gubernat ille cœleſtis ſalutariſque calor ſicque cõtinet & at functiones promouet, ut illius complexu fotuque deſtitutus calor, noſter mox pereat & extinguatur, aut nihil quicquam efficiat. E V D. Olfacio cuius authoritate perſuaſus triplicem calorem ſtatuas, igneum, temperatum qui idem natiuus ſit, & cœleſtem. Cæterum non ſatis acutè perſpexit uir ille, cuius te patrocinio tutum fore confidis, Ariſtotelem dixiſſe inſitum hunc nobis calorem & in animalibus ſtirpibusue contentum, nec ignem eſſe, neque ab igni originem ducere. At quem inſitum ille facit is tametſi non eſt ignis, ex igne tamen (ut ait) temperatus eſt, ab eoque ortum habet. Rationem autem cur noſter calor non ab igne trahat originem, hanc reddit Ariſtoteles, quod ignis nullum aĩal generat. Quòd ſi nec totius ignis, nec eius portio quicquam generat, multò certè minus quicquid ab eo ortu quodam proceſſit. Conuenit enim longè præſtantiorem uim effectionemque toti quam parti concedere. Rectè igitur hunc inſitum nobis calorem neque ignem eſſe neque ab igne originem ducere, ſed totum planè cœleſtem eſſe, literis memorięque mandauit. Iam uerò donemus ex elementorum permiſtione quendam ortum in nobis temperatum. Hic ſanè quiſquis erit, ſimilitudine quadã eum duntaxat exprimet, qui lapides & metalla continet, neque aliud in nobis quàm ſimilarium partium morem coagmentationemque ſeruabit, ne diſſipetur aut defluat. Age obſecro, in oſſibus, in neruis, in aliis denique partibus ſimilaribus emortui animantis, nonne is calor ineſt quem in lapide fateris? B R. Ineſt ſanè. E V D. Quum adhuc in uiuis erat animal, nonne iiſipſis partibus aliquid inerat præſtantius illo lapidis uel oſſis demortui calore, quod uitæ functiones obiret? B R. Nihil fortaſſe ſupra temperamentum, ueruntamen id temperamentum in uiuente quoniam inerat præſtantius, poterat ſanè eas uitæ functiones (quæ perfectiores ſunt) obire. E V. Id autem uiuentis temperamentum qua ratione putas quam demortui præſtantius? hoc enim in diſcrepationem uocatur. BR. Aliis uix queam uerbis exprimere. E V. Atqui neceſſe eſt apertius clariuſque dici. Quod ut efficiam aliud exemplum diſputationis huius noſtrę ſupponam. Viuens piper temperamento impenſe calidum aliud increſcit, omniaque uitæ munera exequitur. Id iam donemus emori. Quoniam omnes in illo uitę functiones perierunt, neceſſe eſt opinor una cum functionibus harum efficiẽtem cauſam periſſe: naturalis enim quum ſit, otioſa manere haud poteſt. Itaque piper interitu cum uitę functionibus nonnihil etiam perdidit, quod erat uitæ cauſa. Id uero quid eſſe dicas? non temperamentum, quum emortum exiccatumque piper non minus imò etiam magiſquam uiuens ca-

Lib. de tremore & palpit.

Leonicenus.

lidum ſit, nam id ſiue ſeorſum conſyderes, ſiue ad hominem temperamentum referas & ſimpliciter & comparatè calidum iudices. Perdidit igitur interitu quippiam a temperamento diuerſum, quod functionum cauſa fuerat. Id autem quid fuerat? Si omnia ratione animoque luſtres & accuratè circunſpicias, non aliud occurret quam ſpiritus uitalis, & calor in eo ſpiritu qui morte ſit extinctus. Hunc igitur neceſſe eſt a temperamento diuerſum, & ſupra temperamenti naturam conſtitui, qui unus uitę omniumque functionum ſit autor. BRV. Eò certè uel nolens adducor. EV. Is autem ſi ſupra temperamentum eſt & ab elementi conditione alienus, nonne optimo iure ſtatuetur cœleſtis ac planè diuinus? Is eſt quo omnis omnium tum ſtirpium tum animantium uita continetur, cuius unius extinctio mors eſt. Hunc ab elementari facilè diſcernes ac internoſces in ſtirpibus & animantibus frigidis, ut in lactuca, in mandragora, in ſalamandra, quæ quum temperamento abſolutè frigidæ ſunt, non hoc ipſo certè, ſed ſolo uitali ſpiritu & calore uiuunt. BRV. Ea tamen Galenus frigida eſſe pronunciat. EV. Calida ne an frigida ſint hic non diſputo, quamquam dici poſſunt temperamento frigida, at calore uitali (quantuluſcunque ſit) calida, quemadmodum & uiuens omne quod ſalutaris huius caloris uim in ſe continet. Si hęc ſimpliciter frigida ſunt, in eorum temperamento elementum frigidum uincit atque dominatur, præpolletque calido. Quocirca temperamenti ui quicquid efficiunt, a dominante frigido prodit. Atqui alimentum trahunt & coquunt, inde aluntur & increſcunt, hisque ſimilia opera ædunt, hęc uerò quomodo poſſint uel a temperamento frigido, uel a diminuto & uicto calore qui in temperamento eſt proficiſci, ut qui pręcellentis frigoris præſentia nihil agat? Neceſſe eſt igitur hæc alterius caloris ſint opera, ad quem planè referuntur ac pertinent. Is autem eſt uitalis ac diuinus, quem niſi Galenus ab elementari diuerſum ſtatuat, uix ab iis quas proponit philoſophorum tricis ſeſe explicabit. Quod igitur calor hic in uiuentibus opera ædit temperamentum non conuenientia, & quòd morte interdum extinguitur permanente temperamento, palàm fit illum in uiuentibus diuinum ac cęleſtem eſſe, ab elementariq; diuerſum. His rationibus adductus Ariſtoteles, apertè pronunciauit calorem hunc uiuentis corporis diuinum & ſupra elementi naturam eſſe. Quin & illum puto alias tam pręclaras rationes in id ſecum quæſiuiſſet, totq; in animo habuiſſe quibus id ſibi perſuaſerit, ut ſi nullam adferret, ipſa tamen illius authoritas me frangeret. Plurimi autem ueſtri ſimiles contra nituntur, quibus non aliud quicquam eſt, cur incredibile ſit hunc calorem diuinum eſſe, niſi quod nequeunt ipſam diuini naturam intelligere & cogitatione comprendere. BRVT. Id iam conſpicuum certumque uidetur. Cæterum hoc mihi loco cum multis dubitare licet hic ne calor in nobis diuinus ſubſtantia ſit, an accidens. EVD. Quod multorum mentes occupat, poſſum hac per breui ſententia explicare. In materia quæ & temperamento & omni inſtructione ſit apparata, ſpiritus ineſt, plurimum quidem ætereus, ſed tamen ex illorum elementorum permiſtione conſiſtens. Calor qui ineſt ſpiritu, qualitas eſt quę nuſquam ſeorſum ſubſiſtit, eſt igitur & uerum accidens, ſed planè diuinum ac celeſte, ſicuti & lumen calor ue ſolis, & una quælibet uis alia cœlitus in corpus iam apparatum demiſſa. Natura autem ea ſeu forma, quę interuentu ſpiritus & caloris in materia conſiſtit, puriſſima eſt ſubſtantia eaque tota cœleſtis ac diuina, elementorum haud quaquam particeps. Quocirca (ut iam ad penſum redeam) pręter igneum calorem qui partibus ineſt ſimilaribus, neceſſum eſt in nobis

& in

& in cunctis uiuentibus præſtantiorem quędam inſidere, qui ſalutaris ac uerè diuinus functionum opifex ſit aut miniſter. Hoc totus Auerrhois dilucidè uidetur comprobare, primo collectaneorum ſtatuens, partium ſimilarium propriam formam eſſe temperamenti rationem, quæ ex quatuor elementorum moderata menſura ac permiſtione procedit. Præter hunc uerò in cunctis uiuentibus calorem innatum quędam ineſſe ab eo diuerſum quem a temperamento partes adiſpicuntur. Hunc ipſum calorem partibus diſſimilaribus & inſtrumentis pro forma datum, quanquam non inficiatur facultates & animę partes his inſuper conferri. B R. Tu commemorata hominis ſententia animum mihi præteritarum deliciarum dulciſſima recordatione recreaſti: tanta enim & tam admirabili ſuauitate ea olim ſenſus mentemque delinquit nihil ut exiſtimarim aut ſubtilius aut præſtantius dici poſſe. Iſtorum ego dulci recordatione ſentio defenſionem meam periclitari, meque ad defenſionem ſegniorem reddi; ac prorſus in tuam ſententiam adduceret, ni me reuocaret neoterici illius ratio, quæ calorem hũc iccircò diuinum aut cœleſtem dici non poſſe contendit, quod in pleriſque excrementis contineatur, ſordidis certè quidem illis, & quę iam a naturæ bonitate defecerunt. E V. Portentoſa deliria. Parum quidem is animaduerterat quid de excrementis ſubiungat Ariſtoteles, At uerò ſolis calor (inquit) & animalium, nõ modò in ſemine continetur, uerumetiam ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum a natura, tamẽ id quoque principium habet uitale. Et quid quæſo hic eſſe poſſit, quod ad cœleſtia comparatum, ſordidum non deprehendatur & abiectum? & tamen hic etiam uiget & quaſi habitat cœleſtis ille calor. Vt in noſtrum hoc uile ac lutulentum corpus, diuina mens immergitur, ſic tum in ſemine tum in animalium excrementis, hic inſidet calor diuinus & uitale principium. hoc planè indicant quęcunque ex illis gigni cernimus animantia. P H. At iſtorum ortus plerunque ex his eſt materiis quæ ſponte ſua putreſcunt. Tu ne etiam in hiſce putridis cœleſte quippiam ineſſe putes? E V. Quæcunque potuerunt corporis noſtri ſuperuacanea, quanquam receſſerunt a natura eius a quo dimanarunt, adeò ut illi interdum ſint aduerſa & inimica, naturalia tamen & accomodata ſunt aliis, quæ inde gigni prodireque ſolent. Quamobrem in illis calorem ineſſe dicimus & principium uitale, aptum quibuſdam gignendis imperfectis animantibus inutile autem & incommodum iis de quibus illa pulſa ſunt. P H. Cœleſtis ergo caloris complures fient ordines, neque qui uni eſt naturalis (quanquam cœleſtis ac uitalis) conſtituò omnibus peræquè naturalis erit & amicus. E V D O. Neceſſe id quidem, ut enim formarum quæ omnes cœleſtes ſunt ac diuinæ alia alii materiæ conuenit aut aduerſatur, ita calor cœleſtis alius alii animanti proprius eſt & familiaris, alius alii alienus & incommodus. B R V T. Sunt hæc quidem in primis conſentanea, immò matutina diſputatione Temmiſtius iis duntaxat quæ ex putrida elluuię prouenerunt, exiſtimabat communem illam mundi animam conferri, iiſque ſolis principium uitale accedrere ex ſuperioribus quodnihilominus docuiſti quodam diſcrimine, & pro rara cuiuſque conditione impertiri. E V D. Hæc uelim ob oculos proponas, ſæpius mente colluſtres, expenſiſque ſingulis decernas, quantum Galenicum hoc dogma ab Ariſtotelico diſtet. B R V T. Germanum quidem prorſus eſt, nulla diſſimilitudine ſeiunctum. Quandoquidem Galenus in uniuſcuiuſque partis ſolida ſubſtantia, humidum primigenium & inſitum ſpiritum collocat, in his uero calorem ipſamque partis naturam, quorum nihil ex puris elementis originem

habet. EV. Audent nihilominus inſuper plurimi acriter obſiſtere, qui nec ſpiritum eum, nec calorē aiunt a Galeno diuinum appellari, quemadmodum neque naturam diuinam. Vim eam quæ nos conformauit Galeno diuinam dici fatentur, neque tamen eandem quum nos regit, ac moderatur, eo nomine exprimi deſinerique uolunt: itaque dum illarum omnis de nomine contentio eſt, ſi rei nomen ſupprimatur continuò putant rem ipſam de medio tolli. At dum res maneant, uerba illi fingant arbitratu ſuo. PH. Dic queſo breuiter quid diuini appellatione intelligi uelis. EVD. Quicquid ſupra dixerat Ariſtoteles proportione reſpondere elementa ſtellarum. PH. Quid hoc ſibi uult elementum ſtellarum? EV. Vt quatuor ſimplices naturas elementa uocamus quod in rerum omnium concretionem confluunt, illiſque cedunt in materiem; ita cœlum ac ſtellas quòd ſuas etiam illis uires adhibeant ac impertiant, elementa iure appellemus. Si in primā animantis procreationem, quæ ex ſamine, ex maternoque ſanguine fit, animum cogitationemque figes, animaduertes ſanguinem ex quatuor elementis quæ in cibis inerant conſtitui: ex eiſque materiam ſeminis, quam purior utiliorque ſanguis contulit. At naturam, ſpiritum, & calorem quos ſemen in ſe comprehenſos continet, quum aliunde prodiiſſe memineris, intelliges ſupra elementorum uires & ordinem eſſe, neque poſſe illorum prȩſtantiam uel ad caduca hȩc & ſordida elementa, uel ad temperamenti proprietatem pertinere. Partium humani corporis ſubiectam materiam ab elementis, & a temperamentis: at facultates, ſpiritus, inſitum calorem, & figuram, ab eo ſeminis ſpiritus, in quo tum calor, tum natura, uiſque diuina inſidebat proficiſci. PH. Corporis noſtri gubernatrices facultates & uim eam quȩ nos conformauit, quemadmodum & animam, non ex elementis, ſed diuinioris cuiuſdam eſſe originis, copioſe ac ſolidè uideris explicaſſe. Operibus uerò functionibus de quibus ne uerbum quidem unum feciſti, tu ne etiam latens & ſecretum aliquid adſcribes?

Plurimas functiones & opera in nobis occultis ex cauſis eſſe. Cap. VIII.

EVDOXVS.

QVID me præterea queſtionibus fatigas Philiatre, & ad ſententiam de operibus ferendam hortaris? Si iam planum feci animam & facultates in nobis ineſſe diuinas, eaſque non otiari, non ceſſare, ſed continentes actiones ciere & in opere eſſe ſemper, ſpiritum quoque illarum uectorem, itemque calorem eſſe diuinitatis participem, nonne quæ illarum ſunt opera, iure debent diuina appellari? Vix tu ſanè poſſis numerando percenſere functionum genera quæ ſupra elementorum uires ſunt, quȩ nequaquam ad illorum temperaturam pertineat. PH. Auſimne eas functiones diuinas nuncupare, quȩ cernuntur & ob oculos mihi obſeruantur? EV. Quidni? Nonne admiranda Dei opera in conſpectu & in oculis ſunt omnium? PH. Quum igitur diuinam functionem cenſebis? EV. Vt quæ trans naturam ſunt & ſupra captum humanȩ mentis quia nos in ſui admirationem trahunt, admirabilia ſolemus appellare, ita functiones admirabiles iure diuinas appellem, quarum cauſa & ratio abdita, deliteſcens, & occulta, neque demonſtrari, neque certo explicari poteſt.

Huiuſmodi

Huiuſmodi autem eſt, quæcunque non a primis ſimplicibusque rerum naturis ortum habuit; ſed illarum ordinem prętergreſſa, uix ulla poteſt mentis acie comprehendi. PH. Hanc ſi diuinam eſſe cognoſcis, non incerta eſt & abdita. EVD. Certum quidem & eſt comprehenſum hanc cauſam ſupra elementorum ordine eſſe, at nihilominus occulta eſt & inexplicabilis illius ſubſtantia, quæ (ut ait Alexander) modum humani ingenii, prorſus excedit Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omnium parens atque author eſt. Operis quidem ſolertiſſimi cuiuſdam rationem artifex qui extruxit integrè tenet: cæteri uerò qui artis ſint illius ignari, rationem nullam reddere queunt, ſed tantummodo rem inſpectant & demirantur. Vnde (paulò poſt inquit) apud medicos abditę illæ deliteſcentesque cauſę earum rerum putantur, quarum nulla ratio reddi poterit. Ea fuit Galeno abditarum rerum definitio, eadem & Ariſtoteli, qui ſupra captum humanæ mentis illas collocauit. PH. Dilucida hæc quidem explicatio: quod autem ſequitur ediſſere, quæ functiones occultis ex cauſis & quæ ex manifeſtis procedant. EV. Hoc ſanè protinus adorior ab iis auſpicatus quę naturales functiones appellantur: earum genera ſunt procreatio, nutritio & accretio. Procreationem ſupra demonſtrauimus occultis ex cauſis eſſe, non eam qua prima rei ſubſtantia generatur, immutationem primam appellant, primordiorum ui & permiſtione factam: ſed eam quæ cuiuſque rei rationem continet, qua iam caro; aut os, aut neruus exiſtit, & quę inſtrumentorum conformationem figuramque perficit. PH. De hac nihil prorſum addubitem. EVD. Iam uero nutritionem & accretionem ut intelligas eadem eſſe pręſtantia, ad eas animum mentemque adhibe, quę iſtarum adminiſtrę uocantur, ſunt autem attractio, retentio, concoctio, & depulſio. Alimenti confectionem tum eam quæ in uentriculo, tum alteram in iocinere ac uenis tum tertiam quæ in ſingulis particulis perficitur (omnes ſiquidem una eademque ratione conſiſtunt) unde & qua ratione fieri putas? PH. Nónne a mediocri calore qui ex iuſta primordiorum confuſione ſuſcitatur? Sic enim Auerrhois ex Ariſtotelis, Alexandri, Galenique ſententia putat elementa quũ perfectè miſta cõmutataq; fuerint, & quaſi coctione purgata purioraq; facta, tum nobiliores & altiores cuiuſdã ordinis functiones ędere, quales nequeunt pura illi atq; ſyncera. *Hæ* ſunt quas pleriq; inter admirabiles collocarunt, ut theriaces uis & effectio ex tã multorum medicamẽtorum cõpoſitione ſurgẽs. EV: *Hæc* quidẽ ſimilitudo multorum admiratione celebratur, quę ubi ſemel in uulgus prodiit, omnium ferè uinctos tenui animos, atque eorum imbecillitatem occupauit qui omnia elementis attribuunt. Sed ſi (quod ſupra docui) ex horũ permiſtione uis nulla enaſci poteſt, quæ nõ ad unumquodpiam elemẽtorum maximè pertineat: neceſſum eſt id qđ in permiſtione uicerit, uires ſuas præ cæteris oſtẽtare. Qui fiet igitur ut uniuſcuiuſpiã animãtis calor poſſit, quæ duriora ſunt atterere & cõminuere, molliora & tenera nõ poſſit? ut ſtruthionis calor ferrũ, columbę uẽter lapillos exerat, leonis uero calor qui tum uehemẽtior tum acrior eſt nõ poſſit? Rei igitur naturalis ſi qua eſt effectio quæ nullius ſimplicium naturã & uim redolet, ea iure nequit ad permiſtionis uim pertinere. *Huiuſmodi* eſt, tum uentriculi tum cęterarum partium concoctio; quę nõ tã elemẽtorum calori, quam efficiẽtis patientiſque familiaritati & ſimilitudini aſſignanda eſt. PH. Hoc etiam affirmant quicunque calorẽ hunc ab elementis eſſe contendunt. EV. Iam igitur nihil erit quod noſtræ ſententiæ aut cõcluſioni aduerſetur. Quidoquidẽ unicuique animantium generi ſi

Procœmio problem.

1. De natural. facult.

proprium

proprium deſignatumque eſt alimentum, quod illi ſubſtantię affinitate familiare ſit & iucundum, fiet illius concoctio non ab elementorum qualitatibus, ſed ab ea ſubſtantia cum qua familiaritas eſt atque ſimilitudo. PH. Hoc ipſum cenſuerunt tum alii complures, tum in primis Alexander Aphro. & Galenus. EV. Quanquam omnis concoctio, maximè fit a cœleſti calore iuuatur tamen bono temperamento & mediocri elementorum calore, qui ſi non ſubſtantia, temperie tamen & mediocritate ad cœleſtem proximè accedit. Si qua integra & laudabilis eſt in nobis concoctio, ea diuini caloris eſt affectio deprauata autem & uitioſa omnino ab elementis eſt. Temperies diuini caloris uim & affectionem corroborat, qualitatis exuperantia deprauat, atque prouertit. Bilis non ab illo quantumuis aucto, ſed ab elementorum ſolo calore profertur, quum mediocritatis legem uelut per uim oppreſſit. Ergo id ueriſſimum reputo quod a quibuſdam dictum accepi, cœleſtem illum calorem quantuſcunque ſit, ſalutarem eſſe & uitæ conſeruatorem, eum uero qui ab elemētorū permiſtione natus ſit, quoties ſupra modū increuerit, peſtiferum & pernicioſum eſſe. PH. Valde placet hæc interpretatio quę meo certè quidem iudicio, difficilium & obſcurarum quęſtionum claram habet & facilem explicationem. Reliquarum effectionum eſtne quæſo par ratio? EV. Eſt ſanè. Nulla ſiquidem elementorum temperatura cauſa eſſe poteſt cur uentriculus cibum arctiſſimè comprehendat, cumque contineat, quoad ſit plenè concoctus, huncque depellat mox ut concoctus ſubactusque fuerit. Equidem uideo uetuſtiſſimæ opinionis approbatione, omnibus in ore uerſari, omniumque opinionem tritum, ſiccitatem retentioni adiumento eſſe. Sed hac unica cauſa uentriculum uel aliam quandam particulam, utne elementum ualidius amplecti & tenere noxium & ſuperuacaneum reiicere & aſpernari, aut uterum nouem integris menſibus fœtum ſuo complexu tenere, neque hunc ſinere prius elabi quam ad abſolutionem peruenerit, non niſi futili cōmentitiaque opinione dici poteſt. Nam has functiones efficit uis quędam elementis preſtātior atque diuinior, quæ partibus ſingulis a prima origine eſt inſita. Iam uero quid eſt quod attractionem ſolius caloris, depulſionem autem frigoris aut humoris ui fieri comminiſcuntur? Calidum omne allicere & ad ſe quaſi rapere, frigidum contra expellere atque propulſare compertum quidem habemus ſed tamen promiſcuè & citra delectum. Cęterum quum quippiam non quiduis ſed familiare ſolum prolectat, non id ſolo calore, ſed alia præſtantiore facultate efficit. Si enim in partibus corporis nulla alia quam communis illa caloris ratio ineſt, qui fiat ut unaquæque ex confuſa & multiformi maſſa ſanguinea, id ſolum quod ſibi accomodatum eſt & amicum proliciat: os craſſiorem ſubſtantiam, caro tenuiorem ſibique finitimam & cætera pro ſuę quęque naturæ modo? unuſne elementi calor utile internoſcet, ut id demum attrahat, frigus uero noxium ſentiet depellendum? Id ipſum ſi eſt, eædem etiam uires cæteris inanimis inſidebunt, ut quæ eiſdem uigent qualitatibus. Rectè Galenus affirmat, non modo nutritionem & concoctionem, ſed & attractionem fieri ſubſtantiæ ſimilitudine, & unamquamque particulam eadem ui qua lapis Heraclius, ferrum quod ſibi familiare eſt attrahere. PH. Plura non opto, quibus iſtorum fidem facias. Si enim ab elementorum qualitatibus attractio depulſioque naſcerentur, harum perquam euidens eſſet demonſtratio, neque de illis ueteres inter ſe tanta contentione decertaſſent; neque Galeno alia atque Eraſiſtrato uel Aſclepiadi ſententia fuiſſet, quum eaſdem omnes ſtatuerint elementorum uires. Perge reliquas

functiones

Procœmio proble.

Procœmio de ſimplicibus & tertia

Lib. de naturalibus facultat. ſe

functiones ſimiliter excutere, ad uitales accedens. BRVT. Galeno placet præcipuum cordis opus eſſe, tum ipſius, tum arteriarum pulſationem, idque uitale appellat, quoniam refrigeratione innatum calorem, qui uitam tuetur, temperat. Pulſationem a calido fieri ait quod frigidi particeps eſt. *Verba* eius hæc ſunt: Nam calor inſitus ceu ſemper mobilis, neque intrò, neque extrà ſolùm fertur, ſed alterum ipſius motum alter ſemper excipit. Verùm (paulò pòſt) ad ſuperiora exterioraque motionem & quaſi explicationem, quòd natura calidus ſit experitur, intrò autem deorſumque fertur, hoc eſt ad proprium principium uiam init, quoniam frigidi aliquatenus particeps, eſt, quippe ex calido & frigido temperatus. Hiis apertè omnem uitalem functionem elementorum qualitatibus aſſignat. EVD. Vt ibi, ſic & aliis fortaſſe multis, ita uideatur. Sed id animo tamen penitus intuere, num poſſit ſola calidi frigidique temperies ingem hunc & irrequietum diaſtoles ſiſtoleſque motum efficere atque moderari? Pulſationem equidem magna ex parte gratia refrigerationis eſſe non dubitem, & quoties caloris intemperies modum exceſſerit, ex refrigerandi neceſſitate crebriorem celerioremque pulſationem reddi contrà uero rariorem ac tardiorem quum frigus dominabitur. At calorem atque frigus perpetuę motionis afficientem cauſam ponere, id omni ratione caret, reque & euentis refellitur. Cur enim non reliquis partibus ſimiliter atque arteriis, hæc indita eſſet pulſatio, quum ſint omnes æquè ex calido frigidoque temperatæ? Quanquam igitur populari ac craſſa philoſophãdi ratione pulſationis cauſam illic uidetur attigiſſe, aliam tamen pro dignitate grauitateque rei præſtantiorem, alio loco acutius uidit ubi eam cauſam nunc facultatem, nunc uim pulſantem appellat. In ipſo cordis corpore uis illa eſt unde id contrahitur ac dilatatur, quæ in omnes arterias per tunicas earum influens, ſic eas cogit aperitque quemadmodum ipſum cor. Quoniam ergo inſitus & uitalis calor per arteriarum capacitatem unà cum ſpiritu in omne corpus effunditur, cauſam autem quæ pulſationem efficit per arteriarum ſubſtantiam celerrimè defluit, perſpicuum uel ex Galeni ſententia fiet, hanc ab inſito calore & a uitali facultatp diuerſam haberi. PH. Concluſa iam mihi uidetur hæc omnis oratio, ex qua etiam probatum uideo functiones quas dicimus animales, ut quæ altioris ordinis, planè diuiſa eſſe, ac modo quodam inenodabili perfici. EVDO. Conſequens eſt omnino, animalis quippe functionis gratia, corporis partes diſſimilares & organicę concinnam aptamque figuram acceperunt. Atqui figuram ipſamque conformationem non poſſe elementis acceptam referri, ſed planè diuinam haberi, Galeni eſt ſententia. Neceſſum eſt igitur animalem omnem functionem, non ab elementorum temperatura, ſed ab inſtrumẽti ratione modo quodam inexplicabili maximè primumque perfici. Hæc inſtrumenti ratio & uis, ea ipſa eſt quæ illud initio confinxit, ita enim *Galenus* prodidit uim illam fingentem quę diuina eſt, conformatis inſtrumentis perpetuò aſſidere, eamque ſingulos muſculos ut nouit ad unumquemque motum neceſſarios impellere, quòd inſtrumẽtis ea uis ſola uti poſſit quæ illa conformauit. Quin etiam quod uitiata quouis modo figura, aut inſtrumenti proprietati, etiam ſi uitiata non ſit illius temperatura, neceſſe eſt inſtrumenti animalem functionem lædi (plerumque enim manus uehementer incaleſcens uel contabeſcens, integrè mouetur atque apprehendit) planum facit non elementorum temperamenturam, ſed inſtrumenti rationem cauſam eſſe præcipuam quæ motum ſenſumque perficiat. *PH.* Contradici uideo a nonnullis. Nam ſi quid inſtrumentum

Lib. de cauſis pulſuũ.

ſtrumentum ſalua figura, a magnitudine, numero, atque ſitu, ingens ex intemperie uitium quale eſt in paralyſi contraxerit, id non ſolum deterius, ſed & nihil penitus aget, etiam ſi nullus inſtrumenti, ſed ſolius temperamenti morbus ineſt. Quæ ratio uiros ſpectatæ probatæque eruditionis eò adduxit, ut commodam elementorum temperaturã ſtatuerent primã cauſam & præcipuam, è qua tanquam a radice naſcetur animalis functio, inſtrumenti uerò rationem, cauſam ſecundariam & adiuuantem, per quam functio melius obiretur. Ipſeque adeo totus in hanc ſententiam concedo niſi me fortè aliò retrahis. EV. Hoc ſi noles paucis perſpicueque perfici, debes ad ſingula quæ propoſiturus ſum reſpondere. PH. Fiet pro uirili. EV. Similares partes quæ omnium primæ coagmentantur, ex elementorum permiſtione conſtant, perficiunturque harum temperamento. Ex ſimilaribus autem conſtant organicæ, quare neceſſum eſt has etiam ex elementis conſtitui, ipſorumque conuenienti temperamento indigere. PH. Hoc ipſum eſt quod dicebam. EVD. At præter eam ſimilarium compoſitionem, inſtrumento inſuper ex conformatione, ſitu, numero & magnitudine, ſua ratio acceſſit, longè quidem a temperamento diuerſa. PH. Eſt hoc ſanè manifeſtum. EV. Temperamentum igitur omnibus eſt partibus commune, ſed ſimularibus primum & per ſe, organicis uerò cum figura. Quocirca tum nutritio tum naturalis quæque functio, omni ex æquo parti organicæ atque ſimilari neceſſaria ui,detur. Animalis autem functio, ſiue ad motum ſiue ad ſenſum comparata ſolius eſt inſtrumenti, nulli parti ſimilari quantumuis perfectę conceſſa. Hæc igitur a ſola inſtrumenti ratione, non autem a temperamento profecta eſt. Quid dici poteſt obtuſius, quid peruerſius, quid intolerabilius quid inſcitius, quàm temperaturam, cauſam motionis haberi, quæ nihil ſola, ne eius principium quidem efficere poſſit? Si pars ſimilaris gratia organicę eſt, erit illius temperamentum propter inſtrumenti rationem. Atqui finis perfectior eſt iis quę in finẽ contendunt, quare ipſa inſtrumenti ratio perfectior eſt temperamento, quanquam hoc magis uidetur ad uitæ neceſſitatem & uſum conuenire, ipſaque inſtrumenti ratio imperatoris, temperamentum uero gregarii & auxiliarii militis perſonam geret. Si extinctio inſtrumẽti nutritiuo calore, partibuſq; uehemẽter refrigeratis in paralyſi motus ſenſuſq; perit, id non idcirco fit, quod bona temperies cauſa motus eſſet principalis, ſed quod eſſet præparatio quædam adiuuans & facultati mouenti neceſſaria, qua certe ſublata omnis illius actio intercidit. PH. In paralyſi de qua iãdiu diſſero, ſalua eſt & integra inſtrumenti ratio, quam actionum cauſam ſtatuis, cur igitur ea motum non efficiat? EV. Quòd plerunque functionem præpediri cernamus, nequaquam lęſa principali cauſa, ſed duntaxat ſublatis lęſiſve adminiculis, quibus in agendo nitebatur, quanquam in paralyſi uitium quoddam eſt inſtrumenti, obſtructus quippe neruus eſt, quo animalis ſpiritus illabitur. Sed iam uelim alio tibi argumento firmari, animalem functionem ab inſtrumenti ratione perfici. Animal nonne quauis ſtirpe nobilius eſt & præſtantius? PH. Eſt opinor. EVD. Hanc unde coniecturam facis? PHIL. Quoniam corpus uideo & maiori figurarum uarietate, & numeroſo magis inſtrumentorum apparatu inſtructum. EVD. Quoniam igitur unicuique corpori indita eſt anima, quæ ad illius functiones & uſus accommodatur, ſi animanti præſtabilius abſolutiuſque quàm ſtirpi corpus datum fateris, neceſſum eſt tum illius functiones, tum animam harum effectricem, præſtantiorem diuinioremque putes. PH.

Id omnes philoſophi profitentur. E V. Si primæ ille cauſæ tam longè diſtāt, diſſidebunt ſanè & præmuntiones, & inſtrumenta quibus agunt, fientque alia naturalis, alia ſentientis animę, hæcquè illis multò pręſtantiora, nempe animalis ſpiritus & inſtrumenti ratio, nō ab elementis ſed diuinitus accepta. Iam uerò quid de principibus animæ functionibus apprehenſione, ratiocinatione, & memoria dicam? Vt enim eæ longè cæteris antecellunt, ſic & cauſas habent iis multò præſtantiores, quę rectè nequeunt ad elementorum permiſtionem referri. P H. Audiſtin' Brute, hanc omnem de functionibus interpretationē? B. Audiui, planeq́ue totam memoriter complector. P H. Quid illa ueritatis tibi uidetur præ ſe ferre? B. Superiorum ſanè conſequens eſt, & illis naturali colligatione conſertè contexteq; connexa. P H. At ea plurima functionum genera inſtituit, quæ omnino ſint ſupra uim elementorum & demōſtrationis philoſophicæ. B R. uideo, nequè id putem alienum a philoſophia, ut neque cętera omnia, quęcunque hactenus in diſputationem adducta ſunt. Inauditum id parumq́ue uſu tritum, cœleſtis aut diuini nomen me multò uehementius quam res ipſe torſit. In medicinæ phyſiologia ſatis quidē mihi eſſe duco, ſi humani corporis compoſitionem ac ſtructuram ſingularumq́ue partiū functiones & uſus mente conſequar: parùm curans, ſiue illarum cauſas rerum primordiis & temperamento, ſiue diuiniori origini attribuas. Id enim parùm confert ad medendi rationem planè phyloſophicum, & in quo ſatis fuerit probabili ratione niti. Quo circa ſubtilius quam ſatis eſt illis perquiſitis, ad ea quę magis ſeria ſunt diuerte. E V. Iandudum animus eſt hæc tentare ac periclitari, ſed obſtinata iſta ueſtra pertinacia nobis in mora fuit. B. Nunc igitur demum ſi ita uidetur, quod totius eſt diſputationis noſtræ caput aggredere: morbos dico occultos, quibus diuinum quiddam ineſſe commemoras.

Parti ſimilari non unicum ſed tria morborum genera inſidere, & qui ſint materiæ morbi. Cap. IX.

EVDOXVS.

IN hunc uaſtiſſimum medicinæ campum ſi deſcendemus, ſæpè quidē hæredibus in ſalebris, quibus is undique conſperſus eſt: eritq́ue neceſſarium in uias incurrere non ſatis tritas, & quæ fortaſsis parum uos oblectent. P H. Huc ipſi conceſſimus ut ardua quæque, ſpinoſa & inuia conſectaremur, quæ nos fortaſſe terendo plana reddemus. Agè igitur omiſſa omni contentione, renos conciliataq́ue uoluntate noſtra, ne ſit moleſtum communi ſtudio rem omnem ueritatis cognoſcendæ cauſa indagare. B. Pulchrè mones, iamdudum illius contemplationis efferor deſiderio. Cum itaque ſimus grauioribus laboribus curiſque uacui, in hoc diuerticulo ab omni turba & ſtrepitu ſeiuncti, liberè ſcrutemur ipſam ueritatis lucem, neque ulli authorum tam ſis addictus, quin tuam de morborum cauſis ſententiam (tametſi a popularibus ſenſis alienam) in medium proferas. Non enim huc ipſi conceſſimus audituri quid hac de re alij, ſed quid tu ſentires. E V. quando his me ſuaſionibus tanquam ſtimulis acriter urgetis, ad rem aggredior, & demonſtrandum ſuſcipio in parte ſimilari tria eſſe morborum genera, quæ uix quiſquam apertè uidetur perſecutus. Hoc autem ut expoſitione perſpicua illuſtretur, altius Galeni arte morborū ſumma genera repetamus. P H I. Tria ille conſtituit, ſimilare, organi-

cum & commune quod continui diſſolutionem primus appellauit.. E V. Organico & communi ſuppreſſo, de uno ſimilari quæratur. Quot ergo huius ſtatutis differentias ? P H. Tot nimirum quod intemperiei genera, neque enim aliud eſt ſimilaris morbus, quam noxia intemperies. Hæc autem diſtribuitur in quatuor ſimplices, quotidie compoſitas, haſque ſingulas uolunt nunc ex humoris cuiuſpiam uitio, nunc citra humorem prægreſſa ex cauſa contrahi. E V. Age Brute, hi ne ſunt omnes partis ſimilaris morbi ? B R. Nullum his adnumerat Galenus, nam qui in bona ſimilaris partis temperie omnem illius ſantitatem conſtituit, omnem profecto eius morbum ex læſa mutataque temperie naſci confirmat., E V. Cæterum ſi qua ſunt in parte ſimilari preter tēperamentum, quibus ſantitas illius & integritas cōſeruetur, non ne neceſſe fuerit in bona illorum conſtitutione ſanitatem, in mala morbum collocare? B. Neceſſarium profecto. V E. At qui duo in unaquaque ſimilari parte inſunt temperamento præſtantiora, ſubiecta materia, & ſpecies. B R. Id ſane eſt quod tantoperè ex te audire poſtulamus, utque in illis morbos ineſſe putes. E V. Eſt id quidem explicatu per quam arduum, quod etiam ſi dilucidè explicetur atque demonſtretur, minime tamen tutum ſit inuulgare. B. Expedit tamen in hanc contemplationem paulo acrius grauiuſque incumbamus, ut eius obſcuritate diſcuſſa ueritas illuceſcat, & a nobis fructus percipiatur uberior. E V. Meminiſtis non ita pridem me demonſtraſſe medicamentis alias a materia, alias a temperamento, alias a forma uires ineſſe, id nunc ad corporis partes commodè transferemus, quarum quę ſimilares appellantur tria hęc in ſe diſcreta cōtinent, materiam, temperamentum, & eſſentiam, quæ illarum ſpecies dici cōſueuit. temperamentum quum ex elementorum ſit qualitatibus, in accidentium genere merito recenſebitur, materia uero illi ubſternitur, a qua pars laxa aut aſtricta, mollis aut dura, craſſa aut tenius euadit. Cor calido ſiccoque temperamento eſt neque admodū diſſimili ſunt plumones: at materia diſtāt, abſuntque longiſſimè, ut quæ illi denſa grauiſque ſit, his rara atque leuis. Haud ſecus renes frigidum nacti temperamentum, cor uero calidum, ſummo diſcrimine diſiunguntur, utriuſque tamen materia compacta et adque denſa. Hanc materiæ uim ſpectantes tum philoſophi tū medici, ut renes ita cor & iecur terrenū appellant, quo nomine conſtat non temperamentum, ſed materiam deſignari, quæ illis perinde ac terræ craſſa, compacta aſtrictaque ineſt. Iam uero partis eſſentiā atque ſpeciem a materia & a temperamento diuerſum quiddam eſſe, mihi perſuaſit Ariſtoteles cum ait, rationem eam qua caro aut os eſt, non a primis elementis, ſed a ſemine, & diuiniore principio naſci. Non enim quicquid ſimiliter atque os dēſum tractuque frigidum depræhendimus, id continuo os eſt ſed eſt præterea neceſſe oſſis eſſentia propriaque ratio accedat, qua detracta ne ipſa quidē elementa uel idonea tēperie permiſta os effecerint. B. Hæc mihi cum ſuperioribus ſatis uidentur cohærere, ſi modo tu his eū Galeni locū concilies qui in unaquaque ſimilari parte ait ſubſtantias tres haberi, ſolidam, carnoſam & ſpirituoſam, ex quibus is ait uirium ſubſtantiam compleri. E V. Id quidē facile, nam ſolida atque carnoſa, eam quam dixi partis ſimilaris materiā conſtituunt. Spirituoſa, in qua calor eſt inſitus, ad formā referunt ac pertinent. Hæc porrò ſingula Galenus ait ex congrua elemētorū tēperie conſiſtere. Quæcūque igitur in parte ſimilari ineſſe cogitamus, uel illius materia ſunt uel forma uel temperamentum. B. Importunus orationem tuam interpellaui, reliquam uero contemplationem perſequere. EV. Tria igitur quum ſint ex quibus pars unaquæque ſimilaris conſtituitur, tria quoque ſunt per quæ illa

ſubſiſtit

ſubſiſtit atque conſeruatur, quorum unoquoque pereunte continuò pars tota perit. Vt autem tria ſunt per quæ pars ſubſiſtit, & tria ſunt per quæ uel bene uel male ſubſiſtit: quandoquidem contrariorum eadem eſt ſubiecta materia. Illorum trium integritas & moderatio, partis eſt ſanitas, eorundem contraria immoderatio & morbus. Quocirca ut partis ſimilaris ſanitatem, ita & morbum neceſſe eſt in tribus conſtitui, triaque fieri ſimilarium morborum genera, unũ materiæ, alterum temperamenti, tertium totius ſubſtantiæ. Hoc autem iam uelim ex partis ſimilaris actione confirmare, ac docere huius robur a tribus illis dimanare atq; conſeruari, Quãquam enim ſimilaris partis actio illius formæ atque eſſentiæ refertur accepta, ad illam tamen materia atque temperamentum maximum habent momentum, quorum opē deſtituta nihil quicquã forma ſit effectura: ut uno quolibet iſtorum pereunte cõtinuò pars tota perit, omniſque illius actio intercidit, ita etiam uno quolibet læſo & a natura ſua diſcendente, pars tota longè deterior & infirmior euadit & ad opus ſuum inexpeditior. B. Id obſecrò nobis paulò apertius ob oculos pone, & inductione quadam illuſtra. EV. Faciam ſedulò. Principio congruens partis temperamentum ad actionum perfectionem conferre, uitioſum autem illas impedire, & impedire, & imbecillitatem accerſere, ſatis ſuperq; notum arbitror. BR. Id certè tibi aſſentior, quod omnibus obuium clarũmque eſt, non alia fulciendum demonſtratione: ſiquidem Galenus paſſim contendit ac tuetur, omnem imbecillitatem intemperiei ſobolem eſſe, qui & temperamentum omnis actionis principium cauſamque ſtatuit. EV. Vitiata porrò materia partis robur atque ualetudinem infringi, hinc docere uelim, quòd nonnullis uentriculus neque acetum, neque ſinapi, neque piper, nec denique quicquam acre aut mordax, aliis omnia facillimè toleret: deinde quòd odoribus alij oblectentur, alij citra offenſionem eos ferre nequeant. B. Conſentiunt certè hæc cum uero omnia, ſed tamen ſi permittes, cauſam eorum ex Galeno dicemus, quòd aliis exquiſitior & quadam ueluti exuperantia acutior, aliis hebetior atque obtuſior ſit ſenſus. EV. Rectè quidem, at uerò exuperantis deficientis ue ſenſus quænam cauſa ſtatuetur? Non intemperies: multi nanque intemperati, eiuſmodi nihil experiuntur aut ſentiunt. Vna igitur cauſa ſit oportet, quòd uentriculus cerebrique meninges raræ ac laxæ, quaſi diſſolutæ atque imbecilles, a quibuslibet externis iniuriis promptè offenduntur. Permultos uideas optimo temperamento, qui neque calorem, neque frigus, neq; laborem, neque ullam exuperantiam perferunt: hac ſola ratione, quòd molli, raro laxoque ſint corpore. Tale autem euaſit uel ex pauco imbecilloq; ſemine, uel ex molliore delicatioreque uita: ex qua etiam molles ſolent appellari. Plurimos econtrariò uideas intemperatos, ut ruſticos & agreſtes, qui tamen ualidi ſint, & multo facilius externas iniurias perferant, hac ratione quòd partes ſingulas, oſſa, neruos, tendones, omneſque fibras ſolidas habent atque denſas: ex quibus compactum corpus firmum atque robuſtum euadit, ad omnia perferenda comparatum. Tale uel ex robuſtiorum parentum copioſo ualidòque ſemine procreari ſoleat, uel exercitatione, conſuetudine & uſu conquiri. Quanquam autem Galenus locis quibuſdam omnem corporis actionem temperamento refert acceptam, paſſim tamen libris Methodi fatetur partis materiam atque ſubſtantiam non parùm ad robur pertinere. Quum enim aut naturam omnèmque uirium ſubſtantiam ex ſpiritu, ex carnoſa ſpecie ac ex ſolidis ipſis conſtare, horùmque ſingulorum & qualitatem & quantitatem ſeruandam eſſe, nonne hoc ipſo conuincitur non ſolùm temperamentum, uerùm etiam

1. Metho. & 9.

illorum ſubſtantiam quæ partis ſimilaris eſt materia, ad uirium robor magnam opē conferre? Pręterea ubi in medendi pręceptis,partis quæ uim & uſum habet toti corpori communem,cuiuſmodi eſt uentriculus,aut iecur, robur ſeruare iubet & relaxantibus abſtinet, quod partis ſubſtantiam ſtatumque optimum diſſoluant. Aſtringentia uerò,quorum uis eſt ad corporis conſtantiam & ſtabilitatem commendat. Libris de tuenda ſanitate,duras frictiones artus corroborare,tradit,quod illorum ſubſtantiam atque materiam compactiorem firmioremque reddant. Ac ne ſingula longius perſequar, is paſſim docet partis bonam habitudinem atque agendi uim,non a ſolo temperamento, uerum etiā ab ipſa illius materia proficiſci,uitiumque materiæ imbecillitatis actioniſque læſæ cauſam & morbum eſſe. PH. Probe id aſſequor quod pro ſumma tua eruditione nobis planum feciſti: quòd autem reliquum eſt exequere, ut a partis eſſentia ac ſpecie, illius robur & agendi uim teneri putes. EV. Id non admodum anxie tibi expoſuero. Vt enim ſtrutiocamelus non elementorum calore, non inſito temperamento, ſed totius eſſentiæ nature ferrum exterit & cōcoquit: ita & quæcunque in nobis ſunt partes totius ſubſtantiæ ui concoctionē, nutritionē harūq; adminiſtras functiones obeunt, quemadmodum motū atque ſenſum. Partis autem tota ſubſtantia eſt, quam & ſpeciem & interdum facultatem appellamus. Plurimus eſt Galenus ut eiuſmodi facultatem pręſtantiam dignitatemque demonſtret, tum principium trium quæ corpus uniuerſum gubernant tum earum quę unicuique parti regendæ fuerunt addictæ: omniumque ſubſtantiam acrius ſubtiliuſque philoſophatus, a partis materia & a temperamento diuerſam inſtituit. Tria igitur omnino ſunt quibus ſimilaris partis ſubſtantia completur & cohęret,quibus illius robur ſtabilitaſque conſiſtit, & quibus omnis illius actio perficitur. B. Nihil iſta demonſtratione luculentius. EV. Si unum quodque iſtorum tum roboris, tum obeundæ functionis cauſa eſt bene conſtitutum integras, male uitioſas deprauataſque functiones obibit. Atqui bona ea conſtitutio ſanitas eſt appellatur, mala uero morbus. Quocirca neceſſe eſt in tribus illis & ſanitatem & morbum collocari, & in parte ſimilari tria fieri morborum genera. Vnum eſt materiæ immoderatio, alterum intemperies,tertium totius ſubſtantiæ corruptela: quæ ſingula partis actionem primum ac per ſe præpediunt. Si diſputationem totam uelis Galeni ſententia concludi,in hunc locum quo tres imbecillitatis cauſare, triaque morborum genera expreſſit, mentem aureſque erige. Quæ (inquit) immoderate laxant ſeluunt robur, quare & partis uirtutem: quę autem ſupra modum refrigerant natiuum calorem extingunt, qui fortaſsis (ut nonnulli arbitrantur philoſophi ac medici ſummi) ſubſtantia uirtutum exiſtit: aut ſi non hoc, ſaltem primum & maxime neceſſarium earum inſtrumentum. Iam uerò & qualitates quædam extraneę uirtutes diſſoluere poſſunt: Hac oratione Galenus læſarum uirtutum cauſas tres uel inuitus fatetur, relaxantia, refrigerantia & alienas qualitates: quidque horum ſingula in parte ſimilari immutent & labefactent: atque relaxantia materiam, refrigerantia temperamentum, extraneas qualitater facultum ſubſtantiam demoliri: has quidem primum ac per ſe, id eſt proximę,alia duo ex accidenti, qua ratione uel materiam uel temperamentum peruertunt, quę prima ſunt facultatem inſtrumenta. Ex his perſpicuum euadit tria illum in ſimilari parte morborum genera ſedibus diſcluſiſſe: hęc ipſi appellauimus materiæ immoderationem,intemperiem, & totius ſubſtantiæ corruptelam. Hæc iam placet non modo in animis, ſed etiam in oculis conſpectuque omnium exponere, & quaſi exemplis illuſtrare. Ventriculus ut pars ſimilaris

Lib. 2. artis ad Glauconem.

tanta

tanta plerunque imbecillitate corripitur, ut nihil alimenti concoquat, & cruditas ac lienteria ſequatur. Hanc autem contrahit, alias impenſe refrigeratus uel immoderato frigidæ potu, uel lactucarum eſu: alias relaxatus, immodico olei repentis hauſtu: alias extraneis uenenatiſque qualitatibus laceſſitus, hoc & epoto ueneno & in exanthematis, & in aliis compluribus morbis popularibus obtingit, quibus cardiaca remedio ſunt. *Imbecillitatis* læſæque functionis tres hæ cauſæ, tria in parte ſimilari morborum genera ſunt. BRV. Iſthęc quidem magna probabilitate dici uideo: quæ tamen fient illuſtriora magiſque conſpicua ſi minutius concidantur, illorumque differentias perſequaris nam in ſingulis utilior eſt exercitatio doctrinæ. *Similarium* morborum genus in octo intemperies diſtribui recipimus, quarum ſint ſimplices quatuor, coniugatæ totidem, hæque alias puræ, alias ex humorum influxu natę. Immoderatę autem materiæ, quas tu nobis differentias enumerabis? EVD. Ea quidem molis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa: quæ cum immoderatius excreuerint, unius materiæ morbi ſunt. Hęc tametſi poſſunt quotidianis obſeruationibus deprehendi, inſignioribus tamen exemplis clariores fortaſſe fient. Quod Ruellius non ita pridem literis memoriæque mandauit, id ipſi uidimus, in milite quodam oſſa crurum, brachiorum & fœmorum ex morbo tam mollia & flexibilia euaſiſſe, ut ceræ modo facile ſequerentur quocunque torqueres: quę tãdem belnearum naturalium uſu (eiuſmodi erant aluminoſæ) in priſtinum uigorem roburque reſtituta ſunt. Puellam cernimus noſtra uicinia articulorum uinculis adeo laxis ut, quocunque uelis artus inuertas, quod illi ab ortu uitium eſt. His qui argentea uaſa inaurant, ſolius hydragyri uapore nerui eouſque emolliuntur ac ſi paralyſi laborent: quam idcirco non pauci e iunioribus medicis neruorum mollitiem, alii neruorum diſſolutionem appellarunt. Hæc uitia nulla intemperie, nullo uel coformationis uel quantitatis uel numeri uel ſitus errore comitabantur: quocirca nec temperamenti nec inſtrumenti ſed unius materiæ morbi exiſtimari poterant. *Si* quando uentriculus, corporis membranæ, aut cutis præter modum tenuis raraque, aut contra ſi craſſior denſior ue exiſtit, quis tam ſomnolentus eſt ac nihil cogitans, ut illam morbo & uitio teneri neget, uidens uel ultra modum diſſolui corpus uel uitę neceſſariam tranſpirationem cohiberi? Hic autem quum dico rarum aut denſum, laxum, aut aſtrictum: non ea intelligo uitia quę uenarum, arteriarum, aliorum ue inſtrumentorum ductibus incidunt, quod morbi ſint in figura: ſed quę pars ſimilaris ex primordiorum, concurſione & ꝑmixtione cõtraxit: ea quis nõ iudicet morbos eſſe partis ſimilaris? BR. Certior ſum multo quam dudũ: ſed quid obſecro ſi illa ad intemperiẽ referat Galenus, ex qua tanquam ex cauſa prodire uelit? nam & ſecundas qualitates omnes a primis, & a temperamento ortum initiumque ſumpſerunt. EVD. Vide quo res euadat, & nedum Galeni partes tueri conaris, rebus ipſis quaſi noctem offundas. Etenim ſi omnia partium uitia quę a ſecuudis ſunt qualitatibus ad intemperiem reuocat, neceſſitas profecto ſimul coget morbos quoſdam inſtrumentarios eodem pertinere: cuiuſmodi ſunt lene & aſperum. Et qua rationes dicis ſecundas qualitates ad primas tanquam ad cauſam referri, eadem inſtrumentarij morbi omnes referentur ad intemperiei genus, quòd unum temperamentum conformationis & inſtrumenti cauſam Galenus inſtituat. Quæ qui ita eſſe contendit, quid aliud quæſo quam ſumma morborum genera confundit ac perturbat? Quia aliud quam omnem doctrinæ uim inexpiabili ſcelere peruertit? Omnis quippe docendi uia ac ratio, artificio

cio

cio quodam & expolitione diſtincta proponi debet, quam ſi tollas omne doctrinæ lumen extinguitur. *Itaque* ſi dilucida conſpicuaque morborum cognitio quæritur, neceſſe eſt ſumma primaque illorum genera ex partium quibus inſunt generibus conſtitui, unumque ſimilarem appellari, alterum inſtrumentarium, tertium communem. Ac deinde horum ſingulorum differentias, ex eorum quæ uel partis ſimilaris, uel inſtrumenti rationem complent differentiis ſumi. Quamobrem ut oĩs uel figuræ, uel magnitudinis, uel numeri, uel ſitus permutatio, inſtrumentarius morbus eſt: ita profectò & omnis, uel materię, uel temperamenti, uel formę, id eſt totius ſubſtantiæ offenſio morbos eſt ſimilaris, fiuntque neceſſario molle & durum, laxum & aſtrictum, tenue & craſſum, rarum & denſum morbi ſimilares ab intemperie diuerſi, in una materia poſiti, qui & immoderatæ materię differentiæ ſint. *Hæc* autem quæ dixi uelim ex curandi ratione confirmare. Medicamenta quæcunque hominum ars atque induſtria inuenit morbis curandis idonea, uel ex primis, uel ex ſecundis, uel ex tertiis qualitatibus uires habent, quibus & nonnulli quartas adiiciunt. Primæ illorum uires ac facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur, ſecundæ uerò immoderationi materię, tertiæ & quartæ ijs qui totius ſubſtantiæ uim roburque diſſoluunt. Quanquam autem Galenus omnes neruos contendit ut ſecundas illas facultates ex primis prodire atque naſci demonſtret, quemadmodum tertias atque quartas ex primis & ſecundis: illas tamen neceſſario diſtinctis generibus ſeiungit. *Si* qua pars corporis inde facta eſt imbecillior, quod immodicè relaxata aut diſſoluta ſit, huic medicamentis non calidis aut frigidis, ſed planè corroborantibus ſuccurritur. Huiuſmodi ſunt adſtringentia, quorum uis & facultas non in ſolo temperamento, ſed in materia penitus inſidet, qnæ craſſa denſaque eſt: alias comite calore, ut in abſinthio, in myrtho, in aloe, in rheobarbaro: alias cùm frigore, ut in roſa, in flore mali punici, in gala, in rhoe. Quin etiam ſapores quod ſecundarum qualitatem indices ſint, Galenus libro de ſimplicibus quarto demonſtrat, ex medicamentorum materia uerius quam ex temperamento & prodire & diſtingui. *Itaque* ut medicamentorum primæ facultates intemperiei, ita & ſecundę materiæ morbi ſuccurrunt uereque medentur. Hoc morbi genus rarum quidem uixque ſolitarium exiſtit, de quo proinde ſatis egiſſe uideor. BRV. Neque profecto ampliorem illius demonſtrationem uelim, cui ut neceſſario in primis aſſentior. Te uerò pro tua in nos beneuolentia etiam atque etiam rogo & obteſtor, ut quos totius ſubſtãtię morbos appellas, eadem demonſtrationis ui perſequaris.

De morbis totius ſubſtantiæ, & quanti ii ſint in arte momenti. Cap. X.

EVDOXVS.

NON deſinetis (uideo) me laceſſere, & ad imperia meis uiribus prouocare. Eſt quod exigitis per quam obſcurum & inauditum, nullaque hactenus arte comprehenſum, ut idcirco me pudeat eius tractationem ſuſcipere. Cæterum quoniam id rei medicæ tanti intereſt, ut optimam illius partem continere uideatur, nolim uobis tanta in re deeſſe. Hanc ſi rudius explanauero, ru-

ſticæ

ſticæ & familiari diſputationi tribuetis, in qua quæ clam diſſeruntur non tam eſquiſita & accurata eſſe debent, quam quæ magnis uigilijs elucubrata in publicum proditura ſunt. Tota rei ſubſtantia perfectio eſt & integritas, qua res unaquęque conſiſtit. Hæc quoties immutatur & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur: ipſaque illius deceſſio, morbus eſt totius ſubſtantiæ. Quoniam autem omnis motio ſubſtantiæ, aut procreatio eſt aut corruptio, qualitatis uerò alteratio, rectè uidebimur deciſionem hanc & mutationem de optimo ſtatu, totius ſubſtantiæ uel corruptionem uel corruptelam appellare, quæ ſi nondum conſummata fuerit, ſubſtantiæ morbus eſt: nam perfecta conſummataque corruptio interitus eſt. PHI. Hic obiter audire uelim quid inter corruptionem & putrefactionem interſit. EVD. Illa latius ſeſe fundit, hæc anguſtioribus coarctatur terminis: ſiquidem quæcunque putreſcunt, eadem corrumpuntur, non tamen hæc retroaguntur, nec quæcunque corrumpuntur eadem ſtatim putreſcunt: nam & hominem & uiuens omne, morte corrumpi dicimus etiam ſi nondum putreſcat, & lignum dum crematur, corrumpi quidem at non putreſcere. Res unaquęque putreſcit, cum eius temperie ſenſim diſſoluta, proprius natiuuſque calor (qui omnia regit & continet) euincitur ac deficit: ſiue ab ambiente calore diſſipatus, ſiue à frigido aut ab alienis qualitatibus extinctus. Refrigerato & extincto calore, naturalis & aqueus humor dominatur, undique redundat & diffluit, quippe nec iam alicunde coercitus nec ſicco temperatus. Neque uerò Galenus dum partium aut humorum corporis putreſcentium unam obſtructionem cauſam ſtatuit, ab hoc Ariſtotilis inſtituto quicquam recedit. Nam obſtructio clarioris tranſpirationem uentilationemque prohibet, prohibita uentilatione calor refrigerio deſtitutus hebeteſcit & extinguitur. Calore demum fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, caloriſque ui & dominio deſtitutus computreſcit, cui ferè comes eſt fœtor & graueolentia. Putredine magis ac magis inualeſcente, proprius calor elangueſcit ſimulque naturalis humor diſſipatur & partes ſicciores euadunt, quaſi marcore conſumptę qui omnis putrefactionis, finis exiſtit. Omnia enim quæ putreſcunt, tandem in fimum ac cinerem extabeſcunt. Simplex corruptio non eo naturali ordine ad marcorem ſenſim progreditur, ſed externarum cauſarum magna ui, tanta celeritate propriam ſubſtantiam diſſoluit ut putrefactioni tempus non ſuppetat, & prius corruptum quippiam appareat quam putredine tentetur. Corrumpentium cauſarum, aliæ temperamentum, aliæ ipſam rei ſubſtantiam primum ac per ſe inuadunt. Hæ totius ſpeciem exterminant, parum admodum læſo temperamento. Itaque morbus quem totius ſubſtantiæ corruptelam appellamus, duplex ſtatuendus eſt, unus ſimplex eſt corruptio, alter putredo. Corruptio ſimplex eſt, ſpiritus innatique caloris (qui pręcipua eſt partis ſubſtantia) diſſipatio aut extinctio. Per uigilias, per labores, per inedias atroceſque dolores ſpiritus diſſipatur, calor autem inſitus extinguitur, in ſtrangulatu, & in penetrabili extremoque frigore. Putredo eſt ſubſtantiæ partis diſſolutio, talis eſt in gangręna & ſphacelo, in phthiſi, in iecoris lienis aliarumque partium corruptela. Neque tamen putridæ febres in quibus duntaxat uenarum humores arteriarumque ſpiritus computreſcunt, totius ſubſtantiæ ſed ſimplicis intemperiei morbi ſunt. Per has enim partium ſubſtantia nondum putredine, ſed intemperie ſola tentatur, nec quæ in ſpiritu aut in humore eſt putredo, morbus eſt, ſed morbi cauſa. BRV. Vt in putridas haſce febres, ita ego ipſam

partium

partium putridinem atque corruptelam intemperiei adnumerabam, cuius certe ſoboles eſt. E V. Et male quidem. Non enim ſi putredo intemperiei ſuccedit, eadem idcirco cenſeri debet, ſed eſt, ut dixi, genus diuerſum. Valida intemperies tum humores, tum partes ipſas plerunque obſidet, cui nulla putredo ſuccedit. Et quam in ardente febre humores computruiſſe dicis, non ſolum intelligis illos uehementer incaluiſſe, ut ſolo refrigerio ad curationem ſit opus, ſed pręter calorem aliud uitium, idque grauius animo cōcipis, quod ſolis refrigerantibus emendari nō poteſt ſed uacuari indiget & è corpore procul amandari. In patribus ſingulis intemperiei atque putredinis conſpectiuis diſcrimen elucebit. Nemo quippe pulmones, lienem, uel iecur incaluiſſe idem eſſe dicat, atque computruiſſe. Intemperata illa minimè, putrida uero facilè oculorum iudicio in diſſecto cadauere, animaduertere. Fueritne ulla demonſtratio ſenſuum fide præſtantior? Poſſum tamen & hoc intemperati putridiq; diſcrimen curandi legibus ſtabilire. Quandoquidem membrum inflammatum refrigerando perſanamus: putridum & ſphacelatum non item, ſed præcedendum id extirpandumque eſt: nam omnino præter naturam cum ſit, ſeſe auferendum indicat. B R. Hinc conſpicuè animaduerto ſubſtantiæ corruptionem ab intemperie diſtare, eaſque in morborum diuerſa genera referri, Reliqua ſi uidetur perſequere. E V. Totius ſubſtantiæ morbus, ſiue ſimplex eſt corruptio, ſiue putredo, alias ex manifeſta cauſa fit, alias ex occulta. Qui ex manifeſta procedit manifeſtus, qui ex occulta occultus appelletur. Manifeſtus eſt, quum uigilijs, inedijs, laboribus doloribus ue immodicis, inſitus partium ſpiritus diſſipatur, aut quum inſitus earum calor ſtrangulatu frigore ue extinguitur. Eſt & manifeſtus quum partis cuiuſdam ſubſtantia immutatur ac ſenſim putreſcit, putredine quidem ex intemperie pręter naturam. Occultus totius ſubſtantiæ morbus eſt qui non ex his manifeſtis, ſed ex abditiore quadam cauſa proceſſit. Abditior illa cauſa ſupra elementorum conditionē eſt, quæ dum nobis eſt infenſa, non corporis temperamentum, ſed totam illius ſubſtantiam (quo nomine calor inſituſque ſpiritus continetur) primum ac per ſe offendit, ut cui ſit prorſus inimica. Hoc cauſarum genere numerantur omnia peſtifera, deleteria & uenena, quorū ferocia in natiuum noſtrum diuinūque calorem, in ipſumque uitæ principium maximè ac primum ſęuit atque debacchatur. Non enim eiuſmodi cauſæ ſola putredine (ut rudioribus pleriſq; uiſum eſt) ſed occultiore quadam ui infenſæ ſunt. Qui unam putredinem, epidemiorum, peſtilentium, contagioſorum & uenenatorum morborum cauſam eſſe contendunt, maximis tenebris offuſi omnia permiſcent atque perturbant, ut qui inueſtigandi ſolicitudine abiecta, uehementiſſimos quouſq; morbos nullo delectu uel ad plethoram, uel ad cacochymiam, uel ad obſtructionem, proxime uerò ad putredinem, quę ex illis gentia ſit referunt. Nō aliud quam has cauſas tota arte illos audias circumferre & intonare, quaſi nihil maius poſſit in corpus irruere. Quam aliquis integre ſanus acceſſu ad peſtiferum poteſt corripitur, aut a rabido cane demorſus in rabiem agitur, aut ſcorpionis compunctu, aut hauſto toxico extinguitur, quis quæſo tam habes ſtatuat unam omnium putredinem cauſam, quæ tam uaria, tamque multa efficiat nullo alterius concurſu? Quæ poſſit tam uehemens tanque pernicioſa putredo in hominem nec pletheora, nec cacochymia, uec obſtructione correptum repentè irrumpere? Magna certè pernicies plerunque hominem rapit nullis eiuſcemodi cauſis inquinatum: quemadmodum & hæ cauſę interum iugulant, nulla comitante pernicie, ex quibus a putredine pernicies internoſci diſcenique poteſt.

poteſt. Breuis certè compendiaria, ſed periculoſa nimis iſthæc mendendi ratio, quæ ſolas putredinis cauſas animaduertit. Ex Ariſtotiles ſententia nuper demonſtrauimus res quaſcunque interire & corrumpi, alias ſenſum diſſoluta temperie inductaque putredine, alias tota illius ſubſtantia ab externis quibusdam cauſis offenſa. Quis ergo dubitet & hominem utriuſque ex cauſis occidere atque diſſipari? PH. Non probabilia ſolum, ſed neceſſaria quoque hæc eſſe uideo, & ad unguem memini ut parti ſimilari tres morbos, ineſſe intemperiem, materiæ immoderationem, & totius ſubſtantiæ corruptelam, ex Galeni mente deduxeris. Quoniam uero totius ſubſtantiæ morbum tanti in arte ponderis eſt iuris dicas, nunc preſſius & diligẽtius locos quibus hunc Galenus affirmare uideatur ſi quos habes exprome. EV. Vnus è quinto de ſimplicium medicamentorum facultatibus elicitur, ubi hunc in modum ſcribit, Oſtenſum eſt medicamento naturam eſſe alterandi aut una quapiam qualitate, nempe aut calfaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut exiccando, aut dictorum coniungatione quapiam aut tota ſua ſubſtantia, ſicuti complura letalium uenenorum, nec pauca alexiteriorum ſeu amuletorum, & purgantia omnia, & multa quæ uocant attrahenſia. Duplicem audis commutationem (ſic enim ἀλλοίωσιν uerto, quam alterationem iuniores dixere) unam primarum qualitatum, alteram ſubſtantiæ, nos ſi naturæ modum exceſſit, hanc ſubſtantiæ corruptelam appellamus. Eſt & alter eodem libro locus, quo in eadem ſententiam ſcribit, duplicem eſſe alexiteriorum naturam, aut enim commutare, aut ex affecto corpore pellere beſtiarum uirus corrumpendi natura præditum, uel mortiferum medicamentum, & commutare quidem, aut una tantum qualitate, aut duabus in unum coniugatis, aut totis ſubſtantiis inanire uero totius ſubſtantię ſimilitudine, & calore cum partium tenuitate coniuncto. Quid iſtuc eſt, κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας? Si medicamenta nos afficiunt aut ſuis qualitatibus aut tota ſubſtantia neceſſe eſt corruptum noſtrum, alias qualitates, alias totam ſubſtantiam mutari. Hæc autem mutatio ſi multum de optimo ſtatu decedat, & naturæ limites prætergeſſa ſit, totius ſubſtantię morbus erit. Ne autem unius loci authoritate parum firma uideatur teſtimonij fides, alium proferam ex commentario ſecundo libri de natura humani. Quam Hippocrates morbos alios a uictus genere, alios a ſpiritu quẽ trahimus fieri proponit, hũc idcirco in omnes publicè graſſacri putat, quod inſpiratus aer omnes attingat, qui morbidam in ſe quandam excretionem habet. Ad cuius præcautionem atque curationem, iubet loca in quibus morbus graſſatur mutare, quam pauciſſimum ſpiritum ducere, quam νοσερὴν ἀπόκρισιν dixit, Galenus expirationem interpretatur proprietate potius ſubſtantiæ infenſam. In expirationibus, inquit, quæ proprietate totius ſubſtantiæ magis, quam qualitate corpora offendunt, rectè curationem tradidit Hippocrates in duplicem redigens ſcopum, loci mutationem, & exiguæ inſpirationis uſum. Hanc in ſalubrem proprietatem ut medicamentis & aer, ita & alimentis quibusdam uelut ſemiputrido tritico, & quæ interdum ineſſe confirmat. Iam ſi hæc tota ſubſtantia nos offendunt, conſequens eſt profecto, totius corporis noſtri ſubſtantiam interdum mutari, fierique in nobis, tum Hippocratis tum Galeni ſententia quoſdam totius ſubſtantiæ morbos. Nam dum uel aer, uel medicamenta totius ſubſtantię proprietate nos afficiunt, corporis quidem noſtri, neque qualitates neque temperamentum, ſed totam ſubſtantiam primum ac per ſe immutant. Cum enim, omnis actio ſit ex contrariis quæ ſub uno eodemque genere comprehenduntur, illorum qualitates,

Cap. 1.

Hhhh

litates, corporis etiam noſtri qualitates, tota uero illorum ſubſtantia totam corporis ſubſtantiam afficiet, neque fieri poteſt ut qualitas in ſubſtantiam, aut ſubſtantia in qualitatē primum ac per ſe agat. Eſto igitur, quiſpiam deleterium medicamentum hauſerit, quo è uita ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim partium omnium maximeque principium ſpiritus, humores, totamque ſubſtantiam labefactabit atque corrumpet, dum tandem mors ſequatur & interitus. Partium autem corruptio & affectio tanta, quæ actionem primum ac per ſe lædit, morbus eſt, iſque uerè ſimilaris, quòd tum omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. Atqui intemperies non eſt. Id ipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus, quod nos ſubſtantiæ corruptelam appellauimus. PHI. Quid tu, Brute, iam uelut erubeſcens tecum ipſe mente contrectas, tu ne meditaris quid poſſis contradicere? BR. Nihil ſanè iampridem eminus olfaciebam quò ſpectaret tantus rationum progreſſus. PH. Miror equidem neminem tot ſeculis in tam apertas perſpicuaſque demonſtrationes animum mentemque erexiſſe. BR. Id puto magna obſeruantia factum, qua poſteritas Galenum tanto cultu & honore dignaretur, ut nefas duceret quicquam illi uel addere uel demere. PH. Veritatis potius, quam honoris & amicitiæ uinculo obſtringamur, a uero nunquam abducamur nec prece, nec præcio, nec ui, nec ſorte ſuprema. EVD. Quem hic totius ſubſtantiæ morbum conſtituo, is interdum ſimplex ſolitariuſque conſiſtit, plerunque uerò permiſtè aliis implicatur affectibus, inter quos uix elucere poteſt. Hoc genus uniuerſum Hipocrates diuinum appellauit iubens unumquemque agnoſcere & obſeruare ſi quid in morbis diuinum ineſt, ut bonum & admirabilem medicum ſe pręſtet. Hoc loco Galenus diuinum interpretatur ambientis nos aeris conditionem. Sed quam? non eam ſanè quę in primis eſt qualitatibus, ſed multò præſtantiorem occultioremque quam morbidam excretionem Hipocrates appellauit. Nam quum ille prędictionum libro tertio præcipit accuratè obſeruare ſuperuenientium morborum impetum, nec non tenere temporis conditionem: ea oratione diſtinctè & explicatè duo deſignat. Nam temporis conditio eſt tempeſtatum primarumque qualitatum conſtitutio, ſuperuenientium autem, id uulgarium morborum impetus, cauſa alia eſt abditior, quam licet (ut obſcuram) hic uerbo non expreſſit, libro tamen de natura humana appellauit morbidam excretionem, qua totus aer conſperſus eſt. Hęc autem eſt uis quædam deleteria toti noſtræ ſubſtantiæ proſus infenſa. Quoniam uero ea nec calore, nec frigore, nec odore, nec colore dignoſci deprehendique poteſt, rectè a nobis cæca eſt appellata, & qui inde gignuntur, cæci morbi rectè dicti ſunt. Eadem ratione ea ipſa cauſa admirabilis, obſcura nec ullo ſenſu comprehenſa, Hippocrati diuina nuncupatur. BRV. Veterum more quicquid admirabile uideretur diuinum appellauit, quemadmodum homines eos quorum uel robur, uel animi geſtorumque præſtantiam admirarentur, in Deos illi retulerunt, etiam dęmonum ui impulſos. Nondum ſiquidem, quo demones a Deo, quo boni a malis ſeiungerentur innotuerat: quod ita quidem apud Theodoricum monebat Porphyrius, Ii autem qui Dei nominantur, re ipſa mali ſunt Demones. Quin & Tullius, cui iure eloquentiæ primas Roma tribuit, pro demonio diuinum reddit. Hoc, inquit, de Socrate accepimus, eſſe diuinum quoddam quod demonium appellat, cui ſemper ipſe paruerit, nunquam impellenti ſępe reuocanti. PH. Quorſum quæſo prorepis inſtituti parum memor? BR. Non alienum inſtituto putaui, hęc ad diuini nominis interpretationem proferre. Si quid tamen eſt quod prętereà huc

pertinere

pertinere uideatur, id iam queſo producite. E V D. Non hic quidem media uia ſubſiſtendum, ſed ad metam pergendum. Non pauci ex his qui in nobis fiunt diuini occultique morbi, efficientem cauſam habent toto confuſam aere, quaſi ſparſum quoddam malorum ſemen, cuius uis eſt ad morbos gignendos maxima. Eam Hippocrates morbidam excretionem, & quaſi morborum ſeminarium appellauit: quam neque ex primis qualitatibus conſtare, neque ex illis proficiſci, ſed ſublimiorem cœleſtemque originem habere profitetur. B R. Id ne certò poſſis docere? E V D. Poſſim fortaſſe. Nam ut dierum decretorium atque criſium, ita & plurimorum euentorum cauſas is pariter atq; Galenus cœlo ſideribusque tribuit. Libro de aere & aquis maximas anni mutationes obſeruare & plurimum cauere iubet, nullam in ijs iubens medicam potionem offerens, priuſquam decem aut plures dies tranſierint. Vtræque enim Solis mutationes, ſolſtitiaq; præſertim æſtiuam, ac æquinoctium utrunq; ſed autumnale potiſſimum, decem dies periculoſiſſimæ putantur. Præterea ortus aſtrorum, præſertim caniculę cauere & obſeruare, deinde arcturi, Vergiliarumque occaſus mala ſiquidem potiſſimum decernunt. Hæc ſidera ſi obſeruauit Hippocrates mala decernere, nec eſſe ad medicationẽ tuta, qua nam obſecro id ratione fieri dicas? Aeſtu ne immoderato? At brumale ſolſtitium frigidiſſimum eſt. Frigoris ne inclementia? At æſtiuum ſolſtitium atque canicula, magnam uim habent caloris. Alia ne ulla qualitatem exuperantia uel intemperies? Atqui uernum æquinoctium temperatiſſimum eſt, a quo non longè abeſt Virgiliarum exortus. Hæc igitur ſidera ſi non caloris, frigoris, humoris aut ſiccitatis exuperantia, alia certa ui quadam abditiore, mala quæ dixit Hippocrates decernunt, poſſuntque morbidam illam excretionem occultorum morborum cauſam diſſeminare, & quaſi ſemina quædam in aere ſpargere. Quas autem Hippocrates obſeruauit ſiderum uires, eas poſteritas confirmauit, addens & alia pręſtantiora, ad quæ ętas illa uetuſtior nondum penetrauerat. B R. Iam ſatis uideris oſtendiſſe quoſdam haberi totius ſubſtantiæ morbos qui corporis ſpeciem corrumpat: proximum eſt audiamus unum & illis ſuę ſint differentię: quod ſi a te impetrauerimus, non modo ſumma nos obſcuritate confuſioneque liberabis, ſed etiam incœptis magnum addes incrementum.

Occultorum morborum differentiæ. Cap. XI.

EVDOXVS.

DIFFICILE quidem hoc in dolo bene uerſari, neque promptum unde poſſit ea differentia deduci. Non enim facile perſpici poteſt quis optimus formæ ſit ſtatus, nec quibus illa modis de ſtatu optimo decedat. At quoniam huius rei cognoſcendæ uos, in primis ſtudioſos uideo, non committam ſanè ut mea opera uobis uſquam defuiſſe uideatur. Morborum totius ſubſtantiæ, alii quidem manifeſti ſunt, alii occulti. Manifeſti ut ſcabies, phthiſis horumque ſimiles. Totius ſubſtantiæ, occulti morbi, corruptelam & perniciem habent ob occultioribus iiſque maxime externis cauſis. Horum multę differentię, quas omnes (quoniam aliud nobis aſſequi non licet) ex efficientium cauſarum differentiis, *Hippocratis* imitatione conſtituã, qui morbos alios a uictus genere, alios a ſpiritu quem trahimus prouenire diſtinxit.

Occultorum porrò morborum efficientes cauſæ ſunt, quæ tota ſpecie & ui deleteria nos uel offendunt uel enecant. Ex toto genere & prorſus uenenatæ habentur quarum uis eſt clam ac furtim corporis noſtris ſubſtantiam, non temperamentum immutare. Sic enim tota eſſentia contrariæ ſunt & infenſæ nobis, ut ſi quicquam earum nos ut decet attingat, omnino lædat, & aſſiduum incrementum ſumat, nec in nos agere deſignat, dum quicquid noſtræ ſubſtantiæ attigerit in ſuam naturam trahat atque mutet, dumque ſenſim ſerpat in omne corpus. Nunquam enim poteſt a corpore noſtro uinci aut miteſcere, ut in illius ſubſtantiam mutetur: poteſt tamen (exiguum ſi fuerit) ui noſtri caloris extenuari, diſſolui, tandemque foras propelli: poteſt & antidotis propriis extingui. Iam uero eiuſmodi cauſarum quæ tota ſpecie nobis contrariæ ſunt, aliæ cum aere ſpirando trahuntur, ut peſtilentiæ ſemina: aliæ extrinſecus nos attingunt ut rabidi canis & uenenatarum beſtiarum uirus; aliæ intrò ſumuntur, idque uel cibi, uel potus, uel medicamenti ſpecie. Venenum quod halitu nos ferit, omnium pręſentiſſimum efficaſſimum eſt, nec humore, nec craſſiore materia tanquam uehiculo indigens, ut in nos agat atque commigret. Sed tenuiſſimum quum ſit ſpiritu hauſtum celerrimè per pulmones in cor uiſcus uitæ nobiliſſimum, & in arterias in omne denique corpus obrepit, primumque ſpiritus, deinde humores, poſtremò ipſam partium ſubſtantiam labefactat. Morbi (inquit Hippocrates) qui a corporis membrorum ualidiſſimo proficiſcuntur grauiſſimi ſunt, atque ſi ubi cœperunt permanſerint, neceſſe eſt ualidiſsimo membrorum laborante totum corpus laborare.

2. De natura humana.

Quodcunque autem uenenum contractu ferit, minus efficax eſt, neque in ſolo ſpiritu uel in aere, ſed in humore quoddam prouehente uires habet. Hic uerò in partem cute detectam quum inſederit, contactu eam quidem primum, deinde uerò proximas, reliquumque corpus omne conſequutione quadam inquinabit. Non enim rabidi canis ſolus halitus contagione quenquam polluit. ſed in partem demorſu apertam uel ſaliuam uel humorem eructat, cum quo uirus illinc ſenſim in omne corpus euadit, in integram uerò cutem ſi incidat nihil officit. Sic omnium beſtiarũ quę uirus eiaculantu r, uenenum prouehente deducitur humore. Sic elephantiaſis, aut luis uenereæ uirus non inſpiratu, ſed humore in quamuis partem cute nudã defixo, ſenſim prorepit in omne corpus: Venenũ quod nõ niſi intro ſumptum uires habe, omnium infirmiſſimum exiſtit, non in ſpiritu, non in tenui humore, ſed in craſſiore quadam ſubſtantia inhæreſcens. Hoc genere ſunt fungi, arrhenicum, auripigmentum & alia propè innumera quæ non odore, non adhæſu, ſed hauſtu ſolo enecant. Hęc chirurgi plerunque in malignorum ulcerum curatione, citra ullam partium corporis iacturam magnoque uſu extrinſecus adhibere ſolent: ex quo intelligitur non eſſe illa contractu deleteria. At uerò ſi quid iſtorum ſumatur, è craſſiore materia uenenum ui noſtri caloris ſuſcitatum, in principes dein partes ſeſe inſerit, profertque ſui furoris incommoda. BR. Iſtęc ſanè dilucida & in primis expedita deleteriarum cauſarum diſtinctio. EV. Iam uerò cùm tres occultæ ſint & uenenatæ cauſæ, totidem occulorum morborum qui ex illis ortum habuerint differentiæ ponentur, ut alij maximè quidem ab aere, alij contactu, alij a uenenata quæ intus ſit materia procedant contrahanturque. Hi quidem omnes uenenati ſunt, at non ſimiliter neque iiſdem ex cauſis. Nam qui ex intus concluſa materia proceſſeru, ne quia non foras emigrant, nec in uicinus contagione prorepunt, ſimpliciter uenenati nuncupentur, reliqui omnes contagioſi, quod uel externæ

eiuſque

eiuſque uenenatæ cauſæ occurſu geniti ſint, uel contagione mutuaque ſocietate uicinos contaminent. Summa igitur hæc ſit diuiſio: Occultorum morborum alij ſimpliciter uenenati ſunt, alij uenenati contagioſi. Horum alij ſimpliciter contagioſi, ut hydrophobia & qui uirulentarum beſtiarum ictu fiunt: alij contagioſi peſtilenes. Si quis forte hanc uenenati repetitionem faſtidiat, breuius dici permittemus, occultorum morborum tres eſſe differentias, uenenatos, contagioſos & peſtilentes. Ex aere primum maximeque fiunt peſtilentes, qui quanquam etiam contactu mutuaque hominum communitate & uitæ ſocietate contaminent, prima tamen illorum origo uiſque maxima & ualidiſſima in aere quem ſpiritu ducimus ineſt, illincque proceſſit. Qui contagioſi dicuntur emiſſo halitu nihil aut minimum offendunt, at maximè plurimumque contactu. P H. Poſſunt ne hæc genera rurſum minutius concedi? E V. Poſſunt utique. Nam morborum in multo uagantium, alii pandemij aut pancoini appellantur, id eſt totius plebis morbi aut omnibus communes, alij uero diſperſi. Pandemiorum alij ſimplices, alij endemij, alij epidemij: rurſum epidomiorum alij ſimplices, alij peſtilentes: & peſtilentium alij conſueti, alii inſolentes. P H. Apta quidem diuiſio, at ſingulas ſpecies propriis nationibus explica. E V. Diſperſos morbos ut quum hic pleuritide, iſte nephritide, ille phitiſi laborat, non perſequor, quòd non ex communi quadam cauſa, ſed ex uniuſcuiuſque proprio uitio & errore procedant. Pandemii cauſam habent communem. Ea ſi eſt in communis cibi uel potus uitio, pandemij ſimplices fiunt. ſi cauſa eſt in aere, endemii. Aer quippe ſi ab inferioribus terreniſque cauſis inficitur, endemii fiunt: ſi a ſuperioribus, id rurſus aut ex temporum tempeſtatumque mutatione, tum fiūt ſimplices epidemiis: aut ex cœleſtium corporum uiribus & influxu, ii ſunt uere peſtilentes: quorum alii grauiores, alii mitiores, alii conſueti, alii ineſolentes. Hæc iam exemplis illuſtremus. Conſueti peſtilentes morbi ſunt peſtilentes febris carbunculus, bubo peſtilens, iique grauiores: in leuioribus conſuetis ſunt exhanthemata tum rubra tum purpuream quæ ſumma cute maculis non extuberantibus affloreſcunt; & quæ eſthymata Hippocrati, Plinio papulæ & pituitæ eruptiones dicuntur. Inſolentes ſunt paraplegia quædam lethalis, inſueta & inhaudita, quam Hipocrates commemorat in Thaſſo contigiſſe, & flagrantes ardores, grauediens anchelosæ, ſodorifica febris hanc ἱδρωπυρετὸν nonnulli dixere, qui noſtro æuo in regiones plurimas inuaſerunt aliique non pauci his finitimi, qui aut ueterum obliuione delicti ſunt, aut noui poſthac emergent. Reliqui communes, & epidemii ſimplices & endemii & pandemii, quia manifeſtam cauſam habent, ſub occultorum morborum genere non continentur, neque præſentis ſunt contemplationis, de his tamen affinitatis gratia dicemus. Simplices epidemii ſunt lienteriæ, dyſenteriæ populares, ſanguinis eruptiones, tuſes, ophthalmiæ, pleuritides tubercula artuum dolores, febres omnes putridæ, & alii qui ab Hippo. in epidemiis commemorati ſub diſperſorum ſpecie plurimum graſſantur in uulgus. Hi non ut peſtilentes mutua ſocietate homines contaminant, ſed qua epidemii ſunt nonnihil reſipiunt malignitatis uulgari, eoque diſtant a diſperſis. Endemii ſunt tum quidam horum, ſed qui ex putridis aquarum, terrarum uel cadauerum expirationibus orti ſunt, tum etiam quibuſdam regionibus familiaris, ut phthiſis Luſitanis, ſtruma Hiſpanis & Alpinis, hydrocele Narbonenſi Galliæ omnes quidem ex aeris grauitate nati. Pandemii ſimplices iiſdem appellantur nominibus ſed quorum cauſa in uictu ſit communi,

1. Epide.

muni: eiuſmodi ſunt febres, alui profluuia, tubercula, aliaque plura incommoda ex communis aquæ uſu profecta. His miſsis ad ſuſceptam de occultis morbis tractationem reuertamur. Contagioſi morbi ſunt, qui externi cuiuſdam ueneni occurſu & contagione primum contracti ſunt, ut ſtupor a torpedine piſce uel ab opio, hydrophobia, & qui ſcorpionum beſtiarumque uenenatarum morſu, uel telorum uenenatorum ictu fiunt. Et qui tametſi ab externis cauſis primam originem non habuerunt, geniti tamen contagione afficiunt, ut lues uenerea, elephantiaſis, & qui ex iſtorum permiſtione fieri poſſunt. Hos neque inſpiratio, neque commune alimentorum uitium unquam protulit: quocirca nec multos communiter inuadunt, nec debent in pandemiis recenſeri: ſed peculiaris eſt ſua cuiuſque cauſa. Manifeſti totius ſubſtantię morbi ſupra appellati, ut phthiſis, pruritus, ſcabies, lepra, achores, faui, & qui huius ſunt generis, contactu quidem & fiunt & afficiunt, neque tamen in hoc contagioſum genus referri debent, quòd nihil occultum malignumque reſipiant, hic autem contagioſos duntaxat occultos perſequimur. Venenati morbi alii ex ueneno intus genito, alii ex ueneno aſſumpto. Ex intus genito ueneno hi fiunt: ſtrangulatus uteri a putri ſemine ortus, morbus comitialis cuiuſcunque ſit ordinis, ſyncope ex putreſcente grumo ſanguinis ſubeunte ueneni naturam, cordis quædam palpitatio, ſphacellus ex ſeptico humore, & alia cæca ſymptomata, qnę uenenatus humos inferre conſueuit. Venenum quippe non id duntaxat appellamus quod ſemper enecat, aut quod cordi uitęque principio ſit infenſum, ſed quicquid tota ſubſtantia & cęca ui, facultatum ſubſtantiam uel extinguit uel laceſſit, & cæco modo earum functiones offendit. *I*ntus autem gignitur uenenum & a lumbricis computreſcentibus, & ab eſculentis potulentiſque ueritatis, & a uario uiuendi errore. Ex aſſumpto autem ueneno, morbos atque ex his plerunque interitum ſequi, omnes uel plebei compertum habent. Venena lædunt, corrumpunt ue noſtram ſubſtantiam, alia totius ſubſtantiæ diſſidio, alia exuperantibus qualitatibus. Totius ſubſtantię diſſidio & diſcuſſione napellus, aconitum, rhododendron, apium, riſus: qualitatum exuperantia euphorbium, anacardus, opiō cicuta. Venenati morbi neque ex aeris inſpiratu, neque ex cauſarum corpori occurſantium contactu, ſed ex intimis duntaxat cauſis fiunt & excitantur. Qui uenenum hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neq; contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab epidemiis & a contagioſis diſtant. BRVT. Occultorum morborum differentias hac quaſi figura rectè uideris expreſſiſſe: rurſum tamen de eiſdem ſigillatim paulò altius meditemur, a peſtilentibus auſpicati.

DE PESTI-

De peſtilentibus morbis, quod illorum occulta ſit cauſa. Cap. XII.

MORBI quicunque omnibus communes & uniuerſales appellantur, ex communi quęcunque ea ſit cauſa procedunt. Horum qui ſimplices dicti ſunt, ex ſemiputridis leguminibus aut frugibus, uel ex aquæ infectæ potu ſæpe prouenerunt, quomodo in caſtris aliquando contingiſſe memoriæ proditum eſt. Solent autem aquæ ſtagnantes in quibus linum, aſphaltum, canabi, rhododendeon aut alia ſtirpium cadauerùm inquinamenta diurtius macerata ſunt, iſthæc afferre. Qui ex cauſis illis ortum acceperint, ſimpliciter pācoinr aut pandemij, uondum uerò epidectij appellantur, quod non ex aere, ſed ex prauo uicto procedant. Aer morbos efficit, quoties uehementer aut immutatur aut inficitur. Licet enim aeris ſubſtantia ſimplex quum ſit, putreſcere nequeat, uariam tamen primis qualitatibus mutationem ſubit, multa inquinamenta tanquam ſparſa morborum ſemina, alias ex inferioribus, alias è ſuperioribus excipit. Ex inferioribus quidem uelut ex ſtagnis, paludibus uel lacubus inquinatis ac putridis, è quibus expirans uapor ambientem permiſtione labefactat. Ex terra graui & inquinata, ex antris, ſpecubus, aut barathris graues interdum expirationes in aera attolluntur nobis plurimum infenſæ. Animantium, maximè uerò ſerpentium & hominum, non crementa ex bello cadauera, reſeruata illorum excrementa, euulſæ ſtirpes uenenatæ, aliæque ſordes computreſcentes, plerunque aeri graues & exitiales offenſas induxerunt, non aliter quã metallorum ſulphuris, arrheniei, hydrargyri aut prunarum fumus coarctatus, non paucos iugulauit. Huius autem generis inquinamenta, quoniam nec longius in multas regiones euagari, nec diutius permanere poſſunt, ſed ipſa aeris immenſa puritate facilè diſſipantur, uincuntur & pereunt, epidemios morbos non ingenerant. Sed qui ab hiſce cauſis, ex ipſaque loci natura aut ſitu morbi fiunt endemij id eſt illi plebi aut populo peculiares & uernaculi dicuntur; Solæ igitur affectiones è motibus ſuperioribus in uniuerſum aera diffuſæ, epidemios id eſt ſuperuenientes & uulgares morbos inuehunt. Sic enim ſtatuit Galenus epidemiorum cauſam in aere, quos & Hippocrates a ſpiritu cuius attractione uiuimus, prouenire dixit. Cœlitus autem fiunt in aere affectiones conſtitutioneſque duplices, aliæ ſunt qualitatum exuperantiæ, uel inęqualitates ex temporum tempeſtatumque mutatione, ex quibus putredines plurimum graues, aliæ uerò ſunt inquinamenta eò cœlitus demiſſa. Ex temporum mutatione tempeſtatumque magna ui quicunque morbi fiunt, ſimpliciter ſunt epidemij. Cęli uerò inquinamenta non hos ſolum, uerumetiam peſtilentes ingenerant qui ſunt epidemiorum pernicioſiſſimi Itaque ſimpliciter epidemij a peſtilentibus diſtant. Illi ſi quidem non niſi ex multis temporum tempeſtatumque mutationibus quæ aliæ poſt alias fiant, aut ex unius temporis ſolius magna quadam alteratiòne & uehementi permutatione proueniunt, quibus non ſolum præſentes conſti tutiones conſiderandæ ſunt (inquit Galenus) ſed ex qualibus & ad quales fiant permutationes. Ab his cauſis qui & quales morbi obtingere ſoleant paſſim commemorat Hippocrates libris epidemiorum, & aphoriſmorũ tertio, ut cum ait: Si hyems ſicca & Aquilonia fuerit, Ver uerò pluuioſum & auſtrale, neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri & ophthalmias inteſtinorum difficultates. Apho. 3. Quum enim corpora noſtra ipſaque terra ex pluuiis uernalibus & ab auſtro humore multo ſcateant & madeant, neceſſe eſt æſtate æſtum conduplicari, ipſumque corpus & carnem inflammari, unde & febres accuriſſimæ

me & reliqua mala fiant. At uero epidemiorum qui peſtilentes appellantur, non ab ea cauſarum longa ſerie, nec ab ingenti temporum permutatione quæ corporum humores perturbet, ſed a uenenato inquinamento aeri inſperſo prodeunt, quod cum ſpiritu intrò ſubiens, cor uiſcus nobiliſſimum & ualidiſſimum inficit: ex quo cenſuit Hippocrates morbos fieri pernicioſiſſimos, qui uires omnes uniuerſumque corpus proſternant. *Hi* morbi ſunt quos ſæpius iam dixi cauſam occultam & abditam habere, nec ab illis peruulgatis primis qualitatibus originem ducere, quod plenius illuſtrandum demonſtratione fuerat, Quanquam peſtilentia, ut morbus omnis acutus, æſtu immoderato uel intemperantiam excandeſcit, & æſtate grauius affligit, ſæpe tamen animaduerſum æſtatem feruentiſſimam nullum peſtilentiæ genus protuliſſe, interdum peſtilentiam hyeme initium cepiſſe quæ æſtate media uel autumno ſoluta ſit, argumentum planè euidens illius cauſam non eſſe primarum aeris qualitatum exuperantiam. *I*am de putrida conſtitutione æſtimandum. Hæc ſi à terrenis exhalationibus profecta eſt etiam circumiecto aeris permiſta, peſtilentiæ cauſa ſtatui non poteſt, cum ne epidemium quidem morbum (ut ſuprà dicebam) ſed duntaxat endemium ingeneret. Quæ a noxia tempeſtatum mutatione, ut ab inconſtanti, ab intemperato, a pluuioſo, ęſtuoſo aut nubilo cœlo tracta ſit, ea licet longè dimanet atque propagetur, & ex graueolentia pruinæ aut roris magna eſſe deprehendatur, plerunq; tamen ſine peſte euenit. At uerò peſtilens conſtitutio hyeme ac æſtate, ſicco ac pluuioſo cœlo, bene temperato ac inęquali, plerunque citra graueolentem putredinem, adeò obſcurè & furtim inuadit, ut nullo unquam ſenſu internoſcatur, ſuntque peſtilentiæ ſemina uſque adeò occulta, cæca & a ſenſibus aliena ut nos prorſus effugiant inopinataque feriant, nec unquam niſi effectibus & euentis deprehendi poſſint. Hoc quidem imprimis mortalibus miſerabile impendentem ſibi tantam perniciem ne odore quidem ſentire, nec uitare poſſe. Nulla putrida, nulla intemperatior aeris conſtitutio, poteſt in ualde multas mundi regiones euagari, in illisq; uigere, at peſtilentia tam immaniter interdum ſęuit ut uniuerſum penè orbem occupet, frigidas atque calidas regiones, ſiccas ac humidas, hyeme ut æſtate. Huius generis duas ſub Marco Antonio fuiſſe commemorant toti orbi grauiſſimas, quibus pene uſque ad internecionem humanum genus deletum fuerit. Qualem & aui noſtri narrant obtigiſſe anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo. Hęc in Aſia exorta per Illyricum Dalmatiamque ſcripſit in Italiam, per Germaniam uero in Galliæ & *H*iſpaniæ fines, compluribus annis miſerè in omnes ferè populos debacchata, uix ut tertia pars uiuentium ſuperſtes euaſerit. Hac cauſarum uiciſſitudine res humanæ permutantur, corruunt enim, ac quaſi neglecta uileſcunt omnia ex tam ſæua & miſeranda clade. Summa uero ut nunc inſtauratione facta, omnia in pretio ſummoque ſtatu uigent, aliquando rurſum collapſura. Tantas quæſo mutationes quis non putet cauſam e ſublimi maximè generalem habere, neque poſſe ex ſola tempeſtatum mutatione naſci? B. *Hic* denuò quid putrida conſtitutio efficiat contemplemur. EVD. Ea epidemios quoſdam morbus inferre ſolet, nunquam tamen ſola peſtilentes, ad peſtilentiam interdum confert & incrementum addit, at non illam excitare poteſt, ſed cauſæ altioris hoc opus eſt. Si una putredo tantæ perniciei cauſa foret, omnes animantes peræquè attingeret. Nam ut aer ſpiritu ductus, omnes animantes tuetur ac ſuſtinet, toti illarum generi ſalutaris, ita qui a putrida illuuie labefactatur, toti animantium

mantium generi æquè pernicioſus euadit: & unus omnium ſanitati uitæque principio aduerſatur & inſpiratus omnes peræquè lædit, neque homines magis quam boues, aut hos potius quam oues aut ſues. Itaque ſi qua illinc peſtis incidet, omnium peræquè communis erit. Hoc tamen rerum euentu arguitur, uſuque falſum deprehenditur. Compertum ſi quidem in omnes habent, quod ab optimis agriculturæ authoribus memoriæ proditum eſt, peſtilentiam aliam incidere quæ ſolos boues iugulet, qualem meminimus anno Chriſti milleſimo quingenteſimo decimoquarto irrepſiſſe, aliam quæ ſues aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ ſolos homines. Quæ pecudes, feraſque interimat, pulchrè eſt à Virgilio deſcripta:

Hic quondam morbo cœli, miſeranda coorta eſt
Tempeſtas totoq; autumni incanduit æſtus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corruitq; lacus, infecit pabula tabo.

Deſcriminis uero cauſam pauloantè expreſſerat.

Quam multæ pecundum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt.

Iam igitur cum homines ſoli peſtilentia corruunt, quænam cauſa hanc ſtragem facit? Non ſimplex putredo, ut quæ omnes animantes pariter attingit. Neceſſe igitur fuerit abditiorem cauſam & peculiarem eſſe, ipſumque aerem peculiari quodam quaſi ueneno inquinari, quod huic non illi animantiũ generi ſit infenſum, totaq; ſubſtantia contrarium. Si quis ex uobis contentioſè aſſeueret putredinẽ cauſam eſſe peſtilentię, ſed quæ tamen non una ſemper ſit uniuſmodi, uerum nunc illi nunc alteri animantium generi perницioſa, neceſſe eſt fateatur malignam hanc eſſe quæ huic illi uel præcipuè aduerſetur. Id autem quid aliud eſt quam uenenum tota ſubſtantia nõ manifeſta qualitate infenſum? Nemo enim explicare poſſit quis modus, aut quę ratio ſit eius putredinis, quæ bobus, uel ouibus, uel hominibus ſolis ſit infenſa. Id ſi nec dilucide exprimi, nec animo percipi poteſt, debet in eorum genere cenſeri, quæ cæca, obſcura & abdita nuncupamus, & tota ſubſtantia contraria ſunt, totoque genere deleteria, quę nec ab elementis, nec ab eorum qualitatibus fluxerunt. Itaque quicquid aſſeratur, omnis peſtilentiæ cæca & deliteſcens eſt cauſa, & aliunde quam ex primis qualitatibus aut ex putredine profecta. B. Vndè nam quęſo hanc fluere putas? EV. A cœlo nimirum. At non a firmamento, nec a motu primo, ut qui ſemper ſui ſimilis eſt, non a Solis obliquo circumactu, ſed a certa præmiſtione ſiderum. Sol motu ſuo anni tempora æquabiliter facit ac diſterminat, uer, æſtatem, autumnum & hyemem. Quod autem nos omnes ætates æquè feruidæ ſint aut ſiccę, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humeſcant; quod æſtas quædam muſcarum & ſcarabeorum quaſi nubes proferat, alia ſic ab his omnibus puriſſima, quod omnium admiratione locuſtæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno octingenteſimo ſexageſimo quarto, & in Italiam anno milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo, ut omnia germina depopulata ſint, id iam nõ a Solis motu, ſed a uaria ſyderum commiſtione petendum, quorũ motus non inutiles & præter rationem ſummus rerum conditor certis legibus definiuit. Vt alia horum commiſtio imbres, alia ſerenitatem, alia, auſtrinam, alia aquiloniam, aliam ue tempeſtatem mouet, ita ſane fatendum quandam obtingere quæ aeri peſtilentiam immittat. Vtque ſunt peſtilentiæ genera, ita uniuſcuiuſque peculiarem quandam eſſe commiſtionis rationem

& propriam cauſam, quę alias mitius, alias ferocius in aerem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis eſt eorum ſtupiditas qui ſydera nihil in aera niſi calorem aut frigus, imbres aut ſiccitatem lumine motuque ſuo inducere contendunt. Si illa bene conſtituta omnium uitam tuentur ac conſeruant, cur male conſtituta uitæ non incommodent? Illinc prima & præcipua eſt rerum omnium ſalus & conuerſatio, illinc quoque interitus. Has cauſas atq; uires ſtolidi de medio tollunt, & tanquam nullæ ſint negant, qui huius ſunt contemplationis imperiti. O uere fœlices qui ſecretiore hac cognitione ſapientiſſimi fiunt qua neque ad præcauendos, neque ad perſanandos peſtilentes morbos eſt ulla præſtantior. Itaque puræ ſimpliciſque peſtilentiæ cauſa eſt cœleſtis configuratio uim inferens, quæ neque temporum mutatione, neque ulla manifeſta qualitate, ſed ſolo euentu deprehendi poteſt. BRVT. Quam uerò puram ſimplicemque peſtilentiam eſſe definis? EVD. Id par eſt explicem. Tria diximus in aere communium morborum genera. Endemium a terminis inferioribuſque expirationibus: Epidemium a uehementi temporum tempeſtatumque mutatione, Peſtilentem ab occulta malignaque qualitate cælitus demiſſa. Hæc interdum ſimplicia puraque ſeorſum apparent, plerunque uerò permiſcentur & coeunt, eorum cauſis in idem conſpirantibus, tumque difficilis admodum eſt eorum diſtinctio. Licet autem uariæ hæ ſint diſcretæ cauſæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate ſeſe iuuant impetuſque ſuos augent. Harum unica eſt uere peſtis efficiens, duæ autem præparatorię. Peſtilentia grauior euadit in regione putridis expirationibus infecta, quam in ſicca atque pura, rurſumque grauior æſtate quam hyeme, & auſtrina tempeſtate quam Aquilonia, & inæquali intemperatoque cœlo quam æquali & temperato. In ſumma grauior eſt peſtilentia quæ Epidemiis aut Endemiis conſtitutionibus permiſcetur, quam quæ pura ſolaque conſiſtit. Ergo graues terrenæ inferioreſque expirationes peſtilentiam ſolæ non inferunt, ad illam tamē non parum præparant & excitant. Hæc cauſa eſt cur una peſtilentia non omnes regiones, nec omnes homines peræquè afficit & lædit. Peſtilentia pernicioſius tanguntur loca maritima, auſtro obiecta, calida & humida, terris expirationibus infecta, alia atque patentia, quam mediterranea, Aquilonia, ſicca, pura & contecta. Rurſumque inter homines magis ledentur, qui calidi humidi, multo ſcatent humore putredini obnoxio, patentiore laxoque corpore, quam qui frigidi ſunt & ſicci, humore pauco, eoque puro & corpore moderatè laxu uel adſtricto. Nimia corporum laxitas quemadmodum & obſtructio præparat ad peſtem. Quanquam autem hæc uera ſunt, propria tamen & particularis conſtitutio atque probatio quæ loca uel corpora reddit peſti obnoxia, omnino nos latet, neque ſenſu, neque ratione, ſed ſolo euētu & experimēto uti ſuperior illa peſtilētię cauſa cōprehēſa. Multos uideas in peſtilētia ſimplici febre, uel cōtinua uel tertiana uel quartana corripi, qui licet putridis ac uitioſis humoribus ſcateāt, peſte tamen nequaquā pollūtur, argumētū nō ſola putredine in hāc lucē corpus pręparari. Alios quos optime ſanos iudices, facilè peſte corripi, hūc uerò qui multorum peſtiferorū occurſu nihil ſit perpeſſus, uniuſcuiuſpiā cū quo uel familiæ uel temperamēti ſimilitudo ſit ſocietate prehēdi. Vt ergo efficiens, ita etiā patiens excipienſque peſtis cauſa cęca eſt occulta, non qualitatum primarum intemperie, non ſimplici putredine, ſed totius ſubſtantiæ proprietate nobis inſenſa. BRVT. Rectè mihi uideris peſtilētiæ externas cauſas exequutus. Cæterum hoc ſcire uehemēter

opto,

opto, quibus ſignis uel optimè exercitatus medicus peſtilentem febrem ab ardente diſcernet. E V. Siue tu illarum ſubſtantiam, ſiue ſymptomata contemplaberis, latum eſt diſcrimen: de ſymptomatis prius, mox de eſſentia. Vis peſtifera in corpus irruens ſpiritibus & humoribus confertum ſymptomata quædam infert, aliis ex putredine morbis communia. At huius propria quædam ſunt, quibus prudens exercitatusq; medicus, ille ignoſcat diſcernatq; a cęteris & uno quouis obiecto morbo nulla cũctatione iudicet ſimplex ne his ſit, an diuinum quiddã habeat: qua diſtinctione prætermiſſa, nulla rectè curatio ſuſcipi poteſt. P H. Eia igitur peſtilentium morborum propriam ſpeciem nobis depinge, ſingulos ordine perſecutus. E V. Peſtilentię ſemina pariter cum ſpiritu hauſta pulmones, quam mox ſine ſenſu in cor penetrant. *Hoc* ſi affectioni præparatum eſt, nec ſatis obſiſtere ualet, labefactant, continuoque arteriarum ſpiritus: poſtremo (quanquam non ſemper) humores uniuerſumque corpus inquinant. Affecto inquinatoque corde, uires omnes præcipueque uitales infringuntur & ſpiritus ſquatent. Hinc arteriarum pulſus exilior & imbecillior, ſimulque frequentior ac celerior, quo uno febrem ineſſe iudicant illam ephemeram, & peſtilentium omnium pernicioſiſſimam. *Ea* nec ardore mordax nec ſiti uehemens, qua nec laborantes ſe febrire credunt: non urinis, ſed uel animi defectione, uel ſyncope, uel pulſu paruo ac preſſo, uel aſſidua uomitione, uel uigili inquiete & iactatione corporis, uiriumque proſtratione conſpicua, quæ plerunque ſine ſenſu doloris, hominem inopinatò rapit. Quum labes altius permanat in humores, mitior quidem febrem infert peſtilentem ſimplicem; uehementior uerò carbunculo uel bubone inſignitã. Licet ſanguis & humores labefactentur, non tamen putreſcunt, unde nec turbidæ confuſę uiſuntur urinæ, ſed ſubſtantia, colore ſedimentoq; laudabiles. Bubo atq; carbunculus priuſquam febris apparens, mitiorem peſtem denũciat robuſtamq; cordis naturam ueneno laceſſitam, huius ſtatim nõnihil foras propuliſſe. At poſt ortam febrem prorumpens, dominantis ueneni impetu fit, eſtque quaſi uictæ naturæ pernicioſum indicium. Ea eſt peſtilentis febris exquiſita deſcriptio. Quod ſi præterea uel capitis dolor, uel deliriũ, uel ſitis, uel incendium uehemens, uel urina turbida comitabitur, non ex labe, ſed ex putrida permiſtione fiet, quę alias aliam partem laceſſit. *Hæc* autem permiſtio ex quadam cœli conſtitutione nõ ita pridem elapſa eluceſcet, in qua febres hac lege graſſabãtur. *Initio* calor uehemens, ſitis, capitis dolor, uigiliæ, nauſæ, inquies, aliaque uehementiæ ſymptomata exercebant: ſimul & urinæ cernebantur rubicundæ, craſſæ, turbidę atque confuſę: omnia in ſeptimũ diem perſiſtentia. *Hoc* uero ipſo die urinę puriores euadebant concoctione manifeſta, quotidie in melius procedente, ſimulque ſimptomata leuiora. Quum ita ſe mox perſanatum iri magni ſpe ægri medicorum iudicio ſibi pollicerentur plerique non multo poſt peribant. Pulſus quippe indies ſenſim imminuebatur & lãgueſcebat, totiuſque corporis robore pedetentim diſſoluto, intra quartumdecimum mortem oppetebant. In his ergo febribus putredini permiſta erat peſtilentia: ac die ſeptimo euicta iam putredine, perſeuerans dein peſtilentia tacitè ac furtim ingulabat. *Itaque* peſtilentis febris eſſentia ex propriis ſyptomatis perpenditur. *Si* peſtilentes febres (quod Galenus memoriæ mandauit) calore non admodum uehementes ſunt, ſi earum urinæ ſimillimę ſanis & cum ſedimento, planum eſt & euidens aut nullam aut admodum exiguam his ineſſe putredinem, neque hanc exitij cauſam haberi. Non pauci editis de peſte quæſtionibus & libellis uehementer æſtuant

Ephemera peſtilens.

ut tueantur peſtilentem febrem non aliunde quam ex putredine proficiſci: utque illius diſcrimen ſtatuant a cæteris putridis, aiunt propriam cordis ſubſtantiam uel primigenios humores in illa computreſcere, neque aliud eſſe uenenatam peſtis malignitatem (de qua diſſerimus) quam putredinis modum? In aliis febribus atque etiam in cauſo, neque cordis ſubſtantiam neque inſitos humores putreſcere, at uno putrium uaporem occurſu incaleſcere. Hi uel neceſſitate adacti fatentur omnem peſtilentem febrem ex putrida & hæctica cōſtitui, quaſi earum quædam ſit compoſitio. Alii quibus hęc commenta non placent, non minus abſurda fingunt. peſtilentis febris profundam, ſordidam ac tenacem, cæterarum extimam duntaxat & leuem eſſe putredinem. Multa utrique ſubtiliter diſputant, ſed quoniam a ueritate deſciſcunt, neceſſe eſt multis figmentorū thenis ſe irretiant. Qua quæſo illi ratione fieri poſſe exiſtimant, ut uel cordis ſubſtantia, uel primigenii illius humores putreſcant? Nihil eiuſmodi tolerare poteſt uiuens animal, ſed prius uita excedat quam eò ueniat. Vt cordis ſubſtantia neque ulcus neque heryſipelas, ita neque ullam putredinem admittit. Illa etiam quo pacto cohærere poſſunt cordis ſubſtantiam putreſcere, neque admodum uehementem eſſe calorem? Si in cauſo putreſcentis bilis ſolo contactu cor uehementer calet, multo certè uehementius incendetur id uniuerſum ſi putreſcat. Adde non poſſe cor uniuerſè putreſcere, quin iam antè acriter incaluerit, proinde neque poſſe in hoc extremum perueniri, quin calor ante ſit deprehenſus multo uehementior quā in cauſo. At non eiuſmodi, ſed toto morbi decurſu mitis obſeruatur: ex quo intelligitur peſtilentem nulla affinitate cum putrida febre coniungi. Cum hectica uero quid affinitatis habeat? Obſidet (aiunt) utraque cordis ſubſtantiam. Eſto ſanè. Non tamen peſtilens febris cor ſiccitate torret ut hæctica, ut proinde illi ſit affinis. Deinde quum ex confirmata hectica omnes decedant, deberent ue maiori neceſſitate ex peſtilente interire: quis enim putrido corde uiuat? At non paucos uidemus ex peſtilente ſeruari: nihil igitur ſimilis eſt hæcticæ. Quoniam igitur peſtilens febris neque caloris incendio ut cauſus, neque ſiccitate ut hæctica cor torret: ab utraque plurimum differt, habetque præſentem uim & perniciem omni intemperie omni putredine maiorem, quę una ueneni ſpecie, cor uitæ fontem obſidet demoliturque. Hanc autem ſpeciem qualis ſit, euentis ponderemus. Quum peſte correptus ſolo halitu aut excrementorum expiratione aſſidentes uel integrè ſanos labefactet hique ueſtibus contagionem longius exportent reſeruentque diutius, conſtat hanc non ſimplicem putredinem, ſed multo immaniorem perniciem eſſe, quę tenui eoque admodum repentino aeris inquinamento tenetur, hancque alio quouis ueneno expeditiorem. Non enim ſi quis toxicum ebiberit aut ſit a ſcorpione demerſus, halitu alius inquinet. Reliqua ſimptomata ſi diligenter expendetis, pulſum paruum & obſcurum, animi defectionem, ſyncopen, uomitionem, aſſiduam iactationem cum uigiliis, omniaque nullo ferè ſenſu doloris, quis ueſtrum hęc non potius ueneni quam putridi caloris ſobolem dicat? Qui aiunt in peſtilentibus febribus iccirco urinis ſedimentum ineſſe, ꝙ natura perterrita putredinis exuperantia, quaſi ſuccumbens morbum aggredi non audeat: ſingularem corporis noſtri naturam conſilij atque rationis participem efficiunt, quæ tamen ſine ratione ciet motus in corpore neceſſarios, nec unquam otio perfruitur. Fieri certe non poteſt quin ex ſumma putredine quæ in uenis eſt, aliquid profluat cum urinis, in hiſque putredinis indicia ſe preferant. Itaque ſi illarum urinæ ſanis ſunt ſimilimæ fieri nequaquam poteſt

ut in

ut in uaſis mala putredo ſubſiſtat quæ interitus ſit cauſa, ſed patet nonnihil grauius peſtilentiuſq; putredine, quod nimirum cordi totius ſubſtantiæ repugnantia & diſſidio aduerſum ſit & tanquam deleterium. BRV. At Galenus non alia ratione bolum armenam peſtiferos iuuare tradit quam quòd uehementer exiccet, exuperantemque humorem exorbeat qui putreſcens peſtem inducit. EVD. Viſne igitur hanc meam ſententiam medendi ratione confirmem? Si peſtis in corpus inciderit, quod iam uel plethora uel cacochymia uel obſtructione laboret, fieri uix poteſt ea ſimplex, ſed ferè tum putridæ febri implicatur. Hac morborum permiſtione miſta ſigna apparent, & amborum quaſi miſta medendi ratio tenenda. At ſi purum corpus erat quum peſtis inuaſit, omnino ea ſimplex obtinget. In hac medici celeberrimi & qui lõgo artis uſu doctrinæ ſtudia compleuerunt, prorſus abſtinent a uenæ ſectione, niſi admodum ingens adſit plenitudo, experti eos quibus ſanguis ſiue initio ſiue poſtea eſſet miſſus, aut paulò poſt obiiſſe, aut in deterius lapſos eſſe. Non.n. (ut quibuſdam uideri poſſit) uacuatio hanc perniciem ſummouet, aut imminuit, aut cohibet, aut quæ non eſt in humoris uitio poſita: neque laborantem ulla ratione leuat: ſed contra grauius offendit. Etenim extrinſecus nos circumfundens pernicies, uacuato ſanguine & ſpiritu, in pulmones, in cor & in uenas facilius penetrat, ac ferocia maiore inualeſcit: ſanguis etiam phlebotomia concitatus, promptius labem contrahit: quemadmodum aqua cui fellis tantulum inieceris, ſi agitetur, ocyus quam ſi conſiſta tamareſcet. Quinetiam uires uacuatione imminutæ, inſilienti perniciei minus obſiſtunt. Hæ rationes experientia confirmatæ, ut a uenæ ſectione, ita magis a ualida purgatione docent abſtinendum: clyſteribus & leuioribus medicationibus utendũ. Quũ igitur in peſtilenti febre ſimplici, tota pernicies a uenenata qualitate impendeat, extremo morbo extrema remedia diligenter adhibenda ſunt, non quæ uacuent, ſed quæ tum frigore & adſtriſtione leui, ſpiritus, ſanguinem & humores cohibeant reprimentque, huiuſmodi eſt mali punici, citrei, medici, & uuæ acerbæ ſuccus uictuſque perſimilis: tum quæ totius ſubſtantiæ proprietate huius ueneni uires aut obterant, aut haaerent, aut foras ſudore exterminent. Huius ut uniuſcuiuſque ueneni, propria eſt antidotus, antipathia & totius ſubſtantiæ diſſidio aduerſa. Huc tamen nonnullas etiam antidotos plurimi accomodant alijs uenenis communes, ſcordium, dictamum, gentianam, uetonicam, theriacem, & mithridatium. Adde terram lemniam, & bolum armenam de qua modo quærebas. Hic igitur non exiccando, ſed totius ſubſtãtiæ proprietate in id uires habet. Cur enim non etiam inediæ ad peſtem multo maiorem uim obtinerent, quum & potentius & tutius quam bolus corporis uniuerſi ſuperfluentem humorem abſumant diſſipentque? Quinetiam bolus ſiccitate omnibus peræquè putridis febribus, neque peſtilenti quam illis potius conferret, niſi peculiari quaſi priuilegio ornaretur. Siue igitur peſtilentium febrium cauſam, ſiue ipſam illorum ſubſtantiam, ſiue ſigna, ſiue curãdi rationem animaduertes, ubique proculdubiò uim illam agnoſces abditiorem alias quidem manifeſtius, alias obſcurius. BR. Rectè tu quidem. At de exanthematis & ecthymatis quod a te in medio poſitum fuerat perſequere. Scio quam his cauſam Auicennas & Neotericorum plurimi deſignent. Reliquias quaſdam mẽſtrui ſanguinis quo fœtus in utero alebatur, in pueris & infantibus etiamnum permanere, quæ feruidiore cœlo uel auſtrina tempeſtate, una cũ reliquo ſanguine efferueſcentes, naturæ ui propulſæ foras proſiliant & efflore ſcant in cute. EVD. Hæc quidem ab illis ſcio proferri, at quam con-

De exathem[...] morbillis et u[...]riolis. —

ſentaneè,

ſentaneè, ipſe diiudices. Ex ea ipſa cauſa, mulieres quibus ſuppreſſi menſes in omne corpus redundant, iiſdem malis obnoxiæ iacerent, quod tamen rarum uideas. In pueris & infantibus quod dicebatur menſtrui reliquias permanere, Galeni ſententia redarguit, quæ aſſeuerat fœtũ in utero non è fœdiore illo ſanguine menſtruo, ſed è materni puriſſima portione alimentum capeſſere. Neque ſi quid menſtrui fœtui cedit in alimentum, id tandiu poteſt poſt multas febres, poſt multos morbos ſuperatos, in annum ętatis trigeſimum aut quadrageſimum perdurare, qua nos ætate non paucos uidimus hiſce exanthematis grauiſſimè conflictari, alios occumbere. Adde unumquemque his aliquãdo in uita neceſſariò conflictari debere, & neminem his poſſe ſecundo aut tertio prehendi: quorum utrunque manifeſtè falſum animaduertimus. Hęc uerò mala ex communi quadam cauſa toti aeri conſperſa originem habere, luculenter demonſtrant quod non ſolum feruidiore cœlo, ſed & hyeme interdum graſſantur. Quod in annos complures ſileant, & certis annorum interuallis ſæuiant in plebem, alias quidem ſeorſum exanthemata, ut grauiſſimè anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto: alias ecthymata ſola, ut anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſecundo. Quæ qui uidet quomodo cauſam illam ſuperiorem non intelligat ac iudicet mundo graſſari? Vt igitur carbunculus & peſtilens bubo, ita ſanè exanthemata & ecthymata cauſam habent è ſublimi, at ea peculiari quadam malignitatis ſpecie aerem contaminat. Aliaque in his exiſtit quàm in carbunculo uel in bubone, & alia in exanthemate quam in ecthymate, & horum quam illorum minor eſt ferocitas. Cauſa autem cur infantibus & pueris magis familiaria hæc ſint, reddi poteſt, quod firmior ætas & adultior, tantulis non laceſſitur, niſi quum forte conſtitutio grauior inualuerit. Hęc autem rurſum ex ipſorum morborum deſcriptione & figura conſideremus. In cute ii quidem eſfloreſcunt, non ex ambientis contactu, ſed ex inſpiratu, quo ut cor afflatum delibutumque fuerit ipſo ſtatim initio uniuerſum corpus, maximè uerò caput ingraueſcit, hoc etiam plerunque dolore concutitur, oculi tumẽt & illachrimãtur, facies quaſi inflammata rubeſcit, uox rauceſcit, ſpiritus crebrior ac difficilior euadit, pulſus frequens ac celer febris nuntius. Malo dein ingraueſcente uenenum ex humoribus die tertio aut quarto foras proſilit, & in cute effloreſcens mali ſpeciem detegit. Ecthymata puſtulis multis toto corpore confertim albo colore extuberant, quæ pituitæ & bilis permiſtionem præ ſe ferunt. Exanthemata uerò quaſi pulicum malis ferre rubra apparent, interdum purpurea, interdum uiridia aut nigra. Tandem compreſſo furore, ſoluta aluus humorum qui contaminati fuerunt reliquias criſi expurgat. Hic ita apparentibus, nullum tamen putredinis indicium (ſi modò ſimplices ſint morbi) cernitur in urinis, argumentum eos uenenata qualitate uirium corporiſque noſtri totam ſubſtantiam demoliri. Hoc & morborum fœditas teſtatur, tam deformis aliquando uiſa ut occæcatis oculis, uniuerſa cutis in ſquamas fœtidas & in cruſtas ingentes ſolueretur, corpus omne non aliter contabeſceret & macie nigroreque torreretur, quam ſi menſes quatuor è furca pependiſſet. Neque uero ſolius cutis hæc uitia, uerum etiam omnium interiorum, muſculorum, uiſcerum, ſolidarumque partium omnes priuſquam cutis labefactatæ. Sępe etenim deprehenſum prępnantes maturos partus edidiſſe hac lue perfuſos, quarum aliæ nihil omnino foris, aliæ non niſi multis poſt diebus incommoda ſenſerunt. Et quoſdam ab interitu diſſectos, quibus iecur, lien, pulmones omniaque interiora haud ſecus atque cutis, ſordidiſſimis

1. De ſani. tuend.

diſſimis papulis manantibus ſcaterent. Quinetiam raucitas ſpiritusq; difficilis initio premens, & prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partibus obſcœnis apparens, planum facit ex intimis partibus hæc mala originem habere. In has etiam ſiuri, argumentum eſt quòd ſanatis & raucitas & ſpirandi difficultas manet, alias ſine tuſſi, alias cum tuſsi ad tabem deducta. PH. Iſthæc adeo luculenter explicata uideo, ut fides abrogari non poſsit. EV. His finitimę, & quadam ſimilitudine coniunctę ſunt febres ſubdorificæ, quę inſolentes magno terrore in omnem inferiorem Germaniam, in Galliam Belgicam & in Britanniam, ab anno Chriſti milleſimo quingenteſimo uigeſimo quinto, in annum milleſimum quingenteſimum trigeſimum, autumno potiſsimum peruagatæ ſunt. Vt primum lues hæc in ciuitatem quandam inuaſerat, derepente ſupra trecentos aut quingentos indies corripiebat, dum hinc alio commigraſſet. Perculſi mox quaſi eſſent languore diſſoluti, animi defectione corruebant, decumbenteſque perpetuo ſudor diffluebant, cum febre, cum pulſu crebro, celeri & inæquali, neque ſudoris modus erat ante morbi ſolutionem. Soluebatur autem uno aut ſummum altero die, quanquam liberati diu poſtea languebant. Omnibus cordis palpitatio conquiſita, alios quidem duos tres ue annos, alios omnem uitam comitata. Initio multos ſuſtulit quum nondum illius uis erat percepta: at poſtea admodum paucos, ubi exercitatione & uſu deprehenſum eſt eos, qui ſudores exciperent prolicerentque & ſe cardiacis munirent omnes reſtituit. Inſolentium morborum quum nec uis nec medicatio cognita eſt, grauis ſolet eſſe calamitas. Hoc ſtatu aer tenui nec admodum peſtilenti ueneno perfuſus, ſuppar infirmiorque uitali robore, cor ut laceſsiuerat in cutem corporis extimam foras propellebatur, nec carbunculo, nec bubone, nec exanthemate nec ecthymate, ſed ſudore ſolo prorumpens, quod uenenum ſpiritui quam humori potius inſideret. Omni quippe ratione hæc febris in ephemerarum cenſu habetur. Eam igitur tempeſtatem quis quæſo non peſtilentem iudicet, quæ tam multos, tam multis ſenſim mundi regionibus, repẽte ſine ſenſu oppreſſerit, cum cordis indeſinenti palpitatione, cum animi defectione perpetua, cum eruptione foras ad cutem, quæ multorum eſt peſtilentium morborum communis? Illa porro omnibus decantata grauedo anhelosa, anno Chriſti milleſimo quingenteſimo decimo, in omnes fere mundi regiones debachata, cum febre, cum ſumma capitis grauitate, cum cordis pulmonumque anguſtia atque tuſſi, quanquam multo plures attigit quam iugulauit, ſe ſuo tamen impetu proprioque ac inaudito ueneni genere, peſtilentem prodidit. PH. Quos propoſueras peſtilẽtes morbos, omnes iam uideris exequutus. At quos ſimplices epidemios & endemios appellas, ſiccine putes abditioris illius perniciei quippiam redolere, & ex tacitis incomprehenſiſque cauſis proficiſci?

Epidemiis morbis occultum quiddam ineſſe. Cap. XIII.

EVDOXVS.

PVTO equidẽ, & cur putẽ dicam, quanquam nõ æque euidẽs eſt in illis demõſtratio. Dyſenterias, lienterias, pleuritides, ophthalmias, febres acutas, huiuſque generis morbos uulgares, temporũ mutatione tempeſtatumq; ui ſuſcitari, perſpicuis rationibus ſuaderi poteſt. in idq; multus eſt Galenus, multus & Hippocrates libris de locis, aere & aquis, libris epidemiorũ, & aphoriſmorũ tertio.

tio. Cęterum quum longa obſeruatio tempeſtates non paucas ijs quas Hippocrates commemorat ſimiles notauerit, easque admodum ſalubres, multas uerò temperatas & æquales cum primis inſalubres & pernicioſas, nô poſſum equidem non ſuſpicari, præter qualitatum tempeſtatumque mutationem, occultius quiddam & pernicioſius in ambiente nos aere tum uolitare & circumferri. Anno Chriſti milleſimo quingenteſimo trigeſimoq; octauo, dyſenterię graues uniuerſa Europa tanta ferocitate populabantur, uix ut ciuitas ulla immunis euaſerit, cum tamen nec exuperans intemperies, nec temporum inæquabilitas nec ualida tempeſtas ulla aut uigeret, aut ante uiguiſſet. Annus autem ab hoc ſecundus, qui a Chriſto nato quadrageſimus erat ſupra ſeſquimilleſimum, omnium quos maiorum memoria notauerat, totoq; orbe feruentiſsimus, maxime tamen ſalubris obtigit. Poſſum itidem & de lienteria quam meminiſti circa hæc tempora plurimum inualuiſſe ratiocinari, quemadmodum de pleuritide, de febre omnis generis, deque aliis non paucis epidemiis, quos ut noſtra, ita maiorum ætas & uidit & animaduertit. Hi porro morbi quum in omnes terræ regiones calidas ac frigidas, Auſtro & Aquilone perflatas, peræque inuadant, id quæſo extimate, num præter intemperiem aut ſimplicem putredinem, ſit neceſſe quippiam in aere contineri, quod omnium cauſa communes exiſtat Non enim poſſit calida uel humida intemperies, regionum tam longe lateque diſtantium communis eſſe cauſa: nam quæ Auſtrales offendet, Aquilonios iuuabit. Nec igitur poteſt ulla putredo ex intemperie nata, omnium regionum eſſe communis. Quocirca præſtantioris & occultioris cuiuſdam originis ſimplicium epidemiorum cauſa ſit oportet. Hippocrates ad explorandam morbi

Prædictio num. 2.

cuiuſque naturam, & ad euentum prænoſcendum, iubet tum temporis conditionem, tum epidemiorum morborum impetum animaduertere: deſignans cauſas duas plane diuerſas, temporis conditionem & latentem tacitumque impetum, morbos quoque ex illis prodeuntes diuerſos. Quicunque celebres medici popularis dyſenteriæ, pleuritidis, aliorumue morborũ qui graſſantur in uulgus, naturam & curationem literis mandarunt, eos certè quam eiuſdem cognomini, diſperſos, multo pernicioſiores notauerunt, quaſi tanta tamque communis cauſa, perniciei expers eſſe non poſſit. Sidera ut peſtilentes ita & alias interdum minus pernicioſas, easque occultas excitant qualitates, quæ fiunt epidemiorum morborum cauſæ. B. Rurſum quæſo de febribus uulgaribus paulo attentius meditemur. Equidem continuas febres non modo in quibus ecthymata erumpunt purpurea, uerum etiam omnes quæcunque graſſantur populariter, non admodum inficiabor pręter peculiarem humoris putredinem, nonnihil etiam publicæ communiſque perniciei redolere, cum proxime ad peſtilen-

App. 44. quarti.

tes accedant. At de intermittentibus etiam ſi populares ſint, maior foret controuerſia, quod illarũ genus uniuerſũ Hippocrati ſalutare habeatur. EVD. Quod morbus quiſpiam ſalutaris ſit, non idcircò poſſis inficiari peſtilentem aut occultum eſſe. Galenus libro de criſi ſecundo, ſingularum febrium iudicia perſequutus, poſt ea quæ a ſymptomatis petuntur, alia ab efficientibus antecedentibusque cauſis deducit, & præter primarum aeris qualittaum exuperantiam, aliam abditam & deliteſcentem cauſam inuenit. Ne autem in his referendis nimius ſim, ſatis fuerit de quartana ſola ſententiam proferre. Primum uerò (inquit) hoc ipſum conſidera, nunquid autumnus frigidam & ſiccam inæqualemque temperaturam acceperit: tunc enim certius ſperabis quartanos circuitus in ipſo fore frequentiores, Poſthæc ſi regio ipſa talium febrium ſit procreatrix: ſi ęgrotantis natura atrę bili ſit obnoxia, ſi ratio uictus anteceſſerit,

rit, quæ huiuſmodi humorem coaceruauit, & ſi eo tempore quartanæ febres populariter fiant. Hoc loco Galenum uidetis prężer ægrotantis, regionis, & uictus conditionem, duplicem in ambiente nos aere conſtituiſſe cauſam, unam frigidam & ſiccam inæqualemque temperaturam, alteram nec nomine nec uerbo expreſſam, quæ tamen cauſa eſt cur quartanæ febres populariter fiant. Hæc tametſi adeo obſcura eſt & naturę arcanis inuoluta, ut nec propria eſſentia, nec nomine comprehendi poſſit, eam tamen & eſſe conſtat & aliam ab intemperie. Iam uero ſi quartanarum popularium cauſa obſcura & deliteſcens eſt, neceſſe fuerit ipſas quoque quartanas, eſſentia obſcuras & occultas haberi. B. At nihilominus uno omnes ore quartanarum ceterarumque intermittentium eſſentiam in humoris putredine, & ex huius differentiis, illarum differentias conſtituunt. EV. In illis (fateor) putreſcit humor aliquiſpiam, cæterum neque is neque calor illius ſoboles, tota febris eſt eſſentia. Grauis ſępè humorum putredo & coercetur in nobis & expellitur, quam nec febris anteceſſit, nec comitatur, nec conſequitur. In elephantiaſi, in luce uenerea, tanta plerunque putredine corporis tum interiores tum externę partes obſidentur, ut exeſæ quaſi laceratæ excidant, idque nullo febris indicio. B. Hęc duntaxat mihi perſuadent non ex quauis ſine delectu putredine, etiam ſi grauiſſima ſit, febrem enaſci. EV. Ediſſere quænam putredo febrem, & quę nullam accedet. B. Hoc ſi uerbis explicare coner, fruſtra laborem. EV. Id igitur fatendum eſt unum quippiam ex eorum numero eſſe quæ nos fugiunt, tacitum & obſcurum. Ne quid autem ſuſpiceris aut metuas, non magnopere contendo, idipſum de quo noſtra eſt diſputatio à cœlò ne prodiderit, an intus ſit in corpore gentium, uti & uenena non pauca. Satis ſit in re controuerſa demonſtrare id quicquid eſt, occultum nec ſolidius intemperie ſobolé eſſe. Agè igitur graui ille putredine ſcateat, ſine febre, hic uerò cum febre. Hic præter ſimplicem putredinis rationem, aliud quippiam circumgerit, a quo febris incitatur, & quod accedens febrem inducit, decedens abducit. Id quocunque nomine appelles, a putredine diuerſum quiddam eſt, in quo cōſiſtit febris eſſentia. Hoc autem ut conſtet luculentius, paucis referam quę obſeruationibus olim animaduerti, quorum & uos ſimilia uidere potuiſti. Miſellus quidam quartana febre ſimplici, & lue uenerea, ſordidis ulceribus deformi, duobus ſanè quam contumaciſſimis malis conflictatus, opem medicam expoſcit. Conuenienter præpurgato, ligni guaiaci decoctio imperatur. cum uictu tenui & admodum exquiſito. Horum perſeuerantia, uniuerſi corporis putridus humor partim abſorptus partim diſſipatus eſt in ſudores: omniſque partium intemperies ſic abacta eſt, ut maligna quæque & ſordidiſſima ulceta, quibus tum naſi extremum exciderat, tum reliquum corpus omne ſcatebat, ad cicatrieem producta ſint. At nihilominus cum a luce uenerea integrè uindicatum corpus uideretur, omniſque illius obſtructio ſoluta, omniſque exhauſtia putrædo, quartana tamē contumaciter in tēpus longiſſimum producta eſt. Ex quo intelligi poteſt proximā illius cauſam non in obſtructione, non in humorum putredine, ſed in affectione quadā ſecretiore ſtatuti, quæ partibus ipſis inhæreſcit. Hanc Ga- 2. De diff.
lenus iam ſenex agnouit, ſed febribus intermittentibus ita ſentiens: Harū cir- Feb.ca.17.
cuitus repetere minimè deſinit, quo ad diſpoſitio in parte generati excrementi ſeruetur. Quin & eo loci paulò altius quam libris methodi, & primo artis ad Glauconem, febrium curationē inſtituens, præcipuum ſanationis ſcopū eſſe ait diſpoſitionis huius correctionē. Ea aūt febrilis diſpoſitio eſt ab in

temperie longè diuerſa. Hoc ipſũ ex euentu ſuperiori contrario æſtimemus Sæpenumero quartana febre ſoluta, corpus etiamnum permanet impurum, alias quidem aliis febribus, alias cruditati, alias lienis ſcirrho, alias cachexiæ uel hydropi, alias aliis ex putredine malis obnoxium. Hoc non modò in Lib. 6. peſtilentibus & contagioſis, uerumetiam in uenenatis morbis omnibus Dioſcorides accidere tradit, ut quum tempore uis illa uenenata & pręſentanea perdita fuerit, uitioſa quędam affectio diuturna relinquatur, quę communia aliorũ morborum remedia communemque medendi rationem efflagitet. Sępe etiam ex impuro corpore & putredine conferto, uidimus quartanam febrem non ſimplicem modò, ſed & duplicem & triplicem propriis antidotis abigi, nulla purgatione præmiſſa & ſtabili impuritate. Non præter rationem propria quædam febrium remedia inuulgantur, quibus uel aniculę optimis medicis calumniam texunt, illorumque artem inſimulant. B. Multa in peregrinatione uidi hac de re incredibilia, quę tanquam omnino ridicula ſum aſpernatus. EV. Itaque ſi putredo profligari poteſt manente febris eſſentia, ruſumque eſſentia diſſolui manente putredine, perſpicuum eſſe debet illa uariis diuerſiſque tum naturis tum eſſentiis teneri. Quoniam autem de quartana febre exempli gratia ſermo habitus eſt, reddat ueſtrum aliquis manifeſtam cauſam, cur ea licet interdum annos quatuor perſeueret, nunquam aut rariſſimè eũdem hominem bis tota uita prehendat. Equidem hactenus unicũ bis præhænſum audiui. Aut cur quartanæ febris ſtatę & quæ errabunda non ſit, circuitus pomeridianis duntaxat horis inuadat. Hæc quis tã occulta & inuoluta eſſe credat, ſi non etiam occulta planeque obſcura quartanę ſit eſſentia? B. Noua audio. EV. Immò peruetera, licet nondum fortaſſe animaduerſa. Adde etiam quartanam eo contumaciorem fore, quo meridiei proprius inuaſerit. B. Ea fortaſſe cauſa ſit, cur medicus admodum prudes, in quem aliquando incidi, ad earum febrium omniumque popularium morborum curationem, ſelectas antidotos diligenti ſiderum obſeruatione adhiberet, noſque frequenter magna operum ſuorum teneret admiratione. Magna etiam probabilitate id ſuadebat quod eſt ad finem libri de natura humana, ſiue Hippocratis ſiue Polybii ſiue alterius is eſt, omnes febres ex bile eſſe. Nos præterea graui in errore uerſari, qui ut omnis continuæ febris materiam in maioribus eſſe uenis, ita omnium intermittentium cauſam exiſtimaremus in carne ſeu in ipſa corporis mole contineri, uno Galeni argumento, de rigore, & de ſudoribus inclinatione erumpentibus. Is magna rationum efficacia, ex cauſis, ex ſignis, ex curandi ratione, docebat intermittentium materiam ſæpius in uentriculo, aut in uiſceribus, aut in uentre inferiore coercèri: hincque nihilominus quam ex corporis mole & rigores & ſudores moueri. EV. Optimè nunc tecum ageretur ſi ex his paucis, abditiora quædam ab illo diligenter perueſtigaſſe. Multa quippe uiri docti uſu longo parta, ſibi tanquam in teſauros recondunt, quæ etiam ſi publicę utilitatis deſiderio tenẽtur, inuulgare dubitant, ne multitudinem ueterum doctrina confirmatam uellicent ac irritent. B. Tu uerò de his quid ſentis? EV. Hæccine uis in ſinu tuo dicam? Galenus nondum Cap. 3. artis operibus confirmatus, ſecundo Criſi hoc continentem febrem ab intermittente diſcrimine ſeiunxit. In tertiana per totum corpus bilis defertur, atque uideo uehemens fit rigor, biliſque ſuperuenit uomitus, urinæque ac ſudores bilioſi ſunt. In ardentibus uerò, quæ nullam habent intermiſſionem, bilis humor in uaſis una cũ ſanguine continentur: atque hæ ipſæ a tertianis differunt (quamuis eo qui utrunque facit morbum humore cõmunicent) quod

in his

in his quidem intra uenas cõtinetur, in illis uerò cum uehementer moueatur per ſingulas corporis partes diſſeminatur, quo fit ut delationis impetu ipſa per ſe ipſam expurgetur, & ſudoribus atque uomitionibus firmatur. Et alio loco, Nam quæ in ſola flaua bile febris accenditur, ſi quidem bilis adhuc intra Cap.6. uaſa maneat, exquiſita febris ardens nuncupatur, ſi uero totum corpus deferatur, tertiana. Sic & ſi ab atra bile fit febris, quum per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur: quum immobilis, illa quæ quarto quoque die excreſcit. Sicuti ſi ex pituita ortum habeant uel quotidianæ ſunt, uel quę ſingulis diebus accenduntur, uno ſolo differentes, quod uel per uenas, uel per totum corpus in eis deferuntur humores, & quod cum rigore & uomitibus & ſudoribus fiunt, uel ſine his. Hæc igitur ſunt quæ a Galeno iuuene pronuntiata haudquaquã receperim: quandoquidẽ tum ætatis non aliam ſedẽ humoribus quàm uenas deſignabat, in quibus uel illi putreſcerent, uel illinc corporis habitum irrumperent. Cæterum ætate & rerum obſeruatione iam maturior Cap. 17. ſecundo de differentijs febrium anxie admodum cauſam inueſtigans intermittentium, & cur hæ circuitione quadam repetãt, aliam his originem aliumque fomitem inſtituit. Neque enim humorem, qui putreſcens circuitus eſt materia, ſemper e uenis maioribus exilire aut illic contineri, ſed in una quapiam corporis parte quæ propria ſedes eſt propriuſque fomes febris intermittentis Etenim poſt aliquot de circuitu repetentium morborum demonſtrationes, ita colligit, Vbi pars aliqua debilis efficietur, id ei cauſa erit cur non excrementa ſolum, ſed ipſe etiam ſanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accendatur. & mox: Quinetiam ubi nequeat concoquere quælibet pars genita in ſe excremẽta, aut expellere ad aliam, tale ſibi ipſi initium febricitandi, quale ea quæ trãſmittit alteri, adfert. Ita enim in parte unaquapiam, excrementa colligi putat uel partis ipſius uitio & imbecillitate, uel alterius mittẽtis robore. Itaque ut Cap.5. alio inquit loco, Sæpe diſpoſitio in iecore & in ſplene attulit febrem, quoties inflammatio aliqua aut obſtructio putredinem accendit. Hinc primo artis ad Glauconem inquit, uix citra oris uentriculi iniuriam fieri quotidianam, nec ſine lienis uitio quartanam, nec tertianam abſque iecoris offenſione. Quod autem de hiſce partibus attulit, idem & de uicinis omnibus quæcunque circa menſenterium, pancreas, & inteſtina inſident accipiendum eſt. In his enim intermittentium febrium cauſa fomeſque reſidet. Quod autem ſecundo de criſi, afferebat rigorem fieri flaua bile mota delataque per corporis habitum, id certe perpetuum non eſt, Immò ſecundo de differentijs febrium per quæcun- Cap.3.5. & 6. que loca ſententia ea ſeruatur, ut per pręcordiorum membranas, rigorem excitare tradit, quemadmodum & ab æſtu, a laſſitudine, a medicamento calido & acri quod ulceri adhibetur. Licet autem putredo in quapiam parte tanquã in fomite coerceatur, neque illinc putridus humor in omne corpus permeet, uapor tamen calorque putredinis illinc in omne corpus effunditur, quod ſanè Galenus ſic confirmat, Vbi uero calor ſuperet materiam appellatur incremen- 2.de diffe. feb. tum & aſcenſus tale tempus. Atque eo tempore augetur calor tam multus, ut non ſolum deurat locum ipſum qui ueluti cauſa putredinis eſt, ſed iam per cõtinuitatem depaſcat uniuerſum corpus. Hęc ſunt quæ de re propoſita ex Galeni mente deprompſi, quæ curando imitor, omnia ſanè ijs conſentanea quę a celebri medico audieras. Plura adijcere poſſem, ſed inclinans iam dies, nec ipſam nos curandi rõnem perſequi, nec ſuſcepti argumẽti metas tranſilire ſinit, quod oẽ in rerũ abditarũ cauſis poſitum erat. P H. Cognitis ergo epidemiorũ peſtilentiũq; morborũ cauſis, ad contagioſos uenenatoſq; morbos diuertamus

De contagioſis morbis. Cap. XIIII.

EVDOXVS.

De Nuce.

Nvx umbra proximis ſtirpibus arboribuſque grauis, apud Ouidium ſic queritur: Me, ſata ne lędam, quoniam ſata lędere dicor, *Imus in extremo margine fundus habet.* Narbonæ taxus tam pręſentis eſt ueneni, ut authore Dioſcoride, ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lędantur & ſæpenumerò moriantur: quandoquidem corpori uniuerſo ſtrangulatum & celerem interitum infert. Baſiliſcus tantæ perniciei ab Auicenna deſcribitur, ut non eos modò qui uel manu uel alia corporis ſui parte, ſed etiam qui uirga attigerint, momento nocet: quod & uiſu & ſibilo efficere tradunt. Torpedo piſcis piſcatorem qui ſe haſta attigerit; in ſtuporem inducit. Sunt & alia non pauca tum in animantium tum in ſtirpium genere, quæ poſſint integræ cutis contactu hominem interimere. At multo plura quæ aperta cute, ut uenenatæ ſagittæ, aſpidis, hydrę, uiperæ, ceraſtis, dipſadis, anguis, ſcolopendræ, ſalamandræ, ſtellionis, paſtinacæ, lacertę, draconis, crocodili, phalangii, ſcorpij, & rabidi cani morſus. Epidermis denſa quum ſit atque ualida, hebetiorum & craſſiorum uenenorem ſubſtantiam altius penetrare nō ſinit, niſi uel ſindatur uel dilaceretur: quæ autem in uenenis efficaciſſima ſunt illam, quantumuis ualidā ac denſam penetrant, utroque penitus ſubeunt. Omnium quidem uis & pernicies ex ea ſede quam primum attigerit, ſenſim in corporis principes partes & in artus inuadit, dum corpus omne labefactet, idque omni ueneno peculiare, ut pedetentim ſerpat, aliud quidem ocyus, aliud ſegnius. Rabidus canis demorſu ſaliuę aut humoris quiddam eructat, in quo uis eſt ueneni. Id intro ſubiens ſpiritus, ſanguinem, humores, partiſque ſubſtantiam contagione labefactat: hinc ſenſim ſerpit longius in partes principes, ſed tam ſegniter ut rarò ante diem uigeſimum, interdum nō niſi anno ſymptomatis ſe prodat. Per has moras nec febris, nec malum aliud ullū percipitur, nec ſcit æger quāta pernicies lateat. At quum hęc tempore in cor penetrauerit, uellicantur præcordia, æger indignabundus euadit, nec ſtare, nec quieſcere potis, furentis in morem huc illuc effrenatè agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, ex ore ſpuma promanat, oculi torui & aſpectu horrendi, febris ualida ſitis inexhauſta, & tamen æger aquam omniaque liquida, adeò perhorreſcit ut emori potius eligat quam bibere aut aquam deduci. Quibus malis defatigatus tandem miſerè cedit è uita. Phalangij aut ſcorpij aculeo, tum alia tum breuiori tempore fiunt ſymptomata, quòd promptius expeditiuſque uenenum ſerpat. Itaque omnium pernicies ab ea corporis parte exoriri, quam primum lætifera uis attigerit, illinc ſenſim in omne corpus irrepere, ipſumq; permutare, & perimere animaduertitur. Id & inuenta comprobataque curandi ratio confirmauit, quæ ueneni perniciem ea parte qua intrauerit reuocat, uulneris dilatatione, partis demorſę ſuctu ſacrificatu, affixis cucurbitulis, medicamentis acrioribus, Et ne longius intro ſerpat, eam arcet iniectus uinculis arctioribus, carnis cumſcriptione, urentibus medicamentis uel candente ferro, nonnunquam extremæ partis amputatione. Perniciei uerò ſæuitiam reſtinguit atque domat antidotorum eſu, ut rabiem fluuialium cancrorum uſtorum cinere, gentiana, & alyſſo: cuius uires exæquare rubiam experimur.

experimur. Vacuatio nulla aut admodum rara adhibenda. Hæc igitur optimorum medicorum diligentia atque fide comperta, demonſtrant non modo rabidorum canum aut ſcorpionum, ſed & omnium quæ aut morſu aut quouis contactu enecant, perniciem eſſe uenenatam eamque contagione uires ſuas exprimere. B. Equidem de iſtis nihil dubitem quæ ſit celeberrimorum medicorum conſenſu confirmata: quanquam non deſunt qui putent canem ſolo ardore & æſtus uehementia in rabiem agi, ipſumque illius quod dicimus uenenum eſſe uelut caloris exuperantiam. PH. Nondum potes ueterum pellē exuere. Hac eſtate uenatores quidam in lupum ſæuiorem irruerunt, trucidatum in uaria obſoniorum genera appararunt & coxerunt. Omnes quicunque eſitarunt non multo pòſt tempore rabie correpti, alij perierunt, alij ſociorum morte prudentes ſibi proſpexerunt. In ea carne tam diligenter apparata, quam tu reſtare putes ardoris exuperantiam? At uis lætifera & uenenata permanſit, quæ uix igne miteſcit: quemadmodum nec cantharidum uis deleteria uſtione tota perit. EV. Qualis eſt uirulentorum animantium pernicies atque contagio, talem uelim exiſtimetis latere ac teneri in lue uenerea, niſi quòd hæc fortaſſe minus præſens ac mortifera ſit. BR. Gaudeo te in huius morbi ſermonem incidiſſe, de quo tam multi mala ſcripſerunt, ſed quæ palato meo non ſapiant: quocirca tuam ea de re ſententiam magnopere optamus audire. Huius primam originē, alij ſiderum inſolenti conſtitutioni, alij aquarum inquinamentis, alij cuiuſdam ſcorti impuritati referunt acceptam. Cęterum licet ea lues ſenſim contagione in omnem Europam, Aphricam, Aſiam & extremam Indiam defluxerit omnemque orbis partem quæ noſtratiū commercij utitur, impleuerit: quoniam tamen deprehenſa eſt ab uno quopiam aut admodum paucis Neapoli originem habuiſſe, non potuit ſanè epidemiorū morborum conditione, a certo aſtrorum influxu deriuari. Quamplurimos.n. paucis diebus afflixiſſet, tandemque tempore deſijſſet. Ego proinde exploratiorem duxerim poſtremam originis rationem. EV. De origine haud magna contentione decertem, ſed de illius cauſa, de ui & natura, ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primum autem occultam & uenenatam illius eſſe naturam, tum ex inuaſionis modo, tum ex ijs quæ mox tradentur perſpicuum fiet. Atque cum neminem unquam hac lue labefactauerit inquinati aeris inſpiratio, non debet ea inter epidemios recenſeri. Quum nec alimentorum impuritate nec uitio unquam ſit orta, non numerabitur in ſimpliciter uenenatis. Reſtat igitur habeatur in contagioſis. Veneni quidem ac perniciei huius uis & efficacia tempore deliteſcit, & tempore copioſis ſignis & argumentis ſe prodit. Vtque rabidi canis aut ſcorpionis ita huius uenenum, ab ea ſede quæ ſit contagione labefactata, ſenſim in omne corpus perreptat atque ſæuit, ut planè contagioſiorem morborum naturam imitetur. Qua parte contactus & ſocietas eſt, ab ea maximè præhendit & initium ducit. Qui uenereo complexu iungitur cum inquinata, a pudendis luem contrahit. Nutrix a qua pollutus infans lac ſugit, & mammis: condormiens inquinato ſudore diffluenti, a cute & a ſummis corporis partibus: qui effuſiore oſculo ſaliuam exceperit, ab ore: infans uitiata nutrice altus, nunc ab ore, nunc ab interioribus: obſtetrix quæ infectę parturienti opem tuliſſet, a manu, quę tandem excidit. Huius tamen ueneni qui uis eſt hebetior, non niſi in apertam nudamque partem inuadit. Partium a quibus lues exordium capit, alię aliis grauius uitę diſcri ſcrimen adferunt, omnium exitioſiſſima eſt, quæ ab interioribus & reconditis uiſceribus, aut a partibus obſcœnis inchoat cæteræ leuiores & minus periculoſæ.

loſæ. Quanquam autem illius una eademque perpetuo eſt eſſentia, ut tamen corpora quibus inſederit, natura, temperamento, affectu & habitudine uariāt ita diſtincta multipliciaque ſymptomata inducit alia quidem in bilioſo, alia in pituitoſo, alia in melancholico: non enim ſi bilioſus pituitoſę concubuerit, eiſdem atque illa ſymptomatus præmetur. Non igitur poſſint ex ſymptomatum differentia, propriæ morbi differentiæ conſtitui. Cuicunque particulæ lues primum inſederit, illic inhęreſcens puſtulam excitat, interim & ulcuſculum. Inde longius prorepens radices figit, ſenſimque partium continuatione adacta, interiora ſubit, & ad extremum ni medicamentum adhibueris, furore corpus uniuerſum uexat atque depopulatur. Hinc uenenū malo ſubeſſe intelligitur, non aliter quam ſcorpij aut rabioſi canis uirus, perreptans in omne corpus. Illius ſigna uaria efficit partium natura ad quas pedetentim repit & permanat. Quum uiro (exempli gratia) concubitu a pudendis madore perfuſis initium habet puſtulas in his primum & ulcuſcula euocat contumacia malique moris. Vapor dein aut ſpiritus ductu cauo pudendi intro irrepens (neque enim credibile eſt humoris quicquam eo ſubire) uenæ cauæ ſanguinem arteriæque maioris ſpiritum labefactat: tumque bubo prorumpit in inguine. Hinc uaſis ſpermaticis renibusque effectis, gonorrhœa ſe promit, quia uirtus turpiſſimè uelut eructando eiicitur. Quum execrandum malum in iecur & in uentriculum inuaſit, leuis quidam alui fluor ſuboffendit, moxq; cum iecore ſanguis polluitur, quo cunctæ coporis uenæ participes fiunt, eoq; in artus, in maſculos & in cutem diſſeminato, compreſſum maleficium atque tacitum erumpit: proſiliuntq; liuidæ rubenteſq; puſtulæ, ulcuſcula cruſtoſa & herpetes, nonnullis ulcera caua atque maligna: bilioſis quidem phagedenica & exedentia, malencholicis cancroſa: pituitoſis leuiora, ſed ſordidiora, & humore quodam muccoſo fœtidoque manātia: ſanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris prēduris tumentibus & inuerſis, quę exeſa carne, ipſa etiam oſſa depaſcunt, primum tenella qualia ſunt naſi & & palati, deinde ſolidiora, quæ putria curioſaque tempore excidunt. Ab iis. cum malum iam cerebrum ſummamq; corporis arcem obſidet, multa ſuperuacua pro partis conditione pituitoſa colligi neceſſe eſt: quæ ſi interclusa capite teneantur, magnum & acerbum dolorem commouent: ſin foras ſub cutē capitis promineant, & in articulos uel in artus detrudentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos, qui noctu maximè inualeſcunt, aut tophos præduros ſcirrhoſosque tumores, haudquaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitoſa uidetur materie, ueneni tamen maleficio perfuſa, acrimoniæ particeps eſt. Hinc ſub oſſium membranas ſe recondens, tum acrimonia, tum diſtintione dolorem excitat. In oſſium uero ſubſtantiam per tenues quaſi tubos ſe inferens, illa diffundit dilatatque in tumorem, quæ tandem carie conſumpta putreſcunt. Si minus acris & mordax materia cutem non exedit, ad pilorum radices effuſa malignitate aut uenenato uapore: effluuium concitat quo plerique uiſi ſunt ſine capillis, ſine ſupercilio, ſine barba, ſine pilis, qui poſteà tempore repullularunt. Quum tam multa ubiq; ſint huius perniciei ſigna, nullum tamen cernitur in urinis, neque ex his quiſquā aut hoc aut aliud ullum ueneni genus poſſit deprehendere. Iam uero hæc paucula de uenerea lue ſi adhibito animi iudicio ſtudioſe obſeruabitis, cum ueſtrum non perſpicua ſit eius pernicies? Quis ex uobis eam ueneni participem eſſe inficiabitur? Si in omne corpus diſſeminata ſerpit, non aliter quam quę a rabidi canis morſu infertur, poſſit expers eſſe ueneni? Neque uero in ex-

ternas

ternas duntaxat quæ ſub aſpectum ueniunt, uerumetiam in interiores quaſque partes in ipſaq; uiſcera penetrat, quę (quod de exãthematis afferebatur) deſſectis mortuis comparent puſtulis ulceribuſque fœda. Plurimi ſanè hoc in morbo in alijſque uenenatis captioſa eaque admodum inani ratione falluntur, quod dum uident ſymptomata hæc omnia cum humoris cuiuſdam uitio inſultare, nihil præter humorem ineſſe putant, nihil maius animo concupiũt neque acriore illa animi acie perſcrutantur num aliud quippiam in humore ſubſit in quo pręcipua affectionis cauſa conſiſtat: quale proculdubio ſi ſenſu non cernimus, oportet certè ratione & intelligentia comprehẽdere, alioquin in maximarum rerum ignoratione uerſari. Itaque uis illa ueneni, tenuis admodum ac fere corporis expers, ſenſuſque noſtros effugiens, aut in humore aut in alio quouis corpore inhæreſcit, quod ſubiectum duntaxat quaſi uehiculum eſt eius quæ nos afficit maleficioſæ facultatis. Qui enim poſſit corpori noſtro uim inferre ſola uirtus incorporea? BR. Omnem certè hac de re dubitationem & uelut caliginem, dilucida interpretatione diſcuſſiſti. Velim tamen inſuper mihi aculeos ex animo euellas, quos nõnulli infixerunt. Aiũt illi hanc luis ueneneæ contagionem, & in dies mutari, & iam prorſus inclinare atque conſeneſcere, ut ſit poſthac breui finem habitura. Quid quæſo hac de re ſtatuis? EV. Hanc niſi ſua clementia Deus optimus extinguat, aut eſtrenem hominum libidinem temperet, nunquam extinctum iri, ſed fore humano generi comitem & immortalem. PH. Circumferunt tamen olim puſtulas fœdas erupiſſe complures, dolores admodum paucos, nunc contrà, puſtulas eſſe nullas, dolores autem atroces cum tuberculis ſcirrhoſis. EV. Id fortaſſe effecerit non luis conditio, ſed præpoſtera multorum curatio. Adeò.n. nunc ea mortalibus eſt formidabilis, ut uel illius minima ſuſpicione cõfeſtim ad remedium ex hydrargyro concurratur, quod ſanè puſtularum ardorem extinguit, at deſtilationes articulorumq; dolores exagitat. BR. Tu ne igitur uulgarem illam medendi rationem confirmas? EV. Nihil equidem minus, quod ea morbi ſymptomatis duntaxat ſuccurratur, radice neglecta. Ad tetræ huius & immanis beluæ oppugnationem omnes machinas adhibuerunt. Alij ſperant ſe initio radicem uacuationibus euulſuros: purgant ualidè, dehinc quibus competit ſanguinem mittunt, mox reliquias idoneis ſirupis præparant, quas & ſecundo & tertio interdum & quarto expurgent. Ea certè curatio ſi malum inter initia conſiſtit, ſoluſque corporis ſpiritus uel humor inquinatur, plerunque liberat, non item ſi iam partium ſubſtantia obſidetur.

Alij ratione non admodum diſſimili, tenui extenuanteque uictu, & potu ex hebeno guaiacina uel ſancta, uel ex Cinarum radice corpus abſumunt, humores detegunt, diſſipantque in urinas & ſudores. Hinc neceſſe eſt puſtulas & ulcera cum corpore ſiccari & ſaneſcere, tophos pręduros incidi atque diſſolui, ex hiſque natos dolores miteſcere. At ſymptomata iſthæc putato, morbi uerò eſſentiam multò diuerſam, quæ illis abeuntibus, etiamnum tanquam radix ſolidarum partium ſubſtantię firmius inhęreſcit. Alij unctionibus ex hydrargyro curationem ſuſcipiunt. Cum enim hydrargyros non ut pleriſque uiſum eſt calida ſit, ſed adeò frigida ut ui narcotica dolores quoſcunq; ſopiat & leniat, optima ratione ſanguinis eruptiones, bilis ardore exeſioneſque retundit: puſtulis ulceribuſque malignis opitulatur. Quam eadem uehementer humida ſit, præduros tumores emollit concretoſque diſſoluit. Et quoniam adeò tenuium eſt partium ut omnia uel duriſſima metallorum corpora ſubeat, penetret atque diſſoluat, multa è corpore per ſudores diſſipat, quę-

dam

dam purgatoria ui in aluum deturbat, multamque pituitam ex ore proijcit. Quocirca ex accidenti deſiccans, uacuanſque ſymptomatum materiam, illis non parum ſuccurrit. At certè crudelius quam guaiacum magno oris tædio, grauiore uirium iactura & imminentiore periculo. Etenim cerebrum tanto frigore offendit, ut rheumatiſmis deinceps opportunum maneat, neruos articulos eatenus laxat & debilitat, ut in omnem fluxionem proni euadant, ſuſcitenturque tremores immedicabiles, & recentes cruciatus priſtinis grauiores. Non ut in ſimplici arthritide hi repentè oboriuntur, neque foras prominent, ſed ſenſim radice altiùs defixa, penitius ferè in oſſa tibiæ & humeri ſubeunt. Hydrargyrus tanto periculo ſymptomatis opem ferens mali radicē haudquaquam euellit. Quo fit ut tum hęc, tum ſuperiores inefficaces ſint & parum tutæ cum periculo recidiuæ, quum præſertim lues initium præterlapſa, ipſam partium ſubſtantiam obſedit. Tempore ſiquidem reuireſcit, recurritq; interdum poſt annum trigeſimum, tantoque interuallo mali fomes quaſi ſepultus deliteſcit. Et nihilominus qui tum expertes mali prorſuſque expeditos ſe putant, alios cum quibus concubuerint, contaminant, prolemque gignunt ea lue conſperſam, indicium profectò tum temporis mali fermentum in uenis in ipſiſque partibus reſeruari, & ut dicere ſolent, in ipſis quaſi medullis latere. Recidiua rarò perſimilis eſt radici, neque iiſdem ſymptomatis ſed ferè deſtillatione, arthritide, artuum dolore, tophis, uel oſſium carie moleſta, neque pari contagione, eos cum quibus ſocietas eſt, afficit, quod auxilijs humoris furor & impetus repreſſus ſit, etiam nondum mali radice euulſa. B. Hanc igitur quanam alia ratione putas extirpari poſſe? E V. Proprijs antidotis & alexipharmacis. Neque enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorum, aut antidotorum uim obtinent: ſed empiricorum inuenta ſunt, quæ plerique uulgi imitatione inducti tanquam fucum adhibent malo, quum certè foret cōſultius imitatione curationis rabioſorum a ueteribus inſtitutæ, remedia in id meditari conſentanea. B. Miror equidem ſæpeque ſum miratus, neminem hoc toto ſeculo ueram luis curationem attigiſſe, perſuaſus ſatis ueram eam non eſſe quæ circunfertur. PH. Omnes quæſtui inhiant, & poſthabita inueſtigatione ueri, quicquid primum ſors obtulit ſequuntur. Male nobiſcum ageretur ſi noui ſæpe morbi emergerent, quando ne unius quidem remedia aſſequi ualemus. E. V. Itaque ut rabiei, ita lui ueneræ propria quædam eſt antidotus, quæ etiam ſi neque uictum admodum tenuem, neque uacuationes multas pręmittes, una poſſit labem eluere. Symptomata uero, ulcera, dolores, tophi, & quæcunque acriter urgēt idoneis nec tam longè petitis auxilijs, expeditius tutiuſque leniri poſſunt. B. Hæc ex te diſcere uehementer optamus. E.V. Vos me rei nouitate impuliſtis, ut nimis multa de tam fœda lue narrarē. Temporis breuitas plura non fert: neque hic abditorum morborum curationes, ſed cauſas duntaxat ex profeſſo inueſtigamus demoſtramuſque. B. Huc ſaltem ſi quid de elephantiaſi animo concepiſti, in medium profer. E V. Elephantiaſin in contagioſorum morborum genere contineri, omnes certè uel plebeij perſuaſum habent, quod non ut peſtilens halitu ſolo, ſed ut lues uenerea concubitu, accubitu, omnique contactu prehendat. Quanquam ciuitatum legibus Elephantici ſepoſiti & a reliqua plebe ſegregati degunt, nunquam tamen uel ſedulo ſciſcitati accepimus quenquam adminiſtrorum, etiam ſi perpetui illis aſſideant, ſola ſpiratione contaminatum. Si quis forte malum hoc ſponte, proprio intimoque uitio contraxit, nō idcirco debet a contagioſorum cenſu reijci. Non enim contagioſum morbum ex ſolo ortu, uerumetiam ex inuadendi

ſerpen-

ſerpendique modo definiuimus. Elephantiaſim autē non ex ſola atra bile fieri, demōſtrant melancholia morbos & mania: in quibus etiam ſi bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet, citra tamen elephantiaſi, & quemadmodum & quartana intermittens, & quartana continua, in quibus melancholiam putreſcere fatemur. Hæc igitur & inſuper eruptio fœda foras in partes extimas & in cutem proſiliens, elepantiaſim perniciei eiuſdem eſſe participem declarat. Ea primum dura, craſſa, aſpera & qua redditur, colore ſubliuido vel purpureo, cum ſenſu quodam ſtuporis. Puſtulæ dein extuberant, verrucis initio ſimiles ſed quę poſtea grandeſcant dureſcantque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potiſſimum & naſus, manuum pedumque digiti fædantur, oculi rubore puſtuliſque ſuffuſi caligant, pili toto corpre decidui ſunt, maximè in ſuperciliis & in mento. Omnia igitur foras erumpentia, ipſumque pilorum deſluuium, quis malignitatis & latentis veneni notas eſſe non agnuoſcat? Multus humor plerunque in cutem confertim effunditur, bilioſus quidam in ictero, pituitoſus in leucophlegmatia, melancolicus in melancholia, a quo nihil tale fieri cernimus. Itaque in elephantiaſi præter humoris uitium malignum etiam virus ineſt, quod tum humores tum partium ſubſtantiam polluit, Illa quippe non ſolius cutis (quod Galenum dixiſſe miror) ſed totius corporis eſt affectio. Quales in linguæ radice verrucæ extuberarint, tales in omnia viſcera, in omneſque partes intimas diſſeminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atq; perniciem docet. Hāc idcirco tot ſeculis verām curationem non inueniſſe reor, quòd propria illi antidotus perquiſita non ſit, quam tamen & eſſe & inueniri poſſe non diffido. PH. De contagioſis morbis ſatis abundè, nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis tranſigendum. Non enim hoc loco de phthiſi, de lepra, de ſcabie, de pruritu, deque aliis huius claſſis, ſermo habendus eſt, qui quamuis in contagioſis numerari ſoleant, manifeſti tamen ſunt, a manifeſta putredine orti, neque (quod ſupra monebas) huc quoquam modo referendi.

1. De naturali faculta.

De uenenatis morbis. *Cap. XV.*

EVDOXVS.

ITANE præterea exigitis vt de uenenatis morbis ſermo habeatur? Si iam plane inter omnes conuenit quamplurima eſſe venena, quorum vis cęca & delitescens vario nos ſymptomatum cruciatu fatigat, nonne euidens eſſe debet, ab illis morbos in nobis excitari qui non manifeſtis qualitatibus, ſed totius ſubſtantiæ diſſidio vitæ noſtræ primordia demoliuntur? BR. Neque id ipſi demoſtrari uolumus, ſed dilucidius explicari quot & quas illorum differentias eſſe putes. EVD. Quem venenatum morbum definiuimus, is nec ducto inſpiratoque aere, nec externorum contagione, ſed una delitescentis intus veneni pernicie præuenit, ſuboffenditque. Hoc iam dixi cæteris hebetius, & in craſſiore denſioreque materia inhęreſcere, quæ non niſi interioris caloris eiuſque copioſi vi excitetur. Venena alias imprudentius intrò aſſumuntur, alias intus progignuntur. Quæ intro ſumuntur, alia quidem in metallorum, alia in ſtirpium, alia in animantium genere ſunt. In metallorum

rum genere, arrhenicum , auripgmentum , chryſocola , calix , es vſtum , atramentum ſutorium, ſulphur , adamas , lapis cæruleus & armenus : itemque hydrargyros, cinnabari , ceruſa , plumbum, minium, gypſum . Hęc putant nonnulli ſola qualitatum exuperantia· priora quidem cauſtica vel ſeptica, id eſt urente vel putrefaciente ui, poſteriora verò aſtringente & præfocate nobis inſenſa: proinde non ſimpliciter uenena, ſed uenenata medicamenta appellari . At quanquam manifeſtis omnia qualitatibus vehementer obſunt, totius tamen ſubſtantiæ diſſidio nonnihil etiam ueneni reconditum habet. In ſtirpium ordine ſunt aconitum, chamæleo, taxu, ephemereum thymelea , laureola, tapſia, rododaphne, ranunculus, draguntium , tithymali genera , & quæcunque immodicè purgandi uim obtinent, vt veratrum ſcamonium , cypariſſias, cyclaminus, colocynthis, & alia eius generis non pauca omnia verè deleteria. Sunt & quę qualitatum duntaxat exuperantiis inſenſa putantur, quod genus ſunt euphorbium, anacardus, itemque opium, mandragora, hyoſciamus, cicuta, ſolanum manicum, fungus: quæ tamen malignitatis expertia haud quanquam putamus. In animantium genere numerantur cantharides, lepus marinus, ſalamandra: bupreſtis deuorata hirudo, pinorum eruca , felis cerubrum , ſanguis tauri, lac corruptum piſcium aut pecudum fulgere uel peſtilentia interemptorum carnes, & quæcunque ſuprà diximus demorſu vel contractu enecare. Portio ex his quæcunque intro ſumpta ſint multò præſentius & atrocius quam contractu offendunt. Hæc igitur omnia non modò qualitatum exuperantijs, verumetiam totius ſubſtantię diſſidio exitialia eſſe deleteria , morboſque inferre venenatos, tum ex inſequentibus ſymptomatis, tum ex alexiteriis quæ veteres ad curationem inuenerunt, facilè intelligi poteſt. Quæ porrò intus gignuntur venena, non vt ſuperiora primo ſuę naturę ortu , ſed longo ordinis progreſſu atque mutatione talia euaſerunt. Vt enim ex varia humorum putredine, ſiue ea ex intemperie, ſiue aliis ex cauſis orta ſit, diuerſi generis febres excitantur: ita ſane ex putredine longius progreſſa, vel alia cæciore ex cauſa uenenum in nobis prouenire gignique poteſt. Galenus ait veteres hanc quæſtionem diſputaſſe, euidentiſſimiſque rationibus collegiſſe eoſdem affectus fieri & a lethalis veneni potione, & a corruptione quę è corpore ſcaturire poteſt. Hanc autem quam appellat corruptionem, re ipſa venenum eſſe mox canis exemplo demonſtrat: in quo tanta plerunque fit humorum corruptio, ut totus in rabiem agatur, quæ ueneni ſoboles eſt. Atque tum & canem ipſum & omnes illius humores uenenatos haberi, argumento eſt quòd eius ſputum humanum corpus attingens rabiem excitet. His perſuaſum vobis eſſe debet, in nobis ſimiliter corruptionem quandam ſponte gigni poſſe, non modò ueneni uires æquet, ſed & ipſa tota uenenum ſit. Itaque ſyncope admodum grauis & periculoſa plerunque fit ex concreto ſanguinis grumo, maximè ſi uel in uentriculo, uel inteſtinis, deinde ſi in pectore vel ueſica putreſcat: ſitque ea cum pulſu paruo reſpiratione difficili, extremorum frigore, & ſudore frigido ſubordum febre. Rei autem ſic perſpectæ ueteres conuenientia remedia, non a manifeſtis, ſed ab occultis qualitatibus quaſi alexiteria quędam attullerunt. Non admodum diſſimilia ſymptomata tradunt & à concreto putreſcenteque lacte gigni, quibus eadem propè ſuccurrunt. Extremum pedem aliquando repentè ſphacelatum uidimus, ſine cauſa externa, ſine tumore aut rubore conſpicuo. Oborto primum dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motum periiſſe, partem totam liuore contabuiſſe, exulcerationem fœdam inſequutam, quæ accrrima cauſticaque medicamenta ſine

Lib. 6. de locis affectis.

ſenſu

ſenſu admittere. Non multò pòſt arteriam brachij dextri deinde etiam ſiniſtri pulſare deſiiſſe: ita ſenſim vniuerſo corpore obſeſſo, miſerum extingui, ſine febre, ſine ſymptomatis admodum grauibus. Tot tamque præſentium malorum quis intemperiem aut ſimplicem aut cum humore, cauſam eſſe ſtatuat? Quis non potius venenatam qualitatem in partes omnes propagari putet, quę extremam hanc perniciem inferat? In vteri porrò ſtrangulatu plerunque mulier ſine motu ſine ſenſu quaſi extincta, iacet cum pulſu obſcuro paruoque eatenus vt interdum ne percipi quidem poſſit: cum animi defectione & difficili ſpiratione quæ non modò pectus opprimit, ſed & fauces quaſi manu prehenſas præcludit: hunc autem tam immanibus ſymptomatis comitatum tradit Galenus vel a ſuppreſſis menſibus vel a cohibito ſemine proficiſci, quod vitiatum maiorem quàm menſes vim & noxam corpori infert. At quum non ipſa corrupti ſeminis ſubſtantia, ſed vapor dũtaxat in cordis cerebrique ſedem ſublatus iſtorum ſit author, quis non illum vaporem, multoque magis vitiatum ſemen vnde is prodiit, cenſeat venenatæ qualitatis conditionem ac vim obtinere? quænam obſecro manifeſta, ſiue ex primis, ſiue ex ſecundis ſit qualitatibus hæc tam ſæua poſſit inuehere? Hanc ſanè cauſam quæ mole parua, maximas ſolo cõtactu alterationes inducit, rectè Galenus & ſcorpionis & phalangij ictibus comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramen iniectio, totum corpus afficitur, breuique admodum tempore ſeuiſſima ſymptomata inualeſcunt. Poſſim opinor ipſa rerum ſimilitudine itidem de comitiali morbo ratiocinari. Quum enim a crure vel a digito manu, a vapor quidam in cerebrum conſcendere deprehenditur auræ frigidæ perſimilis qui ipſum attingens ſenſus mentemque turbat & epilepſiam infert, quis non facilè credat corruptionem quandam in affecta parte genitam eſſe, eamque adeò validam vt phalangij, ſcorpionis, aut aliarum pernicioſarum ferarum venenis queat comparari? Equidem id puto veriſſimum quod apud Galenum Pelops dicebat, poſſe præter naturam in corpore eſſentiam ſponte generari quę mole minima ſit, facultate autem quàm maxima: & quæ quum neruoſam aliquam ſedem occupauerit, per continuatas partes vſque ad neruorum principium vim ſuam tranſmittat, ſiue id alteratione fiat, ſiue ſpirituali eſſentia veluti aura ad ipſum elata, ex eaque comitialem circuitu excitari. BRVT. Hæc facilè ſuadere poſſint epilepſiam quæ vnuſcuiuſuis partis conſenſu fit, a venenata malignitate promoueri, de qua productus Galeni locus traditus eſt. Cæterùm quæ primario cerebri affectu contrahitur, aliam fortaſſe cauſam habet quam is mihi videtur paulò antè ſic expoſuiſſe: Conſtat epilepſiam in cerebro conſiſtere, impediente humore animalem ſpiritum qui in uentriculis eis continetur, quo minus poſſit exire. Hunc deinde humorem ait craſſum & viſcidum eſſe, alias pituitoſum, alias melancolicum. Et quoniam velox epileſię diſcuſſio, eum ipſum humorem obſtruere meatum ſpiritus qui in cerebri ventriculis eſt cerebrumque ipſum concutere quo exutiat id quod noxium eſt. A craſſo ſemper humore (inquit) hanc affectionem iudici argumento eſt quòd & ſubitò fit & ſoluitur confeſtim. Nam ſubitariam meatuum obſtructionem a craſſo viſcoſoque humore fieri conſtat. Hac etiam varietate epilepſiam ab apoplexia diſiungit, quòd in hac frigidus, craſſus & viſcoſus humor omnes principes cerebri ventriculos affatim impleat obturetque, in epilepſia verò aut omnes aut non affatim & vſquequaque. EVD. Id ſi illarum ſolum diſcrimen eſt, neceſſe ſit omnem apoplexiam quædam antecedat epilepſia: non enim poſſunt omnes uentriculi

6. De locis affect.

Lib. 6. de locis affectis.

3. De locis affect. Cap. 5.

repente & affatim impleri, quin priùs modice & leuiter obturentur. At contrà fieri deprehendimus, apoplexiam primò & derepente inuadere, quam nulla præuenerit epilepſia. Quinetiã ſi in epilepſia craſſus & viſcoſus humor cerebri vẽtriculos meatuſque ſemper obſtruit, eo per acceſſionem dum neruorum principium (vt inquit Galenus) ſeipſum quatit diſcuſſo, non alijs prætereà acceſſionibus fatigabitur. Atqui multæ nihilominus recurrunt. Aut ſi ſemper alius & alius humor per acceſſiones influat, qui fieri poterit vt quum aliquis in dies quater aut ſexies primario affectu corruit, quales non paucos videre licet, tam multus tamque craſſus humor ſuccreſcat? Quænam ea ſcaturigo, vnde toto vitæ curriculo dimanet, & in meatus incurret? B R. His rationibus ipſe etiã ſæpe ac multum de epilepſiæ, quemadmodum ſanè & de apoplexiæ cauſis dubitaui. Quum enim aliquando vidiſſem virum viribus integrum' ſiniſtri oculi ictu vehementiore, repentè attonitum corruiſſe, moxque ſenſu ac motu priuari, cum ſpiritu difficili ac ſtertore, & cum aliis fortis apoplexiæ indiciis, eumq; nec venæ ſectione nec alia potius ratione ſeruari, quin horis duodecim interiret, mortis cauſam inueſtigatione dignam putaui. Diſciſſo apertoq; capite neq; oſſis, neq; meningũ, neq; ſubſtãtiæ cerebri quicquã confractũ diuulſum ve, ſed duntaxat interiores oculi venas cõtuſionis vi diruptas animaduertimus, è quibus ſanguis cochlearium duorum menſura, in cerebri baſim procubuerat, qui concretus arterias eas obſtringebat quæ retiformem contextum conficiunt, & quæ illinc in cerebri ventriculos propagatæ, choroidem alterum conſtituunt. Cerebri autem uentriculi prorſus illæſi inaneſque cernebantur. Hinc edoctus, alterum qui citra cauſam externam apoplexia extinctus eſſet, diſſecare uiſum eſt, in quo humor craſſus & uiſcoſus ſimiliter ad contextum retiformem inuentus eſt, cerebri uentriculis nec oppletis nec obſtructis? Hinc ego ratiocinatus, conſentaneum putaui, iis arteriis uel obſtructis uel compreſſis apoplexiam gigni, quòd tum cerebrum nihil ſpiritus è corde per ſubiectas arterias recipiat, ſitque neceſſe illius motum ſenſumque perire. Quidam hæc opinor animaduertens, rectè dixit fieri apoplexiam interceptis uiis quæ ſunt cerebro cordique communes. At ne uidear penſi parum meminiſſe ad epipleſiam reuerſus, ediſſere cauſam eius quæ ipſomet affecto cerebro fit. E V. Non alias profectò uidetur, quam eius quæ per conſenſum. Vt enim aliquando obſeruauimus è ſummo capitis uertice, in quo ſub pericranio uitiatus uenenatuſque humor cohercebatur, uaporem manifeſto ſenſu intro ſubire, qui epilepſiam concitaret hancque poſteà, cauſtico perſanatam medicamento. Ita proculdubio exiſtimari debet intus, uel circum meninges, uel circum cerebri ſubſtantiam uitium contineri ueneni æmulum, cuius ex interuallis impetu facto, epilepſia ſuſcitetur. Aperto epileptici philoſophi qui deceſſerat capite, qui uehementiſſimo eoque fere perpetuo dolore, uix digitum lato circa ſinciput torquebatur deprehendimus craſſiorem meningem ea ſede, caluę oſſis adhęreſcere, pauculo humore putri interiecto. In altera cerebri ſubſtantia humorem fœtidiſſimum, eumq; exiguum contineri: vtriuſque tamen ventriculos & meatus omnis humoris, omniſque obſtructionis expertes. Multos ipſe (ſcio) vidiſti inde epilepticos euaſiſſe, quòd in curanda lue uenerea, dum vnguentis ex hydragyro illinerentur, nonnihil in aurem & in cerebrum penetraſſet. His nec quæſo dicas cerebri ventriculos humore multo impleri & obſtrui? B R V. Minimè quidem, ſed ipſum corrupti hydrargiri pernicie laceſſiri. E V D. Talem igitur & in omni alia epilepſia cauſam exiſtimato: atque ſi quid aliquando putridi humoris

humoris ineſſe deprehenditur, non ex ea ipſa putredine, ſed ex venenata quam concepit qualitate, hoc mali ſuſcitari. Itaque quocunque corporis in loco is fuerit, venenatus illinc vapor in cerebrum ſublatus idipſum meningesque totius ſubſtantiæ inimicitia acriter ferit. Effertur autem ex interuallis haud ſecus atque in febribus intermittentibus, & in rabie, & in aliis pleriſque morbis quorum eſt ſtata recurſio. Cerebrum propriis veneni offenſione interdum ab omni mentis ſenſuumque functione prorſus vacat, vti & cor in ſyncope: interdum ſeipſum vniuerſumque corpus quatiens adnititur offenſionem excutere, non aliter quàm cor palpitans. PH. Ego complurium authorum lectione mihi perſuaſeram, id duntaxat venenum appellari, quod tota ſubſtantia cordi vitæ principio aduerſaretur. EVD. Periculoſa iſthæc perſuaſio. Vt cantharis ſolam viſicam, lepus marinus ſolos pulmones exulcerat: ita parti vnicuique quippiam totius ſubſtantiæ diſſidio contrauenit, quod illius venenum & deleterium eſt. Maximè hoc nomine digna ſunt quæcunque iecur, cor & cerebrum principes corporis partes totius ſubſtantiæ diuortio oppugnant, demoliunturque. Cerebri venenum quoddam haberi, Galenus quinto de ſimplicibus medicamentis hac expreſſit ſententia: At ſunt quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt, proinde ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt, ceu dryopteris & pityocampe, & tapſia, & ſolanum manicum, hydrargyros, & fungorum nonnulli, preterea ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate. Siquidem hæc ſi largius bibantur, quædam dementant, quædam mortem inferunt, verùm conuenienti quadam menſura aliis admiſta adiuuant. Porrò quæcunque interea mentem lędunt, continuò etiam pleraque caput degrauant, vaporum prauorum congerie ipſum implentia. Sed & quædam os ventriculi tentant atque affligunt, vt & inde caput per conſenſum lędatur. Communiter verò vniuerſa duobus modis cerebrum affligunt, læduntque: aut quum tota ſubſtantia ſunt contraria, aut quũ vna duabus ve qualitatibus temperaturam immutant. Quę hic Galenus tota ſubſtantia cerebro contraria ſtatuit, illius certè venena ſunt. Quot igitur partium maximeque principium, tot & venenorum genera, à quibus & venenatorum morborum differentiæ fluxerunt, quas ſingillatim recenſere, propriis notis quaſi depingere, conuenientibusque remediis & alexiteriis profligare, maioris eſt operis. BR. Hæc quando non licet, deinceps æſtimemus quem vſum ad medendi artem habere poſſint quæcunque matutina concertatione, de Deo, de ſpiritibus & iis quæ trans naturam ſunt, tam accuratè diſſerebantur à uobis.

Cap. 8.

Et morbos, & remedia quædam trans naturam eſſe.
Cap. XVI.

EVDOXVS.

Svpra mundum aſpectabilem alium ſenſibus nullis obuium, Deo ſpiritibusq; confertum cogitatione complectimur mortalis huius ſummum cuſtodem & gubernatorem, à quo etiam multa homini alias ſalutaria alias noxia & peſtifera impendent. Deus itaque maximus omnia in poteſtate habet quę condidit, & quocunq; vult ea deducit. Illius imperio cœlorum motus cohibiti ſunt, & ſol tanquam fixus conſtitit dimicaturo Ioſue, ſol plenilunio eclipſi

adum-

adumbratus patiente Chriſto, ignis de cœlo deductus ab Elia: Aer plerunque, ſed maxime Dauidis peſtilentia grauiſſimè contaminatus. Aquarum exuperantia & cataclyſmo olim terrę facies obrupta terrę ſterilitas frugumque inopia & fames Ioſephi ętate. Sic quippe in cœlo & elementa ſumma viget Dei poteſtas. At in nos multo plerunque maior. In ſacris Ezechias graui morbo percuſſus eſt, Iob vlcere peſſimo a ſatana Dei iuſſu fœdatus: Centum octoginta quinque Aſſyriorum millia ab angelo interempta, & omne primogenitum Aegypti ſub Pharaone occubuit. Plenæ ſunt ſacræ literę calamitatibus, quas Deus ſumma iuſtitia mortalibus inflixit, & beneficiis quæ placatus contulit. Quicunque autem diuinitùs morbi delabuntur, naturalium quodammodo ſimiles apparent, at quia cauſam habent medendi arti haudquaquam obſequentem, iure trans naturam appellandi videntur. Vt hos cacodęmon humani generis hoſtis ferus & immanis, ferrè ſolet Dei permiſſus infligere, ita homines malefici miris dęmonum artibus vim multis noxamque inferunt, alij neſcio quos inuocant adiurantque verbis, exorciſmis, imprecationibus, incantamentis & carminibus, alij collo ſubnectunt aliter ve geſtant ſcripta quædam caracteres, annullos imagines aliaque nefanda, alij cantibus vtuntur, ſonis vel numeris, interdum potionibus ſuffitibus & odoribus, interdum faſcinatione & pręſtigiis. Sunt qui abſentis imaginem cera effingant & quauis illius parte compuncta, verborum atque ſiderum vi, in ſimilem abſentis ſedem morbum inferre iactitent, aliaque non pauca de infligendis morbis præcepta. Anum ſolo occulorum intuitu & radio naturaliter pueros aut infantes faſcinare non facilè credam, quanquam in Bucolicis ſcribit Vergilius: *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.* Sunt qui petſuadere contendat in anu menſtruam purgationem ſuppreſſam, in corpus omne redundare, tempore venenatam reddi, ſpiritus inficere eoſque potiſſimum qui ab oculis foras exiliunt: hos aerem contaminare, pueros & tenellos infantes faſcinio lædere. Quæ rationes parui ponderis ſunt. Menſtrua quippe purgatio quum anubus ex ætate & naturę pręſcriptu deficiat neque ipſis, neque aliis eſt incommodatura. Quinetiam tum prægnantes, tum quibus ex morbo ſuppreſſi ſunt menſes, multò vehementius pueros faſcinarent: adde quòd non oculis modò, verumetiam halitu & expiratione efficacior vis eſſet. Si qui fortè ſunt in Triballis & Illyris aliiſque regionibus qui authore Plinio viſu effaſcinent, interimantque quos diutius intuentur, iratis præcipuè oculis, & hoc malum facilius ſentiant puberes: horum cauſam priuatim reddit, naturam in quorundam toto corpore, in aliorum oculis venena genuiſſe, ne quid vſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Hæc verò rara, & quaſi miraculo priuatis quibuſdam irrogata. Ad ſupra commemoratas artes redeo, quibus compertum habemus magos, ſagas, ſortilegas incantamentis nonnullos ita vinxiſſe, vt cum ſola vxore non concumberent: alios concubitus impotentes quaſi exertos reddidiſſe: alios in corporis extenuationem viriūq; imbecilitatē cū languore ſummo traxiſſe, quos ſolæ quæ inflexerant precibus & muneribus reſtituere poſſent. Neque ſolum morbos, verumetiā dæmonas ſcelerati homines in corpora immittun. Hi quidem viſuntur furoris quadam ſpecies diſtorti, hoc vno tamen a ſimplici furore diſtant, quod ſummè ardua obloquantur præterita & occulta renuntient, aſſidentiumque arcana referent, eoſque multis conuiciis impetant, & diuinorum verborum poteſtate terreantur, contremiſcant aut ſuccenſeant. Quidam non ita pridem quum per æſtus nocte vehementer ſitiret, è ſomno ſurgens potu non in-

uento

necto obuium malum fortè præhendit, id mandens fauces ſibi quaſi manu præcludi, ſtrangularíq; ſenſit, ſimulque a ſubeunte dęmone iam obſeſſus, viſus eſt in tenebris uidere ſe a pregrandi nigerrimoque cane uorari, quæ poſtea reſtitutis integra mente nobis ordine recenſuit. Hunc non pauci ex pulſu, ex calore & ſcabriciæ linguę febricitare, ex uitiis & mentis perturbatione ſimpliciter delirare iudicabant. Iuuenis alius familia equeſtri paucis antè annis corporis concuſſione & quaſi conuulſione ex temporum interuallis laborauit, qua nūc ſolum ſiniſtrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum unicum, alias crus alterum, alias utrūque, alias corporis truncum tanta celeritate exagitare, uix ut a miniſtris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcuſſum iacebat, lingua & locutio libera, mens ſana, omneſq; ſenſus integri vel in conuulſionis ferocia. Decies minimū quotidie corripiebatur: in interuallis ſanus, ſed labore confractus. uera epilepſia iudicari poterat ſi mentis ſenſuumque læſio acceſſiſſet. Peritiſſimi quiq; adhibiti medici cōuulſionem epilepſię finitimam a maligno uenenatoq; uapore ſpinæ dorſi impacto cēſuerunt: è quo uapor in eos neruos emanaret qui a ſpina in artus quoquouerſum, non autem in cerebrum diſſeminantur. B. Sana ea quidem me iudice ſententia. E V. Hac credita cauſa ut ſommoueretur clyſteris imperantur frequentes, purgationes generis omnis & ualidæ, cucurbitulæ infiguntur, neruorum initiis, fortus, unctiones, emplaſtra, primumque diſcuterent, dein quæ roborarent uenenatamque malignitatem obtererent. His parum proficientibus ſudores proliciuntur balneis, eſtuariis, & guaiacinæ hebeni decoctio, quæ nihilo magis profuerunt. B R V. Quid eſt quæſo cur tam accomodatis remediis id malum non ceſſit? E V D O. Quoniam omnes longe aberamus a cognitione ueri. Nam menſe tertio primum deprehenſus dæmon quidam totius mali author, uoce inſuetiſque uerbis, ac ſententiis tum Latinis, tum Gręcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans eſſet) ſe prodens. is multa aſſidentium maximeque medicorum ſecreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circumueniſſet, quodq; irritis pharmacis corpus hoc penè iugulaſſent. Quoties laborātē pater inuiſebat, is procul a cōſpectu inclamabat, appellentem hunc arcete & ab ingreſſione propulſate, aut torquem è ceruice detrahite: ex hoc.n. ut Gallorū torquatis equitibus in more eſt diui Michaelis imago propendebat ſi ſacra diuinaq; uerba corā legebātur, ferocius ſubſultabat & inhorreſcebat. Quū intermiſſio erat ferocię, laborās in quiete omniū meminerat, quæ inuitū ſe protuliſſe fatebatur & dolebat. Cerimoniis & execrationibus cōpulſus dæmō negabat ſecramine dānatū, & ſpiritū ſe nūcupabat. Interrogatus quis eſſet, aut quō & qua hęc poteſtate moliretur, dixi multa intus eſſe domicilia in quæ ſe recōdebat, & in quiete ad alios cōmigrare: ſe in hoc corpus iniectū a quodā, cuius nomen non efferret a pedibus ingreſſum in Regia, & a pedibus egreſſurū quum præſtitutus dies aduentarit. De aliis non paucis diſſerebatur, quę etiā ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri ſolent. Neque hæc ut noua profero, ſed ut conſtet dęmones alias intro ſubeuntes in corpus, idipſum uariis & inauditis interdum modis laceſſere: alias non intro ſubire, ſed uel utiles corporis humores exagitare, uel noxios in principes partes traducere, uel hiſce uenas alioſque ductus obſtruere, uel inſtrumentorum ſtructuram permutare, quibus ex cauſis innumeri morbi fiunt. Horum dæmones authores ſunt, ſcelerati perditique homines miniſtri: omniſque eorum trans naturam eſt ratio. B. Illorumne & remedia quædam trans naturam ſtatues? E V. Neceſſe eſt omnino. At remediorum quæ trans naturam. alia uere diuina,

alia

alia magica ſunt. Quàm multos legimus Deum per prophetas, vel è morte ſuſcitaſſe, vel a lepra & elephantiaſi expurgaſſe, vel ab extremo mortis reuocaſſe periculo? Multò plures cæcos, claudos, mutos, paralyticos, leproſos, febricitantes, omniſque generis morbo & languore confectos Chriſtus, olim integrè reſtituit: a quo dein Apoſtoli, nec pauci viri religionis ſanctitate conſpicui, vim poteſtatemque ſunt adepti. Quos nunc vobis quaſi exemplo referebam, vidi execrationibus, precibus, verbis ſacroſanctis, votis & ieiuniis expediri: qui etiamnum ſaluberrime & integerrima mente degunt. Hæc porrò diuina remedia improbi nefariique viri magicis artibus æmulantur, accita dæmonum ope: vt Moſis miracula Pharaonis magi, & ſummam Apoſtolorum admirationem Simon magus. Plinius commemorat ætate ſua principem Neronem vanas falſiſſimaſque comperiiſſe magicas artes. Quippe (inquit) non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum ſumma geſtione in profundis animi vitiis, primumque imperare Diis concupiuit, nec quicquam generoſius voluit: nemo vnquam vlli artium validius fauit: ad hæc non opes illi defuere, non vires, non diſcendi ingenium aliaque non patiente mundo, immenſum & indubitatum exemplum eſt, falſæ artis quam dereliquit Nero. Magus ad eum Tiridates venerat, magos ſecum adduxerat, magicis cænis eum inuitauerat, non tamen quum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita perſuaſum fuit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe; habentem tamen quaſdam veritatis vmbras ſed in iis veneficas artes pollere, non magicas. Nerò in experiendis magicis artibus paulò curioſior, quòd nullum ſignum argumentum ve perſpexiſſet, eas ſuſtulit. Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum ei non dabitur niſi ſignum Ionæ prophetæ. Illas tamen & eſſe & fuiſſe, quæ in ſacris extant de Pythoniſſa, de muliere ventriloqua, de Nabuchodonoſor Rege, de Magis Pharaonis, aliaque non pauca perhibent. Et quæ ab Ethnicis authoribus, de Demarcho, quem narrat Plinius deguſtatis extis pueri immolati in ſacrificio, in lupum ſe conuertiſſe. & de Circe, quæ poculo ſocios Vlyſſis in illo errore diuturno mutauit in feras vt eſt apud Vergilium:

Quos hominum ex facie Dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus & terga ferarum.

Et quæ de meſſibus aliò traductis ſcribit.

Has herbas atque hac Ponto mihi lecta uenena
Ipſa dedit Mœris: Naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri et ſe condere ſyluis
Marim, ſæpe animas imis exire ſepulchris,
Atque ſatas alio uidi traducere meſſes.

Et in Damone.

Carmina uel cœlo poſſunt deducere Lunam,
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis

Et

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ouidius libro ſine titulo:

Carmine læſa Ceres ſterilem uaneſcit in herbam,
Deficiunt læſi Carmine fontis aquæ
Ilicibus glandes cantataq; Vitibus Vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Has

Hæc niſi multorum fide comprobata conteſtataque forent, non tam multas leges Iuriſconſultorũ prudentia in magos tuliſſet: nec iis qui meſſes excantaſſent, in lege duodecim Tabularum pœna eſſet conſtituta. Vt autem magicis artibus demon non res ipſas, quippe quas generare non poſſit, ſed ſolas rerum ſpecies & ſpectra quedam exhibet, quibus hominum mentes quaſi præſtigiis illudat, & oculorum aciem præſtingat: ita & in his quæ ad medendi uſum quouis modo accomdantur, nec certa, nec tuta, ſed fallax, captioſa & periculoſa eſt ſanatio. Vidi ſcripta chartula collo ſubnexa uniuerſi corporis icterum una nocte detergeri: uidi & febres uerbis, cerimoniis quadam tenus profligari, ſed quæ mox ſimiliter, aut multo deterius recurrerent. Poteſt quidem dæmon quoſdam integrè perſanare, at tantum beneficium in hominem quem perpetua conſectatur inuidia, conferre haud quaquam uelit. Fictam duntaxat ſimulatamque ſanationem exhibet, cuius admiratione peruerſas hominũ mentes irretiat, ſibiq; infidelitate ſubiuget, hoc unum cũ primis adnitens, ut ab his quos ſeduxerit diuino cultu & honore dignetur. Hæc tum diuina tum magica remedia ſunt trans naturam. Exiſtunt autem & quædam inania uereque anilia, que quoniam hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitione iam diu occupant, ſuperſtitioſa dicimus. Ea ſunt de quibus dicere nemo poſſit, cur & unde creditas uires habent. Neque enim a temperamento, neque ab aliis manifeſtis qualitatibus tota ſubſtantia, neque a diuina uel magica poteſtate. Eiuſmodi ſunt ſcripta, ſigna, caracteres, annuli, qui nec Dei nec ſpirituum opem implorant. Si nulla ſuperior cauſa acceſſerit, quid ſola figura, uel caracter uirium poſſit ad profligandos morbos obtinere? Omnis quippe affectio ex contrariis eſt, quæ in eodem poſita genere, partim diſſimilia ſunt, ut nec calor in ſaporem, nec ſapor in odorem uel ſonum, nec ſonus in figuram: ita ſane nec uerba, nec figuræ, nec characteres in morbos quicquam efficiant, Non ſolum autem in iis quæ trans naturam, uerumentiam in naturalibus pleriſque remediis ſuperſtitiones incidunt: ut dũ herbis, ſtirpibus, lapidibus aut metallis uires attribuuntur, quæ nec ad manifeſtas qualitates, nec ad totã illarum ſubſtãtiã accedũt. BR. Iuuaret exemplis iſthæc patefacere. EV. Superſtitioſum dico morbũ comitialẽ his prolatis geſtatis ue carminibus finiri.

Gaſpar fert myrrham, thus Melchior, Baldaſar aurum.
Hæc tria qui ſecum portabit nomina Regum,
Soluitur a morbo Chriſti pietate caduco.

Dentium dolorem miteſcere, ſi quis dum ſacrum fit dentes contingat, hæc uerba afferens: Os non comminuetis ex eo. Stumas, aut laxiorem columellam ſaneſcere iis præcibus, quas nobis Aetius ſcriptis reliquit uomitiones cõquieſcere cerimonijs & uerbis quibuſdam, quæ medicaturi uel abſentes pronuntiant, ſatis fore rati ſi mòdo laborantis nomen cogitum habeant. Theophraſtus autor eſt iſchidiaicos carmine ſanari. Cato prodidit luxatis mẽbris carnem auxiliari. Dixit Homerus profluuiũ ſanguinis uulnerato femine Vlyſſem inhibuiſſe carmine. Vidi quendam qui è quacunque corporis parte profluentem ſanguinem cohiberet, partis contractu uerba quædam obmurmurãs. Sunt qui hæc cõmemorent. De latere eius exiuit ſanguis & aqua. Ad febres ſanandas quám multæ circunferuntur preces? Eſt qui laborantis prehenſa manu dicat, Aequè facilis tibi febris hæc ſit, atque Mariæ uirgini Chriſti partus. Alius ante proxyſmum magnus cum ægroto lauat recitans ſecretò pſalmum illum ſolennem, Exaltabo te Deus meus rex. Si quis aſino in aurem dixerit Pli. 21. 10
percuſſum ſe a ſcorpione, tranſire malum protinus tradunt. Vt uerba, ita &

ſcripta in ſuperſtitioſis multa numerantur. Ad arcendam lippitudinem charta in qua duę græcæ literæ P. A. inſcripte ſint, circunligata lino ſubnectatur collo. Ad dentium dolore riduculum hoc ſcriptum appenſum Strigiles faceſque dentatæ, dentium dolorem perſanate. In his etiam quæ foris admouentur, non leuis plerunque ſuperſtitio eſt. Eiuſmodi illud eſt Appollonij apud Plinium: Vi interempti dente gingiuas in dolore ſacrificari. In calua interfecti igneque cremati, aquam è fonte noctu propinare comitialibus morbis. Ex calua ſuſpendio interempti, cataputia fieri contra canis rabidi morſus. Nam ſi dens aut calua has uires non a temperam ento, ſed ut credi par eſt, a proprietate totius ſubſtantiæ, & a tota ſpecie nanciſcitur, uniuſcuiuſque hominis uel dens, uel calua eadem facultate uiget, neque quod ui ſit interemptus, eam proprietatem facit. Eadem ſuperſtitione ſunt, difficiles partus ſtatim ſolui, cum quis tectum in quo ſit grauida, tranſmiſcerit lapide uel miſſili quodam, ex his quæ tria animalia ſingulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, urſam. Et probabilius id efficere haſtam militarem euulſam a corpore hominis, ſi terra in nō attigerit. Commitialem morbum ſanari cibo è carne ferę occiſæ eodem ferro, quo homo interfectus ſit. Immatura morte raptorum manu, ſtrumas, parotidas, guttura, tactu ſanari. Et tribus puteis pari mēſura permiſtas aquas, prolibare nouo fictili, reliquum dare in tertianis acceſſu febrium bibendum. In quartanis fragmentum claui a cruce, inuolutum lana collo ſubnectere. A quartana febre eum liberari qui uinum biberit, in quo immerſus fuerit gladius, quo ſit caput abſciſſum: & eum cuius ungium reſegmina anguillæ uiuæ collo ſubnectantur in liteolo, illa mox in aquam dimiſſa. Lienis dolorem ſedari, ſi pecudis lien illi ſupertendatur, dicatque medicus lieni ſe medicinam facere. A tuſſi unumquemque liberari, qui in os rubetæ ranæ inſpuerit, ea mox uiua dimiſſa. Laqueum ſuſpendioſi circundatum temporibus, capitis dolorem ſedare. Faſcia mulieris alligato capite dolores imminui. Hoc uerbum Abracadabra, chartę ea figura inſciptum quam Serenus tradit, ex collo appenſum, a febribus maximeque abmitritæo liberare. Quid etiam ueri id habere poteſt, quod multi affirmant, lathyris quæ tithymali ſpecies eſt, ſolidum ſurſum euulſum ſi ſumatur uomitionē mouere, deorſum ruptum deiectionem? Eſt qui profitetur icterum omnem ſanari, ſi laborantis urina manè in ollam emicta igni ſenſim eferueſcat, dum tota in uapores exhalet, diebus nouem continuis. Alius ad febrem omnis generis intermittentem, uirgas duas parallelas uerborum ui mediis partibus committit, ipſoque contractu uincit crucis efficie, quam collo ſubnectit ſic quidem multos leuat, ſed qui ferè grauius recidant. Innumeris tum Plinius tum alii complures ſcatent magorum commentis, quibus uulgus in ſui admirationem trahant. Quin & in hærbis non pauca uideas ſuperſtitioſa figmenta, qualia Galenus ab Aandrea & Pamphilo conſcripta commemorat, incantationes, tranſformationes & decanorum demoniorumque herbas ſacras. B R. Valde nobis arridet cordique eſt tua hæc luculenta & morborum remediorum quæ trans naturam ſunt notatio, in qua dum a naturali contemplatione confuſa quæque ſeiungis, reddiſque ſingula ſeorſum pura, nos certè uindicas a tetris tenebris & a denſa caligine. Nunc autem in naturæ limites regreſſi, ea potiſſimum ſcrutemur, quę poſſint ocultis morbis opitulari, eaque uel a cœlo, uel ab elementis, uel ab animantibus, uel a ſtripibus, uel a metrallis & lapidibus, extra hęc nihil nos poteſt naturaliter uel iuuare, uel lædere.

Plin. 283

Lib. 28 cap. 1

Lib. 28 cap. 4

6 De ſimpli.

Ocultas

Occultas quaſdam eſſe formæ ſeu totius ſubſtantiæ proprietates, & quot ſint illarum differentiæ. Cap. XVII.

EVDOXVS.

QVONIAM dies hic uobis totus eſt conſecratus, quæ de occultis medicamentorum uiribus dici optatis, paucis complectar. Primum autem occultas tacitasque uires rebus ineſſe, easque naturæ lumitibus contineri, ex ſuperioribus demonſtrationem habet. Nam ſi occulti morbi uſquam proueniunt, neceſſe & contraria illis occultaq; remedia exiſtere. Nihil in hac rerum uniuerſitate ſubſiſtit, cui non & ſimile, & contrarium quiddã natura protulerit, etiam ſi noſtra diligentia nequit inueniri. Vt igitur morbis ex intemperie, contrarias ex intẽperię uires: morbis ex materia, contrarias materię facultates: & inſtrumentariis ſecundas medicamentorũ uires & permiſtis materiæ temperamentiq; uiribus ortas opponimus. *Ita* ſanè occultis totius ſubſtantiæ morbis neceſſe eſt natura contrarias uires cõpararit, quæ & ipſe occultæ ſint, & totius ſubſtãtiæ diſſidio illis aduerſę. *Etenim* tã immanes morbi, nunquid propriis deſtituti remediis iacebunt? Siccine naturæ res tantopere ad uitã neceſſariæ defecerint? *Itaque* in earum & facultatum & qualitatum genere, quę a tota ſubſtantia fluxerunt, ordines multi ceu gradus collocandi, quorũ extremi ſint contrarii: ex his aliæ nobis infeſtæ & prorſus inimicitiæ, alię contra tota ſubſtantia familiares & amicæ, & quaſi noſtræ naturæ conſeruatrices. Hę ſunt quas medicamentorum occultas proprietates uſus appellat. Poſſum opinor & aliter harum neceſſitatẽ perſuadere. Quæcunq; animantium, ſtirpium lapidum, mettallorumque corpora gignuntur, quando ex primis quatuor rerum initijs materiam ſummunt, ſimul ex permiſtis illorum qualitatibus tẽperamentum ſortiuntur, ex ijsq; uires habent, quas nos primas ſimplicem medicamentorum facultates appellamus. At quãdo non modo qualitas ſed etiam elementorum ſubſtantiæ ingenitis rebus confuſę etiam num manent ac perſiſtunt, neceſſum eſt hinc etiam uires quaſdam ſeruari, quas in materia ſitas eſſe diximus. Eiuſmodi ſunt grauitas, leuitas, mollitudo durities & reliquæ a materia qualitates, quas de more ſecundas appellant, non quòd alijs poſteriorem ortum acceperint, ſed quod minus ualidę ſint minuſque effectrices, Præter has uerò tertiæ ſunt a totius forma profectæ. Si enim ſimplices qualitates uiribus prædirę ſunt, neceſſe eſt rerum formas atque ſubſtantias multò preſtãtioribus eccelere. *Hæ* ſunt quarum genus uniuerſum Galenus a tota ſubſtantia prodire commemorat, parce admodum, timidè, & obſcurè, quid hoc rei eſſet interpretatus. PH. Tibi uerò quid eſſe uidetur tota rei ſubſtantia? EV. Si ea neque temperamentum eſt ex primis qualitatibus, neque materia elementorum, quod aliud eſſe dicas quàm totius geniti formã? Hanc non ne alias ſummam rei perfectionem, alias ſubſtantiam, alias & eſſentiam, nullo nominam delectu apella? P. At nuſquam Galenus tertiam hanc facultatem ad formam rei, multis autem locis ad prima rerum omnium elementa refert. EVD. Ita quidẽ facit, quoties omnia quæcunq; fiunt, probabili ratione illuſtrare, & quaſi ſubobtutũ ponere contendit, ne quid ignorare uideatur. At ſi uerecundè ueritatem quęrimus, neque ad elementorum qualitates, neque ad illorum materiam, tota rei ſubſtantia accedit, ſed proprias a ſe una uires eſt ſortita. *Ita* quidem Galenus quoties ſpretis argutiarum aculeis, rem omnem uere nudeque explicat, totam ſubſtantiam planè diuerſam facit ab elemen-

Lib. 5. ſim pli. ca 16.

torum facultatibus: maxime quo loco de medicamentis totius ſubſtantię ſimilitudine attrahentibus, hunc in modum diſſerit, Eſt autem & aliud attrahentium medicamentorum genus, qualitatibus familiaritate trahens, quod nihil aliud eſt niſi ſimilitudine totius ſubſtantię, ſicuti accomodatum ſibi alimentum trahunt, quæ nutriuntur omnia. In his ſunt purgantia omnia, & quædam alexiteria. Hæc deinde uim non ab elementis, accepiſſe, ita demum confirmat. Calida autem eſſe oportet hæc omnia, nam do his inter quæ eſt ſubſtãtiarum ſimilitudo, id potẽtius trahit quod eſt calidius quippe quod ſimilitudini calorem addidit auxiliarium. Quum enim duabus de cauſis id trahit ſuperabit profecto id quod unicam habet cur trahat cauſam. Hæc Galenus. Quibus plan e uel nolens fatetur quod eſt ueriſſimum, totius ſubſtãtiæ ſimilitudinem diuerſum quippiam ab elementorum qualitatibus, eamque attractionis præcipuam cauſam eſſe, ſolum autem iuuari elementi colore. Si duo cauſæ hæ ſunt, ſubſtantiæ ſimilitudo atque calor, nomine diuerſæ ſunt & diuerſam originem ſortitæ? Non poteſt igitur Galẽus nõ in eas incidere occultas rerum proprietates, quæcunque ſint illarum cauſæ. Quarundam facultatem probabilẽ cauſam deprompſit, idque facile, aliarum certe difficilius aliarum nullam prorſus eſt aſſequutus. Quo quoties forte incidit, cogitur uel inuitus ad occultas rerum proprietates cõfugere, & illinc quaſi auxilium implorare. Libro ſecundo de naturalibus facultatibus, de ui attrahente contra Eraſiſtratum diſſerens, rurſum in eandem ſententia tertio de ſimplici medicina inquit. Oſtenſum ſiquidẽ eſt a nobis in cõmẽtariis de naturalibus facultatibus ꝙ qualitatũ quæ in ſubſtãtiis ſunt proprietatibus attractiones cõplẽtur Quinetiã libro de reſpirationis uſu Eraſiſtratum ridet & criminatur, quod curioſus multarum rerum cauſas conquirat ac inueſtiget. Ita enim ſuſcepta cum Eraſiſtratiis diſputatione ſermonem inſtituit: At ſi Eraſiſtrati (inquiunt) rationem reprehendis, aliam dicito. Dicam equidẽ ſed uos primum dixeritis quid in cauſa ſit, cur piſcatores contractu torpedinis obſtupeſcant: quod ſi non poſſitis, hoc ſaltem nobis concedetis, ut illam animati uim eſſe dicamus, qua ſtuporem contactu inducere poſſit. idque adeo potenter ut per ipſum tridentem ad piſcatorum uſque manus facile diſcurrat affectio. Ergo piſcium qualitates eſſe concedetis, quibus uel ſtuporẽ, uel caron, uel frigus, uel putredinẽ, uel aliud malum adferre poſſint; aeris eandem uim eſſe negabitis? Sed oſtendere non licet (inquiunt) quæ ſit ipſa ſeu uis ſeu qualitas. Iniquum eſt per obſcura & incerta quicquam euerti ac refelli. Itaque multas rerum uirtutes, occultaſque proprietates uel ex Galeno cõperimus, quarum nulla ſit inueſtigãda ratio. Id nuſquã clarius quã undecimo de ſimplici medicina, ubi de cancris fluuiationibus uſtiagẽs Pelopem præceptorẽ ſuũ uellicat, qui cauſam reddere uellet cur ii medeantur demorſis a carne rabido. Sic enim poſt alia multa, Nam cãcrorũ cinerẽ, quia exiccandi uim habeant, mordentiũ canum uenenũ abſumere; ſimulq; digerere ita. n. dictitabat Pelops ambitioſa profeſſione iactitãs ſe talium omniũ cauſas nouiſſe. At niſi me plane ſcire quippiam ante perſuaſum habeam, propinquis perſuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem, cõtraquam uidebam multa dici poſſe, pro uera recipi, nã & cancros prodeſſe puto ex proprietate totius ſubſtantiæ. Hæc Galenus qui & pauloante pollicitabatur, ſeorſum librum ſe aliquando conſcripturum, de iis quæ proprietate totius ſubſtãtiæ quippiam in nobis efficerent. Sunt & alia paſſim apud eum plurima, quibus conuincitur omnino, eas rerum proprietates in artem medendi introducere, ſingula ſi recenſere coner, longior ero quam pro iſta temporis breuitate.

tate. P H. Optarem, docte Brute, de his paulò profundius & accuratius quędam ex te ſciſcitari, unde nunc plurimi has rerum proprietates appellent occultas. Quum Galenus eas fatetur a totius ſubſtantiæ proprietate naſci, an nullam putas earum eſſe rationem, qua demonſtrari poſſint? B R. Nullam omnino. P H. Agè, obſecrò, qui iam longo uſu compertum habet, magnetem ferrum allicere, nonne ſcit hanc illius eſſe proprietatem, ut ignis calfaciendi ac urendi? Tu enim proinde quod ignem calfacere ſenſiſti, calidum iudicas, eaque illum ui pollere. Item quia magnetem ſæpenumero ad ſe ferrum trahere obſeruaſti, debes ex eo quod conſequutum uides: id quod anteceſſiſſe neceſſe eſt colligere, ex effectione & opere efficientem eius operis cauſam. Neque eſt quod exiſtimes omnis philoſophicæ demonſtrationis initiũ ex principibus illis qualitatibus, non aliunde duci. Si quis enim albam roſam proferens coloris cauſam roget, hancque uelis frigidiori temperamento tribuere quid quæſo de rubra dices? Intybi ſpecies lacteum ne idcirco ſuccum fundunt, quòd frigidè ſint? At complures calidiſſimę quales ſunt tithymali, eodem ſucco madent. Et Aloe idcirco ne eſt amara quia calida? Atqui opio quod pernicioſo frigore necat, amaritudo ineſt eximia. In odoribus uero maior eſt ac magis impedita controuerſia, uix ut ullus ſit quem ab elementorum certis qualitatibus expirari, docere poſſis. B. Quorſum hæc obſecro? P H. Nempe ut intelligas nec totius ſubſtantiæ proprietates, nec odorum colorumque naturas ex primis duntaxat qualitatibus deduci. B R. Quam gloriarere ſi tibi hac in re cederem. P H. Ego uerò nulla de re minus quam de gloria laboro. Sed omiſſis ſeriis liceat mihi tecum parumper urbanius iocari. Nuper ex India quidam meus familiaris lapillum mirè luminoſum deportauit, qui totus quaſi incenſus admirabili lucis ſplendore fulget, iactiſque radiis ambientem aerem lumine quoquouerſus implet. Is terræ impatiens, ſuopte ipſe impetu confeſtim in ſublime euolat. Neque uerò anguſtè haberi poteſt, ſed amplo liberoque loco tenendus. Summa in eo puritas, ſummus nitor, nulla ſorde aut labe inquinato, figuræ ſpecies nulla certa, ſed inconſtans & momento mutabilis. Quumque ſit aſpectu longè pulcherrimus, ſeſe tamen contrectari non ſinit, & ſi diutius adnitaris feriet acriter: ſi quid illi demitur, fit nihilo minor. Aiebat inſuper huius uim eſſe ad plurima tum utilem, tum ſummè neceſſariam. B R. Itane fabuloſis ænigmatibus cum Oedipodibus quibuſdam te iocari putas? P H. Nihil fabularum texo: rem ſi ante te conſtitui uoles, oculorum fide ueriſſimam fateberis B R. Beſtiolam aut noui generis auiculam eſſe oportet. P H. Nihil iſtorum ſed res eſt prorſus inanima atque muta. B R. Nouam & admirabilem rem audio, cuius profectò cuiuſquam alterius, proprietas debet occulta cenſeri. At nullum ne illi eſt inditum nomen? P H. Ignis flamma. B R. Captus ſum, & quidem ſatis ſuſpicabatur quippiam fallacię ſubeſſe. P H. Quid me fallacię aut uanitatis inſimulas? rem profero ueriſſimam. B R. Sed tñ uiliſſimã & maximè protritã. Hoc uno maxmè ſpẽ meã fefelliſti, ꝙ ex India allatã diceres. P H. Ergo India ſi quid eiuſmodi rarum carũq; ſola protuliſſe, admirarentur ſcilicet omnes ac laudarent occultas eius proprietates: nũc quoniã uulgare eſt paruoq; parabilem, contemptum proinde erit & nullo in precio? Si ut rectè protulit Auicennas ignis inuentu admodum defficilis eſſet, nobiſque ab extremis & ignotis regionibus deferretur, illius quidem uim & proprietatem magis quam cęterorum omnium omnes admiraremur, illius cauſas attentius ſcrutaremur, illiuſque multo magis quam magnetis effectus

nos

nos in admirationem traherent. Si quærã unde ignis cõburit aut eas quas dixi uires accepit, non aliud dicere poſſis, quã ſummo eſſe illum calore, & hãc eſſe illius naturam & proprietatem. Hoc.n. certè reſponſo doctè uideberis ſatisfeciſſe. Et tamen quum magnetem dico ferrum attra ere, aut peoniam comitialem morbum profligare ingenita ſibi proprietate, non uideor tibi cauſam ſatis dilucidè exprimere. Quid ita? Aut cur quod utriq; cõmune eſt alterius tantũ ueluti quodã priuilegio proprium facis? Id unum fortaſſe diſcriminis ſtatui poteſt, quòd ignis proprietas quia uſitatior peculiari nomine caloris & leuitatis definita ſit magnetis uero, peoniæ atque ſimiliũ proprietatibus nondũ ullum ſit nomen inditum. Quo errore minutiores pleriq; philoſophi tenentur rati quidem unumquodque ſciri cuius nomen cognitum habeant, nihil uerò ſciri, cui nomen deſit. At certè ſcientia ex rerum, non ex nominum cognitione ducitur: neque res ipſæ nominibus, ſed nomina rebus obſecundat. B. Conclude tandem ſi potes, ut quid comprehẽdere uelis intelligam. PH. Non omnia a primis fieri qualitatibus, & ſi quæ ab illis fieri traduntur, ſciri putas, nihil eſſe quod neſciatur, neq; occultarum proprietatũ magis, quã elementorũ affectionibus, nos admirationem duci oportere. Vt enim ſi quod medicamentum noui calidum tenuiumque partiũ eſſe, id colligo obſtructiones expedire, icterumq; perſanare: ita ſanè cognita ex effectu rheibarbari propietate qua biliẽ expurgat, cõplector idipſum corpus refrigerare, icterum, tertianas bilioſasque febres diſcutere, capitis dolores uigilias, ſitim aliaq; ex bilis feruore ſymptomata cõpeſcere. B. Id iam manifeſtum agnoſco rerum proprietates non ab elementis, non a materia, ſed a ſola forma prodire, neq; has rectè occultas, ſed uel formę, uel totius ſubſtantię proprietates appellari. Iam uero quot qualeſque hæ ſint fuſius explicandum. EV. Hoc ſanè nomen Galeno latiſſimè patet, ad multaq; pertinent, quandoquidem alimentũ nos alere, medicamentũ expurgare, deleteria medicamenta & uenenata omnia nos enecare, totius ſubſtantiæ ui docet: rurſumque alia in renes, alia in ueſicam, alia in lienem atque in pulmones uel caput cõcedere, iiſque aut ſalutaria aut peſtifera eſſe tota ſubſtantia. BRV. Tibi ne in his uidetur totius formę appellationem uariam feciſſe? EV. Maximè. Alimentum quippe idcirco nos alit, quia nobis tota ſubſtantia ſimile eſt. Hęc autem ſimilitudo nec temperamentorum eſt, nec materiarum, ſed uel formarum duntaxat, uel horum certè omnium, quam proinde totius ſubſtantię ſimilitudinem dixerunt, Lactuca & uinum alimenta quidem ſunt, quorum neutrum nobis temperamento ſimile uides, & quorum materiæ admodum diſſimiles ſint Idcirco autem nobis familiaria dico & amica, quod ſpiritum quendam uitæ & caloris in ſe contineant benignum, nobiſque familiarem, cuius appulſu ſpiritus calorque noſter fouetur ſuſtentaturque: & quorum materia quadam accepta mutatione, in corporis noſtri materiam abit, eiuſque molem alit & auget. Itaque ſi alimentorum alia calida, ſunt alia frigida, ſimilitudo quam quærimus temperamentorum haudquaquam eſt. Deinde ſi illorum alia dura ſunt, alia mollia, aut hęc rara illa denſa, neque rurſum in materiis eſt ea ſimilitudo. Neceſſe igitur eſt hanc in ſpiritu & in cœleſti illo calore conſtitui, quę ſunt formę congenita. Quod ut perſpicue & luculenter perſpicias, hæc tecum altius ipſe meditare. Lac è mammis ſuſtum, lactẽti optimum & in primis conueniens alimentum eſſe: idipſum uerò ſi proprio calore diſſipato frigeſcat, nunquam quantumuis denuò igne recaleſcat, poſſe bonitatem uimque priſtinam recuperare, & infantem qui eo ſolo aletur, breui totum extabeſcere. Quęcunque uenatu uiuunt animalia, ut in auium genere

nere

nere aliquam, miluum, accipitrem: in quadrupedibus leonem, lupum, urſum, uulpem: in piſcium genere cōgrum, delphinum, thunum, lupū, mulum omnia quidem uiua prēda oblectari, nec niſi neceſſitate, abiecta cadauera attingere, præter urſum fortaſſe. Dum itaque delphinus aut mulus uiuos piſciculos uentre continet conficitque, non modò ſuam ſubſtantiam illorum materia, uerum etiā calorē calore natiuo fouet & auget: quemadmodum & lactis calor inſitus infantis calorem, multo euidentius quā manus imbecillo uentriculo adhibita ſuſcitat atque fouet. His ergo rationibus ſtatuo, utile nobis è uiuis animatibus alimentum fore, ſi illorum materiam uincere & atterere ualeremus & recens cæſas carnes, quæ teneræ ſint, præmaceratis ac ſemiputribus utilores, quod a uiuis animus abſint. Magnus hic ſanè locus ac latè patens, quē ut totum animo perluſtres, uelim ipſe tecum rationem habeas & contempleris, cur in tanta rerum multitudine nihil quicquā nos alere poteſt, quod non ipſum etiā alatur ſitque uita preditum. Non.n. lapides aut metalla nobis alimenta ſunt, ſed duntaxat uel ſtirpes, uel animantia uel quæ ex his prodierunt: quid ita? Quoniā noſtra uita noſterque calor, non niſi aliorum uita & calore neque corporis noſtri ſubſtantia, non niſi illorum materia ſuſtineri poteſt. Quinetiam quæcunq; ex his præſtātiorē uitā degunt, utiliora & ſalubriora nobis alimēta ſunt Nā auium quadrupedūq; ſubſtātia, melius quā piſciū, & horū melius quā fructuū aut ſtirpium ſubſtātia nos alit, ſi modo paribus paria referas. Ex quibus profectò comprehenditur alimentum nobis familiare eſſe, primum quidē ſpiritu & calore diuino, deinde materia quę in hæc præparationē acceperat. Hæcq; nos totā ſubſtātiam appellamus. B. Videberis igitur & cicutam, & ſcorpionem nobis alimenta dicere, quod & uiuant, & ſpiritu caloreque cœleſti inſtructa ſint. E V. Si omne noſtrum alimentum uiuere dixi, non continuo ſequitur e contrario, omne uiuens alimentum eſſe: ſed eſt præterea neceſſe alimenti uiuentis calor nobis familiaris ſit. At multorum calor ſpirituſque cœleſtis noſtro aduerſus omnino eſt, plane inimicus ac peſtilens. Alimentorum ſubſtantiæ ex diametro opponitur ea quæ deleteriorum ac uenenatorum eſt tota ſubſtantia. Vt.n. illa magna familiaritate nobis coniuncta ſunt, ita hęc prorſus inimica & peſtilentia, quæ adhibita non modo primis ſecundis ue qualitatibus nos afficiant, ſed & toto genere de corpore noſtro quicquid attigerint corrumpant idq; extabeſcens in ſuam ſpeciem ac ſimilitudinem uertant. Quocirca in genere totius ſubſtantiæ extreme contraria ſunt alimenta & deleteria. Inter hæc medio quaſi ordine conſederūt medicamēta purgantia, quæ neq; ut alimenta in noſtra ſubſtantiam conuerti, neque hanc prorſus corrumpere aut abſumere ſolent. Extremorum hæc naturā habent participē partim quidē ſimilia, partim diſſimilia nobis. Dūq; nec uinci omnino neq; uincere poſſunt, inimica diſſimilitudine uelut per ſeditionē exiguntur & exterminantur ſecū interim ſimilitudinis neceſſitudine eū humorem abducentia cū quo maior erit affinitas. Eiuſmodi ergo ſunt mendicamenta quæcunque inter illa totius ſubſtantiæ extrema, conditionem plane mediam acceperunt. Quæcūque autem ab his in alimentorum extremū proprius acceſſerunt, qualia ſunt quæ benigna uocantur, ea ſi ſuo purgandi fine quauis occaſione fruſtrentūr, in humorem ad quem educendum apta erant, conuertuntur, ceduntque nonnunquam in alimentum corpori. Quæ uero a medio in genus deleteriorum magis deuergunt, quod genus ſunt uehementiora, ſi quando purgandi finem non aſſequuntur, corpori grauiter incommodant. Vtriuſque generis conditionem Galenus ita perſequitur, Ideòque in purgantibus medicinis quæ-

dam ſunt quæ ſi purgatione fruſtrentur, preterquam quod nullo damno corpus afficiunt, in alimentum ipſius inſuper cedunt aliæ ſe ad animantis perniciem ac uenenum conuertunt. Habet enim omnino purgans medicamentum cum uno certè aliquo in nobis humore ſimilitudinem, neque eſt illi ſemper admiſta uis ueneni: quare ſi non purget non tamen iniuriam ſemper aliquam faciet, ſed & concoquetur & talem gignet humorem qualem trahere poterat. Et rurſum: Quare ubi purgationem haud aſſequuntur quædam purgantiū, alia malū corporibus noſtris inferunt, quædam uerò alimentum exibent. BR. Iam ſatis planè expoſitæ tres facultatum differentiæ, a tota ſubſtantia ꝓfectæ: at quarta reſtare uidetur, qua alia medicamēta alias corporis partes quaſi delectu quodā aut iuuēt aut lędant. EV. Id non minus totius ſit ſubſtantiæ proprietate, non quæ ad uniuerſum corpus, ſed quę ad unā quāpiā particulam cōparatur. Vt enim partiū corporis alię alijs gaudēt iuuanturque alimentis, noſtrum quidem cerebrū animantium cerebro, pulmo pulmone, iecur iecore, ſtomachus ſtomacho & cor corde, idque ob quandā ſubſtantiæ cognationē: ita & in deleteriorum genere, quędā proculdubio unicuipiā particulæ, non alijs aduerſantur ſuntque peſtifera. Quod cum Galenus cognitū haberet faſſus eſt a marino lepore pulmonē unū ex omnibus corporis particulis, a cantharidibus ueſicā ſolā elucerari. Similis eſt & eorum ratio, quibus uis data eſt particulas expurgandi: quædam enim iecur, quædam lienem, quædā pectus pulmoneſque, quædā uerò caput purgant: alia renum, alia ueſicæ calculos conterunt. Nihil eſt in ulla naturæ parte, quod non peculiari & occulta proprietate uigeat. Et iam ſi multa inter ſe conferamus, neceſſe eſt omnino has illorū proprietates aut ſimilitudine quadā & affinitate ſibi cōſentire, aut diſſimilitudine atque diſſidio aduerſari. Hinc ſympathiæ antipathię id eſt conſenſiones & diſſenſiones profectæ ſunt, omnibus rebus inſertæ: arcanæ quidē illę & abditæ, duas natura nos mirari potius quā ſcire uoluit. Hæ cauſæ habentur omnium oculorū effectum, qui nullis rationibus euidentibus probabiles exiſtunt. Quod igitur alias medicamenta alias corporis partes aut iuuent aut lædant, in cauſa eſt ſympathia uel antipathia. Itaque ſi tibi magnetem ferrum attrahere proponā, ſi ſelentiam quem annulo incluſum uidiſſe memini, nudę cutis contactu ſanguinem quauis ex parte manantem ſiſtere, quam uim nonnulli iaſpidi concedunt: & tertium digito inditū minore quā æquinoctialis horę curriculo, diſenterica alui profluia cohibere, aut eum qui hæmorrohidas ſiſtebat & compeſcebat, ſi felem nepita herba ſibi mederi ranas, buffones, laceratas & ſerpentes herbæ ranunculi eſu & contactu recreari, Ibidem paſtam ſerpentibus origano ſalutem quærere, muſtellam cum regulo dimicaturam ſe ruta munire, confixum ceruum dictamo ſibi opitulari, hæc inquam aliaque eius generis ſexcenta ſi tibi proponam, promptu erit quod dicas, ea totius ſubſtantiæ ſimilitudinem & amicitia, quę noxia ſunt attrahendo hæc efficere. PH. Quid ſi fortè ſcammonium, & alia quædam uehementiora cholagoga foris admota, dyſenteriam perſanent? BR. At uerò ſit tibi cōntra ob oculos cōſtituo magnetem uel alio perunctum, uel adamantis pręſentia ferrum non allicere, uaneſcere filicèm, quæ copioſa in ambitum arundine obſita ſit, & contra perire arundinem, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit. Quercum iuglandi proxime aſſidentem, aut braſicam cyclamino oppoſitam exareſcere, Cicutam uino tanquā ueneno inſperſam emori, Oleam in quercus ſcrobe poſitam extingui, Fraxini umbram ſerpentes non ferre, & quam longiſſimè fugari, Vitem clauiculis ſolam braſicā

non

non complecti & diuerſam partem ſe inflectere, Saphirum authracem aut fugare aut diſcerpere, Cācros fluuiatiles a rabido cane demorſis opē ferre, Scordion & centaurium minus letalium beſtiarum ictibus, Terram lemniam hauſtis cantharidibus aut lepore marino ſuccurrere, Terram armenam a peſtilentibus febribus uendicare: Iam habes quod dicas hæc antipathia & totius ſubſtantiæ diſcordia fieri, qua etiam alexiteria id eſt amuleta omnia nos tutos reddunt. Ceterùm ſi pæoniam tibi affero infantium collo ſubnexam, comitialem morbum ſanare (id enim de pæonia maſcula ueriſſimum comperi) quam totius ſubſtantię aut conuenientiam aut repugnantiam dabis quæ id efficiat? Si quod pituitam quę mali cauſa eſt è cerebro ſimilitudine ſubſtantiæ detrahit, iccirco medetur, cur non etiā aliis quibuſque a pituita morbis ſuccurret? aut cur non eaſdem uires obtineant medicamenta quęcunque pituitam eliciunt? Scio Galenum hanc illi uim iccirco aſſignare, quod exiccādi ui polleat tenuiſque ſit ſubſtantiæ, ac propterea uentriculorum cerebri infarctus expediat. Sed quum alia plurima extent maiore ſiccitate prædita, tenuiorumque partium, cur illa uim pariter eamdē ad morbum comitialem nō accepiſſent, EV. Iſthęc eius [u]is non è manifeſtis qualitatibus, ſed a totius ſubſtantiæ diſſidio atque repugnantia dimanauit, qua non pituitæ, nō humoris lentori, ſed morbi comitialis aſſentiæ (quæ latens occultaque eſt) prorſus aduerſatur. PH. Maria uero plerunque Galeni ambitio qui medicamētorum uires, quas Dioſcorides ſedulò ac diligenter perſecutus omnes connititur in uulgatas elemētorum facultates refundere, hincque omnium cauſas & rationes deducere Sed prælatum iuſtum, ſi Dijs placet, conatum tot ac tantæ circunueniunt difficultates, ut uni ac ſimplici rei nō modo duas, ſed tres quatuorve cōtrarias pugnanteſque ſubſtantias aſſignent: id autem quam contortè perſpectum uobis eſt, quibus quotidie præcipua cura eſt, iſta omnia diligentius excutiendi. Ipſe equidem nunquam de hoc artificio ita bene ſeparabo, ut ex ſtirpium colore, odore, uel ſapore, earum primas ſecundaſque facultates conſecuturum putem, neque hanc ipſe noſcendi rationem, ſed eam quæ ab experientia ducitur firmam habeo. Hincque adeò tactum eſt, ut uni Dioſocoridi qui ſimplicium medicamentorum uires puris nudiſque uerbis nula conſequēte ratione enarrauit, plus fidei & authoritatis habeam, quàm Galeno tot uanis rationibus inſtructo: exiſtimemque medicamentorum experientiam ratione potiorem. EV. Placidè ac modeſtè omnia. Neque enim leuis neque inanis habendus hic Galeni labor.

Vnde nata totius ſubſtantiæ proprietas, utque a ſubſtantia diſtet. & ubi ſita ſit. Cap XVIII.

EVDOXVS.

TEMPERAMENTVM accidens omnino quum ſit in ſubſtantiarum genus uerè conſtitui non poteſt. Materia quæ rudis & omnis formæ expers intelligitur, ſubſtantia iam eſt, ſed infimo & abiectiſſimo ordine. Præſtantiori gradu eſt naturale corpus. Corporis autē ſpecies ac forma quæ illius eſt ſumma perfectio, qua tum in rerum natura conſtitit, tum a cæteris diſtat differtque rebus cęteris qui dem omnibus dignitate pręcellit, & in ſubſtantiarum genere prima atque ſumma collocatur. Quocirca nihil omnium melius quam ſpecies poteſt tota uel præcipua rei ſubſtantia aut eſſentia appellari, & quæ ſub

ſtantiæ totius proprietates nuncupantur, hæ ſpeciei ſunt & formæ. Quæcunque igitur ſit formarum, eadem eſt proprietatum origo. Deus autem maximus olim primum cœlos ſtellis & uiribus inſtructos, ipſaque gignendarum rerum elementa, ſolus ex ſola diuinitatis ſuæ immẽſitate condidit. Deinde uero & ſecundo loco animantium ſtirpium & inanimorum genera, non ſola, ſed ne illa (inquit Plato) eadem cũm cœlis conditione forent, acciti cœlorum elementorumq; uiribus. Vt enim ſingula de terra uel aqua proferens materiam illis ab elementis aſſignauit, ita ſanè formam cuique ſuam è cœlo proprijs ornatam uiribus immiſit. Et ne poſt hac aſſiduas operas ad continuãdã perpetuãdamque rerum procreationem collocaret, ſingula quæ creauerat iuſſit ſemen proferre, quod gignendis aliis tum materiam, tum præparationem calore, ſpiritu & conformatione exhiberet, ipſum uerò cœlum iuſſit formam pręparatis illis impartiri, itaque occultas rerum proprietates, quæ neq; in temperamento neque in materia inhæreſcunt, ſi è ſpiritu & calore deducis diuinas fateri neceſſe eſt, quandoquidem calor & ſpiritus in ſemine uerè proximeque diuinus eſt; ſin uerò è forma, proximè cœleſtes uti & formam. Non ab re igitur & Platonicorum & Theologorum ſententia cœlum intelligitur genitarum gignendarumque formarum omnium ſeminibus conſperſum, eius uero anima ſeminales rationes cõprehendit, ab his ideis profectas quas una diuina mens oẽs ſuo quaſi ſinu gerit. Quicquid mũdi uniuerſitate comprehenditur, id Deus cœlo elementiſque conſeruandum ortuque aſſiduo continuandum ſubiecit ut iã nihil uel ex ſemine gigni, genitumue conſeruari ſine cœlo poſſit, niſi quid Deus iis quaſi miniſtris omiſſis, ex ſe proximè miraculo efficiat. Quæcunque etiam ſponte ſua nullo ſemine prodeunt, ut ſtirpes pleræque & animantes, metalla omnia omneſque lapides, ex uno cœlo formas proprietateſque ſumunt, quod ſemper preſto eſt & in omnem materiam idoneo temperamento aliiſque præparationibus inſtructam formam, immittit qualem ea meretur. itaque naturalis illa cauſa pręſtãtiſſima & nobiliſſima omniũ eſt formarũ exẽplar, cuius per omnia diffuſa uirtus quocunque penetrat, quã Plato mundi animam, alius quidam datorem formarũ, Ariſtoteles uniuerſalem naturam appellauit. Hæc formam rebus non de ſubiecti pręparatione ſuſcitat, ſed integram quaſi de ſinu ſuo cõfert pręparato ſubiecto, in quo illæſa teneri ſeruariq; poſſit. Illinc ſimul & tota formæ proprietas defluit, quæ quanquam accidens eſt, a forma tamen nunquam ſeiungi ſeparariue poteſt, illius ingenita & indiuidua uis, cuius ope quæcunque ſua ſunt omnia efficit. Hoc uno maximè proprietas a ſua forma & a tota ſubſtãtia diſiungitur, quod plerũque imminuitur integra illæſaq; formæ ſubſtantia. Scamonii uis eſt bilem expellere, ea ſæpè adeò remittitur, ut exauſta periiſſe tota credatur, magnes adamãtis præſentia quaſi ebeteſcit. Quinetiam in uno eodemque genere, aliud alio potentius uegetioreque proprietate ualet. Quę quamuis ita ſint, nuſquã tamẽ dicimus, id cuius extenuantur proprietas, ſubſtantiã mutaſſe. Ex quo ꝑſpicuum euadit, hanc proprietatem accidens & qualitatem, non autem rei ſubſtantiam eſſe. Id quod inde etiam conſtat, quod una eademque res complures ſæpe proprietates habet, at cõplures ſubſtantias nunquam. BR. Quæ rebuſque primo ortu ingenitæ ſunt ꝓprietates, ulla ne præterea cæli aſpiratione egent? EV. Maxima ſanè, qua nimirum integræ conſeruentur, & permaneant, quandoquidem, nihil huius ope deſtitutum, integris perſiſtit uiribus Vt enim in animantiũ corpore ſuus cuique parti inſitus eſt ſpiritus atq; calor a ſemine, quem tamẽ generalis iſque uitalis è corde per arterias in omne corpus.

pus emanans ſuſcitat, tuetur atque conſeruat ita ſanè quicunque animantibus & ſtirpibus a prima origine ſpiritus aut calor inſidet totius formæ cuſtos & propugnator, ab illo totius mundi generali ſpiritu, qui unus animam mundo conſociat, omneſque uirtutes continet excitatur, conſeruatur & augeſcit: Is enim omnium genitorum ſeminales rationes, omneſque omnium occultas proprietates complexus, omnia implent, per omnia diffuſus, in animantia, in ſtirpes & in metalla propagatur. B R. Semper ne ſpiritus ille corporibus æquè præſens, & æquabili proſperitate uires ſuas impertit? Aut hæc illinc ne uires æquabiliter, uel hauriunt, uel ſuſcipiunt? E V. In unoquoque corporum quum alia aliis ceu gradu quodam ualidiora infirmiora ue cernantur, conſtant nō æquabiliter omnia, ſed ut uaria fuerit ſuſcipientium præparatio atque conſtitutio, magis minus ut tum ſpiritus, tum occultæ proprietatis haurire. Quin etiam ſi efficientiscauſæ uim ſpectabimus, ſpiritus ille cælitus quoquouerſū defluens, licet ſemper & in omnia, nec tamen ſimiliter, nec pari menſura illabitur, ſed definitis ſiderum coitionibus cumulatiſſimè. Singula terrena potentiſſimas efficaciſſimaſq; uires experiuntur propriis ſideribus bene feliciterq; conſtitutis colluſtrata. Alia Solis, alia Lunæ, alia aliorum planetarum acceſſu, radio aut lumine uigent. Aeſtiuo ſolſtitio ardore Solis aer incenditur, terrena flagrant, maria feruent: tumque motu illius, conuentione oleæ, tiliæ, populi, ulmi, & ſalicis folia circumagūtur, ipſoq; die alia quam pridie facie cœlū ſpectant. Brumali autem ſoliſtitio ardiū pulegium propondens è tecti floreſcit ui admodū cæca. Cichorii, Heliotropii, & Scorpiuri flores ab ortu ad occaſū ſolem inſequuntur, abeuntem intuentur, cū eoq; uertuntur omnibus horis, etiā nubilo die: exortu ſe pandunt, occaſu ſe cōtrahunt. Lunæ porrò uires mare perſpicue imitatur, cuius æſtus aſcendente illa inualeſcit, deſcendente miteſcit. Oſtrearum, conchyliorum & concharum omnium corpora cum luna creſcunt pariter, pariterq; decreſcunt. Materia e ſyluis cæſa cum Luna creſcens iā multo eſt lumine, ꝙ humidi fiat acceſſio breui tēpore marcet & carie cōficiunt. cæſa uerò quum Luna decreſcens exiguo eſt lumine, diutius perennent. Formica interlunio ſemper quieſcit, plenilunio etiam noctibus operatur. Soricū fibræ, numero dierū Lunę reſpondere traduntur. Selenites lapis imaginem Lunæ continens, eā reddit indies ſignorū creſcentis minuentiſq; numero. Vt hæc a Sole Lunaque uires, ſic & non pauca obſcuriores quaſdam ſenſibus incōprehenſas, a cęteris planetis ſideribuſquè mutātur. Magnes ſi liber ſinitur, altero extremo in arcticum cęli uerticem, altero in antarticum ſe contorquet Cinerē cancri uſti, Sole Leonis ſignū peragrāte Luna decima octaua, Aeſchrion Empiricus Galēi laude celebratus, ad rabidorum canū morſus afferebat. Sexcenta eius generis rectè philoſophantium ſententia confirmat, docetque pariter qui planetæ & quæ ſidera unicuique corporis particulæ, & quę unicuiq; tū animantium tuū ſtirpium generi præſint quæ ſiderum conoſcatio morbos ingeneret, quæ ſalutaria profligādis illis remedia ferrat. Hac inſpectione cognitio neq; rerū mox ratione comprehēditur, quoomni tempore rerum proprietates cū mundi ſpiritu illabuntur, inſuntq; rebus efficaſſimæ & quando herbas ſtirpeſque ſingulas legere quando componere, quando ad curationem adhibere expediat. Ea obſeruatio cœleſtia utiliter accomodat, aptatque terrenis, & remedia plenis integriſque uiribus oportunè ſufficiens, opera profert admiratione digna, ad que non alius quiſquam accedet, iiſdem etiam ſubſidiis inſtructus. Hinc quas ueteres magna uigilantia perueſtigarunt rerum proprietates, nunc permulti irritas comperiunt, quarum uſu intempeſtiuo

plerunque fraudentur. Non pauci ſcio, Aſtrologiam ſuperſtitioſa rerum uanitate contaminarunt, alij nefandiſſimis anilibuſque figmentis conſperſerunt alij libertatẽ animi actioneſque noſtras ſiderum neceſſitati perperam obſtrinxerunt. Cæterum elementorum corporumque naturalium uires, cœleſtium motu uiribusq; teneri atque conſeruari, quis iam eat inficias? B R. Tu nobis ad mirabiles noſcẽdarũ proprietatũ deſiderij igniculos accẽdis. EV. Nec ſine cauſa. Eſt quippe ea utiliſſima præſtãtiſſimæq; cognitio quæ nos una ſcientiſſimos reddat: difficiles tamẽ ſalebroſque aditus habens, quaſi deſerta, ꝑtermittitur.

Multa tegit ſacro inuolucro natura; neque ullis
Fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia; multa
Admirare modo, necnon uenerare; neque illa
Inquires quæ ſunt arcanis proxima, nanque
Inmanibus quæ ſunt, hæc uos uix ſcire putandum:
Eſt procul a nobis adeo præſentia ueri.

Vna proprietatum cognitio res ipſas exercet, reliquæ omnes uix aliud quam uerba. Quæ quum ipſe mihi ante oculos propono, iam ferè anteactorum laborum me tædet uehementerque pœnitet: idemque opto quod Euripides, ut res ipſæ cum hominibus colloquantur, & ſe quales ſint explicent, ut procul amandentur artificioſi ſermones. B R. Vt Polypus cirros ſuos auctos deuorat, ita & tu optime Eudoxe peritior iam factus, mihi uideris redundantem hanc tuam eruditionem faſtidire. Agè uerò proprietates iſtæ rerum ſiue a primo ſemine, ſiue cœlitus deductæ ſunt, quum in animantes aut in ſtirpes inſederint, cuinam potiſſimum illarum parti inhærent? E V. Quum illæ ſint formę proprietates, neceſſe eſt omnino in ipſa forma proximè inſideant, & in ſpiritu qui eſt formę uehiculum, at nihilominus penetrant & in totam illarum ſubſtantiam, hinc & totius ſubſtantiæ proprietates appellantur. B R. Dic paulò explicatius. E V. In uiuentibus multæ uires inſunt quę illorum extinguũtur interitu, regulus uiuens, non autem extinctus, uiſu enecat. Cor hirundinis palpitans deuoratum, conferre creditur ad memoriã & intelligentiam. Turturis cor ad febres omnes intermittentes, ſi uiuens calenſque uoretur: Anas uiua uentri admota, tormina compeſcere: Scorpius ſuo uulneri impoſitus, iniectũ uirus exhaurire: uiuens aranea iuglandis teſtis incluſa colloque ſubnexa, quartanam depellere. Hęc & quæcunque non niſi uiuentia agunt, præcipuas uires in ſpiritu & forma uiuentis obtinent. Multa autẽ tum in animantiũ tum in ſtirpium genere morte extinta, uires etiamnum retinent, ſed quas multo efficaciores habebant dum uiuerent. Et partes & excrementa tum ſtirpium, tam animantium è uiuis illis, tacitas uires habent multo efficaciores quam quæ è mortuis eximuntur: & quæcunque a mortuis ſumuntur, efficaciora ſunt cruda quàm cocta. Ranarum oculi ante ſolis ortum eruti, uiuis illis in aquã dimiſſis, alligati tertianas abigere traduntur, omniũ ſerpentũ dentes euulſi, quartanas ſanare: talpæ uiuæ dẽs, dentium dolores cõpeſcere cõtactu. Omniũ ſtirpiũ flores, ſurculi, comę, radices deprehenduntur tacitis uiribus præſtãtiores e uirentibus recens lectæ, quã aridæ, & omnes crudę quam coctæ: quemadmodum & hominis calua, ad epilepſiam, oſſiculum è poplite leporis ad nephridem, & ad ſpaſmum flatulentum, inteſtinũ lupi ad colicũ dolorem, piſcium quorundã oſſicula ad calculum, cor corui geſtatum ad inhibendum ſomnum, cor ueſpertilionis ad hoc accerſendum ceruorum exuuię ad ſenectutem, & quęcunque harum ſimilia tradũtur, cruda ſunto, ni qua fortè qualitate excellant ſtomacho infenſa. Vt enim uiuẽtiũ

interitu extincto ſpiritu, magna ſimul cœleſtis quæ eo tenebatur uis perit: Ita coctione ignisque feruore multa diſſipatur quę derelicta fuerant. Eo quippe unumquodq; integrioribus pollet facultatibus, quo proprius ad primam originem accedit. Multorum nihilominus uires eouſque penetrauerunt, ut nõ ſolum in ſpiritu & in tenui ſubſtantia, uerum etiam in craſſiore materia & in tota ſubſtantia firmius inhæreſcant, permaneantque abeunte totius forma, illiusque temperamento diſſoluto. Nam quę ex herbis, aut ex alijs purgantibus medicamentis aqua uaporario elicitur, purgandi uim etiam num retinet, aut deleteriam ſi herbæ in deleterijs fuere. Qui ex hydrargyro exuſtione fit puluis, præcipuas illius uires habet. Vſtarum cantharidum cinis urinas abunde mouet, eſtque ut cantharides deleterius. Cancrorum uſtorum cinis, demorſorum a rapido cane amuletum eſt. *Hoc* quicquid de proprietatum ſitu quæſitũ eſt ſic rurſum expediam: Occulta rei proprietas tota quidem è forma, & tota rei ſubſtantia manat, apta tamen & uaria ſubiecti præparatione quo ſuſcipiatur conſeruetúrque indigens, quæ magnum habet ad iuuandum impediendum ue momentum. Quanquam igitur tota è rei forma exiſtit non tamen in illa dũtaxat poſita eſt, ſed quodam modo in totum ſubiectum corpus diffuſa: & prima quidem illius origo atque fons è forma eſt, ſed cuius uis & habilitas agendi in totum deriuatur ac pertinet. *Id* quod perinde eſt ac ſi dicas, proprietatem a forma toti ſubiecto impertiri. *Hæc* ſi habere argumento eſt, quod immutata ſubiecti pręparatione, ea ipſa ꝓprietas aut acutius, aut hebetius agit. Succinum attritu incaleſcẽs, & pharmacum noſtro calore ſuſcitatum, celerius ualentiusq; redditur. Quum itaq; in ſimplici corpore forma in omnem materiam penetrauit, ſimul in eam ſuas omnes uires & proprietates infixit, adeo quidem tenaciter, ut etiam ſi forma pereat totiusque temperamenti ratio diſſoluatur, proprietates nihilominus permaneant, licet quadãtenus immutatę & infractæ. Nihil igitur mirum uideri debet ſi uapor aut aqua arte è ſtirpe elicita, ſtirpis uim proprietatemq; retinet, aut ſi cantharidum cuius deleterius eſt, urinasque mouet, & ueſicam exulcerat. A R. O Deum immortalem, quos mihi aculeos iſthac interpretatione infigis? quam dulci & iucunda recordatione animum exuſcitas? Tu mihi refricare uideris purioris philoſophiæ memoriam prope intermortuam, & uulgaris illius ſophiſticæ cauillis obrutã. Agnoſco quam ſit difficile in tanta philoſophantum turba, cernere quid potiſſimũ ſequaris. Quo ipſe interpretari, nunc primum recordor ſæpius me certa oculorum fide animaduertiſſe. Etenim fuſilis & metallicæ illius philoſophiæ τῆς χημείας ut certè multorum quum longa peregrinatione cum primis ſtudioſus exiſterem, exercitatiſſimo admodum præceptore uſus, ex unoquoque tum ſtirpium tum uiuentium genere ſubſtantias alicui plane uarias, primum quidem aquam, eamque uberiorem ſi ut ſtirps uirebat, parciorem ſi areſcebat Deinde oleum, non id quidẽ pingue ac ſordidum, quale preſſum ex amygdalis & ex pleriſque ſeminibus trahitur, ſed artis præſtantioris opus, quod tempore nec ranceſcat, nec facilè corrumpatur. *Id* autem duplex, unum tenue & albicans, alterum ſiccius atque rubens: poſtremo fecem terrenamq; ſubſtantiam ſubſidentẽ inſtar cineris atri & exuſti. Hac diſſolutione conabamur miris artibus, ex unoquoque corpore quatuor illa rerum primordia, quę ortu natura permiſcuerat, ſeiungere; aquam in concreto uapore, aerem in oleo albicãte, in rubente ignem, in fece terram. Cæterum neutiquã præſtare licuit, ut ex ijs quicquam prorſus ſimplex purumque ſecerneretur: quòd, ut inquit Augurellus,

Quæ miſcet natura potens confundit eodem,

Haud

Haud ars ulla poteſt prorſus diſiungere.

Quanquam aũt ſecreta hæc, ſimplicia non ſunt, puriora tamen quam in permiſtione elucent, iiſque ignis beneficio non parum ſordidæ materiæ ab elementis contractę deceſſit. Quocirca ſi quæ denſandi, aſtringendi, corroborandi, detergendi, aut aliæ a materia uires inerant in compoſito, hę in ſecretis illis minore ſunt efficacia. Iã uerò totius ſubſtãtię proprietatem, de qua maxima eſt noſtra diſputatio, nuſquã ſeorſum pura cõſiſtere deprehẽdimus, ſed in ſingula illa etiam num ſecreta penitus immergi. Infirmioré in aqua, quæ præſertim è ſtirpe uiridi proliciebatur: in ea quippe humor exuberat alimentarius, non dum ſtirpis uim omnem ac proprietatem adeptus. Efficaciorem in oleo, multoque in rubente quã in albo: illud ſiquidem & odore, & ſapore totius ſubſtantiã referens, propria ſedes dignoſcitur inſiti ſpiritus & caloris, in quibus proprietas tota ſubſiſtit foueturq́;. A fece terrena & ab aquoſo humore quaſi ab impurorum elementorum uinculis uindicatum oleũ, purius quidẽ euadit, perinde atque uenatum ſanguis ab alui fece, & ab urinis expurgatus. *I*n terrena porrò ſubſtanti & in illa derelicta fece, nonnihil etiam occultarũ uirium manet, quod & arte eximi poteſt. Fex uritur dum prorſus albeſcat & in calcem redigatur, quæ certè proprio humore amptè diſſoluta eximiis uiribus præcellit. At uero qui neglecto quatuor ſubſtantiarũ dirẽptu, quippiã ſecernere ſtudent in quo maxima ſit proprietatis efficacitas, & illa quæ multis dici ſolet quinta eſſentia, primũ è re ſubiecta aquam lento uaporario prolectant, hac deinde feces reſpergunt ut ſecundo humorem aliciant: ſicq́; ſeptena reſperſione & expiratione feces terreri non ſinunt, & ex his uim facultatemque omnem exhauriunt, aquę maximeque aſſidenti oleo innixæ, quæ ad multa utilis accõmodataq; ſit. Quinetiam exceptas aquas uaſe pelicani effigie, multa agitatione anfractuque longo circulantur, quo hæ uires ſortitæ efficaciſſimas, in quintę illius eſſentię naturã uix ulli corruptelę obnoxiã faceſſant. PH. En multa refers admodũ recõdita: quibus augurer maiora te & abſtruſiora de peruulgato illo multiſque decantato philoſophorũ lapide ſubolfeciſſe. B. Nõ olfeci modo, uerũetiã de hoc non parũ fortaſſe deguſtaui. PH. Et fortaſſe magno tuo dãno. B. *I*mmo lucro fœnoreq́; maximo, ut qui eo ſtudio uerũ cõprobauerim, qđ fabuloſo figmento uobis haud abſimile putatur. PH. Quid hoc quæſo rei? B. Indignis hęc impertiri nefas. EV. Etiam ſi iã dies inclinet, dic tamẽ rogatus, nec in amicorum ſodalitate celes, quid hac de philoſophia acceperis. B. Dicã ueſtro hortatu, nõ hũc totũ theſaurũ deprõpturus, ſed edocturus quam uerè ſubſiſtat Ne uos aũt inſolẽs nominũ ſermoniſq́; obſcuritas effundat, quæ patres umbra & ænigmate obuelarunt, in apertũ & in clariſſimã lucẽ proferã, ſtrictim tamẽ & quã breuiſſimè. Lapis philoſophicus, elixir Arabibus, gignẽdi propagãdiq; auri uerũ ſemẽ, nõ è ſulphure, nõ ex argento uiuo, nõ ex ullo cæterorũ quę multi fraude proponũt, ſed ſolo ex auro eoq; puriſſimo quærẽdus ueſtigãduſq́; eſt.

Hordea cui cordi, demum ſerit hordea; ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina ſunt auri, quamuis abſtruſa recedant
Longius, & multo nobis quærenda labore.

Nihil eſt in ulla naturæ parte quod non in ſe generis ſui ſemen contineat, ſed quod uix poſſit arte prolici. Ex ſolo autem auro poteſt. Maxima uis ſeminis in oleo quodam inhæreſcit, atq; id quidem in cæteris inflammari cremariq; ab igne ſolet, in auro autem non poteſt, qua ex cauſa id nullius ignis ardore terreri abſumi ue poteſt, & omnem artis uim tolerat.

Vni

Vni quoniam nihil deperit aures
Igne, uelut ſolum conſumit nulla uetuſtas,
Ac neque rubigo aut ærugo conficit ulla,
Cuncta adeo firmis illic compagibus hærent.

Fœcundum autem id ſemen ſic eruito: Auri puriſſimi uncias duas, argenti uiui magno artis ſtudio præparati decuplo permiſce, igneque languido diſſolue, dum argentum uiuum prorſus expiret, priſtinumque auri pondus ſubſideat in atrum puluerem redactū, qui tamen liquatus poſſit in propriam auri naturam redire. Ex hoc dein puluere igni acerrimo uaporarij, aquam continenter elicies, dum puluis totus in cinerem candidiſsimum, & in calcem deuergat. Calcem ſepties aqua reſperge, quæ & toties expiratione inde prolecta ſit: omnique arte elabora ut hęc impulſione & incurſione crebra ſeſe extenuent, & ab omni ſorde feceque puriſsima reddant, uires ſummas conſequuta. Hæc duo ſunt totius artis operiſque conficiendi primordia, in quibus mundi quatuor elementa deuinciuntur. Nam in aqua aer etiam ineſt, in calce terra atque ignis: ſicque quod in ſmargdina Hermetis tabula tanquam inſculptum myſterium, legimus. *Aſcendit a terra in cęlum, iterumque deſcendit in terram, ſicque uim recipit ſuperiorum & inferiorum.* Qui ænigmate hæc contexerunt, hanc aquam appellant argentum uiuum, calcem uerum ſulphur, quorum permiſtione lapis fit, perinde atque ex aqua farinaque panis. Alij aquam ſpiritum uiuentem, terram fermentum, alij illam marem, hanc fœminam dixerunt, quorum complexu & coitione procreatur infans. Opus autem poſtremum ut compleas, calcem puram obturato uaſe reconde equino fimo calente, diebus quadraginta, dum in humorem album & craſſum liqueſcat. In hunc iuſtis dierum interuallis aquam ſenſim infunde, ea quidem uia & ratione quam artis periti ad unguem explicarunt, ut calx aquam ſuam omnem ſenſim combibens quaſi illinc enutrita, in lapidem uerum concreſcat. Quam uariam colorum mutationem hoc temporis curriculo debeat lapis ſubire, & quæ indicia illius conſummati perfectique exiſtant expreſſum etiam ab illis patefactumque eſt. Hic theſaurus immenſus, hoc uerum elixit, hoc frugiferum auri ſemen, cuius drachma ſi in ducentas & quinquaginta liquati plumbi aut ſtanni drachmas infundatur, id uniuerſum in aurum puriſsimum conuertet. Immo etiam, ut cum poeta loquar,

Ipſius ut tenui proiecta parte per undas
Aequoris, argentum ſi uiuum tum foret æquor,
Omne uel immenſum uerti mare poſſet in aurum.

PH. Heu quid rerum audio? Equidem tibi artique condiſcendę me totum deuedo, meaſque fortunas omneis pericitandij ſtudio deuolo. EV. Siccine è philoſophia ad diuitias habendi deſiderio quaſi inflammatus raperis? Vide ne quod poſtremo additum eſt, fabulam detegat. Miſſa igitur tam uehementi de pecunia opinione, ſatis nobis ſit è rebus ſingulis ſyncerum quippiam puriſſimumque elicere, in quo uis illa occultarum proprietatum ſumma inſideat. Pro qua re dilucidius explicata maximam Bruto gratiam habemus. BRVT. At pro beneficijs in me tuis meritam gratiam debitamque referre nunquam poſſim.

Occultis morbis tacita medicamentorum proprietate ſuccurrendum, non Empiricorum ritu ſed arte & methodo. Cap. XIX.

BRVTVS

HANC autē de abditis proprietatibus diſputationē tandem ut cōcludas,

ſi qua

ſi qua putas arte illas ad curationem adhibendas, hanc nobis expedi. EV Eſt certè quidem maxima, ut enim in cæteris, ita in his curandi ratio contrariorum lege completur. Vt repletio inanitione inanitio repletione, omniſque intemperies intemperie contraria, ſic totius ſubſtantię morbus, medicamentis profligatur totius ſubſtantiæ proprietate contrarijs. Vnicuique ſiue in epidemiorum ſiue in contagioſorum, ſiue in uenenatorum is genere ſit, peculiare quoddam remedium opponitur, ſecreta facultate efficax. PHI Breuis hæc expedita ratio medendi, quæ neque philoſophicis, neque medicis theorematis, neque ulla methodo innititur, & qua quiuis è plebe ſemeſtri optimus medicus euadat. Hinc fortaſſe Galenus locis non paucis facultates quæ totius ſubſtantiæ proprietate fiunt, dixit a methodo & ratione alienas eſſe. EVD. Quo te rerum iſthęc ignorantia & ſtupiditas deuoluit? Siccine putes tam pręclaram artem nullis aliarum diſciplinarum ornamentis fulgere, neque illarum adminiculis fulciri? Grauis eſt eorum temeritas qui eximium quoddam remedium nati, ſine iudicio, ſine arte, utcunque ſors tulerit ſtatim ad curationem proferunt. Olim Empirici ad unumquemque morbum magna remediorum ſylua comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibeant, id ſi fortè parum profuiſſet, continuò ad alterius opem concurrebant, ſubinde facta mutatione dum morbus uel ſponte, uel naturæ beneficio quam remedijs potius ſaneſceret, poſtremò adhibitum totius curationis cauſam fuiſſe perſuaſi. Hæc ratio tantam remediorum ſyluam peperit, nihil ut toto obuerſetur orbi, quod non in medicinæ uſum accommodetur. Medendi uiam, quæ uni remediorum multitudini fidit, parum tutam intelligens Hippocrates, ipſo artis quaſi ueſtibulo dixit, Experimentum fallax, id nimirum quod nec ratione, nec methodo, nec iudicio ſuffultum ſtabilitumque ſit. Quod uerò ex Galeno aſſerebas, facultates quæ totius ſubſtantiæ proprietate fiunt, a methodo & ratione alienas eſſe, non idcirco dictum putes quòd illis nulla methodo uoti conueniat, ſed quod non ut quæ ſunt in calefaciendo, frigefaciendo, humectando ſiccandoque, methodis reperiantur. Illas enim non ratione ab odore uel ſapore, ſed ſola experientia inuenire poſſis. Nam inquit Galenus cur hic lapis tacto uulnere ex quo ſanguis prorumpit, curſum eius reprimat ac ſiſtat, haud nouimus. At cur lapis quem uocant hæmatiten, in oculares facultates indatur, haud latet, nam id rationis inuentum eſt. Itaque occultæ facultaes quæ manifeſta demonſtratione ſciri haud poſſunt, methodo tamen & ratione ad morborum curationem adhibendę ſunt. BRVT. Placet hæc interpretatio. Cæterum quas dicimus experiētia ſola cognitas uires, putas ne caſu & animātium imitatione inuentas, quemadmodum ferunt ab ibide clyſterem, ab hippopotamo uene ſectionem, a ceruo uenenatis ſagitis confixo, dictami uires edoctos nos eſſe? E V. Potuit illinc fortaſſe experiendi quædam occaſio, & experientię initium deduci, at perfectio ipſaque experientiæ fides & conſtantia, non niſi ratione conquiritur. Quum hic remedium adhibet ieiunio, ille paſto, hic morbi initio nec prepurgato corpore, ille inclinante iam morbo, hic in affectu ſimplici, ille in compoſito, hic in leuiore & perfacili, ille in contumaci, uterque experitur quidem, at non ſimiliter. Exiſtit ergo experiundi quędam ratio, qua ſpreta quęcunque utilia hic experietur, ille haudquaquam probabit, aliaque perquiret, hinc ſanè tot experimentorū procellis & undis demergimur. B. Qua quæſo ratione experimenta cōprobare liceat? E V. Eadē nimirū qua & morborū curationē exequimur. B. Hāc igitur ſūmariè breuiterq; ꝑſtringe.

ſtringe. EVD. In quemcunque curandum morbum incideris, æſtimandum principio manifeſtus ne is ſit, an occultus, ſi occultus (nam manifeſtos hic non perſequor) ſimplexne & ſolus, an manifeſto implicitus. Quum occulta pernicies inuaſit, ſi purum corpus erat & integre ſanum, fere ſolet ſimplex & ſolitarius eſſe morbus, ſin uerò uel plethora, uel cacochymia, uel obſtructiones, uel alia cauſa præter naturam corpus tenebatur, uix poteſt qui inuadit occultus morbus ſimplex eſſe. In hoc igitur curando non antè afferenda ſunt remedia quæ totius ſubſtantię cõtrarietate eum profligent, quam plethoram, cacochymiam, obſtructionem aliam ue cauſam medendi arte ſummoueris. Siquidem hæ & occultam perniciem fouent, & antidotorum uires infringunt. In cacochymia quæ pręſertim uentriculum, primas uenas uiſceraque occupauerit, occultæ medicamentorum uires quaſi ſepultę franguntur & hebeteſcunt, perinde atque ſi in lutum ſordieſſimum demergerentur. In obſtructione præcluſæ ſunt & impeditæ uiæ quibus intereſt ad affectam ſedem nec eò poteſt antidotus integris uiribus peruenire. In plethora etiam obſtructio fere ſubeſt, quibus ex cauſis infirmę & parum efficaces redduntur medicamentorum uires. Itaque non antequam hæc uitia ſolueris occultæ medicamentorum proprietates utiliter afferentur. Cæterum ſi ſimplex occulta pernicies eaque ſola ſubſit in corpore, ſtatim non alia curatione permiſſa, conuenientia remedia afferantur, tum ad id eius quod etiamnum futurum eſt, tũ ad id quod factum iam eſt. Quod fieri poteſt futurumve eſt, inhiberi debet & intercipi, idq; efficiente illius cauſa ſublata, hæc ſi in aere fuerit, acceſo igne uel refrigerantibus, uel odoribus qui tota proprietate ſunt efficaces, uel alia omni arte corrigetur, dum purior aer euadat. Pauca erit reſpiratio, a pleniore uictu, a uehementi exercitatione, & ab omnibus cauſis abſtinendum quæ cerebrum magnamque reſpirationem inducunt. Quum uel a contractu uel ab intro ſumptis pernicies contracta fuerit, perueſtigandæ & diſcẽdæ ſunt illius cauſæ, quas poſtea declinare non difficile ſit. Nam uirulentas beſtias, aut inquinatorum hominum conſortia, & loca quibus ii habitant uitare poſſumus: & qui in ueneni ſuſpicione ſunt, ad eſculentorum potulentorumq; ſaporẽ diligenter attẽdere, & aliqua perſumere poſſunt, quæ ueneni uires hebetẽt. Quod porrò morbi factum iam eſt, ſummoueri debet per ea quæ extirpant, retundunt & extinguunt. Extirpant autem quęcunque uirus exhauriunt, foraſque proiiciunt. Qua in re & quanta ueneni pernicies uiſq; ſit tenendum, & qua parte & quam pridem intro ſubierit. Primo quoque tempore, etiam ſi nondum perniciei ſigna compareant, uirus antequam inualeſcat & altius in corpus illabatur uiſceraq; tangat, coerceri debet, ſimulq; ualente auxilio reuelli, abſorberiq;, alioqui exitiali ui & pernicie occupatis iam uiſceribus, fruſtra ſuccurritur. Idque ea ſede reuellatur qua conceptum illapſumque eſt. In morbis peſtilentibus per os & nares ualida expiratio concitetur, quæ & pulmones & partes cordi uicinas exinaniat, moxq; aer igni expurgatus aut odoratus, cardicusve uapor inſpiretur. In morbis contagioſis paulo ſupra partem primũ infectam, uincula (fieri commodè poteſt) arctiſſima iniiciantur, deinde pernicies protinus eliciatur, primum quidem exuctus facto ab eo qui ieiunus non ſit, qui os uino colluerit, & cotoneum malum præmanderit, uel qui olei exiguum ore contineat. Quum ſuctio tuta non eſt, gallinacei diſſecti etiamnum proprio calore tepentes percuſſo loco circumuoluuntur, uel gallinę uiuę podex loco adhibetur dum intereat, alia ſubinde mutatur dum ſuo calore & ſpiritu partis uenenum exigat. Locus etiam ſpongia noua fouendus, quæ uel in

lixiuio ſermentorum aut ficus,uel in poſca,uel in acri ſalſamento,uel muria, uel aqua maris maduerit. Scarificatus altiores imprimendi,ut cum ſanguine uirulenta materia profundatur. Affigendæ cucurbitulæ cum largiore flãma, quæ foras euocent. Emplaſtra ex porro , cæpa,alio,ſinapi,adiecto ſale aut nitro interdum aut ex tapſia aut ex cantharidibus imponuntur,quæ ueneni elicere & diſcutere queant. Loci in carne facta circunſcriptio & quaſi circinatio uirus intro ſubire non ſinit,idque cum ſanguine profundit. Interdum & hamo prehenſa caro ſcalpelliq; acie circumſcripta amputari debet. Vſtio candente ferro uirus omne domat & abſumit, nec in membra inſinuari patitur. Quum uerò cruſtæ decident ulcus diu ſordidum & manans prorogetur , ne illius labra coaleſcant,obducaturq; cicatrice, Sectio ictæq; partis(ſi extrema ea fuerit)amputatio in extremis & præſentibus ſerpentium ictibus imperatur. In uenenatis porrò affectibus quum aſſumptum uenenum eſt, ſine mora uirus foras exhauriatur priuſquam inualeſcat. Vomitio protinus concitetur hydrelæo tepente,aut butyro,aut adipe anſerino ex aqua calente, aut maluæ aut ſeminis lini,fœnigræci,aut urticæ decocto. Quę ſingula præſertim oleum, non modò ui relaxante uomitiones mouent,ſed & perniciei uim acrimoniãq; obterunt. Quinetiam reliquiæ inteſtinis inhæreſcentes,clyſtere acri deducẽdę,in quo hierę tum ſiplicis tum compoſitæ,& mellis & nitri magna uis inſit. Hæc igitur ſunt quibus elici extirparique uenenum poteſt quorum optimum quodq; & rei ſubiectæ conuenientiſſimũ diligentur,ſi partis qua id prehenderit ſitus & natura æſtimabitur , ſi quanta ſit ueneni pernicies, & quam pridem inuaſerit compertum fuerit. Cęterum quoniam plerunque hiſce præſidiis tota uix pernicies elici poteſt,huius quicquid reliquum fuerit , obtundi reſtinguique debet,Obtũdunt quæcunque manifeſtis qualitatibus illius furorem uim acrimoniamque hebetant & conſopiunt. Id genus ſunt in peſtilentibus morbis frigida & ſtiptica, ut aquæ frigidæ potus , mali punici,citrei medicíq; ſuccus,omphacium,oxalis, acida omnia & medicamenta hiſce uiribus ꝑdita. Odores ac ſuffitus qui eiſdem polleant facultatibus. Si intro ſumpti ueneni ſuſpicio eſt,eius uis obtundetur uel oleo,uel butyro,uel anſerino adipe, uel iure pinguioris carnis,& gallinaceorum,uel maluæ,althę,lini aut fœnigręci,ptiſanę cremore,uel lacte ſchiſto,uel lactis potu pleniore,in quo etiam cucumeris ſemina contrita ſint. Omnium ſiquidem uis leniẽdo,ueneni acrimoniam hebetat,ipſumque quaſi conſopitum in aluum deturbat. Confert præterea uenarum ductus obſtruere uel aſtringere,ne tam repentè uis illa ueneni in uiſcera in principeſq; partes inuadat. In id efficaces ſunt bolus armena & terra lemia , quæ etiam communi dote poſſunt. Item halicæ, orizæ , tragi aut tritici pultes. Venenatarum beſtiarum acceptum uirus obtunditur & mẽbratim peruagaturum infrenatur,tum his quę nunc dicta ſunt,tum aliis quibuſdam acrioribus,ut uini meracioris paſſique potu,aliorum,pororum , cæparum & omnium acrium eſu. Quum enim difficile hæc coquantur, multoſque dies eorum uis & qualitas remaneat , putant hoc tempore , perniciem illorum uehementia & acrimonia obtundi & arceri ne altius penetret. Hæc uniuerſa in occultorum uenenatorumque morborum curatione premittenda.& ut uniuſcuiuſque ſtatus conditioque feret accommodanda, ſine quibus uix quiſquam poſſit, uel ampla remediorum ſupellectile undique inſtructus, tutam efficacemque ſonationem ſuſcipere. Quæ ſi uia & rationem ſtabilita conformataque ſunt, conſtat non ſine arte & methodo ad occultarum proprietatum opem concurrendum, ſed ſummam eſſe artis poteſtatem,eamque

ubique

ubique primas obtinere, Leuiuſculos incipienteſque occultos morbos ars generalis interdum cohibet integra perfectaque ſanatio his duntaxat complectur quæ perniciei atque ueneni uim omnem aut reſtinguant, aut exterminent. Id autem alia communi, alia peculiari dote prȩſtant: communi quidem, bolus armena, terra lemnia, dictamus, paſtinaca, rata, Ariſtolochia, theriace, mithridatium, aliaque non pauca a Dioſcoride octaui libri calce conſcripta. Quę porrò peculiari dote uigent, alia occultos, alia manifeſtos morbos expugnant. Anginæ ſiquidem ſimplici manifeſtæque inflammationi hirundinum uſtarum cinis, & albi canis ſtercus proprietate ſuccurrit. Aſthmati, uulpeculæ pulmones colico dolori, e lupi inteſtino cingulum. Calculo, hircinus ſanguis non ſubſtantiarum diſſidio, ſed amicitia & ſimilitudine qua partibus offenſis affines ſunt. Occultis uero morbis obſiſtunt, quæ antipathia & totius ſubſtantię diſſidio uires habent. Vt ſua cuiuſque ueneni atque morbi ſpecies ita ſua cuiuſque eſt antidotus, id ſecretiore proprietate exterminans, aut intrò ſumpta, aut ſuffitu odoreque hauſta, aut foris adhibita. Proprietatum quidem cognitio, omnium præſtantiſſima atque nobiliſſima, nos una locupletare ornareque poteſt. Ardua ſanè illa & procul a noſtris ſenſibus poſita tota quippe ex naturæ & eſſentiæ inſpectione cognitioneque naſcens. *Illa* autē puriſſima ſimpliciſſimaque rerum natura nullius ſenſibus obuia, ſola mēte comprehenditur. *Hanc* ſi oculis & re ipſa cerneremus, continuo in ea quaſi in ſpeculo proprietates omnes nobis elucerent. Quanquam autem latent, naturæ arcanis multaque obſcuritate inuolutæ præ ignauia tamen ſiniendæ non ſunt, ſed inueſtigandæ diligentius, non e primis tangendi ſecundiſue qualitatibus nō e ſapore, odore, ſono uel colore, uerum è ſolis effectis & operibus, quæ tum longa uſus obſeruatione, tum optimorum authorum monimentis comparata confimataque ſint. At uero quoniam inclinato iam die ad ueſperum perducta eſt diſputatio, huic modum finemque conſtituam, ut pauliſper laxemus animos, & a ſeueritate ad hilaritatem riſumque traducamus. Vos autem diſputationis ſtudio incenſi totiuſque memores, otio maiore in abditarum proprietatum cognitionem aliquando acrius grauiuſque incumbite.

FINIS.

6010